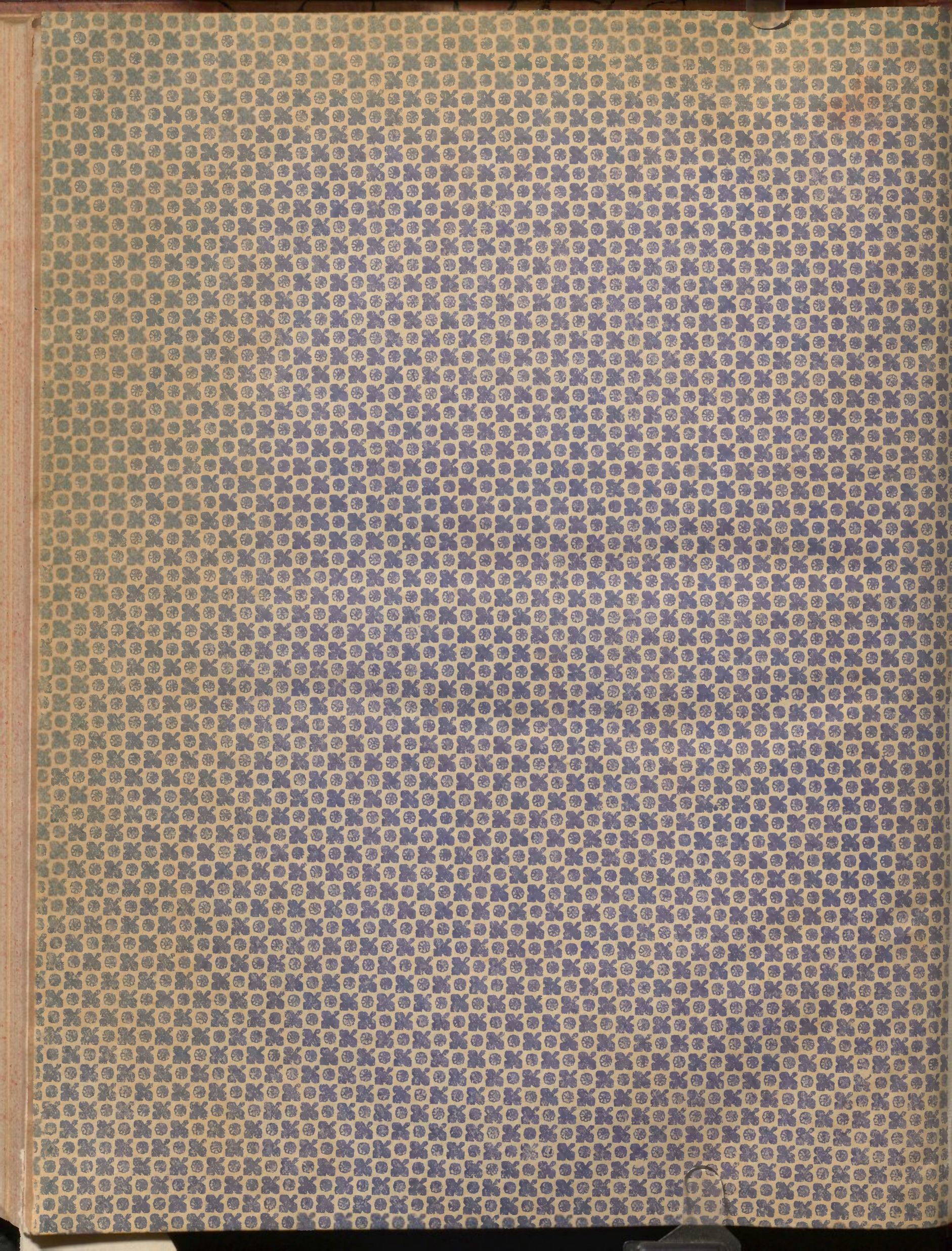

FROM
THE LIBRARY
OF
SIR WILLIAM OSLER, BART.

OXFORD
778612

12
7786

12

Lithographed copy of an old Persian Ms. on medicine

Presented to the Medical Library of McGill University

by

L. Casey Wood.

3984696

1107

عموم شایسته و مستطاب امیر ایسار الان و حسن
بن علی بن علی بن حسن بن حسن بن حسن بن حسن

تاریخ جامع حکم طبری از مکتوبات و شرح اعضاء و ملازمین و شرح کتب و غیره که تنظیم و تکمیل آن در این کتاب

در تصنیفات طیب حاوی لغز و ازان طایفون ان شایسته حکم و طایفون طایفون طایفون بن حکم طایفون

در مطبوعاتی فی مشرق و مغرب مطبوع بن حسن بن حسن بن حسن بن حسن بن حسن بن حسن

اطلاع

اس مطبع میں ہر علم و فن کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ دار فروخت کے لیے موجود ہے جسکی فہرست مطول ہر ایک شائق کو چھاپہ خانہ سے مل سکتی ہے جسکی جاننے والوں سے شائقان اصلی حالات کتب کے معلوم فرما سکتے ہیں قیمت بھی ارزان ہے اس کتاب کے پیل بیچ کے تین صفحے جو سادے ہیں انہیں بعض کتب طب و لغات مختصر بقروات طب فارسی و عربی و اردو وغیرہ درج کرتے ہیں تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہو اس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدر دانوں کو آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو۔

رسالہ مالول و شروب قصیدہ و حفظ صحت بدن رسالہ بھران مشہور کتاب جو از غریب تصنیف حکیم صادق علیخان ابن حکیم شرف علی و لہو می سافرون کے لیے تدابیر معالجہ بر موسم کی ضروری لکھی گئی ہیں مخزن الادویہ مع تحفۃ المؤمنین فارسی طب میں مشہور کتاب ہے۔

قرابادین قادری - فارسی تصنیف حکیم محمد اکبر اوزانی مصنف طب اکبر و میزان الطب وغیرہ مشہور کتاب ہے۔

صلح الابدان - یہ کتاب فن طب میں نایاب تالیف حضرت حکیم عبدالحق صاحب کی علاج امراض انسان کا خود انسان سے منتقل عبارت کتب معتبرہ ثابت کیا ہے۔

کتر الاسرار - تصنیف حکیم ہادی حسن صاحب ملا آبادی سائل طب میں۔

بہجۃ الحداقت - علم طب کی کتاب۔

کشاف العیون - تصنیف حکیم محمد سلیم خان بیپوری۔

قرابادین بلالی۔

نیر اعظم - مطبوعہ نظامی۔

غایۃ الشفا۔

کتب طب عربی

موجودہ مشہور کتاب متن میں فن طب کی ہے۔

حشی تمام مطبع محمد سیاحی محمد حسین مرحوم میں طبع ہوئی تھی اسی منقول عند سے بکابت پاکیزہ طبع ہوئی۔

طب اکبر - تصنیف حکیم محمد اکبر اوزانی علم طب میں مشہور کتاب ہے۔

مطب علویخان - مجربات علویخان کی ہر ایک کتب کے لیے منتخب ہیں۔

مختصر شہواری بقراطی - مشہور کتاب عدل حکیم بقراط مخیر و تالیف حکیم مولوی غلام حسین صاحب سے ہے جو بخون نے شرح ایجاد ضروری تصنیف فرمائی ہے اور وہ اس مطبع میں سابق ازین طبع ہوئی ہے۔

مفرد القلوب - فارسی تصنیف حکیم محمد اکبر عرف محمد اوزانی۔

عجالہ نافعہ - تصنیف حکیم نامی محمد شریف خان ولومی صاحب تصنیف علاج الامراض۔

امم العالج - رسالہ غریب و محال عجیب ہادی تراکیب اور یہ طبیہ تصنیف حکیم امان اللہ فرزند جنگ بن بہاوت خان خانخانان محمد دوست نورانی

محمد ہبسا نگیر بادشاہ غازی یہ کتاب خاص طریقہ آسان معالجہ ہر قسم مرض میں مستند و یادگار ہے۔

طب یوسفی - مشتمل بر رسالہ جات

رسالہ بعضی رسالہ کار و درہ رسالہ سے مندرجہ بلطقات یوسفی

کتب طب زبان فارسی

اکسیر عظیم - درجہ چار جلد یہ کتاب فن طب میں جامع کلیات و معالجات مولفہ محمد اعظم خان مناطب بناظر جان کہ جلد کتب فن طب کو یکجا کر کے مجربات و ازموودہ نسخے مستدرج فرمائے۔

خلاصۃ التجارب - طب مجربات حکیم علویخان مدونہ مرتبہ بقراط زمان جناب حکیم بابا اولہ بناوریہ اسے درجہ طب کی کتاب ہے۔

مجربات اکبری - حشی تصنیف حکیم محمد اکبر عرف حکیم اوزانی۔

تکشیف الحکمت - حکیم محمد سلیم الدین خان کی تصنیف سے ہو قدروانی شائقان سے لکر طبع ہوئی۔

کفایہ منصورہ - مشہور کتاب معالجہ اور تشریح میں ہے۔

ضیاء البصائر - فن طب میں تصنیف حکیم محمود خان صاحب کی۔

مجربات رضائی - معالجہ امراض صفت باد و شائد و کثرت مجاہدہ نسخہ کے مجربات ہر ایک مرض کے اس میں بہت لکھے ہیں۔

دستور العالج - نہایت صحت کے ساتھ لکھے ہیں

میزان الطب - مع رسائل دیگر مشہور ابتدایہ اور دوسری کتاب ہے جو کہ قبل اس کے ہر نسخہ و

عوشا و مطلق حسن امرا بیمار الز و حسن

از کتاب جامع حکم طیبیه از صفات علاج و شرح اعضاء و علامت من شرح تاشیرت او و غیره که طیبین حکما بنده و ناسی

محمد بن ابی بکر

از تصنیفات طیبیه حادق بقراط زان عالمیون ان ساهیر حکما توفیق کاه سعادت صاحب حکیم هوون بن علی بن عثمان

در مطبع نامی منشی مؤسسه مطبعه مین حسن

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد خداوندی را که حکمت با نفع و قدرت کامله صاحبان بستر عدم و فنا را از دار و خانه ایجاد و اجبار ماده حیات جاودانی و مسکه حساس
 کامرانی بخشید و با نفعه موافق مزاج امتزاج عناصر اربعه با غذایه خواص اشیا و خواص خمس قالب ضعیف هیأت و جسمان نجیب خلقت نوع بشر را
 با صنایع قوی و قدر بر نیر و مندی رسانید. قادری که عروق بنافیه و اعصاب فیاضه تن را دلیل بر صحت و علت بدن صحیح و علیل آغوشه سلو
 و صفرا و حرارت و برودت جو یا کلیل گردانید حکیمی که نسیم مطهر بار و شمیم مغبر گزیر را تریاق روح بیدلان اشجار گمارید و نسیم علیل بنیسانی را
 در اجبار اموات بستانی آثار دم عیسی روحانی بخشید صانعی که بندگان استقامت مزاج طبع عروق چنده صبا و شرابین محرکه شمال صفت غنای
 و گاه تراکم ظلام سودا و شرب سیاه بقصر کافوری ماه منفع گردانید و کفه تعیبات و طرفه صلوة مرطبیب حاذق دین صاحب خطاب ما را رسانک
 الارحمه للعالمین اجماعی محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم که بیاران امراض ضلالت و آزر دگان استقام غایت را بدو ابرهتار صحت بخشید و
 کوردلان حبه کفر و مجویان کلبه شرک را بکحل جواهر دلالت و ارشاد بنیاد گردانید و بر بیاران او که هر یک طبیب راه دین و راهنمای عالم القیوم عطا
 جانوت و دعوت و کمال و کان هدایت بودند بیضه داران مانده جمل شنیع و تمسکیان سفره بطرف وضع را که از سر سام غفلت و ماخولیا نجات آجوی
 با نیمی آریکار دالستندی گوارش صحت و شربت معرفت ایشان سودمند و نافع آمده رضوان الله علیهم جمعین اما بعد چون رعیت دولت سینه
 اسلامین خلیفه رب العالمین کسری عدل خصم فضل نوح دعوت موثقی مکالمت مشرق آثار مرحوم و مکارم سنی مور و فوات خوار و عوارف
 پستی خورشید آسمان مودلت بدر فلک احسان و خلافت سالیشتین خیره حکومت اقا لیم سببه بالطول العوض آئینه جمال انا جعلناک خلیفه فی الارض
 منبع آفتاب آمال و آمان خلق همه انوار کمال استحقاق فاحکم بین الناس بالحق و اسطه قلماده صورت و ماده صدف و صفان احسن الحسنی و زیاده
 مخترع عناصر و فلک نیلگون مرآة جمال اقبال فاذا و حلتیه فاکم غالبون المتوکل علی الله الرحمان جلال الدنیا و الدین و المنظر سکنه شاه
 بن بهلول شاه السلطان خلد الله ملکه و سلطانه و ابد علی العالمین عدل و احسانه ملکی که تیغ اقا لیم کشای و نطقه شراب سلطانی ست مندی کرد و بن
 در

این بلیغ نشین
 جهان گشته شدن
 دنیا باستان از این
 زندگانی در تو نگری
 و آنکه با ملک شدن
 خون و با نفع نشین
 شکر متن بلیغ حکیم
 کس در دم از
 بدون شاد
 کنند و است
 ..
 ..
 ..

در
 در
 در

و در کار او حاوی غرائب معانیست لغز می که در عالم بنسجم عدل احسان او خزان نام ادبی روی لبر آ آورده هر طرفی علم و فضل ارونق شده
و کرم و نبل را رولج افزوده و فصیحی روزگار و علماء کبار در هر علمی تصنیفها ساختند و در هر فن فتنها مایه پرداختند تصنیف کرده

<p>صد نه ازان شکر کز تایت الطاف آله شہ سلیمان فضل کسری عدل جوسف نظر شہ عطا پاشا خطابوش که از بر شرف بسکه ناسد از نی کس کمال خوشیست کر لغو با جس علم گشت ذوالقرنین را تبع ہندی گر دست از بلع کاوان وانکہ عین فرنگار و بانس جان ہم و پشکان جهان شخص شخصی بہ موت زحمت تصف او سودا را ز عشق شد فتو چون بی آمد تمام از آسمان آغاز کار خزان</p>	<p>ملت دین حنفی زنگشت از فضل شاہ بلکہ کبیشتر در ہم مفرد اند از سپاہ اقتران رسیدہ اثران بیاعت جہاہ خوش از دل کردہ و گفتش کبار کز وہ صد لغو با جس لباگردان شہ جہستہ پناہ لفظہ از اصلاط ایان ی عدل جہستہ شاہ اعتدال خاطر شمشک ذلولی چو گاہ کرده از بوسین خاک رش بلد چاہ صرو مد سودا و صفر گشتہ از ان شہ جہاہ کی تن مہیب است اما شش نزل جاہ آراستہ</p>	<p>شعل حکمت چنان شوش ناز شد در جہان گر نہ اندر پشت آدم این سپر پوی بدی کز عدلش خندہ کردہ کہ یک بر باختر بلکہ کبوان برین بر سپر سفینتین در بلتاسل ز بی جا و شدہ شکار دین التفاسی کرگن سوی مرعیان چہان ورسان در معرکہ افزاد از بہر عدو گرچہ عیبی محجزہ نبود قلاقان بندہ کرد این کمالات شدہ از سبب خلقت فی الخ تا کہ صرو ماہ ستیار اندر گرد جہان</p>	<p>کا قبا بلز نوران خوابد ضیا ہر چو گاہ نامدی در شان و از آسمان نواختن شاہ کہ ز نبالش رستہ ز راز خاک چون در گاہ کرده است جاہ و شرف از پاسبان نشتر و در کردہ شہ ہمہ جاہ در با بل تا سہ راہ صحبت عاجل بیان در مرض کرد و تباہ جملہ شایان دست خود مالند از غش شاہ شاہرانیہ از کرامات سدہ یقینم آلم گرچہ شاہ انارت ش عقلست ہمین گوئی ذات او با دہمیشہ نور بخش مہر و ماہ</p>
---	--	---	--

از شکر کمال خوشیست

بنابرین بندہ در گاہ شہنشاہ جہان پناہ جوہ بن خواصخان کہ از کرم شامل و لطف کامل این شاہ زمان و نواختہ در گاہ رحمان تربیت یافته و
از نوازش افضل و علم پرورانندہ و خوشنودی در گاہ او سر خوردنی گویند و انستہ و شروع بیخ امری از امور گوئی و آخری سبب استرصار
آن فلک جلال و خلیفہ صاحب کمال ندانہ بعد از تدبیر و استجارت و قائل بود تشارت روی بدان بارگاہ آورده و عرض داشتہ کہ چون
خلاصہ ایجاد بشر و جزو دست مہاش و معاد یعنی در دنیا زندگانی بر قانون شریعت کردن و بدل طلب جای بازگشت بود نمودن و این دو چیز هر دو
بصحت بدن ست پس ظاہر و باہر گشت کہ اہم معات و احوج مطلوبات علم طلب ست و بحسب تجارت معلوم شدہ کہ حکمت یونان مناسب ملائم
از جزبہ مردم و یار ہندی آید و موافق آب و ہوا و این بلادی گراید و چون اسامی ادویہ بزبان فارس و یونان مستورست حقیقت آن دران
ولایت معلوم نیکو و دو اکثر آن یافتہ ہم نمیشود پس ضرورت گشت تنقیح کتب حکما ہند کہ چون بقضا طیس ست بر آہن اسقام اینہ فی شاہ
اندر بر الیکن از کتب حکما ہند کہ چون بیخ کی محتوی نیست مرجمیہ احکام طبیہ را و بیخ کہ نام از یکدیگر مستغنی نہ و با وجود این بزبان غیر فصیح و ادراغ بیخ
سودی گشتہ التماس این خدمتگار کینیہ آنتست کہ چون این وضع فضا خوان موائد و الفاظ حکمت و عوائد از ان بارگاہ یافتہ و نیز ان شہتافتہ
فلذہ میخاہد کہ مجموعہ در علم طلب ترجمہ فارسی کن بہرچہ برین بندہ فرمان اعلیٰ اصدار یا بد فرض عین و عین فرض بر خود و اند فرمان از بارگاہ عالی
صادر گشت مصرع ای کہ بہتت میرسد کاری نیکن بہ و خلاصہ جمیع احکام کتب طب حکما ہند بزبان فارسی کہ املح الالسنہ است ترجمہ
گردان کہ موجب اجر مو فور و ثمار نامحصور خواهد بود و با وجود تراکم عوائق و تلاطم علائق چون نفع آن شامل خاص و عام و وضع و شریف بود
و با ستہ و ما و مربی بنفس خود و لغفا لغیر مشقت اختیار نمود و این کتاب را از زبان ہند بزبان فارسی ترجمہ نمود و بعضی الفاظ کہ در پارسی مصطلح نبودند
عین بزبان ہندی ذکر کرد و معنی آن بہ بیان شافی گفت و بعضی اگرچہ در پارسی مصطلح بودند بسبب البصاح و تشریح بزبان ہند نیز ذکر کردہ و
از طب سرت و چکر و جادو یو کرت و ہوج و ہبی و نا کھت و سن تناکر و سا ہند و نیکسین و چنیا من و ماد و صونان و چکروت و کینیت و
بہمای دیگر نچہ معمول و مجرب بود خلاصہ ہر یک کشیدہ و درج کردہ و چون این کتاب شامل جمیع احکام طبیہ ست معادن الشفا را سکنہ شفا
نفعاً لاعامی و التداوی نام نہادہ شد و بشکر باری تعالیٰ نقابل گرد و در سنہ ثمان عشر و تسعاً تہ بریک مقدمہ و سبب باب مرتب گردانیدہ شد ہند

در تعریف علم طب و شرف مبادی طب و بیان آن بوجه احادیث و تفسیر باب اول در مقررات علاج باب دوم در کیفیت خلقت انسان و تشریح اعضاء آن باب سوم در بیان علامت مرض و علاج آن مقدرمه و آن مثل بر دو بحث است مبحث اول در تعریف علم طب و شرف آن بدانکه علم طب علمی است که بدان مردم قادر میشود بزرگداشتن صحتی که حاصل است و باز آوردن صحتی که زایل شده است و این علم را دو بازوست یکی خواندن دوم عمل کردن و آنکه علم خواندن و عمل نماند مانده مرغی باشد که بیکبار زیورین خواهد خواند که چگونه تواند بر یکبارم را باید که علم طب پیش استاد کامل بخواند و احکام طبی کتب بدانند فارصحت طیب حاذق تجربه حاصل کن تا در طبی غلطی نخورد و این علم شریف است بنا بر آن که برابر باب دانش و اصحاب بینش روشن و مبرهن است که شرف علم و مکاسب بشرف موضوعات و ثواب برابر این فضل غایب است و مطالب است و بحسب آن حکایت مذکوره شرف حاصل است در علم طب اما شرف موضوع بحسب آئینست که موضوع او بدن انسان است آن شرف به الوارکان است اما شرف بحسب غایت جنت است که مطلوب ازان حفظ صحت شخص انسان است و ازاله مرض ازان و شک نیست که قیام دین و دنیا و نسل مراد است اولی و آخری انسان را بصحت بدن منوط و مربوط است و بدفع علل و ازاله مرض مشروط و مضبوط ازین پیغمبر علیه السلام علم بدان را مقدم داشت بر علم ادیان بجهت آنکه ادیان قائم نمی شود مگر بصحت ابدان و گفت العلم علما علم الابدان و علم الابدان منقول است از ساعت همین سان العلم علما علم الطبیة و علم الشریة و لذلک قال الحكماء المنافع لوالعالم خیر لة و الاثم الانسان لولها الا بالصح لان اللذة حاصله فی الینا و الخیر موجود فی العقب لاجل اصل لیبها الا بفرغ البال و رفع الملل و کسب خیر الاعمال و کل الملک موقوف علی صحته بدن الانسان و عموم احتیاج همه خلق بدان در هر حدی و زمان از کمال قیام حاجت ندارد در بیان قال علیه السلام خیر اناس من جمیع الناس الخیر و الا نفع بالاحیاء و الا نفع بالانسان دون انسان و الا نفع لبل السیئ بل لو انک البشر من سائر الملک الادیان فی کل الاوقات و الاحیان و کمذابن علم اتم و اتم علوم الابدیه است در تمد و بقیار نوع انسان در جمیع آوان و مکان گفته اند چنانچه معراج محتاج است بساطان و معتقد است بطیب حاذق بالیقان و آشنایان این علم از حقیقت و ثاقب دلیل و برهان است قنی است از بیان زیر که اصول این فن مقررست بعبث و عیان و بعضی تجربه و برهان و بعضی باخبار انبیا علیهم السلام و حکمایی که بر تو حکمت از مشایخ نبوت اقتباس کردند بالهام و ظاهر است علمی که از کتاب خانه و علمناه من آن تا علما سابق گرفته باشد در مسلک آن کمتر است شواک و مشکوک و غواکل او با هم قول غرض و جل کلوا و اشربوا و الا تسرفوا لکله است جامع برای جمیع افراد انسان نافع و در اکثر امراض و ستقام منج و قال علیه السلام لعلته یبتد الادب و الحمیة لاس لادار و الجوع یزیل کل دار و قال ولا تموت لقلوب الالبسة الطعام و الشراب فان القلب یموت بها کالذکر فی الیاء و قال لا کل فوق اشبه حرام و قال الحكماء ^{تحت} سقام و دیگر دلائل بسیار است که صنعت طب حکمتی است و از بجهت شریعت بعد از آنکه نسبت طبیعت یکی آنکه حق سبحانه و تعالی برای بعضی انبیا علیهم السلام امر فرمود و تبرک استمال دویه در وقت حاجت و عرض امر صفتش آنرا فرمود چه حضرت موسی علیه السلام چون در وقت آنرا من و سور المزاج تناول و انمی نمود و رنگ مرض را بمجقل توکل می زد و در حق جل و علاب و خطاب باعتبار فرمود و از تردیدان بقل حکمتی نبوکلمت علی من اودع السافع فی هذا العقاقیر و قال نبیا علیهم السلام ان الله لم یضع و اراد وضع در و از خیر اقوام و بوالمهم و حلی این قتیة باسناد و ان نبیا من الالبنا رسولی الی الله من الضعف فاحی الیه ان اطبخ اللحم بالبدین و الکلمات ان القوة فیما قال الی الله العقل لا یتدی من الافعال النجیة فی الاخرة کما لا یتدی الی الدویة الغیة لصلحة فالعلم بهما لاجل الالبانام او باعلام من احدی من الملک همیة کالانبیا علیهم السلام پس از دلائل عقلیه و شواهد نقلیه مستفا و گشت که فضل ذخائر سعادات و اکل مکاسب کمالات علم طب است و چون که تساب سعادات دینی و دنیاوی بران موقوف و حصول مرادات صوری و مضموی بدان موصوف است لاجرم ثابت شد که شرف علوم است و ارفع رسوم و صحت بدن ازان معلوم و نفع اهل مکاسب طبیب حاذق را ازان مقسوم و هیچ و سیتی انسان را برای وصول الی الله مثل این علم نیست که نماند

علم طب و شرف آن
 در بیان علامت مرض و علاج آن
 مقدرمه و آن مثل بر دو بحث است
 مبحث اول در تعریف علم طب
 و شرف آن بدانکه علم طب علمی است
 که بدان مردم قادر میشود بزرگداشتن
 صحتی که حاصل است و باز آوردن
 صحتی که زایل شده است و این علم را
 دو بازوست یکی خواندن دوم عمل
 کردن و آنکه علم خواندن و عمل نماند
 مانده مرغی باشد که بیکبار زیورین
 خواهد خواند که چگونه تواند بر
 یکبارم را باید که علم طب پیش
 استاد کامل بخواند و احکام طبی
 کتب بدانند فارصحت طیب حاذق
 تجربه حاصل کن تا در طبی غلطی
 نخورد و این علم شریف است بنا بر
 آن که برابر باب دانش و اصحاب
 بینش روشن و مبرهن است که شرف
 علم و مکاسب بشرف موضوعات و
 ثواب برابر این فضل غایب است
 و مطالب است و بحسب آن حکایت
 مذکوره شرف حاصل است در علم
 طب اما شرف موضوع بحسب آئینست
 که موضوع او بدن انسان است آن
 شرف به الوارکان است اما شرف
 بحسب غایت جنت است که مطلوب
 ازان حفظ صحت شخص انسان است
 و ازاله مرض ازان و شک نیست
 که قیام دین و دنیا و نسل مراد
 است اولی و آخری انسان را بصحت
 بدن منوط و مربوط است و بدفع
 علل و ازاله مرض مشروط و
 مضبوط ازین پیغمبر علیه السلام
 علم بدان را مقدم داشت بر علم
 ادیان بجهت آنکه ادیان قائم
 نمی شود مگر بصحت ابدان و گفت
 العلم علما علم الابدان و علم
 الابدان منقول است از ساعت همین
 سان العلم علما علم الطبیة و علم
 الشریة و لذلک قال الحكماء
 المنافع لوالعالم خیر لة و الاثم
 الانسان لولها الا بالصح لان
 اللذة حاصله فی الینا و الخیر
 موجود فی العقب لاجل اصل لیبها
 الا بفرغ البال و رفع الملل و کسب
 خیر الاعمال و کل الملک موقوف
 علی صحته بدن الانسان و عموم
 احتیاج همه خلق بدان در هر حدی
 و زمان از کمال قیام حاجت
 ندارد در بیان قال علیه السلام
 خیر اناس من جمیع الناس الخیر
 و الا نفع بالاحیاء و الا نفع
 بالانسان دون انسان و الا نفع
 لبل السیئ بل لو انک البشر من
 سائر الملک الادیان فی کل
 الاوقات و الاحیان و کمذابن
 علم اتم و اتم علوم الابدیه است
 در تمد و بقیار نوع انسان در
 جمیع آوان و مکان گفته اند
 چنانچه معراج محتاج است بساطان
 و معتقد است بطیب حاذق بالیقان
 و آشنایان این علم از حقیقت و
 ثاقب دلیل و برهان است قنی است
 از بیان زیر که اصول این فن
 مقررست بعبث و عیان و بعضی
 تجربه و برهان و بعضی باخبار
 انبیا علیهم السلام و حکمایی
 که بر تو حکمت از مشایخ نبوت
 اقتباس کردند بالهام و ظاهر
 است علمی که از کتاب خانه و
 علمناه من آن تا علما سابق
 گرفته باشد در مسلک آن کمتر
 است شواک و مشکوک و غواکل
 او با هم قول غرض و جل کلوا
 و اشربوا و الا تسرفوا لکله
 است جامع برای جمیع افراد
 انسان نافع و در اکثر امراض
 و ستقام منج و قال علیه السلام
 لعلته یبتد الادب و الحمیة لاس
 لادار و الجوع یزیل کل دار و
 قال ولا تموت لقلوب الالبسة
 الطعام و الشراب فان القلب
 یموت بها کالذکر فی الیاء و قال
 لا کل فوق اشبه حرام و قال
 الحكماء سقام و دیگر دلائل
 بسیار است که صنعت طب حکمتی
 است و از بجهت شریعت بعد از
 آنکه نسبت طبیعت یکی آنکه حق
 سبحانه و تعالی برای بعضی
 انبیا علیهم السلام امر فرمود
 و تبرک استمال دویه در وقت
 حاجت و عرض امر صفتش آنرا
 فرمود چه حضرت موسی علیه
 السلام چون در وقت آنرا من و
 سور المزاج تناول و انمی نمود
 و رنگ مرض را بمجقل توکل می
 زد و در حق جل و علاب و خطاب
 باعتبار فرمود و از تردیدان
 بقل حکمتی نبوکلمت علی من
 اودع السافع فی هذا العقاقیر
 و قال نبیا علیهم السلام ان
 الله لم یضع و اراد وضع در و
 از خیر اقوام و بوالمهم و حلی
 این قتیة باسناد و ان نبیا من
 الالبنا رسولی الی الله من
 الضعف فاحی الیه ان اطبخ اللحم
 بالبدین و الکلمات ان القوة
 فیما قال الی الله العقل لا یتدی
 من الافعال النجیة فی الاخرة
 کما لا یتدی الی الدویة الغیة
 لصلحة فالعلم بهما لاجل
 الالبانام او باعلام من احدی
 من الملک همیة کالانبیا علیهم
 السلام پس از دلائل عقلیه و
 شواهد نقلیه مستفا و گشت که
 فضل ذخائر سعادات و اکل
 مکاسب کمالات علم طب است
 و چون که تساب سعادات دینی
 و دنیاوی بران موقوف و حصول
 مرادات صوری و مضموی بدان
 موصوف است لاجرم ثابت شد که
 شرف علوم است و ارفع رسوم
 و صحت بدن ازان معلوم و نفع
 اهل مکاسب طبیب حاذق را ازان
 مقسوم و هیچ و سیتی انسان
 را برای وصول الی الله مثل این
 علم نیست که نماند

در بیان زیر که اصول این فن مقررست بعبث و عیان و بعضی تجربه و برهان و بعضی باخبار انبیا علیهم السلام و حکمایی که بر تو حکمت از مشایخ نبوت اقتباس کردند بالهام و ظاهر است علمی که از کتاب خانه و علمناه من آن تا علما سابق گرفته باشد در مسلک آن کمتر است شواک و مشکوک و غواکل او با هم قول غرض و جل کلوا و اشربوا و الا تسرفوا لکله است جامع برای جمیع افراد انسان نافع و در اکثر امراض و ستقام منج و قال علیه السلام لعلته یبتد الادب و الحمیة لاس لادار و الجوع یزیل کل دار و قال ولا تموت لقلوب الالبسة الطعام و الشراب فان القلب یموت بها کالذکر فی الیاء و قال لا کل فوق اشبه حرام و قال الحكماء سقام و دیگر دلائل بسیار است که صنعت طب حکمتی است و از بجهت شریعت بعد از آنکه نسبت طبیعت یکی آنکه حق سبحانه و تعالی برای بعضی انبیا علیهم السلام امر فرمود و تبرک استمال دویه در وقت حاجت و عرض امر صفتش آنرا فرمود چه حضرت موسی علیه السلام چون در وقت آنرا من و سور المزاج تناول و انمی نمود و رنگ مرض را بمجقل توکل می زد و در حق جل و علاب و خطاب باعتبار فرمود و از تردیدان بقل حکمتی نبوکلمت علی من اودع السافع فی هذا العقاقیر و قال نبیا علیهم السلام ان الله لم یضع و اراد وضع در و از خیر اقوام و بوالمهم و حلی این قتیة باسناد و ان نبیا من الالبنا رسولی الی الله من الضعف فاحی الیه ان اطبخ اللحم بالبدین و الکلمات ان القوة فیما قال الی الله العقل لا یتدی من الافعال النجیة فی الاخرة کما لا یتدی الی الدویة الغیة لصلحة فالعلم بهما لاجل الالبانام او باعلام من احدی من الملک همیة کالانبیا علیهم السلام پس از دلائل عقلیه و شواهد نقلیه مستفا و گشت که فضل ذخائر سعادات و اکل مکاسب کمالات علم طب است و چون که تساب سعادات دینی و دنیاوی بران موقوف و حصول مرادات صوری و مضموی بدان موصوف است لاجرم ثابت شد که شرف علوم است و ارفع رسوم و صحت بدن ازان معلوم و نفع اهل مکاسب طبیب حاذق را ازان مقسوم و هیچ و سیتی انسان را برای وصول الی الله مثل این علم نیست که نماند

دینی و دنیاوی در آن مندرج است والله اعلم بحث دوم در مبادی طب بدانکه در طب از شناختن انسان که محل ضمت و مرض کله است
مقصودست و دار که سبب ازالت مرضست و زمان که سبب حدوث و ازالت بعضی امراضست و تاثیر علاج موقوف برانست چنانچه
اما انسان عبارت از مجموع بدن و روح انسانیت و این مجموع محل حدوث مرضست زیرا که تمام بدن یا تمام روح قابلیت ندارد که در وی مرض
حادث شود چون انسان خلاصه حیوانات و اشرف مخلوقات بود بدین سبب در طب بیان امراض و علاج آن ذکر کرده شد باقی حیوانات چون
تابع اندند که گوشتند اما مرض چیزی را گویند که چون در وجود انسان پیدا آید رنج رساند سوال بعضی چیزها آنکه انسان را از آن بچشمند آنکه
آنها را نیز مرض میگویند چنانکه کافه و خواب و مانند آن جواب اگر چه اینها ظاهر رنج نمیسانند اما در اول کرامت ازین چیزها پدید آید و اگر پیشتر
رنج است و خواب اگر چه راحت گفته اند لیکن بسیاری آن موجب رنجست و مرض بر چهار نوعست یکی آنکه بدنی غیر طبیعی دوم قلبی سوم بدنی
طبیعی چهارم خارجی زیرا که مرض خالی نیست از آن که خارجیت که آن را بهندی گویند یا داخلی و آن بر سه نوعست یکی قلبی که آن را
مانس گویند دوم بدنی طبیعی که آن را سوا بجا و ک گویند و سوم بدنی که آنرا ساربرک گویند بدنی غیر طبیعی ضمیمت که از خوردن و
آشامیدن چیزهای مضره و یا از بسیاری حرکت یا از افعال دیگر یا با بلغم یا تخمه یا دوگان و دوگان یا بر سه غالب آید از احداث گردان چنانچه
تیسار و بواسیر و سنگرینی در اجزای و مانند آن برای دفع این مرض باید در وی که باد و بلغم و تخمه را که با خلط آلوده است با سال یا با سست فراغ
بکشد و آنرا سست و من گویند یا در وی که خلط آلوده است با اعتدال آرد و آنرا سمن گویند یا در وی که قوی و اسهال را باز دارد و آنرا سمن
یا طعام و شراب مناسب مرض دیده باید داد و طعام و شراب را با گویند و قلبی ضمیمت که بر دل حادث شود چنانکه خوف و اندوه و حسد و غم
مانند آن و بدنی طبیعی ضمیمت که لازم طبیعت در تن آدمی پیدا شد چنانکه گرسنگی و تشنگی و خواب و مانند آن اگر مرضی ازین دو نوع اخیر سبب
غلبه خلطی حادث شده باشد بدو را بدنی غیر طبیعی که ذکر افتاد دفع گرداند اگر بسبب دیگر پیدا شده باشد بدنی چنانکه دادن کعبین عبا
لادن و زور و حرکت و مانند آن که آنرا بهندی کا باک گویند یا بقولی نامع چنانکه سخن خوش و شیرین و مانند آن که آنرا با حک گویند یا
قلبی چنانکه شفقت و محبت و مانند آن که آنرا بهندی مانس گویند مناسب مرض دیده دفع باید کرد کایک و با چاک و مانس هر یکی نوعی است
و خارجی ضمیمت که از رسیدن برتن خارج مردم را حادث شود آن بر دو نوعست یکی آنکه بر رسیدن چیزی چنانکه خم تیر و تیغ و رسیدن یو و پری
و مانند آن حادث گردد برای دفع این مرضی بدنی غیر طبیعی باید کرد دوم آنکه بر رسیدن چیزی بر دل چنانکه سخن نامالک و مانند آن حادث شود
برای دفع این قوی یا غلبی که مزاج این بود باید کرد و هر یکی ازین چهار قسم مرض بر سه نوعست یکی آنکه بدو و از آن گرد که آنرا بهندی
ساوه گویند دوم آنکه بدو و از آنل شود و به ترک دو اعودن آنرا بهندی جاب گویند و سوم آنکه دو اندیر نبود آنرا ساوه گویند طبیع را
باید که درین مرضها تمیز کن و هر ضمیمه دو اندیر بود آنرا علاج دفع گرداند و آنکه عودن محبت و دفع آن مدام ادویه خوردن فرماید و آنکه دو اندیر نبود
تخریب تا غم آخرت نخورد و بدعا و صدقه بدو خواهد و در آنچه نیست که سبب آن مرض را نزل گردد و در آنکه حصول آن از زمینست بر دو گونهست
یکی آنکه باروت خود جنبیدن نتواند و آنرا استها و رمانس برین نوعست یکی درختانی که بغیر گل بار آرنند چنانکه بر پاک و گل و انجیر و از آن
و مانند آن و آنرا بهندی گویند دوم درختانی که گل و باره و آرنند چنانکه نوزک و مانند آن آنرا بر چسب نامند سوم بی که قائم بر ساق
نباشد چنانکه کدو و بزره و مانند آن و آنرا بر سه گویند چهارم آنکه بی بختن با ساقش تپا شود چنانکه جوگندم و مانند آن و آنرا او کون
گویند پنجم آنکه از زمین بیرون آید و آنرا نمون باشد چنانکه زرقه و آنکه آن جواره فوسل و گندمک و هرتال و مانند آن سنگ سفال و از چهار
انواع اولی برگ و پوست و گل و بار و پنجم و شیره برای علاج بجار آید و نوع پنجم بدانه برای علاج کار آید و دوم آنکه باروت خود حرکت کرد
تواند و آنرا بهندی چشم گویند و آن بر چهار نوعست یکی آنکه از رحم بیرون آید چنانکه آدمی و اسپ و سبغ و مانند آن و آن را جراج نامند

دوم آنکه از بقیه بیرون آید چنانکه مرغ و ماهی و مار و مور و مانند آن آنرا بهندی اند چون گویند سوم آنکه بسبب گرمی پیدا آید چنانکه گوش خرگ
و کژدم و مانند آن و آنرا سید چه گویند و چهارم آنکه از زیر پشمی جز گرمی پیدا آید چنانکه شوک و خراطین و مانند آن و آنرا او بیج نامند و با بیج
اقسام این انجیره پوست و گوشت و ناخن و پشم و خون برای علاج کار آید و زمان نزدیک حکما برهنه جوهر سیت قائم بذاته مجرد از ماده کیهانیست
موجود باشد و قابل عدم نیست و زمان بر تئیه است ماضی و حال و مستقبل همچون زمان نزدیک ایشان تغییر و فساد دارد و ماضی حالت است و استقبال
حقیقه صفت آن نباشد بلکه این هر سه صفت حقیقه حاصل افعالی است که در زمان که در پیش و تئیه افعال زمان را بطریق مجازی ماضی حال استقبال مند
بسبب گردش و اختلاف اوضاع آفتاب زمان را روز و شب ماه و سال فصل گویند نزدیک با و دور با نزدیک آن گرمی زمینی بیاب و ساید و شعل
ماستاب و آفتاب و ابر و باران و مانند آن از تئیه زمان است و این چیز با باد و بلغم و تلخه را هر یکی بهندی مسمی بدو کجاست هیچ کنند کم فریاد
کرده زحمت پیدا آید و دفع هم گردانند و برای دفع امراض چهار چیز دیگر است یکی دوز و دوم آلت آهن سوم شوره چهارم داغ هر یکی را از این چهار
مناسب محل دیده در کار بندند و الله اعلم بالصواب باب اول در مقدمات علاج و این باب بهندی مسمی بر سوره شفا
است و آن باب مشتمل بر سی و دو فصل است فصل اول در تئیه متعلم بدانکه علم طب را از استاد حاذق تحصیل باید کرد و این فصل را بهندی
پیر بجاگویی نام است بدانکه کسیکه کتابها را علم طب بخواند و چیزی نیکه در آن مذکور آید بهتر است تا کسیکه کمال الحار جمل اسفار ادرشان او باشد و این
علمی است غامض تحصیل آن از استاد حاذق باید کرد و از آنکه در یافتن چیزهایی که درین علم می باید دانست بجز از استاد حاذق مریز
مشکل است خاص کو دکان را علمی مخصوص دانستن بعضی اشیاء لغایت دشوار است چنانچه در کتاب درسی و تپاک و پرتجا و دود کوه
و دغجات و کل و آشی و مرم و شراداشنای و سنده و چیزهایی که بدان عمل قرار گیرد و زائل شود و بطریق کشیدن آنچه در اندام خلیه باشد
و مرض ساده و جاب و اساده در پ عبارت است از جوهر و در طب مقصود از آن ذات دار و مست درسی عبارت است از مزه بیریج
عبارت است از سردی و گرمی دارد تپاک عبارت است از مزه که وقت فهم میشود پیر کجیا و عبارت است از قوی که در دار و دست
غیر چیزها را مذکور چنانکه سندی را اگر در گوی تپ زده ببندند بسبب قوی که در دست تب زائل میشود و سندی بذات خود در دست
و گرمی وی که دفع باد و بلغم است بیریج است و فرزند زوی که دفع بلغم است رس است و شیرینی که در وقت فهم وی پیدا شود و دفع تلخه باشد
تپاک است و کوه عبارت است از باد و بلغم و تلخه که درین کتاب مراد از اخلاط ثلثه اینها اند و صفات هفت اند خلاصه طعام که آنرا بهندی
نیرس گویند و خون و گوشت و چربی و استخوان و مغز استخوان و منی و مل عبارت است از غلیظ و آشی عبارت است از جایها باد بلغم و تلخه و خرا
و مرم جای خطرناک و نازک را گویند و شرار گمارا گویند و آشتاپی را نامند و سنده عبارت است از بندهای استخوان و
جز آن آشتیانی که بدان عمل قرار گیرد و زائل شود و بطریق کشیدن آنچه در اندام خلیه باشد در محل آنها ذکر خواهد افتاد و مرض ساده
و جاب و اساده در مقدمه گذشته است فصل دوم در بیان مراتب علاج و آنچه تعلق بتجدید شگاف و رانست
آن در این فصل را بهندی اگر و بهر ونیه نام است بدانکه علاج بر سه مرتبه است و آنچه مریض را اولاً علاج کند مرتبه اول است و آنرا
پورب گرم گویند و آنچه با وسط کار بندد مرتبه دوم است و آنرا پورب گرم گویند و آنچه آخر کنند مرتبه سوم است و آنرا پشپات گرم
گویند و مثال آنست که هر علتی که در دفع آن احتیاج سوی اسهال باشد پیش از آن منجم که آنرا با جن گویند بدین مرتبه اولی است بعد آن
سهل که بدین مرتبه دوم است بعد آن طعام و جز آن که بدین مرتبه سوم است و بعضی گویند علاج کردن مریض را که پیشانی او معلوم کنند
که حادث خواهد شد مرتبه اولی است که آنرا پورب گرم گویند و بعد حدوث مرض علاج کردن مرتبه دوم است که آنرا پورب گرم
گویند و علاج کردن بعد دفع شدن مرض بدارد و برای آنکه خود نکند مرتبه سوم است که آنرا پشپات گرم گویند و عمل که بعضی است از آنست
پدر مریض را چنانچه

نوعی از تئیه
ریبند
و بیج
و درین
بجور تئیه

و آنرا

و آنرا شکر گویند بیشتر نوع است یکی تمام بریده و در کردن چنانکه تمام بواسیر بریدن و آنرا چینه گویند دوم شکاف کردن چنانکه شکاف کردن دبل و غیر آن و آنرا بهینه گویند سوم خراشیدن و دوشل آن و آنرا یکینه گویند چهارم سوراخ کردن چنانکه شکاف و مانند آن و آنرا بهینه گویند پنجم تفحص کردن بآلت عمیق و جراحی و مانند آن و آنرا یکینه گویند ششم کشیده برون آوردن سنگ مشانه و جران و آنرا پارچه گویند هفتم شلیک کشیدن ریم و مانند آن و آنرا بهینه گویند هشتم دوختن جراحت و مانند آن آنرا سبک گویند و آلات طبیبی بسیار است یکی ازان آلتی است که آنرا اختر گویند چنانچه زنبور که بدان از جنس پیکان آنچه در تن خلیده باشد بکشد و یکی ازان آلتی است که آنرا ستر گویند چنانچه استره که بدان شکاف کنند و موی استرند و یکی ازان شوره است و یکی ازان آتش است و یکی ازان آلتی است که آنرا ستر سلاک گویند چنانچه فی و مانند آن و یکی ازان آلتی است که آنرا سبکی گویند چنانچه سرون آهو و مانند آن سوا اینها آلات دیگر نیز هست چنانچه دیوچه و مخلوج و جامه و ریسمان و برگ و شدر و روغن توره چربی و روغن گنجد و شیر آب سرد و گرم و جوش داروها و دارو که آنرا باب اس کرده باشند و سیست مخلوط بشکر و باد بیزن و آوند با آهن مس که بدان دارو نخته شود و طبیب را باید که اینها را همی گرداند و طبیب شیفتق و استوار کار و دلاور باید که در عمل شکاف و رخته کردن خائف و لرزان نبود و آلات هر عمل چنان باید که از آن عمل بطریق خوب و نیک حاصل شود چون خواهد که عمل شکاف کند در وقت سعد و نیک شروع کند و اول صدقه دهاند و بعضی اطعام لطیف بخوراند و روی مریض سوی غوب سازد و بگوید که مریض را چنان گزند که پای و دست و اندام وقت شکاف کردن جنبانیدن تواند و از محل خطرناک احتراز نماید و گوپی و بندگاه و استخوان احتراز نماید و از طرفی که موی اندام مانع بود از آن طرف شکاف کند و بر حسب مقام شکاف پهنای او را از ویامیق بخند ریم بیرون آید و شکاف به یکبار اندن آلت کند و چون از شکاف کردن یک محل تمام ریم بیرون نیاید بهر محلی که برآمده و آما سیده به بیست باز شکاف کند تا ریم کلی بیرون آید و چنانچه اگر چه بسیار در عضو گوشت و ربا شد زیادت از مقدار و انگشت یا سه انگشت شکاف نکند و در محل ابرو و گله و چین و زحیم و زیر لب و بیخ دندان و غل و شکم و نیدگاه را شکاف پهنای کند و دراز و اگر عکس آن کند رگ و پی بریده شود و در بسیار پیدا و جراحت بزودی فراهم نیاید و در مقام آن مقام که مهای افتند و در بعضی علل چنانچه گرافادن و یا مردن بچه در شکم مادر که آنرا مور که گویند و بواسیر که آنرا ارشس گویند و عدلت شکم که آنرا اوروگ گویند و سنگ مشانه که آنرا اسمری گویند و عللی که قریب و بر شود که آنرا بچکان رگ گویند و مرمها درهن که آنرا لکمر و گ گویند پیش از شکاف و دلاغ و جران طعام نخوراند و بعد از شکاف کردن مریض را باب سرد استظهار بیدار و باز محلی که شکاف باشد شپلیه ریم بکشد بیره باب داروی های که ذکر خواهد افتاد جراحت را بشوید و برای فتنیه پیشتر دارو گفته خواهد شد و آن دارو پنجد سیاه مقشر ساخته آسند و باشند و روغن مخلوط ساخته برفقیه سخت کرده درون جراحت در آورند و بالای آن جراحت دارو پاک گفته خواهند شد آسند و سخت کنند و بالای دارو جامه نرم دو تو کرده که نه چرب باشد و زخمشک بنهد و بالای آن پی بندند بعد از آن گوگل و خود و قور و سرشفت زرد و نمک سنگا و برگ نیم جمله را برابر گرفته و جو کوب کرده و باروغن مخلوط ساخته دو دگند تا دیو و جران نزدیک نیاید و در دم گردد و مریض را در مقام محفوظ بدارند و طریقی بماندن و نگا داشتن مریض مذکور به بیمار داران بگوید تا در محافظت او احتیاط نماید و طعام موافق بخوراند و بجای بکشایند و اگر دوم روز پی بکشایند در بسیار شود و بعد از مدتی دراز نیکی شود و که مواد گوشت افزونی کشاده علت را فهم کند که از باد و بلغم یا تخم است و فصل را نیز بشناسد و قوت مریض بدان بود و داروی که مناسب آن زحمت باشد برای علاج کردن و بستن و سخت کردن فریاد و طعامی که موافق باشد خوردن دهند و آنکه درون جراحت ریم مانده باشد بالای جراحت فراهم شدن ندهد زیرا که اگر ریم درون مانده باشد و همان جراحت فراهم شود باندک عارضه و دعهله زخم ترقیه شود و چون درون و برون صاف شده باشد در آن وقت علاجی کند که جراحت مذکور فراهم آید و چون فراهم شده باشد

تا آنکه جانی که شکران سخت نشود و درشت نشود از خوردن آن مقدار که بضمی آرد و از خوردن طعام پیش از هضم طعام جهت تاب اولی تر و از خوردن
 زود کردن و از مباشرت کردن با عورت و از افراط خوشی و از زیادتی غصبت غصه از بسیاری خوف و اندوه و غم و بیداری شب از خواب روز و از نزدیکی آتش
 و گریه آفتاب و از رفتن راه و از سواری اسب جلد و مانند آن احتراز لازم دانند و آنکه بالا گفته شده است که بی از زخم و جراحت بی از سوم
 بکشاید در سه فصل گفته اند یکی هیونت و دوم سبب و سوم سبب و در فصل اولی بی
 و دوم روز بکشاید و هر مرضی که تاب سرایت کند و در زمین راهلک سازد و آن را ایام نام گویند در علاج آن شتابی نماید و همچو خانه آتش گرفته دند
 که تا خیر در آن خوب نیست و بهر محلی که سبب شگاف و جز آن در بسیار شود باید که شتی آس کرده و بار و غن آن بخت و قوری بیکم کرده و در آن
 استعمال کنند در دفع شود و الله اعلم و حکم فصل سوم در بیان شکر و فصول و این فصل سیمی بندگی که در دست است
 و بدانکه صلاح و فساد مزه بینی بر صلاح و فساد شش فصول است و حیات و موت حیوانات نیز از تاثیر است و زمان کی است نبات خود
 از گردش آفتاب و ماهتاب سال و ماه روز و شب چاک میشود و بمقدار یک زدن یا حرف خرد گفتن را بزبان هندی نمک گویند و پانزده
 نمک را کاسه است و سی کاسه را کلا و بست کلا و سه کاسه است و در روز و شب سی صورت است و پانزده روز
 نیمه ماه است و ماه برد و قسم است نمی روشن و نمی تاریک و فصل را بزبان هندی رت نامند فصل در اصطلاح حکمای هند و ماه گفته اند و
 فصل شش اند و در آب کنگ یعنی جانب شمال ابدار فصول از ما که می شمارند ما که و چنانکه را سبب و بیت و بسیار که سبب است
 و اساسه را که یکم و ساون و بجا دون را بر کھا و کنوار و کاتک را سرد و آگن و پوس را هیونت گویند و سه فصل را این میگویند و این دو
 اندکی جنوبی و آن بر کھا سرد و هیونت است زیرا که درین این آفتاب جانب جنوب میرود و درین سه فصل ما تاب قوی میگردد و بعضی
 فز و با فز ترشی و تکی و شیرینی را قوت میشود و خاقت در فصل سرد ترشی و در بر کھا کی و در هیونت شیرینی قوتی میشود و درین سه فصل حیوانات
 نیز قوتی می افزاید و در شمالی و آن سبب و سبب است زیرا که درین این آفتاب سوی شمال میرود و درین سه فصل آفتاب با قوت
 میشود و فز و تیز و تلخ و ترش قوت میشود و خاقت تلخ در سبب و سخت و سبب و نیز در کیم قوی میگردد و قوت حیوان نقصان یابد و بدانکه
 زمین از تاثیر ماه سرد و تر میگردد و از تاثیر آفتاب گرم و خشک میشود و با عانت آفتاب و ماهتاب حیات هر شی را اند و میرساند و پنج سال را
 بزبان هندی یک چاک شمارند و لحظه و ساعت و ماه و سال و روز و شب و یک بشل چاک کال میگویند که می آید و دیگری میگویند و این
 و بر کال چاک میگویند طرف جنوب کنگ انداز فصول از بر کھا می شمارند بجا دون و کنوار را بر کھا کاتک و آگن را سرد و پوس و ما که را
 هیونت چنانکه و بیت را سبب بسیار که و جی را که یکم اساسه و ساون را پراوت و سبب گویند که در فصل بر کھا گیا با سبب و سبب قوت است
 در آن غالب باشد و آب با کدورت میشود و کاه و خاشاک در آب می افتد در خلا بر پیدای آید و زمین تر میگردد و در وجود آدمی نیز ترس
 غالب می شود و از سبب غلبه باد و تری گرسنگی مردم کم میشود و آب و طعام که خورده میشود سوخته بدبیری هضم میگردد و تلخ جمع میگردد و چون فصل
 سرد باران کم می بارد و زمین خشک شدن میگیرد و گرمی آفتاب ظهور می پذیرد و از تیزی شعاع آفتاب علت های تلخ پیدای آید و گیاهای خام فصل سرد
 پنجه و قوی می شود و آنها صاف و چرب و گران می گردند و شعاع آفتاب کمی می پذیرد و سردی در تن آدمی غالب میشود و در آنوقت طعام
 و آب که خورده میشود شیرین شده هضم میگردد و سبب گرانی و سردی آب و فصل در وجود آدمی بلغم جمع میشود و چون فصل سبب می آید آفتاب
 گرم میشود و از گرمی آفتاب علت های بلغمی پیدای آید و در فصل گر کیم گیا باز در و سبب بی زور و خشک می گردد و وجود آدمی نیز خشک گردد و آب
 نیز خشک و سبب میشود در آن وقت آنچه خورده و آشامیده میشود از علت های خشک و آب سبک و جز آن باد و وجود آدمی جمع می آید
 و در وقت بر کھا چون زمین گرمی گردد و وجود آدمی تر میشود و بادی که در وجود جمع شده بود بسبب تری زمین و وجود آدمی و باریدن باران

کیم بر کھا سرد و سبب گویند
 را آن سبب است در کال اولی است
 در این فصل سبب است در کال اولی است

شمال ابتدای شمال

کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم
کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم
کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم
کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم
کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم
کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم
کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم
کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم
کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم
کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم	کیم

تیسرین فصل در کال اولی است

وزیدن باد خارجی سرایت کرده علتها بادی ظاهر میگردد و کیفیت جمع شدن باد و بلغم و تلخه در بعضی فصول ظهور شدن غلبه کردن آن و بعضی فصول ذکر کرده شد و کیفیت علاج بجهت دفع غلبه اخلاط مذکور به پیشتر بیان خواهد افتاد و بعضی مرضها تلخه در فصل بهیونت سبب تاثیر آن و مرضهای بلغم در فصل گرگیم سبب تاثیر آن و مرضهای باد در فصل سرد سبب تاثیر آن میروند چنانچه پیش فصل در تمام سال است در شب و روز نیز گفته اند زیرا که روز راسته حصه کرده اند اول بمنت که در آن بلغم غلبه میکند و حصه دوم گرگیم که در آن تلخه غلبه میکند حصه سوم پراورت که در آن باد غلبه میکند چنانچه شب را نیز سه حصه کرده حصه اول بر کحا که در آن باد قوت میکند و حصه دوم سرد که در آن تلخه غالب میشود حصه سوم بهیونت که در آن بلغم غالب می آید و خاصیتها می پیشتر فصل پیشتر بیان خواهد افتاد چون هر فصلی در خاصیت خود مستقیم باشد از خوردن غلبه آب و گیاه و میوه های آن فصل قوت و افزونی عمر و تندرستی باشد و اگر فصل بر خاصیت خود نباشد چنانچه در بر شگال باران نبارد یا کم بارد و در زمستان یا تابستان گرمی و سردی نبود غلبه آب و گیاه و میوه های آن فصل مضر باشد از نوشیدن و خوردن آن مرضهای گوناگون پیدا آیند و با و لباک خاق ظاهر گردد و باید که در فصل بدانچه غلبه فصل نیک بدست آید بخورد و اختلاف و تغییر فصل از شامت گناهان مردم پیدا میشود و گاه باشد که اگر فصل بر خاصیت خود و هوای فراج خویش نیک باشد لیکن بسبب تلخه طمان و دعای بدزاهدان و از مزاحمت جنیان و عفرتیان نیز خلق را رنج و زحمت رسد و وقتی باشد که بوی گناه نازک را باد در شام خلق رساند از آن انواع زحمت مردمان را پیدا آید چنانچه در سه و سرفه و تب و درد سردی و مانند آن و وقتی از نحوست ستارگان و قران احترام نخس رنجها حاصل گردند و گاهی از شامت گناهان و از ناسازگاری زن و چهارپایی و چوکی و مرکب و جواهر انواع رتجها پیدا میشوند چون این چیزها معلوم کرده باشد هر چیزی را که ناسازگار داند از آن احترام نماید و بصدقه و دعا بدخواهد و بتلاوت کلام الله مشغول شود و مهربانی بر خلق کند تا از این بلاها نجات یابد اکنون خاصیت شش فصل تفصیل گفته می آید در فصل بهیونت باد شمال سرد بود و خلا از بسیاری در دو گردناریک شود و صاف نماید و آفتاب دیده نشود و سردی باشد و بر سر آب برف بندد و زلغ و لرگ و جاموش و بز و میش و فیل مست و پر زور گردند و درخت سرو و اووه و بزرگ و نیاک شگوفه آرند و در فصل سرد قوت سردی بسیار شود و باد تند و زرد و باران بیارد و دیگر نشانیهای فصل بهیونت درین فصل نیز باشد و در فصل بهیونت خلا صاف شود و بوستانها بازمین و زینت نمایند و درخت نوزک و بولسری و آسوک و نیلوفر و مانند آن شگوفه آرند و بارگیرند و عند لیب مست گردد و انواع پرورش آواز کند و باد جنوب نرم و زرد و در فصل گرگیم خورشید گرم گردد و تیز تابد و باد نیرت یعنی گوشه که میان مغرب و جنوب است خشک تیز و وزین مثل تور گرم گردد و لب آنها کم شوند و زمین بچسبیده نماید و پرندگان و آبوان و گوزنان و مانند آن بسبب تشنگی هر طرف برزند و بر شاخه زیر درختان افتاده باشند و برگها ناپیدا آیند و در فصل پراورت ابراز قوت باد غربی در خلا پیدا آید و سایه کند و صاعقه درختها رعد آواز بر آرد و باران بیارد و زمین از رستنیها سبز گردد و در هرهای لعل یعنی بیهوتی هر طرفی پیدا آیند و درخت کزب و سیدک راوشک و کیوه در شگوفه آید و در فصل بر کحا آب آمانه قوت خود درختان که بر کنارها باشند بر آید و در آبگیر یا نیلوفر شسته و قوی شگوفه آرند و بسبب بسیاری آب نشیب و فراز زمین معلوم نگردد و رستنیهای گوناگون بر آید و بانگ رعد اندک شود و باران شب و روز بیارد و آفتاب و ماه تاب و ستارگان بسبب ابر دیده نشود و در فصل سرد آفتاب گرم شود و خلا صاف گردد و کرانه آنگه با جانوران آبی بشینند و گل نیلوفر خوشما باشد و زمین نشیب تر باشد و زمین خرا خشک گردد و پیابانسه و دوپریا و چپتون و کانس و آسن شگوفه آرند اگر شش فصل مذکور بر نیگونه باشند باید دانست که سال راست و درست شده و بر عکس این رازشت و بدبایتمرد و چون نشانیهای عکس باشند مرضهای قوی پیدا گردد و الله اعلم و احکم فصل چهارم در ساختن آلاتیکه بدان خلیده از جنس پیکان که در وجود مانده باشد و در پیدا آرد که بسندی

آنرا میل گویند بکشند و آن آلت را خنجر و ساختن و بر آن خنجر بده نامند و نام این فصل بهندی خنجر بده است بدانکه اشکال خنجر صد و یکند و اول همه آلات دست حکیم است زیرا که بغیر دست آلت کار کردن نتواند و حکیم قوی دل و استوار دست باید تا کار حکمت خاطر خواهد از دست او بر آید و جمله آلات مذکوره پیش نوع است یکی استک خنجر آن بست و چهار اند و دوم سندس خنجر یعنی زنبور و آن دو اند و سوم نال خنجر و آن نیز دو اند مانند برگ تار و چهارم ناری خنجر است ناره و آن بست اند ششم سلا کا خنجر مانند میل چشم و آن بست و هشت اند و ششم پنجه و آن بست و پنج اند و این آلتها مذکوره از آهن راست می باید کرد و اگر فی المثل آهن نباشد هر چه از جنس آهن باشد از آن کنند و اگر این سزوست ندهد از دندان فیل و یا سرون هر جانوری که داند آلات مذکوره را است بکنانند و اشکال آلات مذکوره بصورت روی جانوران درنده و پرنده باقسام گوناگون باید ساخت و بر طریقی که در طب نبشته شده فهم کرده و از حکیم پرسید و آلات مذکوره دیده از دست استاد ما هر راست بکنانند و هر آلتی را از مقدار آن کم و بیش نکنند و در این آلات تیز و صاف و سخت و گیرنده کنند و هر آلتی که از آن سستک خنجر باشد مقدارش در هر آلتی که از آن سستک خنجر باشد باید کرد و در این آلات مذکوره مانند دهن حیوانات که ذکر کردیم باید ساخت چنانکه دهن شیر شتر زده و گرگ و پوز و خرس و ترک و گربه و شکل دهن گربه و نیز با شکل منقار زاغ و سبزه و بز و کلمه رخ و کرل و ریح و بوم و غلیب و از و سحبه و گرس و کلنگ و بجنکراج و انجلیک و کرنا و و سنج و نند یکمکه باید کرد و وحاشی متصل شدن دو طرف آلت مذکور منج که سرش مثل دانه عیس باشد بزنده جای گرفتن آن آلت گز کند و سستک خنجر برای کشیدن پیکان و جز آن که در استخوان خلیه مانده باشد موضوع است و سندس خنجر مقدار سنان زده انگشت می باید و آن دو نوع است یکی زنبور که منج بود مثل آلت آهن گران دوم آنکه بغیر منج است مثل آلت زرگران آنچه در گوشت و پوست و رگ و پی خلیه مانده باشد بدین آلت بکشند و آلت خنجر مقدار دوازده انگشت باید و آن نیز بر دو نوع است یکی تمام کله مانده مخصوص بود و اهل این صنعت که آنرا میدانند و این نوعی آلت را بزبان سنسکرت دو تال نامند و دوم مثل نیم کله ماهی مذکور باشد و آنرا ایتال نامند هر چه یک در گوشت و بینی و رگ خلیه باشد از آن کشند و ناری خنجر که بست نوع است بعضی آنرا یک طرف دهن باشد و بعضی را دو طرف هر چه در رگ خلیه باشد از آن بکشند و ریح و جز آن را معلوم کرده مکیده بکشند و پیرس آلت مذکور بمقداری باید ساخت که در سوراخ رگ در آید و درازی آن مقدار مناسب عمل باید کرد و آلات بعضی عملهای چنانچه بهکت ر و بوا سیر و زیاتی خایه و علتها رشک و مانند آن چون سنگ و کوبی تلخ یعنی تو بنری که بدان خون کشیده میشود پیشتر گفته خواهد شد و سلا کا خنجر که بالا گفته شده است اشکال آن مختلف است و بسیار کار می آید و هر آلتی را نری و درازی مناسب علت سازند و سرد و آلت مچله سلا کا خنجر مثل سرخراطین سازند و آن برای نفی کردن چنگی و جراحت که چه مقدار است بود و سرد و آلت مانند سو فاره تیر بکنند و آن برای برداشتن گوشت و جز آن بود و سرد و آلت مثل کفچه پار بکنند و آن برای جنبانیدن چیزی که خلیه است باشد و دو آلت مانند آلتی که برای گرفتن ماهی از آهن میسازند و آنرا منجسی میگویند بکنند و آن برای کشیدن چیزی که خلیه مانده باشد بود و سرد و آلت مانند دال عیس کنند و اندک که سازند و بدان جزئی که در رگ خلیه مانده باشد نفی کرده بکشند و آلت از آن راست و درست بکنند و سرمای آن با مخلوط پیچیده دارند تا جراتها بدان پاک کنند و سه آلت از آن مثل کفچه که میانه آن اندکی خالی باشد سازند در جراحتی که بدست عللج نتوان کردن بدان کفچه در موضع جراحت داروی برسانند و سرد آلت از آن مانند پار جمون سازند و سه آلت از آن مانند کزک پیل که آنرا آنکس گویند سازند هر شش آلت مذکور را در رخ کردن کار آید و یک آلت از آن که سر او مانند نصف خسته کنار و مقداری که از سه تیز تر باشد باید ساخت تا بدان آلت گوشت زیادی که در بینی مردم پیدا آید کشیده دور کنند و یکی از آن آلت میل که بدان سه در چشم کشند سر آن مانند نخچه باید ساخت

و یکی از آن آلات آنست که آنچه در راد بول مانده باشد از وی محض کنند بری آن مقدار وندی کل نالتی باید ساخت و آنچه که بالا گفته شده است
 انواعست و آنرا پنج یعنی لیسان و پیکان یعنی رسن سکه تو و سناه یعنی یک تو و مانند آن و خلاصه پوست درختان که اورا از آن چنان گویند و لایمی سل
 که بدان چیزی بسته شود و لیست یعنی جامه و سنگ نشن که بدان کار و جز آن تیز کنند و بدان که آنرا سکه گویند و دست و پای انگشت و زبان و
 دندان و ناخن و موی و دست و رخن که در پای اسپ اندازند و شلخ درخت و غوی و قی و خوشی و سنگ مقناطیس جا که او شور و آتش تا
 این خنجر و آنچه که ذکر افتاده است هر یکی را از آن مناسب محل دیده استعمال کنند و میان کارهای خنجر گفته می آید بی فروشاندن محل جراحت
 و جز آن که اگر بر آمده باشد که آنرا تر که کھاتن گویند و دوم رسانیدن دار و در محلی که دست و انگشت نرسد و آنرا لورن گویند و سوم
 بستن جراحت و جز آن که آنرا بند صحن گویند و چهارم برداشتن چیزی که بر جراحت و جز آن افتاده باشد و آنرا موپوسین گویند و پنجم
 تنگ کردن جراحتی که گشاده باشد و آنرا لبر تن گویند ششم راست کردن گوشت و پوست و چربی جریسته که باز گشته افتاده باشد و آنرا
 سیرتن گویند و هفتم خبیانیدن سل و جز آن که آنرا چالین گویند هشتم کشادن دهن جراحت که تنگ شده باشد و آنرا سیرن گویند
 و نهم سپلیدن خون و دهم که در جراحت مانده باشد و آنرا سیرن گویند و دهم تفحص کردن انتهای جراحت که آنرا مارگ بسودن
 گویند یازدهم کشیدن که آنرا بکر کهن نامند و دوازدهم برون آوردن چیزی که خلیده باشد و یا آنکه در اندام حادث شده باشد چنانچه
 سنگ مثانه و جز آن را اسیرن نامند و سیزدهم بر دهن جراحت آوردن چیزی که در دهن جراحت باشد و آنرا اسپین گویند
 و چهاردهم باز گزیدن چیزی که طرف داخل باشد و آنرا انمن نامند و پانزدهم باز گزیدن چیزی که طرف خارجی باشد و
 آنرا آتمن گویند و شانزدهم بالیدن که آنرا آتمن گویند و هفتم بکیدن که آنرا سوجو کهن گویند و هجدهم تفحص کردن که آنرا اسپین نامند
 و نوزدهم شگافتن که آنرا وارن گویند و بیستم راست کردن که چیزی گزیده باشد و آنرا چکران نامند و بیست و یکم شستن که
 آنرا پرچالین گویند بیست و دوم ناس دادن با شوره که آنرا پردهون گویند بیست و سوم پاک کردن بجاوج و آنرا پرمارچین
 نامند بیست و چهارم شکستن که آنرا بختن گویند و استعال خنجر که بدین کارها مفیدست حکیم و انا از عقل خود در کارهای دیگر
 استعمال کند بد آنکه عیبهای خنجر دوازده اندکی سخت بری زیاده از اندازه و دوم سستی و ناس استواری و سوم زیادتی در
 و چهارم سخت کوتاهی و پنجم ناگینه بودن و ششم بی طریق گرفتن او و هفتم کمی در محلی که نشاید و هشتم سستی در گرفتن و نهم سخت
 بلند بودن و دهم ناپستی تیغ او و یازدهم ناپستی پهلوهای او و دوازدهم نرمی و سبب آبی دهن او و هجدهم ناپستی که ازین عیبها
 خالی باشد و بمقداری که بیان کرده شده است بود آنرا در کار بنده تا نیکاید و هر خلیده که ظاهر دیده میشود آنرا بالتیکه دهن او مانده
 و دهن شیرش زده و مانند آن باشد بکشد و آنچه دیده نشود آنرا بختی که دهن او مانند منقار بزه بود بیرون آرند و این خنجر را
 بزبان سنکرت کنند که گویند و میان انواع خنجر که سنکرت خنجر بزرگ و گزیده است زیرا که بسبب سرعت هر طرفه بگردانند بگرد
 و درون جراحت طریق نیک خرد و خلیده را گرفته بیرون آورد و همه جایگاه بکار آید و هیچ مضرت نرساند و الله اعلم فیصل پنجم
 در بیان دست افزا بریدن و شگافتن و دوختن و این فصل را بهندی استرا چارنی گویند و سبب آنست که نوع اند
 یکم بند لاکر دوم کرپه و سوم برده پیر و چهارم نکته و پنجم بدر کاس و ششم ایلپش و هفتم ارده دهار و هشتم سوچی و نهم دره پیر و
 دهم آیکمه یازدهم ساریکه و دوازدهم اترکجه و سیزدهم ترکورچک و چهاردهم کتقارکاو و پانزدهم ابریکه شانزدهم ارده و هفتم کتقارکاو
 هجدهم بلس و نوزدهم دنت سنگ و بیستم ایکی و سست گفته است که صورت اکثر آنها می مذکور هم از نام و نشان معلوم میشود
 و حاجت بیان نیست اما شرح او برنجیکه صورت اینها مذکور است گفته می آید تا عام خلق را معلوم گرد و مندر لاکر مقدارش

بسیار
 در جراحت
 در جراحت
 در جراحت
 در جراحت

انگشت باید آن برد و نوع ست یکی آنکه مقدار یک انگشت محل و نهش کرد و تیز باشد و باقی پنج حصه برای گرفتن بدارند دوم آنکه
یک انگشت محل و نهش تیز باشد استره باشد باقی برای گرفتن و اگر تیز باشد استره میشود دراز می او مقدار دوازده انگشت باید و دندانهای او
خرزد و تیز بود و بردسته او منج زده باشد و برده تیز مانند برگ کپا هلیست که آنرا برده گویند و دراز می او هفت انگشت بود و چهارم
و نیم انگشت جای دست گرفتن و باقی طریق کفچه برای کار کردن و نکته هر طریق تاخن برست و دراز می او هشت انگشت باید و مقدار نیم انگشت
زبان او تیز و باقی کرد باشد و مدد کماند استره بدراز می سه انگشت باید و مقدار انگشت گذشته چیزی کرد سنج انگشت تری سخت باید کرد
تا وقت شکافتن تمام نرود یعنی درون جراحت تمام نرود و او تپا تپیر مانند برگ گل نیلو فر قمری باید و دراز می آن شش انگشت شاید
و مقدار چهار انگشت کرد برای گرفتن و مقدار دو انگشت زمانه او تیز به پنهان یک انگشت و ارده د هار بدراز می هشت انگشت با
و آن مقدار دو انگشت به پنهان یک انگشت که یک طرفش تیز بود برای کار باید راست کردن و باقی برای دست گرفتن سازند سوچی
سوزن را گویند و در برجه تیز مانند برگ کاه در برجه بدراز می پنج انگشت باید چنانکه یک انگشت زبانه او تیز و سه انگشت میان کرد
یک انگشت کرد بدور باشد و او تپیکه مقدار لیه مقدار جانوری که در آب می باشد و آنرا دراتی و ارگونی باید ساخت بدراز می نهم انگشت
مقدار یک و نیم انگشت کرد برای گرفتن و باقی زبانه او تیز و سه انگشت مقدار جانوری آبی که گردن او سفید و سر او لعل می باشد
باید ساخت بدراز می ده انگشت که سوم حصه او زبانه و باقی ساق که آخرش دو حلقه مدور باشد که آنرا مقراض گویند و او تپیکه
بلالی بدراز می هشت انگشت چنان باید ساخت که بانه او طرف داخل باشد و طرف خارج او کند بود و تر کور چاک بدراز می شش
انگشت چنانکه در یک طرف آن بمقدار سه انگشت سر عرض بود که فرجه میان دو سر مقدار تخم شالی باشد باید ساخت و طرف دوم مقدار
گرد مدور کرده باقی ساق گذارند و کتقار کماند تیز بدراز می هفت انگشت چنان باید ساخت که نیم انگشت مانند دندان گاوی زبانه
باقی ساق و بر یک کجه بداز می شش انگشت که دهانش مثل تخم شالی باشد و زبانش مانند خار باشد باید ساخت و ارده یعنی درش
بدراز می پنج انگشت و زبانش مقدار کنجی پرکار کرد باید ساخت و پسته مثل برگ درخت بدین بدراز می پنج انگشت چهار انگشت
برای گرفتن و یک انگشت زبانه او تیز باید ساخت و بلس یعنی شبی که برای گرفتن ماهی سازند بدراز می شش انگشت که نه انگشت
نیم انگشت سرش تیز بود باید ساخت و دند سنگ آلتی است که برای کندیدن دندان و مانند آن بکار آید بدراز می شش انگشت
سازند و نهش مربع و تیز مقدار نیم انگشت باید ساخت و الیمنی و آن آلتیست که بدان نفیص عمق جراحت و مانند آن کنند و این خبر
یعنی اینکه انواع مختلف دارد مقدار جراحت و چیزی دراز می شاید و نهش مثل دهن خراطین باید ساخت و عمل آلتهمای مذکور گفته
میشود و بدانکه متراک و اگر تیز برای بریدن جراحت و خراشیدن بکار آید و برده تیز و کتقار و تپیکه و ارده د هار برای بریدن
و شکاف کردن بکار آید و در برجه تیز و او تپیکه و سر او تپیکه و تر کور چاک این هر چه برای شپیدن و کشیدن خون و نیم جراحت
استعمال باید کرد و کتقار کا و بر یکجه و پسته برای رخته کردن و رگ زدن بکار آید و بلس و دند سنگ برای کشیدن خلیه و جزان
بکار آید و الیمنی برای نفیص جراحت و راست کردن آنچه کز شده باشد بکار آید و سوچی برای دوختن جراحت بکار آید و طریق گرفتن
آلتهمای مذکور در محل بیان امراض تفصیل ذکر خواهد افتاد درین محل اندکی گفته می آید و برده تیز بخلاف باید گرفتن که اگرانی در وقت
از آن محل برابر باشد و هر آلتی که برای شکاف موضوع است بعدرین طریق باید گرفت و برده تیز و متراک را چون برای خراشیدن
باید مقدار می دست باز گون کرده بخراشد و از آلتیکه خون و ریم بیرون آرد قوی زبانه بگیرد و سر بر یکجه را بسر انگشت و انگشت ششم
بگیرند باقی در کف دست پنهان دارد و کتقار کاید دست چپ بگیرند و سر آن بزرگ نهند یا ز سر انگشت دست راست میانه تر انگشت

نیم انگشت

اندام

خراشیدن

گوشت

پنج

عقد کرده بزرگ کشاده شود و اگر تیر و الکمنی و سینه بیک گرفته عمل باید کرد و دیگر آلتها را محلی که مناسب اند بکشند خود گرفته
کارکن و جامی گرفتن آلت نیک باید ساخت و آلت از آهن نیک باید کرد و از نهن من نیک که ما برین کار باشد راست بکنان و زبانه
آلت صاف و تیز باید داشت و نیکو باید کرد تا از دیدنش مردم را خوف نیاید و کثرت و شیب و فواز نشاید و زبانه آلتها می خراشیدن مانند نیم
عبر کند و سر آلتها می کشیدن خون و ریم باریک مثل موی باید ساخت و زبانه آلتها می برند ه از موی باریک تر باید ساخت و شبت عیب
در آلتها می سست گفته است کزی و کن می زبانه و دندان وار بودن و سخت تیز بودن زبانه مگر که تیز که سخت تیز باید زیرا که آن بجهت بریدن
استخوان موضوع است هر چند که تیز تر باشد نیک تر بود و سخت کم بودن از مقدار و سخت زیاد بودن و سخت مبر و سخت باریک بودن نیز از
عیبهای خیر است و هر آلتی را که این عیبها نباشد استعمال باید کرد و برای آب دادن آلتها می نکور سه چیز گفته اند یکی که عصار یعنی شوره و
دوم روغن کچد و سوم تنها آب چاه و آلتها نیکه بدان کلک زنند و استخوان برند نیز باید که آن آلات را آب شور با م بار کنند و در آلتها
بریدن پوست و شکاف کردن را مچو آب آبدار کنند و آلتها نیکه بدان سوراخ کنند و رگ و پی و محل نازک بپزند بروغن کچد آبدار کنند
و برای تیز کردن آلتها می نکوره سنگ لشن برنگ ماش باید داشت و برای داشتن آلتها می نکور نیام از چوب درخت سینبل
باید ساخت و آلتها را همچنین تیز بدارد که موی بسترد و بداند که یک نوع آلت را آلت می گویند و آن عبارتست از آلتی که آن آلت از
جنس آهن نباشد و مانند آهن تیز باشد چنانکه فی نیزه و باور و شیشه و پدم راک و دیوپه و آتش و شوره و ناخن و برگ سهوره و
برگ سنگارها و برگ ساگون و شاخ درخت کرل و موی و انگشت و این آلتها معجز اند برای علاج خردگان و بزرگان که از آلت
آهن تیزند بدین آلات کارشان کنند و هر جا که تیز بیدن و شکاف کردن و خلیه کشیدن از ناخن میسیر آید ناخن کار کنید و غرضی
که در دهن و یا بر پیک چشم بود به برگ سهوره و سنگارها و برگ ساگون و مانند آن خراشیده خون و یاریم بدان دور کنند و برای آن شخص
جراحت اگر الکمنی موجود نباشد بانگشت یا موی یا انگور کاه که نو بر آمده باشد شخص کنند و الله اعلم و احکم فصل ششم در بیان کثرت
کردن حکیم در کار سترگرم و طریق تعلیم آن و این را بهن می جوگیا سو ترمی گویند بدانکه چون مردم تمام علم از استاد حافظ خوانده
و ادراک کرده باشد پس در پشت نوع کار آلتها می سترگرم و بختن روغن ستور و روغن کچد و جز آن و تدبیر کنند و اولی و پاک کار
و مانند اینها کثرت و تجربه کنند و یک تمام علم خوانده باشد و کثرت عمل نکرده باشد از موی کار طبیعی بر نیاید و بغیر تجربه بریدن شکاف کردن
و دار و دادن راست نیاید و کار تباها گردد پس حکیم را باید که چون شاگرد عاقل را علم طلب آموخته باشد بطریق الونع بریدن و دریدن
شکاف کردن را بر نپزید و خیار و کدو و خربوزه هندی و مانند آن معلوم گرداند و نیز از مشک و از بولدان و خراشیده چرم که آن را آب
و خلیش می کرده باشند شکاف و رخنه کردن معلوم بکناند و چرمی که با موی باشد بر خراشیدن نباید و در رگ جانوری ذیچ کرده و یا
نیل نیل و قمری یعنی با پچول سوراخ کردن معلوم بکناند و در چوب که از خوردن کرم خالی شده باشد و درونی سیره و درون کرم کچد
بناید و در قتل و کندی و جانور مرده کشیدن و خالانیدن تعلیم کن یعنی در قتل و کندی وری و پیل بکشیدن هم بناید و در جانور
مرده دندان بکشیدن بناید و بر تخته سنبلی موم سخت کرده شلیدن خون و ریم بناید و در چرم خام و درختن جراحت بناید و صورت از
جامه مانند آدمی راست کرده بپتن بر عضوی تعلیم کند و در پر که گوشت سوختن و شوره نهادن بناید و در چرم نرم گوشت نرم و مال
و نیل و قمری بپزند کردن گوش و بستن گوش برید و تعلیم کند و سبوی پر آب کرده و رخنه خرد کند و بدان بستن علاها چشم یا موز
و حقه و مالیدن جراحت نیز بناید و دیگر علاجهای طبیعی در نور هم مرضی کثرت کنایه طبیعی که بدین گونه کثرت کرده عمل طبیعی که کثرت
آید برای این معنی طبیعی را باید که مدام در تجربه و کثرت باشد و الله اعلم و احکم فصل هفتم در کیفیت در آمدن طبیعی و این فصل را بسند

پیشکار سپیدی نامند بدانکه چون مردم علم طب بکمال تحصیل کرده باشد و طریق استعمال امور طبی از استاد حاذق معاینه کرده باشد و در علاج کردن کثرت نموده بود و بدین اذن والی بستاند و باید که پاک باشد و جامهای سفید و محتشانه بیوشد و پای از نیک در پای کند و خلیق و شیرین گفتار بود و متحرک و در غایب زبانش و نیکو از مردمان بود و طریق محتشانه نماید و اسباب طبی همی ساخته و فال نیک گرفت طیب کند و آنکس که بطلب طبیب می آید بر زبان تنسکرت او را و دست نامند از آثار و اقوال او کیفیت مرض مرخص نشناسد و در راه نیند تفاوت ستوده در خانه مرخص در آمده بشیند و مرخص را به بین و دست بر اندام او نهد و احوال برسد و بعضی میگویند بر سر از دیدن مرخص دوست نهادن بر اندام او مرخص برین مرخص گفتن احوال خویش مرضش معلوم گردد و دست مرخص گفته است هر که میگوید که دستم ازین ستمه چیز معلوم میشود یعنی از دیدن و دست بریدن او نهادن در پرسیدن حال او آنکس نیک نمیگوید زیرا که زحمت از پیش چینه معلوم میشود و آن حواس حس و ششم پرسیدن مرخص است اما آنچه بشمع معلوم میشود و آواز جراحت و دلیل بادی است که سبب باد خون ریخ از جراحت یاکف و آواز بیرون آید و ماسیت جراحت و دل بادی پیشتر گفته خواهد شد و هر چه از گرفتن دانسته میشود در می سوزی و سخی و سزی است و آنچه از چشم بداند و سوزی و لاغری و رنگ روی و اندام و نشانیهای دراز می و کوتاهی عمر است و آنچه از زبان معلوم توان کرد لذت انواع قره پر هواست که بعضی شیرین و بعضی تلخ و بعضی شوراند و آنچه از بینی معلوم میشود بوی جراحیهای گریه است و کیفیت آن در فصلی که آنرا بهندی ارشتا را پای گویند و بیان خواهد افتاد آنچه از پرسیدن معلوم میشود و طین مرخص و ابتداء علت که از کدام روز و کدام فصل حادث شده است و اصل و نسب مرخص و غذای موافق و مخالف او و زبان سنسکرت آنرا ساسم و اساتم نامند و منتشر علت کیفیت در وقت و ضعف و گر سنگی و باد و غناط و بول که هر سه روان اندیانه و مانر آنست و اگر طبیب راشی از حواس خمس و رسیدن مرخص تشخیص مرض حاصل نشود یا مرخص کیفیت خوب طریق بیان نکند طبیب در علاج کردن در ماند و چون مرض خوب طریق معلوم کرده شود و اگر ساده بداند علاج کنند و اگر جاب داند مدام و او خوردن و فریاند و اگر ساده داند بگذارد و بسیار جاب تجربه معلوم گردیده که عسری که یک سال بماند او بر شود اگر چه ساده باشد و چند کسان اند که بشقت بسیار نیکو شوند و گاه باشد که نیکو نشوند و آنکه بدام کار خویش مشغول باشد و عورت و کودک و پیر و ترسنده بلوک و خد متگاران ایشان و قار باز و دغا باز و لاغر و آنکه از طبیب زحمت خود را پنهان کند فقیر و نجیل و غصه ناک و آنکه خود را از خوردن و آشامیدن اشیای مضر نگاه ندارند و آنکس که یکس باشد این جمله کسان را علاج نکند و سستی طریق بدین نوع کند که گفته شد ثواب بسیار و مال بسیار درین جهان یابد و بیکی و مهربانی مشهور گردد و درین جهان پیش خداوند است اجز جزیل بیاید و نزدیک بزرگان او را عزت و حرمت باشد و نیت طبیب را شناید که باز نان بسیار شست و خواست نکند و از فخر و ظرافت و سخنگی اجتناب کند و الله اعلم و احکم فصل ششم در کیفیت و بوج و این فصل را بهندی چلو کا او جارنی گویند بدانکه سراسر صاحب دولت و غنی و کودک و پیر و ترسنده و لاغر و عورت و مردم نازک و بوج بجهت خون کشادون نیات و آلتی نرم است از دیگر چیز با و هر خونیکه بسبب باد زشت شده باشد و آنرا با سرون بکشاند و آنکه از سبب تلخ زشت شده باشد آنرا با بوج بر رفع کنند و آنکه بسبب باغم زشت شده باشد باک و وی تلخ یعنی تونیری بدر آرنزیرا که سرون گا و گرم و چرب و شیرین است و هر سه طبابع مذکوره دفع باد دست پس بدین دلیل هر خونیکه بسبب باد زشت شده باشد با سرون گا و بیرون باید کرد و دیگر بوج از آب است و در آب می باشد و بخواص خود سرد و شیرین است پس این دو خاصیت واقع تلخ اند بدین دلیل هر خونیکه از خاطر تلخ فاسد شده باشد بد بوج باید کشید و دیگر کدوی تلخ و خشک و تیز باشد و این هر سه طبیعت دفع کف اند هر خونیکه از سبب باغم زشت شده باشد بکد کشیدن اولی تر باشد که هر خونیکه بیرون بایکشید اول چن کک زند بعد سه سرون باچرم مثانه گرفته محلیک کلک ده است

بنند و بدین بکیده خون بکشد و در کاه و پلینه کاه سوخته اندازند و گوید وی مذکوره همان دم چسپانیه خون بکشد و طریق چسپانیه دیوچه
 پیشگفته خواهد شد اما باید دانست که دیوچه بر دوازده قسم اندویش نوع از آن زهر دارند و شش نوع دیگر از آن بی زهر اند و آنکه زهر دارند
 یکی کرشنا و دوم کرپا و سوم الکراد و چهارم اندرا و دها و پنجم ساسدر کا و ششم گونید تا اما دیوچه که سیاه مانند دود باشد و در شش پر بود
 او را کرشنا گویند و آنکه مانند مایه با هم دوت دراز و شکمش محلی بلند و محلی نشیب بود و آنرا کرپا گویند آنکه در تن او ششم بود و پهلوهای او چوبین
 سیاه باشد آنرا الکراد گویند و آنکه بر دوشش جدول طریق رنگ قوس قزح باشد آنرا اندرو و با گویند و آنکه اندکی سیاه و اندکی زرد و
 با نقطه های گوناگون باشد آنرا ساسدر کا گویند و آنکه دم او مانند خایه ستور و شوق باشد و پنجم رنگ بود و آنرا گویند تا گویند و مردم را
 اگر یکی ازین جمله دیوچه های زهرناک بگذرد محلی گزیدگی او آماس و خارش کند و تب و بیوشی مستی و فی و سوزش پیدا آرد و تمام وجود در دکن و این را
 علاج هم که دست برای خیر این و سخت کردن یعنی طلا کردن و درین چکان آنرا بکار برند تا بگرداند و آن در باب علاج زهر با گفته خواهد شد
 و اگر حیوانان خورد باشند از جمله این دیوچه ها اندر رود با کسی را بگزیدگیان گفته اند که لاد و است و شش نوع دیوچه چکان بی زهر اینها اند یکی که سیاه و دوم
 سیکلا و سوم سکنی و چهارم سوککا و پنجم پیکلی و ششم ساور کا اما دیوچه که پهلوهای وی برنگ نسل و پشت و جرب برنگ سناک بود او را
 کیلا گویند و آنکه محل و ام و برنگ منج و کر دیوچه پستانی روان شود او را پیکلا گویند و آنکه برنگ جگر و پنجم دراز تیز بود و خون شتاب
 بنوشد آنرا سنگلی نامند و آنکه برنگ سناک و پنجم نامند برنگ گل نیلوفر سفید باشد آنرا سوککا نامند و آنکه صورت و رنگش در دود
 بوی بد کند او را نام پندر پیکلی گویند و آنکه برنگ برگ نیلوفر چرب و بد را زنی شترده انگشت بود او را سناور کا نامند و این ساور کا
 برای چسپانیه چهار پایان بکار آید و مردم را نشاید و باقی پنج نوع بجهت خون کشانیدن مردمان باید دور ولایت چون که بعضی از ولایت مغرب
 دور دیار دکن و کوه سبج و زمین متحراد دیوچه بزرگ و تند دست باشند و شتابی خون بنوشد بسیار بی زهر باشد و آنرا کی زهرناک بوند و در آنی که
 مای زهر دار و کرمها زهرناک و نحو کان پزیر باشند از بول و غائط و مردن شان در آب مذکور و دیوچه که پیدا این زهر دار کردن در آب
 سیاه کنده شده اگر دیوچه های بی زهر باشند از خاصیت آب سیاه نیز پزیر هر کردند و آنکه در آن نیلوفر شمشیری و میوه آبی چنان که
 کبیر و سنگماشه و مانند آن باشند و از افتادن برگها آنها و از کنه شدن میوه آبی دیوچه که پیدا شوند پزیر هر کردند و در آب صاف
 که خوشبو بیکه تنها سیر کنند و در غلغله نروند اکثر اینها بی زهر باشند و تدبیر گرفتن دیوچه است که بیار و چرم خام و تر و در
 آب آرنه بدان چرم دیوچه ها خواهند چسبید چرم مذکور بیرون آرد دیوچه ها بگیند و با خون خشک کرده و بر لیمان بسته در آب اندازند چون
 دیوچه چکان بران جمع شوند بگیرند و در سبوی توکل پاک و آب حوض انداخته دیوچه چکان را نگا دارند و برای خوردن اینها کاسیکه بر روی
 آب میباشد که آنرا سوال نامند و با گوشت خشک و یا میوه های آبی کوفته در آن سبواند از زهر برای خواب و قرار گرفتن اینها بزرگ
 نیلوفر شمشیری و قمری در میان سبویا آب بنند و دو روز یا سوم روز آب تازه و خوراک نو ایشان را برسانند بعد از منظم روز در سبوی
 دیگر انداخته بدین نوع که گفته شده محافظت کنند و از جمله دیوچه های بی زهر آنکه میانش بر باشد یا لاغری بود یا سخت بر باشد و ضعیف
 بر باشد چنانکه سپیدن تواند و آنکه بچفسد و آنکه خون اندک خورد این جمله بکار نیاید و اول محل چسپانیه دیوچه های بسکین ماده گاو
 و با گل خوشبوی مالیده و مقدارش تراشیده چربش آن محل و رگروانیه بجهت دیوچه چکان را با روشک آلوده بشوید و آرد شسته زرد چوب
 آس کرده بر اندام دیوچه چکان مالیده در قند لکه که بر آب باشد بر اندازند چون در آن قند روان شوند در جامه سفید رنگ نر کرده
 بنند و در حلیکه خواهند بچفسانند بعضی از آن که بچفسد قطره شیر و در بان اینها بر نند یا قطره خون بچکانند اگر سیرین تدبیر بچفسد کلک
 چند زده بچفسانند و اگر به کلک زدن هم بچفسند و در شگفت و بجای آن دیگر بچفسانند و وقتیکه دیوچه گردن خود بلند کند و دهن او مانند

سهم اسپ گردید ابتدا که خوب طریق خون می نوشد تا آنکه دیوچکان در وجود مریض سخت شده بماند جامه تر کرده بر دیوچکان بنهد چون محل بندگورد و گز یا بنجار معلوم کند که خون صاف می نوشد با هستگی فرود آرند و اگر فرود نیاید بقدری نمک سنگ سوده بر سر آنها بریزند در حال فرود آیند و بعد فرود آوردن دیوچکان را بجز کبرنج که او را کامون گویند بماند و نمک سنگ در روشن کنجد در دهن شان ریخته بدست چپ دم گیرند و بدست راست طریق دوشیدن پستان گا و بدوشند تا که قطره خون در شکم دیوچکان نماند بعد در قندح آب انداخته برینند اگر در آب روان شوند بمانند که خالی شدند و آنکه در آب بنجد باز شش پله صاف گرداند و در شکم دیوچه که خون بماند آنرا علت اند بچده کلا و است پیدا آید و در جایکه خون کشیده باشد شش بماند و آب سرد بر آن ریخته بندند بطبعی که مقام دیوچکان و اگر فتن آن است و خوراندین اینها بماند علمها رو و ایندیرا که علاج آن خون کشانیدن است نیکو کردن تواند و الله اعلم فصل نهم در طریق محافظت جزو از علت های گوناگون و این فصل را بهندی اناکتا با دی گویند چون مردم تند رست بهر طور که گفته میشود در کار بند از انواع رنجها دور باشد بدانکه چون مردم وقت صبح از خواب برخیزد اول مسواک کند بدرازی دوازده انگشت بگیرد بر پری خضری که دوازده است و در باید و از آن درخت که در زمین نیک و صلح پاک رسته باشد فصل دیده بگیرد و غلطی که در جوش غلبه کرده شناخته چونی که واقع آن غلط بداند از آن مسواک سازد و از درخت زحمت و تیز تلخ و شیرین مسواک بیاورد و میان درختان تلخ تم بهتر است و میان زحمت چوب که بسیار شیرین مملتی و میان تیز کبرنج و مسواک نرم کرده آرد سندی و پیل گرد و پیل دراز باشد آمیخته سخت کند بعد بر دندان نرم نرم نوعی استعمال کند که بچ دندان آزرده نشود و یا نمک سنگ آس کرده یا روغن کنجد آمیخته بر مسواک سخت کرده استعمال کند یا اگر در خونی که آن دارو نیست بر مسواک نماده در کار برود و بنگونه مسواک کردن بوی دهان دریم دندان و بلغم دور شود و دهن صاف آرد و در حاصل آید و آرزو بر طعام شود و مردم فریاد و جواشس نیز قوی گردند و کسی را که علت گلو و دمه و یا علتی در کاف لب و یا در زبان است و یا در پیش بخته بود و یا سرفه بکاک و باقی و بالانغری و یا بهوشی و یا بدبوی و یا در سردی یا با یا قوه یا در نیم سر و یا در گوش و یا علت دندان دارد مسواک کردن او را نشاید و اما تراش بدرازی ده انگشت و پنهان انگشت تخم سازد و نرم باید تا نیم زبان فرود آید و فائده زبان تراش آنست که زبان صاف شود و فزده هر چیزی که با او دریا بد و بوی زشت دور گردد و سختی زبان رفع شود و از روغن کنجد و یا روغن ستور صمغ کند تلخ دندان محکم گردد و در دندان دفع شود و آرزوی بر طعام آید و پوست درختان شیر و در چنانکه بر و گل سل و یا بچشانند و قوی شیر باده گا و انداخته روی بشوید و یا در جوش آمد شیر گا و انداخته چشم و روی بشوید و باب تازه نیز شسته پاک گردان ازین کافه و تاریکی روی چشم و خشکی روی دفع شود و تازگی پیدا آید و علمها رکبتیت و خزان که بر روی شده باشد دفع گرداند بعد از آن که از لب آب سندی باشد پاک کرده در چشم کشد و روشنی چشم حاصل آید و شوخی طاش در دور چشم دفع گردد و نظر صاف شود و گرمی تابان و تیزی با گل کردن تواند و مرضهای چشم گاهی فرا حمت نماند و نظر جان روشن شود که چیزی بار بار یک از دور بیند و اگر مردم چشم و چشم کند منفعت بسیار یابد و بعد از خوردن طعام و بعد از غسل و بعدتی و در حالت تب سمرمه منفعت است و چون از راه فتن زور کند بمانده شده باشد و یا شب بسیاری بسیار کرده بود نیز سمرمه در چشم نکند و برگ تنبول با کافور جوز بویه و گول و قو نقل و پیل گرد با خوردن تا دهن را صاف و خوشبوی گرداند و زیانی آرد و خوش آواز گرداند و استخوان زخمندان و دندان استوار شود و جواشس تیسند و قوی گردند و آب دهن از سیلان باز ماند و دل را فرحت افزاید و علت های گلو دفع شوند و بعد از طعام و خواب وقتی غسل خوردن تنبول منفعت بسیار آرد و کسی که مرض رکبتیت و یا استسقا دارد یا سخت خشک و لاغری باشد و یا لب جراحت لاغری شده باشد و یا سینه و دیو یا مست باشد یا خشکی دهن داشته او را احتراز از خوردن برگ تنبول واجب و لازم فائده بماند فتن و عن کنجد در سرحله علت های سرحله

محل اشفاق بر کتب

دفع شود و موی چرب و نرم و سیاه و دراز و بانوه شون و مغز افانده دهد و حواس خمس را قوی گرداند و روشنائی آرد و روغن کبکب است
 در سر بدین طریق راست باید کرد بسیارند همتی و کبیر و باری کند و دیو دار و چوب ناز و گو کمر و سرون و پتوون و کسائی جو کوب کرده
 و آب بچشاتند و اگر روغن کبکب سیر یا شد نیم من جوش دار و بای مذکوره درین روغن انداخته و چهارم حصه روغن مذکور کلک آرد با
 سطور انداخته و پنجه فرو آرد کلک بزبان هندی ادویه که باب سووده باشند او را گویند اگر ازین روغن مقداری در سر اندازند فایده بسیار
 دهد و شانه کردن در سر و لیش خارش و کوه و سپس که در سر و لیش افتاده باشد دور گرداند و بانداختن روغن گوش در روز بخندان
 و گوش و گمای کردن دفع شود و بالیدن روغن بر اندام وجود نرم بماند و بغم و باد فرو نشیند قوت باه و صعات افزون گردد و چون روغن بر نام
 وجود بریز و سستی و ماندگی و باد که در اندام باشد دفع شود و بندگاه که جدا شده و سستی پیوستگی و استجمام پذیرد و در زخم رسیده سوخته
 شده آرام گیرد و چنانچه درخت باب دادن می بالا یقوت آدمی بختن روغن بر اندام افزاید در میان روغن سستین که آنرا هندی
 او گاه گویند نفع بسیار رساند باید که روغن در آوندی بزرگ انداخته در آن بشیند بطریقیکه تمام اندام تا گلو در روغن باشد تا از
 راه مسام روغن در گمار تمام وجود در آمده جمله تن و دها تا حواس قوی گرداند و حکیم را شاید که خاصیت مردم و غلبه خلط و غلظت شناخته و نفاست
 فصل و ولایت معلوم کرده هر روغنی که مناسب حال مردم دانند از در آن نشانند تا مفید آید و هر روغنی که خلط او خام بود یا او را خفته کرده باشد
 در روغن او را نشاند و در حالت زورتی و بطنی وقتی و اسهال روغن نزدیک نیارد اگر کسی روغن بمالد و یاد و نیشاند مضر است اگر چه
 و او اندر بیاید و اگر در یاد شواری بسیار نائل گردد و صاحب قوی و اسهال را اگر روغن بمالد و یاد و نیشاند سنگی شان کم گردد و بجم
 خورد و مضم نشود و کسی را که مضر از خوردن خیر یا ی چرب و شیرین و گلان و از فریبی که آنرا بسنتین گویند شده باشد او را روغن نیز نائل فایده
 از زور کردن که او را هندی پیام گویند و جز آن که از ماندگی وجود پیدا آید نفع بسیار است باید که بعد از زور کردن پس از ورزش اندام خود را روغن بمالد
 فرماید و خود نیز بمالد تا تن پرورش یابد و آتش گرسنگی غالب گردد و هیچ کاهلی نیاید و وجود تندرست و سبک ماند و دیدن تیر و تیرنگی
 و سرما و اگر با تو اندک کشیدن و هیچ علت در وجود او نماند و زور کردن کار جوانان است کار پیران نیست و دفع فریبی و گران شکر را نیز بهتر ازین
 تدبیر شمرده اند و هر که مدام در ورزش و کثرت و ریاضت مناسب التزام کند در حالت جنگ و کشتی بردشمن غالب آید و شتاب ضعیف نگردد
 وجودش تندرست ماند و هیچ علت گدومی آمدن نتواند چنانکه نزد شیر شتر زه جانوران دیگر آمدن نتواند و هر که بدین صورت کثرت کند
 اندامش خوب و روشن نماید و غذای موافق و ناموافق و پنجه و نیم پنجه هضم گرداند و صاحب غذای چرب و شیرین را در زور کردن
 مدام فایده بسیار است خاصه که در فصل سرما و در بهار و هر که خوابد که قوتش بسیار بر جای بماند هر روز بمقداری از قوت خود تا آنکه
 از زور کردنش دم در بدن آید و ورزش کند و وقت کودکی و جوانی و پیری مقدار قوت دانسته و تاثیر ولایت و فصل شناخته غذا نیکه خورد در یافته بر
 حسب آن زور کند و اگر خلاف طریق مذکور ورزش کند کبیر و ک و استسقا و بطنی وقتی و غلبه خواب و غلبه خون در کتبت و دوران سرد
 سرفه و خشکی تن و تب و دم پیدا شود گماید او را زحمت رکبت باشد و یا خشکی وضع و یا کبیر و ک باشد و یا دم و سرفه بود و یا حاجت ختم
 در اندام او بود و یا طعام شیر خورده باشد و یا از کثرت جماع لاغز بود و یا در سرد و بهیوشی یعنی مورچه ها داشته باشد چنین کسان را ورزش زور کردن
 ممنوع است فایده از این بر وجود بالیدن باد که در وجود بود دفع شود و کف را نیز دور گرداند و چربی را که در اندام است نرم سازد و
 از آن تمام اعضا سخت و قوی شوند و اندام روشن و تابان نماید خاصه که اندام زنان زیاد تابان و خوششده نماید و خوشی و حرمت افزاید
 وجود سبک شود و دل مائل بسوی زبان باشد و شکلین فایده بسیار است و بی بالیدن روغن بر وجود چیری بالند تا حواس اندام دفع کند
 یا بجا پیش رو سازند و آنرا و گو کبکب گویند و آن خارش و دود و چرک را دفع کند و آتشی که در جرم مردم است از آن افزون شود و اگر از خشک

و جود با بال نیز خارش و درد برود فائده از غسل کردن زیادتی خواب و سوسختگی و ماندگی و خارش و خوی و تشنگی و چرک اندام دفع شود و دل قوی گردد و جواس خمس قوی شوند و بستگی چشم برود و منی بیفزاید و خون صاف گردد و سنگی زیاده شود و آب گرم غسل کردن چشم را زیاده از آب سرد و غسل کردن چشم را نافع است کسی را که از غلبه باد و بلغم زحمت شده باشد او را از سبب مرضیکه دارد غسل مضر نباشد آب گرم بهترین فریاد و اگر در هوای سرد آب سرد غسل کند باد و بلغم زیاد گردد و اگر آب سبک تر غسل کند خون تلخه بسیار شود و کسی را که اسهال و یاتب و یادرگوش یا علت باد و بلغم شکم و یابد بضمی و ناگواری و یا آنکه باد و شکم او باشد غسل کردن او را ممنوع است فائده بی غسل از مالیدن عطریات بر وجود فرحت تمام حاصل آید و خوبی در اندام و زور زیادت گردد و میل بر زنان و آنچه که بیان او پیشتر در فصل علامات زیادتی و نقصان اخلاط ثلثه خواهد آمد نیز افزون گردد و سستی تن و فرشی بوی اندام دور گردد و کسی را که غسل کردن ممنوع است نیز عطریات او را نشاید استعمال کند و از پوشیدن جامه تنگ و باریک و پیاک و هارگل و انواع جوام که سبب دیو و پری کوفتار چشم و چشم و شامت دفع گردد و دیدن و پوشیدن اکثر جوایه سعد و مبارک است و بدین چیزها نیز اوج قوی میگردد و خلق دوست دارد و بر دشمنان منظره و منصور باشد و خوشی و نشاط خاطر و میل طبیعت بر مباشرت افزون گردد و از مالیدن این صندل زعفران و کافور و مانند آن از روی کفنه و جھانی دور شود و چهره روشن و تازه نماید و هاسه دور شود و روی مانند گل نیلوفر تازه نماید از سر مه کردن و چشم مویهای پیک زیادت شود و آرایش چشم رفع گردد و روشنائی افزایش فائده از دادن صدقه عمر دراز گردد و بلا دفع شود و دولت فرزند در اولاد و مال برکت بسیار پیدا شود فائده از خوردن طعام لطیف محافظت وجود باشد و اوج قوی گردد و زور زیادت شود و آنچه سبب تشنگی فراموش شده باشد بیاید و گرسنگی و سوزش زائل شود و آرام خاطر حاصل آید و از شستن پایی چرک و ماندگی و کاهلی بر روی چشم روشن گردد و زور و خوشی و منی افزایش و آسیب نزدیک نیاید و از مالیدن روغن کنجد بر پایی خواب خوش آید و اندام فرحت گیرد و چشم روشن شود و سستی برود و چرم پایی نرم شود و از دوام روغن مالیدن بر پایی فائده بسیار است و از پوشیدن یا نزار علت های پایی همه دفع شوند و قوت باه زیادت گردد و چشم روشن ماند ووشی کردن آسان شود و هر که پاییزارد و ام نپوشد سرگرمی علت پنا و روشنائی چشم برقرار باشد و اوج را بسیار نامفید است و در لبستن دستار ثواب بسیار است و مویها سرسبز بماند و گریا و باد نرسد و بنها و دن چپته بر سر از باد و باران و گریا و سرما و گرما و مانند آن محفوظ ماند و رنگ روی و اندام و روشنائی چشم برقرار باشد و اوج را بسیار مفید است و کوچک سستی بردست و گردن سگ و بار و حیوان سرون دار را از خوردن دفع کردن تواند و از خوف اینها ایمن باشد و در ششی نلغز و قوت حاصل آید و عصا نکیه وجود دست خاصه برای پیران مفید تر است و عصا آنرا گویند که در ته او میخ آهنی لوده باشد و آن مسنون است و فی الحقیقت در وقت کار بجبت دفع دشمن اسلحه موجود است و از شسته ماندن رنگ مردم روشن شود و کف و فریبی نازکی و تازگی روی اندام و آرام دل و جمعیت خاطر حاصل آید و بسیار کردن این همه چیز نیکو را بر بایر و لاغری پیدا آید و باندک سیر وجود را بخش نرسد و عمر زور و عقل و اوج و آتش گرسنگی زیادت گردد و جواس خمس قوی و درست ماند فائده از خواب کردن بر لحاف ماندگی و باد برود و قوت باه و آرام زیادت گردد و از راندن گلس بر چرم زور زیادت شود و از باد و بیز تشنگی و ناپاک و سوسختگی و ماندگی و خوی و بیهوشی دور گردد و از مالیدن پایی خوشی و خواب و قوت باه افزایش و باد و ماندگی برود و شکم و خون صاف گردد و از خوردن باد زیادت وجود خشک شود و رنگ روی بگرداند و اندام سست شود و سوسختگی و خوی و تشنگی زائل گردد و از نا خوردن باد بر عکس این باشد و باد معتدل در فصل زمستان و خصوص در فصل تابستان آنقدر که خوش آید باید خورد که نافع است و در درازی عمر و محفوظ ماندن از انواع امراض در مقاسیکه با نرسد مقام مسکن نسازد و از بسیار خوردن قتیاب تابستان تلخه و تشنگی و خوی بسیار

در زمان سرد

و دوران سر و خون و سوختگی و زشتی رنگ حادث شود و از ماندن در سایه این جمله چیزهای مذکوره رفع گردد و از شستن در پیش آتش باد و کف و ماندگی و سر باولرزش آن دور شود و اشیای ایچکندی که ذکر آنها بیشتر در فصل اسمای بعضی دارد و با که مصطلح اطبای هندی است خواهد آمد چنانچه جرات و جزآن اینهمه در مضمون اندر مضمون گردند و برکتیت زیادت شود و خواب کردن در وقت آن هفت دصاعت مردم را نیکان و قوت یاه و خوبی رنگ و زور و آهنگ خلق و اگر سنگی زیادت گرداند فائده و مردم را باید که ناخن را برید و موها را از مقدار زیادت شدن بزد و جامهای سفید پوشد و دستار سبک بندد و پایزار خوب در پای کند و عصا بردست گیرد و سخن شیرین و اندک گوید و پیر و پسر و استاد را حرمت دارد و در مجلس نیکان نشیند و در شب بسیار بیداری و بسیار سینه کند و محلیکه موی و استخوان و خار و سنگ گاه گشت و گاه در خواب و خاکستر و سنگ نرزه افتاده باشد نه نشیند و نرین بلن و مغاکنک و بر پستی و برجای نشیب و فراز و بر سر چهار راه نیز نشیند و باد شمان پادشاه نزدیک نشود و دروغ نگوید و غیبت نکند و با عالمان و صالحان صحبت بکند و فرشتگان و صلحار و بزرگان و مردگان را به بیایی بگوید و در خدمت مخالفان صاحبان و دیوانه و فاسق و کمینه و شریر نماند و از بندگان و کینان چشم پاری ندارد و با بندگان کسانی بی موجب سخن نگوید و در زمین کسان درخت نه نشاند و از ناکسان و لوگمیشه و نام خواهد و باز نکان را از نگوید و بر وفای شان اعتماد نکند و از با اصل دختر نخواهد و بالای درخت و بر کوه و بر پستی و فیصل مست و خوبی و بر اسب حرون سوار نشود پیش اشتر مست و پس اسب شده تا ممکن شود نرود و در لب آب که با قوت روان باشد و یاد دریا و حوض و چاه که مقدار عمق آن نداند شناوری در آن نکند و در عمارت گنبد و شکسته و در خانه که بسیار روزها خالی مانده باشد در جای سوختن هندوان و در جنگل و حشمت ناک قرار نگیرد و از دست چاکریانیده یا کینیک که طعام و آب یا شراب یا تنبول میخورد و را بسیار آرزو نکند و پایزار خود را دیده بپوشد و بر ناز نموده اعتماد نکند و از صحبت و دوستی شخصی که بنام او احترام نماید و از لجاج پر بینکن و در کارها میان روی گزند و تقوی شعار خود سازد و قریب آتش و بار و نزدیک حیوان سروان اریا شده نشود و در میان دو آتش در میان دوزن شده نرود و سوی آفتاب هنگام طلوع و غروب نظر نکند و در آتش فتن نرزد و آب و زمین را بدست و پای نهد و بول و غائط و عطسه و فازه بکلف نگاه ندارد و در راه گداز شمر و دیده و در مقابر و در محلی که بنویسند و در آفتاب و بیدار کسی و در مقابل باد و آتش و آب و مهر و ماه بول و غائط نکند و وقت فازه و عطسه دست بردان خود نهد و نزدیک بزرگان با ادب نشیند و انگشت در گوش پستی برانیندازد و گاه بدست بند و سنگ نرزه شکند و روی سوی آفتاب و باد نکند و طعام خورده نزدیک آتش نشیند و بر سر دیوار و تخته خرد نیز نشیند و در غار و چاه نه بیند و گردن کش ندارد و بار بر سر نکند و خواب و بیداری و شستن و مشی کردن استیافتن نرود و کردن جماع و خنده اگر چه ممنوع نیست اما بسیار کند و از کاریکه در منفعت نباشد احترام نماید و در آوند شکسته نخورد و بغیر آن نیز نخورد و بدوست خود در آب نخورد و در وقتی که طعام خوردن خواهد غذا را موافق و شیرین طیب را نموده بخورد و غله تصدق و طعام بازار و دست و شمان و دزدان و گناه کاران فاحشگان نخورد و غله زشت نیز نخورد و بغیر دست شستن طعام نشاید خورد و وقتی که حاجت بول و غائط باشد از طعام باز نماند و بعد از فراغ آن اکل نماید و در وقتی که متاد طعام خوردن بود چون آن وقت گذشته باشد چیزی که خورد و هر وقتیکه باشد طعام بسیار نخورد و چیزی که خلاصه آن خیر کشیده باشند چنانکه از روغن و از گندروغن آنرا نخورد و سایه خویش را در آب نه بیند و بر بنه در آب نرود و در شب جرات نخورد و در روز جرات را اگر خوردن خواهد بر روغن ستور و یا شکر یا بهمت یا منک یا شمد باید خورد و اگر نه خوف علت نیست و بسیار باشد باید که قمار باز و در شراب نخورد و ضامن کسی نشود و سر و نگوید و تاد و روز نزدیک نیارد و الغرض که حکیم را در سمنوی کار با کرده است مائل بری صحبت خود خود و درازی عمر خویش و اوصاف نیک اگر بگرد کار بند و پسندیده آید و الله اعلم و حکم علی الله علی خیر خلقه محمد و آله فصل پنجم در دفع مشروبات چنانکه آب و شیر و روغن و شند و مانند آن و این فصل را بنویس و در روپ بکنیانی گویند با آنکه آب هوا که مره آن یافته نمیشود از خوردن آن

آرام حاصل آید و آن وجود از انواع زحمت نگاه دارد و مانند گیاهی است که در خنک و سردی می نشیند و در آنرا
 مورچه ها گویند و علت بستگی چشم که او را تمیز را گویند و زیاتی خواب را دفع کند و همه وقت مفید است و چون آب باران بر زمین افتد و سیل کند
 بر حسب خاصیت هر زمین مزه پیدا آرد و بعضی گفته اند که در زمین محل شیرین و در زمینی که بزرگ بادام باشد و او را به بندی کیلانامند ترش و در
 زمینی که مخلوط بر روی سفید باشد و او را پانگونید مکرار و در زمینی زرد رنگ تیز و در زمینی نیلگون سیاه تلخ و در زمینی سفید مزه زحمت باشد و در زمینی
 کسی که مزه آب باران بتاثر هر زمینی بیان کرده است نیک گفته است زیرا که مزه آب از خاک و باد و آب و آتش و خلاست و در هر محلی که طبیعت
 یکی از این عناصر غالب است مزه آن آب بمقتضای آن عنصر باشد پس در زمینی که طبیعت خاک غالب است مزه آن ترش و یکی است و در زمینی که
 طبیعت آب غالب است مزه آب آن زمین شیرین باشد و در زمینی که طبیعت آتش غالب است مزه آب آن زمین تیز و تلخ بیاید و در زمینی
 که طبیعت باد غالب است مزه آب آن زمین زحمت است و بعضی گویند در زمینی که طبیعت طلا غالب است مزه آب آن زمین طاهر باشد ولیکن
 اندکی شیرین داشته باشد و بسیار سبک بود و تمام کیفیت عناصر که در محل که در عناصر غالب است در کیفیت اقسام زمینها گفته خواهد
 فائده آب طلا اگر کسی باشد درام باید خورد و اگر دست ندهد در زمینی که طبیعت طلا در وی غالب بود آب آن زمین باید خورد و آب
 طلا بر چهار نوع است یکی آب باران و دوم آب زلاله و سوم آب شبنم و چهارم آب برف منجمه اینها آب باران بهتر است زیرا که آب باران
 و آن بر دو نوع است یکی آنکه از دریای معلق بسیار و دوم آنکه از دریای زمین و اکثر در راه کنوار باران از دریای معلق می آید و برای معرفت این
 هر دو نوع باید در سنج سفید و صاف بنویسد بطریقیکه نیک بنخسته شود و نرم نسازد بعد در آوند نقره کرده در باران بدارد بطریقیکه کرده
 غبار خلیش در وی سفید و اما برنج مذکور را در آوند گلی که نو باشد بنویسد و بعد از دو گطرمی نظر کند اگر سببیت خود باشد بدانند که باران از
 دریای معلق می آید و اگر برنج مذکور از سببیت خود تفاوت در رنگ کرده باشد معلوم کنند که باران از دریای زمین می آید و این نوع آب از نوع
 اول ادنی است و اگر آب دریای زمین که در راه کنواری بار و بستاند مثل آب دریای معلق بود و اگر در راه کنوار آب دریای معلق بگیرد بغایت
 مفید باشد و آب باران برین نوع بگیرد بسیار در جامه سفید و بر چهار چوب بر بندد و در میان چادر قدری سنگریزه نهد و فرو و آن چادر
 سپرد داشته آب مذکور بستاند یا از باقی که گچ کرده و پاک باشد آب مذکور بستاند و در سبوی زر و یا نقره یا چینی و یا در ظروف پاک که صاف باشد
 یا در ظرف گلی نگاه دارد و بعد از چند روز آنرا در جامه سفید پاک بنخسته باشد و همیشه در گذر باد بدارد و آن آب درام بنوشد از زمین که بویک
 مانند آن دفع شود و اگر آب باران دست ندهد آب زمینی که در آن طبیعت طلا غالب داند بخورد و آب زمین بر سببیت نوع است یکی آب
 چاه نچته و دوم آب چاه خام و سوم آب جوی و چهارم آب تال و پنجم آب حوض و ششم آب چشمه کوه و هفتم آب که از زمین برون آید و
 فصل ششمال بعد باریدن ده روز آبیکه از زیر زمین بر آید نافع است و در فصل سرد همه آنها مفید است و در سببیت آب حوض و تال مفید است
 و در بهار آب چشمه یا چاه باید خورد و در تابستان نیز همین آب باید خورد و در فصل پراوردت آب چاه باید خورد و مزه آب چاه از نمکی خالی است
 تلخه از زیادت کند و بلغم را دور کند و اگر سنگی زیادت آرد و سبک است و آب جوی بر دو نوع است یکی آنکه زبان بندی او را نمکی گویند
 و دوم آنکه او را نمانند و اما آب ندی با در زیادت کند و خشک و سبک است و اگر سنگی نیز زیادت گرداند و آب نمانند چنانکه
 سون و سونت و گهاگه و خزان شیرین و گران است باخم از زیادت کند و بهکند لیسیت و آب تل که سنگی دور کند و زور افزاید و مزه
 زحمت شیرین دار و سبک است و آب حوض با در زیادت کند و مزه زحمت و شیرین دار و نیشده مضموم گردد و آب بائین که او را چنمال گویند
 باد و بلغم دور گرداند و مزه او مقداری شور و تلخ است تلخه از زیادت کند و آب چشمه کف دور کند و اگر سنگی زیاد پیدا کند و دل افکانه
 و سبک است و آبیکه از زمین برون آید شیرین است تلخه را فرو نشاند و در وقت مضموم سوختگی نیارد و آب چاه نچته که سنگی زیادت کند

خشک و شیرین است کف پدیدارند و آبیکه از زیر یک کندیه برون آرند و آنرا سبک گویند سبک و شیرین شود و دست بلغم را دور کند و اگر سنگی
آرد و آب گرداگرد که اورا کیاری گویند در نیم شود و شیرین است و اخلاط را زیاد کند و آب حوض خرد مثل آب کدوست غلبه اخلاط نشاید
پیدا آرد و آب دریا نمکدار است جمله اخلاط را زیاد کند و آب زمین سیلان که اورا بهندی النوب گویند علت های گوناگون ظاهر کن
و آبمندی و سخت بدست احترازان واجب و آب زمین معتدل که اورا بهندی ساد و معارین گویند نافع است ضررهای النوب
که گفته شده است در آن بیخ نیست و در دو علت مادم کند و در وقت بهضم سوختگی پدیدارند و در دفع تشنگی است و اگر سنگی و اگر از افراس
کند و شیرین و سرد و سخت نیک است و زود بهضم شود و آب لشکال بکثرت کریان زهر را گرد و چنانکه بار و زردم و باقادن بول و غائط و بیخیه
اینها و از معدن و ریزیده شدن جانوران زشت و کند و میشود و از افتادن از گاه و برگ که ریشود و زهرناک میگردد و از نوشیدن آن
و اندام شستن بدان علت های درونی و برونی ظاهر میگردد و هر آبیکه باخلیس بود و کوهی و سوال و برگ نیلوفر آنرا پوشیده باشد
و شمع آفتاب و ماه و باد و زهر سرد و بوی ناک و بد مزه و بد رنگ گردان آب را سخت زشت داند و شصت در آب می باشد یک
آنکه پس معلوم میشود که آنرا اسپرس گویند چنانکه گرمی و سردی و دومی آنکه بیدین دریافته شود چنانکه رنگ آنرا روپ گویند و
سوم آنکه بوق دانسته شود چنانکه مزه و آنرا رس گویند چهارم آنکه به شمع یعنی به بوییدن معلوم کنند چنانچه بوی و آنرا آنگده گویند
و پنجم طبیعت گرمی و سردی که آنرا اسپرج نامند ششم مزه که در وقت بهضم پیدا آرد و آنرا سبک گویند در شش صفت آنچه بدست
بیان کرده می آید از جهت سخت و گرمی و سخت سردی که از نوشیدن آن دندان گرفته شوند زشت های اسپرس گویند و اگر آب بزرگ
خلیج و یا سوال و یا رنگ های دیگر زنگ آب باشد از زشتی روپ است و اگر نموشی مزه در آب ظاهر باشد زشتی رس است و بوی بد
در آب زشتی گنده است و هر آبیکه تشنگی و گرانی وجود دارد و کف پدید آرد و در وقت بود و آبیکه در بهضم شود و باد و زهر پدید آرد
و سنگ گران کند سبک اوزشت بود و در آب باران ازین زشتیها بیخ نیست و اگر خوب که آب زشت را نیک گردانند بر آتش بپوشانند و یاد
بتیاب بدارد و یا کلوخ و یا ریگ گرم کرده در آب اندازند زشتی آب برود و تاید خوشبوی کردن آب آنست بیار دگل که فیچینه نیلوفر
قرمی و بادل و دیگر خوشبوها مانند کافور و جز آن در آب انداخته خوشبوی کند و یا سفال پارهای نورابوی گلها محوط ساخته در آب اندازند لغایت
خوشبوی گردد و این آب را در آوند زریانقره یا چینی یا آوند شیشه و یا در ظرف مس یا از زریا سرب یا آوند گلی نگاهدارد و بخورد و هر آبیکه
بواسطه یکی ازین زشتیهای شش نوع بد شده باشد از آن محض زباید بود و آب باران غیره بویاناید نوشید و نیز ترین استعمال نشاید کرد و اگر کسی
آب زشت غیر معمول بخورد بانوع امراض آناس و پنه روگ و سبت و بیضمی و دمه و سرفه و درد سول گوله و علت های شکم و امراض بزرگ گرفتار
گردد و نیز آب که ربانداختن یکی ازین شش چیز یکی گو سبک و یا رکتیک که اورا کتک پهل گویند و مان تخته میشود و پنج نیلوفر شمس و پنج سوال و هر چه
و دیگر گو سبک چنانکه بلور و مانند آن و بجامه بخین صاف میشود و بر سه پایه چوب یا چهارپایی خرد بالای همچونیکه آب بدارد و آب را یکی از صفت
طریق سرد کند یا در جائیکه باد بسیار باشد بدارد یا آوندی را که پراب باشد تا گلوی در آب بدارد یا ابرلق که دردی مقداری آب باشد
بر سه چوبی بسته بگرداند و یا آوند آب را باد نیز کند و یا کرات آب را در جامه بربزید یا آوند آب را تا گلوی در ریگ ترنمان کند و یا بالای همچونیکه
جای باد گذار آوندان کند و نیلوی آب آنست که آنرا بوی نباشد و مزه اش پنهان بود و باند تشنگی سرد و صاف و پاک و سبک باشد و
گیرنده سینه نبود همچنین آب استمال شاید کردن اکتون خاصیت جوها گفته می آید سرب آبی که طرف خوب روان است آب آن نیک
مفید بود زیرا که سبک است و جوها نیک طرف شرق روان اند آب آنها مفید نیست زیرا که گران است و آنکه طرف جنوب روان خلط را
سخت زیوت نکند زیرا که آب اینها معتدل است نه گران نه سبک و لب آنها نیک از کوه سبک بیرون آمد و انداز خوردن آب آنها ضرر است

پیدا آید و آنکه از کوه سنده می آید آب اینها تپ نسبت و بندر و گ پیا آرد و آنکه از کوه ملیه می آید آب اینها گرم در شکم پیدا کرد و آنکه از کوه همید آید
 آب اینها زحمت پیلای و امراض شکم برانگیزند و چشمها نیکه از کوه هنیواله جاری گشته اند آب آنها زحمت های سینه و کوفه آس گلوه علت پیلای
 پیلای آرنه و در شرح سست گفته شده است که جو بهای کوه ملیه و طریق اندکی آنها که آب شان از بالای سنگ ریگ مجرایافته آب آنها نیک و
 مفید است و دوم آنکه آبهای شان بر گل روان گشته آب اینها اکثر در شکم گرم پیدا آرد چنانچه بالا گفته شد اما جو بهای کوه هنیواله نیز در طریق شمرده اند که
 آنکه از در ابره کوه مذکور می آید آب اینها موافق است و دوم آنکه از در این بر کوه مذکور می آید آب اینها موافق و مفید است چنانچه گفته شد و
 جو بهای نیکه از کوه او جین جانب مشرق آید یا بسوی مغرب روند آب اینها علت بواسیر پیدا آرد و لب آنها نیکه کوه بارجات آب اینها بلخ و توفیق
 و مردمان را قوی و بی زحمت گرداند و هر لب آیکه تیز روان است و آب صاف دارد و آب او بسیار شبک است و هر لب آبی که بالای آن سنگ
 و آبش هسته روان است و رنگ ریگین دارد آن آب بسیار گران است و در زمین یعنی بار و آب اکثر جو بهای آن مقدار می تیز و شیرین
 نمکدار است و شبک و افزاینده زور و قوت باه است و آب جمله زمینها و جو بهای وقت سحر باید گرفت زیرا که در آن وقت سرد و صاف میباشد و
 این در صفت در آب لغایت نیک اند و چون آب آورده تمام روز در شوع آفتاب و در شب در شمع ما بهتاب بدارند و بعد وقت ششم
 بجای میخیزند بدارند اینچنین آب مثل آب خلا باشد که بزبان هند آنرا سوسووک گویند فائده آب خلا آنست که غلیظت و خلط را ملته بریاید
 عقل و زور را افزایش دهد زیرا که مثل رساین است هر که این آب مداوم بخورد جمله علتهاش دفع شوند و پسران و اگر آب مذکور را در آرد و نزدیک آید
 زیادت نفع کند و اگر در آوند بدارد چندانی مفید نمید و چون در کرانت من گوهر لیسیت که اگر در مقابل ما بهتاب شمع بدارد از شوع
 ماه آب از وی بچکد خاصیت آب مذکور آنست که بخورد آن آب آسیب دیو و آسیب چشم زخم دفع شود و سه دست و از آن آرام و در
 حاصل آید و تب و بهوشی و سوزگی و اینجولیا و تلخه زائل گردد و خوردن آن هر نیکو شود و فائده آب آنست که دفع بیوشی و تلخه و سوزگی و اثر بر
 هر علتی که از غلبه خون پیدا شود و بیقراری و دوران سرد و تک که یکی از این علتها می دانست و در کتبت و سوزش و قی است و فصل البستان مثل
 مفید تر است و در وقت در و پهلوه و بلغم و علت باد و گرسنگی گلوه و نفع شکم که آنرا در دهان گویند و در وقت تب است و کوبک و وصل زرشیدن
 روغن از آب سرد احتراز کند و زور و استفراغ و غورون داروی اسهل نیز از آب سرد مختار باشد و بعضی گفته اند تا بهفت روز آب سرد بخورد
 و آن آب گرم بلغم و چربی و بله و دسه دور کند و گرسنگی زیادت گرداند و مثانه را صاف سازد و دسه و سرفه و سینه را زائل کند و آب گرم هر وقت
 هم بعضی را موافق و مفید است اگر در جوشانیدن چهارم حصه نقصان کند و باد را دفع کند و اگر بیستانه تلخه را دور گرداند و از آن کف نماند
 و جو در صاف و شبک کند و اگر چهارم حصه بستاند سخت مفید است و آبی را که در روز گرم کرده باشند در شب بخورد آن ممنوع است و اگر در
 شب گرم کرده باشد در روز خوردن آن نشاید زیرا که ترش میشود و کف را زیادت کند و دشته را مفید است و هر علتی که از وی خوردن پیدا آید یا
 از تلخه یا از خلط ملته بود بجهت دفع آن آب جوشانیده و سه درده بخوراند مفید باشد آب جوز هندی یعنی شیر ناریل نام جو به شیرین است
 دل را فائده دهد و گرسنگی زیادت کند و مثانه را صاف گرداند و قوت باه و زور را افزایش دهد و تلخه و سوزگی بر باریا تا در وقت هضم گران است فائده
 که یکه ناگوارگی یعنی ارج و کف و رفتن آب از زمین و آس و کعبه و ک و نقصان گرسنگی و علتهای شکم و سست و تب و علتهای چشم
 و نقطه های جراحت و سیلان منی دارد و اور آب اندک باید خورد اینچنین آنچه فائده آب که در سست مذکور بود مرتب شد اکنون چنان فائده
 از طب با کسبت ذکر کرده می آید اگر آب محلی خورده باشد تا که آب مذکور هضم نشود آب چاه دیگر نخورد و چنانکه اگر آب جوی خورده باشد
 تا که آن آب هضم نشود آب چاه نخورد همچنین بر عکس آن و اگر آب خام خورده باشد تا که هضم نشود آب جوشیده نخورد و همچنین بر عکس آن چون
 منتشر حیات هر چیزی است و قرار و مدار جمله عالم بدانست سبب این چنانکه آب درون نشاید و تشنگی فلبه کرده باشد یا نخوردی

باید داد زیرا که اگر تشنه را آب ندهند استسقا و در اندام و بیوشی و مانند آن حادث شود بلکه بمیرد و بجز آب مریض نریزد و نه تندرست و اگر لعین را
 آب داد آن خواهد بود بعلت مریض قنایه و ولایت شناخته از آب نابوشید و یا چوشانید و بدید و یا بغیر داروی گرم با سرد کرده هر چه بلامرغ مریض بین مقدار
 لا بد بدهند که ماده حیات است و زیاده دادن مانند زهر شمارند و اگر مردم تندرست در حالت تشنگی آب بسیار خورند بلغم و تلخه حادث گردد و
 اگر صاحب تب بخورد او را علت های زشت رونماید اما باید دانست که اکنون بیان اقسام شیر کرده میشود بدانکه شیر از خلاصه غده و گیاه هست
 که حیوان بخورد و آن قوی تن و شیرین و چرب و سرد است و مزه او در وقت هضم نیز شیرین شود و تشنگی بکشد و در پیغمبر است و اکثر مردم موافق
 و مفید است به تحصیل مردم موم را نافع تر باشد فائده شیر ماده گاو و آنست که تا پاک سوختگی پیدا نیارد و در زحمتهای زیاد و تلخه و خون
 باشد و علت های بجایی را که آنرا مانس روگ گویند شیر مذکور خوردن ممنوع نیست و تشنگی و سردی و سرفه و راج روگ و کتبت و گول و مالنجولیا
 و مریض های شکم و بیوشی و در سردی و ماندگی موی که بچوستی که از سخت شدن سپاری پدایمی آید و آنرا مور حجاج گویند و سوختگی تشنگی و علت های سینه
 شانه و پند روگ و سنگ سنی و بواسیر و در علت های فرج زنان و اسقاط حمل اینهمه را نافع و دفع شمرده اند و زور و قوت باه افزاید و مرد را
 با بیکر و افزانیده شهوت است و مفصل بیان این پیشه در فصل با بیکر خواهد آمد و در ساین است یعنی سری را دور گرداند جوانی و قوت
 بر پای دارد و عمر و عقل و اوج زیادت کند و جراحات را نیز بگرداند و طفل و پیر و آنکس که از جاحت و یا گرسنگی و یا از کثرت ریاضت و زور
 کردن و یا از سبب جلاع لانغ و ضعیف شده باشد او را شیر خوردن نیک و بسیار مفید است شیر نیز برابر شیر ماده گاو است و برای مریض
 که بیکر و شیر تر سخت مفید است و گرسنگی زیادت کند و سبک و قایلین است و روانی شکم را البته گرداند و سرفه و کتبت دور کند زیرا که
 جانوری خرد است و اشیا نیز تلخ بخورد و آب اندکی می نوشد و نیز بسیار بکشد بدین سبب شیر او دفع همه علت های است و شکر است خشک و
 گرم و مقداری شیرین و نمک دارد و سبک است و آناس گول و علت های شکم و بواسیر و گرم و بیست را دور کند و واقع جمله هر با است و تشنگی شیرین
 و چرب است و در پیغمبر شود و کف و تلخه را دور آورد و علتیکه از باد بود چنانکه سرفه و مانند آن فریل است و شیر گاو پیش شیرین است و گرسنگی
 کم کند و سخت آبکشد است و خواب سردی پیدا آورد و از شیر ماده گاو سخت چرب و گران است و شیر حیوانات غیر سگ کافه حیوان که
 ماویان است و مانند آن گرم است و بخورد آن زور زیادت شود و باد های دست و پای را دور گرداند و خشک و شیرین و اندکی ترش است
 و سبک و نمک دار است و شیر عورت شیرین در سخت و نگاهبان جان است و برای چکانیدن در بینی و بجهت انداختن در چشم موافق است
 و سبک است و گرسنگی آرنده و شیر سبک شیرین تر و زنجت است و زور و قوت باه زیاد کند و در پیغمبر شود و سرد و گران و چرب است
 و وجود خورنده را برقرار دارد و قوت باه زیاد کند و برای چشم موافق افتد و مفید است و تشنگی که در وقت صبح بیدار شود گران و سرد است
 به سبب آنکه تمام شب حیوانات از جای نمی جنبند و در باستان بسیارند و شیر آنرا زور بادوستی را زائل کند و برای چشم موافق و مفید است
 آنکه تمام روز حیوانات در آفتاب می مانند و باد بخورد و در حرکت میباشد و شیر خام آبکشدی و در پیغمبر شود و جو شیده بر عکس آنست و
 غیر شیر عورت باقی شیر با جو شیده نیک و مفید اند و شیر عورت خام بهتر است اما شیر گرم از آن پستان بهنگام دوشیدن اگر تازه
 بخورد سخت نیک و مفید آید و هر شیری که از سخت جو شاییدن اندک شود و آنرا که جویده گویند قوت باه زیادت کند و در وقت هضم گران
 شود و هر شیری که بومی بدارد و ترش بود و یارنگ و یا فراه اش تاه شده باشد یا نمک را بود یا چیزی از آن غلیظ بود و چیزی تلخ آب
 گشته باشد از آن شیر از اولی تر است و آن چنانچه از طب با کهنیت گفته می آید هر گاه می یا گاو پیش که خار ه اجنی فصل و اشیا ترش و مانند
 آن بخورد شیر اینها گران و در پیغمبر و آبکشدی بود و هر گاه می که کوساله آن خرد بود و یا مرده باشد شیر آن گاو غلیظ تلخه پیدا کرد
 و در طلب چکر چنین میگویند شیر حیوانیکه هم شکافته نذارند چنانچه نادیان بسپ و جز آن آهنگ خلق که رفته باشد از بد او مست شیر مذکور

شیرین

فایده اجزات در شیر

باز بحال خود زید اجزات چرب و گرم است پنس و تیپ بلز و اسهال و ناگواری و لاغری را دور گرداند و آب منی افزایش دهد و زور زیادت کند که آن
 بر سه نوع است یکی شیرین است آن بلغم و چربی را زیادت کند و دوم مقداری ترش کن و تلخ را آنکه دو سوم آنکه سخت ترش است خون را فاسد
 گرداند و آنکه نیک بخت نیست ه باشد وقت هم سوختگی آرد و غلبه اخلاط ثلثه ظاهر کند اما بول و غایت را در سیلان آرد و اجزات مایه گاو
 چرب است و در وقت هم شیرین میشود و زور و گر سنگی زیادت کند و باد را زایل گرداند و آرزو بر طعام آرد و اجزات تر بلغم و تلخ و باد را
 دفع کند و کبیر و ک را نیز دور گرداند و سبک و زود هم است و صاحب بواسیر را و دمه و مرفه را نیک مفید است و گر سنگی آرد و اجزات
 گاو میش هنگام هم شیرین است و زور و منی افزایش دهد و تلخ را دور کند و بلغم را زیادت کند و سخت چرب است و اجزات اشتر در وقت
 هم تیز است و مزه او ترش و شور است و مسهل است و باد و بواسیر و پست و گرم و غلبه های شکم را دفع گرداند و اجزات میش کن و باد
 و بواسیر را زیاد کند و در وقت هم شیرین میشود و مزه نیز شیرین دارد و سخت ایجکف می گویند که آنکه خلط است با فراط اجزات
 مادیان گر سنگی زیاد کند و برای چشم مخالف است و باد را زیاد کند و خشک و گرم است و مزه ترش است دارد و زیادتی کن ببول را
 دور کند و اجزات عورت چرب است و در وقت هم شیرین میشود و زور زیاد کند و برای چشم سخت مفید است و غلبه اخلاط را دور
 گرداند و اجزات پیل زود هم شود و کت و پز نام سول را که بیان او بیشتر در فصل پز نام سول خواهد آمد دفع گرداند و گرم است
 و مزه مقداری ترش دارد و غایط در شکم زیاد کند و از جمله اجزات مایه گاو و نافع ترست و اجزات که آنرا بجامه سبته دارند تا آب
 از وی جدا شود دفع باد است اما بلغم آنکه دو چرب است و زور و منی و قوت باه زیاد کند و وسیل بر طعام آرد و اجزات که از شیر خوشانیه
 سازند سخت مفید است و باد و تلخ را دور کند و آرزو بر طعام آرد و هفت دمعات و زور و گر سنگی زیاد کند اما خلاصه اجزات که
 بندی او را ملاتی گویند در هم شود و گران است با فراط منی و کت زیاد کند و گر سنگی را نقصان گرداند و مقوی باه است و از اجزای
 که روغن کشیده میسازند خشک و قابض شکم است مادی و گر سنگی را زیاد کند و سخت سبک و ترش است و آرزو بر طعام آرد و فصل سرد
 و گرم و کیم و بنت اجزات مفید نیست از آن احتراز باید کرد و فصل سرد و منیوت و بر کها مفید است و آب اجزات سنگی پوستی دور
 گرداند راه رگها که خاصه طعام می کشند و آب بسوی خود کشیده رطوبت پیدا آرد صاف گردند و مزه آن تیز ترش و ترش است
 نقصان کننده کن و باد و منی است و هفت آنکه زود است و آرزو بر طعام آرد و مقوی تن است آنچه نفع و زیان اجزات شیرین و ترش و سخت ترش
 و کم چاشنی یعنی آنکه خوب بخت نیست ه باشد و اجزاتی که از شیر سخت جوشیده سازند و خلاصه آن یعنی ملاتی و آنکه از وی روغن کشیده باشند
 فی الجمله گفته شد نفع و زیان آب هر اجزات همچنان بداند و دروغ شیرین و ترش و سخت و گرم و سبک و خشک است گر سنگی زیادت کند و اثر
 زهر و آس و اسهال و سنگری و پنڈروگ و بواسیر و مینه و کوله و ناگواری و تیپ ناعه و استسقا و تی و آب دهن و درد و چربی و باد
 و بلغم و سوزاک بول و مضمی را که از نوشیدن روغن کنج و روغن ستور حادث گردانند و دفع گرداند و در وقت هم شیرین میشود و دل را
 فایده دهد و آب منی را نقصان گرداند و برای کسیکه او را جراحت زخم باشد و یا پختگی دهنل و جز آن بود و یا لاغری باشد و یا بهیوشی و یا مستی که
 مثل مستی سپاری میشود و یا سوختگی و یا دوران سر و یا کتیت دارد و مضر است در هنگام گرمی چنانچه فصل سرد است و در گرمی دوغ ممنوع است
 و در وقت سرما و مرضهای باد و امراض بلغم و در وقتیکه بول و غایط به شود و یا گر سنگی کم شده باشد دوغ سخت مفید است و در وقت
 که در مزه شیرین غالب بود تلخ را فرو نشاند و بلغم را زیادت گرداند و دروغ ترش با دراز ازل کند و تلخ آنکه زودا گرد و ترش ابا
 نمک سنگ نجرات با در دفع کند و اگر دوغ شیرین باشد که بنوشانند تلخ دور گرداند و اگر سندی و پیل دراز و پیل گرد و جو کهار انداخته در
 دوغ بنوشانند کف را دور کند و دروغ که با فسادن چیزی جایگاه گرفته و جایگزین مانده او را بندی تکرار کرد چنانکه آن دوغ قابض است

و اسهال

و اسهال

در دفع شربیات

و اسال دور کند و بادانگیزد و خشک است و در مضم شود و آبیکه بالای دوع مذکور بر آید از دوع سبکتر است و در شیر فاسد آنچه منجم باشد و آنرا
کلات گویند در مضم است و باد را زائل کند و خواب و منی بفرزاید بسیار سوی و مورن بدانکه هر گاه وی که بجز زیاد از روز زادن تا هفت
روز شیر آن گاو را موی گویند و بجز از آن تا سه روز دیگر شیر را مورن نامند و در شرح سبک است میگوید که بعد تباه شدن
شیر آبیکه از آن جدا میشود مورن آنست و مورن و پیکه هر دو شیرین اند قوت باه و منی و خواب را زیادت کند و مسکه تازه سبک
و نرم و شیرین و مقداری زحمت و اندکی ترش و سرد و نافع دل و آرنده گرسنگی و قالمض و افزاینده منی و دور کننده باد و تلخه و سرد
و دفع کرم و کرم و سرد و جراحی است و استسقا و باد و لقه است و مسکه شینید در مضم شود و بلغم و چربی و زور زیادت کند و مقوی
بیه است و تشنگی را زائل گرداند و مطلقاً مفید است خالی از ضرر خصوصاً بچگان را موافق و مفید تر است و مسکه که از شیر برود آنرا زهره انواع
مسکه نیک است و بسیار چرب و شیرین و بسیار سرد و شمرده اند از خوردنش وجود نرم شود و برای تندسی چشم دروشنایی چشم بسیار مفید است و
قالبض شکم و دفع رکتیت و زائل کننده امراض چشم است و بعد جوشانیدن شیر آنچه بالای شیر منجم میشود و بعد از آنرا ملای نامند و دفع
باد و گرسنگی و رکتیت است و شیرین و چرب و آرزو آرنده بر طعام است و در وقت مضم نیز شیرین شود و بسیار در مضم است و شیر و جرات
و دوع و مسکه و جز آن از آن ماده گاو بهتر است و اما فائده کموده و جز آن که ذکر نیفتاده است از خاصیت شیر هر حیوانی معلوم کنند فواید
دوع که بیان کرده شد از آن دوشی است که چاک زده و مقداری جزای آب انداخته مسکه از کوشیده باشد نه سخت غلیظ و نه سخت
نیک بود بخاصیت خود قالبض است و در طبهای دیگر چنین گفته اند که یک نوع دوع آنست که باروغن باشد و آن در وقت مضم سخت
گران و افزاینده قوت باه و منی است و نوع دیگر آنکه تمام روغن از کوشیده باشد سبک و مفید است و نوع ثالث آنست که در آن مسکه باشد
و بغیر آب چکان زده سازند و آنرا کبول نامند آن دفع باد و تلخه و در مضم است و هر دو غلیظ در آن چهارم حصه آب آمیزند و آنرا گویند دفع
باد و بلغم و تلخه است و در هر دو غلیظ نمایی آب در آن انداخته باشد دفع باد و تلخه بود و لطف زیادت کند آنکه آنرا سبک کشیده بغیر آب چکان زده
سازند و آنرا بجهت گویند تلخه و بلغم انگیز است و باد را دفع کند و هر دو غلیظ نمایی مسکه و مقداری ترش و شیرین و زحمت باشد سخت غلیظ بود
و دفع اثر زهر و علت های شکم و بواسیر و سنگ سنی و پند روگ است و تب را زائل کند و آرزو بر طعام آرد و قالبض بول و غایط است و ضعیف را
خوردن روغن پدید آمده باشد آنرا دفع گرداند اکنون بیان اقسام روغن ها کرده میشود روغن بخاصیت و غرض خود شیرین قمری نرم است
و طبیعت سرد دارد و مقداری ابجکند نیست و بادی که در شکم زنان آلبستن شده باشد که آنرا ادا و است گویند و بالخیولیا و در روغن و
اناه و تلخه و باد را ساکن گرداند و گرسنگی آرد و عقل و حفظ و زور و اوج و خوبی تن و نرمی و روشنی چشم افزون سازد و جوانی برقرار دارد و اما
در مضم شود و بلغم را زیادت کند خصوصاً برای چشم سخت مفید است و دفع اثرهای زهر است و روغن ماده گاو هنگام مضم شیرین و باد و تلخه
و اثر زهر دفع کند و چشم را موافق و بسیار مفید و زیاد کننده منی و از دیگر اکثر روغن ها نافع و مفید تر است و روغن بزرگرسنگی و زور
افزون کند و این روغن نیز برای چشم موافق و مفید است و در هنگام مضم شیرین و سبک و صاحب دمه و سرد و کعبه و کعبه را بسیار نافع و
روغن گاو پیش سخت سرد و در مضم شیرین است و رکتیت و باد و تلخه را ساکن کند و بلغم افزاید و روغن اشتر وقت مضم تلخ میگردد
و آنرا س و اثر زهر و بلغم و باد و میست و گوله و علت های شکم را دفع کند و گرسنگی افزاید و روغن پیش وقت مضم سبک است و تلخه را فرو
و علت فرج و آنرا س لرزیدن اندام و کف را دفع است و روغن حیوانی که گفته شد دارند چنانکه نادانان است که روغن اینها وقت مضم
سبک است و اما طبیعت این روغن گرم و مزه زحمت دارد و فریل بلغم است و گرسنگی را پدید آرد و قالبض بول است و تلخه آرنده و
روغن محورت در وقت مضم سبک است و علاج چشم را بر آب حیات و گرسنگی و زهری و کف را زیادت کند و روغن فیل سبک است

وزمخت و تلخ و قابض بول و غایط است و اگر سنگی افزاید و بلغم و عینیت و زهر و کرم را دفع گرداند و روغن کنجد که از شیر کشنده قابض است
و کثیف و دوران سر و بهوشی را دور گرداند و علت های چشم را نافع و تخلیه رطوبت که منجمد شده و یا مانند تیل بالای روغن تخم کبک بسیار
شیرین و سهل است و در چشم و گوش و علت های فرج را دفع گرداند و برای تبیه حقیقه و چکانیدن در بینی و چشم بکار آید و روغن کهنه
و وقت مضمضه و در دفع غلبه اخلاط ملته و بهوشی و چربی و یا نخل و لیا و زهر و تب و آماس و باد و مرغی و در دفع و گوش و چشم و دست و بجهت تبیه
حقیقه و چکانیدن در بینی و انداختن در چشم مفید است و سرفه و منس و عینیت و مضمضه بسیار نافع و مرض تر را دفع و روغن کنجد بسیار در بینی شود
نفع او زیاد تر باشد و هر روغن که صد و یازده سال مانده باشد آنرا کهنه است گویند از سوختن آن دیوان و عفویان بگریزند و آنکه زیادت از
صد و یازده سال بود آنرا هم کهنه گویند که با در زیاد شده باشد نوشیدن هم کهنه است او را فایده تمام نخشد و کف بر باید زد و روغن را در
زود مضمضه شود و علی الخصوص که مضمضه بسیار نافع دهد و دیوان و عفاریت از دود آن بگریزند و از هر روغن نامفید تر است و روغن کنجد
شمسی گرم و تیز و شیرین است و وقت مضمضه نیز شیرین گردد و بر نکهنه است یعنی هفت دعوات را زیاد کند و لیکهنه است یعنی چرب و
تراشنده زانده و مضره بود و آرام و طرب انگیز است و سبوانی است یعنی لب خوردن در تمام وجود آید مضمضه شود و سوخته است یعنی
در راه مسام در آید و صاف است و بکافی است یعنی نرم کننده نگاهد و در مضمضه و سهل است و بر کهنه است یعنی افزاینده قوت باهوشی
و زیاد کننده عقل و اوج روشن کننده چرم و نرم کننده وجود سخت کننده گوشت است و چشم را بسیار مفید آید و قابض لبل است
و غرض اول او تلخ و آخر او زخم است و بر باینده باد و بلغم و کرم است و در بعضی شروع میگردد که روغن مذکور اندکی تن را از خوردن و تلخ را از آید
و در بعضی شروع است که خوردن آن تلخ زیادت شود و در سر و گوش و فرج ساکن گرداند و ازین مقام زه ممانت شود و جای بریده شکسته و شکافته
و زخم کرده و کشاده و زخم چوب رسیده و زبیده درنده و سوخته بگردد و اگر در جایهای مذکوره روغن مسطور بریزند و یا مضمضه مذکور این
روغن کنجد بنشانند نیکو شود و برای حقیقه و چکانیدن در گوش و بینی نیک است و هر چه در روغن مذکور بریزند بخورد و در گردان و در وقت
بیدار و خیر شیرین و گرم و تیز و آرنده اگر سنگی است آخر مزه او زخم است و در راه مسام در آید بول و راه رس طعام و آب پاک کننده است
جرم را مفید و نرم گرداننده است و قوت افزاینده و در وقت مضمضه شیرین شود و جوانی بر پای دارد و دفع الواع مضمضه است و عقل زور و
روشنایی تن زیاد کند و باد و بلغم را دور گرداند و علت های نصف عقل تن با سهال ازالت نماید و روغن تخم کتان تخم صدف و تخم تر
و تخم دیو دلی و تخم کرا و تخم توری و تخم گل و تخم اک و تخم کسبیه و تخم تنگن زبیده سیاه و تخم بلبه و کرج بزرگ و تنگوت و بجنیه و تخم تجمه و تخم سرشت و
بایل و بارنگ و تخم مالنگنی مزه تیز دارند و وقت مضمضه نیز شوند و سبک و گرم و سهل اند و کف و کرم و عینیت و سیلان مینی و علت مری
دفع گردانند اکنون نفع بعضی ازین روغن ها تفصیل گفته می آید بدانکه روغن کتان شیرین و چرب و گرم و بر باینده باد است و وقت مضمضه
تلخ میشود و چشم را مضر است و در مضمضه شود و تلخ انگیز و مقوی تن است روغن سرشت تلخ و تیز است و دفع کرم و خارش و عینیت است
و اگر سنگی افزاید و کف و باد و چربی را بر باید روغن تنگوت اندکی تلخ و سبک است و دفع کرم و عینیت و نقصان کننده نظر و مینی است
قوت را نیز کم گرداند و روغن صدف وقت مضمضه شیرین شود و سوختگی کرد و مضمضه گردد و چشم را مخالف است و پیدا کننده غلبه اخلاط ملته و سوختگی
رساننده دل است اما کثیف را دور کند فایده روغن تخم چراییه و باد و بهوشی و بیداری و جو زبندی و تخم کنار و جو پارسی و تخم جوی و چار و
و تخم کچال و ارک پی و تخم خیار و خربوزه هندی و بزوبه و مانند اینها شیرین و آبکنند است و طبیعت سرد دارد و بول و غایط را براند و در
گر سنگی نقصان آرد و در وقت مضمضه شیرین شود و باد و تلخ را آرام دهند و روغن تخم کچکان و کهمار و روغن تخم پد شیرین و زمخت اند و دفع کف
و تلخ فایده روغن درخت تبرک و بلاد شیرین و زمخت و آخر مزه تلخ دارد و باد و کف و عینیت و چربی و کرم و سیلان مینی را بر دارد و در مضمضه

باید

وجود علی و اسفل را دفع گرداند و روغن خلاصه چوب درخت ناز و دیو دار و ششیف و عود و کن بر تلخ و زخم است و جراحات را صاف کند
 و باد و کف کرم و بیست را دفع گرداند و خلاصه چوب را بهندی سار گویند و روغن تخم کرم وی تلخ و کوه سخم و دشتن و درونی و بیخار و تخم سیل
 سنگینی که آنرا بعضی نیل که گل سفید دارد گویند تلخ و تیز و زخم است و سهل است و جراحتهای زشت را صاف کند و مرضهای نصف اسفل برادر کند
 و کرم و بیست و باد را دفع گرداند و روغن چوتلی مقداری تلخ است و گر سنگی آرد و جمله خلاط را برادر دارد و خلط را خراشیده اندک گرداند
 و عقل را افزایش دهد و روغن نسوت شیرین و سرد و سخت است تلخ را بر باد را افکند و بلغم را افزایش دهد و روغن تخم انبه
 مقداری تلخ است و خوشبوی و شیرین و زخم است خشک و کف و باد را دور گرداند و تلخ را سخت زیادت نکند و خاصیت روغن تخم
 مسفره و بعضی درختان که گفته نشده از خاصیت باران درخت معلوم کند فائده روغن جمله نباتات حالی از خاصیت روغن کبکدنیست و جمله نباتات
 واقع باداند و جمله روغن فائده بر روغن کبکدنیست زیرا که از جمیع روغنار روغن کبکدنیست و الله تعالی علم و احکام فائده حیواناتی که در آبادانی
 مانند چنانچه اشتر و مانند آن و حیواناتی که در کانه آب مانند چنانکه گرگ و جاموش و مثل و مانند آن و جانورانی که میان آب باشند چنانچه ماهی و
 باخه و امثال اینها چربی و مغز استخوان و لبسا و آن روغنی است که در مجر گوشت بی چربی باشد و آنرا قصابان دوده گویند و از آن این
 حیوانات گران و گرم و شیرین و ربانیده باد است و اما حیوان سباع یعنی ورنندگان و دیگر اقسام حیوانات دستی که تخم غیر شگافه دارند
 چنانچه گوزن و مانند آن چربی و مغز استخوان و لبسا از آن اینها سبک و سرد و زخم است و دفع رکتیت است و پرتنگانی که در آنه منقار
 میخورند چنانکه کبوتر و فاخته و مانند آن و آنکه پامی زده بمنقار میخورند چنانکه مالکیان و مانند آن چربی و لبسا و مغز استخوان اینها ربانیده باد است
 فائده روغن ستور و روغن کبکدنی و لبسا و مغز استخوان و چربی جمله در برضم انداز روغن ستور و روغن کبکدنی در برضم است و از وی لبسا و بر
 برضم تراز لبسا چربی در برضم تراز چربی مغز استخوان در برضم تراز اینهمه ربانیده باد اند بدین ترتیب یعنی از روغن ستور و روغن کبکدنی
 ربانیده باد است و از لبسا و از لبسا چربی و از چربی مغز استخوان ربانیده تر است اما اکنون بیان اقسام شمشک گفته میشود بدینگونه
 مژه شیرین و زخم است دارد و در خواص خشک و معتدل است و گر سنگی افزایش دهد و از خلق صاف کند و وجود مردم را نرم و ملائم و لاخر
 گرداند و دل را فائده دهد و آب منی افزایش دهد و شکسته را پیوسته گرداند و جراحات زشت را صاف کند و صاف شده را بر گرداند و برای جراحات
 ندی و وجهتها هم نیک تر بود و چشم را نیز از انواع کثافت صاف گرداند و روشن تر سازد و در مسام تنگ با سرعت در آید و تلخ و باد و بلغم
 و چربی و سیلان منی و کلهکاس و دمه و سرفه و قی و تشنگی و کرم و اثر ترس بر باید و طرب را نگیرد و در دفع غلبه اخلاط ملته است از سبب سبکی خود
 کف را دور کند و از چربی زخمی و شیری که در خود دارد تلخ و باد را دفع گرداند و شمشک بهرشت نوع است یکی پوتک و دوم بجانم و سوم جو در و چهارم
 باچک و پنجم چپتر و ششم ارکه و هفتم اودالک و هشتم دال و در شرح سبب است هر گسی که مقداری زرد و بزرگ باشد آنرا پوتک
 گویند و بعضی گفته اند هر گسی که مانند لپشه و سیاه بود آنرا پتک گویند هر شمشک که از آن گس پیدا آید آنرا پوتک نامند هر شمشک که از
 زنبور سیاه شود آنرا بجانم گویند هر گسی که زرد و ام بود و آنرا چپتر گویند و شمشک آن گس را هم در نامند و خردترین را چک گویند
 شمشکی از وی پیدا شود باچک نامیده شود و هر گسی که در چنگل مینوالد خانه سازد شمشک را چپتر گویند و هر گسی که کنش دارد و زرد
 و ام بود مثل زنبور زرد که آنرا ارکه گویند شمشک آن گس را ر کهوی نامند و بعضی گفته اند که در ولایت نالوه چپتر مقلد است که آنجا
 درختهای گلچکان بسیار اند شیر که از گلهای آن درختان میریزد و بر سر برگها جمع میشود آنرا کهمه نامند و هر گسی که رنگ زرد دارد
 و خرد بود و در سیرخ بنی ناند آنرا اودالک گویند و هر شمشکی که از آن گس شود آنرا اودالک نامند و هر شمشک که بالای
 برگها جمع شود آنرا دال نامند و اما فوائده هر یک از این انواع شمشک است که نوع پوتک گرم و خشک است و سبب بکنه شیر

و در شمشک

گل درختان زردار گنسان که آورده جمع میکنند از آن شمد باد و تلخه و خون زیاد شود و چربی و کره و مات آن که در اندام بود در بیهوشی و در وقت هم سوزگی آرد و بی نیز کند بجا که سخت و شیرین و چرب و چسبنده باشد صمغ است و در بیضم شود و هم در سردی و سبک لاغری کند است و ما چسبک سبک و خشک است و از جمع شده با نیک مفید است و بسیار سبکتر است و دافع همه دسره و چها ترنگام هم شیرین میشود و در بیضم است و در کثیت و برص و سیلان موی و گرم رافع گرداند و نافع تر است و از کله فرقه از سخت و مقداری تلخ میشود و برای چشم سخت مفید است و دافع کثیت و افزون کننده زور است و باد را با نیک و او و الک گرم و زحمت و مقداری ترش است و گر سنگی آرد و آهنگ حلق را صاف دارد و بیست و نوزده رافع گرداند اما تلخه انگیز است و در وقت بیضم تلخ میشود و و ال خشک است و پیوسته رافع کند و شمد فو برنگی است یعنی افزاینده قوت باه است و ال و اندکی بلغم رافع گرداند و شمد کهنه چربی و فریبی را دور کند و قالیق شکم است و سخت لیکن است بسیار خراشده است یعنی پرده چشم و کثافت چشم را دور گرداند اما فائده و نفع شمد بخته آنست که بعضی مدت تنگی او را فرود دارند و آنکه پیش از مضی مدت آنرا فرود دارند خام باشد و شمد بخته و نفع هر سه اخلاط است و شمد فام ترش و پدید کننده اخلاط است و شمد از شیر بسیار گلهما جمع میشود و بدین سبب در سردی و کره که بیا میرند تا تر آن دارد و در انواع رنجنا دفع گرداند و باد را روی گرم فائده گرم دهد و باد را روی سرد فائده سرد بخشد و در حمله دار و باه است و بر شمدی که با قناب یا آبش گرم بود یا آنرا با چربی که گرم کرده بود یا آب سرد و نمایا میرند آن شمد را مانند زهر قاتل دانند و در فصل گرم نیز مضرت سوال برای استفراغ کنانیدن شمد با علاح که آنرا گرم کرده باشند باید دادن و بالا گفته شده است که شمد آمیخته با اشیا آبش نرم آنرا گرم کرده باشند مضرت جواب بدانکه جهت در شکم بیضم خواهد بود و درون خواهد افتاد بنا بر آن در بیضا مفید است و از بیضمی شمای دیگر بیضمی شمد بدتر است زیرا که بخته دفع بیضمی علاح بجز برای گرم باید آرد و شمد بگرمی بذات خود مثل است بدین جهت علاح بیضمی شمد سخت دشوار گفته اند که بیضمی شمد زهر قاتل است که مردم را بزودی بکشد و نیز بدانکه لوان شمد برنگ مختلف است چنانچه شمد ماچسک برنگ روغن کجند میشود و درنگ شمد جو در زرد و ام میا شمد و قسم شمد بویک برنگ روغن فو اما نیشکر ستور بود و لوان شمسها نمر سفید بیبا شمد فائده بدانکه جمله نیشکر های شیرین اند و در وقت بیضم نیز شیرین میشود اما در بیضم سرد و چرب اند و زور و قوت باه و بول را زیاد کرده و دافع رکیت اند و کف گرم انگیزند و نیشکر دوازده نوع اند یکی پونه و دوم جعیرک و سوم سبک و چهارم ست پورک و پنجم کنتاره و ششم تاب و هفتم کاشنجه و هشتم سوچنک و نهم بنیال و دهم دیر کھتر و یازدهم نیلپور و از بیضم کیلاره و اما پونده و جعیرک سخت سرد و شیرین و چرب اند و کف و موی را افزاینده و مقوی باه و سهل و در بیضم اند و بوقت بیضم تا پاک نیارد و نیشک نیز مثل اینهاست اما قدر شیره این شور است و ست پورک مثل نیشک است اما مقداری گرم و رباینده با دست و کنتاره و تاب شنجه مانند نیشک اند که مثل اینهاست و قدری باد انگیز است و سوچکپترک و نیلپور و بنیال و دیر کھتر این همه باد و تا پاک انگیزند و دافع کف و تلخه اند و قوت اینها مقداری زحمت است و کلیساره در بیضم سرد است و کثیت و کف و رافع گرداند و در بیضمی دوزخه اند که های نیشکر و از آن مقداری نیک است و باقی شیرین و اگر نیشکر را بندگان خوردند کف انگیزد و تا پاک نکند و باد و تلخه را دور گرداند و درین راصاف کن و آب موی را از بیضا و طبیعت نیشکر مثل طبیعت شکر است و شیره نیشکر که بچرخ شپیده کشند و بیضم و تا پاک انگیزد و قالیق بود و باد شکم را با شمد بیضم و در وقت شکر پیدا آرد و شیره جو شیده او سهل و در بیضم و چرب و تیز است و دافع باد و بلغم و شکر تر که آنرا بهندی راب و کا گو گویند در بیضم و شیرین و بخته است و افزاینده قوت باه و باد و بلغم و تلخه را نیز زیاد کند و قوت بره شیرین دارد و شور نه سخت سرد و نه سخت چرب است بول فو خون اصفاف کند و باد را دست امی تلخه را نیز دور کند و چربی و کف و موی و او را از آنرا فراید و قند صاف شیرین و دافع باد و تلخه و پاک کننده خون است و قند کهنه مفید تر است و شکر تر که آنرا مسند کا و کھنر ب گویند و شکر سرخ که از کھنر ب سازند و شکر صاف هر یک بترین کیفیت است و شکر سرخ و چربی و کرانی و شیرینی چنانچه از کھنر ب شکر و از شکر سرخ شکر سفید شیرین و چرب و کرانی و سرد و سهل است هم بدین ترتیب آب موی را

در بیضم

اقرانید و کتیت را در سازن مقصود که هر چند شکر سفید و صاف تر باشد شیرین و چربی و دیرپمی و مرغی زیاده دارد و آنچه از شکر می کشیف
برون آید فایده آن کشیف همچو شکر باشد و شکر که از جواسه سازند مزه اش شیرین و مقاری زخمت است و آخر تلخی نیز دارد و کت را برادر در
اسهال آرد و شکر تر که آنرا از شکر سازند شیرین و مقاری زخمت است و در وقت هضم شیرین میشود و از خوردن اسهال نماند و خشک است و
نمک آنرا از آن وقتی را دفع گرداند و شکر که با شکر دفع کتیت و تاپاک و قی و زهر و بهوشی است و شکر تر که از گلچکان سازند و آنرا با آب گویند
خشک و شیرین و زخمت است و باد و تلخی آنکیز و در دانه زیاد است که در وقت هضم شیرین میشود و کت در پیش او نماند و در طب با طبیعت
گفته شده است شیرین و فیک که بخرخ شلپ که کشید و گره با و سر حله شکر شلپیده میشود بدین سبب نفع نیشکر در واندک است و چون ماند و باد
خورد نفع او بکلی میرود و آن فایده که بدن آن خوردن میباش حاصل نیاید و فایده جمله شکر اسهال است که تلخی آنکیز و ترش اند و در شرح سست
گفته است که من جمله شکر مزه گفته شده است مزه شور در شکر است باقی نفع مزه دروست و از جمله نفع مزه که در شکر است مزه ترشی در شکر است
غالب است بنا بر آنرا در طب سست ترش گفته است و وی بر طعام آرزو آرد و گرسنگی زیاد کند و باد و بلغم را دور کند و شانه را صاف دارد و سهل است
و بول را نیز روان کند و در وقت هضم ناپاک کرده زود هضم شود و گرم و تیز است و جواسه خمس احدت قوی بخشد اینقدر تواند شکر اسهال مجمل گفته میشود اما
فایده شکر است که اکنون بیان آن میکند و آن اینست بدانکه شکر اسهال انگیز شیرین است و آخر مزه قدری زخمت دارد و تاپاک آنکیز طبیعت و در علت
که کتیت نیز خوردن آن ممنوع نیست و خشک است و زود هضم شود و سهل است و راجع آن است که گاهی آید و گاهی نیاید اینهمه امراض آنچه تخصیص بر یاید
و شکر آب خرمای از شکر انگیز و مقداری در فایده که است اما کت را دفع کند و باد انگیز است و آرزو طعام آرد و چشم را سبک گرداند و زود هضم است و مزه
شیرین و زخمت دارد و دل را مفید است و بوی نیک دارد و جواسه خمس احدت بسیار بخشد و بوزره و مانند آن کتیل ام بود و آنرا بهندی رسکیز
از خوردنش لاغری و بواسیر سنگینی و گرسنگی بول و باد نماند و افزاینده شیر و خون است و قوت باه و گرسنگی را زیاد کند و بوزره سببید و ام مزه و بوی
و سنگینی و دسه و زکام را بر بید و بول و کت و شیر و خون و گوشت افزاید و کت بوزره که بالای او میباش قی و ناگوارانی و درد دل و در دلم را دفع
گرداند و کت و باد و بواسیر گرسنگی شکم و نفخ شکم را بر دارد و شیرین و تلخی آنکیز و مقداری کت نیز سید آرد و شکم را در جوش آرد و باد را فراید و در هضم
و در بول کت بعضی میگویند که آن نام گنیم خرد است و بعضی گویند که نام برنج مکره است و بعضی گویند که نام با گلچکان آنی است لوزره که از آن آید
کت انگیز است و شکرانی که از پوست بلبله سازند و آنرا اچھکی گویند خشک است از خوردنش طعام در هضم آید و آن باخم را اندکی زیاد کند و
آب منی را افزاید و شکرانی که از پوست جوسازند و آنرا کهر و کوهل نامند غلبه اخلاط ثلثه را بر آرد و روانی شکم پیدا کند و مزه نیک آب منی افزاید
و در دشتها بای مذکور که زودی ماند و آنرا حاک نامست گرم و خشک و قافض شکم و دفع تشنگی و بلغم است طعام را هضم گرداند و از خوردنش
با شکم و آماس که از کت و باد شده باشد نماند و شکرانی که در شیر و نیشکر و گل و حاکمی و گلابی و اششای دیگر انداخته بسیارند و مقداری قنیم
در آن اندازند و آنرا کور سید گویند و این مزه شیرین و زخمت دارد و با هضم است و گرسنگی زیاد کند و شکر اسهال در شیر و نیشکر تمام است
قند شکر انداخته سازند و آنرا سر اسید گویند در وقت هضم شیرین شود و نیز مزه شیرین دارد و آرزو بر طعام آرد و گرسنگی پیدا کند
و دفع باد است و شانه را از علتهای پاک دارد و دل را مفید است و جواسه خمس را تازه دارد و شکرانی که آنرا از شیر و نیشکر جو شیده غیر سرد کرده
سازند و آنرا یک رس سید گویند فایده این به فایده شراب شکر ماند و زور و روشنائی افزاید و شکم را روان کند و دفع آماس
و گرسنگی و آرزو بر طعام آرد و دل را فایده دهد و بواسیر که از کت شده باشد آنرا سرد دارد و شکرانی که آنرا از شیر و نیشکر جو شایند و سرد
کرده کت خوردن آن فریبر لاغری کند و آماس علتهای شکم را بر یاید و با هضم است و سنگی باد و بول و غالی را بکشد و آواز سلق را ممان کند
و بواسیر را قلع کند و شکرانی که آنرا از جوش بلبله و قند سازند و آنرا اچھکی گویند شیرین و زخمت و با هضم و قافض است و تلخی و پند و کت دفع کند
ای دفع ۱۲

و جرات را بگرداند و خون را صاف نماید و شرابی که از بارجمبون و قند سازند و از اجامون سیده گویند قالمض بول و غلظت و باد را بکشد
و شرابی که خام باشد و آتش بماند نرسیده بود و آنرا ستره آسو گویند تیز است و سستی او تا دیر بماند و دل را فائده دهد و بول از زیاد گشتن
و لذت ببرد و باد و بلغم را فرو نشاند و شرابی که آنرا از شکر و قند خام سازند آنرا سده آسو گویند مزه تلخ و زحمات و شیرین ارد و در دفع
فروجه و چربی و سیلان بی و پیست و زهر و آبله باد است و شرابی که آنرا از سر و آسو سازند و آنرا میسریم نامند تیز و زحمات بود و در مضم
و سستی زیاد پیدا آرد و زحمات باد و بلغم و کولر و بواسیر و کم و چربی را دفع گرداند و بیان سر و آسو فصل است بر خواهد آمد و شرابی که از شیره خشک
دل را سفید است و زور را فرزند و رنگ روی و انام را روشن کند و تلخ را بر بارید و شراب گلیجکان خشک زحمات است اگر سنگی فرو را فرزند و باد
و تلخ و تاپاک انگیز است و بلغم را بر بارید و اشیا که شراب آنها نماند کور نشده است چون از ج یا بارید کند آنها شراب سازند هر غره که در آن شراب پیدا
نفع آن غره شراب معلوم کند و شراب تو با بکشد سست و در برضم و اخلاط را بکشد را پیدا آرد و لذت نیست و بوی زشت دارد و دل را مخالف است
و تاپاک آرد و شراب کمت دل را سفید است و آرزو بر طعام آرد و دفع کرم است و راههای رگها که خلاصه طعام یعنی رس بدانی جذب میکند
گشاده گرداند و صاف سازد و شراب کمت خوشبو است و اگر سنگی افزاید باضم است و باد و بلغم را بر بارید و شرابی که آنرا از جوش گیاههای
بسیار سازند و او را زشت نامند اکثر علتها را دفع گرداند و اگر سنگی افزاید و باد بر بارید و مسهل است و تلخ زیاد نکند و در باد و غصه های
شکم و پیه و تپ و بیضمی و بواسیر را دفع گرداند و اگر سنگی افزاید و اگر شراب مذکور که ذکر آن نمیشود است از داروهای سیلیا و کمن سازند کولر
و زحمتهای کف را دور گرداند و دیگر انواع از آن شراب مذکور که ذکر آن نمیشود است در فصل علاج بعضی علتها گفته شود و شرابی
که غلیظ و تاپاک انگیز بود و یا بوی بد و مزه زشت و اشته باشد یا در وی کرم اختاره باشند یا اگر آن بود یا مغزول و یا تیز و نوباست و یا آنکه چون
بر وی دست نهند گرم نماید یا آنکه در او نماند و زشت بوی مانده باشد یا آنرا از داروهای اندک ساخته شود یا چرب و خفسان مانند
بود از آن شراب مخمر زیاد بود زیرا که شرابی که از داروهای اندک ساخته شود یا نوباست یا چرب یا خفسان یا کران باید قوام باید رنگ باشد از این
اقسام شراب کف پیدا آید و در برضم شود و آنکه غلیظ یا تاپاک انگیز یا گرم یا تیز باشد تلخ را افزاید و آنکه بد مزه بود یا کرم در وی اختاره باشد یا مغزول بود یا
بوی بد دارد یا با پیدا آرد و آنکه در وی این همه بدیها محسوس باشد زحمات باد و کف و تلخ افزاید و در همه شرابها مغزورده اند شرابی که کمت
لذت و خوشبوی باشد اگر سنگی افزاید و باد و بلغم را بر بارید آرزو بر طعام آرد و صاف بود و سستی نیک پیدا آرد همچنین شراب سفید باشد فائده
تمام از وی حاصل آید و شراب گرم و تر و لطیف و تیز است رگها را فرخ کند و غذا بهمه اندام رساند و در منافذ تنگ در آید و بول و جود
با آتش معدوم فروج شده گرمی او بدل میسر و از دل در راه رگها در آید بدماغ میسر و جو اسخمس رست ساخته سستی پیدا آید و در کف
کف غالب بود بدیر است گرد و آنکه در و باد غالب است زودست شود و آنکه غلیظ تلخ دارد در وی شود فائده مردمان بر شکر اندکی آنکه مصلح باشد
و آنرا کسی بخورد و همه وقت برای نیکویی پدید و بزبان چندان نکلین نگر و در نیز با صابن تحمل شد اندک ذات خود باشد و چندان خوش با فراط
فستود و تحمل کرد و هات بر نفس خود باشد آنرا بهندی سانسک نامند و دوم آنکه چرب باشد بر دنیا و در طلب آن بقرار بود و بزبان رسیدن
اندرک جرع و قند بسیار کند و تسکین بخیری ساکن نشود و با صابن چیری خوش گرد آنرا جرس خوانند و سوم آنکه کالیم بخیر بود و بکولر
و نامهار باشد و هیچ نوع بذات خود و تسکین بخیری ساکن تواند شد و بر سیدن زبان از جرع و قند باز نیاید و تحمل بر شد اند باشد
آنچنان کس را تا آتش گویند اما سانسک بود خوردن شراب سخن نرم و لطیف گوید و سخاوت کند و لباس نیک پوشیدن خواهد بود
و نیک و جماع آرزو کند و راجس از خوردن شراب در کاهش افتد و جنگجویی و عریده خوبی کند و دلش بر ستیزه مائل بود و مردوخ بد
و مردمان را داد دهد و تاسس بود خوردن شراب کارهای ناشایسته چنانکه زنا و خون بخشن و سسته کردن خواهد و شرم و حمیت خود از

باید

میان برود و دروغ بسیار گوید و شرابی که آنرا در جوشش باشد و جز آن باشند و قند و سرکه هندی سازند و در کنه و فی که بر از شالی باشد تیره و رنگا تیره سازند و آنرا سکت گویند این شراب رکبت افزاید و چربی گرم شکم و خاطر و ده که او را بود دفع از وی نماید و باضم است و بلغم و پند روگ اودغ کند و سبک و تیز و گرم است و بول فراید و آواز حلق را تباها کند و در وقت خوردن فوراً نفهم شود و کف ابر باید و دل را سفید و در شکست اگر تیج و کند و بارگیا همها و مانند آن انداخته سازند و در وقت خوردن از وی طعم آرد و قوت باضمه و دافعه قوی تر گرداند و شرابی که در آب قند و پنجهای گیاه انواع کند با و روغن کند انداخته آنرا سازند آنرا سکت گویند و اگر در شیره نیشکر اشیای مذکور انداخته سازند و آن شراب را بهمن بی رس سکت گویند و آنکه مشد و رواندی کرده و شیره لیموی کاغذی و شیره ترنج و شیره بجنیری و لیل در از دران انداخته در کنه وی شالی سته و زبهارند و شراب سازند آنرا سکت گویند و در شراب پنچ غره است چون از خاصیت فصل چهار غره او دور شوند و یک غره ترش بماند آن شراب را به سکت گویند و در سکت اگر آن است و رس سکت از آن مقداری سبک است و از آن مدسکت سبک ترست و ازین جمله هر چه ثقیل تر باشد و بکهنه می تر بود فائده سوپرک و کاهام دو نوع از سرکه هندی اندکی از جو پست و در کرده چو پنجه باشد یا خام سازند و آنرا سوپرک میند و دو م آنکه از از جو خام که با پوست باشد رس کنند و آنرا تکاهام نامند و این هر دو نوع بجهت قوت دل مفید اند و اگر سنگی سداکن و زخمها و دل و پند روگ و گرم و سنگینی و بواسیر را دفع کند و سرکه هندی یعنی کاجی که از برنج سازند و آنرا بهندی و صانی ایل نامند و دفع باد و کف تشنگی است و اگر سنگی زیاد کند که از آن غوغه کنند بنام دیدلوی و این در اندان و خشکی دهن دفع گرداند و طعام هم کند و اگر بی وجود مالند سوزش اندام را نیز زایل کند و دفع سستی و بیقراری است و کسانیکه در کراشه دریا می مانند با اینها موافق و مفید است قوا اند بول بانول ماده گاو و بول گاو میش و بز و بول میش و اسب و پیل و خر و اشتر و غیره تیز و گرم است و فزه تلخ و تیز و کمی دارد و کف و آناس باد و گرم و چربی و زهر و گوله و بواسیر و امراض شکم و سبک و پند روگ و ناگوانگی دارد و چک و سول و سوپ را دفع گرداند و سول است شکم را براند و سبک است اگر سنگی افزاید و باضم است دل را فائده رساند و در همه انواع البوال بول ماده گاو و دفع رساند چنانچه شیر ماده گاو در همه انواع شیر مفید است چنانچه بول ماده گاو نیز نافع ترست و بول ماده گاو تلخ و تیز و گرم و مقداری شور است و سبک باضم و اگر سنگی افزاید و تلخه انگیز است و باد و بلغم را بر باید و سول و تند بر حقه را بکار آید و گوله و علت شکم و دفع شکم را دفع گرداند و برای هر زخمی که بجهت علاج آن بول مطلق گفته شده در اینجا بول ماده گاو و سبک باید که مفید تر باشد و بول گاو میش بواسیر و درد و علت شکم و سبک و پند روگ را دفع گرداند و بول بز تلخ و تیز است و مقداری باد افزاید و فزه و زهر و آناس و باد و پیرقان و پند روگ را بر باید و بول میش مقداری شور و تلخ است و دفع باد و سرفه و پهله و علت شکم و دمه و خشکی و بستگی شکم را دور گرداند و بول بادیان اسب تلخ و تیز و گرم است و باد صرا و آناس و دیوانگی را دور گرداند و برای دفع دو گرم نیوست و بول قیل مقداری تلخ و سول و نکل راست و تلخه را انگیزد و باد را بر باید و برای راست کردن شوره و علاج بجهت دفع مرغ سسل است و بول خر نیز است اثر زهر و علتها می دل را بر باید و سنگینی و گرم و باد و کف دفع کند و اگر سنگی افزاید و بول شتر آناس و سبک و علتهای شکم و بالینولیا و باد و گرم و بواسیر اینهمه را دفع است و بول آدمی دفع اثر زهر است و دیگر اگر فائده های بول اشته نیز دارد و فواید شرابها و بولها که در عهد مذکور کرده شد معلوم کرده علت و فصل و خواص زمین بسکن و سن و سال شناخته بجهت دفع انواع امراض استعمال باید کرد تا پسندیده افتد و الله تعالی اعلم و احکم فصل یازدهم در بیان منافع و مضار ماکولات و مشروبات و این فصل را بهمنده

فوائد بول

باید که

در و کماک و هماد و کماک این انواع و مانند اینها را سال گویند فزه شیرین دارند و در وقت هم شیرین اند و هر سه طبیعت سرد دارند
 و در وقت هم شوند و زور افزاید و مقدراری کف و باد انگیزند و تلخه را بریابند و چرب و قابض اند و غایط از اینها اندک شود و شالی استسال از
 شالیها یک دیگر سخت مفید است منی و زور افزاید و در شالی تن پدید آرد و بول بر آرد و چشم را فائده دهد و پوستی و ماندگی و اخلاط تلخه را بریاید و برای
 جراحت نیز مفید است و آواز خلق نیک گرداند و تنب و اثر زهر و جمیع علل را بر دارد و دیگر شالیهای مذکوره متاخرش از متقدمش تیرتیر که نفع اندک
 و شالی که در اول فصل سردت بریده میشود و از استی بعضی انواع آن که کفتاک و کاتاک مکند و بر بود کاکاک اسلنک و
 همان کفتاک و چورنگ و کر و ک و کس را ک اینها و مانند اینها فزه شیرین دارند و در وقت هم شیرین اند و باد و تلخه را سالگن گرداند
 و نفع اینها همچو نفع شالی استسال است و از جمله سستی آنکه سفید بیاید مفید ترست و فزه اش آخر مقدراری ز سخت است و سبک و نرم و چرب و
 علت باد و کف و تلخه را بریابند و قابض است و وجود را محکم کنند و زور افزاید و نفع شالی سستی سفید همچو نفع شالی استسال است و دیگر سستیها از سستی
 تیرتیر که نفع اندک دارند و شالی که در آخر بهوای سردت بریده میشود و بعضی انواع آن که رشته بریه و سالابله و حنتمه و نندیکه و لادجک
 و ترنگ و کلکاتک و پاراوتک و پانک و پائل اینها و مانند اینها فزه شیرین و ز سخت دارند و بوقت هم شیرین شوند و طبیعت هم
 دارند و قابض اند و مقدراری ابلهکنند و نفع اینها همچو نفع سستی غیر سفید است و ازین جمله که سیاه است و آنرا که رشته بریه گویند مفید و
 باضم است و آخر فزه ز سخت دارند و در دیگر انواع غیر سیاه تیرتیر ذکر نفع اندک است و پانک و پائل از جمله ایشان مضر است کف و باد و تلخه
 پدید آرد فائده سحر شالی که آنرا در زمین سوخته بکارند باضم و قابض بود و فزه ز سخت دارد و خشک است و ز کام و بلغم را بر دارد و شالی که
 آنرا در کشته بکارند تلخه و کف دور گرداند و فزه شیرین و ز سخت و تیز دارد و باد را افزاید و سنگی زیادت پدید آرد و آنکه در کرمی گیاری کاشته شود
 فزه اش شیرین و ز سخت است و زور فنی و بلغم افزاید و باضم است و غایط از آن اندک باشد و تلخه را بریاید و آنکه از یکجا کیده در دم جانشاند و از آنجا که در دم
 جانشاند اینچنین شالی سبک و باضم بود فائده بسیار دارد و تاپاک انگیزد و اخلاط تلخه را دفع کنند و سستی گفته است این زور و بول را افزاید
 و نفع گویند که بول افزاید و هر شالی که آنرا خام بریده باشد و باز از پنج برود فزه تلخ و ز سخت دارد و زور و هم است و خشک و قابض باشد و
 تلخه و کف را بریاید و شالی ناکاشته و آن دو جنس انانیتی و شباهی و شباهی و کورد و دوشاخ و کورد و خورد که آن سه جنس است یکسانند و ترک و
 او را کتکنکی و برنج کاه و تنیکلی که نوعی از برنج کاه است و کدند و کلکپیون و کلکپیون پرگ و تود پرنی دکنک و تخم فی نیز که آنرا بدین جو گویند
 و مانند اینها مضر و گرم و خشک اند و فزه شیرین و ز سخت دارند و بوقت هم تیرتیر شوند و اساک بول نمایند و باد و تلخه را انگیزد و بلغم را دور گرداند و سالی
 پیساری دنی و کورد و دوشاخ و سنانتن فزه شیرین و ز سخت دارند و در وقت هم تیرتیر شوند و زحمی را که از تلخه و سردی حادث میشود و آن را
 سیت پت گویند دفع گرداند و کسکنتی چهار جنس است یکی سیاه و لعل و زرد و سفید اما لعل از سیاه نیک است و از لعل زرد بهتر است
 و از زرد سفید بجز آب برتر و نیکتر و لیکن هر یک با خاصیت خود خشک است و کف از اینها نماند و برک و برنج کاه و نندیکه را شیرین و سرد
 و چرب شمارند و شالی مکندک خشک است و بخواص خود هر دو صحت که سیال است او را خشک گرداند و بدین جو یعنی تخم فی تیر و طبیعت گرم
 و ز سخت دارد و باد انگیز است و بوقت هم تلخ میشود و بستگی بول پدید آرد و مسک کاشته و ناکاشته و موخه و عیسی سفید و سرخ و ام
 و مسک کرد بزرگ و کرد خورد و آنکه سه پهلو دارد دو قسم بزرگ است و آنکه سه پهلو دارد دو قسم خرد است و خورد و او را سرد و مانند اینها که در اول فصل
 سرد و شیرین و ز سخت اند و بوقت هم شیرین شوند و باد انگیزند و در بول و غایط گرفتگی آرد و بلغم و تلخه بردارند و از جمله آنها مسک باد
 اندک انگیزد و در شالی چشم را زیادت کند و در سستی گفته است که مسک سبز کاشته نیک است و عکس در وقت هم شیرین گرداند و در سستی
 گرداند و موخه گرم این است و مسک باد افزاید و او را سردی اندک باد را پدید آرد و کف و تلخه را بریاید و اگر این را سردی را اول خیمه بار و غن بجزند باد و تلخه

و بلغم با بر باید و نحو و سرد و خشک است و شیرین و زخمت باد افزاید و تلخه و بلغم و خون و منی را دفع کند و مسنگ کرد و خورد و بزرگ هر دو قاضی است
و غیر مسنگ و عدس باقی غلای مذکوره باد و در شکم پدید آرد و ماش چرب و گرم و شیرین و گران است و شیر و کف و فی را زیادت کند و قوت
افزاید و بول و غالیط را بفرغ مسائل گرداند و باد بر باید و در طب کسرت گفته است که گوشت و چربی و تلخه را نیز افزاید و پزیرام سول باد و لقوه
در پزیرام بسیار نیز دفع گرداند و لو سواد و نوع است خورد و بزرگ هر دو نوع خشک و زخمت است و منقاری شیرین قاضی غالیط از آنها بسیار شود و
در بزم است و وقت هم شیرین شود و بعد خوردنش تن را قرار آید و بلغم را پدید آید اما بول را بسیار آید و تخم کدوچه و کاکت که بار او مثل کوجه است
اما بر باید کوجه چشم است و بر بار کاکت چشم نیست نفع این هر دو همچو نفع ماش است و ماش تا کاشته خشک و زخمت است و بوقت هم تمام پاک
نیارد و کلمتی قاضی است و طبیعت گرم و مفره زخمت دارد و بوقت هم تیز شود و کف و باد و مسنگ متانده از منی شده باشد و گوله و پیس نیز
دفع گرداند و کلمتی تا کاشته باد شکم و چربی و بول و اسیر و کلهک و دمه را دفع گرداند و در کتیت انگیزد و بلغم و زخمت چشم را بر باید و کجی قاضی است
و مفره زخمت و شیرین و تلخه دارد و چرب و گرم است و بر جراحت طلا کردن آن نفع دهد و اما تلخه انگیز است و اسهال خون را دفع کند
و وقت هم شیرین شود و زور را افزون کند و علت دندان را دفع کند و در بزم شود و باد بر باید و بول را اندک کند و موی و چرم را روشن آرد
و گرسنگی عقل افزاید از جمله کجی ها کجی سیاه سخت مفید است و کجی سفید در مثنی دوم است و دیگر قسم کجی در مثنی سوم و چوسر داند و مفره شیرین
و زخمت دارد و در وقت هم تیز شده میگرد و بلغم و تلخه را از اهل گردانند و برای جراحت و برای بختن و دل مثل کجی مفید است و باد را از
شکم براند و وجود را محکم کند اما غالیط از این زیاد شود و گرسنگی و آهنگ حلق و عقل و رنگ افزاید و تن فرسوده را از غسازد و باد و تشنگی و چربی
بر باید و قاضی بول و زخمت خشک است و خون و تلخه را صاف گرداند و در طب با کمیت گفته است که آب منی را نیز افزاید و پیس و دمه و مفره کف را
بر باید و علت گلو و سیب و باد را که در آنها باشد و از آن مریضی کردن نتواند و آنرا و شسته گویند دفع گرداند و کف هم در بزم است
و مفره شیرین دارد و زور را افزون کند و جوانی بر پای دارد و آب منی زیاد کند و آرزو بر طعام افزون کند و چرب و سخت سرد است و باد
و تلخه از این نماند و مقداری سهل است و بلغم انگیزد و اندام شکسته را پیوسته گرداند و سبب خشک است و مفره شیرین زخمت دارد و بوقت هم تیز میشود
و سوسنگی آرد و زهر و آس و کف را دور کند و آب منی و روشنائی چشم گرم گرداند زیرا که گرم و خشک و سهل است و باد و تلخه را زیادت گرداند و سبب
انواع مختلف دارد و سفید و سیاه و زرد و لعل المائل از زرد و زرد از سیاه و سیاه از سفید نفع زیاده دارد و بار گیاهی آنکه بر گل و چوب برگ مسنگ
میباشد و آنرا منگونی گویند و بار گیاهی سبزه برگ او همچو برگ ماش باشد و آنرا ماشونی و دیگر یا کهنه پی گویند و بار تررب و بار سبب
بزرگ در وقت هم همه شیرین بود و مفره خود نیز شیرین دارند و زور را افزون گردانند و تلخه را دفع سازند و بار سبب غله که از آن دال میشد
چنانکه مسنگ و ماش و نخود و ارسرومانند آن در وقت هم سوسنگی آرد و باد در شکم انگیزد و در بزم شود و زخمت خشک و باد انگیزد و میل طعام
آرد و تخم معصوم در وقت هم تیز شود و مفره تیز دارد و تا پاک انگیز است بدین سبب دفع بلغم تواند بود و خوردن آن نشاید که چشم زخمت
مضرت رساند و تخم کتان گرم است و بوقت هم تیز شود و مفره شیرین دارد و دفع باد است و تلخه را زیادت پدید آید بر شفت نیز و
گرم است رکیت را افزاید و وقت هم تیز شود و باد و کف را بر باید و نفع سر شفت خورد نیز مثل سر شفت بزرگ است و غله نود که در بزم
یا در زمین غیر صالح برود یا نیم خام در ده شود یا غله که او را آفت و علت چرعت کونایی شده باشد از خوردن چنین غله خزانمانند که از آن
نفع نیاید و شالی نوا بجهتندی اگر از یک سال داشته خوردن سبک و نافع بود و غله انکو کرده باد و شکم پدید آرد و تا پاک انگیز بود و زور
نفع نشت و در بر ای چشم مخالف است و غله نود و گران را اگر خواهند که سبک سازند بر غله را که مناسب جوشانیدن بداند بوشانند و بجز قابل
بریان کردن نباشد بر بیان کنند لمبازان هر چه دات بکنن سبک میشود اکنون بیان اقسام گوشت گفته میشود بداند از گوشت جوانی

و کجی چشم است

که در آب باشند گوشت حیوانی که در کراته آب باشد بهتر است و از آن گوشت حیوانی در آبادانی باشد بهتر و از آن گوشت حیوانی که در جنگل بوند
خواه در آبادانی و ازین گوشت حیوانی که غیر شگافه باشد مفید تر خواهد در آبادانی و از آن گوشت حیوانی که در جنگل باشد و شگافه
دارند بهتر و نیکتر و لیکن جمله حیوانات بر دو نوع اند برتری و تجربی اما حیوانات برسی بر پشت نوع اند نوع اول آنها که بسیار بد اند و اینها
همه کمال خوانند چنانکه آهوی سیاه و آهوی سفید و نیلگا و آهوی مشک و کرکمال و سرخ و آن جانوری است که او را پشت پای شب
چهار پای بالا و چهار فرود و آن جانوری در زمین کا تمیر میشود و کرکاف و آن نوع چهار رنگ دارد و ترکمت یعنی جعیل و سدر شتر و آن چهار رنگ
دارد و چار بگرد مرگ ماتر کا و مانند اینها گوشت این جمله حیوانات زود مضمت و مزه شیرین و زخمت و طبیعت تیز دارد و تلخ و باد را بر باید و دل
فانده رساند و علتهای مشابه را دفع گرداند و گوشت آهوی سیاه شیرین و زخمت است و دل را فائده رساند و علت تلخه و خون و
بلغم دفع گرداند و قالیض است و آرزو بر طعام آرد و زور و افزایش و وقت مضمت نیز شیرین شود و تپ از آن نماند و رحمت باو تلخه و بلغم بر باید
و گوشت آهوی که رنگ پیش دارد زخمت و سبک و سرد شیرین و قالیض است که سنگی را افزایش و وقت مضمت نیز شیرین شود و رحمت باو تلخه و بلغم بر باید
گوشت آهوی که او را بنی مرگ ماتر کا گویند نافع و سرد است و رکیت و سنیات و کفیر و ک و دمه و سرفه و کهک و سرفه و بلغم بر باید و دفع گرداند
و نوع دوم آنها که دانه از زمین پای و منقا کشیده بخورند و اینها را بنی بهار اهل نامند چنانکه لاده و ذراغ سیاه و دراج سفید
و سه جنس و بلج کی بزرگ و دوم و چ سیانگی و سوم خرد و دیگر که در و مانک یعنی بگیری و چکر یعنی کباب کلپنگ که سه رنگ دارد و سرفه شل
و گردن سیاه مثل کجشک خانگی شود و کر آن از جنس لاده میشود و آنچه که نیز نوعی از جنس لاده است و خرس و مالپان و چارترک
یعنی سپهر سینه که تهوره و طاوس و مانند آن گوشت اینها سبک و شیرین و زخمت و سرد و باخم است که باو تلخه را دفع گرداند و گوشت
لاوه شیرین و زخمت و زود مضمت است که سنگی را افزایش و در وقت مضمت نیز شود و تپ و سنیات را بر باید و گوشت دراج سیاه شیرین اندکی
گرین و گرم و قالیض است آب منی و قتل و سنگی افزایش و غلبه اخلاط ثلثه و خون فاسد را دفع گرداند و وجود را روشن کند و گوشت دراج سفید
سرد است و دفع رکیت و زود مضمت و کهک و دمه و باد و سندیات که از زخمتهای باد است و علتهای که باو دفع گرداند و گوشت کرک
زود مضمت است و دل را سفید و باد و تلخه را بر باید و زور و قتل و سنگی افزایش و گوشت الحکر همین فائده نیز دارد و گوشت طاوس مزه
شیرین و زخمت و نکی دارد و موی و چرم و آهنک حلق را نیک کند و نقل افزایش و سنگی پیا آرد و قوت بنیائی و شنوائی نیک است و دارد
گوشت خرگوس شتی چرب و گرم است باو را بر باید و آهنک حلق را صاف کند و آب منی و زور و زهری افزایش و گوشت خرگوس خانگی
همین نفع دارد و لیکن در مضمت و در طب کفایت گفته است که کف نیز افزایش و گوشت این بر دو نوع یعنی جنگال هم که میان این بر پشت
نوع مذکور بهتر است نوع سوم که آنها منقار زده خونند که آنها را برنگ گویند چنانچه فاخته و کبوتر و جغندر و کویل و کلنگ و آنکه مثل کجشک خانگی
در جنگل میباشد و آنرا کلنگ گویند و کجشک خانگی و کجشک جنگلی و مهر و طوق بزرگ و شاک و بارل و سه یعنی مموله و تله و تپنگ و
بلبل مانند اینها گوشت این جمله پرندگان مذکور خشک و شیرین و زخمت و باد آنرا نیز و در قالیض بول و دفع تلخه و بلغم اند و از گوشت اینها
غاکطاند که باو ازین جمله گوشت یاتر که باست همه زخمتهای پیا آرد و غاکطار زشت گرداند و این جانوران باو در زخمان بخورند و گوشت
کانکپوت که کی از جنس فاخته است مزه شیرین و زخمت و نکی دارد و در مضمت است و گوشت کبوتر مزه شیرین و زخمت دارد و وقت مضمت نیز شیرین
گرد و در مضمت است و رکیت را دفع گرداند و گوشت کجشک جنگلی که او را کلنگ گویند مزه او شیرین و چرب است آب منی و کف را افزون
گرداند و نیز رکیت را دفع سازد و گوشت کجشک خانگی فائده گوشت کجشک جنگلی دارد آب منی را زیاد کند نوع چهارم
آنها که در کوه ها باشد و آنها را کعاسی گویند چنانچه شیر شزه و شیر و کرگ و خرس و پلنگ و یوز و شغال و گربه شتی و سیاه گوش و مانند اینها

و گوشت این جانوران طبیعت گرم دارد و چرب و دافع باد است بد و تر نفوس شود و زود را زیاد و علت های چشم و اندام نهانی مردوزن را دفع سازد و منور را
 زایل گرداند نوع چشم برنگانی که جانوران را گرفته طعمه سازند چنانکه از دیگران جانور بزرگتر است نه نیز خوردند گوشت خوارند و آن جنس را
 پیرسه گویند چنانچه باز و پشته و جره و شاپین و چرخ و زنج و شکره و زراخ و کرک و سبک و کلرغ و غلیو از و موش زن و بوم و گرس مانند
 اینها اما فایده گوشت جانوران مذکور هیچ گوشت درندگان وحش است و در طبیعت و مزه و مضم خاصه برای دفع کبیر و ک گوشت اینها مفید است
 نوع چشم حیوانی که غیر لیبور انده بر درختان مانند و آن جنس را پرنه گویند چنانکه تک تک کمانک یعنی مار که بر درخت ماند و بعضی گویند یک
 پرنده است و کمانک وحش است که بر درخت ماند و موشک پرنه و او کس آنکه مثل بوزنه میباشد و تو کس یعنی گربه که بر درخت باشد و بوزنه مانند
 گوشت های این جمله شیرین و در پیغم است چشم را مفید است و آب منی افزایش و زحمات اجزای را بر باید و صاحب سرفه و بواسیر و دمه اناغ بود و
 بول و غائط نیز از وی باسانی برین آید اما نوع چشم آنها که در سوراخها مانند و آن جنس را بلید گویند چنانکه سیه و سلاک که نیز همین جنس است
 شده اند اما این جنس خار ندارد و سوسمار و خرگوش و گریه و گتی و ر و باه و لوسس کرک که مثل گربه میشود و در گوش موی دارد و کلبه که در چنگ که
 از جنس بدست و ماز بزرگ که او را اجگر و دیگر جمله مارها و نوع موشها و اسوی خانگی و وحشی و مانند آن گوشت اینها گرم است و بوقت مضم شیرین شود
 و قابض بول و غائط و چرب است و دافع باد اما تلخ و بلغم را افزایش و سرفه و دمه و لاغری را دفع گرداند و مخصوص گوشت این جنس یعنی اسوا را غلیظ
 چغنه صافند و معنک بات را بخوراند بطریقیکه در بعض مذکورند اندک نهایت مفید است و چرب و گوشت خرگوش شیرین و زخم است تلخ
 و کف بر باید و مقاری مزاج سرد دارد و چون مزه شیرین دارد و پاره باد دفع گرداند و از زخمی و سردی باد را پیدا آورد و درین گوشت این در پیغم
 ازین سبب باد را که کردن تواند بوزنه افزون گرداند و گوشت سوسمار مزه شیرین و زخم و تیز دارد و باد و تلخه بر باید و وقت مضم شیرین شود
 فزبی آرد و زور افزایش و گوشت سلاک سرد و دافع زهر است و مزه شیرین دارد و زخم تلخه را بر باید و گوشت پریاک علت های بادی را
 دافع است و گوشت اجگر صاحب بواسیر بسیار فایده دهد و گوشت ماران شیرین است و در وقت مضم نیز شیرین شود و عقل مزور
 و اگر شکی افزایش چشم را مفید است و دافع غلبه بواسیر است و زهری را که سببی تیزی او رفته باشد و آن هلاک کردن تواند لیکن انواع و جمت پیدا آرد
 دفع کند و گرم را بر باید و گوشت ماران در پی که یعنی کفچه دارد و زخمیت یعنی آنکه خطها بر پشت دارند و در وقت مضم تیز شود و مزه شیرین
 دارند و چشم را سخت مفید است و باد و بول و غائط جاری گرداند نوع چشم حیوانی آنکه در خانه باشند چنانکه اسب و اشته و خر و اشته
 و بز میش و دینه و مان آنها و این جنس را اگر هم گویند گوشت هر یک با در دفع کند و فزبی آرد و اندکی تلخ و بلغم آنکه مزه شیرین دارد و بوقت
 مضم نیز شیرین شود و زور و گرسنگی زیاده پیدا آرد و زخمیت پنس را بر دارد و گوشت بز چرب است و سخت سرد است و در پیغم است مقدار تلخه و بلغم پیدا
 آرد و زخمیت پنس را بر دارد و آبکندی نیست و گوشت زرشک در پیغم است قوت و فزبی زیاد پیدا آرد و تلخه و بلغم نیز پیدا کند و در طب کتبت گفته است که
 سرد و آبکندی و چرب است و گوشت دینه آب منی را افزایش و فزبی آرد و باد را دفع کند زیرا که چرب است و چربی دافع باد است و دیگر خواص ما
 گوشت زرشک دارد و گوشت حیواناتیکه هم ناشگافه دارند مقداری تلخی است و دیگر نفع هیچ گوشت زرشک دارد و گوشت هر پشت نوع حیوانی که تلخه
 افتاده است مقداری آبکندی است و هر جانوریکه از آب و آبوالی دور ماند و چون گوشت او اندکی آبکندی است و گوشت جانوران که قرب
 آب مانند زیاده آبکندی است زیرا که اینها سیر اندک دارند و اما قسم کبیری برین نوع است اول آنکه در کرانه آب مانند بچند و آن نوع را کولچه
 نامند و دوم آنکه بالای آب شناکان باشند و این نوع را پلوه گویند و سوم آنکه در صدف و گهلو نگه مانند و این نوع را کوست گویند و چهارم
 آنکه درون آب باشند و آن نوع را پای بود و آنرا سحران گویند و پنجم آنکه درون آب مانند و بی پای بودند چنانچه ماهی و مثل آن و اما نوع اول یعنی
 کولچه چنانکه بیل و گرگ و جاسوش و جمانگه و کما و برجم و کورن یعنی کرک و کوزن و کوی و حوک و شتی و او و بلا و در صورت نمان اینها که کرانه لب

آب چراگاه دارند گوشت شان چرب و سردست و مزه شیرین دارند و وقت هضم نیز شیرین شوند و گوشت شان باد و تلخ را بر باید و بول که از زیاد و کم و زور و
 و آب منی افزاید و گوشت قبل خشک و خراشده که از آب منی که بپزند و بالاخر سار و پوستش گرم است و تلخ را زیاد کرده اند و مزه شور شیرین و سخت
 و علت باد و بلغم را دفع کند و گوشت گوی یعنی حیوانی که مثل گاو است چرب و شیرین است و افزاینده آب منی و بوقت هضم نیز شیرین شود و در
 بر باید و گوشت جاموش که که از آب ماند چرب و گرم است و در هضم شود و تن را محکم گرداند و مزه شیرین دارد و آب منی و زور و شیر و خواب را زیاد کند
 و آرام حاصل آید و گوشت جها نکه که او را زر گویند مزه شیرین و زخم را دارد و باد و تلخ را ساکن کند و در هضم است و منی زیاد کند و گوشت
 گاو و چرم چرب است و در وقت هضم شیرین شود و مزه اصلی نیز شیرین دارد و علت باد و تلخ و سرد را دفع گرداند و گوشت گاو خشک و قابض است
 و مزه زخم را دارد و علت باد و بلغم را دفع گرداند و گوشت کورن یعنی کون چرب است و مغز و شیرین دارد و در وقت هضم نیز شیرین شود و
 علت کتیت را دفع سازد و نوع ووم چنانکه مرغ آبی و لبط و سرخاب و النول و کلنگ کروج و کرل و کارند و چون جویک یعنی بزنده که بدین
 اوز هر میرود و بگله و بندریک و پیوه و اجناس بره و زراغ آبی و کویا و ماکا چینی آنکه منقار و پایا رنگین دارد و دیگر سایا کجا و چانگ استین
 و مانند اینها گوشت سرد و چرب و شیرین دارد و در وقت هضم نیز شیرین بود و کتیت را بر باید و باد را دفع کند و بول و غائط اندکی زیاد کرده روان گرداند
 و آب منی را افزاید و پدانه گوشت ببط و هضم و چرب و گرم و شیرین است و آواز حلق را صاف کند و روشنائی آن افزاید و زور منی افزاید و علت باد را بر باید و نوع
 سوم که بر اقسام است یکی آنکه درون سنگه بزرگ ماند و دوم آنکه درون صدف باشد و سوم آنکه در گونگه باشد و چهارم آنکه در کوبی بزرگ
 ماند و پنجم آنکه در کوبی خرد بماند و مانند اینها و نوع چهارم چنانچه بانم و گه یال و ناگ و شیر آبی و سوسمار و سرطان که آن دو نوع است یکی سیاه
 و دوم نه چنان سفید و نه چندان سیاه و مانند اینها گوشت این سرد و نوع شیرین و چرب است و غلبه تلخ را فرمل است و در وقت هضم نیز شیرین میشود
 باد را بر باید و غائط از لک زیاد شود و زور و بلغم افزاید و بجمه اینها گوشت سرطان سیاه زور را افزاید و مقداری گرم است و باد را بر باید و گوشت سرطان
 سفید شیکت را بکن و بول و غائط را کشادگی دهد و تلخ را بر باید و نوع پنجم مایه است مایه است مایه از جویها و دوم از دریاها و اما مایه جویها و آن نیست
 بر انواع است روپو و پرخن بزرگ و پانک و راجیو و بام که بچو بار میشود و کوشن بجه و با کجار و مورل و سدرت یعنی پرخن بزرگ مانند اینها گوشت این جمله
 انواع شیرین و گرم و چرب است و کتیت را انگیزد و باد را بر باید و در هضم شود و آب منی افزاید و غائط از این اندک شود و هضمی حاصل آید و بجمه اینها آنکه سول
 و گاه خورد گوشت آنها آخر پاره زخم را و اما پدانه گوشت روپو تلخ است و سخت زیادت نکند و باد را دفع آرد و گوشت پرخن بلغم را افزاید و خواب منی را
 زیادت گرداند و این نوع گوشت خوار است اهلپت را افزون کند و میست را بر آرد و گوشت مایه قمرل آب منی و کف و شیر را زیاد کند
 قوی آرد و گوشت مایه حوض و تال و مانند آن چرب و شیرین است و اما مایه شیکه در آب بزرگ و جمیع مانند پزور یا شد و مایه که در اندک
 آب ماند است و بی زور بود اما اقسام مایه دریا و آن نیز بر انواع است چنانکه تم و تکل و کلش و پاکه پنجه بجمه و مانند بارکات مکر و کرک که نزال و
 چندرک و هانین و راجیوه و مانند اینها گوشت هر یک در هضم و چرب و گرم و شیرین است و تلخ را سخت زیادت نکند و باد از وی نماند و آب منی و بلغم
 افزاید و غائط از آن زیاد باشد و آن گوشت زور افزون کند زیرا که مایه مذکور گوشت خوار است و از مایه جوی نفع زیادت دارد و آب منی و زور زیاد
 سپا آرد و از مایه حوی مایه حوی چاه و باین بهتر اند و باد را سخت دفع گرداند و از مایه چاه مایه باین بهتر است و چرب و شیرین و در وقت هضم میشود و
 گوشت مایه مایه جوی در هضم است بسبب آنکه وقت روان شدن بقوت سرد و مایه حوی چاه مایه حوی چاه مایه حوی چاه مایه حوی چاه مایه حوی چاه
 سبب آنکه وقت روان شدن بقوت سرد و مایه حوی چاه مایه حوی چاه مایه حوی چاه مایه حوی چاه مایه حوی چاه مایه حوی چاه مایه حوی چاه مایه حوی چاه
 مضم و مایه حوض و تال از سینه تا سر گوشت سبک دارند و طرف دم گران و گوشت جانوران بحری که میان کرده شد سخت اجکند می است
 اما فائده گوشت خشک و گنده گوشت حیوان علت دارد گوشت حیوانی که زهر خورده باشد و یا آنکه او را تیر زهر آلوده باشد و گوشت حیوانی

که اورا ز هر دو خورده باشد گوشت حیوان پیر و بالا خورده یا جانوری که سخت خور باشد و یا آنکه حیوان چیزی نخورد که آدمی را خوردن آن ضرر بود گوشت
این هر همه انواع ممنوع است ازینا احتراز باید کرد سبب آنکه گوشت خشک خلاصه که آن سبب غذاست این ندارد و در گوشت گنده خلاصه
تباہ می میشود و خلاصه زهر خورده و با خورده سبب حدوث زهر خشکی آن رشت شود و در حیوان پیر خلاصه آن متغیر و ضعیف میگردد و گوشت لاغر خلاصه نقصان
میگردد و در سخت خود جانور که خلاصه موجود نشد به است بدین سبب خوردنش علتهای آرد و گوشت خشک از روی طعام دور کند و در برهمن است و کفت
پدایمی آرد و گوشت زهر آلوده خورنده را میزند و گوشت گنده آب از دهن براند و گوشت حیوان پیر و ضعیف و در سفره پلارد و گوشت حیوان سخت خور
که بچه باشد کفت وقتی زیاد کند گوشت حیوان لاغر باد انگیزست و غلبه اخلاط ملته حادث گرداند و در میان گوشت چهارپایان گوشت ماده بهتر است
و در میان گوشت پرندگان گوشت زرنه خوبتر و میان اقسام هر نوعی از انواع حیوانات غیر پرنده گوشت قسیم که خرد جبهه دارد از باقی اقسام آن نوع
مفید است چنانکه میان سگ و جواموش و گوزن گوشت همین گوزن بهتر است و میان استر و خرد و استر و بز و میش و گینه گوشت همین جز شمشاد
و نیکیست و میان قهسی از اقسام هر نوعی آنکه خورده باشد گوشت او بهتر است از بزرگ آن قسم چنانچه خرد تر میان دو گوزن که باشد گوشت او بهتر
و سفید تر است و میان اقسام هر نوعی از انواع پرندگان قسیم که بزرگ جبهه باشد از باقی اقسام بهتر است و میان قهسی از اقسام هر نوعی از پرندگان
فردی که بزرگ باشد بهتر است چنانکه میان دراج و لاج و لاج و لاج و لاج آنکه بزرگ باشد بهتر است فائده از خون گوشت گران است
و از گوشت چربی و از چربی استخوان و از استخوان مغز استخوان و از مغز استخوان منی و هر یکی را از دیگری بترتیب مذکور در برهمن دانند و گوشت گران است
و از آن گوشت گردن و از آن گوشت سینه و از آن گوشت سر و از آن گوشت پای و از آن گوشت دست و از آن گوشت کم و از آن گوشت پشت گران تر
و از آن گوشت پریم گران تر و از چرم گوده و از گرده جگر و از جگر روده گران تر است و هر یکی از دیگری بترتیب مذکور در برهمن تر است و گوشت
سیانه تن جمیع جانوران که از ورای ران تا شانه است و برهمن تر است و گوشت حیوان نر از طرف بالا در برهمن است و از آن ماده از طرف فرود در
برهمن است و گوشت ران و گردن از آن پرندگان در برهمن است و گوشت میانه وجود پرندگان معتدل است و سخت گران و سخت سبک بسبب آنکه
بجانب سیدن باز و هاسیانه تن راقوت و حرکت میرسد پس باید که میانه تن سبک گردد و اما گوشت جانورانی که بار در تخان میخورند سخت خشک است
و گوشت جانوران گوشت خوار فریبی و قوت با افزایش گوشت جانوران ماسی خوار تلخه را افزایش گوشت جانوران شالی خوار باور را باید و از گوشت
جانورانی که در آب می مانند گوشت جانورانی که در گرانه آب می مانند سبک است و از آن گوشت جانورانی که در شهر و دریا باشند و از آن گوشت
جانورانی که گوشتشان از آن ها که سبک است و از آن گوشت جانورانی که در شهر و دریا باشند و از آن گوشت جانورانی که در شهر و دریا باشند
که در سوراخها باشد و از آن گوشت آنها که در آن تومی دارند و بسیار بدوند و از آن گوشت آنها که در آن متقارزده و در خورند از آن گوشت آنها که در آب می
و به متقارزده خوردن سبکتر است و گوشت هر یکی از دیگری عکس این طریق است و کفندی تر است فائده در بیان اقسام بارهای درختان از جنس پسته
چنانچه انار و آند و کنار خرد و بزرگ و کنار ولایت سود که نزدیک کاشمیر است و سبب کینه تلخ دانیه و انبارا و گرونده و چارونارنگی و چنبره
و بربل و کمرک و بار آوردت و بیت بصل و بر اجین آنک یعنی هر چهار یوژی و ترکیب و گرم و کوسم و خربای هندی و مانند آن جمله مژ شیرین ترش
دارند و در وقت به هم گران اند و خاصیت گرم دارند و تلخه افزایند و باد را برسانند و اکثر با ازین چنان اند که وقت خوردن خوش تیابند زیرا که
سخت ترش اند اما مژ شیرین ترش و زخمت دارد و آن بر دهنوع است شیرین ترش آنکه شیرینی زیادت دارد شیرین نامند و آنکه ترشی
بسیار دارد ترش نامند و اما از نار شیرین علت باد و بلغم و تلخه را دفع گرداند و گرسنگی و آرزوی طعام زیادت کند و قابض است و دل را فائده
و در نار ترش اند که تلخه و باقی نفع انار شیرین دارد و در لب چرک میگوید که همه ترشها تلخه انگیزند مگر انار و آنکه که این سرد و تلخه را
پیدا نمایند و در شرح سست میگوید که انار ترش تلخه را بگردد و از آن زیاد و آنکه مژ ترش و شیرین ترش و تلخه دارد و تلخه را جاری کند

فائده در بیان اقسام بارهای درختان میوه ها

و چشم را فایده دهد و غلبه اخلاط را دفع گرداند و بی بوی و سبب ترشی خود باد و دفع کند و از شیرینی و سردی تلخ را بر باید و بسبب ترشی و بی بوی بلغم را
دفع کند بدین معنی آید از جمله باز درختان مفید و بهتر است و کنار خام بلغم و تلخ را بر باید و آنکه چغنه باشد چرب و شیرین است باد و تلخ را بر باید
آنکه خشک و کسبه بود سبک است تشنگی و ماندگی و سستی را دور گرداند و گرسنگی افزاید و سوسو که در زمین کاشمیر میشود چرب و شیرین است باد و تلخ را
بر باید و سیدب شیرین و زخمت و قابض و سرد است و کینه خام آواز گلو را بد کند و گند را بر باید و قابض است و باد را افزاید و کینه
چغنه شیرین و ترش و دیر بزم است و باد و بلغم را بر دارد و سرد و ناز آرزوی طعام و تشنگی را دفع گرداند و خلق را صاف کند و ترش بچ که
او را بچوری نامند زود بزم و ترش است و گرسنگی پیدا کند و دل را فایده دهد و پوست ترش تلخ یعنی کهمپ چرم او دیر بزم و تلخ است
باد و گرم و گند را دفع و سفیدی که زیر پوست و میان ترشی او است سرد و شیرین و چرب و دیر بزم است باد و تلخ را بر باید و زیره ترشی که میان او
در و باد و قوی و غشیاں و گند و ناز آرزوی طعام را دور کند و عقل و گرسنگی افزاید و قابض و سبک است و گود و دیو را بر باید و دفع گرداند و زیره
مخصوص بخت دفع درد شکم و بدبوی و گرسنگی و نقصان گرسنگی و باد و گند و ناز آرزوی طعام را باید داد که نفع بسیار دارد و تلخ خام
یعنی تلخ خام باد و تلخ انگیزه و آنکه خسته اش بسته باشد تلخ پدید آید یعنی آنکه در وی جانی افتاده باشد آنگونه تلخ است و آنکه تلخ مزه شیرین
و آخر قدری مزه زخمت دارد و دیر بزم شود و دل بسیار موافق و مفید است و روشنائی روی و اندام و آرزوی طعام پیدا کند و خون گوشت افزاید و
قوت باه پیدا آرد و باد را بر باید و تلخ را چندان زیاد نکند بلکه قدری تلخ را بر باید و آب می افزاید و اینها را چرب است بلغم و زوی و زود زیاد کند و در و باد در
شکم که تلخ بزم شود و مزه شیرین دارد و بر تلخ باد و بلغم و تلخ انگیزه و با بانی نقصان کند و باد در شکم پیدا آرد و گرسنگی تلخ انگیزه است مزه ترش آرد و تشنگی کند
و آرزو بر طعام آرد و چای یعنی بار جاری سرد و دیر بزم است و آب می افزاید و باد را دور کند و تلخ را نیز بر باید زیرا که سرد است و گرم که برین احوال
و مزه شیرین و ترش و زخمت دارد قابض است و دل را فایده دهد و بلغم و تلخ را بر دارد یا آورت که در زمین کاشمیر میشود آرزوی طعام
پیدا کننده و مزه شیرین دارد و دفع باد است و گرسنگی کم کند و گرم علت باد و تلخ و بلغم و زهر را دفع گرداند و سراجی نامک اینی بچار بود می فایده
گرم دارد و ترش یک خام تلخ و بلغم انگیزه و باد را بر باید و ترش یک تلخ قابض گرم است و آرزوی طعام پیدا کند و گرسنگی افزاید و باد و بلغم را
بر باید و کوسام یعنی کوسم اندکی فایده از ترش کم دارد و حرث می مهندی بچغنه فایده کوسام دارد و اما قدری سهل است و ناز آرزوی طعام
و ترش دارد و دل را مفید است و آرزوی طعام آرد و باد را بر باید و دیر بزم است و چغنه سردی تشنگی در و آب و در و غشیاں و مزه با
و بلغم و گرسنگی را بر باید و دیر بزم است و تلخ را افزاید و آب را آورت و وقت سپهه ترش آند در کتیت انگیزه و یار در خنان شیرین
چنانکه درخت گلو و بر و درخت لزان و پاک و انجیر و کمرنی و مانند اینها و بار جاسن و درخت کتانی که او را تودن گویند و بچوسری تمیند و بار
انبار و دها من اسکرت و کستون و بچالسسه کنکرنی و بچکریت و بیل و کندوری و مانند آن در خواص نمودند و آنکه تلخ را بر باید و قابض
و خشک آند و مزه شیرین و زخمت دارند و بار در خنان شیرین دارد و دیر بزم است و باد را در شکم انگیزه در و پیدا کرده بزم شود و آنرا بستنی گویند از کتی
باد انگیزه است و مزه شیرین و زخمت و ترش دارد و بار جاسن گند و تلخ را بر باید و قابض است و باد را سخت افزاید و بار کمرنی چرب و دیر بزم است
و مزه شیرین زخمت دارد و بار در خمت کتانی مزه زخمت و شیرین دارد و دیر بزم شود و علت تلخ و بلغم را بر دارد و باد و انگیزه و قابض است و تمیند و خام مزه
زخمت دارد و باد انگیزه قابض است و تمیند و بچغنه مزه شیرین دارد و دیر بزم شود و علت تلخ و بلغم را بر دارد و بار کوسامی قابض زخمت است
مزه شیرین و بچ دندان را محکم گرداند و بار دها من مزه شیرین زخمت دارد و در دفع باد و بلغم است و کنگره و انبار و هر دو در خواص بچوس
دها من آند و کستون و بستنی چرب است و مزه شیرین دارد و دیر بزم شود و آرام حاصل آرد و بچالسسه خام سخت ترش مقدار کمی
و زخمت است و زود بزم شود و تلخ انگیزه است و باد را بر باید و بچالسسه که چغنه باشد سرد است و مزه شیرین دارد و بوقت بزم ترش شود و علت

باد و تلخه و رکبت را دفع گرداند و پیکر سرت مزه شیرین دارد و در پیغم شود و سستی است و بلغم و زور را زیاد گرداند و میل خام طبیعت نیز گرم و چرب دارد و کف و باور را بر باید و مزه تلخ و تیز دارد و زخمت و قالمض است و گرسنگی افزاید و آنکه پخته باشد و پیغم و تا پاک انگیزد و مزه شیرین دارد و عدت باد و بلغم تلخه پیدا آورد و بعد از خوردن می بادی که از شکم بیرون جمد با بوی بد بود و کف و رسی و اسکرک شیر را در لیستان عورت زیاد کند و کف و تلخه را بر باید و تشنگی و تا پاک و تب و رکبت و زهر و دمه و سرفه را دفع گرداند و بار زخمت تاژ و تاژی و جوز سهند و کسطل و کبیده و مانند اینها مزه شیرین دارند و بوقت پیغم نیز شیرین شوند و باد و تلخه را بر باید و سرد و چرب اند و زور و فزونی و آب منی افزاینده با تاژ شیرین شوند و در پیغم است و تلخه و باد را بر باید و مزه خسته آن نیز مزه شیرین دارد و بول را زیادت کند و وقت پیغم نیز شیرین شود و تلخه و باور را بر باید و جوز سندی سرد و چرب و در پیغم است و مزه شیرین دارد و دل را فائده رساند و زور و گوشت و منی افزاید و تلخه را دفع کند و شانه را صاف گرداند و کسطل مزه شیرین و مانند کی زخمت دارد و چرب و سخت و در پیغم است و باد و تلخه را دفع کند و کبیده مزه شیرین و مقداری زخمت دارد و مقداری سرد است و رکبت را بر باید و در پیغم شود و آرزوی طعام پیدا آورد و آب منی را زیادت کند و بلغم را افزاید و اما انگور و کبکجان و تریا و کبکهار و مانند اینها همه شیرین و در پیغم اند و رکبت را بر باید و قالمض اند و بلغم و آب منی افزاینده و مزه شیرین دارد و سهل سرد و چرب است و آواز خلق را نیک کند و عدت رکبت و تب و دمه و استسقا و تا پاک و کبیر و ک را دفع کند و در طب کفایت میگوید که انگور بر دو نوع است یکی شیرین و آن در وقت پیغم نیز شیرین شود و در پیغم است و کف و آب منی و فزونی زیاد کند و آرزوی طعام پیدا کند و هر علتیکه بسبب شراب پیدا شده باشد آنرا نیز دفع گرداند و باد و تلخه تلخی درین را دفع گرداند و آنکه در معالی مخصوص آب منی را زیاد کند و درین نوع شیرین چند نوع دیگر است قریب به پنج قسم نوع دوم خوش ترش است چنانکه انگور کوبی تلخه و کف را مقداری آب بکند انگور خام گرم و ترش و در پیغم است و باور را بر باید و کف و تلخه را افزاید و سهل است و کبهار برای دل مفید است و بول بسته بکشد و رکبت و تا پاک را بر باید و موی سیاه دارد و کسطل افزاید و زخمت پیری و ضعف را زایل گرداند و خرابی را دفع رکبت و کبیر و ک و در پیغم و سرد است و دل را موافق و لغایت مفید مزه شیرین دارد و با قلوب و ازین جمله خرمالی یکی ابو ذرین خرمالی است و آنرا برنی در زبان عربی نامند و انواع خرابی بسیار است و در زمین خراسان مخصوص در شیراز و جرم که گرم سیر اند خرمالی لطیف و نازک میشود و در دیار چین و ماچین نیز انواع بسیار میشود و الغرض که خرابی در وقت پیغم نیز شیرین میگردد و آرام حاصل گرداند و در طب کفایت میگوید که خرابی چهار نوع است دو نوع از آن در هند میباش یکی آنکه درخت او بسیار از زمین برنی آید و دوم آنکه درخت او بلند میگردد و دو نوع دیگر در بالای دشت میشود یکی را سلیمانی گویند و دوم را خرمالی سنگ شکر این سنگ شکر چرب مقداری زخمت است و باور تا پاک و تلخه و تب را دفع گرداند و جراحت به سوز و گرسنگی و تشنگی دمه و سرفه را نیز منفع گرداند و دیگر فواید که در دست گفته است نیز دارد و کبکجان در پیغم شود و برای دل و تقویت دل مفید است و اما منی را زیاد گرداند و بار کبکجان تلخه و باور را زایل گرداند و با دام و لیسته و جوز مزه و جلیقه زه و مانند اینها چرب و گرم و در پیغم اند و تلخه و باد و بلغم بر باید و مزه شیرین دارند و فزونی و زور و آب منی افزاینده و بار لولی و دفع بلغم و تلخه است و مزه زخمت و مانند کی تلخ نیز دارد و فواید بسیار است و دل را فائده رساند و آرزوی طعام آورد و پس و سستاک و کبجنتی بالا و رکبته که بالاسی بار بجلاوه چسپیده میباشند سستی است بد شوری پیغم شوند و باور را افزاینده و رکبت را بر باید و در وقت پیغم شیرین شوند و باور را افزاینده و تنگ کردن زمین کاشمیر میشود و در باد انگور است و مزه شیرین و زخمت دارد و در پیغم شود و بار کبکجان چرب گرم است و مزه شیرین تلخ دارد و باد و بلغم را دفع گرداند و بار زخمت شیرین در پیغم و شیرین و گرم و خشک است و موی را برکت بار سبک لیستان یعنی سوره سرد و شیرین و در پیغم زیادت کننده کف است و بار کبکجان را در پیغم بار مالی یعنی بیل مزه شیرین و تلخ و تیز دارد و گرم است و کف و باد را دفع کند و بحدی بسیار پیغم شیرین و تیز و مانند کی تلخ دارد و وقت پیغم نیز زور

و تلخی را فراید قوی و گرم و چرب مسهل است و باد و کفت را بر باید و با باد و رویتیک گرم اند و وقت بضم تیز شود و غده زخمی دارند و تب گرم و نفع تشنگی و
 و چربی و بستگی ببول و غلظت و بیست و گوله و زخم تشنگی و بول و اسیر رادف سازند و یارک سنج و پله و قلم بر همه سبک گرم و خشک اند و بوقت بضم تیز اند
 و غزه تیز دارند و غلت بر می و گرم و باد و کفت را دفع کرده اند و بر نک گرم و حسب القرح را بر زودی از شکم بدر آورد و این قطعی است از خواص بر نک
 و غزه بر نک مقداری تلخ است و زهر خورنده را بنایت مفید بود و اما هلیله مسهل و گرم است و جراحات را بکند و عقل را فراید و زخم تشنگی را با و تلخ و
 بر باید و چشم را مفید بود و آسان میست رادف گرداند و گرسنگی زیاد کند و معده را و باغخت دهد و در طب کبکیت گفته است و بلیله غیر غریبی و گرسنگی
 غزه باقی موجود است و زخم تشنگی در آن زیاد است و وقت بضم شیرین میشود و آرزو بر طعام آرد و در وقت بلیله هر سه غلظت و وود و مانند آن را دفع آرد
 و خشک و زود بضم است و غریبی و گرسنگی افزاید و غلظت روده را بضم کند و در میان است و جوانی را بر پای دارد و بوقت دفع گرداند و خشک را زود بضم
 و غریبی و گرسنگی افزاید و زور و عقل و حفظ زیاد کند و آواز خلق نیک کند و رنگ رومی تازه دارد و تب کند و ناعه و مرض بر چشم و چشم و چشم و گرسنگی
 زخم تشنگی و باد و بیرقان و سنگینی و کفیر و ک و آسان و اسهال شکم و پیوسته و میوه و قوی و گرم و وده و سرخه و بول و اسیر و پیوسته و نفع تشنگی و اکثر علامت های تشنگی
 از زهر سستی را بهای تخلیه غذا و گوله رادف گرداند و بدانکه از شیرینی و ترشی فرو خورده و باد و روکن در آن غنی تیزی گفت چربی را بر باید و از زهر آن غنی
 دفع کرده و در بلیله پوست و گوشت و پی و استخوان و مغز است مغز شیرین استخوان زخم تشنگی و گوشت تلخ غریبی ترش و پوست تیز است و از مغز استخوان بلیله با و
 و بلیله در کانه لب آب و در کفیل و در کوه میباشد اما از لب آبی جنگلی نیک است و از جنگلی کوهی بهتر و مفید تر است و آنکه در هوای خود پنجه بر زمین می افتد
 و نود چرب و در آن و گوله و در آب فرو نشیند یعنی چنان گران بود که درون آب غرق شود و موازنه او در وزن پنج یا شش درم باشد از بلیله تیز
 و بلیله مسهل و گرم و خشک است و برای چشم نیک است و غزه زخم تشنگی دارد و کف و تلخ و بنای آواز خلق و گرم رادف گرداند و بسیاری مقدمات
 مسهل و خشک و دافع کف و تلخ است و غزه شیرین در زخم تشنگی دارد و درین اوصاف کند و جوز بویه و کافور و جاتری و کلکول آرد
 و بزرگ و قرفل غزه تیز و تلخ دارند و کف را بر باید و آب و درین رادف گرداند و بوی درین را نیک کند و زود بضم شود و تشنگی زود بفرز
 علی الخصوص کافور سرد و تلخ و خوشبوی و زود بضم شود و خراشده است و هنگام تشنگی تشنگی درین بکام اندرون برودن شاید و در طب کبکیت
 سیگوید که کافور غزه شیرین و تلخ دارد و خوشبوی و سرد و سبک و خراشده است و برای چشم مفید است و آب منی زیادت کند و کف چربی زود
 و تا پاک و تشنگی رادف گرداند و غزه و بوی درین را نیک کند و جمله کافور بر سه نوع است یکی سخت سفید که آنرا بهمنی ایسیا باس گویند و دوم
 سفید که آنکی بزودی زند و آنرا همیمه گویند و سوم اندکی سفید که آنرا پوتیا اسری نامند و درین هر سه جنس غزه و قوی که آنرا سراج
 نامند در غزه و در وقت بضم که آنرا پاک گویند و در خاصیت که آنرا پر بجا و گویند ایسیا باس بهتر است و از آن همیمه تیز و از آن پوتیا اسری کمتر
 و جنس ایسیا باس هر چه نود و مانند بلور صاف باشد آنرا نیک تر دانند و ایسیا باس سی و دیوانگی و مانند گی تشنگی تا پاک اندام و گرم و سرد و کفیر و ک و غوی را
 دفع گرداند و اندکی مسهل است و آب منی را زیادت کند و بهر تشنگی و تا پاک و میوه و تشنگی رادف کند و بخت سرد است و غزه تیز و در آب منی و غوی را
 زیادت کند و پوتیا اسری تشنگی و تا پاک و کفیت و کف رادف کند و از همیمه سرد تر است و غزه شیرین دارد و تیز و تلخ و آب منی را زیادت کند
 و کافور پنجه برد و نوع است یکی آنکه ریزهاش بزرگ باشد دوم آنکه باریک باشد و از کافور خام کافور پنجه سبک است و کف و باد و گرم خا
 و چربی و وده و غلت گلو و مرض لب و آب و درین زخم تشنگی را که از آن در آرد و کف غزه خلی شده و این سه رادف گرداند و گرسنگی و تلخ را زیادت
 و مسهل است و کافور پنجه را او به اس نامند و کافور عملی نیز بر دو نوع است یکی آنکی که آبی میشود و آن تلخ است و شکل را صاف کند ببول
 زیاد گرداند و دیوانگی پیدا آرد و پیش رادف کند و دوم جنبه بلیله و آن تلخ است و گرم و بیست و خارش و قوی رادف کند اما ورامی این علامت های
 دیگر خود پیدا آرد و تا کستوری که نوعی از بیل است و آن در طرف جنوب میباشد و نفع آن همچو نفع کافور می باید دانست و در وقت تشنگی

در غزه تیز و در کفیل و در کوه میباشد اما از لب آبی جنگلی نیک است و از جنگلی کوهی بهتر و مفید تر است و آنکه در هوای خود پنجه بر زمین می افتد

صاف کن و مشک گرم است و فزونی دارد و بلغم را دور کند و درین را خوشبوی گرداند و زیادتی خواب را بر دارد و چاروی شیرین چرب است و باد
 نلخی را بر باد و آب منی افزاید و تخم بلبله سی آرد و کف و باد را دفع کند و منقرضه کنسار فزونی در سخت دارد و باد و تلخه و تشنگی و قوی را دفع
 گرداند و منقرضه کنسار فزونی در فغانه و منقرضه کنسار است یعنی باد و تلخه و تشنگی و قوی و تا پاک دفع کند و تخم ترنج و کر و اله و کوه چرب است و وقت
 بهضم شیرین میشود و زور و کسنگی افزاید و باد و تلخه را بر باد و فغانه و تخم کلچکان نیز همین است و همه میوه های نخته نیکواند تا کربل آن خام است
 و اسهال را دفع کند و گرم است و کسنگی را زیاد و فزونی در سخت و تلخ و تیز دارد و هر میوه که آنرا گرم خورده باشد یا علت آلوده بود یا در غده
 شده باشد یا در غیر وقت نخلی پذیرفته باشد یا غیر وقت برآمده باشد یا خام بود از آن احتراز واجب است و فغانه حضرتیات چنانچه نزدیک و دور
 است و آنه و خرزهره و مانند اینها فزونی در باد و باد انگیزند و تلخه را زایل کنند و اندکی کف پیدا آرند و در وقت بهضم شیرین شوند و بول و غائط را
 برات و تیز و بوی تخم تلخه را بر باد و زور و نیم نخته کف انگیزد و زور نخته کسنگی افزاید و سبک و گرم است و دل را فغانه دهد و مقداری فزونی در
 و مانند صاف گرداند و در حتمای دیوانگی و انما و نوعی از دیوانگی است و باد و صرخ و غوف و باد و بلغم و تلخه را دفع گرداند و زور و کسنگی
 پتیا پاک سازند و هر دوگ و ترقیدی و دل را بغایت مفید آید و من و مانند آب منی و نظر چشم را نقصان کند و باد و کف انگیزد و تلخه را بر باد و کسنگی
 خشک و سخت سرد و در بهضم است غائط را نرم گرداند و کسنگی را در تلخه و قوی آرنده باد و تلخه را دفع کند و دل را بر باد گرداند و جمیع انواع خیار و باد
 و کوه و سینه و مانند اینها فزونی در شیرین و اندکی تلخی دارند و مسهل اند و بول و غائط را باسانی روان کنند و باد و بلغم را بر باد کنند و کسنگی را دفع
 سازند و باد رنگ سیرانگه با ششم باشد تلخه را بر باد و باد رنگ زرد کف انگیزد و باد رنگ نخته فزونی در تلخه دارد و علت باد و کف را دفع سازد و خیار
 و باد رنگ اگر نخته شوند شیرین و قدری شور بوند و اندکی تلخه انگیزند و کف و باد را نیز بر باد آرند و کسنگی را زیاد گرداند و از سینه که نوعی از
 خرزهره است آنکه خام بود فزونی در شیرین و اندکی شور دارد و کف را بر باد و انگیزد و تلخه را فغانه دهد و کسنگی افزاید و آنکه نخته
 و کسنگی شود و تلخه شکم و غلظه دراز که از باور بیاف پیدا آید که آنرا سندی استیلا گویند بر باد و پیل و راز پیل گویند و بی و ادرک و آنکه و
 زیره و کشنیز و جندی یعنی سبزی که سالک که در زمین شمال میشود و بوی جنبه بی دارد و مقداری ترش میباشد و سهمگین یعنی سبزی
 سبزی جنگلی و تلخی و ارجح و ارقم تلخی و کتیه که نوعی از سبزی است و سهمگین که آن نزدیک بعضی کوه است و نزدیک بعضی دوس
 و سکن ربک یعنی کاه خرد که خوشبوی میشود و کسنگی و سبزی خانگی و چکنی و سهمگین که در جنس است یکی آنکه گل گل آرد و دوم گل
 سفید دارد و شرف و رائی و سندی و کندی یعنی توری و تپری و کدی پیرینا که گلش لعل باشد یعنی بسکجه و حیره و ترب و سبزه کلاه و پیاز و مانند اینها
 جمله خاصیت گرم و فزونی در آرزو و بر طعام آرند و باد و بلغم را بر باد و بسیاری از سبزیهای مذکوره در طعام بجا آید و از آن طعام نلخی
 و مفید تر گرد و پیل دراز که تر باشد و بهضم شود و سرد است و فزونی در شیرین دارد و کف را بر باد و پیل دراز خشک باد و کسنگی و اندکی تلخه نیز
 بر باد و فزونی در آب منی را افزاید و پیل گرد که تر بود وقت بهضم شیرین شود و در بهضم است و آب منی و بلغم را روان گرداند و پیل گرد که خشک باشد
 محال جذب و جالی و سخن و منقی بلغم و سبک است و زور و کسنگی را دور گرداند و آنکه سبزی رنگ باشد در خاصیت بهرحین سبزیها است و
 افعال خواص و در جالب طوبات هم مفید است و از جنس سیاه سفید بر آب است در انواع نفع او اما سندی که در جنس است و در زمانه آنرا در
 خشک است و نلخی گویند و آرزو و بر طعام آرد و مقداری چرب است و دل را فغانه بخش و کف باد را بر باد سبک است و منی تپا که جفا روده که آنرا گویند بهضم کند کسنگی
 افزاید و ادرک خاصیت گرم و فزونی در سبزی شکم و بول غائط و کسنگی در آرزو و طعام آرد و از حلق نیک کن و باد و کف را بر باد و دل را فغانه دهد و آب منی افزاید
 و آنکه زهره سبک گرم و چرب است و غلط روده را بهضم کند و کسنگی افزاید و قوی سبک است و فزونی در شیرین است و فزونی در سبزی شکم و اقسام سول را دفع کند
 او را با گرم فرو برد باد و کف را نیز بر باد و زهره سبزی زرد تیز و گرم است و بوقت بهضم نیز تر شود و آرزو و بر طعام آرد و کسنگی افزاید و تلخه را زیاد

فغانه حضرتیات

و باد و کف و خارش را بر باید و به تخصیص برای در چشم و خارش او مفید است و اگر در آب شیرین ساینده طلا کند و کشنیز و زیره بزرگ که اندکی سیاه است
 هر سه فائده زیره مذکور دارند و سیاه دانه خوشبوست و فزه شیرین دارد و دل را فائده رساند و اما کشنیز خشک چرب است و بوقت هم شیرین
 شود و تپاک تشنگی و غلبه اخلاط ثلثه را دفع کند و مقداری تلخ و تیز است و راههای خلاصه طعام را صاف دارد و سبتر خنجر خاصیت گرم و تیز دارد
 و علت باد و کف و گرم را بر دارد و خوشبوی است و اگر سنگی را زیاد کند و آرزو بر طعام آرد و دهن را صاف کند و خاطر روده را هم گرم گرداند و سی
 سفید کف و باد و دمه و زهر و سرفه و بوی دهن را بر دارد و در دهلوی را دفع کند و تلخ را از فراید و سه سکه در فائده تلخی سیاه است خاصه که
 از خوردن آن اثر زهر نماند و تلخی سیاه و اقم تلخی به پوستن بهر خشک تیز اند و فزه تیز دارند و کف را بر باید و نیز بوقت هم تیز شوند و اما تلخ را
 از فراید و کسوتدی فزه شیرین و مقداری تلخ دارد و خاطر روده را هم گرم کند و کف و باد و تلخ از وی نماند و آواز حلق را صاف گرداند و در طب
 کفایت آورده که هیچ زهر از وی نماند سه چینه گرم و چرب است و فزه تلخ و تیز دارد و تلخ را انگیزد و سنجید که گلش عمل باشد تلخ و تیز و مسهل است و
 آماس را دفع کند و اگر سنگی آرد و سبزی سر شفت در وقت هم تپاک کند و بول و غائط بسته گرداند و خشک و تیز و گرم است و غلبه اخلاط
 ثلثه پیدا آرد و سبزی کنیر سبزی سر شفت باید دانست و سبزی خیره و تلخ پسته کف و آماس را بر باید و زود هم شود
 و کف پسته کف و تلخ و آماس و علت های شکم و بواسیر دفع گرداند و تراب نرم و نار سیاه فزه تلخ و تیز دارد و در دل را مفید است و اگر سنگی
 زیاد کند و آرزو بر طعام آرد و باضم است و آواز حلق را نیک کند و تراب پنجه در برضم و بستنی است و اگر باروغن ستور پذیرد خورد
 باد و بلغم و تلخ را بر باید و اگر ناپزیده خورد باد و بلغم و تلخ را پیدا آرد و تراب خشک غلبه اخلاط ثلثه را بر باید و زود هم شود و زحمات اثر
 زهر را نیز زایل کند و غیر تراب دیگر همه سبزیها خشک کرده باشند باد انگیزد و بستنی اند و گل و برگ و بار تراب یکی از دیگر ترتیب مذکور زود
 هم است و گل تراب کف و تلخ را بر دارد و بار تراب باد و بلغم دفع گرداند و شیر علت دل و سینه تپ کند و در شکم و بستنی بول و غائط و
 گوگرد و آرزوی طعام و سرفه و آماس و بواسیر و میست و گرم و باد و دمه و کف را دفع کند و اگر سنگی آرد و چرب و گرم و تیز و تلخ و در برضم
 و مسهل است و اندک فزه شیرین دارد و آب منی و عقل و زود را زیاد کند و آواز حلق نیک گرداند و چشم را فائده بخشد و رنگ تن نیک کند
 و استخوان شکسته را بسته گرداند و در طب کفایت میگوید و کفایت افزایش و زحمات برص را بر باید و ضعف و سبزی از وی دور گردد و برگ سبزی فزه
 شود و اندکی تیز دارد و بوقت هم تیز شود و ساق سبزی فزه شیرین دارد و در طب سه معانت سار میگوید که از جمله شش فزه شیرین در
 سبزیست و بسیار خاصیت سخت گرم مفتوح سده و مقوی اعصاب خصوصا با گوشه است چرب پنجه تلخ از فائده کف و اگر سنگی قوت باه زیاد گرداند و در برضم شود
 و فزه تلخ و تیز دارد و بسیار سفید چرب است و این قسم سرخ و سفید و بهترین همه سفید که کفایت را دفع گرداند و زود عقل کف و فزوی افزایش و در معانت را
 بر قرار دارد و سبزی کلا و دور آغاز فزه شیرین دارد و میست دارد و سرد و باد انگیز است و کف و تلخ را بر باید و در برضم شود و سبزی جوهری
 و ترنی و جوهری و کف روی و بنده و بد بار و سبیل و نارنگی و پچکستان برن بر و جنس و کوبل در خانی که گل ندارد چنانچه بر و پار و گوگرد
 اینها و سبزی پنس و کچنار و مانند اینها جمله فزه شیرین و زخم و تلخ دارند هم شوند و قابض و باد انگیزند و علت کفایت را دفع سازند
 و سبزی جیح زود هم چرب قابض است و گرم و زخم و باد و بلغم و تلخ را دفع آرد و برای نفع جراحت نیک بود و فزه شیرین و تلخ و
 زخم دارد و سبزی حیوانی برای چشم مفید است و غلبه اخلاط ثلثه را بر باید و سبزی سبزه باد را بر باید و زود هم است
 و سبزی کف و در می مقداری باد افزایش و کوبل در خنان شیر در غنچه نیل و قهقهه و قمری فزه زخم دارد و در قهقهه و قهقهه کفایت
 و انفسا بدفع آرد و سبزی که بهر سبید و برن و وارنی و کنیاری و بیدار سبید و کلوی و بیل و مانند اینها گرم و شیرین و تلخ است و با و
 آرام دهد ازین جمله سبزی که بهر آماس را دفع کند و در طب کفایت است که کلوی فزه زخم و تلخ دارد و در وقت هم شیرین شود

در وقت هم شیرین شود

سبک قابض است و دل را فائده رساند و زور و گر سنگی افزاید و خاصیت گرم دارد و راجع به گرمی و کتبات و پند روگ برین
و خایاروده و پر پیوسته تشنگی و سرفه و غلبه اخلاط ثلاثه را دفع گرداند و رساین است و جوانی را برپای دارد و نقل را افزاید و سبزی گلومی از شیرین اثر
و دفع اخلاط ثلاثه است و چشم را مفید بود و گر سنگی افزاید و رساین است و سبزی چولائی و پوی و سپدا که نوعی از شلک است و بجزوه و مانگی
چندان بجزوه و مات اینها در ربول کن و غاظر را روان گرداند و فزده شیرین و مقداری شود در آن و اندکی کف و باد انگیزد که کثرت را دفع گرداند و
سبزی چولائی سخت سرد و خشک است و وقت هضم شیرین شود و فزده شیرین دارد و در کثرت و زهر مستی هر چیزی را دفع کند و سبزی پوی وقت هضم
شیرین شود و فزده شیرین دارد و زور و آب منی افزاید و سهل و سرد و چرب است و بلغم انگیزد و باد و تلخ و مستی را برپاید سبزی چندان بجزوه
بهنگام هضم تلخ شود و فزده اندکی شود و باد و بلغم دفع کند و آرزو بر طعام آرد و زور و نقل و گر سنگی افزاید و گرم را دور گرداند و سهل است و بجزوه
تیز چینی است و سبزی پالک همچو سبزی چولائی است و لیکن باد را افزاید و ربول و غاظر را بندد و کف و تلخ را برپاید و سبزی براسمی و سبزی که
نوعی از جنس نر قوم است و در شرح سست که چیت نام دارد میگویاید که سبزی نوعی از جنس است و سنگ تنگ که سردانی است و مضمی گویند که آن
جو تیری است یعنی چهار برگی که بر کانه آب مانده چنگیری میشود و لیکن چنگیری ترش میشود و درین ترشی نیست و سبزی پیل را زرد گویند که مانده
بماند سیاه است اما شیرینبارد و چکوند و کجی و کلا و کرد و بار سرد و کتانی و پلول و باد بجان و کوانی و کربا و کسوندی کجی کبوتر را و پیل بجزوه و سبزی
و چراته و لک و روم و تورنی و شاخهای نوک از سبب بیرون آید و بالنده و اکسپی و مانده اینها کثرت را برپاید و برای دل سبزی مفید است و سبزی
و تپ و دمه و سرفه و نا آرزوی طعام را دفع کند و خورد و در هضم در آن و مخصوص سبزی براسمی فزده شیرین و زحمت دارد و سرد و سبک است
و بهنگام هضم نیز شیرین شود و تلخ را دفع آرد و سبزی کوجی نیز مثل براسمی است و سبزی سردانی قابض است و وقت هضم تا پاک کند
علت باد و بلغم و تلخ را دفع آرد و سبزی کجی تلخ و بهنگام هضم تیز شود و کثرت و کف و کنت را دفع تمام دهد و سبزی کلا را گرداند که تیز تلخ است
و غلبه اخلاط ثلاثه را دفع کند و سبزی گوالی نه سخت گرم و نه سخت سرد بلکه معتدل است طبعیت و علت باد و بلغم و تلخ را دور کند و باد و تلخ را
خارش و سبب و گرم و کف و باد را دفع گرداند و فزده تلخ و تیز دارد و سبک است و پلول گرم است و فزده تلخ و تیز دارد و جراحت را بکند و باد و
انگیز و کف و تلخ را بر بردار و وقت هضم تیز شود و آب منی و گر سنگی زیاد کند و آرزو بر طعام آرد و باد بجان فزده اندکی تیز تلخ دارد و آرزو بر طعام آرد
وزود هضم شود و گر سنگی افزاید و باد و بلغم را برپاید و باد بجان نچته و رسیده اندکی فزده شود و در تلخ افزاید و لکوره و کربا نیز مثل باد بجان آید
و سبزی بالسه و نم شاخهای نوز ستانان است و سبزی چراته چرب اندک و تلخ را برپاید و سبزی سبزی سبزی سبزی سبزی سبزی سبزی سبزی سبزی سبزی سبزی
برن خشک و سرد و بوقت هضم سبک است کف را برپاید اما تلخ که باد میوسته باشد آنرا تحریک نماید و سبزی کال ساگ که در ولایت
بهنگام میشود و فزده تلخ دارد و گر سنگی افزاید و آرزو بر دفع گرداند و سبزی معصوم گرم و خشک است و فزده شیرین آرزو بر هضم شود و بلغم را
دفع سازد و سبزی چنگیری فزده ترش دارد و گرم است و باد و کف را دور کند و گر سنگی آرزو بر هضم سنگینی و بواسیر نیز بر دارد و سبزی
تالی فزده شیرین دارد و باد انگیزد و زحمت تلخ را دفع گرداند و سبزی کنت کما و کزنگا و سبزی پونی و سپید سر و نر و دودی و
پیور که نوعی از جنس سردانی است اما بزرگ بزرگ دارد و جوک و بلهمل و گومه جمله فزده شیرین دارند و خشک و سرد و سهل اند و آخر فزده
مقداری شود و در باد و افزاینده و تلخ را زیادت نکند و کف را برپاید و اما سبزی کنت کما فزده شیرین تلخ دارد و سبزی کزنگا فزده شیرین و زحمت
دارد و سبزی رالی سیاه سرد و قابض است و زود هضم شود و غلبه اخلاط ثلاثه را دفع گرداند و سبزی سنی نیز همین فائده دارد و سبزی نخود فزده
شیرین دارد و وقت هضم نیز شیرین شود و بدشواری و پیغم شود و سبزی کلا و بزرگ خشک و سخت باد و انگیزد و فزده شیرین دارد و مقداری
شکم براند و سبزی برگ کرچ وقت هضم تیز شود و خاصیت گرم دارد و باد و کف و آماس را دفع کند و سهل است و سبزی برگ تنبول را

سبزی شفا

فواصل در مختار

مزه تلخ و تیز و زخمت است و خاصیت تیز و گرم دارد و از حلق را نیک کن و باد و کف را بر باد و گرسنگی پیدا آورد و بوقت هم تیز شود و چون در خارش بوی بد
از بدن اهل گرداند و خوشبوی است و اما تلخ را بیا آورد و بسیاری تر و خام سهل است و گرسنگی افزاید و مزه زخمت دارد و خارش و چرک زبان و بوی
بد را دور کند و نفع بسیاری خشک بالا گفته شد. و گل کچنار و سنی و سنبلیله مزه شیرین دارند و بوقت هم تیز شیرین شوند و رکتیت را
رفع گرداند و گل بالنده و انگست مزه تلخ دارند و بوقت هم تیز شود و کبیر و ک و سرفه را دفع گرداند و مخصوص گل انگست زخمت گرم و زخمت
سرد است و شبکوری را دفع کند. و گل سهجته لعل و گل کربل وقت هم تیز شوند و باد را دفع نمایند و بول و غائط را بر این مخصوص گل کربل
در وقت هم است و کف و تلخ را دفع گرداند و گل کتخیدن و گل نم و مویها و آگ و جویبار و گل که جمله دفع کف و تب و بیست تلخ اند
و در طب کتیت گفته است و چون کبیر مزه زخمت و تیز و خاصیت گرم دارد و موی و پوست اندام را فایده رساند و کف و تلخ و رکتیت و کرم
و لیب و میست و لنگی که از باد باشد و علت برص و چربی و پرمیور را دفع گرداند و رساین است و گل جویبار تلخ و شیرین و زخمت است بوقت هم
شیرین میشود و خاصیت گرم دارد و موی سفید را سیاه کند و غلط را و ده هم کند و باد را افزاید و هم مزه تلخ دارد و بوقت هم تیز شود و سبک تر و قاضی
و دل را فایده رساند و بدل مغز است و اما تلخ و کف و پرمیور و تب و کرم و میست و دمه و امراض چشم را نیک مغز است و باد را زیاد کند و در
نونا آرزوی طعام و قی و زیادتی آب در بدن و تشنگی و ماندگی و جراحت را دفع گرداند و برگ نوازان هم که میروید دفع رکتیت و فایده است و کف
و کرم و میست و مرضهای چشم را نفع دهد و باد را زیاد کند و برگ رسیده او همین نفع دارد و علی الخصوص جراحت را برودی برگرداند و وندی هم
که بدان برگ جنسیده میباشد و دمه سرفه گرم و میست و تب را دفع کند و گل هم برای چشم نیک است و کرم و تلخ و زهر را دفع سازد و باد را فرستد و وقت هم تیز شود و نوازان
طعام را هر گونه که باشد زود دور گرداند و بار خام از آن هم مزه تلخ دارد و وقت هم تیز شود و سهل و گرم و سبک و خشک نیست و پرمیور است و بواسطه کرم را دفع گرداند
و بار نخبه از آن هم مزه شیرین تلخ دارد و چرب و کران و چسبیده است و کتیت و کف و علت های هم و کبیر و ک را بسبب هم شده باشد دفع گرداند و هم تیز هم گرم و میست را
دفع گرداند و تلخ و تلخ و گل نیلوفر هم سرد است و مزه شیرین تلخ دارد و کف تلخ را دفع کند و گل نیلوفر هم که کف بود چرب سرد است و مزه شیرین دارد و تلخ را بر باد
و خوشی و زخمت حاصل آورد و گل نیلوفر هم قوی که تیل دام باشد مقداری نفع این از جنس سفید که شمارند و گل سنجبالوس سرد است و تلخ را بر دارد و گل الی
و گل نمل مزه تلخ دارد و از سبب بوی نیک خود تلخ را دفع کند و گل بولسرمی خوش بوست و دل و سینه را فایده دهد و مزه شیرین دارد و گل باول
هم بدین نامند و گل نالکسیر هم تلخ و تلخ و تلخ را دفع گرداند و نفع زعفران نه همچنین است و در طب کتیت میگوید که زعفران مزه تلخ و تیز دارد و رنگ آن قرمز
نیک کن و جراحت را صاف گرداند و علت های سرد و کبیر و قی و کرم و غلبه اخلاط را دفع گرداند و گل صندل سرد است و مقداری گرم نیز است گفت
و خون و رکتیت را دفع کند و گل بلبله کف و تلخ را دور کند و گل سیاسه را نیز چنین است و فایده بعضی گله که ذکر نینتاده است از فایده و نفع
آن معلوم کنند و غنچه سهجته مزه تلخ دارد و بلغم را دور کند و غنچه بالنده مزه تلخ دارد و وقت هم تیز شود و علت کف و باد را دفع کند و چها تا یعنی آنکه
برشکال بر زمین سفید دام مانند چته میروید و گل سیر نیز نوعی از جنس آن میباشد و شاخ لونه که از نی تیره بیرون نی آید از آن مردم آچار
نی سازند این همه نفع پیدای آرد و بول و غائط را روان دارند و بخله این چها تا که چرب و چسبیده مانع بود کرم پیدا آرد و مزه شیرین دارد
و آبکتاب است و تلخ و بلغم را اندکی زیاد کند و باد بسیار آرد و شاخ لونه است از آن نی نیزه خشک و تیز است و مقداری مزه زخمت دارد
و وقت هم تیز شود و تا پاک انگیزد و علت بلغم را بر دارد و مقداری زور افزاید و چها تا بر انواع است بعضی از پرال بعضی از نیچ و نیشکر بعضی از
گرسنگی خشک بعضی از نیچ و بعضی از نیچ بالنس بعضی از زمین پیامی آید اما آنکه از پرال میروید و خشک است و مزه شیرین دارد و بوقت هم تیز
شیرین شود و غلبه اخلاط تلخ را دفع گرداند و آنکه از نیچ نیشکر پیامی آید سرد است و وقت هم تیز شود و آخر مزه زخمت دارد و آنکه از گرسنگی خشک
بری آید باد انگیزد و مزه زخمت دارد و آنکه از زمین میروید اندکی باد پیامی آرد و در هر زمینی که بروید خاصیت آن مین روی باشد و سیرمی که خشک کرده

۴۴

می آرند و کجاره کجی و کجاره شریف و کتان و مانند آن بپوشنی است و اکثر علتها را پیدا آرند و سببهای شیرین اکثر مسهل و بعضی قلیض و سرفه خشک و
 در بعضی اند و مقداری فزونی زحمت هم دارند و بدانکه گل مبرگ و بار و نال یعنی دندی و بیخ جمله سببهای شیرین و در بعضی اند لکن از گل برگ در بعضی اند
 و از برگ بار و از باد دندی در بعضی ترست و سبزی که برگش درشت و یا کمند باشد و یا آنرا گرم خورده باشند و یا بجای باد برده باشد و یا
 غیر وقت برآید ازینا احتراز نمایند. فائده بداریکند و سناول و حبسینده و بیخ نیل و قمری و سنگهاره و کسیر و موصلی و بندالود و بعالو کتقا
 و رتالو و لوسالک و مانند آن جمله کتیت را بر بایز و سرداند و فزونی شیرین دارند و در بعضی اند و آب منی و شیر را فزاینده و ازین جمله بداریک شیرین است
 و زبزی و آب منی و زور و فزاینده و صلامی حلق نیک گردد و باد و تلخ را دور کند و سناول و خرد و نبرگ باد و تلخ را دفع گرداند و فزونی شیرین قلیض دارد و در اول
 فائده رساند و عقل و زور و کسنگی را زیاد کند و در سایین است و آب منی را فزاید و زحمت سنگرینی و بواسیر را بر بایز و شلخ نواز از آن سناول
 فزونی دارد و زحمت کف و تلخ را دفع گرداند و ب سینه بدشواری هم شود و پوشنی اند و مهبی و خشک است و تپاک تنگینه و در کتیت را دفع گرداند
 و کسیر و سنگهاره سرد و در بعضی پوشنی اند و در طب کتیت گفته است موصلی شیرین و مقداری تلخ است و خاصیت گرم دارد و زور
 بر فزونی شود و وقت باه و آب منی زیاد کند و بواسیر را در دفع کند و در سایین است و بجز کتیت و باد را انگیزند و بندالود وقت هم تنه شود و تلخ
 فزاید و بلغم را بر بایز و سوران و استهولک و نانگند و بواسیر و باد را خشک و در بعضی اند و فزونی تلخ و زحمت دارد و باد را خشک انگیزند و شکم را سبب
 گرداند و کف و باد فزاینده و تلخ را بر بایز و سوران و دفع بواسیر است و کتیت میگوید که سوران افغ لغسٹ سورن جنگلی علی الخصوص دفع بواسیر
 و مانند فزونی شیرین دارد و سرد است و در بعضی شود و استهولک بخت گرم نیست و جمیع انواع سالک بیخ نیل و قمری هر چه سرد است و در بعضی
 شوند و فزونی زحمت دارند و باد انگیزند و تلخ را دفع گرداند و باراسی که فزونی دارد و وقت هم تنه شود و آب منی فزونی و در فزاید و در سایین
 و بلغم و بر میوه و پیست و گرم بر بایز و ازین جمله آنکه خام بود و غیر وقت شده باشد و سخت کمند و علت آلوده و گرم خورده بود از آن ترزاید
 و معتد زحمت تا طر جوز سندی و خریا و مانند آن که آنرا کتیت گویند فزونی شیرین دارد و وقت هم شیرین شود و کتیت را دفع گرداند
 آب منی فزاید و کف زیاد کند و باد را بر بایز فائده نمک سنگ و نمک دریا بر نام و نمک سوخیل که آن دو جنس است یکی آنکه
 بوی دارد و دوم آنکه بوی ندارد و نمک کالی که آنرا و نمک گویند چنانچه سانبهر و مانند آن و نمک تلخ که آنرا و بجز گویند بپوشنی
 که نوشته شده اند مقدم از موخر گرم ترست و بدین ترتیب دفع باد و پیدا آورنده تلخ اند و بر عکس این ترتیب چربش و فزونی شیرین و از آنجمله
 و غلط روان گرداند اکنون فائده ازین نمکها بترتیب گفته می آید نمک سنگ علت چشم را دور گرداند و دل را فائده رساند و مقدار
 شیرین و چرب و باضم است و اگر سنگی آرد و آب منی را افزون کند و دفع غلیظه اخلاط مثلثه است و از همه انواع گاه بهتر و مفید است و نمک دریا
 وقت هم شیرین شود و مقداری گرم و اندکی چرب و مسهل است و تپاک نانگند و تلخ را زیاد نگرداند و در شکم را نیز دفع کند و نمک بر نام
 گرم و تیز و خشک است و در شکم دفع کند و علت دل را زایل کند و آرزو بر طعام آرد و اگر سنگی پدید آید و باد را از شکم براند و نمک سوخیل و در بعضی
 و خاصیت گرم دارد و کوله و در شکم دفع کند و بوی ناکست و دل را فائده رساند و اگر سنگی را افزون گرداند و نمک کالی خواص تیز و سخت گرم دارد
 و بوقت هم تنه شود و در تمام وجود در آنهم گرداند و باد را بر بایز و کف را از دهن روان کند و در راه رگمای باریک در آید و غلط را از شکم گرداند
 و بول فزاید و نمک ادبهر فزونی تلخ و تیز شوارد و در بعضی هم شود و در راه رگمای باریک در آید و باد را در راه آن براند و نمک کتیت که از نبات
 گویند مسهل است کف و باد و گرم را بر بایز و وجود لاغر را فزونی کند و فزونی را لاغر گرداند و تلخ و اگر سنگی فزاید و نمک که در زمین شور باشد و فزونی
 و جمله علتهای بلغمی را بر بایز و جو کهار و ساجی و سماگ کوله دستگرینی و زکام و سرفه و بواسیر را دفع گرداند و هر همه باضم و شوراند کتیت
 انگیزند و شکم را روان گرداند خاصه جو کهار و ساجی مثل آتش سخت تیز اند و آب منی و بلغم کم کنند و بوی شکم و بواسیر و کوله و پدید دفع گرداند

فائده های

و شوره ناپخته که آنرا و کوه چار گویند و زراعی کند و باد از وی نماند اگر جراحت یا و نبل نماند ترشح پیدا آرد و شوره ناپخته که آن را با کرم یا کرم
 سبزه صاف کند و باد را افزاید و تلخه نیز زیاده کند و بلغم را بسیار کم کند و فواید دیگر شوره پاک پیشتر ذکر خواهد افتاد و نیز درین است و سهوا که
 که سخت تیز است گرسنگی افزاید اکنون بیان فواید و صفات و ابداعات گفته می آید بدانکه فائده تر مزه شیرین دارد و دل و سینه را فائده
 رساند و غلبه اخلاط ثلثه را دفع کند و فریبی و آب منی را زیاد گرداند و سرد و رساین است و چشم را فائده رساند و دفع زهر است و ضعف
 پیری را جوانی و قوت مبدل کند و در طب کفایت گفته است که زرمزه شیرین تلخ و زخمند دارد و خراشنده است و در پیغم شود و زور عقل
 و حفظ و روشنائی تن زیاده کند و آواز حلق نیک گرداند و راجر و گ و دیوانگی و تپ و اثر زهر را دفع گرداند و دفع علت پیری و ضعف است
 و جوانی را برپای دارد و لقمه مزه ترش دارد و سرد و چرب است و باد و تلخه را دفع گرداند و در طب کفایت گفته است که مزه ترش مقدار کمی است
 و خراشنده و مسهل است و بوقت همضم شیرین شود و جوانی را برپای دارد و مسه مزه شیرین و مقدار کمی زخمند دارد و سرد و خراشنده است و
 شکم را روان گرداند و در طب کفایت گفته است که مزه مس تلخ و شیرین و ترش و زخمند است و وقت همضم تیز شود و جراحت را بر آید و
 کف و باد و دمه و سرفه و بیست و بواستره پند روگ را دفع گرداند و روشنی خراشنده است و مزه تلخ دارد و برای چشم مفید است و کف و باد را
 دفع نماید و در طب کفایت گفته است که روشنی گرم است و مزه زخمند و تلخ دارد و مسهل و خشک و در پیغم است و تلخه و بلغم را بر باید و آهسته است
 و باد و انگیزد و رنگی و کف و تلخه را بر دارد و کفایت گفته است که آهسته مزه تلخ و زخمند و شیرین دارد و در پیغم مسهل است و جوانی را برپای آرد و چشم را
 فائده رساند و زهر و درد و آماس و بواستره و بیست و پند روگ و سیلان منی و کرم و جربی را دفع گرداند و آهسته بسیار جنس است نافع خاصیت پیری در
 فصل بواستره گفته خواهد شد و خاصیت فائده ریجیم آهسته مثل آهسته آن دانند و آهسته که او را کانتی نامند تیز و سرد است و سیلان منی و باد و پند روگ را
 دفع کند و جوانی برپای دارد و آب منی را افزاید و آماس و اثر زهر را میست نیز دفع کند و در طب کفایت گفته است که برنج مزه تلخ دارد و باد را افزاید
 و سرد و خشک است و کف و تلخه را بر باید و قلعی و سیسه مزه شور و تیز دارند و خراشنده اند و کرم را دور کنند و در طب کفایت گفته است که قلعی در
 و مسهل و گرم و خراشنده و خشک است و دل را دفع رساند و مزه اش تلخ است و مقدار کمی تلخه انگیزد و کف و پرمیو پند روگ و در کرم
 و باد و درد گرداند و سیسه مثل قلعی است و سیاب معتدل است و اگر بارومی سو آمیزند سرد باشد و اگر بارومی گرم یا میند گرم باشد گرسنگی
 سخت افزاید و کرم و بیست را بر باید چشم را موافق و مفید است و زخمند پیری را دفع گرداند و رساین است و اگر سیاب را بطریق نیک معمول کنند
 انواع رنجها را دفع باشد اما در بیان ابداعات اکنون مذکور می رود و طبع سرد و شیرین و زخمند است و در پیغم شود و صفات و دعات را افزاید غلبه
 اخلاط ثلثه و بیست و جراحت و سیلان منی و زهر و کرم را بر باید و کف و صفا گرم و مسهل در رساین است و مزه تیز و تلخ و زخمند دارد و وقت
 همضم تیز شود و تلخه افزاید و غلبه اخلاط و خارش و بیست و کف و باد و کرم و کرم و پیه را بر باید و علت پیری را بر باید و موی سفید را
 سیاه گرداند و خون زیاده که یا قشیشا یعنی سونا کچی بر چند نوع باشد و مزه زخمند و شیرین و ترش و تلخ و تیز دارد و زود همضم گردد و
 در تمام اندام در آمده همضم پذیرد و در وقت همضم تیز شود و آواز حلق نیک کند و آب منی افزاید و رساین است و علت پیری را دفع کند
 و خراشنده است و برای چشم نافع و مفید بود و علت بیست و زهر و کرم و آماس و بواستره و پرمیو خون فاسد و پند روگ در دشانه را دفع گرداند
 و سونا کچی نند در کان زرش شود و جنس سفید که آنرا و پاکچی گویند و در لب آب تابی و آن جنس از دریا چینی یا چین غیر جای و آنرا کرات یعنی کاهوی زرا
 و فصل گرم و چرب و خراشنده و مسهل و در پیغم است و مزه تلخ و تیز دارد و کف و دمه و اسید دیو و سرفه و اثر زهر و خون فاسد را دفع گرداند
 و وجود را روشن کند و زنج گرم و چرب است و مزه زخمند دارد و تیز دارد و زهر کف و تلخه و خون فاسد و کرم و بیست و موی را دفع کند و کل عمل
 که آنرا کبر و نامند سرد و چرب و زخمند است و مزه شیرین دارد و چشم را فائده دهد و بگنگ و کف و خون فاسد و تلخه و زهر را دفع کند

فوائد و صفات

فوائد و صفات

در کرم

و سون کیر و نیز همین فائده دارد علی الخصوص چشم را بجا بخت مفید است و بادوقی را دفع کند و توتیای سبز که بر دونه است یکی نل نیک و دیگری سفید رنگ و هر دو زود چشم و خراشیده و سهل ندوزد و زخم و تیز و شور دارند و برای چشم نیک مفید اند و کف و گرم و زهر و سست شامبند و خارش را دفع گردانند و سنگ بصری ازین در فواید چشم بر امتب زیاده است و زراک که آن بر دونه است یکی کسبیس و دیگری کسبیس و کسبیس نجاصت گرم است و مزه ترش و شور و زخم دارد و برای چشم مومی موافق و مفید بود و زهر و برص سوزاک بول سنگ شانه و کف و باد را دفع گرداند و تشنگی مزه تلخ و تیز دارد و وقت بهضم تیز شود و در چشم و پست و بول سرب زهر و کف از وی نماید و مسلما جیت خراشنده و در سایه است و مزه تلخ و تیز دارد و گرم است و بوقت بهضم تیز شود و با هر دار و نیکه یا نیند طبیعت آن دار و از گرمی و سردی بگریز و کف و سنگ شانه و پند روگ و علت خون فاسد و بواسیر و گرم و دمه و آماس و انما و علت شکم و از جنس کوله و کله و کله را دفع گرداند و سندر رس گرم است و مزه تیز دارد و جراثیم را صاف کند و شکسته را پیوسته کند و بسبب دارد و در رانیت سرد و چرب و سرد و قابض شکم است و مزه شیرین و زخم دارد و بگمگ و دمه و توی و زهر و کف و تلخه و کله و یک و خون فاسد را دفع گرداند و چشم را موافق و طبیعت سرد است اینچنین که نوعی از سرد است و چوشانهای نینی میباشد و اگر بشکند سیاه بیرون آید و بعد آس کردن عمل میکند و همین نفع دارد و رسوت مزه تیز و تلخ دارد و برای جراثیم نیک است و گوشتی که مردار باشد از او علت دهن چشم را دور گرداند و اگر با شیرین سوده و چشم کشند نفع تمام بخش بجهت این شور و گرم است و پرده گل چشم را بر دارد و بچشم گرمی مزه تیز و شیرین و زخم دارد و گرم است و کف و تلخه و زهر و برص و خارش و جراثیم و بسبب و پر پیوراد دفع کند و گل سیاه در دفع جراثیم و زخم و تپاک و زبانی خون حیض فائده دارد و خلیش سرد و چرب است و زهر و تلخه و خون و تپاک و آماس را دفع کند و عضوی شکسته را بر گرداند و در طب جرک میگوید بگلیکه مزه از زخم تپاک با افزایش و آنکه مزه شور دارد و تلخه آنکه در آنکه مزه شیرین دارد و بطنم افزاید و در طب کیدت گفته است که آماس و کومید و پند روح و اندریل و بنوالی و سور جرات و چند کات و با بوناب و بجم داک یعنی لعل مروری و کر زین مزه هر سه شیرین و زخم است و خواص سرد دارند و دفع اثر زهر و علتها چشم اند و خراشیده و سهل اند و دیدن چیزهای فرخ و میمون بوند و قفادل نیک اند و مستی بیل یعنی آبیکه از گوش بیل چکد موی را سیاه گرداند و زهر دور کند و زخم برص را هم دفع بود و از خضاب و خبل است و گور و چین یعنی دروین ماده گاو سرد و تلخ و خشک است و حشمتی پیدا آرد و وجود در روشن گرداند و زهر و زخم و نخوست اختران و انما و سقوط حمل و خون فاسد را دفع کند و جراثیم را بر گرداند و سست میگوید آنچه از غده و گوشت و سبزی و میوه درختان ذکر کرده شده است خواص او از مزه او از خاصیت عنصری که در وی غالب است معلوم گرداند و از جمله غلای خریف شالی رشتال سستی و از غله ربیع جو و گندم که دو ال دارد و متکثر سردی و عارس مفید تر است و از گوشت پرندگان دلج سیاه و سفید و لاده و از جنس جانوران و شتی گوشت آهوی سفید و سیاه و کر نیک یعنی آنکه چهار رنگ دارد و گوشت طاوس و از ماهیان ماهی بانسی یعنی آن ماهی که شکل ماری باشد سخت مفید است و از جمله میوه ها و بار درختان انار و آمله و انگور و مغزها و پچالسنه کهرنی و ترنج نفع زیاده دارند و از جمله میوه ها کاه و کوه و بجهت بزرگ بجهت کشت و حج و ترب محرو و برای حیوانی زیاده فائده دارد و از جنس روغنها و قسم لبنهار روغن و شیر ماده گاو مفید تر است و از غلای نیک سنگ و از قسم ترشهای بستانی ترشی ترنج انار و ان و از اشپای تیز پیل دراز و سندی و از اشپای تلخ باد بجان و پهلول بهتر است و از اشپای زخم است سپاری و پچالسنه نفع تر است و از اشپای شیرین شمد و روغن ستور بهتر است و از اشپای نیشکر سفید که صاف سازند مفید تر است و از غلای غله که نیک است که کبسال ماند و باشد نافع تر بود و از گوشت گوشت جانور جوان که نپیرد و بچپ باشد نافع و لذیذ تر است و هم طعم میگذرد و شیب بچپ باشد در خوردن آن مضرت برساند و از طعمه طعام تازه بهتر است و در میوه که بچپ باشد خوردن آن نفع بسیار دارد و قانکه از اشپای را گرم است و از اشپای سرد و خوردن آن کسی را که به سبب تغذیه و یا اسهال گرسنگی کم شده باشد مفید تر است و خلط روده را همضم گرداند و گرسنگی را افزایش و اگر مقاری

و از اشپای نیشکر سفید

سندھی و پیل دراز و پیل گرد آس کرده در وانان زنده بادی که در شکم قبض شده باشد آنرا بر باید و دل را مفید بود آشامی که به نریدن یک حصه برنج در
چهارده حصه آب تا آنکه زیاده از نصف برنج مذکور گداخته تا آب میانیزد و مقدار سی بخت بماند سازند و آنرا بهندی سپر گویند و خوردن آن آتش محسوسه
بفرز و زود خوبی آرد و زود مضم شود و گرسنگی و ماندگی و تشنگی و تپاکی و ریم شکم بر باید و باور راه خود بیرون آرد آشامی که نریدن یک حصه برنج در
چهار حصه آب تا آنکه نمیمی برنج گداخته در آب مخلوط گردند نمیمی بخت بماند سازند و آنرا بهندی بلبی گویند از خوردن او دل افانده و آرام حال نریدن
شکم است و زور افزاید و فزونی دارد و گرسنگی بر آن و خوردن در اسهالی و سیرانی پیدا آید و اگر درین آشام گشت و سبزی میوه های ترش مثل
انار و انبه و انار خام که غوره باشد انداخته نریده فائده رساند و فزونی آرد و آب منی افزاید و در مضم شود و کھتی که نریدن یک حصه برنج و ترش حصه آب حاصل شود
و آنرا جویون کھتی گویند همین نفع دارد و لیکن مقداری گرمی آرد و آشامی که به نریدن یک حصه برنج و چهارده حصه آب بخت سازند و آن جامه نریدن
تپلیه مایه او بیرون کشند و آنرا مانا گویند شیر برنج پرلی و بغم را زیاده کند و قوت افزاید و شسته است و در مضم در آید و کھتی که از برنج و دل و
آمیخته سازند و نیز نریدن بسیار انگیزد و زور افزاید و تلخه را نیز پیدا آرد و باور بر باید و کجاست بر سته نفع است یکی از برنج سفید و درست و شسته
چون در بخت آمده باشد باز آب در و نریدن تا دانا علی در شوند و جوش آن بیرون آرد و گرم بود و این بخت زود مضم شود و در مضم آنکه از برنج بکشد
خیر سته نریدن و بسیار نریدن و جوش او کشیده باشد و سرد بود و آن گران است سوم آنکه برنج بریان کرده به نریدن و مضم شود در این سبک نریدن
و بریانده بلغم بود و اگر برنج و روغن ستور یا روغن کتجد یا روغن گاو گشت یا بار درختان یا در شیر قوچ اشیا یا ایدال نریدن و مضم شود و فزونی آرد و اگر
برنج و شیر نریدن یا گران پیکند بلغم است افزاید زود مضم قوت باه و روشن کننده تن اندام است و اگر دال را بریان کرده و مضم شود در این سبک
او در گردنیک گداخته شود و مضم شود و فزونی آرد و مضمی ص دال ماش و اگر دال ماش را مضم کرده و در مضم برنج و درست بریان کرده را در روغن
ستور یا زهره و اندکی بریان کرده در شیر گاو و قوام رقیق نریدن و پاره شاکتری یا مصری نبات و با دام مقشر اندازند کسیکه در ادعای نقصان
گشته باشد بخورد از این هفت دعوات افزون شوند عین را در کار گرداند و مضم آنرا م را نیز دفع کند و فزونی چالاک نریدن و قوی حال کند و اگر
که از سبب یکی خلط شده باشد نیز دفع کند و هر سبزی که چوشانیه و آب او را پیله دور کند لیده آنرا در روغن بریان کرده نریدن مفید بود و آنکه
غیر چوشانیه و بی روغن نریده شود مضر است و هر گوشتی که آنرا در روغن و شیر و جوات و دوغ و با سرکه سندی و یا دیگر ترشی و اشیا ترش چنانچه
اورد و سندھی و پیل گرد و مانا اینها انداخته نریدن مفید تر بود و زور و فزونی افزاید و آرزو بر طعام آرد و مضم شود و اگر گوشت نریدن بخت
و خوشبوی انداخته بجز در کف و تلخه انگیزد و زور و فزونی و گرسنگی افزاید و اگر گوشت باریک بریده در روغن ستور بریان کنند باز آب گرم انداخته نریده
ترم گرداند و خوشبوی اندازند بخت چرب بود بزبان سندی آنرا پسکه گویند دل را فائده دهد و آرام حال کند و در مضم در آید و آرزو بر طعام
پیکند و زور عقل و گرسنگی و فزونی و اوج و آب منی افزاید و اگر گوشت آس کرده در روغن ستور بریان کرده نریدن همین نفع دهد و اگر گوشت را در تنور
بریان کنند این مقداری ازان سبک بود و گوشت سبک کرده و در مضم آید و اگر گوشت را بر سبک کرده و جوات بر سر آن ریخته بریان کنند بخت و مضم بود
گوشت سبک را بر روغن ستور و دوغ کوشنیز و نمک سنگ تر کرده بریان گرداند آنرا بهندی پرده که گویند نیز مضم شود و اگر گوشت در روغن کخی
نریده شود خاصیت گرم دارد و تلخه انگیزد و در مضم آید گوشت که در روغن ستور نریدن خاصیت سرد دارد و سبک است و زود مضم شود و گرسنگی آرد و آرزو
بر طعام پیکند و دل را مفید بود و چشم را روشن کند و تلخه را بر باید و شور بامی گوشت آرام دهد و زور را افزاید و با د تلخه و سستی بر باید حفظ
و اوج را افزون کند و از حلق را صاف کند و کسیکه بسبب زحمت تب لاغرت ه باشد و یا در سینه زخم شود و یا اعضا شکسته بود یا سستی او
نقصان پذیرفته باشد او را فائده رساند و فزونی و استواری تن و زور و آب منی افزون کند و اگر شور بامی مذکور شیره انار و آن اندازند
حلت کف با د تلخه براید و دعوات را فزاید مخصوصی که بر باید آرام حال آرد و هر گوشتی که چوشانیه خلاصه و در نریدن آن گوشت فزونی و قوت نیارد

نریدن

سنگ رشای

و شقی بود و پیشواری هم شود و خشک است و باد را پدید آورد و بر گوشتیک از وی استخوان دور کرده بچشات و بعد از آن آس کند و پهل از پهل کرد
و سندی وقت دروغن انداخته بنیزد و این گوشت را بنیدی پسوار گویند و بریم شود و چرب است و زور اقراید و زحمت با و براید و در طب کت
میگوید اگر در پیسوار مذکور شور با نیک گفته است با نازند و بنیدی آنرا یک باجکل نامند مفید تر بود کسی را که سنگی زیاده باشد او را نافع بود و
و بریم است و اگر دل منگ و ماش و عدس را مقشر کرده بچشات زجده آس کند و سندی و پهل دراز و پهل کرد و کشنیز و زیره و اناردان و نمک سنگ
انداخته بنیزد و آنرا پیسوار غنچه گویند و بریم شود و دال غنچه که از آن پیسوار سازند نفع آن دال در آن پیسوار بود و چوش منگ و نوع است
کلی آنکه سندی و فلفلین انگزه و نمک و روغن انداخته کنند و آنرا گرت گویند دوم آنکه بی انخیز با باشد و آنرا گرت گویند و این هر دو نوع کف را
برباید و گرسنگی افزاینده برای همه کس مفید است و بهتر و اگر در جوش مذکور شیره انار و انگور اندازند آنرا بکھا و نامند و آرزو بر طعام آرد و اخلاط را
بر حال آن دارد و زود در پیسوار آید و عدس و گرت م و منگ و کلکتی را اگر یکجا بچشاتند و نمک اندازند جوش آنها کف و تلخه را زیادت و
کمکن بر حال خود دارد و باد را بر باید و اگر درین جوش شیره انار و انگور آمیزند باد را دفع تر بود و آرزو بر طعام آرد و گرسنگی افزاید و زود در پیسوار
و دل نیز مفید تر باشد و اگر در سته حصه منگ یا عدس و مان اینها چهارم حصه پهل و یا نم انداخته بچشاتند جوش مذکور کف و چربی و تلخه و گرم
و بیست و پنج را دفع گرداند و گرسنگی زیاده کن و دل را فائده رساند و اگر چهارم حصه ترب انداخته بچشاتند سه فرود و دمه و کف و آب و دهن کام و
تپ چربی و علت های گاو دفع گرداند و آرزو بر طعام آرد و جوش کلکتی باد و دمه و پنس را دفع کند و دردی که زیر ناف خیزد تا حصر رسد و آنرا
تونی گویند و دردی که از زخم پتین خیزد تا زیر ناف رسد و آنرا پتونی گویند این هر دو زحمت را بر باید و بر سه فرود و بواسیر و کوله و چربی و کف را دفع گرداند
و اگر انار و آمل در دال منگ و یا عدس انداخته جوش دهند زود در پیسوار گرسنگی افزاید و بیوشی و چربی و کف و تلخه و باد بر باید و دیگر علت های که شش
و نه زیاده بلکه بر حال خود بمانند و جوش منگ که آمل انداخته سازند اگر بی قاضی است تلخه و کف را دفع کن و در طب بجا و سجا و گفته است
جوش منگ که در آن بلبل انداخته سازند بهین یعنی مسهل است و در سرت قاضی گفته است سوال میان این دو عبارت منافات می آید
و شقی و آن که هم قاضی و هم مسهل چگونه اند جواب بدانکه در طب سارنگه آورده است که داروهای سهیل چهار نوع اند یکی آزان انلومن و
دوم سرلین و سوم ریچن و چهارم بهیدن انلومن آنرا گویند که غایط خام نرییده فرود افگند چنانچه بلید و سرلین آنست که غایط خام
همچنان ناچخته فرود افگند چنانچه کواله و ریچن آنست که غایط ناچخته و خام را آب ساخته فرود اندازد چنانکه نسوت و بهیدن آنست که
غایط ناچخته خام که از سبب سه خلط در روده محم و سخت شده مانده باشد آنرا شکسته و جدا کرده فرود افگند چنانکه کنکی و کراسی آنست که از گری
و خشکی خود غایط نرم را چخته و منج و خشک گرداند ازین عبارت معلوم میشود که میان بهیدن و کراسی منافات نیست زیرا که بهیدن غایط را
شکسته جدا کرده فرودی افگند و کراسی غایط نرم را خشک و منج میگردد پس منافات آنگاه لازم آمد که بهیدن غایط خشک را آب میساخت
بهیدن غایط خشک را آب میسازد پس تناقض لازم نیاید و منافات میان ریچن و کراسی است و میان بهیدن و کراسی منافات نیست موصی گویند
میان ریچن و کراسی نیز منافات نیست زیرا که بالا ذکر کرده شده است که در یک چیز چند خاصیت میباشد از یک خاصیت چیزهای آبی را میگویند
و دیگر شبای منجر آب میسازد چنانکه در آتش خاصیت گرم و خشک است از گرمی خود زور و نقره را که منجمد آب میگردد و از خشکی خود آب استیجا
دیگر را جذب کرده خشک میکند چنانکه آب بقیه و جز آن و آتش که بذات خود یک چیز است و تفاوت خاصیت نرم را خشک میکند و خشک را نرم
میگرداند پس بدین دلیل جوش منگ با آمل اگر هم کراسی و اگر هم ریچن باشد منافات میان دو عبارت مذکور نیاید و خواص شبای تمام کمال
که هر حقه و عقل نمیکند چنانچه از آتش جنگل چون نمک سبخته میشود از آن خاکستر درخت کبیده میرود و جوش خود کلکتی و کسار او اخلاط را
نیک کند و باد را بر باید و نیز در طب سازند هر گفته است که چون برنج بریان کرده را در آبی گرم بنیزد و بعد کشتنیز و سندی فلفلین و روغن ماده گاو

و تنگ سنگ و انگیزه بریان کرده و مقاری روغن کهنه انداخته آشام کنند که آزا بندگی بنام شست کن مندا نامند سنگی و خون زور میزاید و
 مشابه را صاف کن روغن و جله علیتها را بر باید و چون در شره حصه آب بچینه ال از پییزی که اندازند لبه سندی فلفلین و تنگ سنگ و
 روغن مقداری یا کنند و بنیزند و این آشام را کرت چو کله گویند و آنکه بغیر این چیزی بود آنرا کرت چو کله گویند و این کرت چو کله یا سبکست و آن
 کرت چو کله گران شمرده اند و هر طعامی را که از سرخ آس کرده سازند چنانچه پته و مانند آن گرم بود تلخه و کف انگیزه و در وقت منضم تا پاک پدید آرد و زور
 میزاید بسبب منضم تا پاک و تلخه انگیزه و آب منی میزاید و اگر تلخه انداخته سازند نیز در منضم بود و لیکن فریبی افزاید و کف و آب منی را زیاد کند
 و تا پاک پدید آید و تلخه را بر باید و از دل ماش شسته هر طعامیکه سازند و بر منضم شود و با در برابر زور و منی و کف و تلخه را افزاید و غلط از آن
 زیاد شود و هر طعامی را که کهنه انداخته سازند و بر منضم شود و با در برابر زور و منی و کف و تلخه را افزاید و هر غلظه که آزا چشاید طعام سازند اگر چنان سنگران
 بوده باشد طعام آن سبک باشد و اگر از غلظه چوشیده که آن بذات خود سبک باشد طعام سازند سبک باشد و اگر در شیر آرد گندم یا آرد جو و برنج و
 مانند آن انداخته طعامی سازند مقداری تا پاک انگیزه و خوش بوی بود و دل افانده رساند و اگر سنگی پدید آرد و با تلخه را وضع کند آب منی و فریبی زور و
 آرام زیاد گرداند و هر طعامیکه آزا بر روغن ستور بنیزند سبک و خوشبوی باشد با تلخه را در روغن آب منی و زور افزاید و رنگ نظر را صاف گرداند و هر
 بر روغن کهنه و جز آن نیز به گام منضم نیز تا پاک انگیزه بود گرم باشد و با تلخه را در چشم را کم کند و تلخه و خون را فاسد گرداند و هر خوردنی که نبرد سخت بود یا بزرگ
 آتش آنرا بنیزند و نخته و گند از نشیره باشد از خوردن بوی در منضم آید و زور و فریبی افزاید و هر طعامیکه در آن میوه یا گوشت یا چربی یا مغز استخوان یا
 سبزی یا شکر یا قند یا شهد یا شیر یا کهنه و مانند آن افتد در منضم بود و زور و فریبی افزاید و آب منی زیاد کند و هر طعامیکه از غلظه آس کرده غلظه خام
 سازند چنانچه آرد نخود تر و سنبه و مانند آن تلخه و با در مقداری تا پاک انگیزه و در نظر کم کند اکنون طریقت سخن بعضی طعمه خوانند آن گفته میشود که بیارنج و
 و شیر بر بود و دیگر کرده با تش نرم بچوشاند چون نمایی بماند برنج رسال و کهنه که برابر بود و جادوی لغنی معزج چربی و مغز تخم کبکشل منفرج تخم بلبوس
 بر قدر مناسب انداخته نزد و بمقداری شیر که از جوشیدن مانده بود روغن ماده گاو یا رکن و قدری شکر صاف یا مصری نیز اندازند مرتب شود
 بعد از آن سندی و پیل گرو آس کرده بقدر مناسب اندازد و پست کافور بیدهد و فرود آرد و بندگی این را بسدن نامند بسیار فایده گندم
 و شیره و روغن ماده گاو و سبزه را آمیخته با تش نرم بچوشاند چون بقوام موافق چنانکه سخت غلیظه سخت رقیق بود و فرود آرد و این ابندی که کهنه
 گویند هر نوع مذکور فرقه شیرین دارند و دل افانده رسانند و بلغم انگیزند و با در برابر باید و بر منضم اند و آرام حاصل آید و زور و منی افزاید بسیار
 جزا بت با خلاصه در وی مقداری شکر و روغن ستور و شکر و در چینی و پیش و ناگ گیسو الایچی و پیل گردانداخته بغیر آب در جامه بنیزد و بعد پست کافور بیدهد
 و این را بندگی سکران گویند و فایده او آنست که آرزو بر طعام آرد و زور و فریبی و آب منی افزاید و بلغم انگیزد و با در برابر باید و بر منضم شود و با تلخه را
 و در سکر و چرب است و برای زکام خام مفید است و بسیار و شیر و آزا بچوشاند بیده میوه گندم را یا شیرین که گون نمیکند و اگر در روغن ستور بنیزد و در آرد
 کرده با در دوران شکر اندازد و مقداری الایچی فلفل گردانداخته پست کافور بیدهد و این ترکیب را بنامی سخجای نامند فایده این آنست که آب
 منی و فریبی افزاید تلخه و با در برابر باید و بر منضم آید یا در دیگر شیر اگر غلظه چندان بچوشاند که مثل خمیر گردد و از بن نمیسزدان قرار کند و سخجای
 مذکور بالای نان مذکور داشته تلخه کهنه در روغن ستور بنیزد تا که سرخ گردد و در طب سندی این را پس گفته اند و آنچه خواند سخجای مذکور
 گفته شد فایده دو چند از آن باید شمرد همان گرم سبک است و نان سرد گران است و نانی که با کشتن نخته شود آرزو بر طعام پدید آید و اگر سنگی
 افزاید و قالیق است و غلظه خلط را بر باید و صاحب سب را نیز مفید بود و نان تنگ نیز آرزوی طعام پدید آید و اگر سنگی افزاید و بر منضم است
 و زور و خون را افزون گرداند و نانی را که پیلین ساخته بنیزد و بر منضم است و قالیق و سبزه و بر منی بر منی دل میزاید و با در برابر باید
 زور و منی و آزا سندی و آب منی اندو اگر در روغن کهنه بنیزد و شکر می شود و تا پاک افزاید و با در برابر باید پیران از آن تنگ سبک و خشک است

وزود و در پیغم آید و پاپیر یا شمشیر پیغم شود و قوی افزاید و پاپیر بر سر نخ زود پیغم است و آرزوی طعام سرد آرد و بر طعامیکه از اشیای گران سازند گران بود
و آنچه از اشیای سبک سازند سبک بود اکنون فائده خوردن و آشامیدن اشیای موافق مبطوم و مشرب سابق که از اشیای گران گویند بیان کرده
سے آید بدانکه بعضی کسانرا بعد خوردن چیزهای از اشیای شیرین رغبت بر ترشی پیشو و ایشان را ترشی خوردن نافع است و آن خوردن ترشی چون بر
بر ترشی شود شیرینی خوردنشان مفید بود چنانچه بر هر چیزی که کسی را رغبت شود بعد از متفرط عامی آنچه خوردن ایند او را مفید بود و آب سرد و آب گرم و شراب
و جوش چیزها و میوه های ترش چنانچه ترنج و انگور خام و مانا این و سرکه سندی و شیر و شیره و نیشکر حکیم اشیای که از این اشیای مذکور چیزی که موافق
خوردند و اند بعد از طعام خوردن یا چیزی از اینها بنوشند و ازین مشروبات که مذکور شد آب باران که در او و آخر پرشکال گرفته بود بجا فطرت تمام نگاه داشته باشند
بمفید تر و آنرا اگر کسی در غن سبزه و یا در غن کج و یا مانا آن بنوشد باید که بالای آن مقداری آب گرم بنوشند که بعد بنوشند که غن بلا در و غن نیک
آب سرد مفید تر و آنرا بعضی گفته اند برای تیکه و غن کج و مانا آن بنوشند و در تابستان جوش چیزیکه موافق داند به در سردی که سندی بود
مفید تر و آنرا بعد بنوشند که سردی که سردی بود و آب سرد مفید بود و آنچه خوردن طعامیکه از غله آس کرده سازند چنانکه بره و مانا آن بعد خوردن جزوات و شیرین و شراب
آب سرد و بنوشند و در هر خوردن را نیز آب سرد مفید تر باشد بعضی گفته اند یک طعام که از غله آس کرده خوردن باشد آنکس آب شیر گرم نافع تر بود و بعد
خوردن بهت رسال منک و مانا شیر یا شوربای گوشت نیک بود کسی که از جنگ کردن یا راه رفتن یا در تاب آفتاب مست شده باشد و یا از
شراب یا اثر زهر داشته باشد و او را نیز شیر و یا شیر شوربای موافق بود و آنکه طعام ماش یا خوردن خوردن باشد آنرا جزوات و آب جزوات و سرکه سندی
باید و او شراب خوار را بعد از خوردن گوشت شراب نافع بود و کسانیکه شراب میخوردند بعد خوردن طعام جز آب میوه ترش چنانکه نار دانه و میوه دیگر
تشنه داد و آنکه ماندگی راه دارد و یا گرمی آفتاب خورده باشد و یا از بسیار سخن گفتن یا از کثرت جماع مست شده باشد آنکس آب شیرین یا آب
بود و او را بعد طعام شراب مفید بود و در تاب بعد طعام شمد آب آمیخته خوردن نافع بود و کسیکه بی زحمت بود بعد طعام او را صحت چیره باقیمه است خوردن
کوبی را که غلبه باد باشد چیزی گرم و چرب بیاورد و صاحب باغ و خشک گرم دارد و باید داد و صاحب تلخ را اشیای سرد و شیرین مفید بود و بعضی گفته اند
شیره نیشکر نافع بسیار و برای خوردن زهر از آن و سبکستان و سرس میخام کرده می باید داد و آنچه خوردن طعام هر غله که بود ترشی آرکنار نافع بود و آنرا
بر چون مانا و آنچه خوردن گوشت خوکش خال پشت و مانا آن که آنرا بلیغ بپزند که سندی مفید بود و بعد خوردن گوشت او را نیشکر و شکر و شکر را
خنگمال گویند شرابیکه از پیل دراز ساخته باشند نافع تر بود و آنچه خوردن گوشت و لاج و لاه و مانا آن که آنرا بپزند شرابیکه از کتله خورده
بزرگ ساخته باشند خوردن آن نافع تمام بخش و آنچه خوردن گوشت کبوتر و فاخته و مانا آن جنس را پزند گویند شراب درختان شیره نافع تمام دهد
و آنچه خوردن گوشت شتر و مانا آن که آن جنس کهای گویند شراب خرا و جوز سندی نافع بود و آنچه خوردن گوشت زرافه و غلبه آنرا و مانا آن که آن نفع را بر سره گویند
شراب اسکنند نفع دهد و آنچه خوردن گوشت بوزه و مثل آن که آنرا پرن در گویند شراب خام از آن بچ سبزه بود و آنچه خوردن گوشت بوزه و مثل آن که آنرا پرن در گویند
دارند چنانکه سب و اشتر و مانا آن که آن جنس است شراب تر پله مفید است و آنچه خوردن گوشت حیوان که ستم شگفته دارند چنانکه گاو و گوسفند
و مانا آن شراب خام که از پوست کبیر سازند مفید تر باشد و آنچه خوردن گوشت که و جاموش سدی و مانا آن که آنرا کله گویند و آنچه خوردن گوشت
شیر آبی و گوشت باخ و مانا آن که آن جنس را چون گویند و آنچه خوردن گوشت گنجینه و مثل آن که آنرا کوسه است گویند شراب خام از سنگ گاو و کبیر
سازند نافع تر باشد و آنچه خوردن گوشت بط و سرخا و مثل آن که جنس را پله شراب خام که از شیر و نیشکر ساخته باشند نافع تر بود و آنچه خوردن
ماهیان آب تال و جوی شراب خام که از بچ نیل و قوسی بود می باید داد و آنچه خوردن میوه های زحمت شراب خام از آن نار و پلنت می باید داد و آنچه خوردن میوه های شیرین
شراب خام از آن اشیای تیز چنانچه سدی و او در کمال و غلظت در آن می باید داد و آنچه خوردن کاه خرا و تار و مثل آن شراب بود با سرکه سندی

نخورد و یکبارگی در صوم آید و بوقت خوردن بفرحت در صوم آید و بوقت و معات برقرار ماند و در فصلیکه شب و راز باشد طعامیکه در صوم شود در اول
پاس روز بخورد و در فصلیکه با و یا بلغم یا تلخ تر از روز شود طعامیکه در صوم آن باشد باید خورد و چون روزهاور از شوز پنجاهی از شوزین بجای از و نیم پاس روز
تا اول کند و در فصلیکه روز و شب برابر باشد و در پاس طعام بخورد و در شرح مسرت گفته است که این ترتیب گفته شد موافق کسی است که روزینه یک مرتبه طعام
میخورد و آن یک در روز و در مرتبه میخورد و او را باید که بوقت یک پاس و در پاس روز مقارن میگرسی و یا چهارم حصه گرسی داشته طعام سبک موافق نخورد و
کرت دوم بعد از سه نیم پاس روز طعام بخورد و در طب حجت گفته است که اول کرت وقت یک پاس و دو و پاس روز نخورد و دوم کرت بعد یک پاس
و و پاس شب بخورد و چون وقت طعام گذشته باشد و یا وقت هنوز نیامده باشد دوران وقت طعام بخورد و یا باشد وجودش گران شود و یا نوع
علتها گرفتار گردد و چون بعد گذشتن وقت بخورد و با زور آرد و گرسی کم گردد و آنچه بخورد و زودیم بخورد و آرزوی طعام دیگر یا در وقت آن یک
و سخت بسیار نخورد زیرا که اگر بسیار خورد شکم گران شود و وجود سبک گردد و شکم در کون و ماندگی روی نماید و اگر کم خورد وقت نقصان پذیرد و طعام سبک
پایزه و خوب بطریق پنجه باشد و در غله او چنانچه آفت نرسیده باشد و در وقت نیک که در کفاده بخورد و از طعامیکه پاک نباشد و یا پس افکنده و یا گاه سنگین
و یا خاک در صوم افتاده بود و یا لذیذ نبود و یا شبانه و یا گنده و یا سخت باشد و یا از بهتیکه در آن جوش مانده باشد یا سوخته باشد یا در صوم و یا
بزرگم کرده و یا نیک پنجه باشد و یا در آن روز از سه طعامیکه پیش آید و دوگان بقیه می باید خورد و تا لذت بر طعامی معلوم گردد و و یا خوش شود و زود
فریبی افزاید و فرحت حاصل آید و طعام لذیذ آنرا گویند که بعد خوردن آن طعام آرزوی بروی همچنان باقی ماند و در وقت طعام خوردن آب اندک اندک
بتدریج بیاشامد و بعد طعام خالی کند که آنچه در دندان از گوشت و غیره مانده باشد بیرون آید و اللان بوی بد از دندان پیراکن و نیز بی خوردن
طعام بلغمی افزاید باید که خوشبوی در صوم کرده بلغم بیرون افکند یا اشیا می تیز و تلخ در صوم داشته بلغم بیرون اندازد و بوی بد برکت قبول یا
کافور و قنصل و جوز بویه و کنول بخورد و قدری بشیند بیده صد کام با هستگی رود و بعد قدری ستان بخلطه و باز بپلوی حین بخلطه و در دیگر آب روده است
که اگر طعام را خورده نشسته مانده شکم بزرگ شود و اگر حتی ستان بخلطه قوت زیاد شود و اگر پلوی حین بخلطه دراز شود و اگر طعام خورده بد و درگ
و بیال او بد و در صوم خوردن طعام چون با سرحت رود و خوب و یا نظمتین بشنود و خوشبوی احتمال کند و خواصان خوردی و گل نامزد خود
بطلب تا دست و پای بالند که بزودی و خوبی طعام هم شود و اگر طعامیکه میل طبع بروی نبود بخورد و یا بعد خوردن طعام خنده بیار کند تی آرد و بعد
طعام یکبار بسیار سست خواب بسیار کردن زیان آرد و نزدیک تش پویناب نیز نشیند و در آب شنا نگیرد و سوار نشود و دوام یک طعام نخورد و طعامیکه
از روی طبیعت متنفر باشد نیز نشاید خورد و سبزی و غله انگو کرده و و ال اشیا ترش بسیار در کار نبود و چون گرسی کم شده باشد در روز و شب
یک کرت طعام بخورد و از آنکه چون طعام اول هم نشده باشد اگر دیگر نخورد و گرسی نقصان پذیرد و با صمه تباه شود و اگر چه طعام سبک باشد و از مقایزه
گرسی است زیاد خورد و از اشیا گران احترار نماید چنانچه ماش و گوشت جاموش و مات آن و طعامیکه از پنج سخن کرده سازند یا بخورد اگر سخت
گرسی باشد مقداری در کار بود و چند آن آب خوردنی الحال هم گردد و طعام بر چهار نوع است یکی آنکه خورد و دوم بپلیسد و سوم آنچه نبوشد و چهارم
چنانچه شیرینی که بنجای ازین جمله آنچه بخورد و بنجاید و بر صوم شود و آنچه بلیست نبوشد یا صوم بود و چیزهای دیگر صوم را بمقدار نیم گرسی باید خورد و اشیا سبک
وزودیم را بمقدار گرسی بکار برد و چون از مشروبات چنانکه آشام و جز آن اگر از قدر گرسی زیاد خورد و چون این مضر نباشد و اگر کولات سخت را بشنود
تر کرده بخورد نیز چند آن زیان نکتد و صوم شود و اگر غیر تر کرده خورد تا پاک انگیزد و باید در صوم آید و از قدر گرسی زیاد خوردن یا نقصان یا در وقت
خوردن که این را بندی بکمان سن گویند و آنکه بول و غائله نگاه دارد و بیاری غیر وقت بسیار کم زو آب بسیار خورد و اگر چه طعام مالوت و سبک اندک
خورد صوم نشود و اگر در وقت خوردن طعام حس کند روتزش و عطسه و حرص در دل آرد و علی دوری گرفتار شود و اگر اندک بکین بود و در طعام ندید
صوم نشود و غذای موافق و مخالف که یک وقت معا نخورد و این خوردن را بندی نکسن گویند و بکمان سن که بیان او پیشتر گفته است در بندی

خوردن که آنرا بسندی او حسن گویند هر سه نوع امراض را حادث کن بلکه بپزند و اگر طعام در معده نیم خفته مانده باشد از خوردن آب سرد مضموم گردید که آنرا بسندی
تلخه را فرو نشاند و از خواص تری خود طعام را فرو اندازد و هر گرا بعد خوردن طعام تا پاک در شکم یادگار شود و آنرا در اول صبح با یک لیله که مساوی بود باشد بخوردند یا تنها
بلیله را باشند باید بخورند یا آرام یا با و اگر تری و ربا باشد و ناگواری طعام معلوم دارد باید که علی الصبح بلیله را با سبزی بخورد و طعام مضموم گردد و هر گرا با سبزی اندک
افراط زشت مخلوط شود و گرسنگی بسبب آنکه راههای گرسنگی مسدود نشده باشد خورد و اگر در آن گرسنگی چیزی نخورد مثل نیریزان دارد و در طول روز
طعام را حکما بر نیگونه گویند که در حقه شکم به طعام بر کند و کینه برای آب و باد و تلخه و بلغم نگاه باید داشت فائده بدانکه اشپای سرد روانی خون جز آن
به بند و آرام رساند و بهوشی تشنگی و خون و تا پاک را دفع کند و اشپای گرم عکس این اند و این اشپای گرم و امیل خام و مانند این خفته گرداند و اشپای
چرب که آنرا اشپایه گویند چنانچه روغن و مانند آن وجود دارد روشن و نرم کنند و زور پیدا آرند و اشپای خشک که آنرا روکجه گویند عکس این اند و شکم
جاری شده را منقبض گرداند و اشپای چفت شده که آنرا چمپل نامند مثل صمغ و غیره اینها زور افزایند و حیات را نگاه دارند و جراحت بسته را بپوشند و
بلغم انگیزند و در مضموم شوند و اشپای غیر چفت شده که آنرا بسیل گویند چنانچه کافور و مانند آن خاصیت این همه برخلاف خاصیت اشپای چفت شده است
و نیز جراحت را بگرداند و تری را بردارد و اشپای تیز که آنرا گچین گویند چنانچه شوره و مانند آن که ساجی و سهاگ باشد و غیره همه جراحت و در تمام
نچه گرداند و تا پاک انگیزند و کف را فرو ریزند و اشپای که مخالف گچینند و آنرا هر دو گویند چنانکه آنکه خاصیت اینها بر عکس خاصیت گچین است و اشپای
گران که آنرا اگر گویند زور و بلغم و فزونی افزاینده و مانده گی آرند غایط ازین زیاد گردد و اشپای سبک که آنرا لکجه گویند خاصیت این بر عکس خاصیت
اشپای گران است و خراشند و بوند و در مضموم را الا نکند و جراحت را بگرداند و اشپای تری و در نرم تر گرداند و اشپای خشک بر عکس است و اشپای
سبب خاصیت بپوشایی چمپل دارند و اشپای که گرس خاصیت بپوشد دارند و اشپای خوشبوی که آنرا سگندند گویند آرام و خوشی حاصل آرند
و در منافذ تنگ در آید و از زور بر طعام پیدا کنند و اشپای که بوی بد دارند و آنرا لادرکن گویند در خاصیت عکس خوشبوی اند و اشپای که آنرا
سرا گویند باد و غایط در راه خود روان دارند و اشپای که آنرا منزه گویند نگاهبانی وجود نکند و اشپای که آنرا بوالی گویند بی خوردن تمام خوردن
در آید و فهم شوند چنانکه شراب و روغن کبخی و مانند آن و اشپای که آنرا بکا گچی گویند در صفتها نامی خشک کرده بنیای وجود را نرم و سست گرداند
چنانکه زهر و اشپای که آنرا سدکاری گویند بسبب عت در وجود سببیت کنند چنانکه زهر و اشپای که آنرا سوچم گویند در منافذ تنگ و مسام با یک
در آید یا نماند و روغن بدانکه اندام وجود آدمی از عناصر اربعه و خلا ترکیب یافته است و اشپای خوردنی از عناصر اربعه و خلا کمب نشده اند
هر یک از عناصر که در کول است مگر جنس خود را از عناصر که در اصل است مدد و قوت میسراند و هر طعامی که وقت مضموم شین شود و کف را زیاد کند آنکه
ترش شود تلخه را زیاد گرداند و آنچه خشک و بی خلاصه بود بجا مضموم با در زیاد گرداند بدانکه از کثافت رس کف میشود و از کثافت خون تلخه و از
کثافت گوشت ریم کوش و ریم نینی و ریم دندان است و از کثافت چربی خوی اندام و از کثافت استخوان ناخن موی اندام شود و از کثافت موی ناخن
چرب چشم و روشنی اندام است و بی خلاصه جمله در صفتها است کثافت ندارد و بعضی سیگوبین چون خواجه سهراب اسبلیت ویش میباشد معلوم می شود
که کثافت موی ویش اسبلیت است و شارح سست این قول را قبول نمیکند فائده اگر در روز طعام خورده باشد و مضموم نشود با شد و در شب
بار دیگر خوردن آن مضر نیست و چون طعام خورده شب مضموم نشود با شد و باز در روز خوردن مضر بود سوال بال گفته است که در مضموم طعام
خوردن مضر است و اینجا مطلقا مضر نیگوید چگونگی آید جواب در روز دل صنوبری شگفته می ماند و در شب بسته میشود و طعامی که سگفته دل نخورد
زبان نکند و آنچه در حال بستگی دل بخورد زبان دارد و لذا علم و احکام فصل دوازدهم در جمع کردن داروها معجزات و معجون را
زبان بندی کن نامند و این فصل را نام زبان بندی در کتب سنگریزی است و درین فصل سی و هشت معجون مذکور اند و نام هر
معجون از نام اول دارو آن معجون ما خود است اول بدارکنه و آن نام سرون و بدارکنند نام کنکین و آن را گلشکری هم گویند

معجون

شده کنی و خارشک و تهنون و ستاول کلینسه و کلیر جوک که یک پر کله برنی و سگونی و کتانی خرد و کتانی بزرگ و کتانی سینه و سیدانچه و سندی
بریک کالی که نوعی از سیدانچه است و کونجه جمله حببت دار و میشونند این معجون را با بارکن صفا کن گویند معجون مذکور تلخ و بوی مستقیم دارد و در وجود
و دم بالائی و سرفه رافع گرداند و دم کرداله و جویند و کونکیه و تاملی توری تلخ و بعضی گویند این نوع از کنار خرد دست و کر او پاری و کتانی بزرگ پادول
و جویند سانی یعنی مری و اندر جو و تهنون و نم و پیا بالسه و بالسه که گلهای نیل رنگ دارد و گلوبی و چیره و سارنگ استنایمی کاخنگلهای بعضی گویند
کنویا و در کونج و پلول چرسته و کر بلا جمله بست و یک دارد میشونند این معجون را ارکب صفا کن گویند که نام کرداله معجون مذکور رافع بلغم و زهر سیدان می
پوست و تپتی و خارش رافع کن و جراحی راصان گرداند سوم برن دار چمن سبزه که گل سفید دارد و بجهت که گل گل ادر دوانی سیدانچه است که در وقت
و مری و ایکته و پیا بالسه و بالسه که گل نیل دارد و کندوری و بسک که نوعی از آگ است و بعضی پهلول را گویند چیره و پیل و چیره
و ستاول و کله استنگی و دیده خرد و هر دو کتانی این معجون را بر بنا و کن گویند معجون مذکور کف و چربی و در دوسه رافع کند و گوله و بدوده را که سینه رونی
بود از این نوع گرداند و چهارم بر تر دوان کیا هست که بر ساحل لب آب نرینا و ساحل خنیل میر و دیدم دم آن زمین پلستر میگویند و آن پوست
که خشک شود و نه تر و بعضی بی را که انزان تیر است میگویند گفته اند هر دو بالسه هر دو دیده و بنده درخت بالبول تلخ و آن پوست که از آن بود
سازند و آنرا تیره گویند و منی تل که برای سوائی بکار آید و کانس و پاکیمان بجهت دارنی و مری و کچیل و چیره و سونا و بالسه که گل گل ادر دوانی و
و نمک بر این معجون خارشک این معجون را بر تر یا و کن گویند معجون مذکور مضامی بادی و سنگ مثانه و سرکه اسمری و سوزاک بول و موم تره که کفالت
وضع گرداند و پنجم مغز درخت سال و اجکن که نوعی از سال است و کیه و کیه سفید و تیند و و سپاری و بجهت پیر یعنی ورق درخت تور و سیدانچه
و ساندن و صندل و کچین و سیون و سرس و چسار و چوب دهر و در کونج و ساکون و اسکر و اگر دعو و بلچیدن این معجون را
سال سارا و کن نام است معجون مذکور پوست و سیدان می و پند روگ رافع کند و کف و چربی را خشک گرداند ششم بوده و سار و
گوده و پله و سونا و آسوک و چهار گلی کاخنگله ایبا لکا و سالی جکن کینب و سال و کبر این معجون را بود و هر دو کن نامند معجون مذکور علت چربی و
زحمات فرج و ایتسار رافع گرداند و زهر را نیز دفع گرداند و قالیق است و مجروح را فایده رساند سفیم آگ و آگه که گل سفید دارد و هر دو کونج و دوان
و چیره و بهارنگی و راشن و کراری و سپند که گل گل دارد و واسپند که گل سفید دارد و بجهت کالی که آنرا چما گویند و بالکنگنی و سنکوث این معجون را المعجون
گویند معجون مذکور کف و چربی و زهر و سیت و گرم رافع گرداند مخصوص جراحی راصان کن هشتم تل سیاه و تل سفید و مر و او بری و گو مده و پرن
و چیره و بری سیاه و کسوند یعنی کچکنی کیه و بچپ و با برنگ و کانتچیل و هر دو سنجها که گل سیاه دارد و سنجها که گل سفید دارد و مندی و
موسن کنی و بهارنگی و کاکجکنا و کونیا و بکاین و این معجون را ساسا و کن گویند سرجن نام تلسی سیاه است و معجون مذکور کف و گرم و در دوسه
و نا آرزوی طعام رافع کن و جراحی راصان و بر گرداند نهم موکها و پله و دوهو چیره منیل و سیسفت و زقوم و بلبله و بلبله و آمله و این معجون را
هکاک و کونج معجون مذکور چربی و پری و علت منی و لوانسیر و پند روگ و سنگ مثانه و سرکه اسمری رافع کن و هم پیل در از و پیل موم
و پیل گردوست منی و کچیل و چپ و چیره و رینکا و لایچی و اجود و اندر جو پار منی و زیره سفید و سرشت و بار بکاین انگه و بهارنگی و زهر
و آتیس و بای برنگ و کنی و این معجون را پیل و کن نامند معجون مذکور کف و زکام و باد و گوله و اوج و در دشکر رافع کن و کالی تل
و خایر و ده که آنرا آتون گویند هم گرداند نیاز و هم لایچی و کله و کوه و چهر و پرن و کله دار چینی و تیرج و ناکلیس و برنگ و رینکا و تلخی خنک
آن مقدار می سیاه مثل اجود خوشبوی میشود و کتون که صمغ چوب تارست و چورک و بال و گول و قیر و سلا رس و صمغ سالی و عود و اسپر
یعنی کنای و اسیر و دیو دار و زعفران و نپاک و بولوسری که جمله بست و ندارد و این معجون را بنا و کن گویند معجون مذکور باد و بلغم و زهر رافع کند
اندام روشن کن و نقطهای که خارش را نیز دفع گرداند دوازدهم بچ و آتیس و موم و دیو دار و مندی این جمله دار و اندام این معجون بچا و کن

و چشم را رفع تمام رساند تلخه را با اعتدال آرد که سنگی و آب منی افزاید و ناز روی طعام و غلبه بلغم را بر باید بست و تخم قلع می رسد و قوه زرد را در کتب
 جمله هفت داروست این مجون را تر بولون یا و کن نامند و تر بولون نام قلعی است مجون مذکور زهر و سونقگی علی الخصوص گرم را دفع کن کشتنی و زهر و
 علت دل پر میو و پنڈ روگ را دفع گرداند سی احم لک و کوه و کوه کوشنیز و کاپچیل هلد و دار بلغم و چچون و ماتنی و بلید و بلید و آملکه جمله سرفه دار
 و این مجون را لا جصیا و کن نامند مجون مذکور فزه ز مخت و شیرین قلع دار و کت و تلخه را بر باید گرم و مسیت را دفع گرداند و چنگلی را نیز به کن هر یکی از این مجونها
 مذکوره برای نریدن زرعن کجی و طلا کردن آسکه یا جو شانیه نوشانی بکار آید سی و یکم خار نسک و کتانی بزرگ و خرد و سرون چچون چکلیخ دارد
 این مجون را تخم کوه گونیزه ز مخت و شیرین قلع دار و باد و تلخه را بر دارد زهر و قریبی افزاید سی و دوم سیل دارنی و سونا و پادل کنگار جمله
 پنج داروست و این مجون را تخم بول بزرگ نامند مجون مذکور فزه مقداری تلخ و آخر شیرین دارد چون این هر دو مجون که عبارت از سرد و خنجر بول با
 جمع کنند آنگاه آنرا در مومل نامند و انواع دیمه و اقسام غلبه کف به جنس غلبه باد و تلخه را دفع کن و خلط روده را هم که در جمله انواع تب را نیز تلخ
 کال بودی و سوم بداریکند و کلید و زرد چوب و کاکر سنگی گوی جمله پنج داروست این مجون را تخم بول سیل گویند سی و چهارم گرم کرده و
 خار نسک یا باسه و ستر اول و بیس جمله پنج دار و اند و این مجون را تخم بول کنتک نامند هر یکی از این دو مجون مذکور رکعت و آماس و غلبه
 اخلاط ثلثه و جمله پر میو با و انواع علت منی را دفع سازدی و تخم بزرگ و دیمه خرد و بیخ کانس و بیخ نی نیزه که از ان پور یا سازند و کج
 آن نوع از بیخ کانس است و شیرین میشود و بعضی بیخ نی را گویند که تیر سازند و بعضی بیخ میشکر را گویند الغرض این جمله پنج داروست و این مجون
 تن تخم بول گویند مجون مذکور علت ناپاک و تلخه زهر و زیادتی بول را دفع گرداند بارانکه دو مجون اول با در از زیاده تر بایند و همچنین تلخه را زیاده تر
 ربانیت باقی دو تخم بول بلغم را زیاده تر بایند و این تخم بول که گفته شد اگر آنرا با شیر چوشانیه بنوشانند علت بول در کتیت زیاده تر بایند اینجا اندکی از خاصیتها
 مجونات مذکوره گفته شد. هاند دیگر خواص اینها به تمام و کمال در بیان علاجه گفته خواهد شد هر یکی از این مجونات مذکوره اگر چه از جمله داروهای او
 بعضی در ان نبود و برای فائده که معتدل است نیز مفید است و مجوناتی که بعد این گفته میشود تا که تمام داروها در ان مجون باشد فائده خود نهد سی و
 بلید بلید آمله این هر سه را تر بچله نامند مجون مذکور کف و تلخه و پر میو و مسیت و تب ناخه را دفع گرداند و سنگی افزاید چشم را موافق و مفید است
 سی و پنجم سنجدی و پیل در از و در این هر سه را تر کوه گویند مجون مذکور کف و چربی را نقصان کن پر میو و مسیت و علت های چرم و کوه کوشنیز را بر باید
 سنگی افزاید اگر تا تر کوه مذکور چاب و چیره و نیلومل یا نیند آنگاه کس و کهن نامند اگر پیل گردان این دور کت آنگاه آنرا بیخ کول گویند
 منافع این هر دو مثل تر کوه است و علت های شکر را نیز دفع گرداند سی و ششم کاکولی کمیه کاکولی سید و هماسید و چوک کجیک رده برده این مجون را
 است تیر که گویند اگر درین داروهای چینی و هلمتی و منکونی و ماشونی نیز اندازند آنرا آنگاه چپولی کن نامند مجون مذکور فزه شیرین دارد سرد
 و چرب است و اگر عورت عقیده اما زمت نماید بحاله گردد و فرزند نرینه در از عرق قوی و خوب بصورت و نیک سیرت پزاید و این قوت و آب منی و بلغم
 کت و کتنگی و رکعت و راجوگ و تب و ناپاک و باد را بر باید و جراحت را بکن و در پیضم شود و الله اعلم و احکم بالصواب فصل سیزدهم در علامات
 زیاوتی و نقصان اخلاط ثلثه و هفت دشتا و اول غايط اعراض ال و این فصل را بهندی و طوط و صعات و مل و درده
 و چینی نام است بدانکه نوع با در وجود آدمی است یکی دم بر آید و در و در و دوم آنکه چیزهای را که قابلیت روانی دارند چنانچه دشتا و بول
 و غايط روان سازد و سوم آنکه هر یکی را از طعام و آب بجای می رسد چهارم آنکه رس و بول و غايط و مات اینها را جدا جدا گرداند و بر نی اور
 جرای خود روان گرداند و پنجم آنکه او را تمام وجود ساری است و نگاهبانی تن میکند و پنجم نوع تلخه نیز در تن آدمی است یکی آنکه روشنائی و رنگت خود
 پداری آرد و دوم آنکه طعام را بیضم گرداند سوم آنکه اوج را صاف میکند و اند چهارم آنکه روشنائی چشم بدان است پنجم آنکه خرد را پدید آید گرمی
 تن اطبا بر میگردد و اند پنجم نوع تلخه کارانش دارند و محافظت آنرا و بلغم پنجم نوع نیز در تن آدمی است اول بنهان را پسته دارد و دوم آنکه تن اچر

گردد و اندک سوزم آنکه جراحت و شکلی را بر آید چهارم آنکه نقصان تن را بر آید و آنچه که وجود راقوت دهد و بر قرار دارد و بلغم کار آب کرده محافظت دهد و کند و صحت
 بهفت اندکی رس است و از زور حال میشود و خون زیاد گردد و دم خون و آن وجود را خوبی دهد و گوشت افزایش دهد و ارجیات است و سوزم گوشت
 آن تن را فربه کند و چربی افزایش دهد چهارم چربی و آن چلی و خوی زیاد گردد و وجود محکم کند و استخوان را نیز بر گرداند و آنچه استخوان و از آن قوم تن است
 مغز زیاد گردد و اندک ششم مغز استخوان و آن روشنائی چرم تن و آب منی و زرد زیاد کند و استخوان را نیز بر گرداند و تقویم منی و آن مردم سبب خواست
 جلع بیقرار گرداند تا بر آتش فرحت شود و محبت زمان و زور افزایش دهد و فرزندان پیاورد و غایت پیری شکم پیاورد و با و آتش معده را گرفته و در بول شامه
 پروتزیس دارد و خوی چرم را نرم و ترمیگواند و خون چغیر که از آن حمل بماند و وجود دم نرم و تر گرداند چون حمل بماند نشانیهای آن پیاورد و آن شیر
 گفته خواهد شد و شیرستان با ساخت و پر گرداند سبب حیات بچگان است و این نشانیها که در آن پیاوردند که گفته شد در جماعت که اشیای مذکوره
 بر طبیعت خود باشد باید که چنان نگاها داشت که اشیای مذکوره بر طبیعت خود نمایند فائده سبب نقصان اخلاط ثلثه و دمعات و علامت آن
 گفته می آید بسیاری قی و اسهال و ناس و خوردن داروی اعتدال اخلاط ثلثه بعد حصول اعتدال آن و جنس بول و غائط و خوردن غذای ناموافق
 بقراری دل و بسیار کردن زور و فاقه و جوع اخلاط ثلثه و دمعات را نقصان گرداند اگر در وجود باد کم شده باشد و ششی اندک کند و سخن بسیار کردن
 نتواند و فرحت و آرام و عقلش کم گردد و آرزوی خوردن نان جو و گندم و سنگا کند و غذا خشک و در پیغم و اشیای زمخت و میز و تلخ خواهد و
 از چیزیکه با زیادت شود آن چیز را نیز خوردن خواهد اگر کسی را تلخ کم شود و گرسنگی و گرمی وجود کم گردد و روشنائی برود و آرزوی خوردن کبچ و ماش و کتبی و طماوس
 از غله کم کرده سازند و سرکه بنی و دوغ و اشیای ترش کند و از چیزیکه تلخ زیادت شود آن چیز را خواها اگر کسی را بلغم کم شود و وجودش خشک گردد
 و سوزش درونی پیاورد و هر حلیکه اول طعام در میرسد و آنرا اما می گویند و دیگر بجهلهاش خلقی شوند و بندگاه حس است که در ششی زیادت شود و
 لاغری پیاورد و خواب نیاید و آرزوی نیشکر و شوربای گوشت و چیزی که از شیر است و دوغ و شکر سازند و آنرا سینه گویند که در گوشت کاهوش از چیزیکه
 اگر آن و اشیای بلغم انگیز خوردن خواهد و تدریج نقصانی اخلاط ثلثه آنست که بر هر چیزی که خاطر چنین مریض میل کن همان چیز او را خوردن دهد اگر سینه و معانها
 ترش نقصان شده باشد سینه در کن و دل بلز و و تخریبانند و تشنگی زیادت شود و آرزوی خوردن نیشکر و شوربای گوشت و گوشت آهوه و شکر و
 روغن ستور و شیرینی و شکر و آشام بهنج و مالعات کند و کسی را که خون نقصان شده باشد سینه در کند و پوست اندامش خشک و سرد گردد و چیزیهای
 ترش و سرد خوردن خواهد و گهای اندام حس است شوند و گوشت خون آلوده که آنرا بانگ یار کرده باشد طلب کند و آنکو روان خوردن خواهد اگر
 کسی گوشت کم شده باشد بضراره و لب و سر بندگاه و محل مخصوص و ران و سینه بطن و ساق و شکم گردد و تشنگی شود و وجود در کن و گهای
 حس است شوند و آرزوی چیزیهای ترش و چیزیکه از اجزای سازند کند و گوشت درنگان خوردن خواهد و کسی را که چربی کم شود علت همه زیاد
 گردد و بندگاه خالی و وجود خشک گردد و آرزوی خوردن گوشت و چرب کند و در شرح حس است گفته من مذکور است گوشت حیوان خانگی کند و آنکه در آب
 و کناره آب بماند خوردن خواهد و کسی را که استخوان نقصان شده باشد در استخوان پیاورد و دندان و ناخن بریزند و وجود خشک گردد و آرزوی
 مالعات و چیزی آبی کند و گوشت را که بر استخوان چسبیده باشد و مغز استخوان را خوردن خواهد و اگر کسی را مغز استخوان کم شده باشد آب می نقصان
 و در بندگاه پیاورد و استخوانها نیز در گند و بجز نشو و بارزوی طعام چیزیهای ترش و شیرین را خوردن خواهد و اگر کسی را آب منی کم گردد و در میوه خونی
 نیز و جلع کردن تواند و اگر جلع کند بپزد و میری انزال و اندک آب منی بریزد یا بجای منی خون افتد چنین کسی خایه خروس و طاوس و جانوران
 خانگی و آبی خوردن خواهد باید که از چیزی که منی زیادت شود آن چیز او را خوردن خواهد و اگر کسی را غائط کم شده باشد سینه و پهلو درد کند و با و از
 در و فو و شکم و یا از بالا بر آید و در و چغیر کسی آرزوی خوردن سبزی و گوشت طماوس و ماش و جو کند و آنرا که بول نقصان شده باشد و در
 شاندر و خیزد و بول اندک کند و بشیر و بشیر و نیشکر و شربت کنار و باد رنگ و خیار و مالعات آنکس آرزوی شود باید که آنرا از چیزیکه بول را زیاد

نخورات کوسی که خوی اندک شود وین مویهای اندام سخت شود و چرم خشک و در دست چتری نماند و خوی نیاید و آرزوی مالیدن روغن به اندام و خوردن شراب کند و برای شستن و خواب کردن محلی نخواهد که در آن محل باد نسوزد همچنین کسی که روغن بر وجود مالند و گرمی آتش برسانند و اگر عورت را خون قوی نقصان شده باشد بمقادیری که خون حیض میاید نه بدیند و یا خون بر عادت بسید لیکن اندک رود و در زمان حیض خون خیره و آرزوی خوردن چیزهای تیز و ترش و نمکی و در پیغم و میوه سبزی کند باید که اشیای گرم چنانچه شراب و کبچ و ماش و مانند آن خوردن و هند را اگر عورت را شیر اندک شود پستان مسک گردد و آن عورت را بر خوردن شراب و جوات و شیر و غله شالی رتسال و بای آرزو کند باید که چیزیهای ملغم انگیز خوردن و هند و اگر حمل از قدری محتاد کم شود بچهره شکم حامله بلند نماید و حامله آرزوی خوردن شیخ ماهی و چربی و خله رتسال کند باید که جمله چیزها خوردن و هند و تخمینه نیز فائده علامات زیادتی اخلاط ملته و دهعات و جز آن و اشیای که از خوردن آن این چیزها زیادت شوند گفته می آید اگر کسی را با او زیادت شود چوب در او و سیاه شده بلز و اشیای گرم را آرزو کند و اندام جایجا بجمد و خواب نیاید و زور نقصان شود و غائط سخت گردد و اگر نخود زیادت گردد وجود زرد گردد و سوزش پید آید و اشیای سرد را آرزو کند و خواب اندک آید و بیوشی پیدا گردد و زور نقصان شود و هواسن خشک میگردد و غلط و چشم و ناخن زرد شوند و اگر کسی را بلغم زیادت شود بول و غائط و ناخن و روی سپید گردند و وجود گران گردد و ناخوشی و بیقراری پیدا گردد و بستگی چشم که آنرا تدرک کنید پیدا آید و خواب زیادت شود و سوزش بل پیدا آید و اگر س زیادت شود بقراری حاصل آید و از دهن آب نیند و اگر خون زیادت شود و وجود چشم لعل گردد و اگر خون نماند و اگر گوشت زیادت شود و خار سه و سینه و سرین و ران ساق و گوشت نماند و وجود گران گردد و اگر چربی زیادت شود و وجود چرب نماید و شکم بول پر شوند و دمه و سرفه و مانند آن پیدا آید و از اندام نیز بوی بد آید و اگر استخوان زیادت و پر شوند دندان و ناخن موی زیادت گردند و اگر استخوان زیادت شود منی افزون گردد و تمام وجود جسم گران نماید و اگر منی زیادت باشد سنگ شانه از منی پیدا آید و آب منی روان گردد و اگر غائط زیادت شود سخت چربی شکم پیدا آید و آب منی روان گردد و شکم درد کند و اگر بول زیادت شود کرات آید و بول در روکن و اگر خوی زیادت شود از وجود بوی بد آید و خارش شود و اگر خون حیض بسیار شود خون حیض بسیار روان گردد و بوی آن زشت آید و وجود درد کند و اگر شیر پستان زیادت شود بسیار سخت تر و زرد گردد و شیر روان گردد و پستان نیز درد کند و اگر حمل از قریب زیادت شود شکم نیز قرار معقاد پر گردد و وجود آماس گیرد و برای دفع زیادتی آنچه با دارو یکه موجب قی و اسهال یا ناس یا اعتدال اخلاط ملته باشد مناسب مرض دیده بدین که باعث آلال رود چون یک معات در مرتبه سابق باشد زیاد شود و دیگر معات را که مرتبه تا خوردن زیادت کند چنانچه از زیادت شدن رس خون زیادت شود و اگر خون گوشت از گوشت چربی و از چربی استخوان از استخوان مرغ استخوان مرغی و هر دو معاتیکه از طبیعت زیادت نماید باید که بعلاج او را بر طبیعتش آرد خلاصه هفت و معات مذکور روح حیوانی است که او را اطباء بنام اوج گویند که بدان حیات و قوام و غلبه و طبیعت و باطنیه بدوست اطباء آنرا بل نیز نامند و آن چرب و سپید و سرد و سریع السیر است و صاف و نرم و چسبنده است و آنرا قهری گویند و در طب هر که است که اوج مقداری از روی و علمی نیز دارد و زیادتی آن موجب قوت و اعتدال بدن است و نقصان آن موجب فساد بدن است و سبب فساد اوج گفته می آید بدانکه از رسیدن زخم و نقصان شدن یکی از اجزای دهعات و غصه و اندامه و فکر و زور و حرکت کردن زیادت از مقدار قوت خود و اگر اوج بر سه نوع است یکی انتقال آن محل خود که بنام آنرا البسنگ گویند و دوم تغییر حال آن بسبب پیوستن بادی اخلاط زشت است که آنرا باید سینه و سوم کم شدن از مقدار خود که آنرا اوجی گویند و علامت انتقال از محل آنست که جمله نگاه وجود است شوند و اندام در روکن و غلط از این مقام خود انتقال کند مردم را در هر کاری سستی ظاهر گردد و علامت تغییر حالش آنست که وجود مردم گران گردد و بناگاه سخت شوند و آماس بادی پیدا شود و گوشت بدل گردد و آرام نباشد و تندر و خواب زیادت گردد و علامت نقصانی آنست که بیوشی روی نماید و لاغری و یاوه گوئی پیدا شود و چون سخت کم شود و مردم بمیرد و اگر علامت انتقال تغییر اوج ظاهر شود برای دفع آن علاج رسانین یا چکن که هر یکی در آن گفته خواهد شد و اگر علامات

معدن الشفا رسکن شامی

و بر دیگر تانف جای معده است و هر یکی از سه خلط چنانچه در قسم است و هر سه محل مخصوص است مقامات با و یکی آنکه گفته شد و دوم ناف و سوم دل چه در
 گوییم بنگاه و مقامات تلخه که با جگر و پیه و دوم دل و سوم چشم و چهارم چشم و پنجم مقام اصلی که بالا ذکر افتاد و مقامات بلغم که سینه و دوم سر سوم حلقوم
 چهارم بنگاه و پنجم مقام اصلی که ذکر کرده افتاد و این هر دو قسم یعنی بلغم و تلخه مثل آفتاب و ماهتاب اند و با و هر دو در محلها می برد گویند هر سه محافظت
 وجودی کنند سوال آتش معده همین تلخه است یا از تلخه جا جواب آتش معده غیر تلخه نیست زیرا که تلخه آتش است که تا پاکه بفرم طعام سینه که آتش
 میکند پس حاجت میباشد بسوی اثبات آتشی در ای تلخه و نیز چون آتش معده نقصان شود و برای آن تا جاییکه موجب زیاده ای تلخه نباشد کند
 و چون آتش مذکور سخت زیاده میشود علما می کنند که تلخه را بنشانند پس معلوم شود که آتش معده غیر تلخه نیست و چون تلخه مذکور کار آتش میکند پس
 او را الکی نامند و در طبهای سابق مذکور است که آتش معده از تلخه جدا نیست و تلخه که در میان بکوبی و آماسی است عین تلخه از حرارت خود طعام و کلمات
 بهضم میکند و خلط و بول و غائط را جدا می سازد و از مقام خود در تمام وجود کار آتش میکند و این تلخه را یا چاک الکی یعنی آتش بهضم کننده می نامند
 تلخه که در جگر و پیه است رسا الکی یعنی خلط طعام را رنگ عمل میگرداند و این تلخه را چاک الکی آتش رنگ کننده گویند و تلخه که در دل است معلق
 آرزو و بر چیزی را پیدا می آرد و این تلخه را سواد صفا الکی گویند یعنی اختراع کننده آرزو و با تلخه که در چشم است مینایی پریمی آرد و این تلخه را
 لوجاک الکی یعنی آتش مینا می نامند و تلخه که در چشم است آنچه از روشن مثل آن بر وجود مانده در او گاه آن نشیند آنرا بخت میکند و رنگ جو در او روشن
 و این تلخه را الکتون بهرا چاک الکی یعنی روشن کننده وجود نامند الکتون خاصیت و مزه و رنگ تلخه گفته می آید و آنکه مزه تلخه نیز است و بوی بد دارد مثل
 بوی گوشت گنده اگر خام باشد رنگش سبز بود اگر پخته شود زرد گردد و گرم باشد و مزه آتش صورت تلخ بود و آنکه تلخه پخته باشد مزه آتش قدری ترش بود
 و جای بلغم آماسی است بدان سبب که بلغم سرد است بالای تلخه بجمت خدای تعالی جایافته است چنانچه دیگر پر آب که بالای آتش نهد آتش را بر شدن ندید
 پخته شود و پختن بلغم آتش تلخه را بر شدن نماید و از حرارت آن طعام پخته میگردد و آماسی که جای بلغم است آتش تلخه را بر شدن نماید و در قرار گاه
 اول از آن طعام است از اینجا بلغم مثل آب طعام را نرم و تر میکند تا در موضع گردد و طعام آنجا شیرین و چرب و نرم باشد و کف نیز سرد و شیرین است از
 آنکه خاصیت آب وارد و در تمام وجود تری میرساند و بلغم که در سینه جای می آید در بنگاه هر دو کف و اخور و سرد و جبین را گرفته است بقوت خود بسیار
 با خلط طعم پیوسته دل را نیز محکم میگرداند و بلغم که در حلق است زبان از ولادت خوردنیهای یا بد و آنکه در سر است مغز را محکم گرداند و بر سینه که در شش است
 قوت میرساند و بلغم که در بنگاه است جمله بنگاه گرفته میرسد و در دو سر و و گران و چرب و پخته مثل صندل است و مزه شیرین و در
 و بلغم خام مزه کمی دارد و مقام خون و جگر پیه است و خون نه چندان گرم و نه چندان سرد است و مزه شیرین دارد و چرب و گران است و رنگش لعل است و بوی ترش
 و بوی گوشت خام چنانکه تا پاک انگیزد و از چیزی که تلخه زشت شود خون نیز از آن چیز بد شود و محلای اخلاط که بیان افتاده است اخلاط مذکورین به
 جمع میشوند و نشانیهای جمع شدن اینها و فصل شش مزه و فضول سینه ذکر کرده شده اند علامت جمع شدن با و آنست که شکم سخت شود و
 اندام گران گردد و خوردن آشنا میدان چیزهای با و انگیزه خوش نه آید و علامت جمع شدن تلخه آنست که رنگ اندام زرد گردد و گرمی اندک پیدا شود و
 چیزی که تلخه انگیزه باشد خوش نیاید و علامت جمع شدن بلغم آنست که وجود گران شود و کالهی پیدا آید و چیزی که بلغم انگیزه باشد خوش نیاید هر وقتیکه بنهند
 جمع شده است هم در آن وقت علاج کنند و اول وقت علاج همین است و اسباب هر روز شدن اخلاط گفته می آید یا آنکه هر وقتیکه مردم روی میکنند
 یا بسیار زور و حرکت و جملع و یا بسیار بخواند و یا ببارد و یا از بلندی بیفتد و یا جست زنده و یا بسیار بپلورد و یا سواری سب و پل مانند
 بسیار کند و پیاده در راه بسیار رود و یا اشیا می تیز و تلخ و زخم و خشک و سبک یا سرد و یا از سبزی خشک و گوشت خشک تخم حصه و کور و کوشی و کوشی و
 شایخ و بسیاری و سنگندس و اسهالی و مشک هر گونه باشد و سبب و چیزهای بار با نخورد و یا فاقه کند و یا گاهی اندک گاهی بسیار خورد و در حالت
 بیخوشی یا با بول غلط یعنی وقتی آرزو و آب دیده نگاه دارد و با پز زور گردد و در هنگام پرشکال سرد و هنگام باریدن باران و غیره وقت

بسیار در زمین باد و در وقت خروار خروار و زواید خیم شدن طعام علی الخصوص ماوراء زور آوردید آنکه غصه و اندوه و خوف و فاقه و زور کردن خوردن اشیا ناپاک
 انگیزه بسیار جماع و خوردن اشیا تیز ترش و نمک دار گرم و سبک و کج و زور و غش کج و کجاده و کلمتی و سرشفت و کتان و گوشت سوسماز ماچی گوشت بز و
 گوشت زربیش و جوات و مرغ و آب جوات و جواتیکه چیری میخورد باشد و سرکه نهی و میوه ترش و جمله مثل با اسوس و سره مانند آنها آنچه بزور گردانند و از
 چیزهای گرم و ترستان و به گامیکه آفتاب و صبح سنبلیله یا میزان بود و در میان روز و شب و وقت بهضم شدن طعام نیز تلخه غلبه کند بدانکه خواب کردن روز و
 اینجا مانند بغیر حرکت و اشیا شیرین و ترش و نمکی و سرد و چرب و در بهضم چسبیده و آبکساری و جویکه پوستش کشیده باشد و ماس که گندم کج و در طعام
 از غله آس کرده سازند و شیر و جوات و کچی و آنکه از ماس و بربخ و کج زنده باشد و شیر و بربخ و آنچه از مینشکر شود و گوشت جانوران که قریب آب یادون
 مانند و چربی که بیخ نیل و شمشیری کسوره و سنگهاره و میوه شیرینی و خوردن چیزهای سرد و زنده و کدو و در بهضمی طعام تلخه بزور گردانند و در خوردن اول وقت
 طعام خوردن و صبر با نیز غلبه کند شود بدانکه از خوردن گوشت حیوانات آبی و اشیا چرب و بهضم و از خواب کردن در روز غصه و گرمی آتش و آفتاب و
 رسیدن زخم و بیخیمی و از خوردن اشیا تلخه انگیزه خون غالب می شود و بجز غلبه خلطی خون غلبه نمیکند و از سبب هر خلطیکه خون غالب شود فصل غلبه خون
 فصل غلبه همان خلط باشد چنانچه خون اگر از سبب باد و بیشتر شود و در بشکال که هنگام غلبه باد است خون نیز غالب شود چنانکه سبب تلخه سبب بلغم شود و در
 فضولیکه آنها غالب شود خون نیز غالب باشد اکنون علامت زیاده شدن هر یکی از سه خلط بیان کرده می آید علامت زیادتی باد است که در شکم
 در وقت باد و در شکم بگردد و علامت غلبه تلخه آنست که آروغ ترش آید و تشنگی و تپاک خیز و علامت غلبه بلغم آنست که غیبت بر طعام نباشد و کف آب
 از دهن بیرون آید و قتیکه علامت مذکور پیدا شوند چون در وقت جمع شدن خلط علاج نگردد باشد باید که در وقت غلبه خلط علاج بکن و این هم وقت
 علاج است اکنون بطریق سرایت کردن اخلاط ثلثه و خون در وجود گفته می آید بدانکه خون خلط یا خون سخت زور آور باشد در جوش آید چنانچه نوره در
 بقدرت از محل خویش در تمامی وجود سرایت کند لیکن کف و تلخه و خون از خود سرایت کردن نتواند بلکه اینها را باد میسوزد و سرایت اینها پانزده طریق
 گاهی باد در وجود اینها سرایت میکند و گاهی تلخه و گاهی بلغم و گاهی خون و گاهی باد و تلخه و یا خون و گاهی باد یا بلغم و خون و گاهی باد و تلخه
 و کف و گاهی باد یا تلخه و بلغم و خون اینها برینگونه گاهی در تمام وجود و گاهی در یکی عضو سرایت دارند و در محلیکه سرایت کرده
 برسد اگر در آن محل قوت نبود همدر آن محل چسبیده بمانند و زحمت پیدا آوردن نتواند طبیب را شاید که همدر آن وقت علاج بکند و اگر علاج نکند در
 فضول خود که زور آور شوند غلبه کرده زحمت پیدا رود و اگر باد و محل تلخه برود حکیم را شاید که علاج تلخه کند و اگر تلخه در محل بلغم برود علاج بلغم میباشد که در
 بلغم در محل خلط دوم برود علاج آن دوم خلط باید کرد و اکنون علامات سرایت باد و آنست که باوراه گداشته رای دیگر گیرد و شکم را پر گرداند و در
 انگیزه و علامت سرایت خلط آنست که آروغ ترش آید و انواع تپاک و مثل در وی که از سوسختگی شود پیدا رود و علامت سرایت کف آنست که
 ناز روی طعام و بیخیمی پیدا گردد و تن را گران گرداند و در وجود قوی پیدا آورد و چون بدانند که خلطی از مقام خود سرایت کرده است اگر وقت اجمل و وقت
 غلبه آن خلط علاج نگردد باشند باید که در وقت بکنند و این سوم وقت علاج است و چون اخلاط مقام خود گداشته در شکم آید زحمت کوله و شکم کوله
 بدیده گویند و علامت شکم پیدا آید که کسب و چکان نامند و اقیسار و مانند اینها پیدا آید و اگر در شکم در
 آید پرمیوه و سنگ مانند و سوزاک بول و مانند این حادث شود و اگر در پیور و آید علامت های ذکر پیدا کنند و اگر در روبرو آید بگنجد و روبرو آید
 اینها پیدا آید و اگر خصیتین در آید زحمت زیادتی خایه که آنرا انده رده گویند پیدا آید و اگر در حلقوم و آید زحمت های سرد و دهن و بینی و گوش
 و چشم و روی پیدا کنند و اگر در چرم و گوشت و خون در آید علامت های خرد که آنرا کچی بر روگ گویند پیدا شود و تفصیل اینها پیشتر خواهد شد و علت
 بیست و هفتم نیز ظاهر گردد و اگر در چربی در آید زحمتیکه از آن که ماوراء اندام افتد پیدا شود و آنرا اگر متوجه گویند و آنچه که نوعی از دامیل است
 و از بدن نامدر رسولی میشود لیکن این پنجه میگرد و کلانند و آنچه و مانند اینها ظاهر میگردد و اگر در استخوان در آید علت بدوده و آنست که نوعی از زنبق

بسیار

معدن الشفا رسیده شای

و مانند اینها ظاهر گردانند و اگر در پای و در آینه غلبه شد یعنی سیاه و کتبات و با و کتک مثل اینها ظاهر شود و اگر در تمام وجود جسمتهای تمام وجود اینها چنانچه در میزان
 حادث کنند و چون غلبه بود از تجار از حال خود محلی قرار گیرد و پر زور شود و علامت مرضیکه از غلبه خاطر بیشتر خواهد شد ظاهر گردد و درین وقت علاج بسیار کرد
 نامرض ندگور حادث نگردد و این چهارم وقت علاج است و نشانه های امراض که پیش از حدوث امراض ظاهر میگردد و در باب علامت علاج گفته خواهد شد و چون
 زحمت ظاهر میشود و باید که بجزر پیدا شدن زحمت علاج بکند و این پنجم وقت علاج است چون مرض قرار گیرد و کمال برسد از آنکه او دشوار باشد و آنوقت ازین
 در شش اوقات علاج اگر درین وقت از علاج تاخیر کنند مرض دلاور شود و حکیمیکه جمع گشتن اخلاط زور آوردن آن در محل جمع و شراست کردنش در وجود و مقام
 گرفتن اخلاط بدانند و مرض را بشناسند و بدانند که که رام وقت خلط صورت یافته است آنرا حذف توان گفت و آنکه آنچه یا ندانند با ذوق نباشد اگر طبیب
 وقت جمع شدن اخلاط ملته مار کند اخلاط غلبه نکند و آنچه موقوف بر غلبه است آنرا پیدا کردن نتواند اگر درین وقت دار و مکنه اخلاط زور آورده و در وجود ملته کرده جسمتهای
 گوناگون پیدا آید و این شش وقت علاج گفته شده است اگر در وقت سابق علاج نکند در اوقات متاخره بترتیب مذکوره قویتر گردد و ذوق فایده چهارم است که از ان اخلاط
 می آید یکی خوردن دوم فعلها چنانچه زور کردن و بسیار گفتن و دیدن و می کردن و بیدار بودن سوم زمان چهارم مکان و خلط گاهی از مخالف هر چهار گاهی از
 سته و گاهی از دو و گاهی از یکی که غلبه آورد و اگر از غلبه یک خلط زحمت پیدا شود و برای یکی تدوی کند و اگر دو خلط یا سه خلط یا چهارم بسته و غلبه نموده زحمت
 پیدا آید و میان ایشان هرگز زور زیادت باشد برای او چنان علاج کنند که زورش دور شود و دیگر اخلاط زور آوردن نتواند و الله اعلم و حکم باصوب
فصل یازدهم در بیان نشانه های از ان معلوم میشود که چنگی دواندیرست یا لاودا و این فصل مسمی به پیرت و ابریت برن یکبارنی
 باز که پیش از موت البته نشانه های موت پیدا میشود گاهی معلوم میشود و گاهی معلوم نمیشود و سبب آنکه طبیب حاذق نباشد یا آنکه طبیب بر تشخیص آن توجه نماند
 یا بسبب آنکه بجز روح و نشانه نشانی مذکور نگردد و معلوم نگردد و چون نشانی موت حادث گردد البته مریض بمیرد مگر به علاج رسان یا بدعای
 زاهد که استجاب الدعوات باشد گاه است که نمیرد نشانی موت ستاره نخوست ماند چنانچه اثر نخوست ستاره در وقتیکه تاثیرش متعلق بدان وقت است
 ظاهر شود گاه قریب و گاه از مدت همچنین اثر نشانی موت هنگامیکه تاثیرش متعلق بدو است گاه قریب گاه بعید ظاهر نماید باید که طبیب وقت نشانی
 موت کوشش بلیغ نماید که بدانکه نشانی موت ظاهر شده است از علاج احتراز کند اگر علاج نکند متمم به نامبارکی گردد و هر نوعیکه مزه و رنگی که مناسب
 چنگی نباشد علامت مرگ بود و چنگی که از غلبه باد باشد بوی آن نیز که مناسب آنست چنانچه سندی و فلفلی می آید و آنکه از غلبه تلخ باشد بوی آن چوبه
 خردل که آنرا همچنین گویند باید دید و آنکه از غلبه کف باشد بوی آن مثل بوی گوشت خام ماند و آنکه از غلبه خون باشد بوی آن مثل بوی آهن باشد و آنکه از
 غلبه باد و تلخ باشد بوی آن مثل بوی تراشالی ماند و آنکه از غلبه باد و بلغم بود بوی آن مثل بوی کتان شاید و آنکه از غلبه تلخ و بلغم بود بوی آن مثل بوی خون
 گنی و آنکه از غلبه اخلاط ملته بود در ان هر سه نوع بوی هر نوعی از ان در خلطی مذکور سنت می باید که اگر از چنگی بوی شراب یا بوی عود یا ریح سستو یا کلایح
 یا گل نیلوفر یا بوی صندل یا چند یا دیگر خوشبو یا همچنین بویکه گاهی نشتمیره باشد آید آن چنگی را لاودا دانند و این علامت مرگ است و اگر از چنگی بوی
 مثل بوی اسب یا سگ و زراع یا گوشت خشک و گنده و گرم و اودس یا بویکه از زمین وقت زدن تیر شک پیدا آید ظهور نماید آنرا نیز
 لاودا شمارند و هر چنگی که از غلبه تلخ باشد رنگش مثل زعفران و مقداری سیاه نماید و سوزش نکند و نیز در درون نباشد آنرا هم لاودا و شمارند و چنگی که از
 غلبه بلغم بود و سخت بود و خارش کن و رنگش سپید باشد و چرب بود و سوزش و در و بسیار کند و آن نیز قابل به شدن نیست و چنگی که از غلبه باد باشد و
 رنگش سیاه بود و اندک اندک ریح رقیق از ان بچکد یا در مقام خطرناک باشد و سوزش بکند و سبب در و در و نباشد آن نیز به تلخ بود و چنگی که از ان خرخره آید
 یا دسبک نیز در و سوزنده باشد و چنگی که بالای چرم و گوشت باشد از ان باد با و از بیرون آید و آنکه در مقام خطرناک نباشد اما در بسیار کند و آنکه درون
 آن سوزش بود و بیرون سرد بود و آنکه عکس این بود بیرون و چنگی که در اشکال سنان یا نیزه و یا علم یا گرونی یا اسب یا اسل یا گاو و یا شمشک خان و دیده شود و یا
 چنان نماید که بر آورد و ریخته اند و چنگی که در مقام خطرناک پیدا شود و خون ریح از ان بسیار شود و گوشت زرد بسبب آن نقصان شود و در همه طرفه نماز و در

پیدا آید و هر چنگی که مناسب برای او علاج بسیار کرده باشند و به نگرده و این زحمت را دو گفته اند طبیب را باید که از علاج اینها احتراز نماید و الله اعلم بالصواب

فصل شانزدهم در فال نیک و بد که از ان صحت یافتن و نایافتن مریض معلوم گردد و این فصل را بهندی سومی به بریت و ابریت

درستی است بدانکه از خواب و از کسیکه بطلب طبیب اورا بفرستد و از نشانی روی و لباس و سخن و کار او از وقت سعد و نحس از رغبت دل طبیب ناراحت به علاج و از سخن طبیب و از جمیدن اعضا و از فال و از کیفیت وزیدن باد صحت یافتن و نایافتن مریض معلوم میگردد و اگر مریض صالح است و ستاده نیز صالح باشد و ولالت نیک شدن مریض بود همچنین اگر مریض را صل بد کردار باشد اگر فرستاده همچنان بود یا یک طبیب صحت بر شدن مریض است لال کند اگر فرستاده مخالف مریض بود بر صحت شدن مریض اعتماد نکند اگر فرستاده خصی یا زن باشد یا آنکه چند کس متعاقب از جهت طلب طبیب بیایند یا بسیار اطباء ان طبیب را به جهت اعراض مخالفه در یک حالت بیایند و یا طلب بخرد و یا اگر درون سواد شده بیان نیز معلوم کند که مریض نایافته باشد و اگر اطباء ان کنند یا چوب دستی بر دست کرده آید و یا تیغ و مثل آن برابر کرده بسیار یا جامه رنگین یا نوزیا کند پوشیده یا جامه برکت انداخته و در زیر بغل چپ کشیده و یا بال او فرو برد یا پوشیده یا یا عضوی اندام نمک نفس صان یا زیادت باشد یا کوز پشت یا شل مثل آن یا کوزه قد آنرا بران بوزنه گویند بود و یا ترسان آید یا این چنین باشد که از روی ان مردمان ترسند یا بخلق یا بد زبان باشد و در طبیب گاه بران بیند یا دست بر سینه یا پستان داشته حکایت یا اگر آن جامه یا انگشت نمبر یا موی اندام یا ناخن گیر یا بیاید یا دست برگوش یا برکت یا بر سینه یا بر کتله یا بر سر یا شکم نهاده آید یا سفال شکسته یا سنگ زره یا خاکستر یا استخوان یا کاکهک یا انگشت نمبر دستش باشد یا بگردن بر زمین خطها بکشد یا چیزی از دست بزبان کنان یا کلوخ شکستان نیاید یا روغن یا جنس بر اندام مالیده باشد یا کلهای لعل پوشیده باشد یا چیزی لعل بر زمین ریخته کرده باشد یا میوه پخته که بسیار زور بماند بر دست او باشد یا ناخن بناخن گیرد و تا پای بدست کرده یا همین یا چرم بدست او باشد یا لعلی که بدو فروخته باشد چنان زحمت کوله و بست و مثل آن یا گریه کنان آید یا دم بسیار دارد یا علی و چو پیش باشد یا کوزه بود یا بوی آید ان طرفه جنوب طبیب یکپای زور رود یا هر دو دست بسته ایستاده شود جمله علامت نایافتن صحت مریض دانند اگر طبیب رخ جانب جنوب کرده شسته باشد یا در جای ناپاک بود یا انشراف و زردی اسکی امیر نرید و طعام نخورن باشد یا بر سینه بود یا در زمین غلطیده یا در مستراح رفته و طهارت نکرده بود یا موی کشاده یا روغن بر اندام مالیده باشد یا در یقاری بود یا طبیب کافر و بیست پستی یا در کار و گمان باشد یا طبیب علامتی بد در آسمان یا در زمین دیده باشد و همچنین حالها چون سبی بر طبیب برای حاجت علاج آید آن بر نیاید اگر در راه و نیز بر یاد نیم شب یا وقت طلوع یا وقت غروب یا وقتیکه ماه در منزل ثریا باشد یا هفت یا طر فیه یا شوله یا زهره یا بطین باشد یا بجابت علاج پیش طبیب آید آن حالتش بر نیاید و اگر یکی ازین اوقات که نامانندی چو تجمه و قومی و هیمه و پوتیان و آباوس گویند طالب بر طبیب دید کارش بر نیاید و اگر فرستاده شده نزدش بوده باشد و انامش خوبی کرده و نیز روز به طلب طبیب آید بخت مریضیکه تلخ دارد و ان فرستاده را نیز بد باید شد و اگر بر بطریق برای زحمت باغم آید بسیار کباب باشد و مریض نیکو نشود همین گونه بر علامتی و فاتی که موافق علاج مرض باشد بدانند که آن علاج صحت مریض است و اگر مخالف آن باشد بد بود کسی را که علت کفایت یا امتیاز یا بر سیمو باشد فرستاده شده را یا طبیب برسد اب ملاقات شود مریض فی الحال نیکو شود و اگر فرستاده شود خورد مسند و سبزنگ خوبصوت بود یا پسند پوست و از گروه مریض باشد و اما وقت طلب و طریق آن بود و لباس پاک پوشد بر گاو یا اسب سوار یا پیاده بیاید یا برو چیزی باشد که موجب تعادل نیک است و ناخوشی نیاید چنین کس را مبارک دانند اگر طبیب با قرار دل در جای هموار و پاک رخ جانب شرق کرده بود اگر در ان حال فرستاده شده بیاید بختش بر آید اگر در وقت روان شدن طبیب سوی مریض گوشت یا سومی پر آب یا چینه باز بار و اربابست یا دعا گویند و دیگر یا یا ده گاه دو یا ستوبر و یا اشیای سپید چنانچه جزات و مثل آن خراستخوان و پنجه و دوغ و شیره و خاکستر سپید و زعفران آید مبارک بود و اگر زن جوان یا پسر یا ده گاه یا گوساله یا آوند های نیک بارنگ نقش که برای کار خیر و شادی بیسانند یا دختر یا کنیز پور را رسته یا باسی یا میوه خام یا بار مروری یا زیاده یا دیگر چنانچه با پادشاه یا امرایا آتش سوزان یا اسب نیک یا ابط یا سبزه یا طاووس پیش آید یا آواز دل رعده یا سنگه یا بی نیزه یا آواز شبیه گاو یا اسب یا لیل شود جمله اینک مبارک است و آواز بطل و بوم خورد یعنی که کوه سر اگر از طرف چپ بشنود مبارک بود و تقاول مردم که سخن گزیده گوید بهتر بود و در دخت بار دار و شیر و ارکه بی علت نبر باشد یا

از سوزن

بالای باهر یا بر طرف راست و چپ اگر جانوران آواز کنند نیک باشد و اگر بر دخت خشک و یا برق زده یا بی برگ یا خار دار یا بزرختی که سیل چید باشد یا برسنگ
یا بر خاک یا بر استخوان یا بر بلندی یا بر کاهکت یا بر بزرگال یا بر جای سوختن بند و آن یا بالای مینی جانوران آواز کرده و دید کنند نامبارک باشد و اگر طرف نیت
و آگنی و جنوب آواز کنند نیز نامبارک بود یا آنکه جانورانی که نام نکرده اند چنانکه سر خار ببطول اینها طرف چپ نیک بود و آنکه نام نموت دارند چنانکه کویل کر ای
بانگ اینها طرف راست نیک باشد و اگر سنگ فتنه طیب بر مریض سنگ سفال رسو و سبزک ز طرف راست سوی چپ و نیک بود و مار و خرگوش
و گرس و بوم خرد فتنه اینها سوی چپ و عکس سرد و رانامبارک گویند و سوسمار و بوقلمون دیدن و آواز کردن اینها بد یا نیکم و وسازی که در طلب
طیب بدست و ذکر بالا گفته است اگر بدان ساز کسی پیش طیب وقت روان شدنش بطرف مریض آید آن نیز نیک بود و اگر پیش طیب و نذر پز کله می یا
کج یا سپید کاهکت یا سنگها یا خاکستر یا کال خویش آید نامبارک است و آوند پز از شراب خالص بدست آید نیک است و آوند پز از شراب غیر خالص بدست و آوند
پز از شراب لعل نیز بدست و اگر خشک یا مرده یا گناهگار یا محبوب یا برگ خشک یا دشمن پیش آید نامبارک است و اگر باد نرم و خوشبوی در وقت
روان شدن بر پشت رسیمون بود اگر باد تیز و گرم در پشت بوی بر روی آید نامبارک است اگر در وقت فتنه بجماد مرض آید و اگر کسی مانند فتنه
و پز بشود نیک بود اگر در وقت فتنه علاج برای بدوده و علت شکم چنانچه کوله آواز شکاف بکن در گوش آید مبارک بود و اگر در علاج کتفت و تپش و تپش
اینها آواز لفظ بنده و لبشود نیک بود و اگر در علاج علت و هم بدینگونه و برای هر علاج لفظ موافق آن علاج بود و لبشود نیک بود و اگر سنگام فتنه
مریض آواز کرد و سخن منع لبشود و یا چیزی شکسته شود یا عطسه آید یا وقت روان شدن پای طیب بلغزد یا اول طیب بر علاج راغب نبود نامبارک باشد و وقت
در آمدن خانه مریض اگر پنجه یا بشود بداند و فال وقت روان شدن طیب از خانه خود یا وقت در آمدن خانه مریض معتبر است و آنچه در انشای راه حادث شود
از فال محبوب نیست و چون طیب از خانه مریض بردن آید اگر موی یا خاکستر یا استخوان یا چوب خشک یا سنگ شانه یا کاهکت یا پنبه یا خار یا چهار پایی
باز گویند یا مست یا روغن کچن یا مرده یا آدمی غصوی بریده یعنی یا خنثی یا برهنه یا موی سنده یا جامه لعل پوشیده و نظیر آن آید یا در وقت یا در خانه و آن
در خانه خود یکی از این چیزها آید نامبارک بود و اگر کعبه طیب در خانه مریض چند آوند یا کی جاد داشته باشد خود بخود بیفتد یا بیخ و مثل آن از زمین بکشد یا چیزی
شکسته شود یا بر چیزی که طیب نشسته باشد بکشد یا وقت بر آمدن طیب مریض دنبال رود یا در آن وقت مریض سرنگون باشد یا وقت حکایت کردن
یا طیب مریض غصوی از آن خود یا جامه خواب یا دیوار بدست مالید یا دست و پای و سر یا پشت بجنباند و بلزاند یا دست طیب گرفته بر سینه یا بر خود
بندد یا با طیب چشم بالا کرده حکایت کند نامبارک بود و این جمله نشانهها تا بر شدن مریض است و چون مریض از طیب نفرت گیرد نیز نامبارک بود و آنکه خواب
مریض و یا طیب یا مجبان مریض بپنجه اثر آن در حق مریض باشد اگر در خواب بدین کسی روغن در اندام مالیده و یا بر استر و یا بر درندگان یا جوک یا بر سر
یا بر جاموش سوار شده جانب جنوب می رود یا غورت سیاه رنگ که جامه لعل پوشیده و مویش نیز لعل باشد با او لبسته و قصص کنان کشتان جانب جنوب می برد
یا می بیند که خاکروب و یا جامه لبسته و کشیده جانب جنوب می رود و یا او را مرده در کنار گیرد یا قلندریا ابدال مانند ایشان در گله میگردانند یا چون مرده سن
کشته و سرش میگرد و یا او را خواب شد یا روغن کچن می خورد یا در خلیش عرق میشود یا خلیشش آلود میشود و بعد از آن وقت بخندد و قیص میکند یا در خواب بر
پاگل لعل بر سینه می بیند که بر سینه اش نی نیزه و یا بی بوری یا درخت تار بر آمده است یا بدین که شیر آبی و جز آن فرود برده است یا توکم با او می رود یا اگر
افتاده است یا در حق فرود رفته است یا بدین که آب جوی او را فرود برده است یا سرش تراشیده شده است یا دشمنان زور آورده اند یا زاع یا شغال او را
میزند یا چشم او کور شده است باقی یا سهال میکند یا و ناالنش شکسته است یا درخت سنبل یا یا سپور است یا پنبه یا روغن یا کج یا هیا امن یا نیک یا کجند
یا فته است یا طعام نخفته است می خورد یا شراب می نوشد یا کسی او را گرفته میبرد و دیگرها میکند یا بدین که آفتاب یا ماه تابان آسمان افتاده است یا چرخ
مرده است و یا می بیند که زمین با صورت تپ میگرد و نامبارک بود و این خوابها اگر تندرست باشد مریض شود اگر بیمار بدید بهر خوابیکه از موش شود یا آنچه
مردم فکر کنند جان دیده شود و مار و زردیده شود یا از غلبه جملی که مناسب آن دیده شود و تفصیل آن در باب شرح اعضا خواهد آمد تا نیز از اگر حاجت

در خواب بیند که با سگ دوستی کند در اجروگی می بیند که با کسی صحبت میکند و صاحب انام می بیند که با دیوانه دوستی می زند و کسی که در بار او صبح باشد چندان که
 یار انسان صحبت میکند کسی که او را پیوسته و آتیسار باشد در خواب بیند که آب می نوشد و اگر کسی بیند که در غن سبز می نشیند و کسی که در گول باشد بیند که در سبزه
 و صاحب رنج نیز بیند که بر سرش درخت بر آید است و صاحب علت می بیند که در خواب سهالی می خورد و صاحب علت کتبت است و استقا و در بیند که شمشیر
 و بند روگی بیند که او از ششای زرد می خورد و صاحب علت کتبت بیند که خون می نوشد نیز بسیار که بوده این جمله خوابها بد یا بدست و چون بزنگونه می بیند
 بر آن کسی بگوید که صدف ماش کنجی و زرد آهن و ماده گاو و جز آن بد بد آنکه اکنون خوابهای که نیک بود گفته می آید اگر مریض در خواب مردم شرف و یا
 ماده گاو و ستور و دوستان زنانه یا بادشاه یا آتش سوزناک یا مردمان صالح یا آب صاف را بیند بصورت یا بد اگر تندرست است این بد است چه سبب زیاده
 بدست آید اگر در خواب بیند که بر قصر بلند یا بر درخت بار دریا بریل یا بر سپ یا بر کوه سوار شد است یا در دریا یا در جوی آبها بران گذر باشد آتشا که با بر
 کشتی سوار شد روان شد است این جمله خوابها نیک شمرده اند و چون کسی در خواب ماریا زنبور سیاه یا دیوچه بگذرد آنکس که مریض بود صحیح شود اگر تندرست باشد چه
 اورا منفعت حاصل شود و بر مریض را خواب نیک بود باید که آن مریض اعلاج کند عمرش و درازست و الله اعلم بالصواب فصل سفت بر زبان اشیا کله
 خط فاسد راتی یا با سمان یا نیاس بیرون افکند و چیزی یا میکه خط زیادت شده را با عدال آورد و این فصل بند و سنی سوسون
 و سنسمن منسوب است بدانکه سنسود معن عبارت از النوع اول و سنسمن نوع دوم است اما نوع اول مشتمله چهار قسم است یکی آنکه تی آرد
 و آن اینچیز یا اند بار ستمل و بار کرایا بار که سال یعنی بدال بار که وی تلخ و بار تری تلخ و شیرین و سرفش و بار رنگ و پیل دراز و بار کرج و
 بار چکوند و چکنار و چکنان و چکنم و چکناسکند و چکنس و چکن دو پر یا چکن هر دو چکن و چکن سنی خرد که در شکل میباشد و چکن کزور
 و چکن خنخل و چکن چینه چکنی از چکناریا چینه چکنی مجموع را گویند و گویند که بیدار نام چکنار است دوم آنکه سمان آرد و آن اینها اندست
 لعل و نسوت سپید و دانق و درونی که نوعی از دانق است و سیتلا که نوعی از زقوم است و چکنی که نوعی از سینه صابنی است اول که گل سپید آرد
 و دید معار و زقوم و چوک و چیره و چیره و چکن ربه و کانس و تکوک که نوعی از لوده است و بکاین و بادل و کسپا و سپاری و سیمه و نیل و اول و بید و نجیب
 و کرج بزرگ و چقون و آگ مالکنگی از نسوت ناکاتش بنیما بستانند از تکوک تا پادل و بکاین پوست بگردان که بیدار چه بار و بیرون آید بل خاکست
 میباشد باید گرفت و از سپاری و تر چیده بار بستانند و از بیل تا کرج برگ بستانند و از باقی گیاههای شیره باید گرفت سوم آنکه تی یا سمان نرود
 آرد و آن اینها اند تری تلخ و سیتلا و چکنی و دیو دانی که سال و بدال نیز مانند و کربلی ازین دار و بار برگ سپید و شیره بستانند چهارم آنکه خط فاسد را
 از راه بینی اندازند و آن اینها اند پیل دراز و بزرگ خیره و سجه و سرفش زرد و لعل سرس و پیل کرد و کرج و کرج و سینه سیاه و سپید و چکن و مالکنگی کرج
 و هر دو آن و سیر و آسین سنی و تالیس و مال و تلسی و سیری و سنکوت و سید یا سینی و تر چکنی و سجه لعل و پیل و گل جانی و چوب درخت نار و آل
 و چوب درخت گچکان و انگزه و نمک و شراب خالص شیره سگین و ماده گاو و بول گاو و از پیل دراز یا پیل گاو و بستانند از کثیر تا آگ بگیند از آب
 و سیر و سنی بچینه باید گرفت از تالیس تا سیری برگ بستانند از سنکوت نامید یا سینی پوست بگیند از تر چکنی و پیل و سجه لعل جانی گل بگردان
 درخت سال و تار و موه ساری یعنی چوب میانه درخت که سخت و لعل سیاه میباشد که در واز لک و انگزه و نمک نیز همین آن بگیند و در م نوعی بر سر است
 یکی آنکه زیادتی با دفع کند و آن اینها اند دیو دار و کوه زرد چوب و برن و سید یا سینی و بریار و کنگی یا بانسه و بانسه که گل نیلی دارد و چوبه و درخت
 سالی و بادل و نی نیزه وانی و گلوی بید انجیر و با کھان بید و هر دو آگ دستا و لک و معین و کچن و پیل و کچنار و بهارنگی و پینه و کار یا سینی پتنگ
 غنچه و کنا بزرگ و خرد و کتبی بدار کند و با کون و دار و های مجون و سمول که بالا گفته است اما دیگر دار و با که واقع با دان لکین در نیمال نیک گفته شده
 دوم آنکه زیادتی تلخ را دفع کند و آن اینها اند صندل و کتچن و داسیر و بالا و حمیله و دو و صی و بداری کند و ستر اول و چ یعنی پیره و سوال و با بول
 و نیلو و قمری و سنی گل سینه صی و گلکند و گانده و کسپا که جایکان آنرا در کار میبرند که از وی مان میشان و دو ب سپید سبز و سیری مجون کسپا

در خواب

و نکر و دوا و کن و تن و چوب و بعضی ادویه نیز در دفع تیر انداخته اند که زیادتی که در دفع نماید و آن اینها اند: نوج و سیاه و سپید و لعل و کوه و زرد چوب و کافور و سولف و
سرل معنی بد معار و راسن و بهر دو کسج و بهنکوت و جهای و معنش و کربا رسی و بهنکس و معجناک که در زمین شمال میباش و چوب و نیلی و چوب و کنک و معجون نیلیا که در
ر بهنقی و کن و معجون کنا و کن و معجون سراسا کن و معجون ار کند معاد کن بد آنکه طیب را باید که هر داروی ازین جمله بد هر روز علت و روز
معلول و روز گرسنگی دیده و اقسام اخلاط فهمیده استعمال کند زیرا که اگر علت زبون را داروی قوی بسیار دهند علت مذکور رفع شود اما انواع دیگر
علت پیدا کرد و اگر گرسنگی اندک باشد داروی بسیار بدهد و اگر قوت معلول اندک باشد داروی بسیار بدهد
بیشوی و سستی آردا که داروی سنسو و معن از مقدار زور و گرسنگی زیادت و به زیادت اسهال باقی زیاد تر یاناس بسیار دهد و اگر اندک بفرغ حاصل کنی اگر
مریض بسبب مرض لاغز شده باشد علاج داروی سنسو و معن بود باید که آن مریض را نرم سنسو و معن بدهد اگر کسی خلط جایی خود گداشته باشد تا آنکه سبب
مرض لاغز شده باشد و علاج داروی سنسو و معن هر جنس بود نظر بر لاغری نکند داروی سنسو و معن بدهد بد آنکه اگر معلول را زور سیاهی باشد موازنه دوازده
و درم یا شانزده درم چوش داروهای لینی کاژ معاد بدهد اگر چه در سست جلد روم درون گفته است اگر چنین مریض را چون در موازنه چهار درم بدهد و در موازنه
باب آس کرده بدندان نیز چهار درم بخورد و الله اعلم و احکم فصل سییم در کیفیت اوزان و این فصل بهندی بر ریجها که انستوس است بدانکه در
و شلع آفتاب دیده شود آنرا حکمای هند بزبان خود ترشتری نامند مرکب از سی چیز است و آن چیز را پرمان نامند و مقدارش شش ترشترین است
هر یک نامند و از شش مرغ را چکان میشود و آن دانه خرد است و از سه را چکان بکایدانه شش زرد شمارند و مقدارش شش دانه شش است و از یک جو گویند
و از چهار جو یک حبه میشود و آنرا تکا گویند و از شش تکا یک ماهه شمارند و از چهار ماهه یک درم بهندی آنرا تا ناگیند و سانس و در
نیز گویند و از دو درم یک کول از دو کول یک که بجه میشود و این را بالید نیز گویند و از دو که در آن چهار درم است و یک سکت میشود یعنی این شش درم بود
و از دو سکت یک پل میشود و پل است هم گویند و آن شانزده درم باشد از دو پل یک پرست شود آن سی و دو درم باشد و از دو پرست یک نخل شود و آن
شصت و چهار درم باشد و آنرا که هم گویند و از دو کول یک مانکا شود و این را بر او نیز گویند از دو مانکا یک سچتی شود و از چهار سچتی یک و سکت شود و این
کفشدس پار نیز گویند و از چهار آد و سکت یک دون میشود این فصل را از من کلس نیز گویند از دو دون یک صورت شمارند و از دو صورت یک دلی میشود و این
کون گویند یعنی نیلی از چهار درونی یک کفار شمارند از دو هزار پل یک بهار میشود از ص پل یک تا این درونی بطریق مذکور معتبر است بهندی این را
ما که هندی پر ریجها که گویند بدانکه در ویکه مقدار حبه یا زیاد از آن تا که در باشد خواه تر یا خشک خواه مانع باشد آن مقدار که گفته خواهد شد بگیرند
و در ویکه مقدار بر سینه یا زیادت از آن یا آخر وزن غیر وزن تمام میشود باید که آن مقدار گفته خواهد شد از خشک باشد همان مقدار بگیرد و اگر تر باشد
یا مانع باشد دو چند آن بگیرد حکمای سیگونی که در لیسان روزه و اوقات دار و لیسان بنیاید بلکه حسب قوت و گرسنگی و بعضی فصل خاص زمین دیده مناسب
آن میباشد و در آخر زمان مردم کم گرسنگی و کم زور و ضعیف تن میشود بدین جهت بعضی حکما وزن را حجت استعمال دارد از وزن سابق چیزی کمتر اعتبار کرده اند
و آن نیست که مقدار دو از ده دانه شش را یک جو گویند از جو یک گنجا میشود و از هشت حبه یک ماهه بعضی هفت حبه را یک ماهه اعتبار کرده اند
و چهار ماهه را یک درم گویند شش ماهه را یک که بانه نامند و ده ماهه را یک که درم نامند و از چهار پل یک که درم شود و از چهار که درم سچتی شود و چوب
ذکر بالا گفته است و این وزن را بدان طریق معتبر است بهندی کالناک پر ریجها که گویند فانه طیب را باید که در علاج جیه داروی نوع
استعمال کن خواه تر خواه خشک که هر دو لیسان اند که بار بر ناگ طفل در از قن و کشتیز و روغن ستور و شند که گفته باید گوی و اگر ادا نشود بود در دستا و
و اسگند و پیانسه و سولف و کنه سارن علی الخصوص سر نکو تر اند و این دارو با آن مقدار گفته شود همانقدر بگیرند و در چند بگیرند اگر چه
تر بود دیگر و در ویکه وقت معین گفته شود علی الصبح باید خورد و هر دار ویکه برای گرفتن آن برگه شاخ که بار او
ذکر کرده نشود سچ آن دارو لیسانند و هر حمله که وزن دارو یا مختلف گفته نشود باشد همه استساوی گفته بگرد و جاتی که نام آورده معین کرده اند و آنرا

در موازنه

استقال کنند و در هر مجوفی نام یک اردو در و محل آمده باشد آنرا دو چند بگیرند در وی لوز اگر یکسان بجا فطرت بادار و باتیزی و خواص خود بماند که نکند اولیا
 بعد از یک سال خاصیت نقصان شود و روغن ستور و روغن کنج پنجه باشد بعد چهار ماهه خاصیت اینها کم شود و غلظت از خود کم شود و از اینها که سبب است
 بهضم در آید بود از یک سال قوت کم شود مگر چیزی که قوت آنها با بر ماندگی کم نشود بلکه زیادت گردد چنانچه جایش را باها و جمله گوهر پاکشده و در مانتا کشته جو
 زرو نقره و جز آن درس فائده اگر طبیب در مجربیکه بالا گفته شده اند یک بار و یاد و در وی مخالف مرض مزین بین بجای آن از یک موانع مرض
 استقال کند والله اعلم بالصواب فصل نوزدهم در اسمای بعضی داروهای که مصلح اطباء می است سمست با آنکه هر داروی که خلط رود
 بهضم نکند لیکن گر سنگی راز زیادت گرداند آنرا بنندی او بین گویند چنانچه سولف و هر دارو یک خلط رود را بهضم کند و گر سنگی راز زیادت نکند
 آنرا پاجین گویند چنانچه چیره ناکبسه سردار و نیکه گر سنگی را افزایش و خلط رود را نیز بهضم گرداند آنرا او بین و پاجین گویند چنانچه خیره و آنکه
 از خلط را فاسد نگرداند و بیرون نکشد بلکه اگر خلط زیادت شده آنرا با غلظت را در و متادل را بر قرار دارد و آنرا استخوان گویند چنانچه گلوئی و او نیکه خلط
 را پنجه شکسته فروریزد و آنرا تلموس نامند چنانچه بلبله و آنکه غلظت را بختن نداید و فرود اندازد آنرا سلس گویند چنانچه که او هر دارو نیکه خلط خام را و
 بول را بسبب غلظی یا نقران جای خود چشیده و سخت شده مانده باشد فروریزد و آنرا اسپیدان گویند چنانچه کنگلی و هر دارو نیکه غلظت پنجه و خام را آب کرده
 فروریزد و آنرا چکن گویند چنانچه نسوت و هر دارو نیکه تلخ و بلغم نا پنجه را و طعام غیر بهضم شده را قی کند آنرا پاون و رب گویند چنانچه سینه چهل و
 هر دارو نیکه خلط را از مقام خود بره یا بالا یا فرود یا هر دو طرف اندازد آنرا سنسو و صن گویند چنانچه بنال هر دارو نیکه تلخ و بلغم و چربی و خون مانده
 آنرا که در تن چسبده باشد بقوت و تیزی خود خراشیده و در گرداند آنرا چندان گویند چنانچه شده و آب گرم و چ و جو هر دارو نیکه بین و ناخن با
 و از گرمی خود نرمی و تیزی و ملاهی را دور گرداند آنرا کراسی نامند چنانچه سندی و زیره و کچیل و آنکه زحمت ضعف و دیگر امراض دور کند و جوانی را
 برپای دارد آنرا ساین گویند چنانچه گلوئی و در سوختی و گوگل بلبله و مانند این چیزیکه بسبب استعمال آن رغبت بر زبان باشد و آب منی افزایش
 آنرا پاجین نامند چنانچه گلشکری و تخم کونچه و هر دارو نیکه منی را افزایش آنرا نام مسکن گویند چنانچه مویلی و سکنده و شکر و ستاول و چیزیکه
 عورت بریزد آنرا ایچین و روان گویند چنانچه بار کتانی و آنکه مساک منی آرد آنرا استخوان گویند چنانچه جو زبویه و مانند آن آنکه نقصان کند
 آنرا سکر چچی نامند چنانچه بن دانه و آنکه در منافذ نیک چنانچه در مسام در آید آنرا سو حجم گویند چنانچه شک شده و روغن نم و روغن پدید آنرا
 در تمام وجود آورنده هم شود آنرا لوالی گویند چنانچه نیات افیون و مثل این و هر دارو نیکه بندگاه راست گرداند و اوچ راز و دعوات جدا گرداند آنرا
 بجا کچی گویند چنانچه کورسوی از دو سپاری که وقت سخت شدن بهوشی آرد و آنکه عقل بپوشد آنرا کار می گویند چنانچه خر و مانند آن و
 هر دارو نیکه از قوت تاثیر خود خلط را که بنا فاداخلی جا گرفته بود از آنجا دور گرداند و آنرا پاجینی نامند چنانچه پیل گرد و چ و هر اشیا نیکه از رخت
 و گزنی خود گسای را که مجرای خلاصه طعام اند مسدود ساخته گزنی در وجود پیدا کند و آن را بجهت منی گویند چنانچه جزوات گاوشش و مانند آن
 والله اعلم فصل ستم در معرفت نبض این فصل استنبه می ناری پر یکجا نامند بدانکه در پنج نر انگشت دست رگی است تا بعضی از حرکت او مرض و صحت
 تن معلوم میشود اگر بادور و جو و غلظت زور کرده باشد رگ مذکور مثل دیوچه مار بجهت اگر تلخ زیاد شود مانند زراغ و عوکه کاتنگ بجهت و اگر بلغم زیاد
 آهسته مثل بط و کبوتر بجهت اگر تر سه خلط زیاد باشد یعنی سنپات شود رگ مذکور مثل لاده و در راج و در لچ روان شود و اگر گاهی تیز و گاهی
 نرم بجهت بدانند که در و خلط زور آورده است اگر رگ مذکور مثل خویش بگذازد محلول نمیدارد اگر گاهی رگ مذکور از جنبش بماند و گاهی بجهت آن شکاف
 مرگ است اگر سخت است و سرد باشد آنهم علامت مرگ است اگر تپ زور آرد رگ مذکور تیز بجهت و گرم باشد و از غصه و غیب شدن بر
 عورت نیز بجهت و از اندیشه و ترس رگ مذکور بانگ زور پاز یک دار بجهت و اگر کسی را گزنی و دعوات نقصان شده باشد سخت باهستگی زور
 و اگر غلبه خون بود رگ مذکور رگ ان و مقداری گرم نماید اگر اصرار حمت خلط رود باشد سخت گران جبهه کس اگر سنگی زیاد بود نبض آنکس سبک شتاب رونو

و اگر غلبه خون بود رگ مذکور رگ ان و مقداری گرم نماید اگر اصرار حمت خلط رود باشد سخت گران جبهه کس اگر سنگی زیاد بود نبض آنکس سبک شتاب رونو

و کسی را که قرار فرحت باشد بیض رنگ او با قدری زرد و آرام بجهد و آنکه گرسنه باشد بنفش و شتاب و در الله اعلم حکم فصل بیست و یکم در بیان اروهای
استغراق و کیفیت ترکیب آن این را هندی می گویند و در بکب یکسانی است بدانکه از جمله اروهای قوی و مسلح است و اندکی از بیاض و سیاه و خشک کرده
و اس ساخته مقدار یک پیل بعضی حکما نیم پیل گفته اند از آن در جوش چغره یا آگ یا نم اندازند مقدار می کشند یا نمک یا کرده بنوشانند می شود اگر مغز سینه پیل خام هم برین
در یکی ازین جوشها انداخته بنوشانند می شود نوع دیگر مغز سینه پیل خام آس کرده جوش پوسری یا بکابین انداخته قدری می کشند و نمک سنگ انداخته بنوشانند
می شود نوع دیگر سیمون مغز سینه پیل یک پیل برنج و کنیز مقدار می کشند و آب گدازه در آب گدازه کله می خورند می شود نوع دیگر و ما چون
بدانکه مغز سینه پیل نیم پیل شده است یعنی آنکه سخت تر باشد و نه سخت زرد باشد بسیار یکجا کرده و در گاه و دیه گره بنشیند و آنرا در گنجه پودا و در گنجه
بگیند و در گاهت جو و یاد را بنا را ماش یا نمک یا شالی هشت روز بدارند و بده بکشند و چغری آن کشیده و در آفتاب خشک کنند و بده که چای کرده
اسکنده و در شمد یا جزوات ماده گاو مالیده باز خشک کنند و در آن یک نگاه دارند و بوقت حاجت مقدار یک کشت با آنگونه بگیند که ناخنها بافتن مشقت
و کف دست پنهان شوند و در طلب حرکت گفته است آن مقدار یک می آرد باید گرفت بده آنرا در جوش لاهی یا در جوش داروی آرد از وهای گوید و آرد او که در
فصل ششانی که خلط فاسد را برودن آنگند مذکور است که جوش مذکور گرم باشد تخم مذکور بماند و یک شب بنگهدارند و وقت صبح باز مالیده و در جوش سینه پیل
شد و نمک سنگ انداخته بنوشانند و در بعضی ارجح جانب شرق یا شمال کرده بنوشانند و خاری تعالی را یاد کنند و صدقه بدهند ازین می شود علی الخصوص
این تدبیر برای دفع تب بلغمی و دفع زحمت پرتسیا و سرفه و آنتریدیه می بخشد که در جنبش طرف درون وجود باشد مغز ترست و اگر ازین داروی نشود و بگیند
پیل را زود و در شرف زرد و نمک سنگ متساوی الوزن گرفته آس کرده و در آب گرم انداخته بنوشانند و می کنند یا با دام که غلبه خلط برون افتد و با
صاف شود هر که از خلط غلبه سخت کرده باشد و هیچ نوعی نشود باید که مغز سینه پیل سیمون خشک کنند و بدارند و بده چند صد و سینه پیل کوب کرده بچاش
و سیمون مغز سینه پیل اسیست و یکرت تب ازین جوش بدین بده خشک سازند و قدری ازین سیمون در جوش سینه پیل انداخته بنوشانند می شود نوع دیگر
مغز سینه پیل در شیر ماده گاو جو کوب کرده اندازند و بچاشانند و بالائی شیر مذکور را با شنبلیله بنوشانند ازین نیز می شود نوع دیگر که از حمت کفایت
و خون باسهال افتد و در دل تپاک بود و بخت دفع آن مغز سینه پیل در شیر بچاشانند و بالائی آن فرود آرند و بده در آن شیر برنج انداخته نیم بنشیند و آنرا
با بالائی مذکور بنوشانند ازین می شود و ماده تمام حال آید نوع دیگر مغز سینه پیل در شیر ماده گاو بچاشانند و بداران جزوات کنند پس چاک و مسکه برون
آرند و آن مسکه در نفس را بخوراند می شود هر که کف از زمین ساکن باشد و علت قوی و بیوشی و نمک که نوعی از درله است بود برای دفع او جزوات نیز بخورند
می شود و ماده علت برون افتد نوع دیگر از مغز سینه پیل روغن بکشند و با شمد و نمک آمیخته بخوراند می شود و در طلب حرکت گفته است برای آنکه نایب
در جمیع داروهای قوی کشند و نمک سنگ اندازند تا بلغم گرفته بریده برون افتد نوع دیگر مغز سینه پیل خشک کرده آس کنند و در جوش حیوانی انداخته
بنوشانند می شود و این هر دو علاج برای کسی است که تلخه سنگس رجا می بلغم گرفته باشد مغز سینه پیل اچوشانند و در جوش آن چون پیل یاد کن انداخته
بنوشانند می شود نوع دیگر مغز سینه پیل خشک کرده در جوش نمک یا آگ انداخته بنوشانند می شود و این هر دو نوع علت بلغمی از آنکه نوع دیگر
مغز سینه پیل در جوش گچکان آنکه در کجا آمیخته بنوشانند ازین نیز می شود نوع دیگر گل خشک از آن بدال آس کرده در شیر اندازند و در آن شیر بگیند که
برنج انداخته نیم پیل بخوراند می شود نوع دیگر با خام بندال خون یا شرم شده باشد و در شیر بچاشانند و بالائی شیر مذکور خوردن برین می شود
نوع دیگر چون بار بندال بزرگ شده باشد بگیند اسکنده و در شیر اندازند و بچاشانند و از آن جزوات سازند و چاک زده مسکه برون بخوراند می شود
نوع دیگر چون بار بندال زرد شود آس کرده در شیر گاو بچاشانند و جزوات ساخته بخوراند می شود نوع دیگر بار بندال را در آب بچاشانند و در شراب انداخته
بنوشانند علاج مذکور برای دفع علت بلغم و نا آردی طعام و دمد و سرفه و پشه روگ و کبیر و ک مخصوص است اگر بار بندال مذکور نیم پیل شده باشد مغز آن بطریق
مغز سینه پیل استعمال کنند و اندر جویان نیز همین طریق بکار برند و دیگر قاقله تلخ را نیز همین ترتیب استعمال نمایند و گل کدوی تلخ را مثل سینه پیل در کار بزنند و بکوبند

و دفع غلظت های در سرفه و غلظت کف مخصوص اند و دعای کور له نوعی از قسم نابل است و هم مثل خر می خیزد و اندوهرای نوع اثر زهر و کور و غلظت های شکم و در سرفه و
 زکام و باد که در محل کف برسد دعای کور را کرده که در آن نوع و دیگر هم که غلظت کف را خشک کرده آس کنند و در شیه اشیا نیکه که آرد نسبت و یک
 گرت بدیند و بوجه خشک کرده بدارند کسی را که غلبه خلط اندک بود او را اول کلمتی بخوراند تا آنکه شکم او تا بگردد شود و آنگاه بحقیق قافله مذکور را در
 گدای نیو فرسی یا قمری انداخته بویانند می خواهد شد چون یک داروی استغراق یا سهال یا ناس را در شیه و دیگر داروی استغراق یا ناس یا سهال تپ بند
 سخت و تیز تر شود و داروی می ترکیب آن اندک گفته شده باید که حکیم از دانش خود قوت مرض فوصل و سن و سال و بعضی شناخته در هر خوردنی و در سینه
 و آتش سیدنی که موافق دانند بدهند باید که وقتی جوش داروهای را و وقتی شیره اش را یا با آب داروهای را آس کرده یا وقتی داروی خشک آس کرده و در
 و مانند آن انداخته برینا سب حال بدیند و اگر سنگی و قوت دیده و نمیده باید داد و الله اعلم و احکم فصل سبت دوم در بیان داروهای سهال
 و کیفیت ترکیب آن و این فصل بهند می سی برین در بکلب است بدانه که پنجه پنجه ای که سهال اندر نسوت عمل بهتر است و از جمیع پوستها پوست
 مذکور که نوعی از لوده است بهتر شمارند و از بار و تخان بلبید و از روغن بنفشه و از شیره با شیره کرید و از لبها شیره زقوم نیکه و از روغن
 دادن داروهای سهال است که بسیارند نسوت عمل خشک کرده با یک آس کرده از شیره دیگر داروهای سهال و یا از شیره همین نسوت است یک
 گرت تسقیه بدیند خشک کرده بدارند کسی را که با زور آورده باشد بحقیق داروی مذکور با سندی و نمک سنگ انداخته در شیه آمیخته تا پنجه سر کرده که
 و انداخته بنوشانند سهال شود کسی را که علت تلخ باشد بحقیق داروی مذکور با شکر آمیخته در شیه ماده گاو انداخته بنوشانند یا در شیه شکر و نبات و
 یا در جوش کاکولیا و کن بدیند اگر علت کف باشد بحقیق داروی مذکور با حقیق ترکه آمیخته در شیره ترکه صله با شیره گوی یا تم یا در بول ماده گاو انداخته
 بدیند اگر علت باد و کف باشد در چینی و تیج و پیرج و الایچی و سندی و فلفلین هر همه را متساوی سنده آس کند بجهه با حقیق نسوت که بر جله از
 مذکور بود و یا نیزند با قند کند آمیخته سهال شود نوع دیگر شیره پنجه نسوت مقدار یک پرسته که صد و نود و دو درم باشد بستانند چون این
 مایع است پس دو چنگ بگیند پس سی صد و هشتاد و چهار درم شود و پوست پنجه نسوت یعنی شصت و چهار درم با آب آس کرده در اندازند باز
 سه درم سندی و سه درم نمک سنگ انداخته بنوشانند تا که بجز گردد و در مریض را بخوراند سهال شود نوع دیگر حقیق پنجه نسوت که پنجه حقیق نمک سنگ
 و سندی هر دو یک صله میخته با بول ماده گاو بنوشانند سهال شود نوع دیگر نسوت و سندی و بلایا هر یکی یک صله نیم کان وزن کی ازین داروهای
 هر یکی از سپاری و با برنگت پیل گرو و دیو دار و نمک سنگ بستانند جمله آس کرده با بول بقدر بنوشانند سهال شود نوع دیگر از شیهایی سهال
 دست و بد بگیند و آس کرده با شیره اشیا می سهال سخت تسقیه یا زیاد ازین تیا بست و یک پت بدیند بجهه خشک کبرل کند و پس ظرف پاکیزه
 نگاه دارند و بجهه از اشیا می سهال هر چه درست دهد گرفته روغن ستور نیزند و حقیق مذکور را بدین روغن با لند تا بچوبس چرب شود و نگاه دارند و قوت
 حاجت با مقداری روغن گاو علول کرده بدیند تا سهال شود اگر آن چوبس را یاد و چند جلاب قند گرم کرده یا نیزند و مقداری در چینی تیج و تیج و
 الایچی آس کرده اندازند و غلظت کرده بدارند و وقت حاجت یکان غلظت با آب گرم کرده بخوراند نیکه بود نوع دیگر حقیق اشیا نیکه سهال ابار روغن که
 از آبا اشیا می سهال پنجه باشد بستانند و غلظت سازند و بجهه یا نیزند و سیده بار و روغن پنجه مذکور بستانند و غلظت سازند و نگاه دارند آنگاه
 بسیارند دیگر نود چوبس اشیا می سهال که چهار چند از هر دو غلظت مذکور بود و در دیگر مذکور اندازند و بالای جوش گاه و به فراز کنند و بالای آن جابه گشته
 و بران جامه هر دو غلظت مذکور بدهند و دیگر را سر پوش کرده خورد و دیگر مذکور آتش کنند تا آنکه جوش مذکور خشک شود و غلظت از جوش دم جوش مذکور
 پنجه شود بجهه بیرون کشیده هر دو غلظت را هم بالنت تا آنکه یک ذات شوند باز جوش داروهای سهال را درون و یک کند و در چند از وزن حقیق غلظت
 مذکور جوش مذکور را انداخته جلاب کنند و حقیق غلظت را درین جلاب انداخته موده سازند مقداری تیج و پیرج و الایچی و با برنگت سوده اندازند
 تا خوشبوی بوی شود و بوقت حاجت موازنه دوازده درم در آب گرم بخوراند سهال شود نوع دیگر در شیه داروهای سهال چند گرت سنگ از کرده

تر کرده خشک سازند باز جوش بدهند و چون کرده بدانند و بر طریق ترکیب نسوت استعمال کنند و بخوراند نوع دیگر بلبله نخته و رسیده که
 بی علت بود و بیستاد و تخم او دور کنند و بر طریق نسوت استعمال در کار بندند ازین جمله علتها دفع کردند و رساین است و اگر این را مدام استعمال کنند
 ازین براحتیکه سخت زشت باشد و آبله برگردد نوع دیگر بلبله و با برنگ پسپل گردونک سنگ سنه می هر همه را برابر گرفته و آس کرده با بول گاو
 خوردن وین اسهال شود نوع دیگر بلبله و دیو دار و کوکحه و سپاری و نمک سنگ سنه می هر همه را برابر گرفته و آس کرده با بول گاو و نوشانشان
 همین نفع باشد نوع دیگر تخم نیل مست صمی و بلبله را آس کرده و باقی که نماند آمیخته خوردن و بند آب گرم بالای آن بنوشانند اسهال شود
 نوع دیگر عصاره های بلبله یا کون اجوشانیده جوش مذکور بستند و در آن بلبله نمک سنگ آس کرده اندازند و بنوشانند فی الحال اسهال شود
 نوع دیگر بلبله را باقی که نماند یا بنه صمی یا با نمک سنگ اگر مدام بخورد گرسنگی زیادت شود و بلبله با در برابر او روان کند و آب منی را افزاید و در کمال
 حدت کمال بخشد و زخمی را که از بدبختی یا بخوردن بسیار طعامهای چرب و شیرین شده باشد دفع کرد و آبله سرد و خشک است تلخ و در جری نه
 کف بر سه را بلبله و بلبله معتدل است که گرم و نه سرد است و پدید را بر بادید مجموع بلبله و بلبله و آبله را تر بچله نامت فزه ترش و زخم و شیرین
 چون آنرا با یک آس کرده با روغن ماده گاو و بجز اینها از جمیع علتها می شکم این گردانند و اگر مدام بخورد جوانی را بر پستی دارد و چنانچه طریق خوردن
 بلبله گفته شده است همچنان اگر بارهای درختان دیگر که مسهل است در کار بندند همان نفع بلبله در حد فائده بار کرد و اگر اینها رسیده بچنگلی
 بستند و در زیر یک خشک هفت شب بنهان کنند بجه کثیفه و خشک کرده تخم آن بستند بعد در آب جوشانیده چنانچه روغن تخم
 سیدانچه میکشند از آن روغن بکشند و یا در چرخ شلیب به روغن بکشد و این روغن برای اسهال بچکان که بجد بلوغت نرسیده باشد قدری می بند
 که اسهال رد و مفید بود نوع دیگر کوه سنه می پسپل گردونک را از همه مساوی است و آس کرده در روغن سیدانچه آمیخته بنوشانند و بالای آن با کباب گرم
 خوردن و بند اسهال شود و مفی افت نوع دیگر تر بچله را برابر گرفته بوشانند و جوش آن بگیزند و در دو حصه جوش مذکور بکحصه روغن سیدانچه آمیخته بنوشانند
 همین نفع بود نوع دیگر روغن سیدانچه را در شیر یا در شوربای گوشت آمیخته بنوشانند و این برای اسهال پر ضعیف و صبی لاغر و نازک نیک است
 و الله اعلم یا آنکه از جمله شیر یا شیر زقوم برای اسهال ترست و اگر آنرا بغیر ترکیب و بی دانش کیفیت خوردنش نادانسته کسی آن را
 بخورد مانند زهر قاتل شمرند که فی الحال بمیرد و اگر کیفیتش شناخته و دانسته چنانچه گفته اند بدان طریق بدین این شیر زقوم همه های بزرگ و
 ویرینه را از شکم دور گردانند نوع دیگر باریانچه بول بزرگ و سرد و کثافی برابر جو کوب کرده در آب که هشت چندان باشد انداخته بوشانند چون
 هشتم حصه آب با آن بستانند بعد در جوش مذکور مقدار هفتم حصه آن شیر زقوم انداخته در آن کرده بالای آنرا نخته بنهند تا خشک گردد بعد
 مقدار یک دم یا دو دم یا سه دم روزی قوت پس از سال طبیعت مریض شناخته بدین و برتر است که با شیشای ترش چنانکه مگر منجی دوغ یا شراب
 و مانا اینها بپزند که اسهال شود نوع دیگر برنج شالی را مقدار می و شیر زقوم تر کرده خشک سازند بعد از آن برنج کلنگی نرم نخته بخوراند اسهال شود
 نوع دیگر گیسو را در شیر زقوم تر کنند و غلظت نمایند و خشک سازند و وقت حاجت یکی ازینها خوردن اسهال شود نوع دیگر سبزه که نوعی از
 جنس زقوم است و جوشی و در آن نسوت و کرده جمله مساوی گرفته و آس کرده در بول ماده گاو هفت تسقیه بدهند چون خشک شود آس کرده در
 جامه بیالی یا کل ادران پرورده کنند که سبزه نرم شکم باشد او را بوی کردن و اسهال رو طبیب را باید که بر طریق ترکیب علاج شیر و بار و پوست گیاه
 مسهل گفته شده است از آن هر مرضی را دیده مناسب حال علاج کند نوع دیگر پنجه نسوت سه درم تر بچله یکان یکان درم بزرگ یکدم پسپل دراز
 جو کهار یکان درم بگیرند و جمله باریک کرده در روغن شمش آمیخته بلیستاند یا در قند موده کرده بدهند و این برای اسهال مردم نازک بسیار خوب است
 و درین بیج پر هیز شتر نیست و ازین که در پیله و سرفه و پنژ روگ و نا آرزوی طعام و دیگر اکثر علتها می باد و بلغم و تلخه با اسهال دفع کردند و طبیب باید
 که از داروهای اسهال که گفته شده اند هر دو را درونی که مناسب حال مریض دیده از عقل خود یا روغن ستور یا روغن کنجد یا شیر یا شراب یا بول گاو

از نفس خوردنی و نوشیدنی و بیست و یک ساخته بخوراند نوع دیگر گندم را در شیر قوم تر کرده خشک گردانند بعد از آن گندم آرد ساخته در شیر و شکر انداخته طریقی
پس که در بخوراند اسهال شود نوع دیگر مقداری شیر قوم را در شیر ماده گاو انداخته و قدری قند انداخته اولیه سازند خوردن و پس که اسهال نشود
نوع دیگر پاپیل در از شیر قوم تر کرده خشک سازند آنگاه از خشک سوخته و یا نمک سنگ سائیده با آب گرم خوردن است که اسهال شود و یا
علاج اسهال شیرش نوع است یکی شیر و دوم شیره سوم کلک چهارم جوش نی کاژ هه پنجم جوش سردار و ششم شمشق خشک هر یکی از دیگری تیرتی که نشسته
متاخره از متقدمه سبکتر است و زودتر هم است و الله اعلم و احکم فصل است و سوم در طریق نگاهبانی کردن طبیب مراد پادشاه و سپاه
اور از انواع زهر و آفتها که در نگاهبانی عالم است و این بندی بر حرکت سببی سستی است بدانکه وقتی که پادشاه با سپاه خود در
زمین میگردد یا در الحرب یا در زمین باغی از جهت دفع شر و ایشان لشکر کشی کند باید که در آن وقت مصاحبش طبیب حافظ و در آن
سبب اول عوارض و مخم با هر باشد طبیب را باید که غله و آب و بنیم و گاه و در تخان و خانه ها و زمینها و جز آن زمان و یا در تامل فکر تمام ملاحظه کند از آنکه
و شش ماه چنانچه باران آلوده میکند و اگر در آن وقت طبیب حافظ مصاحب نباشد و یا در قحطی تا آن تا خیر نماید خود یا نماند سبب زهر آلودگی اینها
آفت تمام بر لشکر می رسد پس چون طبیب مذکور بلامت آلودگی زهر معلوم کند می باید که زهر آلوده اشیا را بتیریری مناسب بی زهر گردان و سپاه
و خلایق را از ورطه موت و هلاک برهانند و علامتهای آلودگی زهر و تیریری زهر گردانیدن آن در فصل النوع زهر گفته خواهد شد سوال چون هر کسی
باطل خود می میرد پس نگردد زشت طبیب چگونه از دست مرگ خلاصی توان یافت جواب موت نزدیک حکمای سبب در نوع سستی آنکه با انعام
رسیدن حرارت مغزیزید و آنکه رطوبت طبیعت متحقق شود و دوام آنکه بسبب آفتی بیک ناگاه موت مفاجات آفت و حکمای عرب این الفرق اتصال
مانند و حکمای هند موت را بمرور چرخ تمثیل کرده اند از آنکه گاه فرو مردن چرخ یا تقاضی رخسار سپری شدن فتنه بود و گاه شود که مردن چرخ
با وجود بقای روغن و قتیله بسبب آفت باو خزان شود و همچنین گاه با انعام حرارت مغزیزید و خشکی رطوبت اصلی که بدان توام جوهر و بلع است و گاه
با وجود بقای اینها بافتی از جنس آفات روی نماید و موت که بافت باشد آنرا حکما سبب انواع گفته اند چنانچه در سبب آنکه در سبب است
پس بدین دلیل اگر موافق تدبیر عمل نموده آید بنگردد بسبب از حد موت آنکه بچید خلاصی توان یافت و چنانچه طبیب حافظ نگاهبانی پادشاه
و سپاه او بلامت درست میکند و زاهد را می باید که آفتها را از دعای بدار بابت عوت و از آه منطومان و یا آنچه از شامت گنایان از خود دست خالی
هر چه حادث شده باشد بدعای نیک و توبه و انابت آنرا دور گرداند و پنجم را شاید که بخت یک سبب خوشست ستارگان و بال اختران و مانند آن
رسد بعد از آنکه مناسب خیر باشد زهر مونی کند و طبیب مذکور را نیز واجب است و اگر زخمی از ناخلاق باشد و خزان در سپاه حادث گردد و در علاج آن
کوشش بلیغ نماید علی الخصوص در نگاهبانی پادشاه چه نگاهبانی با پادشاه نگاهبانی همه خلق است چنانچه در حدیث آمده است کونوا استقامان لا کل
بعضهم لبعضا اگر پادشاه نباشد عالم تباها گردد و رعیت خراب شود ازین جهت نگاهبانی پادشاه بر هر کسی فرض همین است پادشاه و در شریعت اگر چه چون
مردم است اما عظمت و فرمانبری و محل بارهای خرافت مثل آفتاب خشان است و در کار ملک دانی که باعث انتظام جهان و موجب زناهمیت
و استالیش خلائق است فهم عقل دیگر عقلائی ممتاز بعم و عقل او در پس طبیب را باید که از دل جان در نیکویی و خیر اندیشی پادشاه سعی بلیغ بدارد
و دیره طبیب قریب دیره پادشاه باید و از چهره کتا بهای طریقی از نوع تر که طبیب باید که بزهر موجود دارد و تقسام وزارت و آلات جراحی و غیره
و نیز بالای خانه و دیره طبیب علامت و نشانی نمایان باید تا مرضی الحالی بر طبیب رسد و علاج طلبد و در بعضی مسموم و جرح که ناخیز در علاج اینها
نشانده طبیب را زود و در یاد و بدانکه علاج را چهار پای گفته اند یکی طبیب دوم بعضی سوم علاج و چهارم تیار و امر بعضی حیوان این همه طبیب است
و نفع آن بیش از است زیرا که اگر طبیب حافظ باشد علمتهای قوی را در دست قلیل انبیا است الله تعالی برگرداند و ستمه پای دیگر اگر چه چنانکه می شایست
باشند بی طبیب از اینها نفع نباشد و اگر طبیب تنها باشد و اینها چنانچه باید نمود البته طبیب حافظ تیریری دیگر و تیریری نافع و دفع مرض باشد

چنانچه کشتی ترانها ملاح روان کند اکنون میان هر چهار پای که چگونگی پان گفته می آید یا آنکه طیبیه حاذق و عالم که علم طب از حکم ای کامل حاصل کرده باشد و بجز بهترین و صبیح حقیقت طب را نهم کرده بود و عمل علاج از حکم اهل ممارست دیده و خود تجربه آن پروراخته باشد و سبب است و پاک و مستقل نماید و آلات و ادوات از این غیره همچون های هر نوع باید که بروی موجود باشد و نیز باید که حکم از تائیر و از غایت فطرت وافی خود کار کرده و ناکرده کردن توان و از نهایت خردمندی و ذکا و ذهن صافی خود و از رای راست و راستکاری و صلاح وافی خویش کارهای ستوده را پیش نهاد و مهت و الا نعمت خود داشته بر حال مریض سعی کنایه یعنی بطور رسانا بچنین طیبیه یکپایه علاج است و دوم مریض چنان باید که آسوده نباشد و مرضش علاج پذیر بود و بجز کشیدن و در وقت مشقت مریض اتاب تواند آورد و خاکت نباشد و مال را برود و چنان باید که از لذایق غذا میخورد و نگاه داشته شود و آشن توانم در گفته طیبیه یا بچنین مریض نیز یکپایه علاج است و سوم وار و نیک در محل نیک پیدا شده باشد یعنی در زمین صالح و پاک رو سیده باشد و دویز در وقت سعی بی از آنکه نوبه داده باشند گرفته بودند و خواستند مریض طیبیه بران وار بود و در بنگان مژه و لبوی اصلی خود آن بود و بمانده باشد و رباننده علت بود و بهوشی و سستی نیارد و چون آن او دیده را از جهت غرضی بدین اگر چه مخالفت آن غرض پیدا رود باز سخت ضرر رساند و وقتی که باید دادن آنرا بدین بچنین اروی نیز یکپایه علاج و چهارم بیمار در مریض چنان باید که معتد و نیکخواه و دلسوز بر حال مریض باشد در کار کردن شرم نکند و زور او بود و در نگاه داشت مریض بهوشیاد و فرزند بود و چیزهای که به از مریض صادر شود از آن کراهت کرده نگردد و بیمار دارند کور نیز در حق مریض گفته طیبیه با عقدا و تمام گوش کن و هر چه فرمان عمل را در درینجا اصلاح کا بی رواند و بچنین بیمار در نیز یکپایه علاج است و الله اعلم بالصواب فصل بیست و چهارم در ذکر اشیاء طیبیه را پیش از علاج می باید و اینست و این فصل را بهین بی اثر دیگر سنی نام است بدانکه طیبیه را باید که علامت و رازی عمر مریض در جانش و گرسنگی و فصل و جو مریض و قولش و سنه و سنت و ساهم که بیان اینها درین فصل گفته می آید و پر کت که بیان آن در فصل تشریح اعضا گفته خواهد شد بطریق نیک بفهم پس در اروی از خطای زمین خراج شناخته بیده به جای قیام نماید و اما باید دانست شخصی که دست و پای و پهلوی پشت و پستان و دندان پیشین و روی و کتف و جنبش بزرگ باشد و در انگشتان و چشم و باز و دم آنکن راز بود و میان دو ابرو و میان دو پستان و سینه پهن باشد و ساق و گردن تیمور کوه بود و صورتش جویز باشد و تان عمیق بود و دست او را زیاد باشد پستان پیسته بسینه باشد و گوشتهای او دراز و پیرم با موی باشد و مویهای گردیده که آنرا همچون می گویند عقب سرش بود و چون غسل کرده خوشبوی تر چنانچه فصل بر اندام مالن از طرف خشک شدن گیرد و ترتیب تا پای خشک شود و بعد از آن سینه خشک شود و عمر چنین کس دراز شاید که بود و بچنین کس را مخصوص علاج باید که کسی که چیزهای که در برعکس این طریق بودند عمر آنکس اندک بود و بعضی موافق طریق مسطور باشند و بعضی مخالف عمر آنکس میانگی باشد و کسی را که بنگاه و رگهای بی تمام در گوشت باشند و وجود سخت و پیوسته بود و جو اس خمس قوی و سالم باشند و هر عضوی فوقانی او از عضو تحتانی ترتیب نیکو تر و باریک بود و از آن پستان که در محل رسانه است بی علت باشد و بتدریج تن و خرد کار باشد که مال رسند و او نیز دراز عمر بود و الله اعلم و هر که از سینه جوان آنها پهلوی عرض شکم و سینه یا سینه یا چهار یا بسیار طولی و نظام بود و پای او پر و گوشت در باشد و سینه او بلند بود و پشت شکمهای پستانده بودند عمر او هفتاد سال بود و الله اعلم و هر که از میان دو پستان و پای خرد بود و نیمه دراز و بالای سینه مویهای گردیده بنظریکه موی هر طرفی بخلاف جهت موی طرف دیگر باشند که او را اولیده گویند و پشت خرد بود و گویند عمرش بیست و پنج سال باشد و الله اعلم اکنون دانستن مقدار هر عضوی که عضوی می باید گفت گفته می آید از زیر گاو تا که یک یک عضو است هر دو دست از ناخن تا انگشت اوله عضو است و گردن و سر را یک عضوی هم دهان و اجزای عینا اعضا از عضله تا عضله دیگر عضوی شمارند و از انگشت پای و انگشت یک قریب از انگشت دست و دو کان انگشت و رای ناخن با انگشت همانا مشخصه باید باقی سه انگشت بر طرفی تا بند که انگشت سوم که میانگی است از انگشت که قریب از انگشت است پنج حصه کم بود و بین مقدار چهار از سوم و پنجم از چهارم کم باشند و مقدار پای طرف باطن از زیر انگشتان تا کف پای مقدار چهار انگشت و دراز پنج انگشت پس شاید که کف پای

یعنی میان پای نیز همین مقدار شاید بود و خری پای پنج انگشت و دراز چهار انگشت هین شاید و تمام گردش پای محل پشتمان کف گوش میان ساق چهار
انگشت شاید و درازی ساق سجده انگشت و درازی ران از زیر زانو تا کمر سی و دو انگشت باید پس این هر دو عضوی پای بدرازی بنج انگشت
شوند و استخوان ران یا استخوان برابر باید و نخاع و درازان و هر دو ورسته دندان پنج و هر دو پاره سوراخ بینی میان استخوان کله و نرمه گوش بنا گوش در
و قرچه که میان چشم است هر یک دو کان انگشت هین می باید و درازی نیم روز وقت افتادن چهار انگشت و در وقت تنگی شش انگشت باید و در
وقت کشادن چهار انگشت باید و درازی بینی هین مقدار چپین هین مقدار و درازی گوش و گردن و فرجه میان مردمک هر دو دیده چهار انگشت
و گردش فرج عورت دوازده انگشت بود و عنق فرجش نیز دوازده انگشت گفته اند و از حد نیور تا ناف نیز دوازده انگشت شاید و از ناف تا مخرج کمر
ول است و از آن موضع تا کله نیز دوازده انگشت فرجه باشد و فرجه میان دو پستان دوازده انگشت باید و از زخم دندان تا ستنگاه موی نیز دوازده انگشت
و گردش بند گاه رسغ نیز دوازده انگشت باید و حلیکه طرف مرفق است و ازین محل تا بند گاه رسغ بمقداری چهار انگشت فرجه باشد گردش محل
دوازده انگشت شاید و گردش میان ساق شانزده انگشت شاید و میان و از بند دست تا آرنج و از آرنج تا کتف و از بند گاه کتف تا بند گاه کتف و م
شانزده انگشت باید و از آرنج تا سر انگشتان دست بست و چهار انگشت شاید و گردش میان ران سی و دو انگشت باید و درازی کف دست شش انگشت
و پنجهای چهار انگشت شاید و فرجه از بند کتف تا گوش پنج انگشت و فرجه ازین انگشت شهادت باین هر انگشت پنج انگشت باید و درازی انگشت وسطی نیز
بقیه پنج انگشت باید و درازی انگشت شهادت و بنصر چهار نیم انگشت شاید و درازی نر انگشت و منصر هر یک سه و نیم انگشت شاید و گردش کف دست
انگشت باید و پهنای دهن چهار انگشت و کشادگی هر سوراخ بینی مقدار یک انگشت و سوم حصه انگشت باید و سیاهی چشم سوم حصه چشم و
نیم حصه سیاهی بجای بینی که درون مردمک چشم است باید و از ستنگاه موی پیشانی تا یک چشم یازده انگشت و از آنجا تا انتها دوازده انگشت و فرجه از سوراخ گوش تا سوراخ
و م گوش خواه طرف گلو گیرند خواه طرف قفا چهارده انگشت باید و مقداری که اعضای مرد با انگشتان آدمی یا بند بجان مقدار اعضای زن با انگشتان شاید
بگرد و عضو که متفاوت شاید یکی سینه که پهنای آن در مرد دوازده انگشت شاید و در زن شانزده و دوم فرجه میان دو بند گاه باطنی از آن هر دو ران
بالای فرج که در مرد دوازده انگشت و در زن دوازده انگشت و مقدار درازی ق مردم چنان باید که چون دست بالا بر آورد دست بهم صد و بیست
انگشت شود و این مقدار مرد را در بیست و پنج سالگی و زن را در شانزده سالگی می باید زیرا که در آن سن قوت شان کامل میشود و مقدار هر عضوی که
گفته شده است از آن سن مذکور بدارند و هر مرد و عورت را که اعضا بمقدار باشند عمرش دراز و نکس منین باشد که یک یا اعضای او یکی بر قوادیرند که زبونند
بلکه اعضای او موافق مقدار بزرگور که باشند عمر و زرقش تنگ باشند و کسی را که بعضی اعضا بر قوادیر بوند عمر و زرقش سیاهلی باشد یا آنکه در ذات آدمی هفت
و دهات است آنچه با قوت و غلبه باشد آنرا سار گویند پس آدمیان با اعتبار غلبه اینها بر شست هفت اند هر آدمی را که با او در حاد و سخت قوی باشد و در کار پنهان
و شریعت خود مستغل و کمال تحسین باشد و خردمند بود و پاکیزه لباس بماند و جوانمرد و دلیر و مهربان بود و در کارهای گزیده بکوشد و در آن سن غالب بود و آن
نوع مرد است سار گویند و هر شخصی که دندان و ناخن و استخوان سفید و چرب و پیوسته بوند و او را بجماعت رغبت بسیار بود و او را پلنگ اکثر پیدا شوند و در
چنان کسی نمی غالب بود و آن جنس مردم را سار گویند و هر شخصی که وجودش تنگ روشن بسیار و آواز نیک و جیه و پیش بزرگ و فراخ باشند
و آنکس خستاش بود و در آن سن منخر استخوان غالب و بسیار باشد و آن نوع مردم را صبح سار گویند و هر شخصی را که سر بزرگ و کتف پهن و دندان استخوان
وزنخ و ناخن محکم باشد و در آن سن استخوان قوی تر بود و آنرا است سار گویند و هر شخصی که بول و خولش چرب باشد و آوازش نیک بود و فرجه باشد
وزن و حرکت بسیار کردن نتواند و در اندک کار مانده شود باینکه که چربی در وی بسیار است و آن نوع مردم را میب سار گویند و هر شخصی که آنرا پیش
هموار بود و بند گاه وی در گوشت پوشیده باشند و چپین کس را مالنس سار نامید و هر شخصی که ناخن چشم و کام و زبان و کف دست و کف پای
و لبانش لعل و چرب باشند و در آن شخصی خون غالب بود و آن قسم مردم را رکت سار گویند و هر کسی را که چرم و موی نرم و چرب باشد و در آن شخص خلاصه طعام

باید

که آنرا انا گویند و آن از سوم سال تا تمام پانزده سال است و از شانزده سالگی تا هفتاد سال ایام متوسط نامند و آن بر چهار مراتب است یکی آنکه
 در بالایش باشد و آن تا بست سال است و آنرا پاره چو گویند و دوم جوان و آن تمام سی سال است و آنرا جیا گویند سوم آنکه حواس خمس و صفات و زورش در
 افزایش و برقرار باشد و آن تا چهل سال است و این را سنیورن گویند چهارم آنکه بتدریج نقصانی پذیرد و آن تا هفتاد سال است و آنرا همین گویند
 و از بالای هفتاد سال پیر گویند و آنچنان کس را سخت نقصانی و صفات و حواس و زورش و هوا را می شود و بوج بر اندام و روی می افتد و در مسرفه
 پیرایگی و دوران وقت مزیح کاری کردن توان چنانچه عمارت کهنه که اموز و زود افتادن خواهد شد و بعضی کسان درین سن و سال که مذکور شد در وقت
 و حواس خوب و تند رست می باشند و چون مریض را قوی بیند در مرتبه دوم بچگی اول علاج و دارو زیادت دهد همچنین در مرتبه سوم از مرتبه
 دوم قدری زیادت دهد همچنین در مرتبه اول متوسط الحال از مرتبه سوم بچگی بدید همچنین تا آخر مراتب چیزی زیادت کند و چون ضعیف دانند برین
 قوت و کسکی از او بدید و باید دانست که در وقت کودکی زور بلغم میشود و در هنگام سن میانگی تلخه غلبه میکند و در وقت پیری باد غالب گشته قوت میکند
 و درین هر سه مرتبه سن زحمت ساخته و او باید کرد و در هنگام کودکی دپیری کار آتش چنانکه دلغ و عمل شوره و تدبیر اسهال نکند و اگر انجین کسان
 بدانند که غیر غل آتش و عمل شوره و تدبیر اسهال نیکو خواهد شد پس بضرور با هستگی و نرمی علاج مذکور بکنند بدانکه وجود مردم برین نوع است یکی سخت
 و دوم سخت لغو و سوم میانگی چنانچه در فصل علامات زیادتی و نقصان اخلاط و غلبه صفات گفته شده است و باید دانست که سخت فربه
 سخت لاغری مرض است به علاج دوری باید کرد و فربه متوسط نیکست نگاه می باید داشت بدانکه ماهیت اوج در فصل مذکور گفته است و نقصان اوج گاهی
 خفگی باشد و گاهی عارضی چنانچه بسبب حدوث مرض و پیری و خردگی و مریض را چون اوج قوی باشد زورش بسیار بود طبیب هر نوعی از علاج
 داند و او را کردن تواند از آنکه چون مریض باز و بود هر علاجی که او را کند مضرت نرساند و اندازه زور از فربه و لاغری دانسته نمی شود که بعضی اللغوان
 زور بسیار عیاشی و بعضی فربهان را زور اندک است پس طبیب را شاید که زور مریض از مشی و زور و حرکت کردنش از برداشتن بار اگر آن چیز
 معلوم کند بدانکه قوی که مردم بسبب آن برسین زیان جرع و فزع نمیکند و با صابست خیر خوش نمیشود برین اندک تحمل میباشند آن قوت را بهندی است
 گویند و شخصی که در وی این قوت کامل باشد از اساتیک نامند و چنانچه ذکر انواع مردم که یکی اساتیک و دوم را جس سوم تانس بود در فصلان
 مشروبات مذکور شده است و بدانکه آنچه از ولایت و زمان فصل و مرض و زور کردن و خواب کردن دران در زور و از مرفه ای آب و مانند اینها
 کسی از بیان نرساند بلکه لفع رساند اگر چه از روی حکمت و طبیبی چنان است که آن مضر بود از اساتیک آنکس گویند و بدانکه بیان پرگرت در باب شرح اعضا
 خواهد آمد و بیان وارود فعلیکه متصل این می آید ذکر کرده خواهد شد. و بیان اخلاط در فصل کیفیت اجتماع و غلبه اخلاط گفته کرده شد و بدانکه زمین بر سه
 قسم است یکی آنکه آب در وی بسیار بود و چنانچه جوهرها و حوض و نال دران سز زمین بسیار باشند و اگر چاه و جزآن در وی کاویده شود آب نزدیک است
 آید و دران با اندک و سرد بود و درختان و کوههای بسیار و بزرگ دران زمین باشند. و اکثر آدمیان آن سز زمین فربه و نازک باشند و اهل آنرا
 علت کف و باد اکثر حادث گردد و آن زمین را بهندی الوپ نامند و دوم آنکه زمینی هموار بود و اکثر درختان آن زمین خاردار و خرد و بسیار و متنفرق
 باشند و دران حوض و چاه و جوهرها چشمها اندک باشند و بران باران نیز اندک بار و باد گرم و تیز دران زمین بود و کوهها نیز دران سز زمین
 و خرد بود و متنفرق باشند اکثر اهل آن سز زمین تناور باشند و لیکن با قوت بودند و دران زمین علت باد و تلخ بسیار باشد و آنرا حرجک
 نامند و سوم زمینی که در وی بعضی نشانیهای زمین الوپ و بعضی نشانیهای زمین جنگل باشد و گرمی و سردی و باران و باد در وی نه سخت زیادت
 و نه سخت کم باشد بلکه متدل باشد پس هر سه خلط ساکنان آنرا معتدل باشند و این زمین اسما و صهارن گویند باید دانست اگر خلطی که زور آن
 زمین مخصوص است و بعضی از اهل آن زمین جمع شود و آن شخصی در غیر آن زمین برود بده خلط مذکور دران شخص غلبه کند آن خلط را غلبه که در زمین خود
 حاصل میشود چنانچه جانور آبی چون از آب کشیده شود قوتی که او را در آب میباشد حاصل نشود اگر شخصی غلبه خلطی باشد و آن شخص در زمینی که غلبه خلط
 آنجا

مزیل آن خلط باشد برود چون آن شخص خوردن و آشامیدن و حرکت و زور و خواب هر کاری که لائق حال خود دانند کند آنکس را خلط مذکور را مدد شود
و دری را البته از ان خلط نرسد چنانچه اگر در مردی غلبه کف است و آن در زمین جنگل مسکن سازد این زمین سبب گرمی و خشکی خود کف را بنشانند
بهر جهتی که مخالف خاصیت زمین و پرکرت که بیان آن فصل تشریح اعضا خواهد آمد و ستام که ذکر او گفته شد فصل بود و مرض مذکور حدیث الحمد بود و نیز مرض مذکور
سبب غلبه یک خلط پیا شده باشد و مرض مذکور تنها بود و بشرکت مرضی دیگر یا وی نباشد و مریض را اگر سنگی و قوت مست باشد و در مریض نشانی
درازی عمر دریافت شود و مریض و طبیب و داروی و تیمار در چنانچه باید بود مرض باسانی دفع شود و اگر جمیع وجود برعکس آن باشد لاد و بود اگر لفظی جو
برعکس آن باشد و بعضی وجود موافق زحمت بدستواری زائل گردد و اگر طبیب مریض را یکت او می کرد و دفع نماید دیگر تداوی باید کرد و چنانچه تداوی یکبارگی
نکند و اگر باند که زحمت مریض بزرگ است و بدستواری خواهد رفت و میداند که فلان دارو در دفع مرض تاثیر کامل دارد باید که همان دارو بدد و اگر از ان دارو
شتاب نفع نبیند باید که آن دارو ترک کند بلکه بوجهی دیگر در تداوی دیگر که مدد کار او باشد بدد و چند روز متواتر باید داد و طبیبی که این سینه و چند کوشش
دارو کند کند موت و در گامی مریض افتاده باشد به کار و علاج بریدن تواند و الله اعلم فصل است و پنجم در علامت آنکه از ان معلوم توان کرد که در
کدام زمین که در ام غنصر غالب است و بیان آنکه در و برای علاج از کرام زمین باید گرفت و این فصل را بهندی پنجم بر جای نامست
باید آنکه هر زمینی که در ان حفرة و سفال شکسته و فراز نشیب و پستی و جای سوختن وجود و مقبره و تخته باشد و در یک بنزد و زمینی که شور بود گیاه چنان
زمین برای علاج بکار آید و هر زمینی که آب از ان نزدیک بیرون آید و چرب بود و روی گیاه بقوت نیک بر آید و بلند شود و مقداری سیاه خام بیرون
یا زرد دام باشد از پنجمین زمین گیاه و عقاقیر برای علاج نیز باید گرفت و لیکن گیاه گرم خورده و زبر آلوده و سوخته و بریده که در دم بار بر آید و باشد
و خشک پایمال شده بکار نیاید و آنکه از ان جمله بسبب است مانده باشد و نیکو بر آید باشد و تر بود و چمن محکم باشد و سینه بود از طرف شمال چنین گیاه آنکه
نویسد داده باشد بدست راست برای علاج بستاند و احتیاط کند که بروی سبایه در وقت گرفتن نیفتد و نیز احتیاط کند که گیاه مذکور را شکسته زمین
نماند بلکه در ان یا در جامه دیگر بستاند و نیز در روی مذکور را در آخر پاس روز شکسته درین سه پاس باید گرفت آنچه در اول پاس در گنبد بهتر از دم پاس
باشد همچنین سوم باید و البته هر زمینی که در ان سنگ خاره بود و گران و سخت سیاه باشد و اگر درختان آن سرزمین پروراز باشند و زراعت
آن زمین نیکو و فاکند در چنین زمین از جمله عناصر راجعه و خلاصه مخصوص غنصر خاک غالب باشد و هر زمینی که سرد و چرب بود آب روی نیز بر آن باید گرفت
گیاهها و غله آن سرزمین چرب و نرم باشند و درختان در ان زمین بسیار باشند و درختان نیکه در زمینهای دیگر سخت باشند چون درین زمین نیکو قدر
نرم باشد و رنگ آن زمین سفید بود در ان زمین غلبه غنصر آب بود و هر زمینی که در ان رنگها بسیار باشند و در روی سنگهای خرد بودند و درختان
جایجا باشند و رنگ برگ درختان زرد دام بود و گیاه و غله آن زمین نیز زرد رنگ نماید در ان زمین غنصر آتش زیاد است و هر زمینی که خشک بود
و رنگش همچو رنگ تووهای خاکستری نماید و درختان آن زمین خشک و بی طراوت نمایند و درختان باریک باشند و آن زمین خضرهای بسیار دارد
و دلیل کند که در ان زمین غنصر باد باشد و هر زمینی که نرم و مومار و در روی جایجا حفرة باشند و مفره آب باران بود و درختان آن زمین بزرگی قوت که
در و در چوبشان حکم نباشد و کوههای در ان زمین بلند باشند و رنگ آن زمین سیاه دام بود و دلیل کند که در ان زمین غلبه غنصر طلا باشد و بعضی گفته اند
کبچ و برگ و پوست و شیر و چوب حکم که در ان چوب بعضی درختان باشد که آنرا سار گویند و بارشش چه از ان ار و درش فصل پنجمین بستاند چنان
در فصل باورت پنج باید گرفت و فصل بر کعبه برگ درخت و فصل سرد است و در زمینت شیر و در فصل بسنت سار و در کبچ هم و در فصل
میگوید که این قول معقول نیست زیرا که بعضی اشیای قمری اند و بعضی قمری پس باید که اشیای قمری را در سردت وقتی که ما حساب قوی حال میباشد باید گرفت
و اشیای قمری را در گرمی که در ان وقت آفتاب قوی حال میباشد باید گرفت و اشیای قمری را چون در وقت قوی شدن ما حساب از زمین
که در روی غنصر آب غالب میباشد بستاند اشیای مذکور ه سخت چرب و سرد و شیرین باشند و اشیای قمری را چون زمان قوی شدن آفتاب

از زمینی که در وی عنصر آتش غالب باشد بستاند سخت ترش و خشک و گرم بوند باید دانست که داروهای اسهال از زمینی که در وی غلبه عنصر آب و یا خاک یا در وی غلبه این هر دو عنصر باشد بستاند فائده زیاده تر و در وی قوی را از زمینی که در وی غلبه عنصر آتش و باد و یا یکی از این دو باشد بستاند دفع کمال حاصل شود و در وی با نیکه اسهال وقتی سرد و آرنده از زمینی که در وی غلبه آتش و خاک و یا غلبه باد و آب باشد اگر بگیرند نافع تر باشد و زمینی که در آن غلبه خلا باشد داروهای ششمن را اگر از آن بگیرند مفید تر باشد دست خود بر و از آن طبیب احتراز اولی ترست و طبیب اشاید که غلبه طبعی و کیمیائی که کند پسندیده افتد و از گفته دشمن و برای تمنای چیزی و فی الجمله در وی با نیکه بود و با فزّه باشد آنها را مفید تر شمارند مگر شده و در سخن تور و قند و پیل و راز و بابرنگ که غلبه کهنه نافع تراند و اگر در وی نودست ندهد و در وی که بران یکسال نگذشت بستاند و معرفت گویا هزار مردمانیکه در جنگل میباشند قوت و غذای خود از این گیاهها می سازند و کویانان و سیاحان و مائده اینها حاصل باید کرد و درختی که پوست و برگ و بیج و بارش جمله در کیمی آیدند آنرا وقت معین بنیت هر وقتیکه در کار باشد بستاند چنانکه درخت پله هر وقتی که خواهد برای شوره ساختن و غیره بریده بیارند و نیز بدانکه در زمینش فزّه است و هر چه از زمین میرود نیز شش فزّه در وی میباشد ولیکن هر فزّه که در چیزی غالب ظاهر میباشد بدان فزّه آن در وی را وضعت میکند و فزّه آب ظاهرست لیکن هر زمینی که آب باشد فزّه آن زمین میگردد و زمینی که در وی آثار عناصر راجعه و خلا برابری باشد آنرا ساد و صهارن نامند یعنی معتدل در درهای قوی و اسهال و ششمن که در آن زمین باشد هر یک به تاثیر خود قوی بود و هر دارو نیکه فزّه و بوی در رنگ و خاصیتش برقرار باشد و مکنه بود و یا نوب چون که باشد بکار آید و ناگوشت و خون لوشم و ناخرج مانند آن از آن جانوران جوان که نیک و بیعت بوند باید گرفت و برای دارو شیر و بول و غایط جانوران قوی بگیرند که غلبه را منضم کرده باشند و طبیب را باید که بجهت نگاه داشتن داروهای در مقام نیک خانه خواب راست و در دیوارهای آن خانه پنجاه جلد دارد و در خریده انداخته بران آویزد و چیزیائی که لائق آوندگی باشند در آوند که کور کرده بدارند و اوقاتیکه برای سندن آرد با گفته شده است در آن اوقات است نگاه دارد و الله اعلم و احکم بحاق الاشیاء فصل سبت و ششم در بیان انواع فزّه و آثار آن و این فصل بمندی است پس بسبب کیمیائی است بدانکه از جمله انواع اعراضی که به جواس ظاهری معلوم شوند و در خلا یکیک نوع است که بجائسه سمع معلوم شود و آن صوت است و این سبب گویند و در باد و در نوع است یک نوع سابق و دوم بجائسه مس معلوم شود و آن گرمی و سردی است و این را اسپرش نامند و در آتش سه نوع است و در همان سابق و سوم آنکه بجائسه بص معلوم شود و آن رنگ است و این را روپ گویند و در آب چهار نوع است سه همان سابق و چهارم بجائسه ذوق معلوم شود و آن فزّه است و این را رس گویند و در خاک پنج نوع است چهار همان سابق و پنجم آنکه بجائسه شم معلوم کنند و آن بوی است و این را گنده گویند و این عناصر راجعه و خلا میان خود با آمیزش دارند از آنکه نزد حکمای سنا از عناصر راجعه و خلا صرف و غایط یافتند نمی شود بلکه هر عنصری که هست در وی دیگر عناصر نیز مخلوط و مرکب اند هر کدیان اینها غالب باشد آن مرکب را بدان غالب نام می برند و فزّه اصلی آب شیرین است و چون آب با عناصر دیگر مخلوط میگردد و فزّه های مختلف بر بهیت تفاوت مقادیر عناصر حادث میشوند و فی الحقیقت فزّه ها در عدد شش اند یکی شیرین و دوم ترش و سوم نکی و چهارم نیز و پنجم تلخ و ششم زخمت پس هر چیزی که در وی آب و خاک زیادت میباشد فزّه آن شیرین بود و هر چیزی که در آن خاک و آتش زیاد بود و هر چیزی که در آن آب و آتش زیادت باشد فزّه آن نیز ترش باشد و هر چیزی که در آن آب و آتش زیادت باشد فزّه آن نکی بود و هر چیزی که در آن باد و آتش زیادت باشد فزّه آن نیز باشد و هر چیزی که در آن خلا و باد بسیار باشد فزّه آن تلخ بود و هر چیزی که در آن خاک و باد بیشتر است فزّه آن زخمت شاید فائده فزّه شیرین و نکی و ترش باد را دفع کند و فزّه شیرین و تلخ و زخمت را دفع کند و فزّه تلخ و زخمت را دفع کند و تلخ باید دانست که باد میان اخلاط ثابته اصلی براسه است از عنصری دیگر حادث نشده است و تلخه آتشی است که حد و شش از آتش است و بلغم آبی است که حد و شش از آب است بعضی گویند هر چه در عالم است شمسی است یا قمری پس فزّه نیز بر دو نوع باشد و فزّه شیرین و نیز زخمت را قمری شمارند و تلخ و ترش و نکی را شمسی گویند و فزّه شیرین ترش و نکی و چرب و پیچم است و فزّه نیز تلخ و زخمت و خشک زود فهم و فزّه های قمری سرد و فزّه های شمسی گرم و باد و سرد و خشک و سبک

نوع پنجم

تن و رگهای گردنش سخت گردند و اجیبک که نوعی از زخمهای بادلیست و بادلقوه و در سردی و در دوران سرکه زوی جمله چیزها در گوش تپند و آید
 حادث گردند و فرقه دهن نیز تپانگردد و مخره ز مخرت قابض است و شکم البسته گرداند و وجود راحت سازد و از ریم جواحت و نبل را صاف کرده و گرداند لیکن
 و گوشت گنده و زیادت ببرد و ایشای آبی را خشک سازد و اگر تنها مدام همین را زیاد در عمل آرند و رسینه و دل سوزش تشنگی و در شکم اتفاح سیدار و
 و آواز طلق را بگوید و رگهای گردن را سخت کند و در وجود هبگی پیدا آورد و طبعی را چنانکه به سخت کردن سرفه در اندام پیدا میشود نیز پیدا آورد و در اندام
 شکنجه پدید گرداند و اما اکنون فرقه های بعضی چیز تفصیل گفته می آید بدانکه کاکولیا و کن و شیر و روغن ستور و لسا و چربی و غله تشالی و تسال استوی و جود
 گندم و ماش و کج و سیاه و سنگ عاژه و باد رنگ خرد و بزرگ و خیار و کدوی شیرین و هند و دانه و خرپوزه و خیار و تخم نیلوفر قشقه و بلر کجها و گلچکان و انگور
 انار و خرما و کهرنی و بار تار و جاردنی و بار انبه و جوز هندی و حبه اقسام مشک و بهر شیرینی که از جنس شکر سازند و بر بار و گلشکری و کنکنی و تخم کوه چغندر
 و گوگرد و ویرنج مگره و بزوبه و مانند اینها و اکثر ورامی اینها فرقه شیرین دارند و اناردان و آمله و ترنج و انبار و کبیه و گردنده و کنار خرد و بزرگ و بهر چغندر
 و ترشک و گو سام و مکرک و یار لست و بڈهل و ابلیت و لمیو و عینبری و جوات و دوغ و شراب و کاجنی و سرکه و مانند اینها و اکثر خیر با س
 دیگر فرقه ترش دارند نمک سنگ و نمک بریا و نمک سوخک و نمک پانچ و نمک شیرین و نمک در تاد نمک پات یعنی نمک پنجه و جو کجها و ساجی و دیگر
 که از گل سازند و مانند اینها فرقه نمکی دارند و داروهای پلپا و کرم سزا و کن و بهر دو سخته و سیر و تیری و ترب و کافور و کوهتخ و دیو دار و در نیکا و با س
 و چندین که نوعی از خوشبوی است و گوگل و موخته و کرماری و سونا و پیلو و مانند آن بعضی داروی سال سارا و کن جمله فرقه تیز دارند و از کب و هاد کن
 و کرم و چادکن و سندوک برنی یعنی براسمی و شلخ نورسته از آن هست و زر و چوب و دار پلد و اندر چوب و برن و درختی که آنرا کانی گویند و چچتون و بهر
 کانی و سنگینی که نوعی از جویلی است و درونی و نسوت و بندال لکوره و کربلا و باد بجان و کرمل و کنیه و الماتی و خجوه و سنگنی و تر ایمان و کنگی و ارنی و
 بهل مکر و جبرینه و بد عا ر و مال کنکنی و مانند اینها فرقه تلخ دارند و نکود و ادرکن و شمشاد کن و بزنگو ادرکن و کوه ادرکن و تر میله و تشالی و جاسن و درخت
 فوک و بچو لسی و بار تیند و و کتک پچل و تخم ساگون و پاکجیان بید و بار درختانی که گل ندارند چنانچه بر و گار و پاک و بعضی داروی سال سارا و کن
 پیابانسه و کچار و جیوتی و بهتو کشتی و پالک و تشالی بساری و تپی و مانند اینها که در آب ناکاشته می رویند و نمک گل او مانند اینها فرقه زحمت
 دارند یا بار و نسبت که اگر ازین شش فرقه دوکان دوکان را اعتبار کنند پانزده قسم شوند بدین تفصیل شیرین و ترش و شیرین و نمکی شیرین و تیز
 شیرین و تلخ شیرین و زحمت باز ترش و نمکی ترش و تیز ترش و تلخ ترش و زحمت باز نمکی و تیز نمکی و تلخ نمکی و زحمت باز تیز و تلخ و زحمت
 و اگر سگان سگان اعتبار کنند بیست قسم شوند بدین تفصیل شیرین و ترش و نمکی و تیز نمکی و تیز و تلخ و زحمت شیرین و نمکی و تیز شیرین
 و تیز و تلخ شیرین و زحمت و تلخ شیرین و ترش و تیز و زحمت ترش و زحمت و ترش تلخ و نمکی و ترش شیرین و تیز و زحمت شیرین
 و نمکی و زحمت و اگر چهارگان چهارگان اعتبار کنند پانزده قسم شوند بدین تفصیل شیرین و ترش و نمکی و تیز شیرین و تیز و تلخ و زحمت
 شیرین و تلخ و زحمت و نمکی شیرین و نمکی و تیز و زحمت شیرین و ترش و نمکی و زحمت شیرین و تلخ و نمکی و ترش و شیرین
 و تلخ و تیز و ترش و نمکی و تیز و تلخ ترش و نمکی و تیز و زحمت تلخ و نمکی و تیز و زحمت تلخ و نمکی و تیز و زحمت شیرین و ترش
 و تلخ و زحمت و اگر پنجگان پنجگان اعتبار کنند بیست قسم شوند بدین تفصیل شیرین و ترش و نمکی و تیز و تلخ و زحمت شیرین و ترش
 و نمکی و زحمت و تلخ و تیز و زحمت شیرین و ترش و نمکی و تیز و زحمت و نمکی و تیز و زحمت و نمکی و تیز و زحمت و نمکی و تیز و زحمت
 شمارند جمله شصت و سه شوند فایده شمار این بیشتر گفته خواهد شد و کسیکه آنرا سنگی زیادت بود و قوت بسیار باشد ازین چیزها که پیش فرقه اندام چوب
 زینش نکند و الله اعلم و احکم فصل بیست و هفتم در بیان اشیا سیکه جمیع و جوه نافع اند یا مضری یا جوی نافع و جوی مضری
 و این فصل را بهندوی پنهان نامند بدانکه بعضی حکما می همد گفته اند که هیچ چیزی نیست که جمیع و جوه نافع باشد و یا جمیع و جوه مضری باشد بلکه هر چیزی که

دیگر با نوع است بعضی نزه با بعضی دیگر هم در حقیقت فقط مخالفت میباشد چنانکه یکی با ترش و بعضی با بعضی هم بحدیقت هم بقوتی که آنرا سبب نامند مخالف میباشد
و هم در فرجه و هم مخالف میباشد چنانکه شیرین با ترش و یاز محنت و تیز با تلخ و بعضی با بعضی هم در حقیقت و قوت مذکور و هم در فرجه مخالف میباشد چنانکه شیرین
با یکی و با تیز ترش با تلخ و ترش با محنت و با یکی و با تلخ و یکی با محنت و تیز با محنت و تلخ با تلخ و قانده اشیا سخت خشک و سخت چرب و سخت گرم و
سخت سرد خوردن ممنوع است و اشیا نیکه من جمیع الوجوه نافع اند یا مضرند که آنها رفت و اشیا می را که بزآن اند بعضی وجوه مفرد بعضی وجوه نافع دانند
و کس نیکه مالک نفسی خویش نداند و از مشتمای حواسش بازماندن نمی تواند البته اشیا مضر را بخورد پس حواس ایشان حیف گردند و ناگهان سبب
مرضی بپاک گردند و با یاد و التماس هر شی که خلط را متقل سازد و بیرون نه نید از آن چیز مضر بوده اگر از خوردن چیزی مضر می حادث شود باید که
آنرا بقوی یا با سهال یا با علاجی که خلط فاسد را باعث ازاله آنرا دفع گرداند فائده هر کراشی مضر است و مالوف شده باشد و از آن فرزند و غیر شخصی که چون
با سنگی و با قوت بسیار باشد و در و نه اش تر و چرب بود و آن در زور کردن کثرت نماید اگر آنکس اشیا مضر اندکی بخورد چندانی ضررش نرسد و خاصیت
با و شرفی نزه شیرین و یکی دارد و چرب و در آن است و تا پاک انگیزد و در کسیت افزاید و مجروح و آبله دار و زهر خورده را و صاحب بلم را مضرست و برای کسی که
بادی دارد و برای آنکه و از محنت کبیرک یا غلبه بلم بود با و مذکور نافع است و زور افزاید و وجود را تر گرداند و خاصیت با و جنوبی نزه شیرین و
و آخر مقداری زخمیت دارد و تا پاک نگیرد و سنگ است و وجود را نفع رساند و زور افزاید و چشم نافع بود و کسیت را دفع کند و با و را بیفزاید و از جلد با و نیک است
خاصیت با و خوبی ناپخته و خشک سخت و تیز است و زور و چربش تری را بریاید و پیه و بلم را خشک کند و وجود را نیکتر خشک گرداند و خاصیت
با و شامی چرب و سرد و نهم است نزه شیرین و زخمیت دارد و هر سه خلط بدن را افزاید و صبح البدن را زور و تری را زیادت گرداند و برای کسی که محنت
کبیرک دارد و برای آنکه لاخر باشد و برای آنکه زهر خورده بود نافع است و الله اعلم و حکم فصل سبت و ششم در بیان بعضی داروهای آماس و آبله
و اماسی مانند آن و این عمل را بنوی مشترک نامند و روی آماس و آبله پنج طرح و پنج است و اولی و دیو دار و سندی و پنج همین است
هر سه متساوی است و آس کبیرک گرم کرده بر آماس طلا کنند از این آماس بادی دفع گردد و نوع دیگر در آب و پنج تل و مسمی و صندل و داروهای سرد هر سه
متساوی گرفته و آس کرده بر آماس طلا کنند از این آس سیکه از غلبه تلخه باشد یا از رسیدن زخم یا از غلبه خون باشد دفع شود و اگر آس بسبب زهر بود
همین علاج را با علاجی که برای دفع زهر گفته اند بکار برند فائده تمام رساند نوع دیگر سبزی اسکندر و پنج همین پنج سنوت لعل و سپید و
کا کرا سبزی هر سه را متساوی شده و آس کرده بر آماس طلا کنند از این آماس بلغمی دفع شود نوع دیگر علاجه ایست که برای دفع آماس با دخی بلغمی
و تلخ گفته شده است و لودم و هلیله و سیخیل و جوانه این جمله را با یک آس کرده بر آماس طلا کنند از این آس سیکه از غلبه هر سه خلط شده باشد دفع گردد
برای دفع آس سیکه از باد بود بجهت دفع آن داروهای آماس بادی را بر و غن و نمک آمیخته با ترشی آس کرده و مقداری گرم ساخته بر محل نیکو طلا کنند
مفید آید و بجهت دفع آماس تلخه و آرویکه آنرا با شیر آس کرده و آمیخته و سرد ساخته باشند طلا کنند نفع دهد برای دفع آماس بلغمی را داروهای نیکه آنرا
با بول ماده گاو و آب شوره آس کرده باشند گرم ساخته بر محل نیکو طلا کنند نافع بود برای نخوت و دلهما تخم ششی و تخم ترب و تخم سبزه و کبجی و شرف سبب قوی
و گندم و کتان هر سه یا هر چه از آنها دست دهد بگیند و آس کرده بر دل طلا کنند فی الحال نخته گرداند بد آنکه بر یکی از کبجی نهادد و در وقت نختن و کبیرک
چنانکه فاخته و بنه و گرس کنند و دل اند و شای شوره نیز شکند و دل اند و نهما شوره نیز شکند و دل است و پوست بچ درخت نیکه چسبند و نرم اند
چنانکه درخت سنبل و کبیرک برای شپیه کشیدن ریخ از سنبل و جراثمت مفید اند و آرو گندم و جو و ماش نیز همین نفع دهد و سنگینی که نوعی از جراثمت است
و آبله و جای و کبیرک و صاف کنند و جراثمت اند و داروهای زخمیت و گیاههای ار کبیرک با دکن نیز همین فائده رساند و سبزی و کا کرا سبزی و لعل
که برای کبجی و خیره و بار صبی و بزنگه الاچی در نیکا و سنبل و فلفلین جو گوهار و هر چه نیک و نسیل کسین سنوت و دانه و زرخ و چکنکری جمله این داروهای
هر چه دست دهد بگیند و بر فقیه سخت کرده بجهت صاف کردن جراثمت است و اگر جای فقیه نباشد آس کرده بر جراثمت سخت کنند همین فائده دهد

در یک جوهر دارو چند اجزای میباشد که هر جزوی دافع مرضی است چنانکه از یک درخت نم برگ میخ و پوست و غیره و صحت علاج بکار آید. در سکه جزو داروی چنانچه
 از قوم صحت دافع مرضی کافی میباشد بعضی میگویند که میان جمله اشیا مذکوره فزده تاثیر قوی دارد از آنکه در طبهای چنین آمده است که فزده شیرین ترش و تلخ دافع
 بادست پس نسبت دافع بسوی فزده گردان این معلوم شد که تاثیر قوی برای فزده است و بعضی میگویند که میان جمله اشیا مذکوره تاثیر تمام و قوی مبرج است
 از آنکه هر دارو نیکه هست بسبب مبرج عمل خود چنانکه اسهال آوردن و قی آوردن با هر دو یا اختلاط را با اعتدال آوردن یا قبض شکم یا هضم طعام یا مزی زیادت کردن
 یا گرمی و یا سردی و یا غریب یا آوردن یا ضعف پیری دفع کردن یا قوت جوانی برقرار داشتن یا دفع کردن آس یا سائل گردانیدن کف و مانند آن و
 سوختن شکافتن و نیست گردانیدن و میلین و زهر را زایل گردانیدن میکند. و مبرج بر دو نوع است سرد و گرم زیرا که هر شی که هست یا قوی است یا ضعیف
 و اما قوی خاصیت سرد دارد و قوی خاص گرم بعضی میگویند که مبرج بر سه نوع است گرم و سرد و مبرج خشک و چسبند و بنا چسبند و نیز که از آنچه گویند
 و مگر تجوی که از این بنامی مردگون. و مبرج بر فزده داروی غالب آمده تاثیر خود بی آرد چنانچه نخول بزرگ اگر چه اول فزده زحمت و آخر فزده تلخ دارد و این فزده
 حمه بادانند و لیکن بسبب گرمی مبرج باد دافع میکند و کتقی نیز اگر چه فزده زحمت بادانگیز دارد و لیکن بسبب گرمی خود دافع باد است و پیاز اگر چه فزده تیز بادانگیز دارد لیکن
 از چربی دافع باد است و شیر و نشکر اگر چه شیرین است و شیرینی فریل باد است لیکن از سردی مبرج خود باد را زیادت کند و پسته دراز اگر چه فزده تیز تلخ انگیز دارد
 لیکن از گرمی سردی مبرج خود دافع تلخ است و آمله اگر چه ترش است اما تلخه را می رباید و نمک سنگ اگر چه شور است از خاصیت سردی خود تلخ را دفع میکند
 و سبزی کونیه اگر چه فزده تلخ دارد لیکن بسبب گرمی خود تلخ را می افزاید و آبی اگر چه فزده شیرین دارد اما از گرمی مبرج خود تلخ را زیادت گردان و دیگر ترش
 اگر چه فزده تیز دارد اما از سردی مبرج خود کف را افزون کند و کیتقه اگر چه ترش است اما از سبب تلخی خود دافع بلغم است و شند اگر چه شیرین است اما سبب
 خشکی خود بلغم را دور کند و غلبه مبرج دیگر داروی بر فزده ترش نیز همچین بدانند و با جمعه سردار و سیکه فزده اش دافع باد بود چون آن اروی خشک سرد و سبب مبرج باد دافع کف
 تواند بلکه بسبب خشکی او سردی خود باد را افزاید و هر دارو سیکه فزده اش دافع تلخ بود چون تیز و گرم و سبک باشد تلخ را دفع گردان نتواند بلکه بسبب تیزی گرمی
 و سبکی خود تلخ را افزاید و هر دارو سیکه فزده اش دافع بلغم بود چون آن دارو چرب و گرم و سرد باشد بلغم را دور گردان نتواند بلکه بسبب چربی سردی خود بلغم را افزاید
 پس محقق گشت که مبرج تاثیر تمام و قوی دارو بعضی گویند که میان اشیا مذکوره تاثیر تمام و قوی هر فزده هضم راست که از اینهاگ نامند از آنکه چیزی که خورده میشود
 چون خوبتر هضم شود و فزده هضم نیک بود دافع باشد و اگر خوب طریق هضم نشود و فزده هضم نیک بود ضرر رساند و باید دانست که فزده هضم هر چیزی موافق
 فزده اصلی است پس چنانچه فزده هضم نیک باشد فزده های هضم نیز ترش اند و با کجاست گفته که فزده هضم بر سه نوع بود یکی شیرین و دوم تیز و سوم ترش است و سبب مبرج
 فزده هضم نیست و فزده هضم بر دو نوع است یکی شیرین و دوم تیز سوال چون ترش نزدیک است فزده هضم باشد پس بعضی کسان را که بعد خوردن غذا آروغ
 ترشی آید از کجا آید جواب بسبب نقصان گرمی تلخ هضم نشود و نیم چخته میماند و ترش میباشد از ترشیش آروغ ترشی آید و ترشی آروغ بر ترشی
 فزده هضم نیست و اگر نه لا دومی آید فزده هضم نیک نیز باشد زیرا که گاه است که آروغ تلخی هم می آید و مخالف نیز درین متفق است که فزده هضم نیک میباشد بلکه فزده
 هضم نیک از آنست که چون بلغم نیم چخته میباشد فزده اش تلخی است از آن سبب آروغ تلخی می آید و در کتب پیشینان نیز همین دو نوع فزده هضم گفته اند و نیز
 باید دانست که فزده هضم شیرین و گرم است و تیز سبک از آنکه هر شی که هست مرکب است از آب و خاک و باد و آتش و خلا خاک و باد اگر آن اند باقی هر سه سبک است هر شی
 که در وی غلبه آب یا خاک بود فزده هضم او گرم و شیرین باشد و هر شی که در وی غلبه یکی از هر سه عناصر که سبک اند بود فزده هضم آنچیز تیز و سبک باشد پس بدین
 دلیل خیز ثابت است که فزده هضم مبرج در نوع مذکورین است و سبب مبرج یکدیگر هر یکی از مبرج و مبرج و سبب و سبب خود را در علاج است از آنکه اگر
 جوهر خود در او بود و گاهی با اعتبار فزده خود و گاهی با اعتبار مبرج و گاهی با اعتبار سبک لیکن چون معان نظر کرده دیده شود مبرج و در این همه جوهر است از آنکه
 سبک بی مبرج نیست و مبرج بی فزده نیست و فزده بی جوهر نباشد و حکمای حاذق خواص اشیا را تجربه و آثار سخنان کرده گفته اند می باید که ایشان را که در این
 گفته اند بران عمل نمایند و در چون بر نفیقتند و از نوع خود تغییر و تبدیل و زیاده و نقصان و غلط نیفتند چنانکه ایشان معجون بنشاند و کج اقباض گفته اند

اگر از انواع کت ازین اسهال نیاید و الله اعلم و حکم فصل سی ام در بیان آنکه از جمله انواع عمل آلات آهنی برای ضعیفگی در آن است
نوع مذکور که احتیاج باشد که ام نوع باید کرد و این عمل بنوعی است به است بر سه ستر کم است بدانکه علتی که آنرا بجاکنند گویند و گویند که سها که در آنند
بجمله کف بقیق و آنرا که تهیه سها که گویند و حال گوشت گنده که بالای جراحی است باشد و علتیکه آنرا از بر گویند و بواسیر و علتی که کرانه و بر آید و آنرا حرم
نامند و من که بر اندام می افتد و گوشت که جراحی است و جز آن برآمده نماید و جهتیکه آنرا کلسنه را گویند و گوشت و پی روک بلند شده نماید و نوعی از نسبت
که آنرا پلینک نامند و نوعی از بجاکنند که آنرا استخوانک نامند و علتیکه آنرا از صرب گویند و نوعی از علت نیمور که آنرا با نلس گویند جهت بریدن
شاید و علتی که نخته و لیسرب که از غلبه هر سه خلط حادث شود و علت پدیده که آن نیز از غلبه هر سه خلط باشد و مانس بدو و بار که نوعی از علت های خرد
و آبله ای که ز پر میو میشود و علت های پستان و او متنهک که نوعی از علت های نرمه گوشت است و کنبه که نوعی از آبله است و ناسور و ایک بر بند و بر بند
هر دو از علت های گلو اند و بجز که نوعی از علت های نیمور است و انجی و دنت پت که یکی از علت های پنج دندان است و تالیت که نوعی از علت کام است و
تذگیری و گایو که این هر دو از علت های سنگ مانند و علت های پس این را شکاف باید کرد و هر چهار نوع روپی و برص و آب سکا و آب سبک که هر دو از
زبان اند و دنت بیدریه که نوعی از علت دندان است و کر نخته و پر تخم که هر دو نوعی از علت های پلک اند و بواسیر و منزل مانس که نوعی از علت های خرد
که در گوش افتند و دیگر بر آید که گوشت این جمله علت های با یخراشید و علت گها و پری خصیه که از کت بول شود و آنرا مو تر پرده گویند و جلور حرم چهار
نخته باید کرد و آنچه در رگ و جراحی خلیه مانده باشد و جراحی که در غیر محل روی کرده باشد و از آن ریم بیرون آید این جمله را محس کردن شاید و هر که اسه
یعنی زیره های خرد از آن سنگ مانند و ریم دندان و ریم گوش و سنگ مانند بزرگ و تیز و جز آن که ران نام خلیه مانده باشد و بچه که درون شکم گچ شده باشد
و یا بچه در ده مانده باشد و غائله که خشک شده و شکم احتباس پذیرفته باشد و در بر مانده بود این جمله ابای کشید و ریم بدیده که بسبب غلبه هر سه خلط است
و بیست و بادیکه در وید آرد و آس که در بعضی اعضا باشد و شکلهای بن گوش و پیلپای و خنگی پستان و خونی که بسبب غلبه زهر باشد و باشد و ارید
و لیسرب و ایدنش که نوعی از علت های نیمور است و بار که دسوک که نوعی از علت های دندان است و کنبه سالوک که نوعی از علت های گلو است و کام دندان و دنت پت
و کپس و سنباد که این چهار از علت های دندان اند و علتیکه از نخته و خون و بلغم در لب شود و اگر علت های خرد که بیان آن در فصل آن خواهد آمد این جمله را سبب
انچه از ریم و خون و زرد آب و جز اینها در روی بود و بر آن آرد باید کشید و خنکی که از زشتی چربی حادث شود و شکسته گردد و جراحی که در غیر بگاه متحرک بودند
و در متن با یخ عمل مناسب نوعی از نسبت نوع کار آلات آهنی گفته آمد شرح این در باب علاج گفته خواهد شد و باید دانست که چهار جزو عمل آلات آهنی زشت است
یکی آنکه ز حد شکاف نقصان کند و دوم آنکه زیادت کند و سوم آنکه در محلی که شکاف است باید کرد و کج کرد و چهارم آنکه طبیب وقت شکاف عضوی از عضای خود
ببرد و اگر طبیب از عدم مهارت یا از طبع یا از گفته دشمن مرض یا از ترس یا از آنکه بهوشیاری یا از مشغولی خاطرش بجزئی شکاف از قضا نسیب کند
از عاقلش رحمت نکور نزد بلکه علت های دیگر حادث گردند و اگر طبیب مذکور با علاج بشکاف یا بشوره یا با آتش یا غیر ذلک کردن خواهد اگر مرض احیای نجات
مطلوب باشد از آن طبیب احتراز کند و او را هملک بچیز هر دو آتش نپارد و اگر طبیب شکاف از حد زیاد کند جای خطرناک یا بندگاه یا رگ یا پی یا استخوان
برید شود و مرض هلاک گردد و چون جای خطرناک بریده شود بهوشی روی نماید و پت حادث گردد و یاده گوئی و در دمای بادی و آروغ بسیار پیدا شود
و تنگست گردد و برنگ آب گوشت خام از جراحی روان شود و جرحش تباها گردند و اگر رگ بریده باشد شکاف شود خون لعل بزرگ مصفر بسیار رود و با غلبه
و از غلبه او علت های بادی حادث گردند و اگر پی بریده شود لپشت خمیه گردد و جای بریدگی گچ شود و مرض مذکور هیچ کار کردن نتواند و در سخت پیدا آید
و جراحی بود بسیار روز بماند و فرا هم گردد و اگر بناگاه بریده شود و خواه جای جنین باشد خواه جای غیر جنین بدین آس بسیار شود و در بسیار پیدا کند
و زور کم شود و مرض مذکور عفو را متحرک نتواند کرد و اگر استخوان بریده شود شب و روز از درد قرار نباشد و شکلی بسیار روی نماید و اندامها با درد
باشد و بجای بریدگی آس قوی نیز باشد و باید دانست که محل خطرناک پنج اندکی آنکه در گوشت است و دوم در رگ و سوم در پی و چهارم در

در بندگاه و چشم و استخوان اگر محل خطرناک در گوشت نشانیهای بریدگی گوشت ظاهر گردد و آنکه در رگ است اگر بریده شود عمامت بریدگی رگ که سابق مرقوم
 گردید معام شود و آنکه در پی است اگر بریده شود نشانیهای بریدگی پی یا نشانی بریدگی محل خطرناک حادث گردد و اگر آنکه در بندگاه است بریده شود
 و نشانیهای بریدگی بندگاه با نشانیهای بریدگی محل خطرناک حادث شود و آنکه در استخوان است بریده گردد نشانیهای بریدگی استخوان محل خطرناک ظاهر گردد
 آنکه در گوشت است بریده شود نشانیهای بریدگی محل خطرناک ظاهر گردد و در اوزان محل حسن مسن نیز باطل شود و اگر طبیب شکاف را بست جائیکه در کار باشد
 باید که کچککن زیر که سبب و امضرتنایک بالا گفته شد حادث گردند و هر طبعی که وقت شکاف دست خود را بر او از آن طبیب نیز احتراز اولی است
 و طبیب استاید که بر مطلق بملکاری کند که پسندیده افتد و از گفته دشمن و برای تمنای چیزی و مانند اینها بقصد بریدی جان مریض نماید زیرا که مریض باید از
 ما دور و پدر و اقربا را اعتماد و طبیب میدارد و بعد که م الله تعالی پناه از وی میجوید پس طبیب را شاید که بدل جان در بند برید شدن جان مریض می نماید بعضی
 علت از او دیده بانی نیکو میشود و بعضی از بانی و شکاف و شوره و بعضی از بانی و شکاف و شوره و بعضی از بانی و شکاف و شوره و بعضی از بانی و شکاف و شوره
 را از او دیده نیکو مناسب محل دیدن احتمال کند و طبیب اگر بدل جان و طلب صحت مریض جدا نماید درین جهان مال بسیار باید دوران جهان شود اینها
 و پیش بزرگان عزیز و مکرم و باغزت باشد و الله اعلم و حکم فصل سی و یکم در بیان طریق نگاهداشت مجروح و صاحب نخگی و این فصل سبب
 مسلمی بر پرتو با سنی است بدانکه مریض و مجروح حرا خانه باید که بر تو عا نجوم موافق او باشد از آنکه مردم مجروح در چنین خانه باید که ماند و خانه مذکور بهوار
 پاک باید در آن داخل بنیاب و باد باید که اصلا نباشد تا او را مزاحمت مرض بانی غیر طبیعی و قلبی و خارجی که بیان آن در تفصیل در مقدمه گذشته است
 و نیز چهار پائی مریض درست و نیکو دور از او پنهان باید و چنان فراز کند که سرش جانب شرق باشد و چنانچه خواب هم نرم و نیکو موافق فصل باید ساختن و بی معلول
 نوعی از اسلحه چنانچه شمشیر و غیره و نیز مصحف مجید و ادعیه بار بار و نردیکش آدیسان محافظه که نیکو و محب او و عاقل باشند مدام پانز تا مریض را استقامت میدهند
 و بیکایات شیرین و افسانهای نیکو و جز آن مشغول دارند تا اول مریض قرار ماند و از شغل افسانه و جز آن پندار اثر در طول نشازد و مریض را شاید که در وقت
 خواب مکن و اگر در روز خواب کند در جراحت خارش حقت پیدا گردد و اندام گران نماید و در محل جراحت آماس و در و لیلی پیدا آید و دریم و خون از جراحت بسیار روان
 شود و مریض را شاید که در شستن و خاستن و غلطیدن و پهلوی پهلوی شدن و سوزی کردن و سخن با او از بلند گفتن و مانند آن هوشیار مانند و اگر مریض خیر و خوب
 باشد و همدمان او را باید که درین باب احتیاط نمایند و صاحب جراحت اگر با قوت باشد باز از سواری و زور کردن و هر دو چنانچه بسیار مکن آواز کردن
 و از بسیار خواب کردن خود را نگاه دارد اگر ازین چیزها که گفته شده است باز نماید باد و در اندام او زور آورده در و پدید آید و نیز باید که مجروح از دیدن زنان
 و مساس کردن سخن گفتن با اینها که صاحب حال و جوان باشد احتراز نماید زیرا که ازین اعمال گناه باشد که انزال شود و زانیکی جماعت است غلب
 همین جاستان مری مست ازین مردم و نیز می باید که مجروح و خداوند پیش از غلته نوبه چه باشد و از غلته نوبه و کلام و سنیب و کجند و کلمتی و سینه و سینه
 تلشی و لونی و جوک از قسم اجناس ترشی و نمک و از اشیای تیز قند و هر طعمی که از غلته آس کرده ساخته باشد چنانچه بره و مانند اینها و از گوشت
 خشک و از سبزی خشک و از گوشت گوسپند و پیش و از جنس گوشت جانوران آبی و آنکه در کارند آب باشند و از چربی و سپاسی ایشان و از آب سرد و از
 کچوری و از شیر و برنج و جزات و دوغ و مانند آن محترز باشند زیرا که این همه چیزها خلط فاسد و ریم را از خون گرداند و اگر معلول شراب خورد باید که از
 همه شرابها احتراز نماید که شراب در خواص خود گرم و تیز است و خشک و سریع السیر است بدین سبب همه اسباب جراحت را تا به گرداند و نیز مجروح
 از گردنیاب و دود و باد و برف و زهر و از خوردن طعام بسیار و از دیدن و شنیدن اشیای بد و چیزهای که به لظت و از غصه اندوه و خوف و از نظیر
 یکجا شدن و در شب بیداری کردن و از شستن سرد و پامی و از خنایه و از سردی و از غذای مخالف و از بیادنی غله که بعضی آرد احتراز لازم دانند و از گسار
 مانند آن که دل مجروح را کند و در اندامها بانی کند زیرا که گوشت و خون مجروح و صاحب نخگی از این چیزها نقصان می پذیرد و وقت و اگر سنگی نیز قدری
 باطل میشود پس بدین مزاحمت آنچه خورد و هم نشود و از بدی همی مذکور زحمت باد و کفن و طعمه پیل آید و از آن باسن در و سوزش و کجی حدوث یا بدی بسیار

روان

روان گردد و نیز مریض را شاید که ناخج موی لب کم کن و جهای سفید پوست و خود را پاک و لطیف دارد و صافه دهد و از خدای تعالی پناه جوید زیرا که بعضی بویانند
 که محبوب ایشان خون است قریب صاحب جرات بخت خمر رسانیدن می آیند و چون مجروح بدینگونه که مذکور شد بماند خود را نگاه دارد از شیره دیوان محفوظ ماند
 موی باید که در خانه که مقام مجروح باشد تمام شب چراغ بر روغن گاویا بر روغن کنجد فروخته باشند و مردمان محافظه نژاد و نوبت بیار مانند دوران خانه گل و
 ترارشالی بداند و تا ده روز وقت صبح و شام در آن خانه از شربت سرد و سرد و بزرگ نیب و نمک سنگ و روغن گاو و گاو که بر آتش سوزند و در موهنی در آن خانه بنشیند
 باید که میان و جنس گویمه کی باستاند و بچ که بچ و چهر و مندی و بزرگ کین و سر و و بتون و دو ب سب و دو ب سپید و شرف از نازین جمله بر دست دهد برابر گرفته
 و کوفته در سر مریض مذکور بداند و کس را فی مریض بر چرمی باید که مریض جرات خود را بر گزیند و نگاهبانی جرات خود را به بهترین وجهی کند که جرات او
 و کعبه نرسد و نیز از دعا و انقاس متبرکه بزرگان استمداد نماید و از قویتر با چشم می دارد و چون بدین طریق از آغاز نگاهبانی خود کند هیچ تنگی نمودن
 آمدن نتواند و در جنگی که پیشه بشیر باشد آهو چران آمدن نتواند و طعام مجروح از شالی سال که گمنه باشد یا اندک روغن ماده گاو باید کرد و هر طعامی که خور
 گرم گرم باید داد و از طعام سرد شده و شبینه بخوراند که مضرست و آشام برنج که در وی روغن و شکر انداخته سازند گرم گرم دهند و از انقسام شویا های که
 از گوشت ذراغ و لچ و آهو و مانند آن بجایت نفع دهد و شوربای ملام که از گوشت بز جوان بود نیز بجایت سودمند آید و از سینه های سبزی چولانی و چیرتی و پنجه
 و سوزالی ترب که نرم و خرد باشد باید داد و پاستکن پلول و کربله نیز بپزند و از ترشها ترشی انار دانه و آمله باید داد و ازین چیزها آنچه نختی باشد با روغن ماده گاو بپزند
 و در وی قدری نمک سنگ اندازند و جوش سنگ جز آن آنچه ریم را نشک کند و گوشت را بیلاید چندان مضر نیست باید داد و چون مجروح بدینگونه گفته شد
 در خوردن و آشامیدن نختن و شستن مانده بود خود احتیاط نماید و در گفته طلبی باشد بر وی برگردد و الله اعلم و احکم فصل سومی در مریضان
 که بقیعت خون و دصاهاتهای دیگر و این فصل سومی بسونت برقی بداند که هر یکی از چهار نوع طعام که خوردنی و آشامیدنی و لیسه بی و خانیست
 که مریض از غنا صرا بعه و خلاست و شش مزه دارد و پیرت و دلفغ بر قبول بعضی و شست نفع بر قبول بعضی چون بعد خوردن طعام بر طریق ملام بود چه
 نیک منتهام پذیرد پس خلاصه آنرا که صاف و تنگ بیاید بر می رس خوانند و محل صلیبش دل است و از دل رست و چهار رگ رست
 اینها دل است و از آن طرف سر بالا رفته اند و در از آن طرف پای فرود رفته اند و در دیگر از آن در تمام آنرا م طرف بالای را پیچیده اند و در دیگر
 از آن طرف اندام زیرین را پیچیده اند و در سر مذکور از پیچیده تمام اندام برسانند و از آن طرف از وی قوت و قویند برینند و پیچیدگی تمام اندام از قوی و
 لاغوی خوشی تری اندام و روشنی و تیرگی رنگ اندام معادله گردد سوال رس مذکور می ست یا قمری جواب رس مذکور قمری ست از آنکه رس مذکور است
 و سر است در تمام اندام دارد و قوت رساننده دل است و چرب گرداننده تن و این جمله دلیل بر آن است که رس مذکور قمریست و اگر شمسی بودی
 آتازش برکس آن بودی و چون رس مذکور در جگر پیچیده میرسد آتاز آتش که در جگرست پنجه و رنگ نجشیه خون میگرداند و خون حیض نیز از رس
 و مدت حیض نیز از او زده سالگی تا پنجاه سالگی است و بیشتر از پنجاه سالگی نادرست که حیض آید و خون حیض سیست از آنکه حمل از خون حیض با در رس
 منی پذیرد موی یا بدو حمل را از شمسیست و قمریست چاره نیست و منی قمریست اگر خون حیض نیز قمری باشد حمل نماندی بعضی حمل گفته اند که خون از غنا صرا که
 عبارت از خاک و آب و باد و آتش و خلاست و دلیل بر آنست که در وی نشانه های همس عناصر یافته میشود چه بد بوئی که در وی است نشان نمک
 تری وی نشان آب درنگ وی نشانی آتش و سرعت سرایت وی نشانی باد و بکیش نشانی خلاء و همین خون جان آدمی و هر حیوان است
 و چون معلوم باشد که از رس خون میشود بد آنکه از خون گوشت و از گوشت چربی و از چربی استخوان و از آن مغز استخوان از مغز استخوان منی حاصل میشود
 منی جوهر همه چیزهای مذکورست و در پای خود خلاصه ندارد پس اصل در صفت دصاهات رس است پس باید که نگاه داشت رس بخوردن تهامیدن
 چیزهای که خلاصه آن نیک و بسیار باشد باید که در نگاهبانی جمله دصاهات کرده باشد و باید دانست که بد یکیشبار روز از هر گام خوردن طعام نزدیک
 بعضی و بد از پنجم روز نزدیک بعضی رس مذکور حصول می پذیرد و از رس مذکور خون حاصل میشود مگر خون حیض که از رس بعد یک ماه حاصل میشود و از خون

پس درین حال خون بیرون نیاید و نباید آورد و اگر بروز برون آید که بیرون آید و فائده روی نماید بلکه مضر می گردید و در حالتی پیوسته و بولاز
گشت زور و ریاضت و بوقت حاجت بول معاطا و مضراط بوقت غلبه نوم و در حالت خون و اندوه و بجا فائده نیز خون نباید کشاید و نیز در وقت غلبه سردی
و از اول گرمی و در حالت که مردم گرمی غلبه در یافته باشد خون نباید کشاید و چون خواستند که خون بکشاید کلمتی خورده قدری آرام گیرند بعد از آن آرام را
خون کشیدن خواهد بختی بگرمی آتش صبر کرده خون نکشند و بر بولقی خون باید کشید که تمام خون فاسد برون رود خون صالح بماند و چون فاسد میکند از آن خون
کشیده باشد سبک شود و در وقت غلبه سردی و در وقت غلبه سردی که شود و دل بر لیس با قرار و آرام حاصل آید بدانند که خون فاسد بطریق برون آمده است و هر که را
عادت خون کشیدن باشد علیها یک در پوست مردم سیاهی آید چنانچه در وقت و جناب و آماسن آید و جز آن او را خراحت نماید و در وقت غلبه سردی که از خون
پیدا میشود و در آن باشد و اگر خون فاسد نکشاید خارش و آماسن نماید و در محل اجتماع خون فاسد اصلی و خشکی در وقت نماید و او را عادت های خوبی
پیدا شوند و اگر رگ زن از روی نادانگی خود کلمت سخت زند یا شگاف بسیار کند یا در وقت غلبه گرمی یا بعد سخت کردن محل عرض یا در وقت شگاف فصل
آتش بسیار گرم کرده باشد و بعد خون بکشند خون بسیار رود و در وقت غلبه سردی بسیار در رگ پیدا آید و ازین قوت با صفت ضعیفی می پذیرد و انوار علت چشم پدید آید
و در وقت و مانده آن عادت یابند و معاناتی نیز نقصان یابند و مرض اجمیک که نوعی از علت باوی است پدید آید و خشکی زیاد شود و مرضیکه از آن نامک
گویند و یا مرض کانک و دمه و سرفه و کلمک و پشه روک پیدا آید و بلاگ داند و اگر بدانند که خون زیاد می رسد باید که از نود و رنگ و مصلحتی در کتختن و دیگر وقت
و سوس و گل سفید بکنند و صدف و ماش و جوگن هم از اینها هر چه دست و پیشک آس کرده بر جراحت مذکور سیر کنند خون از روانی بازماند نوعی که
از سال مسلح که درختیت و از آن قیر حاصل میشود و در وقت از جرح پوست و زخم رگ و شخ ز میس و در وقت و در وقت و در وقت و در وقت و در وقت و در وقت
و بار یک سوده بر جراحت سیر کنند خون از روانی بازماند نوعی که در وقت و در وقت و در وقت و در وقت و در وقت و در وقت و در وقت و در وقت و در وقت و در وقت
گرفته و خشک سوده بر جراحت تازه سیر کنند خون بازماند چنانچه اگر دیگر دارو پاک بستن آنها بر جراحت مفید است بر محل فصد یا جای شگاف آنها بختی
جامه محکم بندند خون بازماند و اگر محجم را در جامه سرد بدارند و جامه سرد بنوشانند و غذا سرد بخوراند خون بازماند و اگر خون روان هیچ تدبیر بازماند
گفته یا شور و نمند خون مذکور بازماند و یا آنکه رگیکه کشاده شده است بالای سر همان رگ جای دوم نشتر زن بقاصد یک یا دو یا سه انگشت که تا از
جای دوم خون روان شود و از جایی سستین یا بازماند یا کم رود و بعد محل دوم را بندند و بی دهنند که از هر دو محل خون بازماند و چون خون سیر رفته باشد
و مردم ضعیف باشد باید که محجم کا کولیا دکن را بچشاید و جوش بگیرد و در آن شمش و شکر انداخته بخوراند و نیز خون آهوی سیاه یا سپید یا خون
زیمیش و یا خون خرگوش یا خون جاموش در روغن گاو بچشد یا شکر گاو و جوش منگ و روغن گاو بخوراند و اگر از بسیاری وقت خون
نوعی زخمیت پیدا شود و علاج مناسب زخمیت مذکور باید کرد فائده بعد کلمک زدن یا رگ زدن و مانده آن چون خون بیرون نیاید و از الیگی کافی
و کوه و تگر و پا مرغی و دیوار و بارنگ و چیت و کشی و در معالسه و زرد چوب و شخ نور سسته آگ و بار کرج از اینها هر چه دست و پیشک
سوده یا حقیق نمک سنگ در روغن کجند خلط نموده بر محل نشینند و بدانند که خون روان شود فائده از کشاید و خون و معاناتی نقصان پذیر
و با دوز در میکند و اگر سنگی کم میشود بسبب این محجم را از اشیا یک سخت سرد میباشند و بسیار سبک نیز بنویسند و چرب باشند و اشیا یک خون را
زیادت گردانند و بسیار ترش بنویسند یا اندکی ترش باشند خورند و هند فائده آنچه خون را از روانی باز و در چهار نوع است یکی آنکه جراحت را
بسته گردانند و دوم آنکه خون را منجمد گردانند و سوم آنکه جراحت را بخته گردانند و چهارم دلغ و باید دانست که اشیا زخمیت دهن جراحت را بچیند
و اشیا سرد خون را منجمد گردانند و جنس شوره جرح را بخته گردانند و دلغ رنگهای جراحت را در القباض آرد باید که اول تدبیر منجمد گردانیدن خون باید کرد
چون منجمد شود و آنگاه تدبیر بچیند یا بزداید و دهن جراحت کند چون بچیند و بزداید و تدبیر خستین جراحت باید کرد و اگر بدین سسته تدبیر خون نماند بعد
محل را بکار بندند فائده باید که چون خون کشاید مقدار لابد کشاید و درین باب از اوطا نکند بلکه قدری از خون فاسد باقی ماندن پسندند

قوام وجود خون است بلکه بر قول بعضی حکمای کامل همین خون جان است و خون فاسد که اندک باقی مانده باشد چنانچه ضریض سارند و غلبه نیست که بخور این
 بعضی غذیه با او دیده خون مذکور زائل گردد اگر برای باز داشتن روانی خون علامهای سرد کرده باشند و بسبب آن با دراز و روده آسان در رسیدن آن علاج او است
 که روغن ماده گاو و شیر گرم ساخته بر چاحت بریزند نیکو شود و الله اعلم و حکم باب دوم در کیفیت خلقت انسان و تشريح اجزاء و این باب
 بمناسبتی بر سر برگ اشتقاق است و مشتمل بر سه فصل است فصل اول در بیان کیفیت منی رجال و خون حیض نساکه آن ماده حمل است
 و این فصل سیمی بر سر سونت شده است بدانکه از میان منی مرد و خون حیض زن اگر یکی فاسد باشد حمل صورت نمند و اقسام فساد منی بر سه قسم
 یکی از باد و دوم از بلغم سوم از تلخ چهارم از خون پنجم از کفت و با ششم از تلخ و هفتم از تلخ و با ششم از تلخ و هشتم از تلخ و نهم از سبب باد فاسد شده باشد
 و در و با وی پیدا شود منی سیاه و ام و مفارسی لعل بود و اگر از تلخ فاسد شود و در و با وی تلخ و علامت تلخ تا پاک در وی باشد و در منی با وی بسیار
 و رنگ زرد و ام بود و نکش نیز تا گشته باشد و اگر از کف فاسد شود و رنگ بسیار سفید بود و اگر از خون فاسد شود اکثر منی مذکور رنگ خون باشد
 بوی از وی همچو بوی گوشت گنده آید و از آن تلخ پیدا شود و اگر از سبب باد و بلغم فاسد شده باشد که هر دو منی افقند و اگر سبب تلخ و کفت فاسد
 گشته باشد رنگ و بوی منی مانند رنگ و بوی ریخ بود و اگر سبب باد و تلخ فاسد شود منی نقصان تمام پذیرد و علامت نقصان منی در فصل یاد می نقصان
 اخلاط تلخ گفته شده است بدانکه اگر تلخ و اگر سبب هر سه خلط فاسد شده باشد از آن منی بوی همچو بوی باد و غائط پیدا آید از این جمله انواع منی که در وی
 که سبب افقند با منی که از وی بوی گوشت گنده آید و آنکه بولیش گنده همچو بوی ریخ شده باشد یا آنکه منی نقصان پذیرفته باشد این هر چهار نوع بود از تلخ و سبب
 با بیواری زائل گردند و این انواع را که حجه ساده گویند و از آنکه بوی بول و غائط آید آن نوع لا دو است باقی سه نوع با در وی با سانی نیکو شوند و
 همین گونه فساد خون نیز بر سه نوع است و نشانیها سیکه در فساد منی گفته شده اند همان در فساد خون حیض پیدا آید و چهار نوع فساد منی که علاج آن است
 و پنج نوع که لا دو است در خون حیض آن هر پنج نوع لا دو اند و دیگر سه نوع در خون حیض دو پذیراند و یاد داشت تخصیص منی او سبب باد و بلغم یا تلخ
 فاسد شود علاج آن بر روغن ستور و روغن کچند و مانند آن که از این منی استنبد گویند و بگری آتش و قوی و اسهال ناسماند اینها و حقه که از تلخ است
 گویند باید کرد و از جنر یا سیکه باد و تلخ و کف زائل شود و اخلاط یا صالح در آید علاج کفند و اما منی که از وی بوی همچو بوی گوشت گنده آید و این علاج مفید است
 بسیار بگل حمالی مغز چوب که در پوست و خست انار و پوست درخت این جمله ستادی گرفته و جو کوب کرده بچوشانند و چهار شیر چوش مذکور یک شیر چوش کچند یا روغن باد گل
 بپزند و چهارم حصه روغن مذکور داروهای مذکور را با آب آس کرده و کلک ساخته و بوقت بچن در زمانیکه نصفی کار حقه مذکور خشک شده باشد در انداز بچوش
 نرم بپزند چون روغن صرف بماند فرود آرند و در ظرف چرب نگاه دارند و مقدار یک پیشتر گفته خواهد شد بچوشانند و نوع دیگر داروهای سال سار و کون هر سینه روغن را
 بر منطی که گفته شده باید بچخت و مقداری بخوراند که علت مذکور زائل گردد و منی سیکه در وی که هر با افتاده باشند برای علاج آن بسیارند و سینه کستر با آب
 در وی را در یک نیم من آب انداخته بچوشانند چون چهارم حصه آن بماند و جامه انداخته مانند مصفر بچکانند بچین بچخت مرتبه باید چکانید بعد به بسیارند
 و در نیم سیر و روغن ستور و چهارم حصه روغن مذکور کچور بگیند و با آب آس کنت بی این را بدان شود آب خاکستر بچکاند که در روغن مذکور با آتش نرم بپزند
 نگاه دارند و مقدار یک پیشتر گفته خواهد شد بخوراند نیکو شود و منی سیکه گنده شود و بوی از آن مثل بوی ریخ آید برای علاج آن بسیارند و در و با وی پر که کاکون
 و او دیده های نکر و معاد کن این هر دو منطی که گفته خواهد شد بپزید و بخوراند نیکو شود و برای نقصان منی علامتیکه در فصل زیادتی و نقصان اخلاط بالا در مقدمه
 گفته شده و پیشتر گفته خواهد شد در کار بر نیمی سیکه از وی بوی بول و غائط آید برای دفع این مرض اگر قریب الحمد باشد این علاج گفته میشود باید کرد
 بسیارند چتره و اسیرانگ در برابر بگیند و کار حقه سازند و بویه روغن ستور که چهارم حصه جوش مذکور بود یکی کرده روغن مذکور بپزند چون نصفی جوش خورد چهار
 حصه از در و با وی مذکور دیگر گرفته و کلک ساخته در روغن مذکور انداخته با آتش نرم بپزند چون روغن صرف بماند نگاه دارند و مقداری از آن بچوشانند صحت یابند
 و برای این هر سه نوع ساد منی علاج بر روغن ستور و روغن کچند باید کرد و قوی و اسهال ناس نیز بکار برند و حقه تزد من و انباشت استحباب کرده حقه از سبب

باب دوم در کیفیت خلقت انسان و تشريح اجزاء

در فصل اول

خوب خلق در کار برند نیکو تر مشیافت و چون خون حیض اعلیٰهای مذکوره فاسد شد. ه باشد همین تدبیر یا گفته شده با حقه از تربیت بکار برنده نافع آید و
 پنجم شستن نوع فساد خون غیر چهار نوع اول را علاج از داروهای مذکوره در فصل علاج فرج گفته خواهد شد همان دو سه بار آس کرده در فرج طلا کنند و نیز از آن دو سه جلوب
 کرده شافه گیرند و نیز از جوش داروهای مذکوره در فرج را بشویند نیکو شود و اگر خون حیض زنی گند دار بود برای علاج آن بیارند پارچه سفید صافی فلفل گند و پودر را
 و اندر جوبله مساوی گرفته و با آب آس کرده بنوشانند صحت یابد و اگر از خون حیض بوی بدمان بوی ریخ آید و آن خون در غایط همچو غیر استخوان باشد باید که جوش صندل
 و کچنک بنوشانند نیکو شود و علاجهای که مزمل زشتی منی اند نیز دیده و فهمیده در کار برنده بشود و برای علاج مردوزن کبخی و خون حیض شان فاسد
 شده باشد باید که برنج سال و جو و تریاک گوشی که تلخه را افزاید و مانند اینها خوردن دهند و باید و آنست منی که نگش مثل رنگ بلور بود و آن منی با نفع و حرب
 و شیرین باشد و بوی آن همچو بوی شهد باشد آن منی را صلح نموده اند و از وی گل صورت بند و بعضی گویند منی که رنگ و همچو خون کبخی یا سبزه و یا همچو رنگ روغن
 ستور باشد آن نیز صلح است و خون حیض چون رنگ سفید خردش یا برنگ ملک خام بود و چون خون مذکور بر جارش شستنی اثر وی انکله گردان خون صلح
 نیکو بود و حمل زان صورت بند و اگر در خون حیض این نشانیها نبود فاسد باشد و خون حیض که از زبیت معقود زیاده روان شود خون زحمت بود و آن اینست
 پروردگار و گویند که در روگ وجود اگر آن کند و در وی آرد و اگر خون مذکور بسیار و در صورت لازم گردد و دوران سر و سهوشی استی پیا پیا اینها
 یاده گویند و پنژ روگ پیدا شود چشمهاش بسته ماندن و تنگی و تپاک پیدا آید و انواع علتهای باوی حادث گردند اگر این زحمت زمان جوان آید آید وزن مذکور
 بطریق پرستیز از غذای مخالف احتراز نماید و در وی زحمتها نیکه سبب این مرض حادث میگردد اما مرض مذکور بی غلبه اندک باشد علاجی که بجهت دفع کثرت
 گفته شده برای او بغایت مفید آید و نیز دیگر آوریها بجهت دفع علت مذکوره پیشتر در فصل امراض نساجه خواهد آمد و وقتیکه غایط فاسد شده از خون حیض بسته گرداند و حیض
 نیاید باید که این ادویه بخورد چنانچه های و کلمه شیترش و کچنک و ماش و شراب و بول ماده گاو و جغرات و دوغ و سرکه بندی مان اینها که تلخه افزاین پس
 بسبب افزایش تلخه راه خون حیض که مسدود شده است صاف گردد و خون مذکور بجای خود روان گردد و گاه است که بسبب نقصانی خون حیض منی آید و غایط
 نقصانی خون و داروهای آن بالا گفته شده و دیگر اکثر داروهای آن در فصل امراض نساجه خواهد آمد و آنچه تدبیر و علاج بجهت دفع بستگی خون حیض است
 برای دفع آن علاج نقصانی خون نیز استعمال باید کرد فاسد تا آنکه زن از خون حیض پاک نشده باشد از نزدیکی مرد احتراز واجب لازم است در وقت
 حیض تو یا در چشم کشیدن و از خواب روز و بیاری شب و از گریه غسل و از مالیدن روغن و صندل بر اندام و اندوه کردن و زاین مار گل پوست شیرین و
 و ناخن بریدن و بسیار خن بیدن و دویدن و زیادت سخن گفتن و شنیدن و شانه کردن و باد خوردن احتراز نمایند زیرا که اگر عورت بحالت حیض روز خواب کند
 فرزندش نیز بسیار خواب کند و اگر در حالت مذکور تو یا در چشم کشد فرزندش کور متولد شود و یا آنکه در بنیانی طفل ضعف تمام باشد و اگر در آن حال گریه کند
 فرزندش حول بر آید و اگر غسل کند و صندل خوشبوی دیگر استعمال کند فرزندش غمزه و فقیه شود اگر روغن بر اندام باله فرزندش پیشی شود اگر ناخن برود
 فرزندش زشت و کم طالع شود اگر بسیار بدود فرزندش بقره و بیقره باشد و اگر در حال مذکور بسیار بخندد کام و زبان و لب فرزندش سیاه رنگ پیدا کند
 اگر سخن بسیار گوید فرزندش یاوه گوی و بسیار بزه گوی بر آید اگر سخنان بسیار بشنود فرزندش که بود و اگر شانه بر سر کند فرزندش را بر تارک موی نباشد اگر
 باد بسیار خورد فرزندش دیوانه و کم عمر بر آید بسبب این سخن زن حال بعضی از این جمله چیزهای ممنوعه مختصر باشد باید که در آن چند روز با احتیاط مانا بود قطع خون
 حیض باید که غسل کرده جامه پاک یا نو نیک پوشیده روی شوهر خود نادیر بیند و نیز تصور صورت شوهر نماید و بر کند زیرا که زن حال نفس بعد غسل موی بر سر که
 بیند فرزندش بصورت و سیرت مشابه بوی باشد بسبب این سخن روی شوهر دیدن بهتر است فاسد که اگر در یک ماه جماع نکند و روزی که جماع کردن خواهد
 روغن ستور بر تن خود بمالد و برنج سال نخته با شیر ماده گاو و یا روغن ستور بخورد و زن نیز که خود را نیک ماه از جماع دور داشته است روغن کبخی بر اندام خود
 بمالد و ماش نخته بر روغن کبخی بخورد و از آن برای حیض شرب چهارم یا ششم یا هشتم یا دهم یا دوازدهم مرد تفصیل ما بعد از آن آورده و کبخی
 طرفین جماع کند خداوند تعالی فرزند نرینه و دراز عمر و نیکبخت و در آور روزی کند و از حمل شرب چهارم از آن برای حیض حمل شرب ششم بهتر بود و از آن حمل

شب دوم و از آن حمل شب دوازدهم اولی تر بود اگر از ابتدا ای در شب پنجم یا ششم یا نهم یا یازدهم جماع کند اگر حمل بماند حاصل از وی خنثی باشد و در شب سوم از ابتدای جماع ممنوع است اگر در شب هفتم جماع کند بسیار زیاد و در شبهای طاق دختر آید زیرا که در شبها نیکه از ابتدا ای حیض جفت بوزن چنانچه دو و چهار شش و هشت خون حیض زن ناقص میباشد پس بضرورت منی مرد بر و غالب آید ناچار از غلبه آن فرزند زنی آید و در شبها نیکه از ابتدا ای حیض طاق بوزن چنانچه سه و پنج و هفت و نه و مانند آن درین شبها خون حیض زن کامل و بسیار میباشد پس بضرورت منی مرد از خون حیض زن مخلوب میباشد ناچار از مخلوب شدن منی مرد و دختر آید فائده در سه شب اول و حیض که جماع ممنوع است اگر در اول شب جماع کند عمر مرد و زن انقصان پذیرد اگر زن در آنوقت حامله گردد بجز زادن بچه پاک شود و اگر در شب دوم جماع کند جماع را ضرر نکند کور باشد اگر در آن جماع زن بار شود بچه بجز زادن یا بعد از دوم روز بیدار و اگر در شب سوم جماع کند جماع را ضرر نکند کور ببرد و اگر در آن جماع زن حامله شود بچه ناقص خلقت و کسور آید و عمر بچه اندک بود غالباً بدین و در جماع نماند زیرا که خون وانست حمل قرار نگیرد چنانچه در آبی که روان باشد اگر چیزی اندازند ساکن نماند زیرا که آبیکه جانب شرق روان باشد اگر در آن زمان از نماند زیرا که آن جنس جانب غرب وان شود اگر بتدریج نماند کور که در آن کون گذشت تا یکماه خود را نگه داشتند تا آخر آن اگر در یک حیض حمل نماند و حیض دوم همین تدریج کند اگر معلوم شود که حمل نماند است اگر خواهد که بسیار زیاد و روزها نیکه از ابتدا ای علوق جفت باشد گلبه یا شکوفه و شاخ درخت بریاشند منی یا گلشکری یعنی کنکدن را در زمان نیکه احتیاطاً بسایند کرده بگردد و آس کرده با شیر ماده گاوی که یک رنگ بود مخلوط ساخته و یک سوراخ بینی زن که طرف راست است چند قطره بچکاتن اگر خواهد که دختر را بهین ناس را در بینی بسوزاند طرف چپ در روز طاق ناس بپزد ناس مذکور بیرون افکند زن نماند فائده چنانکه برای زراعت چون چهار چیز موجود شود بی صورت بند یک گشت دوم فصل سوم آب چهارم تخم نیکه چین برای ماندن حمل نیز چهار چیز است یکی رحم و دوم خون حیض سوم بلغم و چهارم آب منی که عیلت باشد بدین چهار چیز حمل صورت نماند و وجودی پذیرد و باید دانست که چون زن و شوی در جماع نگذشت خود در شرطها نیکه گفته شده اند رعایت کند فرزندش که از ایشان آید صالح و خوب روی و تندرست و در از عمر موافق مادر و پدر باشد و رنگ بچه سبب عنصر آتش پیدا میشود و باقی میان عناصر را بجه که در ماده بچکاتن اگر آب غلبه باشد رنگ بچه سفید باشد اگر خاک را غلبه باشد رنگش سیاه بود اگر باد و آب و خاک و خلار غلبه باشد رنگ بچه سبز که سبب لیش مانل بسیاری زن باشد و اگر آب و خلار غلبه بود رنگ بچه سبز که سبب لیش سفید بود باشد یعنی حکما گفته اند چون در حلاله اشیا سی سفید چنانکه شیر و حشرات و پنبه و برنج بچه بخورد فرزندش سفید پوست بود و اگر سیاهی سیاه چنانکه سبزی و گوشت و کجاره و مانند آن بخورد فرزندش سیاه و ام بود و اگر از هر دو نوع اشیا نیکه بخورد فرزند متوسط میان سفیدی و سیاهی باشد اگر آتشی که بد آن بنیای چشم مرد بود است بمقام چشم جنین نباشد بچه خوب متولد شود و اگر آتش نیکه بخورد میختم چشمش حاصل گردد و چشمش لعل باشد و اگر با تلخه میختم به چشمش باشد چشمها لیش از زرق شوند و اگر با تلخه میختم چشمها لیش سفید باشد اگر با باد میختم باشد چشمها شکر ز باشد بد آنکه خون زن بوقت جماعت از وجود گذشته قریب فرج حلیک منی مردی افتد بترشح گشته جمع میشود چنانکه سببی که در وی شبن بود باشد چون وی را آتش نماند یعنی که آن سبب خوردن است با آتش که اخته ترشح شود و چون منی مرد بعد از انزال خون مذکور میختم کرد و باد از با خون مذکور میختم و کوشش کند از وی علوق و فرزند حاصل گردد و علوق دو فرزند را حکمای هند بسیار بپنداشتند چنانکه گویند علوق از شامت گنابان در پدید روی نماید فائده ذکر عتیان و کم شتومان کرده می آید اگر منی مرد و خون حیض زن اندک باشد فرزندش که از ایشان آید نیموراد ایستاد و نشود مگر و قتیکه آب منی کسی بخورد بعد تیمور ایستاده شود و آن شخص را بنی آسکه و موم که جوین گویند و هر زنی که فرجش گنده بوی باشد فرزندش که از او زاده شود تیموراد ایستاده نگردد مگر چون او را بوی فرج زن و بوی تیمور خرد برسد بعد تیمورش ایستاده شود و شهور حاصل آید و آن شخص را سوگند و عکان نامند اگر حیض عورت اندک باشد منی مرد بلغم میختم بود و وقت جماعت دل زن بر مرد دیگر باشد و دل مرد بر زنی دیگر بود فرزندش که از ایشان آید قتیکه ایستاده نشود تا آنکه خود را بگایان نماند چون خود را بگایان نماند بعد بر زنی قادر شدن تو اند تیموراد ایستاده شود و او را گنجهک گویند اگر وقت جماعت مرد و زن هر دو در غصه باشند و خوش بوزن فرزندش که از ایشان آید تا که دیگری را در جماعت نه بیند وی را شهوری حاصل نشود و این ایراد که منی مرد

و

و چون مرد در وقت جماع فرو شود وزن را بالا کند فرزند می که ازین حال آید عینین بود و او را کج صدمه گویند و اگر ازین جماع دختر حاصل آید بی صورت و بی شکر و بی با باری است که در چهار نوع اول ازین النوع مینی بی با ش در نوع پنجم که عینین است مینی نیست سوال چون در چهار نوع اول مینی ثابت است پس ایشان را بغیر علت های مذکوره در غایت بر زمان نیشود و جواب رگ های مسالک آب مینی اندازان این اشخاص منقبض میباشند چون ازین عمل های عنیفه میکند رگ های مذکوره منقبض میگردد و مینی ازین منافذ نزول کرده یکجا میشود و شہوت می انگیزد و ناچار می شود ایشان ایستاده میگردد فائده مرد و عورت به نوعی که مینی خود جماع کنند فرزند برانگونه متولد شود اگر با خوشی و لباس نیک و پاکیزه باشند فرزند خوش خوی و پاک آید فائده اگر در وزن میان خود جماع کنند هر یکی از ایشان اصل جانند فرزند بی استخوان زاده شود و نیز چون عورت را احکام شود خونیکه ماده ولد است با دانه از در حمش رسد آن عورت را حمل جاندر و زبر و تازو با پذیرد و چون وقت وضع حمل رسد فرزند بی بی و بی استخوان برآید و چون زنی بصورت مار و کژدم یا بصورت بز و بیا بصورت دیگر چیز یا بز یا چینی از گوش از شامت زن و شوی بود اگر در حمل با زور آورد یا حامله آنچه آرزو کند بیاید فرزند کور کور ز پشت و لنگ و مانند ایشان زاده شود و از شامت گناہان مادر و پدر در اعضا ی بچه نقصان میشود و بچه در شکم مادر با دو بول و غائط برون مینی افکند سبب آنکه بول و غائطش بسیار اندک میباشد در معده چنین بادی که مخرج بول و غائط است تمیز میسازد ازین جهت صراط هم نمیکند جنین در شکم مادر صوت کریمه و مانند آن نیز نمیکند سبب آنکه بوسی اقیق که بالای جنین محیط میباشد شمش بسته است و خلق جنین را بلغم گرفته و مسالک بادی که از ان نفس صورت بنویسد اندک نفس بر آوردن جنین مینی و کشتن از نفس بر آوردن و گردن بخواب فرو بردن مادرش است و صورت اعضا بچه چنانچه چشم و گوش و بینی و دست و پایی و مانند آنها و دندان که برمی آید و با زنی کند و با زبر آید و جمله بقدرت الله تعالی است و الله اعلم بالصواب فصل دوم در بیان طریقی قرار گرفتن مینی در رحم و کیفیت صورت لبستن جنین از او و این فصل بهندی به کوهها و اورات مینی است بدانکه مینی مرد و مریست و عنصر آب در او غالبست و دیگر عناصر نیز در او از خون حیض زن شمس است و عنصر آتش در وی غالبست و باقی عناصر نیز در وی اندک مینی که مرد با زن جماع کند حرارت آتش مرد با دراز مجلس دان میسازد و با مینی متعوف راز محله اش سائل گردانید و طرف تمیوز میکند مینی در فرج افتد و با خون زن آمیخته میگردد و با داین ماده حمل او در رحم میسازد اگر مینی مرد زیادت بود پس مخلوق گردد و اگر خون حیض زن زیادت باشد دختر شود اگر مینی و خون برابر باشد خلق گردد و بدانکه از ابتدا حیض زن شازند شب حمل ماندن ممکن است و رای این حمل ماندن ممکن نیست و از جمله شانزده شب در چهار شب جماع ممنوع است سه ایام حیض و یکی سیزدهم شب از ابتدا حیض باقی دو اوده شب جماع ممنوع نیست و بعضی و این شبها پس مخلوق گردد در بعضی دختر چنانکه تفصیل آن گشته بعضی گویند که برای ماندن حمل طوی حیض شرط نیست بلکه گاه باشد که بغیر طوی حیض میماند و وقت ماندن حمل بغیر طوی حیض ازین علامات معلوم شود که مینی آن فرجه و زو تازو نماید و بدن و دنداننش تر بوند و شوی را بخوابد و حکایت شوی او را خوش آید و شکم چشم و موی فرود بسته بوند و با زو و لیستان و سرین و ناف را نماند و اگر در فرج کجید چون مرد یا بچنین جماع کند گاه بود که حامله گردد و وقت ماندن حمل در رحم شگفته میشود و چون الوقت مینی در رحم بسته میگردد چون گل نیلوفر در روز شگفته میشود و در شب بسته می گردد چون وقت ماندن حمل گشته باشد اگر جماع کنند حمل قرار گیرد و حیض از سینه و سال تا پنجاه سال گشته باشد و خون هر مینی جمع شده طرف فرج بیرون می آید و گاه باشد که بعضی زنان را بعد پنجاه سال هم حیض می آید فائده چون زن بعد جماعت است مانده شود و او را تشنگی بسیار آید و راهنا لیش گران میشود و در دکت و بیچگی از مینی و خون از فرجش بیرون نیفتد و فرج خشک گردد و بجد یقین دانند که حمل مانده است و نشانیها یک بعد ماندن حمل پیدا آیند اینها آنکه سر سرد و لیستان سیاه شود و خط موی در شکم ظاهر نماید و مویهای پلک برین زیرین بچین بوقتی آید و بوی نیک خوش نیاید و آب در دهن آید و وجود گران نماید و در دکت و لبها خشک بی آب نماید و دندانها بیچین موقت طبیعت هر کس بعضی کسان را پنج زیادت پیدا شود و بعضی کسان را کم چون معلوم گردد که حمل مانده است زن را باید که از زور و حرکت و مجامعت قاهر و از چیزیکه لاغری حاصل شود و از خواب روز و بیاری شب و اندوه کردن و سواری بر اسب شتر و گردن ماندن اینها نباید و از ترش کردن و شستن و

پای اقرار از غایب و تا هشت ماه اگر چه حقیقت یا بخون حاجت افتد حقه نکات و خون نکشاند و حامله را نیز باید که بول غائط و خراطیم جنینش کند و دردی و زحمتی
 که بر ای عضو از اعضا حامله سبب غلطی شود همان مشهور از اعضای جنین آن رحمت پیدا آید و در ماه اول ده بجه که خون مادر منی پیرست در رحم مادر
 همچو آب منی که غلیظ بود میباشند و دوم ماه سبب سردی و گرمی و باد ماده مذکور پخته شده سخت میگردد و منجی میباشند اگر این ماده فرزند زریه هست پس در
 که سندی آنرا پخته گویند اگر ماده دختر است مریح میباشد و آنرا بهمنی میگویند اگر ماده خنثی است همچو غنچه سنبلی میباشد و سوم ماه از ماده مذکور ماده
 و دو پای و دست در پنج محل پالایش میگردد و در ماههای این پنج اعضا از این اعضا نیز اندکی اندکی ظهور می یابند و در چهارم ماه
 جمیع اعضا از اعضا منی ظهور می یابند و دل جای خردست و اندکی سر جو میگردد و از آن جهت جنین آرزو و بطرف تن ذات حواس میشود و آرزوی بچه بر
 تن ذات مذکور و باعث میشود و آرزو کردن زن حامله و تن ذات مذکور را هم از این حال است و زن حامله را و جان گویند پس می یابند که بچه
 زن خواهد و آرزو کند بآید اگر بر آرزو زن باشد بچه مذکور زشت و پالاک باشد و یا سخت کوتاه یا کاسیم یا کور یا مانند اینها باشد علی الخصوص زرد و سبز چانه
 که کند و زرد سبب همان سبب آن شود اگر حامله آرزوهای خود تمام میاید فرزندش با قوت و صحیح البت در عجز و زور و وصلح و عاقل و دانا بود اکنون تا آرزو
 حامله گفته می آید اگر حامله آرزوی دیدن پادشاه بود فرزندش نیکبخت و صاحب دولت و غنی باشد اگر حامله آرزوی پوشیدن جامه نیک آبروشمی و دیگر
 اقمشه نیک زرین خوب درواید و جوهر دیگر یا بچه یا قوت و زبرد و مانند آن باشد فرزندش نیز طارل یا بچه یا باشد بمطلوب سدا اگر حامله آرزوی
 دیدن زاهدان عابدان خواهش دیدن زیارتگاه بزرگان بشود فرزندش پر پیغمبر گار و نیکو می در کار دین عقل آید اگر حامله آرزوی حج و مناسک آن کن
 فرزندش نیز از خوب برین چیز باشد اگر حامله آرزوی دیدن جانوران رنده چون شیر و پلنگ گربه و بز آن بود فرزندش زشت خومی موزمی و سخت بود
 اگر حامله آرزوی خوردن گوشت سوسمار کند فرزندش خواب بسیار کند هر چه بشنود فراموش شود اگر حامله آرزوی خوردن گوشت گاو میش کند فرزندش
 چالاک بود چشمها لیش سرخ باشد و بر اندام او موی بسیار بوندا اگر حامله گوشت آهو آرزو کند فرزندش زور آورو دونده باشد و مائل بر شستن باشد
 و اگر حامله آرزوی گوشت سمر که نوعی از آهوست کند فرزندش پریشان دل باشد اگر حامله گوشت دجاج آرزو کند فرزندش بزرگ باشد و کارهای بزرگ کند
 و آنچه گفته شده است اگر دل حامله بر آن چیز آرزو کند خوی خصلت نیکوی و بدی فرزندش هم بر آن چیز باقیاس باید که یعنی هر چیزی که آرزوی کند چنانچه
 آثار آن خبر در فرزندش ظاهر گردد و خصلتی و فعلی که باری لغائی در بچه خواسته است مناسب آن خصلت و فعل را در او آرزو پیدا میکند و در پنجم ماه دل بچه
 در چهارم ماه بود از آن فرزندش میگردد در ششم ماه بچه عقل حاصل آید و در هفتم ماه تمام اعضا و اعضای اعضا بچه ظهور می یابد و در هشتم ماه بچه جوهری
 که از لوح نامند در انتقال حرکت می آید و یکجا نمیباشد و گاهی در بچه میباشند و گاهی در مادرش انتقال کرده می آید سبب این منی بچه در ششم ماه از این
 شود نمیزد بسوال در هفتم ماه اوچ چو انتقال نباشد جواب ظهور هر چیزی را وقتی معین است و خواص هر اشیا را زمانی متعلق که بجز وقت آن نشود
 چنانچه در برشکال از سر کین ماده گاو سالک میشوند و در زمستان تمیث میشوند همچنین نوح بچه در ششم ماه با انتقال و حرکت آید و در هفتم و هشتم نیمی هم یازم
 و در دهم ماه وقت وضع حمل است اگر درین اوقات فرزند آید بوقت و اگر زیاده ازین در شکم ماند بجز عارضه نباشد باید دانست که جنین در
 مادر پالایش میگردد و از وقت تا چهارم ماه بالایش نهمش بر نیگونه است طعامی مادرش نخورد از زنگه ای که مجرای خلاصه طعام اند و مترشح گشته
 بجهت جنین میرسد و او را پالایش می یابد از چهارم تا نهم شکم مادر از راه گمهای مذکور و خلاصه طعام بناف جنین که بار گمهای مذکور پیوسته است میرسد
 و از آن در تمام جبهه جنین سرایت کرده پالایش میشود قناره میان حکمای هند اختلاف است که در بیان اعضا جنین کدام عضو اول صورت می بندد
 بعضی میگویند که اول صورت می بندد از آنکه جمیع حواس سرسازند و سر برین جهت اشرف اعضا بود و ملائمت است که هر چه اشرف باشد اول صورت
 بندد و بعضی میگویند که اول دل پیدا میشود زیرا که جای عقل و مقام جانست پس اشرف دل باشد خلقت او اول ملائمت است که بعضی گویند که اول
 ناف مخلوق میگردد زیرا که سایر اعضا بجهت بواسطه ناف از اعضای مادرش پرورش می یابند چون ناف و صلب پرورش دیگر اعضای آن است باید که

چنانچه

خلقت پیش از سائر اعضا بود و بعضی گویند که اول دست و پایی است اما میگردند از آنکه بالا ایشان جنین موقوف بر ابتداء خلقت است پس باید که اول دست پایی تا فوق آن
تا بواسطه تحریک اینها خلقت را وسیع گردانند و بیایند و بعضی میگویند که اول آن میانگی موجود میگردد و بواسطه آنکه دیگر اعضا بمنزله شاخهای او اند و این اصل است
پس می باید که اول آن میانگی مخلوق میگردد و بعد سائر اعضا سست از استاد خود که نامش حضرت سست نقل میکند که استجمله احوال صحیح نه اند از آنکه
بعضی با بعضی متعارض اند و بر تقدیر تسلیم ادای مذکور یعنی اند فایده یقین نمیبند بلکه جمله اعضا و اعضای اعضا یکبارگی پدید میشوند و بعضی در نظری آید و
بعضی در نظری آید و آنکه بعضی نظری آید از کمال صغری و دیده نمیشوند چنانکه در باره فک خسته مغز خسته چشم که خسته دیداش در فک خام همه موجود است لیکن
نهایت صغری دیده نمیشوند و این بجهت شدن یکی بنظر دیگری آید فایده خلقت موی سر و کیش و موی اندام و استخوان ناخن و دندانها از موی پدید است
خلقت گوشت و خون و چربی و مغز استخوان و دل و ناف و جگر و سپه و روده و جگر و دیگر اعضا یکباره اند از خون مادر مخلوق اند و بالا ایشان جنین بیایند ایشان
و فوق و رنگ از خلاصه طعام پدید است و حصول خواص حس ادرک لذات و حیات و نشو و نما و شادی غم و مانند آن بسبب روح است و تفاوت انواع و
اشخاص رنگ قوت و تحمل و صحت و مرض و عمر از تفاوت زمین و آب هوای دیار و بینة شخصی نوعی حاصل باشد و زن حامله را چون دل شیر پستان
راست ظاهر آید چشم راست بزرگ نماید و در آن راست گران معلوم شود و میباید که با همای آنرا بنده می پر کوه گویند خوردن خواب در خواب گل نیلوفر است
یا فوک و یا مات اینها را ببیند و یا بیاید و یا در خواب کسی در آید و یا در خواب کسی از قسم خواب مثل هر و آید و مرد و زن در بیار از قسم سلح و یا گلد است
و مانند آن بردست بدید و یا بیاید و روی از آن حامله و من و تابان نماید غلب است که نشیر آید و اگر علامات مذکوره عکس بین باشند فقر زان و اگر در
باید نماید و شکم پیش کشیده باشد و نشانیهای زادن حامله مانند نشانیهای عین که بالا گفته شده اند پیدا آید نیزند عین آنرا چه حامله در سپاهی او
بلین و میانة شکم او نشیب نماید و در فرزند زاید کسی که خدا ترس پسزگار باشد اولاد ایشان نیک باشد و بعضی عضو ایشان نیز بقدرت الله تعالی سالم
و نامحبوب باشد و الله اعلم و حکم فصل سوم در بیان خلقت جنین مورد اعضای آن و این فصل به بندی می باشد که هر چه بیار کن است بدانکه بینی و منشا
اقوال افعال و ادراکات و تاثیرات آدمی آتش و باد و آب خاک و قوتها نیک است از است و روح و هم گویند و خواص روح است و نیز باید دانست که
چون بینی مرد با خون بیض زن آمیخته در رحم میرسد از گرمی عنصر آتش و جوش می آید تا آنکه جنین صورت می بندد و بروی صفت چرم تویر و حصول بینی
چنانکه چون شیر جوشیده میشود بروی رتبه که آنرا ملالی گویند حال شود و چرم می بندد و چربی که بالای همه چه هاست بزبان بنی آنرا او کجای
نامند و خصوصاً بلون آن و صفت کند و برای آن پوست بمقا بر حیدر حصه از نسبت حصه عرض پوست و این پوست جای صورت است و عینیکه آنرا
درم کنند گویند است و چرم دوم را لوتها گویند چربی او مقدارشان زده حصه از نسبت حصه مذکور است و این پوست جای خلک کافه است
و پوست سوم را سونتا گویند و چربی آن پوست بمقا در دوازده حصه از نسبت حصه مسطورت و این پوست بای علت چرم دل که نوعی از
بست است و علت چلچلک نوعی از آن است و بست و بست چهارم را تا هر گویند چربی این پوست مقدار بست حصه از نسبت حصه مذکور است
این چرم جای سائر انواع بست و پوست پنجم را سپیدی گویند و چربی این بقا پنج حصه از نسبت حصه مذکور است و این چرم جای صورت
علت بچکنده روده زده و آماس است و پوست ششم را روپنی گویند و چربی این تمام عرض پوست و این چرم جای علت که پنجه و یکی وارد و سیاهی کلکند
خبر است و پوست هفتم را مات بهر گویند و چربی این چرم به پنهانی عرض پوست و این چرم جای صورت بچکنده روده و روده و پوست و پوست
بقا عرض شش و چهار حصه از نسبت حصه جو میشود این مقدار چربی محلی است که گوشت در آن محل بسیار باشد چنانکه آن و سرین شکم و حمله که گوشت
آنراک باشد چرم آن محل کمتر از مقدار مذکور مناسب آن محل باشد باید دانست که شی قریب که گوشت و خون و بلغم و غاظر و تانی و آب منی را از
اشیای دیگر منفصل میسازد و هر یکی را از اینها سگ است و نشو و نما نمیدهد و بندی آنرا که گویند چنانچه بر روی چوب خطها نیک در میان چوب دیده میشوند
اجزای چوب را در میان آن خط بود و بواسطه آن خطها منفصل گردانند چنانچه چوب گوشت بریده شود و در عاتهای بگردوی دیده شود و در عاتهای

فصل سوم در بیان خلقت جنین مورد اعضای آن

بواسطه آشیای قوی که در هاتمی مذکور گرفته اند از یکدیگر منفصل گردند و آشیای قوی مذکور هر یکی از اعضا تا مسک بود بیشترشان زنده می شود و قوی مذکور
 بهفت قسم است یکی آنکه مسک قائل گوشت است پسندی آنرا تا مسک مهر گویند و از آن جهت که شی قوی را مانند مهر نامند گوشت را مسک نامی و در کتاب
 آنرا را دهنی گویند و از رگهای که از اسروت گویند و دیگر رگهای و شاخه های و شاخه های رشته در گوشت نافذ میگردد چنانکه از پنج بند و در گوشت نافذ
 و از آن شاخه ها و شاخه های رشته و خلیش نافذ گردند و هم آنکه مسک قائل خون است و آنرا رکت و مهر نامند و آن درون گوشت و جگر و پیست
 و هم از آن در گوشت است چون گوشت بریده شود خون برود آید چنانچه خون درخت شیره وار بریده شود و شیره برود آید و سوم آنکه مسک قائل پیست
 که در اسروت و در مهر گویند و غلبه چربی در میان شکم است و در استخوان خورد نیز پیدا شد لیکن با خون آمیخته و در استخوان بزرگ چربی نیست بلکه مغز پیاش
 و چربی که در گوشت بی پیه پیاش است آنرا با گویند و چهارم آنکه مسک قائل بلغم است آنرا سلیک می گویند و بلغم در جلد نگاه پیاش چنانچه چربی در
 بواسطه طلا بر خون کردن محکم میشود و خوب طریقت میگویند چنانکه بندگاه حیوان از بلغم استحکام می پذیرند با سانی میگردند و پنجم آنکه مسک و فاصل غاطط است
 و آنرا پر یکویی مهر نامند و جای آن محل نخچه شدن طعام او را پکواسی نامند است در جگر و روده نیز پیدا شد و ششم آنکه مسک فاصل تلخ است و آن را
 پیست و مهر گویند و هر چهار نوع طعام که از مقام آماسی در مقام پکواسی نزول میکند بر آن قرار میگیرد و بسبب حرارت تلخ که آنرا پیست و مهر اند گویند
 پنجمه میشود و ششم آنکه مسک قائل منی است آنرا سکر و مهر گویند و این در تمام اندام است بدانکه منی در تمام اندام چنانچه در مغز و در شیره پیاش یا شیره در
 بیشتر است و مردم را چون غلبه شوت میشود منی که در تمام اندام منتشر است منجذب شده در رگهای که از طرف راستی نشانه آمده بر او بول فرود
 نشانه بمقدار و گشت پیوسته اند و آمده بر او بول برود می آید و جل وقتیکه در رحم قرار میگیرد و راه خروج منی بسته میشود و بسبب این منی بعد از حمل خون حیوانی
 نمیشود و چون نگردد راه بیرون آمدن منی یا بدو بالا رفته در رحم جمع میشود و پسندی آنرا اسپراده گویند یعنی آنول گویند چون بالا تر میرود همان خون بیستان اسپر
 با سبب پیستناهای حامله بدن رخت میشود و جگر و پیه چو از خون میشود طرف راستی آدمی جگر در طرف چپ پیه است و در طرف چپ از خون میشود و در آن وقت
 خون میشود و از کشت خون نشانه پیا سکر و در چربی و خون رود با حاد میشود و با در آن گوییم چنانچه در رود گمانا و مانند آن خون منی آرد و چنانچه در گوشت
 و مانند پر کالهای گوشت حادث میگردد و رگهای از انضمام چربی به آن و از نخچه شدن اینها یاد و تلخه پیا میگردند و فرق میان بی و رگ است
 که رگ نرم است و بی سخت و دیگر آنکه رگ از ماده خود بی انضمام چربی نخچه گشته حاصل میگردد و بی از ماده خود با انضمام چربی سخت نگینی یافته حاصل میگردد
 و جایهای اخلاط و خون و مانند آن در مرد هفت آنرا در زن هشت چنانچه پیشتر عنقریب بیان خواهد آمد و این تمامها بواسطه گردش با در بقدر کثافت
 و وسیع یا بند حاصل می آید و چربی و خلاصه خون و بلغم بسبب گرمی تلخه نخچه میشود با اینها منی آمیزد پس رود با و در پیر و مانند از اینها حادث میگردد و
 باغ و خون گوشت چو بسبب تلخه نخچه گوشت میشود خلاصه از آن پیا میگردد و چنانچه از آن جنم ز خلاصه آن که آنرا سلیک میگویند پیا میشود و بعد از
 خلاصه سلیک چنانچه ز یاد موجود میگردد و از خلاصه خون و چربی هر دو کرده پیا میشود و از خلاصه گوشت و خون چربی که در وقت ویتین میشود و از خلاصه
 و خون دل مخلوق میگردد و از آن رگهای شریان که آنها را و جسمی نامند رسته اند در فرود دل طرف چپ سپردن و شش است و در طرف راست جگر و پیه
 در دل جای خود است و قوی که آن بسبب غلبه قوت تم بسبب میگردد و مردم در خواب میشود و دل مانند گل نیلوفر تمسکی است لیکن باز گویند است در حالت
 بیداری شکسته می نماند و در حالت خواب سلیقه میگردد و خواب را حق تعالی بلی راحت و آسایش بنا گمان آفرید است چنانکه در کلام مجید فرموده است
 خیر میباید و جنت آنکه که بسبب آسایشی در آن است که با یاد و نیست که خواب بر سه نوع است یکی را نامی نامند گویند و دوم را سوا بجای میگویند
 و سوم را پیکاری که تن مانده نامند تا منی تند را نیست که بسبب آنکه بلغم با قوتیکه آنرا تم گویند غلبه کرده اینها می آید و اول را مسدود سازد و مردم را بیدار
 صاحبین خواب گاهی بیدار شود و این خواب بر سه بوقت مرگ و سوا بجای میگویند که در آنست که در وقت بیداری مردم باشد و این خواب بر سه قسم است
 از آنکه در زمان بیداری بر سه قسم اند یعنی نوع قوت تم که در خواب بر سه قسم است این نوع مردم را هم در روز خواب آید و هم در شب و چینی قوت رجوع زیاد است ایشان را

از عظام خمس است باو شش از غذای مادر که بدو میسوزد و جمیع آن ماده بسیار در عظم آتش از آنچه میگرداند از عظم آبی تری حاصل می نماید از عظم خاک انجماد و سنگی سومی می نماید و بسبب عظم خراطیل و عظم غلیظ و عظم کشتن ماده ناکور امکان میشود و برینگونه پرورش یافته جمله اعضاء عضلانی عظام گردیدند از آن که با
سر بریان و نزدیک حکمای هند هر زمان وقت که باوه در جم قرار میگردد و روح با او می پیوندد و سر بر را که آن عبارت از تن آدمی است اعضاء از او عظم
اعضا اند با آنکه اعضاءش اند و دست و دو پای و سر و میان و اعضاء بسیار اند چنانکه چین و کاسه سر که جای استنگاه بوی است و فرج و گردن
و شکم و پشت و ناف و آئینهای یگانگان اند و چنانکه گوشها و سوراخهای بینی و چشمها و ابرو و با و زخمها و کتفها و پستانها و پهلویها و آئینهای
زانو و بازو و پا و رانها و مانند آن که اینها دوگان دوگان اند چنانکه انگشتان و آن است اند و چنانکه سرین که در آن پیشتر خواهد آمد و چنانکه هفت جسم و
هفت کلا و هفت مقامهای اخلاط و جز آن و هفت دعات و هفت صل دعات و هفت صدرگ و باطن صد پرکاله گوشت و نصد پی وی استخوان است
وده بندگاه و صد و هفت مقام خطر و بست و چهار بینی و سه خا ط و سه مل خا ط و سه زخمه و جگر و پیوسته و سپرد و دل کرده باوشان زده کن را و چهارده چال و سه
گورچه و چهار رس گوشت و هفت صد درند و چهارده سنگعات و چهارده سیونت و شان و روده با اما ذکر هفت چرم و هفت کلا و هفت دعات و غلط و
جگر و پیوسته و شان و دل کرده در فصول سابق گذشته است و مفاصحا که هفت اند یکی از آن جای با دست و یکی جای تلخ و یکی جای بلغم و یکی جای خون
و یکی جای طعام خام و یکی جای نچته شدن طعام و یکی جای لبل است و زنان را جای محل شیمی زیادت است و روده های مردان سه نیم رخ روده های
زنان سه رس اند و سه زخمه اینها اند و سوراخ بینی و دو گوش و دو چشم و یک دهن و یک سوراخ فرج و زنان را سه زخمه زیادت است و آن دو سوراخ
پستان و یکی مجرای خون جنین است و بی های بزرگ که آنها را کنه را گویند و آن در تن آدمی شانزده اند چهار از آن در دو پای و چهار در دست و
چهار در پشت اند و چهار از گوطن سینه آمده اند و چهار که در دو پای اند و اعضاء در دو دست اند و اعضاء در دو دست اند و دست اطراف
اند و چهار که از گوطن سینه شده و فرفته اند اطراف آن قضیب پیچیده ماده اند و چهار که در پشت اند اطراف زیرین آن در سرین پیچیده مانده است یا سیکه آنرا
چال نامند بر چهار نوع اند یکی از گوشت و یکی از رگ و یکی از پی و یکی از استخوان و بر نوعی چهار چهار افراد اند جمله شانزده میشوند چهار چهار افراد از هر نوعی
لیک یک فرد یکی در دیگری است داخل گشته در دو بندگاه در دست و دو بندگاه دو پای محیط شده مانده اند و استیا سیکه آنرا کورچه گویند و آن شش از گوشت
و استخوان رگ و پی و مریکند و از آن در شانگ و در از آن در بند است و یکی در بند قضیب و چهار پرکاله های گوشت که مستطیل همچو رس اند و آنرا
بندی مالتس حرج نامند و اینها هر چهار در پشت اند و راستای صلب یکی طرف خارج و یکی طرف داخل و در حیای صلب یکی طرف خارج و یکی
داخل و درزها که هفت پنج در سر اند و یکی فرو و قضیب و پستین و یکی در پنج زبان طرف داخلی و طبیب شاید که از شگاف کردن جمله ای اند کوره تخمها
و محل جماع استخوان های که آنها را سنگعات گویند و آن شانزده اند شش از آن در هر دو پای در پای سکان یکی جای سرین و دوم جای زانوئی
سوم جای شتالنگ مثل آن در هر دو دست است یکی در دوش و یکی در آرنج و یکی در بند دست و سینه و هم فرو گردن که ابتدای صلب است و چهار هم بال
سرین که انتها صلب است و چهار استخوان مجتمع را پیوسته میارند و آنرا سیونت گویند چهارده اند در چهارده سنگعات مذکوره است یا سیکه در این
و در عدد آن اختلاف است جهوری صده گفته اند چنانچه ذکر آن فته است بعضی شصت و هفت گفته اند و شصت میگویند که میان و قول خلاف نیست زیرا چه همواره سیصد
گفته اند مراد ایشان آنست که استخوان بانیکه بدان سرگرم تعلق دارد سیصد اند در هر دو دست و دو پای صده و بست و در کمر و پست و پهلوی و شکم و سینه و سر
صده و پسته و در گردن تمام شصت است و شصت و شصت سیصد استخوان تن نیست پانزده استخوان در پنج انگشتان یک پای در هر شش است و ده در کف پای شتالنگ
کورچه و ایکه در پاشنه پای و دو در ساق پای و یک در زانوئی و یک در ران و جمله استخوان های تمام پای سی است همچنین در روم پای در هر دست شش است و آن
پس جمله استخوان های دو دست و دو پای صده و بست اند و یک بالای نیمور و یک در روم و در سرین یکی که فرو و صلب یا این استخوان سرین متصل است به سر
استخوان کمر پنج اند و هفتاد و دو استخوان در پهلوی در هر پهلوی سی و شش و سی استخوان در پشت و هشت در سینه و دو احوال که آنرا بندی اچکا نامند

و در استخوان در گردن و پهلو استخوان نرم در گلوئی و در دود و کوفتی و در دندان و استخوان بینی و یک در کام و دو در هر دو زبانه و دو در هر دو گوش و دو در بنا گوش
و شش و در هر که میله سیصد میشود بدانکه استخوانهای مذکور به پنج نوع اند یک نوع شکل گاو است و این را کپال نامند و آن استخوان هر دو زانو و سر
و دو گوش و زبانه و کام و بنا گوش است و نوع دوم استخوانهای دندان است و این را ریحک گویند و نوع سوم مخون است که در طرفین رخنه دارد و
آن استخوانهای بینی و چشم و گوش و گلو است و آنرا سران گویند و نوع چهارم شکل گوشه گمان است و آن استخوانهای کف دست و کف پای است
و سینه است و نوع آخر از این نامند و نوع پنجم است و در استخوانهای صاعد و ساق و بازو است و این نوع را انگشت نامند و باید دانست
که استخوانها در تن چنان اند چنانکه نما صد به ب درخت که آنرا سار گویند درخت و قیام درخت بسیار است همچنین قیام و تخمکی تن مردم استخوان است
و استخوان از گوشت و بی و رگ قوی و در دست است بعضی مردمان مردم از همه اعضا پیری بوسیله میگرد و گوشت را باری تقالی چک است بالذکر
بر استخوانهای بی و رگ بر بسته بنا بر آن بر سر استخوان پنجم بسیار و در بنده گاه بر دو نوع است یک نوع میگرد و نوع دوم گردش ندارد چنانچه بنده گاه هاست
پای و زنجیران و کمر میگرد و باقی از اینها بر قرار اند و بنده گاه که دو است و ده اند از آن شصت و هشت در دستها و پایها اند و پنجاه و نه در دستها
و هفتاد و سه در گلو و گردن و در کام سر اند و بی تفصیل در هر انگشتی از پای سه بنده گاه است و در زانگشت پای و دست جمله چهارده میشود و سه بنده گاه
در ساق و شانگ ران است جمله بنده های یکپای هفت میشود و در این دو دم پای همچنین سی و چهار در هر دو دست و سه بنده در هر سینه و دست و چهار
در صلب است و چهار در هر دو پهلو و هشت در سینه و هشت در گردن و سه در گامای دل و سه بنده گاه است و استخوانها بیست و نه بنده گاه
و سی و دو بنده گاه در پنج دندانها و یکی در کام و چهار در سوراخهای بینی و دو در چشم و دو در زبانه و دو در گوشها و دو در هر دو
و دو در برابرها و دو بالای ابرو و پنج در سر و یکی در تمام گردش کاسه سر و بنده گاههای پر کالهای گوش و بی و در شمار نیاید و جمعی در زان و دست
با تفصیل سی و پنج انگشتان پای و سه انگشتی شش و بی در کف پای و شانگ و کورچه و بی در ساق پای و ده و آئینه زانو و چهل و زان و ده در
بنده گاه ران و در تمام پای صد و پنجاه میشود همچنین در پای دوم و نیز در هر دو دستی صد و پنجاه اند و بی تفصیل سی و پنج انگشتان دست و بی و کوفت
و بی در دست و کورچه و بی در ساعد دست و ده در آرنج و چهل در بازو و ده در بنده گاه کتف که جمله پیهای دو دست و دو پای شصت میشود و بی در
پشت و در پشت و شصت در هر بنده و بی در سینه و بی و شش در گردن سی و چهار در رسد و شانزده پی بزرگ که بهندی آنرا کمر را گویند تفصیل بالا گفته شد
باید که چنانچه کفنی از ختمهای خوب ساخته و آنرا بیخهای آهن ریسمان می بندند تا محکم بود و بار کشیدن تواند همچنین بنده گاههای وجود آدمی با بی بسته
شده اند و بهر بطن احکام پذیرفته و از دیده شدن پوست و گوشت و رگ استخوان بخش آدمی را چندانکه از بریده شدن پی برسد نرسد
و مردم از بریده شدن پی در معرض بلاکت اوقات پس طیبید باید که پیهای درونی و برونی را با احتیاط تمام بشناسد تا بوقت شکاف پی
بهر بریده نگردد و جمله پر کالهای گوشت یا فضا اند و بی تفصیل که چهار صد در هر دو دست و در هر دو پای اند و شصت و شش و شش و شش و بی چهار
بالای گردن انگشت تفصیل پر کالهای گوشت که در اعضا مذکور اند گفته میشود بدانکه سیگان پر کال در انگشت پای و بی پر کال در باقی پای و در ساق
انگشتان تا شانگ و از میان انگ تا زانو است پر کال پنج در زانوی تا بنده گاه ران است پر کال ده در بنده گاه ران و سینه که جمله پر کال
در یکپای میشود همچنین در پر کالهای دوم و سه پر کال در هر دستی که جمله چهار صد پر کال میشود و سه پر کال در هر دو بی و در دو و در هر دو بی و در
که بیانگستین بر دست و بی و بی و در هر دو دست و بی در ناف و ده پر کال در پشت پنج در طرف راستی صلب پنج در طرف
چپای صلب و شش پر کال در هر دو پهلو و ده پر کال در سینه و هفت پر کال در استخوان اخوز و بی در دل و بی در جای اناسی شش پر کال در هر دو
پایه و در بی در هر دو کمان دوگان و چهار پر کال در گردن و هشت در هر دو کله و دو در گلوئی و دو در کام و بی در زبان و دو در بی
و چهار در سینه و چهار در هر دو زبانه و دو در هر دو گوش و دو در هر دو چشم و بی در سر از آن زمان را است پر کال گوشت زیاد است از مردمان که

و شش

و در پرکال از آن در سرد و پستان آنکه هنگام جوانی نظیر می یابند و چهار پرکال در فرج که در تپیل که آن در نشن اند و در سرد که در پستان و در سرد
منفذی اند که میان هم فرج است و بدان منفذی درون هم می رود و سه درین هم اند می و خون خفص بدان شده در هم می رود و قرار میگیرد در میان پای
تخته و یکوا سه مقام هم است و پرکالهای گوشت که در وجود مختلف اند بعضی بزرگ و بعضی دراز و بعضی کوتاه و بعضی نرم و بعضی سخت
سخت و بعضی مدور و بعضی مربع و سه پرکال در خصیتین یکی ذکر کردیم در آن رله مثل آن زمان از این بزرگ و در هم بعضی اند و گویا واسطه است
میگردد آنکه فرا داد و اند که در است مکتوب است که زنان را بست پرکال گوشت از مردان زیاد است این از است نیست بلکه دیگری الحاق کرده
و لیکن قول سست چنین است که پانصد پرکال گوشت که مردان را است سه قطعه از آن زمان را کم است و آن در خصیتین نه است اما میان
جای خطرناک و رگهای قوی و سردت و سایر گمانها پیشتر خواهد آمد و فرج بطریق نر صره که آنرا است که گویا گردیده است و سه گردش پای پیچور گوش
سنگها وارد میان گردش سوم هم است و درین هم خوردن های رو بهوست و یک در هم دستها و پایها گرد آورده میماند و سه درین سینه او میماند
و بوقت زادن بقدرت خدای تعالی مگوس میگردد و او را سر خارج میگردد و بداند که آنچه درین فصل از تشریح اعضا گفته شده است اگر کسی شکی در
دل باشد باید که برده که سایر اوج و در فرج الحاح هر دو بود و موش بسبب خوردن زهر و یا کشیدن زحمت فرج در آن نموده باشد و نیز سخت بپزد
از غنای استخوان کنند بدین طریق نخستین تمام روده های او را بکشند و وجودش با گاه و پیچیدگی در آبی که وان نباشد بجز از آنکه وجود
بگذارد و بسبب رگداخته شود و بعد از آب کشیده وجود ویرانگی می یابند پنج پنی آهسته آهسته بخراشد تا حقیقت هر هفت جرم و هفتاضای
و رگ پی و کله و آنچه گفته شد همه معاینه کرد و در طبیب اگر چه علم تشریح اعضا از آنکه معتبر و سائده بزرگ معلوم کرده باشد باید که با متجان باشد
حاصل کند تا کمال طینت اش ل از او بدو درین باب هیچ جزوی از اجزای مذکوره پوشیده نماند که لیس المخرک الموانته و الله اعلم و فصل پنجم
در بیان مقامهای خطرناک این فصل را بهندی بر تیب هم گویند و پرتیا هم نند دین نیز نامند بدانکه صد و هفت مقام هم که در وجود آدمی
بر پنج نوع است یکی در گوشت و یکی در رگها و یکی در پی و یکی در استخوان و یکی در بنده گاه و در این مقامهای دیگری جای خطر نیست و در تمام گوشت
پانزده و در رگها چهل و یک است و در پی است و هفت و در استخوان هشت و در بنده گاه است و هفت جایهای مذکوره است و در سرد و در سردی باز است
و در سرد و در سردی پانزده و در زهر و در شکم و سینه و چهارده و در پشت و در رگها و درون و مافوق آن تا سری و هفت اند میان آسمانی محاسبات
خطرناک که در اعضای مذکوره آن گفته می آید یا در است محاسبات خطرناک که در هر پای اند اینها اند یکی پسر چل و دوم هر وی کورچه کوچ که در است
جان آنی و درنی و لو بهتاجه تب و آنکه محاسبات خطرناک که در هر دست و پا اند یکی هم بدین نامها اند جز آنکه آنرا که در پاست که گفته نامند و در دست
بند که گویند و آنرا که در پاست جان نامند و در دست که بی هر گویند و آسمانی محل خطرناک که در چشم و سینه است اینست که در است و نایمی
هر وی استمنول استحقن رو بهت و استمنول ابلاب بدانکه هر یکی از چهار اخیر و از استمنول تا ابلاب دوگان دوگان محل ازین محاسبات است
و آسمانی محل خطرناک که در پشت است اینها یکی کتیرن لکن ترتیب پارس سنا برستی آتس بملک انش بدانکه هر یکی ازین اسمایان در محل ازین
محل نیز است که است و محاسبات خطرناک که در رگها و گردن و مافوق آن تا سر است از آنجا که درین اسمانند که چهار را در پی و پشت را در رگها و در رگها
دو دیگر سیاه که در دیگر را بهن و دیگر را پاک و دو دیگر آورت و دو دیگر استمنول و دو دیگر استمنول و پنج را سیون و چهار دیگر استمنول
و یکی دیگر او حصیت نامند بدانکه ازین جمله چهار تل بر وی و چهار اندر است و یکی که است دو و استمنول و در گوشتها اند و چهار همی و پشت
مازک و چهار سنگا تک و دو ابلاب و یکی استمنول و دو ابلاب و دو استمنول و یک هر وی و یک نایجه و دو پارس سنده و دو برستی
و چهار لو بهتاجه و چهار زلی در رگها اند و چهار رانی و دو تب و دو کوی و دو جگر کورجه سو یکی است و یکی چهره و دو اسن و دو بد و دو چپینی بی
و دو جان و دو کور و پنج سیون و ده است و دو کلبه و دو سن سنده و دو لک و دو آورت و دو کاکا در بنده گاه اند و در کتیرن است و دو تب و دو بملک

در بیان مقامهای خطرناک

دو سگ در استخوان است و نیز مخملهای خطرناک بر پنج قسم اندکی آنکه آنرا بهندی سر پران هر گویند و آن نوزده مقام است اگر درین مقامها زخم رسد مجروح
 در میان هفته بمیرد و در دم آنکه اولاً کالشر پران هر گویند و این سی و سه محل است که بر سیدین زخم درین مقامها مریض در یک ماه بمیرد و سوم آنکه کالشر پران
 گویند پس بران هر نیز نامند و آن پنج حصیص است که اگر زخم تیر دران محلها برسد تا ادا م که تیر درون باشد مجروح زنده بود و بجز کشتن تیر بمیرد و چهار
 آنکه آنرا سپیکر گویند و آن چهل و چهار است اگر در یکی ازین محلها زخم رسد عضو آن محل بپارگردد و پنجم آنکه آنرا جاکر گویند و آن بیست محل است که اگر در یکی ازین
 مقامها زخم رسد در دم درون و اما سدر پران هر که نوزده است اینها اند چهار سگ کاک و دو سگ کاک هشت ماتر کاک یکی که او یکی هر دی و یکی بیست
 یکی تابخی و یکی اوصیت و کالشر پران هر که سی و سه است نیست هشت که در سینه اند و پنج سیوت رنه چهار پیل هر دی چهارم جبهه چهار اند نیست و
 و کتیکه تن و دو پارس سده و دو برهتی و دو بنت و لسل کهن که سه است نیست دو او جبهه یکی استی سیکل که که چهل چهار است نیست چهار لوتنا
 و چهار آن و چهار پیل و چهار کوریج و دو جان و دو تب و دو کر پر و دو لکنر و دو کوی مصر و دو کر کاکا و دو لوتس سیکل دو اپانک و دو لیل کن و دو نینا
 و دو اروپ و رجا که آن هشت اند و کلیده و دو من بنه و چهار کوریج سریدان که نوعی که از با حیات بدن بدان مر لوط است و آنرا پران با گویند
 در محلهای خطرناکه از همه جا است بر سیدین زخم بدان با نذکور آفت و خلل بسیار میرسد با النسبب مردم بر سیدین زخم دران محلها یا مجروح
 هلاک گویا و اتم تالم با نذو باختلاف محلها بسببعت هلاک و لبطوان و بدوام تالم آن سنی بران است که مقامهای سر پران آتش اند بر سیدین زخم دران محل
 آتش بسببعت برون می آید متبع آن با نذو نیز بسببعت خارج میشود پس بضرورت مردم نیز بسببعت هلاک میگردد و مقامهای کالشر پران هم آتشی
 و هم آبی و با نذو آب و آتش پیوسته است بدین سبب آنچه با نذو با نذو است متبع آتش بسببعت برون می آید و بخش آن متبع آن آب تباید یکایک
 خارج میشود آنگاه هلاک روی می نماید و مقامهای لسل پران بر باد نیست و قتیکه تیر و نیزه و مانند آن دران محل میرسد تا آنکه تیر دران مقام خلیده است
 یا در برون آمدن نمیتواند و بجز کشیدن تیر خون با در برون می آید هلاکت مجروح روی می نماید و مقامهای سیکل که آبی اند و خاصیت سردارند چون زخم
 دران میرسد بسبب سردی آن با در برون آمدن نمی تواند تا هلاکت روی نماید بلکه عضوی دران زخم میرسد بیکار و حوصله میگردد و مقامهای جاکر
 آتشی و با دی است چون زخم دران میرسد آتش و با اشتغال میشود با النسبب در عظیم پیرامی آبی بعضی اطبای حاذق و اخلاق محلها می خطرناک
 در سببعت هلاک و لبطوان آن و دوام تالم سنی بران سیدانند که هر محلی از محلهای خطرناک که گوشت در گنی و بن نگاه و استخوان این هر پنج دران محل متبع
 آن محل را سدر پران هر نامت چون زخم دران محل برسد در میان هفت روز هلاک کند و تخلیکه در وی چهار از پنج مذکور باشند که عبارت از گوشت
 و رگ و پی و بن نگاه و استخوان است باشند آنرا کالشر پران هر نامت چون زخم دران محل برسد در مدت یک ماه هلاکت سازد و تخلیکه در وی سینه
 پنج مذکور باشند آنرا لسل پران هر نامت چون زخم درین محل برسد بجز کشیدن خلیه از جنس تیر و نیزه و هلاک بخان و در تخلیکه در او ازین پنج مذکور باشد
 آنرا سیکل که نامت چون زخم دران محل برسد عضو با ریکار کند و تخلیکه دران یکی ازین پنج مذکور باشد آنرا جاکر نامت چون زخم درین محل برسد در
 سینه آرد بد آنکه آنچه از احکام محلهای خطرناک مذکور شده حکم آن قوی است که زخم اندرون محلهای مذکور برسد اما اگر زخم بر کانه های محال خطر برسد
 حکم نه بر نیگونی است بلکه اگر در کانه سر پران هر زخم برسد در مدت یک ماه هلاک مجروح روی نماید و اگر بر کانه کالشر پران هر زخم برسد عضو مجروح بیکار
 گردد و هلاک نگردد و اگر بر کانه لسل پران هر زخم برسد کشیدن خلیه نه میزد و لکین در در پنج بسیار روی نماید و اگر در کانه جاکر زخم برسد نیز در سینه
 حاصل شود و اما ادا نم نباشد و نیز باید دانست که اگر در مقام لسل پران هر زخم کاری برسد بجز کشیدن خلیه و هم هلاک گردد و اگر در مقام سیکل که
 زخم کاری برسد نیز هلاک گردد بد آنکه یازده محل خطرناک که در پایی اندکی ازان محلی است که میان زانگشت و انگشتی که متصل به زانگشت است پایی
 و آنرا چه گویند اگر درین محل زخم رسد علت بادی که آنرا اجحک گویند بر آید و بجز مذکور هلاک گردد و یکی ازان محلی است که منصفه رازی نامی
 پایی از انگشت میانگی تا پاشنه پایی است و آن محل منصفه رازی نامی گویند اگر درین محل زخم رسد یا خاری خلیه روی سخت پدید آید که بدان در مجروح

هلاک گردد و یکی از آن محل است در پشت پای و میان آن و میان چشم مذکور فرجه و انگشت است و آنرا کورچه نامند اگر درین مقام زخم رسد خون از آن
پیدا آید و یکی از آن محل است در پی بندگاه شتالنگ و آنرا کورچه سر گویند اگر درین محل زخم رسد در او اسهال و جروح پیدا میشود یکی از آن محل است در
میان شتالنگ ساق و آنرا کلید نامند اگر درین محل زخم رسد در بسیار شود و پای انگ که در یکی از آن محل است در شصت و درازی که از پشت پد
تا بندگاه زانو است و آنرا اندر لبست نامند اگر درین محل زخم رسد خون بسیار رود و جروح هلاک گردد و یکی از آن محل است در بندگاه زانو و آنرا جان گویند اگر
درین محل زخم رسد پای جروح انگ که در یکی از آن محل است بالای جان مقدار سه انگشت هم طرف راست و هم طرف چپ و آنرا آن گویند و درین
زخم رسد اسهال بسیار ظاهر گردد و موشی کردن معتقد است که در یکی از آن محل است در شصت و درازی که از پشت پد تا بندگاه زانو است و آنرا جان گویند
بسیار روان شود در آن خشک گردد و یکی از آن محل است متصل بندگاه زانو بالای آرنج و آنرا لومبنا گویند اگر درین محل زخم رسد خون بسیار جاری شود
و زخم او صانک پیدا شود یا زانو خشک گردد و یکی از آن محل است میان بند هر دو ران و همین که آنرا تبیب گویند اگر درین محل زخم رسد جروح
عینین گرد و یا منی او اختصان شود و این محلها در هر یکی از این دو پای اند و در هر یکی از دو دست نیز آنگاه که در بعضی اسما اختلاف است چه در دست
بجای کلبه من بنده و بجای جان که بر روی تبیب کعبه هر نامند و محلهای خطرناک از آن دست و پای در احکام مذکور نیز موافق آنجا که خون در
من بنده زخم رسد دست شل شود و اگر در هر یک از این دو پای جرح رسد تمام بازو بیکار گردد و در آنده محلهای خطرناک که در دست
یکی از آن است که آنرا کد نامند اگر درین محل زخم رسد جروح هلاک گردد و یکی از آن مشابه است که آنرا کد نامند اگر درین محل زخم رسد جرح نیز هلاک
چون طبیب حاذق باشد شانه را بجهت کشیدن سنگ شانه را بطرف شگاف کند از آن جرح هلاک نماند و آنرا در ضیاع آنرا مورتا می نامند چون
پیدا گردد درین مرض نیست که آنرا نیکو گویند که چون تداوی کنند بیری زائل شود و یا نشود اگر طبیب جاهل بجهت کشیدن سنگ شانه شگاف کند
جرح بزرگ و یکی از آن ناف است که آنرا نانا گویند اگر درین محل زخم رسد جروح هلاک گردد و یکی از آن اول است که آنرا سهروی گویند اگر درین محل زخم
جروح بزودی هلاک گردد و یکی از آن محل است که از پستان مقدار دو انگشت فرود است و آنرا استخون گویند اگر درین محل زخم رسد بکف شکم جرح
پراگردد و در سرفه پیدا آید و جرح بزودی بمیرد و یکی از آن محل است از پستان دو انگشت بالا است آنرا اشعین و سهدت نامند اگر درین محل
زخم رسد از آن علم بخون پر شود و مرض در سرفه پیدا آید جرح بمیرد و یکی از آن محل است که ملتقای استخوان کتف و استخوانهای پهلوی است و آنرا اپا نامند اگر درین
زخم رسد و بعد نچنگی ریم پیدا کند اکثر جرح را ناک گرداند و یکی از آن دورگی است که هر یکی از آن مجرای دم است یکی راستای سینه یکی چپ سینه است آنرا
استخون گویند اگر درین محل زخم بر شکم جرح از باو پر شود و در سرفه پیدا آید جرح از آن بمیرد و چهارده محلهای خطرناک که در پشت ان نهانند و آنرا
در استخوان که فرود استخوان صلب ان یکی راستای صلب و یکی چپای صلب است هر یکی را از آن دو محل که استخوان نامند اگر درین محل زخم رسد خون بسیار رود
و روی جرح زرد شود و بمیرد و در وازان در بندگاه استخوانهای سیرین اند که بوقت ایستاده شدن در هر یکی از این محل مناک می افتد و آنرا گند ریاسند
اگر درین دو محل زخم رسد که در دو پای یکا شود و در وازان در استخوانهای سیرین اند که بوقت ایستاده شدن در هر یکی از این محل مناک می افتد و آنرا گند ریاسند
و در جرح طرف نصف سیاه است و جرح لایع گشته بمیرد و در وازان در بندگاه هر دو پهلو میان استخوانهای پهلوی سیرین اند که هر یکی را از آن پارسند
گویند اگر درین محل زخم رسد شکم جرح بخون پر شود و از آن جرح بمیرد و در وازان در پشت اند که مجرای استخون اند و هر یکی را از این دو محل برستی گویند
اگر درین محل زخم رسد از بسیاری رفتن خون زخمتهای قوی پیدا شوند که جرح از آن بمیرد و در وازان در استخوان گردن اند که با استخوان صلب چوسته اند
و هر یکی را از آن دو محل شس پیک نامند اگر درین محل زخم رسد دست خشک شود و یا اگر در وازان در دو پهلو اند که بران گردن کتف با یکدیگر
مربوط است و هر یکی را از آن دو محل انس نامند اگر درین محل زخم رسد از آن جرح بازوی گرد آوردن و فرار کردن نتواند و محلهای خطرناک که در گردن
و گردن و سر است سی و هفت اند و از آن در گردنهای گلوانه که آنرا و همی گویند و نیای نیز نامند یکی طرف راستی نای گلوانه یکی طرف چپای نای گلوانه

از ان در رگهای قفا اند که آنرا نیز و همی گویند و نینان نیز نامند یکی طرف راستای قفا اگر در یکی از این چهار محل زخم رسد مجروح گنگ گردد و دوازده بالشکنت پیدا آید و قوت ذائقه او بیکار گردد و هشت از ان در رگهای گلو و گردن اند و هر یکی را از ان هشت رگ مانند چهار از طرف راستای گلو و گردن چهار از طرف چپای گلو و گردن اند اگر درین مجله از زخم رسد مجروح بزودی بمیرد و دوازده در دو رگهای نای گلو و نای یکی را ازین محل اگر کاتکنا مانند اگر در این ازین دو محل زخم رسد مجروح را در سر جنبش پیدا شود و دوازده در دو پی که قریب نزد گوش طرف قفا اند و این را بدضر نامند اگر درین محل زخم رسد مجروح گردد و دوازده در دو رگهای نای چپای بینی و یکی چپای بینی و آنرا کجمن نامند اگر یکی درین محل زخم رسد حاشه مجروح فاسد گردد و روی نیک و بد را درینا بد و دوازده در نتهای و نباله هر یک از دو برابر دوازده آنرا پاتاک نامند اگر درین هر دو محل زخم رسد بینایی مجروح کلی شود و بیانقصان پذیرد و دوازده در پیشانی اند یکی متصل ابروی راست و یکی متصل ابروی چپ و آنرا اورت گویند اگر درین محل زخم رسد نیز بینایی مجروح بکلی برود و پاک شود و دوازده در دو محل است که هر یکی آنرا تجمیری گویند و آنرا سنگم نیز نامند اگر درین محل زخم رسد مجروح بزودی بمیرد و دوازده در نتهای نسبت موی سر است که بالای هر دو تپه می اند و آنرا کجیب گویند اگر درین محل زخم تیز رسد بجز کشتن آن مجروح بمیرد اگر تیر را بماندن دهد آن محل زخم چینه شده تیر پیون آن مجروح باک نگردد و یکی از ان در نتهای هر دو ابروست که آنرا استجیبی گویند اگر درین محل زخم رسد آن مجروح زخم عقل استجیب حادث گردد و درین محل نیز همان شود و پنج از ان در روزه های سر اند که آنها را سیدوننت گویند اگر در یکی ازین مجله از زخم رسد مجروح دیوانه گردد و در خوف و غم بسیار مستولی شود و آخر هم بدان زحمت بمیرد و یکی از ان در رین زبان که مجتمع رگهای گوش و چشم و زبان و بینی است و آنرا سنگم گویند اگر درین محل زخم رسد مجروح بزودی بمیرد و یکی از ان در رگهای است که بالای پیشانی متصل استنگاه موی سر مجازی فرق سر جمع شده اند و آنرا او سبت گویند اگر درین محل زخم رسد مجروح فی الحال بمیرد و پاهای خطرناک که جمله صد و هفت اند میان کرده آید اکنون مفاهمای هر یک نیز مجله ناکوره گفته میشود بدانکه هر یک از آرپی و کورچه سر و تیب و کج و معر و پارس سنده مقدار یک انگشت است و ستمنول و استمن و دست مقدار دو گان دو گان انگشت است و سن بند و کلبه و کورچه و جان مقدار سه گان سه گان انگشت است و تپه موی و لبست و کورچه و گردا و سیونت و ناهج و دوازده مجله های خطرناک رگها و اندامها مقدار چهار گان چهار گان انگشت است و باقی مجله های خطر مقدار نیم انگشت است اگر طبیب خواهد که در عضو شکاف و مانند آن کند باید که مقدار محل خطر که در ان عضو باشد گذشته عمل کند از آنکه اگر در آن محل خطر شکاف و مانند آن کند مقتضی بهلاکت مجروح شود خصوصا که میان محل خطر شکاف گردد و شود و اغلب آنست که بمیرند بدانکه بدن انسان مجله های خطرناک بمنزله پنج درخت است و دست و پایی بمنزله شاخهای درخت چنانکه درخت بفساد و بیخ فاسد گردد و درخت او ویرانی شایع موجب افشای درخت نیست همچنین بفساد محل خطرناک تن مردم فاسد گردد و دست و پایی یا عضوی دیگر موجب فساد تن انسان نبود و لهذا چون در محل خطرناک که آنرا تنل هرودی و چوپر گویند و آن در دست و پایی است اگر زخم رسد مجروح هلاک گردد و حکما گفته اند که چون درین محل زخم رسد باید که دست را و پایی را از بندگاه دست و یا شتا لنگ بترند تا فساد او به تن سرایت نکند و بریدن دست و پایی موجب هلاکت مجروح نیست و نیز خون در محل خطرناک زخم رسد اگر طبیب حاذق بداند که موافق دلائم بگرداند اما دست و پایی البته بیکار گردد و چون در محل از مجله های خطر که در شکم و سر است زخم رسد مجروح هلاک گردد اما اگر درین اعضا در غیر محل خطرناک زخم چندان کاری نرسد مجروح به سلامت ماند و چون در محل خطرناک که آنرا سده هران هر گویند زخم رسد او ستمس مجروح بیکار گردد و عقل متفاوت شود و انواع درد باور بجا حال گردند اما چون در غیر این محل که چنان خطرناک نباشد زخم رسد این همه نوع فساد روی نمایا چون در محل خطرناک که آنرا کالته هران هر گویند زخم رسد جمله مصاعباتی مجروح نقصان پذیرد و در بسیار صورت یا بدتر مجروح هلاک گردد و خون در محل خطر که آنرا بیکل گویند زخم رسد اگر چه بسیار بی علاج مانده که طبیب حاذق کند مجروح هلاک نگردد اما عضوی در ان محل خطرناک که مذکور است البته بیکار گردد و چون در محل خطرناک که آنرا بسلسل کهن گویند زخم رسد اثر یکدیگر میان آن گذشته است پیدا آید چون در محل خطرناک که آنرا

و همچنین بکار گمای خون و باد و کف را بمیزین قیاس تصور باید کرد بداند که اگر باد فاسد در گمای سکه نافذ باد اند غلبه کند گمای سیاه و عمل ام نماید و اگر کف قیاس
غلبه کند گمای سبز نیز نماید و گرم و پر جارت باشد و اگر کف فاسد شده در گمای سکه نافذ وی تا غلبه کند گمای نمد و سفید تمام نماید و در نوبت و اگر آن باشد
و حرکت ضعیف کند انون رنگهای کشتوان آنها ممنوع است بیان کرده میشود بدانکه چهار صد رگ که در دستها و پایهاست از آن جمله شانزده گشت
گشتان آنها ممنوع بود در بر روی و هر پایی چهار رگ بدین فصل کی جاله مهر او و واری یکی او هتا جبهه و صدوی و شش رگ که در میان تن اندازان می بود
رگ نباید کشاد و از جمله سی و دو رگ که معمول بر روی و اندیشه است رگ نیاید کشاد بدین فصل چهار رگ که در روتب مرم است در بر روی و دو رگ که چهار رگ که در روتب
مرم است در بر روی کی و شانزده رگ که در هر دو پهلو انداز جمله آن دو رگ گشتان ممنوع است در هر دو پهلو یک گشت آن گشت که طرف کتف مستقیم رفته است و
بست و چهار رگ که در پشت است از جمله چهار رگ که در روی مرم است در بر روی دو گشتان آن ممنوع است از آن چهار دوطرف استای صلب
و دوطرف چپای صلب اند و آن رگهای اند که طرف شان علی الاستقامه بال افتند و بست و چهار رگ که در شام انداز جمله آن چهار رگ گشتان آن ممنوع است
و آن رگهای اند که طرف راستای و چپای ناف از متصل نیوز تا سینه علی الاستقامه رفته و چپ رگ در سینه انداز جمله آن چهار رگ گشتان ممنوع است و در
و آن چهار رگ از دست و سینه و دو رگ که در پشت است از آن دو سینه و بست و یک پلاشیک است که در سینه بر یکی از این چهار رگ است و یک رگ که در سینه و در آن است
شصت و چهار رگ که در رگ و قفا و تمام سر است پنجاه رگ از آن ممنوع الفصد گفته اند بدین فصل از جمله چاه و هشت رگ که در رگ و قفا اند شانزده رگ از آن نباید
هشت رگ از آن سر تا رگ او و از آن منسیان و دو از آن نیل او و از آن که کتا و دو از آن بد بر مرم و شانزده رگ که در رگ و کتا اند در هر یک هشت رگ
از جمله آن چهار رگ که در رگ و کتا اند و در روی بندگاه کشاید و شش رگ که در زبان انداز جمله آن شانزده رگ که در زبان اند نباید کشاد و از ده رگ که
در بینی اند و جمله آن پنج رگ که کشاید چهار رگ که در محل شام اند و پنجی یکام قوت کشاید و شش رگ که در هر دو چشم اند از جمله آن یک رگ که در هر دو گوش شام است گشتان
ممنوع است و ده رگ که در هر دو گوش اند یکسان یک رگ که در محل قوت سامه است نباید کشاد و شصت رگ که در چین انداز جمله آن هفت رگ که چهار از آن فاصد
و دو از آن را ورت مرم و یکی از آن در سینه مرم اند کشاید و در رگ که در روتب گوتش اند در هر ناگوشی پنجگان از جمله آن رگ که در بندگاه و بناگوش اند نباید کشاید
و در از ده رگ که در سینه اند از جمله آن هفت رگ کشاید بدین فصل م و از آن آنچه سینه و سینه و یکی از آن ادعای که جمله هشت رگ باشد انقده بود میان گمای
ممنوع الفصد بدانکه از این جمله که الفصد آنها ممنوع است اگر احیا تا میبوی زدوی ناد استگی رگی از مینها فصد نماید عضو که رگ ران ضو باشد البته بکار
گردد و اگر زیاد بریده گردد و مجروح بمیرد و آنکه پیش ازین مذکور شده بود که جمله رگها در تن مرم فصد اند مراد از آن رگها نیست که در تحت شکاف و فصد
در می آیند و الا نه رگهای که صغیر اند و بدین گمانشعوب گشته اند بشیرا نذغدا و کما هو یو غیر از خدا و نذ خالق العالم دیگری بگزندانند و الله تعالی اعلم و حکم
بحقیقت خالق الانسان هو علی کل شی قدر فصل مضموم در کدام فصد و فصل م را بندی سرا بنده بده ساریر نامند بدانکه صبی و آنکه وجود پشتکن
نخف الخلق بود و یا آنکه بسبب جراحت یا زگیل یا از غلبه امراض مختلفه ترا گشته باشد و یا آنکه قوی دل نبود و تر سنده باشد و آنکه از کثرت جماع یا از بسیار
سیر از کثرت شرب خمر صفت شده باشد و آنکه غمین بود و آنکه نازک تنگ جبهه بود و دیگران حامله و صاحب مده سرفه و کبر و کت و آنکه در از رگت مجرب
و یا آنکه او را مرض پھیبا گهات باشد گشتان رگها بین مرم ممنوع است و نیز در روز یکشنبه مردم بیداری کرده باشد و بعدتی و اسهال و وقت مانده گشتان
بسبب عملی و بعد ریاضت و بعد فتنه و در حالت تشنگی و گرسنگی و بیوشی رگ نباید کشاد و نیز در مضموم فصد مرم و بعضی رانای فصد باشد رگ نشاید زد
بدانکه رگی که مایه حقه دیده نشود و رگی که بزود انکشت بر نیاید شود و در مهماتیک گشتان خون در آن نافع است و فصلیکه از ابروی سوزنا بر
نامند گفته شده است و چون خون بکشاید باید که روفت سیات ساعت بعد از دادن صدقه خون بکشاید و از وقتیکه خون کشاید در آن ممنوع است
و حق از نماید کسیکه در خون کشاید ممنوع است اگر او را مار گزیده باشد و یا آنکه زهر خورده باشد و یا آنکه او را زهر حتمی که غیر خون کشاید در آن مملک بود
محدث گرد خون باید کشاید و باید دانست که چون خواهد که رگ بکشاید باید که اولاً مقصود را مقدری روغن ستور بنوشاند و اگر بسوی شرب

فصل پنجم در احکام فصد

و از آن است

و یا زحمت بادی و یا بطنی بود و نیز در آتش گرم سازند و خلیطیکه از وی زحمت حادث شده باشد شناخته آشام باطلو امر نرم که در وی مایه است بسیار باشد
 فریاد آن خاطر بود و چون تکلیب خواهد که رنگ بکشاید یا که وقتی که فصد در آن وقت کردن شاید در بعضی ایستاده گرداند و یا نشاند بالای موضع فصد
 بدو آل یا بجای بی پوست درختیکه بسیار سخت و در بسیار نرم بود بی و جای رنگ شناخته بالقی از آلات فصد که محل خود را که نشاند آن رنگ بکشاید یا که
 در هنگام گرمی بسیار و سردی بسیار و در روزیکه او زان باشد و یا بر او درگ بکشاید و بوی عوارض نیز رنگ نیاید کشود و اگر تکلیب خواهد که گمانز رنگ
 گلو یا قفا یا رنگ سر بکشاید باید که محلول را بالای چوکی که مقدار سه سراج گز بلند بود و بنشاند و در بعضی مذکور را بفرماید تا سه دو دست خود را مشت بسته بر روی
 رنگی که آنرا میان آن گویند نمایی بگردد و در دست را با رنگ درون چوبه و بوی یک کس را گرفتن فرماید تا در آن کس بچسبند و در دست چسبند
 و به دست راست که در دست راست محلول گلو تبسیا نرم و در بسیار سخت قبض است تا رنگها فصد او مطابقت با آب آبی نماید و در هر آن رنگ با ستقامت
 و استقامت لاشتر نیز تا چون رنگ مذکور کشاید کرده که رنگ را که چیده است زیاد تر تا بدهد و پیشتر فصد و بهال مقصود در بگویند که فصد
 تا خون بود خوب برون آید لیکن چون رنگی از رنگها که در من آن کشادون خواهد طریق کشادون آنمانه این طریق است بلکه ترتیب فصد آن خفتر است
 گفته خواهد شد و اگر خواهد که رنگی که از رنگهای پای بکشاید محلول را بفرماید که با یک رنگ آن کشادون خواهد آن پای را بر زمین هموار نماید و با دست بر آن
 پای زور کند و پای دوم راست دارد و فروی بنامه آنرا بجا سه پیچ و از جای کشادون رنگ چهار انگشت بالا نیز بجا سه پیچ و بالای شش انگشت
 بدست بشداید بپوشد اگر خواهد که از جهت دفع زحمت و سوزن الفس که بینی آنرا بکشاید که فصدی گویند که بکشاید باید که در پای محلول از میگیرد
 کشاید و دشته رنگ بکشاید و اگر خواهد که بجهت دفع زحمت بسوچی که در دست میشود رنگ بکشاید باید که محلول را بگویند تا دست و از آن بگردناید و نگاه که بکشاید
 و اگر خواهد که گلی از رنگهای دست بکشاید باید که محلول را بگویند تا مشت برین دست شود و بر چیزی که محلول است
 بر آن دست ننماید و فرماید و فرود آنرا بجا سه پیچ و در آن محل رنگ کشادون طرف بالای آن بمقدار چهار انگشت کند و شسته نیز باید که در وجه از آن رنگ بکشاید
 و اگر رنگی از رنگهای که پیشتر یاد شد کشادون خواهد باید که محلول را بفرماید تا سه گون و پشت بلند کرده بنشیند بپوشد و اگر رنگی از رنگهای سینه
 شش کشادون خواهد باید که محلول را بفرماید که سینه کشاید و کشاید و پیشتر باید که رنگ بکشاید و اگر رنگی از رنگهای پهلوی کشادون خواهد باید که محلول را بفرماید که
 و سینه کشاید بر زمین ننماید و سر روی پشت با همان بوی که بکشاید و اگر رنگ فصد کشادون خواهد بجهت فصد محلول را بفرماید تا سه گون
 فصدی بگویند که در رنگ بکشاید و اگر رنگ از آن کشادون خواهد بفرماید که زبان را بر او تا بجا سه پیچ اندازد و اگر رنگ کام یا فصد از آن کشادون
 و برین محلول باز بکشاید و رنگ را فصد نموده و معانه کرده بکشاید و اگر رنگی از رنگهای محل دیگر کشادون خواهد بجهت فصد محلول را فصدی و بالقی
 که مناسب محل دانه رنگ بکشاید باید و راست چون خواهد که محل گوشت در فصد کند باید که فصد را مقادیر آنرا بگویند و در محله گوشت در با شسته
 نیمه فصد بکشاید لیکن در جلی گوشت در با شسته لنگه آنرا بر یکدیگر گویند فصد کند و در محل تنخوان و در با لنگه آنرا بکشاید که گویند فصد کند و باید که فصد و معانه
 مهارت و حاذق کامل باشد که یکبار زدن فصد در کفایت حاصل آید و اگر یکبار زدن فصد مقصود حاصل نشود بار دوم زدن و اگر بار دوم هم کفایت نماند
 سوم بارند و زیاد از سه مرتبه فصد نشاید زد و باید و راست که در فصل بر کوهانی بر شکل وقتی رنگ باید کشاید که روزا بر ناک بنامه فصد
 زمستان وقت است و ای فصل تابستان هنگام سردی یعنی در وقتیکه نیم پاس روزا بنامه رنگ باید کشاید و بعد فصد زدن اگر تا یک پاس خون چنانکه
 آب از لوله ابروی بیرون می آید باید و باز به شستن فی الحال بماند تصور باید که رنگ بوجه نیک زده و کشاید و است و بعد رنگ زدن اول خون فاسد
 برین می آید چنانچه در چکانیدن رنگ موصوفه اول آب نند که آن لایم که نسبت فاسد دست بیرون می آید کسی را که نشسته بر آن و نمایان نباشد
 یا آنرا بود باز زحمت بسیار کشاید و باشد یا قوی دل نبود و ترسان و خائف باشد و یا بی هوش بود و یا بسبب کثرت سیه مانده شد باشد فصد فصد فصد
 مذکور بیرون آید چنانکه کس بعد از گذشتن دو پاس یا یک روز یا دو روز یا رنگ باید کشاید و خون فاسد که در دست بیرون آید نیز باید که از کس

خون بسیار رفتن نهد بلکه چنان احتیاط نماید که مقداری خون فاسد بماند و این بقیه خون فاسد با جلا سمن هم دفع تواند کرد و سبب با قوت و جوان بود و علی بن
خون فاسد در وی سخت باشد و مقدار یک پر سخته خون از وی بپای کشید و از یک پر سخته درین محل سینده و نیم پیل مراد است اکنون بیان آنکه برای کدام
زحمت کدام رگ بپای کشاید گفته می آید بدانکه از جهت دفع زحمته که بپای میشود و از آن در کت پای سوزش پدید میشود و آنرا بندی یاد و او نامند
و از جهت دفع زحمته که سبب آن پای مثلاً میشود چنانکه از آمدن سنگ نیزه و زردن آن وقت خوردن طعام اندام متاثر میشود و آنرا با دست گرفته من و
از جهت دفع زحمته که در بازو پدید میشود و آنرا او با پاک گویند و از جهت دفع زحمته که در روبرو رخسار گوید و آنرا سبب نامند و از جهت دفع
سرخا که آنرا رکت پات گویند و از جهت دفع زحمته که سبب آن صاحب آنرا بگرافتاد و پای در ستانگ رسیده آید و آنرا با کت تنک
نامند و از جهت دفع نوعی از خارش که آنرا بجزیرگی گویند و از جهت دفع طریقی که پای که آنرا باد و آرومی و لوانی نیز نامند بالای محل خطرناک که آنرا
چشمی مرم گویند در موضع میان آن موضع محل خطرناک مذکور مقدار دو انگشت فرجه باشد با لقیه که آنرا هر یک کوه نامند رگ مذکور یکشاید از جهت
دفع علت پیل پای محلی که در آن رگ کشاوندی باید فصل علاج آن گفته خواهد آمد و از جهت دفع نوعی از علت بادی که آنرا نوب میشود و آنرا کوشنک و
سرخا نوه نیز گویند و از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت گویند و از جهت دفع زحمته که آنرا بنساک گویند و از جهت دفع سارورد و آنرا کت در ساق پاس
حادث شوند بالای شانگ محلی که میان آن و میان شانگ چهار انگشت فرجه باشد رگ یکشاید از جهت دفع زحمته که آنرا کت نامند زیر اند
اشت مرم مقدار ده انگشت گذر شده رگ یکشاید از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت گویند و از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت گویند و از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت
چهار انگشت گذر شده رگ یکشاید از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت گویند و از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت گویند و از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت
پایه در بازوی دست چپ متصل است چنانکه در میان آن رگ یکشاید از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت گویند و از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت
دفع زحمته که آنرا کت کت گویند و از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت گویند و از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت گویند و از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت
رگ یکشاید از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت گویند و از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت گویند و از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت گویند و از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت
یکشاید از جهت دفع علت بسواچی محلی که میان او و میان تب مرم فرجه دو انگشت باشد رگ یکشاید از جهت دفع علت نمور که آنرا سورتیکا و
ابدش و سوکن و کوه نامند و علت می که آنرا سار و کوه گویند رگ میانه قضیب یکشاید از جهت زیادتی خایه که آن از افزونی بول حادث
گشته باشد و آنرا مو تر برده گویند در پهلوی خصیه رگ یکشاید از جهت دفع جلودر که جلده عذیر نامند خلیک از ناف چهار انگشت فرجه دست
طرف چپ رگ یکشاید از جهت دفع زحمته که در بخش طرف داخل بود و آنرا آنتر برده گویند در مقابل پهلوی چپ مقابل پستان رگ یکشاید از جهت
دفع زحمته که بدان بازو خشک شود و زحمته که آنرا او با پاک نامند در میان این بالانگشت نزدیک نبی رگ یکشاید از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت
دفع تب که یک روز ناخوردن بسیار عین رگ یکشاید از جهت دفع زحمته که آنرا آنتر برده گویند در مقابل پهلوی چپ مقابل پستان رگ یکشاید از جهت
ریزین کت از کت که دانند یکشاید از جهت دفع با سرج که آنرا هر که گویند در بناگاه کت رگ یکشاید از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت نامند در پهلوی
شعرون روی رگ یکشاید از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت گویند و از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت گویند و از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت گویند و از جهت دفع زحمته که آنرا کت کت
فندان رگ زیر زبان بپای کشاید و از جهت دفع امراض کام و طلق رگ کام کشته در نافع بود و البته از جهت دفع امراض گوش و در ضمیمه فصل گوش
رگیکه بالای گوش است کشادن نیک بود و از جهت دفع امراض نبی رگیکه بر سببی است یکشاید از جهت دفع علت چشم که آنرا کت نامند و از جهت دفع
سار و کت که چشم مخصوص است و بجای چشم نیز احتیاج بقصد اقتدر که چنین یارک و سار که چشم یارک سببی بپای کشاید و از جهت دفع علت سار و کت که چشم
سار رگ اخیر بپای کشاید و پدید آید در آن قصد نباید و نظر اندیش گفته اند که رگ کشاوند بالقیه سار سخت با یک بود و بدان
خون مقداری که برون آردن بایرون نیاید از آن در دو آس پدید شود و آنرا بندی در بندها گویند و دوم رگ کشاوند ایست از مقدار یک یا دو این

کلی از دو چیز پیدا شود یا تا خون بیرون نیاید بلکه نمیفهمی شده درون بدن برود و اما تا از مقدار می کشید با نیا بیاده برود این است این صا گویند و ششم
 نشسته زدن در رگ قتیکه رگ گردیده یا زگنه شده باشد اگر درین نشسته زدن نیز یکی از دو چیز مذکوره حادث گردد و این را کتبی نامند و چهارم کشادن
 با لبتیکه بسیار کشند و ازین خون بیرون نیاید و رگ بیاماسد و این را کتبی نامند و پنجم آنکه بسبب نایافتن فضا درگ انشته یا در اطراف رگ زدن و رگ
 از آن گرفته کرده و آنرا کتبی نامند و ششم رگ کشادن در وقت سردی یا وقتی که مقصد از خون فضا از آن خاکفت باشد یا در وقتیکه مقصود شویب
 در چنین اوقات اگر فضا کن خون بیرون نیاید یا آنکه رگ چنانکه باید کشادن کشاده شود و این را ابرس نامند و هفتم رگ کشادن با لبتیکه سخت تیز با
 و سرش عرض بود و این را اندر نامند و هشتم درگ نشسته زدن در میان و ازین خون مقدار یک یا یکست بیرون نیاید و این را کتبی نامند و نهم
 و ششم رگ کشادن از آن خصیکه درون تن دی خون بسیار نباشد و رگهایش بیاد چوپوند و این را پر سه کمانند و دهم رگ کشادن چنانکه در حصه عرض
 رگ در یک طرف نشسته زدن در یک طرف دیگر در میان رگ نشسته زدن و ازین نیز خون اندک بیرون آید و این را کتبی نامند و یازدهم کشادن گیکه در
 ازیش باشد یا آنکه در محلیکه بستن گفته شده است آنجا بندد یا چنانچه بستن باید نه بندد و ازین خون چندانی بیرون نیاید و این را بسپتا گویند و دوازدهم
 کشادن بغیر آنکه رگ برآمده باشد و ازین نیز خون اندک بیرون آید و این را الو کتبی نامند و سیزدهم بریدن رگ ازین خون بسیار بود و بعضی فضا
 یکبار گرد و این را سسر نامند و چهاردهم آنکه فضا در بزرگ داشته رگ کشادن چنانکه اندکی از رگ طرف عرض بریده شود و این را ترکبید
 نامند و پانزدهم رگ کشادن بزود آنکه فضا در کت و این را ایست نامند و شانزدهم زدن رگها یک فضا از آن منوع است و آنرا ایست نامند و هجدهم
 و هیجدهم رگ کشادن در جای رگ جنبش باشد و این را بیدر نامند و نهم نشسته زدن بالای محلیکه شاید و یا نشسته زدن چند بار تو بر تو اگر در محل فضا
 و ازین خون از یکسین باز نماند و اگر ساجی ماند باز روان گرد و این را او سبیک نامند و دهم بابت باریک چند کت زده رگ کشادن این را
 بنویسند و هجدهم کشادن رگی از رگهای محل خطرناک که در بندگاه و بی ورگ و استخوان باشد و ازین در بسیار شود و بعضی فضا یکبار کرده و آنرا
 مقصود بیدرس طیب را باید که در رگ کشادن تمام تمام منب و دل دارد و غفلت و عظمت بخورد و ندهد زیرا که بسبب آنکه گاه و اهم حرکت نزد جانچه
 مایه همیشه در آب متحرک است و شناختن رگی می باید شود و امتیاز او از جمله اینها باینست صعب و شوال پس برین کار پیشی علم و دانش کا درین عمل
 تا غلط فاحش نخورد و اگر اجناس غلط خورد و چنانکه رگ کشادن باید کشاید بدین جهت انواع رنج و درد صعب پیدا آید و چنانکه در آن گویا کشید و بعضی
 فضا برای دفع آن مرض بود پس بخورون باروی و مالیدن روغن و مانند اینها عمل کردن چندانی نفع نرساند و حکما گفته اند که در عمل جراحی فضا نمی
 عمل است چنانچه در علاج بداری کردن فضا نمی عمل عمل است انقضی باید که فضا در الجوز کشادن رگ از بسیاری فضا فرود کت و ریاضت جماع و
 اندوه و خوف و از خواب سوز و خوابی سستن از بسیار سست ماندن و از منبری و کرمی سقوط و خوردن باد و مفرط و از تناول غذای مخالف با گواری
 مثال این کار از تمام لازم دانند تا آنگاه که قوت اصلی عاقل گردد و پس پیش شرط است و بعضی گفته اند تا مدت یک ماه خوردن از چیزهای مذکور با احتیاط
 و دیگرند برای رگ کشادن در من به عقیده متعلق بقصد بود و گفته خواهد شد و حلی که در نزد بود برای اخراج آن رگ بکشاید و آنکه از آن هم قریب تر بود
 کتبی کشند و آنکه ازین نیز قریب تر بود و کدی تلخ بکشند و آنکه از آن هم قریب تر بود و بکشند و آنکه از آن هم قریب تر بود و بکشند و بعضی
 گفته اند خونیا بسته بود آنرا به کلک کشند و اگر تمام اندام خون فاسد بر آید شده باشد برای استخراج آن رگ بکشاید و اگر خونی در پوست شده باشد
 برای خارج ساختن آن بکند و با بسوزن باید عمل کرده الله اعلم و حکم فصل ششم در بیان اصول رگها نیکه آنرا بهندی و همی نامند و در موضع آن
 سستی به سروت است و این اصل را بهندی و همی میگویند که بیاید آنکه بست و چهار رگ همی که میان آن بالاگشته است و رگهای سرد و گهای
 سروت نزدیک بعضی طیار سرت بالذات نموند لیکن اختلاف میان ایشان با اعتبار است چه باعتبار آنکه متحرک اند سرت نامند و باعتبار آنکه نموند
 باد و جز آن در اینها بر آمدگی پیدا میشود و همی گویند و باعتبار آنکه مجرای آب و خلاصه لعام اند همی سروت گشته اند سروت میگویند که

فصل ششم در بیان اصول رگها نیکه آنرا بهندی و همی نامند و در موضع آن

این هر سه نوع بالذات مختلف اند از آنکه چندی از آن مسمی بد معنی اند و چندی دیگر مسمی اول است که اختلاف آنها و اصل تعلیمت بر اختلاف سمیات و از آنکه چون خلطی از اخلاط ابله در سر غالب میشود متلون بلونی مخصوص میگردد چنانکه بیان آن در فصلیکه آنرا مسما برنی میگویند گفته شده است بخلاف آنکه چون خلط مذکور در دهنی یا در سورت غالب شود متلون بلون مخصوص نمیشود بلکه هر که نوشته است متلون بلون است که در دهنی و سورت از آن پدید آمده است متلون گردد و از آنکه گفته که میان سرچیل اصل آن در میان دهنی نسبت و چهار میان سورت نسبت است و در هر یکی از اینها چهار طریق مختلف منشعب شده است اگر این هر سه بالذات متحد می بود در اصول فروع اختلاف نشدی و از آنکه نسبت سر او دهنی نایب است و همچنین نسبت سورت دیگر است که بیان آن پیشتر خواهد آمد از آنکه هر یکی از این سه عملی دیگر دارد عمل سه گفته شده است عمل سورت و دهنی پیشتر خواهد آمد و نیز در طبهای متقدمه سورت است که این سه نسبت مختلف بالذات اند و منشای غلط کسانی که میگویند که این هر سه بالذات یکی اند آنست که یکی بد دیگری باعتبار محل صورت و دیگری عوارض نسبت و اینها سخت باریک اند پس رویت میان ایشان تمیز دشوار است بنا بر آن وهم میشود که متلا بالذات اند و نسبت و چهار رگ دهنی که از ناف رسته اند و طرف بالای تن رفته اند و در طرف فرود و چهار در تمام وجود پدیدان شده است از یافته اند و در او رگ حاسه ذوق و مع و بصر و حرم و آواز کردن هم آورده و فرودن و فازه و عطسه و غیره و گریه و کلام و مات آن بسبب و در دهنی است که از ناف طرف بالا رفته اند و از هر یکی از این سه در مقام دل دوگان و دوگان دیگر منشعب شده اند که جمله اصول فروع می گشته اند از این جمله دو مجرای باد و دو مجرای تلخه و دو مجرای بلغم و دو مجرای خون و دو مجرای سیر و دو مجرای کلام و دو محل بنیائی و دو محل شنوائی و دو محل بویائی و دو محل ذوق و دو محل صورت که بغیر حرف باشد و منشای خوب و منشای بدیاری و دو مخرج اشک و دو مخرج شیر لپستان اند و همین دو اخیر در مردان مخرج منی اند و بدین سی رگ قوام اعضای تن که بالای تن است چنانکه شکم و پهلوی و سینه و شانه و گردن و بازو و ساعد و سایر الاغضای فوقانی است و در رگ که از طرف نامت زیرین فته اند مخرج و مجرای باد و بلون غلط دهنی مردان خون حیض زنان اند و این رگها بواسطه گری در محل تلخه خلاصه طعام را از بول و غائط و خوی جاگردانیده در خود جذب میکند و خلاصه طعام محلی در این رگها نفوذ یافته و از آن به ده رگ فوقانی و چهار رگ که در جمله تن پدیدان شده است از یافته اند تا ناف قد شده و در جمیع بدن ساری میشود و بهرین رگها اندام تحتانی خلاصه طعام جریان گشته در مجلس سیر و مجلس بدان میماند و از هر یکی از این سه رگ تحتانی بجاییکه میان بگو اسمی آسای است دوگان و دوگان منشعب میگردد و پس جمله این نیز سی رگ میشوند از این جمله دو مجرای باد و دو مجرای تلخه و دو مجرای کف و دو مجرای خون و دو مجرای رس و دو دو گانه چغسیب و اندام آن مجرای طعام اند و دو مجرای آب اند و چهار رگ بنام چغسیب ه اند و از این چهار مخرج آب منی اند و دو مخرج آب منی اند و همین دو رگ که در مردان مخرج آب منی اند در زنان مخرج خون حیض و دو از سی رگ مذکور بر دو گانه که بر پشت بدان چغسیب ه اند و از آن مخرج غائط اند و بهشت رگ از این سی رگ مذکور خوی را بچهار رگ که در تمام اندام پدید آمده اند میرسانند و قوام اعضای بدن که فرود از ناف است چنانچه بگو اسمی در بول و در آن نموی و ساق پای و زانو و سایر الاغضای اندام تحتانی است و چهار رگ دهنی که در تمام وجود چغسیب ه اند از نسبت خود به چغسیب ه اند بیشترند از هر یکی از این سه رگ و از صد هزار رگ منشعب گشته و آن رگها همچو در تمام وجود چغسیب ه اند و در نهنای اینها با پنجمای موها چغسیب ه اند بدان رگها خوی از داخل بدن جریان یافته بمسام موها باشد و بر اندام ظهور می یابد و بدین رگها از مایعات چنانچه روغن و خزان در آید از ظاهر اندام بیاطن آن میرسد و خلاصه طعام و شرب نیز درین رگها نفوذ یافته تمام وجود ساری میگردد چنانکه در ساق نیل و قشری و قمری سوراخها اند درین رگها نیز سوراخها اند بدان سوراخها خلاصه طعام نفوذ یافته در تمام اندام میرسد و وجود از آن قوت و پرورش میشود و حس که در تمام وجود دست مربوط بدین رگهاست و بدانکه گما سورت اصل نسبت و دوست که دوازده مجرای نفس است که بندی آنرا پیران با و گویند و دو مجرای طعام و دو مجرای آب و دو مجرای خلاصه طعام و دو مجرای خون و دو مجرای گوشت و دو مجرای چربی و دو مجرای بول و دو مجرای غائط و دو مجرای منی مرد و همین دو مجرای خون حیض زن و فروع این رگها که نسبت و دو اند بسیار است اما دو سورت که مجرای نفس اند پنج آن در دل است و سران بر گمای دهنی که آن مجرای خلاصه طعام است چغسیب ه است

در این رگها نفوذ یافته تمام وجود ساری میگردد چنانکه در ساق نیل و قشری و قمری سوراخها اند درین رگها نیز سوراخها اند بدان سوراخها خلاصه طعام نفوذ یافته در تمام اندام میرسد و وجود از آن قوت و پرورش میشود و حس که در تمام وجود دست مربوط بدین رگهاست و بدانکه گما سورت اصل نسبت و دوست که دوازده مجرای نفس است که بندی آنرا پیران با و گویند و دو مجرای طعام و دو مجرای آب و دو مجرای خلاصه طعام و دو مجرای خون و دو مجرای گوشت و دو مجرای چربی و دو مجرای بول و دو مجرای غائط و دو مجرای منی مرد و همین دو مجرای خون حیض زن و فروع این رگها که نسبت و دو اند بسیار است اما دو سورت که مجرای نفس اند پنج آن در دل است و سران بر گمای دهنی که آن مجرای خلاصه طعام است چغسیب ه است

اگر در پنج و یا سه این زخم رسد مجروح و فو و واحد بمیرد و اگر زخم کاری نرسد و احیاناً زنده ماند ازین بجز ضربه دران نمره بانند و کوز پشت شود و بیوهی
 و دوران سر و زنده پدید آید اغلب است که مبتلا گردد و دوسرورت که مجرای طعام است بیخ آن باهای پیوسته و سر آن با دهنی که مجرای طعام چسبیده است
 اگر در پنج و یا سه این زخم رسد مجروح بمیرد و اگر نمیرد و بر ضربه دران در شکمش از قلع و با دوسول پیدا آید و او را اصلاً طعام خوش نیاید و گوی وقتی متواتر باشد
 و آنکس عین گردد و مبتلا شود و دوسرورت که مجرای است بیخ آن با کام و سر آن با سپر چسبیده است اگر در یکی ازین دو جای زخم رسد مجروح را گوی
 سخت پدید آید و فی الحال بمیرد و دوسرورت که مجرای خلاصه طعام است اگر در یکی ازین دو محل زخم رسد مجروح بمیرد و اگر نمیرد بدین امراض مبتلا گردد
 که اکثر نمره بازند و کوز پشت شود و بیوهی و دوران سر و زنده پدید آید و دوسرورت که مجرای خون است بیخ آن با جگر و پیوسته و سر آن با دهنی که مجرای خون
 چسبیده است اگر در یکی ازین دو محل زخم رسد نام مجروح سیاه و ام یا زرد و ام شود و ویران و تپا پاک پیدا گردد و خون از جراحت وی بسیار خارج
 و چشمهاش لعل و ام گردد و دوسرورت که مجرای گوشت است بیخ آن بر پیوسته و سرش با دهنی که مجرای خون است پیوسته است اگر در یکی ازین دو جای
 زخم رسد مجروح بمیرد یا آن مرد با امراض مبتلا گردد که محل جراحت بیامد و گوشت بر تن مجروح خشک گردد و در رگهاش که بها افتد و دوسرورت
 که مجرای چربی است بیخ آن با کم و سر آن با گردن چسبیده است اگر در یکی ازین دو جای زخم رسد از اندام مجروح خونی بسیار روان باشد و وجودش در کباب
 و مگامش خشک شود سخت بیامد و مجروح را تشنگی بسیار روی نماید و دوسرورت که مجرای اول است بیخ آن سرش با دهن چسبیده است اگر در یکی
 ازین دو جای زخم رسد شکم و شانه منتفخ میشود و بول بسته گردد و بیوشش است و ماند و دوسرورت که مجرای و مخرج غااط است بیخ آن کبکی در شکم و بیوشش
 اگر در یکی ازین دو جای زخم رسد شکم باد منتفخ شود و از جهت جراحت بوی بد آید و در دو کانیها که مفاقت دوسرورت که مجرای منی است بیخ آن با پستان
 سرش چسبیده است اگر در یکی ازین دو جای زخم رسد مجروح عین گردد اگر سبب آنکه جراحت آنک شود و بیاد در آن محل نذک و سبب
 که عین نگردد و لیکن منی که با خون آمیخته بود او را بعد از دوسرورت که مجرای خون چسبیده است بیخ آن با رحم و سبب دهنی که مجرای
 خون چسبیده است اگر در یکی ازین دو جای زخم رسد زن مجروح عقیم گردد و او را حیض نشود و جماع عمل کردن نتواند و بدانکه جمتهای سر
 که در آن گذشته و او اندیز نیست پس طبیب را باید توکل بر رعایت خدای عزوجل کرده دست بر علاج اندازد که خدای کریم رحم است از دینیه
 باید که چون خلیفه ازین محلهما بدون آورده علاج جراحت استعمال کند و بداند که سروت عبارتست از یکی مجوف که معابر منی و سروت و بیاده چینه
 مذکور در آن جا نیست و آن تمام وجودش سروت و الله تعالی اعلم و احکم فصل نهم در بیان آنکه زن حامل چگونه باید که در این فصل
 اگر بچینی بسیار آن گویند با آنکه زن حامله را باید که از نگاه که علوق در شکم قرار گیرد هرگز نگذین زمانه و خوشدل پاک لباس با جامه نیک پاک با
 و گاه گاه صدقه سیاه باشد و نظیم و ادب حرمت ماور و پدید و بزیرگان خود بواجبی نگاه دارد و از ایشان دعای نیک تر قع نماید گوی اینها زارد
 و از آشیای ناپاک چیزهای که به المنظر دور بماند و چیزهای مذکوره را مناس نکن و عملهای بگین از بدین روز دست بردارند از پوششهای گند
 بد بوی را بوی و آشیای که به المنظر آید بیند و حکایاتی که مورت خوت و جرح و زنده باشد نشنوند و اغایه خشک نگردد و شیشه و آنکه او را خوش بوی
 پوشیده نمانند باشد هرگز نخورند و نیز طعامیکه بوی غلبت نیابد خورد و البته طعامی را که بروی چشم زخم نظر رسیده باشد نخورند و شانه
 آن طعام که بروی نظر رسیده باشد چنان است که اگر بر طعامی آشوب نظر رسیده باشد هر چند آن طعام لطیف و با عالج و مصالح و تکلف بوده باشد در
 ذائقه خوش نیاید چندان غلو نکتد حامله مذکور ازین طعام احتراز اولی بود و دیگر از چیزهایی که حمل ازین نماید و در خانه که در آن چراغ گاهی روشن
 نکرده باشند و چندگاه خالی مانده باشد در نیاید از خانه بیرون نرود و در خانه تنها نماند و در محل قویور یاد در جائیکه بنود را سوخته باشند و زرد رختها
 آن مجال نیز نرود و غصه بسیار نکند و غیبت و فحش نگوید و از کاریکه بدنامی حاصل آید بجز تر باشد و سخت باد از بلند گوید و کاریکه از آن نامگی بسیار
 حاصل شود نیز نکند و نیز حامله اباید که اول ماه و دوم و سوم آشیای شیرین و سرد و باغ بخورد علی الخصوص رین مدت بخورد و رینج ساطعی چینه و شیر باد و گاو

در بیان آنکه زن حامل چگونه باید

مادومت نماید که سخت مفید است و روغن و آب بنه برود و حامله بسیار نماند و در چهارم ماه برنج نیمه برنج غلات نخود و بادام نیمه ماه برنج نیمه و شنبلیله و در ششم ماه برنج نیمه و روغن ستور و بعضی گویند در چهارم ماه برنج نیمه و شنبلیله و مسکه و شوره بای گوشت جانوران و طی که برومی آرزو باشد بخورند و در پنجم ماه برنج نیمه با شنبلیله و روغن ستور بخورد و در ششم ماه آشام برنج بار و غنیکه بخار نسک آنرا نخته باشد بخورد و در هفتم ماه روغنیکه آرزو باداروهای سال بزناوکن نخته باشند با آشام برنج بخورند و روغن ناکه کورتهایز منوشانند و در هشتم ماه زن حامله را حقه که آنرا استخوان است گویند بدین ادویه که الحال مسطور است بکنند بسیار نماند که روغن آن بگیند و با آن صیقل بریاری و ملکی و سولف و کج و نمک سنگ سینچهل و شمد و شیره و آب جغزات و روغن کج و روغن ماهه گاو و هر چه با هم بمانند و بدان حقه مذکور کنند ازین غلط کنند که در روزها مانده باشد سیلان یافته سیر و نفت و با ویکه در و با احتیاس یافته باشد بجای خود جریان کرد و بعد حقه مذکور حقه که آنرا ابناس است گویند بدین داروهای باید کرد بسیار نماند و روهای کاکولیا و کن شیر در روغن کج نیز نماند و روغن حقه مذکور بکنند ازین باد بجای خود بسهولت جریان یابد و فرزند باسانی متولد گردد و بعد وضع حمل بیخ رنجی و زحمتی حامله آرد و بدو درین مدت کاکتبی بار و روغن شوربای جانوران و شتی دما بخورند تا مدام بخورند تا مدام که فرزند بزرگ آید بدین گونه نگه داشت حامله کنند تا رست و چرب بماند و باسانی باز نماند و در نهم ماه سعدخانه برای حامله بطول پشت دست و بعضی چهار دست راست بکنند و در آن خانه جانب شرق یا شمال یا جنوب کنند و اشیای میمون و خوشی آنگاه و چیزهاییکه بیان فراموشت دیون نشود و چنانچه قران و دعا و مانند آن در آن خانه بدارند بعد حامله سادران خانه در آرد چون بدو دل کشاده گردد و کم کرد کردن آغاز کند و روزی پیدا شود و شتاب حاجت انسانی شود و مانند بلغم از فرج بیرون آید بدانند که وقت زادن نزدیک رسیده است باید که در وقت بدعا و صدقه بدخواهند و بچه های خردسال را بنظر حامله در آرد و میوه را که هر کچه نام باشد یعنی میوه که مذکر نام باشد چنانچه نار و سیب آم است او باید داد برتن حامله مذکور روغن کج اگر فرصت باشد مقداری مالیده باب گرم غسل دهند و کفحتی نرم نخته و بار و روغن ستور مخلوط ساخته شکم میز کرده بخورند و بر چهار پائی بزرگ و کشاده جای خواب نرم فراز کرده و بالش نرم زیر سر او بگذارند و شبان بنطاقند و با همایش گرد آرد و چهار عورت که برایشان گمان بد نباشد برای تولید بسیارند و ناخن آنها هموار و صاف بر آینه قریب حامله بنشانند یکی از ایشان روغن کج در محل مخصوص بمالد و حامله را بگوید که زور کن تا بچه بیرون آید و اما تا مدام که در دست و حامله از زور نباید کرد و چون بدانند که دهن رحم آنرا اگر کچه نامی آنگونه کشاده شده است در دم و در دهن رانها و دروزه پیدا شده است آنگاه حامله را اندکی اندکی زور کردن فرمایند و چون زمان بیرون آمدن بچه نزدیک است دست آنوقت بسیار زور کردن فرمایند و چون عضوی از اعضای بچه بیرون آید بفرمایند که سخت تر زور کن تا که بچه زاده شود و اگر حامله بغیر غلبه در زور زور کن بچه لنگ یا بنقصان عضو زاده شود و باد و سرفه و دمه و تشنگی و علت سر بچه را نیز باشد و اگر بچه کوز نشست یا باکری زاده شود علامتی را که فصل مور که بچه چکتسا گفته خواهد شد بجهت اصلاح آن در کار برد و اگر بچه از شکم بیرون نیاید باید کرد و کشف مار که آنرا کاکتلی گویند با دو پیچیل در کار بند یعنی دو دندان کور در فرجش رسانند و بچه کرای و لون برای بصل در دست و پایی بندند خاص یا بدو چون زاده بود اگر فرزند بر آید بدین بچه به نمک سنگ روغن ستور طلا کنند بعد آنرا با آب پاک کنند و مخلوط بر روغن ستور تر کرده باشند بر تارک بچه نماند و نال بچه دو شیده بر پشت نگاشت بر میان بسته بگردند و دوم سر لیسان که یک سرش نال بسته باشند در گوی بچه بچیند اگر نال بچه از پشت انگشت کم بشود بچخش و رست نباشد بلکه و بینی سخن گوید و اگر زیادت بر بنامش بلن و قطع باشد و بچه را انگشته می زرد که بران روغن ستور و شمد و شیره برای طلا کرده باشند بچشانند بعد بر روغن طلا در ندام بچه را طلا کنند و با یک دران پوست درخت شیره و از یا سر بگند مودک یا برگ کیتحه هر کدامی که مناسب فصل لادت و غلبه خلط ملو بود باشد آنرا بر آوند زریان فله و یا گلی بر حسب افت از خویش جوشانیده سر و اندام بچه بدان بشویند و در گمای زمینی از آن مادر بچه که مجرای شیر اند بسبب حرکت وقت ولادت باز گوند میشوند و شیره در لیسان ناسه روز یا چهار روز یا پنج روز نمی آید باید که بچه را در اول روز روغن ستور و شمد و بچه چنانکه بر سنگ سخن کرده باشند آنچه بلیسانند و در دوم روز و سوم روغنیکه بگیاه لکمه نخته باشند بلیسانند و در چهارم روز و پنجم روز شمد و

درین

روغن مقداری که در عرض کف کبک بگنجد سه چهار کت در یک روز با بیست و پیشتر شیباده بخوراند و بر بدن زن زردی روغن بلبل و تاناکا و جوش از بلبل که در آن
 بدند و اگر بداند که خون فاسد در شکم زده مانده است شربت قند گرم کرده و مانند جلاب ساخته در آن بلبل دراز و بلبل و سیسلی و جیره و سندیاس کرده
 تا دو سه روز متواتر بنوشاند که خون فاسد دفع خواهد شد و بعد دفع شدن خون فاسد بدارکن صا دکن در آب بچوشاند و یا آس کرده در دو روز بلبل از آن
 و جامه تر کرده بستاند و شام برنج بنیزد آنگاه مقداری روغن مستوخلوط ساخته بنوشاند یا بجای شام مذکور شام شمر سرخ انداخته و مقداری روغن
 بار کرده تا سه روز بنوشاند بعد که سنگی قوت زده دیده و همی برنج نرم بچینه با شور بای گوشت جانوران ششی و یا جوش کتھی یکی کرده بخوراند اگر سنگی
 بگردد داشت زن زچه تا یک نیم ماه بکنند زن زچه از غرضت النوع برنج باوی که زن را بعد زادن میشود و آن نوع برنج را سیوت نامند و سنگی
 مذکور از وقت ولادت تا یک نیم ماه است و بیشتر نسبت بعضی میگویند تا آنکه بی ولادت حیض بیاید هم فراغت باد و سوکاتی است و زن این
 مالوه را بعد تولد روغن سقویا روغن کبک تا سه روز یا پنج روز بنوشاند و بالای آن جوش پیلپادکن بدیند و بر اندیش تا سه روز یا پنج روز روغن کبک
 ملا کنند و اگر زنی ولایت مذکور با قوت باشد تا سه روز یا پنج روز بی ولادت آشام برنج نیز بدیند و بیشتر زنان ولایت مالوه را طعام چرب بخورند
 و بر نافع شان آب گرم بریزند تا خون فاسد برون آید و زن زچه را نشاید که غصه و زور و حرکت بسیار کند و مرد را نزدیک آمدن ندهد اگر زن زچه مذکور
 طعام مخالف خورده یا مسافر فعلی مخالف شود یک ناگاه زحمتی او را حادث شود که به شواری بی از مدتی زایل شود یا نشود و اگر زن زچه ناقصه
 بسیار کند زحمتش لاو و اگر دوس طلبی با یک اگر زن زچه را زحمتی بر آید شو زین خاصیت فصل مسن سال شناخته بر مزاج طبیعت او واقف گشته علا جیکه
 ملائم آن باشد بکنند تا بگرد و بعد آنکه نوعی از خونست که آنرا اپرا و انول گویند و بعد ولادت بیرون می آید و بوقت بیرون آمدنش مشک ز چینه میگرد
 و در ویکن اگر خون مذکور بیرون نیفتد زن زچه ببرد از جهت بیرون آمدن خون مذکور چند نوع علاج است نوع اول سوس بر سر بگشت
 پیچیده چنگرت در گوی زچه مساس کند خون مذکور بیرون افتد نوع دیگر گوی تلخ و بار بندال و سر شفت زرد و کاکلی مار و مساوی گرفته گویند
 و در روغن تلخ مخلوط ساخته بر آتش دو دو کند و دو مذکور در رحم رساند خون مذکور بیرون افتد نوع دیگر برنج کر باری بار یک آس کرده بچینه
 و کف پای او طلا کند و مخلوط در شیر زقوم تر کرده بالای تارک او نهد خون مذکور بیرون افتد نوع دیگر قسط و بیج کر باری بار یک آس کرده
 با شرب مقداری بالول ماده گاو بنوشاند خون مذکور بیرون افتد نوع دیگر بیج شالی سال و داروهای پیلپادکن بار یک آس کرده با شرب
 بنوشاند نافع آید اگر دایه ماهر بود همان و هموار بر آید و دست بروغن کبک چرب کرده در فرج اندازد و آنول کشیده در کف اگر چه زچه خشک بود
 و بوقت ولادت اشپای تیز که سیسلی خون را بخورد با خون فاسد از زیر ناف یا در سر هم یا در سینه پوی یا در شانه منقح ساخته در نان یا در پیلو یا در شکم در د
 سید آرد و چنان در د شود گوی که مقام مذکور بریده میگردد و سوزنهاران میمانند و شامش از غلبه باد تنقح گردد و بالول بسته شود و این مرض را بنیک
 منسکل سول گویند و علاج این بچند نوع است یکی آنکه اروهای بر تر ناکن جو کوب کرده بچوشاند و یک گرم او کھا دکن آس کرده در جوش کولانداخته
 بنوشاند به شود نوع دیگر سحج جو کھا در روغن ماده گاو یا در آب شمر گرم انداخته بنوشاند به شود نوع دیگر اروهای پیلپادکن جو کوب کرده بچوشاند
 و در جوش مذکور نمک سنگ انداخته بنوشاند یا در روهای پیلپادکن مذکور آس کرده در شرب حاصل انداخته بنوشاند به شود نوع دیگر در روهای
 بر ناکن بچوشاند و در جوش مذکور بلبل دراز و بلبل چاب و جیره و سندیاس و الیچی متساوی گرفته و بار یک آس کرده انداخته بنوشاند به شود
 نوع دیگر در روهای بدارکن صا دکن جو کوب کرده بچوشاند و در آن جوش مقداری سحج دیو دار و بلبل گردانداخته بنوشاند نوع دیگر سحج
 و بلبل گرد و بلبل دراز و سحج و الیچی و ناگ کیو کشین متساوی گرفته و آس کرده یا قن کمنه آمیخته بر ناکن مقداری نمار بخوراند و بنفشه نوع دیگر
 خلاصه ارشاد که نوعی از شرب مست بنوشاند به شود اگر خون طریق نگار داشت بچینه گفته می آید که بعضی دادن بچینه را جامه گان بنوشاند و نیز بالای
 جامه گان اینطمانند و بشاخ پیلپادکن یا نیم پیلپادکن ساسی بچینه بر ناکن در رو زینه مخلوط بروغن کبک تر کرده بالای تارک سرش نهد و اشپای یک از دو روز

والیوان وام صبیان بگریزند بالای آتش نماند و در آن چه ترا برسانند و در گوی بر برهنه دست و پای بچگی همایک از تاثیر آن و بوی میگزیدند و در
خانه که در آن بچه را نگاه دارند باید که بجز در شرف و کتان در هر چهار طرف آن برینند و در آن آتش در آن خانه بدارند و بچیزی دستگیری که نگذشت مجروح و زخمی
میگت و آن در فصلیکه از این بند میگویند گفته شد بهمان طریق نگاه داشت مجروح بچگی نیز باید کرد و بوی در هم روزی بارز و ولادت بچه مادر و پدر
بچه بسیار که غسل کرده جان سپید بر ایشان و صدقه بر حسب قدرت خویش بدهند و نام بچه موافق طالع بارز را بدهد و در آن میان قوه نه جان و نه پیش
نه سخت مانع و نه سخت فریب بود و شیر اوصاف و بی علت باشد و لهماش بزرگ در مخالف و موافق بسیار حلیص نباشد و لیست آنها شرح را در ویلن نباشند
و هیچ عضوی از اعضا نقصان نبود و خوردن گل و مانند آن شیفته نباشد و فرزندان او زنده باشند و هر بان باشد شیره تخمین دایه کیه را باید بخوراند
تا بچه سلیم الاعضا و بیعت باشد و هر دایه که لیست آنها شرح بلن باشد بچه که شیره آن دایه خورد روی آن بچه گردد و هر دایه که لیست آنها شرح را از باشد از
در آن لیست آنها شرح دم بچه گرفته شود و نگاه باشد که بیه دایه که بچه را شیره بسیار عوار است بخوراند و اگر شیره بسیار عوار است بچه را از انواع عادت و شکر
و اگر دایه بچه را دایه شیره نباشد عملها میگذارد که نم باشد و شادی آورد و مول باید کرد و از غله جو و گنم و برنج سبزی و شوربامی گوشت جانوران گوناگون
و شربت گندمی و کجاریه کج و شیر و بامی و کسیر و سنگه طره و بلانی کن و بیخ نیل و قمر شمس و طحی و سن اول و ک و دوسبزی که از کال ساگ گونیازین
چیزها بچرخانند تا شیره پاشد و روز بروز از فردن گردد و نیز باید دانست که بچه را شیره صلح بپوشانند و طریقی شناختن شیره صلح است که آن شیره
وصاف و نیک بود و رنگ او بجز رنگ سنگه یعنی خرصره باشد و آب فی الحال بیامید و یکذات گردد و کف نیارد و بچرخانند تا گدازد و فرود آید و نشیند تخمین
شیره اوصاف و نیک شمارند و از تخمین شیره بچه را عادت نباشد و زود پرورش یابد و فریب گردد و عورت که گرسنه و اندک بگین بود از حرکت راه مانده شده باشد
یا دعوات او زشت شده باشد و یا آنکه بار دار بود یا تپ باشد یا سخت لاغری سخت فریب بود و یا طعام گرم و غذای ناموافق و نیم نیمه نخورده باشد شیره تخمین
عورت مفرد اند و نیز وقتیکه بچه را شیره داده باشند تا آنوقت که شیره مذکور خوب طریقی مفید نشد باشد شیره دیگر بالای او بناید و او تخمین دار و یک داده باشند
تا آنکه دار و نیم نشود شیره نهند و اگر دایه غله گران یا دینیم یا غله عادت آلوده و آنجا که دایه یا غذای ناموافق بخورد شیره اوصاف گردد پس بچگی که چنان شیره
اکثر بانواع بچها مبتلا گردد و نیز طبیعت شایه که اگر شیره فاسد شده باشد بچها نیکوار اصلاح گردان آنکون علامات علمتهای بچگی گفته می آید اگر عضوی از
اعضای بچگی علتی حادث شود آت آن عضو را بچگی مساس کند و بچگی بگریزد اگر در سر بچگی علتی حادث شود تخم خود را بسته دارد و اگر در شانه شود بول بشواری کند
و اگر بچگی مذکور قوی کند شکمش از باد متنفخ گردد و آواز کند بداند که در شکم رنج دارد و اگر بچگی که بسیار کند بانند که در تمام وجودش رنج و درد حادث گشته است
و بچگان را دار و یک نم باشد و چربی بچگی را بپاید و دایه آنکه هر چه از بچگانم و ولادت تا یک ماه دار و مقدار دانه بزرگ بدین بجه یک ماهه تا که
یک سال شود و داری آن مقدار یک بچه بدو گشت بر دار و بدین بجه یک ماهه بچگی شیره خورد و مانند کی طعام هم خوردن گیر آنگاه دار و مقدار شیره گنار
بدیند و اگر شیره بگذارد و طعام خوردن گیر داری مذکور مقدار کند بدیند و برای کودک هر مرض بچه دار و با فصل امراض بچگان که از بالاکت و ک
گویند گفته خواهد شد و اگر بچه دار و خورد و اندر بپستان دایه طلا کنند که وقتیکه بچگی در شیره داری مذکور نیز در شکم بچه برود و داری اسهال و سینه بچه را
بناید داد و حقه بناید کرد و وقتیکه ضرور شود که چیزی و اسهال و حقه چیزی دیگر علاج نباشد ناچار باید کرد و بچگی که مغز سرش نقصان پذیرد و در آن
تا کوشن بسبب با که بواسطه نقصان مغز غلبه کرده است مناک افتد و آنرا شکی پیدا آید و ضعف بستی روی نماید باید که روغن ستور را با دار و بامی شیرین
شکل کویا و کن نیمه بنوشاند و بر تانکس نیز طلا کنند و اگر از جهت دفع مناک سر آب سر بر روغن زده تر سازند تخوان کاسه سر که روی مناک
وقته است و دفع گردد و بچگی که در نافش بسبب غلبه باد و متنفخ و در و پیدا آید باید که علاج او بدار و بامی که دفع باد اندک بکنند بدین طریق روغن بدار و بامی مذکور
بچرخانند تا طلا کنند با آنکه دایه های مذکور سخن کرده بنیاف بچگی طلا کنند یا آنکه دایه های مذکور را که ساخته بر نان طلا کنند و یا گری ازین دار و بامی و اگر بچگی که شکی
حادث گردد بدار و بامی که دفع تلخ باشد علاج کنند و اگر رسوت آس کرده بچگی را بنوشاند و در مقعد طلا کنند تا دفع آید و بچگی که در سینه رنج و درد دارد

ک

و خراب باز گشته است اول و کلیه شریک و پهل دراز و بلند و کوه و نمک سنگ بر خطی گفته شده بنزد و آن که آن یک پشه شیر خوار باشد آن بچه شیر طعم شیر و خور و خور
 ستور باشد و پهل دراز و کوه و بلند و بلند و پخته بداند و مقداری از آن بطریقیکه تواند بنوشات و بچه که فقط طعام بخورد از جهت آن ببول و دیو و پهل در
 و بارنگ شده و انگور و دو بر می گرفته و کاسه ساخته بدان روغن سقزین و مقداری مقاری بچه را بخورد ازین پنج علت حادث نگردد و بچه قوی تر شود
 و دراز و عمال شود و بچه را بر طرفی کنا گیند که بخش نیاید و بچه را خوشحال بارند و بروی غصه نکنند و ویر بچگاه در مساند و کله خط از احوال او غافل نباشند
 و چون بچه در خواب رفته باشد بزودی بیدارش نکنند و بزود کنارش نکنند و نگارند که ازین چیزها رخ حادث شود و بچه را چون قوت نشستن نباشد
 بکاف نشاند و چون قوت نشستن باشد تی ریج بنشانند تا کوزنگردد و در آنچه خوشی بچه باشد همان کنند اگر نگاه داشت بچه بدین گونه کند هر گاه بطنی گرفتار
 نگردد و نیک بالاید و بچگان را از باد و گرمی آفتاب نگاه دارند و چنان بدانند که در شمش برق در نظرش نیاید و زیر وخت نیز رفتن ندهند و آمینه نمایند
 و در بسیار خانه ها گردانند و از سایه آدمی و از آسیب چشم زخم و از خطر نظر دیو و ام صبیان محفوظ دارند و بجای ناپاک گردیدند و بالاسر با
 برنارند و از حملگی شیب فرزند باشد و هموار نبود نگاه دارند و در کار آب نشاندن از آنش نیز نگاه دارند و اگر مادرش یا دایه اش شیر خندان نباشد
 شیر بدین و اگر شیر نباشد بشیر ماده گاوی یا بیداد و چون شش ماهه را شود آشفام سبک نیک بچشاند و بچه را تمنا نگذارند و براس
 ستارگان صدقه هر ستاره که باشد بدینند و بر عای خیرند تا نماید استوان نشانیهای بچه آسیب گفته می آید علامت آسیب است که بچه یازد
 و تیرس و میوش گردد و بدندان و ناخن نام خود و نام مادریاید و بدندانها با هم بسیارید و آواز بکند و فازه آرد و ابوی بالاسر و بالاسر
 و کوه از دستش ایوب بداند که دروغ غلط خام افکند و آواز درونک نمویف برادر و شها بسیار بیارمان و لاغر گردد و در آن امش و زوز سست گاش
 و بوی اندامش مانند بوی اندام کوموش بر آید و نیز از نام ابوی مای و بوی گرم او در سر یا در شیز از مقدار خود که بنوشد بر تیر با نکه چون بچه را
 وقت تعلیم رسد بدانچه مناسب حالش و اندامش و سن او است و چون بست و پنج ساله شود او را بازن و از ده ساله کاح گفت و اگر در سبت پنج سالگی
 و از نیمی او زنی را علق شود و یا عورت از شانزده سال کم باشد و حامله گردد و اغلب نیست که بچه در شکم او ببرد و اگر زاده شود کم عمر نماید و زود
 ببرد و اگر حیوانات زید و معات و وجود و حواس خمس و در نقصان و ضعیف باشد عورتی آخر در سال یا در سینه سال و یا آنکه با علت بود او را حمل کند
 نماند و همچنین اگر در آخر در سال یا در سینه سال بود حمل از لطفه او ماندن ندهند و اگر چنین پیش از سه حال مدت حمل فساد خواهد کرد عورت و
 و ننگه ران و مشانه و زرد رنگ و خون بیرون افتد چون این علامتها پیدا آید باید که اشیا سرد بخورد و بلز نام و نیز طلا کند و نیز اشیا
 سرد و آب آس کرده در آب اندازند و عورت مذکور را درین آب بنشانند همچنین علاجه های دیگر که سرد باشند در کار برند و نیز داروهای حیوانی که در
 شیر چوشانند و بخورند و اگر زن آله ای پاک شود در پهلوی در پشت پیدا آید و خون ظاهر گردد و شکم پر باد شود و بول نیز بسته گردد و میقاری وی نماید اینها
 علامات سقوط حمل نیز انداید که درین حال انواع علاج سرد که مناسب است و علاج های سرد و چرب تمام کنند و اگر شکم حامل بسیار در دکن بسیارند
 یا کجی و بلطخی و خافسک گمانی خورد بر آب گرفته و جو کوب کرده در میان شیر جوشانند و در آن شکر مقداری که در کسبت انداخته بنوشانند
 و اگر شکم حامل پر باد شود و نمک سوختل و شیر را بر گرفته در میان شیر گاواناخته جوشانند و مقداری بنوشانند و اگر خون بسیار از فرج روان شود
 بسیارندگی که خانه زنبور باشد و آن زنبوران زرد رنگ میباشند در میان تل نمک خانه میکنند و بعضی گویند در ازین خانه انجمن باری ست و آن
 مشوسنت باید گرفت و با لودگل و معانی که در وقت تولد و کل سحر و قیر و رسوت و اگر این جمله است نیاید آنچه اینها دست آید در کار برند نوع دیگر از شکم
 داروهای نادر و صفا دکن انجید دست دهد باریک کرده با شیر گوسفند یا شیر ماده گاوی آس کنند و شکر انداخته بنوشانند خون بازماند یا داروهای
 آسپادکن یا شیر گوسفند یا شیر ماده گاوی هم بران طریق اول بدین یک سال که سنگها را بر سه آس کرده با شیر آمیخته بنوشانند جایا بر که بخته باشد
 و کسیر و سالک سنگها را و روغن یعنی ماش آبی که در لب آب یافته میشود و دیگر چغیای گیاههای آبی جوشانند و شکر انداخته بنوشانند

نوع دیگر با شیر دار و بای نکر و حداد کن برنج شالی سال آس کرده در دیابا شیر دار و بای مذکور جانم که در شفا بر گیرد وانی خون کور رفع شود و از خون
 مذکور نظر نشود اما شکم حامله در کن بسیار نملیحی و دیوار و کعبه کونی هر سه متساوی گرفته در شیر چوشانیده بنوشانند در مذکور بر رفع دیگر دار و بای
 بر کند حداد کن آس کرده در شیر چوشانیده بنوشانند همین مذکور به دفع دیگر در کوشانی و بنای قمری و تن اول کلبه کعبه کالی و ملبیحی برابر گرفته و جو کوب کرده
 در شیر چوشانند و بدیند اگر بنگونه فی الحال علاج کنند سقوط حمل نشود و در بزودی رفع کرد و چون حمل ازین جمله تا بیریاری در رحم قرار یابد میان
 از ان گذرد آس کند و در شیر گاو و اندازند به برنج سال درین شیر بنهند و بخورند به شود و اگر عورتی را سقوط حمل میشود اول روز فاقه بکنانند تعب و
 آشام غلهای خشک چنانچه شامخ و کدو و کتختی و غیره و بی روغن بنهند در ان اشیا می تی چون سندی و پیلپل در از یا پیلپل در و انانیا مقادیر
 انداخته بنوشانند و اگر حمل چهار ماهه سقط شود چهار روز تا شام مذکور به بدین معنی که مقدار ما بهار که حمل باشد همانقدر روزی شام مذکور
 بنوشانند و اگر بعد سقط حمل نشاند و شکم در کن اشیا نیز که افزاید آس کسنگی باشد باقی که خوردن دهن یا با شرب ارش است اینجه بنوشانند
 و ترکیب ارش و فصل اشرب به بین و گاه باشد که از سبب غلبه باو حمل در رحم چنشت چونکه چنین شود باید که در غنمای نرم حامله مذکور بنوشانند
 یا گوشت کرل چوشانند و در آن برنج سال انداخته بنهند و آشام کنند و روغن ستور یا روغن کنجد بسیار انداخته بنوشانند و اگر بدین نوع مرض بزودی علاج
 نکند بچه در شکم بزرگ و دیگر مغزبل خام و ماش چوشانند و روغن کنجد در ان بدیند زنا و تا هفت روز بنوشانند و اگر کچ از مدت حمل زیاد شد شکم مان یا
 که حامله را بگویند که شالی بسیار در باون انداخته بگویند یا بر گردون یا بر اسپ بدر قمار یا بر شتر سوار شود یا بر دوپانشتین و اگر سبب غلبه باو حمل شکم
 و شکم حامله بر نیاید با هستگی بچه در شکم بچید حامله مذکور را اشیا یک فریبی آنرا بخوراند و شور بای گوشتیکه افزاید آب منی ان خوردن دهن و گاه باشد که
 پیش از ظهور اعضا بچه با مخالف در رحم درمی آید سبب آن شکم حامله گاهی برمی آید و گاهی فرو می نشیند و نیز سبب آن جان شکم بچه در می آید و
 اعضا ظهور نمی یابند خلق پندارند که کیکی آسیدب حمل را بر بوده است و این مرض را ناکو در نامت از جهت صلاح انچه علاجها برای دفع بقیه کسنگی حمل
 گفته شده است بکنند و اگر عورتی را دام سقط حمل میشود از جهت دفع سقوط در اول ماه ملبیحی تخم ساگون دیوار و کعبه کالی متساوی کرده
 سحیح کرده در شیر ماده گاو که گوساله او نموده باشند انداخته بنوشانند و دوم ماه انبارا کوبی سیاه و تامله پی و ستاور برابر گرفته و با شیر سحیح کرده در شیر مذکور
 انداخته بنوشانند و سوم ماه بانده درخت و کعبه کالی و برنگ کلبه متساوی گرفته سحیح کرده در شیر ماده گاو و انداخته بنوشانند و چهارم ماه جو آسته
 کلبه کعبه کالی و راسن و ملبیحی در شیر مذکور انداخته بنوشانند و پنجم ماه کسائی خرد و بزرگ و کعبه کالی و شکوفه برگ درختان شیر دار پوست درختان شیر دار
 یا شیر ماده گاو آس کرده و در شیر مذکور روغن گاو و انداخته بنوشانند و ششم ماه تهون و بریار او سجنه و خا خشک ملبیحی متساوی گرفته در شیر مذکور آس کرده
 بنوشانند و هفتم ماه سنگهارا پنج نیلوفروانگ و کعبه کالی و ملبیحی با شیر آس کرده و در شیر گاو و انداخته و ششامه بنوشانند و هشتم ماه کعبه کالی خرد و بل بلول
 پنج هر پنج دار و بای مذکور گرفته در شیر گاو و جو کوب کرده انداخته بنوشانند و نهم ماه ملبیحی و جو آسته و کعبه کالی و کلبه کعبه کالی و جو کوب کرده انداخته
 چوشانید و بنوشانند و دهم ماه کعبه کالی و سن صبی برابر گرفته و جو کوب کرده انداخته چوشانید یا شیر ماده گاو بنوشانند یا داروی مذکور در شیر انداخته
 چوشانید بنوشانند و یازدهم ماه ملبیحی و دیوار متساوی گرفته در شیر چوشانند بخورند و اگر برین طریق علاج کنند بچه در شکم روشن بسیار
 و شکم حامله رو نکند و بزرگی که بی زاد ان تا مدت شش سال حامله نگردد و بی از ان فرزند آرد آن فرزند کوفته عمر باشد و اگر حامله را زخمی پیدا شود
 استفراغ بکنانند و اشیا شیرین و ترش یا طعام خوردن دهن تا باو در مجرای خود با سالی روان گردد و بجه از دار و بای سمن نخ پنهانند
 و طعامی مخالف حمل نباشد بخوراند التون دار و بای که نافع اند گفته می آید بسیار بطبق زرد و کعبه کالی گرفته و در کحل انداخته سحیح
 کند تا که تواند بدهد و حصد در روغن گاو یک حصه آمیخته بچشانند نوع دیگر برای وسکنه همی و طبق زرد در کحل سحیح کرده بار روغن گاو بچشانند
 بچشانند نوع دیگر بار کنگ و در کعبه کالی و سحیح کرده باشد در روغن ماده گاو در کحل سحیح کرده بچشانند نوع دیگر زرد سمنید و ب سفید

باب سوم فصل اول تقسیم علامات امراض بران بر قسم آن

کامیصل در کمال حق کتت و باشد و روشن گاو اینخته بچشاند ازین داروهای پرورش خوب یابد و فربه گردد و قتل امراض ازین باب سوم در بیان علامات
 امراض علاجهای آن و این باب بایندهی ندان و چکیتسا استحقان گویند و این باب تالیفات و مفیدت فصل است فصل اول تقسیم علامات امراض
 بیان قسم آن با آنکه چون علاج کردن موقوف بر شناختن مرض بود و بدین سبب چیزیکه از آن مرض شناخته شود و آنرا ندان گویند فصل اول این باب
 ذکر کرده شد و هم ازین جهت ندان هر مرضی در قسم اول از دو قسم فصل آن آورده شد و ندان و معنی دارد یکی آنکه مرض از شناخته شود و بدین معنی حکم
 و بر پنج نوع است اول ندان و دوم پورب و سوم روپ و چهارم البسی و پنجم سنیله اما ندان که خاص است آنرا گویند که از زحمات پیدا شود و آن نیز
 بر انواع است یکی غذایی ناموافق و دوم حرکت زیادت از مقدار خود چنانکه کسی که در آن بسیار روز و در کون و در دیدن که آن تحت کشیدن مانند آن است سوم آن
 و چهارم زدن پنجم غلبه خاطر و ششم غلبه خون و لو پورب روپ چیزی را گویند که پیش از حدوث زحمت از آن معلوم شود و اگر این کس زحمت خواهد شد و
 و آن بر انواع است یکی راسا مان پورب گویند و دوم راسیکه پورب گویند راسا مان پورب چیزیکه است که از معلوم شود که زحمتی حادث
 خواهد شد و این معلوم نشود که زحمت غلبه خاطر خواهد شد و بسبب پورب روپ عبارت است از آنکه نشانی مرضی که باشد که پیش از حدوث آن مرض
 بسبب نقصان خاطر پیدا آید و آنکه نشانی زحمت راسیکه پورب روپ آن زحمت نامند و نشانی هر زحمتی و فصل آن زحمت گفته خواهد شد و اما روپ
 عبارت است از نشانی که بعد حدوث زحمت بسیار ظهور یابد و البسی فائده است که مرضی را بسبب روپ یا بسبب نوعی از چهار نوع طعام یا از
 افعال خفاچه حرکت و خواب و بیاری و مانند آن که اینها را بنامی بهار نامند حاصل شود و هر یکی از دارو و طعام و فعل اندک و کور برش نوع است یکی
 آنکه ضد و فعل سبب بعضی باشد چنانکه کسی که از بلغم سرد و جادوت شود و تبدای گرم چنان که سستی و حیت و مانند آن زائل گردد و این داروها ضد و فعل
 بلغم از چنان که از ماندگی بسبب حرکت کردن کسی را با زور آورده تب پیکند و او را شور بای گوشه مرغ و یا جانوران دشتی چنان که زجاج و در لاج
 و لاده و مانند آن و بر سر پنجه می خورند و این طعام فزایل ماندگی و باد است و چنان که از خواب کردن در روز کسی را که غلبه آورده باشد
 او را بیاری شب مفید است و این بیاری ضد بیاری روز است زیرا که خواب روز چرب است و بیاری شب خشک است و دوم آنکه ضد و فعلی مرضی باشد چنانکه
 زحمت اتیسار داروهای قابضه مثل پارسی و موکمه و مغزبل به بند و این داروها ضد زحمت اتیسار از چنان که مرضی را که در داروهای قابضه
 مثل عدس به بند و این فزایل اتیسار است و چنانکه یکسبب زحمت ادراوت حادث شده باشد در قد مجازفته زور کرده بول غلط و با درون رود و این فزایل
 فزایل زحمت مذکور است سوم آنکه ضد و فعلی مرضی بود چنانکه آسای سبب غلبه با و حادث شود و با درون آسای کار و سه سوال آسای گویند
 زائل گردد و این رو ضد و فعلی سرد است و چنانچه تپیکه از سردی حادث گشته باشد بجهت دفع آن آشام برنج گرم بنوشند و این آشام ضد و فعلی
 سردی و تب است و چنانکه از خواب کردن در روز کسی از زحمت تن حادث شد و باشد او را بیاری شب مفید است و این فعل ضد و فعلی خواب
 روز و زحمت تن است چهارم آنکه ضد سبب مرض نباشد لیکن اثرش همچو اثر ضد سبب آن باشد چنانکه از غلبه تلخ و مایل حادث گشته پنجمه سبب
 از جهت دفع آن داروهای گرم کرده سخت میکند و آن داروی گرم ضد تلخ نیست لیکن از قوت خود که آنرا پر بجا و گویند مایل اگر تلخ حادث
 شده آنرا زائل میگرداند و چنانکه برای دفع مایل مذکور غذای غلماهی گرم چنانچه ماش و ماهی خوراندند و این طعم ضد تلخ نداند و چنانکه از غلبه با درون
 انما و با شود و او را با فعال مخوف می ترسانند و ترسانیدن ضد با و نیست پنجمه آنکه ضد مرض نباشد لیکن اثرش همچو اثر ضد مرض بود چنانکه در حالت
 زحمت تی پینچل و مانند آن داده میشود و پنچل ضد این مرض نیست لیکن اثرش همچو اثر ضد مرض است و چنانکه اتیسار که از غلبه تلخ پدید میشود
 و بر اثر می نوشند و شیه ضد اتیسار نیست لیکن اثرش ضد اثر اتیسار است و چنانکه زحمت تی که لقی کناسیدن برود برای آن زور کرده تی برود
 آرد و این فعل ضد مرض مذکور نیست لیکن اثرش ضد مرض است ششم آنکه سبب مرض نباشد و لیکن اثرش ضد مرض بود چنان که سبب
 سوخته گردد و او را خود خام حق کرده سخت میکند و عود سبب ضد مرض است و زحمت لیکن از قوت خود که آنرا پر بجا و گویند سوخته را

بسیار اند و چنانچه از نوشیدن شراب زحمتی که از ناله می گویند عارض شود از جهت دفع آن شرابی نوشانند و این شراب ضد شراب است نه ضد زحمات
 مذکور لیکن زحمات مذکور را ناله میگردانند چنانچه از ناله که سبب کثرت حرکت بود زحمات او تمهیدیه حادث بود و او را آب آشنا کردن جماع کردن مفید و
 این علامت ضد ناله مذکور از ناله ضد زحمات او تمهیدیه لیکن زحمات را ناله میگردانند و چون هر یکی از دارو و طعام و افعال شراب نوع است مجموع
 انواع این هر سه شکره میشوند و اگر مریض مذکور را با رو یا با طعام یا با افعال ضرر حاصل آید و مرض زیاد شود و فرسایش را آن آهسته آهسته در این مرض نیز
 زحمات معلومی شود و اول ندان که غامض است مگر به شرح قسم کرده شده است و این قسم شش می شود چگونه آید جواب چون با رو یا با طعام یا با افعال مریض را
 ضرر رسد و مرض زیاد شود و ناچار آن دارو و طعام و فعل سبب مرض بود و داخل در زمان که خاص است باشد و در این مرض را آن آهسته آهسته
 شخصی بول لعل میکند و این بول احتمال دارد که از زحمات پرمیول باشد و احتمال دارد که از زحمات رکیت در آن خون لعل بول کرده شود
 باشد پس نشانی این هر دو زحمات یکسان است طبیب تشخیص مرض مردم کردن نتواند باید که از جهت مرضی که آن را غلبه و گمان معلوم کند علاج کند
 اگر فائده حاصل آید بدانند که همان مرض است و اگر فائده نشود و مرض زیاد گردد بدانند که مرض دوم است و سنیپرت عبارت است
 از مجموع کیفیت حدوث مرض طریق آن و خلط فاسد که سبب آنست و مقدار آن خلط و غلبه عرض آن و محل فساد که در آن محل خلط مذکور شد
 مرض پیامی آرد و متنوع شدن سنیپرت بچند اعتبار است باعتبار عوارض و انواع مرض که آنرا سنیپرت می نامند چنانچه گویند که با بر شست نوع آن
 و سنیپرت نیز بر شست نوع است باعتبار غالب بودن عرض یک خلط یا دو یا سه یا با اعتبار غالب بودن یک خلط یا دو یا سه چنان که از غلبه باد
 کسی استیحاوت شود و باد را شل است غرض سنیپرت خشکی و سردی و سبکی میان این هر سه عرض با یکی غالب خواهد بود و یا هر سه و چنان که غلبه باد
 یا دو خلط یا هر سه خلط مرض حادث شود و باعتبار هر نوعی از غلبه مرض نوعی دیگر خواهد بود پس سنیپرت بدین اعتبار نیز بر انواع بود و غلبه باد
 خاطر را و غلبه خلط را بکلی نامند و باعتبار تالیع بودن مرض هر مرضی دیگر را که آنرا سرد و دهان نامند و باعتبار تالیع بودن مرض هر مرض
 دیگر را که آنرا سرد و دهان گویند و باعتبار قوت مرض که آنرا بل گویند چون چیز با سبب از آن بلغم زشت میشود و اگر مجموع آنچه باز شست شده باشد
 و علامتهای حدوث زحمات بلغم که آنرا پورپ روپ گویند موجود شده باشد و مرض سبب جمیع اسباب خویش حادث شده باشد و علامتهای
 مرض که آنرا روپ گویند بهم پدید آمده باشد یا آنکه مرض با قوت است و اگر چنین باشد بدانند که ضعیف است و قوت ضعیف زحمات باد و
 تلخ برین طریق با پیشاخت و باعتبار زمان چنانچه فصل غلبه کف سبب است کفیکه درین فصل حادث شود قوی بود و کف در فصلی دیگر چون قوی
 نباشد و چنانچه وقت فجر وقت غلبه کف است و وقت است و وقت غلبه تلخ است و وقت غروب وقت غلبه باد است و در ثالث اول شب
 کف را غلبه است و در ثالث اوسط تلخ و در ثالث آخر باد و چنانچه از متصل خوردن طعام کف غالب می باشد و وقت بهضم تلخ غالب می باشد
 بهضم شدن باد غلبه میکند پس مرضی که باعتبار غلبه خلطی در وقتی حادث شود نوعی باشد و آنکه باعتبار غلبه خلطی در وقتی دیگر حادث شود نوعی دیگر
 باشد پس ناچار سنیپرت باعتبار زمان نیز متنوع گردد و باید دانست زحمات بدنی طبیعی هر نوع که باشد از سبب خلط فاسد حادث
 بشود پس خلط فاسد و اختلاط بسبب غذای ناموافق و زمان و حرکت بسیار و مانع آن زشت میشوند چنانکه بالای این تفصیل گفته شد مرض از
 مرضی دیگر نیز حادث میشود پس اول ندانیم سبب مرض و من نیز باشد چنانچه از ناله که در وقت بلیا شد رکیت حادث میشود و گاهی از رکیت تب
 پیامی آید و از تب و رکیت و من نیز حادث میشود و زیادتی به زحمات آرد و گو که نوعی از زحمات شکل است ظاهر میگردد و آنرا در روگ آراس پید آید و از روگ
 آرد و روگ و گو که حادث میشود و از زکام سرفه پیامی آید و از سرفه نقصانی امج و کمی دمعات و از سبب نقصانی اینها زحمات را جر و گو پیامی آید
 و هر زحمتی که هست چون قوی میشود زحمتی دیگر پدید آید و بعضی زحمتهای آنکه چون دیگر زحمات پیامی آید و خود زائل میگردد و مرض دوم باقی میماند
 چنانچه از تب رکیت حادث میشود و تب زائل میگردد و رکیت باقی میماند و بعضی امراض چنانکه آنکه مرض دیگر هم پیامی آید و خود هم

فصل دوم در مرض تب

باقی میان آنچه نوزک نام که سر را سپیدی آرد و خود هم میماند و چنانچه بواسطه آن که در او رنگ نگیرد و خود نیز باقی میماند و بعد از آن در وقت بروز تب در او وجود آردی از هر نوع جمع میشود و برای آنکه طبیب را شایسته که این نشانههای هر مرضی گفته می آید بگوید تمام نموده و نمیدارد علاج کند و البته علم و حکم
 فصل دوم در مرض تب و آن تشبیه و قسم است ششم اول در بیان علامات آن بدانکه نخستین تب ذکر کرده شد که از جمیع مرضها مرض تب
 قوی است که پیش از جمیع امراض وجود تب آفریدند که محیط تمام بدن و فرود گیرنده دل و جوارح حس است و از زحمتهای دیگر قوی ترست و قوت
 ولادت و موت مخصوص تب میشود و جز آردی از دیگر حیوانات تب را تحمل کردن نتواند و جسم نامی و غیر نامی را تب می آید و تب بهر جنس مخصوص
 بنامی خوات چنانچه تب فیضان را با کل جگر گویند و تب اسپان را با کبجه جگر گویند و تب ستوران را اسیب تب گویند و تب ان را در بزبان را بر لب جگر
 و تب شیران را با لثه جگر و تب گاو و میشان را با در و تب آهوان و مانند آنرا مگر روگ و تب پرندگان را با کبکها و تب پدما به بیان مانند
 و تب بلخ و مانند آنرا نیکهها کحات جگر گویند و لیکن تب آب زکار است و تب زمین شوری وی و تب درخت خشک شدن او و تب لسان نیکه
 جمهور حکمای هند بر پشت نوع است و نزدیک بعضی بر سبب پنج نوع و این هر دو نوع در وقت نوع موافق اند و قسم ششم را بعضی شده نوع غنیا
 کرده اند و آن پشت نوع اینها اندکی تب باد و دوم تب تلخه نسوم تب بلغم چهارم تب باد و تلخه پنجم تب باد و بلغم ششم تب تلخه و بلغم هفتم تب سرد غلط
 ششم تب خارجی که آنرا ان تک گویند و آن بر انواع است پیشتر گفته خواهد شد کسی که اشیا را که از آن غلط غالب میشود مگر تب که در چون
 آنکس اخلاط غلبه کرد و در مقام آسای در آید و خلاصه طعام را زشت گرداند و قش معده را از جای خود منتقل سازد و آنکس تب پیدا آید و
 حادث شدن بدین طریق سینه است و مرضیکه در آن بیکبارگی آتش گرسنگی مرضی از سبب زشتی غلط کم شود و در اندام وجود همس
 آتش افزود و پیش بقرار کرد و تمام اندامش در دکن آن مرض تب باشد و علامتهای تب که پیش از تب پیدا آید و آنرا پورپ روپ گویند
 نیست که بغیر کار کردن ماندگی حاصل شود و دل بکجا نباشد و رنگ بدل گردد و فرقه دهن بگرد و چشمها پر آب باشند و گاهی گرمی و گاهی سردی
 و گاهی باد خوش آید و زمانی خوش نیاید و فازه آید و اندام گران نماید و موی اندام ایستاده شود و آرزو بر طعام نباشد و جهان نظر تا بیک
 نماید هیچ چیزی خوش نیاید و سردی زیادت باشد چون این علامات در کسی پیدا آید باینکه آنکس تب خواهد آید و این پورپ روپ و پشت نوع
 تب است و چون در میان نشانههای مذکوره نازه زیادت باشد بدانند که تب بادی خواهد آید و اگر چشمها آتش افروخته شود بدانند که تب تلخه خواهد
 و اگر آرزو بر طعام سخت اندک باشد بدانند که تب بلغم خواهد آید و اگر نشانی غلبه دو غلط باشد بدانند که تب دو غلط خواهد شد و اگر نشانی غلبه هر یکی
 از سه غلط باشد تب هر سه غلط پیدا آید و علامتهای مرضی که آنرا روپ گویند از آن هر نوع تب گفته می آید علامات تب بادی آنست که چون
 تب بادی حادث شود اندام بلرزد و زورت زبانی شود و زمانی کم گردد و خلق و لب خشک گردد و عطسه بیاید و اندام گران خشن و خشک نماید
 و در دکن و سردی و دل شکر زیاد در دکن و فرقه دهن زنجت و بد شود و غلط خشک باشد و باد و شک گرفته ماند و فازه آید و خراب نبود و علامات تلخه
 آنست که تب با قوت آید و حاجت مستراح زیاد شود و غلط نرم افتد و خواب اندک باشد و قوی آید و حلقوم و لب بی و دهن بچته گردن و خوی آید
 سخنهای یاوه گوید و فرقه دهن تلخ باشد و تنگی و بیوشی و تپاک شود و بخوردی چنانکه بخوردن بسیاری و سخت شدن آن میشود حال آید و رنگ چشم و لب
 و غلط زرد گردد و در آن سر باشد چنانکه همه چیز را در گشت بیند و علامات تب بلغم آنست که مرضی وجود خود را چنان داند گویا که بجایه چیزی آید
 و قوت تب اندک باشد و کالی آید و فرقه دهن شیرین باشد و رنگ چشم و لب و غلط سفید باشد و دست و پای چنانچه در آن تواند آرزو بر طعام نباشد
 و مریض خود را سید و اندام گران و سرد باشد و قوی کردن خواب و بویهای اندام ایستاده شوند و خواب بسیار آید و زکام شود و سردی پیدا آید و آرزو
 گرمی شود و گرسنگی نباشد و علامات تب که از غلبه باد و تلخه بود آنست که تشنگی بسیار شود و بیوشی باشد و پیش نظر او همه چیز در گشت آید و جهان در
 نظر تاریک نماید و تپاک باشد و خواب نیاید و سردی در دهن و خلق خشک گردد و قوی آید و مویهای اندام ایستاده شوند و آرزو بخوردن هیچ چیز

نباشد و بندگاه بشکنند و فازه آید علامات تب باد و بلغم آنست که مرض وجود خود را چنان دانند گویا که بجای آنکه تب پدید آید و بندگاه بشکنند و وجود گران نماید
و خواب بسیار آید و سردی در رگن و زکام و سرفه پدید آید و خوبی نیاید و تپاک شود و زورت میانگی باشد علامات تب که از غلبه تلخ و بلغم باشد آنست که آب
در چنبره باشد مثل صمغ و فزّه و کهن تلخ گردد و تب را پدید آید و اندکی میوه میستی باشد و تشنگی و سرفه شود و آرزو بر طعام نباشد و زمانی ستری
وزمانی گرمی پدید آید و آب در دهن بی قصد بیرون افتد علامات تب که از غلبه سسته خلط بود و آنرا تب سنپات گویند آنست که زمانه
تپاک شود و زمانی سردی حاصل شود و زمانی بندگاه سرد استخوان در وقت و زمانی در وقتند و چشمها ملل گون چرک آب و پاک ورت باشد و تر بچون
شوند و معنی تر بچون بعضی گویند آنست که چشمها ننگ شوند و بعضی گویند آنست که در چشمها ننگ افتد و گوشها در گوشند
و چنان و هم گفتند گویا که آوازها در گوش آدمی افتد و خلق را چنان بیدار کند گویا که از چشم جو چشم شالی پر کرده اند و چشم بسته ماند و بیوشی شود و یا
گند و دمه و سرفه پدید آید و آرزو بر طعام نکند و هر چیزی پیش نظر او در گشت نماید و سردی بسیار باشد و در روز خواب بسیار کند و در شب خواب نیاید
یا آنکه هم در روز و هم در شب خواب کند یا آنکه در روز و در شب خواب نیاید یا خوب یا بد یا اصلا نیاید و گاهی لب از دت بسیار اندکی
خوی آید و گاهی سردی و گوید و رقص کند و بخندد و بگریزد و دیگر افعال ناسازگار کند و زبان سخت و درشت و سیاه گردد و دست و پای سست شوند و خوبی
یا کف و خون تلخ آید و بینی از دوسر سوسوی انگند و تشنگی باشد و سینه و دل در رگن و بول و غائط بی ردتی بسیار اندک کند و دست و پای اندکی
دیگر بسیار لاغر شود و از خلق آواز خزره آید و در اندام و دوهای سیاه و ام افتد و در بند و سخن اندک گویا یا مطلق تلخ و دهن بیوشی گوش و تشنگی پدید آید
از نخبه علامات بدانند که تب سنپات است و اگر جمله نشانیها گفته شده اند تمام و با قوت باشد و اگر سنگی نبود و هر سه خلط پر زور باشد مرض را
استاده بدانند معنی بلعلاج به شدنی نیست و اگر نه چنین باشد باز مرض از تب سنپات بد شواری نیاید و تب سنپات بر سینه نوع است
یک نوع آنست که در آن باد و تلخ را زیادت غلبه بود و بلغم را غلبه کم باشد و علاماتش آنست که همه چیز پیش از او در گشت نماید و تشنگی و تپاک زیاد باشد
و وجود گران نماید و سردی در رگن و دوم آنست که باد و بلغم را در آن زیاد غلبه بود و تلخ کم باشد و علاماتش آنست که سردی و سرفه زیاد شود و آرزو بر
غذا نباشد و چشم بسته ماند و تشنگی بسیار باشد و تپاک باشد و اندام در رگن و سوم آنست که در آن بلغم و تلخ را زیاد غلبه باشد و باد کم بود و علاماتش
آنست که مرض را قوی شود و زمانی سردی و زمانی گرمی باشد و تشنگی بود و بیوشی پدید آید و در رگن و چهارم آنست که باد در آن زیاد غلبه است
و تلخ و بلغم کم بود و علاماتش آنست که سردی در رگن و سخن یاوه گوید و اندامش گران شود و همه چیز را در گشت بدین و حاق او
خشک گردد و او را تشنگی زیاد گردد و پنجم آنست که در آن تلخ را زیاد غلبه بود و باد و بلغم کم شود و علاماتش آنست که بول و غائط ملل بود و تپاک تشنگی زیاد
و خوبی آید و مستی بود و وقت کم گردد و بیوشی باشد و ششم آنست که در آن بلغم را زیاد غلبه بود و باد و تلخ کم باشد و علاماتش آنست که مرض را کابلی پدید
آرزو بر طعام نباشد و آب از دهن رود و تپاک قوی و تند را دور آن سردی پدید آید و در بلغم تلخ و پنجم آنست که در آن باد را غلبه
کم بود و غلبه متوسط باشد و بلغم را غلبه زیاد بود و علاماتش آنست که زکام قوی آید و کابلی باشد و تند را شود و آرزو بر طعام نباشد و اگر سنگی کم بود
که در آن غلبه باد را کم بود و کف را متوسط باشد و تلخ را زیاد و علاماتش آنست که بول و غائط و چشم زرد گردد و تپاک تشنگی و دوران سرفه پدید آید و آرزو
بر طعام نباشد و ششم آنست که در آن غلبه خلط تلخ را کم بود و بلغم را متوسط باشد و باد را زیاد و علاماتش آنست که سردی در رگن و اندام بلزد و شود
و یاوه گویی قوی پدید آید و آرزو بر طعام نباشد و ششم آنست که در آن تلخ را غلبه کم بود و باد را متوسط باشد و بلغم را زیاد باشد و علاماتش آنست
که مرض را سردی پدید آید و اندام گران گردد و تن را او یاوه گوئی و در سردی استخوان پدید آید یا زده آنست که در آن غلبه بلغم را کم بود و باد را متوسط
و تلخ را زیاد باشد و علاماتش آنست که غائط نرم باشد و اگر سنگی کم بود و تشنگی و تپاک پدید آید و آرزو بر طعام نباشد و آرزو در گشت آنست که در آن
غالب بلغم را کم بود و تلخ را متوسط باشد و باد را زیاد و علاماتش آنست که دمه و سرفه و زکام پدید آید و تشنگی در دهن باشد و پهلوی در گشت این واژه نوع

در روز هفت روز و نزدیک بعضی در روز چهارده روز شود یا ببرد و نشانی دلیل زینست و درون آنست اگر مل پخته باشد زنده ماند و اگر دعوات پخته باشد ببرد و
 و اینست چنانکه مل آنست که اگر زحمت روز بزرگم شود و قوت مرض را زیاده کرد و دعوات باقتل باشد بدانند که مل پخته است و اگر نشانیها بر عکس آن باشند
 بدانند که دعوات پخته است و چون مرض از مائهای مذکوره خلاص یافت بدین زحمت نمیزد زیرا که کامل مدت میرانیدن این زحمت مرض را بیشتر
 و چهار روز و بیشتر نیست و درین زحمت فاقه نیز ناست و چهار روز گفته اند و بیشتر فاقه کنانیدن در طبها مذکور نیست با اتفاق و تب خارجی که آنرا آنست که
 گویند تبی است که از رسیدن زخم تیغ یا تیر یا چوب دستی یا مشت یا لگد و یا افتادن از بلندی و یا از دعای بد زبان یا از طلسمات افسون گران یا از
 گیاههای زهرناک یا از خوردن و گاهی بس یعنی زهر یک سبب ترشیدن یا گندگشتن یا سوختن تیزی آن میرود و میرانیدن نمیتواند اما زهر مذکور تب و زخم
 پیدا می آید و یا ازین سبب که آرزو بر عورت کند و عورت را نیا بد یا از خوردن یا از غصه یا از اندوه یا از سبب دیو پری و مانند اینها حادث گرد
 و باید دانست که این جمله چیزها حاجت خاطر را زیادت میکنند بدان سبب تب می آید از هر خطی که آن تب خواهد بود و نشانی آن خلط در لای تب
 یافته خواهد شد و نشانی غلبه هر خطی به تحریر پیوسته است و درین نوع تب بعضی علامات دیگر پیدا آید و آن ذکر کرده میشود اگر تب سبب زهر باشد
 گویند مردم سیاه و ام گدود و سهال و تپاک شود و طعام خوش نیاید و تشنگی زیادت شود و بیوشی روی دهد و اندام درو کند و اگر تب از آرزو کردن گیاههای
 زهرناک حادث گردد مردم راقی و بیوشی روی نماید و سرد رو کند و شامه تباه شود و اگر تب از آرزو کردن بر نفسا بر باشد دل بتقرار گردد و چون پریشان
 گویند و چون پریشان او فموم نگردد و عقل کم گردد و طعام خوش نیاید و در کارهای زشت کردن از کسی شرم نگیرد و او را اصلا اگر سنگی نباشد و خود را
 گرد آوردن نتواند و چشم بسته و آرد و کاهلی کند و سینه او درو کند و اندام او خشک شود و اگر تب از سبب خون باشد سخن یاوه بسیار گوید و اگر تب
 از سبب اندوه باشد نیز همین نشانی باشد زیرا که سخن بسیار یاوه گفتن از تاثیر بادست و از آرزو کردن بر زنان و نایافتن آن و از اندوه و خون باد
 زیاده گردد و اگر تب از سبب طلسم افسون پیدا آید عقل کم شود و بیوشی پیدا آید و تشنگی زیادت گردد و دل بتقرار نشود و تپاک باشد و مرض بسبب
 شود و همه چیز پیش نظر او در گشت نماید و تب روز بزرگم زیادت آرد و اگر تب از سبب آسیب دیو پری شود هر سه خاطر روز آرنه و نشانیهای هر خط
 ظاهر باشد و نشانی آسیب نیز پیدا آید و بتقرار نشود و گاه خنده کن و گاه بگریه و بلزید و نشانیهای آسیبها در فعل ناماد و گ گفته خواهد شد اکنون بیان
 بکنم که دردی آید بدانکه کجیم جرتی را گویند که گاهی بیاید و گاهی نیاید و بازور بود و این تب گاه در همه وقت سرد بالزه میباشد و گاه همه وقت گرم و گاه
 وقتی گرم و وقتی سرد باشد و آمدن این تب بر دو طریق است یکی آنکه پیش از آن تب مرض را می آید باز دور شود و خاطر اندک ماند و سبب اسپته
 یعنی زیاده خوردن یا سستی بسیار کردن یا سبب غسل یا جماع خلط اندک که مانده باشد غلبه کرده و از جمله دعوات یا یکبار و دعوات در آمده تب مذکور
 پیدا آرد و دیگر نوع دوم آنست که از ابتابت مذکور پیدا شود و این را نیز خاطر اندک با یک باد و دعوات پیوسته پیرامی آرد کجیم جرتی نوع است
 یکی سنتت جرد دوم سنتت جرد سوم انی و سکت چهارم تریک پنجم جارت تحک اما سنتت جرت آنست که خاطر رس و دعوات را رست کرده پیدا آرد
 و بدانکه علامت او آنست که تب مذکور را هفت روز زیاده روز زیاد و از ده روز متصل آید باز ناغمه پیرا شود و سنتت جرت آنست که خاطر فاس
 خون را زشت کرده آنرا پیرا آرد و علامت او آنست که در شب روزی دو کرت بیاید یا در روزی یا در همه شب یا در همه روز یکبار و در شب یکبار بیاید
 انی و سکت آنست که خاطر فاس گوشت را زشت کرده آنرا پیرا آرد و علامت او آنست که در شب روزی یکبار بیاید خواه در روز خواه در شب
 و تریک آنست که خاطر فاس چربی را زشت کرده تب مذکور را پیرا آرد و علامت او آنست که یک و نایافته کن و یک روز بیاید و جارت تحک
 آنست که خاطر فاس استخوان و مغز استخوان را زشت کرده او را پیرا آرد و علامت او آنست که در روز نایافته کن و یک روز بیاید و بعضی گویند از سبب پیود
 پیری کجیم جرتی شود سوال در بدت غلبه خاطر مدام است پس باید که نغمه برای چه باشد باید که مدام تب آید چو آب اگر چه خاطر موجود است ولی
 زمان را نیز در حل رسیده است این را نظیری می آرد که بعضی نغمه در زمین و آب افتاده می میباشد چون وقت سستی آن نامی آید در آن وقت میرود

بسیار

بمخبرین اگر چه خاطر زشت حاصل است تب مذکور بوقت خودی آید و در پرده سست گفته است از هر خط که تب پیدا کرد و در ام که آسانه نباشد یا از محل دیگر که
 کت که دل گوی و سر و بند گاه انا انتقال کرده و مدت یک شبانه روز بدو محل میرسد و خطی که در آسانه است مدت چوبی یک روزی دو بار از هر خط مذکور
 در جای خود است و وقتی که زوری یابد تب پیدا میکند و در روز و در شب دو بار خط مذکور پوزور میشود بدین سبب و بارت تب پیدا می آید و خطی که در محل
 انی و شک جریب پیدا میکند و آن تب در شبانه روزی یکبار می آید بدان سبب که خط مذکور در مدت یک شبانه روز با آسانه میرسد و تب پیدا میکند خطی که
 در گوت و مدت دو شبانه روز در آسانه میرسد زیرا که یک شبانه روز در دل میرسد و دوم روز در آسانه در آمده ترتیب جریب تب نماند که در یک خطی که
 در سست و بارت سه شبانه روز در آسانه میرسد زیرا که یک شبانه روز در گوت میرسد و دوم روز در دل و سوم روز در آسانه که در تب چارتر نخک پیدا می آید
 و چون خلط خود میکند هم در یک و در یک جای خود میرسد و در خطی که در بند گاه است پر لیک جریب پیدا میکند و بند گاه در تمام وجود است در آسانه نیز سست با تبیب
 روزینه تب پیدا میکند و پر لیک جریب مخصوص را جریبی است یعنی صاحب دق را میشود و این تب پر لیک اخل کچم جریبیت زیرا که کچم جریب است که
 گاهی آید و گاهی نیاید و این نام میشود پس اخل کچم جریب بود اما سبب این معنی در کچم جریب آورده شده است چنانکه کچم جریب را خلط فاسد جای کف شده
 تب پیدا میکند بمخبرین خلط پر لیک جریب نیز در جای کف شده تب پیدا می آید که یک روزی آید و یک روزی آید آن بر سه نوع است یکی آنکه از کف و
 تلخ شود و علامتش آنست که وقت آمدن جای که در استخوان سرین و استخوان صلب جمع شده اند در اینجا در کرده پیدا شود و دوم آنکه از باد و کف شود
 و علامتش آنست که اول پشت در آورده بعد پیا آید و سوم آنکه از باد و تلخ شود و علامتش آنست که اول سرد و کند بعد تب پیدا آید آن تب که در روز
 نماند کند و یک روز یا در آن بر دو نوع است اگر از زور کف باشد اول ساق در کند بعد تب آید و اگر در باد باشد اول سرد و کند بعد تب آید و در طلب
 جریب سست تب که در روز نماند کند و یک روز یا در یک هفته اند که از سبب تلخ تب مذکور حادث میشود و بجای ح و ش تب تلخه مسطور بیان کرده اند و شارحان گفته
 از این معلوم میشود که تب مذکور از سبب تلخ حادث نمیشود زیرا که خاصیت این تب چنین است که از تلخ حادث نشود چنانکه علت کلک اصل از تلخ حادث نشود
 و بعضی کسان سخن شارحان قبول نمی کنند و می گویند که نشانی تلخ در آن تب مذکور یافته می شود چنانکه آید که در وقت تب مذکور از تلخ نیست و در طلب
 جریب نیز گفته است که با زشت شده در آسانه یا در استخوان یا در مغز استخوان رفته کف و تلخه از زشت می گرداند از این معلوم می شود که هر روز زشت
 می شوند پس چنانکه کف زشت شده تب پیدا می کند تلخ هم پیدا آید و آنکه شارحان گفته اند که حکما جای تب تلخ بیان نیز نکرده اند این بعضی میگویند
 که در طلب با کجفت جای تب مذکور نیز بیان کرده است چنین گفته است هر تبی که از سبب تلخ در پیدا کرده آید آن را از سبب باد دانند و آنکه از گلو
 نام و در پیدا آورده تب آید آن را از سبب تلخ شمارند و آنکه از کف تا پای در پیدا آورده تب آید آن تب از سبب کف دانند و در طلب جریب سست
 ذکر کرد سبب این معنی که از کف و باد اکثر تب مذکور می شود و از تلخ نادری شود و تبی که بیان کرده شد که در روز نیاید و یک روز یا در یک
 آنم میشود که در روز یا در یک روز نماند کند و دیگر در طلبهای کچم جریب بر عکس میشوند و اگر کف در بعضی اندام زشت شده باشد و در بعضی تلخ
 و از آن تب حادث شود در اعضا نیکه کف زشت شده باشد آن اعضا سرد شود و در اعضا نیکه تلخ زشت شود آن اعضا گرم شود و تب بازه که
 حادث میشود سبب ساد و کف تلخ که در پوست آدمی است پیدا آید و اگر باد و کف و آن غالب می آید اول جود در سببیت و چون غلبه آنها میشود تلخ غلبه کرده
 وجود گرم میگردد و چنین اگر غلبه تلخ اول باشد اول جود گرم شود و باز چون گرمی او کم میشود و کف غالب شود و در سببیت و کف اول جود در سببیت و کف اول جود در سببیت
 از هر سه خط میشود آنکه اول جود گرم میکند بعد سردی پیدا می آید آنرا از انباشت شمارند آن نوعی است که در سببیت و کف اول جود در سببیت و کف اول جود در سببیت
 فی الحال نیکو شود و اگر خلط در سینه صحت شده تب پیدا کند و جود گرم شود و شورش دل پیدا آید و گاهی تبی هم آید و نام سست گردد و از زور بر طعام نباشد و
 غمزه بود و اگر خلط در خون فته تب حادث گرداند خون از بدن افتد و ناپاک شود و قی آید و جود کرده نماید و بهوشی شود و بعضی سخنانی پیشان گوی و در اندام
 آبله سیاه پیدا آید و اگر خلط فاسد در گوت در آمده تب حادث گرداند میان ساق پای در کند و بوی زشتی زیادت شود و بول غلط روان گردد و درون

در برون اندام گرم باشد و در بعضی است و پایی بر طرفی همین از دست شود و اگر خلط فاسد در چربی آورده تب پیدا کند غوی بسیار شود و پویشی روی دهد و تشنگی باشد و در بعضی سخنها پریشان گوید و قوی کند و از اندام او بوی بد آید و در طعام خوش نیاید اندام مست گردد و بوی چرخ کون تواند و اگر خلط فاسد در استخوان کرده تب پیدا کند استخوان شکنند و استخوان خشک نیز گردند و قوی و اسهال شود و در بعضی دست هر سوی افکند و اگر خلط فاسد در مغز استخوان در آمده تب حادث گرداند و در بعضی خود را چنان داند گویا که در تاریکی در آمده است و در پاره های شکم شود و سر قه آید و سردی باشد و قوی بود و تا پاک رونی و در نه بزرگ که آنرا حماسا سوس گویند حادث گردد و نیز در بعضی مذکور محله های خطرناک را چنان پندار که بریده میشود و اگر خلط فاسد در سنی در آمده تب پیدا کرد آلت تنبذ و قوی و غوی است و آب منی روان گردد و دیگر نشانه ها که از آن تب مغز استخوان گفته شده است آن نیز باشد و تبیکه آنرا خلط فاسد در مغز استخوان در آمده پیدا کند و قوی که آنرا خلط فاسد در سنی در آمده پیدا کند این هر دو نوع را لادو گفته اند و هر آدی که غلبه باد و کف در وقت مساوی بود و غلبه تلخه کم بود آنکس از شب تب آید و کسی که باد و تلخه مساوی و کف کم بود آنکس را تب در روز آید و هر چه قوت کبجم خرد که بال ذکر کرده شد در زیادتی و نقصانی اینها باعتبار قوت و ضعف فصل و خلط و روز و شب و روز دل و در بعضی بیاید گاهی از قوت این چیزها که نبسته شده است از مقدار و قوی آید و گاهی از قوی چیزهای مذکور از مقدار و قوی آید و غلبه زیادتی و نقصانی تب باعتبار قوت و ضعف فصل آنست که چنانکه در فصل تابستان کسی را تب سبب زیادتی با حادث شده باشد و در روز ناخه کرده آید چون فصل برشکال رسد همان باد و آورده تب را یک روز ناخه کرده پیدا آورد و هر چه درین طریق اگر فصل برشکال تبیکه آنرا استتخیم گویند یعنی تبی که هفت روز متصل آید و یک روز ناخه کرده باز هفت روز آید و چون از غلبه با حادث شود و قتی که سردت برسد زور باد کم شود و در وقت ناخه کرده بیاید یا یک روز ناخه کند و در روزی یکبار یا دو بار آید بدینسان زیادت و کم شدن پهنای تلخه و کف از سبب قوت و ضعف فصل نیز قیاس و غلبه زیادتی و نقصانی تب باعتبار شب و روز آنست که اگر در شروع برشکال تب سبب باد و در روز ناخه کرده می آید و بعد گذشتن چند روز باد زیادت شده تب مذکور یک روز ناخه کرده آید و در روزی یکبار یا همچنین اگر در شروع سردت تب بادی در شبان روزی یکبار می آید و بعد گذشتن چند روز قوت باد کم شده در روز ناخه کرده آید و بعد ازین طریق تب بلغم و تلخه قیاس کنند و غلبه باعتبار قوت و کم قوتی خلط گفته میشود اگر کسی را سبب بادی بلغم در روز ناخه کرده می آید چون آنکس در روز خواب کند و در شبای بلغم انگیز خورد قوت کف زیادت گردد تب مذکور یک روز ناخه کرده می آید و اگر تب بلغمی کسی را یک روز ناخه کرده می آید چون آنکس شبای تنگ بلغم آنرا بخورد و در روز ناخه کرده بیاید و بعد ازین سبب با و تلخه حادث شود و قیاس کنند و غلبه باعتبار قوت و قوتی دل و در بعضی آنست که اگر کسی را تب در روزی می آید و بعد ازین بلغمی خوش گردانند تب روزی می آید یک روز ناخه کرده بیاید و اگر تب یک روز ناخه کرده می آید چون لش اندوه گرفت تب روزی می آید و در وقت کف تب برود و نوع سستی را بر اکت جگر گویند بر اکت جگر تبی است که اول خلطی غالب شده در فصل خود پیدا آید چنانکه در فصل بسنت رت تب بلغمی و در فصل بر کف تب بادی و در فصل سرد تب تلخه باشد و در فصل بر اکت جگر گویند و این تبی است که خلط آنرا در غیر فصل خود حادث کند چنانکه در کف تب بلغمی و در سردت تب بادی و در بسنت تب تلخه باشد و این بر اکت جگر در بر اکت جگر نیز گویند بدینشوری زائل شود و تب بادی اگر بر اکت باشد نیز بدینشوری دفع گردد و باقی پهنای علاج کردن باستانی دفع شوند و نیز تب برود نوع سستی آنتریک یعنی تب درونی و دوم هر یک یعنی تب برونی و علامت آنتریک آنست که درون وجود در بعضی گرمی تشنگی و تا پاک بسیار شود و سخنها پریشان بسیار گوید و در مده باشد و همه چیزها گردنده در نظر او در آید و بندگاه و استخوان در دکن و خوی نماید و خلط و غائلط برون نیاید علامت هر یک آنست که بالای اندام گرمی بسیار باشد و تشنگی و در اندام اندک باشد و خوی آید و دیگر نشانه ها بر عکس نشانه های آنتریک باشد و این تب باستانی برود و اما تب درونی نرود و اگر در دوم بدینشوری رود بدانکه در علاج تب از شناختن تب خام و تب پنجه و طریق پنجه ساختن تب خام چاره نیست بنا بران علامات هر یکی ازینها گفته می آید بدانکه علامت تب خام آنست که آب در دهن آید و چنان باشد که در بعضی پیدا آید و گویا که قوی خواهد آمد و دل را قرار نباشد و طعام خوش نیاید چشم همواره بسته ماند و آنچه خورده باشد برهنم گردد و در مده دهن بگردد و اندام گران شود و گویا که قوی خواهد آمد

و بل بسیار کند و زود تب زیاد باشد و اندام را خنیا نماند و در حالتی که تب خام باشد و در و نباید داد و اگر درین حالت دارو بدین ترتیب یا کوب
و اگر علاج ننوید من یا من بکند تب ناخفیه یا اگر در وقت علامت بختنه شدن تب است که روزی بخت باشد و تشنگی زیاد است و سخن برایشان گوید و
در پیدا آید و هر چیزی پیش از نظر او در گشت نماید و حاجت مستراح شود و کف از زمین اندازد و علامت تب بختنه است که گرسنگی شود و خوردن
سبک گردد و تب اندک شود و جلد فاسد زائل گردد و دل مریض خوشوقت شود و با اتفاق حکما هستند تب بختنه میگرد و با این گفته اند که
تب بعد از تب روز بختنه میشود و اتفاق است که در میان بختنه روز تب را علاج بکنند و در حالت تب که مرض دیگر حادث شود و از این بختنی ایستاد
گویند و آن در چیز است که در دم و زود تب بهوشی و سوم آنکه طعام اصلا نخورد یا در چهارم آن که تب بختنه است و ششم آنکه غلطی و نهن شود
و ششم بکند تب هم سرد و در تب بختنه اعضا اگر مریض قوی باشد و غلط فاسد که تب از آن حادث شده است اندک بود و باید روزی که در تب و مریض
فی الحال صحت یابید و اگر چیز یا تب از آن حادث میشد و در تب بختنه مریض ضعیف بود و علامت تب بختنه مریض مذکور را با آنکه اگر از تب بختنه
بچو حادث شدن و با وجود علاج کردن قوت خواست من را دور کند چنانکه خواست من از کار خود بازماند آن تب را داد و او اندک و هر مریضی که سبب تب
ضعیف تر شود و در وجودش آساید آید و او را تب بختنه باشد چنان مریض نیز سرگردد و این نگردد و در تب بختنه اختلال است بعضی گویند آن تب است که
روزش درون وجود باشد و نیز بعضی گویند آن تب است که معلوم نشود که از کدام خاطر حادث گشته است و در تب بختنه نیز فرق کردن در مریضی است
و در تب بختنه شونند و فرود افتد و مریض نیز طرف فر و مائل باشد آنرا نیز لاد و اراتد و دوم نوع کچم جگر که تب است و بیان آن بالا گفته شده است نیز
شمارند و هر مریضی که ضعیف و خشک باشد و آنرا تب بختنه شود و آنرا نیز ساده دانند و هر مریضی که سبب تب بهوش افتاده ماند و بر سنان تواند نهم ساد
باشد و هر مریضی که سبب تب ظاهر وجودش سردی دارد و در وقت گرم باشد آن نیز ساده شمارند کسی را که سبب تب چشمها ملل باشد و مریضی
اندانش ایستاده شونند و در وقت نوزاع در پیدا آید و بدانند که در دلش بچو سگ چیز است دوم او از طرف دین تنها برون آید ساده باشد و
هر مریضی که در حالت تب بکند در تب بختنه پیدا شود و بهوشی باشد و ششم آنکه تب بختنه است که در تب بختنه تب بختنه است که سبب
تب مذکور بالا شود و هر مریضی که سبب تب طراوت وجود برود و قوت خواست من ائل شود و لوزخورد و در طعام خوش نیاید و تب بختنه باشد
طبیعی است که در تب بختنه مریض نیز در تب بختنی را که در تب پیشانی خوی کند و خوی سرد و چرب غلیظ باشد و طعام و آب خلوق او فرود و آنچه
مریض آمده شمارند و تب بختنی که در خواب بدین که در صحبت دیوان و را کسان شراب نمی نوشند و یاد خواب بدین که سگ کشیده او را می برد و تب بختنی
کسی است تب بزرگ حادث گردد چنانچه بدان بالا کرد کسی که او را در اول پاس روز یا چهارم پاس روز زود تب شود و هر مریضی که تب بختنه یا در زود
و گوشت آنکس که در آنرا نیز میان مردگان شمارند کسی که ناگهان تب حادث شود و تا پاک تشنگی پیدا آید و بهوشی شود و روز بروز قوتش کم آید
و تب بختنه است شونند چنان تب علامت مرگ او در تب بختنه مریضی را که در وقت صبح پیشانی او بسیار خوی کند آنرا نیز ساده دانند و کسی را که در حالت تب
در پیشانی خوی سرد آید و تب بختنه است که چون آنکس را بر در اند بهوش شود و تب بختنی کسی اگر چه فریب باشد نیز در تب بختنه مریضی را که خوی بسیار چرب
و غلیظ از اندام او برون آید و وجودش سرد باشد آنرا نیز ساده دانند فائده و چون ماه در منزل خفای منی سوان و طرافه یعنی اسلیکها و قهوه دوزخ و
قلب باشد کسی امض در یکی ازین اوقات شود اگر جمع حکما با اتفاق علاج کنند به نگرند و چون ماه در منزل رشا و کلیل باشد کسی که یکی ازین
وقت مریض شود به شواری بگردد و چون ماه در منزل باده و مرقعه باشد کسی که یکی ازین دو وقت مریض شود بوی یکماه صحت یابد و چون ماه
در منزل جتبه باشد کسی که در آن وقت مریض شود بوی ششم روز صحت یابد و چون ماه در منزل عواد شود و زبانا باشد کسی که در یکی ازین سه اوقات
مریض شود بعد از پنجم روز صحت یابد و چون ماه در منزل شوله و شطین و فربا باشد کسی که درین اوقات مریض شود نهم روز صحت یابد و چون
ماه در منزل بلین سماک و بلغه و انجبه باشد کسی که در یکی ازین اوقات مریض شود بوی یازدهم روز صحت یابد و چون ماه در منزل موز و زعفران و زعفران و زعفران

در این وقت مریض شود و بی هضم روز صحت شود فایده چون اندام مریض خوی کند و در اعطاسه کبیر و لوش برقرار شود و آن در هر
طعام کند و سرخی درون نام او سبک گردد و بر دهن و نشانی چنگلی که او را بخالد گویند نگاه کرد و باید دانست که تب را لگشته است و اسهال هم در مریض
علاج تیمار بداند اگر کسی پیش از حدوث علامت تب باری پیدا شود آنکس مقابله ری و غن ستور بنوشانند نیکو شود و تب پدید آید و اگر نشانی حدوث تب
تلخ ظاهر شود و در وی اسهال که نرم باشد داده اسهال کنان تب تیاید و اگر تب بلغمی را نشانیها پدید آید و در وی قی که تری باشد داده قی کنان
تب دفع گردد و اگر علامت حدوث تب و مخاط بر دهن و در وی دفع هر سه مخاط استواء بکنان و بعضی کسان را که قی کنان بن و در غن نوشانی کن اسهال
کنان بن ممنوع است چون آن کسان را علامات مذکور پدید آید باید که چنین کسان افاقه کنانند و اگر حاجت بخورند بن غذا افتد غذای سبک بخورند
و علاج ملائم آن میکنند و کسانی را که قی و اسهال در غن نوشانی کن مضرست ذکر ایشان پیشتر در فصل بیان فترقی و اسهال خواهد آمد و این علامتها
تب که گفته شده وقتی باید که تب حادث نشود و پورب روپ پدید آید باشد اما چون تب حادث گردد و روپ پدید آید فایده کنان بن است
و اگر مخاط که از آن تب حادث شده است و در مقام آسسه باشد و دل مریض بر آن باشد قی خواهد آمد و آب از دهن میریزد آنکس را قی کنان بن تبرقی است
و در طب با کچھ صحت میگوید اگر کسی را بعد خوردن طعام همان زمان تب آید و یا آنرا تب از مخاط یک یا مخاط روده آمیخته زشت شده باشد حادث شود
و آنکس را قی کنان بن ممنوع نباشد مخصوصا و راتی بکنان و فایده آنرا بکنانند که مخاط پنجه شوند و تب که در زیر اسهال سبب یادی اخلاط سنگلی
که پیشتر و چون فایده بکنانند مخاط کم شود و اگر سنگی زیادت گردد و تب اصل شود و وجود سبک گردد و در وی طعام شود و اگر با فایده و بول مخاط در راه خود
بانازره روان شوند و مجموع سنگی و تشنگی کشیدن نتواند و اندامش سبک گردد و جو اسهال برقرار خود آید معلوم کنند که فایده مناسب مرض شده است
بعد از آن مریض مذکور را پخته بدهند و اگر از مقدار مناسب مرض فایده زیادت کند زور کم شود و تشنگی زیادت گردد و دهن و زبان حلق خشک شود و در
بسته مان و خواب غلبه کند پیش از نظر مریض هر چیزی در گشت نماید و بغیر کار کردن ماندگی حاصل آید و در سه فایده حادث گردد و در بعضی طب گفته است که فایده
کنان بن زیادت از مقدار مناسب مرض و برای چیزیهای مذکور این حادث گردد و چنانچه اندام در دهن و بنای خود خشکند و آرزو بر هیچ چیز نباشد و بنای
و شتوانی نقصان شوند و دل بقرار گردد و آرزو بسیار آید و پیش از نظرش تاریکی حاصل آید و اگر سنگی کم شود و از تنبیه زیاد حادث شود و در تنبیه از سبب سبک
یا از غصه یا از زور یا از خوف یا زور کردن یا از راه راندن یا از سبب آرزو بر تنبیه کردن و نایافتن آن حادث شود و در تب کسانی که فایده شانرا نه مضرست
و بیان ایشان در فصل علاج و امیل خواهد آمد فایده ممنوع است و اگر سبب باد و یا بلغم و یا از روپ و مخاط تب حادث شود مجموع آب گرم بنوشانند و آب گرم خلط
فاس خصوصا که رانقصان کند و اگر سنگی را زیادت گردانند و باد و تلخه در راه خود روان کنند تشنگی را کم گردانند و راه اخلاط کشاده سازند و تا آب سرد و سبک
تا آب گرم است و تب را زیاد گردانند و در تنبیه از سبب تلخه یا از سبب زهر خوردن یا از سبب شراب خوردن حادث شده باشد و در قی که در غن تشنگی
زیاده شود وقتی آید و ناپاک شود مجموع آب گرم سرد کرده بنوشانند و ترکیب آب که در تنبیه است بسیار با موخه و پیرا و بالا و اسیر و صندل و مسکه
سرخش دار و متساوی مقدار سه درم در میان یک پر سخته آب انداخته بنوشانند و قتی که صغی آب بماند در جامه بخیه بستانند و سرد کرده بنوشانند
و در حالت تب نوعی این آب ممنوع نیست و یک پر سخته صد و نود و دو درم است لیکن دو پر سخته آب که آن سی صد و هشتاد و چهار درم است
باید گرفت زیرا که در آب و سایر مایعات از آنچه مذکور باشد دو چندان باید گرفتن و بعضی گویند که شش چیز مذکور را متساوی بستانند و در میان
شانزده چند آب بنوشانند چون نمی آید بماند جامه بزر کرده و سرد گردانند و بنوشانند و چون وقت آشام دادن شود و در وی کتین خلط برای تنبیه
معین گفته خواهد شد آن دارو آس کرده در آب اندازند و در آن آب برنج پنجه و آشام ساخته بنوشانند از این آشام سنگی افزون شود و تب دفع گردد
و این آشام بزودی هضم شود و اگر مریض را پنج زیاد بود و اگر سنگی کم باشد و آن مریض را بعد از شش هفت روز داروی بدهند
و بعضی گویند که پنجم روز داروی بدهند اما بعد از پنجم روز هر سه متفق شده گفته اند که دارو سه باید داد و اصل سخن آنست که چون

در مریض تب

آب گندم

از کثرت فاقه با غلط نقصان شود و گرسنگی پیدا آید و وجود سبک گردد و تب اصل شود و با قریبی کم گردد و در بدین و اگر از فاقه کثرت آید کم نشود
 و آشام که از دارو ساخته باشند دادن خلط نیز نخبه نگردد و در بعض مذکور را جوش دارو پاک آنرا که در همه گویند بدین فاقه دهن نیکو شود و گوی برود و اگر
 و تب دفع گردد و دل برقرار آید و خلط رود و چنانچه اگر تب بادی باشد جوش نخجول بزرگ دهند تا فاقه تر بود و اگر تب تلخ باشد جوش موخه و نعل
 و لسان العصاره یعنی اندر جو گرفته و جامه بیزینود و مقاری سهند را ناخته و سرد ساخته بنوشانند و اگر تب بلغمی باشد جوش پلید یا کهن بشا
 و اگر تب از خلط باشد علاج دو خلط کنند و در حالت تب خام حکم منع کرده اند که اصلا در آن وقت دارو نیاید داد و علامت و نشانی تب خام تب
 نخبه و قشر علامت الفواع تب گفته شد و وقتیکه تب نخبه شود یعنی خلط خام نخبه گردد و غایط در شکم مانده باشد و نخبه بود پس در آن سال مروی نم
 برای اسهال باید از تابا اسهال غایط بدون افتد و هرگاه که غایط نخبه که عبارت از لملهای نخبه است از شکم بیرون نیفتد زبان طبیعت رونما چنانکه
 تب ناعه پیدا آرد و زور و قوت و اوج مرض کم گردد و اگر تب بسبب تلخه حادث شود و در بعض مذکور قوی گردد و در وی اسهال معتدل بدیند و اگر تب
 از سبب بلغم حادث شود و شکم با گرفته باشد و در دکن او را حقه سفید افتد و اگر دانت که غلبه بلغم در سرت ناس دهند تا بلغم بیرون شود و اگر شکم موم
 منتفع شده باشد و در دکن بیا که دیو دار و قوی و کوبنده و سولف و انگزه و نمک سنگ این شش چیز نیتسوی گرفته و آب ترشی آس کرده و مقدار
 گرم ساخته بر شکم مرض مذکور طلا کنند به شود و اگر محرم را بول و غایط بسته گرد باید که فقیه دارو با درون و برش در آن کشاده گردد و این دارو پاک
 فقیه مذکور فصل علاج مرض ادا ورت گفته خواهد شد و نیز فضل دراز و پیل مول جوان و جاب برابر گرفته و بار یک آس کرده و آب اندازند
 بدین آب محوم را آشام کرده بدین و هر کسی را که از تب و اسهال تب زائل نگردد و طبیعت آنکه خشک بود و اندکی خلط فاسد مانده باشد آن مرض را
 روغن ستور نخبه بدیند و در تب نخبه است اگر تب از کف و نخبه و یا از کف و باد یا از هر سه خلط بود روغن ستور آنکه بدیند که گفت از صاحب جو
 اندک باشد و در حالت که خلط نخبه باشد روغن ستور را مثل آب حیات دانت و همین روغن ستور را در خلط خام مثل زهرنگار رند اگر بعضی لاغر بود
 که باشد در وی سنسن بدیند و اگر مرض قوی باشد تب سبب زیادت خوردن و شیرینی و چنان باشد فاقه کثرت تب را دفع گرداند و اگر مرض را
 گرسنگی اندک باشد و تشنگی زیادت بود آشام نمک بایزداد و اگر در بعضی نخم بود و در تشنگی قنایاک باشد و قی آید آنرا لیسیت ترا باشد و شکر بلیسان
 چون نخم شود و جوش سنگ و باشور با و یا بر نخبه بدیند و اگر تب از سبب فاقه حادث شود یا از راه راندن و زور کردن یا تاندن پیدا آید
 و در بعضی اوقات اندک بود و گرسنگی و باور زیادت باشد بشور بای گوشت یا بر نخبه نجاتند و اگر تب از سبب بلغم حادث شود جوش سنگ یا بر نخبه
 خوردن دیند و اگر تب بسبب تلخه حادث شود در جوش سنگ شکر ناخته و سرد کرده بخوراند و اگر تب از سبب تلخه و کف حادث شود جوش منگ
 و آنرا بخوراند و اگر از سبب باد و تلخه حادث شود اناردان و آله و منگ جوشانیده بنوشانند و اگر تب از سبب باد و کف حادث شود جوش بم و منگ
 بدیند و اگر از سبب تلخه و کف حادث شود جوش پوست نم و ترب و منگ بدیند و اگر در حالت تب تا پاک شود و قی آید و تشنگی زیادت باشد و بعضی
 لاغر بود و طعام نخورد در آن تب مرض را پشت ترا باشد و شکر بلیسان و جمومی را که گرسنگی اندک بود و قوت بهم کم باشد آنرا شرب کهنه مان
 مفیدست و جمومی را که شرب خوردن عادت شده باشد و شکمش سبب با و منتفع شده باشد بر نخبه یا بشور بای گوشت حیوان شتی و یا با جوش منگ
 و شرب بدیند و اگر صاحب تب را کثرت زیادت باشد و چیزی خوردن خوش نیاید و پیاز و سنجی و پیل دراز و پیل گردد و روغن ناخته بنوشانند و
 کسر را که تب در بدین باشد آنکس لاغر و سست باشد و غایطش اندک بود و غایطش روان بود و گاهی بسته گردد و طبیعتش خشک بود و تشنگی زیاد و تلخه
 و آنرا تشنگی و قنایاک بسیار شود و همچنین مرض را شیر بخوراند و تر و آرام شود و اگر تب نوسیر بخوراند بهمان شیر مثل زهر باشد و در بعضی ادویه کباب
 بعد فاقه کثرت تا هفت روز غله سبک آنکمی باید خوردن و برای تب ناعه بعد فرود آمدن تب نیز طعام سبکی بایزداد و اگر پیش از آمدن تب
 و بعد در حالت تب چیزی بخوراند تب زیادت گردد و گفته اند صاحب تب چون وقت خوردن شود طعام موافق و مغنی بخوراند اگر چه او را آن طعام

معدن اشعار سگد شاهی

متساوی گرفته بوشانند و مندل باب سخی کرده در آن اندازند و بوشانند ازین تا پاک درونی بر طرف شود نوع دیگر در کله ملطیحی و انگوی و قوی قوی
و جو بیان کرده پنج منی و لجا لود بار کما جمله متساوی گرفته و باریک سخی کرده و آب مخلوط ساخته و در آن انداخته در ششم بار بار در وقت صبح
در آن مقداری شندیار کرده جامه نیز نموده صاحب تب را بوشانند آرام حاصل آید و اگر گوی و کام و زبان صاحب تب خشک گردد و نیز در ترنج یا
نمک سنگ و شند مال به بر تارکش نهند آرام یابد و اگر دهن مرض مذکور بجزه شود از آن در آن و شکر غلیظه ساخته در دهن هر طبعی بدارند و در وقت صبح
چند علاج از طب چنتا من و نیکسین بیان کرده پیشوند بسیار بوالسنه و سیرا و برنگ و چراییه و بالسنه و کشتی متساوی گرفته و جو شانیده و مقدار
شکر انداخته بوشانند ازین آرام و قرار حاصل آید و تشنگی و تا پاک و کتبت و تب دفع گردد نوع دیگر انگوی و بلید و سیرا و موکته و کشتی و کر و کله
متساوی گرفته و جو شانیده و شند انداخته و سرد ساخته بوشانند ازین یاوه گوی و میوه شوی و دوران سرد تا پاک و کشتی که مجموع باید باشد
دفع گردد و کما در فصل اول جو این سرد و در برابر گرفته بوشانند و جوش مذکور جامه نیز نموده بستانند و ساخته و مقداری شند انداخته بوشانند
تب تلخه اگر بزرگ و قوی باشد و یا تا پاک و تشنگی بود ازین جمله دفع گردد نوع دیگر گوی و آله و سیرا بر آب گرفته کار صه سازند و یا تنه بوشانند
بوشانند تب تلخه که با تشنگی و تا پاک باشد فی الحال دفع گردد و اگر مندل و پنج منی و سندی با آن یا نیز نازیده تر فائده رساند نوع دیگر سندی
و سیرا و پنج منی و موکته و مندل هر همه متساوی گرفته و جو شانیده بوشانند ازین تب تلخه که با تشنگی و تا پاک و در و پهلوی و نا آرزوی طعام باشد دفع
گردد نوع دیگر برنج کشتی و شکر سرد و در آب انداخته در ششم بار بارند و با داد خوب آس کرده بوشانند ازین تب تلخه که با تا پاک درونی باشد دفع
نشیند نوع دیگر مندل و ملطیحی و انگوی و سندی و جو اسه و کشتی برابر گرفته و جو شانیده بوشانند ازین تب تلخه که با تا پاک و نا آرزوی طعام باشد دفع گردد
نوع دیگر آرد سنگ پاک کرده چهل درم در جوش ملطیحی نخته بخوراند ازین تب تلخه زائل گردد نوع دیگر بالا و موکته و کشتی و مندل و ملطیحی و
گلی و بالسنه و پنج منی برابر گرفته و جو شانیده سرد کرده و مقداری شند و شکر انداخته بوشانند ازین تب تلخه و کتبت قوی غالب و تشنگی و تا پاک
دفع گردد نوع دیگر چراییه و اتیس و لود و موکته و اندر جو و گوی و بالسنه و سندی و سل خام جمله متساوی گرفته و بوشانند و بوشانند و مقدار
انداخته بوشانند ازین تب تلخه که با اتیسار و کتبت و دمه و سرفه باشد دفع گردد نوع دیگر بلید آس کرده بار و غن سوز و غن کمد و کتبت
بلیسانت ازین تب که با تا پاک سرفه و کتبت و دمه و قی باشد البته دفع گردد و اگر تب تلخه با تا پاک باشد آنکس بالای قصر پاکیزه و شعل
ماستاب بنده اند آرام یابد علاج صاف ساختن دهن هر طبعی بلید و برنگ و پیل دراز و لود و زرد چوب و دریل و جوی هر همه متساوی
گرفته آس کرده و یا شند آمیخته غرغره کنند بجه باب خالص غرغره کنند تا که دهن صاف شود و تلخی دهن و علت های او دور شود و دهن صاف و با غرغره
و خشکی دهن دور گردد و آرزو بر طعام پیدا آید و صاحب تب تلخه را جوش سنگ و برنج نخته و مقداری شند یا شکر تری دروی انداخته بخوراند
علاج تب بلغمی پوست جبهون و گوی و نم و پوست بخت نیتند و هر همه متساوی گرفته و جو شانیده و قدری شند انداخته بوشانند ازین تب
بلغم دفع شود نوع دیگر سندی پیل دراز و پیل گرد و ناگسیر و زرد چوب و اندر جو و کشتی هر همه متساوی گرفته و جو شانیده بوشانند ازین تب
نوع دیگر زرد چوب و چتره و نم و پنج منی و اتیس و کتبت و اندر جو و مری و پهل و هر همه متساوی گرفته بوشانند و اندکی پیل گرد آس کرده و مقدار
شند مخلوط ساخته بوشانند ازین تب بلغمی دفع شود نوع دیگر گلیه و اتیس و کتبت و جو اسه و موکته هر همه متساوی گرفته و جو شانیده بوشانند
همین فائده و در نوع دیگر موکته و اندر جو و آله و بلید و بلید و کشتی و کله جمله متساوی گرفته و جو شانیده بوشانند ازین نیز تب مذکور
دفع گردد اکنون علاج چند از طب سبستن گفته می آید بسیار نازید و پنج منی و سندی و بلید و پهل و جمله متساوی گرفته و جو شانیده و در آن آله
چو کما در انداخته بوشانند نوع دیگر بلید و بلید و آله و نسوت و موکته و کشتی و اندر جو و پهل و کر و آله و چتره هر همه متساوی گرفته و جو شانیده
و مقداری شند انداخته بوشانند تب مذکور دفع گردد و سرفه و انواع علت گلو نیز دفع شود نوع دیگر نم و سندی و گوی و ستر اول کچور چتره

علاج صاف ساختن دهن
علاج تب بلغمی

و دیگر بول و پیل در از کشتی هر سه برابر گرفته و چوشانیده و قوری شده آینه بنوشانند تب مذکور دفع گردد نوع دیگر بلبله و بلبله و آمله و بلبله با نسه و
گلوی و کشتی و بلبله هر سه برابر گرفته و چوشانیده و قوری شده آینه بنوشانند نوع دیگر آمله بلبله و پیل در از و چیره این هر چهار را متساوی گرفته بنوشانند
و قوری شکر آینه بنوشانند ازین کرسکی بسیار شود و انواع پیمز اول کرده و ازین کفت نیز دفع گردد و خط را نیز نخچه گردانند و خط روده و طعام را
ببغم کند نوع دیگر برگ سجاولو چوشانیده و پیل در از سوده در وی انداخته بنوشانند ازین تب مذکور زائل گردد و زور و ساق و زانو و خاصه تشنوائی
گرفته باشد باز آید نوع دیگر کاجیل و پیکرمول و پیل در از و کالاسنی که هر سه برابر آس کرده و با شکر و شکر آینه بنوشانند ازین تب بلغمی و دمه و سرفه
غلبه بلغم دفع گردد و این همچون راهبندی حیاتر بحد کالاسنی است نوع دیگر بلبله و بلبله و پیل در از این هر چهار را متساوی گرفته و آس کرده
و با شکر آینه بنوشانند ازین تب بلغمی دفع گردد و ویرانی دفع دمه و سرفه و در وی مذکور بغایت نافع بود و بجهت دفع دمه و سرفه و در وی مذکور با شکر
و شکر و روغن گاو بسیار مفید و مجرب است نوع دیگر کاجیل و پیکرمول و کالاسنی که هر سه برابر آس کرده و با شکر و کشتی و کچور این هر سه برابر بگیرند و با یکی زمین دار و با آب
آس کرده در شیر آدرک و شکر آینه بنوشانند تب بلغم دور و باد و ناز و زوی طعام قوی و دمه و سرفه دفع گردد نوع دیگر پیل در از آس کرده
باشند بللیسان ازین دمه و سرفه و تب پیه و کلهک بالکل دفع شود و ویرانی بچکان این در وی تحت موافق و مفید است نوع دیگر زیره و شکر
بر این هر دو در شیر آمار وانه انداخته غرغره بکنند از زوی طعام شود و باید که جوش منگ با سرخ سخته خوردن دهند علاج دفع تب که از غلبه
با و قلمخه باشد بر اسن و بانسه و تر بچله و کواله هر سه را متساوی گرفته و چوشانیده بدین ازین تب مذکور دفع شود اکنون چند علاج بر آ
دفع تب مذکور از طب شکسین گفته می آید کشتی و پیرار و اسن و تر ایمان و گلوی و بد صا هر سه متساوی گرفته و چوشانیده بدین تب مذکور دفع گردد
نوع دیگر بلبله و بلبله و آمله و پوست سنبل و اسن و کواله و بانسه هر سه متساوی گرفته و چوشانیده بنوشانند تب مذکور دفع گردد نوع دیگر زیره و کلهک
و انگور و کچور جمله متساوی گرفته و چوشانیده و اندکی قند در وی انداخته و سرد ساخته بنوشانند تب مذکور دفع گردد نوع دیگر بلبله و کلهک کان و
کلید و صندل و بجا بچول و بار کچار و لود و تر بچله و زیره و گل نیلوفر شمسی و بچالسه و پونال جمله متساوی گرفته و سح کرده و آب در آن انداخته در سخم
و صبح بخامه بخیه بستند بجهت قوری شده و شکر و ناز شالی تحت کرده در وی انداخته بنوشانند ازین تب مذکور که تشنگی و ناز زوی طعام دور
و کفایت باشد فی الحال دفع گردد چنانچه ابراز تبی باد می رود و در دفع دیگر سحی و گلوی و موخه و چرایه و بچول بزرگ هر سه برابر گرفته
بچوشانند و از جامه بخیه بنوشانند ازین نیز تب مذکور دفع گردد نوع دیگر پیرار و بهارنگی و گلوی و پوست بچ بیا نجه و صندل و بچ پهنی و پیرا و بالاپول
و موخه جمله متساوی گرفته و چوشانیده بنوشانند و ازین ادویه تب مذکور و در گره های انام را دفع گردانند نوع دیگر گلوی و پیرا و موخه و چرایه
و سن سحی هر پنج چیز را چوشانیده بنوشانند تب مذکور را دفع گردانند و این همچون راهبندی بجهت بر کالاسنی نوع دیگر نیل و نیل یعنی نیلوفر قمری
که بود میشود و بچ پهنی و پیرار و پد با کله و بلبله و انگور و گلپکان و بچالسه هر سه را متساوی گرفته و چوشانیده و سرد کرده بنوشانند ازین تب مذکور
یا و گونی و بیوشی دفع گردد نوع دیگر کواله و موخه و بلبله و بچ پهنی و بلبله و زرد چوب و دار هلد و پل و نم و کشتی جمله متساوی گرفته و چوشانیده
بنوشانند ازین تب مذکور دفع شود نوع دیگر چوش آمار وانه و آمله و منگ برای تب مذکور مفید است و اگر در تب مذکور سخت تپاک شود جوش خود
بدهند علاج تب که از باد و ماخه باشد و در وی ای ار که باد کن چوشانیده و قوری شده در آن انداخته بنوشانند ازین تب مذکور دفع کرده
الکون چند علاج از طب چندا من و شکسین نوشته میشود کشتی گلوی و سن سحی و پیکرمول جمله متساوی گرفته و چوشانیده بنوشانند ازین تب مذکور
که باد دمه و سرفه و ناز زوی طعام دور و پهلوی باشد دفع گردد و این در وی برای دفع تب سنیاتی هم نیک است نوع دیگر موخه و پیرا و سن سحی گلوی
و جوانسا جمله متساوی گرفته و چوشانیده بنوشانند ازین تب مذکور و تپاک و ناز زوی طعام و تشنگی و تشنگی گلوی و کام فی الحال دفع گردد نوع دیگر
زیره و سرخ بانگ شکر بچول پیل گرد آینه و غلوه ساخته مرصع را باید که در زمین بار در ازین انواع علت است که از باد و کفت شده باشد و نمایان

علاج دفع تب که از غلبه باد و دمه باشد

مقداری سخیق پیل در از انداخته بنوشانند ازین تب مذکور که با بیهوشی و دوران سر و نا آرزوی طعام وقتی باشد دفع گردد نوع دیگر آنکه در وادار و جوانی و کشنیز و موخه و پیلول هر همه مساوی گرفته و چوشانیده بنوشانند ازین تب مذکور که با درد و تپاکی قی و افتتاح شکم باشد دفع گردد نوع دیگر پیلول غلغله و کوشنیز و منگ آمد و صندل جمله مساوی ستده و چوشانیده بنوشانند ازین تب مذکور که با تشنگی و تپاکی قی باشد دفع گردد نوع دیگر کشنیز و پیلول هر دو برابر گرفته و چوشانیده بنوشانند ازین تب مذکور که با سوزش بول تپاکی درونی باشد زایل گردد و چوش نم و پیلول خرمسین فائده رساند علاجی که از هر سه خاطر باشد از چوب و ناگر موخه و آمد و بلبله و بلبله و کنگی و نم و پیلول و دیو دار و کسائی خرد هر همه مساوی گرفته و چوشانیده بنوشانند ازین تب مذکور دفع گردد و اخلاط نیز بخفته شوند و آماس نا آرزوی طعام نیز دفع گردد نوع دیگر تر بچله چوشانیده برابر آوردن سستویا کرده بنوشانند همین فائده دهد و در طلب نکسین چنانکه گفته است که علاج تب سنپاتی یکی ازین دو نوع کنه اول آنکه میان اخلاط نشه هر که نام نقصان بنوشانند آنرا بجلج مناسب است افزون گردانند و دومی آنکه در میان اخلاط نشه هر که نام کم گردانند و انبیه برابر موافق اخلاط دیگر بسیارند که معتدل گردد و برای تپهای دیگر خلی را که زیادت به بندند آنرا کم گردانند و آنکه نقصان پذیرفته نباشد و نیز زیادت نکنند و بعضی میگویند که در تب سنپاتی اول علاج بجهت دفع غلبه تلخ کنند تا با اعتدال آید زیرا که تلخ بد شواری معتدل گردد علی الخصوص رین تب و اگر مریض تب سنپاتی را بغیر خوردن دارو سنگی زور آورده باشد و آنرا طبیب گوشت و برنج پخته بخورد آنچنان طبیب را جابل احمق دانند و اگر در تب سنپاتی تپاکی زیاد شود و طبیب باب سرد و سرشک در اندام مریض بنزد نیز مریض مذکور نرید و آنچنین طبیب را طبیب نشاید گفت و اگر مریض از رخ تب سنپات باز دویا و گوید و طبیب آنرا بر وزن ستور بنوشانند نیز مریض مذکور هلاک گردد و آنچنین طبیب نیز طبیب نشاید گفت و اگر مریض تب سنپاتی را در پهلوی خیزد و تشنگی پیدا آید و کام خشک گردد و طبیب آنرا آب خام بنوشاند آن طبیب را نیز صورت مرگ دانند و حکما گویند علاج کردن برای تب مذکور با تخم درویشا کردن است و آنکه برای تب سنپاتی علاج کنند گوئی که با مرگ جدل میکنند و آنکه از دریای سرخ مریض تب سنپاتی را بدست علاج بردن رود آنرا حکیم حاذق و کامل دانند و آنچنان حکیم از دنیا و آخرت بکدام چیز بهره مند گردد و بعضی گویند که در تب سنپاتی اولاً علاج دفع بلغم می باید کرد زیرا که چون بلغم دور شود منافذ درونی گشاده گردد و وجود سبک شود و تشنگی فرو نشیند و برای مریض سنپاتی فاقه کنا نیدن و رسانیدن گرمی آتش چنانچه بالا گفته شده است و دارو در مریض چکانیدن و غلغله دارو درون دهن نگاه داشتن و دارو آس کرده که از وی اولی ساخته باشند ایسانیدن سستور دارو در چشم کشیدن شاید که موافق و مفید آید که فاقه تا سه روز یا پنج روز یا ده روز زیادت تا اندام که اخلاط آرام یابند مریض را کردن فریاد بداند که مریض فاقه بقوت اخلاط میکند چون اخلاط فرو نشیند و روز فاقه کردن نتواند و گفت و تلخه شی آبی اند بدن سبب صاحب گفت و تلخه فاقه بسیار کشیدن نتوانند و صاحب با فاقه کردن نتواند و چون مریض فاقه تا نام مرض کرده باشد باید که غلغله دارو که آنرا کول گویند در دهن داشته برون افکنند تا که ورت دهن و زبان و حلق نیز دور گردد و ولدت ذائقه طعم ادراک کردن بتواند بعد از اثر شالی پست ساخته بانگ سنگ آمیخته بدیند اگر این پست نیکو فهم شود بدانند که مریض مذکور به شده است و بعضی گویند که اثر شالی سردست برای سنپاتی نباید داد و جمهور جواب میدهند که اثر با بلغم و افزایشه که سنگی است پس معلوم شد که سردست باید که اثر در جوش و سمول انداخته بدیند مفید باشد نوع دیگر جو و کنار و کلته و منگ و ترب خشک و کشنیز و سستویا هر یکی ده گان درم گرفته و جمله را جو کوب کرده در بهشت چن آب انداخته بچوشانند چون بیکصد بماند سرد کرده بنوشانند تب سنپاتی دفع شود و کف و باد و خلط رود و نیز دفع گردد و حلق و دهن و سینه صاف گردد و این علاج را بندهی ست مشتاک نامند و اگر سستویا و کشنیز درین ترکیب داخل از ندانند ترکیب را چمبشتاک نامند تا سستویا کول کشنیز و پیلول هر دو برابر دراز و نمک سنگ این هر چهار چیز را مساوی گرفته و با یک آس کرده در شیره ادرک خمیر ساخته غلغله بندد و دیگران غلغله در دهن باید که مریض مذکور تلخی بدارد و لعاب از دهن بیند از دو بر حسب غلبه خلط و زور خود مریض مذکور دویا سه یا چهار گرت تخمین کن گفت که در بنای گردن پهلوی

طریق بی که از سره خاطر باشد

در تب سنپاتی

سر و گلو و سینه باشد برون افتد و اندام سبک گردد و در بدن باوتب و بهوشی و زیادتی خواب یعنی تند را و غلبه دمه و سرفه و نجاتهای گلو دفع گردد
 گرانی بدن و گرانی چشم و سیلان آب و دهن نیز دفع گردد و فرقه دهن نیکو تر شود و حکمای هند برای مریض سنپات کول مذکور سخت موافق و مفید گفته اند
 تدبیر ناس سندھی پیلل گرد پیلل دراز و نمک سنگ و شهد این سرخ چیز را با شیره تلخی تتری حق نموده در بینی بچکانند ازین باغم که زور آورده باشد و باو
 خالی دماغ دفع گردد و نوع دیگر مغز چوب درخت گلچکان و نمک سنگ شمشیر و پیلل دراز و پیلل گرد هر سه را متساوی گرفته و با آب آس کرده در بینی مریض مذکور
 بچکانند ازین بهوشی زایل گردد و تدبیر اولیه یعنی داروی یسیدنی نیارند آند چو شانیده انگو و سندھی هر سه با یک آس کرده باشند مخلوط ساخته آند
 مرتب گردانند و بکف دست داشته مقداری بلیسانند ازین بهوشی و دمه و سرفه و تب مذکور دفع شود نوع دیگر کانچیل و پیکرمول و کاکرا سنگی
 و سندھی و پیلل گرد و پیلل دراز و جوانسا و سیاه دانه هر سه متساوی گرفته و آس کرده باشند مخلوط ساخته اولیه سازند و مقداری که خوشایند است
 نناده بلیسانند ازین دارو سنپات قوی را دفع کند و کمک و دمه و سرفه و علت های گلو را نیز دور گرداند و اگر مریض مذکور را کف زیادت باشد تحقیق
 داروهای مذکوره را با شیره ارک آمیخته و شهد انداخته بلیسانند و این را اشتنانکا اولیه گویند و برای علت های نیکه ازین گاو تا سر در میان باشد
 دارو در وقت شام بدیند و از جهت دفع علت های فرودگویی دارو در وقت صبح بدیند و بعضی حکما میگویند که برای دفع علت های سنپات شنب
 نباید دادن زیرا چه شهد با اشپای سرد نافع ترست نه با اشپای گرم و اشپای سرد برای سنپاتی مطلقا ممنوع است و باید دانست چند دارو دیگر که با یک
 نوع بودند پیانی مریض را نباید داد چنانچه چند کاره بیکبارگی دادن ممنوع است و اگر از انواع مختلفه بودند چند کاره و آنجن و مانند آن هر سه بیکبارگی
 دادن ممنوع نیست اگر احتیاج افتد هر سه بیکبارگی بعمل باید آورد و اگر باد و بلغم یکسان غلبه کرده در کام و گلو و سرفه مریض بیارند و در بین مجامع
 خشکی پیدا آید و زبان خشک و سخت شود و جابجا بطرف قد انگو رسوخ کرده باشد و روغن ستورا آمیخته بر زبان طلا کنند مفید بود و چون مریض را
 خوی بسیار آید کتقی بریان کرده آس کنند و بر روی و اندام او ببالند خوی نیاید و یا آوند نک که گفته باشد آس کرده و با تحقیق پیلل دراز آمیخته
 بر محل مرض ببالند همین فائده دهد نوع دیگر پیلل گرد و سندھی و پیلل دراز و پیلل لود و پیکرمول و چراتیه و کشلی و کوکته و کچور و اندر جو هر سه
 برابر گرفته و با یک آس کرده بر اندام ببالند ازین نیز خوی که از اندام بسیار آید و گرفتگی گاو دور در بند با دفع گردد نوع دیگر چراتیه و سیاه دانه و
 کشلی و بیچ و کانچیل جمله متساوی گرفته و با یک آس کرده بر اندام ببالند ازین خوی که بسبب سنپات آند باشد دور گردد فائده چون مریض سنپاتی را
 وقت دادن دارو شود باید که داروهای سمول چو شانیده و پیلل دراز آس کرده در ان انداخته بنوشانند ازین تب سنپاتی دفع شود نوع دیگر
 بیفته ماکیان سفید مریض مذکور را بنوشانند و در چشم او کشند و در بینی او چکانند ازین سنپات اگر چه قوی باشد فی الحال مریض مذکور دفع شود
 نوع دیگر سمول کچور و کاکرا سنگی و پیکرمول و جوانسا و جوارنگی و اندر جو و پلول و کشلی هر سه متساوی گرفته و چو شانیده و سر و ساخته بنوشانند ازین تب
 مذکور دفع شود و گرفتگی سینه و دمه و سرفه و کمک قی دارچین و بدبضی و سوب و درد پهلوئی هر سه دفع گردد و این دارو را باندی اشتادس
 اندک گاه نامت نوع دیگر سمول بنوشانند و پیلل دراز و پیکرمول در ان انداخته بنوشانند ازین سنپات که با آندرو باشد دفع گردد و این ترکیب را بنوی
 برستیا و کاره گویند نوع دیگر کچور و پیکرمول کشلی خرد و کاکرا سنگی و جوانسا و گلوئی و سندھی و پارصی و چراتیه و کشلی هر سه متساوی گرفته
 و چو شانیده بنوشانند ازین تب مذکور که با دمه و سرفه و گرفتگی گلو و بستگی دل و تشنگی و تپا پاک در پهلو و تن را یعنی بی خواب چشم بسته ناند دفع گردد
 و این ترکیب را اشتیا و کاره گویند نوع دیگر دیو دارو سندھی و چراتیه و کشنی و کشلی و اندر جو و پیلل لود و سمول هر سه متساوی گرفته و چو شانیده
 بنوشانند ازین تب مذکور که با دمه و سرفه و کمک قی و درد پهلو و گرفتگی دل باشد فی الحال دفع شود و این ترکیب را اشتادس و انکا گاه
 نامت و این کاره سخت مفید و موافق است اگر چه تب مملک باشد یا زور یا دفع گرداند نوع دیگر گلوئی و صندل و پانکجه و سندھی و اندر جو و پیلل
 و جوانسا و کواله و اسیر و پارصی و کشنی و سولف هر سه را متساوی گرفته و جو کوب کرده کاره سازند و سرفه و گرفتگی سینه پیلل دراز

اشپای سرد

اشپای سرد و کاکرا سنگی و پیکرمول و جوانسا و جوارنگی و اندر جو و پلول و کشلی هر سه متساوی گرفته و چو شانیده و سر و ساخته بنوشانند ازین تب مذکور دفع شود

بر همه مساوی گرفته و جو کوب کرده در بول ماده و چو شانه و مقدار می حق نمک سنگ در و انداخته بنوشانند همین فائده دهد و نیز در و افتخار شکم دفع فو
نوع دیگر بجانگی و پیکرمول و راسن میل و موخته و سندی و در و پیل در از هر همه مساوی گرفته بچوشانند و در جوش مذکور آنکه بر بیان کرده و حق
نموده و حق پیل در از و شیره ادرک انداخته بنوشانند تب سنیاتی که قوی باشد و اعراض دیگر که از سبب سنیات سخت باشند و در و پیل و در و دل و
افتخار شکم فی الحال دفع کرد و نوع دیگر ترنج و پیل خام و پاکمان بید و کشتائی و نسوت و بیخ بیا تجیر همه مساوی گرفته در پشت حصه آب انداخته
بچوشانند چون کچمه باند کچمه بنوشانند و در آن مقدار می بول ماده گاو و حق نمک سنگ و بر بار او نمک سو نخل انداخته بنوشانند تب سنیات
که با در و دل و در و شانه و دفع شکم باشد دفع شود این علاج را درین باب نیک مفید دانند نوع دیگر آنکه بر بیخ در و عن سنیات بر بیان کنن و از آن
اشام سازند و در مرض را گرم گرم بنوشانند فی الحال تب مذکور که با کلهک و دمه و سرفه باشد دفع شود نوع دیگر کشتائی و پیکرمول و بجانگی و پیکرمول
و کاکرینگی و جو آنکه جمله مساوی گرفته و چوشانند بنوشانند ازین تب مذکور که باز یاد می کنن باشد دفع کرد نوع دیگر نسوت و حنظل و کشتائی و ترنج بچله
و کواله همه مساوی گرفته و چوشانند و سرفه ساخته و مقدار می جو کعبه رسوده در و انداخته بنوشانند ازین جمله تنها یک در آن احتیاج به مال باشد
ازین دارو دفع شود زیرا که این دارو سهل است نوع دیگر کشتائی بلیه و نسوت و دانقن و سارنوب که در و کواله همه برابر گرفته و جو کوب کرده در پشت چند آب
کاره سازند و ساخته و مقدار می جو کعبه رسوده در و انداخته بنوشانند ازین اسهال شود و تب مذکور دفع کرد نوع دیگر اگر در مرض ازین حرمت
بپوش کرده و باید که سندی و پیل در از و پیل کرد و نمک سنگ بر همه مساوی گرفته و آس کرده و با شیره ادرک غاطه نموده و غلظه ساخته در و بن مرض بداند
بپوشا کرد و اگر پیل کرد آس کرده ناس بدیند همین فائده دهد نوع دیگر شیره ترنج و دیگر شیره ترنج و آنکه و سندی آس کرده در بنی چکانند و در مرض مذکور نیز بسیار کرد
نوع دیگر شیره ترنج و شیره ادرک هر دو برابر گرفته گرم کنند در آن مقدار می حق نمک سنگ سو نخل و نمک بریان انداخته در بنی چکانند همین فائده دهد
نوع دیگر کوب پیل و زیره سیاه و پیل در از و پیل کرد و پیل خام و کربج بزرگ و تخم کربج خرد و مجدی و تر ایمان و سندی همه مساوی
گرفته و چوشانند تب که با کشتائی گاه در و سینه باشد دفع کرد نوع دیگر کچمه و پیل در از و پیل کرد و پیل خام و کربج بزرگ و تخم کربج خرد و مجدی و تر ایمان
کا کاسنیگی و پیل در از و چراتیه و کشتائی و بجانگی و اندر جو و سندی و کچو کوشنیز و کاه پیرون همه مساوی گرفته و جو کوب کرده کاره سازند و در آن
شیره ادرک و حق آنکه بر بیان نموده انداخته بنوشانند ازین تب سنیات که در آن بن گوش را آس یک ببندی آنرا که نمول نامند حادث گشته
ببینان استخفجه ظهور یافته بود ازین دارو همه دفع کردند و نیز آس گله و تب بلغمی و دمه و کلکن و کت بالا انواع امراض چون تبهای آواز حلق که
آنرا ببندی سر بچنگ نامند و گران سوزگی گوش و زیادتی چربی و کفت و دفع کرد و اگر درین دارو و نمول نیز انداخته و چوشانند و چوشانند بنوشانند
بسیار مفید است و تب مذکور که با بیوشی سخت باشد و در و این ترکیب را ببندی بر همه استیمایا دانست نوع دیگر کربج و حیت مجدی و تر ایمان
و سندی و پیل و کشتائی خرد و کشتائی بزرگ و زیره سیاه و پیل در از و سندی و پیل کرد و زیره سفید همه برابر گرفته و چوشانند بنوشانند ازین
اگر کشتائی گاه درین مرض میباشد دفع کرد و علاجهای اهناس سنیات گفته شد اگر از آن بیوشی مرضی نرود باید که چوبین و یاد ریای و در آن کف
درین سنیات آس که درین گوش میشود باید که خون بکشایند و دارو با نیکه رسانیده بلغم و تلخه باشند بر محل آس طلا کف و زور مرضی ریافته می بکنند
و کول نیز بکنند و از دارو با نیکه خوب و مفریل تب مذکور اندر جوش بگیند و جوش مذکور را در و بخش سازند در یک بخش آن برنج کف از آن سال نیز بند
چون بچته شوند و در و بخش را در و سرت در آن انداخته آشام برون کنند و آن برنج بچته مرضی مذکور را بخوراند و یاد جوش مذکور منگل انداخته بنوشند
آشام ساخته و بجایه بنوشانند و اگر در برنج بچته مذکور و یا آشام مسطور مضم شود بدانند که مرضی مذکور نیکو خواهد شد و خواهد زیست و اگر کلمتی در پیل
و سندی و سیاه و دانه همه مساوی گرفته و آس کرده و مقدار می گرم نموده بر ستر آس بن گوش طلا کنند یا شود نوع دیگر ترنج واری و سندی
و دیو دار و راسن و چتره همه مساوی گرفته و آس کرده و مقدار می گرم ساخته بر آس بن گوش طلا کنند ازین آس مذکور دفع شود و آس

بسیار مفید است
بسیار مفید است
بسیار مفید است

کلو نیز رفع گردد اکنون بیان ترکیب بعضی رسما از طب رس رتنگار از برای دفع تبهای مذکور گفته می آید سیاحت کند جاک سنگ بصری و زنجیر و زنجیر
 و سما که هر سه را پاک شده ساخته برابر یکدیگر باشد و با شیره برگ کر یا یکروز کحل کنند بعد در ته دیگ مسن از وی مذکور را به پرسی یک انگشت یا نیم انگشت
 بچسباند و بالای او وی مذکور برپوش نهاده هر کرده هر مقدار یکدیگر مذکور خالی مانده باشد برگ پر کنند و بالای ریگ مقداری شالی بینند
 و دیگر مذکور بر دیگران داشته ته دیگ آتش کنند تا که شالی مذکور بر میان شده و تراژدند و قتیکه مرتب شود درین وقت آتش از ته دیگ دور کنند
 و دیگر مذکور را بر سر دیگران سر و شالین بدنند آنگاه دیگر مذکور را فرود آورده و کشاده ریگ از وی دور کرده و مذکور که ته دیگ
 سخت شده مانده باشد تراشیده بستانند و باز در کحل انداخته و یا ریگ آس کرده در ظرف زرین یا سیمین یا در ظرف مس علاج یا کاج
 یا دیگر از قسم دهعات باشد در آن نگاه دارند و بوقت احتیاج مقدار یک یا سه یا چهار چم پیل در آن حق نموده و مخلوط ساخته بر برگ تمبول نهاده بمرض تب
 سنپات بدنند ازین تب از ره دفع گردد و اگر سه روز متواتر بدن تب نماند که بعد یک روز یا دو روزی آید ازین نیز دفع شود و این رس را بنام سیت
 بعضی رس نامند نوع دیگر سیما پاک کرده و گندم پاک کرده و هر سه صاف کرده برابر و برابر آنچه تخم و صفا توره و مقدار آنچه تر کشته گرفته سه روز
 کحل کنند و شیره اورک می انداخته باشند چون مرتب شود در ظرف زرین یا سیمین یا هر چه صاف و پاکیزه باشد نگاه دارند بوقت حاجت مقدار نیم
 یا دو حبه با شیره چند بصری یا بشیره اورک بخورند ازین جمله الفول عتپ نافع و غیر نافع و تب الفول عتپ سنپات دفع گردد و این رس را صاحبان رس
 نامند نوع دیگر سیما که از شگاف کشیده باشد یک حبه و زنجیر طبعی دو حبه و گندم یک نیم از سیما و سنسلی نیمی از گندم بستانند و جمله را
 یکجا کرده با شیره بار یک چهار پاس کحل کنند بعد در وی مذکور درون دیگر به پرسی نیم انگشت ته دیگ بچسباند و بالای داروی مذکور برپوش
 نهاده هر که کند و ته دیگ را بر یک پر کنند و بالای ریگ مذکور مقداری شالی بدارند و بر دیگران نهاده ز پرسی آتش کنند تا آنکه شالی مذکور
 بر میان گردد بعد آتش از ته دیگ برون کنند و دیگر مذکور را بر دیگران سر و شالین بدنند آنگاه داروی مذکور از ته دیگ تراشیده بستانند
 و یکس رس شیره اورک کحل کرده در ظرف زرین نگاه دارند بوقت حاجت مقدار دو حبه ازین دارد و وجه سحوق پیل گرد آنچه بر برگ تمبول نهاده
 بخورند ازین تب سنپاتی که بالزه بود دفع شود و از خوردن رس مذکور چون گرسنگی غالب شود برنج نیمه بخورند ازین رس با دو تخم و تخم که
 فاسد گشته باشد متدل گردد و این رس را مال کیسرس نامند نوع دیگر سیما پاک کرده و گندم صاف کرده و مس کشته و زنجیر و زنجیر
 و شکی و نسوت و حبه و تخم و صفا توره و بیج آگ و سما که بر میان کرده و هر سه متساوی بگیرند و مقدار آنچه را بچسباند و بالای سینه کرده
 بستانند و جمله اور کحل انداخته یکس کحل کنند تا آنچه کحل کرده بعد یک تسقیه از شیره زقوم بدنند و یک تسقیه از جوش دهن بدنند بعد
 مقدار یک گان حبه را غلوه بدنند و قتیکه تب نوبازور باشد یگان غلوه خوردن بدنند تب مذکور زائل گردد و نوبه درد شکم و گوله و بند روگ و بواسیر
 و سنگ سنی و اجرن و مندگون و اروچک و پیوستگی شکم و انواع علت شکم دفع گردد و این رس را بدیا و صحر رس نامند نوع دیگر سیما پاک کرده
 و زهر سته کرده و گندم کشته و پیل دراز و پیل گرد و تخم او ننگن هر سه برابر گرفته چهار پاس با شیره برگ و محتوره کحل کنند بدین ترتیب
 مرتب شود نگاه دارند و مقدار یگان حبه برض سنپات را بدنند و بالای او الفولان کار صحر که از پنج آگ ساخته باشد و مقداری تر کشته سوده
 انداخته بنوشانند ازین تب سنپات فی الحال دفع گردد و اگر گرسنگی بهم رسد برنج نیتسالی که کمنه بود نیمه با جوات ماده گاو و مصری سوده انداخته
 بخورند و اگر نخوردن این رس مذکور برض را گرمی روی دید سر شک آب سرد بر اندام او زنند و جامه تر کرده بالای او بدارند و هر چه بچسباند
 و باور ساند و دیگر بصری یا سرد بکار برند و این را بنام سیت رس نامند نوع دیگر سیما صاف کرده و او را با هر سه کهار می
 جو کهار و ساجی و سما که در پنج نیک یعنی نمک سنگ و سونخل و بریا و نمک دریا و نمک کلر یعنی نمک شور یکروز کحل کنند بعد بیدند خردن
 و سندی و انگره هر سه برابر گرفته و این هر سه را غلوه با شیره پنج او ننگه سحوق نموده و یا ریگ ساخته ازین بویه یا سه پوش بسازند و درین بویه

علاج رس رتنگار

علاج رس رتنگار

علاج رس رتنگار

علاج رس رتنگار

علاج رس رتنگار

علاج رس رتنگار

پس راوند زیریا لقره یا در آوند دندان میل و یا آوند کاسخ نگاه دارند و بوقت حاجت مقدار یک یا بیشتره او را کباب بشیر و جیره و مانند منی طبل دراز و پمیل کرده و میجا کرده
خوردن دهند بر شست نوع تب خصوصاً تب سندان فی الحال دفع شود و ازین رس زحمت اتیسار و اور و صفاک بات و اکثر امراض شکم خفا پمیل
و درم جگر و پینه و گول و نفخ شکم و اکثر زحمت باوی نیز دفع گردد و هر زحمتی که با سهال زائل شود ازین رس منفع گردد و میان سملات به ازین یکد ارد
نیست و اینان رس مذکور شیر گاو یا شکر یا باقند سفید یا شکر خرمای هندی که بشکر تری ساخته باشند یا آب جوز هندی که با شکر تری آمیخته باشند
باید اودن و غذا بر لیس مذکور بر پنج نخته با جوات و معری بدهند و اگر از اودن رس مذکور سهال زیادت شود بسیار نذ پوسست میان دخت و خندان
وزیره سفید با دونه بادیه گاو و آس کرده بنوشانند سهال باز ماند و این رس را متقدمان و طبیبهای خود پو شاشیده بودند و تصریح آن کرد که با شکر
از جبت بسیاری نفع مردمان در طبهای خود اطهار کردند و دیگر هیچ رس درین باب برابر این رس نیست که بزودی جمع چهار دفع میکند و این را
جنتا من رس گویند که نوعی رسها بجهت دفع مرض مذکور از طب رس زنا گزیده گفته می آید بنا برین سیما صاف کرده و الیاس گشته و گزیده
و لقره و سن آهن و ابجرک بر همه گشته و صاف کرده و گندمک و مر و ارید و سنگه و زنجبیل و فلفل و این هر چه صاف کرده جمله اشیا عساده
بتا نند و یک روز کحل کنند بعد به بیار پنج چیته و او را بگویند نموده کار همه سازند و بجا سه نخته بدارند و اندک اندک چوشند که در این دارو انداخته تا
هفت روز کحل کنند بعد سه روز دیگر از شیر آگ تسقیه دهند و یک روز از شیر سنبه و تسقیه بدهند و یک روز از شیر سورن و یک روز از شیر قوسم تسقیه
بدهند چون این تسقیه داده باشند در آفتاب خشک ساخته در میان کوه دیبا که در و ام باشد کوه زبهای مذکور را پاک خالی کرده و در وی مذکور
در آوند بعد سه ماهه بر بیان کرده را با شیره آگ سخی نموده در میان کوه دیبای مذکور در آیم کنند و خشک ساخته در سرایه گلی انداخته و سه روز دوم بالای او شماره
هفت مرتبه بکل حکمت بگیرند و خشک سازند بعد یک کوه که در گز بلطول و عرض هفت بجای و با یک شوی تمه و بالای سر ایهای مذکور مانند کت و منبر
چون سر و شود بکشد و در وی مذکور مع کوه دیبا کحل کرده بعد وزن کنند هر قدر می که ایچله همین باید همان مقدار سیما بکشد و دیگر اندازند چهارم
از سیما مذکور بکرات گشته یعنی سنگی که در و الیاس میشود و بعضی یا قوت را میگویند اندازند و هفت روز و شیره او استخسج سنج کحل کنند و بست
و یک تسقیه از کار صبیح چیته بدهند و هفت تسقیه از شیره ادرک و سه تسقیه از شیره برگ بجای و هفت تسقیه از شیره قوسم و سه تسقیه از شیره جنجی بدهند
بعد خشک کرده چهار پاس کحل کنند مقدار که جمله دارو باشد چهارم حصه آن سها که بر بیان کرده اندازند و برابر سها که زهر اندازند و بوزن سربل گزید
چهارم حصه زهر قزقل اندازند و بوزن قزقل سندی و بقدر سندی هر یکی از پوست بلید و پمیل دراز و جوز بویه و چیته بستانند و جدا بار یک کس و
با در وی مذکور آینه بدارند و در آوند زین یا لقره بدارند و صدقه در او بدهند آنگاه قوت و سن و مرض مرض در یافته مقدار دو یا سه جبه یا چهار جبه
یا شش جبه یا هشت جبه خوردن دهند و بالای آن اینان از شیره ترنج یا شیره ادرک بنوشانند یا قری سندی یا قند خوردن دهند ازین رس پیو و پذیر
و انواع لاد و اقسام پواسیر و جنام و سرفه و دمه و راج و ک امراض باوی و بدرده و درد شکم و باندر و ک ویرقان و سیمک سنگرینی و بسیار و کت
انیسار و انواع برسیو و پینه و چلن و معر و دیگر انواع امراض شکم و سنگ مثانه و تشنگی زیادت باشد و اناس لوطی باد و میگردن دفع کردند این رس گزینی
و قوت زیاده کند و مردم لاغر را فربه گرداند و آب منی اقزاید و اثر زهر را دفع کند و کج اندام که بهندی آنرا بلی پلیدت گویند و در گرداند و اندام را بی رنج و
قوی گرداند و اگر تمام کسی این رس را استعمال کند هیچ مرضی و اندام او نماند و سپر و ضعیف نگردد و غم و غفل او را در روز بروز افزون گرداند و این را
ملوک جنتا من رس گویند نوع دیگر سیما پاک کرده و بکرات و ز و لقره و ابجرک و آهن و سار و مس سالی بر همه گشته و متساوی بتا نند
و بوزن ایچله گند صاف کرده بر همه را با شیره یا پاجوش پنج سنبه لوسته روز کحل کنند و سه روز کار صبیح چیته تسقیه بدهند و یک روز از شیره
برگ بلبل یک روز از شیره برگ گشت و یک روز از شیره بجنه و یک روز از شیره برگ تلخی و یک روز از شیره برگ فلفل و یک روز از شیره کت و یک روز از شیره برگ
مرجعی و یک روز از شیره برگ لکنه و یک روز از شیره ابرچا و یک روز از شیره و صوره و یک روز از شیره برگ تلخی و یک روز از شیره برگ و من یک روز از شیره

جنتا من رس

جنتا من رس

برگشتن کانی کاران و یکروز با شیره برگ کانی تر و یکروز با شیره زقوم و یکروز با شیره برگ گاسک و یکروز با شیره بجمیا و یکروز با شیره و سندی یکروز با شیره و کدو
 تخم کبوتر می تلخ و یکروز با شیره برگ اسبی و یکروز با شیره برگ و شاخ گلوی تخم کتله و تسقیه با بیدهند چون تسقیه با شیره و در این گوشت
 یکروز خشک کحل کنند بعد در تلخه مایه رو بود تلخه جاوشن و تلخه طماوس و بزیز و کبوتر و آهو و مرغ و قوراج و کلنگ قاز و سرخه دست و بزیز
 چند آنکه توان کحل کنند سه روز در چوش پیل در از پنج روز در شیره چینه سه روز در کار صومع آگ کحل کن و یکروز خشک کحل کنند بعد در تلخه
 جلد او و بزیز بچسبناک آس کرده و بجایه نخته با میزند و با تلخه مایه نیکو و چهار روز باز کحل کنند و هر روزی با یکبار جنس تلخه کحل کنند چنانکه دست و پا
 و اندک تلخه هر مرتبه اندازند که جلد او و بدن او خون تر شود بعد به بار نوبه بکاین و کار نهم سازند و سه روز در کحل کنند بعد در تلخه و بزیز
 و پیل انداخته کحل کنند چنانکه توان بی و خشک کحل کنند و در نظر ازین یا سمین یا عاچ یا لور یا کاج هر چه هم رسد از آن طرف نگاه دارند بنگاه
 که مریض سنپاتی هیوسن گردد بر تارک مریض مذکور کلک زده مقدار یکجبه ازین رس بکلک بکالت چون رس مذکور بانون مخرج شود مریض مذکور بسیار گردد نگاه
 قوت و سن مریض معلوم کرده بر حسب حواله و مقدار نیم جبه یا یک جبه با شیره ادرک یا کزنده تر که بخوراند و بالای او مقدار بی روغن گوشت و شکر و سرخه
 بخوراند ازین رس جمله انواع سنپات و فغ گردد و انواع در شکم و تب و فغ شکم و درم جگر و دیگر اقسام علت های شکم و پی و پن و بزرگ یرقان و گوله و
 بیسک و هر شوره نوع هیست و بواسیر و زحمتهای بادی و آس وجود نقصان کسکی و سرخه و دوده و امراض بلغم جلد و فغ شود و جهت دفع هر مرض با
 انبان که موافق آن مرض باشد بدین نفع کامل حاصل آید و رس مذکور درم جیم را لاغر کند و لاغر آن را فیه گردانند و این رس را بهندی هرست
 سد و چکا بچران گویند نوع دیگر بسیارند سیسبه پاک کرده و در یک گلی که نوباشد انداخته بگ ازند و نیم وزن شیشه گندم کاس کنند و آن که اندک
 بران سیسبه بریزند و فرود آن آتش کنند و با چوب نم بگردانند تا آنکه سیسبه مذکور کشته خاکستر گردد پس بگیند سیسبه کشته بقدر شان زده درم شش
 سنگه شست و درم پیل در از و بعضی اگرین شست درم پیل گرد و بسیارند چهار درم زهر بچسبناک یک درم خاکستر با چکشتی بعد سیسبه پاک کرده کحل
 پاک کرده هر یکی چهار گان درم گرفته سه روز کحل کنند پس با دار و نیک سابقا مذکور شد با سیسبه مذکور کحل کنند تا آنکه جلد یک ذات گردد پس در نظر و
 خوب نگاه دارند هر گاه که مریض سنپات هیوسن گشته باشد مقدار دو جبه یا چهار جبه ازین رس و بزینی مریض ناس بدین بسیار گردد و بعد مقدار
 دو جبه بر برگ تنبول بناده با شیره ادرک بخوراند بسیار گردد و این رسها برای دفع امراض بادی و معی مقدار یکجبه خوردن و سن سفید اند و اگر مریض
 در دوسه از کف و بلغم گشته باشد چون ناس و سینه صحت یابد و این رس را بهندی ناگ پاره رس گویند نوع دیگر سیسبه و سیمین پوسیدنی
 او نیکه و پوست پنج چینه تا سه روز کحل کنند و صاف گردیده سیسبه مذکور هر قدر که دانند لیستند و بقدر سیسبه مذکور هر یکی از مذکور کحل کنند
 و شکر و صاف کرده و بزیز سه و سه گاه بریان کرده و بزیز صاف کرده هر چه برابر گرفته کجلی کنند بعد با شیره پنج چهره و شیر پنج چینه هفت روز
 کحل کنند و با شیره پنج موصلی سه روز کحل کنند و علاقه بهارند پس بوز در از با سه پوست بکل حرکت است کنند و در وی مذکور درین بوتاندا
 هر کنند و هفت جا به بکل حرکت بگیرند و خشک سازند بعد هفت یاده عدد یا یک دشتی نماده نشویه بدین چون سرد شود بکشد بعد به بقدر دار و
 مذکور هر یکی از قلعی کشته و سا کشته انداخته یکروز کحل کنند پس سار چوب و دخت گلچکان و موکله و زیکا و گوگل و نسل هر یکی بقدر آن رس برابر گرفته
 خشک سازند و با داروی مذکور آمیخته کحل کنند تا که توانند بعد نیم وزن آن دارو که از بوت کشته بود در زهر بچسبناک تخم نموده اندازند و
 سه روز جلد او و بزیز را یکجا کرده کحل کنند بعد به بار نوبه بچسبناک و چوکوب کرده بچسبناک و در وی مذکور را هفت تب ازین جوش زهر در آفتاب بپزند
 هفت تسقیه از جوش سندی و فلفلی و هفت تسقیه در شیره برگ و صا نوره بدین و هفت تسقیه در شیره بتم آمانه و هفت تسقیه در شیره برگ که هفت
 و هفت تسقیه از جوش سندی رسو کشته هفت تسقیه از شیره برگ آگیا و هفت تسقیه از تلخه مایه رو بود و هفت تسقیه از تلخه طماوس و پنجم تلخه بزیز و در تلخه جاوشن
 و در تلخه خوک سدی و آهو و نیکو و در تلخه مرغ و درج و کلنگ لبط و سرخاب زراغ و هر چه دست دهد و در یکی هفت تسقیه بدین بعد این جبه او و بزیز

بسیار درم

بسیار درم

و کارخانه زهر کحل کرده در میان دگرگی گلی مثل آهن و در دگرگی دیگر سحیح زهر بوزن کل اوویه مذکور انداخته در بان کرد و دیگر با هم میل کنند خشک سازند و در سینه
که سحیح زهر در آن انداخته است آتش کنند و بر پشت دگر بالای جامه تر کرده بدارند و در زهر بداروی مذکور برسانند و این او مضموم پان گویند آنگاه
معلوم کند که داروی مذکور در زهر خورده است بجهت خورد آورد و سرد شدن با پهنای دگر مذکور بکشاید و چشم را از زلف نگاه دارند و از زهری مذکور
تراشیده بستانند در شیرۀ اورک و کارخانه تر کته و شیرۀ چنجه سه روز کحل کنند و خشک ساخته یک روز باز کحل کنند و در ظرف زرین یا دیگر چه خوب باشد
نگاهدارند هر گاه که مریض سنیاتی میبوشد مقدار دانه خردل یا دانه سرشفت زرد یا مقدار دانه سنگ یا دانه ماش یا مقدار صبه بادشیره اورک یا با کارخانه
حقیقه بدیند مریض مذکور بشیار گردد و بدین شود و اگر دندان مریض با هم چسبیده باشند و دهن باز کردن نتواند بر تارک مریض مذکور کحل دهد پس مذکور بشیار
اورک میخچه بر کلک بالان زمین که داروی مذکور بر کلک سرایت کرده با خون مخموج گردد و در فراج گرمی رسانند مریض بشیار گردد و دهن باز کند و یا فراج
از رس مذکور که بادشیره اورک مخلوط کرده باشد ناس بدیند نیز بشیار گردد و ازین رس اگر گرمی بسیار شود افسه و نمایی بر آب جوی حنونه بر مریض بریزند
و تا دیر بماند بر بکار بندیکو شود و اگر مریض مذکور غلبه نماید بر سنج چینه با جوات و شکر تری یا با مسری بخوراند و در میان دوغ زیره سفید انداخته و دروغ کرده
بنوشانند و اشپای سرد و شیرین نیز بدیند و اگر ازین علاج هم گرمی مریض کم نشود صندل یا کافور مخموج کرده بر اندام مریض طلا کنند و جامه تر کرده
بر اندام مریض بدارند و در وجه جبین و در سانسند و گلهای نیلوفر جامه خواب فراز کنند و گلهای مالتی و چند نیز فراز کنند و بر آن مریض مذکور با غلظت
و عوارث جمید را از این و جامهای لطیف پوشانیده کنار بگیرند و سرد و آلات سرد و حاضر کنند و فصول انسانی نیکو بخورند ازین چیز یاد آید
این عمل کنند گرمی کم گردد و دهن باز آید و آنکه مریض بقوت اصلی باز آید مریض مذکور را جماع نماید کرد و نیز بجهت دفع زحمت بادوی سگ کور را
بادشیره حقیقه و گولک و نمک سنگ بدیند و برای دفع وق و یرقان و پند روگ باشند و پیل کرد و پیل دراز بخورند و هر مرضی را می خورند این رس مذکور با هم
آن مریض ایشان بدیند مریض مذکور زائل گردد و در رس مذکور مخصوص برای دفع سنپات مجرب است و این رس ایندی پیرا بکشاید و بقیه دیگر با طبع
و و ماش و سیاب و و ماشه در کحل انداخته آنرا ملغی کنند باز دو ماهه مرادید صاف کرده و شکر کند و دو ماهه سونما کچی صاف شش رس و سه ماهه بریان کرده
یکدم این جلد را با سیاب مذکور یکجا کرده کحل کنند تا که نواتا بده سه تسقیه از هر آب خاکستر حقیقه بدیند و در نیز تسقیه چندان کحل کنند خشک گردد
بر مریضین طریق تسقیه از شیرۀ گیاه کلمه بدیند و تسقیه از شیرۀ بنسپری و تسقیه از شیرۀ کهنه و تسقیه از شیرۀ کهنه و تسقیه از شیرۀ کهنه و تسقیه از شیرۀ کهنه و تسقیه از شیرۀ کهنه
سه تسقیه از لعاب صبر تسقیه از شیرۀ آگ بدیند چون تسقیه مرتب شوند از داروی مذکور فیتما بکنند بعد بسیار ششیمی مہفت کرت آنرا بجایم کل حکمت گرفته
خشک سازند و این فیتلهای ادویه مذکور را در شیشی اندازند و با آنگاه و گل سفید مہر کنند و خشک کرده باز بجایم کل حکمت کرده خشک ساخته یک و نیم
بزرگ دست آورده و فرود آن گل حکمت طلا کرده خشک کنند و موازین پنج سیرنگ سنگ آس کرده درون و دند مذکور نهند و ورین نمک ششیمی مسط و نوبستانند
و دیگر نمک سنگ آس کرده آوند مذکور بکنند تا آنکه نمک مذکور موازین چهار انگشت بالای ننگه ششیمی شود پس دگر نشانده از جوب ساق چنجه پاراسل آتش
تبارک کنند چون سرد شود ششیمی مذکور کشیده داروی مذکور بستانند و در کحل انداخته سحیح کنند بجهت کشته دو درم مس کشته و ایچ کشته هر یکی دو گان درم دارو
مذکور انداخته سحیح کنند و بقدر ششیم شد رم تلخه بای رو بهواند اخته تسقیه بدیند بعد ششیم درم تلخه بزور انداخته سحیح کنند و از تلخه مارسیاه و تلخه مرغ و در فراج
کبوتر و لبط و کلنگ هر چه دست و پا انداخته تسقیه با بدیند و لعاب صبر انداخته نیز تسقیه بدیند و باز جوش پوست بچ چنجه نیز تسقیه با بدیند و از شیرۀ اورک
نیز تسقیه بدیند بعد بسیار نند و سراب گلی و در یکی داروی مذکور اندازند و درم سراب بالای او نهاده بجایم و گل حکمت مہر کنند و از بست عا و پاک شستی که
سه سحیح بزرگ بوند و نه سخت خورد کچیت بدیند چون سرد شود بیرون آرند و باز دو درم کرت در هر یکی از تلخه بای رو بهود و در تلخه بزور و لعاب صبر و جوش چنجه شود
در کحل انداخته تسقیه بدیند و بعد ازین طریق در میان سرابهای گلی انداخته و مہر کرده کچیت بدیند چون سرد کرد بیرون کشیده سحیح کنند با کرات
سوم هم این انواع در هر یکی از تلخه بای رو بهود و در تلخه بزور و لعاب صبر و جوش چنجه سحیح کرده کچیت بدیند چون سرد کچیت مرتب شود آنگاه آس کرده آوند

مضموم پان

پیرا بکشاید

رنا

بریا نقره و یاقوتان فیل بدانند و اگر داندی دیگر باره اکثر خاصیت داروی مذکور باطل گردد و تیزی داروی مذکور نماید الغرض آنست که بواسطه احتیاج مقدار و وجه
یا سه یا چهار جبهه خوردن و بنده مرضیکه باشد دفع شود و این رس بسیار معتبرست و مثل این دیگر سی نیست و اگر کسی را زحمت راجر و گشت باشد و هم چنین
بود رس مذکور را با پیل دراز و شندید بهند صحت یابد و اگر گیمه بار و غن کا و دپیل گردید بهند زحمت راجر و گشت که با بهر شستاید و باشد دفع گردد و اگر مرض
سندروگی را نقره باشد رس مذکور با پیل دراز و شندید بهند مرض مذکور بالا غزی دفع گردد و اگر پندروگی فربه باشد یا یک تخم چیدان بهند دفع گردد و یا شیره
او در کثیره تلسی سیاه و سنه صبی فلفلی رس مذکور بهند و در سه و سه و یکمک دفع شود و اگر رس مذکور را با حق تر چیده و شندید بهند و در سه و سه و سه را
دفع گرداند و اگر از سبب اختلاط مکه مرضی حادث شده باشد پوست بچ آگ پوشانند و در آن جوش سنه صبی فلفلی آس کرده اندازند و بدین دارو رس مذکور بهند
مرض مذکور دفع گردد و برای دفع الزوال کلمه جبر و اجیران جبر یا شیره برگ بالنسه و شندید و بحق پیل دراز این رس را بهند نافع تمام بود و برای دفع تب
با آب گلوی بهند نافع بود و همچنین برای دفع هر نوعی از الزوال زحمتها سه باوی و هر دفع زحمت باوی با واروسته که ماکم آن مرض باشد
رس مذکور بهند و مرض را دفع گرداند و این راهبندی کلیه رس نامتوقع دیگر بیارند الماس نیات بعد از مایعی که بر اجوف ساخته الماس در
انداخته مکنند و در جامه بسته در میان جوش کلهی و کور و در وید و کاخته هفت شبانه روز آتش بهند تا الماس مذکور صاف گردد و بعد بیارند و در
پشت باخته و بچ برکت بول که سه ساله باشد و شخان شاخ زمیش یعنی مدینه معا و هر سه را با شیر زقوم آس کرده بر الماس مذکور طلا کنند چنانکه الماس مذکور
و پیره نشود و بعد در میان بوتگی داشته و ته و بالای او انگشت نهاده بهند و کشیده در آب کلهی سرد کنند و همچنین هفت کرت در هر کت بر الماس مذکور
داروی مسطور طلا کرده و آتش داده در آب کلهی سرد کنند باز الماس مذکور بطریق معمول طلا کرده در گچ گیرند منقور را از نذران گیرند مذکور بهند و در
و هر کرده و آتش اندازند و پیر تا که سرخ گردد و نگاه کشیده در میان بول خرا ناخته سرد کنند و همچنین در گچ گیرند هفت مرتبه بخت در بول حمار سرد کنند و بعد
بیاریخ چولانی دشتی و در پیر یا شیره عورت آس کنند و الماس را بدان طلا کرده در بول عمیا کنند و بالای بول سوراخ کنند پس در انگشت نهاده و پیکنال
بهند چون بخت سرخ شود در کبیر حمار سرد کنند همچنین هفت بار این عمل بایا کرد و بعد در کحل آبی انداخته بسایند و هر چه از الماس مذکور آس کرده
نشود آنرا باز هم بر آن نوع گفته شده پیر در کار عمل چنان شود که توان سو و این الماس کشته را در ظرفی زرین بدانند پس بیارند سیاه بکنند
و در واقع کینه بوشش چند سیاه کنند و پاک کرده بستانند و در سیاه مذکور بسوزند یعنی گن جاک جاران کنند و سیاه مذکور را در سنگ در
و طریق گن جاک جاران و کرسنه و گردان این سیاه فصل شستن و معاتما و صاف کردن اید معاتما گفته شده در اینجا بایا دیدنی الماس سیاه مقدار سه
بستانند و بر بوی الماس کشته اندازند و باقی نگاه دارند و الماس سیاه که بر بسته اند و هر دور در کحل انداخته بهند و در سحون کنند و با سیخ بچ که نرم باشد
تا هفت روز تسقیه بهند و بعد بول با سه بوس از گل حکمت راست کنند و داروی مذکور در بول انداخته و در بولش نهاده بگل استوار کنند و در هر یک گرم کرده
بول مذکور داشته تسقیه بهند چون سرد شود باز در کحل انداخته با سیخ بچ و بشیره کتانی و باب کتجا که گیمه سیست داروی مذکور را سه روز هر روزی
باب یکان گیاهی سخن کنند باز در بول عمیا هر کرده و یک کف سیوسته شالی که زیات از بچ بل نباشد آتش بهند چون سرد شود باز در کحل انداخته
بدان شیره گیاهی سخن کرده هم بر آن طریق در بول عمیا کرده و خشک ساخته و در بول شالی که زیادت از کت اول باشد بچ و صفت بهند باز در
کحل انداخته با شیره گیاهی مذکور سخن کرده در بول عمیا ساخته در بول شالی که زیادت از کت دوم باشد کچیت و بهند باز در کحل انداخته هم بدان
شیره گیاهی سخن کنند و در بول عمیا کرده از پاجک شتی زیره کرده بچ و صفت بهند هم بر آن طریق هر بار یکان پاجک شتی زیاده کرده هم بدان شیره داروی
سابق کحل کرده هر بار تب مذکور بهند تا آنکه پاجک شتی بمقا بر بندی مرغ شود این را اگر کت تب گویند پس سیاه الماس کشته را وزن کنند و وزن
انیمه دیگر سیاه مذکور انداخته و بشیره همان گیاهی سخن کنند و در بول انداخته و عمیا کرده پاجک شتی بچ و صفت بهند همچنین بهر مرتبه پاجک شتی زیاده کرده
تسویا بهند تا آنکه هفت تسویه تمام شود پس سیاه مذکور را از بول کشیده وزن کنند و چهارم حصه آنجمله او در طبق ترانازند و وزن طبق ترانازند

حکایت

حکایت

نماده هر کتف و بر دیگران نشانه سه شبانه روز آتش دهند چون خود سرد شود فرو آورند و غلوه مذکور کشیده وزن کنند و بوزن او زهر ستوران اندازند
 کحل کنند بعد با تلخه ماهی رو به و در تلخه نارسیاه و در تلخه جاموس و در تلخه طاموس و در تلخه زاسو و تلخه خوک و در تلخه شغال و در تلخه دراج و کبوتر و مرغ و بطور
 کمانک غیره هر چه دست دهد از هر یکی چند لنگه کحل کنند بعد در جوش سبزی و فلفلین و در جوش فلفلین و در جوش چینه و در هر یکی یکان روز کحل
 و تسقیه بدست بعد بیک روز خشک کحل کنند و در او نذریا نقره یا دندان قیل یا چینی یا کالنج یا هر چه بوم رسد نگاه دارند اما بهتر آنست که در ظرف
 نقره بدارند یا طلا بدارند اگر کسی را از غلظه سنپات محل علاج نمانده باشد بر تارک مریض کلک زده و ازین رس مقداری که بر سر سوزن آید
 بر کلکها بکشد و روغن کچنیز انداخته مالند نیکو شود و اگر از رس مذکور گری شود آب سرد بر مریض مذکور بریزند پس وقتیکه عقل مریض جوهر خمس او
 برقرار شود آید مریض مذکور را بر سبب مذکور ترا بر حیات خود امید بست یا نه و دار و برای دفع ریح تو کنند یا نه اگر مریض مذکور بگوید که از روی کفند
 پس بداند که نیک خواهد شد بعد تدبیر فرود آوردن زهر با فسون کنند و در او با نیکی برای ناس دادن و خوراندن و بر اندام مالیدن گفته شده است
 در عمل آرد و سنگها در آب انداخته آن آب بر مریض مذکور فروریزند تا زهر مذکور فرو آید و قرار شود و دیگر اکثر زحمتهای بادی تلقیحی که در او اندازند
 چنانکه در منتهای و توفی و بر توفی که نوعی از سول است ازین رس هر سه دفع شوند و این رس را بهندی بخت مسو چکا بچون گون علاج تب خارجی
 که از تپ اکتفا گویند بدانکه چون از دعای بد زاهدان یا از فسون یا از نخست ستارگان تب حادث شود آنرا صدقه و دعا و فسون که قبل
 آن تب بودند و اگر از سبب آسیب دیو و پری و کفتار و چشم زخم تب آید تیسیر آن در دفع آسیب دیو و پری و کفتار و غیره در فصل آن گفته خواهد
 از انجام دیده بکار برند و اگر از سبب خرن و اندوه و کورت دل تب حادث شوند تدبیر خوشی و فرحت برای دل آنکس کنند تب مذکور دفع گردد
 و اگر از سبب زهر فزشتی بوی گیاههای زهرناک تب حادث شود بدار و هائیکه ربانیده زهر و تلخه اندازند زهر مذکور را دفع گردانند و اگر از سبب عصبه و
 غضب تب آید پس تدبیر فرود آمدن عصبه کنند و در اطینان خاطر کوشند تب مذکور زائل شود و از علاج تلخه تب مذکور نیز دفع گردد و اگر از سبب
 آرزو بردن بزندان و نیا یافتن آن یا از بسیاری اندوه تب حادث گردد مریض مذکور را نوعی تدبیر کند که اندوه از دلش زائل گردد و اگر جماع کردن
 ممکن باشد بفرمان و الا نه بشاشت و استظهار بدین و بگویند غمخیز جماع خواهی رسید و اگر عورتی را این مرض حادث شود نیز همین گون
 تدبیر کنند و استظهارش بدین واسطه دار گردانند تب مذکور زائل گردد و تدبیر از آرزو بردن بر جماع شود از عصبه کردن دفع گردد و همچنین تب که از
 غضب یا شود از آرزو بر جماع کردن برود و آنکه از زحمات بسیار حادث شود اگر کف و تلخه در آن زیادت باشد مریض را اولاً روغن ستورینوشانند
 بعد جوش نم دهند تب مذکور دفع شود و اگر سبب زور و حرکت و یا سبب کسیر و کتی حادث گردد مریض را روغن گاو و شوره بای گوشت یا روغن
 پنجه خورانه بگردود و اگر از سبب دبل و آبله تب آید تدبیر بختن دبل و آبله کنند به شود و هر زنی را که وقت فرود آمدن شیر از پستان تب آید غلبه خلیل
 معلوم کرده علاج کنند و تیسیر از رسیدن زخم حادث شود از اجز علاج گرم دیگر علامها کنند و غلبه خلیل دیده آشام چرب و شیرین و زخم تب
 تب مذکور دفع شود علاج تب ناعمه بدانکه تب ناعمه غلبه خلیل است حادث نشود پس هر خلی را که زیادت بیند براسه دفع آن
 خلیل علاج کنند اگر زیادت باشد از خوراندن روغن و از تدبیر حقیقه گرم گردانند و آشام گرم و چرب نیز بدینند و اگر تلخه زیادت بود با سها
 و بر روغن های پنجه که برای دفع غلبه تلخه گفته اند از شیر اشپای سر و تلخه لقم گردانند و اگر بلغم زیادت به بیند از زنی و پاجن و فاقه و اشام خشک از
 اشپای زخم تب گرم بلغم را کم گردانند نوع دیگر تر ایمان و کشکی و جو النسا و کلید متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند همین فائده و بد نوع دیگر
 انگور و نم و پلول و موخته و کرا و تر بچله جمله متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تب سنت است و سنت جردن دفع گردد نوع دیگر پلول و موخته بانس
 و کشکی و کلید متساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند همین فائده و بد نوع دیگر انگور و نم و پلول و کشکی و کرا و موخته و بانسه و تر بچله جمله متساوی
 گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تب یکدیگر در ناعمه کرده می آید دفع گردد نوع دیگر پلول و نم و انگور منقح و کرا و تر بچله و بانسه جمله متساوی گرفته

نوع تب خارجی
 تب چو تب مسو چکا بچون

علاج تب ناعمه

و جوشانیده و مقاری شده و شکر در آن یا کرده و سرد ساخته می‌شاند همین فائده و بد نوع دیگر این رجو و جوانه پیلول با بلیه و نم و گلو می و بالا جمله تساوی گرفته و جو کوب کرده و جوشانیده بنوشانند همین فائده و بد نوع دیگر اسیر و صندل و موخته و گلو می و کشنیزه و سولف جمایه تساوی گرفته و جو کوب کرده و جوشانیده و سرد ساخته و مقاری شده و شکر انداخته بنوشانند همین فائده و بد نوع دیگر سرخون آمان و دیوار و بلیه و بانه و سنبله جمایه تساوی گرفته و جو کوب کرده و جوشانیده و سرد ساخته و مقاری شده و شکر در وی انداخته بنوشانند ازین بسیار و روزنامه کرده می آید دفع شود نوع دیگر نهانی که پای آنرا کوبان برای روشنائی وجود بر اندام می ماند از اندام شان استان و با شیر مده گا و گاو ساه او دیگر ناک سفید بوده باشد چون در کشنیزه نوبت آمدن تب که سوم روزی آید باشد در باشد در قح گلی کرده بنوشانند فی الحال تب ناکور دفع شود نوع دیگر این رجو و بزرگ پیلول و گلو می و بلیه و بانه گرفته و جوشانیده بنوشانند همین فائده و بد نوع دیگر پیلول و کلید موخته و پار می و کتلی جمله تساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند همین فائده و بد نوع دیگر نم و پیل و پیل و گلو می و موخته و ان رجو جمله تساوی گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تپیکه هر روز یک وقت بیاید دفع کرد نوع دیگر حریره و گلو می و صندل و سنبله می این هر چهار چیز تساوی گرفته و جو کوب کرده و جوشانیده و سرد ساخته بنوشانند تپیکه یک روزنامه کرده می آید از دفع او اند نوع دیگر کوب و آمان و موخته این هر سه چیز برابر گرفته و جوشانیده بنوشانند ازین تپیکه بی سوم روزی آید دفع کرد نوع دیگر گل سرخ زرد چوب در ابله این هر سه چیز برابر گرفته و آس کرده و دروغن ماده گاو مخلوط ساخته در بینی مریض بچکانند ازین فائده مذکور حاصل آید و اگر از شیر بزرگ است تا س بدین تبی که سوم روز آید دفع شود اگر چه تب مذکور قوی باشد فی الحال دفع کرد نوع دیگر ریخ شمدنی را چون بر روز کشنیزه بکوبد نگوته واقع شود و شوشن کنت و در روز کشنیزه مذکور وقت فجر آورده و گلو می مریض به بندد بدان تپیکه در روزی دو بار یک روز دفع شود و تبی که در روزی یک بار آید در روز و در تپیکه یک روزنامه کرده آید در سه روزی که در روزنامه کرده آید در چهار روز برود نوع دیگر ریخ کوه سفید آس کرده با شیر مده گا و گاو و بنوشانند تپیکه از تلخه باشد و سوم روز آید ازین دفع شود و بخوردن برگ تنبول در آب با شیر مده گا و بنوشانند تبی که از تلخه باشد و سوم روز آید ازین دفع و بخوردن برگ تنبول در آب تب نیز تب ناکور دفع شود نوع دیگر پیل دراز و آمان و انگر در و در ابله نوع و سر شفت زرد و سر حله برابر گرفته و بالبل نرزی آس کرده در بینی بچکانند تپیکه یک روز یا دو روزنامه کرده بیاید و دیگر انواع تب فی الحال دفع کرد نوع دیگر شیر مده گا و جو شیه و شکر و پیل در و شمد و دروغن ستور یکبار کرده و مالیه خوردن دهن ازین کچم جزو الاغری که از سبب جراحت شده باشد و کله بزرگ و دومه و سر فیه و علت سینه هر چه دفع کرد اند نوع دیگر موخته و آمان و گلو می و سنبله و کتلی خرد و جمله تساوی گرفته و جو کوب کرده و جوشانیده و سرد ساخته و مقاری شده همین چنان است و شکر انداخته بنوشانند ازین کچم جزو دفع کرد نوع دیگر شیر و دروغن کچم برابر گرفته و یکبار کرده بخوراند فی الحال ازین تب ناکور و غلته است بادی دفع کرد نوع دیگر زیره و قند بخوراند همین فائده و بد نوع دیگر سنگی افزاید نوع دیگر پیل دراز اول روز سه عد و یا پنج یا هفت یا ده بر حسب حال مریض بدین و در هر روزی بمقدار عدد اول روز زیادت کنند تا ده روز بعد از آنکه گان سته گان یا پنج گان یا هفت گان یا ده گان یا بیست گان چنانچه زیادت کرده بودند همچنان هر روزی نقصان کنند ازین کچم جزو کعبات و بوا سیر و کعبه و ک دومه و سر فیه و علت شکم را دفع او اند نوع دیگر سنگی و افزونی قوت حواس خمس بخشند و اگر بلیه باشد بخوراند همین فائده بخشند و شور بای گوشت خروس و دراز و طادوس برای صاحب تب ناکور باید داد نوع دیگر ناک سنگ و پیل دراز و منسل بار و دروغن کچم آس کرده ناس و دهن همین فائده و بد نوع دیگر ریخ نم و ریخ کوه و بلیه و سر شفت زرد و گلو می برابر گرفته و بار و دروغن تلخ مخلوط ساخته و غلوه کرده بر آتش نهند چنانکه دودش بمریض مذکور رسانند تب مذکور دفع شود نوع دیگر اگر تب بالزه باشد در داروهای مذکور سه گین که به خلط کرده و دود آن بمریض مذکور رسانند همین فائده و بد نوع دیگر نم و پشم بز و میش و پنچ و قسط و گلو کل و برگ نم و سار جو ب گلو کلان یکبار کرده و سوخته دود آن بمجموع رسانند و با تمامه گین که سوخته دود آن بدین تب مذکور دفع شود نوع دیگر عرس و گن هر دو را سوخته دود آن برسانند ازین جمله آسیدها و تپا دفع شود نوع دیگر گلو کل و سر شیه

پیل دراز

و بحق تر ساخته در پنج سیر روغن ماده گاو بنیزند به شیره ادرک و آب جنوات هر یکی برابر روغن مذکور انداخته با کش نرم بنیزند چون نچینه شود و روغن سرد باشد نگاه دارند و مقدار می مریض مذکور را بنوشانند ازین تب نافع هر پنج نوع و تپهای دیگر ادرک و موم و زعفران کند و بواسیر و سرفه را نیز در گذرد اندازند و در و گریزی افزاید و این روغن را انبوت کچیل نامند نوع دیگر سکنجید که نوعی از سرکه بنی است و سرکه بنی یعنی کاجی و جنوات و آب جنوات و دوغ و شیره سوه های ترش و روغن کچیل و جله متساوی گرفته و جله را یکجا کرده بنیزند به چهارم حصه از روغن مذکور بحق تر از آن داره های پلپا کن نیز انداخته با کش نرم بنیزند چون روغن خالص بماند فرود دارند و نگاه دارند بمقداری ازین روغن بران نام مریض حلاکت قبح یعنی مذکور را بدین روغن چرب گردانند و دهند ازین هر پنج نوع تپهای نافع دفع شوند و این روغن را کچیل سکنجید گویند نوع دیگر سیرک خام در چهار چند آب جوشانیده یک حصه جوش مذکور بگیرند به یک سپخته روغن کجی سیاه و چهار حصه از روغن مذکور را بجنوات در وی اندازند به سه سولف و زرد چوب مسری و کوکبه و زرنیکا و گلی و لیثی و راسن اسکنده و دیو دار و کچیل و موکبه و صندل از هر یکی دو نیم درم گرفته و جو کوب کرده بعد به آب ازین ادرک بحق تر ساخته نیز در وی اندازند و بنیزند تا که روغن صرف بماند و بوقت حاجت بمقداری ازین روغن اندام مریض را چرب کنند ازین جله تپهای نافع بسخت دفع گردند و ازین جله علت های بادی و دمده و سرفه و خارش اندام و زشتی بوی اندام و در دم و شکستن اعضا و پوست اخترا و آسیب دیو و پیری جله دفع شوند و این را اجصیا و تیل نامند نوع دیگر مجبیه و پدیا کله و اسیر و بریار و چم و تگر سر یک و نیم درم و جله ادرک را اجصیا و تیل بمقدار یک سابقا مذکور شده بگیرند در یک سپخته روغن کجی بحق تر از داروهای مسطور بنیزند چون روغن صرف بماند نگاه دارند و بوقت حاجت بمقداری ازین روغن اندام مریض مذکور را چرب کنند ازین نیز جله علت های بادی و انواع امراض تپ صرع و آسیب دیو و پیری و زشت اخترا و سرفه و پیری جله دفع شوند و این را اجصیا و تیل نامند اکنون بعضی داروهای از طب سازنگه بگوئیم می آید تپ جله ترسید و آب ادرک و سرد و گلی و کچیل و کچیل دراز و پیل کرد و پیل کول مسری و گلی و جوالسه و گلی و سپر ادرک و کوکبه و تر ایمان و بر بار ادرک و تیر بال او تم و پیکر و لیثی و کرا و جوالی و اندر جو و بهارنگی و سبزه و ستر استرجه و ازین انقله بعضی پیکری و تپهای و از هر یکی مراد دارند و کج و پدیا کله و سرج و اسیر و صندل و اتیس و سرون و تچون و بای برنگ و تگر و حقه و دیو دار و چاب و برگ پاول و صوبک و کعبه ک و فضل و بنسلو چون گل نیلوفر و کاکولی و تیرج و جاتری و ناگید و تالیس جله متساوی بگیرند بمقدار جمله این ادرک چربیه بگیرند و هر سه را با یک آس کرده و با هم مخلوط ساخته و جامه بنیزند و در بسیار حق کرده و ظرف گلی که نوباشد نگاه دارند و مقدار می که مناسب دانند بمریض بخوراند ازین هر سه خلط که فاسد شده باشد با اعتدال آید و جملہ انواع تپها بزودی دفع سازد و درین شک نیست تپ یک خلط و دو خلط و سه خلط و تپ خارجی و تپیکه پیوسته آید و جله انواع تپ نافع و تپیکه از سبب انبوه حادث گشته باشد و تپیکه از ان بهوشی آید چشمها بسته ماند و دوران سرد و موم و سرفه و پدیا روگ و علت دلخ باد و برقان و درد گرد و در پشت و درد آئینه زانو و درد پهلوها را دفع گرداند و بعد از دادن داروی مذکور آب سرد بخوراند که نافع تر باشد و این ابن سید سین را نامند و باید دانست که چون تپ تلخ با ناپاک باشد و خلط و غائط نچینه شده باشد از جهت دفع ناپاک این علاج باید کرد و جوش برگ نم مریض مذکور را بنوشانند تا آنکه شکمش برشود بعد قی بکنانند و مریض مذکور را استان غلط است به بالای ناف اوقتی پر از آب سرد بارانند و سرشک آب سرد برین مریض بنیزند ازین سوسنکی و ناپاک بزودی دفع گردد و در حوضیکه گل نیلوفر باشد بر کرانه آن حوض جانی ساخته مریض مذکور را در آنجا بارانند و نزدیک او گل های نیلوفر بارانند و در حرکت خانه که آب از آن ریخته میشود در آنجا فورهای آب بسیار بچند بار در روز باران جوان خوروی را زیور خوب پوشانیده قریب مریض مذکور بنشانند و روغن ماده گاو و ناز که آنرا آب سرد صد بار شسته باشند بر اندام مریض حلاکت قبح دست جو و آردکن رو آنگه با سرکه بنی آمیخته نیز بر وجود او حلاکت کنند و در گهای نرم از آن کنار نوریسته باشند با یک آب آس کرده بدست ماطا کنند و معانی بردست و پای ماطا باید کرد هم برین طریق گفت برگ نرم نیز استعمال کنند و انار و لود و کوکبه و تیرج را متساوی سته و با آب آس کرده و مثل آن

تپ کجی

تپ کجی

تپ کجی

تپ کجی

تپ کجی

تپ کجی

تپ کجی

تپ کجی

تپ کجی

پسین کرده بالای تارک نند از این تشنگی و تپاک فی الحال برود لغت و دیگر کینه و صندل و کلید کبجی به چهار چیز را مساوی گرفته و بار که سبب
 آس کرده بر تارک مرغین مذکور طلا کنند از این تشنگی و تپاک دفع کرد نوع دیگر خود کتان و کلید و ملشی و صندل این سرخ ادویه را مساوی گرفته
 با سرکه سندی آس کرده و بر روغن ستور آنمخته بر سر مرضی باله از این تشنگی و تپاک دفع شود نوع دیگر با کوه انیل گل سبب و پونال و پنج
 نیلوفر شمشیری گل نیلوفر قمری و اسپر و مجیحه دیگر دو کا پهل و کلید کلید کبجی و دو موخه کوفی و خربا و آمله و ساول هر هفتا
 گرفته و جو کوب کرده بوشانت و جوش مذکور بگیرد و بوزن جوش مذکور روغن کبجی سیاه بستاند و چهارم حصه از روغن مذکور کلاب دارد و هائی بق
 باید گرفت و بمقدار روغن مذکور هر یکی از جوش پنج شالی سال و شیراده گاو و سرکه سندی و شیر و اشیا ترش و آب جوات در جوش دارد و هائی کوه
 نیز انداخته و یکجا کرده با تش نرم نرند و چون پخته شود روغن خالص بماند در آن در چرب نگاه دارند بوقت احتیاج مقابله که مناسب دانند بجز
 مرغین مذکور بماند از این روشانی اندام پیدا شود تشنگی و تپاک مجله انواع پها دفع شوند و اثر زهر خشکی اندام و تشنگی بنگاه نیز دفع کرد و این را
 یک تیلان من تیکه بازه باشد و آنرا سیدت چر نامند بدانکه اول برای مرضی مذکور و غمناکیه دفع با اندام استعمال باید کردن آب گرم مرضی را
 غسل بدهند و او را جامه آفریشی یا پشمینه بپوشانند و جامه خوالش نیز از همین جنس باید ساختن و در جاییکه در داخل نباشد مرضی انعطاف است و
 بسایه و سر پاچی که گویا هیست و در دیار کون پیدا میشود و در جایهای دیگر نیز بهم میرسد و کلگی و کلگی مجورک و شمدنی بیخ و کوه تبه بر گرفته و آس کرده و در
 مرضی مذکور بر سات و بر اندام او نیز طلا کنند از این تب مذکور برود و در و هائییکه فریل با اندام استعمال کنند به شود نوع دیگر تمام همین دارد و هائی
 مذکور بگیرد و نمک سنگ و جو کلهار و ساجی با آب آس کرده در روغن کبجی که چهار چن از داروهای مذکور باشد و شیر و ترشها و آب جوات هر یکی
 که چهار چن از روغن مذکور باشد انداخته نیز چون پخته شوند نگاه دارند بوقت احتیاج مقابله از این روغن بر اندام مرضی طلا کنند از این سرخ
 دفع کرد علاج تیکه خلط فاسد در دعوات سرایت کرده آنرا پیدا آرید بدانکه اگر خلط فاسد در رس در آمده تب اپ آرد در مرضی اتی و فاقه کنا
 و اگر خلط فاسد در خون در آمده تب اپ آرد برای دفع آن جوش دارد و هائییکه برای دفع تب کوه گفته شده اند بر اندام مرضی مذکور بریزند و داروهای
 سنبله و زعفران و زین آس کرده بر اندام باله تا تخمه و خون باعث ال آید و خون نیز بایا کیشودن و اگر خلط فاسد در گوشت در آمده تب اپ آرد
 مرضی مذکور را داروهای تنیده اسهال بکنانند و اگر خلط فاسد در چربی در آمده تب اپ آرد علاجی کنند که از ان چربی نقصان پذیرد و اگر خلط
 فاسد در استخوان در آمده تب ظاهر کن علاجی کنند که دفع با داشته و تا به حقیقت نیز کنند و روغن بر اندام مالیدن فرمایند و اگر خلط فاسد در مغز استخوان
 و یاد زنی در آمده تب اپ آرد آن تب را لاد و شمرده اند و اگر خلط فاسد بجای آماسی در آمده تب اپ آرد در مرضی مذکور را بدین ادویه علاج کنند
 کلگی و موخه و پنلول و بلیا به مساوی گرفته و جو کوب کرده و بوشانیده بپوشانند به کرد و علاج تب کمنه بدانکه چون تب از پانزده روز زیاد ماند
 زورش کم باشد و آن تب را کمنه شمارند و بپندوی آنرا اجیرن چر نامند بجهت دفع این نوع تب بسیار نکاشنی خرد و سندی و گلوی این
 هر سه را مساوی گرفته و بوشانیده و بحق پهل در آن در انداخته بپوشانند از این تب مذکور و نا آرزوی طعام و در سه و نقصان تشنگی
 میس دفع شود این دارو را در آخر روز بنند و اگر تب باز عود کند باید که فاقه متواتر بکنانند چنانچه برای دفع تب فاقه میکانند نوع دیگر در جوش گلوی
 بحق پهل در آنرا انداخته بپوشانند همین فاقه در نوع دیگر در جوش گلوی مقابله شد و بحق پهل در آنرا انداخته بپوشانند همین فاقه در سبب
 نوع دیگر جو انسه بالا و موخه و سندی و کلگی هر هفتا مساوی گرفته و بحق منسک سازند و بار یک بسایه بپند و در آب گرم مقدار سز م از این جین آنرا
 بپوشانند از این جمله انواع پها دفع کردند و کسنگی بسیار افزاید نوع دیگر انگور و گلوی و کچور و کاسه و موخه و کتجدن و سندی و کلگی و پارسلی
 و چرایت و جو انسه و اسپر و کشنیز و پد پاکه و نیترا بالاکاشنی خرد و پیکر مول و تخم این هر هفتا مساوی گرفته و جو کوب کرده و بوشانیده بپوشانند
 از این تب مذکور در سه و نا آرزوی طعام و آس دفع شود و این کاره اهنندی در کبجی و اشاوس آنرا کوه نامند و بر این دفع تب مذکور

علاج تب تازه

تب سبب تشنگی

علاج تب کمنه

تب اجیرن

در کبجی و اشاوس آنرا کوه نامند

ناس دارد و های سیر بچیک باشند بدیند ازین گرانى بسز در دفع کرده و جو اس خمس قوی و همشیرا گردند و آرزو بر طعام پیاز آب و برای دفع تب مذکور
ناس و غمنا یک دفع تب از مضمی آی نوع دیگر گل لعل از ان کینه و آمله متساوی گرفته بمرکتبندی اسکتند و مقدرای گرم کرده همین مرض مذکور طرا کفن
ازین تب که با در و سر باشد دفع کرده نوع دیگر از آنکه سنگ و غن کمنه از ان ماده گاو اس کرده در بنی مرض مذکور ناس بدیند همین ماده و
نوع دیگر پیل دراز و بلندی و بر بار او صندل و کلمه حله متساوی گرفته و جو کوب کرده بچوشانند و در شیر ماده گاو انداخته بنوشانند ازین نیز تب مذکور
دفع شود نوع دیگر کبول آس کرده و بان کمنه آمیخته و مانع ساخته بلیسانند ازین خوابی که از تب مذکور آید دفع شود نوع دیگر با در و بنجان و شیب
چوشانیده با در وقت صبح پوست دور کرده باشد بخوانند ازین نیز خوابی که رفته باشد باز آید نوع دیگر اگر در تب کمنه هر سه خطا مرض ناقص بود
و تخصیص بلغم در میان اینها سخت کم بود و غلبه تشنگی و تپاک بسیار باشد در ان حال شیر ماده گاو و با گو سفید بنوشانند بلغم باعث ال آید و اگر این
شیر در تب نوبدیند مثل زهر بود اگر بچوبول بزرگ در شیر مذکور چوشانیده و من ازین دمه و سرفه و در و سر و در و پهلوی پس که با تب باشد جمل دفع
شود و طریق چختن شیر با در و های مذکور و آنست که دار و های یک برای چختن شیر تعیین کرده اند هشت چندان جمله در و های شیر تانند و چهار چندان ازین
شیر یک چاه انداخته و یکا کرده بچوشانند چون تمام آب سوخته شود و شیر خالص بماند جامه بزرگ کرده بنوشانند و در حلیکه ذکر چختن شیر اف به همین گونه
معلوم باید که نوع دیگر شکر و روغن ماده گاو و سندی و خربا و انگور حله متساوی گرفته و جو کوب کرده در شیر ماده گاو که یکبارگ باشد بچوشانند و سر
کرده و مقاری شده انداخته بنوشانند ازین تب تشنگی و تپاک دفع کرده نوع دیگر خار خشک و بر بار او کسائی خرد و سندی و قند کمنه حله متساوی
گرفته و جو کوب کرده با آب تازه که چهار چندان باشد بچوشانند و در مرض مذکور بنوشانند ازین بستگی بول و غائط و باد و آناس دفع کرده نوع دیگر از سوت
و پیل دراز و بد معار و تر بچله و شکر تری متساوی گرفته در شیر چوشانیده بنوشانند ازین اسهال شود و تب و تپاک تشنگی و در و شکم و گرانى وجود
دفع کرده نوع دیگر مغزبل و پنجه بیخ چوشانیده بنوشانند ازین تب که با در و شکم باشد فی الحال دفع کرده نوع دیگر غلشی و کواله و انگور و کسائی و جوا
و تر بچله و پهلوی حله متساوی گرفته و چوشانیده بنوشانند ازین تب کمنه و تب سنیات زائل شود و هر هر نفسیکه بسبب تب لاغوشه باشد
او را عمل فی و اسهال نباید کرد و اگر خواسته غائط که در شکمش بچته مانده است بیرون افتد بشیر البطلیقیکه چختن گفته شده است بچته بنوشانند و با
مغز که آنرا از دهن گویند بکند ازین غائط بیرون افتد و اگر تب رفته باشد و در مرض را آرزوی طعام نمود و اندام گران باشد آن مرض را در وی سستی
بدیند تا تب مذکور خود نکند و آرزوی طعام و گرانى اندام برود و اگر صاحب تب را وجود خشک شده باشد و از سبب تب با زور آورده بود
روغن بنفشه بچته که غائط فاسد را باعث ال آرد چنانچه گلیاناک کهرت و کحتیل کهرت بنوشانند نوع دیگر صندل که شست خروس جوان بی تخوان
در آبی که شانه در حصه باشد بچوشانند چون بچصه با ندی جامه بچته بستند بی که کسائی خرد و کلان و کاکرا سینگی و کنار و کلکتی و بجانگی و آمله و کج
و دیگر ببول و ادویه های بچوبول بزرگ جمله صندل و هر سه متساوی گرفته و جو کوب کرده در شست چند آب انداخته بچوشانند تا آنکه بچصه بماند چوش
مذکور بگیرد ناپس این هر دو جوش مذکور را در روغن ماده گاو انداخته و شش چندان روغن مذکور شیر ماده گاو در ان نیز از ان زاید به پوست دست
از ان بچوبول خرد که هر دو چهارم حصه از روغن باشد با آب آس کرده و بحق تر ساخته در ان اندازند و با کتش نرم بنزند چون بچته شود در او و در جرب
نگاه دارند آنگاه فصل وقت سعی شناخته مرض مذکور را مقدرای که با کم طبیعت داند بنوشانند چون روغن مذکور تقضم شود و اگر سنگی خطا شو بچ
رتسال بچته بخوانند ازین روغن هر هر نفسیکه بسبب غلبه مرض روز بروز خشک و ضعیف شده باشد زهره شدن گیرد و رحمت دمه و سرفه و کسائی نیز
دفع گرداند و روز بروز قوت رنگ و روشنی اندام و اگر سنگی افزونی پد آرد و ازین روغن افزونی بصامت نیز دفع شود و فریبی معتدل حال آید و لاغری
فریه گرداند و این روغن را بمن وی لگت کهرت نامند نوع دیگر یا نسه و گوی و آمله و بلیله و بلیله تریان و جو النسه حله متساوی گرفته و جو کوب
کرده کار صه سازند و در روغن ماده گاو که برابر کار صه مذکور باشد انداخته بنزند و بعد در روغن مذکور شیر ماده گاو نیز اندازند

فصل پنجم در تب و سستی

فصل ششم در تب و سستی

و آتش نرم بدینند بعد پیل دراز و موخته و انگور و مقلی و صنل و انیل و سنبل و مسندی و گز و حقیق تر ساخته در آن اندازند و نیزند چون
 نخته شود نگاه دارن و مقدار یک ماخه طبیعت مرض مذکور با اینند بنوشانند ازین تپ مذکور دفع گردد و این را با نساج و کبک گونین نوع دیگر
 پیل دراز و صنل و موخته و اسیر و کسکی و اندر جو و هم آله و کلید و زیتین سر و ن و انگزه و آله و بل خام و ترابان پیل و مسندی گرفته حقیق تر ساخته
 در روغن ماده گاو که چهارم حصه از جمله داروهای مذکور باشد انداخته با آتش نرم بنیزند و بعد چهارچین از روغن مذکور آب چاه شیرین نیز اندازند چون نخته
 نگاه دارند و مقدار یک ماخه مناسب دانند بر مرض بنوشانند ازین تپ مذکور و کبک و ک و سرفه و درد سرد و در پهلوی و نا آرزوی طعام و گرمی اندام و کرم گن جمله
 دفع شوند و این روغن را سیلیا و کبک نامند بدانکه دیگر در دفع تپ مذکور چند تا تیل که در فصل کبک و ک گفته خواهد شد و دیگر روغن ستور که با
 جوش و کلک گلوئی نخته باشند این هر سه ترکیب درین باب نافع و موثر اند نوع دیگر مجیبه و اتیس و بلبله و سنج و سنبل و کسکی و دیو دار و زرد چوب
 از هر یکی یک پل گرفته و جو کوب کرده در میان یک من آب بجوشانند بعد جوش مذکور بجا مجیبه در پنج سپر روغن ستور انداخته با آتش نرم بنیزند و
 شیر و اورک که برابر روغن مذکور باشد نیز انداخته بنیزند بعد از آن پیل دراز و انگزه و مساجی و جو الکهار و پیل گرد و پهل و چاب و جیره و سنبل
 متساوی گرفته و چهارم حصه روغن مذکور با حقیق تر ساخته نیز در آن اندازند و آتش نرم داده بنیزند چون نخته شود نگاه دارند و مقداری که
 مناسب دانند بنوشانند مجموعی را که بلغم زیاده باشد روغن مذکور بنوشانند که او را مثل آب حیات بود و ازین روغن اندر زرد و او را چینی
 و سه و سرفه و بند روگ سیلان منی و بواسیر و بیه و مرگی و کبک و و انما و بلقان اگر سنگی و کرم و سبب جمله دفع شوند و این روغن آب چشمها و کبک
 نامند نوع دیگر یک خام ملشی و مجیبه و لود و مره ری و صنل و کلید جمله متساوی گرفته در روغن کبک سیاه که چهارچین از جمله او و به باشد حقیق تر
 ساخته با آتش نرم بنیزند و مقداری ازین روغن بر تن مرضی طلا کنند ازین تپ و تاپاک دور شود نوع دیگر یک و زرد چوب و دار بلد و کوه و
 سنبل و مجیبه و مساجی و مره ری و کچین و گلوئی هر سه برابر گرفته و حقیق تر ساخته در روغن کبک سیاه که چهارچین از کلک مذکور باشد انداخته
 بنیزند و شش چند از روغن مذکور در روغن ترش اندازند و با آتش نرم بنیزند چون نخته شود نگاه دارند و اندام مرضی را بدین روغن چرب کنند ازین
 روغن تپیکه بالزه و تپاک باشد دفع شود و این روغن را کبک سران تیل گویند و کبک تگ نیز گویند نوع دیگر انگزه و مره ری و زرد چوب
 و اربلد و مجیبه و منطل کسکی خرد و نک سنگ و کوه و اسن و چپر و ستور جمله متساوی گرفته و آب آس کرده و کلک ساخته در چهارچین از روغن کبک سیاه
 بنیزند و چون نیم بخت شود چهارچین ازین روغن سرکه هندی که سخت ترش باشد در آن انداخته با آتش نرم نخته مرتب ساخته نگاه دارند و اندام
 مرضی مذکور را بدین روغن چرب کنند و اما آتش نهند ازین روغن جمله انواع تپا دفع شوند و این روغن را هندی انکار ک تیل نامند
 نوع دیگر یک و زرد چوب و دار بلد و مجیبه و ستور و کوه و دارنی و چپر و گلوئی جمله متساوی گرفته و آب حقیق تر ساخته در روغن کبک سیاه که چهارچین از
 جمله کلک مذکور باشد انداخته با آتش نرم بنیزند و بعد شش چند از روغن مذکور سرکه هندی انداخته بنیزند و مرتب سازند و بر اندام مرضی طلا کنند
 ازین تپیکه بالزه و تپاک باشد دفع گردد و این روغن را هندی لاجبیا و تیل گویند نوع دیگر شیره لک خام و روغن کبک سیاه هر دو متساوی گرفته
 و چهارچین از روغن مذکور آب جوانه ترش یکجا کرده با آس کمتند و زرد چوب و دار بلد و زرد چوب و کوه و کچین و مره ری و کسکی و اسن و لود
 و موخته و ملشی که جمله چهارم حصه از روغن مذکور باشد با آب آس کرده و حقیق تر ساخته با آتش نرم بنیزند چون نخته شود نگاه دارند و وقت حیات
 بر اندام مرضی بالند و در بینی مرضی نیز بچکانند و قدری بنوشانند ازین جمله انواع تپا دفع شوند و کبک و انما و و سه و باصرع و آسیب دلو
 و پیری و راکس هر سه دفع شوند و این روغن برای حامله سخت مفید است و این روغن را نیز لاجبیا و تیل گویند نوع دیگر مساجی و کوه و مجیبه
 لک خام و مره ری و سنبل و زرد چوب و اتیس جمله متساوی گرفته و حقیق تر ساخته در روغن کبک سیاه که چهارچین از کلک مذکور باشد و چهارچین
 از روغن مذکور شیر ماده گاو اندازند و با آتش نرم بنیزند چون نخته شود نگاه دارند و بر اندام مرضی بالند ازین روغن تپ که بالزه و تپاک باشد

این روغن
 سیلیا کبک
 چشمها و کبک
 کبک سران تیل
 انکار ک تیل
 لاجبیا و تیل

دفع گردد و این را سر حیا و تیل گویند نوع دیگر سمندل و با بجهول که با ملشی عود و لول جله است و ای گرفته و صیقل تر ساخته در روغن کنجد سیاه
 که چهار چندان از کلک مذکور باشد انراخته بنیزند و چهار چندان از روغن مذکور شیر یاده گا و نیز از انراخته مرتب سازند و بر اندام مریض مذکور بمالند از این تنبیه
 بالزده باشد و تا پاک دفع گردد و این روغن را بنزد وی چند تا تیل گویند نوع دیگر پلول و پنچیل و نم و گلوئی و ملشی جمله متنسای گرفته و جو کوب
 کرده جو شاست و در روغن مذکور در روغن کنجد سیاه انراخته با آتش نرم بنیزند چون نیم نخچه شود لبی به خار ساسک سنجیل و کاکرا سنیله و ملشی و نم و اسکنه
 و پیا با لسنای و چهره بر کی متنسای گرفته و با بجهول تر ساخته نیز در وی انراخته چون نیم نخچه شود نگاها راند و بر اندام مریض طلا کند و مریض مذکور را حقه
 این روغن جمله تپهای بادی را دفع گرداند و این را تولا و تیل گویند نوع دیگر یار و ملشی و مجبیه درده و برده و بد ما که چندین و کچندن و کف دریا
 و نیز بالا و زرد چوب و گبر و بجا بجهول جمله متنسای گرفته و صیقل تر ساخته در چهار چندان روغن کنجد سیاه انراخته بنیزند چون نیم نخچه شود چهار چندان روغن
 آب جنرات اندازند و همین مقدار شیر یاده گا و انرا از انرا و با آتش نرم بنیزند بوقت حاجت بر اندام مریض بمالند از این النوع تپهای کند که سبب باد و
 تخمه حادث گشته باشد دفع گرداند و این را با تیل نامند نوع دیگر پلول و پنچیل و نم و گلوئی و آله متنسای گرفته و صیقل تر ساخته در چهار چندان روغن کنجد
 سیاه بنیزند و لبره جو ش همین دار و با نیز بمقدار روغن مذکور انرا از انرا و با آتش نرم بنیزند چون بر این روغن مریض مذکور را حقه کنف تپهای
 هر نوع را دفع گرداند و این روغن را نیز تولا و تیل گویند بیان ترتیب نخست انواع روغن با آنکه روغنیکه در نخست آن مقدار روغن و مقدار رس
 جو ش دارد و مانند آن که از جنس ماگعات باشد و مقدار دارو که آنرا با آب آس کرده در روغن انرا رند و آنرا کلک گویند بیان کرده نشده است
 باید که درین حال از مقدار کلک چهار چندان روغن بستاند و در ترکیبیکه یک ملیح و یا دو و یا سه و یا چهار مذکور باشد باید که در آن هر ملیح را چهار چندان
 روغن بگذرد و اگر پنج ملیح یا زده ازین مذکور باشد باید که هر ملیح را هم مقدار روغن بستاند و اگر در ترکیب پنج ملیح مذکور نباشد باید که از مقدار
 روغن چهار چندان آب انراخته بنیزند یا آنکه حکما گفته اند که روغن ستور و روغن کنجد و هر دارو میکند انراخته برای ایسی سیدی سازند و دیگر در نیمه تمام رس
 بلکه بر پنج بنیزند چندانکه تبدیل پنج نخچه شود و منفعت زیاده رساند و علامت پنجه شدن روغن ستور آنست که کف نکند و از زوی بر نیاید و لوبوی رنگ
 و مژه اش چنانچه باید آنگهان بود و علامت پنجه شدن روغن کنجد آنست که آواز نکند و لوبوی درنگ و مژه اش چنانچه باید آنگهان باشد که کف
 نیز نکند اما نخستین روغن بر سه نوع است یکی آنکه نرم بنیزد و دوم متوسط و سوم غلیظ اگر چه نخستین روغن غلیظه شود و کلک چنان از ج شاست
 که چون آنرا بمالند با انگشتان بچسبند بدانند که روغن نرم پنجه شده است و نخستین روغن برای نوشیدن و برای خوردن در طعام بکار آید و نیز
 و اگر کلک مذکور بمالند با انگشتان بچسبند بلکه سحر فقیله شود بدانند که روغن متوسط پنجه شده است و این روغن برای ناسن طلا کردن بر
 اندام بکار آید و اگر کلک مذکور به نخستین سیاه شده باشد و بمالند با انگشتان ریزنده گردد و از زوی فقیله نتوان بست و مقدار می چرب باشد
 بدانند که روغن سخت پنجه شده است و نخستین روغن برای حقه و چکاندن در گوش بکار آید و مفید باشد و اگر روغن ازین هم سخت تر پنجه شود
 چنانچه کلک سوخته گردد بدانند که این روغن سوخته نافع بود و اگر خواهند که روغن سوخته را با صلاح آرنج باید که در او با سبک انراخته بنیزند و در
 از سوزانراخته بنیزند باشد و باید دانست که نفع روغن ستور که پنجه باشد بی یکسال کم گردد و هر چند که در سرتیجان نفع او کمتر گردد و اما نفع روغن
 که پنجه باشد بعد شش ماه و نفع اولیه بعد یک سال نفع کوکل بعد دو سال کم افتد و باید دانست که مریض را در حالت ولع و زوال تپهای
 که تا پاک انگیزد و یاد برضم باشد و طعامی که او را موافق نبود بدیند و از زور کردن و سوار شدن و جماع کردن و غسل بسیار کردن از زیادت خوردن
 اگر چه طعام موافق باشد باز دارند تا آنکه قوی که در حالت سستی بود بان قوت برسد و کسیکه از سبب تپ لاغری شده باشد برای فریب شدن
 او را بسیار بخوراند تا تپ باز عود کند و الله اعلم و احکم فصل سوم در مرض اسهال که آنرا بنزد وی انتیسار نامند و این شکل بر دو قسم است
 قسم اول در علامت اسهال بدانکه این مرض از اشیای دیر برهم و گران و سخت چرب و سخت خشک سخت گرم و سخت مائع حادث

تیل گویند
 تولا و تیل
 بیان ترتیب نخست انواع روغن
 فصل سوم در مرض اسهال

شود و از آنچه از غله آس کرده مثل غلله و ساندوزا شایک در تاثیر بادرس سخت سرد باشد و از دیگر اشیا میخورد که با آن مزه بوند با سبب
آنکه با مخالف مخلط کرده خورد شود یا سبب آنکه در زمانیکه نیا خورد و نه خورد یا سبب آنکه یکبار باید خوردن دوباره کرده شود و چنانچه در بار خوردن
شخصیکه عادتش است یکبار خوردن باشد یا سبب آنکه از مقدار که باید از آن زیاد کرده شود چنانچه زیادت خوردن از مقدار یک خوردن را آنقدر مضمم میشود و مغز
و تفصیل اشیا میخورد و فصلیکه بین می آنرا هم تاسمی گویند گذشته و چون طعام شب مضمم نشود باشد باز در روز خوردن آنرا اوده کن گویند این نیز
ایتیسا را حاد است که در روز سبب بعضی نیز حادث شود و از اشیا یک بعضی کسان از موافق نیست بدان خوردن نیز ایتیسار شود و از خوردن در وقت سبب
و در وقت کجی بسیار از خوردن چربی بسیار نیز ایتیسار شود و اگر در برای اهل یا برای قوی یا برای حقنه از مقدار یازده یا کم و هفت نیز ایتیسار حادث گردد و از خوردن
و از بسیاری خورق و اندوده و سبب آب مخالفت و از بسیاری خوردن شراب و از بسیاری آشنا کردن در آب از جنس لوبان غلط و از سبب گرمی که
در شکم باشد و از فساد و تخمیر فصل و از تباهی مزاج هوا چنانچه فصل بر شکل باران نیارد و از زمان اینچنین نیز ایتیسار پیدا شود و بدانکه خلاصه طعام لوبان
و غوی و آب و خون و کفت و تلخ و مانن از مالعات که در بدن میباشند و قتیکه زیادت میشود گرسنگی کم میکنند و با غلطی میباشند با درکات آنرا در بدن
می اندازند و اسهال حادث میشود و این رحمت سخت با دست و حرث و وی شیش نوع است یکی آنکه از با حادث شود و دوم آنکه از کف بود و سوم آنکه از
تلخ و چهارم آنکه از سنپات و تخم آنکه از اوده و ششم آنکه از خلط روده حادث گردد و در طب جرگ گفته شده است که ایتیسار از غلبه سندی میخورد
نیز از خلط روده در سست میگوید که ایتیسار از غلبه سندی و بسیاری رغبت بر نفسار و نیا افتن آن حادث میشود و از خلط روده و خون پیش از حادث شدن
ایتیسار علامتیکه اولاب میشود و آنرا سندی پورب روپ گویند اینست که در دل و ناف و شکم و پهلو و در ریز و در وجود سست گردد و با غلط
بفراغ روان نشود و بفتح شکم حادث گردد و طعام مضمم نشود و اینجمله علامات حادث شدن ایتیسار است اما آنکه از سبب باد پیدا شود علامتش آنست که غلط
مقداری لعل و با کف بود و اندر کی اندکی کرات بارید و آواز غلط مذکور برون افتد و آنکه از سبب تلخ حادث شود علامتش آنست که غلط
رود و ام یا لعل ام یا سبز ام بر این تشنگی زیادت شود و میوه می باشد و در تمام اندام ناپاک بود و در مضمی نچنگی شود و آنکه از سبب تلخ حادث شود علامتش آنست
که غلط سفید و بجز و با کف بود و سرد باشد و در وقت مستراح مویهای اندام مریض ایستاده شوند و آنکه از سبب سنپات حادث شود علامتش آنست
که غلط رنگ آبیگه غساله گوشت باشد یا رنگ روغن که از گوشت کشیده باشند بود و علامت غلبه سندی از اخلاط ناشه که تفصیل مذکور شد است
و این باشد و این نوع ایتیسار به شوری به شود و آنکه از سبب اندوه حادث شود طریق حرث آن نیست که از بسیاری اندوه گرسنگی کم میشود و
گرمی اندوه درون بدن و آمده خون ناسیگر و اندوه خون ناسد مذکور صرف بر یک جنبه یا غلط یا لوبی بد و تخمیر موی کرات و مرآت سائل میشود
و این سندی رکبت ایتیسار نامت در مخرج این اسبوی ایتیسار با دام که نمی و زخنی را که از آن این نوع عیاشیه است زائل نگردانند و از آن نیز بد
و آنکه از سبب خلط روده حادث شود علامت و طریق حرث او آنست و قتیکه طعام مضمم نمیشود و سبب بعضی طعام خلط از جای خود انتقال
کرده در شکم رفته و صعات و مل را زشت میگرداند و در صعات و مل که زشت شده است با رنگهای گوناگون از شکم با در سیلان می یابد و با این
که بر کی از شیش نوع ایتیسار بر دو نوع است یکی خام و دوم نچته و علامت خام آنست که از سبب خلطیکه حادث شده باشد نشانی آن خلط
در آن یافته شود و غلط مریض چون در آب اندازند فرود نشیند و غلطش چرب با لوبی زشت بود و علامت نچته آنست غلطش چرب و
با لوبی سخت زشت نباشد و وجود و شکم مریض سبک باشد و غلطش چون در آب اندازند فرود نشیند و اگر در ایتیسار سنپاتی و صعات تا سخت
زشت نشده باشد و زخمی دیگر که مریضی آنرا پدید آید و گویند نچته شده باشد نوع مذکور به شوری نیکو شود و اگر سیر یا سچ را این ایتیسار سنپاتی حادث
اساده باشد و اگر در صعات سبب زشتی خلط در نوع مذکور سخت باشد یا نچته مریض جوان بود نیز اساده باشد اکنون علامات ایتیسار
که لا دواست گفته میشود اگر ایتیسار غلط مریض مانن یا جاسن نچته یا پر کاکه جا و یار و غن سطور و یار و غن کجی و یا چربی و یا مغز استخوان و یا مغز

ایتیسار حاد

ایتیسار مزمن

ایتیسار حاد

ایتیسار مزمن

ویا گوشت آس کرده که آنرا با حویج آمیخته بچینه باشند و آنرا بهندی بمسوا گویند یا سبب شیر و یا مثل جنرات یا برنگ مسیا و یا برنگ کبود که مقدار
 علی داشته باشد یا برنگهای مختلف باشد و چرب بود یا خشک آن محمود فزشش نزد مطلقا و س باشد و یا بولیش مانند بوی مزه و یا خوشبوی باشد
 بدانند که مرضش لاد و است و چون مریض را تشنگی و تا پاک بود پیش چشمش تاریکی پیدا آید و بکمک و بیوشی در دهان و استخوان باشد و هیچ چیز بر او
 خوش نیاید و یا او گوید در مریضش چنگی پیدا شود و در آن حال بای که حکم نزد آنچنان مریض نرود و چنان مریض دست نکند که بدنام گردد و اگر سفره مریض
 ایتساری برون آید و بغیر از در آوردن درون نرود و مریض را لاغری و نقصان زور و در شکم و انتفاخ شکم بود حکم را شاید که نزدیک چنان مریض نرود
 نرود اگر مریض ایتساری را در مریض چنگی شود و در غائط سرد بود و اگر سنگی نباشد آنرا نیز بگذارد و اگر در اعلاست و در شکم تشنگی باشد و لاغری
 و تب و تا پاک بود و اینچنین مریض هم بزید علی انحصار اگر سرد بود البته بمیرد و درین مرض اگر کسی را آس بدن و در شکم تب و تشنگی و در سرد نرود
 تا آرزوی طعام و قی و بیوشی و بکمک و بیوشی پیدا شود طبیب از آن نیز حواله خذ کند و درین مرض هر کس را در بندگاه انگشتان دست و پایی چنگی شود
 و بول بسته گردد و غائط سخت گرم بود البته مریض مذکور بمیرد و بدانکه ایتساری که آنرا بهندی رکت ایتساری نامند چنانچه از بسیاری اندوه عارض
 گردید و در این مختصرا گذشته است از غلبه تلخه هر حادث شود و طریقی حد و تشنگی است که شخصی که در اسباب غلبه تلخه ایتساری شده باشد در آن
 اشیا یک از آن تلخه زیادت کرد و بگشت خورد و ایتساری رکت ایتساری گردد و باید دانست مریضیکه در آن با زور کرده گشتی را که در شکم جمع شده است
 و با غائط سائل گرداند آنرا بهندی پروا هم کمانند اگر زحمت مذکور از غلبه باد باشد شکم مریض در دکنند و اگر از تلخه باشد مریض تا پاک شود
 اگر از بلغم باشد غائطش باکف بسیار سیلان یابد و اگر از خون باشد غائطش با خون سائل گردد و این مرض از بسیاری و دوام خوردن اشیا
 خشک پیدا آید و علامتیکه در ایتساری بوندین مرض همان علامات باشد و آنچه علامات خای و چنگی ایتساری اند همان علامت خای و چنگی
 مرض مذکور اند لیکن میان ایتساری و این مرض فرق آنست که در ایتساری در جهات بول و خون و مانند آن که ذکر این امر است در کتاب
 سیلان می یابند و درین مرض تنها کف با غائط اختلا یافته سائل میگردد و بدانکه هر کس را غلط بول بطریقیکه باید جاری گردد و آتش گری
 زیادت گردد و شکم سبک شود بدانند که مرض ایتساریش رفع شده است و بدانکه علامت هر نوعی از انواع تب و ایتساری جداگانه گفته شده است
 و در هر مریضیکه این سرد و زحمت یافته شوند از علامات معلوم کنند که ویران فلان نوع تب و فلان نوع ایتساری حادث گشته است و در غلط
 قسم دوم در علاج اسهال بدانکه طبیب را شاید که از علامات ایتساری که پیش از حویج و ایش پیدا آیند و آنرا پورپ و پورپ ایتساری
 گویند معلوم کرده تب ببرد و علاج آنرا حادث شدن ندیند و آن آنست که مریض را فاقه کند بعد در او یک غلط روده را بچینه گرداند و بنی آنرا
 یا چمن گویند یا آشام برنج بدینند و اگر بجمه علامات مذکور در شکم و انتفاخ شکم بود باید که او را آب پلپل در از آب نمک سنگ نوشانده
 قه بکند بعد فاقه کردن فرماید و بعد فاقه دارد و بایک غلط روده را بچینه گرداند بدینند و آشام نرم و سبک نوشانند اگر علامات مذکور در زائل
 نشوند باید که جوش سرد را در کن یا جوش کباب در کن بوقت فجر بد و ام بنوشانند که علامات مذکور زائل شوند و اگر ایتساری حادث شود و طبیب را
 شاید که ولابد بدانند که ایتساری خام است یا چینه است بی علاج کن و اگر ایتساری خام باشد او را علاج قبض شکم مذکور است که اگر اولاد و قی قبض شکم و تب غلطیکه
 غلبه کرده زحمت مذکور را پیدا آورده است علت پیه و پنژ روگ و دفع شکم و سیلان می و بیست و علت نامی شکم و تب و آس و گوله و سنگینی بول
 و در شکم و اسک که نوعی از زحمت ناگوار گیسیت و در دسینه را حادث کند بدین جهت در ایتساری خام داروی قبض ندهند مگر پیه و چمر را
 و سیکه او را باد و تلخه غالب باشد یا در معات و زور کم بود یا تشنگی زیادت باشد و در نیکه حامله بود و کسی که پیش از آنکه ایتساری در او
 قبض ادن ممنوع نیست زیرا که اگر بچینه شدن ایتساری در علاج قبض شکم ایشان توقف کند ایشان هلاک گردند و در وی مریض ایتساری جوش
 سنگ و شوربای گوشت و دروغ و کشمیر و زیره و نمک سنگ برشش چیز را مخلوط ساخته بدیند و این آشام را که هر چه که آشام نامند و درین

اسهال

رکت ایتساری

پروا

پورپ و پورپ ایتساری

اسهال

پیلای کن نیز آس کرده انداخته به نشانند و اگر آشام برنج ساخته مقداری بحق پیلای کن انداخته بنوشانند نفع آشام که کوچک نمک و بد نفع دیگر
 خام و شنبلیله و زیره و پازر می و سندی و گندمیاه جمله متساوی گرفته و آس کرده و مقداری سنگ انداخته و آشام ساخته بنوشانند ازین علت است
 نفع کرد و این را که نیک چو کله آشام گویند در حالت تب و اقیسار آشام نرم از آن پنج خوراکه در بعضی مذکور نافع و مفید می باشد و نفع
 که تشنگی میبرد و سبک ستونی الحال نفع شود و گرسنگی افزاید و نشان را صاف گرداند و هرگز اگر اسهال یابد و شود و غاظ اندک نیک بد شوارح
 برون آید و غلط که جمع شده باشد و راه پیلای و ده اسهال کنند و اگر غاظ نرم بسیار جاری باشد یا یک قتی که نانیه بود فاقه کنند و در وی پاجن بدست و اگر
 غاظ سخت یابد شکم اندک به شوری قوتی برون آید پیلای و پیل در از متساوی گرفته آس کنند و در آب انداخته نیکم بنوشانند و هر بعضی اقیساری را که
 گرسنگی بسیار باشد و غلبه اخلاط نیز زیادت باشد و غاظ بفرغ برودن شود باید که با برنگ تر بچاید و پیل در از متساوی گرفته و به نشانند بنوشانند
 اسهال بفرغ شود و اگر از سبب گرسنگی مانده باشد در وی دفع باد و پیلای کنند گرسنگی جو شانه بنوشانند نافع بود و اگر در نفع شکم باشد
 تب زهر آید نیک سنگ و پیل در از آس کرده با آب گرم بنوشانند تا شکم پیشود آنگاه قی بکنانند نافع و مفید باشد در حالت اقیسار خام فاقه کنند
 و در وی پاجن به پنهان در وی پاجن بر انواع است چنانچه دیو در وی و موخته و سندی و اقیس و پیلای نفع دیگر از جو و اقیس و انگه و نمک سنگ و
 نمک سوخیل و پیلای نفع دیگر از بن و پیلای و موخته و بالابیل نفع دیگر موخته و پیلای و سندی و پیلای نفع دیگر پیلای و سندی و پیلای نفع دیگر
 و نمک سوخیل نفع دیگر از بن و پیلای و سندی و پیلای نفع دیگر پیلای و سندی و پیلای نفع دیگر پیلای و سندی و پیلای نفع دیگر پیلای و سندی و پیلای
 و پیلای نفع دیگر شرف و دیو دار و سولف و نمک سوخیل نفع دیگر از لاجی و ساور بود و کوکبه و زرد چوب و دار پیلای و اندر جو نفع دیگر پیلای و سندی و پیلای
 و هر دو گشائی و نمکونی و ماشونی نفع دیگر پوست درخت اره و پیلای پوست انار و کرا و همین نفع دیگر پازر می و پختنی و موخته و پیلای در از
 و اندر جو نفع دیگر بلول و جانی و پیلای و زرد چوب و دار پیلای و پیلای نفع دیگر پازر می و سندی و پیلای نفع دیگر پیلای و سندی و پیلای
 و کوز و اندر جو نمک سنگی نفع دیگر از لاجی و ساور بود و کوکبه و زرد چوب و دار پیلای و اندر جو نفع دیگر پیلای و سندی و پیلای
 هر کدام که بهتر داند و بدست آید جدا و به برابر گرفته و با یک آس کرده و جامه بنیز کرده باب نیکم بخوراند که تمام اقیسار دفع کرد نفع دیگر بلول و جو
 پیلای و پیلای در از و سندی و موخته و با برنگ جمله متساوی گرفته و آس کرده در آب نیکم انداخته بنوشانند همین فایده دهد نفع دیگر سندی
 و گلوئی برابر آس کرده در آب نیکم انداخته بنوشانند همین فایده رساند نفع دیگر پازر می و سندی و پیلای نفع دیگر پیلای و سندی و پیلای
 عدد موخته در آن انداخته بخوشانند تا وام که شیر خالص بماند و آب مذکور سوخته شود آنگاه بجایه خیمه مرخص مذکور را بنوشانند ازین درد شکم
 خلط روده دفع شود هر مرض اقیساری را که از علاج درد شکم و خلط روده دفع شده باشد و با دمجرای خود بسهولت روان نشود و گرسنگی نفع
 پذیرفته باشد در روغن سقز شود و جمله نکما انداخته مقداری بنوشانند ازین باد و مجرای خود روان شود و کسی را که غاظ اندک نیک بد نفع
 او را نیز همین دار و بد نفع دیگر جو کهار و سندی و چنگیری و کنار و جرات ترش و یا ترشی دیگر در روغن ماده گا و که چهار چنانچه از پیلای و پیلای
 بنیزند همین نفع دهد و باید دانست که چون روغن بنیزد و مقداری بنوشانند ازین اقیساری که با درو باشد دفع کرد نفع دیگر سندی و پیلای
 و طفل که در زیره و چیره و پیلای و پیلای و انار و آب جرات و پیلای و پیلای و پیلای و پیلای و پیلای و پیلای و پیلای و پیلای و پیلای و پیلای
 که برای دفع اقیساری و یعنی ای جمله انواع بکار آیند و برای دفع اقیسار که از تلخه حادث شود ازین دار و با آنچه تیز و گرم باشند که از شسته باقی اسهال
 کنند و برای مرض اقیسار که از تلخه حادث شود و غلبه خلطش دیده بر حسب آن فاقه بکنانند و به بریار و کنگی مسرون و همچون خار خسک گشائی
 دستا در جمله متساوی گرفته و با آب آس کرده و بجایه خیمه آتش بمانند و برنج را در آن آب بنیزد و شهد انداخته بنوشانند و این نفع را
 جو آگون گویند و اگر این جمله در دست نهند هر چه ازین دست دهد از آن او و به همین نفع از آشام کرده و شهد انداخته بنوشانند و اگر در

هر کس که پیلای نفع

نفع را

منگ با عارض سرد ساخته باشد بنوشانند نیز ایتسار تلخه را دفع گردانند و برای دفع ایتسار تلخه چند علاج دیگر است از جنس جوش دارد با نیکه از کار صندل گویند
یکه از آن جوش زرد چوبه و ایتس و پارچه می دانند و جو رسوت نوع دیگر جوش رسوت و در چوب و داربلد و اندر جو نوع دیگر جوش پارچه می گویند چو ایتس
و کسکی نوع دیگر جوش موخته و اندر جو چو ایتس در رسوت نوع دیگر جوش داربلد و جو ایتس و بل بالاد کتچن نوع دیگر جوش رکتچن و بالاد و موخته
چو ایتس چو ایتس نوع دیگر جوش نیلوفر مسی و صندل و لود و سنبل و موخته و گل نیلوفر قمری نوع دیگر جوش پارچه می گویند و زرد چوبه و داربلد
و پیل دراز و اندر جو نوع دیگر جوش کراندر جو و سنبل و چو و درین جوش داروی اخیره اگر روغن ماده گاو آینهخته بهین ایتسار تلخه دفع کرد
نوع دیگر جوش بل و اندر جو و موخته و بالاد و ایتس جمله جوش بکیر نادره بن ازین هرکدام جوش ایتسار تلخه دفع شود و نیز تلخه زرده و در شکم فی ایل
دفع شود نوع دیگر جوش مله می ایل و پیل خام و اب بالاد و ایتس و سنبل و باید که جوش این نوع را سرد کرده و مقداری شهد اناخته بنوشانند
زحمت نکور دفع کرد و اگر ایتسار تلخه باشد و ساکن نشود علاج قبض آن بر نوع است یکی از آن اینست که بکیر نیلوفر و گل و صغالی جویده بود
و موخته و کر او پوست انار نوع دیگر نیلوفر و موخته و مابین و ایتس و چو جو ایتس و بل و صغالی و جو جرس نوع دیگر تلخه نمک و لود و مغزین خام
و برنگ نوع دیگر مله می و سنبل و پوست درخت ار نو و مغز تلخه نمک و پوست تلخه جو ایتس و پوست جامن و مابین و پوست تلخه ارجن و مابین و جرس
هر نوعی را ازین النوع که دادن خواهد باید که باغساله برنج آس کرده و باشد آینهخته بنوشانند ازین النوع ایتسار تلخه را قبض حاصل شود نوع دیگر
جوش موخته را سرد کرده و شهد آینهخته بنوشانند قبض شود نوع دیگر لود و اکن و شته و اکن و پرنک و اکن ازین هرکدام که دست دهد بکیر نادره
جوشانیده و سرد ساخته و قدری شهد اناخته بنوشانند قبض شکم حاصل شود نوع دیگر تلخه جو ایتس و بیگان بارگاز باغساله برنج آس کرده و قدر
شهد اناخته بخوراند همین فائده رساند بارگاز اگر در ایتسار خلط روده از سبب بلغم بیرون نیفتد شکم درد کن و در مریض مذکور از فائده ذوق سهال
لاغر شده باشد و خشک بود باید که گرسنگی و قوت معلول معلوم کرده مقداری شوره در روغن ماده گاو اناخته بنوشانند نوع دیگر اگر بیار و لسانی
و سرد و تلخه جو ایتس و مله می در روغن ستورین نادره و شهد اناخته بنوشانند در شکم نازل گردد نوع دیگر داربلد و پیل دراز و لک و کسکی و اندر جو
روغن ماده گاو آینهخته بنوشانند ازین ایتساری که از باد و بلغم و تلخه باشد دفع گردد نوع دیگر در شیر ماده گاو و روغن سنور قدری شهد و مسکه و صمغ اجمود
و ار لود و صمغ تلخه اناخته بنوشانند همین فائده دهد و بر ایتساری که کمنه و بی درد و نخته شده باشد و در آن مریض مذکور اگر سنگی زیادت باشد غلط
رنگ برنگ افتد بخت دفع آن نوع علما می گویند بکار بر ندر یعنی پوست ار لود و زیره گل نیلوفر قمری متساوی گرفته با یک آب پس کنند
بعده در برگ نیلوفر و کما چیده و بر لیمان بسته و بگل حکمت گرفته درون آتش اندازند و بنیزند چون نخته شود و برون آرند و سرد کرده و شپلیه شیر
آن بستانند و در آن مقداری شهد اناخته بنوشانند ایتسار ناکور دفع گردد و اگر کجای صمغ پوست ار لود و زیره گل نیلوفر ناکور صمغ جنوتی و صمغ
سینه شپلیه بطریق مذکور استعمال کنند نیز همین فائده دهد نوع دیگر شکم دراج و حیدر شکم گافته پاک کنند و صمغ اجمود نکر و صغالی شکم شکر اکن و مابین
نیلوفر و کما چیده و بر لیمان بسته و بگل حکمت گرفته بنیزند چون نخته شود سرد کرده و صمغ تلخه ناکور از شکم کشیده و شیر آن شپلیه بسته
و در آن شهد و مسکه اناخته بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر لود و صندل و مله می و داربلد و پارچه می و با مجول نیلگون و پوست ار لود
جمله را متساوی گرفته و باغساله برنج آس کرده و پتیاک کنند و سرد کرده شیر آن شپلیه بستانند و در آن شهد اناخته بنوشانند ایتسار بلغم
و تلخه را و در گراندر ممبرین گوناگون بر روده و جامن و مانند آن و از داروهای نکر و صغالی و پتیاک کرده بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر تلخه
نیلوفر و پیل و بالاد و ایتس و کشتیز و سنبل و مله می جمله متساوی گرفته و آس کرده و شپلیه و نخته آتش بستانند و در آن برنج نخته و آشام کرده بدهند
همین نفع رساند نوع دیگر پوست ار لود و پرنیک و مله می و شکوفه برگ انار جمله متساوی گرفته و باخزرات آس کرده و بجا نخته آب آن بستانند
و در آن برنج نخته و آشام ساخته و نرم نخته بدهند ازین جمله انواع ایتسار تلخه برگردد و مجرب است نوع دیگر رسوت و ایتس و اندر جو و گل و صغالی

تذکره

در شکم

بوسند صی جمله امساوی باغساله برنج آس کتند و در آن شکر انداخته بنوشانند ازین ایتسار خوبی که باد در باشت دفع گردد نوع دیگر گله می منور نیل خام اگر کتند
 آس کرده و آب انداخته و جامه بنیز کرده بنوشانند و در آن شکر انداخته بوی حقیق برنج رسال نیز مخلوط ساخته بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر کتند
 بچ کنار دشتی باغساله برنج آس کرده و جامه بنیز نموده و در آن شکر انداخته بنوشانند ازین ایتسار فی الحال بسته گردد نوع دیگر بچ کنار دشتی و این
 و جامن و لغزک و درخت سالی و بنیس پوست بچ هر یکی ازین در خان مساوی بگیرند باغساله برنج آس کرده و جامه بنیز نموده و در آن شکر انداخته
 بنوشانند همین فائده دهد و اگر جوش اینجده دار و باستاند و در آن برنج و یا سنگ انداخته بنیزند و آشام ساخته بدین همین فائده دهد نوع دیگر
 چیزیکه بن گل سینبل بدو پیچیده بیابند و آنرا بچینی گویند جو کوب کرده بچوشانند و جوش مذکور را جامه بنیز کرده بستانند و هنگام شب در
 ششیم بدارند و بوقت صبح مقداری حقیق ملطبی و شکر در آن انداخته بنوشانند همین نفع دهد و اگر مریض ایتساری را که ایتسار کم شده باشد
 تشنگی و کتیت و غلبه باد و در شکم نیز بود شکمش خواه سائل خواه منقبض باشد باید که مریض مذکور را شکر که در آن سه چن آب انداخته بنوشانند و با شکر
 تا آنکه چنگلی آب سوخته شیر خالص بماند این شیر را سرد کرده بنوشانند که شیر مذکور برای مریض مذکور مثل آب حیات است از آنکه آنچه غلبه خاطر باقی مانده باشد
 از شیر مذکور دفع شود و اگر روغن بختکه که مسهل باشد بنوشانند اسهال کنند همین نفع رساند و اگر مریض ایتساری را خون باغساله آنچه پیش ازین سهل
 یا لبی اسهال بقیتا و در شکم بود و موقعی چنان باد در باشت گوید که پیچیده میشود پس باید که شکوفه در خان شیر در بچوشانند و بدان جوش روغن ماده گاو بچ
 و در آن شکر انداخته بنوشانند سخت فائده رساند نوع دیگر در اول پیل دراز و منجمی و اگر اندر بچوشکی جمله امساوی گرفته بدان روغن بنیزند
 و در آشام که از برنج کتند و رسال باشد مقداری ازین روغن انداخته بنوشانند ایتسار سنیاتی فی الحال دفع شود و اگر وجود مریض گران باشد و با هم
 آزار است کنایان موافق و مفید دانند و اگر خلط بسیار غلبه کرده باشد و خلط مذکور بخته باشد و شکم مریض منقبض بود باید که بار و با سنگ بول فاسد
 با صلاح آرد و صاف گردانند روغن ستور بنیزند و بدان اول حفته که او را استحا بن گویند بکنند بعد از آن حفته که او را استاس سبت گویند بکنند
 و اگر غلط مریض قیق بچو آب روان گردد و مقعدش بیرون افتد و بول روان نشود و کرش درد کند باید که با اششای شیرین و ترش روغن ماده گاو و بار
 کبخی بنیزند و بدان حفته که از استاس سبت گویند بکنند و اگر مریض ایتساری را از خوردن اطعمه تلخه افزا غلبه تلخه پدید آید گشته در مقعدش چنگلی پدید آرد
 در آن حال باید که جوش دارد و با سنگه منزل تلخه اندر مقعدش بنیزند و هم بدین دار و با حفته استاس سبت بطریقیکه در فصل حفته گفته خواهد شد بنیز بکنند
 و چون از شکم مریض مذکور اندک اندک خون کرات یاد رود و افتد و باد در شکم بسته شود او را تدبیر حفته که بندد آنرا چچا است گویند باید کردن
 و دار و با سنگه بدان روغن کبخی بخت این نوع حفته بنیزند اینست بسیار نکند و سنبل و بجزارنگی و بنده جنگلی و انار و جوی و جوالسه و سنگ استان و
 و سنی و چچ و جزوات بدین دار و با روغن کبخی بنیزند و بدان حفته کتند و کسبیکه او را ایتسار بسیار روز با همان مقعدش ضعیف است شود و باید
 که در مقعدش روغن کبخی که بخلوج تر کرده بچکانند ازین عمل سستی و در مقعد زائل گردد و برای مریض ایتساری باید که سر و ن و چچون و کتانی خورد
 و کتانی بزرگ و بریار او خار خشک و میل خام و پار صمی و سندی و کتانی بزرگ گرفته و آس کرده در اششای طعام یا پیش از طعام و بعد از طعام بخوراند
 این عمل در جمیع انواع ایتسار سخت نافع ترست و کبخی نیز آس کرده بدین روغن کتانی نیز بدین نوع دیگر بخت دفع ایتسار خوبی بسیارند در دار و با
 نکود و معادکن را آس کرده در شیر بنیز انداخته بنوشانند و شکر و روغن ستور انداخته بنوشانند ازین ایتسار مذکور دفع گردد و اگر شیر مذکور جزوات ساخته و
 چاک زده و مسکه کشیکه خوردن و بنیاد روغن آن بنوشانند همین نفع دهد نوع دیگر پوست درخت چار و پوست درخت سالی و پار سینبل
 و سادان جمله امساوی گرفته و با شیر بنیز آس کرده و در آن شکر انداخته بنوشانند همین فائده رساند و دیگر ملطبی و شکر و لود و در روغن کبخی
 امساوی گرفته و با شیر بنیز آس کرده و قری شکر انداخته بنوشانند همین فائده رساند و دیگر محلی و کلید و لود و با سنگه و کتانی استیل و بجزارنگی جمله
 امساوی گرفته و با شیر بنیز آس کرده بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر کتانی و استیل و لود و بچینی و ملطبی و کبخی سیاه جمله امساوی گرفته و با شیر

بچ

بچ

بچ

آس کرده باشد بخورانت همین فائده دهد و بی نوع دیگر بود و کج و مورس و ملهشی و ایتیل جمله را متساوی گرفته و با شیر ترأس کرده باشد بدین معنی یاد
 دیگری پنج جوانه و کجی سیاه را با شیر ترأس کرده و در آن شکر انداخته بنوشانند ازین اسهال خوبی دفع شود و اگر کسی اسهال قویق مات را با بخون
 جاری باشد باید که مغز بیل خام یا آب آس کرده و در آن شکر و روغن کبچند انداخته بلیسانند مرض مذکور دفع شود نوع دیگر از نیشکر بسیار است
 و در کرده در روغن ماده گاو بریان کنند و مرض مذکور را کبچین دهن بیهی بود و ازین کیفیت هم دفع شود و اگر نسبت تراژ را با شکر و شکراخته بخورند
 همین فائده دهد نوع دیگر مغز بیل خام و ملهشی و شکر با عسکه برنج آس کرده و در آن شکر انداخته بنوشانند ازین اسهال تلخ و خوبی دفع شود و اگر علاج
 قبض شکم که در صدر آمده است باشد و شکر بنوشانند همین فائده دهد و اگر کسی که هر مرضی را که سنگی بحال خود باشد را مانع کند که باشد آن کب
 غلط و سیلان می یابد یا کف برودن شود باید که در آن وقت سمنی و جوات و روغن کبچند و روغن ستور و شیر ماده گاو و بقدری شکر یا هم آمیخته
 بخورند ازین غلطش بفراید و مستراح بفرغ شود نوع دیگر کسرا کسرا بنوشانند چون نخته شود با قند و روغن کبچند بخورند همین نفع رساند نوع دیگر
 ماش چوشانیده با جوات بخورند و بالای آن بوزه بنوشانند ازین قبض شکم دور شود و ایتیسار بادی و خوبی ساکن شود نوع دیگر گوشت خرگوش را
 که با خون آلوده باشد در دال ماش و جوات انداخته بنزند و بخورند ازین نقصانی غلط دفع شود و چون غلط مرض مذکور اندک شده باشد
 و اسهال با درد بود و سنگی زیاد باشد درین حال علاجی که قباض شکم و افزایش سنگی باشد ایشای مذکور را بار و روغن ماده گاو آمیخته بخورند
 همین فائده دهد و در میان علاج ایتیسار سر و اسهال کبچین ایتیسار یکه سحر آب روان باشد باید که چمنین مرض را فاقه کنانید و بعد علاجی که غلط
 شکم را هم کند باید کرد و اگر ازین سرد و تیره مرض مذکور بپوشد باید که شیر و روغن ستور و روغن کبچند سیاه این چهار چیز برای خوردن مرض مذکور
 متوز و در آن عمل حقه که آنرا کچینا نامند بکار دارند و اگر مرض مذکور را در شکم بسیار باشد بسیار سرد و سمنی و پیل دراز و پیل گرد این
 چهار ادویه را برابر گرفته و آس کرده در شیر بخورند و شیر مذکور را با برنج نخته بخورند ازین عمل در پیش مرض شکم دفع شود و دیگر ادویهای قباض
 شکم و دفع باد و پیلا رنده سنگی بمرض مذکور می باید داد نوع دیگر ماش را بنزد و بار و روغن ماده گاو و جوات ماده گاو و دانگی کبچین
 پیل کرد و در آن انداخته بخورند همین فائده دهد و چون مرض مذکور را شکم بسیار در دکن و بول با در برون آید بلیب باید که شیر و روغن گاو و شکر و سمنی
 ملهشی و ایتیل کجا کرده بنزند و کرده و بجای نخته بستانند و ازین ادویه حقه که مناسب دانت بکنند فائده بسیار شود و ازین دار چمن و تاپاک و
 تب نیز دفع کرد و چون مرض مذکور را شکم بسیار در دکن بهر نوع که باشد او را روغن کبچین بدین تاپاک آرام گیرد و از آرام گرفتن باد در درد بسبب
 زوال باد شکم قبض شود بحجت این چمنی درین زحمت چیزی که دفع باد باشد لازم است استعمال آن نوع و دیگر پارسی و اجود و اندر جو و سمنی و پیل از
 جمله متساوی گرفته و آس کرده با گرم بنوشانند هر چند که شکم جاری باشد بدین عمل قبض حاصل شود نوع دیگر سمنی و کچین را برابر ستند در روغن ماده گاو
 یا در روغن کبچین نخته بخورند ازین نیز قبض حاصل شود باید که ایشای سکت موافق و چرب و افزایش سنگی بمرض مذکور بخورند و اگر زحمت مذکور از
 سبب خوف حادث گشته باشد تدبیری کنند که خوف از دل زایل گردد و اگر ایتیسار مذکور از خوردن زهر یا بواسیر یا بافتادن کرم شکم حادث
 گشته باشد درین حال علاجی کنند که دفع سبب زحمت مذکور باشد یعنی اگر بسبب خوردن زهر شده باشد علاجی کنند که مغز بیل اثر زهر برانند
 و اگر از سبب کرم افتادن در شکم شده باشد علاجی کنند که بدن کرم دفع گردند و اگر زحمت مذکور قوی و بهیوشی و تشنگی و تب و مانع آن حادث گردد
 علاجی که ایتیسار را زیادت نکند و دفع این علتها باشد در کار برند و اگر بدانند که ایتیسار یا تب از غلط هر سه خلط است باید که اول براس
 دفع تب یا ایتیسار در وی دفع تلخ بکار برند و در علت های دیگر که از غلبه هر سه خلط باشد اولاً علاجی که دفع باد بود استعمال کنند اکنون چند
 علاج از طب کبچین بحجت دفع ایتیسار گفته آید علاج نخستین ایتیسار خام بسیارند بلبله و دودار و منج و موکته و سمنی و ایتیسار جمله را متساوی
 گرفته و جوشانیده جوش مذکور بنوشانند ازین اکثر چنان است که ایتیسار خام نخته گرد نوع دیگر پارسی و انگیزه و اجود و سمنی و پیل را ز و پیل و

در میان علاج ایتیسار و اسهال

علاج از طب کبچین

۱۵۸

چاپ و خیره و سندی و موخته جمله استساوی گرفته و آس کرده و مقداری نمک سنگ در آن انداخته آب گرم بنوشانند ازین بسیار خام که در آب
 فی الحال بخته گردد نوع دیگر بلبله و آتیس انکرو نمک سوخچل و بیج و نمک سنگ جمله استساوی گرفته و بار یک آس کرده با آب گرم بنوشانند
 ایتسار خام ازین عمل بخته گردد و اگر ازین علاجها ایتسار خام بخته نگردد پس طبیب لصد نه از علاج دیگر بخته کردن نتواند نوع دیگر سندی اما آب
 پوست بختید با بختی آس کرده و از آن شکل نان تکرری بسزاید بعد مقدار این سندی بخته دیگر سندی خام یا کرده و مقداری روغن گاوشکر سرخ
 یا کرده و مانند حلو انچه بخوراند ازین نیز ایتسار نگردد دفع شود و ایتسار خام بخته گردد و اگر سنگی بفرزاید و درد شکم برود نوع دیگر خیره و بلبله و بیج
 و کلسی و پارسی و اندر جو و بلبله و سندی جمله استساوی گرفته و آس کرده با آب سرد بخوراند ازین ایتسار که با در دباشت و از تلخه و بلغم بود دفع گردد
 نوع دیگر خار خشک بختید با بختی آس کرده و در روغن در دباشت دفع گردد نوع دیگر بیل خام و موجرس و پارسی و گلوی و سندی و موخته هر همه
 استساوی گرفته و بار یک آس کرده در روغن اندازند و قند سیاه اندازند و بنوشانند ایتسار یکله بیج و روغن شود ازین روغن دفع گردد و کشتنیز و موخته و سندی
 و بالابیل خام جمله برابر گرفته و جوشانید و کار صند و درین کار صند بنوشانند ازین در و ایتسار خام که آنرا آمان ایتسار گویند دفع شود و غلط روده
 بخته گرداند نوع دیگر شکم را نیز دفع سازد و آتش گرسنگی بفرزند و اگر ایتسار غلبه تلخه باشد سندی دور کرده جوش باقی چهار چیز بدین مفید تمام باشد ازین
 سجون را در صغانان پنچک نامند و بغیر سندی اگر بسازند آنرا در صغانان چا تر تحکام گویند نوع دیگر دیو در بیج و موخته و سندی آتیس و بلبله
 این جمله استساوی گرفته و جوشانید و جوش ناکور بنوشانند ازین هر نوعی از انواع بضمی که باشد دفع گردد نوع دیگر بلبله و سندی و قند جمله را
 استساوی گرفته و کوفته غلوهامای و نیم گان درم بن و در وقت حاجت یگان غلوه بخوراند ازین غلبه هر سه غلوه را ایتسار خام و نوع شکم و بسوچکا را
 دفع گرداند نوع دیگر شیر و برگهای درخت انجیر مقداری شمدانداخته بنوشانند ازین ایتسار خام دفع گردد نوع دیگر پوست کرا جوشانید و درین
 جوش مقداری شمدانداخته بنوشانند همین فایده در علاج بختید دفع ایتسار بختید بیارنا پوست ارلو و برنگ و ملشی و شکوفه آنا جمله را
 استساوی گرفته و جو کوب کرده بنوشانند و درین جوش بیج رسال که کشته بود بنزد و آشام ساخته با جوات بخوراند ازین جمله انواع ایتسار بختید
 نوع گرد نوع دیگر بود و گل صاعکی و بیل و موخته و مغز تخم نوزک و اندر جو جمله استساوی گرفته و آس کرده با روغن گاوشکر بنوشانند بنشینند
 نوع دیگر گل نیلوفر قشقی و موشی و ملشی و مغز بیل مغز تخم جامن جمله استساوی گرفته و با غساله بیج آس کرده و در آن شمدانداخته بنوشانند
 همین فایده در دیگر بلبله و زیره و جوشانید و بار کنار جمله را استساوی گرفته و بار یک آس کرده و با شمدانداخته بنوشانند همین فایده در نوع دیگر
 لجا و گل و صاعکی و لود و شیر و بار جامن و موجرس و پوست آنا و کرا و مغز تخم نوزک و بیل خام و ملشی و برنگ و موخته سندی پوست ارلو و برگ
 نوزده نوزک مغز بایکده جمله استساوی گرفته و با غساله بیج آس کرده و غلوه بنزد و هر روز یگان غلوه با غساله بیج نهار بخوراند بنشینند همین فایده
 و بندی این را سمنک و کتکانا سندی نوع دیگر پوست کرا و پوست هر دو استساوی گرفته و آس کرده باشد بلبله ازین ایتسار کشته و بخته که از غلبه
 تلخه باشد دفع گردد نوع دیگر برگ کربج و جامن و آنا و سنگساره و برگ سید و بالابیل و موخته و سندی جمله برابر گرفته و بختید خشک ساخته با غساله بیج بنشیند
 مخلوط ساخته بنوشانند ازین ادویه اگر چه ایتسار مثل آب سنگ جاری بود بختید و این بنوی گندکاد صحرورن گویند نوع دیگر موجرس سندی
 و پارسی و موخته و ارلو و گل و صاعکی و لود و آتیس و لجا و لود و اجرد و مغز بیل و مغز خسته آنبه جمله استساوی گرفته و آس کرده با فند و روغن بخوراند
 همین فایده در و این را نیز گندکاد صحرورن گویند نوع دیگر پوست کرا و کوره را با غساله بیج آس کرده و در آن شمدانداخته بنوشانند ازین اگر چه
 شکم مانند چشمه روان جاری باشد بختید نوع دیگر بیارند آله او با آب یا با روغن ماده گاوشکر کرده گردان و نافع مریض ناکور ملاکن بنویزید
 که مانند دانه کرانهای او بلبله بر آید باشد یا بد ساخت پس میان آن با شیره ادرک بپزند ازین عمل اگر چه ایتسار مثل آب روان باشد فی الحال

ایتسار
 در صغانان چا تر تحکام
 علاج بختید دفع ایتسار بختید
 گندکاد صحرورن

سر دهند و بدان مقدار یعنی بشویند نوع دیگر شیر زرد رنگ انداخته بنوشانند و همین شیر مقدس بشویند نیک می آید گوشت موش گرم کرده بقدر
 مرض اسهال کتیرا اگر مقدس بزور می افتد و غنیکه آنرا چنانکه می گویند کهرت گویند بر مقدسش بمالند و گوشت جانوری که در زخمه می باشد بارون کنی
 نمک سنگ یا کرده بچوشانند و اولاد در مرض مذکور را بر روغن گاو چرب کنند و بعد از آن بگوشت مذکور رسید باید کرد بشود علاج بسیار بلغمی موثره و
 سندعی تیس کوته و جوانی و جیره پنج و کچر و پیکر مول بازشی و کتلی و مغز تخم بلادر و بلیدیه و گل و دعائلی و اندر جو و انگور و نمک سوخل و جو کما و رنگ
 و نمک سنگ جمله امتساوی گرفته با بول ماده گاو آس کرده و سوزانسته درم را غلظت بسته در سایه خشک کرده نگاه دارند و زور و قوت مرخصی سال
 و اگر سنگی مرخص مذکور نمیده بجان غلبه یا ننگان غلظت بخوراند ازین امتسار بلغمی دفع گردد و ازین گرم شکم و پندروگ و آماس و پیه و گور و سنگانی
 و بواسیر نوعی که باشد دفع گردد و سنگی افزاید و بندوی این را ناکار و کتله گویند نوع دیگر انگوره و نمک سوخل و سندعی و پیل از پیل کرد
 و بلیدیه و تیس پنج جمله امتساوی گرفته و بار یک آس کرده و چون ساخته مقداری باب گرم بنوشانند ازین امتسار بلغمی دفع گردد نوع دیگر
 کوته و پارسی و پنج و موته و چیره و کتلی جمله امتساوی گرفته و آس کرده باب گرم بنوشانند فائده تمام بخشد علاج امتسار یک از هر سه خلط بود
 پوست سنج که صیدل گرفته در آبیکه هشت چند آن باشد انداخته بچوشانند چون کچمه بماند بجا به خیمه بستانند باز در یک انداخته بچوشانند تا که غلظت کرد
 بعد جو کما و نمک سوخل نمک سنگ و نمک و ریاب و پیل دراز و گل و دعائلی و اندر جو و زیره جمله امتساوی گرفته و بار یک آس کرده
 و مقدار دویله ازین بحق در جوش مذکور اندازند و بچوبی بگردانند و مخلوط سازند پس یک از سرشش فرود آورده و سر ساخته داروی مذکور کشیده
 نگاه دارند و بوقت حاجت مقداری از آن باشد و میخوردند ازین امتسار خام و چینه هر نوع که باشد دفع گردد و ازین سنگر بی و رحمت و ابهکانیز در
 و این ابندی کتیا و اولیه که نیند نوع دیگر پوست که بچوبی گرفته و بچوب کرده در هشت چند آب انداخته بچوشانند چون کچمه بماند بجا به خیمه
 و صاف کرده بستانند و باز در یکی کرده بچوشانند تا که غلظت کرد و آنگاه هر یکی از موچرس و پارسی و لجالو و اتیس و موته و پیل و گل و دعائلی از هر یک
 دو زده درم گرفته و بار یک آس کرده در آن اندازند و بچوبی بگردانند و کچمه زنده و مخلوط گردانند پس فرود آورند و سر ساخته در آن چرب نگاه دارند و سر
 بوقت صبح و شام مقدار یک مناسب داند. باب سر بخوراند و بالای آن شیر بنوشانند ازین جمله انواع امتسار به رنگی که باشد و از هر خط که باشد
 و آنکه با خون بودنی الحال دفع گردد و ازین بواسیر خونی نیز زایل گردد و زیادتی خون مرخص را نیز دور گرداند و این را کتیا اشکال و لینه من نوع دیگر
 داربلد و انگوره و پارسی و کرا و موچرس و گل و دعائلی و لود و باستال جمله امتساوی گرفته و با غساله برنج بار یک آس کرده مقدار سه درم را غلظت
 و در سایه خشک سازند یکی را وقت صبح با غساله برنج یا باشد بخوراند ازین نیز مرض مذکور اگر چه قریب بهلاکت رسانیده باشد برگردد و این را
 انگور تیک گویند نوع دیگر اندر جو و داربلد و پیل دراز و سندعی و لاک کتلی این هر شش چیز امتساوی گرفته و بحق ترسانند و در روغن ماده گاو
 انداخته بنیزند چون روغن مذکور تب شود مقداری در شام برنج انداخته بنوشانند ازین امتسار یک از غلبه بر سه خلط باشد دفع گردد و این روغن را
 کهدانک کهرت نامند نوع دیگر صیدل مغز پیل خام گرفته و بچوب ساخته در هشت چند آب انداخته بچوشانند چون کچمه بماند بجا به خیمه بستانند
 و این جوش را در روغن کچمه انداخته بنیزند و بعد شیر بر که برابر روغن کچمه باشد نیز اندازند و با شش نرم بنیزند و بعد گل و دعائلی و پیل خام و کوته و رس
 و سندعی و کد و هیتر و دیو و اربج و موته و لود و موچرس جمله امتساوی گرفته آس کنند و بحق ترسانند و در روغن مذکور که چهار چنان بحق ترشانند
 نیز اندازند و با شش نرم بسته بسته بنیزند چون چینه شود بجا به خیمه نگاه دارند و مقدار یک مناسب داند و بار یک موافق باشد چنانچه شام
 برنج و شور بای گوشت جانوران دشتی و باشل و شارب مثل کاجی و غیره بنوشانند و وجود مرخص مذکور را نیز بدین روغن چرب سازند ازین روغن

علاج امتسار بلغمی
 علاج امتسار یک از هر سه خلط بود
 کتیا داربلد
 کهدانک کهرت
 سبتاک کهرت

امراض ایتسار و انواع سنگری و بواسیر دفع شود و این را ایتسار تل گویند نوع دیگر علاج کبلی بود با نکه اگر در مرض ایتسار فرامحت می بود نخست
 داروهای نیکه واقع می بودند استعمال کرده می رسالکن گردانند بعد علاج دفع ایتسار باید کرد و بدین یک دارو هر دو مرض دفع گردد و آن نیست بیارند مغز
 بیل خام و مغز تخم نوزک هر دو را مساوی گرفته و آس کرده و مقداری شهد و شکر در وی انداخته و مخلوط ساخته بخوراند به گرداند و بعضی گویند که این هر دو دارو
 جو کوب کرده و جو شانه به در جوش مذکور شده و شکر انداخته بنوشانند بسیار مفید است که یازین هر دو زحمات دفع کرد و چنانچه آتش روغن را میسوزند همچنان
 این ادویه زحمتهای مذکوره را دفع سنت نوع دیگر بول و جو کوشنیز این هر سه ادویه را مساوی گرفته و با غساله سرخ آس کرده و در آن شهد و شکر انداخته
 بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر بیارند شکوفه برگ جامن و شکوفه برگ نوزک و اسیر و شکوفه برگ بربر و دره و شیر و دروهای مذکوره با جوشان است
 یاداروهای مذکوره را با آب آس کرده و شیر و او کشیده مقداری شهد یا کرده بنوشانند ازین فی و ایتسار و تب بهیوشی تشنگی زایل گردد و اسهال بیاید
 افتد نیز دفع گردد مجرب است علاج ایتسار آراسی با بزرگ و ایتس و موکمه و دو وار و پاژمی و اندر جو پیل و در جبهه ایتسار و آس کرده و جوش
 ازین ایتسار یک با آس باشد دفع گرداند نوع دیگر چراییه و گلوئی و بلاد و موکمه و صنبل و کشنیز جابه ایتسار و گرفته و جوشانیده جوش بنوشانند
 ازین ایتسار آراسی و سیان آب دهن تشنگی و تپاک دفع گردد نوع دیگر سفال نو و گل و صغالی و لود و پاژمی و وار و پیل دراز و جبهه و جوش برده
 گل نیلوفر شمس جله ایتسار و گرفته و آس کرده و شهد و شکر در آن آمیخته نگاه دارند وقت حاجت مقداری ازین ادویه بخوراند خون بواشید بسیار
 که از فسادن کرم و شکر یا از خوردن طعام و آب مخالف مرض مذکور حادث گشته باشد فی الحال رفع گردد و این را گلکسا نکا اولیه گویند نوع دیگر
 سحیح تر از آن سندھی و پیل دراز و پیل گرد و تر بچله و موکمه و چیره و کبیل و پیل و گوره و سپین هر دو کشتی و با بزرگ هر سه مساوی گرفته و روغن
 ماده گاو اندازند چهار چند از روغن مذکور بدل ماده گاو نیز اندازند و با آتش نرم سبز چون بچته شود نگاه دارند و بوقت حاجت مقدار یک یا دو طبع و
 موافق مرض دانند بنوشانند ازین ایتسار مکارف دفع گردد نوع دیگر سندھی و پیل دراز و اندر جو و نم و چراییه و جبهه و کبلی و پاژمی و بلاد
 و ایتسار پنج جله ایتسار و گرفته و با بر این جله ادویه پوست کرا بستند و هر سه را با یک آس کرده و جابه نیز ساخته بخورند و مقدار یک یا دو طبع
 و مناسب قوت و موافق مرض دانند با غساله سرخ آمیخته بنوشانند یا مقداری باشد مخلوط کرده و اولیه ساخته بلیسانند ازین ایتسار آراسی و جوی
 دفع گردد و این دارو قاضی شکم و مضمه کفنده خاطر روده و دفع تشنگی و نا آرزوی طعام و تب و ایتسار و قاضی است با از اطرا و با ویرقان و سنگری و گولوز
 پیه و سیان منی و پنژ روگ و آس را با جابه دفع گرداند و بغایت مفید باشد این را میگویند و چوران گویند علاج دفع تب و ایتسار بیابکم
 اگر شخصی تب و ایتسار هر دو حادث گردد علاج تب و علاج ایتسار که برای هر یکی جدا گانه گفته شده است چون درین محل استعمال کنند مضر اند
 زیرا که هر علاجی که فریل تب است افزاینده ایتسار است و هر علاجی که دفع ایتسار است مخرتب است پس برای این مرض علاجی دیگر باید گردان
 لیکن اگر مرض قوی و بازور باشد باید که اولافا قه بکنانند زیرا که فاقد درین هر دو مرض نیک و مفید باشد چنانچه تب را زایل سازد و چریان
 شکر را بسته گرداند بعد ازین علاج کنند و آن بر انواع است نوع اول پتجون و بریار او مغز بیل خام و سندھی و ایتسار و کشنیز جله ایتسار و
 آب آس کرده و جابه بچته بستند و در آشام برنج رسال انداخته بنوشانند دفع بود و این علاج را پیل کفنده گویند نوع دیگر گل و صغالی
 و سندھی هر دو را با آب آس کرده و جابه بچته و صاف کرده در آشام برنج اندازند و مقداری ترشی ناردانند نیز آس کرده بنوشانند بغایت مفید بود
 و تب و ایتسار و در شکم را زایل گرداند نوع دیگر پیل دراز و کبیل این هر دو را مساوی گرفته و جو کوب کرده بچشاند و مقداری شهد در آن اندازند
 بنوشانند همین فائده دهد نوع دیگر پاژمی و اندر جو و چراییه و موکمه و پرا و گلوئی و سندھی جله ایتسار و گرفته و جوشانیده بنوشانند
 ازین ایتسار خام و تب زایل گردد نوع دیگر سندھی و ایتسار و موکمه و چراییه و گلوئی و اندر جو جابه ایتسار و گرفته و جو کوب کرده بچشاند و جوش
 مذکور بستند و مقداری موچرس آس کرده در وی انداخته بنوشانند ازین جله انواع تب و ایتسار هر دو یکبار دفع گردد و این انار کار کفنده گویند

ایتسار تل

علاج ایتسار آراسی

علاج ایتسار

علاج ایتسار و تب

علاج ایتسار

نوع دیگر بالا و ایتیس و موخته و بیل خام و سندھی و کشتیزه جمله را متساوی گرفته و جو کوب کرده و جو شانیده بنوشانند ازین ماس و نفع شک و ایتیس
 خونی که تغییرت یا با تب بود دفع گردد و این علاج را هر سری ببرد کار همه گویند نوع دیگر گلومی و ایتیس و کشتیزه و سندھی و بیل و بالا و موخته و پارچه
 چراتیه و کرا و صندل اسپر و پیرا جمله را متساوی گرفته و جو شانیده و در جوش مذکور شده انداخته بنوشانند ازین تب و ایتیس و آبیکه از دره بنان یا
 و نا آرزوی طعام و اردیاسک و قوی و تشنگی و ناپاک دفع گردد و این را بر هر یک در چاد کار همه گویند نوع دیگر اندر جو و ایتیس و سندھی و چراتیه و
 بالا و جو النسه جمله را متساوی گرفته و جو شانیده جوش مذکور بنوشانند ازین ایتیس که با تب باشد دفع گردد نوع دیگر اندر جو و در اردیاسک
 کسکی و کجیل جمله را متساوی گرفته و جو کوب کرده بنوشانند و مقاری شده انداخته بنوشانند همین فایده دهد نوع دیگر خار خشک پیل در کشتیزه
 و بیل پارچه و در جوانی جمله را متساوی گرفته و جو کوب کرده و جو شانیده بنوشانند همین فایده دهد نوع دیگر پوست انار و زیره گل نیافر شمشه
 هر دو را باریک آس کرده باغساله برنج بنوشانند همین فایده دهد نوع دیگر بیل و بالا و چراتیه و گلومی و کشتیزه و سندھی و کرا و موخته جمله را
 متساوی گرفته و جو کوب کرده و جو شانیده بنوشانند ازین ایتیس که با تب باشد فی الحال دفع گردد نوع دیگر گلومی و اندر جو هر دو را جو کوب
 کرده و جو شانیده بنوشانند ازین ایتیس که با تب و آماس بود زائل گردد نوع دیگر موخته و ایتیس و سندھی و کرا و هلیله و کسکی جمله را متساوی
 گرفته و جو کوب کرده و جو شانیده و ازین ایتیس که با آماس و ناپاک باشد دفع گردد نوع دیگر جوش و سمول سحیح خشک سنبله انداخته بنوشانند
 ازین نیز ایتیس و آماس سنگینی زائل گردد و بدانکه چون پوکها و کن نیز همین فایده دهد و ذکر پوکها و چون پیشتر گفته است نوع دیگر پوست
 و رخت سونا و مغز بیل خام و مغز تخم جامن و کتفه و رسوت و لک و زرد چوب و بالا و کاجیل و رسس و لود و موچرس و سنکه سوخته و گل مصالحی
 و شکوفه برگ هر جمله را متساوی گرفته و باریک آس کرده و غساله برنج در آن انداخته مقدار سه گان درم را غلوهما بندند و در سایه خشک کرده
 بدانند و روزی یک بار بنوشانند ازین ایتیس که با تب باشد و رکتیت باشد دفع شود و این را بهندی که توانکند و تبک گویند نوع دیگر پارچه ایتیس
 نم و مجذبه و بالا و گل مصالحی و موخته و بیل و سنبله و سندھی و در بار با جمله را متساوی گرفته و تحقیق تر ساخته بدان روغن ماده گاوی نیز چون بخت شود
 مقداری که ملائم طبع مریض و این بنوشانند ازین جمله او به علت های نفی اعلی رافع گرداند و این روغن را بهندی پاتھا و کتھر گویند
 اکنون چند رس از طب رس رتزا که در دفع ایتیس از گفته می آید بنویسند سیاب صاف و هر قدر که خواهن بستانند و برابر او کن معکاب که کرده
 نیز بستانند و هر دو را با هم بجلی کنند و چهارم از سیاب زهر کچک یا پاک بگیه و برابر این هر سه ادویه ایچرک کشته انداخته چاره با هم چند آنکه تو بتد
 سخت گفت بی سه روز یا شش روز در معالجه و شیره سپر یا چچی سخت گفت بی سه روز یا شش روز در معالجه و ایتیس و موخته و بالا و زیره و سندھی جوانی و
 کشتیزه و بیل پارچه هلیله و پیل دراز و کرا و اندر جو و کتفه و اتار و بلی سیاه این جمله را متساوی گرفته بنوشانند و بدین جوش سیاب مذکور را تا سه روز سخت
 کنند بعد در بالا کن چار پاس آتش نرم بدین چون مرتب شود نگاه دارند اگر مریض با قوت باشد ازین رس مقدار چهار حبه یا کم یا زیاد بنوشانند و بالا
 این اپیان ازین دارو بدین است سندھی و ایتیس و موخته و دیو دار و بیل دراز و جوانی و کافور و کشتیزه و کرا و اندر جو و هلیله و بیل و پارچه موچرس
 و ماین ایچا ادویه را متساوی گرفته و باریک آس کرده و شهد آمیخته مانند اولیه ساخته بلیسانند و این اپیان خاصه این رس است و آنچه مثل این
 رس باشد ازین رس ایتیس ساده و اساده و ایتیس ریکه از بلغم و قلبه هر سه خاطر باشد نیز دفع گردد و این را بهندی هر یک چون رس گویند
 نوع دیگر سیاب صاف کرده یک حصه و گند معک صاف چار حصه گرفته در شیره ملطی سه روز کحل کرده و در همان انداخته بی سه ساله ابریان کرده در بول
 ماده گاوی کحل کرده و بان گوید یا ایدان مهر کند بعد جمله این گوید یا ایدان مهر کند بعد جمله این گوید یا ایدان مهر کند بعد جمله این گوید یا ایدان مهر کند
 آتش کنند تا آنکه شستمانی گوید یا ایدان مهر کند بعد جمله این گوید یا ایدان مهر کند بعد جمله این گوید یا ایدان مهر کند بعد جمله این گوید یا ایدان مهر کند
 قوت باشد مقدار چهار یا پنج حبه یا کم یا زیاد ملائم طبیعت مریض بدیند و بالای آن اپیان از جوش سندھی و ایتیس و موخته و دیو دار و بیل خام و بالا و موچرس

هر یک از اینها را در چاد کار همه

سندھی

سیاب

علاج از طب رس رتزا که در

سیاب

نوشانند یاد چوش سنگی باقی جمله و نیز مذکور است کرده انداخته و مقراری شدند و شکر نیز مخلوط ساخته اولیة طبع مرض مذکور بلیسیانند ازین پس
 اتیسار هر نوعی که باشد دفع کرده و تخصیص بتیسار بادی را فی الحال زائل گردانند و بنی این رس را لوکنا کتھ رس گویند نوع دیگر شکر و زهر سما
 و پلپل در از جمله اتسای گرفته در شیره موخه یکوز کھول کرده بدارند و مقراری بکجه بجهت دفع اتیسار بخوراند و بالای او پوست گردانند و چوستاوی
 گرفته و بحق باریک ساخته و باشد آمیخته مقراری بخوراند ازین جمله انواع اتیسار که خواه از یک خط خواه دو خط خواه از سه خط باشد دفع گردد و
 این را بنی آت پیرون نامند نوع دیگر سیاب پاک کرده یک حصه گن جھک صاف کرده دو حصه گرفته و هر دو را با شیره پنجه حصه سه در کھول
 کنند و پلپل گرد و سما که بریان کرده و زهر سهرکی بوزن سیاب مذکور باید گرفت و بوزن این جمله دو نیم تخم و معالونه بستاند و جمله را
 یکجا کرده با شیره پنجه چار پاس کھول باید کرد و مقدار دو گان حصه را گولی بسبب در سایه خشک گردانند پس مریضی که با قوت باشد مرا و رایگان غلوه هر روز
 با بار یا چوش میل بخورات ازین اتیسار بادی دفع گردد و اگر مریض مذکور اگر سنگی بمرس برنج پنجه باجوات ماده گاو بخوراند و این را بنی س
 همانک سنگ رس نامند نوع دیگر سیاب شده و گند معاک شده دو درم و طلا می کشته یک درم جمله را یکجا کرده با حصه هفت روز تسقیه
 و خشک ساخته در میان گویا که آنها را خالی و صاف کرده باشند در آنند و سما که بریان کرده را حل نموده در آن گویا را مکنند بعد بیارند و سفال
 کله مدیک سفال برگ تنبول فراز کنند و گویا می مذکور بران بدارند و بالای گویا می مذکور نیز برگ تنبول داشته و سفال بالای او پوسته بکلی
 گرفته مکنند و خشک ساخته بدارند پس مقدار یک گز گولی بجاوند و بالای این خستر مذکور پنجاه شتی آماده کچیت بدهند چون سرد شود یک پاس کھول
 کرده در ظرف زرین یکمین نگاه دارند و مقدار چهار حصه رس مذکور باشد آمیخته بخورات و بالای آن پوست پنجه بریار او مغز فیل و سنجدی و پلپل در از
 هر سه برابر اس کرده بار و عن گاویار و عن کجند و شکر آمیخته و اولیة ساخته مقراری مناسب بلیسیانند ازین نیز اتیسار که از غلبه سهرت خط باشد
 دفع گردد و هر نوع که اتیسار باشد بزودی زائل گردد و چون مریض مذکور غذا طلب برنج گند پنجه باجوات ماده گاو و یا با شور بای گوشت در زاج خوردن
 بغایت مفید آید و این را بنی لیبک رس نامند نوع دیگر سیاب شده یک حصه گند معاک صاف کرده دو حصه گند کشته چار حصه پنجه یکجا کرده
 بار و عن تلخ چار پاس کھول کرده دردی لونه کچی چتره کرده چار پاس آتش دهند چون خود سرد گردید بکشد بعد بیارند جو کھار و سما می سما
 و هر پنجه سنگ و زهر شده و سنجدی و پلپل در از و پلپل گرد و برنگ و حصه زهره جماله اتسای گرفته و اس کرده هر مقدار یک دروهای مذکور بوند
 این دروهای نیز همان مقدار سنده در آن انداخته بیارند و کھول کنند تا که جمله یکذات گردند پس نگاه دارند و مقدار چهار حصه یا شش حصه یا کم یا زیاد
 بخوراند ازین اتیسار که بات و سنگ رس بود دفع گردد اگر چه بالای این اینان دیگرند نیز که همین دارد که باوی آمیخته اند بجای سناپان ست
 و این را بنی کارن ساگر رس گویند نوع دیگر سیاب شده یک درم و زرشک کشته یک درم و مس کشته یک درم و کپه صاف شده دو درم و هر چه رس
 هر چه پنجه یکجا کرده با شیره پنجه سینبل چار پاس سخت کرده مقدار پنجه غلوه لمانند و وقت حاجت مریض مذکور را یک غلوه بخوراند و بالای آن مقدار
 دو درم زهره باب اس کرده و مقراری شکر تری در آن انداخته بدهند ازین سهر اتیساری که بات یا غیرت بود دفع گردد و این را بنی چند پنجه
 رس گویند و الله اعلم و احکم فصل چهارم در مرض سنگ رسنی و آن شمله دو قسم است قسم اول در علامات مرض مذکور
 بدانکه چون شخصی را در اشغای اتیسار یا بعد زوال آن یا بی آنکه او را زحمت اتیسار باشد سنگی کم شود و شخصی مذکور غذاست مخالف خورد
 و بدن سبب خلطی از اخلاط غلبه کرده اگر سنگی رازشت گرداند و بواسطه آن کلامی که محافظه و اساک تلخ است و آنرا کستی نامند زشت شود
 زحمت سنگ رسنی که آنرا کستی گویند پیدا آید و شخصی مذکور آنچه خورد و بجهت آنکه فهم شده باشد یا فهم شده گاهی تنگ گاهی غلیظ بالوی بد باشد
 و در کرات مرات از شکش سائل گردد و این مرض بر چهار نوع است یکی آنکه از باد باشد و دوم آنکه از پنجه و سوم آنکه از بلغم بود چهارم آنکه از غلبه سهرت
 باشد و علامات این مرض که پیش از حد و شش پیدا آیند و آنرا پورپ روپ این مرض نامند آنست که مریض مذکور آتشکی زیاد شود

و این را بنی سناپان ست
 و این را بنی کارن ساگر رس گویند
 و این را بنی چند پنجه رس گویند

و این را بنی سناپان ست

و کاهلی پیدا آید و زور کم گردد و قویا ک در شکم باشد و طعام بدبوی میخورد و اندام گران گردد و چون این علامات ظاهر گردد با تشکی که در وقت خوردن
 خوابیدن و مرض مذکور که از غلبه باد حادث شود طریق حدوث وی آنست که اولاً خوردن اشیای تیز یا تلخ یا زخمت یا سخت تنگ یا خوردن غذای
 خفالت یا خوردن اشیای زخمت گران و تپاک انگیز و اشیای اجکمندی یا خوردن طعام اندک یا از نایب از نایب یا از نایب یا از نایب یا از نایب یا از نایب یا از نایب
 بسیاری جماع که باد غلبه کند و ازین گرسنگی کم گردد و زخمت مذکور با آید و اما علامتیکه بعد از پیش پیدا آید که آنرا زور و پ گویند آنست که در وقت خوردن
 بدبوی طعام هم گردد و وقت غذا نیک خورده بود بر سر بسیار گشته بضم باید و پوست اندام سخت و خشن گردد و گلو و دهن خشک شود و گرسنگی و
 تشنگی باشد و زخمت چشم که آنرا تهمینی تهمینی گویند تیز باشد و گوش آواز کند و پهلو و بندگاه کم و بران و گردن درد کند و زخمت بسوی چکامی نماید
 سینۀ تیز در وقت وجودش سیاه و لاغر نماید و مفرده دهن نیز متغیر گردد و معتقد بر طریقی که بریده میشود در وقت بر سر غلبت بر سر غلبه باشد و بقراری نماید
 و سنگام بضم طعام و بضم شکم متغیر نشود اما از خوردن طعام قرار هم حال شود و مریض مذکور چنان پیدا کرد که در وقت خوردن و باد و یاعلت دل یا غلبه است
 ولیکن فی الواقع نیش و غاظ که شوری گاهی خام و گاهی تپه و گاهی نرم و گاهی سخت و گاهی غلیظه و گاهی مائحه باورد و خلط روده و کف با و از خوردن
 و عادت دیر و سرفه هم حادث گردد و زخمت مذکور که از غلبه تلخ حادث شود طریق حدوث وی آنست که تلخ خوردن اشیای تیز و یا ترش یا شور یا شیا
 که در وقت بضم تپاک انگیز و یا اشیای تلخه افزا باشد و یا از بطنی غلبه کرده و گرسنگی را دور گردانید زخمت مذکور باید آرد سوال بالا مقرر شده است
 که آتش گرسنگی از تلخه است چنانچه زیادتی تلخه گرسنگی زیاد گردد و تقصیر آن کمی پذیرد و درین محل میگوید که غلبه تلخه آتش گرسنگی را تپاه و زائل
 میگردد و پس میان هر دو کلام ظاهر اسما فاعل صریح لازم می آید این چگونه تواند بود جواب تلخه اگر چه گرم است لیکن چون خوردن با ایات تلخه
 زشت میشود و یا بعیت در وی زیاد میگردد و بدین سبب آتش گرسنگی را میخشد چنانکه آب گرم هر چند که سخت گرم باشد چون ویرا بر سر آتش افشاند
 بسبب با بعیت خود آتش را بکشد آنکه بالا مقرر شده است که تلخه آتش گرسنگی است محمول بر آنکه چون در تلخه با بعیت غالب نباشد آتش گرسنگی
 فرو نیاید بلکه مفرود و علامت این نوع آنست که رنگ مریض زرد گردد و غاظش زرد و نیلگون و خام و سبز و ام و کث و با بوی زشت سائل گردد
 و مریض را آرزو ترش بسیار آید و در سینۀ و در حلق تپاک شود و آرزو بر طعم چندان نباشد و تشنگی پیدا گردد و زخمت مذکور که از غلبه بلغم حادث شود طریق
 حدوث وی آنست که بلغم از خوردن اشیای بدبوی و یا سخت چرب و یا سخت سرد و یا سخت شیرین یا اشیای سخت بلغم انگیز و یا خوردن طعام یاد
 و یا از خواب کردن در روز و یا از متقبل خوردن طعام و یا از بی وقت خوردن طعام معده سرد شده و مزاج فاسد گردیده آتش گرسنگی کم گردد و غلظت کوه
 حادث گردد و علامت این نوع آنست که مریض را طعام بدبوی هم گردد و آب از دهن سائل باشد و مزاج متی شود و رغبت بر طعام اصلا نباشد
 و دهن صاف نباشد و مفرده و پیش اکثر شیرین باشد و در مفرده و پیش پیدا شود و سینۀ را چنان پیدا کرد که بوی بار نموده اند و کرم گران باشد
 و آرزو شیرین و بی مزه بسیار آید و اندام سست گردد و در وقت زخمت بر جماع تیز باشد و غاظ یا خلط روده و یا کف بیرون آید و اگر چه ابتداءی
 مریض مذکور فریب باشد آخر الامسبب این مرض لاغر گردد و زخمت مذکور که از غلبه هر سه خلط باشد طریق حدوث وی آنست که هر سه خلط خوردن
 اشیای نیک افزا سده هر سه خلط اند غلبه کند و گرسنگی را کم گردانند زخمت مذکور را پیدا آید و علامت این نوع آنست که در مریض علامت برگی از خلط
 ظاهر شود و از روده مریض مذکور آواز قراقرخ و کاهلی پیدا شود و وجود او لاغر گردد و در وقت غاظ نرم و مفید و چرب با خلط روده و یا آواز بسیار در دهن
 بدون آید و بدون آدن غاظ بر طریق مذکور یعنی را بعد یک ماه و بعضی را بعد دو ماه و بعضی را بعد دو ماه و بعضی را بعد دو ماه و بعضی را بعد دو ماه
 چرب و یا باشد در وقت شب زور آن فرو نشیند و بعضی این مرض بغایت صعب است و با وجوه از صعوبت تمام بر او نشود و علامتیکه حدوث آن بسیار آید و
 میگردد و بیان آن عنقریب گذشته است اگر درین مرض پیدا آید بدانند که لا و است قسم دوم در علاج مریض مذکور با نایب یا نایب یا نایب یا نایب یا نایب
 سبب حدوث این مرض باشد قوت مریض معلوم کرده بر سنا سبب حال فاقه بکنان آنگاه در جوش دارو های نیکه فرایند آتش گرسنگی اند آتشام برنج آرد

در علاج مریض مذکور

سندھی و پوچبول آو کهرت گونید نوع دیگر پوچبول خرد و سندھی و پیل دراز و پیل گرد و پیل ل و نمک سنگ رسن و جو اگهار و سماجی و زیاده
 و برنگ و کچو جمله را متساوی گرفته و آب آس کرده تخم ترسانند و در روغن ماده گاوانا نازند و سکت که نوعی از کاجنی است و شیر و ترنج و شیر و ادک
 و جوش ترب خشک و جوش گنار و شیر و خرمای هندی یا جوش آن و شیر و اندوان و دوغ ترش و آب جغزات ترش و شراب خالص سوپک که نوعی از
 سکه هندی است و کبود که نیز نوعی از سکه هندی است و دیگر اشیای ترش هر چه بدست است و هر یکی از این اشیای ترش باید که برابر روغن کوزاندا
 و باقیش نرم بنزد چون نخته شود در آن و در چرب نگاه دارن و وقت حاجت مقاری از این روغن بلیض ناکور بنوشانند و بالای آن مقدار کمی روغن و باک
 بنوشانند از این گسنگی زیادت کرد و زخمهای شکم و نفخ شکم و سرفه و عطشهای بادی جلگی رفع گردند و این را لکحه پوچبول و کهرت گونید نوع دیگر چرب
 و چیره و پارسی و پوچبولی و پیل دراز و پوچبول خرد و هر یکی از این ادویهها چرب یعنی پیل و پوچبول و سرفه و سرفه و سرفه و سرفه و سرفه و سرفه
 سه پیل و برگ اسپند و مالکی و کینه و چقون و کربج و آگ و کرم و سه پیل است و این را جله را جو که یک کرده در چهارمین آب جوشانند آنکه چهارم
 حصه باشد جده جوش ناکور یکبار و این جوش را یوزن مذکور و تخم کسکی سی شوش درم و اقیس نیل مقدار پیل دراز و پیل و سرفه و سرفه و سرفه و سرفه
 و اندر جو و جو اگهار و سماجی و نمک بریا و نمک سنگ هر یکی نسبت و چهار درم انجمله با آب آس کرده و تخم ترسانند در میان ده سیر روغن بنور یعنی یک
 او معکاباندا زنا و چهار چنار روغن ناکور آب جغزات نیز اندازند و در روغن کاجنی ترش نیز انداخته باقیش نرم بنزد چون نخته شود در ظرف چرب نگاه دارند
 وقت حاجت مقدار یکدوم بلغم بلیض اند و بنوشانند و بالای آن آب گرم دهند چون روغن ناکور و ضمیر کرده بعد از مقاری آشامیدند این روغن جمله
 انواع سنگرنی و بواسیر و هر چه نفع کند و در روغن ناکور را طعام چرب و گوشت ناکور سخت چرب و زریه باشد بخورند
 و اگر باندند که از روغن ناکور گسنگی سخت زیاده شده است روغن ناکور باشد آمیخته بخورند و این روغن را هندی الکن کهرت نامند نوع دیگر
 سندھی را با آب آس کنند و بدان روغن ماده گاوانا نازند و مقاری از این روغن بخورند ازین با که محبتش شده باشد بخورای خود جاری گردد و سنگرنی
 و پیل و روگ و سرفه و تب انجمله دفع گردند نوع دیگر تخم ترسان سندھی و جوش و سمول انجمله او و بیارادر روغن ماده گاوانا نازند و مقاری
 بخورند ازین جمله نوع سنگرنی دفع شود و این روغن را هندی سنگرنی است که کهرت گونید نوع دیگر سندھی و پوچبول و چیره و کچیل و خار خشک و
 پیل دراز و کوشنیز و پیل خام و پارسی و جوایمی جمله را متساوی گرفته و آب آس کرده تخم ترسانند و در روغن ستوراندا نازند و چهار چنار این
 روغن شیر و برگ چانکی می باید انداخت و چهار چنار از روغن ناکور آب جغزات نیز اندازند و باقیش نرم بنزد چون نخته شود در آن و چرب نگاه دارند
 وقت حاجت مقدار یکدوم مناسب و اندازند از این روغن بنوشانند ازین عمل سنگرنی و بواسیر و سوزاک بول و پروا و کاه و ایتسار و برون آمدن مقار و نفخ
 شکم دفع گردد و این روغن را بر سبت چانکی می کهرت گونید نوع دیگر کوشنیز و پیل و بیارادر سندھی و موصلی جمله را متساوی گرفته و جو کوب کرده
 جوشانند و مقاری ازین جوش بنوشانند ازین کاژمه سنگرنی بادی و نفخ شکم نیز دفع گردد علاج سنگرنی که از ناخته حادث شود و پیل دراز
 رسوت و اقیس و کرا و اندر جو و سندھی و گل و صفاکی جمله را متساوی گرفته و باغساکه برنج آس کرده و در آن مقاری شده انداخته بنوشانند ازین سنگرنی
 و بواسیر خونی و کتیت و ایتسار هر سه دفع شوند نوع دیگر پارسی و اندر جو و چیره و سندھی هر سه را متساوی گرفته و جو کوب کرده و جوشانند بنوشانند
 و یا خشک آس کرده و در آب گرم انداخته بنوشانند ازین سنگرنی که از غلبه تک بود و یا از غلبه بلغم بود و باد در بدن باشد فی الحال دفع شود نوع دیگر
 سندھی و اقیس و کرا و پارسی و صفاکی و رسوت و کرا و پارسی و کسکی جمله را متساوی گرفته و باغساکه برنج آس کرده و مقاری می شفاصلی آن را کرده
 بنوشانند ازین نیز سنگرنی و اسهال خون و بواسیر و پروا و کاه و در مقار و تا پاک هر سه دفع شوند و این را ناکر و چورن نامند نوع دیگر چیره
 و کسکی و سندھی و پیل دراز و پیل کرده و موکفه و اندر جو هر سه را متساوی گرفته و از مقدار یک دار و در روغن پوسه پنجه بستاند و شازنده چند
 یکبار و در البستانه جمله را با آب آس کرده بارند وقت حاجت مقاری ازین چورن در شربت قند انداخته بنوشانند ازین سنگرنی و گوله و

علاج سنگرنی که از ناخته حادث شود

سیرقان و تب و پندروگ و پرپیو و ناآرزوی طعام و اتیسار و دفع شود و این را بچون باد چورن نامند نوع دیگر پارسی پیل و پیل سنگریزی
 پیل گرد و پیل دراز و پوست جاسن و پوست انار و گل و دعاکی و کشکی و اتیس و موخته و داربلد و چراتیه و کراتیه استساوی بگیرند و مقدار جمله این در
 اندر جوگیرند و جمله آس کرده و بجای مینجیه بدارند وقت حاجت مقداری ازین دار و در غنما به برنج انداخته و مقداری شهنیزه یا کرده و اینجمله بنوشند
 ازین سنگریزی وقتی تب و اتیسار و در شکم و ناپاک دل و ناآرزوی طعام و نقصان گرسنگی جنگلی دفع کردند این را یا تھا چورن نامند نوع دیگر
 منحل پیدانگه و اسیر و پارسی و مری و دار لوم و بچ و کلید و اسپند و چیتون و بالسه و پیل و شکوفه درخت سر اشکوفه گل و درخت ازین پوست بر
 و کشکی و بلید و موخته و نم ازین هر یکی بست و چهار درم بگیرند و جو کوب کرده در شست چند آب انداخته بچوشانند چون کچمه از شست حصه بماند بجای مینجیه و صا
 کرده بستانند و در پنج سیر و غن ماده گاو یعنی نیم ادصک اندازند بعد چراتیه و اندر جو و کچمه کاکوی و پیل دراز و پیل ازین هر یکی سه درم باریک تاب
 آس کرده و بحق تر ساخته نیز در روغن مذکور اندازند و با آتش نرم بنزند چون نخته شود نگاه دارند وقت حاجت مقداری ازین روغن بنوشانند سنگریزی
 که باشد دفع گردد و این را چند تا دکهرت گویند نوع دیگر صد پیل عدس در چهار چندان آب جوشانند و کچمه جوش مذکور بگیرند و در یک سحره بنشینند
 یعنی پنج سیر باندازند و شست پیل خام آس کرده و بحق تر ساخته نیز اندازند و با آتش نرم بنزند چون نخته شود نگاه دارند وقت حاجت مقداری
 بنوشانند ازین علت پروا برکا و اتیسار و سنگریزی دفع گردد و این روغن رامسور کا دکهرت گویند نوع دیگر با بحق تر ازان اندر جو روغن ماده گاو
 بنیز چون نخته میشود نگاه دارند و مقداری بنوشانند ازین سنگریزی که از تلخه و یا از بلغم حادث شده باشد فی الحال برود علاج سنگریزی که از غلبه تلخ
 حادث شده باشد بداند نخست مریض را کراتی بکنانند بعد اششای نکلی و ترش و تلخ و شورید به نسبت پنج گرسنگی افزون گردد نوع دیگر چورن
 پیل گرد و پیل دراز و جو کهار و ساجی و بلید و پنلول و ترنج و نمک هر همه را استساوی گرفته و آس کرده با سکه بندی بنوشانند ازین رحمت
 سنگریزی که از غلبه بلغم بود فی الحال دفع گردد نوع دیگر راسن و بلید و سندهی و پیل گرد و پیل دراز و جو کهار و ساجی و هر پنج نمک پنلول و ترنج
 هر همه را استساوی گرفته و باریک آس کرده باب گرم بنوشانند همین فائده رساند نوع دیگر خیره و پنلول و بلید و کچمه و اتیس و پنج و سندهی و موخته و
 بای برنگ جله استساوی گرفته و باریک آس کرده چورن ساخته مقداری باب گرم و یاد و روغن ماده گاو یا شراب یا کاجی بنوشانند ازین سنگریزی دفع شود
 نوع دیگر پیل دراز و پیل و چیره و چاپ و ترنج و بلید و پنلول و پارسی کشنیزه و سندهی و سهرکی ازین دار و بیه مقدار سرد و گرفته و جو کوب کرده در
 شش سیر آب انداخته بچوشانند چون چهار حصه بماند بستانند و بجای آب بنوشانند و برنج نیز در آن کار بچیه نخته و آشام ساخته بنوشانند ازین سنگریزی
 بلغمی دفع شود نوع دیگر پیل دراز و پنلول جو کهار و ساجی و هر پنج نمک و ترنج و بلید و راسن و کچمه و پیل گرد و سندهی جمله استساوی گرفته و
 کرده بدارند و بوقت صبح مقداری باب گرم بنوشانند ازین سنگریزی دفع شود و زور افزاید و فرسی پید آید و اگر بار و های مذکور در روغن نخته
 بنوشانند همین فائده رساند و این را سپایا و چورن و سپایا دکهرت نامند علاج سنگریزی که از هر سه خلط بود و بانداز جهت دفع سنگریزی
 که از غلبه تلخه باشد و سنگریزی بلغمی و سنگریزی بادی گفته شده اند از جمله علاجهای هر نوعی یک صنفی از علاج بگیرند و سه سه صنف را یکی کرده مریض
 این نوع را بنوشند و طعام و شراب که افزون آتش گرسنگی با سندر کار بر نند بین ترتیب رحمت سنگریزی دفع گردد نوع دیگر استراولی منحل
 و اپیل و برنگ و پارسی و پیل دراز و سرون و پیل و اجود و اتیس و مجبیه و چوتی و چیتیه و اندر جو هر همه استساوی گرفته و باب آس کرده در روغن ماده گاو
 که چهار چندان کلک مذکور بوده باشد اندازند و جوش اندر جو که بچند روغن مذکور بوده باشد نیز انداخته با آتش نرم بنزند چون نخته شود نگاه دارند
 و بوقت حاجت مقدار یک ملائم طبع مریض مذکور بوده باشد بنوشانند ازین علت سنگریزی که از هر سه خلط بود و دفع گردد و اتیسار تلخه و اتیسار خوشه و
 پروا برکا و بوا سیر نیز دفع گردد و این روغن راستراولی کهرت نامند نوع دیگر یارادر و انگه و پیل دراز و پیل دراز و پیل دراز و پیل دراز و پیل دراز
 و چاپ و نمک سوپیل و چیره و بای برنگ و نمک بریا و اجود و جو کهار و پنج و نمک سنگ ازین جمله سندهی و پیل گرد و پیل دراز و پیل دراز و پیل دراز و پیل دراز

علاج سنگریزی که از غلبه تلخه حادث شده باشد

علاج سنگریزی که از هر سه خلط بود

و دیگر او ویرهای مذکور هر یکی شش درم بگیرد و آب آس کرده و بحق تر ساخته در پنج سیر روغن ماده گاوانداخته با آتش نرم بنزد بعد زیره سفید نیمه و
 چکنیری و بومل هر یکی را برابر گرفته و جو کوب ساخته بچوشاند و کاظمه سازند و مقدار روغن مذکور جوش هر یکی ازین ادویه نیز در روغن مذکور انداخته بنزد
 چون بخته شود نگاه دارند و بوقت حاجت مقداری ازین روغن بخورند ازین سنگری که از غلبه هرسه خلط باشد و نفخ شکم و خلط رود و نقصان
 گرسنگی دفع شود چنانکه یاد آور است بیست و پنجین این روغن زحمتهای مذکور را زائل گرداند و این را از هر کجاست نامند علاج سنگری
 که از غلبه هرسه خلط حادث شده باشد و در روز زوری باشد و در شب زورش فرو نشیند و این نوع را بهندی سنگری گویی نامند
 بدانکه سندی و بیل خام آب آس کرده و بحق تر ساخته در جوش عدس انداخته بنوشانند ازین زحمت مذکور زائل گردد و اگر سندی مذکور گرس
 کرده و در روغن ماده گاوانداخته بنوشانند همین فائده رساند نوع دیگر سحیح تر از آن سندی و زیره سفیده و مغز بیل خام که هرسه دستا و
 باشند و جوش عدس در روغن ماده گاوانداخته بنزد و مقداری خوردن دهند ازین نیز سنگری کمند و دفع گردد و این روغن اینر مسور کا و کهرت
 گویند نوع دیگر پوست اکوره و گل دصاکی و مغز بیل و سندی جمله امتساوی گرفته و جوشانند بنوشانند همین فائده رساند نوع دیگر سده پوست
 اکوره و یک حصه مجدیحه را با غساله برنج آس کرده بنوشانند همین فائده رساند نوع دیگر بیل خام را بچوشانند بعد مغز او کشیده باشد که تری بخور
 همین فائده حاصل آید نوع دیگر مغز کیتحه و سندی و بیل گرد و بیل در از این جمله امتساوی گرفته و با یک آس کرده با روغن ماده گاوانداخته
 همین فائده حاصل آید نوع دیگر سحیح کا پهل را با شمشیر آتند همین فائده رساند نوع دیگر موکحه و بیل خام و اتیس اندر جو جمله امتساوی
 گرفته و آس کرده باشد بلیسانند نافع آید نوع دیگر بیل و چتره و چاپ و ادرك و سندی هر همه برابر گرفته و جو کوب کرده بچوشانند و جوش مذکور
 که دو چند از روغن گاوانداخته اند ازین جمله ادویه بحق تر ساخته نیز اندازند و شیر گاوانداخته دو چند از روغن باشد نیز اندازند و بنزد چون بخته شود
 نگاه دارند و بوقت حاجت مقداری بخورند و این روغن را با اواد کهرت نامند نوع دیگر در روغن ماده گاوانداخته چهار چند آن شیر چانگی می باشد
 اندازند و برابر روغن مذکور شیر نیز اندازند بعد گل دصاکی و زیره و اتیس پوست درخت سنبل و کشنیزه و اتیل بالا و ویرا و جوانی و سندی هر چهار
 و پنجم و ناسپال جمله امتساوی گرفته آب آس کرده و بحق تر ساخته در روغن مذکور اندازند و بنزد چون بخته شود نگاه دارند و بوقت حاجت مقدار
 بخورند ازین گرسنگی کمند و بولواسیه و گوگرد و تپ و بلغم و باد و نا آرزوی طعام این جمله دفع شوند و زور و گرسنگی و روشنی اندام افزون گردد و
 گرم و بیرون آمدن نفخ و زیادتی سیه و تشنگی نیز دفع گردد و این را بهندی چکنیری که هر است گویند نوع دیگر عدس صدف گرفته در آب که چهار چند آن
 باشد انداخته بچوشانند تا آنکه یک حصه بماند آنگاه بگیرند و آنرا در پنج سیر روغن ستور اندازند و دو چند از روغن مذکور شیر نیز با شیر ماده گاوانداخته
 بعد بیل در از توپول و چاپ و چتره و سندی جمله چهارم حصه از روغن آب آس کرده و بحق تر ساخته نیز اندازند و با آتش نرم بنزد چون بخته شود
 نگاه دارند و بوقت حاجت مقداری بخورند ازین سنگری هرسه خلط و بولواسیه و باد شکم پر و اهر کا جمله بزودی دفع شوند و زور و گرسنگی افزون گردد و
 و روشنی اندام نیز زیادت گردد و این را هم مسور کهرت گویند نوع دیگر تیج و تیج الایچی و ناگیسین هر چهار یک درم و جوانی و بیل و سندی
 و بیل گرد و چتره و بالا و کشنیزه و نمک سوخل و زیره سفید هر یکی یک درم و تترنگ و گل دصاکی و بیل زنبق و انار دانه و اجودیه یک درم و سندی
 این شش ادویه اخیره شکر تری بگیرد یعنی در شش درم باشد و هشت چند از ادویه های سابق که سیده دارند باید که کیتحه بستار و جلد را یکجا کرده با آب
 آس کنند و چون بسازند بوقت حاجت مقداری برای مریض بدین و بالای آن مقداری آب بچوش بنوشانند ازین همه نوع سنگری بسیار
 و گوگرد و عله های متفرد و بکنک و در و سر و فر و نا آرزوی طعام و اروج این همه دفع گرداند و این ترکیب کیتحه اشک چورن نامند نوع دیگر شیر گلچکان
 و مدلی انداخته بچوشانند تا آنکه که بعضی باز آید آنگاه سه دکت و چهارم حصه آن شمد در آن انداخته بزیر زمین در زبل فرس وزن کنند تا در
 جوش آید و آس و مرتب گردد بعد بجایه بخته بازند و مقداری که ملائم طبع بچوشانند ازین نیز جمله انواع سنگری دفع گردد و گرسنگی و رنگ

علاج سنگری که از غلبه هرسه خلط حادث شده باشد و در روز زوری باشد و در شب زورش فرو نشیند

روشن شود و این را بهندی مذکور کچپ آس کوبت نوع دیگر سه پرخته جوش آمده بجا به پل قند کمنه اندازند و جوشانیده جلاب گفته و بعد
 پیلول زیزه سفید و چاپ و سندھی و پیلول گرد و پیلول دراز و کچپیل و بوسیر و زیزه و بابرنگ ننگ سنگ نریخته و بواجی و پاز می و پتیره و کشنی از هر یک
 یک پیل و از نسوت هشت پل شده و جمله را یکجا کرده و محوط ساخته در جلاب مذکور اندازند و هشت پل روغن کنی نیز اندازند و جوش دهند تا آنکه غلیظ شود
 بعد توج و تریج و الایچی جمله مساوی گرفته و آس کرده در وی اندازند و شمار گذرانند و مقدار سه درم روزی بخوراند و از طعام هر چه خوش آید بخوراند تا آنکه
 از شایب باد کین مخالف احتراز نمایند ازین جمله انواع سنگری و انیسار و بواسیر و نفخ شکم دار و چکن دمه و سرفه و تب و کمرنگ و کشکی و آس زینتی می
 و قوت افزون گردد اگر چه قوت و منی کم شده باشد باز از سه لوز افزون گردد و عقیمه را ازین دار و کوبابلیت حمل شود و این ترکیب امندی کلکلیانک کر
 نامند نوع دیگر پیلول راز و پیلول و کچپیل و پتیره و کشنی و بای برنگ و بواجی و پیلول گرد و اجود و مغز پیل خام و زیزه و ننگ سنگ ننگ دریا و
 ننگ بریا و ننگ شیرین و کرا و الپتیرج و توج و الایچی و زیزه سیاه و سندھی و اندر جو هر یکی سه درم و انکور متقی چهار پل نسوت هشت پل جلاب را
 کرده بدارند بعد آمده سه پرخته در آب که هشت چندان باشد انداخته بچوشانند چون بچصه بماند بیستاد و پنجاه پل قند سیاه که کمنه باشد انداخته جلاب کنند
 بعد در وی مذکور که آس کرده داشته است درین جلاب اندازند و هشت پل روغن کنی نیز درین جلاب انداخته بنزد آنکه غلیظ شود و بعد نگاه دارند
 و قوت مریض دیده مقدار کرایا آمله یا مقدار کنار روزی خوردن و بند ازین جمله انواع سنگری و پرسیو و عادت دل مسینه و آب دهن و ملاغزی دفع گردد
 اگر سنگری را بیفزود و این علاج کسی را که دعوات او نقصان شده باشد یا پر بود یا از کثرت جمیع الاغشیه باشد مفید و موافق بود و جمیع انواع تپ
 دفع کند و اگر این را عقیمه خورد فرزند زینه براید و ازین آواز حلق صاف گردد و خوبی اندام پیدا آید و روی روشن رنگ فروخته شود و عقل فراید این
 علاج را رساین شمارند و بهندی این را هم کلکلیانک کر نامند نوع دیگر زیزه پتیره که پوستش دور کرده باشد بوزن صد پل گرفته در آب انداخته
 جوشانیده بیستاد بعد در یک پرخته روغن بادگاو انداخته بریان کنند باز در پنجاه پل قند کمنه که از جلاب کرده باشد بنزد آنکه بعد پیلول راز و پیلول
 و پتیره و کچپیل و کشنی و برنگ و سندھی و پیلول گرد و تریج و اجود و اندر جو زیزه سفید و ننگ سنگ هر یک یک پل نسوت هشت پل جلاب را یک
 آس کرده در جلاب مذکور نیز اندازند و با آتش نرم بنزد آنکه غلیظ شود پس در ظرف چرب نگاه دارند و وقت حاجت مقدار کرایا آمله یا کنار روزی طبیعت
 مریض فمیده بخوراند ازین جمله انواع سنگری و بواسیر و چکن رو و یرقان و تپ نفخ شکم و عادت دل و سینه و گول و علمتای شکم و زحمت بسو و کاپ و پند روگ
 و هر تبست نوع پرسیو و رکپات و لیسرت را جوگ را دفع گرداند و ازین ادویه بلغم و تلخه نیز دفع گردد و کسیکه بسبب جمت الاغشیه باشد یا پر بود یا از کثرت جمیع
 ضعیف شده باشد آنرا زور و زیزی منی افزاید و زین عقیمه اقابلیت حمل شود و بهندی این دار و الکو کچمان کلکلیانک کر نامند نوع دیگر نسوت و کشکی
 و دانتن و خار خسک پتیره و حنظل و موٹھ و سندھی و بابرنگ بلیله هر یکی دو پل و بلا در هشت پل و سورن دوازده پل با پش پل جلاب یکجا نموده
 و جو کوب کرده در دوون آب انداخته بچوشانند چون چهارم حصه بماند بیستاد بعد صد پل قند کمنه در آن جوش انداخته جلاب سازند باز سورن و
 کشکی و نسوت و پتیره و الایچی خرد و پیلول گرد و پیلول و ناکیس هر یک دو پل آس کرده در جلاب مذکور اندازند و بنزد آنکه غلیظ شود مقدار سه درم غلو بنزد
 بوقت حاجت یکی از آن روزی بخوراند ازین سنگری که از کچپیل یا دو خلط یا سه خلط بود فی الحال دفع شود و باد یرقان و میست و پرسیو و بواسیر و
 پند روگ و چکن رو و آس علمتای شکم و گول نیز دفع شود و در وی مذکور در فصل خوردن ممنون نیست و این را بهندی یا سه سال اگر گویت
 نوع دیگر کین می ستاول و موٹھ و تخم کونچه و دودھی و گلوی و ملٹی و ننگ سنگ این جمله استادی گرفته و بقدر جمله در بزرگ نیک که از بریان کرده باشند
 جمله را یکجا کرده آس کنند و بجا بنجیه درده چند شیر مده گاو انداخته جوش دهند تا غلیظ شود و آنگاه فرود آرند بیهه مقدار این جمله در و هاشک و شمشاد میخند
 بدارند و مقدار دو نیم درم روزی مریض مذکور را بخوراند ازین سنگری دفع گردد و این را بجایامو دک گویند نوع دیگر پرکالهای من بنک شل کاف
 راست بکنانند و سورن ماکھی و سل هر دو مساوی گرفته و آس کرده بدان پرکالهای سمن مذکور طلا کنند و در آنکشت نهاده بدن چون گرم میخ شوند

در دوع ماده گاو و سوس و کتد همچنین چند بار بکنند تا آنکه تیر برای مذکوشکنند بشوند آنگاه آس کرده هشتاد پل ازین سحقی بستند بعد که پل خون نادر گاو
 و یک پل خون گنج و چهار پل دوع ترش و چهار پل شیر و ستاول خاطر کرده در آفتاب خشک کنند پس سندی پیل کرد و پیل دراز و احمد و چاب و چیره
 و نیل و فمک سنگ جمله ستاوی گرفته آس کنند و با داروهای سابق آمیخته بدارند وقت حاجت مقداری باد دوع ماده گاو و بخوراند ازین جمله انواع
 سنگینی و ابواسیر و اس و در مساق پر نام سول دفع کرده و آتش گرسنگی میفرزد و این را بمندی گویند که بسیار کباب نامند نوع دیگر میخچه شش درم و پلو
 گزاد و پل میخ بکنند سه درم جمله اجوکوب کرده در آبی که چهار چندان باشد انداخته بچشاند چون بچسبند با نذ بجا میخچه بستند و چهار پل شیر نریان
 بیامیزند و مقداری قند کهنه انداخته جلاب کنند بعد سحقی و اتیس و اندر جوهر یکی بمقدار سه درم در جلاب مذکور انداخته نیز چون غلیظ شود
 پنجه نگاه دارند و وقت حاجت مقداری بخوراند و بالای آن مقداری سرکه سندی یا بنزد ازین سنگرینی و اتیسار هر گونه که باشد دفع گردد و این را
 اب حاجت اولیه گویند اکنون چند رس برای سنگرینی از گنجه سارنگ صر گفته شود بسیار نذقره کشته و مرورید صاف کرده و طلای کشته و پلو
 کشته هر یکی یکان حصه کنند صاف کرده دو حصه سیاب پاک کرده سه حصه این جمله با شیر با گنجه سه روز سحقی کنند بعد داروی مذکور را
 در شلخ آهوک شش انگشت باشد با نذارد و کل حکمت گرفته تیر پاک کنند لیکن با آتش میانی تا سوخته نگیرد و باز در کهرال انداخته سحقی کنند بوقت
 تسقیه از شیر به بریار بدین و هفت تسقیه از شیر خار باز گونه بدین بعد به بیارند و و اتیس موخه و گل و معانی و اندر جو و گلو می از شیر به هر یک
 ازین ادویه سه گان مرتبه تسقیه بدین چون مرتب شود نگاه دارند و وقت حاجت مقدار یک ماشه خوردن دهند و بالای آن پیل کرد آس کرده باشد بلستان
 ازین جمله انواع سنگرینی و اتیسار دفع کرده و گرسنگی افزاید و این را که گنجه سارنگ رس گویند نوع دیگر سیاب کشته و طلای کشته و گل و معک
 صاف کرده و جو کهار و سماگ و ارنی و پنچ جمله اتساوی گرفته با یک آس کنند بعد از شیر ارنی و جنبه سیری و بکنند سه درم از هر یکی یکان و تسقیه
 بدین و غلظت بمانند و در سایه خشک ساخته در آوند این نند و بالای آن قحی نماده مهر کنند بعد بریدگدان نشانده چهار طاس آتش نرم دهند چون
 سرد شود و کشیده بستند بعد اتیس و موچرس هر دو ستاوی گرفته سحقی کنند و پیش که مقدار داروی باشد یا داروی مسطوری بیامیزند با نذ ازین جمله با شیر
 گنجه هفت تسقیه بدین و هفت تسقیه از شیر نیک بدین بعد به بیارند و گل و معانی و اندر جو و موخه و لود و گلو می از شیر به هر یکی ازین ادویه علی تسقیه
 بدین چون مرتب شود نگاه دارند و وقت حاجت مرض مذکور را موازنه یک درم روزینه باشند بخوراند و بالای آن سحقی چیره و سندی و نمک بریا و
 نمک که هر سه بمقتساوی باشند با گرم بخوراند ازین جمله انواع سنگرینی و اتیسار و پنخ شکم و ابواسیر و اروجک سول و دود سه دفعه دفع گردد و این
 بمندی گرسنگی و کباب رس گویند اکنون چند رس بجهت مرض مذکور از طب رس تناگر خرد گفته می آید شنکوف و پیل کرد و گل و معک صاف
 و پیل از و سماگ بریان کرده و زیر شده و تخم و صالتوره این جمله اتساوی آس کنند و یک پاس سحقی کرده بمقدار خود غلظت بمانند و روزینه یکی بخورند
 ازین سنگرینی و اتیسار دفع کرده و گرسنگی افزاید و بالای این برنج رسال پنجه با جرات ماده گاو یا بنزد ازین رس را بمندی کنند رس رس گویند
 نوع دیگر خرمه را سوخته با یک آس کنند و بمقدار آن نمک سنگ بدارند و یک درم روزینه بخوراند و بالای آن مقداری شکر سندی بجا کرده
 بخوراند ازین زحمت سنگرینی دفع گردد اگر چه سخت قوی باشد و اگر سنگی پیا شود غذای برنج رسال پنجه با جرات یا باد دوع ماده گاو یا بنزد ازین
 و این راسته پوتلی گویند نوع دیگر خرمه دریایی را سوخته آس کنند و سه سیاب سده کنند صک سده و زیر شده و سماگ بریان کرده پیل کرد
 و پیل دراز و سندی همه اتساوی گرفته و با اول سیاب گن صک با هم گلی کنند بعد به زیر و سماگ را با هم بساید آنگاه جمله روید را یکی کرده و با سحقی خرمه
 مذکور آمیخته در شیر و جنبه سیری سه روز سحقی کنند چون مرتب شود نگاه دارند بعد یک ماشه ازین رس با برگ تنبول بخوراند و بالای آن پیل کرد
 آس کرده بار دوع ماده گاو و شمش مخلوط ساخته بخوراند و در حال گرسنگی برنج رسال پنجه باشند با جرات ماده گاو یا باد دوع ماده گاو یا بنزد ازین سنگرینی
 و اتیسار و تپ و خاطر روده و پنخ شکم و نیکت سول و پر نام سول و ابواسیر و اروجک و سوپ و قی دفع گردد و این را سنگرینی پوتلی رس گویند

علاج از گنجه سارنگ رس

علاج از طب رس از گنجه

تواند و گرسنگی اندک شود و قوی آید و زحمتهای که بسبب خاطر روده حادث میشوند حادث گردد و غائط بسیار و نرم و با کف برنگ بسا باشد و گوی این نوع بواسیر زخم شکم و نه ترشح کن و این نوع نیز چرم و ناخن روی چشم و بول و غائط سپید و نام و چرب نما باشد و اگر علامات هر یکی از سه غلط یافته شوند بدینند که زحمت مذکور از غلبه هر سه غلط حادث شده است و بواسیر که خلقی باشد در آن نیز نشانههای هر سه غلط باشد و بواسیر که از سبب خون حادث شده باشد علامتهای بواسیر تلخه در ویافته شوند چنانکه گره بواسیر خونی مثل بلر و دیوچه و پائس باشد و قتی که غائط با درشت یا زور برون می آید گره بواسیر شیر شده و با این سبب خون زشت و گرم بسیار جاری میگردد و بسبب زیادتی روانی خون مریض مذکور برنگ غولک رد میشود و در مجاری که از نقصان خون گشته پیدا میشوند و خوبی روی و از نام زائل میشود و زور نقصان میگردد و مریض لاغر شود و خواص من بیکار میگردد و غائط سخت میشود و باد و در مجاری خود جاری نمیکردد و اگر خون بسبب باد زشت شده بواسیر سپید آورده با سه غلط سخت و خشک سیاه برون آید و خون این بواسیر قوی عمل نموده و با کف ساقل گردد و در غلط بفرغ نشود و در کم و در دمق و روان پیدا شود و مریض مذکور سخت لاغر گردد و اگر خون بسبب بلغم زشت شده بواسیر سپید آورده با غائط چرب نرم سفید و سر و گران برون افتد و خون این بواسیر غلیظ و زرد و دام و چسبیده باز شتهای خون سیاه یا باد و علامات بواسیر که از خون بسبب تلخه زشت شده پیدا آورده باشد علوه گفته نشده زیرا که علامت این نوع بواسیر سطلق علامت بواسیر خونی است و آن بالاخر شده است چنانکه ذکر کردیم و عینه نیست با آنکه برخی نوع باد و هر پنج نوع بلغم در یکی از سه بخش و بز زشت شده مرض بواسیر سپیدی آید بدین سبب نوعی که بواسیر سپید سخت بدست و تمام بدن رنج پیامی آید و زحمتهای دیگر را حادث میکند و اگر شود بد شوری به گردد و بواسیر که در بخش شوم که طرف خارج است حادث شده باشد و صیقلی است و بعد از علاج بزودی بهبودی آید و بخش سیاه باشد و بسبب غلبه دو غلط حادث شده بود و از حدش یکسال گذشته باشد و بعد از آن کردن بشود و لیکن بدیری بواسیر زشتی و این اهنی که چسبیده ساد و گویند و آنکه در بخش علی باشد و آنکه از غلبه هر سه غلط حادث شده باشد و آنکه گفته در برینه بود و آنکه خلقی باشد و او است مریض این مرض فی الحال پناک گردد که آنکه مریض این مرض را اگر سنگی نیک باشد و هر چهار پایه طبیی ذکر آن در صریح کتاب گفته است چنانچه می شناسید باشد مادام که حیات مریض باقی مانده باشد با پنج مذکور زنده ماند و هر صاحب بواسیر را که دست و پای و در بزوات و خایه آنا سیه باشد و بول در دکنند او است کسی را که درین هر دو محل درد باشد و بیوش شود و قوی آید و در دوران زشتی و چنگی متعین آید بد و این شود و پناک گردد و هر صاحب بواسیر که اشنگی و آناس و درد سول بود و در غت بر طعام نبود و از بواسیرش خون یادت برود و زحمت نیز از قسم اتیسار بادی بود و این نیست و بد آنکه بواسیر که در بینی یا در گوش یا تنصیب یا ناف و مانند این محلهما حادث میشود مثل سر خراطین لوزج و نرم میباشد و علاج آن در علاج زحمت عضوهای مذکور گفته خواهد شد و بدانکه میان باد که نوعی از باد است تنها یا بلغم یا بلغم پوسته و بلغم را زشت گردانید و در چرم کیلهای سپیدی آید و از آن چرم کیل گویند اگر کیلهای مذکور از غلبه تنها باد حادث شود در دکنند و سخت باشد و اگر از غلبه باد که تلخه آمیخته باشد حادث گردد و کیلهای سیاه بول دام باشد و اگر از غلبه باد که بلغم آمیخته باشد حادث گردد و کیلهای مانده خسته کنار گره دار و چرب و برنگ چرم مردم باشد و بدینا که برای زحمت بواسیر علاج بزودی کنند و اگر در علاج بواسیر تاخیر نمایند کل قوی گرفته و غائط اندک اندک جمع ساخته مرضیکه آنرا اهنی بدیه کرده و گویند و آن نوعی از زحمت شکم است پدید آید و غلبه باد منتهای قسم دوم در علاج زحمت مذکور بد آنکه علاج بواسیر چنانکه در طریقت است پکی شوره دادن و در دم داغ کردن و با آتش سوزن سوزم پالت آهن بریدن چهارم دار و دادن و باید دانست بواسیر که قریب العمد بود و در حدی که از آن حادث شده است غلبه اش اندک باشد و زحمتهای که بواسیر بواسطه بواسیر سپید آید نیز کم باشند آنرا دار و پناکه قسم چهارم است باید کرد و بواسیر که دراز و نرم و بخش عمیق باشد آنرا شوره باید داد و بواسیری که سخت و خشک و چرم و پیر بود از زحمت دفع آن داغ عمل آتش باید کرد و بواسیر که دراز و باتری و چکی باکی باشد و بخش تنگ بود آنرا پالت آهن بریده و دفع باید کرد و بواسیر که بسبب غلبه باد و بلغم حادث شده باشد آنرا عمل آتش و یا عمل شوره زائل باید ساخت و بواسیر که بسبب تلخه و خون بود آنرا بشوره که سخت تیز بود و در و باید کرد و طبیی که کجبت دفع بواسیر عمل آتش یا شوره پنا

در علاج زحمت مذکور

باید که درین کار مهارت و تجربه تمام از استاد دیده باشد و خود عامل بود تا بقدر مناسب عمل کند و پیش از آنکه اگر عمل دروغ و آتش و شوره بر قدر مناسب
و موافق آید غلط و مضرات بفرغ برون آمدن تواند و رغبت بر طعام بود و سنگی زیادت شود و وجود سبک گردد و مرض اوقت پیدا آید و خاطرش تنگ و ناراحت
و رنگ روی و اندام نیکو شود و زور و زحمت کم افتد و اگر از قدر مناسب زیاده شود در موقع چنان دردی آید که یک شگافته و بریده میشود و پ
تا باین تشنگی پیدا آید و خون از بواسیر بسیار روان شود و مضرت تا آنکه از نقصان خون پیدای آید تا باینکه از قدر مناسب عمل دروغ و آتش یا شوره
کم افتد بواسیر سیاه گردد و در محل عمل خارش پیدا آید و با و بسته گردد و قوت حواس خمس کم افتد و زحمت برقرار ماند و زایل نگردد و باید دانست بواسیر
که از زخم خارج شده باشد علاج آن که بار بود و چند نوع است نوع اول سحیح زرد چوب در شیر زقوم تر کرده طلا کنند بگردن نوع دیگر خال خوب
و چوب زرد چوب و پلپ در از مساوی گرفته و با بول ماده گا و آس کرده طلا کنند بگردن نوع دیگر دانتن و چتره و مساجی و کرباری جمله مساوی گرفته
و با بول ماده گا و آس کرده طلا کنند بگردن نوع دیگر پلپ در از زونک سنگ که تخته و تخم سرس جمله را مساوی گرفته یا شیر زقوم یا شیره آگ که کرده
طلا کنند بگردن نوع دیگر کسب زرنج و نمک سنگ کنیز و رنگ و کبک و کرباری و هر دو آگ زقوم و دانتن و چتره و شیر زقوم جمله برابر گرفته و در روغن
تلخ پنجه روغن مذکور را بر بواسیر طلا کنند فی الحال بواسیر نیکو بریده گردد و اما داروهای بواسیر یک درون مقعد باشد نیز بر چند انواع است نوع اول
هر روز بوقت صبح با بول باقی سیاه بخوراند و از ترشی و اشیای بادکنین جماع پرهیز لازم داند بگردن نوع دیگر صد عد و بلبله پنجه را در یک با بول
ماده گا و کبک شات تا که بول مذکور خشک گردد آنگاه کشیده نگاه دارند و زور و سنگی مرض دیده بر قدر مناسب نهار یا مقداری شمشیر بخوراند فائده
تمام در نوع دیگر پنجه چتره را با غساله مرغ آس کرده و شمشیر در آن انداخته بخوراند فائده تمام دهد و خون بواسیر از دارو نوع دیگر پنجه اول آب
ماده گا و آس کرده روزینه بوقت صبح نهار بنوشاند بواسیر مذکور دفع شود نوع دیگر سحیح بلادر و پست جرابی نمک با دوغ ماده گا و آسخته بخوراند فائده
تمام در نوع دیگر آوندوگلی را به سحیح پنجه طلا کنند و دوغ شیرین یا ترش را در آن انداخته بخوراند و این دوغ را مقداری بکارت بنوشاند و
باصح پنجه نیز بخوراند و هر روز همین عمل بکنند بسیار فائده رساند نوع دیگر پلپ در از زونپول چتره و بلبله و رنگ سنگ صد عدی هر دو برابر گرفته در آن
طلا کنند و دوغ دروی انداخته بخوراند و در روز و شب چند مرتبه این دوغ بنوشاند و طعام دیگر بخوراند تا که بواسیر دفع شود و آوندوغ را به سحیح
بدروی مذکور هر روزی راست کرده و دوغ دروی انداخته بخوراند و بنوشاند بگردن نوع دیگر بچارنگی و سپین و جوانی و آسخته گلوی جمله مساوی گرفته
و بار یک آس کرده درون آوندو طلا کنند و دوغ در آن انداخته بخوراند و بنوشاند و بر طریق مذکور هر روزی بنوشاند همین فائده رساند نوع دیگر سحیح
و کبک و چتره هر سه مساوی گرفته و جو کوب کرده بنوشاند و جوش مذکور بنوشاند و برابر این جوش شیره ماده گا و آسخته باز بنوشاند و بار یک کبک و چتره
باشد سر کرده بنوشاند همین فائده رساند نوع دیگر پوست بچ که بر قدر که داند جو کوب کرده و آبی که بهشت چندان باشد بنوشاند چون آب یکمحصه ماند
بجای پنجه بنوشاند بعد چند جوش دیگر با در تا که غلیظ گردد آنگاه مقداری شمشیر و سحیح سیلپا و کن در آن انداخته بخوراند همین فائده رساند و نکو اد
چون را که پیشتر در علاج زحمت با و گفته خواهد شد او را نیز دفع این زحمت داند نوع دیگر در لیس این زحمت را چهار لون در دوغ انداخته بنوشاند
نافع بود نوع دیگر پنجه را سوخته تیراب آن کشیده بخوراند و در آن ماس بنوشانیده بنوشاند به شود همچنین اگر در تیراب ماس جوشانیده
خوردن دهند و یا تیراب چتره را در شیره گا و آسخته و جوشانیده بنوشاند به شود نوع دیگر پادل و چتره و کسالی کلان را سوخته تیراب چتره بکشد
در روغن گا و آسخته و جوشانیده بنوشاند نیکو بود نوع دیگر بر صبی م یک مشت کنیز سیاه بخوراند و بالای آن آب سرد بنوشاند این سنگی افز
و بواسیر دفع شود نوع دیگر زسمول دانتن و چتره و بلبله جمله اصد پل بنوشاند و جو کوب کرده در چهار دون آب سرد بنوشاند چون یک دون آب
بلبله بجای پنجه بنوشاند بعد صد پل قند کمنه در آن اندازند و در آن چرب انداخته در توده کا بکست مدت یکماه بخورند بعد بکشد و بجای پنجه بار
در صبح نهاری مقدار بنوشاند ازین جمله انواع سنگسری و بواسیر و پنجه روگ و اد اورت و نما ز روی طعام دفع گردد و سنگی افزاید این را بنوشاند

در صبح نهاری

و معمولاً در شش گونید نوع دیگر پیل دراز و پیل گرد بزرگ ایلیا لکا و لود هر یک بست و چهار درم و پنج خطل شصت درم و مغز بار کتخته با شش
 ده پیل یعنی صد و بست درم و پوست بلبلیه نوزادش درم و کله شانه زده پل جمله ابو کوب کرده در چهارم آب بچشاند چون یکدرون بماند بجا
 نخته بستانند بعد دو بست پل کند کند در و اندازند و در آوندی که در وی روغن گاو ناخته باشد انداخته در توده کاکت بدارند و مدت پانزده روز
 چون بگذرد بکشند بجا نخته نگاه دارند و هر صبح دم مقاری بنوشانند ازین بواسیر و پید و نقصان گرسنگی و سنگریزی و علت دل پنهان روغن کما
 و راجه روغن عیبت و گول و علت های شکم و گرم دفع کرد و زور افزاید و رنگ بدن نیکو شود و این را پیلپا داشت گونی و اگر علت بواسیر غلبه باد
 حادث شده باشد در آن حال نوشاکی بن روغن و رسانیدن گرمی آتش وقتی واسهال و هر یکی از دو نوع حقیقی استخوان بست و درم تا بست
 سفید بود درین رحمت گز و زانو شود عمل سهال مفید باشد و اگر زور خون بود در او و یکد خلاط را با اعتبار الی و استعمال باید کرد و اگر غلبه بلغم باشد
 و کله می بخوراند و اگر غلبه سینه خا ط بیند و او و یکد دفع هر سه خا ط باشد بدیند و برای دفع هر نوعی از انواع بواسیر چون شیر ماده گله یا در وی
 آن نوع جوشانند مفید نوع دیگر اگر میز را عدد بلا در که پاکیزه باشد و گرم خورده و بوسیده و سوخته و مسوده بنوشد کسی در مدت یک ماه بطریق
 گفته می آید بخورد و غذا برنج رسال و یا کتخی نخته باشی و روغن ماده گاو سازد بواسیر نوعی که باشد دفع کرد و با مرض دیگر نیز فراموش رساند
 و صد رسال عمر باید و بطریق خوانیدن بلا در نیست که یک بلا در را بگیرد و پنج قطع کرده در مقاری در آب انداخته بچشاند تا آنکه مقدار پنجم
 بماند آنگاه جوش مذکور را بجا نخته بستانند و در لب کام و زبان روغن گاو طلا کرده در اول روز بنوشاند و چون دو نیم پاس بگذرد برنج رسال
 و یا کتخی نخته باشی و روغن ماده گاو بخورد و در وی این پنج چیز دیگر بخورد و در دوم روز از بلا در بطریق مذکور جوش ساخته بنوشاند تا آنکه
 یگان بلا در زیادت کند که روز پنجم جوش پنج بلا در بگیرد و در ششم روز جوش ده بلا در بخورد و پیشتر هر روزی پنجگان پنجگان بلا در زیادت کند تا
 آنکه روز پانزدهم از هنگام شروع هفتاد بلا در شوند و در شانزدهم روز ازین هفتاد بلا در پنجگان کم کند و همچنین هر روزی پنجگان پنجگان کم کند تا آنکه پنج بلا
 بماند بعد از آن هر روزی یگان بلا در کم کند تا یکی بماند پس جوش این یگان بلا در در وی ام روز بنوشد تبتی که افزوده بود و همان ترتیب
 نقصان کند اگر کسی تا ده ماه در خوردن بلا در مداومت نماید بشرط آنکه هر ای ترتیب ماه اول از سر گیرد و آنکس هزار سال عمر باید و اینست
 برندی که این عمل خوردن بلا در در میان باشد بعد گذاشتن آن تا دو ماه نزدیک زن نرود و غرض که در خوردن بلا در تا یکسال جماع ممنوع است
 و نیز باید دانست که غیر از پنج سال سختی و شیر ماده گاو و روغن ماده گاو غذای دیگر نیاید خورد و اگر روغن بلا در تا یکماه هر روزی یگان بل بخورد
 شرط خوانیدن بلا در درین عمل نیز نگاه دارند فائده که در خوردن بلا در تا یکماه میشود حاصل آید و چنانچه از خوردن بلا در تا دو ماه هر دو صد سال شود
 و از خوردن بلا در درین روغن بلا در نیز عمر دو صد سال شود همچنین هر یک که زیادت کند به قباله آن عمر صد سال زیادت کرد تا ده ماه و در طریق کشیدن روغن بلا
 در فصلیکه بندی آنرا و بر نوبه گویند گفته خواهد شد و چنانچه جمیع انواع علت عیبت را که در بسیار از پنج بر یک بنشیند اگر او بلا در جمیع انواع بواسیر
 از پنج بر میکند و چنانکه انواع بر سرور که در او پذیرد و زود چوب دفع میکند همچنان بواسیر یکم بیرون مقعد باشد عمل شوره و در آن قلع گویند و بر
 دفع رحمت بواسیر و روغن ماده گاو نخته که گرسنگی زیادت کند نیز مفید است و صاحب رحمت بوسید انشاید که بول و غائط و ضراط نگاه دارد و جماع و بسیار
 سواری اسپ نیز بسیار منع است و نیز بر دو پای نشیند و غلظت که مخلطی باشد که از آن بواسیر جدوش یافت است از آن غلظت احتراز نماید بدانکه اطبا گفته اند
 که آتسیار و سنگریزی و بواسیر همه میان خود با متقارب اندازانند و وجبات اینها فرقی اندک است و غالباً یکی از دیگری حادث میشود اگر بعضی را درین
 امراض گرسنگی کم باشد این امراض با غلبه قوت باشد و اگر گرسنگی زیادت باشد این امراض کم افتند پس مرض این امراض دوائی و غذا سیکه گرسنگی زیاد
 کند و با در مجرای خود روان گرداند مدام استعمال باید کرد و هر چه گرسنگی را کم کند و با در محتبس گردانند از آن بر نیز نمانند و لهذا روغن و رحمت بواسیر
 بسیار منع است زیرا که رنگ روی را صاف میگرداند و بدان سبب خلاصه طعام بطریق بهتر جریان یافته تمام اندام از راه منافذ میرسد و فهم میگردد

علاج از طب سبب

وگر سنگی وقت مرض می افزاید درنگ اندام روشن و نیک میگردد و ناز و فرحت و خوشی او را پیاپی آرد اگر کتون چند علاج از طب سبب درین باب گفته می شود
بسیارند بر سرخ ناکت برگ هر دو آک را در ترشی آبله دروغن کجند تر کرده در او نمانداخته و مهر کرده بسوزند و خاکسترش بستانند و این خاکستر را مقدار قوت مرض
اندکی آب گرم یا با شراب یا آب ترشی یا بجانجی یا بشوربای گوشت جانوران شتی یا بشوربای گوشت بز بخوراند ازین علاج بواسیر پادی دفع گردد و این
بندی لونا و چیا گویند نوع دیگر با لاونجی هر دو متساوی گرفته و با غساله سرخ آس کرده و قوری شده در وی انداخته بنوشات ازین بواسیر تلخ و خوش
ایتسا خوبی دفع گردد نوع دیگر موی سگومی کشف مارینی کاچلی ماروچوم و گریه و بیج آگ و برگ سمین هر همه را متساوی گرفته و جو کوب کرده بر آتش نهند و در
آن بر بواسیر رسانند بسیار نافع بود نوع دیگر قاقله جنگلی و زرد چوب نمک سنگ و شیر زقوم هر همه را متساوی گرفته با بول ماده گا و آس کرده بر بواسیر
علاکت فائده رساند نوع دیگر بیل دراز و زرد چوب خر مهره و ساجی و تخم کسب و زرنج و چیتیه و مغز تخم ناکس و ترب و لوتیای سبز و نمک پات و پخال خرب
و تخم و عاتوره و جو کھا و تخم قاقله جنگلی هر همه را متساوی آس کند و تسقیه از شیر آگ و شیر زقوم بدهند بعد از بول ماده گا و تسقیه دهند چون شود
نگاه دارند و نخست بواسیر بترن یا بجزاشن یا شگاف کنند آنگاه بران داروی مذکور طماکتند ازین عمل در چند روز بواسیر منقطع شده فروافت با زوال تمام
ازین عمل گرفته و اربد و با سوز و گند مالا و اچمی و بکند و رو حبابه چنگلیها سیکه از غلبه خاطر بلغم شده باشد و میست که از بلغم باشد نیز دفع شوند و هر بواسیر که
از بریدن و شگاف کردن و سوزختن و از شوره دادن زود بدان عمل که مذکور شد بزودی دفع گردد و این علاج را بهین سبب که بواسیر گویند نوع دیگر
سندھی و پاپیل دراز و پیلول و پارصی و انگاز و دچتره و نمک سوچل و پیکر مول و زبیره و مغز بیل خام و با برنگ جانی و سوه پرومک یا نمک
سنگ و تنزیک جمله را متساوی گرفته آس کنند و در آشام برنج و یا شراب و یا آب گرم انداخته بنوشانند ازین رحمت بواسیر سنگینی و ایتسا و انا
دفع گردد نوع دیگر کربنج و موصلی و بلبله و چرایه و گلهی و کرا و سورن و چتره و نمک سنگ و بندال هر همه را متساوی گرفته و با یک آس کرده با دروغ
ماده گا و بنوشانند و برنج پخته با دروغ ماده گا و بنوشانند اگر مدت یکماه برنگونه ملازمت نمایند چنانچه بار درخت پخته شده می ریزند و همین بواسیر منقطع شود
فروفتند خوب است و این را بهندی پائین باده گویند نوع دیگر بلاد و سندھی و برنگ با معار و اجود هر همه را متساوی گرفته و آس کرده با قند که مقدار یک
ازین دارو باشد آینه بداند و در زمینه مقاری بخوراند ازین بواسیر و نفخ شکم دفع گردد نوع دیگر کربنج و چتره و نمک سنگ سندھی و اندر جو و اربو جمله را
متساوی گرفته و با یک آس کرده با دروغ ماده گا و بنوشانند بواسیر منقطع شده فروافت نوع دیگر زرد چوب بندال برابر گرفته و با یک آس کرده و
باروغن تلخ آینه بر بواسیر طماکتند به شود نوع دیگر سرگین ماده گا و یا پست جو یا بسویق جو گرمی آتش لینی سبب بر بواسیر رسانند ازین درو برو
و آرام پدید آید نوع دیگر بلبله را باروغن گا و بریان کنند و با پیل دراز و قنچ خوراند ازین باد و جرا می خود روان شود و مرض راحت حاصل آید و اگر
باید نکور و نسوت و در متن را با قنچ خوراند همین قانده رساند نوع دیگر کبجی سیاه و بلاد و آینه خوراند ازین گر سنگی زیادت گردد و علت میست
بواسیر دفع شود نوع دیگر کبجی سیاه و بلاد و بلبله و قنچ هر همه متساوی گرفته و آس کرده غلوهما بسته بارند و یکی روز بنوشانند ازین دارو علت بواسیر
و سبت و پنژ و ک و دم و سرفه و پیه و تپ دفع گردد نوع دیگر سورن را بگل حکمت گرفته نیزند و باروغن کبجی و نمک سنگ آینه خوراند علت بواسیر
ازین برکنده شود نوع دیگر سندھی و پیل دراز و پیل دراز و پیل دراز هر همه متساوی گرفته و با آب آس کرده کلک سازند و دروغن ماده گا و انداخته بنهند و سه چن
ازین روغن مذکور تیزاب از آن چوب پله چکانیده نیز با نازند و با آتش نرم بنهند چون پخته شود نگاه دارند و در زمینه مقاری بخوراند بواسیر ازین
دفع گردد نوع دیگر بندال اسوخنه خاکستر کف نیس از آن خاکستر تیزاب بکشد و درین تیزاب با بجان بنریس این با بجان را با قنچ سیاه بفرماند که مرض
بواسیر شکم بکورد و با وی آن دروغ بنوشانند اگر بین طریق هفت روز بخوراند بواسیر که نماند و با باشد نیز دفع گردد نوع دیگر کبجی سیاه و بینه
کوتی را با غساله سرخ آس کرده و دران شده انداخته بخوراند ازین بواسیر خوبی و خون استخاضه دفع گردد و بدانکه بواسیر که آسیده و سخت شده
مانده باشد آنرا خون کشانین بکک باید بوجه نافع آید علاج بواسیر که در دکن آنرا گرمی پوست سحوق بیج آگ با حق سبب یا حقیق راسن که با آتش

بواسیر بر باد

با تشنگی پاک شتی کجیت بدین چون خود سرد شود بستاند و ازین دارو مقدار کمی بجیت صاحب بوسیر بادوغ داده گاو بستاند ازین جمله انواع بوسیر دفع کرد
و این را کلیان لون گویند نوع دیگر سندی یک گرم پیل دراز دو درم پیل گرد سه درم ناگیسه چهار درم و ارچینی شش درم بستاند و همچنین جمله این بوسیر
شکر تری نیامیزند و روزی مقدار کمی خوردن و در این جمله انواع بوسیر دفع میشود و اگر این را بوسیر و بخورد جوان گردد و این را سوسورک سندی
نوع دیگر پیل گرد دو درم و سندی چهار درم و حیره هشت درم و سورن شانزده درم جمله اینها آس کرده با قند که بچند جمله ادویه باشد یا کین بچند
روزی خوردن و در این جمله انواع بوسیر در دو گوگرد و علت شکم و پیلیای زائل شود و اگر سنگی افزاید و این ترکیب سورن مودک گویند نوع دیگر
سورن پاک و خشک کرده شانزده حصه و حیره هشت حصه و سندی چهار حصه پیل گرد دو حصه و تر چله پیل دراز و نیول و تالیستین و بلاد و برنگ
هر یکی برابر سندی و موصلی برابر حیره و بد صهار برابر سورن پنج و تیرج و الایچی برابر پیل گرد جمله اینها با یک آس کن و در این جمله ادویه کین بچند
و جلاب کنند و حق دارد های مذکور را درین جلاب نداخته و مخلوط کرده بدارند و صاحب بوسیر مقدار کمی روزی خوردن و در این ترکیب کین بچند
غذای خود طعام سبکی و فریبی افزاید و سازد زیر که این دارو سنگی را سخت می افزاید اگر غذای دیرینم نباشد غذای سبک استم ساخته غلط را بسوزد
و قدرت تمام رساند و منقول است که بمنو و گسست من بقوه این دارو طعام بسیار خورد و این دارو جمله انواع بوسیر از پنج برکنه دورکن و آس
پیلیای و سندی که از باد و بلغم بود و پیری را زائل گرداند و قتل و آب سنی افزاید و بکرم و درم و سرفه و راجردگ و بر سیو و پیه را دفع گرداند و این را سیرت
سورن مودک گویند نوع دیگر پیلیای و سندی و پیل گرد و پیل دراز هر یکی سه گان پل تیرج و تیرج هر یکی یک نیم پل و قند که هشت گان پل
بستاند و جمله ادویه با یک آس کرده در جلاب قند مذکور را نازند و کچیز زده مخلوط گردانند چون پخته شود نگاه دارند و مقدار کمی که مناسب در روزی
خوردن و در این جمله انواع بوسیر سندی و درم و آس و سرفه دفع شود و این را سندی آست مودک نامند نوع دیگر سندی و پیل دراز
چهار پیل و پیل گرد و پیل و چاب پیل و تالیستین و پیل و ناگیسه نیم پل و نیول و پیل و تیرج و درم و دانه الایچی و درم و درم و درم و درم
سه درم جمله اینها با یک آس کرده و بی پل قند که در جلاب کرده و در این حقیقت دارد های مذکور را نداخته و مخلوط ساخته مقدار کمی روزی خوردن
کرده بدارند پیش از طعام یا بعد از طعام یا در زمانی خوردن و به بالای آن شور بای گوشت جانوران شتی مثل سراج و لاده و لوج یا شکر یا بچند
غذای آب گرم بنوشانند ازین بوسیر یک از یک خلط یا دو خلط یا سه خلط یا خلطی باشد دفع شود و علتیکه از خوردن شراب جادو شود و سوزانگی
و مزاحمت باد و گرفتگی گلو و تب ازیه که از یکم گرم گویند و پیر که در مزاحمت دل گاو و گاو و در دل قوی و آتیسار و باد و سوزانگی و بکرم هر سه دفع شود
و اگر از مزاحمت بوسیر غلط افراغ برون نیاید باید که بجای سندی پیلیای سه حال کنند و اگر مریض مذکور اگر سنگی از کک و غلبه ناپت باشد بجای
قند سیاه شکر تری استعمال بایر که در کفانه تمام رساند و اگر در زحمت مذکور غلبه بلغم باشد یک پل انبان بدین و اگر غلبه تلخ باشد سه پل انبان
بدین و برای دفع باد انبان ترش از سرکه سندی و شراب و ترش آب و شور بای گوشت جانوران شتی باید داد و برای دفع غلبه تلخ از سرکه شکر و شراب
و آب سرد باید داد و برای دفع غلبه بلغم آب گرم و چیز یا یک یا دو آن باشد بدین و این ترکیب سندی پیران و او که کک نامند باید دانست قنده
انبان که برداری میدهند آنست که به سبب انبان داروی در تمام بدن بسخت سرت میکند چنانچه قطره روغن که بر سر آب می افتد بر عت نسبت میگردد
نوع دیگر پوست بلبله پنج پل و زیره یک پل و پیل گرد و پیل و پیل دراز سه پل و نیول چهار پل و چاب پنج پل و حیره شش پل سندی سفت پیل
و جالکارد و پیل و بلاد و هشت پل و در این جمله ادویه سورن هر سه با یک آس کرده پس مقدار این هر سه دارو با قند که جلاب کنند و
درین جلاب حقیقت دارد های مذکور را نداخته کچیز زنده مخلوط گردانند و بعده خود آرد و مقدار سه گان درم را غلوه نامند و در این جمله غلوه خوردن
دهند و بالای آن مقدار کمی درم غلوه آب گرم بنوشانند بوسیر یک از شور و آتش و آلت آهن هم دفع نشود بدین علاج نزدی و دفع گرد و این اثر
گر سنگی بسیار افزاید و سنگ سنی و پندر و گ نیز دفع گردد و بر اس دفع زحمت بوسیر ازین داروی نیست و این را سندی کک نامند و تباک گویند

بچند

فروع دیگر بیلادرو و نهار که نیک بخت باشد بستانت پس آنها را بریده در یک دون آب بچشانند چون چهارم حصه آب بماند بجا میخیزد بستانت بده
درین جوش صد بل قند کمند و پانصد بیلادرو دیگر باریک بریده اندازند و زیرش آتش نرم کنند و بچشانند تا آنکه جلاب کور غلیظ گردد آنگاه صحت بجز
و سندی پیل کرد و پیل دراز و جوانی و موکته نمک سنگ و توج و لایچی و ناکس ازین هر یک یک سکه درم سته و باریک آس کرده در جلاب نازک
اندازند و زیرش آتش کنند چون غلیظ بسیار شود بقوام اولیه رسد فرو آرد و سرد کرده نگاه دارند پس قوت و گرسنگی مریض نازکوز معلوم نموده غلاب
روزینه بخوراند و بالای آن شور بای گوشت یا جوش غلاب یا جوش و مومل بدهند ازین جمله انواع بواسیر نیست و بادیرقان و
پنژوگ پر میو و سنگری و فساد آتش گرسنگی و پیه دفع گردند و جلد بصرانیز در ابتدای حال نافع بود و این را بجلاب تک اگر کوبید نوع دیگر پیل دراز
پیل و چاپ و چتره و سنجدی و پارچی و برنگ و اندر جو و انگره و بجزارنگی و بچ و موکته و سرشت و تیس و زیره و پهل و قالیسینه و پسته و پسته و پسته و
گرا و کچیل و هر چه در کتب مریضی است باینها در جلاب بستانت و باریک آس کرده با گول صاف که مقدار جلاب در او باشد باین
و بگویند تا که جلاب گشته یکدات شود پس در آن یک و غن ماده گاو باشد نگاه دارند و هر روز نماز مقدار دو نیم درم را چند غلوه کرده باشند بخوراند
و درین دارو پسته جراح و مشربی و ناکولی شرط نیست ازین جمله انواع بواسیر علتها میهنی مریض و خون خض زمان اگر علاج اینها شود و در
زودیک شود و درین هیچ شک نیست و کوله بادی و آن از روی طعام و درونان و نفخ شکم و زحمتهای دل و سنگری و زحمت راجوگ و نیست بنا
صع و پیو و سرخباد هر چه امراض دفع گردند و گرسنگی سخت افزاید و زحمت و درد و سرشت و بیک در رانیز واقع بود بلکه از جمیع امراض خلاص بماند این را
بندی جو گراج کول کوبید و چون بجز خوردن داروی مذکور گرسنگی شود و طامیکه موافق باشد بآب جوش غلاب یا با شیر یا بر و غن ماده گاو بخوراند
و اگر داروی مذکور با جوش برینا دکن بخوراند جمیع علل بادی را دفع باشد و اگر با جوش کاکولیا دکن بخوراند جمیع امراض تانی را دفع است و
اگر با جوش ارکبها دکن بخوراند بینه حمتهای بلغم دفع شوند و اگر با جوش داربلد خوردن دهند جمیع علتها ی پر میو دفع شوند و اگر باشند بخوراند
زحمت پیو و استحل دفع شود و اگر با بول ماده گاو بخوراند پنژوگ دفع گردد و اگر با شیر بخوراند آس اگر درین بزرگ باشد و در شود اگر با
با دل بخوراند زهر موش را دفع بود و هر چه نوع بخت دفع بزرگ می و هر خطمی که با انسان موافق نمیدهد باین امراض از اول کند نوع دیگر
نسوت و چوبی و دانسن و خازنک و چتر و چتر و مظل و سنجدی و موکته و برنگ و پیلد هر یک یک گان پل و بلاد و سرشت پل و بدعا نیز همین قدر
و سورن شانزده پل اینجا و ویرا کوب کرده در یک دون آب انداخته بچشانند و چهارم حصه ازین جوش بجا میخیزد بستانت و قند کمند که جلد
از جوش مذکور باشد انداخته جلاب کنند بده دیگر نسوت چوبی و سورن و چیتیه هر یک دو پل و لایچی و توج و پیل کرد و کچیل هر یک
شش پل باریک آس کرده و جامه بنیز نموده در جلاب مذکور اندازند و زیرش آتش نرم کنند و کفچه زنند تا که غلیظ گردد پس این را در او و با چوبی اندازند
نگاه دارند و مقدار در روزینه مریض مذکور باید بود و بعد از هضم شدن داروی مذکور پنج سال بخت بیا شوری بای گوشت یا با شیر ماده گاو بخوراند
ازین جمله انواع بواسیر پسته جراح و مشربی و ناکولی شرط نیست ازین جمله انواع بواسیر علتها میهنی مریض و خون خض زمان اگر علاج اینها شود و در
و کعبه و ک و پنس و زکاف و استحقاق دفع گردد و در هر دو و یک قند یا شکر بسیار قند نام آن با لفظ گره یا کفد یا خود بود چنانچه باه سال کرده چند
کو کها ندرای کسی که زور و گرسنگی او بسیار باشد مقدار شوره درم کسی را که قوت میانی باشد و از درم و آنکه او را گرسنگی قوت بسیار که با
سشش درم باید و او این دارو را بستنی باه سال کرده گویند فواکد انواع آهن باید دانست که آهن منافع بسیار دارد و اینها در اکثر
علاج می رفت و مخصوصا در علاج بواسیر غلیظ تمام دارد و تفاوت میان انواع آهن در منافع بسیارست پس تعرض شدن برای این تفاوت
که میان انواع آهن است و منافع اکثر انواع آن تفصیل لازم آید بدانکه او در لویه که در ولایت ادریس میشود و از آهنهای دیگر که در تقطاده و چند
نفع دارد و از آهن ولایت ادریس که در ولایت کلناک است و از آهن ولایت کلناک است که از آهن است و نام گویند و چند نفع دارد

و اما انواع آهن

دفع گردند و این ترکیب لوده انبوت رساین نامن نوع دیگر پبشت پل مچوب سارگیه چهار پل و پنج قهر پنج پل موصلی سیاه پنج پل و تریچه شانه
 پل جمله را جو کوب کرده در یک دن آب بچوشانند و ششوی حصه آن جامه بنیز کرده بستانند و در آن هشت پل روغن ماده گاود شانه زده پل آب من کانتی
 و مانند آن که خواب طرز کشته باشند اندازند و در آن مسمی کرده بنیزند چون مانند جلاب شود فرود آورده سر و کتله بجهه نسوت و در آن برنگت آمد و سگ
 و پیل دراز و پیل گرد هر یکی شش درم گرفته آس کرده در وی اندازند و چهار پل شکر تری و چهار پل شمش خالص نیز اندازند و بکنو بپزند و مخلوط سازند
 و در آن چرب نگاه دارند حالت مریض نمیده مقداری که مناسب وقت دانند بخورند ازین جمله انواع بواسیر صیبت و اماس و پز روگ سپید در شکم
 و در عقد و پز نام رسول و علت ای شکم جلگی زایل گردد و آنچه در ترکیب این کتله لوده غذا گفته شده است درین ترکیب نیز همان غذا یا یاد او و آنچه بر پز
 ایام خوردن ترکیب این کتله لوده گفته در ایام ملازمت این ترکیب نیز چیزهای مذکوره ممنوع است چنانچه کریا و کاجی و چیزیکه بر سر امواج و جوف کانت باشد درین
 چصیا و لوده نامند بدانکه خون بواسیر را تری ای حال بنا نیست زیرا که اگر آن خون را در تری ای حال بنیزند غلبه زحمات دفع شکم و سار شسته تا
 از غلبه خون حادث میشوند پس آید بلکه خون بدانکه خون بواسیر بیرون رفته است و مریض مذکور سخت ضعیف گشته در آن حال بسیار کم خون با کتله
 و آن بچند نوع است نوع اول صنبل و چرایته و جو اساو است و می هر همه انساوی گرفته و جو کوب کرده و کاتر صفا ساخته بنوشانند ازین وانی خون باز
 نوع دیگر گنجی سیاه یا مسکه ماده گاود چند گاه بخورند همین فائده در هجر است نوع دیگر زیره از ان گل نیلوفر قمری باشکر تری بخورند فائده تمام
 حاصل آید نوع دیگر تخم قاقله جنگلی باریک آس کرده بر بواسیر طلا کنند همین فائده دهد و اگر که سالی یعنی بنده ال اباریکه آس کرده بسکه گاود
 طلا کنند همین فائده در نوع دیگر آتیس و کر و اندر جو رسوت هر همه برابر گرفته با غساله برنج آس کرده و قوری شمد در آن انداخته بنوشانند همین
 دفع سه نوع دیگر بچو و زینا و قمری و پوست بچ سینبل و تلوک که نوشی از لوده است و کچند و سندان هر همه برابر گرفته با آس کرده بپز بنوشانند
 همین فائده در نوع دیگر جو پز ای پل خام سندان رسوت هر همه برابر گرفته و باریک آس کرده بنوشانند ازین خون بواسیر بندگردد و دفع
 نوع دیگر اندر بواسیر است که اگر در ناگه پیل و نیاید و لوده و گل و صفاکی هر همه برابر گرفته و باب آس کرده در روغن ماده گاود انداخته بنیزند و مقدار
 مریض مذکور را بنوشانند همین فائده دهد و این روغن را کتله کتله گویند نوع دیگر اندازند هولی و ریبا و داربلد و پتوون خا خساک و شکوفه و زیت
 و درخت گار نوع دیگر درخت از ان از هر یکی دو گان پل گرفته و جو کوب کرده در آب کتله شست چند آن باشد انداخته بچوشانند چون یک حصه بنا
 بجامه بخند بستانند و در یک پرسته روغن ماده گاود اندازند و بنیزند بجهه حیوانی و شکلی و پیل دراز و پیل گرد و پیل و لوده در آن انداخته بنیزند
 و ککولی و سندان و زعفران و کاکچیل و چتر و مومچه و برنگ و آتیس و مسون و زیره از ان گل نیلوفر قمری و قمری و مومچه و کسالی و مغز پیل خام
 و مومچین پز ای هر یکی سه درم گرفته و باب آس کرده و کاک ساخته در روغن مذکور اندازند و با شش نرم بنیزند بجهه شیره چنگیری و پز حبه و شیره سواد
 و پز حبه در روغن مذکور نیز اندازند و بنیزند چون بچند شود نگاه دارند وقت مریض نمیده مقداری که مناسب دانند ازین جمله انواع بواسیر بسیار دفع
 و آمان در وروالی خون پتگی بول فساد باد و نقصان کسکی و نا آرزوی طعام دفع شود و زور و خوبی تن کسکی و عقل فراید و جو اس صنبل نامن
 قوی گردند و این روغن را اداکسبی کتله گویند نوع دیگر پوست گرام پل جو کوب کرده در دو دن آب انداخته بچوشانند و ششوی حصه آن بجامه بخند
 بستانند نگاه درین کار صده مقاری پل قف کتله انداخته جلاب کتله بجهه مومچه و مومچین و لوده و پز ای و با کتله و گل معانی با لوده و برنگ و
 سندان پیل دراز و پیل گرد و تر بچله رسوت و چتر و اندر جو پز ای و آتیس و مغز پیل خام هر یکی سه پل گرفته و باریک آس کرده و بجامه بنیزند در جلاب
 مذکور اندازند و با شش نرم بنیزند چون بچند شود و غلیظ گردد و فرود آید و سر و کتله پس چهار پل شمش خالص همین مقدار روغن گاود انداخته بنیزند و در آن چرب
 نگاه دارند مقدار یک مناسب دانند و زینه نه را بمریض مذکور بخورند و بنده ازین جمله انواع بواسیر ایت و آتیس و پز روگ نا آرزوی طعام و کسکی
 و اماس و بادیرقان دفع شود و بالای روغن مذکور از شیر و روغن ماده گاود و شمد و روغن آب دیگر و شربت آنچه موافق دانند بنوشانند و از غلظت نیز

نمانند و فرین کس را که این غل کن هیچ دروز رحمت نباشد بد آنکه چون رحمت اندک یعنی بخی اندک باشد و طعام کم میخورد باشد یا خنط فاسد پوخته و در
 یک طرف سپیده بماند و منافذ فاسد طعام را بر بندد در وقت با وجود بخی گرسنگی بسیار اگر در آن گرسنگی طوعی خورده شود مان زهر باشد که
 بماند و از هر یک ازین سه نوع بخی رحمت بسوچکا و اسکن بلنبکا پیدا شود اما علامت بسوچکا آنست که در حالت بخی مان زهر با واسطه غلبه باد
 گرسنگی تمام تقیص در شکم بخندد هر که طعام موافق و اندک خورد و چنانکه در طب گفته اند از رحمت بسوچکا نباشد و اگر از قدر مناسب یادت خورد و رحمت
 بسوچکا او را پیدا شود و چون رحمت مذکور زیادت گردد بهیوشی و اتیسار و قوی و در شکم و تشنگی و دوران سرد و خازنه و تاپاک و کابلی حادث گردد و رنگ
 بدن تغییر گردد و اندام لبشکند و در دکنند و سینه نیز در دکنند و مریض مذکور چنان دانند گویا که کسی سرش را می شکند و علامت اسکن آنست که تشنگ
 شکم بهیوشی پیدا شود و مریض مذکور بقرار گردد و جنع و فرغ کند و بادیکه بخوراش طرف و برست راهش مسدود گردد و طرف سینه و جانب سر بر آید
 غالت فرود یافته و طعام بدون نیاید بطرف دهن و نه بطرف دبر و هم نیز نگردد ازین جهت این رحمت فی الحال وجود را تباها گرداند و علامت بلنبکا
 آنست که هر چه خورده شود بسبب قسا و باد و نفخ ناهضم شده در شکم متکثر شده بماندند فرود نیز در دهن بالا بر آید و جمیع علامات بسوچکا جزئی و سهال چنانچه
 در اسکن پیدای آیند درین نیز پیدا آیند لیکن فرق میان رحمت اسکن بلنبکا آنست که نشانیهای بسوچکا در اسکن قوی بود و در بلنبکا ضعیف
 باشند از رحمت بلنبکا سخت تر است و بلیب را شاید که توکل بنی اگر چه این رحمت را علاج کن و هر که او بن رحمتها و دندان و لب و ناخن سیاه شود
 و در عقل تفاوت گردد قوی آید و چشمها در مغاک فرود و ندرت و نسیف و بناگاه است گردند اما امید حیات او نبود و هر که از رحمت بسوچکا خواهد تابانند
 و از روی هیچ چیز نبود و نزره پیدا شود و بول بسته گردد و عقل تفاوت شود چنین مریض نیز باید دانست که خلاصه طعام که بسبب بد بخی خام
 می ماند آنرا خنط روده و آنم گویند و آن بسبب خامی خود در مخلصها میگردد اگر چه در دهن آرد و در آن خلاصه آثار خلطیکه با پوسته است پیدا آیند و در سایر
 اندام اندکی در دو آثار خلط مذکور نیز پیدا آیند و چون بخی را که بخی نبوده باشد آروغ نیک آید و کابلی نباشد و دهن خوش باشد و باد و بول و غائط
 بطریق بهتر جریان یابند و در سبک نماید و گرسنگی و تشنگی نیک باشد پندارند که بخی نیست و صحت می نمودم دوم در علاج رحمتها می مذکور
 بدانکه از جهت نگاه داشت هم اکن طعامهای و شرابهای دروغن با یکدیگر موافق مردم بود بکار برند از جهت دفع رحمت مندگن اشیای تیز تلخ
 و زخمت بخوراند قوی بکنند و برای دفع کجهم اکن انواع روغنما و اشیای ترش و کوی و ماتند آن بخورند و برای دفع کجهم اکن اشیای شیرین و
 و پیغم و گران و سرد و چرب و مانند آن بخورند و اسهال نیز بکنند و برای دفع کجهم اکن و مندگن و در سنجق نمک سیاه و انگیز که بریان کرده باشند
 در آشام برنج انداخته بخورند نوع دیگر برنج چهار پل و دال منگ دو پل و سنجدی و پیل در از و پیل گرد و کشنیز و نمک سنگ و انگیز و روغن کجند
 بر قدر مناسب بکیند و هر چه را آس کرده در آشام انداخته بخورند ازین آتش گرسنگی و زور افزاید و شانه صاف گردد و خون در اندام زیادت شود
 و تب و یغم و تلخ و باد دفع گردد و این آشام را اشکمن بنام گویند نوع دیگر پیلید که بخت و نیک بود اگر چنین بلیدر با قند و یا با سندی و یا با نمک سنگ
 مدام بخورد گرسنگی و قوت افزاید نوع دیگر نمک سنگ و انگیز و تر پیل و چوخی و سندی و پیل گرد و پیل در از جمله را قسا و سس گرفته و
 آس کرده و با قند آمیخته غلوه بمانند و یکی روزینه خوردن و بعد ازین سندی و کجهم اکن دفع گردد نوع دیگر سندی را با قند یا با پیل در از
 یا با پیلید یا با انار دانه یا هر چهار را با قند کمنه مخلوط ساخته بخورند ازین بخی و خلط روده و بوا سیر و بستگی غالت و بستگی بول دفع شود نوع دیگر
 با رنگ و باد و رو چتره و پیلید و سندی جمله را قسا و می گرفته و با قند کمنه در روغن ستور مخلوط ساخته بخورند ازین نیز آتش گرسنگی افزونته گردد
 نوع دیگر بلیدر با نمک بخورند ازین نیز گرسنگی زیادت شود و تاپاک و آنکه زهر دار و زهر زرد نوع دیگر چتره و اجود و نمک سنگ سندی
 و پیل گرد و سیرمه را برابر گرفته و آس کرده با روغ ماده گا و که ترش گشته باشد بخورند ازین در مدت یک هفته آتش گرسنگی برافزودن شود و رحمت
 بوا سیر و پندرگ نیز دفع گردد نوع دیگر بلیدر او سر که بندی بخورند بعد از پیل در از و نمک سنگ و انگیز که این هر سه برابر با سندی آس کرده

در علاج رحمتها می مذکور

بخی

در کاشی مذکور انداخته بنوشانند ازین ناگوارگی و آروغ که ترش و دود آمیز باشد فی الحال منفع گردید و گرسنگی سخت افزوده شود نوع دیگر سندی جوایک
 هر دو برابر گرفته و آس کرده روزی بوقت صبح بار و عن سوراخچه بخوراند همین فایده در بلوغ دیگر بلیله و پیل راز و سندی هر سه ایرا گرفته و آس کرده نهار
 بخوراند ازین غلبه اخلاط دفع گردد نوع دیگر شخصی که ورم دارد که میرا ناگوارگی طعام است باید که اورا چوش سندی بنوشاند و صفی آید و اگر شخصی اخلاط
 باشد و گرسنگی کم بود بلیله و سندی و قند هر سه را مساوی گرفته و آس کرده با دوغ ماده گاو نهار بخوراند و بجه چون گرسنگی سیه باشد طعام خوب
 و بالای طعام پیل دراز و پیلول چاب چتره و سندی پیل گدو برابر گرفته و بار یک آس کرده با یک و نیم بچینه بخوراند بغایت نافع آید نوع دیگر
 سندی و بلیله و گوی هر سه را برابر گرفته و جو کوب کرده بنوشاند بعد از آن پیل و راز و پیل گدو چتره و سندی پیلول این سرشن او برابر گرفته و با
 آس کرده درین جوش اندازند و اندکی حویج و پتیرج یار کرده بنوشاند بسیار صفی آید و امراض مزمنی را دفع کند و ازین سرفه نیز نائل گردد علامت
 بدیهی آنکه صاحب این رحمت را کسی که از بسیاری زرد کردن و یا زرد رازیدن و یا از مجامعت کردن بسیار مانده شده باشد و آنرا که
 رحمت اختیار و باسول و یا دمه و یا تشنگی زیادت و یا کلهک بد و یا وجودش باد گرفته باشد و آنرا که لاغر بود و آنرا که بلغم کشیده باشد و خوردگان
 و کسی که از بسیاری خوردن شراب مریض شده باشد که بعضی صیران را و آنرا که در شب بسیار بیدار بوده باشد و آنرا که فاقنا کرده بنوشد و آنرا که روزی نافع
 بفرماید که در روز هم خواب کند اما یکپاسن زیاده ازین خوب نیست و باید و التست که در ابتدای بپیمای در و نباید داد اگر چه بنیمی یا سول شکم باشد
 زیرا که آتش گرسنگی که بسبب فساد و خلط فاسد را و طعام ناگوارید و او در وی را هم کین نخواهد بود التست نوع اول بلیله و پیل
 و نمک سیاه هر سه را برابر گرفته و آس کرده با آب جزات یا باب گرم غلبه خلط و سوزنی است و شسته بنوشاند این عمل هر چهار نوع بدیهی را نائل گرداند
 و نقصان گرسنگی و نا آرزوی طعام و نفخ شکم و گوله و باد و درد شکم را فی الحال نائل گرداند نوع دیگر چتره و چاب چتره و سندی پیل دراز و پیلول هر سه ایرا
 گرفته و با آب بساین و یا میخچه بگیند و در آن برنج سخی و مانند آن نچخته و آشام ساخته بنوشاند ازین گوله و در بادی و نا آرزوی طعام دفع گردد و در
 افزاید نوع دیگر که او چتره و کربخ خرد و کربخ بزرگ و پارسی و جواسا و کواله و مری و بچ و سنیبل هر سه را مساوی گرفته و یکجا کرده خاکستر سازند و با بلیله
 ماده گاو چکانیده شوره آن لیسات و با مقدار آب گرم بنوشاند ازین درد و نقصان گرسنگی و مانند آن نائل گرداند نوع دیگر سندی پیل گدو پیل دراز
 و اجمود و انگز و نمک سنگ زیره سیاه و سپید هر سه را مساوی گرفته و آس کرده بداند و در وقت خوردن طعام اولیا یک و نیم بچینه و در وقت سورت مقدار
 ازین دارو بخوراند این آتش گرسنگی را بسیار برفوزد و علتش بادی و گوله شکم دفع گرداند و این را بندی هنگام شکم چورن کون نوع دیگر
 یک و نیم انگز و دو حصه سده حصه پیل دراز و چهار حصه سندی و پنج حصه جوائی و شش حصه بلیله و هفت حصه چتره و هشت حصه کوهنپس جمله را با یک گیند
 بعد با جرات یا باب جزات یا شراب یا سرکه هندی یا شوربای گوشت یا باب گرم یا بندن ازین ناگوارگی و نفخ شکم و سیه بلکه جمله علتش شکم شل
 بوا سیر سرفه و گوله دفع گردد و این علاج مخصوص سوزن را نیز فایده و در این علاج را بندی آنکه چورن کون نوع دیگر پیل دراز و پیلول و کشنی زیره سیاه
 و نمک سنگ و نمک بریا و تیرج و تا میسند و تا کیسریک دوگان پل و نمک سو بچ پل و سندی پیل گدو زیره سپید هر یک یکان پل و بچ
 و الایچی هر یک ششگان درم و نمک دریا هشت پل و نارادان چهار پل و اپست و پیل جمله ایجا کرده و سحوق ساخته بداند و مقاری بادی با دوغ یا
 باب جزات یا شراب یا سرکه هندی یا شوربای گوشت جانوران و سنی بخوراند ازین آتش گرسنگی بسیار افزون گردد و رحمت بوا سیر سنگینی
 و سبب و آس و بکلند و با سورت دفع گردد و جمله علتش سینه و دل و سبکی اول و غالط و رحمت سیه و دمه و سرفه و گوله و باد و علتش شکم کلهک
 فی الحال نائل گردد و این را بندی بجهاسکر ن لون گویند نوع دیگر نمک سنگ یک حصه پیل دراز سه حصه چاب چهار حصه چتره
 پنج حصه سندی شش حصه بلیله هفت حصه ایجا کرده با یک آس کرده و با الیعالی که بدان بجهاسکر لون خورده میشود یعنی شل سرکه هندی و سرت
 و آب جزات بخوراند ازین آتش گرسنگی افزون گردد و این را بندی بد و نمک چورن ناسد نوع دیگر انگز یک حصه و نمک سنگ دو حصه پیلول و

و پیل دراز چار حصه و چاب پنج حصه جوانی شش حصه و هلیله هفت حصه و اناردان هشت حصه و املیت نه حصه و خیره ده حصه و سنجدی یازده حصه و هلیله
دوازده حصه نباتات و بار یک آس کرده بداند و مقداری با مالعات خوردن دهند ازین نیز آرزوی طعام هر پنج نوع گوله و علت های سینه دول استیلا
نوعی از رحمت بادست و نفخ شکم و بویار و قوی پر قوی هر همه ارض دفع گردند و این را بهندی سنا و وادس چورن نامند نوع دیگر جو الکهار و ساجی
و خیره و پارطی و کربج و سرخ نمک و دانه الاچی خرد و ترنج و بجانگی و برنگ انگز و و پکار و عمل و کچور و داربل و نسوت و مومک و خربای هندی جوانی
تج و اندر جو و اولد و زیره سیاه و تریاک و کچیل و زیره سفید و املیت و دیو دار و هلیله ایتیس و با بصار و سوه بر و کوال هر همه انتسادی بگیرند بعد کچیل
و کشتا پاول و سجنه و کهار و پله سوخته شوره اینها نباتات انگاه ریم آهن کرات گرم کرده در بول ماده گاو و سگ کنن تا ریزان شود بعد داروهای مذکوره و
شوره خیرهای مذکوره دریم آهن بر همه اجزای بار یک آس کرده بعد سحوق مذکور جلیک کرده بسایند تا که با هم آمیخته گردند پس این سحوق را در شیر ترنج سده بار و در
سکه هندی سده بار و در شیر ادرک سده بار تسقیما بدین چون مرتب شود نگاه دارند پس مقداری که مناسب است روزی چند بخورند ازین در و گرسنگی سخت
افزاید و بعضی گوله و پیله و جمله علت های شکم و زیادتی روده و تخمیل و باد و خون فاسد و دیگر زحمتهای بزرگ انی الحال دور گرداند و گرسنگی فته را با زان
و این علاج در ضم طعام مثل آتش سوزان است اگر پنج مطبوخ را در آوندی کنند و مقدار سده درم ازین دارو در ان اندازند در مقدار مدتی که ماده گاو
بدون طعام مذکور را آب گرداند و این را بهندی بر آنکه چورن گویند نوع دیگر انگز و املیت و سنجدی و پیل گرد و پیل دراز و خیره و جو الکهار و کچیل
و ترنجیل و اناردان را هر یکی سده گان درم گرفته بار یک آس کرده با قن کسکه شش پل یا شش آمیخته غلو لها بندند و بقدر مناسب حال فمیده گان غلو
روزی خوردن دهند ازین آتش گرسنگی افزایش و این را جو الکهار چورن گویند نوع دیگر سحوق پیل گرد و چار حصه پیل دراز پنج حصه سنجدی
شش حصه بگیرند و مقدار جمله در و با شکر تری بیامیزند و مقداری روزی چند بخورند آتش گرسنگی زیاد شود نوع دیگر پیل گرد و خیره و پیل دراز و هلیله
و اناردان و سنجدی و انگزه و نمک سیاه هر همه برابر گرفته و آس کرده بخورند آتش گرسنگی بسیار افزایش و این همچون را هر چار چورن گویند نوع دیگر
سنجدی و اندر جو و پیل دراز و بر دو کتانی و خیره و کلبه و پارطی و جو الکهار و سرخ نمک هر همه انتسادی گرفته و آس کرده با شراب یا با اجزات یا با آب گرم
یا با کسکه هندی بنوشند این در و گرسنگی افزایش و باد در و گرسنگی در این همچون را اگر چورن گویند نوع دیگر پیل دراز و پیل چاب خیره و سنجدی
دوازده گان درم و باب آس کرده و کلک ساخته در یک بر سخته و عن ستور اندازند و یک پل شوره و چهار چن از روغن مذکور آب اجزات نیز اندازند
و بنیز چون مرتب شود نگاه دارند و روزی چند مقداری بخورند ازین آتش گرسنگی میفراید و گوله بادی دفع شود و این روغن را لکحه کتیل کهرت گویند
نوع دیگر از روغن ماده گاو و شیر ادرک و سکه هندی و آب اجزات هر یکی یک حصه گرفته در دیگر اندازند و پیله راز و انگزه و احمد و زیره سیاه
و سپید و سوه و هر یک سنگ نمک بریا و نمک پچا و نمک سیاه و جو الکهار و خیره و کچیل چاب پیل جوانی و سنجدی و کشتی هر یکی سده گان درم گرفته
و باب آس کرده نیز اندازند و با آتش نرم بنزند چون مرتب شود نگاه دارند و مقداری روزی چند خوردن دهند ازین جمله علت های بلغمی تپه پلهای تند
دفع شوند و گرسنگی زیاد گردد چنانچه صاعقه برد خست افتد و آنرا سوخته دو سیکه را بدین چنین این روغن زخمها را سوخته دور کنند و این روغن را همان پیل کهرت
گویند نوع دیگر پیل گرد و پیل دراز و پیل دراز و جوانی و برنگ کچیل و انگزه و نمک سیاه و نمک بریا و نمک سنگ و چاب و نمک دریا
و جو الکهار و خیره و سحوق هر یکی شش گان درم گرفته و سحوق تر ساخته در یک بر سخته و عن ستور اندازند و دو چن روغن مذکور جویش و سمول و دو چن از جویش مذکور
شیر ماده گاو اندازند و بنیز چون مرتب شود نگاه دارند و روزی چند مقداری خوردن دهند ازین روغن نقصان گرسنگی سنگریزی و نفخ شکم و خاطر روده و لاغر
اندام و رحمت پیله و سوه و سرفه و کعبه و ک و بوا سیر بکند و در جمله زحمتهای باد و بلغم و علت گرم رانی الحال دفع گرداند چنانچه آتش سینه خشک رانی سوز
همچنین این روغن جمله زخمها را منفع گرداند و این روغن را بهندی هر چار کهرت گویند نوع دیگر سحوق تر از ان کشتی و زیره و روغن ماده گاو و بنیز
و مقداری که مناسب است بخورند ازین روغن گرسنگی افزایش و از روغن طعام آید و تا پاک و قوی و آروغ راز ازل گرداند و این روغن با دهانها پاک و گرسنگی

و یک غلوه سحر ساخته در چشم معلول بکشتن زحمت مذکور دفع کرد نوع دیگر توج و تریج و راسن خود و سهند و کوه خنده و کوه سهند هر چه برابر گرفته با تریج بسیار است
و مقداری گرم کرده بر اندام بحال زحمت مذکور دفع شود اگر در اوهای مذکور دروغ کنی بر اندام بالند همین نفع دهد و اگر درین زحمت تشنگی باشد و آب درین
باید که جوش قرضل و یا جوز بویه و یا ناگرموخته سرد کرده باین فایده رساند و اگر در دفع تشنگی باشد زیاده از پنج و کوه خنده و سولفت و انگزه و نمک سنگ هر چه هست
گرفته با تریج آس کرده و گرم ساخته بر شکم طلا کنند همین نفع رساند نوع دیگر بلبله پنج و انگزه و اندر جو و نمک سیاه و ایتیس پنج هر چه برابر گرفته و
باریک آس کرده مقاری باب گرم نبوشان ازین بپوشی و در بسوچکا و نا آرزوی طعام دفع گردند و گلیانک ابون که در دفع علت های بادی پیشتر
گفته خواهد شد اگر آنرا با آب گرم نبوشان همین فایده نفع دیگر بلبله و دراز و اجود و بلبله هر چه استساوی گرفته و باریک آس کرده با آب گرم نبوشان در همین
خامده دهد و اگر برانند که مریض تنی و اسهال و فاقه بطریق بهتر کرده است و او را گرسنگی پیدا شده است باید که آشپزی که در فرزند آتش زشتی و زود بفرم باشد
خوردن دهند و برای نفع اسکت بلند کا همین علاجه باید کرد اکنون چند رس بجهت دفع زحمت مذکور از طب سبب تنا که گفته میشود سیاه گن صفاک
صاف کرده و جو الکهار و ساجی و تیکار و هر چه تیک این هر چه چیز استساوی بستانت و مقدار این هر چه چیز نیک نو بریان کرده بگیند و نمی از تسقیها بدینند
بجود در یک انداخته و کمی خستر کرده بر دیگران نمند و زیرش چرخ وان آتش تا یک پاس کنند آنگاه فرود آرند یا صفت تسقیه از شیر آه در کوه و خشک کرده
نگاه دارند و یک گرم رس مذکور باشد بخوراند و بالای این رس اینان مقدار سه درم سندی یافتند خوردن و سنا زین گرسنگی افزاید و شکم تنقبض گردد
و این رس اهنی الکن کنوار رس گویند نوع دیگر گند صفاک کرده بست و چهار درم و سیاه صفاک و کرسنه کرده و دوازده درم و مس کشته شده درم
و این کشته شده درم جمله الکحل انداخته الکحل کنند تا یکدات شود بجهت سگرین ماده گا و فرزند کنند و بران برگ بیدانجیر بر روغن تر کرده بگسترانند و بچون دراز
مذکور را در آورند آهین کرده و با تش در زبان آورده بر برگ مذکور فرزند و بران دار و برگ دیگر بر روغن چرب کرده بگسترانند برین برگ
سگرین دیگر فرزند کنند و برودت نماند و زور کنند تا دار و بنبسط گردد چون سرد شود برین آورده باز الکحل کنند و با شیر و جنجیره که مقدار یک و یک
باشد غلوه ساخته در آنرا آهین انداخته بر دیگران نمند و زیرش آتش نرم کنند و بکفگیر آهین بگردانند تا آنکه خشک شود بعد در کوه انداخته سحر کنند
و بچوش بلبل دراز و پلپول و چاب و چیره و سندی که هر چه استساوی باشد پنجاه تسقیه بدینند و به تسقیه آن مقدار جوش داروهای مذکور به بدیند که جمله
داروی مذکور بران تر فرمیزد و بجهت پنجاه تسقیه از شیر املیت بدیند و خشک کرده آس کنند و بمقدار جمله دارو و هاساگه بریان کرده و سوده اندازند
و نمی از هاساگه نمک سیاه یا رنگند و بوزن این جمله دارو و پلپول گرسوده نیز اندازند و باریک آس کنند و بجهت تسقیه از تریج سبزی نخود که با جاسمینند
و آنرا نمی میگویند بدینند چون مرتب شود آهین کرده بخوراند و بخوراند این رس سخت هضم گرداننده است تا اگر شخصی را طعام میگیرد بپزم باشد و شیرینی و شیر
شکر پر کرده بخوراند و بالای آن دوغ ترش یا سرکه هندی یا مانند آن بدیند میان دو پاس کل هضم شود و اگر این را در پنج پنجه خلط کرده مقدار دو سیاه
بازند که اخته شود و اگر این را بجهت دفع زحمت امیرن و مندرکن بسوچکا و علت های شکم و گول و زحمت های بادی و بلخی بدیند جمله امراض مذکور را دفع
و این رس از زنتات منتهای بجهت جوی است که برای سنگن ای که خوردن گوشت راست و دست میباشند ساخته بود و این رس را اگر سیاه رس
گویند نوع دیگر سیاه صفاک کرده و گن صفاک زهر و اجود و تریج و ساجی و جو الکهار و چیره و نمک سنگ زیره و نمک سیاه و برنگ و نمک دریا و سندی
و پلپول و دراز و هر چه استساوی گرفته و بوزن این جمله دارو و هاساگه بپزم بگین گرفته و باریک آس کرده با شیر و جنجیره که مقدار یک و یک
پلپول که غلوه مانند و کمی روزینه خوردن و بهن و بالای این هضم بلبله و سندی و قند یکجا کرده بخوراند ازین نقصان گرسنگی و جمله خستند و نفع
و این رس را الکن سندی گویند نوع دیگر سیاه صفاک کرده و گن صفاک زهر هر چه استساوی و بمقدار سه درم و پلپول مذکور پلپول گرفته و یکجا کرده با یک
آس کنند و بست و یک تسقیه از شیر کمانی بدینند چون مرتب شو یگان یگان جبه را غلوه بدینند و سیکه روزینه مریض را بخوراند از پنجه انواع
ناگوارگی و زحمت بسوچکا دفع شود و این رس را اجیرن کنند رس گویند نوع دیگر سس گشته و پلپول دراز را استساوی گرفته و آس کرده

علاج از طب سبب تنا

بپزم

باشند مقدار دو ماهه روزی پنج نخ را از این نقصان گرسنگی دفع گردد و الله اعلم و احکم فصل نهم در مرض کرم و آن مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات
 رحمت مذکور بدانکه کرم که در وجود آدمی پیدای آید دو نوع است یکی برونی که بر ظاهر تنی در جامه و موی حادث میگردد و آن نیز بر دو قسم است
 یکی راهبندی چون دود را جلگه یا مندر حدوث این هر دو از چرک اندام است و ازین نوع در اندام خارش و فقط پیدای آید و دوم درونی که در داخل
 پیدای شوند و این قسم از خوردن طعام در ناگوارگی و از خوردن قند و ساسر چیزهای شیرین از میوه ها و طعام ها و از خوردن اشیای ترش از خوردن مایه
 و از خوردن طعام میکه از غله مسحوق سازند و از بسیاری خواب کردن در روز و از کثرت استغراق و ترک حرکت و زور و از خوردن توبره و از خوردن خلط کرده
 چیزهایی را که خوردن آن برین طریق ممنوع است پیدای میگردد و این قسم درونی نیز بر سه نوع است یکی آنکه از غايط پیدای میگردد و دوم آنکه از بلغم حادث
 میشود و سوم آنکه از خون پیدای میشود اما آنکه از غايط پیدای میشود حدوث می از خوردن غله ماش و طعام میکه از غله مسحوق سازند و نکما و قند و سبزی
 باشد و اما آنکه از بلغم پیدای میشود و حدوثش از خوردن گوشت و ماش و قند و شیر و جوات و اشیای ترش باشد و اما آنکه از خون حادث میگردد و حدوثش
 از خوردن غذای مخالف و از خوردن در حالت بیهوشی و از خوردن سبزی باشد و علامت پیدایش کرم در داخل بدن آنست که تب و درد شکم و سینه و
 دل که آنرا هر دو می روک گویند و نا آروزی طعام و نقصان گرسنگی و اسهال پیداشود و گونه بدن متغیر گردد و کرمها سیکه از غايط پیدای میشوند مقام آن
 یکواسی است از راه و بر فردا نغذد و چون بسیار شوند از مقام خود انتقال کرده جانب سر می آیند آنگاه مریض را آروغ نفس با بوی نجاست آید و
 کرمهای غايط گاه که گاه عریض گاه سپید گاه سیاه و گاه زرد و نرم و سطحی میباشد و این کرمها بر پنج نوع اند یکی را کیر یکی را کیر یکی را سوسر یکی را دام لون
 یکی را کلبه نامند و ازین سرخ نوع گاهی اسهال شود و گاهی شکم متقبض گردد و درد شکم و لاغری و زردی و خشونت اندام پیداشود مویهای اندام
 ایستاده شوند و گرسنگی کم گردد و در مقعد خارش پیداشود و کرمها سیکه از بلغم پیدای میشوند مقام آن آسانی است چون بسیار شوند در تمام اندام حرکت
 بعضی را سربار یک طرف دم پر میباشد و بعضی مثل خراطین بعضی مانند انگور شمالی و بعضی یار یک موضعی در از موضعی سپید و بعضی مثل و غیره میشوند و این
 کرمها بر هفت نوع اند یکی را آدر اشتهه یکی را هر دیا و یکی را راپچه و یکی را او و یکی را در بجه و یکی را کیم و یکی را اسگنده نامند و از هر یکی این هفت نوع
 سیلان آب دهن و سوزش دل و بی بضمی و نا آروزی طعام و بیهوشی و تب و انتقال شکم و لاغری و آماس مریض پیدار گردد و اما کرمها سیکه از خون
 پیدای میشوند مقام آن در گمانی است که مجرای خون است و کرمهای مذکور سخت یار یک چنانکه در نظر نیاید و در داخل بینی پیدای میشوند و این کرمها بر
 شش نوع اند یکی را کیساد و یکی را اوم بند بنین یکی را اوم بند پ و یکی را اوم بند و یکی را اوم بند و یکی را اوم بند و ازین هشت نوع رحمت نیست حادث میگردد
 قسم دوم در علاج رحمت مذکور بدانکه برای دفع زحمت مذکور به ادرهای سرد کن روغن ستون پنجه بنوشانند تا قی کند بعد در ادری اسهال که تیز باشد
 داده اسهال کنانند و حفته استخوان و نردغن نیز کنند و طعامها و روغنهای پنجه که مریض کرم اند بخوراند و در او با یک دفع کرم بر انواع اند نوع دیگر شیر
 سرس و شیر خا و باز گوز را منساوی بتانند و در آن شمه انداخته بخورند کرم دفع گردند نوع دیگر شیر کمنوائی باشد بخورند صحت یابد نوع دیگر
 طعامی را که در آن اشیای تیز انداخته پنجه باشد بخورند صحت یابد نوع دیگر در جوش تخم بله قدری شمه انداخته بخورند یا تخم مذکور را با غساله بر سرخ
 آس کرده در آن شمه انداخته بنوشانند صحت یابد نوع دیگر شیر یا جوش گی از دروهای سرد کن یا شیر حبه که کرب باشد بخورند صحت شود نوع دیگر
 با رنگ آس کرده باشد بخورند کرمهای شکم جلگی دفع شوند و اگر سرکین اسپ خشک کرده و با رنگ را باشد بخورند همین فایده دیگر نوع دیگر سرکین
 آس کرده و با آرد گندم آمیخته و سهالی پنجه بخورند و بالای آن سرکه بندی بنوشانند همین فایده دهد و با رنگ اگر همین گونه بخورند همین فایده دهد نوع دیگر
 با رنگ را جوکوب کرده بخورند و کبجز ادران جوش تر کرده خشک کنند بعد از آن کبجز روغن کشیده با طعام موافق بخورند کرم بیرون افتد
 نوع دیگر ریشک خا ریشک را بشیره برنگ هفت تسقیه بدیند بعد هفت تسقیه از جوش تر چیده نیز بدیند و بالای آن جوش آله بنوشانند کرم
 بیرون افتد شیر بزرگ کبج را باشد بنوشانند کرم دفع شود نوع دیگر پهلوان ابابول بر آس کرده بنوشانند صحت یابد نوع دیگر قلعی را در آب جوات

فصل نهم در مرض کرم قسم اول در علامات رحمت مذکور

قسم دوم در علاج رحمت مذکور

تا بهفت روز بسایند و آن آب را مقداری بنوشانند که همانیکه از غلظت و بلغم حادث شده باشند دفع شوند و اگر در سردی و بی دین و چشمه در جراحت کرم افت
 همین دارو بکار برند و اگر گریب اسپ را که خشک باشد یا شیره گسینگی که تر باشد کرات نسقیه بدیند و از شیره بنگ نیز نسقیه بدهند خشک کرده
 باریک آس کنند و بجایه بخت بستند بخت دفع انواع کرم بی و سردی و چشمه ناس از آن بدیند کرم دفع کرد و بخت دفع کرم در اجابت بحیث مذکور را
 در محل اجابت بکنند که مفعول شوند و اگر بحیث مذکور اجابت دفع کرم و چشمه بکار برند نیز نائل گردند و بخت دفع کرم باینکه بی موی سردی و پیش میوزند
 و بحیث اشک مذکور ناس دهند و برای دفع این کرمها نیز داروهای باد خورده را در کار برند و دیگر داروهای کرم و دندان و فصل علاجه ای کرم
 و دندان برای دفع کرمهای خوبی و فصل علت میست پیشتر گفته خواهد شد و داروهای سرد کن برای دفع جمله علت های کرم به طریق که آنرا استعمال کنند
 مفید است و صاحب کرم را طعام تیز و تلخ و مانند آن بخوراند و در جوش کلمتی و شور و نمک سنگ جوا کهار و مانند اینها انداخته بدیند مفید بود
 اکنون چند علاج برای دفع زحمت کرم از طب کسین گفته می آید و این نراسانی را باب شبانه باریک سخن گفتند و در آن مقداری قند انداخته و قند صبح
 نما بنوشانند که مایه ای شکم فی الحال بیرون افتد نوع دیگر سه پرخته پرخته بیک پرخته برنگ از داروهای یکله افزوده آتش گرسنگی اندر دهمول هر چه
 دست دهد بگیرند جمله را جو کوب کرده در هشت چند آب بچوشانند و یک هفته چون بماند بگیرند بعد در یک پرخته روغن ماده گاو اندازند و چهار چند از روغن
 بول ماده گاو نیز اندازند و نمک سنگ را باب آس کرده و بحیث تر ساخته نیز اندازند و بنیزند چون نخته شود نگاه دارند و مریض مذکور را مقدار کمی بنوشاند
 بخوراند از این جمله انواع کرمهای شکم دفع گردند و این روغن را بندی برنگ کهرت نامند نوع دیگر پیل دراز و پیل و نمک سنگ و زیره سیاه
 و چاب و حبه و تالیپتر و نمک کیس هر یکی بست و چهار درم و نمک سیاه شصت درم و پیل گرد و زیره سپید و سندی هر یکی دوازده درم و داروهای
 چهل هشت درم و املیت بست و چهار درم چهار ابار یک آس کرده جامه بیز کنند و مقداری آب گرم با شراب خوردن دهند از این گرسنگی زیاد شود
 و زحمت بوا سیر و سنگرینی و گوله و علت های شکم و بکند و کرم دفع شوند و بخت زیادتی گرسنگی بهتر از این داروئی نیست و این را سیاه و چوب
 نامند نوع دیگر جوش موخه ناگرد بار موسا کنی و دیو در روغن استخ که بخت بستانند و در آن مقداری برنگ و پیل دراز آس کرده اندازند و بنوشانند
 از این کرمها نیک آراه دهن و مقه بدون آیند و بسیار روز بار بار باشند بروی دفع شوند نوع دیگر تر بچله و تریج و دان تن و نسوت و کسید هر سه را
 برابر گرفته و باب آس کرده در روغن ستور اندازند و چهار چند از روغن بول ماده گاو نیز اندازند چون نخته شود نگاه دارند و وقت حاجت مقدار سه
 خوردن دهند که مفعول شوند و این روغن اگر بچله و کهرت نامند نوع دیگر یک نام شسته بست و چهار درم و آس کشته بست و چهار درم و بچله سه
 داروئی شوش درم و گلوی دوازده درم و کج و چاب و سندی و پیل دراز و حبه و سیاه دان و برنگ هر یک شش درم جمله ابار یک آس کرده بجایه بخت
 بدارند بعد یک پرخته تر بچله دیگر در نیم دون آب انداخته بنوشانند چون یک پرخته بماند بستانند و درین جوش نیم پرخته شکر انداخته ببلاب کنند و در روغن
 مذکور که آس کرده داشته شده است در جلاب اندازند و برای خوشبو و تریج و دان الایچی و ناکسیر مقداری نیز اندازند و سه درم را غلظت بمانند و برنگ
 گرسنگی و آس و گوله و انواع علت های شکم و میرقان و پز روگ و بوا سیر و بکند روغن و زهر دفع شوند و آب منی افزای و برای چشم نفع رساند و آن کسنگ
 معام جرب میخورند و در کار باد کشودارند این علاج ایشان را مفید است و این را تا نیر تک نامند اکنون چند بره ای دفع زحمت کرم از طب شاکر
 خرد گفته می آیند سیاه و قند و اندر چو و اجمود و نسل و تخم پله هر سه را برابر گرفته و در کحل انداخته یا شیره بنال یکدیگر بحق کنند و مقدار یک درم روزی خورد
 فرمایند و بالای آن در جوش موسا کنی شکر سفید انداخته بنوشانند ازین جمله که مفعول شوند و این را کرم کنتک رس گویند نوع دیگر سیاه
 صاف کرده یک درم و گند صاف کرده دو درم و اجمود سه درم و برنگ چهار درم و تخم کجین پنج درم و تخم پله شش درم جمله ابار یک آس کرده بدیند
 و یک درم روزی باشد خوردن دهند و بالای این جوش موخه بنوشانند ازین کرمها دفع شوند و این رس را گیت مرد رس گویند علاج کرمهای
 بروئی که در چرم می افتند یعنی پیش سیاه یا شیره برگ و معالوره سخن گفتند بعد بر سر و تن بماند جمله پیش دفع شوند و اگر سیاه یا شیره برگ ببول

علاج از طب کسین
 علاج کرمهای کرم چرم می افتند علاج از طب شاکر خرد

علاج از طب کسین

معدن اشعار سکه ریشی

فصل اول در علامات زحمت مذکور

سختی کرده استعمال کنند پیش مذکور نیز دفع شوند نوع دیگر گان زحمت ارجن و بزرگ و کرباری و بلاد واسیر و صمغ نار و قیر و نسف هر چه استسای گرفته و اس کرد
 بالای آتش بدارند و در آن بسوزند و جامه برسانند پیش دفع شوند و از دو این چغ پشه و مانند آن در خانه نماند و اگر چهار پائی را این دو برسانند
 او دوس نیز کفصل دفع شوند نوع دیگر چغی را با سکه ریشی سخت کرده برتن بمانند همین فائده دهد نوع دیگر باد صولیتا با بول ماده گاو سخت کرده برتن بماند
 همین فائده دهد نوع دیگر نسف را با قند دروغن تلخ آمیخته برتن بمانند همین فائده دهد نوع دیگر لک و بلاد در صمغ نار و اسپند و گل و بار زحمت
 ارجن و بار بزرگ و قیر و گوگل جامه ای که کرده و بر آتش نماند در خانه دو دکت ازین مار و موش و پشه و دانش و او دوس در خانه نماند و این اشتماک
 و صوب نیز گویند نوع دیگر بزرگ و گن جاک باروغن تلخ و بول گاو بزنند و در سر و اندام بماند و ازین نوع پیش دفع شوند هر که از زحمت
 گرم باشد باید که شیر و روغن و جرات و سبزی و اششای ترش و شیرین او را بخوراند و الله اعلم و احکم فصل ششم در مرض پندروگ و نقره
 و علامت آن در قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه چون حرکت و زور و سواری است بماند آن از قه رطافت زیاد کن یا اششای
 ترش و تیز و یا مکی و شراب و یا گل مدام خورد و یا در روز خواب بسیار ک غلطی از اخلاط فاسد است خون فاسد گردانیده رنگ بدن رو کند آن را
 پندروگ نامند و آن برین نوع است یکی آنکه از باد باشد دوم آنکه از بلغم سوم آنکه از تلخ چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط پنجم آنکه از خوردن گل پیدا شود
 و علامت آنکه از آن معلوم شود که پندروگ حادث خواهد شد و آنرا یورب روپ پندروگ نامند آنست که اندام جای با بطرقه و ازین آب جاری شود
 و در وجود اندکی در پیدا آید و از زور خوردن گل شود و پلکهای چشم آس گیرند و بول و غائط زرد بیرون آید و طعام ختم گردد و علامت زحمت مذکور
 که از باد حادث شود آنست که پوست اندام و بول و چشم و ناخن خشک سیاه و ام و عمل و ام شوند و اندام باز زد و در کف و تفرخ شکم دوران پیدا شود
 و علامت آنکه از تلخ باشد آنست که چشم بول و غائط و پوست اندام سخت زرد شود و تا پاک و تشنگی و تب حادث گردد و غائط نرم شود و علامت آنکه از بلغم
 آنست که کف از دهن بیرون آید و اندام با اسهال و کاهلی سی آید و اندام گران شود و چشم و بول و غائط و ناخن سپید گردند و علامت آنکه از
 هر سه خلط باشد آنست که تب و آرزوی طعام و روانی آب بن قوی تشنگی و مرض کلم و دیگر علامات هر سه خلط نیز باشند و در پندروگ سببانی چون غرض
 لاغر گردد و قوتش و حواس خمس بجای نیز گردد و مریض مذکور در آنجا برینوید بدانکه نوع پنجم که از خوردن گل پیدا میشود چنانچه سایر انواع بعد فساد غلطی از اخلاط
 حادث میگردد این نوع نیز بعد فساد غلطی که از خوردن گل رسوبی نماید حادث میگردد و سوال چون خوردن گل غلطی را فاسد گردانیده پندروگ پیدا می
 چنانچه از چیزهای دیگر فاسد میشود و پندروگ پیدا میگردد این پس چه علامت مذکور این پندروگ و رای پندروگ گمای اخلاطه سایر پندروگها که از دیگر
 چیزها حادث میگردد چنانچه با سبب هر گاه خوردن گل فاسد گردانیده جز پندروگ زحمتی دیگر رای اینگونه اند چنانچه چیزهای دیگر اخلاط را فاسد گردانند
 زحمتهای دیگر این نیز پیدا آرد و پس خوردن گل را پندروگ زیاد و اختصاص باشد بنابراین این نوع نوعی علویه مشوه شد اگر فزونی زحمت بود باد و تلخ
 زحمت مذکور را پیدا آرد و اگر فزونی شور باشد تلخ را انگیزد و زحمت مذکور را پیدا آرد اگر فزونی شیرین باشد بلغم انگیزد زحمت مذکور را پیدا آرد و گل تشنگ
 ریش خون و دیگر معان را خشک گردانیده بغیر قسم یافتن در منافذ خلاصه طعام و هر سه خلط در آمده و منافذ مذکور را مسدود گردانیده و زور و
 رنگ تن و قوت گرسنگی و قوت حواس خمس اگر گردانیده زحمت مذکور را پیدا میکند و اما علامت پندروگ که از خوردن گل پیدا شود اینست که در زیر چشم
 هر دو رخساره و ابروها و پاپایا آس پیدا شود و در شکم گرم افتد و اسهال با کف و خون شود و اگر زحمت پندروگ کمند گردد و با غلبه بود و بار و پشه و سوسه که درین
 زحمت چشم و دندان ناخن زرد گردند و هر چیزی در پیش چشم زرد نماید آنکس بجای بنمشود و اگر مریض این مرض را دست و پاپایا مسدود میانه تن تنگ و ضعیف
 و یا متعصب و بی اختیار بیایا مریض مذکور گاهی با بوش باشد و گاهی سپوش گردد و یا او را ترپه آتیسار باشد طبیب شایک از این چنین مریض محتر باشد
 اگر مریض مذکور اششای تلخ انگیزد نام بخورد تلخ غلبه کرده خون و گوشت را زشت گردانیده زحمت یرقان که آنرا بنندی کالوا گویند پیدا آرد و ازین زحمت
 زرد گردد و پوست تن در وی و ناخن نیز زرد گردد و بول و غائط لعل و ام و زرد و ام شود و مریض مذکور مثل غوک گردد و حواس خمس ضعیف گردند تا پاک و

کالیب صفا رس نام در اسد علم حکم فصل نم در حمت کتبت و آن قبل بر فوسست قسم اول در علامات مرض مذکور بدانکه چون نم در خون
بسیار بقایات از کثره اندیشید و خون در حرکت و جماع و سوای کردن و پیاده رفتن در خوردن اشیا تیز و گرم و شور و کمی و ترش بسیار فاسد
و خون را فاسد گردانیده و در راههای برین چنانکه گوش و بینی و چشم و دهن و یا بر راههای فرودین چنانکه در بز و فرج و پور یاد هر دورها مسائل
گرداند و اگر خون زشت شود از جمله بهای مسام نیز مسائل از دو علامتهای حمت مذکور که پیش از حد ویش پیدا آید آنست که در وجود گرانی شود
و در خیز و میل بر ششهای سرد پیدا گردد و اگر در دو آنکه آمد قتی شود و از دم مریض مذکور مثل بوی آهن آید اگر درین حمت فاسد و نم باشد و بلغم نیز
منظم بود خون غلیظ و چرب و مقدار بی سبب چسبند و بود اگر فاسد بود منقسم شود خون مذکور سیاه و عمل باکف و تنگ خشک و در اگر در حمت مذکور تنها
فاسد بود و خون خودی یا مثل رنگ بلبل ماده گاو و یا مثل نکال و یا در باشد و اگر فاسد و در غلط پیوند علامات هر سه فاسد خون مذکور باشد و یا در
چون فاسد بود یا با بلغم پیوسته بود خون از راههای فوقانی جاری گردد و اگر با باد باشد از راه تحتانی جریان یابد و چون با سرد پیوند خون مذکور با
طرفین برین آید و اگر خون مذکور از راههای فوقانی جاری شود و در پذیر بود و اگر از راههای تحتانی رود تا آنکه درونی کنند زائل گردد و به ترک آن در حمت
و اگر از راههای طرفین و ولاد و آب است و اگر خون مذکور بر راههای یکطرف روان گردد و آن بسیار مسائل نباشد و حدیث الحمد بود و مریض مذکور باز در
و بهوشیار باشد و بواسطه باشد و امراضیکه بسبب کتبت پیدای آید حادث نشده باشد مریض مذکور بدار و بر گردد و اگر حمت مذکور از غلبه خلط باشد
آن نیز بدار و بر گردد و اگر از دو خلط باشد نیز گدازد و اگر از سه خلط باشد و در پذیر نبود و اگر مریض مذکور اگر سنگی کم بود و مریض بر دو غلبه
و غلبه خون زیاد باشد هرگز بدار و بنشود و ازین حمت لاغری و بیخه و سرفه و تب و زردی و وجود و با پاک و در و دل بیخه و سینه بعد از خوردن
طعام تشنگی و دالی شکم و سوزش سحر سوزش آتش و بدبوی در آنچه از دهن برود آید و با زردی طعام بیخه و سینه و در اگر در مریض مذکور سنگ بجز رنگ
نفساز گوشت یا بجز رنگ یا زردی که فحشه باشد یا سیاه یا سبز یا بجز رنگ قویس قریح بود یا خون چوب یا سیاه یا بجز بی یا بجز بجز کانهای بجز یا بوی بجز
بوی مرده باشد مریض مذکور بدار و بود و طبیعت نشاید که در صاحب مریض بگردد و اگر درین مرض آسمان و زمین سراسر آید و پیش از مریض مذکور عمل
نمایند نیز بدار و بنشود و اگر در مریض مذکور مریض کرات خون قوی که چشمهاش عمل نکند باشد و در مریض مذکور مریض مذکور مریض مذکور مریض مذکور
حمت مذکور با کثرت خوردن مریض مذکور بسیار بود و مریض مذکور با کثرت خوردن مریض مذکور با کثرت خوردن مریض مذکور با کثرت خوردن مریض مذکور
طعام سبک خوردن و در مریض مذکور با کثرت خوردن مریض مذکور با کثرت خوردن مریض مذکور با کثرت خوردن مریض مذکور با کثرت خوردن مریض مذکور
زیرا که از دشمن خون که باز در بسیار در وانی باشد ز حمت پذیر و گداز و سنگینی و بیخه و سینه و در مریض مذکور با کثرت خوردن مریض مذکور
تحتانیه سائل شود و باید که در وانی گناند و آنکه از راههای فوقانی روان گردد در آن حال او را اسهال گناند و آنکه لاغر بود او را درونی سمن باید در آن
تا خوش از سیلان باز ماند و اگر در وی اسهال از آن خواهد گناند که با کثرت خوردن مریض مذکور با کثرت خوردن مریض مذکور با کثرت خوردن مریض مذکور
بدیند و شیرین و شور بای گوشت جانوران شوی و کبوتر و جوش گاو و مرغ سبک سال و تخمی بخته پاول اسپستان و غنچه مالتی و برگ نو و زمره از حمت گناند
و سمن بود و بر ما و جوتای مریض مذکور مریض مذکور مریض مذکور مریض مذکور مریض مذکور مریض مذکور مریض مذکور مریض مذکور
و مرغ بخته و ترشی آید از آنکه یا کثرت خوردن مریض مذکور با کثرت خوردن مریض مذکور با کثرت خوردن مریض مذکور با کثرت خوردن مریض مذکور
و بجز شانه در غنچه آنرا با شکر و شهد بخور است نافع است و با جود مریض مذکور با کثرت خوردن مریض مذکور با کثرت خوردن مریض مذکور
رای سخت کردن بر اندام نافع و مفید آید و در وی ز حمت مذکور بر انواع سست نوع اول گنجان و گل سبزه و گل کچال و گل پرنک بر سر
خشک کنند و اس کرده باشند بخورند بگرد و اگر یکی را ازین چهار گله باشد بخورند نیز خون مذکور دفع گردد نوع دیگر در آب سبز و برگ
بزرگ نرم باشد هر دو را اس کرده شیره آن بستانند و با شکر آینه بنوشانند همین فایده دهد و اگر شیره یکی ازین دو چیز بستانند و با شکر

فصل نم در حمت کتبت در علامات مرض مذکور

فصل نم در حمت کتبت

و شکر آمیزه بنوشانند نیز همین نفع بخشد نوع دیگر خرباد آنچه مانند انیسیت باشد بدین معنی فائده رساند نوع دیگر کجا بھول نشینا که نیک باشد و خوش
دوره کرده باشد مسوی آب سرد انداخته شب در ششم برآورد وقت صبح شیر سرد را شلیده شیر او بستاند و مقدار می شود در آن انداخته بنوشانند
همین فائده رساند نوع دیگر اگر که نخته باشد شلیده شیر او بستاند و در آن شکر انداخته بنوشانند به کرد نوع دیگر اگر که خیار و باد رنگ سرد گرفته
و باغسال برنج آس کرده باشد بخوراند و یا از درخت جھون و از درخت ارجن برگها نیک نورسته باشد مساوی گرفته و جوشانیده و در آن شکر انداخته بنوشانند
همین فائده رساند نوع دیگر صندل و لعلی و لود و هر همه مساوی گرفته و باغسال برنج آس کرده و در آن شکر انداخته بنوشانند مفید بود و اگر خن
تخم کزنج و یا تخم نکوت هم برنگونه بدین نیز نافع تمام باشد و اگر در زحمت مذکور خون از بینی جاری شود یا بیدانه ناسن یکی از علاجهای مذکور بدین
درین زحمت خون بسیار جاری شود یا بیدانه بزرگ راجح کرده و در خون آن شکر انداخته بنوشانند یا جگر خام بزنگه با تخم هم آمیخته بخوراند و یا بشیر
برگ پدروغن ماده گاویند و در آن شکر انداخته بنوشانند و یا روغن کز شیر کشیده میشود با شکر بخوراند خون جاری با نوع دیگر پوست و برگها نیک
نورسته باشد از درختان دیگر گل بار میگیرند مساوی گرفته بنوشانند و جوش او در روغن ماده گاویند از زنجیت تر از آن پوست و برگهای مذکور نیز در روغن مذکور
اندازند و پزند چون نخته شود مقداری که مناسبت بنوشانند زحمت مذکور دفع شود نوع دیگر انگور و اسیر و پد مانگه و شکر هر یکی دو از در روغن گرفته و آس
و آب و در آن انداخته شب در ششم برآورد وقت صبح یکم نخته بستاند بنوشانند و یا شیر سرسین اسپ و یا سرسین گاو باشد بنوشانند و یا تخم جھوه گرفته
و آس کرده با شکر بخوراند زحمت مذکور دفع شود و یا بنسلوچن باشد و شکر بخوراند مرض مذکور نیز زایل گردد نوع دیگر بلبله پوست برنج سفید و تخم
بر همه مساوی گرفته و با یک آس کرده و با شکر در روغن ماده گاویند از زحمت مذکور دفع شود اگر جوش با نسبه را باشد آمیخته بنوشانند همین فائده
رساند نوع دیگر یا نسبه با بھول و گل سیاه و برنگ لود و رسوت و زیره و گل نیلوفر شمسی هر همه مساوی گرفته و جوب کرده بنوشانند و جوش مذکور
باشد و شکر بنوشانند یا جملد از دای مذکور را باب آس کرده و با شکر آمیخته بخوراند بصحت شود و اگر نخل و گلاب نیز در برابر گرفته و باغسال
برنج آس کرده و با شکر آمیخته بخوراند نیز بصحت شود و اگر در کتبت خون برآید بی روان شود باید که شربتیکه آنرا از آب سرد و شکر ساخته باشند یا شیر سرد
و یا شیر انگور را در روغن گاویند از شیر کشیده باشد و یا شیر کبک را برآید بنوشانند خون مذکور باز ماند و یا بھول برای زحمت مذکور علاج سرد و شیرین
استعمال کنند اکنون چند علاج برای دفع زحمت مذکور از طبیب کسین گفته میشود نوع اول تهرج یک حصه و دانه الایچی دو حصه و تکر حصه مسکن چهار حصه
کلید پنج حصه و سنبل بعضی شش حصه و لعلی هفت حصه و اطل هشت حصه و آبله حصه و چه حصه جمله ایجا کرده با یک آس کنند و با شکر در روغن بخوراند
صحت شود ازین تپ و سرفه و کبیر سوزاک بول که از خون برآید و خونیکه از دهن بینی و مقعد و نیز در رنج بیرون آید جمله دفع گردد نوع دیگر در شیر برآید بنوشانند
آس کرده اندازند و با شکر بخوراند ازین زحمت کتبت و بلغم و تلخ و دره تباهی آواز حلق جمله دفع گردد نوع دیگر در جوش با نسبه انگور و بلبله شکر انداخته
مرض مذکور بنوشانند به نوع دیگر ستر اول بریار و بار کھار و پھال سه آس کرده یا شلیده شیر او بستاند و در آن شکر انداخته بنوشانند زحمت مذکور
که باور باشد فی الحال به شود نوع دیگر صندل یا صنی اند و کوی و جوا نسبه گلوی و با نسبه لود و هر همه مساوی گرفته و جوشانیده جوش مذکور بستاند
و پیل برآورد و در آن انداخته بنوشانند زحمت مذکور که با غلبه کتبت باشد فی الحال برود و ازین تشنگی و سرفه و تب زایل گردد نوع دیگر گوسفوت
و آبله بلبله و کلید و پیل و در نسبه مساوی گرفته و آس کرده و در آن شکر انداخته بنوشانند و یکی روز نیمه در روغن آب نهار بخورند
زحمت مذکور که از غلبه سرفه خاطر حادث گشته باشد بزودی دفع گردد نوع دیگر گل کتان و مجید و برود و پوست درخت بر همه مساوی گرفته
و با آب آس کرده و شکر انداخته بنوشانند و جوش سنگ یا برنج سسل نخته خوردن و پزند زحمت مذکور دفع گردد نوع دیگر برنگ گل سیاه و لود و پد
بر همه مساوی گرفته و با یک آس کرده و با شکر تر کرده خشک سازند و چند کرت بخورند تر گردانیده خشک نمایند به خشک کرده بلبله
نگاه دارند و مقداری نوزین یا شیرینک یا شکر و شکر با نسبه ایجا کرده بخوراند ازین خونیکه از دهن بینی و چشم و نیز در مقعد روان بود فی الحال دفع شود و درین ترکیب

سرمه علامه گفته و اگر خون زخمی تدریج نماید که سخت دارد و های مذکور بر روی بدن زنی الحال خون از روانی باز میماند نوع دیگر نایاب است اما شایع است
ازین رکتیت دفع گردد و طعام نهم شود و گر سنگی افزاید و سرفه و اتیسار نیز دفع گردد نوع دیگر اپتل و سنج اپتل و تیره و گل نیلوفر قمری و سنج کبیر و ملشی
و پیدمانک و بر روه و برگ برکه نوره است باشد و انگور و خرما و میانه نیشکر که هر دو طرف نیشکر گذاشته آنرا است به باشد هر سه را مساوی گرفته و جو کوب
کرده بچوشانند و جوش مذکور بگردد یک شب در افتک بدارند چون روز شود باشد و شکر بنوشانند رحمت مذکور که با پر میو باشد فی الحال اکل گردد
نوع دیگر دانه الیچی را با یک اس کنند و دو حصه شکر در آن اندازند و بچوشانند ازین بوی بد که بچوبی است این از دم مریض رکتیت باید فی الحال زائل گردد
نوع دیگر گل سنبلی و گل کبیر و گل کچال و گل بزرگ هر سه برابر گرفته و با یک اس کرده باشد و شکر انداخته بچوشانند رکتیت دفع گردد و اگر شیر به آن سه تخم
بلبل یا پیل دراز را هفت تقصیه بدین واس کرده باشد بچوشانند همین فائده دهد و اگر رکتیت از راه بینی خون سائل گردد باید که آنرا در روغن ماده گاو
بریان کنند و با یک اس کرده بالای تارک مریض مذکور نهند صحت یابد و روانی خون مذکور باز ماند و اگر شیر گل انار را با شیر گاو دو ب سفید نماید و
و بلبل که ازین چهار چیز شیر گرفته باشد و بدان ناس دهند رحمت مذکور که از غلبه سرفه سینه خا ط حادث گشته باشد فی الحال اکل شود و اگر درین مرض خون
از مقعد جاری بود علامه یک در فصل تیسار برای کتیت گفته شده است استعمال کنند و اگر خون از قصب برون آید علامه که برای دفع بر میوک از غلبه تیز باشد
گفته شده است بکار بند نوع دیگر پنجهول تن شیر گاو چوشانند و جوش مذکور را سرد کرده بدین رکتیت زائل گردد نوع دیگر خار خشک و ستر اول
و کهار هر سه برابر گرفته و در شیر چوشانند بچوشانند صحت شود و خونیکه بلور و روان بود ازین دارو فی الحال دفع گردد نوع دیگر صندل و چتره و بود
و اسیر و زیره و گل نیلوفر قمری و نالیستیر و بل مویحه و بکوبال و پارچی و کرا و اپتل و سندی و گل و معانی و اتمین رسوت و مغز تخم نوزک و جمون و موجرس
و پنجه و جیبچه و دانه الیچی خرد و پوست انار هر سه است و چهار دارو برابر گرفته و اس کرده بدارند و مقابله روزی در غصه سینه بچوشانند و مقدار سی شمشیر
یا کرده بچوشانند ازین جمله رکتیت و بواسیر و تب و بیوشی و سستی که مثل سستی بسیاری میباشد و تشنگی و اتیسار و قوی و خون استخوانه جمله دفع گردند و حمله که
افتادن خواهد بایستد و این را بهندی چند تا در چورن گویند نوع دیگر در یک حصه روغن ماده گاو که تازه بود و دو حصه شیر ستر اول با اندازند
و بقدر شیر مذکور شیر ماده گاو نیز اندازند و جو کوب و کبک و سید و هاسید و کاکولی و کبیر کاکولی و انگور و ملشی و منکونی و ماشونی و بلانی کنند و
رکتیت هر سه را مساوی گرفته و تخم تر ساخته نیز با اندازند و نیزند چون نخته شود سرد کنند و بمقدار سنج مذکور شکر اندازند و بچوشانند بدارند
در روزینه مقداری مریض اخوردن دهند ازین رکتیت و باد و خون و نقصان می دفع شود و این روغن اباحیرن دانند و این نیز سوزش مریض است و
تخم و در دفع و سوزاک بول که از شستی نخته باشد فی الحال دفع گرداند چنانکه برابر با دگر کند و دیگر قوت دگر سنگی و خوبی رنگ نرمی بشیر و خوبی رنگ بیدار
افزاید و این روغن اهما ستر اولی که هر ت نامند نوع دیگر بانسه ابا بیخ و بار و گل و برگ جو کوب کرده بچوشانند و چهار حصه جوش مذکور در یک حصه
روغن ماده گاو با اندازند و گلهای بانسه احمیق تر ساخته نیز با اندازند و نیزند چون نخته شود بدارند و مقدار سی شمشیر در وی انداخته بنوشانند ازین نیز
رکتیت دفع شود و این روغن ابانسا و کهرت گویند نوع دیگر روغن ماده گاو را بچوش بانسه که آنرا به خط سابق گرفته باشند بشیر گاو و بسنجق تر از آن
چرا تیه و کرا و مویحه و ملشی و صندل و بالاکلید و کرسیر و اسیر و پیدمانک و تر ایمان و اپتل و مریضی و برگ نوره است از آن جای که هر سه را مساوی گرفته
و با اس کرده باشد نیزند چون نخته شود مقدار سی باشد و شکر و زینه بچوشانند ازین علت مذکور را که در برینه و بزرگ باشد دفع شود و سرفه که از نخته
شده باشد و بلیمک علت های دیگر که از بلغم و رکتیت باشد نیز زائل گردد و از حلق صاف شود و گو نیز رود و این روغن اهما بانسا و کهرت نامند
نوع دیگر پنجه اسگنده صندل و خشک پنجاه پل ستر اول و بار یک در سون و بریار و گلوی و برگ نوره است از درخت لزان و تخم نیلوفر قمری که در سینه
و بار یک در سون هر یکی ده پل بگیرند و جمله را جو کوب کرده در چهار دون آب انداخته بچوشانند چون بیکدون با نخته جامه نخته و صاف کرده بستند و در
یک سینه روغن ماده گاو با اندازند و انگور و پیدمانک و مویحه و پیل دراز و کچین و ن و پیرج و ناگ که در سینه گویند و نخل و نیلوفر قمری که بود میشود و کبیر و کرسیر و پیدمانک

در سزا اول در برم و مودی هر یکی سته پل گرفته در یکدرون آب انداخته بچشاند و چون ششتر حصه آن بماند بماند بچینه بستند و بعد طلوع گشته چهار پل هر یک از آن بچشاند
 بسو نامگی گشته باشند بقدر شانه پل بستند و گنگ صاف کرده چهار پل سیاب گشته و پل نمک گشته هشت پل اگر در مرض مذکور غلبه باد باشد و اگر
 غلبه تلخ باشد بجای قند هشت پل شکر اندازند و گنگ صاف کرده و پل درون ماده گاه هشت پل سته و با جوش مذکور بچشاند که بچشیدن شاید بچشند چون سرد
 شود مقدار هشت پل شده خالص نیز در آن اندازند و مقدار و پل از سونامگی گشته و سلاجیت صاف کرده و پل سنی و فلفلین تر چله و دانه سنی
 و زیره سیاه و زیره سبب و سارچوب کوی و تالیسپه و کشنیز و طمش و آنکی و رسوت و کاکر سلیک و خیره و تچ و پتچ و دانه الایچی و ناکو و قرفل و کنکول و
 جوز بویه و انگور و خربار هر یکی شش درم بار یکدس کرده نیز در آن اندازند و بیا میرند و نگاه دارند و این همچون آهن بالاتر از جمله همچو ناست و در دفع جمله
 عاده است برای دفع هر نوع زخمیکه بوزان بسیار نافع آید ازین که قنیت و آمانس راجر وگ و سبت و سنیات و تپن آرزوی طهارت بود و نیز زخمهای شکم و در
 سنگسری و احمیات و کفتیات و سوزاک بول بر میوه سنگ مشانه و ریگت فغ کرد و اگر کسی این ترکیب را کم بخورد پسری ضعیف پسری فغ کرد و اگر کسی از جماع
 مطاقا بچشند و عادت این را کند همیشه زنده ماند باید که اول و در مقدار یکبار هم باشد و چون گاو آمیخته بخورد بچشند و یکبار یکبار چشند و روزی یکبار
 هشت ماهه برسد اما شرط آنست از غله و دال گوشت جانوران آبی و جانورانی که کرانه آب میباشد و از اشیا نیکه بر سر نام آن جوف کاف باشد فخر
 باید بود و این همچون آبندی انبرت او هر ساین نامند و این را برای دفع هر فرسید که بدین نافع آید درین هیچ شک نیست نوع دیگر سزا اول و کلومی و نسبه
 و سندی و بریار و موصلی و مغز چوب کوی و پوست ترچله و بجانگی و بچکر مول هر یکی پنج گان پل گرفته و چوب کرده در یکدرون آب انداخته بچشاند تا آنکه
 هشت حصه بماند آنگاه بگیرند و نمک نوه که آنرا بنسل و سونامگی گشته باشند دوازده پل و شکر شانه پل بعد هشت پل شده و سلاجیت و آنکی و تچ و کاکر
 و برنگ پل از سونامگی و زیره هر یکی یکان پل و آنکه و بلید و بلید و کشنیز و تچ و پل گرو و ناکو هر یکی شش درم بستند و چهار بار یکدس کرده در آن اندازند
 و مخلوط گردانند و در آن در چرب نگاه دارند و مقدار و نیم درم روزی نه خوردن دهند و بالای آن شیر یاده گاو و شویای گوشت و دیگر طعامهای گران که
 فریبی حال کند بخورد ازین که قنیت گزینش دتپاه شده باشد و راجر وگ و سفره زائل گردانند و این دارو کفتیت و پیر میوه و سبت و تپنی و بقراری که
 و نیز روگ و سبت و پیر و نفع شکر و خون که از در افتند املیت را نیز دفع کند و برای چشم فائده تمام رساند و فریبی و سنی افزاید و خوشی حاصل کند و جمله
 زائل گرداند و دیگر عقیمه بسیار فائده رساند و از سر نوحمل پیدا آید و گرسنگی و زور را افزاید و وجود سبک صاف شود و پیر نیز بیا یکدس و سبت
 رساین لازمست درین ترکیب نیز همان گفته اند و این را ببندی کن بچشاند و لوه گویند اما بدانکه چون از عمل کردن علاجهای مختلف گرسنگی مرض
 زیاده شود و بلغم نائل گردد و مرض برود بداند که در مرض غلبه باد دست برای نفع آن نوع شیر بز باشد که شیر بز دستند بد شیر یاده گاو و در
 پنج حصه آب انداخته بچشاند تا آنکه جمله آب سوخته شود و شیر خالص بماند آنگاه در آن شیر مقداری شکر انداخته بچشاند ازین غلبه باد و زائل گرد
 و نیز باید دانست که علاجهای دیگر برای دفع تلخ که آن نوع تپ را تپ چرمانه گفته شده است برای دفع کفتیت نیز در کار بندند نافع آید و الله اعلم و حکم
 فصل پنجم در مرض راجر وگ آن تپل بر دو قسم است قسم اول در علامات مرض مذکور بدانکه حمت مذکور بالواحد عمل پیوسته بسیار است و
 بسیار زخمها پیش روی این زخم اند بدین سبب است که این مرض و دور گردانیدن آن بغایت مشکلست و این مرض از زبان من راجر وگ آن
 گویند که چند نام راجه بود در نامک هند و اول این زخم است او را شده بود آن نسبت کرده بدان این مرض را راجر وگ نامند و این مرض از رگ راجر نیز
 گویند از آن جهت که باد شاه جمیع امراض است و این مرض را سو کچه هم نامند از آن جهت که هفت دهات را خشک میکند و گاهی نیز نامند از
 آن جهت که بان هند عبارت از آنست که بواسطه این زخم را بدین اسم خوات که قوت و قدرت مردم مستغنی میگردد و این زخم بعضی ازین چهار چیز
 میشود از یک روده و جوی و ساس و کچک آسن یک روده عبارت از نگاه داشتن یکی از بول و غائط و فراط و فازه و دوم و آروغ و تپ و عطسه و
 گرسنگی و تشنگی و خواب و اشک باز ماندن از جماع با کمال خواش آن و جوی عبارت از نقصان دهات است و ساس عبارت است از بیگانه شدن

معدن الشفا رسکندرشای
 فصل پنجم در مرض راجر وگ

بچشاند

بامکه خارج از طاقته بود و چنانچه کشیدن کمان زور تر و کجاست عمارت است از خوردن طعام گاهی زیاد و گاهی کم از مقدار و از خوردن روقت و غیر روقت
 و طریقی حدوت زحمت مذکور بعضی چهار چیز منظره را نیست که اول یکی از بیکی موده و ساسن کجاست سهرسته غایب فاسد میگردد و خصوصاً کف که غلبه
 آن از دیگر اخلاط زیاد میشود و از آن منافع خلاصه طعام سرد و میشوید پس خلاصه طعام اندام سلامت نکند و از عدم سهرسته خالصه مذکور خون
 نقصان یابد و از نقصان خون گوشت و از نقصان گوشت چربی و از نقصان چربی استخوان و از نقصان استخوان مغز استخوان منی
 از نقصان منی اوج نقصان می پذیرد و زحمت مذکور بسیار میگردد و آنکه از کثرت جماع منی نقصان شود و از نقصان منی مغز استخوان و از نقصان مغز استخوان
 چربی و از نقصان چربی گوشت و از نقصان گوشت خون رس کم میگردد و زحمت مذکور بسیار میگردد و علامت این مرض که پیش ازین وقت پیدا میشود
 آنست که دم پیدا آید و اندام در دکن و کف از دهن بیرون افتد و کام خشک گردد و قوی آید و نقصان پذیرد و قوی که میجوستی بسیاری خوردن و نماید پس
 سرفه و ندراتی پیدا شود و چشمها سفید شوند و غیبت خوردن گوشت بسیار شود و غیبت زمان شهنوت شوی بسیار شود اگر در مرض مذکور راسی نقصان
 شده است و در مرض مذکور در خواب برزخ و در گرس بوزنه و طاوس و شاهین و طوطی خود را سوار بین و آب حوضها و جوهرها را خشک در خان جنگل اسوزان و شیر
 در خواب بیدار علامت این مرض که بوی ازین وقت پیدا آید آنست که در پهلو و کتف درو بسیار زخیزد و در کتف دست و کف پای سوزش مثل آتش پیدا آید و
 نوعی از تپ که بپند می آید از سر لیسک چرگونین حادث گردد و اگر درین زحمت غلبه با زیاد بود علامت آنست که آواز حلق تباه شود و در پهلو کتف
 بسیار شود و درین هر دو عضو نقیاش پیدا آید و اگر غلبه تلخه زیاد بود تپ ناپاک بسیار شود و اسهال بود و خوی یا خون افتد و اگر غلبه بلغم افزون باشد
 سر گران شود و آرزو بر طعام نباشد و سرفه پیدا آید و گلو افتد و اگر در مرض مذکور سهرسته غایب علامت غایب سهرسته غایب باشد یا از جمله آن سرفه و
 ایتسار در پهلو و تباهی آواز حلق و نا آرزوی طعام و تپ که آن شش اندو دنیا از جمله آن تپ و سرفه و افتادن خوی مخلوط بخون که این سلسله باشند روقت
 و زبری مرض سخت که افتاده باشد مرض مذکور را دو بود اگر با وجود این علامات قوت و زبری مرض سخت نقصان پذیرفته باشد بدو با برگردد و هر ضعیفیکه
 بسیار خورد و روز بروز لاغر شود و شکمش جاری باشد و حصین او آماس گندناز نیز لا و او شمرند و هر ضعیفیکه شمش سبب شود و آرزو بر طعام نکند و
 آرزو ده ساس که نوعی از زحمت در سست او را پیدا آید و قوی بسیار کند ولی به شواری آنرا نیز لا و او دانت و علاج برلی مرض مذکور باید کرد که جوهر خس
 گرسنگیش بر جای باشد و زبری بود و در گفته طبیب باشد و زحمت مذکور از بسیار جماع کردن از بسیاری اندوه و از پیری و مانده شدن بزور کردن از سبب بسیار
 راه راندن از غلبه ضعف جراث و خشکی و ترقیق درون سینه میشود علامات هر یکی ازین انواع مذکور گفته می آید بدانکه اگر از کثرت جماع این زحمت
 حادث شود و نشانیهای نقصان منی که بالا گفته شده است پیدا آید و از نقصان منی دیگر معاتمان نیز بترتیب کم گردند و اندام مرض مذکور زور و خشک گردد
 و اگر از اندوه بود و بوجد دست گردد و غلبه تحریر باشد و دم بسیار آید و زحمت منی دیگر هم علامات را جوگ که از کثرت جماع حادث میگردد پیدا آید
 و اگر از سبب پیری حادث شود مرض مذکور لاغر گردد و حرکت و کار کردن نتواند و بلرزد و آرزو بر طعام نکند و آواز حلقش مانند آواز یک از کاسه
 شکسته آید و بلغم در حلقش چسبیده باشد و بلغم مذکور را کرات مرات انداختن خواهد بود چینی بیرون نماند و اندام گران باشد و هیچ چیز خوش نیاید و آب ازین
 و بینی روان شود و اندام خشک گردد و عقل و زور و حواس خمس نقصان شوند و اگر زحمت مذکور از بسیار راندن راه حادث شود و زحمت مذکور
 و پوست اندام درشت خوشن گردد و در کثرت خوردن و سهرزه و گلو خشک شوند و اگر از زور کردن و کار قوت زحمت مذکور بسیار آید اکثر نشانیها همین نشانیهاست
 را جوگ که از بسیار راه راندن شود باشد و جمله علامات آنور و حجت جز ترقیق سینه نباشد و اگر از جراث پاشگی خون بسیار رود و در مرض مذکور زور و خشک
 و او طعام ناک خورد و را جوگ مذکور که او را پیدا آید و او باشد و اگر سبب ترقیق درون سینه از عملی چنانچه کشیدن کمان زور و زحمت و برداشتن بگرا
 و گشتی گرفتن بازو و آرزو از خود و از بلندی افتادن و گرفتن ستور چون ستور در حالت دو دنگی باشد و سخت آواز بلند کردن بسیار راه رفتن و بسیار
 شکار کردن بسیار ریاضت و ورزش کردن بسیار جماع کردن خوردن طعام خشک اندک مانند این کار با کردن زحمت را جوگ که آنرا در حجت گویند

پیدا آیند و علامات او آنست که سین چنان در دکنه گویا که شکافته و سوخته میشود و در پهلو درد خیزد و وجود خشک گردد و باز ز دوستی و در خوبی رنگ تن
 گرسنگی روز بروز کم گردد و تب پیدا شود و اندام در کن و فرحت و خوشی نماید و کف سیاه و ام و زرد و ام با بوی زشت گاهی غلیظ و با گره بلغم و گاهی تنک
 با خون از دهن کرات مرآت برودن افتد و اسهال شود و این علامات پیش از حدوث و مرض مذکور با غلبه باشد و بعد از حدوثش با غلبه باشند و اگر درین مرض
 در سینه درد خیزد و خون قی شود و سرفه حدوث نماید و مریض را غرر گردد و بول با خون آمیخته کن و در پشت و پهلویش درد باشد ولیکن جمله نشانیهای مذکوره
 با غلبه نباشد و مریض را زور و گرسنگی باشد و رحمت مذکور حدیث العمید و دشایان داری باشد یعنی انزال زائل گردد و اگر علامات مذکوره با غلبه
 جمله بعکس باشد پس مرض مذکور را پذیر نباشد و او را در کف حفظ خدای تعالی حواله بکنند و او را از مرگ او بکنند که عم آخرت بخورد و اگر راجوگی جوان باشد
 اگر چه طبیب حافظ او را علاج کند مریض مذکور از هزار روز زیاد تر قیسم دوم در علاج مرض مذکور بدانکه اول مریض بر دست خود باشد و گرسنگی
 نیک بود و زهره نیز باشد و قوی و تن آرد بود باید که بیار و بای جنگلی سال بر نکند و روغن بز و میش بز و مریض مذکور را بخورد تا نماند امش و بعد از
 چرب گردد بدهد به علاج نرم قی و اسهال بکنند و ناس نیز بدهند و غذای مریض مذکور از جو و گندم و برنج سالن شور بای گوشت بسازند و اگر گرسنگی
 مریض از زیاد بود و حتماً یکسبب جروگ پیدا می آید حادث نشد باشد غذائی دهن که فربه گرداند و مریض اینتر زائل کند باشد چنانکه گوشت زراغ
 و بوم و لاسو و گربه و خرطین و مار و شیر و سوسمار و شاهین موش و گوس و دیگر حیوانات که گوشت خوار اند یا خرنده باشد لیکن گوشت جانوران مذکوره را
 با روغن سر شفت و نمک سنگی دیگر علاج به طریقی که خوب بچخته شود و پیزند و بخوراند و نیز باید که مریض مذکور را بنوعی این گوشت بخوراند که درین معنی آگاه
 نباشد بلکه مثلاً اگر گوشت زراغ بدهند بگویند که گوشت دراج سیاه است و اگر گوشت مار بدهند بگویند که گوشت مای بام است همچنین انخا و گوشت
 حیوانات دیگر بکنند تا مریض را که همت بخاطر نیاید و شربت ارشٹ ساخته بوشان بدهند و بعد از آن که مریض مذکور را بر گرفته
 باشد جو شانیده کیشب بدارند و بدهد خشک کرده و ساسیه از آن جو آرد سازند پس از آن آرد طعام ساخته بخوراند و اگر مریض مذکور را غرر و باید
 در آشام برنج روغن بز و میش اندازند و بنوشانند نوع دیگر است معی و فلفلین چاپ و برنگ هر سه را متنسای است و بار یکس کرده باشد
 و روغن ستور بخوردن دهند نوع دیگر حیوانی که گوشت خوار اند گوشت اینها را بچوشانند و بچوش مذکور روغن بز نیز چون بچخته شود باشد و چون بچوش
 بخوراند نوع دیگر انگور و شکر و پیل در از هر سه را برابر گرفته و آس کرده باشند و روغن کبچا آمیخته بلیسانند نوع دیگر پوست خج اسکنده که بخی سیاه
 و ماش هر سه را متنسای گرفته و بار یکس آس کرده از آن نان پیزند باشد و روغن بز خوردن دهند مریض مذکور صحت یابد و فربه گردد نوع دیگر در شیر
 بچ اسکنده را انداخته و بر نمطیکه شیر را با دار و جو شانیده و فصل تب گفته شده جو شانیده بنوشانند و یا از شیر مذکور روغن بکشند و آنرا با شکر آمیخته
 بوقت فجر بنوشانند و بالای آن شیر باشد که آمیخته بنوشانند نوع دیگر پوست خج اسکنده و جو که صغیر نوع سبب متنسای گرفته و آس کرده
 و از آن آبته ساخته بر تمام وجود مریض مذکور بمالند نوع دیگر بالنسه با بچ و برگ و شلخ گرفته و جو کوب کرده بچوشانند و جو مذکور با روغن کز و پیزند
 گلهای بالنسه نیز باب آس کرده بچین تر ساخته اندازند و با تش نرم پیزند چون روغن حریف بماند آنرا باشد خوردن دهن و لیکن مریض مذکور را باید
 که از صفات پی پی کند و ازین رحمت راجوگ در سرفه و پند رنگ نیز دفع گردد نوع دیگر موم زبرون کسج و باد در بول بسکینه و موم سپید و خور
 و گلکته می کنار و بجانگی و پارسی و قهر و سونف هر سه را متنسای گرفته و جو کوب کرده و جو شانیده بچوش بکیند و روغن ماده گاو که چهارم صغیر
 آن باشد بنیدازند بدهد بلیله و چاپ و قهر و در دو دار و نمک سنگ هر سه را متنسای گرفته و باب آس کرده بچین تر ساخته نیز اندازند و بنید چون بچینه
 مقداری روزینه خوردن دهن ازین نیز مریض راجوگ و بر پیوندی دفع گردد نوع دیگر سیر یا در شیر انداخته بچوشانند و بنوشانند لیکن اول بار اندک
 اندک بخوراند و بیشتر هر روزی تند تر بچ زیاد گردد نوع دیگر اگر پیل در از ویانچ گاشکری در شیر انداخته و جو شانیده بلیله و پیزند
 بخوراند فایده سیدکور حاصل یابد نوع دیگر سلاجیت صاف کرده مریض مذکور را بخوراند صحت یابد اکنون پند دار و بر سلاجیت

در علاج مرض راجوگ

رحمت مذکور از طب بنسین نوشته گفته می آید بدانکه اگر مرض مذکور برزور باشد و غلبه اخلاط فاسد در او بسیار بود اول آنرا بخ تدر فائده کنونی فی اسهال
 و هضم و ناسن نوشانیکن داروسه چون ازین تدبیر یاد در وقت مرض مذکور صاف شود و بعد اسهال آردی کنند و اگر مرض مذکور را لغو باشد این تدبیر را
 نباید کرد و اگر نه باک گردد زیرا چه بدین تدبیر با منی کمی افتد و قوت کمی بر سبب منی است چون منی کم شود مرضی که لغو و مختل قوت گردد و حیات کم بود
 بقوت سستگی زایل گردد نوع دیگر پیل دراز و جو و گاهی و سن می رانار و آمله هر همه را متساوی که جمله کچمه باشد و گوشت بز نزد و حصه جمله کچی کرده در شربت
 آب انداخته بچشاند و چون کچمه بماند صاف کرده جوش مذکور بگیرد در آن روغن گاو انداخته بنزد چون نخته شود روزی نه مقداری بخواند ازین رحمت
 راجوک و شرش نوع پنیس مرغ کرده و این جوش را بسندی کهنک جو کچمه گویند نوع دیگر گوشت بوزینه خشک ساخته و آس کرده در شیر بز انداخته
 روزی نه نوشاند ازین رحمت مذکور اگر چه قوی باشد فی الحال برود و خوب است و اگر بهر نگو گوشت آهو و یا گوشت بز را با شیر بز خوردن دهند
 نیز صحت یابد نوع دیگر سمول و بریار ادراسن و پیکر بول دیدار و سن می هر همه را متساوی گرفته و جو کوب کرده بخوشاند بعد جوش انجام نخته مرض را
 بنوشاند ازین رحمت مذکور که بادیه و سرفه و در پهل و در سرباشد دفع گرد نوع دیگر پوست ارجن و پوست خج کشکری و تخم کونچه این هر سه را
 متساوی گرفته و آس کرده در شیر داده گاو بنزد و در آن روغن بز و شکر انداخته بنوشاند نوع دیگر سرون و کد حیرت و سید انجیر و بالنه جوک و
 رکبک خشک بخون و ستر اول بلای کن و منسپی و کسائی خرد و کسائی بزرگ و بند عاسنیگ و سگونی و بار شونی و کونچه و بریار هر سه را بر گرفته و
 جوشانیده یا آب آس کرده بخواند مرض مذکور نیکو شود و اگر بدین ادویه روغن نخته بخواند صحت شود نوع دیگر سمول پیل دراز و کشنیز و سن می و
 تخم بره بر گرفته بنوشاند و درین جوش تخم توج و پتوج و دانه الایچی خرد و ناک انداخته بنوشاند نوع دیگر لیس ابگونید گوشت و شیر روغن بز را بسندی
 بخورد و گو سپندان را بچاند و سکن گو سپندان بنسبت رحمت مذکور دفع شود نوع دیگر شش درم لک آب بز و آس کرده روزی نه نوشاند ازین نقصان سخن
 دفع شود نوع دیگر جنونی و در و بجمیده و اسکن و و خارباز گون و ارنی و لمی و بریار و بلای کن شرف سبج کتان باش کج و نیم هر گشته هر همه را متساوی گرفته
 آس کنند و با آن و حصه آرنجیا بنزد و روزی نه باشد و جزوات آسنجه بطریق آسنجه بر اندام مرضی بمال ازین مرض مذکور قوی و فریاد در این علاج را بسندی جنونیا و
 او برین نامند نوع دیگر کشکری کچمه و سول چون چند پیل دراز سه چند و دانه الایچی خرد چهار چند و تخم کونچه چند بگیرند و بار یک آس کرده باشد و روغن داده گاو
 بلیسانت ازین دره سرفه و پت و در پهل و نقصان اگر سنگی و نا آردی طعام و سوزش دست و پایی و روانی خون که از دهن باشد دفع شود و او را که فرد از
 زبان رفته باشد نیز ازین باز آید و این بخون راست پیل و چون گویند نوع دیگر تالپسته کچی و قطفل گردد و چند و سن می سه چند پیل دراز چهار چند
 و نیسلو چون پنج چند و تخم و پتوج از هر یکی می تالپسته شش چند از پیل دراز شکر تری بستانت و چهار آس کرده و آسنجه بدارند و مقداری روزی نه خوردن
 ازین دره سرفه و نا آردی طعام و مفضل پند روگ و سنگرینی و کچیرک و پتقی و روانی شکم و در بند با شکم جمله دفع شوند اگر سنگی افزاید اگر از
 شکر خنک بکنند و در آن حق دار و های مذکوره انداخته غلظت انداخته حق سابق سبکتر باشد و این بخون را بسندی تالیسا و چون گویند نوع دیگر
 تالپسته و خیره و سن می و قطفل و دانه انار و تریک هر یکی یکان پل و اجمود و کچیل و جوانی و ابلبیت و پیلول برنگ ناک کدیر و چاب سوسیر کشنیز و زیره
 و تخم و پتوج و دانه الایچی خرد و نیسلو چون هر یکی ربع پل بستانت و آس کرده باشد شکر تری که دو چند جمله دار و با باشد آسنجه بدارند و مقداری روزی نه خوردن
 ازین پنیس و ق و علت دل آسنتر که نوعی از رحمت باد دست و سوزش بول زردی اندام و لیمک و هر شتا و نوع رحمت باد و هر چهل نوع رحمت
 لکچ و هر سبب نوع علت باغ و مهر یازده نوع علت گلو و پت و در دنا سوره و بکن رو تبا می آواز حلق و در دنا لکچلی دفع شود و این بخون را بسندی
 هما تالیسا و چون گویند نوع دیگر کافور جو دانه و تخم و پتوج و گول و جوز بویه هر یکی یکچند و قطفل دو چند و ناک کدیر سه چند و پیل دراز چهار چند
 و پیل دراز پنج چند و سن می شش چند بستانت و چهار بار یک آس کرده و مقدار وزن جمله ادویه شکر تری بیایند و مقداری روزی نه خوردن
 برای ضعیف دلین بخون مغز و قوی است در رحمت دق و سرفه و تبا می آواز حلق و دمه و گوله و بولاسیه و قی و علمهای گلو دفع گردد و در این بخون

علاج از طب بنسین

در روانی خون که از دهن باشد کج و نیم هر گشته هر همه را متساوی گرفته

تالیسا و چون

تتم خوردن تواند و در طعام آنچه خوردند و این است که را در چورن نامند نوع دیگر بچقن جو زوبیه و برنگ چتره و گنجه و تالپستر و سندھی
 مندل قرظ لعل و زریه سیاه و بلبله کافور و آمله و قلعین و منسلو چون سنج و پتیرج و دانه الاچی خرد و ناکه سرکی سدر و بنک هفت پل و بقدر اجله دار و تاسکر
 بامیزد و مستطالی روزینه خوردن سندان این سرفه و در وقت نقصان گرسنگی و جمله علت های یاد و باغرم دفع شود و این همچون را جانیا و چورن نامند
 نوع دیگر کار سینه دار چن اسکندره و ناکه پلا و بچکر سول گامی جمله انسانوی گرفته و بهایه اروپای تالیسا و چورن که قبل ازین سطر شده است یکجا کرده
 آس کتفه و بار و غن سطور و مشک ملیسا از این را بزرگ دفع شود و این همچون را سکناد چورن گویند نوع دیگر شیر بز و جوش بانسه نرم و گامی مشکانی
 بستند و دران روغن ماده گاو باندازند اسکندره و گلشکری و ارچن و پیل دراز و پیلول و چارک چتره و سندھی و بچکر مول هر سه متساوی گرفته
 و باب آس کرده نیز اندازند و بنیزند چون نخته شود مقدار روزینه بخورند از این را جرگ بزودی زائل گردد و این روغن را بانسا دکهرت نامند نوع دیگر
 بریار و سرون و بلالی گنده و آمله هر سه متساوی گرفته بچشانند و جوش مذکور را در روغن ماده گاو باندازند و نیز دروهای مذکوره و نمک سنگ آباب
 آس کرده اندازند و بنیزند چون نخته شود نگاه دارند و ازین روغن ناس بدیند و این روغن را بلاد دکهرت گویند بچقن تر از ان خریا و سریری و لشی و بچا
 و پیل دراز روغن گاو و نخته بخورند ازین پد و افتادگی گلو و سرفه و درم و اجروگ دفع شوند و این روغن را کهر حوراد دکهرت گویند نوع دیگر دانه الاچی
 و اجود و تر بچله و سار چوب کچیر و سار چوب نام و آس سار چوب سال و برنگ بلادر و چتره و سندھی و فلفلین و مومخته و اسیری هر سه برابر گرفته و بچکر
 بچشانند و جوش مذکور بستند ازین جوش مقدار یک ادعک در مقدار یک پر سخته روغن ماده گاو انداخته بنیزند چون نخته شود مقدار سستی پل شکر تری
 و شش پل بچقن منسلو چون دو چن از روغن مذکور شد خالص دران انداخته و مخلوط ساخته نگاه دارند و روزینه نهار یک پل ملیسا نند و بالاسه آن
 شیر ماده گاو بنوشانند ازین دار و غنل و عمر میزاید و فساد هر سه خلط دفع شود و زحمات را جرگ و زردی اندام و بچکند برود در خوردن روغن مذکور
 ازین چیز بر سینه و طبیعت اگر این دار و دمام خوردن ضعف پیری اثر نکند و این روغن را بنی ایلا استخه کهرت نامند نوع دیگر جوانی و تریک
 و سنن صبی و ابلبیت و دانه انار و کتار و آمله هر یکی سه گان درم و کشنیز و نمک سوخل و زیره و تیج هر یکی یک نیم درم و صد و یک عد پیل دراز که در سینه
 دو صد عد پیل گرد بگیند و آس کرده و دران مقدار چهل و هشت درم شکر سپید اندازند و چورن سازند و مقدار روزینه خوردن در این بن
 زبان صاف شود و دل رانفع رسد و آرزوی طعام پیدا آید و زحمتهای دل و پیه و درد دپلو و اسهال و نفخ شکم و درم سرفه و بواسیر و سنگینی شکم
 دفع گردند و این استخوانی کھا و چورن گویند نوع دیگر گامی و کلید و نمبول خرد و بریار و بانسه از هر یکی ده پل بگیرند و جو کوب کرده در هاون
 آب بچشانند چون لیخته بماند در روغن که یک سخته باشد اندازند و پیل دراز و نمک و لشی و لود و بالا و اسیر و سپر و پار صبی و چرانیه و تریمان نیل و نم
 که کھا و کبود میشود و مومخته و اندر جو و سندھی و کشکی و جو اساتج و پتیرج و بیج بانسه هر یک شش گان درم بگیرند و باب آس کرده نیز اندازند و هاون
 از روغن مذکور شیر بز نیز بیا کنند و بنیزند چون نخته شود نگاه دارند و مقدار روزینه بخورند ازین را جرگ که قوی باشد و کتبت که از غلبه
 هر سه خلط شده و درم و سرفه و لاغری که از سبب جراحت شده باشد و ناک دفع گردد و این روغن را امر تاد کهرت گویند نوع دیگر جیوتی
 و لشی و انگور و اندر جو و کچیر و بچکر مول و کشانی خرد و گو کھر و و بریار و نیل و فرقی که گلهای او کبود میباشند و ستم آمله و تریمان و جوان
 و پیل دراز هر سه متساوی گرفته و باب آس کرده در روغن ماده گاو باندازند و بنیزند چون نخته شود نگاه دارند و مقدار روزینه خوردن در
 ازین جمله علت های یک از را جرگ حادث گردیده باشد جلگی دفع شوند و این را جو نقیاد دکهرت نامند نوع دیگر گوشت بز جوان مقدار صد پل در
 هشت چندان انداخته بچشانند چون لیخته بماند یک پر سخته روغن ماده گاو باندازند و برده و سید و ماسک و جو ک و کالونی و
 کچیر کولی هر یکی گان پل گرفته و باب آس کرده نیز اندازند و بانس نرم بنیزند چون نخته شود و سرد گردد و بجایه نخته صاف کرده بستند و نگاه مقدار
 هشت پل مصری و چهار پل شد دران انداخته و مخلوط ساخته نگاه دارند و بوقت صبح مقدار یک پل خوردن در این را جرگ اگر چه سخت تر است

تومی بوده باشد تدریج دفع شود و زور و گوشت و منی و هفت دعوات روز بروز افزون گردد و اگر سنگی زیاد گردد و این روغن را بنویسند و کله در کله است
گویند نوع دیگر در سمول اجوب کرده بچوشانند و پخته جوش مذکور و یک پخته جوش گوشت بز و یک پخته شیر ماده گاودان جمله در یک پخته روغن زرد
اندازند بعد بریار آب سائبه کجوق تر ساخته نیز اندازند و باکش نرم بنویسند چون نخته شود نگاه دارند راجرگ که از رسیدن خم حادث شده باشد
از خوردن این روغن جلگه و رشود ازین دمه و سرفه نیز دفع شود و این روغن را بنویسند با کله در کله که در ت ناست نوع دیگر صندل و یالا و کله و کوه
پارسی و جیبیک و پدیا کله و جیبیکه و چوب نازد و دیوار و کپور و دانه الیچی خورد و نازک کیده و سیرج و ملیکیه و انگلی و چیر و کنگول و برنگ و موخته و زرد چوب و اریله
و کلینتر و کلینتر و کنگول و فرشل و عود و زعفران و سنج و زینکا و نلکا هر همه مساوی گرفته و با آب آس کرده در روغن کجوز بنویسند چهار چین از روغن کجوز
نیز اندازند و شیر لک خام که برابر روغن مذکور باشد نیز اندازند و بنویسند چون نخته شود بداند و وقت حاجت مقداری بر اندام مریض بالنه ازین با صحر
و پ و راجرگ و جمله انواع در شکم دفع گردد و ازین فریبی اندام نیز حاصل آید و عمر دراز شود و نیز آنکس که این روغن را بر اندام خود مال خلائق ادا
و دست دارند و این روغن را بنویسند چینی نازد و تیل گویند نوع دیگر سیرج و روغن کجوز شیر ماده گاودانه مقدار چهار چین از روغن بدو بوده باشد بنویسند
و سحر از ان ملطی نیز انداخته باکش نرم بنویسند چون نخته شود بجا میخیزد استانت باز در روغن مذکور دیگر شیر و سحر تیر بر مقدار اول بنویسند و نیز بجا
نخته بستانند همچنین سحر تیر و شیر مقداری که در اول کرت انداخته بود نیز در روغن مذکور بنویسند و بنویسند با صحر و بنویسند نگاه دارند و مقدار
مریض مذکور را بنویسند و بر اندامش نیز طلا کنند و در بینی او چکانند ازین جمله طلا در راجرگ نیز دفع گردد و این روغن را سستیا و تیل گویند و اگر مریض مملو
بایر تا پاک بود و دلخواه باشد از لاجبیا و تیل که در فصل علاج زحمت بچکان گفته شده است استعمال باید کرد نوع دیگر سیرج و سولف کله ناپال
و بریار از سنگینی اما شونی ماکه فی هر دو جنس پیل دراز و خشک هر دو کثافی و کار اسنیگه و هم آمد و انگور و چینی و کجوز مول و عود و ملیکیه و کلینی و زرد
و برده و جیبیک و کجوز و موخته و کدو و صیرنه و سید و هاسیر و دانه الیچی خورد و بجا ببول و صندل که بلالی کند و سیرج باشد کاکولی و کجوز کاکولی و کجوز کله
هر یک مساوی گرفته و جوب کرده در چهار چین آب ناخته بنویسند و با نصف بعد و آند نخته که هر یک بوزن یک نیم درم باشد نیز با نازد و بنویسند چون
بازند که شیر دار و با بیرون آمدن و پلهای شیده شده اند نگاه فرود آرند و آنگاه کشیده بارند و شیره باقی دار و با شلیب بستانند خسته با از آلهای مذکور
در کوه شورش پل روغن کجوز بریان کنند لیکن نرم بریان کنند چنانکه سوخته نگردد پس در جوش داروهای مذکور بچاه پل شکر سفید ناخته خلاب کنند
آلهای مذکور در جلاب اندازند و بنویسند چون غلیظ شود فرود آورده سرکن پس مقدارش پل شکر و چهار پل سحر و چوب پیل را از وی یک پل
ناگ کیده سیرج و سرج و دانه الیچی خورد باز آ نخته و آس کرده نگاه دارند و مریض مذکور را تا راجرگ و طعام متعاد نیز بخوراند ازین همچون رساین سستی
و دفع گرداند و ازین دمه و سرفه و لاغری که بسبب رسیدن خم شده باشد دفع گردد و سرفه و خردک را فرزند و آواز حلق که تباه شده باشد نیک شود و
علاقت دل سینه و سرفه و زردی رنگ تشنگی و زحمتهای بول و غلتهای منی دفع گردد و عقل و حفظ و خوبی رنگ نام و عمر و زور و قوت باه افزایش
حواس قوی تیز گردند اگر گنجی پیرخانه بر آرد و در ان خانه مدخل باد نباشد و در ان بماند و هیچ اندیشه را بر خود راه ندهد بعد این دار و بخورد پیری بد
و موی سفید سیاه گردند و از سر جوان شود و این علاج را بنویسند چون برسا اول گویند نوع دیگر کیمیا با شیر ماده گاودانه گاودانه و شیر ماده گاودانه
و بعد هضم شدن دار و سیرج نخته از ان مثالی سالی شیر ماده گاودانه خوردن در سن ازین راجرگ که از سبب ترقیدن سینه حادث گردد و آنرا آورده جهت
گویند دفع شود و اگر مریض را در پهلوی مشانه و غلبه تلخه نقصان گرسنگی باشد لک خام را با شراب بنویسند و مریض با شکر و نیز از جهت دفع زحمت
رجهت موخته و اتیس و پارسی و کله هر همه را مساوی گرفته و با آب آس کرده با شراب بنویسند و دیگر نوع دیگر کیمیا با شیر ماده گاودانه گاودانه
بنویسند بعد از ان سمول از شیر ماده گاودانه و سر کرده از ان شیر جزات سازند و روغن از ان کشیده بستانند در روغن مذکور شمشاد و پل از ان ناخته
بلیستان ازین آواز حلق نیک شود و راجرگ دمه و سرفه و زردی و پهلوی و سرفه و در کتف دفع گردند ازین علاج را سمول سست کله کله گویند نوع دیگر

پیل در روز پیلول چاب چتره و سندی و جواکها هر سه را مساوی گرفته و با آب آس کرده در روغن ماده گاو که چهار چندان باشد بنزد شیر گاو که چهار چندان
از روغن کوبیده باشد نیز بنزد و با آتش نرم بنزد چون سرد شود در آن شهابان از نذخجرات ازین و از حلق نیک شود و راجر و ک نیز فرغ کرده و این روغن را
کهر تک کهرت نامند نوع دیگر مله می و بریار و گوی و پخول خرد جدا در و حاصل در دیگر می کنند و در چهار چندان انداخته بچوشانند تا آنکه کوی بماند
انگاه بجا مخته جوش مذکور بستند و جوش مذکور را در روغن ماده گاو که یک ادعا کباب باشد باز از نذ شیر ماده گاو که چهار چندان روغن ماده گاو باشد و شیر
آند و شیر بلانی کند و شیر و شکر که هر یکی بمقدار روغن مذکور باشد نیز با نذخجرات ازین چینی کن ساخته نیز با نذخجرات ازین چینی کن ساخته نیز با نذخجرات ازین چینی کن ساخته
روزینه خوردن در این راجر وک یا جمیع علتها نیک با نذخجرات ازین روغن را یا راس کهرت گویند نوع دیگر خسک و جواکها و منگونی
و ماشونی و موسانی و جوقون و ما کعبی و پیرا سیریک یگان بل گرفته و درده چنان آب انداخته بچوشانند چون بچند بماند بگیند و در یک چتره روغن گاو
باندازند و چون از روغن مذکور نیز با نذخجرات ازین روغن را یا راس کهرت گویند و در چهار چندان انداخته بچوشانند تا آنکه کوی بماند درم باب
آس کرده نیز با نذخجرات ازین چینی کن ساخته نیز با نذخجرات ازین چینی کن ساخته نیز با نذخجرات ازین چینی کن ساخته نیز با نذخجرات ازین چینی کن ساخته
و فرغ کرده و این روغن را کوه کهرت نامند نوع دیگر یک چتره شیره بالنه بست و چهار درم بحق پیل در روز بست و چهار درم روغن ماده گاو و نذخجرات
درم شکر جدا کوی کرده با آتش نرم بنزد چون سرد شود در آن نذخجرات ازین روغن را یا راس کهرت گویند و در چهار چندان انداخته بچوشانند تا آنکه کوی بماند
در کتیت و تب و در دپهل و در دول دفع شود و این را نانسما اول گویند نوع دیگر بریار و اسگنده و کهمار و سترا و ک که جمیع هر سه را مساوی گرفته و در
باشیر ماده گاو و بنوشانند ازین زحمت مذکور دفع شود نوع دیگر دران الاچی خرد و تبرج و توج و انگور پیل در از هر یکی ششکان درم و شکر تری بله می و خربا
هر یکی دو از ده گان درم و جله ابار یک آس کرده و باشد آنچه یگان یگان درم را فلو لها بنزد و یکی روزینه خوردن در این زحمت مذکور و در نذخجرات
و تب کتیت و تب و بیوشی و تبی که محو استی سپاری خوردن بیاید و در آن سردانی خون که از زمین باشد تشوکی و در دپهل و نا آرزوی طعام
پیه و ماندگی و در روزان دفع کنند و خوشی و آرام حاصل آید و آب منی افزاید و این علاج را یلا و کتلی گویند نوع دیگر در روغن ماده گاو جوش مله می و گلشکری
باندازند و در دپهل در از دچهره هر سه را مساوی گرفته و با آب آس کرده نیز با نذخجرات ازین چینی کن ساخته نیز با نذخجرات ازین چینی کن ساخته نیز با نذخجرات ازین چینی کن ساخته
بجوش بریار و گلشکری و ازین بحق تر از آن مله می بنزد چون نخته شود مقدار سی روزینه بخوراند ازین علت سینه و در بخت و کتیت و باد و دفع آید
و این روغن اهنی بالا کهرت نامند نوع دیگر درات ای سر گلشکری را بوقت سده نگامیک ماه در یک نکتی باشد کندیده بیارند و در خانه بدارند
که در آن مدخل زمان نباشد در روز اول مقدار سه درم گرفته و آس کرده باشیر ماده گاو و بنوشانند و مقدار سه درم هر روز زیاده گفت تا بهفت روز چون
سفر روز مقدار بست و چهار درم باشد بجزه زیاد و نکتند و همین بست و چهار درم روزینه بخوراند و پیل دران مقدار یک نکتند تا نذخجرات ازین چینی کن ساخته
دیگر بخوراند و نیز بعضی مذکور را باید که از جمیع پر بنیک بلکه در خانه همانند که اصلا در انجامد بل زمان نباشد و اکثر طبیبان حاذاق این علاج را ساین گویند
و ازین دار زحمت پیری نیز فرغ کرده و شکر اندام نفع شود و عمر دراز گردد و فریبی حاصل آید و اگر چه در زحمت راجر وک و تولد آن که سخت زشت اندازد
آمده باشد چنگلی دفع شوند و این علاج را ناکسپا ایدیه گویند نوع دیگر خسک اسگنده هر دو را مساوی گرفته در شیر نذخجرات ازین چینی کن ساخته و با نذخجرات ازین چینی کن ساخته
ازین زحمت مذکور و تب زائل گردد نوع دیگر پیل دراز و کاسنی هر دو را با نذخجرات ازین چینی کن ساخته و با نذخجرات ازین چینی کن ساخته و با نذخجرات ازین چینی کن ساخته
هر یکی شانزده درم و پنج کسار یک ادعا کتیل و پنج بل بست و پنج بل بست و پنج بل بست و پنج بل بست و پنج بل بست و پنج بل بست و پنج بل بست و پنج بل بست
چون نمی آن بماند بجا مخته بستند بجزه در آوند چرب که از بر روغن و شمد ملا کرده باشند جوش مذکور با نذخجرات ازین چینی کن ساخته و با نذخجرات ازین چینی کن ساخته
و بزنگ پیل دراز و نذخجرات ازین چینی کن ساخته و با نذخجرات ازین چینی کن ساخته و با نذخجرات ازین چینی کن ساخته و با نذخجرات ازین چینی کن ساخته و با نذخجرات ازین چینی کن ساخته
دیو دار و چهار بل یک چتره و شمد و آوند مذکور نیز با نذخجرات ازین چینی کن ساخته و با نذخجرات ازین چینی کن ساخته و با نذخجرات ازین چینی کن ساخته و با نذخجرات ازین چینی کن ساخته

درم

نوشانیدن ترنج بکنان و ازین راجوگ مرفودت و پدید نیست و گویند نقصان گرسنگی و بر مری سنگ نشاننده روه و زیادتى خصیه علت گاو و عله بینی
 و شتی خون چش فغ کرد و این را پس لاداسو گویند نوع دیگر آنکو یک پخته و مله شتی بست پل هر دو در آبی که چهارین جمادار و با با شند از خیزوشا
 چون کچصه یا ندیجا مینجیه بستند و جوش مذکور را در یک پخته روغن ماده گاو اندازند بجهه شتی دیگر و آنکو هر یکی یک پل از پیل مراز و پل با
 آب آس کرده اندازند و چهار چند از روغن مذکور شیر ماده گاو نیز اندازند و چون پخته شود نگاه دارند و مقداری روزینه خوردن هر روزین که در آن
 رسیدن خم حادث شده باشد و غلبه باد و تلخه که تپنا آورده باشد و در مده آندمای زهر و پلک شتی خون چش که کتبت جمله فرغ شوند و غریب الی
 و این روغن در ارجیاد کهرت نامن نوع دیگر شیر ماده گاو و شیر و آله شیر و بلای کن و شیر و بنشیند و شیر و دیگر درختان که شیر را باشند هر یکی را بمقدار روغن
 ماده گاو بستند و در آن بنیازند و آنکو در صندل و کتجن و زین و اسیر شکر تری و گل نیوشی و نیلو و قمری هر یک سه درم گرفته و با آب آس کرده بنیازند و
 بنیازند چون پخته شود فرو دارند و سر کرده مقدار شبت پل شکر آن بیانیازند و در آن الاچی خورد و ناک کیه سیریک شش دم گرفته و آس کرده نیز
 یاد کنند و نگاه دارند و مقداری روزینه خوردن دهند و بالای آن شیر و گوشت بخورند ازین رحمت مذکور و کتبت و ششی و نا آرزوی طعام و در مرفودت
 و تی و پوهی و سوزاک بول تپ دفع کرد و زور را فراید و آرزو بر طعام شود و این روغن را انبست بلاس گویند اکنون چندین نطبس رستاگرد
 چنانست گفته می آید زین پاک کرده و کن بعد صاف کرده و زگرشته و سونا کھی صاف کرده و براده آهن هر یک سه استادی گرفته و یکی کرده باشد و کچیا
 چهار پاس کحل کند و خشک کرده باز در شیر و مذکور حق کنند چنانست تقیه اده خشک کرده پس در میان دو شراب انداخته و مکر کرده و خشک کرده و با کحل
 کچیت بدین چون خود سر و شود کشیده دارند و مذکور بیکه نجهه آن مقدار که جمادار و با با شت سلاجیت سده کرده میامیند و مقدار یک دم روزینه بخورند
 و بالای آن سمنی فلفلین آس کرده باشد یلیسان ازین راجوگ دفع شود و این را سجا اهرت نامند نوع دیگر زگرشته کچصه و سیاب سده و جصه
 و مرادید صافند و جصه و بمقدار وزن این هر سه ادویه کند بعد صاف بگیرند و چهارم جصه سیاب سماگ بستند و در کحل انداخته یا سرکه هند
 کحل کرده غلوه بنند بجهه موازین که سرکه بندی در سبوی اندازند و غلوه ناکور در جامه سبته در آن سبوا ویزان کنند چنانچه در آن کاشی خوق بنام
 و سبوی مذکور را بر دیگران نشاندند زیرش آتش معتدل کنند چون تمام سرکه مذکور خشک شود سبوی مذکور را فرو بردند غلوه مذکور را کشیده در
 کحل انداخته و بسیار کحل کرده تا که خشک شود پس در میان دو شراب اندازند و آرزای کل حکمت تا که تمام مهر کنند بجهه میارند که تک سنگ آس کرده نمی آن
 در دیگر بزرگ که آن بگل حکمت گرفته باشد با اندازند و بالای آن نمک سنگ همان دو شراب بدارند و بالای آن شراب نمی نمک دیگر آس کرده داشته بودند با اندازند
 و بالای دیگران نشاندند زیرش چهار پاس آتش بت ریج برافوزند چون مرتب شود فرو دارند چون سرد شود و دای مذکور از شرابها کشیده در کونند
 یا قهر میاندان فیل نگاه دارند و مقدار چهار حبه روزینه بخورند و بالای آن سمن ده عد پیل دراز را با شت یا سمن ده عد پیل گویند بار و روغن گاو بخورند
 ازین راجوگ که قوی باشد آخر دفع شود و این ترکیب هر کانک رس گویند نوع دیگر سه حبه سیاب گشته و زگرشته کچصه و مس گشته کچصه و کت بعد
 و سمن سرتال که پاک کرده باشد هر یکی دو گان حبه بگیرند و یکی آس کنند و در خر مریا که در دست باشند آنها را شسته و پاک کرده داری مذکور بکنند بجهه
 سماگ را با شیر و تر آس کرده و همان خر مریا بدان فراهم کرده ببنند بجهه خر مریا در دو شراب انداخته و مکر کرده بگل حکمت مهر کنند و یک کوک که سبوی از
 طول و عرض سمن بقا یک دست بکاوند و با کت شتی در آن فراز کرده شراب بالای آن نند و بالای شرابهای مذکور پاچاک شتی دیگر فراز کنند و کچیت بدین
 و بالای آن فلفل در آس کرده باشد و با پیل گویند آس کرده بار و روغن زرد بخورند ازین راجوگ دفع شود و این رس اراج هر کانک گویند
 نوع دیگر سیاب گشته یکا سه لاس گشته یکا سه زگرشته و لقه گشته و سب گشته و مس گشته و آهن گشته هر یکی یکا سه سونا کھی پاک کرده و در آید و پوالی و سب
 هر یکی یکا سه جله اد کحل انداخته با جوش چیه هفت روز حق کنند بجهه خشک کرده در شت با اندازند و سب را که را با شت آس کرده بدان شت های مذکور
 مکر کنند و در میان دو شراب انداخته و آرزای کل حکمت گرفته به پاچاک شتی کچیت دهند چون سرد شود بردن آرند و در کحل انداخته هفت تقیه از شیر

علاج از طبس رستاگرد

اگر کسی در وقت سرفه و بیخوابی و سینه‌درد و سوزش در وقت سرفه یا نقره یا دندان میل نگاه دارند و مقدار چهار چاره خوردن در وقت سرفه
 آن میل را از اس کرده با شکر یا پسته بگردانند که در اس کرده باروغن بخورند ازین را جبروک و اندر برگ و آیتسار و تپ و در و پیر و سیت و سنگ سنی از بول سینه
 جمله علمتانیذ رفع شوند و این رس را در تن که کعبه توتلی نامت نوع دیگر سیاب پاک کرده کعبه دکن صاف کرده کعبه سهرورد و اور کعبه لاناخته کعبه
 بعد از کشته و سس کشته در آب کشته هر یک بوزن سیاب و نیم وزن سیاب مذکور آهمن گشته و یک آنست من که گوهر سیت بمقدار نیم وزن از آهمن مذکور است
 و اینجمله را با کعبه مذکور یکجا کرده در کعبه انداخته با شیره صندل و سبزه کندن لب و سبزه کندن لب و سبزه کندن لب و سبزه کندن لب و سبزه کندن لب و سبزه کندن لب
 در وی مذکور کعبه سینه انداخته قدری گرم کرده چون نمود بالای برگ کبک که گریه فرزند از کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
 بالا داده در کعبه چون سرد شود در وی مذکور کعبه
 چاره و کعبه
 از شیره کعبه
 کعبت با سینه چون سواک استیل شود از او نریز یا نقره یا دندان میل نگاه دارند و بمقدار چهار چاره با پسته از او شکر و زردین خوردن و سینه ازین را جبروک
 دفع شود و در حالت روزه که در آن حالت دار و ممنوع است اگر کعبه ازین رس با پسته در آن وقت سرفه و بیخوابی و سینه‌درد و سوزش در وقت سرفه یا نقره یا دندان
 دفع شود و این رس را در تن که نامت نوع دیگر سیاب پاک کرده کعبه دکن صاف کرده کعبه سهرورد و اور کعبه لاناخته کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
 در شمل بر دو قسم است قسم اول در علامات سرفه بدانکه از آمدن دود و یا گرد در حلق و بینی و از بسیار زور کردن و از خوردن غلظت خشک بر توانی و از
 جاری شدن طعام در جرای غیر خود و از سبب تاب خوردن و از نگاه داشتن بول و غلظت و چینه یا کعبه سینه آن ممنوع است چنانچه بول و غلظت و فائزه
 عطسه با دیکه ترا و اول با و گویند فساد می آید با دیکه ترا سپرن با و گویند با اول با و مذکور که فاسد گشته است پیوسته با و از کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
 شکسته بود از حلق یا بلغم یا تخم یا بدین هر دو بیرون آید و این را بهندی کاس گویند و آن هر پنج نوع است یکی آنکه از سبب باد یا شاد و دوم آنکه از سبب
 بلغم و سوم آنکه از تخم و چهارم آنکه از ترقیدن درون سینه به سبب علیکیه خارج از قدر طاقت خود بود و پنجم آنکه از سبب اجروگ و اگر در علاج چهار نوع سابق
 تاخیری کند از آن رحمت را جبروک حادث گردد و میان هر پنج نوع مذکور ستاخر از تنقیم بر ترست و علامات سرفه که پیش از حد و شش پیدا آید است
 که در حلق خارش پیدا شود و مریض مذکور چنان پندارد گویا که حلقش را به شیم شالی پر کرده اند و طعام را بطریق خوردن نتواند و علامت سرفه بادی آنست
 که در اول بناگوش و سر و چشم و پاهو باد و پدید آید و روی تنگ لاغر گردد و آواز سست و ضعیف شود و زور و اوچ کم گردد و سرفه با غلبه باشد و بلغم از دهن برون
 سرفه برون نیاید و علامت سرفه که سبب تلخه حادث شود آنست که در سینه تا پاک شود و تپ پیدا آید و در حلق خشک تلخ شود و گاهی بسیار باشد و آنچه
 قی شود زرد و ام و در ضره تلخ بود در تمام اندام سوزش همچو سوزش آتش پیدا آید و هر چه از دهن لغاب بلغم افتد گرم باشد و علامت سرفه بلغمی آنست
 مژه دهن شیرین شود و دهن آلوده بافت باشد و سرد کند چنانکه تمام گران نماید و آرزو بر طعام نباشد و بلغم غلیظ از دهن فرو افتد و علامت سرفه که
 به سبب ترقیدن درون سینه حادث گشته باشد آنست که مریض اولاً سرفه خشک باشد و بعد از مدتی کف با خون برون افتد و حلق مرم درون و سینه
 چنان درد شود گویا که آزاری تنگ آید و در آن سوزن میخالت و بند بند یا بشکند و گاهی در وقت سرفه برون آید و از حلق مریض همچو آواز کبوتر آید و
 طریق حدوث این نوع سرفه آنست که چون خشک بدن قوت و زور از مائی بسیار کند و با جمل کثیر تر تکب شود یا راه بسیار از فرو از قدر طاقت رود و یا
 نشستی باز و آرزو تر از خود بگوید یا فاسد گردد و درون سینه غلبه آید این نوع سرفه را سینه یا آرد و علامت سرفه که از اجروگ پیدا شود آنست که در مریض از غلظت
 و خشک شود و تپ و تا پاک بیوشی و در در تمام اندام و اعضا حادث گردد و از دهن خون یا مریض برون افتد و طریق حدوث این نوع آنست که چون
 سرفه طعام ناموافق بخورد یا گاهی اندک گاهی بسیار و گاهی در وقت و گاهی در غیر وقت بخورد یا جمل بسیار کند یا از غایت شفقت و مهربانی اندیشد

فصل یازدهم در مرض سرفه
 در علامات سرفه

جوش مذکور باشد انداخته نیز در جبهه شیر ماده گاو که برابر جوش باشد اندازند و بعد بحقیق ترازان انکه در مقدار چهارم حصه روغن مذکور اندازند و باقی آن را در ظرفی
 پنجه شود نگاه دارند و مقداری روزی نه خوردن و هیز ازین نیز سرفه و تلخه دفع کرد و این روغن را که کهرت گویند علاج بجهت دفع سرفه بلغمی باید که بجهت دفع
 این سرفه نخستین مریض مذکور را قی بکنان بجای فاقه کردن فرمایند و غله جو برای مریض مذکور خوردن دهند و جوش از ان ادویه های تیز تلخ مریض مذکور را
 نیز فاقه تمام رسانند و جوش آمله و سنگ و یا جوش جو و انار و یا جوش کلمتی و کنار و ترب یا جوش سندھی و کلمتی و پیلین را نیز مریض مذکور را بدین مرضش اهل گردد
 و اگر نه در ادوی مذکور یکی کرده و جوشانید جوش مذکور بدین سخت مفید آید و این را بدین نوع و یا کوبیده نامن نوع دیگر جو و روغن و تیس مویخته و کاک اسنیگ و پیلین
 و سندھی و انار و سنگ سنگ هر سه اباریک آس کرده با آب گرم بنوشانند نوع دیگر پیلین دراز نیدرم باب سحر کرده در روغن کنجد بریان کنند و با شکر آینه
 خوردن دهند بالای آن جوش کلمتی بنوشانند نوع دیگر و سمول جو کوب کرده کا حه سازند و پیلین دراز آس کرده در جوش مذکور انداخته بنوشانند
 مریض مذکور صحت یابد و ازین دارو در پهلوت و دم نیز دفع کرد نوع دیگر جوش سمول و کاجچل و بجمارنگی و سندھی و پیلین دراز بنوشانند و مریض مذکور
 صحت یابد و ازین در در کنگی سینه نیز دفع کرد نوع دیگر پودر کچور و اسن و کاک اسنیگ و جوانه جله استسوی گرفته و اباریک آس کرده باشد و مریض مذکور
 آینه تلیساند مریض مذکور صحت یابد نوع دیگر کشتانی بانج و شاخ گرفته و جو کوب کرده بنوشانند و یک ادعک از جوش مذکور بستانند و در یک پر سخته
 روغن گاو اندازند و بده بریار و سندھی و فلفلین کچور و برنگ و خیره و نمک سیاه و چو کفار و پیل و آمله و کچکر مول و کاه بجمار و کشتانی خرد و کلان هلیله
 و جوانی و انار و انگر و کد معین و جاب و جوانه و پلپت و کاک اسنیگ و بجم آمله و بجمارنگی و اسن خشک هر سه متساوی گرفته و چهارم حصه از روغن مذکور سخته
 و بباریک آس کرده نیز اندازند و با کس نرم بنزد چون پنجه شود و فرود آورده نگاه دارند و مقداری روزی نه خوردن و هیز ازین جمله انواع سرفه و کلهک و در دیگر حتمت
 بلغمی دفع کردند و این روغن را بر هست کنگاری کهرت گویند نوع دیگر بحقیق ترازان سندھی و فلفلین اجود و چیره و زیره و تچ و جاب که هر سه
 متساوی باشند و در جوش بالسه روغن گاو بنزد و مقداری روزی نه باشد بخورند ازین نیز مریض مذکور صحت یابد و این روغن اسو کها و کهرت بند
 علاج دفع سرفه باد و بلغم کاجچل و سون بجمارنگی و مویخته و کشنی و پیلین و سندھی و پیل و کاک اسنیگ و دیوار هر سه را متساوی گرفته و جو کوب کرده
 بچوشانند روده درم ازین جوش بکیند و با انار و شمد آینه بنوشانند بهرین طریق همین مقدار روزی نه بنوشانند این سرفه با دوی بلغمی برود جمله
 علت های کلهک و درم و در دمه و کلهک و تب نیز دفع شود و این علاج را که پچلا و کاک حه گویند نوع دیگر قنصل و جو زبویه و پیلین دراز برای
 سه درم و پیلین درم و سندھی چهل سخته درم بستانند و یکی کرده اباریک آس کنند و بمقدار روزن جمله دارو بانبات مصری بیانند و مقدار
 روزی نه بخورند ازین سرفه و تب و نا آرزوی طعام و پرمی و کوله و نقصان کرسنگی و سنگ سنی دفع شود و این را که کوهنکاد و چورن نامن نوع دیگر
 شیره بچنگره یک سخته و شیره ادرک همین مقدار روغن سرفه و بول بقر نیز یک یک سخته یکی کرده در دیگ با اندازند و سمول کلمتی و ترب خشک
 و سخته و بجمارنگی هر یک چهل سخته درم گرفته و جو کوب کرده در چهار حصه آب انداخته بچوشانند چون بکشد با نایک بناید و در دیگ مذکور اندازند و
 دیوار و تچ و کوهنکاد و سولف و نمک سیاه و نمک سنگ نمک بریا و انار و کوهنکاد و سندھی و فلفلین و جوانی و هر دوزیره و چیده و پیلین و کچنگره و کچل
 هر سه متساوی مقداری بستانند که چهارم حصه روغن مذکور باشد و باب آس کرده و کلک ساخته با اندازند و روغن بنزد چون پنجه شود و فرود آورده نگاه دارند
 و مقداری روزی نه بنوشانند و ناس نیز بدیند و در انام نیز مال ازین سرفه که به سبب باد و کف حادث گشته باشد و زکام و درم دیگر حتمت های باد
 و کف جمله دفع شوند و این روغن را که کنگر کج تیل گویند نوع دیگر بجهت دفع سرفه و تلخه و بلغم بالسه آس کرده و برگ بیدار چیده و کجل گرفته در میان
 آتش بنزد و شیره آن شبلیه بستانند و بحقیق پیلین دراز و شمد دران انداخته بنوشانند ازین سرفه تلخه بلغمی فی الحال دفع کرد نوع دیگر جوش
 بالسه و کلهک و کشتانی را باشد بنوشانند ازین سرفه و تلخه و بلغم و دم و تب و راجروگ دفع شود علاج بجهت دفع سرفه که از ترقیقن درون
 سینه حادث شده باشد باید که بجهت دفع این نوع سرفه علاجهای که برای دفع سرفه تلخه گفته شده اند استعمال کنند و داروهای که مزه

علاج بجهت دفع سرفه بلغمی
 علاج بجهت دفع سرفه باد و بلغم

علاج بجهت دفع سرفه

شیرین دارند و افزاینده قوت اند چنانکه چینی کون و عن نریده بخوراند در جوش داروهای مذکوره برنج نخته در آشام ساخته و سرفه کرده بنوشانند
نوع دیگر نیشکر و سرالی و باجول گل نیلوفر سی و صندل ملطی و پلپل دراز و انگور و لک کار کاسنیگه و ستاول هر یک یک حقه و در چنان وقت که یک از اینها در جوش
و آس کرده چهار چند جمله دارو باشد که تری یا مینر نازنگاه دارند و مقداری روزینه بار و عن و شمد بخوراند ازین سرفه که از ترقیدن رون سینه حادث
گشته باشد دفع گردد نوع دیگر چغندر و مرمری و مرمرین چغندر پازمی پلپل دراز و زرد چوب جمله برابر گرفته و با یک آس کرده بار و عن و شمد بلیسان ازین
مرض که صحت یابد نوع دیگر نیشکر و کلک آن روغن گاو سینه زرد مقداری روزینه خوردن دهند ازین نیز مریض مذکور صحت یابد نوع دیگر
و نیشکر و سرالی سوخته از آن نیلوفر سی باجول صندل انداخته بخوراند و مقداری سرفه کرده مریض مذکور روزینه بنوشانند ازین سرفه که از ترقیدن
درون سینه حادث گشته باشد دفع شود علاج سرفه که از سبب راجع و ک حادث شده باشد بسیار پلپل دراز و پدیا لک با نخته اطلان کلسه
همه استسوی گرفته و آس کرده بار و عن و شمد بلیسان در مریض مذکور صحت یابد نوع دیگر سوخته تر از آن پلپل دراز و وقت که چهارم حقه روغن باشد در روغن گاو
باندازند و چهار چن که آن شیر ماده گاو نیز باندازند و با ش نرم بنیز چون نخته شود مقداری روزینه بنوشانند ازین نیز صحت شود و گرسنگی پیدا آید و
این روغن اسپلیا و کهرت گویند نوع دیگر پنجه مایه گوشت که در میان صدف و گونگه شیشه و گوشت خشک خانگی و گوشت آهوی سیاه و گوشت لاده و
داروهای کاکولیا و کجلیه چنانچه چنانچه چوب شمره یک حقه روغن ماده گاو باندازند و حقن تر از آن کاکولیا و کجلیه با حق کرده باندازند و با ش
نرم بنیز چون نخته شود نگاه دارند و مقداری روزینه بخوراند ازین سرفه که از ترقیدن سینه و راجع و ک حادث شده باشد دفع گردد و این روغن را بعد از
کلید و کهرت نامند نوع دیگر سوخته کوهی و کله تر چله و بجارنگی و چغندر و کله تر و پلپل پازمی و پنجه کنار و جویا و خمد برابر گرفته بخوراند و چهار حقه
جوش مذکور را در یک حقه روغن گاو باندازند و سمنی و کلسائی و کچور پلپل دراز و چهارم حقه کار کاسنیگه جمله استسوی گرفته و با آس کرده نیز در روغن مذکور
باندازند و با ش نرم بنیز چون نخته شود نگاه دارند و جویا و کلسائی و کچور پلپل دراز و چهارم حقه کار کاسنیگه جمله استسوی گرفته و با آس کرده نیز باندازند و در روغن مذکور
مقداری انداخته مریض مذکور بنوشانند ازین سرفه راجع و ک دفع شود و این روغن را در پنجه لاد و کهرت گویند نوع دیگر در روزیک وقت سه پنجه سگ که از
محل نیک بقدر صدف پلپل استانند و جویا و کلسائی و کچور پلپل دراز و یک حقه روغن آب انداخته بخوراند چون ششم حقه بماند یا پنجم حقه استانند و در یک حقه روغن ماده گاو
باندازند و جوش و صدف پلپل دراز و چهار چن از روغن مسطور شیر ماده گاو نیز باندازند و حقن تر از آن کاکولیا و کجلیه و کلسائی و کچور پلپل دراز و چهار حقه
جیوک و دانه الاچی خرد و ملطی و منکونی و ماشونی و چینی و پلپل دراز و پدیا و بلانی کند و ستاول که چهارم حقه از روغن مذکور باشد نیز از آن روغن پنجه
سرفه کرده چهار پلپل شکر و چهار پلپل شمد با آن آمیخته نگاه دارند و مقداری روزینه بخورند دهند ازین صحت و ناقوتی و زشتی رنگ نقصان گوشت ملاغی که سبب
رسیدن خم شده باشد و زحمات بادی و پنجه دل مانند زائل گردد اگر چه در وقت دارو خوردن مریض مذکور از هیچ چیز برینه ننگ هم نفع تمام نباشد این علاج
برای پیران و کودکان بغایت نافع است و اگر این دارو را پیفتاد ساله بخورد از سر جوان گردد و جمیع بسیار کردن تواند آب منی او نقصان پذیرد و همچنین اگر زنی
ملازمت این دارو نماید جوان گردد و پسران زیاد و اگر عقیمه خورد باردار گردد و اگر کسی این را تا سه ماه بخورد با صبر عورت جمیع کردن تواند و موش سفت شود
و در روغن مذکور همه موافق و مفید است و این روغن را اسکن جها و کهرت گویند و در روغن مذکور صحت یابد نوع دیگر پلپل دراز و پدیا و بلانی کند و ستاول که چهارم حقه
و منکونی و ماشونی همه استسوی گرفته بخوراند در جوش مذکور پلپل دراز انداخته بنوشانند ازین زحمات و سه و سرفه زائل گردد نوع دیگر
بجارنگی و سمنی و کلسائی و کله تر و پنجه تر استسوی گرفته بخوراند و حقن پلپل دراز نیز در آن انداخته بنوشانند صحت یابد نوع دیگر مریض مذکور را شیره
اورک باشد انداخته بنوشانند صحت یابد نوع دیگر پلپل دراز و پدیا و بلانی کند و ستاول که چهارم حقه از روغن مذکور باشد نیز از آن روغن پنجه
بخوراند ازین جهت و سه و سرفه زائل گردد نوع دیگر کوهی و کله تر چله و بجارنگی و چغندر و کله تر و پلپل پازمی و پنجه کنار و جویا و خمد برابر گرفته بخوراند و چهار حقه
و پلپل دراز و پدیا و بلانی کند و ستاول که چهارم حقه از روغن مذکور باشد نیز از آن روغن پنجه بخوراند ازین جهت و سه و سرفه زائل گردد نوع دیگر

علاج سرفه که از سبب راجع و ک حادث شده باشد

چهار پنجه سگ که از محل نیک بقدر صدف پلپل استانند و جویا و کلسائی و کچور پلپل دراز و یک حقه روغن ماده گاو باندازند و جوش و صدف پلپل دراز و چهار چن از روغن مسطور شیر ماده گاو نیز باندازند و حقن تر از آن کاکولیا و کجلیه و کلسائی و کچور پلپل دراز و چهار حقه جیوک و دانه الاچی خرد و ملطی و منکونی و ماشونی و چینی و پلپل دراز و پدیا و بلانی کند و ستاول که چهارم حقه از روغن مذکور باشد نیز از آن روغن پنجه سرفه کرده چهار پلپل شکر و چهار پلپل شمد با آن آمیخته نگاه دارند و مقداری روزینه بخورند دهند ازین صحت و ناقوتی و زشتی رنگ نقصان گوشت ملاغی که سبب رسیدن خم شده باشد و زحمات بادی و پنجه دل مانند زائل گردد اگر چه در وقت دارو خوردن مریض مذکور از هیچ چیز برینه ننگ هم نفع تمام نباشد این علاج برای پیران و کودکان بغایت نافع است و اگر این دارو را پیفتاد ساله بخورد از سر جوان گردد و جمیع بسیار کردن تواند آب منی او نقصان پذیرد و همچنین اگر زنی ملازمت این دارو نماید جوان گردد و پسران زیاد و اگر عقیمه خورد باردار گردد و اگر کسی این را تا سه ماه بخورد با صبر عورت جمیع کردن تواند و موش سفت شود و در روغن مذکور همه موافق و مفید است و این روغن را اسکن جها و کهرت گویند و در روغن مذکور صحت یابد نوع دیگر پلپل دراز و پدیا و بلانی کند و ستاول که چهارم حقه و منکونی و ماشونی همه استسوی گرفته بخوراند در جوش مذکور پلپل دراز انداخته بنوشانند ازین زحمات و سه و سرفه زائل گردد نوع دیگر بجارنگی و سمنی و کلسائی و کله تر و پنجه تر استسوی گرفته بخوراند و حقن پلپل دراز نیز در آن انداخته بنوشانند صحت یابد نوع دیگر مریض مذکور را شیره اورک باشد انداخته بنوشانند صحت یابد نوع دیگر پلپل دراز و پدیا و بلانی کند و ستاول که چهارم حقه از روغن مذکور باشد نیز از آن روغن پنجه بخوراند ازین جهت و سه و سرفه زائل گردد نوع دیگر کوهی و کله تر چله و بجارنگی و چغندر و کله تر و پلپل پازمی و پنجه کنار و جویا و خمد برابر گرفته بخوراند و چهار حقه و پلپل دراز و پدیا و بلانی کند و ستاول که چهارم حقه از روغن مذکور باشد نیز از آن روغن پنجه بخوراند ازین جهت و سه و سرفه زائل گردد نوع دیگر

در پیل دراز و چرخه و گوی که مثل بجای مثل بیست هر یکی یکان پل و سمول چهار پر سخته بگیرند و خوب کرده در آب یک شست چند این جمله دار و با باشد انداخته
 بچوشانند چون چهار حصه بماند خوش نگو بجای نیمه بستانند آنگاه این جوش را با جوش سابق در یکی اندازند و در آن صد پل قند کهنه انداخته جالب کنند
 پس در جلاب مذکور یک زاری و بلیله خام و یک باید انداخت پس یک پر سخته روغن گاو و یک پر سخته روغن کبچر تواند اخته زیر یک مذکور آتش نرم کنند
 تا آنکه جلاب مذکور غلیظ گردد و قابل اولیه پسیدن شده باشد فرود آورده سرد کنند و در آنوقت که سرد شده باشد مقدار شانه زده مل شمد خالصی و پیل
 صحیح پیل دراز با آن آمیخته و مخلوط گردانیده نگاه دارند و روزینه مقاری ازین جلاب یکی ازین بلیله خوردن و در آنرا این دارو تا یک ماه بخورند اکثر
 علت های تن زائل گردد و اگر دو ماه متواتر خوردند جمله مراض چشم نیز دفع گردد و نظر بسیار تیره شود و اگر تا سه ماه بخورند زحمت بسبب اگرچه در آن نیمی شسته باشد
 و گشتن است و پای ریزیده شده باشد دفع گردد و اگر تا چهار ماه بخورند بجهت رو زحمت پیلای و گوگردی و در نه نیز دفع گردد و اگر تا پنج ماه بخورند موی سفیدی
 بی وقت شده باشد باز سیاه گردد و شکر اندام دفع شود و بی حیت گردد و اگر تا شش ماه بخورند موی های سر که از سه فرقه باشند باز از سر نو برآید و اگر
 کسلی ازین نهار عدد بلیله انجور در هر روز یکان بلیله قوت او مثل قوت فیل و آوازش بچو طأوس و رویش همچو ماه تابان شود و چنان قوت دودین درو
 پیدا آید که بر ابراسپ دودین تواند عقل و حواس افزاید و عمرش هزار سال شود و در خوردن این دارو پر سخته از پنج چیز شرط نیست و این ترکیب بهندی
 پشت پرنی گویند نوع دیگر کتعی و سمول و بجهت هر یکی صد پل گرفته در چهار چن آب انداخته بچوشانند چون یک حصه بماند بجای نیمه بستان و درین
 چاه پل قند کهنه انداخته بقوام آردی به شش پل صحیح بنسله چون دو پل صحیح پیل را نیز از آن بعد از آنکه سرد شده باشد مقدار چهار پل شمد خاص
 نیز انداخته و جمله در در مخلوط گردانیده در آوند چرب نگاه دارند و این اولیه از رو و کسنی مریض فمیده روزینه مقاری بلیستان ازین قوام موی سر فرقه
 و ناگوارگی و اجیرن جو زردی اندام و علت دل غلبه باد و کت جملگی دفع کردند و این علاج را کلمه اولیه من نوع دیگر ترب خشک چهار پل کتعی و سمول
 هر یکی صد پل گرفته در چهار چن آب انداخته بچوشانند چون یک حصه بماند بجای نیمه بستان و در آن چاه پل قند کهنه انداخته جلاب کنند بعد به حقیق زره سیاه
 و زره سفیدی چابک کالاسیند و بجهت هر یکی پنج و شرج و دانه الاچی خود و یک پیل موی سخته و جوانی و کچور و بجهت موی سخته و جوانی و کچور و بجهت موی سخته و جوانی
 آس کرده و جامه نیز نموده در جلاب مذکور اندازند و به آتش نرم نزنند تا آنکه غلیظ گردد و آنگاه فرود آورده سرد سازند و شانه زده مل شمد خالصی را انداخته
 مخلوط گردانند بقوام اولیه سازند و روزینه مقدار شش م بلیستان و از انشای مخالف پرینه فرمایند ازین علت های باغی و موی سر و در جوبگ در سینه و حجت و
 در دیوار و تریق تشنگی و نا آرزوی طعام و کسنی جماعی دفع کردند و آواز حلق اگرچه فاسد شده باشد باز با صلاح آید و این ادویه ابندی کلمه که گویند
 اکنون چن برین های دفع زحمت مذکور گفته می آید بیاب صاف کرده و پودر کشته و سهاگ بریان کرده و اسن برنگ تر بجهت دیوار و سنی و فلغین و گلومی و
 پد ناکم نیز هر جمله استادی گرفته و بار یک آس کرده و بجای نیمه نگاه دارند و مقدار دو حصه یا سه حصه روزینه باشند بخورند ازین جمله اولیه سرد دفع گردد
 و این لاسر بار تورس نامن نوع دیگر سیاه صفت کرده یک حصه کن صفا پاک کرده و دو حصه بستان بهر در در کحل انداخته بجلی کنند بی و پاک
 باشد و پنج بیانجیه و یکوز باشد و ادرک یکوز باشد و بجناره و یکوز باشد و کنونیا و یکوز باشد و گیاه ابراج کحل کنند و متقیها بدست بود و چهارم
 هر دو از سیاه کنند صفا کس کشته بیامیزند و در میان کفگیر سنی انداخته مقاری گرم کنند تا جمله یک ذات شوند بعد برگ کیدیه الای گریغ ویش فراز کنند و
 واری مذکور بران برگ کیدیه بریزند پس یکوز کیدیه بالای واری مذکور نهند و در کندان آنکه همچو نان تنگ شود آنگاه در کحل اندازند و ششم حصه آن
 نیز اندازند و سحج کنند تا جمله یک ذات شوند پس نگاه دارند و یک حصه روزینه خوردن و در بالای آن شیره بجهت که با سحج پیل دراز باشد بخورند
 ازین سجد انواع سرفراغی مخصوص سرفراوی دفع گرداند و این س ابندی زرد پرنی رس گویند و الله اعلم و فصل دوازدهم در مرض بکهاک مثل بر
 دو قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه از خوردن طعام یک در وقت هضم تا پاک انگیزد و طعام دیر هضم و طعام تشنه و طعام خشک و
 و آبکنندی و از اندام خوردن اشیا سرد و از بسیاری غسل کردن و از بسیاری بیتاب یا باد خوردن و از بار برداشتن گران بار و از نگاه داشتن

بچه و بقی از کله ۱۱

فصل دوازدهم در مرض بکهاک

شیرین چنانچه گویا دکن نیز آس کرده اند از دوزخ و دوزخ نیز چون نخته شود در بینی بچکانند یا بنوشانند فی الحال صحت یابد و این روغن را بهندی نامی
 کعبه و کسرت نامند نوع دیگر بجهارنگی و سن معی هر دو را برابر گرفته و آس کرده باب گرم بچوشانند ازین مریضیکه آنرا دمه و بهکاک باشد صحت یابد
 نوع دیگر سندی و شکار و بجهارنگی و نمک سیاه هر سه استساوی گرفته و آس کرده بخوراند و بالای آن آب گرم بنوشانند صحت یابد نوع دیگر سندی
 و بهلیله آب گرم بنوشانند به شود نوع دیگر بجهارنگی و پیلپل گرد و باریک آس کرده باب گرم بنوشانند ازین دمه و بهکاک دفع شود نوع دیگر
 بوش و سمول بنوشانند ازین نیز هر دو زحمت مذکور که بالنگی باشند دفع شود نوع دیگر مریض را شراب بزطی که نوشیدن آن در فصل که
 بهندی آنرا دالی گویند گفته خواهد شد بنوشانند زحمتی مذکور دفع شود نوع دیگر بوش و سمول روغن گاو باندا زنده آب جزوات نیز از آنرا
 بعد پیلپل از دوزخ سیاه و جو کهار و بهلیله مانا گرد و جوک و کالیسنا که نوعی از بهلیله است هر سه استساوی گرفته که جمله چهارم حصه از روغن مذکور باشد
 نیز از آنرا نیز چون نخته شود مقاری روزینه خوردن و بن ازین دمه و بهکاک جملگی زائل گردد و این روغن را سمولاد و کسرت گویند نوع دیگر برای حساب
 دمه و سرفه و بهکاک با نسا و کسرت بنوشانند صحت یابد یا آنکه شیا نیکه افع باد و بلغم باشد و اشیا نیکه گرم بونا و اشیا نیکه با در مجراش جاری گردانند
 و از جهت دفع بهکاک مریض را بخوراند و صاحب بهکاک او صاحب همه را شخصی که آنرا این هر دو مرض مذکور برون روغن کبچ در اندام مایه گرمی آتش
 برسانند و اگر صاحب مرض مذکور قوی باشد و چندان لاغر نباشد باید که آنرا قوی و اسهال بکنانند و اگر لاغر و ضعیف بود علاج مسکن بکار رتبا با غلظت
 آید و اگر زحمت مذکور از سبب باد یا تلخه حادث شده باشد باید که در شیرین چهار چندان آب انداخته بچوشانند چون آب سوخته شود شیرین با نذران فندقی
 سندی انداخته بنوشانند صحت یابد و علاجها نیکه برای دفع و دفع می آید از جهت دفع این زحمت نیز بکار برند و الله اعلم و احکم فصل سیزدهم در مرض دمه
 که از بهندی سواس گویند و آن مثل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه از چیزیکه زحمت بهکاک پیدا آید از آن چیز زحمت
 نیز حادث شود و آن نیز هر چه نوع است یکی تمام سواس و دوم آرد سواس سوم کعبین سواس چهارم نمک سواس پنجم سواس نشانیها پیش از
 حدوث دمه ظاهر شوند آنست که سینه و دیگر اعضا درد کند و شکم متعجب گردد و آواز کند و دهن میزه شود و در بنا گوش که بهندی آنرا پیتری گویند در پیلپل
 لایق حدوث زحمت مذکور آنست که چون بلغم فاش ریشه با باد افتزدان یا در راههای دمونی را مسدود سازد و هیچ طریقی با درون بدن نتواند از آن زحمت
 حادث گردد و اکنون بیان هر نوعی از انواع سواس مذکور گفته می آید اما سواس نفسی است که با از زبان بود چنانچه از نفس گد و مست که مربوط باشد و
 از آن محفل تباه شود و چشمها بگردند کشاده مانند و پلکها بر هم زردن و تمامه زرد بول غاظ بسته گردد و دهن کشاده مانا و صاحب این دمه سخن تمام کرده
 گفتن نتواند و این نوع را دماست اما دره سواس نفسی است که دراز و پراش و مریض آنرا گرد آورده فرود نماند و مجرای آن که درون حلق است بلغم مست و گداز
 و باد فاسد مریض آنرا سخت گرفته باشد و در آن نظر مریض سوی بالا باشد چشمهاش روی تغییر کند و از غایت دردی بیوش بود و دهنش خشک شود و هیچ طریقی با
 قرار نیابد و درین نوع چنانچه از نفس که درون حلق است بسته شود همچنان راه باد که درون حلق است نیز مسدود گردد و این نوع نیز لا دست که در علم این نوع
 بزودی پاک گردد اما کعب سواس نفسی است که ساختنی متوالی بقوت تمام آید با زمانی قوتش زائل گردد و با بقوت متوالی آید و گاه بقوت تمام بر توالی آید یا بر کعب
 زائل گردد و اصلا عفونت و در آن نوع عملهای خطرناک چنان در کفنگه گویا که بریده میگردد و شکم متعجب شود و از آن نام خوبی آید و دردی بیوش نماید و نشانه چنان
 در کفنگه گویا که سوخته میشود و چشمهای مریض مذکور بگردند و لاغر شود و این نوع نیز لا دست و اگر درین سبب زردی زردی خشک شود و رنگ نام تباه گردد و
 مریض یاوه گوئی کند فی الحال بدانند که بزودی خواهد مرد اما نمک سواس نفسی است که با از زبان باشد و آواز سچ و آواز خرخره بود و آنرا باد در راههای خود طریقی
 مسکون داخل خارج گشته یعنی طرفیکه آمدن شاید برون آید و در آن طریقی که بیرون آمدن باید در آید و گردن سوراخته زکام منس پی آورده حادث گرداند و درین
 مریض اندکی بیوشی باشد و در چنان زکام مریض مذکور رانج بسیار باشد و گداز بفتد و بدشوارسی سخن گفتن نتواند و مریض مذکور را بوقت غلطیدن از آرامگاه
 از آنکه باد هر دو پهلوی او در وقت غلطیدن میگرد و بوقت شستن چیزی قرار شود و گرمی مریض مذکور را خوش آید و چشمهاش و در پیشانی مریض مذکور

در علامت زحمت مذکور

بسیار آید و در اندام نیز در بسیار شود و در پیش خشک گردد و در وقت سردی و باد غلبه این نوع بسیار باشد و چون م با غلبه بر او آید مریض اقرارناشد
و چون غلبه بر او کم گردد و آریا بد و این نوع بد و از ازل گردد و تبرک دوا خوردند و اگر مریض مذکور قوی و فربه باشد بد و با سنگی زایل گردد اما چندی سواس نفسیست
که نباید بر بنیادش و در جوهر چینی در وزن بسیار و از او در فرود رفتن طعام و شراب بر هلق از محتاد سبب بقی تغییر می پذیرد و در حواس منقوشه قوی حاصل نیاید
و بسبب خوردن اشیای خشک بزور حرکت کردن با غلبه کرده آنرا پیا آورده باشد این نوع دوا پذیرست بدار و نیک از عنایت الهی بگذرد و والد علم قسم دوم در
علاج زحمت مذکور بداند که اگر مریض قوی باشد باید که اولاد او را در می نرم داده و اسهال بکنانند بعد بمول و کچور و راسن پیل را زرد می بچکر مول و کچور
و کچور آله و بجا رانی و گوی بکوب کرده بچشاند و جوش مذکور را بجا می بخند بنوشانند ازین دمه و سرفه و گرفتگی سینه و در پهلو و شکم منع گردد و اگر در جوش مذکور
سرخ چینه و آشام کرده بخوراند مریض مذکور صحت یابد نوع دیگر کلمتی و جو کسار و نیتربالا و دسمول پیل دراز بچشاند و حق بچکر مول در جوش مذکور ازین
بنوشانند ازین دمه و سرفه و در پهلو دفع شود نوع دیگر گل کیدگی کنول و گل سر پیل را نه همه را مساوی گرفته و با غساله برنج آس کرده بنوشانند ازین دمه
و سرفه دفع شود نوع دیگر برنج یزوبه را آس کرده با آب گرم بنوشانند ازین دمه و سرفه اگر چه قوی باشد دفع شود نوع دیگر زرد ارغچ و بجا رانی و سینه
و کچور پیل و بچکر مول هر همه را مساوی گرفته و جوشانیده جوش مذکور بنوشانند ازین زحمت دمه و سرفه دفع شود نوع دیگر کتانی و جوانه کاکا اسنیگ
و مغز پیل و خشک گوی و چینه هر همه مساوی گرفته و جوشانیده جوش مذکور بنوشانند مریض صحت یابد نوع دیگر کلمتی و دسمول هر دو را مساوی کرده جوش
و درین جوش گوشت جانوران و شتی چینه بخوراند مریض مذکور صحت یابد اگر جوش برنگ کسوند می و یا جوش سبجه و یا جوش ترب خشک مریض مذکور را
بنوشانند صحت یابد نوع دیگر انگوزه و بلبله و پیل دراز و کاکا اسنیگ و جوانه هر همه را مساوی گرفته و آس کرده باشد و روغن گاو بلبله یا ازین
اگر چه بزرگ باشد فی الحال دفع گردد نوع دیگر کتانه و روغن تلخ هر دو مساوی گرفته و آس کرده و آمیخته مقداری روزینه بخوراند ازین زحمت
بست و یک روز در مکی دفع شود نوع دیگر خارهای خار پشت را بسوزند و خاکستر آنرا باشد و شکر آمیخته بخوراند ازین دمه و سرفه همان نوع دیگر
همین طریق خاکستر پاهای طاقوس را بخوراند به شود نوع دیگر زرد چوب پیل گرد و انگور و قند و راسن پیل را زرد کچور هر همه مساوی گرفته و پیل
کرده با روغن تلخ بلبله یا ازین زحمت مذکور اگر چه قوی باشد فی الحال دفع شود نوع دیگر کاکا اسنیگ و سنبل و فلفلین و تر بچه کتانی خرد و
و بچکر مول هر پنج نمک این پانزده دار و مساوی گرفته و بار یک آس کرده با آب گرم بخوراند ازین زحمت دمه و سرفه و کلمت آن رخ و با آرزوی
طعام پسین دفع شود و این علاج را سنا کا و چورن گویند نوع دیگر در جوش بلبله و یا در شیر و بچه گره و یا در جوش بچکر مول شمشاد انداخته بنوشانند
ازین دمه که آنرا نمک سواس گویند زایل گردد و در مریض صحت یابد نوع دیگر کچور و بچکر مول و جونی و تخ و مویز و تخم تلخی و تخم آله و دانه الهی پیل را
و خود و سندی و بالا هر همه مساوی گرفته و آس کرده بجا می بخند بستانند و با آن هشت چندی ازین دار و باشا آمیخته بخوراند و صحت مذکور را در
طعام نیز انداخته بخوراند ازین نمک سواس هلاک دفع شود و این علاج را سیتا و چورن نامند نوع دیگر سنیس و برنگ و کچور و بچکر
و سنبل و فلفلین چینه هر همه را مساوی بگیرند و با آب آس کنند و در روغن ستور که چهار چند آن باشد با نازند و در چند از روغن مذکور شیر ماده گاو
و چهار چند آن آب نیز اندازند و بنزد چون چینه شود مقداری روزینه بخوراند ازین دمه و سرفه و بولاسیر و با آرزوی طعام و گول و دوق دفع شود و روغن
مذکور قبالض است و این روغن را بسندی سنیس و کهرت گویند نوع دیگر نمک سیاه و جوانه کاکا اسنیگ و سنبل و فلفلین چینه و کتانی و تخ و برنگ همه مساوی
گرفته و با آب آس کرده و صحت تر ساخته در روغنیکه چهار چند از کلک مذکور باشد انداخته بنزد و چهار چند از روغن مذکور را با خالص اندازند و بنزد چون چینه شود
نگاه دارند و مقداری روزینه بنوشانند ازین مرض مذکور زایل گردد نوع دیگر جوش کلمتی در روغن گاو که چهار چند جوش مذکور باشد با نازند بعد
پیل را زرد پیل چاب چینه و سندی هر همه مساوی گرفته و با آب آس کرده و کلمت اخته نیز اندازند و بنزد چون چینه شود مقداری روزینه
خوردن دهند ازین دمه و سرفه و زحمتی شکم و انواع امراض بلغم دفع شود و گرفتگی افزایش و این روغن را کلمت و کهرت نامند نوع دیگر

در علاج زحمت مذکور

بلغم در گاو آید و مریض مذکور را قدرت بر گفتن سخن بلند و بسیار نباشد بلکه آهسته و اندک گوید در شب از روز سخن آهسته و اندک گوید و آنکه از هر سه غلط باشد علامت
وی است که نشانه های غلبه هر سه غلط در وی یافته شود و این نوع لا دو است و آنکه از راجه و گ حادث شود علامت آنست که در وقت سخن گفتن زبان
درهن بسوزد و مریض را قدرت بسیار سخن گفتن نباشد و اگر این نوع چنان غالب شود که مریض اقررت بر سخن نماند و پذیرد و آنکه از زیادتی سید حادث شود
علامت آنست که مریض سخن نادرست گوید و او از سخن بیرون حلق بماند و برون درست شنیده نشود و بگفتار کردن او را تشنگی پیدا شود و اگر زحمت
سبب سید برای گنده سرو یا سخت لاغری باشد که در وی سید غالب بود و او را حادث کرد و یا آنکه زحمت مذکور در مریض باشد و با خلقی بود بد و اگر گنده مذکور در
در علاج زحمت مذکور بد آنکه طبیعت باید که غلبه خاطر دیده بر حسب آن مریض را فی و اسهال و ناس دهد و غرغره دارو با بکنان در حقیقت نیز کن علامت
که برای دفع دمه و سرفه گفته شده اند آن نیز استعمال باید کرد و اگر زحمت مذکور را سبب باد شده باشد باید از طعام روغن گاو نیز بنوشاند نوع دیگر
از برگ گسوندی و برگ باد بجان و برگ بجنکه شیره گرفته و مقداری گرم کرده بنوشاند صحت یابد و اگر بشیره مذکور روغن پنجه بنوشاند همین فایده رسانند
و اگر تنها شیره برگ باد بجان روغن گاو پنجه بخوراند نیز مریض مذکور صحت یابد نوع دیگر برنج پنجه و روغن دمنه آمیخته خوردن دهنده و بالاسه آن
آب گرم بنوشاند مریض مذکور صحت یابد علاج برای دفع زحمت مذکور که سبب پنجه حادث شده باشد نخستین مریض را اسهال یابی
بکنانند و اشیای شیرین چنانچه داروهای کاکولیا و کن در شیر ماده گاو بنوشاند یا بار یک آس کرده باشد بخوراند به گاو و نوع دیگر در جوش
ملتی روغن گاو انداخته بنوشاند صحت یابد نوع دیگر برگ نوره از آن در حلقان شیر دار چنانکه بره و گاو پاک و درخت از آن و پوست هر یکی از اینها نیز
برابر گرفته و جو کوب کرده بخوراند و جوش مذکور را در روغن ماده گاو اندازد و شیر ماده گاو نیز اندازد و به طبعی را با آب آس کرده و حقیر تر ساخته نیز
اندازند و بنزد چون پنجه شود نگاه دارند و مقداری روزی نباشد و شکر بخوراند از این زحمت مذکور که از سبب پنجه شده باشد دفع کرد و این نوع است
سنگ و کهرت گویند علاج دفع زحمت مذکور که از سبب پنجه شده باشد پیل دراز و پیل پیل گرد و سبب استسای گرفته و با آب آس کرده
آس کرده بخوراند به شود نوع دیگر از جود و در چوب آند و کهار و حقه هر سه را متساوی گرفته و آس کرده باشد و روغن ماده گاو بخوراند صحت یابد
نوع دیگر پنجه و سبب استسای و کهار هر سه را متساوی گرفته و بار یک آس کرده باشد و روغن ماده گاو بخوراند به شود نوع دیگر جوش گاو و پیل
و در مریض مذکور را بنوشاند صحت یابد نوع دیگر کشتی و دیو دار و بانس هر سه را متساوی گرفته و جوش شانیده جوش مذکور را بنوشاند صحت یابد
و مرض دفع کرد نوع دیگر مریض مذکور را بنوشاند که تا کخته را در روغن کنی تر کرده در دهن بدارد مریض صحت یابد نوع دیگر بیلید و پیلید
برود و آس کرده باشد و روغن بلیسیانند و اگر تنها بیلید را همین شرط بیدند نیز مریض مذکور صحت یابد نوع دیگر بجن برگ کنار در روغن
ماده گاو بریان کرده بانک سنگ آمیخته بلیسیانند مریض مذکور صحت یابد و از این سرفه نیز دفع شود علاج زحمت مذکور که از غلبه حرری حادث
شده باشد برای دفع زحمت مذکور علاجی که برای دفع نوع بلغمی گفته شده اند استعمال باید کرد صحت یابد اما علاج دفع عرض مذکور که از
راجه و گ حادث شده باشد یا آنکه این نوع و نوعی از غلبه هر سه غلط حادث شود لا دو است ولیکن توکل بر لطف خداوند تواند و جلش را
اشیای شیرین در شیر ماده گاو بنوشاند و در جوش مذکور شکر انداخته بنوشاند مریض می دارد و سبب آنکه از و شفا بخشند و علاجی که
برای دفع سرفه گفته شده اند غلبه تلخ دیده از میان آن هر علاجی که مناسب دانند استعمال کنند نوع دیگر جاب ابلت و سبب استسای و تلخ دیده
تالیست و زیره و نیلوجن و حقه هر سه را متساوی گرفته و مقداری سبب استسای آس کرده و با قند آمیخته غلو لها بنوشاند و مریض مذکور را بخوراند از این تباهی و از حلق
و پیش بلغم و نا آرنجی طعام دفع کرد و این ابندی چپا و کتا گویند نوع دیگر و شیره کشتی و سبب تر از آن راسن و بریار و شکر سبب استسای و تلخ دیده
هر سه را متساوی باشد روغن گاو بنزد چون پنجه شود مقداری روزی نباشد و شکر بنوشاند از این جلق تباهی آواز حلق و سبب نوع سرفه فی الحال نازل کرد و
این روغن ابندی کتکار می گویند نوع دیگر و غنها نیز برای راجه و گ و کدک و دمه سرفه گفته شده اند برای دفع این زحمت نیز

در علاج زحمت مذکور

مدین اشفا رسا در شای

استعمال کنند مفید بودید آنکه بر روغنی که ترا بشیر دار و کپتن گفته شده اگر داروی مذکور تر یافته شود بشیر که آن بگیند و بدان روغن نیز مذکور تر یافته نشود
 و در وی مذکور خشک بگیند و آنرا در آبیکه بیشتر چندان باشد انداخته بچشاند تا که کمیصه بماند آنگاه جوش مذکور بجا میخیزد بستاند و بدان روغن نیز مذکور
 تقویه و مغزها دارو با یکدیگر استی کول و کنگر و کله گویند در جمیع انواع زحمت مذکور نافع است اگر زحمت مذکور از باد باشد از سنگ سنگ و روغن کبیر
 ترغوه بکنانند اگر از تلخه باشد از شمش و روغن گاودا اگر از بلغم باشد از حقیق سنبل و فلفلین و جواکهار از این مغزها بلغمی که در گاو و کام و زبان میخ و دندان باشد
 دفع شود و آواز حلق نیک گردد و والد اعلا و حکم فصل پانزدهم در مرض ناز روی طعام که مبنی آنرا از و یک گویند مثل بر دو قسم است
 قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه زحمت مذکور بر پنج نوع است یکی آنکه از غلبه باد حادث گردد و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از غلبه
 بلغم بود که چهارم آنکه از غلبه هر سه غلط حادث گردد و پنجم آنکه از اندوه و ترس و حرص و غصه بود و از خوردن طعامی که طبیعت مائل بر آن غذا نباشد از یون
 اشیا نیک بوی زشت دارند و از دیدن اشیا نیک از دیدن آن طبیعت را نفرت پیدا آید اما آنکه از باد پیدا آید علامت او آنست که دل و اعضای دیگر در کمر
 و غره و دهن زحمت شود و در دندان مثل حالتیکه بزیر آمدن سنگ بزیر پیدا می شود حادث گردد و آنکه از تلخه حدوث می یابد علامت او آنست که در دل
 تا پاک پیدا شود و غره و دهن تلخ و ترش و نگی گردد و در مرض را تشنگی و بیوشی رونماید و آنکه از غلبه بلغم پیدا گردد علامت او آنست که در حلق و کام خارش
 پیدا آید و دهن باز و جفت شود و از کف دهن میریاشد و مسائل گردد و غره آن کف شیرین باشد و در بعضی است با حادث گردد و آنکه از تلخه غلط پیدا شد با
 علامت او آنست که نشانیهای هر سه غلط در وی یافته شود و آنکه از اندوه و ترس و حرص و غصه حدوث می یابد علامت او آنست که دل بیقرار شود و آب کین
 مسائل گردد و هر غلط که سبب آن چیز یا غلبه کین نشانیهای آن ظاهر گردد و قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه اگر زحمت مذکور از غلبه باد باشد
 در بعضی اختفه پیدا کرد و اگر از تلخه بود در وی سهل داده اسمال بکنانند و اگر از غلبه بلغم باشد قی باید کنانند و اگر زحمت مذکور از سبب غصه و اندوه و ترس باشد
 آن باشد تدبیری باید کرد که مزاج تلخ بپاشد و در وی زحمت مذکور بر پنج نوع دیگر است نوع اول پیل دراز و برنگ جواکهار و زینکا و بجانگی
 در اسن و دانه الایچی و آنکه در کله زبیران کرده باشند و نمک سنگ سنبل و هر سه را برابر گرفته و بار بار آس کرده بار روغن ماده گاو و یا آب گرم و یا با شرب آب یا با کبکی
 خوردن دهن از این زحمت مذکور که از باد باشد دفع شود نوع دیگر حقیق تلخی را با شربت قند آمیخته و نشانیهای قی بکنانند و به حقیق نمک سنگ
 و شکر و شمش و روغن گاو یکجا کرده و مخلوط ساخته ببلند زحمت مذکور که از تلخه باشد دفع گردد نوع دیگر اولاه و لایح را جوش نم زبیرانده قی
 بکنانند بعد که در اول و اجود و در انفساوی گرفته و جوشانید جوش مذکور را بجا میخیزد و در آن مقاری شده انداخته بنوشانید از این زحمت مذکور که از غلبه
 بلغم باشد دفع گردد و در مرض مذکور صحت یابد نوع دیگر پیل گرد آس کرده با مقاری شده آمیخته بخوراند از این ناز روی طعام که از غلبه بلغم باشد
 دفع گردد و برای ناز روی طعام دارو با آب آس کرده و در دهن نیز باید کرد و این عمل را مبنی کول گویند و دارو با آب آس کرده
 بدان مغزها نیز باید کرد و این عمل را کله و صا و ن گویند و کول مذکور بر انواع است نوع اول گوته و نمک سیاه و زبیره و شکر تری و پیل گرد
 و نمک بریا را جاده استساوی گرفته و بار آس کرده و با شمش و روغن کبکی آمیخته و در دهن بدارد بعد بیرون افگند نوع دیگر
 کشنیز و دانه الایچی و پد نا کله و اسیر و پیل دراز و صندل و با جبول هر سه استساوی بگیرد و آس کرده بار روغن کبکی و شمش آمیخته و در دهن بدارد
 که زمانی در دهن بدارد و بعد بیرون افگند صحت یابد نوع دیگر بود و چوخی و بلید و سنبل و فلفلین و جواکهار هر سه را استساوی بگیرد و آس کرده
 باشد و در دهن کبکی آمیخته و در دهن بدارد و بعد بیرون افگند صحت یابد نوع دیگر زبیره و شکر و انار و دانه و شمش و
 شیر و ادک جله است که بطریق گفته ساخته و در دهن بدارد و بعد بیرون افگند صحت یابد از این علامت زحمت مذکور
 که از یک غلط و یا دو غلط و یا از هر سه غلط باشد دفع شود و اگر خرابی مبنی وقت زشت سازند و حقیق دانه الایچی و حج و پیل گرد که هر سه استساوی
 باشند و در آن شربت اندازند و در مرض مذکور را باید که این دارو را زمانی در دهن بدارد و مغزها کرده بیرون اندازد و قی الحال ناز روی طعام

در علاج زحمت مذکور
 قسم اول در علامات زحمت مذکور
 قسم دوم در علاج زحمت مذکور

نورین و دروغ و سرکه سندی و جوش منگ ماکن آن نیز بدیند و آنچه سبزی در تولا کون گفته شده است نیز خوردن این نوع دیگر رنگ و ترنجبین
 سندی هر همه امتسای گرفته و آس کرده باشد یا مسایت بر لفظ اندک و صحت یابد نوع دیگر رنگ مویخته و سندی هر سه را با یک آس کرده باشد
 بخوراند بر لفظ اندک و صحت یابد نوع دیگر با جویون و کنار و بالاد مویخته و کاکاسینیک هر سه را امتسای گرفته و آس کرده باشد خوردن این صحت یابد
 نوع دیگر جو السته آس کرده باشد بخوراند بر لفظ اندک و صحت شود و اما در وهای قی سنیاتی نیز بر انواع است بجهت دفع این نوع داروهای
 هر سه نوع که گفته شد هانایکجا کرده و قوت و اگر سنگی معلول دیده و نمیدهد بر قدر مناسب بدین صحت شود نوع دیگر آید و لکن شکر این هر سه را
 امتسای گرفته و آس کرده مقدار در درم بستان و با درم شکر و شکر درم آب آمیخته بجامه نخته بخوراند ازین قی سنیاتی دفع شود نوع دیگر
 سیست عدس در شیره و در شیره انار انداخته و مخلوط ساخته بخوراند بر لفظ صحت یابد درین شک نیست نوع دیگر جوش مغز سیب در جوش
 گلوئی شکر انداخته بنوشاند نوع دیگر اگر بر سر ری را با غساله برنج آس کرده و شکر در آن انداخته بخوراند یا اثر شالی بر لفظ اندک و ترنجبین
 صحت یابد نوع دیگر لایچی و فلفل ناک کینیز مغز تخم کنار و اثر شالی و برنگ مویخته و صندل و پهلبل و راز و پهلبل و کلس را بشند و شکر آمیخته بخوراند
 و شکر بخوراند بر لفظ صحت یابد و این را بهین ایلا و اولیه گویند بحق مغز تخم آله و مغز تخم کنار و پهلبل و راز و پهلبل و کلس را بشند و شکر آمیخته بخوراند
 ازین قی سنیاتی فی الحال دفع کرد نوع دیگر سینیان و فلفلیان هر سه را امتسای گرفته و آس کرده و با پست تراژ که بمقدار حق هر سه دارد و باشد
 آمیخته در شیره کچمه تر کرده باشد بخوراند بر لفظ صحت یابد نوع دیگر خاکستر پوست درخت ایزان که گرم باشد سرد کند بجهت آب کوبیده
 سمان کرده بنوشاند ازین قی سنیاتی که پر زور باشد دفع کرد نوع دیگر شیره آله و شیره کچمه را یکجا کنند و در آن بحق فلفلیان و شکر انداخته
 بخوراند صحت یابد نوع دیگر رنگ سیاه و زیره فلفلیان هر چهار را آس کرده باشد و شکر بخوراند و اگر بلیده و سندی و فلفلیان و کشتیز و زیره را
 آس کرده باشد بخوراند یا بلیده و گلوئی فلفلیان و سندی را امتسای گرفته و آس کرده باشد بخوراند ازین هر سه علاج قی سنیاتی که پر زور باشد
 نیز دفع کرد نوع دیگر رنگ سیه و مویخته هر سه را با غساله برنج آس کرده و در وی مقدار می شکر انداخته و اولیه ساخته بلیسات ازین قی سنیاتی
 ترنجبین و بسیار دفع کرد نوع دیگر مغز تخم فزک و مغز سیب خام هر دو را جوشانیده و در جوش مذکور شکر انداخته بنوشاند ازین قی و بسیار نیز
 دفع کرد نوع دیگر رنگ نوره آزان درخت لنگ و جویون گرفته و جوشانیده جوش مذکور بستان و در آن پست تراژ شالی و شکر انداخته بخوراند
 برای دفع قی مذکور و بسیار این علاج بکار بندند دفع آید نوع دیگر پدیا کوه و گلوئی و نم و کشتیز و صندل هر پنج دارو را بجوشانند و جوش مذکور را در غنچه
 ماده گاو اندازند بنیچون نخته شود مقداری روزی در لفظ صحت یابد ازین قی نازردی طعام و ناپاک نیز دفع شود و در این نوع سندی
 پدیکھا و کھتر گوبی داروی قی که از دیدن خوردن و پوسیدن اشیای متکبر و حادث شود اگر از خوردن شی که طبع ازان تنگ گردد قی شود
 یا یکدشی که طبع بران سیل کند و را غیب شود بخوراند و اگر از بوسیدن اشیای گریه را حیاتی شود یا ششی که خوشبو باشد بیویانند و اگر از دیدن اشیای
 اول از دیدن آن بشوروی شود یا یکدشی را کردل بر دیدن آن سیل کند و خوش نماید بدیدن مشغول گرداند تا ششی اول از دیدن او فراموش شود
 و اگر از دیدن قی شود یا یکدشی را کھتر و اگر از حادث شدن گرم و دشمن قی شود یا یکدشی که دارد و یا یکدشی برای دفع گرم و منفعل فصل که آنرا
 بسندی هر وی روک گویند گفته خواهد شد بکار بندند و برای دفع این نوع علاج دفع خلطیکه غار بپسیده این نوع بر آید آورده باشد نیز بکنند
 و اگر این نوع در پینه شده باشد علاجیکه دفع غلبه باد بود بکار بندند و داروی قی نیز بکار بیاورد داشت داروی قی که با ششکی باشد آن نیز بر انواع است
 نوع اول که تنویر و پهلبل گرد و مملتی و نیاب و فر قمری که نیل رنگ میباشد هر سه را امتسای گرفته و جو کوب کرده بخوراند و جوش مذکور سرد کرده
 بر لفظ صحت یابد جوش مذکور تراژ شالی انداخته آشام سازند و در آن شکر انداخته بنوشاند صحت یابد نوع دیگر رنگ نوره آزان درخت لنگ
 و جویون امتسای گرفته و جو کوب کرده بخوراند و در جوش مذکور شکر انداخته بنوشاند بر لفظ صحت شود نوع دیگر رنگ نوره آزان

و اگر از دیدن قی شود یا یکدشی را کھتر و اگر از حادث شدن گرم و دشمن قی شود یا یکدشی که دارد و یا یکدشی برای دفع گرم و منفعل فصل که آنرا

در خنان شیرد آس کرده و پیه شیره مذکور است تا بدو دل دراز و شند بدان آمیخته بنوشانند مرض صحت یابد نوع دیگر نیز تسالراخته و سر کرده باشد
 بخواتم ازین قی که باشنگی بود اگر پیرینه خمد باشد زائل گردد و مرض ناکو صحت یابد از ستر اولی کحمت و کلایانک کحمت و هما کلایانک کحمت نیز رحمت
 که باشنگی باشد زائل گردد و مرض صحت یابد و الله اعلم و احکم فصل هفتم در مرض استسقا که بندی آنرا تشنگی گویند و می شغل بر دو قسم است
 قسم اول در علامات مرض مذکور بدانکه استسقا عبارت از تشنگی است که بسیار زیاد باشد و بنوشیدن آب تسکین نیابد و آن بر هفت نوع
 یکی آنکه از باد باشد و دوم آنکه از تلخ و سوم آنکه از رسیدن زخم و چهارم آنکه از نقصانی خلاصه طعام و پنجم آنکه از بلغم و ششم آنکه از بدمیه و هفتم آنکه از خوردن
 طعام سخت چرب و ترش و نگی و در بیغم حادث گردد و در طریق حدوث چهار نوع اول آنست که از ترس و بسیار زور و حرکت کردن و از کم افتادن قوت
 از خوردن اشیای تلخ انگیز و مرکب گشتن باغوائی که از آن تلخ غالب آید تلخ غلبه کرده و یاباد که نیز فاس گشته است پیوسته کام و زبان و گلو و سینه و رگها
 بجای خلاصه طعام خشک گردانیده از نوع مذکور پیدای آرد و در طریق حدوث سه نوع از آنست که بلغم فاس و طعام نامضم یافته و طعامهای مذکوره
 بجای آب ریخته و فاس گردانیده سه نوع مذکور پیدای آرد و علامت زحمت مذکور که از باد باشد استسقا که روی مرض لاخورد و سفره و بناگوش
 و در کت و منافذ درونی بسته گردانند و بی غره شود و از نوشیدن آب ستر تشنگی سخت زیاده حاصل آید و علامت زحمت مذکور که از تلخ باشد آنست که غیبت
 بر طعام نباشد و بیوشی و ناپاک یاباده گونی پیدا آید و چشمها عمل گردند تشنگی سخت زیاده باشد و درین و کام بغایت خشک گردند و فرقه دهن تلخ آرد و
 مرض ابر کبدای سرد بسیار رغبت بود و علامت زحمت مذکور که از نقصان خلاصه طعام باشد آنست که مرض مذکور شب روز آب بوشد و او را فراتر
 و نشانیهای گفته ان خلاصه طعام آنست که در فضلی که آنرا بتی رس و کوه و دصوات و مل برده حجبی بکسانی گویند گفته شده اند روی نیز بوند
 و بعضی اطبا گویند که این نوع از سه خاطر حادث میشود و علامت زحمت مذکور که از بلغم حادث شود آنست که اندام آن کرد و فرقه دهن شیرین شود خوب
 بسیار آید و زور و زهر مرض مذکور لاخورد و علامت زحمت مذکور که از بیغمی حادث شود آنست که دل در کند و کف از دهن سائل گردد و اندام سست
 و علامت فساد هر یکی از سه خاطر مذکور در این مرض مرض اقدرت بر بسیار حکم نباشد و گلو و کام و دهن خشک گردند و روی پرده گردد و دیگر
 امراضیکه آنرا این مرض موجب است پیدا گردند و بد شوری بر گردد و امراضیکه ازین مرض حادث گردند نسبت به سیلان بناز دهن را جروگن و سه و سه بسیار
 و از مردم مرضی از امراض لاخورد باشد و میرا استسقا حادث شود تشنگی سخت و تهر باشد و بارهاتی کن و زحمتها نیا آید این مرض ازین باشد یعنی مذکور
 بدو اب نگردد و او را بنجد اسپارند و الله اعلم و احکم قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه کحمت دفع استسقا که از باد باشد طعام و شراب دفع یابد بود
 و نرم و در هضم و سرد باشد مرض مذکور را بخورد و در وقتیکه تشنگی مرضی ادین نوع زیاده شود و آب چن ان خورد که شمش بر گردد و باید که میل دراز را
 باب آس کرده و مرض مذکور را بنوشانند و قی بکنانند و فاقه درین نوع نیز نفی ترست و اگر زور و یا نقره و یا آهن یا کلوخ را گرم کرده در آب سرد کنند و بیغم
 این نوع را مقداری این آب بنوشانند قرار شود و اگر شربت شکر و شهد با جوش در آن معاد کن اینکرم بنوشانند نیز صحت یابد تشنگی با دوی دفع گردد
 و بجهت دفع استسقا که از تلخ باشد اشیاییکه شیرین و تلخ و بلع و سرد باشند مرضی ابد بند نوع دیگر یا رگها و شکر و صندل و سیر و کشنیزه و انگور
 و صلتی هر سه را برابر گرفته و باب آس کرده و بجایمه نجیه بجای آب بنوشانند به شود نوع دیگر چینی کن ابو کوب کرده در شیر یا ده گاو و جوشانند و شکر
 را بجایمه نجیه مرضی را بنوشانند به شوبه و اگر جوش چینی کن روغن ماده گاو پنجه مرضی را بنوشانند نیز صحت یابد نوع دیگر آنکه در صندل
 و خرم و اسیر را باب آس کرده و بجایمه نجیه و مقداری شند در ان انداخته بجای آب بنوشانند صحت یابد نوع دیگر چون بدانند که مرض را
 با هم فهم شده است و رغبتا برنج شند انداخته بنوشانند استسقا نیکه از تلخ باشد دفع گردد و بجهت دفع استسقای بلغمی تشنگی اندر جوهر در برابر
 گرفته و باب آس کرده بنوشانند صحت یابد نوع دیگر چیل و ابره ری و گل و دعائلی و پیل و دراز و سلول و جاب و چیره و سنه صبی و پنجه و بجم هر سه را
 برابر گرفته و جوشانیده جوش مذکور بستانند و بنوشانند ازین استسقای بلغمی دفع آرد نوع دیگر جوش گرم که گرم باشد مرض مذکور را بنوشانند

فصل اول در علامات مرض مذکور

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

قی بکنانند صحت یابد نوع دیگر زیره و ادراک و سندھی و نمک سیاه هر سه استساوی گرفته و باب آس کرده مریض اینوشانند صحت یابد نوع دیگر زیره و دیگر زیره
نوشبوی ساخته مریض اینوشانند صحت یابد نوع دیگر آب از دام مای شپیره بستانند و شکر و قند و صحن بار کجا که نخته باشد انداخته
شربت سازند و مریض را بنوشانند و جهت دفع استسقا در شیر انار دان و آله شمد انداخته مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر جامه ادر که بر تن
ترکنند و بعد بر چهار پائی فرا کرده مریض را بر آن بنامانند و مثل این جامه بالایش نیز بنید از صحت یابد نوع دیگر انگور و مملتی و نیلو فر قمری را باب
آس کرده و بان شیر و شکر و شیر ماده گاو یا کرده بر آه مریض بنوشانند ازین عمل استسقا زایل گردد و مریض با سانی صحت یابد نوع دیگر گنار و انار دان
و تریاک و خرمای هستی و چون و هر پنج ترشی را باب آس کرده در و نه دهان مریض بدان طامکنند ازین استسقا دفع شود نوع دیگر تال کجا که انگور
و نمک سنگ و تریاک و دیگر اشیا ترش که یافته شوند گرفته و باب آس کرده و با این همه شکر و شیر و قند بیا میرند و مریض را گویند که نخته
در دهن بدارد و بعد از زمانی غرغره کرده بیرون افکند و چون کت بچنین کن ازین عمل خشکه کام دفع شود نوع دیگر مریض را بفرمایند که شکر را
در دهن بدارد ازین دهن صاف شود و لب و کام خشک گردد و تشنگی و تپاک دفع شود و اگر لب و کام و زبان حلق و سپرز و سینه از این مریض خشک شود
باید که زیره و ترنج و شمد و نمک سنگ یکجا کرده آس کنند و بر تارک سرش بهند صحت یابد نوع دیگر انار دان و کنار و لود و گنجه و ترنج هر سه استساوی
گرفته و آس کرده بر تارک سرش بهند نیز صحت یابد نوع دیگر مریض را بفرمایند تا شربت شمد شکر بر کرده بنوشد پس قی بکنانند و دیگر در مریض بچنین کنند
ازین نیز تشنگی دفع شود نوع دیگر باره و مملتی و کوهچه و نیلو فر قمری هر سه برابر گرفته و آس کرده و حتی بطریق قمری در دهن خود بدارد و بعد از آن
بر افکند ازین استسقا دفع شود و از وی استسقا که از نقصان خلاصه طعام حادث شود اگر استسقا از نقصانی رس یعنی خلاصه طعام
شده باشد باید که تریسی کنند که خلاصه طعام زیاد شود و استسقا دفع گردد و غصه گوشت برای این نوع نیز مفید است و خون نیز بنوشانند
صحت یابد و شیر ماده گاو و باب آهینه نیز بنوشانند نافع است نوع دیگر مملتی را باب آس کرده و بجامه نخته بنوشانند صحت یابد و اگر استسقا از بطنی باشد
بیلنج و دیگر اشیا که فروزنده آتش گرسنگی باشند جو کوب کرده و جوشانید و جوش مذکور مریض را بنوشانند صحت یابد و اگر استسقا از خوردن غله
و ترنجیم شود مریض مذکور را قی بکنانند و اگر استسقا از خوردن طعام حریب شده باشد مریض را شربت قن بنوشانند صحت یابد و اگر استسقا از خشک شدن
لاغر حادث شده باشد شیر ماده گاو بنوشانند صحت یابد و اگر این مریض ادر شور بای گوشت بز و دهن گاو انداخته بنوشانند نیز صحت یابد نوع دیگر یا گلبرگ
در شپخته و در آن شمد انداخته مریض را بنوشانند صحت یابد ازین استسقا زایل گردد و اگر سار و ادکن جو کوب کرده بچوشانند و جوش مذکور را
سر کرده بنوشانند ازین نیز استسقا نماند و اگر گوسیه و سنگها ژده و گل نیلو فر و پنجه کبایه و پونال هر سه استساوی گرفته و جوشانید بنوشانند ازین استسقا زایل
نجم شده باشد بر دو برابر آن کسی که استسقا و تپاک و لاغری ضعف از سبب کثرت جماع و رکبت و بدلی که بیست ام خوردن شراب حادث میشود پیدا
نوشانند آب سرد آنرا نافع است و اگر شخصی بجهت بهوشی که آنرا مور حیا گویند و یا بجهتی دیگر ضعیف و لاغر شده باشد و آنرا رحمت استسقا حادث شود
باید که آب سرد را از او باز نماند بلکه هر شخصی را که استسقا پیدا آید و یا تشنگی غلبه نماید آب او را بدهند و باز نماند از آنکه اگر آب نهند مریض که بد و مبتلا باشد
زیاده شود و بهوشی پیدا آید و آخر الامر پاک گردد زیرا که حیات مردم مرطوب با آب است چنانچه آدمی بی طعام مدتی تواند ماند لیکن بی آب نتواند مگر آن
که پاک گردد و الله اعلم و احکم فصل سیم در رحمت بهوشی که بسندی آنرا مور حیا گویند و آن مثل بر دو قسم است قسم اول در علل آنست
مرض مذکور بدانکه از غایت لاغری و ضعف و از خوردن اشیا مضر که ذکر آن در فصلیکه آنرا بسندی هتاسی گویند گذشته است و از باز داشتن
بول و غائط و اعمالیکه جیس آن ممنوع است چنانکه بول و غائط و مانند آن و افتادن از بسندی و آنکه قوی که آنرا بسندی است گن گویند در خصوص
و از رسیدن نغم خلط فاسد گشته و غلبه کرده در محل حواس رسیده و راه خلاصه طعام را مسدود ساخته عقل را پوشیده میگردد و بهوشی که آنرا موه و
موجانمان پیدا می آید و این رحمت بر جهت نوع است یعنی آنکه از باد باشد و دوم آنکه از نم و سوم از باغم چهارم از غلبه سه خلط پنجم از دیدن خون از رسیدن

فصل سیم در رحمت بهوشی که قسم اول در علل آنست

بج

بوی خون بیشتر از شراب بهتر است از زهر لیکن پنج نوعی ازین هفت نوع بغیر غلبه تلخه نباشد و علامتیکه پیش از حدوث مرض مذکور پدید آید نیست که در دل در شود
 و فایده بسیار آید بوسی و ماندگی روی نماید و دراک حواس حسنی که در وقت نشانیهای غلبه خلطیکه از آن حادث خواهد شد پیش ازین ظهور نماید و علامات حجت
 مذکور که از یاد باشد آنست که پیش نظر او سینه زرد و لعل او آمیز و بیوشش گردد و بزودی بیوشیار شود و انام بلرز و در دل نیز رو پیدا شود و رنگ آن
 سیاه و ام قیل و ام شود و علامات زحمت مذکور که از بلغم حادث شود آنست که پیش نظر بعضی تاریک سیاه بچو آید و بیوشش گردد و بعد از در بیوشش پدید
 و چنان دانند که پیش را بچوم تر پیچیده اند و آب از دهنش سائل گردد و رنگش سفید شود و علامات زحمت مذکور که از تلخه باشد آنست که پیش نظر بعضی لعل
 یا زرد و ام باشد و غایت نرم شود و رنگ انام زرد گردد و علامات زحمت مذکور که از غلبه هر سه خلط حادث شود آنست که علامات هر یکی از هر سه خلط در رو
 ظاهر شود و یکایک بسبب و بعضی را بیوشی روی نماید چنانچه بیوشی با صرع بسبب است باشد و دیگر نشانیهای با صرع درین نیز بود لیکن در با صرع چشمها گریخته
 و کف از زمین بیرون می آید و درین نوع نباشد و علامات زحمت مذکور که از دیدن و رسیدن بوی خون حادث شود آنست که تن مریض و چشمهاش
 اگر آن سخت گردند چنانکه اعضای او درون و فزاد کردن نتواند و بلکه بر هم تیزند نفس سست و آهسته بیرون آید چنانکه معلوم نشود که نفس می آید
 بعضی گویند از دیدن و رسیدن بوی خون بیوشی از آن جهت پیدای شود که در خون عنقر خاک آب غالب است و در آب خاک قوت تم زیاد ترست و چون
 بوی خون بگردد در روی قوت تم غالب شود و بیوشش گردد و بعضی این قول ارد کرده اند و اگر خون مورث بیوشی از آن سبب بودی که روی قوت تم
 غالب است پس بدیدن خون بیوشی حال نیستی چنانکه بر رسیدن بوی خون بیوشی حال میشود بدیدن نیز حاصل میشود پس جواب آنست که گویم
 الله تعالی اجل جلاله در خون خاصیت نهاده است به سبب آن مردم ملاز دیدن آن و از رسیدن بوی آن بیوشی پیدا میشود و علامات بیوشی که از خوردن
 حادث شود آنست که یاوه گوئی و لغزش در رفتار پدید آید و علامات بیوشی که بخوردن زهر حاصل شود آنست که در انام لرزش حادث شود و خواب
 و تشنگی پدید آید و پیش نظر تاریک نماید و بیوشی حاصل شود و نشانیهای هر نوعی از زهر فصل زهر گفته خواهد شد و بدانکه بیوشی از غلبه تلخه و قوت تم
 و دوران سر از غلبه باد و تلخه و قوت روح سست و مرضیکه آنرا تیز را گویند از غلبه باد و قوت تم سست و خواب از غلبه کف و قوت تم سست و بیابان است
 که هر نوعی از بیوشی که باشد ممکن است که بغیر و از آنکه گردد چنانکه نوعی از بیوشی که از غلبه خلطی باشد و قویکه آن خلط که قوت بیوشی مذکور را نکل گردد و
 اما سنیاس که نوعی از بیوشی است زوال آن بغیر و امکان نیست و اخلاط فاسد که مورث آن است نیز قوتش غلبه آن بغیر علاج ممکن نباشد و سنیاس
 بیوشی است که چون مردم بسبب سخت ضعیف و لاغر گردد و اخلاط فاسد که در جمیع تن منتشرند در دل مجتمع گشته و جانش اسیر گردانند و قصد خروج
 کرده اند پیدای آید چنانچه چون بعضی را ازین بیوشی شود بغیر علاج ممکن نیست که بیوشش آید و الله اعلم قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدینکه
 بخت دفع بیوشی آب سرد بر انام مریض بریزند و در آن مذکوبه باب سرد بگردانند و بیوشش را بنشانند و هر چه در آن بیوشش پدید آید و بیوشش را بنشانند و هر چه
 در چنانچه صندل سوخته بر انامش طلا کنند و مریض را با بجز وجه برسانند و در شرابهای سرد خوشبوئی ناخفته بنوشانند و داروهای شیرین چنانچه
 کاکولیا دکن و مانندان و شیرین جوشانیده بنوشانند و برنج رسالی و بنوع سنگ و مشک مانند اینها بخوراند و برای دفع زحمت مذکور داروهای تیز ناک
 بدین وقتی بکنان نوع دیگر نیز تمکنار و پیل در راز و سیر و ناگ کبیر بهر همه استساوی گرفته و باب سرد اس کرده بنوشانند صحت شود و اگر پیل در راز
 اس کرده باشد بخوراند نیز صحت شود نوع دیگر سندی گلوی و پیکرول و پیکرول بهر همه استساوی گرفته و جوشانیده و با جوش پیل در راز آمیخته بنوشانند
 ازین بیوشی بوسی دفع گردد و مریض را صحت شود نوع دیگر آله را جوشانیده با آنکه رسندی یکجا کرده بسایند و شمره در آن ناخفته بلیسانند
 و زین بیوشی دومه و سرفه دفع گردد نوع دیگر در جوش شمول شمره و شکر ناخفته بنوشانند به شود و بیوشی که از فساد خلطی حادث شود برای دفع
 علامتیکه برای دفع تب آن خلط گفته شده نیز بکنند تا اگر از سبب تلخه بیوشی شود برای دفع خلط تلخه کف و اگر از سبب باد شود برای دفع آن
 علاج تب بادی کنند و اگر از بلغم شود برای دفع آن علاج تب بلغم کنند و اگر از هر سه خلط شود برای دفع آن علاج تب هر سه خلط کنند و برای دفع

مردم در علاج زحمت مذکور

زحمت مذکور که از سبب خوف حادث شود علما جاي سرد بدین صحت مشهور اگر بیوشی از سبب سرب شود شراب بگردد نباشد و با فراغ خواب کردن بدین
تا بهوش باز آید و اگر بیوشی از سبب سرب شود علما همانیکه دفع زهر اندر فصل آن گفته خواهد شد در کار برین در اگر بیوشی که آنرا سنیاس گویند شود علما جگه
بجست کشیدن و چشم و چکانین و بینی و رسانیدن دو دان برای دفع سنیاتی گفته شده اند بکار برین در بدین مرض در انام مرض سوزن بخلا نبرد
سوی سرش بکنند و اندامش بپندارند بگزیند و خوشه کوچکی بر اندیش بماند این دیگر نایب است تا بهوشیار شود و اگر مرض مذکور بهوشیار شود و در شراب
و دیگر دفع بیوشی کلیان کورت و شیر غورات مفید است بدانکه دوران سراز غلبه باد و تلخ میشود باید که برای دفع آن علاج باد و تلخ باشد
بگردد برای آن چه علاج دیگر است نوع اول جوانسه جو کوب کرده و جوشانیده جوش مذکور را بار و غن ستر از نیمه تیوشان و دوران سرفه شود
نوع دیگر تر بچله استسوی گرفته جوشانند و در جوش مذکور و غن ستر از نیمه تیوشانند و اگر شیراده گا و برای مرض این نوع نیز بدین مرض مذکور
دفع شود نوع دیگر مغز پنبه دانه در دوغ ماده گادانداخته آشام سازند و گشتنیز و انگنه بریان کرده و زیره و نمک سنگ لان انداخته تیوشانند نوع سوم
سحق پیلان را زرد سولف و سنی و بایله هر سه او از درم بستان و بهفتاد و دو درم قند کنند در ان انداخته مقدار چهار درم را غلوه مانند و در یکی از
خوردن و بندازین دوران سردی شود و والد اعلم و احکم فصل نوزدهم در جرمها که از خوردن شراب حادث میشوند یکی از اینها بیوشی است
که ترادات گویند و این فصل نیز مثل بر دو قسم است قسم اول در علایات مرض مذکور بدانکه اطبا چنین گویند که غلبه بذا به بدن را فو اند
رساند و حیات نجش بچشمین شراب نیز انواع فو اندر رساند و حیات را سد و نجش لیکن آنرا چون بت بیری ناما کم تیوشانند زهر قائل باشد
و زهر که بذا ته مملک است چون تیدیر نیک خورده شود منافع بسیار رساند پس شراب که بذا ته منافع است چون به تا بیری نیک شود و چهار فو اند
کامل از جوی اصل این چنانکه اگر شخصی شراب ابر مقدار قوت در هوای ناما کم با گوشت و طعام حرب و شیرین در خلوت بی آنکه او را اندیشید و خون و غصه و ماتن
نباشد بخورد و قوت افزاید و مانند این منافع بسیار حاصل آرد و اگر در حالت گرسنگی زیاد از مقدار قوت در هوای ناما کم خورده شود حرارت شراب
با تش گرسنگی جمع شده انواع امراض پیدا کند عقل قوی حواس خمس ضعیف و زائل گرداند و شیرای پویشیه را بطهور آورد و باید دانست که شخصی را
که غلبه بلغم باشد و تلخ کم گردد و آنکس قهر و گوسخوار بود از خوردن شراب در اشتنا بیا نرسد و اگر عکس این بود بیوشی آن بزودی بالوع رنجها
گرفتار گردد و شراب بچهار مرتبه است و مرتبه اول عقل علم بر جای باشد و خوشی و حق و تواضع با خلق و محبت با زنان پیدا آرد و خورنده
سخنهای گزیده گوید و خواب کردن آرام گرفتن خواب در مرتبه دوم سخن اندک گوید و عقولش تفاوت پیدا شود و گاهی بسیار شود و در مرتبه سوم
حرم و نامحرم را نشناسد و ادب هیچ صاحب حقی نگاه ندارد و میان خوردنی و نا خوردنی امتیاز نتواند کرد و سخن بسیار زیاد گوید و عقولش بکل زائل گردد
و در مرتبه چهارم بیوشی گردد مثل چرب یا سنگ شده بیفتد و عاقل آساند که آنقدر بیوشد که مرتبه چهارم رسد زیرا که هیچ عاقلی که مالک نفس و باشد در
خیلی که تیران باشد در نیاید بلکه مقتضای عقل آنست که شراب آنقدر بیوشد که اثرش از مرتبه دوم تجاوز نکند و اگر شخصی بخورد شراب بغیر صاحب طعام
یا در حالت غصه یا در حالت ترس یا در حالت تشنگی یا در حالت اندوه یا در حالت سخت گرسنگی یا در وقت مانده گشتن یا بزور کردن یا راه راندن یا
بیا بسیار بر سر و یا بر دوش گرفتن یا در وقتیکه گمش طعام برپا شد و یا بعد خوردن طعام که آنرا در حالت بیوشی خورده باشد یا در حالت گرمی قناب
یا آتش بسیار کشیده باشد یا در حالت کم قوتی ملازمت نماید بچهره مدانی و پدید پاناجیرین و بان بریم مبتلا گردد و مدانی بر چهار نوع است یکی آنکه از زیاد
حادث شود و دوم آنکه از تلخ و سوم آنکه از بلغم و چهارم آنکه از سرب است خاطر باید اما نوعی که از زیاد باشد عدا تشنگی است که مرض الکلیت دره حادث شود
خواب نیاید و لرزش دست و سردی و پهلو و بسیار یاوه گوئی نیز حادث گردد و اما نوعیکه از تلخ باشد عدا تشنگی است که مرض او در تشنگی و ناپاک و
تپ و اتیسار و دوران سردی که بیوشی حادث شود و رنگ بدن زرد گردد و اما نوعیکه از بلغم باشد عدا تشنگی است که قوی بود و رغبت بر
طعام نباشد و آب از زمین سائل گردد و تن را اشود و مرض چنان پیدا کرد که اندامش از بجا نماند و آنچه از تلخ است عدا تشنگی است

فصل نوزدهم در جرمها که از خوردن شراب است

گوشه نیمی که از هر سه خلط در آن بوند و پایداری است که این مرض غیر غلبه هر سه خلط نباشد لیکن میان خلط هر سه غالب باشد مرض مذکور را بسوی آن نسبت
 کنند چنانچه اگر غالب باشد باورانی و اگر تلخ غالب بود کت باورانی و اگر هر سه خلط غالب باشد بسویات باورانی گویند و نشانی پریدار است که کام با
 غلبه شود و از نام گران و بنی فره گردد و زخمیت بر طعام نباشد تشنگی و تن را پدید آید و سردی در بدن نگاه داشته شود و بول غلط بسته گردد و علامت
 پانچون است که شکر گدازد و قوی و آروغ و تپاک شود عادت ناخیرم آنست که دل تمام اغصا در کند و کهن از هر سه میان گردد و آروغ درونک بدید و بی
 و بی و در سردی و تپاک نیز حادث گردد و زخمیت بر طعام و شراب نشود و اگر تشنگی و تشنگی از این امراض مبتلا گردد و در وی ستری بسیار و یارگی باشد
 و لب برینش شکر یافته از لب برینش کم شود و رویش چنان نماید که گویا که از بار و عن چرب کرده اند آنکس معار و به نارد و اگر لب دندان و زبانش سیاه
 و یا سبز و یا زرد گردد و چشمهاش محل شوند و پلکهاش تپ و در و پهلو و سرفه و دوران سر حادث شود نیز بار و به نارد و دوم در علاج مرض مذکور
 بداند اگر زحمت مدالی از سبب غلبه باد حادث شود نمک سیاه و سندی و فلفلین هر چهار را با یک آس کرده در شراب اندازند و مقداری آب نیز
 اندازند و بنوشان صحت یابد و اگر از شکر و شیره انار و ترنج شربت ساخته بنوشان و مشورهای گوشت جانوران شتی که چرب باشد مقداری ترشی را
 انداخته بنوشان صحت یابد نوع دیگر نمک سیاه و کاکاسینک و سندی و فلفلین تخم سیرمی اجمود هر سه را استسوی گرفته با یک آس کنند و مقداری
 ازین چورن در شراب انداخته بنوشان به شود و هر که از زحمت مذکور از سبب تلخ حادث شود باید که از جوش اشیا شیرین تر با زرد و در آن
 و شکر و خوشبوی انداخته بنوشان به شود و اگر در شراب شیره نیست که بسیار انداخته مرض مذکور ازین شراب کم کرده بنوشان و بعد از زمانی قی بکنانند
 صحت یابد و اگر جوش سنگ یا شکر ترشی انار و یا انداخته بنوشان نیز به شود و اگر در شیره انکو و خرما و بچه السه و جوش سنگ و شکر انداخته
 بنوشان نیز به شود نوع دیگر در شراب نمکی آب انداخته دوران شدن انداخته بنوشان به شود و با حمل برای دفع این نوع علاجهای سرد استعمال کنند
 و اگر از سبب بلغم بود باید که در ههای قوی در شراب انداخته بنوشان تا قی کن و به شود و اگر اشیا سیکه افزوده آتش گرسنگی باشد چنانچه سندی و
 فلفلین آس کرده در شراب انداخته بنوشان صحت یابد و درین نوع مرض مذکور را برقرار قوت آن فاقه بکنانند مفید است و در بعضی این نوع
 غله جو بدهند نوع دیگر جوش تر بچله سندی و فلفلین انداخته بنوشان صحت یابد و اگر در جوش ترب که خشک باشد و یاد جوش
 کتجی شکر انداخته بنوشان صحت شود نوع دیگر نمک سیاه و زیره سفید و زیره سیاه و ستریک المپت و شکر هر یکی یکم و حج و دانه الایچه
 و پیل کرده هر یکی نیم حصه بستاند و جمله آس کرده بار تا و مقداری روزی خوردن و بعد ازین زحمت مذکور زائل گردد و منافذ درونی صاف شوند
 و گرسنگی افزاید و این را بسندی است تا کم لولن گویند و اگر زحمت مذکور را که از هر سه خلط باشد باید که علاج هر سه خلط را استعمال کنند صحت یابد
 و پایداری است اگر زحمت مذکور مدالی از علاجهای مذکوره زائل نگردد باید که قدری شیر بنوشانند و از شراب قاری کم کنند و هر روزی از
 شیر قاری زیاده کنند و شراب آب ترنج که گدازد تا آنکه شراب بکلی رها گردد و زحمت مذکور زائل شود و لیکن اگر زحمت مذکور از غلبه بلغم باشد باید که
 که اولاً مرض رانی و فاقه بکنانند چون بدانند که خلط بلغم کم افتاده است و وجود مرض سبک گشته است آنگاه شیر بنوشانند و ترتیب مذکور
 زیاده گردانند نوع دیگر خربای به بنس که باشد و انکو و ستریک خربای سندی و انار و دانه و بچه السه هر سه استسوی گرفته و آس کرده و شکر سفید
 باوی یار کرده مرض را بلیسانند ازین جمله انواع زحمتها شراب بکلی دفع شوند نوع دیگر چاب و نمک سیاه و انار و سندی و جوی به سندی
 استسوی بگیند و آس کنند و این صحت را با شیره ترنج تر کرده خشک گردانند و مقداری ازین دار و در شراب انداخته بنوشانند از زحمتها شراب
 خلاص یابد نوع دیگر تر بچله آس کرده و در این مقدار می شمد انداخته وقت خفتن مرض را بلیسانند ازین جمله انواع زحمتها شراب خلاص
 یابد بشرط آنکه در پریز بچاید نوع دیگر یا لاد و سیر و پدیا که کل نیاید و مانده آن از گلهای دیگر که نرم باشد و گل کرفش هر سه را استسوی گرفته
 و آس کرده بر اندام مرض مذکور بماند صحت یابد نوع دیگر سار سار کردن و پدیا که جمله را آس کرده و آب سرد مخلوط ساخته بر سر اندام پریزند

در علاج مرض مذکور

نوع دیگر تجویز و تریج و پیل کرد و دانه الیچی ناکند که شکل سپستان و انگو بر همه را متساوی گرفته و آس کرده در شربت اندازند و چغری خوشبو در آن انداخته
بنوشانند صحت یابد نوع دیگر مصلتی و انگو رو کنگلی بر سه برابر گرفته و آس کرده باب بنوشانند صحت یابد نوع دیگر پنج چغری پنجه و گلشکری
بر همه را برابر گرفته و آس کرده بنوشانند به شود نوع دیگر کھار و دیو دار و نمک بر یا و دانه های انار و پیل در از هر سه برابر گرفته و آس کرده
باشند و شیرین ترنج آمیخته و در آب سرد انداخته بدین به شود نوع دیگر انبار او کرده و کیمچ و کنار و ترسیک بار سیت و زیره و انار و دانه هر سه را متساوی
بگیرند و آس کرده و در آن مقداری شکر انداخته شربت سازند و بنوشانند صحت شود نوع دیگر پیل کرد و زیره و ناکند و سبزی سبزی و ترنج و دانه الیچی
و چاب بستانند و آس کرده در آشام یا در شربت نبات انداخته بنوشانند و درین مرض هر چند مذکور را بفرایند تا زمان صاحب جمال را با زاین خوب
از جنس و در باره گلهامی سرد پوشیده و جامهای لطیف پوشیده نزدیک خود بنشانند و با ایشان سخن خوش و بازی و مزاح بکنند نافع است نوع دیگر
در شیرین ترنج و سبزی مصلتی و ترنج و دانه الیچی که جمله متساوی باشند انداخته شربت سازند و بنوشانند صحت یابد نوع دیگر سبزی و مصلتی و گلشکری
و لکنت و برگ نوری از آن سپستان و زیره و انگو رو پیل در از نوک سیر بر همه را متساوی گرفته و آس کرده در شیرین ماده گاو انداخته بنوشانند و جاسه کرده
بگیرند و در مرض مذکور بنوشانند صحت یابد و ناکند و زیره و فلفلین بر همه را برابر گرفته و آس کرده در شیرین ماده بنوشانند به شود فائده آن
خوردن شراب یک زحمت حادث شده باشد باید که در مرض را همان نوع شراب بنوشانند زیرا که اگر از نوع شرابی دیگر بدین مرض صحت نیابد
بلکه امراض دیگر حادث گردند و اطبای حال شخصی را که او را از شراب حمت پیدا شده باشد تشبیل میکنند بحال شخصی که او را پادشاه خوبساخته باشد چنانچه
مخالفش هم از پادشاه بود اگر از غیر خلیف او بنوشد بلکه در فرهای دیگر بر سبب چنین خاص مرض مذکور از زحمت هم از نوع شراب مذکور بود و از نوعی دیگر
خلط نشود بلکه امراض دیگر پیدا آیند بدانکه در زحمتهای شراب میان اخلاط هر خطبیکه غالب باشد اولاً علاج برای دفع آن خلط کنند و اگر فساد هر سه خلط
برابر بود باید که اولاً برای فساد و بطلیم علاج بکنند بعد آن دیگر اخلاط فاسد را علاج زائل گردانند فائده آن اگر قبل شراب خوردن و غن ماده گاو باشد
چون را نند اگر چه شراب تیز باشد مستی نیارد فائده کایچیل یک حصه و مویز یک حصه و گوی سه حصه و ماش که آنرا بریان کرده باشد چهار حصه نسبت
و آس کرده بداند و مخلوط ساخته مقداری از آن بعد خوردن شراب در دهن انداخته و لمختی خاصیده از دهن برون اندازد بوی شراب از دهن نیاید فائده
هر که غسل کند و صندل و دیگر عطریات برود و مال و بارهای گل و مروارید پوشد بجز شراب را با گوشت و طعام چرب بنوشد زحمت شراب
بنداند و در و باید و نسبت که بجهت دفع مستی کور و در شیرین ترنج و فندک انداخته بنوشانند صحت یابد و بجهت دفع مستی و صحت توره در شیرین گاو و شکر انداخته
بنوشانند و بجهت دفع بیوشی مستی که از خوردن سپاری شود و در آن مرض راتی و اسهال حادث گردد و آب سرد شکم کرده بنوشانند صحت یابد
اگر با چاکشتی این مرض را بپوشانند و یا نمک یا شکر بخورند نیز صحت یابد و بجهت دفع مستی که مثل سخت شدن سپاری میشود و لیکن بخلط از اخلاط
حادث شود و آنرا گویند روغن ماده گاو را بچوش بپایید یا بشیرین ماده بنوشد و در آن مرض مذکور بنوشانند صحت یابد و اگر کلیان یا ستر اولی که در مرض را
بنوشانند نیز صحت یابد و ازین روغنهای بیوشی که آنرا مورچه گویند نیز در دفع کور و بجهت دفع لاغری و ضعف و نقصانی از ج از کثرت شراب است
روغن ماده گاو را بچوبین تر از آن ستاول و بتون و مصلتی و یا بچوبین تر از آن تنها مصلتی و جوش سبزی که صیرنه و شیرینجه بنوشانند قوی و تیز گردد و
روح افزاید و بجهت دفع استسقا و تپاکن نانت آن که در زحمتهای شراب پیدا آیند و در و یا نمک بجهت دفع استسقا و تپاکن مانند آن است در کار بر نند و در و یا
استسقا و فصل آن گذشته است اکنون علاج تپاکن گفته می آید بدانکه چون گرمی شراب بسیار شده پیوسته برسد و بجهت و تلخه بیامیزد
شوزش در تمام بدن پیدا شود و آنرا بهندی راه روگ گویند برای دفع این مرض علاجهایکه دفع تلخه اند بکار برند و در مرض آب و غسل
و بر ننداش صندل بمالند و در روغنهای استهاب بنشانند و بارهای گل و مروارید در گلو اندازند و گل نیلوفر قوی و مانند آن بر دست و بازوی
بندند و آب سرد بر ننداش سرشک نند و بگونین تا با عوارض صاحب جمال که بارهای گل و مروارید و جواهر دیگر و گل نیلوفر قوی پوشیده و

در شراب

در شراب

بر اندام مایه بود عارضت و کالمت و معالقت بکنت و در مریض مذکور در میان باغ و در سایه درختان که آنجا درختان گل آفتاب بود و قرار بگیرد اینست
 در خانه مریض مذکور که در آن مکان بود بپواریا و سقفت آن سوال و نیز آن گفت وزیر چهار پایی او نیز سوال می نمود و فرزند گفت و در خانه خواب می باسند
 سرشک بر تنه و گلگهای نیلوفر قمری نیز فرازگفت دوران بخلطانند و در خانه که آنجا بکنت است که در داشت و در روی تواریا باشد و آب در روی بجهت
 و بینی آنرا درها را من پ گویند بارند و جانه مذکور را بمنزل و گلآب و اسیر و کافور که باب آنرا آس کرده باشند سرشک بر تنه و
 دوران خانه مقاری می بخورند و پیانند و درختان کیده نمال کنند و اگر مریض را در آید که نراد را و در بزرگ کرده باشند دوران بحق بالا و اسیر و پدیا که در
 انداخته باشند بلبیسانند نیز صحت یابد و اگر مریض مذکور روغن گاوکا که از بیهق تن خچیرل و سرون و جویبی کن نخته باشد بنوشانند و روغن کبک
 که از نیز بیهق مذکور نخته باشند بر اندام مریض طلا کنند نیز صحت شود و برای تاباکی که از استسقا یا از غلبه خون یا تلخه و یا هر دو حادث گردند
 نیز همین تیسیر پاکند و چون تلخه غلبه کرده و در اندام ساری گشته تا پاک پیدا آرد و علائمش آنست که مریض چنان دانند که اندامش را با آتش میسوزند
 و بر وجود او اگر نخته اند و رنگ تن چشمهاش اصل همچو رنگ مس شود و از اندام دو هالاش بوی آهن آید و برای دفع این نوع ناپاک علاج
 تا پاکی که از کثرت خوردن شراب حادث شود بکنت و اگر از این علاج نراک نگردد باید که مریض را شور بامی گوشت حیوانات دشی که در آن شیر که اندام
 انداخته باشند بنوشانند رنگهای دست و پایها که آنرا روستی نامند بکنت صحت یابد و علاجهای که دفع تب تلخه اند نیز بکار بندد چون
 تشرب نیاید تشنگی غلبه کرده و از حد تجاوز گشته آتش معده را افزون گرداند آتش مذکور که افزون گشته است در تمام اندام ساری گشته تا طعم
 و بلغم را سوخته و روغن وجود و درون آن ناپاک پیدا آرد علامت آنست که گله و کام و لهما خشک شوند و زبان از دهن بیرون افتد و سخت
 بتراری روی نماید بکنت و دفع این نوع ناپاک علاجهای که دفع ناپاک شراب است بکنت و آب سرد یا شربت نبات و یا شیر یک در روی نبات انداخته باشند
 و یا شیر و نمین که شکر کرده بخوراند و شراب ابتر بر یک بکنت و دفع ناپاک بنوشانند بنوشانند و چون ناپاک بافتان زیادت خون حادث گردد علامت آنست
 که نشانیهای زحمت سردی برن که در فصل آن گفته خواهد شد پیدا آیند بکنت و دفع این علاجهای که برای دفع سردی برن مذکور گفته خواهد شد
 در کار برند چون از نقصان و معات ناپاک حادث گردد علائمش آنست که بیوشی و تشنگی پیدا آید و خون معیوف و سست شود و مریض را هیچ کاره
 نیست نباشد بکنت و دفع این علاجهای که دفع ناپاک است در علاجهای که در فصل آن گفته خواهد شد پیدا آیند بکنت و دفع این علاجهای که برای دفع سردی برن مذکور گفته خواهد شد
 ناپاک شود علائمش آنست که درون بدن ناپاک سخت شود و تشنگی و بیوشی و یاوه گویی پیدا آید و بکنت و دفع این نوع علاجهای که برای ناپاک
 شراب گفته شده اند در کار برنند و نیز تیسیری کنند که از آن مریض مذکور را نرحمت و نوشی پیدا آید و شور بامی گوشت باریخ نخته بخوراند و چون
 زخم و محلی از محللهای خطرناک برسد و از آن ناپاک حادث گردد و اولاد و اولاد و در تابا که بر نوحی که باشد در وقت سخت سوزان باشد و بدنش در اسلا
 سز نماید نیز اولاد و با باشد و اولاد و اولاد و در تابا که بر نوحی که باشد در وقت سخت سوزان باشد و بدنش در اسلا
 آنرا بجهت تو آنما و نامند و آن شغل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه زحمت آنما عبارت است از زوال
 عقل که بواسطه مسدود ساختن خاطر فاسد را بهکهای درونی را که از آن ادراکات حواس خمس بدل میرسد پیدای شود و طریق
 حد و نش آنست که از خوردن طعام مضر و از خوردن طعام ناپاک آوری آنچه پس خورده سنگ از خوردن طعام زهر آلوده از شامت گنایان و از
 آزارش خاطر باواز کثرت غم و اندوه نماند آن و از دیگر عوارض که بدل عارض شوند و آنرا در ظاهر آب رند و یا از کثرت فرود نوشی یا از بلندی
 افتادن از مرتکب شدن عملی که خارج از قدرت و طاقت باشد چنانچه کشتن و گرفتن با کسی که با وی طاقت مقادیرت نباشد و کشتن گنایان
 پزیز و در خاطر فاسد گشته و غلبه کرده و در دل که محل عقل است در آید و رنگهای را که با آن دراک حواس بدل میرسد و در ساخته زحمت مذکور را
 پیدای آرد و علامت مرض مذکور آنست که چشمها بر جانهاش بیقراری و یاوه گویی پیدا آید و حفظ او در آنکه خنله پیدا یابد چون این نشانیهای مذکور که

فصل ششم در زحمت جنون
 در علامات زحمت مذکور

دوست وارد و خنده کنان قصه کن و پاک بماند بدانند که آنرا که در صرب کوشی از جن است سخت شده است و چون شپهای دیوانه مثل باشد بدست
 باز بیای و خوبی بود و دیوانه مذکور تن خود را بسیار آید و لباس لیل و بار یکا پوشیدن خواهد بود لیل باشد و بعبثت روان شود و سخن اندک گوید و باز بود
 و کوشی را گوید که چیزی از من نخواه تا بدم بدانند که میرا نوعی از جن که آنرا چجه گویند سخت شده است و چون دیوانه گاه در شب بر زمین میخیزد و
 که آنرا کافران بنام کرده شنگان خویش میدهند و آب را بجو گرفته بنام که شنگان خویش چنانچه کافران میزنند بریزد و دیگر رسوم کافران کجا
 و هیچ کسی را نرنجاند و گوشت و کبوی و شیر و هر چه خوردن خواهد بدانند که نوعی از جن که آنرا پتر که گویند سخت شده است و چون دیوانه بر زمین
 مار بر زمین بخلط غلطان روان شود و کراهنای و بن بلیست بسیار غصه کند و پاره روی روغن قند و شیر و شکر بر سرش خوردن خواهد بداند که ستر که
 که نوعی از جن است سخت شده است و چون دیوانه رغبت بر گوشت و شراب بسیار کند و بی شرم و سخت دل و نامهربان و دل از روز و آرد بود
 و در شبها گشت کند و پلید بماند و پانی بخورد بداند که آنرا کسر و راحت شده است و چون دیوانه با اهل علم و استاد شده و در میان بزرگان علم او
 و بید بر همان بخاند و پاک بماند و در پی کاشی خود را بچرخ دارد و در خانه بماند بدانند که او را بر همه راکس سخت شده است و چون دیوانه لباس از
 تن دور کند و لاغری و پیری بود و با هیچ کس دوستی نوزد و سخن یاوه و شتاب بگوید و از اندام او بوی نرشت آید تا پاک بماند و یکبارگی در حمام بسیار
 دور میان بنگارها و محلی که کسی را جاننا باشد سیر کنان بگرد و سخن گویند و گریان بماند بدانند که او را بشلج دیو که نوعی از جن است سخت شده است
 اما دیگر نوعی از جن که آن را دیو که نامن در هنگام میک آن را پوینون تنجه گویند سخت شود و نوع و نیت بوقت خوب آفتاب و آنرا شرب
 سخت شود و در سرب هنگامیکه آنرا شمی گویند سخت شود و چجه هنگامیکه آنرا پروه گویند سخت شود و نیز که هنگامیکه آن را اوس
 گویند سخت شود و سرب که هنگامیکه آنرا نچمین گویند سخت شود و راکس سبب سخت شود و پشاج که هنگامیکه آنرا تودس گویند سخت
 و یا بدو نسبت چنانچه گرمی و سردی و ریشامه است میکن چنانچه گرمی آفتاب در بلوریکه آنرا سوریج که آنرا گویند گرمی آید و چنانچه
 سردی و در قالب ساری و خیط میگذرد چنانچه در وجود آدمی درمی آید و محیلا میشود و کیفیت در آمدن او پس معلوم نشود و دیگر دیوانه چون رغبت
 روان شود و گت که از بدن بیرون می آید بزبان ایسیه هر دو بر دو خواب بسیار کن و ناگهان بر زمین افتد و سخت بزرگ چشمهاش بزرگ و
 ترساک دیده شوند و چنان باشند که با که برون خواهد افتاد و بالای درخت و پیل و بلندی سوار شود و بفتد بایند که بدو آید خواهد شد و
 از دیوانگی که باشد چون تاب بخت سیزده سال ستم شود و بعد از آن نگرند و ستم دوم در علاج زحمت مذکور بدانند که اگر مرض نماید سبب غلبه باد
 حادث شود و باید که در غنای پخته و عن کمه لرض که در انوشات و اگر از تکه غلبه حادث شود اسهال کنانند و اگر غلبه بلغم بود قتی بکنانند و مرض
 این مرض را حقه نیز باید کرد و آنچه در فصل دفع باد صرع و اروهای آن گفته خواهد شد درین مرض نیز یکا بنده زیرا که خلط فاسد سرد هاتی را
 که درین مرض زحمت گردانیده این را پیدای آرد و باد صرع نیز آن دعوات را زحمت گردانیده آنرا پیدای آرد و در محلی که خلط فاسد
 درین زحمت در آمده آنرا پیدای آرد و باد صرع نیز در آن محل آنرا حادث میگردد و باید که در این مرض از نگاه علاج در کارند چنانچه از
 آب آتش و درخت کوه و خفه و چاه نگاهبانی بطریق بهتر کنند و اگر مرض را در شیره برامی سخن گویند و شهد انداخته بلیسان صحت یابد اگر شیره
 بر روی سخن گویند و شهد انداخته بلیسانند و اگر آب آس کنند و بجا بنجیستستان در آن سخن گویند و شهد انداخته خوردن بنج صحت شود و
 شیره برامی شیره بزرگ و صاف و پاره می هر سه آمیخته بنوشانند به شود نوع دیگر پوست برباره که گل و سفید پاشد در وقت سحر بسیارند و
 مقدار هشت درم آس کرده در شیراده گاو انداخته بنزند و شیر مذکور را سرد کرده بنوشانند و بالای آن آب سرد بنوشانند به شود نوع دیگر شیره
 و انگز و تخ و کز شیره و بزرگ و دیو دار و بجهی و تر بچه و مال کنگنی و اسپند و سندی و فلفلین و تخ سفید برنگ و سرخ زرد چوب و دار برنگ
 هر سه را خستادی گیرند و با بول گاو بنزند و آس کرده مقداری خوردن در بند و چشمهاش کشند و بینی نیز چکانند و در اندامش مال در شش نیز

و در معالجات زحمات

انداخته غسل بکند ازین باد صرع و اثر زهر و اناد و تب و محر و آسیب و دیو پیری برود و از جن فرزند رویان خالیق غریز و محروم باشد و بچکبیری
 مستقل کننده این وارونه اندیشد و اگر بحقیق ترجمه داروهای مذکوره و بولبل گاو و روغن ماده گاو بپزند و در محال کنند این فایده رساند و این
 علاج را ببندی سبب صحرار تمکک او و کفرت گویند نوع دیگر در جوش و بول و روغن گاو و با شوره با انداخته مریض را بدیند از صحت مذکور
 صحت یابد نوع دیگر روغن ماده گاو که گفته باشد صحرار تمکک چون مذکور انداخته بنوشاند مریض صحت یابد اگر هزار روغن که گفته بنوشاند
 نیز صحت یابد روغن سر شفت برای مریض مذکور بغایت نافع است باید که آنرا در بنی بچکاند و در اندام هالند و در او گاه آن مریض مذکور را بنوشاند
 و اگر صحت مذکور از اندیشد بسیار و با توده حادث شده باشد باید که تدبیری گفت که اندیشد از دل زایل گردد و اندوه و ملال دور شود و بول
 و اگر در سبب بسیاری خوشی حادث شود تا بیریست باید کرد که اندیشد پدید آید و خوشی زایل گردد چنانچه یکایک خبر وفات غریزی رسانند
 که در اندیشد افتد و صحت یابد و چنانچه مریض مذکور را بستم و بر اندام وی روغن تلخ طلا کرده در آفتاب ستان بجا مانند و کوچه بر انداختن
 و مقصداری آهن گرم کرده اندکی اندک سر رنجی جادو بکند و با آب گرم و بارو روغن گرم بر اندامش سرشک بزند و او را بتباز یا نهان بزند
 و بسته در غذا خالی که در بسته باشد بدارند و بکاشتین مارها که دندان آنها شکسته باشند و یابی زهر بوند و شیر و پانگ که معلوم بود و مردم را بچکان
 شکسته و در شمتان و وزوان و مانند ایشان نوعی مناسب و اندک برسانند زیرا که ازین چیزها که موجب خوشی مریض مذکور است زوال پذیرد و مردم
 دور شود و صحت یابد و همچنین چون مریض مذکور که از مفارقت محبوبی یا از خون دشمنی یا از بسیاری غفله حادث شود تدبیری گفتند که مریض مذکور
 از این اکل گردد و مریض صحت یابد و صاحب این مرض را دو گوشت سگ که گنده شده باشد علی الودام باید رساند که بغایت نافع است
 و بدانکه چنانچه در علاج سایر امراض غلبه خلط و زور و قوت مریض فعلی دارد و طعام موافق و مخالف را رعایت کردن واجب است در علاج
 دیوانگی که ازین حادث شود و این نوع را بچکان و انما گویند نیز لازم دانند و اگر از بدن صاحب مرض انما داخل مملک شده باشد وجودش صاف بود
 او را حقه روغنهای نخته باید کرد و اگر مرض مذکور از سبب زهر حادث شده باشد علاجهای نرم و علاجهای دفع زهر بکار برند نوع دیگر سینه
 و فلقین انگز و نمک سنگ و نمک و تخم سرس و تخم کبکج در شفت سفید هر سه را مساوی ستند و با بول بقدر آن که در گوهرها بسته نگاه دارند
 و روزی یک غلوه با بول بقدر سینه در چشم کشند ازین تب تجاری و باد صرع و آتامد و مع گرد و این علاج را ببندی ترو کهنه و برت گویند
 و برای دفع صرع و این نوع مرض رگ پیشانی سینه و بازو و پا و غیره نیز بکاشان نوع دیگر کوچه و اسکنده و نمک سنگ اجود و سوز و زرد و کوه
 و فلقین و پارچی و منگل همی یعنی اسپند هر سه را مساوی گرفته و بقدر جمله دارو با حقیق بچکانند یا بپزند یا بدهد این معجون را در شیر و برای تسهیل
 هر قدر که توانست تسهیل بدهند چون مرتب شود نگاه دارند و روزی مقدار کمی بچکانند یا زیاد باشند و روغن گاو بخورند در سندان مریض مذکور
 دفع شود عقل و عمر افزاید و اگر در سندان بچکاند طبع را چنان فانی شود که برایت یک روز انشا کند و این علاج برای یادتی خود و دفع صرع
 جنون بغایت مفید است و این را سرست چون گویند نوع دیگر از آنکه در نمک سیاه و سندی و فلقین که هر یکی بست و چهار دم باشد
 حقیق تر ساخته در یک او صاع کسرخ بفرانند و چهار روز روغن بول بقدر آنرا بپزند چون نخته شود مقداری روزی خوردن همدان نیز مریض
 دیوانگی را نماند و صرع و ماتن آن جلگ زایل گویند و این روغن را ببندی سنا و کوه است گویند نوع دیگر صحرار و کهنه و کهنه و کهنه و کهنه که آن
 گویا است که در زمین شمال میباشد و در آن زمین آنرا در مملی گویند و کوچه و ج و در ایام واری و کوه کاکولی و چورک یعنی بچکان و در سندان
 در آنکه الی بچکان و بارای کن و سیاه دانه و سولفت و گوگل و ستر اول و گوی و هر دو را سن و بچکان یعنی سید معسینگی سر و در سندان
 هر سه را مساوی گرفته و حقیق تر ساخته بدان روغن گاو بپزند چون مرتب شود مقداری روزی بخورند ازین رحمت دیوانگی صرع و آتامد
 تب نافع دفع گردد و عقل و عمر و حواس قوی شوند و بچکان را که سنگی عقل افزون کند و این روغن را ببندی تمام بچکان کفرت گویند

چیزی باشد یا مریض باشد و داروئی که برای دفع این مرض نشاید بلکه محذور آن مرض بود بخورد و یا آنقدر که باید خورد زیاد از آن خورد خلط فاسد
 در دل آید و بسیار یک از آن در کتب اول میرسد سرد ساخته و حواس معطل گردانید یا دمرع پیامی آورد این به چهار نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد و
 دوم آنکه از غلبه تخی باشد و سوم آنکه از غلبه بلغم باشد و چهارم آنکه از غلبه سینه باشد هر سه خلط حادث شود و علامتی که پیش از حدوث این مرض حادث شود آنست که
 مردم را تکیه و فراموشکاری و گرفتاری دل و تنگی و سیاهی در روی و آید و دل سینه بلز و عقل کم شود و دوران رخاوت گردد
 و علامتی که بعد از حدوث این مرض پیدا آنست که بعضی چشم و ابرو و کج کرده و دیدن با کشاده و بسیار آید بدان خاطر که دست و پا هر دو شورنده و کف دست
 در این نینده بیوش گشته بر زمین افتد و آثار زحمت مذکور که از غلبه باد حادث گرد و علامتش آنست که وقت صبح آمدن شش نظیر صبح سیاه و دام و ام و ام
 و یا نعل اوله غلبه تخی که بیوش گشته بسیار آید بدان خاطر که بسیار آید و اندامش بلز و زحمت مذکور که از غلبه بلغم حادث شود علامتش
 آنست که وقت آمدن صبح پیش نظیر صبح چیزی با لعل ام و زرد و ام آید و چنان سپارد که در او از چهار طرف آتش احاطه کرده است و زحمت مذکور که از غلبه بلغم
 حادث شود علامتش آنست که وقت آمدن صبح پیش نظیر صبح مذکور چیزهای سپید آید و مویهای اندام ایستاده شوند و اندام سرد گردان گردد و بیوش شود و
 کف از دهن سائل گردد و بعد از دیر بیوش آید و زحمت مذکور که از غلبه سینه حادث گرد و علامتش آنست که نشانههای سبکی از سینه خلط در آن باشد
 اگر دمرع را در وضعی فاسد باشد و با دمرع و روغالب و دیرینه شده باشد اغلب آنست که بزودی بد و آید و نیز اگر مریض مذکور را غلبه باد باشد و اندام او
 و پلک و دام بجهت و شپها متغیر شوند هرگز علاج به نگیرد و اگر با دمرع پانزدهم روزی آمده باشد آنرا از غلبه تخی دانند و اگر بعد از دهم روزی آید آن نوع را از
 باد دانند و اگر بعد از یک ماه پس آید آنرا از بلغم بدانند سوال چون خلط فاسد که موجب با دمرع است در وجود دمرع دما میباشد مرض مذکور دما چراست
 چون وقت را در غلبه و خل سست است اما دما که وقتی مخصوص که آنرا در غلبه و خل سست نباید علت ظاهر شود چنانچه بعضی تخمها در زمین میباشند اگر چه بیست
 سه بار و نمیدریند و چون استن و نموی آن میرسد سر از زمین بر میگردد به همین طریق اصطلاح فاسده در دمرع میباشد بود وقت خود زور رسم آرند
 قسم دوم در علاج مرض مذکور بدانکه علامتها یکجهت دفع زحمت انما گفته شده اند برای دفع این مرض نیز استعمال باید کرد و روغن سنبل که
 گفته شده باشد مریض بیوش نشاند و بر اندامش بمالند زحمت مذکور دفع شود نوع دیگر بتلیه سوسمار و اسو و مار و آهو و خرگوش و غیره بدان
 ناس بند و آنرا بر اندام مریض مذکور بمالند صحت یابد ایضا سبجه دارو و تخم و پوست تخم سبجه استسوی گرفته و جو کوب کرده بوشانند و جوش در روغن
 ماده گاو باندازند و ککات اروهای مذکور و بچون تر از آن اروهای مذکور بول بقر نیز اندازند و نیز چون بچته شود بر اندام مریض بمالند فی الحال صحت شود نوع دیگر
 کتخی و کتخ و کتخ سنی و گول و چمر و سمول بلیله سبجه استسوی گرفته و بوشانند جوش مذکور را در روغن گاو باندازند و بچون تر از آن داروهای
 مذکور نیز باندازند و چهارچین از روغن بول بز نیم باندازند و نیز چون بچته شود در روزینه مقاری یعنی بچون بچته است یا بد و با دمرع که از
 غلبه باد حادث شده باشد دفع گردد نوع دیگر جوش و داروهای پرنیاد کون روغن گاو باندازند و بچون تر از آن اروهای کاکولیا کون شده و نیز مقدر
 جوش مذکور انداخته نیز چون بچته شود در روزینه مقاری با شکر و بخور ازین با دمرع که از غلبه باد حادث شده باشد دفع گردد نوع دیگر
 جوش داروهای ارکب و صا کون روغن گاو باندازند و چهارچین از روغن مذکور بول بز نیز اندازند پس از آن روغن داروهای مشتاد کون با آب
 آس کرده هم باندازند و نیز چون بچته شود مقاری در زینه بوشانند ازین با دمرع که از غلبه بلغم حادث شده باشد دفع گردد نوع دیگر در روغن گاو
 و سندی و انگره و مجیبه و زرد چوب و داریلد و لحو و تر چله و تخم کبچ و تخم سبزه و تخم سبزه استسوی گرفته و با آب آس کرده در روغن گاو
 باندازند و چهارچین از روغن بول بقر نیز اندازند و نیز چون بچته شود مقاری در زینه بخوراند و بدین روغن ناس نیز بدین ازین با دمرع
 و زحمت انما و جمله انواع آسیدها و کرم و سبب و اثر سبزه و بلغم و در زینه نافع دفع شوند و این روغن اسد صهارنگ کتخت گویند نوع دیگر در روغن
 رسول و پوست کرا و مری و چهارنگی و تر چله و کرا و لحو و کبچیل و چقون و خیره و نیلوفر سبزه استسوی گرفته و جوشانیده جوش کوز در روغن گاو

در دمرع با دمرع

بنازاد

کنسکت نامند نوع دیگری که ننگه و نم و سونا و بلطی و سجه هر سه استسوی گرفته و جو کوب کرده بچوشانند و بجا بنیچه و صاف کرده در روغن کنجد
که چهارچین از روغن کور باشد ان از ناز و بجهنم ترازان از روهای مذکوره چنین از روغن بول بقبرنیز ان از ناز و بجهنم چون بنیچه شود مقداری بر اندام مریض کف
از این عمل باد صرع برود البته در این روغن را کتبه بجهنم و پتیل گویند نوع دیگری سوجه و کوه حقه و سنبل و زیره و سنبل و صغی و فلفلیون ان از ناز و بجهنم استسوی گرفته
و با آب آس کرده در روغن کنجد نیز بان از ناز و بجهنم چون بنیچه شود چهارچین از روغن مذکور بول بر نیز ان از ناز و بآتش نرم بنیچه چون غوغا حاصل
نمودارند نگاه دارند روز نیک صدقه داده مصرف راناس بدین صحت یابد و این روغن اسکا سیریل نامند نوع دیگری در نیم پرستخه روغن کنجد داروهای
بیوفنی کن که هر دارو بقدر یک پل باشد با آب آس کرده بان از ناز و یکدون شیرگان نیز بان از ناز و بجهنم چون بنیچه شود مقداری مریض باد صرع را روزی
نحوه راناس بدین روغن را حیوانی حکم گویند ان گول بعضی رسا برای دفع این مرض از طب سن تنگ رسه گفته است آید بیارند سیاحت
و آس کشته و بهر تال صاف کرده و گن معاک صاف کرده و رسوت جمله برابر گرفته در بول صبیان یک روز سخن کن و غلوه بند و در از مقدار روزی غلوه
و چون گن معاک بگیرند آس کنند و در آوند آس نمی سخن گن معاک فراز کنند و بالای آن غلوه مذکور بدانند و بوی سخن از آن گن معاک بالای غلوه
ان از ناز و بالای آن و آس کور سرپوش آس می نهاده مقدار ربع ساعت زیر آتش کنند چون گن معاک سوخته شود آتش مذکور دو کنت و سه شود
فرو در آس مقدار پنج جمله درین صرع را خوردن بند و بالای آن اسپان از سخن انگره و سنبل و صغی و فلفلیون نمک سیاه که هر سه استسوی است آس کرده با
مقدار و نیم درم یا بول آدمی و روغن ستور بنوشانند از این عمل باد صرع و اناماد و دیوانگی دفع شود و این اسبندی بجهنم و ن رس گویند نوع دیگری سیاحت
سده و ابجر کسده و آس کشته و بر بنیچه پتیل کشته و سونا و بلطی صاف کرده و زهر سده کرده و پدم کسیر جمله استسوی استسوی و یک روز با آب قوم سخن
گنند و با شیر و پتله و شیر و بجا یعنی بنگ و شیر و پنجه سیدانچه و شیر و گوره عقیم و شیر و سنبل و شیر و پنجه سوزن و شیر و سنبل او در هر یکی یک روز سخن کنند و
غلوه بند در روغن ننگه در روغن سرشونه مقداری گن معاک آس کرده ان از ناز و در روغن مذکور و غلوه بند مذکور در روغن مذکور بطریق مذکور بخوردند
کنند چنانکه غلوه مذکور در روغن سخن شود بده دیگر بار دیگر ان نشانده مقدار یکپاس آتش بتبریح کنند چون بنیچه شود غلوه مذکور را بر روغن کشید
و آس کرده مقدار سخن غلوه لها بنده وقت حاجت یک غلوه با شیر و ادراک بخورند و بالای آن در جوش و سمول سخن پیل در آس کرده ان از ناز و بجهنم
از این باد صرع و دیوانگی و اناماد و غیره چنانکه از طلوع آفتاب طلعت شبی رود برود و این رس اسبندی بر وجه بینی رس گویند نوع دیگری شکر مسک
و زهر و انگره و خون حیض خردل متح و سیر و استخوان سرد می جمله را یکجا کرده و کوفته بر آتش بدارند و در آن بد باغ صرع رسا ناز این عمل سیدنیو
و پیری و باد صرع برود نوع دیگری حفظ که آنرا با سکه بند می آس کرده باشد مصرف راناس بدین از این باد صرع دفع شود و آسیت یو پیری
نیز نازل کرد نوع دیگری بجهت دفع این مرض سیر یا بار و سخن کنج و یا ستر اول را با شیر ماده گاو مصرف راد انم بخورند به شود نوع دیگری اگر باد صرع
از غلبه سخن حادث شود باید که داروی مسهل داده اسهال بکنانند و اگر از باد حادث شود حقه باید کرد و اگر از غلبه بلغم پیدا آید داروی مقویه
داده تی بکانت صحت یابد و الله اعلم و احکم فصل نهمست و دوم در زحمتهای بادیه که آنرا بهمن می بات روگ گویند و آن مثل بر دو قسم است
قسم اول در علامات زحمت ان از کور باید دانست که باد قحی و عفری نیست بخلاف بلغم و تلخه که منول از عنصر آب و آتش ان از
با ذات خود بی باد بلطی دیگر در جمیع بدن نفوذ میکند بخلاف دیگر اخلاط که بغیر باد در بدن ساری شدن نتواند و لهذا باد را در رئیس اخلاط
گفته اند چنانچه تلخه بر پنج نوع است باد نیز بر پنج نوع است یکی را پران با و گویند و جای او در بدن است و حیات بدن مربوط بدن است
و هر چه خورده شود ان از درون شکم می برود اگر نوع فاسد شود بکمک دمه و قی و مات ان حادث گردند و دوم را او ان با و نامند و جای آن
در روغن سینه است از انجا صاع گشته بطرف دهن برود می آید و کلام انواع الحانها ان است و اگر این نوع فاسد شود زحمتی از زحمتهای
بادی را که محل حدوث آن گلو و دهن زبان و گوش و چشم و سر است پیدا گردند و سوم را سمان با و گویند و جای آن پکواسه است

علاج از طب رس را تنگ رسه

فصل نهمست و دوم در زحمتهای بادیه

قسم اول در علامات زحمت مذکور

و با کشگری سستی می باشد و بعد آن غذا هضم می گردد و خلاصه طعام و بول و غائط از هم دیگر علیهمه میشوند و اگر این نوع فاسد گردد زحمت گوید
 و بسیار مانند آن حادث گردند و اگر سنگی که شود چهارم را بیان با و گویند و این در تمام بدن ساریست و خلاصه طعام را در تمام بدن می رساند و خروج
 خوی و خون جز آن از بدن بیرون می آید از آن است و این نوع عمل سه نوع سابق و نوع پنجم که ذکر کرده می آید نیز میسکت و اگر این نوع فاسد گردد زحمت از
 زحمتهای که تمام وجود را در میگیرد پدید آید و پنجم را بیان با و گویند و جای آن پیاپی است و خروج بول مسمی و غائط و ضراط و جنین و خون چنانچه خارج
 نیست و اگر آن نوع فاسد گردد زحمتی از زحمتهای که جای آن در بدن است پدید آید و اما فساد بی وزحمت بر می آید و فساد در با و بیان با و بیان با
 باشد و چون سرخ نوع فاسد گردد مردم هلاک شود و باد فاسد گردد آسسه باشد قوی مسمی و مبهوشی و تشنگی و درد سینه و در و پهلوی پدید آید و اگر در
 باشد شکم آوازگت و تنگی شود و در نای در خیزد و بول غائط بدستوری بیرون آید و در حلیکه استخوان شمرین و صلت با یکدیگر پیوسته است در
 پدید آید و اگر در حلی از حمله ای حواس خمس با و فاسد شود حواسه تباه شود و اگر در خلاصه طعام که در چرم است باشد خشک گردد و در اندام پدید آید و اگر در
 متغیر گردد و در چنان سوزش پدید آید چنانکه سخت کردن خوردن پدید آید و اگر در خون باشد اندام درد کند گویا که سوزنماد روی بخالت پدید آید و پوست
 اندام بطرف دیگر گویا که زخمی که از آن گریختی روگ گویا که در دو اگر در چربی باشد نیز گریختی روگ حادث گردد و لیکن بالذکر در
 و اگر در شک باشد پدید آید و در بعضی گردد و جذب شوند و در بسیار شود و اگر در پی باشد اندام سخت گردد و چنانکه بعضی از اجزای بدن توان در بدن
 و در بعضی مذکور چنان پدید آید که اندامش را سبک است و اگر در بندگاه باشد بندگاه فاسد شود و کار یک برای آن بندگاه سست است بسبب
 و در بعضی از اجزای استخوان باشد استخوان شک شود و در درک و بطرف دیگر در مغز استخوان باشد و در دماغ در و اگر در مسمی باشد خشک گردد و در اندام
 و اگر در تنزل شود پدید آید و در بسیاری شود و با جمله با و آن قوت دارد که در هر جزوی از اجزای بدن در آید پس با و فاسد در آن قوت باشد که در
 هر جزوی در آید و در وی فساد می آید و با و فاسد را اگر در فساد تلخ برسد سوزش و مبهوشی پدید آید و خوی از اندام بر آن زدند
 اگر در از بلغم فاسد رسد و در اندام مسمی و گران و کاس پدید آید و اگر در از فساد خون رسد و حلیکه فاسد باشد چنانچه در شود گویا که در فساد
 بسیار باشد که در ریگ در سوزش مریض مذکور را خوش نیاید و از فساد تلخ حادث گردند حادث میشوند و پرن با و چون فاسد شود و فسادش را در
 فساد تلخ برسد قوی شود و تا پاک پدید آید و اگر در از فساد بلغم رسد لاغری و سستی و زحمت تند را پدید آید و گویا که بدن متغیر گردد و در با و چون فاسد گردد
 و فساد از اندام در فساد تلخ برسد مبهوشی و ناپاک و سستی و در آن سر پدید آید و اگر در از فساد بلغم برسد از اندام خوی بسیار آید و مویها ایستاده شوند و گویا
 مریض نفع تصان پدید آید و اندامش سخت شود و در آن سر پدید آید و چون سمان با و فاسد گردد و فساد از اندام فساد تلخ رسد از اندام خوی بسیار در آن گویا
 و تا پاک مبهوشی پدید آید و اندام گرم گردد و اگر در از فساد بلغم فاسد برسد مویهای اندام مریض مذکور ایستاده شوند و بول غائط با بلغم سینه
 و چون ایان با و فاسد گردد و فسادش را از فساد تلخ در برسد و در اندام خوی و گری بسیار پدید آید و اگر مریض عورت بود خون احتیاضه نیز در آن
 و اگر از فساد بلغم در برسد و وجود مصل از آن مریض مذکور گران گردد و چون بیان با و فاسد گردد و فسادش را از فساد تلخ در برسد مریض مذکور را
 تا پاک و سستی پدید آید و از بیقراری دست و پا هر سوزند و فسادش را اگر در از فساد بلغم برسد اندام مریض مذکور گران گردد و در بندگاه سخت شده باشد
 و مریض اعضا را چنان نیدن تواند بداند از خوردن طعام اندک غایه خشک و سبک و از کثرت جماع و بیداری شب از کثرت جماع بسیار
 و از بسیاری فاقما کردن و از بسیاری آشنا کردن در آب بسیار زور کردن و از کثرتی گرفتن بازو و راز خود و افتادن از بلندی از بسیار
 راه راندن و از بار گران برداشتن و از نقصانی و صدمات و از اندوه کردن و فکر کردن و از سبب بسیار لاغری و از نگاه داشتن بول غائط و ضراط
 و مانند آن که جنین آن مریض است و از رسیدن زخم در مقام خطرناک و غیر آن و از سوار شدن بر اسب تند و تیز و درشت تیز و درین مانند اینها با
 فاسد شود و در رگها نیکه خالی باشد در آمده و پر گردانیده و انواع زحمتهای چنانکه متقبض و منقبض است سخت شده ماندن خشک گشتن اعضا و

شکستن استخوان و بندگاه و استاده شدن موی اندام و باده گویی و گرفته شدن دست و پا و پشت و لنگی نوزاد و کوری و حیوانی و زوال موی و پستی خون
 حیف و عقم و لرزیدگی و جمنگی اعضا و کرمی آن و نگونی سردگرمی چشم و بینی و استخوان اخور و کشیدگی رگهای اندام و حرارت در اندام چنانکه گویی ران
 سوزنهای چنانچه در مابین دیگر زحمتهای یاد کرده اند و اگر باد فاسد در شکم بود بول و غائط بسته گردانند و کج که از این بدیه گویند زحمت دل گویند و بول
 و در پهلو پیدا آید و اگر درون اندام بود بگاه و اندام در دکن و بشکن و اعضا بجنبند و اگر در مقعد باشد بخراط و بول غائط بسته گردانند و در پهلو پیدا
 و شکم متفخخ یا باد و سنگ مثانه خرد و بزرگ حادث گردد و در بگاه ران و ساق پای و قدم و در حلیکه استخوان سسین و صلب مجتمع اندامش زحمتهای یاد
 و اگر در آماسه بود در پهلو و شکم و دل و ناف حادث گردید و شکمی و آروغ پیدا آید و زحمت بسبب چکا و دمه و سرفه نیز پیدا گردد و گلو و درین خشک شود و دیگر زحمتهای
 بادی بسیار اندک است که از ان مرضی است که ران گهای مریض کشیده شود و از این بدیهی که گویند بطریق حوث و می آنست که با و فاسد شد
 و در گهای یاد شده گویند در می آید و برون میشود و همچنین بار بار در می آید و خارج میشود و مریض از ان کشیده میگردد و این مرض چنانکه تنها از باد
 فاسد حادث گردد از باد فاسد که مدد از تلخ فاسد یا از بلغم فاسد یافته باشد و از سبب آن خم و از اطاقان از اسب و شتر و سبیل و از درخت و از بلندگی
 و مانند آن نیز پیدا آید و یکی از ان مرضی است که در ان مریض را باد فاسد گاه از گاهی یکایک در زمین اندازند و از این بدیهی است که گویند
 و طریق حوث آنست که باد فاسد شده در گهای دهمی در آمده و آنرا بر گردانیده مریض مذکور را بمقبره گردانند و یکایک بنزد موی آنرا
 مرضی است که باد فاسد وجود مریض سخت میجوید که چنانکه مریض مذکور اعضای خود را جنبانیدن نتواند و دندانهاش بسته میگردد و آنرا
 و نالتی است که گویند و طریق حوث آنست که باد فاسد یا بلغم فاسد پیوسته در گهای دهمی در آمده و مستقر گشته و وجود مریض سخت میجوید
 گردان و یکی از اینجمله مرضی است که در ان مرضی تن مریض کج میجوید که میگردد و از این بدیهی و همچنین سینه و در عضلات نیز گویند و آن مرض برود
 نوع است یک نوع از ان مرضی است که تن مریض طرف سینه و شکم میجوید که در دو بر آمدگی طرف پشت بود و از این بدیهی که گویند و
 طریق حوث این نوع آنست که باد فاسد گشته در پهلیک طرف سینه و شکم در آمده و از اینجانب منقبض میسازد و مریض مذکور را کج میجوید که در
 و دوم از ان نوع است که مریض مذکور در ان نوع اطراف پشت کج میجوید که در دو بر آمدگی طرف سینه بود و از این بدیهی که گویند و طریق حوث
 آنست که باد فاسد در پهلیک طرف پشت اندر آمده و از اینجانب منقبض میسازد و مریض کج میجوید که در ان میگردانند و این نوع را در است زیر
 درین نوع استخوان های سینه و کمر و راههای از ان مریض شکسته شوند و صاحب عضلات را چون گویند متغیر گردد و اعضا مستثمن شوند و عقل متفقاوت
 گردد و دندان بسته شوند و از ان موی روان گردد و در مدت ده روز بکشد و یکی از زحمتهای بادی زحمتی است که در ان نمی وجود مریض طرف
 دست راست و یا چپ است و بیکار شود و از این بدیهی که گویند و از در صفاک بات نیز نامند و طریق حوث و می آنست که باد فاسد
 و در گهای یکی از دو طرف مذکور در آمده و بندگاه آن طرف راست و چپ گزیده نمیشود مریض بیکار گردانیده مریض مذکور را پیدا می گردانند
 مرض تنها از باد فاسد همه حادث میگردد و از باد فاسد که مدد از بلغم فاسد یا از تلخ فاسد یافته باشد میجوید که در مریض را در صفاک بات از جلد را
 و یا زدن زچرا و یا موی یا خردک و یا لاغر را بسبب نقصانی خون حادث گردد و در ان مریض مذکور از تنها باد فاسد حادث گردید
 در ان مریض مذکور و اگر از باد فاسد که مدد از بلغم فاسد یا تلخ فاسد یافته باشد پیدا آید و او پذیر بود و جلا ج زائل گردد و یکی از زحمتهای بادی زحمتی است
 که از باد فاسد مدد از بلغم فاسد یافته و در گهای گردن که از این بدیهی که گویند در آمده رگهای مذکور را سخت گردانیده چنانکه مریض مذکور را راست
 و چپا گردانیدن نتواند پیدا آید و در این مرض را سینه استنجه گویند و حوث این مرض از خواب کردن در روز و از شسته ماندن یکجا کج کرده و
 گردن کج کرده تا در می نگردد و یکی از زحمتهای بادی بادلقوه است که در ان روی و گردن و چشم مریض گردد و در ان راست و چپا سینه
 و طریقیکه روی بدان طرف میل کند و دندان و گردن آن طرف سخت در دکن و درین سبب بجنبند و مریض مذکور سخت گنگ میشود و سخت گنگ میشود

و این زحمت از سخن کردن با و از بلن و از خوردن خاییدن اشیای سخت و درشت و از خوردن و قهقهه باد از سخت بلن و از فازه آمدن با غلبه از بار گران بر سر کردن
و از کج غلطیدن باد فاسد گشته پیمای آورد این نوع را اوست گویند و علامات این مرض که پیش از حدوث پیمای آید آنست که سینه ی اندام
ایستاده شوند و سر باز در چشمها رنگین شوند و آروغها بسیار آید و چرم حلیکه آنجا زحمت مذکور حادث خواهد شد که در دوران حمل رسیده آید چنانکه تخمین
سوزنمانا میشود و سخنان های زخندان و رنگهای گردن گرفته شوند و اگر مرض مذکور درین مرض لاغر و کم زور شود بلکه چشم بر بجم زدن نتواند و سخن را
بالکنت گویند بجا چای نیکو نگردد و ولاد و ولاد و اگر این زحمت تا سه سال با زردین سر سیاید هرگز و پذیرد و یکی از زحمتهای بادی زحمتی است که آنرا
گویی گویند و رنگین با و نیز نامند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در پیمای پاشنه پایهای که آنرا کنگر گویند در آمده زحمت مذکور را
پای میکند و ازین آن وساق پای بیکار گردد بسیار دردکن و یکی از زحمتهای بادی زحمتی است که آنرا لبسواچی گویند و طریق حدوث وی آنست
که باد فاسد در پیمای دستها که آنرا کنگر گویند در آمده زحمت مذکور را پای اگر داند و این مرض دستها بیکار گرداند و در کنگر و یکی از زحمتهای بادی
زحمتی است که آنرا لوجا نوره و کوشک نامند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد که مدد از خون فاسد یافته باشد در انود در آمده زحمت مذکور را
پای آورد و این در زانوهای آسانی که شکل شرفال باشد با درد بسیار پیدا آید و یکی از زحمتهای بادی زحمتی است که آنرا کهنج نامند و طریق حدوث وی
آنست که باد فاسد در کمر در آمده و جای گرفته و پیمای بزرگ ازان پای راست و چپ که آنرا کنگر گویند کشیده و منقبض گردانیده زحمت مذکور را پای آورد
و ازین پای بیکار شود و یکی از زحمتهای بادی زحمتی است که آنرا کنگر گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در کمر در آمده
و جای گرفته پیمای بزرگ ازان هر دو پای که آنرا کنگر گویند کشیده و منقبض گردانیده زحمت مذکور را پای آورد و ازین زحمت هر دو پای بیکار گردند
و یکی از زحمتهای بادی زحمتی است که آنرا کلاهی طبع گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد شده در سینه گاه بای در آمده و آنرا سست گویند
زحمت مذکور را پیمای آورد و ازین وقت روان شدن پیمای مرض مذکور بلز و در مرض مذکور همچو لنگان روان شود و یکی از زحمتهای بادی زحمتی
که آنرا بات کنتک گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در شتالنگ آمده زحمت مذکور را پیمای آورد و ازین مرض چون وقت روان
شدن پای کج افتد و در دوران پیمای یکی از زحمتهای بادی زحمتی است که آنرا با و راه گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در دواز
نمطه فاسد و خون فاسد یافته در کف پای در آمده و سوزش پیدا کرده زحمت مذکور را پای اگر داند و ازین در وقت روان شدن کف پای
زیاده سوزش پیدا آید و یکی از زحمتهای بادی زحمتی است که آنرا پا و هر کعبه گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در دواز بلغم فاریا فزینا
و در پای در آمده زحمت مذکور را پای اگر داند و ازین پای که در دو گاه گاهی در آن حالتی پیدا آید چنانچه در دندان با بدن سنگین بر پیش پیمای شود
و یکی از زحمتهای بادی زحمتی است که آنرا او با پاک گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در سینه گاه کتف در آمده و رنگهای و پیمای
محل ساختن منقبض ساخته و گردانیده در دوران در پیمای آورده زحمت مذکور را پیدایسازد و ازین در رنگهای و پیمای محل مذکور در پیش
و یکی از زحمتهای بادی زحمتی است که آنرا حرج گویند و طریق حدوث وی آنست که تنها باد فاسد و یا باد فاسد که مدد از بلغم فاریا فزینا
یافته باشد در صمغ گوش که آن محل سمع است در آمده زحمت مذکور را پیدایسازد و ازین زحمت کلام مسمی آواز ضعیف شنوده میشود و یکی از زحمتهای
بادی گنگی است که آنرا سمکسک گویند و یکی از زحمتهای بادی لکنت است که آنرا کنگر گویند و یکی از زحمتهای بادی زحمتی است که آنرا کنگر
گویند و طریق حدوث این سه نوع که باد فاسد و یا باد فاسد که مدد از بلغم فاسد یافته باشد در حجاجی صورت در آمده و آنرا لبسته گردانیده در افش مذکور
پیدا آید و یکی از زحمتهای بادی زحمتی است که آنرا کنگر سول گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در گوش در آمده زحمت مذکور را
پیدا آید و ازین و درون گوش در پیدایسازد و ازین زخندان و بنا گوش کردن و سر جان درد کند گویند که آنرا کسی می شنکد و یکی از زحمتهای بادی زحمتی
که آنرا توتی گویند و طریق حدوث وی آنست که باد فاسد در محل بول و غائله در آمده زحمت مذکور را پیدایسازد و ازین در دوران در محل مذکور

پیدا شود و بر فرج برسد و فرج در بر چنان در و کند گوید که کسی از شکاف سکنه یکی از زخمهای مادی است که آنرا بر توبی نامت در طریق حدود و
 است که با فاسد در بر فرج در آمده آنرا پیدا کند و ازین در فرج و در بر و درخیزد و تا عمل بول فاخته برسد و یکی از زخمهای مادی است که آنرا
 در و همان گویند و طریق حدوث وی آنست که با فاسد در شکم در آمده آنرا پیدا کند و ازین فاخته نشود و شکم متورم گردد و آواز در دکنه یکی از زخمهای
 مادی است که آنرا بر تپیا او همان گویند و طریق حدوث وی آنست که با در عمل آسای بالا آمدن خواهد بود و بلغم که فاسد گشته است آنرا بر دکنه آمدن نماید
 غلبه کرده و فاسد گشته زخم مذکور را پیدا آورد و ازین نیز شکم متورم گردد و یکی از زخمهای مادی است که آنرا بابت استیجلا گویند و آن کسی است
 مثل سنگ طویل که در زیر ناف در ای نخرج بول پیدا آید و گاه باشد که آن رجل خود مستقیم بود و گاه چپ بود و زید بالا و راستا و چپا شود و طریق حدوث
 آنست که با در عمل مذکور فاسد گشته مرض مذکور را پیدا آورد و یکی از زخمهای مادی است که آنرا بر تپیا او همان گویند و آن کسی است که در زیر
 ناف مثل سنگ طویل پیدا آید و بعضی هم بود و راه بول و فاخته و ضراط بر بند و در طریق حدوث او آنست که با در عمل مذکور فاسد گشته زخم مذکور را
 پیدا آورد و درین مرض بول و فاخته و ضراط بر بند نیاید و اگر آید چنانچه بشواری تمام بیرون آید و یکی از زخمهای مادی است که آنرا بر تپیا او همان گویند
 طریق حدوث وی آنست که با در سبب ترشیدن زبان خابین ششای خشک از رسیدن خم در کله فاسد گشته در استخوان کله در نخاع در آمده و در استخوان
 پیدا آورد و ازین دین مریض مذکور کشاده به نام مریض دین خود را گرد آوردن نتواند و یکی از زخمهای مادی است که آنرا بر تپیا او همان گویند
 طریق حدوث او آنست که با در سبب ترشیدن زبان خابین ششای خشک از رسیدن خم در کله فاسد گشته در استخوان کله در نخاع در آمده و در استخوان
 این مرض باز در مریض سخن گفتن و خوردن نتواند که با در نمودن بشواری سخن گوید و بخورد و یکی از زخمهای مادی است که آنرا بر تپیا او همان گویند
 گویند و طریق حدوث وی آنست که با فاسد در گمای زبان که نشاء صوت اندازد و با در زخم مذکور پیدا آورد و ازین بان سخت شود و مریض که
 از خوردن و آشامیدن سخن گفتن نتواند و یکی از زخمهای مادی است که آنرا بر تپیا او همان گویند و آن کسی است که با در فاسد که در از زخم
 فاسد یافته باشد در گمای گله و با در زخم مذکور را پیدا آورد و ازین رگمای مذکور خشک گردند و سیاه شده و زاین نازد و است که با در
 زخمهای مادی است که آنرا لکھی گویند و طریق حدوث وی آنست که با فاسد در پای و ساق دوران و پهلوی دست در آمده زخم مذکور را
 پیدا آورد و ازین استخوان مملای مذکور در دکنه گوید که با آنرا می شکند و یکی از زخمهای مادی است که آنرا در ده بابت و این است او کار نیز گویند
 طریق حدوث وی آنست که با در تمامه از بلغم فاسد شده در زیر ناف فاسد شده و مخرج با دهای را که به طرف دبر بیرون میشود و زخم مذکور پیدا آورد
 و ازین آریغ بسیار آید بدانکه طبیعت شایه که زخمهای مادی را که ذکر افتاده اند اول از علامات بدانند که ازینها با دانند یا از با در از غلطی دیگر
 یافته آنگاه علاجی بلام آن بکنند و با در است از جمله زخمهای مادی مرض دینیجیه و اردت و جککعات و اپیتاک سخت بدانند اگر طبیعت
 حافظ باشد و مریض غنی بود و مال را در پی علاج خرج کند زخمهای مذکور بود بدین مریض میباشواری زائل گردند و اگر درین مرضها مرض بسبب تپیا
 در و اندام و بهوشی و نقصان گسنگی و ناز روی طعام حادث شود و مریض لاغر و کم قوت گردد و اندامش آماس کند و اگر شود در باز در تپیا
 بشک شکم متورم میشود و مریض بد و ابله شود و هلاک گردد و مریضی که با در روی سمندل بود بجای خود باشد و از جریان خود بسبب تپیا نشود و از فاسد
 فاخته آنکه بچرخ زرد آنرا در ساله حیات باشد و اندام علم قسم دوم در علاج زخمهای مذکور بدانکه اگر با فاسد در آسای باشد نخستین
 مریض را بتدبیر نیک قی بکنند بعد چهره و اندام و پاره گسی و کسکی و تپیا و پیلید شمش دار و که آنرا کله و صحن چون گویند شده و
 با یک آس کرده بدارند و تا بهفت روز با آب گرم بنوشانند با در مذکور زائل گردد و اگر با فاسد در یکواسی باشد باید که روغن از زخمها همان
 مریض نوشانند و سه سال بکنند و معتقدند که عمل بکنند و نکند که پیشتر گفته خواهد شد بخورات صحت شود و اگر با فاسد در شان بود باید که تدبیر
 بکنند که از آن شان صاف شود و اگر با دسی از حواش فاسد شود باید که علاجهای در باینه با و که پیشتر گفته خواهد شد در کار بر بند و روغن کج کجی

قسم دوم در علاج زخمهای مذکور

و دیگر علاجها که برای ملکان و پشیر گرفته می آید است تمام کتد و اگر گوشت و پوست و خون و رگها با فاسد و آید باید که خون بکشاید تا صحت شود و پاد
اگر سپی بند نگاه و استخوان با فاسد و آید باید که لویض از روغن پنجه بنوشاند و بر اندامش طلا کنند و در او با نیکه دفع با دانه با آب آس کرده و گرم ساخته و محل فساد
با دانه و فرو در آن و باز گرم کرده بنند و فرو در آن پنجه بنبار با کف و این را ساه گویند و رسانیدن گرمی آتش که آنرا سینه کرده گویند نیز مفید است و اگر
محل داون و لغ باشد و بند و اگر سست باشد حکم بندند و نیز محل فساد و باد را بشکند و اگر دستخوان منغز استخوان با فاسد و آید باشد باید که استخوان را
بدریش خنک کنند و آت آس که مثل ماشوره باشد بر سوراخ استخوان نهاده و نفوت دم با در برون آرند و اگر با فاسد در منی در آید علاج فساد منی که در
باب مسائر برگ گفته شده است بکنند و آنچه پیشتر گفته خواهد شد نیز استعمال کنند اگر با فاسد تمام اندام را گرفته باشد باید که لویض از دانه بنشانند و اگر خانه
از گل نقد آید که در آن گنج سازند و آنرا یک نخود بارند بعد از آن خانه آتش از چوب بومول کنند خانه چون گرم شده باشد آتش از آن کشیده و لویض
در آن خانه در آید تا آنکه گرمی محل کردن تواند بارند بعد بکشند و آرام داده باز در آن آرد و بکشد و لویض را بر جانت بچیند و این کار عمل مذکور بکنند
صحت یابد اگر گرمی بجا و در آن آتش بکنند تا آنکه گرم شود و بعد لویض را بر جانت بچیند و در آن گو آرد و نیز تا آنکه گرمی محل کردن تواند چون
گرمی زیاد شود بکشند و آرام داده باز آرد و نیز پنجه بنبار چند گرمی رساتند به شود و اگر سنگ را که بران غلطیده باشد با آتش گرم کنند چون نیک
گرم شود آتش دور کرده آنرا بشاب سرشک اند چون بخار از آن بر آید برگ درخت پله و لویض که تو فواز کنند و لویض با گرفته را بران بخلطاند و شود و اگر
روغن بر اندام طلا کنند و حقه بخار بندند و بکشند با گرفته صحت یابد و اگر یک عضوی را با گرفته باشد باید که آن عضو را بکشاید با گرفته صحت
یابد یا بسوزن آسوزان محل خون بکشند و اگر با فاسد یا بلغم یا بانه پیوسته زحمت پیداکن باید که علاجی بکنند که دفع هر دو باشد اگر با فاسد عضوی را
اگر زنده باید که کرات مرات از آن عضوی خون بکشاید بعد از روغن گنج و نمک سنگ و صوانسه استیخته بران محل طلا کنند لویض صحت یابد و برای دفع
فاسد ببول بزرگ ریش چنانچه بنوشاند شور با می گوشت با می انار دانه و آشام بر پنج سال با روغن آمیخته بنوشاند ازین غلبه با در امل گردن و نوع دیگر
کا کولیا و کج دیگر در دوی با سکن اشیا ترش گوشت جانوران که در آب یا کانه آب مسکن از جمله را یکی کرده بگویند و روغن گا و کج و حیرتی و بس و
منغز استخوان و حقیق و نمک سنگ میخته و گرم ساخته چیزی از آن بر اندام محل در روخت کنند و خشکی دیگر سخت کن و فرو در آن رسانیدن گرمی بدین
اشیا با دفع شود و این را سالون گویند و اگر به سبب با دانه نام منقبض شود و در دکن روخت شود بجای کتان یا با جامه مخلوج یا با گلیم حکم بندند
مفید بود نوع دیگر از پوست گربه و از پوست راس و پوست اشتر و اسپ آهو و شغال هر که رام ازین دست دیر قبا یا پیرین است بکشاند و اندام
لویض ابرو روغن با سکن طلا کرده گرم کنند بعد آن قبا یا پیرین پوست لویض اسپر شات ازین با دانه نام دفع شود و اگر با فاسد در دوش یا در سینه
یا در بندگاه سرن یا در پی کردن در آید باشد برای دفع آن قبا بکنند و روغن بستی چکانند و اگر با فاسد در سر آید کلاه چرم که بی کاسه باشد بنهند
و بر روغن بکنند تا دو طاس بر سرنند و این عمل را بهندی سر و لبست گویند و برای دفع این مرض خون کشانیدن نیز نافع است و اگر با تمام اندام را
یا بوضه آنرا گرفته باشد از حقه نیز دفع شود یا تا که در دفع غلبه با استعمال کردن روغن رسانیدن گرمی آتش و مالیدن روغن بر اندام حقیق کردن
و روغن مسهل خورده اسهال کردن و روغن بر سرن از حتن و عمل هر سه و لبست کردن بود و روغن خوردن و غوغه شیر گرم کردن و شیر و بستی چکانند
و خوردن گوشت و شیر شور با می گوشت و شیرینی که آنرا بر روغن پنجه باشد و ترشی چنانچه انار در آن و آله و غله چرب نمک روغن کج و آب گرم بر
اندام سختن و مالیدن زعفران و اگر تیرج و کوه و دانه الایچی و دیگر استعمال کنند و جامه های ابریشمی و نهالی کران کردن و مانند اینها و با ناز
در خانه گرم که در با و در نیاید و بر جامه نرم خواب کردن و آتش نزدیک داشتن و از جماع احتراز کردن فائده تمام دارد طریق سستن روغن
مسهل انبیس است و در این روغن چون سستن را که نوعی از زقوم است بسکچی که نوعی از تلی است و تر بچله و برنگ هر یک سه گرم و پنج تلک کبیده
هر یک دوازده گرم بگیرند و با آب آس کنند و در یک و صک روغن گا و با نازند و در دوا و صک جوش تر بچله و دوا و صک بجزرات نیز اندازند و نیز

۱۲
در روغن مسهل خورده اسهال کردن و روغن بر سرن از حتن و عمل هر سه و لبست کردن بود و روغن خوردن و غوغه شیر گرم کردن و شیر و بستی چکانند
و خوردن گوشت و شیر شور با می گوشت و شیرینی که آنرا بر روغن پنجه باشد و ترشی چنانچه انار در آن و آله و غله چرب نمک روغن کج و آب گرم بر
اندام سختن و مالیدن زعفران و اگر تیرج و کوه و دانه الایچی و دیگر استعمال کنند و جامه های ابریشمی و نهالی کران کردن و مانند اینها و با ناز
در خانه گرم که در با و در نیاید و بر جامه نرم خواب کردن و آتش نزدیک داشتن و از جماع احتراز کردن فائده تمام دارد طریق سستن روغن
مسهل انبیس است و در این روغن چون سستن را که نوعی از زقوم است بسکچی که نوعی از تلی است و تر بچله و برنگ هر یک سه گرم و پنج تلک کبیده
هر یک دوازده گرم بگیرند و با آب آس کنند و در یک و صک روغن گا و با نازند و در دوا و صک جوش تر بچله و دوا و صک بجزرات نیز اندازند و نیز

چون نخته شود مقداری مریض اتوشانیه اسهال کنند هر جا که برای اسهال روغن گفته اند همین روغن مراد داشته اند و این روغن را تاوک کحرت گویند که درین روغن بجای پوست بختک پوستیج آسوک استقال گفتند نیز همین فائده دهد آنگاه این روغن را آسوک کحرت گویند و اگر بجای پوست ناکو بکین استقال گفتند نیز همین فائده رساند آنگاه این روغن را آسوک کحرت گویند و روغن که آنرا برای دفع غلبه باد بر اندام باله انواع نفع دیگر خرج روغن کرد و مستوان که بسیار روزها روغن در خورده باشد بیارند و بار یک بریده بگویند و در دیگر آهن بانازند و آب دران انداخته بچوشند و روغن که بالای این بیاید بدست یا بجای سکه بگیرند و جمع کنند و روغن مذکور را بچوش از ان دارو هایکه باینه باد بود نیز در بر وجود یافته باله با دفع نفع و این آن استیل گویند نوع دیگر بچول بزرگ را بستات جمع کرده خشک کنند و بر زمین پاک که سیاه و چرب باشد بکستر اند و بر آتش کسند تا همه بچول بزرگ سوخته گردد و شب همچنان بگذارند چون روز شوخا کستر آن جادو شده و در کف زمین گرم خواهد بود و بعد روغن که باد او را ببار کند معادکن نخته داشته باشد مقدار صد و بران زمین گرم بریزند اگر روغن مذکور بنات شیشه گاو بسیار بر زمین بریزند و یک شیشه بزرگ بگذارند تا روغن مذکور بر زمین در خور و آنگاه کل آن زمین که روغن در خورده است جمله بجاوند و بستانند و گراه بزرگ با آب پر کرده بر آتش نشاند و کل آن کور را دران انداخته بچوشانند و روغن کشیده و نار در کراهه انداخته بر آتش نشاند و در اوهای باد شکن آنقدر که دست دهد هم بستانند از سر یکی چوشانیده چوش بگیرند و چوشهای مذکور که چوشی نه این از روغن باشد در روغن بانازند و آنقدر که گوشتهای بادکن است و بستانند و چوشهای آن سرچوشی نه این از روغن باشد نیز بانازند و اشیا بی شش آنقدر که دست دهند نیز بستانند و شیشه های آن بشیر نیز چند از روغن باشد هم در روغن مذکور بانازند و سرچوشی نه این از روغن بشیر بانازند و بچول تمام آن اشیا می خوشبو که کوه جماله باشد چنانکه سنگی و پتیرج در زمین خوب که می باشد چنانچه صندل کافور و جادو و اشیا می بادکن بگیرند دست دهند نیز بانازند و بچول و چون روغن نخته شود صدقه داده روغن مذکور را بجای نخته در آن دریا نقره یا گلی که پاک باشد انداخته نگاه دارند و قوت دفع روغن چنان است که هیچ زمتهی بادی برتن غالب نشدن تواند و ازین حمتهای مذکور دفع شوند و این روغن لائق بادشاهان است و راست کردن این روغن جز بادشاهان منع کرده است و کس نتواند از این روغن با سمنه ساک گویند و اگر شیر و چوشی از چوشهای مذکور صد چن از روغن انداخته بچوشانند آنگاه آنرا است پاک گویند بطریق ساختن نمکها سیکه دفع باد اندازند انواع است نوع اول آنکه بر گزازید این روغن را در کوه و بالسه و کوه و دانه و چتره و مان این دیگر نباتات که باد شکن اند و نمک سنگ نیز بگیرند جمله درها و ان انداخته بگویند و در سبوی چرب انداخته کسترند و فرود و بالای سبوی پاک شتی داده آتش دهند تا دروی مذکور سوخته خاکستر گردد و بعد در شکر کسند نگاه دارند و وقت حاجت مقداری بچوشانند ازین حمتهای بادی دفع شوند این را تیر لوان گویند نوع دیگر شاخ زقوم در گیاه بخان و سحنه و نمک سنگ هادن انداخته بگویند با روغن سنور و روغن کبچ و چربی و غیر استخوان آن نخته مخلوط ساخته در سبوی چرب کرده بطریق مذکور بوزند و بعد در شکر کسند آنرا کرده نگاه دارند و وقت حاجت مقداری بچوشانند ازین نمک حمتهای بادی دفع گردد و این را یا شیشه گویند نوع دیگر سنی که نوعی اثر زقوم است و پد و کرا و بیل آن زقوم و چتره و پادل و بار بجا بر ک نادمی و سحنه و کنیه و تخمی و بالسه که بزرگ خرد هر دو کثافی و بلاد سبوی کسارنی و کبیر و هر دو که صیغه و تال که هار و خنقل و چورک موکها و آسوک از جمله اشیا بیخ و برگ و شاخ بستانند و بریده درها و ان بانازند تا نمک نیز انازند و بگویند بعد بطریق مذکور در سبوی انداخته بسوزند و خاکستر بستانند و بریده درها و ان انداخته تیراب بچوشانند از ان نمک بسیار اند و سبک و چورن با پیلیدکن آن کرده بانمک که در خاک کف نگاه دارند و وقت حاجت مقداری خوردن دهند ازین جمله علتهای بادی گویند و نیزه نقصان گرسنگی و بواسیر و نا آرزوی طعام و دمه و سرفه و بگنگ گرم دفع شود و آنرا کلینک لوان گویند علاج آسانک بدانکه مرض مذکور سخت است چون چشمهای مریض فرو بسته نگشته باشد و ابروهای کز نشده باشند و قضیب ایساده و سخت نشده باشد و در اندام مریض خوی سائل باشد و در وجود مریض یاوده نگوید و چنان فشنده باشد که از غلبه مرض مذکور را ستاده شدن شسته ماندن نتواند بلکه بر زمین یا چچا پایی نشاند

و اگر شری طرف پشت مریض که از ان سینه اش بر آید حادث نشود باشد بداند که مرض و این پیرست آنرا علاج بکنند نخستین و سخن که بجهت بر اندام بالین و
 رسانیدن گرمی آتش که آنرا سید بفرمایند و بار و باری تیز ناس دهند تا سر صاف شود و بعده دار و باری بدار کنند و معالجه بکنند چنانچه پیش از
 روغن گاو بانازند شیر خجرات گاو نیز بانازند و پیرند چون آنچه شود و مقاری مریض از روزین بخورند از این مرض کم افتد و غالتش شود و بعده دار و باری دیو دار و
 هر چه دست دهد بستان و در جو کونار و کلنگه و پوست درخت لرزان و گوشت جانوران آبی و آنکه گرانه آب میباشند نیز بستانند جمله اکوفه در آب نذاخته بچوشانند
 چوش بگیرند در روغن گاو و روغن کبچ و چربی و مغز تخم آن بچوش مذکور و شیر گاو و بسخن تر از ان ششای شیرین بنیزند چون نخینه شود و فرود آید و نگاه دارند و روغن
 مذکور را بر اندام بالین و در بینی چکانند و فرود آید و بدان حقه انبات کنند و مریض از او نگاه بستانند و درین مرض سی سالون که عنقریب گذشته است
 و دیگر سید معالجه فصل آن خوانند که این نیز بکنند و اگر ازین تدبیر یا با نذکور دفع نشود و حفره مردوار بجاوند و بوبه و کاکت یا چاک خوشتی که آنرا بریزند
 کرده باشند در ان فراز کنند و مریض از ان ایستاند باز تمام حفره هم بین چیزها بکنند تا آنکه بگویی مریض برسد تا مادام که مریض در ان ماندن بتواند
 بعد بکشد باز آرام داده بانازند باز بکشند و بانازند بچین جنرات برق رحابت بکنند صحت یابد اگر مریض از حفره که از آتش گرم کرده
 در آن بویرون آرد چنانچه طریق آوردن قبل این گذشته است و یا بر سنگ دراز که آنرا سید کرده بشراب سرشک زده باشند بخلطانند چنانچه ذکر آن
 نیز رفت است از مریض تا ناک خلاص یابد و این مرض را رسانیدن گرمی چو می گوشتابه و شیرینج که آنرا سید گویند نیز صحت یابد علاج نوع دیگر شیرین
 ترب یا انجیر و نین و آگ و مسقط یا او شکلی سخن تر ازین دار و بار و روغن کبچ بنیزند چون آنچه شود مریض را بخورند و بر اندام آن بالین و دیدن ناس به نصح
 نوع دیگر لیل کرد آس کرده و جرات ترش انداخته مریض را نهار بخوراند ازین آتیانک دفع شود و نوع دیگر بسا از ان خوردن های سیاه و سیاه
 و سوسمار و خوک آبی مریض را بخوراند و بر اندام بالین ازین ناس نیز صحت یابد نوع دیگر بار و باریکه باندیده با داند شیر چشاید بنوشانند و مریض
 صحت شود نوع دیگر از جو کونار و کلنگه و تراب جرات و روغن کبچ و روغن کز در زینه آستام ساخته مریض بنوشانند و برای این مرض یکا علاجها که
 دفع با داند سید دیده بکار بند مریض حقه استخوان اناسن اسهال بروغنهائی سهل نیز نافع است لیکن از ابتدای مریض بکنند بعد و نهار و از
 حدوث مریض بکنند این علاجها برای آتیانک نذکور ازینها با داند فاسد حادث شده باشد تا آنکه با داند فاسد در از بلغم یا تلخ فاسد یافته حادث گردد
 برای دفع آن علاجها یک دفع تلخ یا بلغم اند یا این علاجها بکار کرده بکار بند علاج کجها که حیات بدانکه درین مرض اگر اندام مریض قوی باشد و شرم
 گشته باشد و دل مریض بدست او باشد یا برگرفته طبیب عمل بکند و هر چهار طبعی چنانچه باید موجود باشد طبیعت باید که علاج بکنند و مریض بن او کار
 بر اندام بالیده گرمی آتش برسانند آنگاه داروی نرم از ان اسهال داده اسهال کنند بعد حقه استخوان اناسن سلاتین بکنند و داروهاییکه بر
 اچھیک گفته خواهند شد نیز بکنند و سر و بست برای دفع این مرض نیز مفید است و روغنیکه بپزند آنرا کن تل نامند بر اندام مریض بنوشانند و از
 اپنا سالون بکنند و ناس بدین و اگر این علاجها ناسه چهار ماه بکار بند مریض صحت یابد علاج مسیتان سببجه بدانکه برای دفع این
 مرض علاجهای بجا کحات بکار بند و بار و باریکه دفع با داند ناس نیز دهند و مریض اگر مری آتش برسانند بجز آنکه برانامش سخن
 طلا کرده باشند و اگر درین مرض بسبب غلبه با داند و بلغم مریض بسته شود و بار و باری تیز ناس دهند علاج اردت بدانکه برای دفع این مرض اردت
 بخورند ناری سید و انپانه نیز بکنند نوع دیگر بچول بزرگ تن بچول کاکولیا کون بدار کنند و معالجه گوشت جانوران آبی و آنکه گرانه آب باشند
 چای را بچ کرده بگویند آنگاه که در شیر که چهار حذ آن باشد بانازند و دو خند از شراب نیز بانازند و بچوشانند تا آنکه آب سوخته گردد و شیر بهمانند بعد
 بجایمیته بستانند و در یک کفه روغن کبچ از نذاخته بچوشانند تا که روغن شیرینج که در و پس کرده چکاند و مسکه بکشد در یک کفن و شیر گاو سخن تر از انی را بکشد
 در شیر نذاخته بچوشانیده بودند در وی بانازند و پیرند چون آنچه شود مریض اردت را بنوشانند و از ان ناسی بهینه بر اندام او ببالند مریض صحت یابد
 و این را بندی کصیر تل نامند و اگر شیر که آنرا بار و باری مذکور بچفته باشند بجز آنکه بار و روغن کبچ از ناریا بنیزند چکانده مسکه بکشد و آنرا شیر سخن تر از ان

واروهای مذکور نیز در برای دفع امراض چشم بکار آید باید که آنرا در چشم بکشد این کلمه سرب گوید علاج اندیشه که فیض اقی و قهقهه انباشتند
 بمانند و این علاجها بکار بر نیاورد و بکار مومل انگاره و المیت و بلید رنگ سنگ نمک سیاه و نمک یا همه استسادی گرفته آس کنند و در جوش بخوانند
 فیض بخورند در فیض صحت یابد نوع دیگر نجاه عدد بلایه و دویل نمک سیاه را آب آس کرده در یک سخته روغن گاو اندازند و چهار چند از روغن شیر گاو
 نیز اندازند و بنزد چون بچته شود در فیض استقامت روزه بخورند فی الحاصل صحت یابد و برای دفع این مرض علاجهای که قبلاً یاد کردیم استعمال کنند اگر
 در این مرض به سبب غلبه باد فاسد یا نفخ فاسد فیض نسبت شود و باید که باروهای تیز ناس من علاج کرد و مسمی بسوی او می کشد و نمک کرسک سر و
 باب کتک پادوده و باد طهر ک او پاکت پا و صرح و در صحت ربات بدانکه بخت دفع این امراض علاجهای که یاد کردیم با دانند بکار برند
 کشاون رگمانیکه در باب تشریح اعضا گفته شده ما نام دیده بکشانید بکار برای دفع بابک بکشانید پاک فقط علاجهای باد بکار برند علاج
 کرن سول بدانکه بخت دفع این مرض این علاج بکار بر باد شیره او در ک روغن کجند و شمد و صحت نمک سنگ همه استسادی است در مقاری گرم کرده
 در گوش مر فیض بچکانند در فیض صحت شود نوع دیگر شراب دوع گاو و بول بز و صحت نمک سنگ همه استسادی روغن کجند بدانند و بجامه بخت
 در گوش مر فیض بچکانند صحت یابد و بخت دفع این مرض علاجهای که یاد کردیم با دانند و ناری سید بکنند و ناری سید است که از برای دفع باد را در
 دیگ انداخته بچشاند و بخاران از راه ماشور در محل در برسانند علاج تونی و سرتونی بدانکه استساده در فیض گفته شد است آب گرم
 انداخته مر فیض انوشانند صحت شود نوع دیگر داروهای پدید کن آب گرم انداخته مر فیض انوشانند صحت یابد نوع دیگر انگه بر بیان کرده و
 جو الکهار در دستسادی گرفته و آس کرده و روغن گاو انداخته مر فیض انوشانند صحت یابد علاج او همان بدانکه بخت دفع این مرض فیض است
 فاقه بکشد و در صحت گرم کرده کرات بر شکم فیض نهیند و علاجهای افزونده اگر سنگی بخورند و در او با یک فصل او درت گفته خواهد شد بر بنیته طلب کنند
 و فقیه را در مقایسه مر فیض در آرنده صحت یابد علاج پرت او همان بدانکه برای دفع این مرض فی و فاقه بکشد و در او برای افزونده اگر
 بخورند نافع آید علاج استیجلا و برت استیجلا علاج بخت دفع گوگرد انتر برده که پیشتر گفته خواهد شد بکار بر باد بدانکه انگه و سندھی و فلین
 و اجو کشند و بری و اناردان و تریاک پاژمی چتره و جو الکهار و نمک سنگ نمک سیاه و نمک بریا و ساجی و پلچول المیت و کچور بچکر مومل و سو سپر
 چاب زیره و بلید همه استسادی گرفته آس کنند و از شیره ترنج هفت تسقیه دهند بعد سه روز را غلظه بندند و فیض بادی یکی از این وزینه نما بخورند
 و بالای آن آب گرم یا دوع یا سرکه هندی یا شراب بنوشانند صحت یابد ازین مسوسه گوگرد و جد علمتای شکم و نا آرزوی طعام زخمتهای دل و دفع شکم
 و در پیل و شکم و شان و مرض اناه و سوزاک بول پشد و گو پید بوا سیر تونی و پرتونی نیز دفع گردد این علاج را هنگام اوتسکین فاند با یک
 گوگل خوشبو سبک است در منافذ داخلی سرعت در آید و تیز و گرم است فزونی دارد و وقت هم فرود اش تیز بود شکم جاری گرداند و برای تقویت دل
 موافق و خشنه مانع است اگر نوبت مردم را فزونی گرداند و منی افزایا اگر کمند باشد لاغری سبب بی گری خود باد و ملغمه را از آن که سبب
 بلکه مسهل است تلخ و غاظر افرو داند از دو سبب شنبوی خود بوی زشت از شکم دور گرداند و سبب آنکه در منافذ سرعت نفوذ دارد آتش کسکی افزاید
 طریق خوردن گوگل است که گوگل در جوش تر چله در ابلد و بول کاهد ب که بر یک استسادی گرفته و جو کوب کرده جو شایند باشد یا بول
 ماده گاو یا در شیر یا در شراب گرم انداخته بنوشانند چون بدانند که گوگل خضم شده جوش منگیا شور بای گوشت یا شیر برنج و مانند این بخورند از خوردن
 گوگل برین طریق تا یک ماه گوگرد بر سیوه و نفخ شکم و علمتای درونی و بند رو گرم و نا آرزوی طعام و بر من اید و گرسبهای گوشت و زخمتهای بادی
 و آس است و بچته کیمیا و ابهاما و با شکم و باد سبب گاه دفع گرداند که توان چند علاج برای دفع زخمتهای بادی از طب سید گفندی آید بسیارند تحمل
 بر گرسبها و شش دارد و بر جو کوب ده در شیر گاو بچشاند و جوش ابیام بختیستان و مر فیض انوشانند صحت یابد نوع دیگر گاو و دیوار و کاتجی زشتان
 ماش بکشد و کجند و کوه و سولف و خوسر همه استسادی گرفته آس کنند گرم کرده و خشی ازان در حان دست کنند چون سرد شود آنرا در کوه خشی دیگر

علاج از طب سید

و نمک سنگ خارک پیل در از هر سیمه استسوی گرفته آس کرده در روغن گاو بچشانند ازین جمله زحمتهای بادیه دفع شوند نوع دیگر اسکند و کوب کرده بچشانند و جوش آن در روغن گاو اندازند و سنگد را نیز با یک آس کرده باندازند و چهار چند از روغن مذکور شیر گاو هم باندازند و نیز چون سینه مقداری روزینه مریض را بخوراند ازین بادیه های فاسد و در گرد و آب منی و گوشت و زور زیادت گرد این روغن اسندی اسکند صفا و کهرت گوشت نوع دیگر داروهای سمول هر یک چهار پل جو و کنار و کتخی هر یک یک پسته بستانند و جو کوب کرده بچشانند و جوش را در یک پسته روغن گاو اندازند و جمله داروهای مذکور با آب آس کرده نیز باندازند و شیر هم یا کنند و نیز چون پخته شود روزینه مقداری مریض را بخوراند ازین بادیه های فاسد و در گرد و این او سمولا و کهرت گویند نوع دیگر گوشت بز که جوان باشد سی پل و سمول شصت شش و یک پل بستانند و در یک دو آن بانداخت بچشانند چون چهارم حصه جوش بانداخت بچشانند در یک پسته روغن گاو اندازند و بحق تر از آن داروهای حیوانی کن و مهلتی و ستر اول و شیر گاو نیز بانداخت چون پخته شود مقداری مریض را بخوراند ازین جمله زحمتهای بادیه و زحمت اردت و در گوشت و کوری گوش نلگنت زبان شلی و نلی و کرمی کوزی اتانک اپتک دفع شوند ازین روغن اچھا کرد کهرت گویند نوع دیگر جوش بر باد و بحق آن روغن گاو نیز بانداخت و شیر گاو نیز یا کنند و نیز چون پخته شود روزینه مقداری مریض را بخوراند و بر اندامش نیز مالند و در بینی اش چکانند ازین جمله علمتهای بادیه دفع شوند این روغن بلبل گویند نوع دیگر بر باد و درنی و پنج بی انجیر و سرد کثانی و خار خاک بلبل گلشکری و ستر اول و سولف و پارسی و چهار نلی پابل و اسکند و کپور و کن و پارساری و چغون سرون و سیابانسه هر دو نوع که گل آن تی زردست و دیگر نید هر یک ده پل گرفته جو کوب کرده در چهار چند آب انداخته بچشانند و جوش یکجور بانداخت بچشانند و در پسته روغن گاو بانداخت و در روغن های حیوانی و راسن و نمک سنگ دیو دار و کوه و چغندر و پهلوان و ناز و و پتیرج و جانتیری و دانه الیچی و مویز و بالا هر سیمه استسوی گرفته و با آب آس کرده نیز بانداخت و چند از روغن شیر گاو هم یا کنند و با ش نرم نیز چون پخته شود نگاه دارند و مقداری مریض را روزینه بچشانند و این مریض را ناس بند و حقه کنند و بر اندامش مالند و روغن کورسخت بز گیسیت جمله علمتهای بادیه و زحمت الویات و کرمی ادمان ادا و رت را دفع گردانند و این روغن را هم با بلبل گویند نوع دیگر جوش بر باد و جوش سمول جو و کنار و جوش کتخی و شیر سرگی را از روغن گاو بچشانند و در روغن مذکور اندازند و داروهای کاکولیا کن و نمک سنگ و دو قیر و ناز و دیو دار و مویز و پید و کله و کوه و دانه الیچی و کلید سرکانی و سترج و تنگ و زنج و اسکند و سولف و کد حیرت هر سیمه را استسوی گرفته و با آب آس کرده نیز بانداخت و نیز چون پخته شود در آوندند یا نقره یا گل کرده نگاه دارند و بکار بندند ازین جمله علمتهای بادیه دفع گردند و خوبی که بار نماند باشد اگر مقداری بادیه بن بچ زحمت بادیه گرفتار نگردد و زنی که بچه نمی زاید و مری را که منی او نقصان شده باشد اگر این روغن بخورد ازین بچه زانند و مری زیادت گرد و کسی که باد فاسد در محل خطرناک فرا حمت داده باشد و کسی که از رسیدن زخم عضوی بیکار شده باشد کسی را که ضعف آورده بود این روغن بکار بندند تا دفع آید ازین زحمت هلمک دمه علت چشم و گول و سرفه زائل گرد و اگر روغن کورسخت شش ماهی بخورد زیادت روده دفع گرد و ازین روغن جوانی بر پای مانده بود و زرد جوانی بفریاد این روغن لاکت استعمال باد شاه و آمر او دنیا داران است و این نیز هم با بلبل گویند نوع دیگر سرون و چغون بر باد و ستر اول و پنج بی انجیر و کثانی و کربنج و گلشکری و سیابانسه هر یک یک پل بگیرند با آب آس کرده در یک پسته روغن گاو بچشانند و چهار چند از روغن شیر نیز یا کنند و نیز چون پخته شود نگاه دارند و بکار بندند ازین روغن اسپ یا سیل باد گرفته را بچشانند و اگر این روغن را آدی بخورد و در سینه و دل پهل و در روم و سرد و باد و ریه قان و زردی اندام و سنگ مشانه و سرگران امیری دفع شود و جوش من کف فاسد باشد با اعتدال رود درین سمت و در زیادتی خون اردت و کلک و در کتبات نیز دفع گردند و عوارث عقیمه قابلیت حمل پیدا آید اگر ماده شتر این روغن بچشانند بچه زاید و بوقت زادن نمید و این روغن ایشن تنبل گویند نوع دیگر تر چله و اسکند و دیو دار و راسن و سرون و سترج و گلشکری و دانه الیچی و بلبل و در سن ل چکر سمول و تنگ و کله و نمک سنگ کاکولی و کبجیا کاکولی و می و همایند مهلتی و بلبل کن و چتره و گول و گول و اگر و سترجی کشیند هر سیمه را

قتلادی گرفته با آب آس کنند و در روغن کهنه که چهار چندان باشد با نازند و چهار چندان از روغن آب نیز نازند و شیره ترشاده بستانی و سرکه بنامی شیر و مغزات
هر یک مقدار روغن مذکور نیز نازند و بنیزند چون بخته شود مقداری مریض را بنوشانند بر اندام مریض بالند و ازین ناس بند و این روغن و صفتش است و نازند
و ایامک او ورت و لوزش اعضا را دفع کند اگر اسپ با گرفته را این روغن و بند از با و خلاص یا بد و مردم کوز پشت و لنگ شل ازین روغن بر شود
و عورت عقیمه پس زاید و این روغن اهما کلیمانک تیل گویند نوع دیگر ستر اول و سرون و چقون و کچور و بریار و پنج بی انجیر و پنج کاشی و پنج کرج و
پنج گلشکری و پنج پیانسنه هر یک پیل بگیرند و جو کوب کرده در آب که چهار چندان باشد انداخته بچوشانند چون کچصه بماند بگیرند و این جوش را
در یک پسته شیر گاو روغن کجی نازند و پنج و یک صغیر زرد و دیو دار و سولف و کچیدن و اگر و انکی و صندل و کوهه و دانه الایچی و صغیر و سرون و ناسنگ
و راسن هر یک شش درم با آب آس کرده نیز نازند و دو پسته شیر گاو و دو پسته شیر زرد و یک پسته شیر ستر اول نیز نازند و بنیزند چون بخته شود
نگاه دارند و بکار بندند اگر اسپ یا فیصل یا آدمی با گرفته باشد ازین روغن خلاص شود این روغن را اگر عنین خورد و در و اگر عقیمه خورد و فرزند زاید
ازین در و سینه و دل و پیاده و در و نیم سردی و کندی مالا و کتبات و ضعف و باد و یرقان و زردی اندام و سنگ مثانه و جله بنجهای باوی دفع گردند
روغن اسرب نراین تیل گویند نوع دیگر تیل ارنی و سولف و پادل بار بجدد کند و پسان و اسکندیه و سر و کاشی و بریار و کاشی و خاسک
و کد صغیر هر یک پیل بستانند و جو کوب کرده در آب که چهار چندان باشد انداخته بچوشانند چون کچصه بماند بگیرند و یک و صغیر روغن کجی نازند
سولف و دیو دار و چقون و کاشی و صندل و تکر و کوهه و دانه الایچی و منگونی و ماشونی و سرون و چقون و راسن و ناسنگ کده پرنه هر یک
و پیل بگیرند و با آب آس کرده نیز نازند و شیره ستر اول بمقدار روغن و چهار چندان از روغن شیر ماده گاو و یا شیره نیز نازند و بنیزند چون بخته شود
نگاه دارند و مقداری مریض را بنوشانند و بدین مریض را ناس و بند و حقه کنند و این را بر و جود باله ازین جمله علمتای باوی دفع گردند و از
بندی نازند نراین تیل گویند نوع دیگر تیل اسگند و کاشی و خار خساک و سولف و بریار و بار بجدد کند و نیا و کاشی و ارنی و کن به پسان
و پنج هر یک بست پیل بستانند و جو کوب کرده بچوشانند جوش این چون چهار حصه بماند بچوشانند بستانند در یک و صغیر و نازند و چهار چندان
از روغن شیر ماده گاو و بمقدار شیره ستر اول نیز نازند و راسن و کندی و دیو دار و گوشت و منگونی و ماشونی و سرون و چقون اگر و انکی
نک سنگ چغندر و چوب و دار بند و انکی و صندل و کچکر مول و دانه الایچی و طمش و تکر و کوهه و پنج و کاکولی و کچیه کاکولی و سی و هماسید
و جویک و کعبک روده و پرده و بالایح و پله کجیا و جوار چاندی هر یک پیل با آب آس کرده با نازند و بنیزند چون بخته شود و در آند و در و
کافور و زعفران مشکبای خوشبو نازند و نگاه دارند و بکار بندند ازین بنجهای باوی از اسپ و پیل آدمی دفع شوند و لنگی و کوزی و باوی کنی و جودیا
تمام وجود گرفته باشد و و صغیر بات و اد اورت و لوزش اندام و کری و نقصان بینی و لقه و با و در دست و پای مزاحمت و ده و آنکه روده
زیادت کرده در خایه افکن و باد و ندان و زبان دفع شود و منی و زور و فرسبی افزاید و عضو کیه سبب باد و خشک شده باشد نیک گردوز و عقیمه را
تقابلیت ماندن حمل باشد و عضو کیه شکسته باشد درست گردد و برای دفع علمتای باوی نیز ازین دار و نیست و خورنده این روغن را با آب بخت و دارند
این همان نراین تیل گویند نوع دیگر جوش ماش پسته در آب که چهار چندان باشد انداخته بچوشانند چون کچصه بماند بچوشانند در یک پسته
روغن کجی نازند و شیر گاو و نیز سی و هماسید و کاکولی و کچیه کاکولی و جویک و کفتیک ده پرده و سولف و ناسنگ راسن و کوهه کاشی و کوهه کاشی و کوهه کاشی
سه درم بگیرند و با آب آس کرده نیز نازند و بنیزند چون بخته شود نگاه دارند و بکار بندند ازین مرض بجا کصات و اد اورت و در و گوشتی کاشی و گوشت اندازند
و تخم شیم که از سنپات باشد و لوزش اندام و سر و سیب اچی و او با کاشی دفع شوند و این روغن را ما کصه تیل گویند نوع دیگر جوش ماش کبد
بستانند و همه در آب که چهار چندان باشد انداخته بچوشانند چون کچصه بماند بگیرند و در یک و صغیر و نازند و بنیزند و ستر اول کجی نازند
و کاشی و بریار و پنج بی انجیر و پیانسنه کپوره و کوهه و سولف هر یک پیل بگیرند و در آب که چهار چندان باشد انداخته بچوشانند چون کچصه بماند بستانند

در روغن

از این جهت که در مسمی گوارد در شکم فی الحال دفع شود نوع دیگر دروغن بی انچه با بول ماده گاو تادنت یکماده مریض اینو نشان صحت یابد ازین دروغن و دفع
نیز برود نوع دیگر دروغن کجی دروغن مستور و شیره ادرک و ترشی ترنج و چون کند یکی کرده مریض اینو نشان ازین دروغن و در اوق پوست بند سینه کردی
دفع کرد نوع دیگر دروغن بی انچه پاک کرده و کوفته در شیر گاو اندازند و از آن شیر گاو برنج بپزند و مریض خوردن دهن ازین دروغن و دروغن مسمی دفع شوند
و از برای مریض مذکور مثل آب حیات مست نوع دیگر بی عا سنیله و برنگت خار خشک پنج بی انچه پسند می و هر دو کسائی هر چه استسادی گرفته
در آب اندازند و بجوشانند و با جوش این دروغن بی انچه پاک کرده مریض اینو نشان ازین جهت که دروغن مسمی اگر چه دیرینه باشد دفع کرد نوع دیگر با نشه
گاو و دروغن هر چه استسادی گرفته و جو کوب کرده در آب انداخته بجوشانند و در جوش این دروغن بی انچه از آن مریض اینو نشان همین دفع رسد
نوع دیگر دروغن بی انچه بول بقر محقق پیل از آن مریض اینو نشان ازین جهت که دروغن مسمی اگر چه لاد و آب باشد فی الحال دفع شود نوع دیگر
پوست بکین را با آب آس کرده مریض اینو نشان ازین جهت که دروغن مسمی اگر چه لاد و آب باشد دفع کرد نوع دیگر جوش برگ سنبه جو کوب کرده با آبش زهر
بجوشانند و جوش مذکور مریض اینو نشان ازین جهت که دروغن مسمی اگر چه با قوت باشد دفع شود نوع دیگر یک پل راسن یا زهره درم گوگل آس کرده با آبش زهر
آینه مقدار دو درم غلوه مانند کی روزینه مریض خوردن دهن صحت یابد این را راشنا و گوگل گوین نوع دیگر بی بیله و بیله و بیله و بیله
جو کوب کرده در آب انداخته بجوشانند چون می ماند بجای مینه بستانند یک سیر گوگل در آن انداخته بنر تا آنکه همچو جلاب گردد بعد صحت برنگت این
تر چهله گونی سندی و غلوه اینسوت که هر یک سه درم باشد در جلاب مذکور اندازند و زیرش نش کفت تا آنکه غلیظ شود آنگاه فرود آورند و در آوند
چرب کرده نگاه دارند و مقداری مریض از این بخورند ازین جمله علت های بادی دفع شوند و خوردن این از هیچ چیز برتر نیست این است سیاه گوگل
گوین نوع دیگر یک ادعک شیره سیر در یک ادعک دروغن گاو اندازند و چاق چیره و پیل از هر یک سه درم و یک پل انگیزه همین مقدار سندی هر یک
از پنج نکتش درم بگیرند و با آب آس کرده نیز اندازند و دروغن مذکور بپزند چون نخته شود نگاه دارند و مقداری مریض خوردن همند ازین جهت
مذکور و جمله علت های بادی دفع شوند این دروغن را اسنا و کهرت گوین نوع دیگر در زیر اندری ست مرم بقای میان اندری ست مذکور
چهار انگشت را زهره باشد رگ بکشایند مریض را صحت شود بدانکه ازین علاج مریض از جهت که دروغن مسمی صحت یابد و سرگشته خضر از آن پای که درین
مرض مذکور باشد داغ کنند و مخلوط را از اجزات تر کرده برداغ نهند تا نخته شود و دریم برون آید مریض صحت یابد اکنون چند رسن طلب من تا اگر خرد سیر
دفع زخم های بادی گفته میشود سیاه زرد الماس من آهن کانی بستان هر یکی را جدا گانه باشند و سونا کچی زنج و سره و نوتیای سبز و کهنه و بیله
و نمک سیاه و در پاد و بریا و تلخ هر چه استسادی گرفته و یادها تمامی مذکوره در کهرل انداخته و یکوز با شیره زقوم سخن کنند در دو سه باره گلی کالی
و کی فرود کرده گل حکمت مهر کنند و سه درم جهرت بکار برند و ترکیب سه درم جهرت آنست مقداری کوک بکاوند و فرود آن ریگ فراز کنند و سه باره که در آن
داروست بران ریگ نهند و دیگر ریگ بران سه باره اندازند تا آنکه کوک پر شود و پاک شتی بران نماده چهار پاسل نش دهن چون سرد شود آس کرده
در شاخ یا لاف علاج بداند مقدار یک ماهه بشیره ادرک مریض خوردن دهن و بالای آن جوش پیل از آن مریض اینو نشان ازین جهت که دروغن مسمی ازین
جمله زخم های بادی دفع گردان رسن بد و انک گوین نوع دیگر سیاه پاک کرده و فولاد کشته و سونا کچی که جعک زنج و پوست بلایه پوست
بجاری و سنبه لوه سندی و غلوه اینسوت که هر یک سه درم استسادی گرفته در کهرل انداخته یکوز با شیره سنبه لوه و یکوز با شیره سندی سخن کنند و مریض
و در جبهه غلوه بندند و یک غلوه مریض خوردن و بالای آن راسن گوی و دیوار رسن مسمی پوست پنج بی انچه که هر چه استسادی گرفته و آس کرده با
دو درم نجر اندازین جمله زخم های بادی دفع شوند این رسن اسو چینه و جعیران گوین نوع دیگر از طب رسن مخزنی منقول است در کشته
و سیاه کشته و نحاس کشته و فولاد کشته و سونا کچی کشته و زنج صاف کرده و کفت در یا جاده استسادی بستان و بقدر حاجت
نکت بستانند و همه در کهرل انداخته با شیره زقوم سخن بکنند و در سه باره گلی انداخته و سه باره دیگر پالا نماده گل حکمت بکنند و یا چنان شتی کجست سینه چون سرد شود

علاج انطبیب رسن تا اگر خرد

آتش کنند و بدارند و سوزینه یکماه یا بیشتره ادرک مرطوب انجراتند بالای آن جوش نپول بنوشند ازین جمله زحمتهای بادی دفع شوند و این کلمات ناسن نامند و الله اعلم بالصواب فصل بیست و سوم در زحمت سرخ باوه که از باات رکت نامند مثل برده قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه از خوردن نمک از ترشی کفره تیز باشد از شور و از طعام که گرم یا چرب باشد و از خوردن بالای مریضی و از گوشت که گنده و یا خشک باشد و از گوشت جانوران آبی و جانوران که کرانه آب باشند و از کنجاره و کبچد سیاه و از ماش و کتبی سبب از شنبلیله و نیشکر و از جنوات و از سرکه هندی و از شراب هر نوع که باشد و از دوغ و از چیزهای مفرکه ذکر آن در فصلیکه بندی استانی گویند گذشته است و از غصه کردن و از بیدار بودن در شب از خفتن در روز و از کثرت جماع و از پیاده راه رفتن از زور کردن از فساد فصل چنانچه در شکل بدان نیارد و در گرمی سردی و در سردی باران بیارد و با دو خون فاسد گشته زحمت مذکور را پیدا آرد و غالباً در کسانیکه یازک فریب باشند و خوردنیهای مذکوره از افعال مسطوره زحمت مذکور را پیدا آرد و گاه باشد که این از اشیای مذکوره برای غیرشخاص مسطوره را هم حادث گردد و از سواری کردن بفریل است یا اشتیر یا خوردن غذاها یکتا پاک آنخته هم خوردن تمام اندام فاسد گشته دریا مجتمع شده و با باد پیوسته زحمت مذکور را پیدا آرد و علامات زحمت مذکور که پیش از حدوش پیدا آیند و آنرا پورب روپ گویند آنست که خونی از اندام بسیار فرسود یا اصلاً مریض را خونی نباشد و اندام سیاه گردد و در کند و جانیکه زخم رسد و در بسیار کند و بندهای دست و پا چست گردند و کاپلی پیدا آید اما اگر سرما و خارش در وجود پیدا آرد و در اندام جای اندام چنانچه بگزیدن ز نوران پیدا آیند حادث گردند و باز بروند و گوشت اندام تغییر گردد و در اندام چنان در و شود و گویا که در آن سوزنهای میمانند و در اندام چنان متاکم گردد گویا که در آن بسیار سوزنهای میمانند و در اندام آماس پیدا آید لیکن گاه سخت گاه کم آفت و محل آس خشک و سیاه باشد و گاه میماند آنرا دهمی گویند و گاه ای بنگاه انگشتان است و پانتهی بعضی متحرب شوند و وجود بعضی گران سخت شده بماند و بزرگ گردد و اشیای سرد بعضی آغوش نیاید اگر درین مرض غلبه خون زیاد باشد در اندام آماس لعل دام با بسیار در و حادث گردد مریض را از خوردن چیزهای خشک یا چرب که باشد آرام حاصل نشود بلکه بیقراری پیدا آید و محل آس خارش و ترشح گردد و اگر درین مرض باد و خون فاسد مدد از تلخه که سخت فاسد بود بیاید و مریض آس یک تنگی و بهوشی مستی که همچو مستی سپاری باشد پیدا آید و از اندامش خوی وان گردد و در اندام آماس لعل دام حادث گردد و در محل آس مذکور نخچه گردد و اگر کسی بر اندام مریض دست نهد مریض آغوش نیاید اگر درین مرض خون باد و بلغم که فاسد تر باشد بنویسد و مریض چرب کر شود و چنان سرد شود گویا که بجا میآید و در آن خارش زیاد پیدا آید و در اندک بود اگر درین مرض باد و خون اندک از تلخه و بلغم که فاسد تر بود برسد و علامات هر یکی از خلط و خون پیدا آیند و این حمت در ابتدا در انگشتان پا پیدا نشوند بعد سرایت کرده بتریج و رسا رسا اندام ظهور پیدا آید چنانچه اثر زرموش در اول رجای کشیدن میباشند بتدریج در تمام اندام سرایت کرده منتشر میگردد و اگر درین مرض پوست پاناز یا پوست دست تمام فقیرن بطرفه و ترشح گردد و گوشت زرد مریض کم افتاده باشد بداند که مرض او است اگر این مرض یکسال شود بدار و خوردن زور نیارد و ترک دارد و عود کند اگر این مرض از غلبه یک خلط باشد و حدیث الحمد بود و امراض دیگر از آنکه آثار آینه پیدا نیارده باشد بدار و بگردد آثار این مرض که آنرا پیدرو نامند نیست که بعضی خواب نیاید و رغبت بر طعام نباشد و بهوشی و کلمات تا پاک استی و مانند گشتگی و می گوشتش گنده گردد و سرس در کند و اندامش متاکم گردد و گویا که در آن سوزنهای میمانند و باز در مریض جای مانده آرد و او را مرض لبر پیدا آید و در محل جمعش در و اندک باشد انگشتان که گردند و اندامش بطرفه در آن آلهما بختند و در محل خطر در و شود و زحمت از حدت گردد اگر مریض این آثار هم باشد یا از جمله آثار مذکور بعضی باشند مریض تا آنکه در و خوردن ازین او مخلص بود و تبرک آرد و مریض مذکور عود میکند چون ازین آثار هیچ یکی نباشد مریض مذکور بدار و بگردد قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه اگر درین زحمت مریض است دست زینند و غلبه بادانکه اندام

فصل بیست و سوم در زحمت سرخ باوه که از باات رکت نامند

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

ستاول گلو شکر می و بد معاری و پنج پیله و کده پرنه و گلو می لول و راز و اسگند و خار خشک هر یک صد لبست و درم سته آس که سته با آن شکر که نمی وزن
جله دار و با باشد و سته یک پسته و روغن گاو یک پسته و تخم الاچی و تخم کبرگی و دانه درم باشد آمیخته در آن در چرب ندانته نگاه دارند که سنگی
مریض بده مقداری روزینه خوردن و سته ازین زحمت بات رگت در اجروگ و بواسیر که از تلخه باشد و خشکی و لاغری و علت های با دوغم و تلخه فرود
اگر کسی این ادم بخورد جمله علتها دفع شوند و شکم در اندام بفتت مویها سفید نشوند و این اجوک سار هرت گویند نوع دیگر کلک میسره و میسره
و مصلتی و موم که هر سیمه مستاوی باشد در روغن کبک که چهار چندان دار و باشد باندا زنده چهار چندان روغن شیر نیز اندازند و روغن این در روغن
نخچه شود و بر اندام معلول طلا کف صحت یابد این استبدیل گویند نوع دیگر گلو می صد پل جو کوب کرده در آب که چهار چندان باشد انداخته بچسبند
چون یک حصه باند سته در یک پسته روغن ستور باندا زنده و چهار چندان روغن شیر ماده گاو و نیز باندا زنده کاکولی و کوه کاکولی و جویک
در کعبک ستاول و دو دوی و مصلتی و باجهول و پنج اسگند و سر و ن و کشکی و رده و برده و مسید و هاستی خار خشک هر دو گونی و گلو می
پرنیک بانسند راسن هر همه مستاوی بمقدار چهارم حصه روغن مذکور گرفته با آب آس کرده نیز اندازند و روغن را با تسن نرم بنزد نگاه دارند
و مقداری محلول از روزینه بخورند و بر اندامش طلا کنند و بدین نام سته ازین روغن بات رگت و کبیر و ک و تاپاک و زانو و و در سینه و بات کنتاک دفع شود
این روغن را حما کر و حی کهرت گویند نوع دیگر شیر و جوش گلو می که هر یکی چهار چندان روغن ستور باشد و روغن کوز اندازند
و چهارم حصه از روغن گلو می با آب آس کرده نیز اندازند و روغن مذکور را نیز چون نخچه شود مقداری مریض انجور اند و بر اندامش طلا کنند و بدین
نام سته ازین بات رگت و بر قان پند روگت اگر چه کمینه باشد دفع شود این را نیز کر و حی کهرت گویند نوع دیگر سته می آهن گشته هر یک
بست و چهار درم سونا کھی صاف کرده می و شش درم کچی شصت درم گوگل صاف کرده صد و بست درم هر همه ایجا کرده با مقداری روغن ستور
مخلوط ساخته بگویند در آن در چرب کرده نگاه دارند و بر قدر قوت مقدار یک نیم درم یا دو نیم درم مریض از روزینه خوردن سته ازین بات رگت
و سیه و نوع بیست و برص بکند و بواسیر سنگ سنی و جمله علت های مشابهه و سنی و پند روگت زحمت همه با سس پیلپا و نفع شکم و اجروگ و جمله سینه و
و علت های سینه و بده رو دفع گردند و سنی و زور عقول و عمر و گرسنگی افزاید و رنگ اندام نیکو شود و پنج مویها مستحی گردند و آواز حلق نیک شود و سینه و
شکسته نیک گردند و در سست چین یا لای این را سینه گوگل گویند نوع دیگر یاد رنگ چیتیه و سندی و فلغلین و کور و بچه و دیو دار و نیل و ل و کوه
و کچور و تخم و سونا کھی نمک سنگ جوا کهار و زرد چوب دار بلد و کشنیز کیمیل و آیس هر یک سته درم لیسانت آس کرده بدارند و شش درم
سلاجیت صد و بست درم گوگل صاف کرده بست و چهار درم آهن گشته چهل هشت درم شکو و زده درم نیسلو چون مقداری تخم و پیرج
و دانه الاچی برای خوشبو لیسانت با تخم مذکور یکجا کرده در باون انداخته مقداری روغن ستور با آن یار کرده بگویند تا آنکه کل یکذات شوند آنگاه در
آن در چرب کرده نگاه دارند و زور و گرسنگی مریض بده و در یافته بیدرم با یک نیم درم یا دو نیم درم روزینه خوردن سته بالای این جزوات یا دوغ یا
آب سرد یا شور یا کوشت جانوران جنگی یا شیرینوشانند در انشای این پنج چیز بر پهن نیست ازین بات رگت و پشش نوع بواشیر بچک در میرقا
و پند روگت هر زحمتیکه از باد تلخه و بلغم پیدا شود و کبیر و ک و کشکی و نا سورا و کرمی سنگ مشابهه و سوزاک بول سیلان می و در بست نوع پر میو و بست
نوع زحمت مری دفع شوند اگر کسی ادم این را در کار بر مویها سفید نشوند این را چند بر بجا گوگل گویند نوع دیگر بوسه ببلدی
بشش درم چیتیه می و شش درم دانه الاچی و تخم و پیرج و موخته و زنگا هر یکی شش درم ناکیس سته درم سندی و فلغلین و نیل و ل و آهن گشته و پیرج
وز سوساب و کند حک هر یک و زده درم لیسانت و جمله یکجا کرده آس کرده بدارند و قند کند شش درم گرفته جلاب کنند و تخم دار و با در آن اندازند
و زیزش آتش کنند چون غلیظ شود با روغن گاو آمیخته در آن در روغن گاو بدارند بر قدر قوت مریض چهار حصه یا شش حصه بیست حصه بخورند
مقداری هر روز زیادت بکنند تا آنکه مقدار خسته گنا شود آنگاه همین قدر بخورند و زیادت نکند ازین حمت با در کت و سیه و نوع بیست دفع شود

اگر کسی دو ماه این بخورد زحمت بلغم برود اگر کسی یکسال بخورد از جمله علتها خلاص یابد اگر پنج سال بخورد مجذبه تمامای سستی رفع شود و غیره یاد کرد
 در اشای خوردن این دارو هیچ برهنه شرف نیست هر چه خوش آید بخورد این را بجایا و کنگره گویند نوع دیگر سیاه بودم و گندمک چهارم در مجله
 شش درم چیتیه هشت درم گول صاف کرده ده درم لیستانه و جله ایجا کرده باروغن بید بخورند و بکوبند و مقدار درم غلوه مانند بیدلی و
 بخورند و بالای آن جوش مسدعی و پوست بید بخورند و از این بات رکت و حله جنتهای باد دفع شود کسی اگر از غلبه باد شکم سخت باشد
 باید که یک غلوه خورانیده و دروغن بید بخورند و شش طلا کرده گرمی آتش برسانند نیکو شود و این را پاناس گویند و اللکم فصل است و
 چهارم در زحمت او که سینه مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکور بد آنکه طریق صورت این زحمت آنست که
 از سبب خوردن مائعات و اشای سرد و چیزهای گرم و اشای خشک و آنکه بیضم باشد و آنکه چرب باشد و از خوردن بالا پنجم و از آنکه خورد
 و از بسیار خواب کردن در روز و از بسیار بودن در شب از کثرت شوی و از بسیار زود کردن از غصه و اندوه باد فاسد شده و کف چربی مخاط و در
 در سینه نهایی ران بندگاه آن آمده بر گردانیده تلخ را مخلوب ساخته زحمت مذکور پایی می آرد و از این راهها اگران و کرد سرد و سخت گردند چنانکه بعضی آنرا
 از جای جنبانین بتوانند دور دکن و اندام نیز در دکن و اگران گرد در مریض چنان دانند که اندامش انجامه تر چیده اند و در وقتی تپ حادث شود
 و در طعام خوش نیاید اگر این علامات با قوت باشد بدانند که مرض مذکور حادث گشته اگر با قوت نبوده مریض خواب بسیار آید و مریضی اندامش
 و لیست او شوند بدانند که زحمت مذکور حادث خوابش غرق میگردد غیب بر حافظ برغم آنکه این زحمت با وسیت روغن براندام مریض طلا کند
 پایینی مریض اگران گردند سخت در دکن چنان اگران گرد که مریض آنرا بنزد شواری از جای برداشتن و ندان تواند و اشای سرد اگر زیر پایش نشیند
 سردی آن در نیاید و مریض پاهای مریض بازند و چنان در دکن گویند که کسی این سوز نهان بخورد و در آن ورزش پدید آید و بدانند که
 لاد و است اگر زحمت مذکور این چیزها باشد حدیث احمد بودید و از آنکه اگر در قسم دوم و علاج زحمت مذکور بد آنکه مریض قوی کنین
 و روغن براندام مریض بالی حقنه کردن ممنوع است و مفر و نیز فاقتنا سیدن گرمی آتش براندام مریض ساندن بی آنکه اندامش ابروین از میان
 آتش خشک گویند قطع تمام دارد باید که برای دفع این مرض علاجی کنند که از آن بلغم دفع شود و باه بپزاید بدانکه این مریض از غلبه بلغم و بادها
 طبیعت باید که اولاً علاج برای دفع بلغم بکند بعد برای دفع باد و کار بندد و درین مرض غذای مریض از غله گندم چنانچه کجود و در و شاکل و
 بیج سستی و سال از گوشت جانوران شقی و از سبزی تجوه و کاکجنگها و کونویه و پول سازد باید که غذای مذکور خشک بی روغن ستور مریض
 بدین اگر درین مرض بلغم بعالج دفع شود و باد دفع نگردد بلکه زیادت گردد و از افزایش آن مریض خواب نیاید و کرد در دکن و قضای حاجت
 بد شواری شود و پوست اندامش سخت گردد و باید که براندام مریض روغن بالند و سید کنند و داروی دیگر که دفع باد باشد نیز در کار بندد و بجهت
 دفع این مرض او را تنجی بر جویند آبش سرد باشد و رویش نیز باشد از طرفیکه بدان طرف میل آن است سوی طرفی دیگر از آن بی آید شناکنند
 اگر جوی نزدیک نباشد در حوضی که آبش سرد و صاف باشد آشناکنند ازین غلبه بلغم فرو نشیند و زحمت مذکور زائل گردد نوع دیگر است
 بیج اسکنده و با پوست بیج آگ یا پوست بیج نم یا دیو دار ازین جمله هر کدام که دست دهند آس کرده باشند و صمغ شرف و گل سنی آنجسته بر محل
 علت مذکور سخت کنند و اگر در محل علت مذکور در زیادت باشد باید که علاج مذکور را بران سخت کرده بمالند ازین علت مذکور اگر چه باد در
 دفع گردد نوع دیگر بلاد و گلوی دست صعی و دیو دار و بلبل و کد صیر و و سمول هر همه متساوی گرفته جو شانیده جوش مریض انوشاستد میشود
 نوع دیگر پیل دراز و پیل بلاد و بر سکه را متساوی گرفته آس کرده مخلوط ساخته بداند یا بشد آنجسته بمقدار درم یا سه درم روزی نه مرتبه بخورد
 نوع دیگر تر چله چاشنی و پیل هر همه متساوی گرفته آس کند یا بشد آنجسته بخورند و صحت یابد نوع دیگر اسنوس و پیل و پیل کرد
 و سولف و آنکه بخورد و اسکنده و گلی و آس بد معار و کسالی هر دو دست صعی و کوی و جوانی و پیا بالند و رنگ دیو دار هر همه متساوی گرفته

قسم اول در علامات زحمت مذکور
 قسم دوم در علاج زحمت مذکور

جو کوب کرده بچشانند و جوش مرض را بنوشانند ازین زحمت مذکور التویات و در دستک و کم و پشت و زیادتی روده و بات رکت و آس و دیگر از اینها
 دفع شود نوع دیگر گوگل ادر بول ماده گاو آینه بنوشانند مرض صحت یابد نوع دیگر پیلن را از باقند که با شمش بچرانند بدین طریق در روز
 اول سکه دریا پنج یا هفت یا ده بر مناسب حال مرض بچرانند و بر روز دیگر که در هر روزی از ان مقدار عدد زیادت کرده بچرانند بی تا ده روز دیگر
 بطریق زیادت کرده بچرانند بی تا ده روز دیگر بطریق زیادت در هر روزی نقصان کرده بچرانند تا جمله نسبت روز نشوند این اسلی برده ان
 گویند مرض راحت شود نوع دیگر در راه های تر بچله و پیلن دراز و موخته و چابنگی هر همه را متساوی آس کنند و باشد که مرض بچرانند
 دیگر نوع دیگر سلاجیت با گوگل یا پیلن دراز یا سندی هر همه که دست دهد بگیرند و با بول ماده گاو و یا با جوش سمول لیس را بنوشانند پیشود
 نوع دیگر کاک که موخته و بالا و ناز و دیو دار و ناکب و سبری و آس که هر همه برابر باشد بار و عن بر شفت بپزند و مرض ابر مناسب زور که
 باشد آینه بچرانند صحت یابد و این روغن آشته و مثل گویند نوع دیگر حیره و اندر جو و کنگی و پار صهی و زرد چوب و سرون هر همه متساوی
 با آب آس کرده با آب گرم بچرانند مرض به شود نوع دیگر پوست آند و کنگی هر دو متساوی گرفته و آس کرده با بول ماده گاو و یا با آب گرم بچرانند
 مرض راحت شود نوع دیگر ستر اول و بریاری و آس و سمول و آس که هر یک صد و نسبت درم و پنج که بر نه سپید بپزند و نسبت
 درم در آب که چهار چندان باشد بچشانند چون بقیه میان جوش بجامه بچیه بستند و در ان روغن ماده گاو که سی صد نسبت درم باشد بپزند
 و جواتی و پیلن دراز و انگور و انگور و سنبل و صلی و نمک سنگ هر یکی نسبت و چهار درم با آب آس کرده نیز از ان زد و چنان در روغن
 ماده گاو و قوی از روغن بید انجیر یا ناز و نیز چون پنجه شود سی صد نسبت درم قند با آن بیامیزند و نگاه دارند و چسبند و اگر سنگی سمول است
 روزیته بچرانند ازین زحمت مذکور و درم که از سبب آن مردم جای مانده باشد و در فرج زنان و زیادتی زحمت باد دفع گردد و شهورت
 زنان و مردمان افزایش این علاج نعمان را باشد و اگر بیدام بچرانند بسیار فائده دهان روغن را سکه ها را کهرت گویند و الله اعلم بالصواب
 فصل نسبت پنج در زحمت التویات مثل بر قسم است قسم اول در علل امات زحمت مذکور با تانکه از خوردن طعام مفرد و از کم سنگی و از بسیار
 شسته ماندن و از ناکردن حرکت و زور و از خوردن اشیای که بر مصلحت آن حرکت کردن با دغاس و خلاصه طعام را که سبب اشیای مذکور
 خام مانده است زشت گردانیده بمقامهای بلغم ریائیده در رگها نیک انداختن گویند و درم که گاهای مذکور که خلاصه طعام سطلو سبب
 فساد بلغم و تلخ و نیز است میشود و منافذ درونی را مسدود گردانیده زحمت مذکور را پیلن می آرند و خلاصه مذکور بنگهای گوناگون شسته و مثل صمغ فلیش و ک
 که آنها خاطر روده گویند و خلاصه مذکور بنیاد اکثر زحمتها است علامات این مرض آنست که اگر فی انام تشنگی و تپ آس تن پیدا آید و مرض طعام فاسد
 و رغبت بر طعام نبود چون مرض مذکور از پنجه ممتدا مفر تر بود و در دست و پا و در شت انگ زانو و بند معا و راهها محل جماع استخوانهای سرین صلب
 و آس با در پیدا آید میان این عملها عملیکه در غلبه زحمت مذکور زیادت بود و در وی چنان در و آید گویا آب گاردان نشیما نیزند و در بعضی از
 و در هانش بجزه شود و آب از ان مسائل گردد و کوش سخت گردد و آواز و در دکت و در بعضی بول زیادت کند و او را خواب نیاید و کنگی و تا پاک دتی و
 و در ان سر و پیشی و کنگی دل و گراننی حادث گردد و مثل این امر من یگر پیدا آید اگر درین مرض غلبه تلخه زیادت باشد و عملهای مفرد
 بسیار کند و اگر غلبه بلغم باشد و جو در بعضی سخت گران گردد و چنان دانند که دوش را سجامه تر چیده اند و در وی خارش پیدا آید اگر غلبه دو
 خلط زیادت باشد علامات و خلط پیدا آید و اگر تمام وجود آس گیر و بداند که مرض مذکور از غلبه هر سه خلط است اما علاج زائل نخواهد شد اگر
 مرض مذکور از غلبه یک خلط باشد و یا بر نبود اگر غلبه دو خلط باشد تا آنکه مرض دار و بخورد صحت یابد و چون دار و ترک کند باز مرض گردد
 قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه برای دفع این زحمت مرض را فاقه کنند و اگر کنگی آتش برسانند و اشیای تیز و تلخ و او را بپزند
 کنگی بچرانند و مسهل بدهند و قهقه کنند و رسانیدن گرمی که از آسید گویند آنست که در یک گرم خورده بالا برگ بل بچیر که از برجامه فراز

فصل نسبت پنج در زحمت التویات
 قسم اول در علل امات زحمت مذکور
 قسم دوم در علاج زحمت مذکور

درم که گاهای مذکور که خلاصه طعام سطلو سبب

نیز شانه ازین سول بادی بگوید و مرض اتبک دفع شود نوع دیگر سندی بویخ بید بخیر و انگور و پسته کرده و نمک سنگ در جوش انداخته در لیس را بنوشانند
ازین فی الحال سول مذکور دفع شود نوع دیگر مرغ سیاه یک دام خام ساسیده در چهار دام آب انداخته حل کرده قدری شکر تری اندازند و بنوشانند
سول فی الحال دفع شود و موجب است علاج سول که از غلبه تلخ باشد بخت این نوع آب بنوشانند و فی الحال علاج سول او سهال کنند
و اشپای سرد بکار برند و از چیزهای گرم احتراز نمودن فرمایند و غذای پنج سال وقتند و جو و شیر و روغن ستور و جانوران دشتی خوردن و دهن
و از چیزیکه تلخ زائل نشود و افزون گردد و مختل شدن فرمایند نقره و مس یا بلور و مانند آن آب سرد تر کرده بمحل درد بنهند در لیس اصحت شود
نوع دیگر سول که انگور و خرباز و میوه آبی چنانچه سالک سنگها آس کرده باشد که آنجمله مرض را بخورند اصحت شود نوع دیگر جوش آبی شکر انداخته
در لیس بنوشانند نوع دیگر سول مصلحتی در بربار او خا خشک هر چه اجوشانیده و جوش سرد کرده شد وقتد و شکر یا آن آئینه در لیس بنوشانند
صحت شود نوع دیگر جوش تر بچکه کرده و شکر یا آن آئینه در لیس بنوشانند صحت شود ازین سول مذکور و کت پت و سونگی دفع شود نوع دیگر
خوردن چنان بگوید که بران پوست نمائند پس نریده و جوش آن ستمه و بان شند آئینه در لیس را بخورند ازین سول مذکور که با پ و تپاک و
تشنه و بسیار درد باشد دفع کرد و در لیس اصحت شود نوع دیگر در شیره ستر اول شند انداخته در لیس را چند روز بوقت صبح بنوشانند ازین
مرض مذکور و جمله علامتهای تلخ و سونگی دفع شود نوع دیگر کشائی خرد و بزرگ و خار خشک و پسته بختی و بید بخیر و بنور و بنیشک نرم جمله اجوشانیده
جوش بکیند و آنرا باشد و شکر آئینه در لیس بنوشانند ازین سول بزرگ که از تلخ باشد فی الحال دفع شود نوع دیگر بحق بلیله وقتد و روغن ستور
جمله آئینه در لیس را بخورند ازین باید که در شکم مختل شده باشد در جوی خود روان گردد و سول مذکور دفع شود علاج سول که از غلبه کت یا
بخت دفع این نوع جوش پیل در از در لیس را شکم پر کرده بنوشانند تا فی کن و غذا و دروای در لیس مذکور را از اشپای گرم و خشک سازند
نافع بود نوع دیگر بحق پیل در از و در لیس را بخورند ازین سول که از غلبه کت باشد دفع شود نوع دیگر با رصی و خج و سندھی و فلفلین
و کنگلی و خیره و جوش بنوشانند جوش در لیس بنوشانند صحت یابد و در طب سببین میگید که بخت دفع این نوع در لیس را سید کنند و فی وفاقه
بکینند و غایتش از بیخ سال گوشت جانوران دشتی و شراب و اشپای تیز تلخ و شکر و گندم که نه باید ساخت نافع آید نوع دیگر پیل در از
و پیل در چرب خیره و سندھی و هر سه نمک انگور بریان کرده هر سه استسوی بگیرند با یکس کنند و از بحق مقداری ستمه در آب گرم انداخته
در لیس بنوشانند ازین سول که از غلبه کت باشد دفع کرد نوع دیگر کشائی هر دو بخوبی حل خا خشک سندھی هر یکی یکچون بویخ بید بخیر و جوش بنوشانند
که جوشانیده جوش بگیرند و جانوران انداخته در لیس بنوشانند و ازین در دسینه و دل شکم که از غلبه تلخ باشد دفع شود علاج سول
که از غلبه هر سه خاطر باشد بختی بید بخیر و خار خشک سرون و جویون و کشائی هر دو و شندی و منگونی و ماشونی هر سه استسوی ستمه
جوشانیده در جوش جانوران انداخته در لیس بنوشانند ازین سول که از غلبه هر سه خاطر باشد دفع شود نوع دیگر سنگ چوبنی و نمک سنگ و نمک
بریان سندھی و فلفلین هر سه استسوی آس کنند و بار و روغن شند بلیساته یا آب گرم بنوشانند ازین سول مذکور دفع شود نوع دیگر
ریم آهن را در لیل بقصران کنند و بکشند و با بحق تر بچکه و شند و روغن بنوشانند ازین سول مذکور دفع شود نوع دیگر کبابه بلیله انگور
بریان و بچکه سول هر سه نمک جویون و جانوران و بزرگ هر یک بچکه و شند و روغن بنوشانند و چون گرفته بار یکس کنند و بحق در جوش بنوشانند ازین سول
روغن سید بخیر با آن بار کرده در لیس بنوشانند ازین سول مذکور هر نوع علت شکم و گول و بستگی بول غاکط و بواسیر دفع شود نوع دیگر انگور
بریان کرده و نمک سول نمک بریا و تخم کب و بلیله و بچکه سول هر سه استسوی ستمه بار یکس کنند و جوش بنوشانند ازین سول انداخته در لیس بنوشانند
ازین در سینه و پهلو و دل که در پشت و اساکت تدراد علت مذکور دفع شود نوع دیگر کشائی سونچل انگور بریان کرده و سندھی هر سه استسوی ستمه
و دیگر سندھی جو که بکده بنوشانند بحق مذکور در جوش انداخته در لیس بنوشانند ازین سول که از هر سه خاطر دور و سینه و دل پهلو و شکم و پشت باشد

رفع شود و سستی ناکا و شکم نباشد و بیغمی نماید نوع دیگر آنکه در بریان و نمک سنگ هر دو است و ای گرفته و با آب گس کرده و روغن کجندازند و بول بقر
 نیز اندازند و بپزند بعد در ناف بمالند صحت شود نوع دیگر آنکه در کوه خمر و سونف و نمک سنگ انگه در هر سه بیست اند و با ترشی آس کرده و گرم کرده
 به محل ریخته از آن سخت کند و بپس در شان فرو آورده دیگر سخت کند و بپس کرات کنند از این دو سول مذکور دفع شود نوع دیگر آنکه در کوه خمر
 و پوستنج میدا بخیر و چو و کتان و تخم پنبه است که جو کوب کرده و سرکه هست بی مخلوط ساخته گرم کنند بعد آنرا بجایم بسته گرمی بچمل در در رسانند
 از این سولیکه از غلبه هر سه غلط باشد و آنکه از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر آنکه در کوه خمر و کوه خمر و کوه خمر و کوه خمر و کوه خمر
 تخم سنبل جله یا هر چه از ایشان درست دهد بپس که سندی مخلوط ساخته و کوفته گرم کنند و بجایم بسته گرمی بچمل در در رسانند از این در در بند
 و ساعد و ساق و کمر و پهلو و سینه دفع شود نوع دیگر با جوش پنج میل پنج میدا بخیر و چو و سندی که هر سه مساوی باشند یا با حقیق ایس
 سبب نمک سنگ انگه که بریان بود آمیخته مرغین را بخوراند از این سول مذکور زائل گردد نوع دیگر حقیق تر بچله و آهن کشته را بار و روغن بپزند
 یکی کرده مرغین را بخوراند از این سول اگر چه از غلبه هر سه غلط باشد دفع شود نوع دیگر با بیل یا در بول بقر چو شایده خشک کنند و آس کرده
 با این کشته وقت آمیخته مرغین را بخوراند از این سول که از غلبه هر سه غلط باشد دفع شود نوع دیگر آنکه در نمک سنگ پاشمی و جوا کهار و ساج
 و هر سه نکات است و ای گرفته باریک آس کنند و با شیر بپزند آمیخته مرغین را بخوراند از این در دینه و دل و پهلو و سینه است و آمیخته و تخم شکم دفع شود
 نوع دیگر پنج میدا بخیر و کثافی هر دو و خار خشک که معجزه و پنج تا کله کله و ستا و کهنه پیدی در یا و سکنوبی و ماشونی و بدایین و پنج میل
 و سرون چون کلبک کانسنج شده بی و نیشکر هر سه مساوی است به جوشان جوش بگیرند و روغن ماده گاو باندا زن و چهارم حصه از
 روغن کورداروهای مذکور را با آب آس کرده نیز اندازند و برابر روغن شیر و پنج باندا زن در روغن این چند چون بپخته شود و نگاه دارند و مقدار
 روزی مرغین را بخوراند از این سول که از غلبه هر سه غلط باشد زائل شود و مرغین این مرض ای با یک که زور و رجاء کردن شراب نمک اشیا
 نفع خوردن از نگاه داشتن بول غلط و از آن بده و غصه کردن مختربا شد و چون بخورند که مرغین این مرض اسهال کنند تر بچله را چو شایده
 جوش بیست اند و دو چند از جوش روغن میدا بخیر یا کرده بوشانند اکنون چند رس زحمت دفع زحمت سول از طب سازند هر سه گرفته
 سما که و براده سرون آه و پس سیاب کشته هر سه است و ای بستانند یا شیره ادرک یک و زنجبیل کشته بپزند در رو شراب گلی انداخته کل حکمت
 هر کفند مقدار یک گز حقه بجاوند و پاچان شتی و حقه از آن کنند و شرابهای مذکور بران نهند و دیگر پاچان شتی بالای آن اده کسبت و سبب
 چون سرد شود کشته آس کرده نگاه دارند و پنج حقیقت باشد آمیخته و روغن وزیره و انگه در بریان و نمک سنگ آمیخته مرغین از در نیمه تا یک یا کوه خمر
 از این پر نام سول دیگر سولها دفع شوند این را بندهی تر نیتیر رس گویند نوع دیگر سیاب صان کرده یک حصه و کند صعلک و حقه سسته
 در کحل انداخته نیکو حق کنند و دو چند از این پترامی س تنک مثل بر گهای خرمای هستی باشند بستانند با حقیق مذکور آمیخته یکجا کرده اور
 دو شراب انداخته هر کفند در در یک نند و بالا و فرود شرابها نمک کنند و یک کوک بجاوند و در آن پاچان شتی فراز کنند و دیگر کوه خمر را بران نهند
 و دیگر پاچان شتی بالای دیگر نماده آتش کنند چون سرد شود رس مذکور را کشیده آس کرده نگاه دارند از این و هر مرغین را با برک تنبل و زین
 بخوراند و بالای آن انگه در بریان سنجی زبره و پنج پیل کرده هر سه است و ای سده و آس کرده باشد مقدار دوم با آب گرم بخوراند از این سول
 لا و با باشد پشود و این س اسول کجا بر می ناست و الله اعلم فصل هفتم در زحمت پر نام سول مشتمل بر دو قسم است
 قسم اول در علل امارات زحمت مذکور بدانکه از این زحمت در اشای مغم طعام در و پیا شود و چون مرض مذکور از غلبه باد باشد بشکر
 متغیر شود و آواز کند بول و غلظت بسته گردد و اندام بارز و مرغین را بپزند و جوش نیاید چون اشیا گرم و چرب و را بخوراند در روش فرو نشینند
 چون مرض مذکور از غلبه بلغم باشد بیوشی شود و بی آید و آب زردین برود و درین نوع در داندک باشد اما در پیا و چون اشیا تر و تخم مرغین را

فصل است و هفتم در زحمت بر نام اول

بپزند

بجز رتد و مرضش فرو نشیند و چون مرض مذکور از غلبه دو خلط باشد نشانیهای دو خلط در آن نظی هر گردند و چون از غلبه هر سه خلط باشد نشانیها
 هر سه خلط ظاهر شوند و درین صحت چون بغض الغلوبه در و در سنگیش بالقصان باشد مرضش لا دو با باشد قسم دوم در علاج مرض مذکور
 باید که در دفع این زحمت فاقه و قی گنایدن و اسهال نافع است چون خوابند که قی کنند باید که جوش نم و یا جوش برگ کتنبول یا شیوه برگ
 کربله یا شیوه گدی تلخ یا شکر که در جوش نیند پهل انداخته باشند یا شیوه نیشکر که با آن جوش سیجیل انداخته باشد مرضش اشک بر کرده خوش
 ازین قی شود و غلبه مرضش فرو نشیند و چون خواهد که همال کنند باید که ذائقه دیدار و نسوت و کرا و ال کنگی و تخم بیل هر سه یا هر چه ازین
 دست دهد متساوی بستاند و بار یکسگ کند و در روغن بیدارنجیر انداخته مرضش انوشاتد سهال شود و غلبه مرضش فرو نشیند نیز از صحت دفع این مرض
 و سندیم و فلفلین نسوت و دمنون و چیره هر سه متساوی بستاند و آس کند و دو چند این دارو با قند کهنه بگیرد و جلاب کرده صحت مذکور با
 آن بیا میزد و مقدارش درم غلو لهما بندگی مرضش را نه روزی خوردن دهند و بالای آن آب گرم بنوشانند ازین صحت مذکور که اول غلبه
 هر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر سندمی و گنجی سیاه هر سه یکچند و قند کهنه دو چند بستاند و یکوبند و شیر انداخته بچوشانند چون غلیظ شود
 مرضش انوشاتد بچین هر روز ساخته تا سه روز مرضش انوشاتد ازین در مذکور دفع شود نوع دیگر پوست بیل بجز و چیره و گنجی که در شیر
 و خا خشک هر سه متساوی بستاند و در آوند انداخته هر سه بسوزند تا دو و بیرون نرود و چون سرد شود مقداری در آب انداخته مرضش انوشاتد
 صحت شود اگر خاکستر آنها گنجی که در آب گرم انداخته مرضش انوشاتد همین فایده دهد نوع دیگر تخم بیل که اتا را بار یکسگ بستاند یا شکر و روغن
 بجز رتد و آب سرد بالای آن بنوشانند مرضش صحت شود نوع دیگر پوسته و جویا جوش کار خا و ساخته تا بهفت روز مرضش انوشاتد
 نوع دیگر گونگه سوخته سی شش درم آهن کشته بست و چهار درم رسوت و از ده درم و نیم آهن کشته و دانه درم جله آس کنند باشد و
 بیا میزد و در و در گشکی مرضش بید مقدار سه روزی بجز را اندازند این جود مواد دله دینند و گ و آس و غلظت سینه و مرصا ناد و سو فو بهر دیند
 بول سیلان می و سنگ ممانه و نقصان اگر سنگی پوسید و روغن سرد دفع شود و عقل فراید این راستینو کال بود که گویند نوع دیگر پیل در
 و کوفته و آهن کشته هر سه متساوی سته باشد و روغن بجز رتد ازین پر نام سول فی الحال دفع شود نوع دیگر پیل آهن کشته و سندمی
 هر سه را آس کنند باشد و روغن بغض انوشاتد ازین پر نام سول که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر طلق کشته و سیس کشته و سیس کشته
 و آب کشته هر سه از ده درم با آب آس کرده غلو لهما سازند بجزه جاده رسته در دو نیم شیریناده گاو انخته نیز نموده برنگت ترکیب است سندی وین چیره و یک
 دو از ده درم بستاند و آس کنند و بجزه جاده و کمال انداخته غلو لهما سازند و در آوند کرده نگاه دارند و در اول یکماه باشد
 و روغن بجز رتد بعد از آن چیه گاه از گاه زیادت کنند تا هشت ماه شود و بالای این دارو شیر با آب جویز بندی بنوشانند و بجزه جاده شدن دارو
 و روغن و شکر و جوش سنگ و شور بای گوشت ازین پر نام سول در سینه و کمر و سول که از گوله باشد و سیه و انوبات و زیادت سبزه و بجزه جاده
 و سبیت و سرفه و دمه گرم و سنگ ممانه و سوزناک بول دفع شود این اجتناب لوه که بید نوع دیگر ننگ یا دنگ سنگ و دمنون آهن کشته
 نیم آهن که آنرا صاف کرده کشته باشد و نسوت هر سه متساوی آس کنند و بارند و چهار چند این بول بجزه چهار چند این آب جوات نیز بستاند
 صحت مذکور را درین انداخته آتش نرم بجزه چون تمام آب بول در غوره باشد فرود آوند خشک کرده بستاند و بارند و در و در سنگی و بیدار
 روزی مقدار بجز رتد و بجزه جاده شیر و روغن شور بای گوشت درین سول نان و جویو پیوه در دله دیده رده و سیجیل و سنگ سنی و بجزه جاده
 این اسباب را دره چورن گویند نوع دیگر پیل در آوند کهنه هر دو را متساوی گرفته و همین تر ساخته و روغن گاو که چهار چند آن باشد
 با نازند و چهار چند از روغن مذکور شیر گاو نیز با نازند و روغن مذکور را بجزه چون بچته شود نگاه دارند مقداری خوردن دهند ازین پر نام سول است
 دفع شود این روغن پیل کهرت گویند نوع دیگر جوش حقیق ترازان پیل در آوند روغن گاو با نازند و چهار چند از روغن شیر با نازند و در

نوع دوم در علاج مرض مذکور

بسیار چون بخت شود مقداری مریض خوردن هندی و بالای آن شیر بخوشات ازین پر نام سول که از باد یا بلغم یا تلخی یا هر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر
 قند کند را در بول بقدر که چارچین آن باشد جلاب سازند و آهن کشته و سحیح تر بچکله که هر یکی بمقدار شش قند باشد در جلاب مذکور باندازند و زیر شش
 آتش کنند تا آنکه غلیظ شود آنگاه فرود آرند و نگاه دارند بر قدر قوت و گرسنگی مریض از روزینه مقداری خوردن هندی ازین پر نام سول دفع شود این
 موه که کتک گویند نوع دیگر هم آهن کشته و شیر و ستر اول جنرات و شیر سر یک لودوشش نرم روغن گاو چهل است درم با آتش نرم بنزد چون
 غلیظ گردد و نگاه دارند و زور و گرسنگی مریض بیدوش از طعام یا بعد از طعام مقداری روزینه خوردن هندی ازین سول که از غلبه هر سه خلط باشد
 و پر نام سول دفع شود این استر اولی مسند و گویند نوع دیگر برنگ چتره و چاب تر بچکله و سندی و فلفلین هر همه متساوی بستند و بمقدار
 این جمله دارو پاریم آهن کشته نیز بستند و آس کرده بدارند و قند کند که بمقدار سحیح این جمله دارو با باشد در بول بقدر که درین از قند کند با
 انداخته جلاب کنند و درین جلاب سحیح مذکور انداخته با آتش نرم بنزد تا آنکه غلیظ شود بعد در او ندر چرب نگاه دارند و زور و گرسنگی مریض را
 و بده مقدار و درم یا سه درم روزینه خوردن هندی ازین پر نام سول اگر چه قوی باشد دفع شود باد و یرقان و پند و گداز آسان نقصان
 گرسنگی و بواسیر سنگینی و گرم شکم و گوله و علت معده و املبیت زیادتی پیه نیز برود و مریض باید که در اثنای خوردن این ارواز سبزی و
 اشیای گرم و تلخ و ترش محتر باشد این را تازه مسند و گویند نوع دیگر جو سبزی که در رویش بود سوراخ کرده به نمک سنگ آبی از آن کسب سوراخ را
 قند کرده جو زرد کور را در آتش بسوزند و بسختن جو زرد کسب به بستند و نگاه دارند مریض از روزینه خوردن هندی ازین سول که از باد یا بلغم
 تلخی یا هر سه خلط باشد دفع شود این را ناریل لون گویند نوع دیگر تر بچکله و موخته و سندی و فلفلین و برنگ جملتی و بچکله مولد و چتره
 بر یک واژه درم آس کنند و آهن کشته و گول لودوشش درم بگیند جمله ابار و روغن آمیخته و کوفته در او ندر چرب انداخته نگاه دارند و زور و گرسنگی
 مریض بده مقدار مقداری روزینه خوردن هندی بعد از خوردن دارو طعام بخورند ازین پر نام سول پند و یرقان و انوبات و گوله آس
 و تپناغه دفع شود این الوه گوگل گویند نوع دیگر پند و یرقان کوه یک نیم پر سخته گرفته بخوشات در روغن بریان کنند و جوش یک سخته
 آن در چهار پر سخته آب بخوشات تا آنکه یک پر سخته بماند آنگاه جوش بجامه بخیته بستند و در آن شکر سفید بوزن نرویه انداخته جلاب کنند و
 بعد بزد به بریان کرده در جلاب انداخته حلوه سازند آنگاه پیل در او زیره و سندی هر یک بست و چهار درم و پیل گرد و برگ کسب کشنی و سحیح
 و دانه الاچی و ناگ کبیر و موخته هر یک سه درم آس کرده جمله ابا حلوای مذکور بیا میرند و در پنج پر سخته بشند بعد سر شدن آن بیا میرند و زور و گرسنگی مریض
 معلوم کرده مقدار روزینه خوردن هندی ازین پر نام سول که از غلبه هر سه خلط باشد قوی و املبیت و بیوشی و درم ناگوارگی طعام و در رسیدن
 و پند و گرسنگی و زحمت پیری دفع کرد این را آنکه کفتر گویند و الله اعلم بالصواب فصل هجدهم در ادا و رت و ستم در ادا و رت شتمل بر دو قسم است
 قسم اول در علامات زحمت مذکور بدانکه از داشتن بول و غائط و ضراط و فازه و اشک چشم و عطسه و آروغ و قوی و از کشیدن
 گرسنگی و از جابس نفس دفع کردن خواب و از ترک کردن جماع و یا از زور کردن بر نفسار و از خوردن اشیای زحمت و تیز و تلخ و خشک
 زحمت مذکور حادث گردد تا آنکه از نگرشستن باد حادث شود از آن باد بول و غائط و ضراط بسته شود و شکم منتفخ شود و در درگ نما و از کشند و سستی
 پیدا آید و دیگر آثار باد فاسد حادث گردند و آنکه از نگرشستن غائط حادث گردد و از آن شکم منتفخ گردد و در او از کشند و در صفی چنان در پیدا آید
 که آنرا بزند و غائط بسته گردد و آروغ بسیار پیدا آید چون این نوع سخت غالب شود غائط از راه دهن مریض برون آید آنکه از نگاه داشتن بول
 حادث شود از آن در مثنای و میورد و در شود چنانکه از آن تمام اندام مریض بلرزد و سوزاک بول ارتفاع در محل غایت و در در سوراخ شود و آنکه
 از نگرشستن خازه حادث شود از آن حمت میانک آید و گداز گداز و زحمتها می چم و سوزنی و گوش و دهن که از غلبه باد حادث
 میشود پیدا آید و آنکه از نگرشستن اشکها می آید و بسیار خوشی و یا از پنج حادث گردد از آن سر گران شود و در مثنای چشم که قوی و زشت بون پیدا آید

فصل اول در علامات زحمت مذکور

وینس شود و ز حمت دل و ناز زوی طعام نیز حادث گردند و آنکه از نگد اشتن غلظت شود از ان میان استنبیج و بوقه و شقیقه و در مطولش گردند
 حواس خمس کم افتد و آروغ عاوت شود از ان گوید و من مریض پیدا کند و در کندی و کم آواز کند و دیگر آثار فساد با بدید کند و آنکه از نگد اشتن
 حادث شود از ان در اندام مریض خارش نقطهها همچو نقطهها سیکه از گردیدن زنبوران حادث شوند و ناز زوی طعام در اجروگ پند و گت پیمت
 کیمب و روانی آید از من کافه نیز حادث شوند و آنکه از نگد اشتن آب منی حادث شود از ان در مثنایه و موقه و خایه در و اما سبب آید بول
 و سنگ شانه حادث گردند و آنکه از کشیدن سنگی حادث شود از ان در من گلو خشک شوند و شتولی کم گردود و آنکه از خنفس سبب آید
 مرضی که آنرا سردی روگ گویند و بهوشی حادث گردود و گاه باشد که گول نیز پیدا آید و آنکه از نگد اشتن خواب پیدا آید فازه بسیار آید اندام
 در دکن چشم گران شوند و اگر این نوع غالب شود تن را پیدا آید و آنکه از خوردن غذای تیز و زخمیت پیدا آید بطریق حادثی است که از خوردن شکا
 نکو بر باد و شکم فاس گشته بجای بول غائط و فرط و اشک بلغم و پیسید و ساسخته و غائط را خشک ساخته ز حمت نکو بر باد آید و از این نشان
 در پیداشد و در مسرفه و ز کام و تپاکی و تشنگی و بهوشی و تپتی و کلمات مرضهای سینه پیدا آید از این سائل گردود و آنکه غائط و فرط شود
 بیرون آید و شتولی کم گردود و آنکه از خوردن ایقاری پیدا آید دیگر آثار فساد حادث گردند چون در مریض از خوردن ایقاری بسیار باشد و گوید مریض تیز گردود
 و در بسیار باشد و غائط از راه من برون آید مریض بدو و هضمش لا و با باشد و الله اعلم و در علاج ز حمت نکو بر باد نکو بر باد نکو بر باد
 و ز حمت نکو بر باد که باشد علاجی بکنند که با فاسطی با صلاح آورده در جاری آن روان گردانند و ز حمت نکو بر باد که از نگد اشتن فساد حادث شود
 و نیز بجهت دفع آن در غن بخورانند بر اندام بالان تام مریض چرب گردود و آنکه سیکت پس حفته استخابن در کار بر ناصحت یا بد نوع دیگر دیوار و توج و کوفت و لطف
 و آنکه در ننگ سنگ هر همه شتای بیستاند و آب آس کنند و گرم کرده بر شکم سخت کنند صحت شود و اگر از نگد اشتن غلط پیدا شود بجهت دفع آن
 علاجها سیکه برای دفع ز حمت اناه گفته خواهد شد در کار بر نند و آنکه از نگد اشتن بول حادث شود و غلط یا سنج یا سنج و آنکه از نگد اشتن بول
 شیر ماده گاو اناخته مریض را بنوشانند ازین ز حمت نکو بر باد دفع شود و دیگر شیره آید و آب آمیخته تا سه روز مریض بخوراند صحت یابد نوع دیگر
 جو السنه ایاجوش پوست اجن یا تخم حیار و باد رنگ که با آب آس کرده و ننگ سنگ را ن انداخته باشد مریض اینوشانند صحت یابد نوع دیگر
 دیوار و موقه و مملتی و مری و زرد چوب هر همه شتای سنده و با آب آس کرده و شیره کسین یا سسپ یا خرم مریض اینوشانند صحت یابد نوع دیگر
 و سرون پتخون و هر دو کشتی جمله را جو کوب کرده در شیر ماده گاو اناخته بخوشانند و شیر را بجا میخیه بستانند و مریض بخورند صحت یابد بجهت دفع این
 نوع علاجها سیکه برای دفع سنگ مشانه گفته خواهد شد بکار بر نند و اگر از سبب نگد اشتن اشک پیدا شود برای دفع آن نیز روغن بر اندام مالیده تا
 آتش برسانند و مریض ادر گریه آرد تا اشک بسیار از چشم جاری گردود و اگر اشک جاری نشود باید کرداری تیز و چشم بکشد یا در بینی بچکات بکشد
 و دیگر کنند تا اشک از چشم برون آید و اگر از نگد اشتن غلظت حادث شود شیره نچکنی در بینی مریض بچکانند و یاندیری دیگر کنند و اگر از سبب نگد اشتن
 حادث شود بجهت دفع آن دو چرب که آنرا مضموم آشنند گویند بکار بر نند و کیفیت و مضموم آشنید پیشتر گفته خواهد شد و دیگر در شراب شیره و ترنج
 ننگ سنگ را ن انداخته مریض بخوراند صحت شود و اگر از نگد اشتن تی حادث شود باید که سنج جو کهار و ساجی و ننگ بار و عن کجند آنچه بر نند
 مریض مالند و در ادواتی که نانت صحت شود و اگر از نگد اشتن منی حادث گردود مریض اینفرمانین تا جمیع بسیار کند و اگر از کشیدن سنگی حادث شود طعام
 گرم و چرب باشد مریض بخوراند صحت یابد و اگر از کشیدن سنگی حادث گردود پست تا شالی با شکر و آب آمیخته چنانکه سخت قلیل باشد
 نه سخت رفیق بود و نوشانند و آشام برنج سرد کرده بپزند و اگر از نگد اشتن نفیس حادث شود شور بای گوشت و برنج بچکنند بخوراند و اگر از نگد اشتن
 خواب پیدا آید شیر ماده گاو و کاس مریض اینوشانند و افسانها و حکایتهای غریب بپوشانند تا بجهت صحت یابد و آنکه از فساد با بدید خوردن غذای
 تیز و تلخ شده باشد پیدا آید ننگ سنگ یا روغن کبی آمیخته بر اندام مریض مالند و گرمی آتش برسانند آنگاه ز حمت سهل بنوشانند و سهل کنند

در مریض از خوردن غذای تیز و تلخ شده باشد پیدا آید ننگ سنگ یا روغن کبی آمیخته بر اندام مریض مالند و گرمی آتش برسانند آنگاه ز حمت سهل بنوشانند و سهل کنند

از اکل کردن نوع دیگر و بلید و چیت و جو کفار و پیل راز و اتیش کو تخم هر سه استسوی گرفته آس کرده مقداری باب گرم مرین انوشات ازین جهت
 مذکور دفع شود و این را بچا و چورن گویند اکنون چند رس بجهت دفع زحمت مذکور از طب رنگ بمرگفته آید سیاب صاف کرده یک حصه
 و پیل کر یک حصه سما که یک حصه و کت معک و حصه و پیل دراز و حصه سندی و حصه بمقدار جمله دارو با ختمال که پوست آن در کرده باشند
 یستان و ازین جمله کت سیاب اولی کت و باقی دارو با آس کرده و بیامیختند و با کجلی مذکور بیامینند و بر قدر قوت مرین مقدار و حیاتیات خورند
 تا سهال شود ازین زحمت ادا ورت و انا و دفع که در شکم صاف شود این ابندی تاراج رس گویند نوع دیگر شکر و سما که در سببی پیل راز
 از هر یک سه درم و چو کت اجتنال هر یک دانه درم بستانند و جمله ابار یک اس کتند یا شیر باده گاو آمیخته در شراب که اندازند و بنیزند تا آنکه غلیظ شود
 و نگاه در گول انداخته تحقیق کرده نگاه دارند و بر قدر قوت مرین مقدار یکجته یا دو جته خوردن پس ازین زحمت مذکور ادا ورت و گوله و پیل
 دفع شود این را بچها بجهت رس گویند و الله اعلم بالصواب **فصل سی ام در زحمت گوله** و آن شستل بر دو قسم است **قسم اول** در
 علامات زحمت مذکور بدانکه از نسو داخل گری مثل فندق در شکم حادث گردد آنرا بسندی گوله گویند و آن بر پنج نوع است یکی آنکه
 از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخ سوم آنکه از غلبه بلغم چهارم از غلبه سبز است و خام پنجم از غلبه خون حادث گردد و چهار نوع اول هم مردان را
 حادث شود و هم زنان را نوع پنجم نزدیک جمهور اطباء از زمان را حادث شود و ضعیفی گویند که از خون حیض پیدای آید مخصوصاً ای زنان است و
 گوله از خونی دیگر حادث میگردد آنهم مردان را باشد و هم مردان را محل گوله پنجست یکی سینه دوم ناف سوم مثانه و چهارم سر و پهلو و علامات آن
 آنست که آرزو بسیار آید و غائله بد شعاری آید و سنگی کم شود و طعام بضم نگر دور رغبت بر طعام نباشد و اگر بعضی چیزی نخورده باشد چنان
 که شکمش از طعام صحت و شکم منتفخ گردد و آواز گن و ضعف پیدا آید و آن علامات قبل حدوث مرض مذکور با غلبه بخیاشد و بعد حدوثش غالب شود
 و گوله بادی از خوردن اشیاء خشک از نگاه داشتن بول یا غائله یا ضراط و از کثرت اندوه یا زور یا فاقه کردن از رسیدن زخم و از بی قوتی و از اندک نندن
 غائله و شکم بواسطه سهال و جز آن حادث گردد و علامات آنست از خلی مجلی از مقدار بی مقدار بی از شکم شنگی گردنده باشد و گاهی بسیار
 در ناف و گاهی در سینه و گاهی در مثانه و گاهی خرد و گاهی بزرگ و گاهی گرد باشد و گاهی طویل باد و بسیار و گاهی باد و اندک و غائله و ضراط و چهار
 برون شوند و همین و گلو خشک گردد و درنگ اندم سیاه و ام و سبز و تپ ازه و در پهلو و سینه و شکم و دوش پیدا آید و این نوع از زحمت شک
 طعام غلبه کینه و بعد خوردن طعام پیش از آنکه بضم گردد و زورش کم افتد و گوله که از غلبه تلخ باشد از خوردن اشیای ترش یا گرم یا فشاکی انگیز
 و در وقت بضم در خوردن اشیای بیکه فره ندارند و از خوردن اشیای تیز و چنانچه خردان شوره و از ندان نوشیدن شراب از بسیار خوردن گرمی آتش
 یا آفتاب یا غصه کردن آنکه از فاستن خون حادث گردد علامات آنست که تپ تا باک تپنگی و بسیار خوی پیدا آید رنگ و می دیگر اندام عمل شود و در
 اشیای بضم در بسیار باشد و بعضی محل مساس محل کردن نتواند و گوله بلغمی از خوردن اشیای سرد و چرب و بضم و از بسیار است سه ماندن از خواب کردن
 در روز و از تکیب شدن مدیگر چیز یا یک بغمز ایند حادث گردد علامات آنست که بلین و سخت بود و تپ و لزه پیدایشد و بعضی چنان اندک خوردن با بجا است
 بچیده اند و آب از همین حال گردد و در غلبه بر طعام نباشد و اندامش گران گردد و سرفه پیدا آید درین نوع اندک در بود و گوله خونی طلق عدوش آنست
 که چون زجر یا زیکه حلس ساقط شده باشد در صورت نفاس قه کند یا اشیای خشک خوردن یا بول غائله را نگاه دارد یا بجهت احتباس خون نفاس از
 در اندام نهد یا خون بر دستوی شود یا اشیای دیگر که مفراند تکیب گردد و با فاسد گشته خون نفاس مجتمع گردانیده گوله سازد علامات آنست که در
 سول یا تا پاک دیگر نشانیهای گوله تلخ پیدا آید و آثار محل که بلای زن حامله میباشد درین نیز پیدا گردید و چون در شکم ماد جنب عضوی از اعضای او
 در جنب بخلاف گوله که تمامی می جنبند و از جهت دفع این نوع علاج بعد از ماه باید کرد چنانچه گوله از غلبه آنکه خلط باشد و سهال حادث شود همچنین از
 غلبه و خلط حادث شود چون از غلبه و خلط پیدا آید علامات آن و خلط که از آن حادث شده باشد ظاهر هرگز و سوال چون مرض گوله از و خلط نیز حادث شود

علامات زحمت مذکور

باشند آب بخورند ازین بر نوع گوله که با شمع نوع دیگر نمک بریادانه انار و نمک سنگ چتره دست جمعی زیره و انار و نمک سوچل و جلاکها و ملیت کوه کوه
و تریاک هر سه امتسادی شده آس کنند لیکن باب بعد در روغن ماده گاو و اندازند و برابر روغن مذکور شیره ترنج و چهار چند از روغن خجرات نیز اندازند
و بپزند چون بخت شود نگاه و اندازد و در سنگی مریض بده مقدار روزی نه بنوشاند ازین که علت سینه و پیسه سول فاع شود نوع دیگر سنگی و انار و
و تریاک جوئی و جاب و نمک سنگ انار و ملیت و زیره و اجود هر سه امتسادی شده و آب آس کرده در روغن ماده گاو که چهار چند آن باشد با اندازند
شیره سیاه و نمک سنگی و سندی و جرات ترش و شیره ترب که هر یکی مقدار روغن مذکور باشد نیز اندازند چون بخت شود زور و اگر سنگی مریض بده
مقداری بنوشاند ازین گوله سنگی و بواسیر و در غلغله باغ و آسید و پودت سرفه و باد صرع و نقصان گرسنگی و پیسه و سول علت های با جمعی فاع گوله
نوع دیگر ساق کبچ و ساق کبچار و چوب پله و ساق سرفش و ساق جو چوب ترب هر یکی را سوخته خاکستر را امتسادی گرفته در بول بقر و پیش و پیش
و خویل و گاویش انداخته تیر آب بچکانند آنرا در آوندا پی انداخته و کوه نمک سنگ هلتی و سندی و فلفلین بزرگ اجود و نمک بریا آس کرده با تیر آب
مذکور بیامیزند و با تسخ نرم بپزند بعد بخت شدن فرود آرند مریض اباجرات یا با شراب یا با روغن یا سرکه سندی یا آب گرم یا جوش کلخنی بنوشاند
ازین گوله بادی و علت های بادی دفع شوند نوع دیگر و انترن و زرد چوب و پار صعی و سندی و فلفلین تر بچله و چتره و نمک سنگ اندر جو هر سه
امتسادی گرفته آس کرده بده قن که در بول بقر انداخته جاب سازند و بحق مذکور در آن انداخته غلغله باندند یکی روزی مریض بخورند
بویضم شدن دار و مریض اطعام بخورند ازین گوله پیسه و علت شکم و سینه دفع گردد و گرسنگی زیادت گردد و سنگ گری و پند روگ نیز برود و اگر گوله با درود
سوزش سوزش سوزش بوقت بختن اول میشود بختن بود باید که بخت دفع آن خون بفسد یا بدیوچه بکشایند مریض گوله را شور با می جانوران که
در وقت میباشند بار و روغن و سنجق است جمعی یار کرده بنوشاند برنج را جوش دارد و با کفریل با و انداخته آشام ساخته بخورند و جوش کلخنی که در آن کشیدند
انداخته بخت باشند نیز مفید است و برنج شالی که کهنه باشند بخت نیز بخورند نیز مفید است مریض را بمل گوله برگردان بخت گرم بسبب که در آن بخت
سوخته باشند سید کردن مفید است اگر درین مرض غاظ محتبس شود با شوری بیرون آید باید که آن روغن مسهل ابر اندام طلال کنند و نیز بخورند
تا اسهال شود احتیاس فرط و غاظ دفع گردد نوع دیگر نمک دریا و درک سرفش زرد و پیل گرفته مقابله انگشت فقیه سازند و مقصد مریض آرند
صحت بود و شاخ نورسته از آن کرخ و کواله هر دو امتسادی در روغن کجد یا ماده گاو بریان کنند و مریض بخورند شکم بسته کشاده گردد نوع دیگر است
و سندی با آب آس کرده مریض را بنوشاند ازین احتیاس غاظ و بول فرط بفرغ شود نوع دیگر سایه با قند مریض را بخورند ازین بول غاظ و ضرر ایل
بفرغ شود نوع دیگر نسوت و دانترن و روتی و نمک سیاه و گول هر سه امتسادی شده با بول بقر یا شراب یا آب گرم یا با شیره انگه بر بقر و قوت
مریض مقداری بنوشاند ازین شکم بسته کشاده گردد و اگر بچ پیلو و نمک سنگ آس کرده با بول ماده گاو یا شراب یا آب گرم یا با شیره انگه مریض بخورند
تیر شکم بسته کشاده گردد نوع دیگر نان جورا با شیره ماده گاو یا با شیره بخت را با روغن ماده گاو یا با روغن کجد مریض را بخورند ازین احتیاس غاظ و
بول و ضرر دفع شود اکنون چند علاج از طب سبب جمعی دفع گوله گفته می آید بداند مریض این مرض افاقه کنایند دارو های گرسنگی انوشایی که
و چرب خوراند و سندی که آنرا گنی سید گویند و سندی که آنرا سالون سید گویند و سندی که آنرا سبب سبب گویند و انپا نه و سبب
بازوی راست اگر گوله جانب پهلوی است باشد فصد در بازوی چپ کنند اگر گوله جانب چپ باشد بجانب راست است بکشایند مفید است درین فصل از گوشت
قدید و سید که آنرا از زمین بکشند چنانکه بند آلودمانند آن و از سبب خشک غله که در دال دارد چنانچه خود و ماشر احتراز نماید که مضر اند علاج
گوله بادی انار و بریاقی سندی و نمک سوچل و انار و ملیت هر سه ایجا کرده مریض بخورند و بالای آن آب گرم بنوشاند ازین گوله بادی و سدی
و زجرت سول فاع شود نوع دیگر پیسه و سندی و فلفلین جلت چتره و دانه الاهی و نمک سنگ پیسه و بول اجود امتسادی گرفته با آب
آس کرده در روغن بانازند و جوش کنار و جوش ترب شیره ماده گاو و جرات و شیره انار در آن که هر یک امتسادی روغن مذکور باشد نیز اندازند چون بخت شود

مقداری روزی در مریض خوردن دهنه ازین فنج شکم و بواسیر سنگینی و در مسرفه و گوله با دمی ناز زوی طعم سولح اهل پهلوانی و دفع شونا این فنج را
 بهندی میگوید که کهرت گویند علاج گوله تلخه بجهت دفع این صحت نسوت یا بوش تر بچله مریض انوشانند یا نسوت را با شکر بخورند تا اسهال شود
 و شکم مریض صاف گردد و بعد کمیله باشد یا بلبله یا قند و شیر و انگور بخورند مریض را صحت شود نوع دیگر با گوجه چکان صندل و انگور و مصلی و
 کھیله گولی با غساله برنج آس کرده باشد آمیخته مریض انوشانند ازین گوله تلخه دفع شود نوع دیگر انگور و بهم آمد و حیوتی و صندل و بجا بجهول و بالنده
 تر بچله بر همه انتساوی گرفته با آب آس کرده در روغن اندازند و مقدار آن روغن جوش آمده و مقدار آن نیز انداخته بپزند چون بچته شود
 باشد و شکم که چهارم حصه روغن مذکور باشد آمیخته بارند و مقداری روزی در مریض را بخورند ازین گوله تلخه و دیگر علت های آن دفع شود و این فنج
 در اجحصا و کهرت گویند علاج گوله بلغمی بجهت دفع آن نخست بر اندام مریض بمالند و با نیکه دفع او اورت اندک کرده بر شکم مریض بچته کنند
 و گرمی آتش برسانند و دار و دانه اسهال بکنانند و علاج که برای دفع گوله بادی گفته شده است در کار برند نوع دیگر کبجد و بیج و بیاخیر و
 کتان و سرشت هر همه مساوی گرفته با آب آس کرده و گرم ساخته بخشی آن بر محل گوله بهند چون سرد شود فرو در آن تخم دیگر گرم کرده بچل مذکور بپزند
 بچندین بار با بکنند نوع دیگر جوش خمبول شراب یکبار کرده مریض را بنوشانند دفع آید نوع دیگر بچیت جوشی و نمک بریا و روغن انداخته مریض بنوشانند
 ازین گرسنگی زیادت شود و سنگی شکم گوله و بلغم دفع شود نوع دیگر پیل گرد و دو پنج پیلول نجاب و حیره و سندھی و جواکهار هر یکی دوازده در
 سته با آب آس کرده در یک پیسته روغن گار با اندازند و مقدار روغن شیر ماده گاو نیز اندازند و بپزند چون بچته شود فرو در آورده نگاه دارند و در وقت
 مقداری مصلح خوردن بهند ازین گوله بلغمی و سنگینی و پند روگ و در مسرفه و دفع شونا این را کهرت گویند نوع دیگر بچوش و مصلح و حرق تر از آن
 سنگینی و غلظت نمک انگور و نمک بریا و انار دانه و روغن گاو بپزند چون بچته شود نگاه دارند مریض را روزی پنج بار ازین گوله بلغمی دفع شود
 این اهو کها و کهرت گویند فائده مریض که اورا گوله بادی باشد گوشت دراج و طاوس و ماکیان و کانیات لاجر غیر سنور و شالی مستی
 و شراب مفیدست و برای مریضیکه اورا غلبه تلخه باشد شالی زمستانی و شیر ماده گاو و بز و پیلول در روغن گاو و انگور و میوه های بچها
 و آله و خرا و انار و شکر مفیدست برای گوله بلغمی تلخی شالی زمستانی شالی سستی که کند باشد گوشت حیوانات شقی و زرافه و روغن ماده گاو و روغن کبجد و روغن سفید
 علاج گوله که از غلبه یا بخل یا سینه خاطر باشد باید که بجهت دفع گوله بادی و بلغم یا از غلبه هر سه خاطر باشد اولاً علاجی کنند که باد
 فاسد را با صلاح آورد و بجاری آن وان گردانند انگاه بجهت دفع غلبه خلطی دیگر علاج کنند انگاه و سندھی و فلفلین پار مع میوه کبجد و بیلول
 و برنج و تریکه طبعیت و دانه انار و بچکر مول و کشنیوزیره و حیره و بیج و جواکهار و سماجی نمک سنگ مسو بچل نجاب بر همه انتساوی گرفته با آب
 آس کنند و بجایه بچته بدارند مریض ابا طعام آمیخته بخورند یا پیش از طعام یا شراب یا آب گرم بنوشانند ازین گوله بادی بلغمی فرو در پهل و دل معشای
 و دفع شکم و سوزاک بول مورد دفع و در در سنگر سنی و بواسیر و پویه و پند روگ ناز زوی طعام گرسنگی سینه و بهکند و در مسرفه دفع شونا اگر این همچون را
 با شیر و ترنج مالیه غلو لهانندی از ان مریض را روزی پنج بار ازین بسیار فائده رساند این را بهنگو و چورن گویند نوع دیگر انگه بریان پیلول
 و کشنیوزیره و بیج و جاب پار معی و کبجد و تریکه نمک سنگ نمک مسو بچل نمک بریا و سندھی و فلفلین جواکهار و سماجی انار دانه و بچکر مول و بلبله
 املبیت هوه و هوه بیزه و زیره هر همه مساوی باشد و بار یک آس کنند و هفت تسقیه بیشتر و ادراک و هفت تسقیه بیشتر و ترنج و دانه نگاه دارند روزی
 مقداری با آب گرم مریض را بخورند ازین جمله انواع گوله و فنج شکم و سنگر سنی و بواسیر و اودرت و در هپت ارد معمان جمله علت های شکم سنگ سانه و تونی
 و پر تونی و اودر تنجه انما و اوستیلا و برت و استیلا و درودل و صیتین که و شانه و در و بر و پستان و در و ش و بچکر جمله دفع شوند و دیگر کهرت های با
 و بلغمی نرود دفع شونا این او و نید بهنگو و چورن گویند نوع دیگر روغن بید انجیر را با شالی که سخت صاف باشد آمیخته مریض انوشانند ازین گوله
 از باد و بلغم باشد دفع گردد نوع دیگر روغن بید انجیر را با شیر ماده گاو آمیخته بخورند ازین گوله که از غلبه باد و تلخه باشد دفع شود نوع دیگر پیلول

انگیزد و یک پل نمک سوختل و یک پل نمک سنگ یک پل نمک بریا و یک پل سنگی و یک پل پیل دراز و یک پل پیل گره استاره بار یک اس کرده در شیره
 جنجیری که صد پل باشد با نازند در او اندر چرب انداخته زیر کسین اسپا و فن کنند بجای بست و یک روز بیرون باشند مقدار دره درم مریض را بپوشانند
 ازین جمله انواع گوله و بده و دره و بر علت های شکر و غلظتیکه از خوردن زهر سپید شده باشد دفع شوند و اگر سنگی چنان افزاید اگر چوب خورده و هم کرده
 این را چینی اروا سوگویند نوع دیگر نسوت و دانه درم و نمک سنگ نمک سوختل نمک بریا و جو الکهار هر یک دانه درم
 کچور و پیکر مول و دانتن و چتره و سندی و ابلتیت هر یک بست و چهار درم جو این و زیره و پیل کرد و کشنیزه و اسپند و زیره سیاه و اجمود
 هر یک شش درم پوست بلبله و بزک نامزدان نیز هر یک بست و چهار درم بستانند چهار بار یک اس کرده با شیره ترنج بیجی کرده مقدار دو یا سه درم را غلظت
 بند و بر قدر قوت و اگر سنگی معلول ایک غلظه یا با شراب یا با روغن ستور یا با آب گرم خوردن درین جمله انواع گوله و بده و بر علت های
 و سنگ سنی و اگر شکم دفع گردند این را اگر با بول ماده گاو بخوراند گوله بلغمی دفع شود و اگر با شیر بخوراند گوله تلخه برود اگر با شراب بخوراند گوله که از غلظه با
 و طعم باشد زائل شود و اگر با جوش تر پخته و بول بقر بخوراند گوله که از غلظه هر سه فایده باشد دفع شود اگر با شیر بخوراند گوله که زمان را از
 فساد خون نفاس میشود از پنج دور گردان این را که کبابین گفته گویند نوع دیگر انگیزد بر بیان من فلفلین و کشنیزه و اجمود و بیری و انار و ان و تریاک
 و پارمی و چتره و جاب و نمک سنگ و نمک بریا و نمک سوختل و جو الکهار و ساجی و پیل و ابلتیت و کچور و پیکر مول و بیه و زیره و بلبله هر همه را تسک
 ستاره بار یک اس کرده هفت تسقیه از شیره ترنج داده غلظت مقدار دو و نیم درم بندد وقت صبح معلول را یک غلظه با روغن یا شراب یا آب گرم بخوراند
 ازین گوله و جمله علت های باد و دمه و سرفه و بیخیمی و مرض دل و در و پهلو و شکم و مثانه و نفخ شکم و سوزاک بول و پیه و بویاسیر و پند و روگ و قونی
 و بر قونی دفع شوند این را سنا که او تنگ گویند نوع دیگر بیجی ترنج دو حصه بایا سه حصه و نمک بریا شش حصه و سندی چهار حصه و انگیزد
 بر بیان کچمه دو حصه هشت حصه و چتره هفت حصه و اجمود پنج حصه ستاره با شراب و یا با سرکه سنی یا با آب گرم مریض را بخوراند ازین جمله انواع گوله
 و انفعال شکم و سرفه و سنگ سنی دفع شود و اگر سنگی افزاید این را کچما و چورن گویند نوع دیگر نمک سنگ و نمک سوختل نمک بریا و بیه و پیکر مول
 اجمود و ترنج و انگیزد و پارمی و سیاه دانه و کچور و زیره هر دو و کشنیزه و تبنه و دو حصه کپتری و ساجی و جو الکهار و پیکر مول دانه انار و تریاک و بجزا
 و بزک ستان ابلتیت و سولف پیل کرد و پیل دراز و پیل و جاب و چتره و سندی و دانتن و پنج غنظل و جو این و دیو دار هر همه را تسک
 ستاره اس کنند به شیره ترنج چند تسقیه دهند بارند و با آب گرم یا با شراب کهنه یا با روغن یا با جوش کنار یا با آب خجرات یا با آشام سرخ یا با
 روغن گاو و یا با شیر یا آبی که آنرا از خاکستر چکانیده و ستده باشند و یا با شیره دانه های انار وقت صبح نماز بخوراند ازین سول مل در در و در و در و در
 و بیه و جیب انواع گوله و بایا سیر و زحمت بول و سوزاک بول و نفخ شکم و راجروگ و نا آرزوی طعام و دمه و سرفه دفع شوند و اگر سنگی افزاید چنانچه اگر چیری
 و زیره و بیه و زردی هضم کرد و علاج گوله که از فساد خون و نفاس سبب آید باید که حکایت دفع این نوع روغن بر اندام مریض طلا کنند
 و نیز روغن مریض مذکور را بخوراند تا چرب شود و نگاه مسهل روغن خورانی و اسهال کنان تا نوع دیگر شاخ کجرا با پنج و برگ ستده و با آب
 بوشانیه و بجایه بنجیه بستانند و صحن سولف و پوست کینج و دیو دار و بجزا رنگی و پیل دراز در جوش مذکور انداخته مریض را بخوراند ازین گوله
 جو این دفع شود نوع دیگر ساق کجرا با پنج و برگ با آب بوشانیه در جوش بیجی انگیزد که آنرا بر بیان کرده باشند سندی فلفلین و بجزا رنگی و قند
 هر همه متساوی بوندند انداخته ازین دار و گوله خوبی را از پنج برگ کند و خون حیض را که بسته باشد روان گرداند نوع دیگر گلی که آنرا سندی گویند
 و اصل نیای قسیمی و جملتی هر همه را متساوی سندی بچوشانند جوش را در روغن ماده گاو باندازند و صحن تر از ان جوینی کن نیز باندازند و نیز چون
 چته شود مقدار سی روز به معلول را بخوردن درین گوله که از تلخه باشد و گوله که از خون بود و تا پاک و رکبتت و سنگی و تپ و قی و مرض اندام نهانی
 زمان دفع شود و این روغن را کله مارک که هر ت گویند علاجیکه برای دفع رکبتت در فصل آن گفته شده است در دفع این نوع گوله بسیار فایده

اکنون چند رس از طب رس رتبا گوید ای دفع مرض گوید گفته میشود سیاب کشته بس کشته و طلق کشته و کند صفا کرده و سونا کمی صفا کرده
 و جو الکهار بر همه امتسای سنده یکجا کرده در کحل انداخته باشد و چینی نیکو کندی و چینی سفید بند و بند شک شدن آس کرده در اند و در فصل سی یک
 سینه چیه یا جیه بارگ قبول خوردن و بند ازین گوید باوی دفع شود این را سکھی در رس گویند نوع دیگر سیاب صفا کرده و کند صفا
 پاک نموده و کشته بیست تا در سیاب با کحل صفا کندی که با آن سیاب انداخته نگاه بچوش ساکون که آنرا با بیخ و برگ دست و بار گرفته و جو
 کرده چو شانده باشد و دست و زخم کندی و چند تستقید بین لب آن با جوش سر یا جی نیز چرخ کندی و چند تستقید دهند آنگاه در دو سله نواخته
 و کند و کول که سبکی از طول و عرض و قمش یکس باشد بجا و در آن مقدار سی پانچ شتی فراز کندی در آن دو سله به مذکور بندند و بالای آن
 دیگر پانچ شتی داده کچیت در بند بود سرد شدن در آن نند مذکور کشیده باز جوش ساکون و سونا جی تستقید دهند و در دو سله آنگاه در دو سله
 بیستین چهار کیت دیگر تستقید جوش مذکور کچیت داده و از شتر ابرها بیرون آورده و حق حساب آن یار کرده نگاه دارند و مقدار در دو سله
 بار و عن گا و نجرانند و بالای آن جوش پلید و انگر و بنوشانند ازین گوید که از غلبه تلخ باشد دفع کرد این را از انور رس گویند نوع دیگر
 در پنج و سونا کمی کشته و نسل سیاب کشته بر همه امتسای سنده آس کندی و با جوش پلید که بسیار جی کندی و تستقیدها بندند و یک روز
 از شیر زقوم داده تستقید دهند چون مرتب شود نگاه دارند و زور محلول و دیده مقداری روزی خوردن و بند ازین گوید بلغمی دفع شود این را
 بندید یار و در رس گویند فصل سی یک در زحمت دل که آنرا سردی روگ گوید مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامت زحمت دل
 بدانکه از خوردن اشیا نیکه گرمی پیا آرند و از خوردن طعام گرم و از خوردن اشیا نیکه و بیضی یا تلخ یا ترش یا زحمت کوند از خوردن در حالت
 بیضی از بسیار زور کردن و از کلام کردن با و از بلند و از نگاه داشتن بول و غائط و از رسیدن زخم و از اندیش و فکر کردن و خوردن نام
 که از اخلاط فاسد شده و در دل آمده و خلاصه طعام را فاسد گرداننده زحمت مذکور را پیدا آرند و این بیخ نوع است که بی آنکه از غلبه باو باشد
 دوم آنکه از غلبه تلخ سوم آنکه از غلبه بلغم چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط باشد پنجم آنکه از غلبه گرم باشد اما از زحمت مذکور که از غلبه باو باشد علامت آنست
 که در دل چنان درد پیدا آید گوید که آنرا می کنند و می شکافند و یاد در آن چیزی نیچانند و زحمت مذکور که از غلبه تلخ باشد علامت آنست
 که تشنگی و تپاک دستی و بیوشی و آروغ باد و آید و در دل چنان درد شود گوید که آنرا میسوزند و درین خشک گردد و زحمت مذکور که از غلبه تلخ باشد
 علامت آنست که دل و دیگر وجود گران و سخت گردد و کف از درین سائل شود و نا آرزوی طعام و نقصان گرسنگی پیدا آید و فرود آمدن درین
 گرد و زحمت مذکور که از غلبه هر سه خلط باشد در علامت برکی از اخلاط تلخ پیدا آید این نوع لا دو است و زحمت مذکور که از گرم باشد
 علامت آنست که در دل بسیار درد شود چنانکه در وی سوزن و درین میخلائد و با خوی کف برون افتد و آب درین سائل گردد و چشمها سیاه گردند و
 خشک شود و آرزو بر طعام نباشد پیش نظر بعضی تارکی آید و آنرا زحمت دل که بر آب آمدن آن زحمت مذکور و یاد برین نوع است که در آن
 خشک بدن و در سپز پیدا آید اگر زحمت مذکور از گرم بود و چون در آن آرزو کرم که در قیاسش گفته شده اند پیدا آید نیز و یاد برین نوع است و هم
 در علاج زحمت مذکور که بر آنکه اگر زحمت مذکور از غلبه باو باشد باید که جوش و سمول که در آن ناک سنگ روغن انداخته باشند شکر بر کرده
 جوهر نیتا بعضی اقی شود و شمش صفا کرد و در پلید و راز و دانه الاچی و تاج و انار و پریان و ناک سنگ جو الکهار و ناک سونچل سندی اجود هر
 امتسای سنده یا یک آس کرده یا سه که بندی یا یا شتر آب یا با جرات یا با آب گرم مرطوب را بخورند و زحمت پیدا و در غنای بعضی از سرخ شالی
 کند باشد بار و عن ماده گا و و شور بای گوشت جانوران شتی بسیار نند و چمت و قع این نوع روغنی که آنرا باره یا سیکه فریل یا دانه چینه باشند بدان
 حقه نیز کندی اگر زحمت مذکور از غلبه تلخ باشد باید که جوش که در همتی و با جوش که جویا امتسای گرفته باشند باشند و قع انداخته بعضی شکر
 کرده چو شانده قی کنند شمش صفا شود آنگاه بار و بای گنی از کنمای شیرین روشن ماده گا و چینه مرطوب را بخورند و زحمت پیدا نوع دیگر جوش

فصل سی یک در زحمت دل

در علاج زحمت دل

داروهای نیک برای تب تلخ گفته شده است کی از آن مریض را بنوشاند زحمت یابد باید که بجهت دفع این نوع مریض را شورهای گوشت با نورهان کوشی
 باروغن مخلوط ساخته شکم پر کرده بنوشاند تا نگاه باشد و غلیظ که زراجه حق تر از آن است چنانچه باشد حقیقت کند اگر زحمت مذکور که از غلبه بلغم باشد
 باید که جوش ریخ و نم که هر دو متساوی باشد مخلول را شکر پر کرده بنوشاند و قی بکند تا کشش صاف گردد و نگاه جوش تر چنانچه مریض را بنوشاند
 مریض صحت یابد نوع دیگر جوش داروهای مستادکن که بالا گفته شده است مریض را بنوشاند زحمت یابد و علاجی که بجهت دفع نوع بادی
 هم قبل آن گذشته است بجهت دفع این نوع نیز بکار برده نوع دیگر جوش بدعصار و نسوت که هر دو متساوی باشد در روغن و انداخته مریض را
 بنوشاند تا اسهال شود و مریض اکل کرده بجهت دفع این نوع حقیقت نیل اکل کنند و اگر زحمت مذکور از غلبه و مخاط باشد در نوعی و مخاط باشد
 اگر از غلبه سینه مخاط باشد علاج سه خط بکنند اگر از سبب گرم باشد باید که مریض را آب آس کرده و برنج چخته و جوات و گوشت تا سده روز بخوراند
 بعد در چهارم روز علاج سه سال کرده اسهال بکنند تا نگاه سخن برنگ زیره و شکر و کج و روانه الیچی و ج و تیج و پیچ با سه که سندی بخوراند از این چهار که مسا
 زود افتند و مریض مذکور برود و غذای این معلول از زمان بچگی که آنرا با حق برنگ یار کرده بجهت باشد بسیارند که توان چند علاج از طب سبک کنند
 سه آید بچکر سول و پله و کسج و تیج و کچر و رو و رو دار و سندی زیره و تیج و جوانی و جواکهار و نمک سنگ هر سه متساوی گرفته آس کنند با آب گرم
 مقداری مریض را خوردن این زحمت دل که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر کسج و جواتی را با آب آس کنند و شکر در آن انداخته مریض را
 بخوراند از این زحمت دل که از غلبه تلخ باشد دفع شود نوع دیگر پوست درخت ارجن را با یک آس کنند و در شیر ماده گاو انداخته مریض را
 بنوشاند و مریض را بخوراند زحمت دل که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر جوش پوستان ارجن را با جوش بجزول یا با جوش بریار یا
 باروغن یا با شیر یا با شراب یا با شربت قند مریض را بخوراند از این زحمت دل که از تلخ باشد رتبه کفایت و بهیجی دفع شود و قوت حاصل آید
 نوع دیگر کسیر و سوال و ادرك و پدناکمه و هلتی و تیج نیل و پو و پیلول هر سه متساوی سده آس کنند و در روغن گاو یا نازند و شیر ماده گاو نیز در آن
 انداخته بنوشند چون چخته شود مقداری روزی معلول را با شکر بخوراند از این زحمت دل که از غلبه تلخ باشد دفع شود نوع دیگر و انترن کچر بریار
 و اسنا و سندی و پیلید و بچکر سول هر سه متساوی گرفته آس کنند و با بول بقمر مریض را خوردن این زحمت دل که از غلبه بلغم باشد دفع شود
 نوع دیگر جوش دان الیچی خرد و پیلول که هر دو متساوی باشد بستره باروغن ماده گاو مریض را بخوراند از این زحمت دل که از غلبه بلغم باشد
 دفع شود و زحمت گوله نیز در گردن نوع دیگر موته و الیچی و سندل و اسیر و جوانی و سندی و غلبه جیره و پوست بل کشکی و دیو دار و وار ابل و
 سپر و پیلید و پل و تیج و چراتیه و سجه و ترایمان و ناکیدسار هری و اتمیس هر سه متساوی سده بار یک آس کنند با آب گرم مخلول انوشا
 از این زحمت دل که از غلبه بلغم باشد و گوله و سول که از غلبه سینه مخاط باشد در روغن و این را نمک چورن گوبن نوع دیگر برنگ و کوه
 هر دو متساوی سده آس کنند با بول بقمر مریض را خوردن این زحمت دل که از گرم باشد در روغن نوع دیگر سندی و نمک سخی و نمک سخی
 و انگز و بریان و دان انا و انبیت حله است بار یک آس کرده با آب گرم مریض را بنوشاند از این زحمت دل که هر نوعی که باشد دفع شود
 نوع دیگر انگز و بریان و تیج و نمک بریا و سندی و کیتنه و پیلید و از و پیلید و جیره و جواکهار و نمک سخی مریض را بنوشاند از این زحمت
 آس کنند با جوش بقمر مریض را خوردن و سنا از این زحمت دل هر نوعی که باشد و سول دفع شود نوع دیگر جوش بمول نمک جواکهار انداخته
 مریض انوشا از این زحمت دل و در سرفه و کلهک کبیر که دفع شود نوع دیگر پیلید و جیره و جواکهار و نمک سخی مریض را بنوشاند از این زحمت
 دل که هر نوعی که باشد و سول در سرفه و کلهک کبیر که دفع شود نوع دیگر پیلید و تیج و اسنا و پیلید در از و سندی و کچر هر سه متساوی سده
 باب گرم مریض انوشا از این زحمت دل هر نوعی که باشد دفع شود نوع دیگر سون اسورا بار یک بریده و در آوند لواند اخته هر ماده گاو بنوشند
 و خاکستر آن باروغن ماده گاو و یا باروغن کچر مریض را بخوراند از این سول فل و پشت اگر چه قوی باشد برود نوع دیگر سید بکنم سخی پوست

بدین معنی حقیقت انباش و تیسبست نیز یکین صحت شود نوع دیگر جوش خارخسک روغن گاو یا زرد شیر ماده گاو نیز اندازند و صحت تر از آن است
 وقتی هم باندا زرد روغن اینچنین نخته شود و در بعضی را بخورات ازین سوزاک بول بادی وقع شود علاج نوعیکه از تلخه یا شکر ازین بول حاوی
 آید و کون داروهای کاکولیا کون نکر و معادکن آنچه دست و دست و بست است و بچوش صحت از آن روغن گاو نیز بند و بدان حقیقت نه من انباش و تیسبست
 یکند ازین سوزاک بول که از تلخه باشد وقع شود و اگر داروهای مذکور با شیر گاو نخته بخوراند همین فایده رساند نوع دیگر داروهای اهل
 شیر و نیشکر یا شیره انگور یا شیره ماده گاو یا در همه سه چیز انداخته در بعضی را بنوشانند اسهال شود و صحت یا بد علاج نوعیکه از تلخه باشد
 از داروهای سرد و کون مستاد کون او کفاد کون بر یاد کن هر چه دست دهند جوشانیده جوش در بعضی را بنوشانند ازین سوزاک بلغمی کفی وقع کرد
 و اگر داروهای مذکور را با آب آس کنند و بجای نخته شیر و بستند در آن برنج نخته آشام سازند و در بعضی را بنوشانند همین فایده دهد اگر جوش صحت
 داروهای مذکور روغن ماده گاو و روغن کبچند نخته تر در زینه در بعضی را بخوراند و براند اش با لند فید بود رحمت مذکور وقع شود اگر رحمت مذکور از
 غلبه بر تلخه باشد برای وقع آن داروی سوزاک بول بادی و داروی سوزاک از تلخه باشد و داروی سوزاک بول بلغمی در کار بر تلخه رحمت مذکور
 از زخم بود علاج آن یا شیر فصل سدیورین گفته خواهد شد و صحت وقع آن داروهای تلخه با بود نیز استعمال کنند و اگر رحمت مذکور از تلخه
 غلط شده باشد بجهت وقع آن روغن کبچند بر اندام مرضی بالند و سید کنند و در بعضی را دارو گاه بنوشانند و حقیقت یکند و داروهای تلخه مزاجی با اندازند
 استعمال کنند اگر رحمت مذکور از سنگ شانه بود علامت کجکت وقع سنگ شانه بود و بیشتر گفته خواهد شد بکار بر تلخه رحمت مذکور از سبب فساد
 منی باشد علاج آن در باب تشریح اعضا گفته شده است بکار بر تلخه کتون چند علاج از تلخه سبب منی آید گله می خارخسک سندی و آله هر سه را
 متساوی ستده جو کوب کرده جوشانیده در بعضی را جوش بخوراند ازین سوزاک بول بادی وقع شود نوع دیگر ستاول بنجید و کانس در این
 نوع شالی و بنج نیشکر و کسیر ستده جوشانیده در جوش شکر انداخته در بعضی را بنوشانند ازین سوزاک که از تلخه باشد وقع شود نوع دیگر
 دار بلخ و تخم الاچی آله هر چهار ستده با آب آس کنند و شیره بجای نخته بستند و باشد و شکر و در بعضی را بخوراند ازین سوزاک بول که از
 تلخه باشد وقع شود نوع دیگر تخم خیار در اهل و صلتی هر سه را متساوی ستده با غسالة برنج آس کرده و شهد و شکر در آن انداخته در بعضی را بنوشانند
 ازین سوزاک که از تلخه باشد وقع شود نوع دیگر بلید و خارخسک که در الو و پاکفان بجهت و جوالنسه هر سه متساوی ستده بجوشانند جوش کنند
 و در آن شهد و شکر انداخته در بعضی را بخوراند ازین سوزاک که با سوختگی و در بود و در بول وقع شود نوع دیگر ستاول و بنج کانس و بنج
 و خارخسک بلالی کن و نیشکر و آله هر سه متساوی ستده و با آب آس کرده و روغن باندا زرد و روغن را بنیزند و با شکر مقداری و زینه در بعضی را
 بخوراند ازین سوزاک بول که از تلخه باشد وقع شود و این را متساوی کهرت گویند نوع دیگر خارخسک بنج بلید بنج و بنج و بنج و در این نیشکر
 هر سه متساوی بستند و جوش آن بگیرد و داروهای مذکور صحت تر رسانند و بچوش و صحت مذکور روغن گاو نیز بند و بدان حقیقت کبھی از
 روغن باشد یا اگر در بعضی را زینه بخوراند ازین سوزاک بول که از تلخه باشد و سوزاک بول که از سنگ شانه حادث کرد و سنگ شانه نیز از
 کرده و این اثر کنتک و کهرت گویند نوع دیگر الاچی خرد بار یک آس کرده با بول بقریا یا شراب یا یا شیره کسیر در بعضی را بخوراند ازین رحمت مذکور
 که از تلخه باشد وقع شود نوع دیگر تخم تید و آس کرده با غسالة برنج بادی در بعضی را بخوراند ازین رحمت مذکور که از تلخه باشد وقع شود
 نوع دیگر کسیر آس کرده با غسالة برنج در بعضی را بخوراند ازین سوزاک بلغمی وقع شود نوع دیگر کسائی و سرون پار صلی و صلی و لاند و بنج
 متساوی گرفته جو کوب کرده جوشانیده جوش در بعضی را بنوشانند ازین رحمت مذکور که از غلبه بر تلخه باشد وقع شود نوع دیگر شیر ماده گاو
 مقداری گرم کرده و در آن قند انداخته در بعضی را بنوشانند ازین سوزاک که از غلبه بر تلخه باشد وقع شود نوع دیگر شراب شکر و روغن و
 انداخته در بعضی را بخوراند ازین سوزاک که از زردین تخم شده باشد وقع شود نوع دیگر شیره آله و شیر نیشکر شانه انداخته در بعضی را بنوشانند

تا یکسایس بنزد بوی سو شدن با یک آس کنند و بدانند و چهار حبه روزینه باشند آنچه معقول آنرا بخورند بالای آن همین تلمشی که بخار کجی سیاه و پسته
 پنج بیل که هر سه را نشاوی گرفته باشند در آب گرم انداخته بنوشانند و با حقیق نمک سوچل در شراب انداخته بنوشانند ازین سوزاک بول که با سوسول
 و در و خون باشد دفع شود نوع دیگر یک حبه دکن بک صاف کرده چهار حبه سته در کول انداخته حقیق کت تا یک ات شوند
 خست که بچون گردانیده باشند بان از نا و چهار حبه سیاه مذکور سما که بکیند و با شیر ماوه گاو حقیق کرده شتر را که کند و در شراب نو بان از نه و
 شراب بالای نماده هر دو را با لیسیمان به بندند و بگل حکمت بگیرند و با چاک شتی گچیت و هندی و بعد سو شدن داروهای مذکور را با خست آس کرده و
 مقدار چهار حبه روزینه مریض را خوردن دهند و بالای آن نوزده بیل کرد آس کرده باروغن گاو بنوشانند مریض اصحت شود و الله اعلم بالصواب
فصل سومی چهارم بستگی بول که از اموزگامات گویند مثل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکور و آن بر سه نوع است
 بندی یکی آریات کند که دو قسم را با ت استیلا سوم را با ت بست چهارم را موتر است پنجم را موتر حقیق ششم را موتر سنگ ششم را موتر کجی ششم را
 موتر کجی ششم را موتر کجی ششم را موتر کجی ششم را موتر کجی ششم را موتر کجی ششم را موتر کجی ششم را موتر کجی ششم را موتر کجی ششم را موتر کجی ششم را
 چون دم اشیا می خشک خورد یا بول غائط را نگاه دارد از آن با و فاسد گشته در مثانه در آمده مانند چرخ کلال گردیده و راه بول سد و ساخته آنرا
 در پیا آرد و درین نوع بول بیرون نیاید اگر بیاید آنکه با در بیرون آید درین نوع سخت بدست و بات استیلا بستگی است چون با و فاسد گشته و در
 در مجتمع شده آنرا تنفع ساخته و مجرای بول و غائط را سد و گردانیده و زیر مثانه که بلند که از جای خود نقل بود پیا آرد و حادث شود و بات بست
 بستگی است چون مردم بول را نگاه دارد از آن با و در مثانه فاسد گشته و من وی را سد و سازد و در پیا آید و درین نوع مثانه شکم بسیار در کت بین
 نوع سخت بدست و مریض ازین بدشواری خلاص یابد و موتر است بستگی است که از نگاه داشتن بول غیره که در من مثانه با و فاسد گشته و در کت و در
 و درین مریض اندک اندک بول کند و در دم اندک باشد و موتر حقیق بستگی است که چون مردم بول را نگاه دارد از آن اداورت پیدا شود و بواسطه این
 مرض پان با و در مثانه فاسد گشته و مجرای بول را سد و سازد پیا آید و درین نوع به سبب آنکه پان با و در محل خود فاسد گشته است و شکم مجتمع و
 مجتسب میگردد و شکم مجتمع و مجتسب میشود و زیر ناف درد پیا می آرد و موتر است سنگ گشته که از غلبه فساد بول در من مثانه یا در مجرای حقیق
 و درین نوع بول روان نشود اگر مریض روز کرده بول کند با خون آنچه اندک اندک به سستی بیرون آید و موتر کجی بستگی است که چون مردم خشک و نه حقیق
 و از آن با و تلخه فاسد گشته بول الم گردانید و درین نوع بول اندک اندک بستگی و سختگی در و بیرون آید و موتر کجی بستگی است که چون با و فاسد
 در مثانه فاسد گرد و از آن بول درون مثانه مفصل سینهش منقذ شود و همچو سنگ مثانه گری خورد که از جای خود نقل بکیند پیا آید و درین نوع
 در و همچو در سنگ مثانه باشد موتر ساک بستگی است که چون مردم در حالت حاجت بول مجامعت کند و از آن با و منی را از مجلس نقل ساخته و در حرا
 بول پیا آرد و درین نوع بول بد شود و پوسیل از بول و پان آن می تیره و ام مانند آبیک از خاکسته بچکانند بیرون آید و او سنبات بستگی است که چون دم
 روز کند و بتیاب خورد از آن تلخه یا با و هم در مثانه فاسد گرد و در مثانه و در و نیمور سوزش پیدا آید حادث گردانید نوع بول در دم تلخه خون آنچه یا
 عمل ام با خون آنچه بدشواری اندک بیرون آید و گاه باشد که مریض بجای بول همین خون بول کند و موتر یکسا و بستگی است که چون با و فاسد تلخه یا بلغم را
 یا هر دو را در مثانه بچکاند و در پیا آرد و درین نوع بول غلیظ یا زرد یا اصل یا سید یا متلون بدین هر سه نوع خشک بچچ حقیق کور حبه یا حقیق
 با و در و تا پاک بیرون آید و بر نکحات بستگی است که چون مردم خشک لاغر بود و از آن با و فاسد شده غاکط را از مجراش گذرانیده در مجرای بول زرد
 پیدا آید و درین نوع مریض را بول با غائط آنچه بوی با بوی آن بدشواری شود و بستگی است که چون مردم بدست کتگی است که چون مردم بدست روان شود و یا بد
 یا اورا و حکمت مثانه یا مثانه اش کسکی پیدا و از آن مثانه باز گشته مانند حمل شده و شکم باشد پیا آید و درین نوع قطرات بول بچکانند و در
 و در و بود و چون مثانه شلیده بول با و در سائل گردانید و درین نوع سخت بدست مردم ازین خلاص کیند و درین نوع با و فاسد تلخه یا در و در

فصل سومی چهارم بستگی بول

و با آب آس کرده نیز اندازند و با تش نرم بنزد چون بچته شود نگاه دارند زور و گر سنگی معلول دیده روزینه مقداری بخوراند ازین جمله انواع است یکی بول غلیظ
 است یکی بول که از تلخه باشد و سنگ مثانه و درد سر که اسمری و مضمیکه از خون حادث شود و مرض دل و کول که از تلخه پیا آید و رکت بات و دیگر استهای تلخه و دمه
 و سرفه و از جهت لاغری و ضعف که از رسیدن زخم یا از زور کردن و یا از کثرت جماع و یا از کشیدن کمان سخت پیا آمده باشد و بی کردن خون و
 تشنگی و تاریکی که پیش چشم نماید و باد و اززه و باد و صرع و چونت و درد سر و علت فرج زنان و افتادگی گلو و خون جنین و فساد بی جمله دفع شود و
 حفظ زیادت شود و فریبی و قوت باه بنیز آید و اندام روشن شود این روغن در دفع فساد و باد اثر می تمام دارد و کسبیکه این روغن را بخورد در خانه او
 فرزندان زینه شود و روغن مذکور بهر نوعیکه استعمال کنند خواه با طعام خواه تنها بنوشند و خواه در بینی بچکانند فائده رساند این اسهندی بدار می کت
 گویند اکنون یک رس از طب رس رتنگر برای علت مذکور گفته می شود و پیا رتنگر سیاب پاک کرده بکچته و گن و صاف کرده در حقه نوتیای سبز
 صاف کرده نیز بکچته اولاً سیاب را با گن و صاف در کحل انداخته کجلی کنند تا یکذات شوند بعد با نوتیای سبز آمیخته تا سه روز که هر پرتنه سپید است
 استقیه دهند و آنگاه در دشترا به نوانداخته مبر کنند در دیگ که آنرا از سر که سببی پور کرده باشند با نازند و زیر دیگ آتش کت چون سر که سببی
 خشک شود و فرو آرد بعد سرد شدن داروی مذکور را با یک آس کرده نگاه دارند مقدار دو وجهه بر لیس خوردن و سبب بالای آن نسوت دارند
 رجوع به روغن سیاهی باشد آس کرده باشد و شکر و شیش یا کرده و مریض انوشانند ازین جمله انواع یکی بول دفع کردند و اوله علم بالصدف فصل سی و نهم در سنگ مثانه
 که آنرا اسمری گویند بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکور که قبل حدوشش پیا آید آنست که مثانه متفخ گردد و در وقت بول کردن بزرگ
 و درد شود و بوی بول مریض همچو بوی بول بز نباشد و علامتش که بعد از حدوشش پیا آید آنست که در ناف و در زوری کلا در میان هر دو
 خایه آمده است در خایه و نیمور و بس در مین مثانه در پیدایش و چون سنگ مثانه از راه بول یکسو شود بول صاف مانند رنگ ممره گویند
 که بتلایع برون آید چون برسیدن و کچته سنگ مثانه مضطرب شده و بوی بول را بخراشد و بول با خون آمیخته برون آید و چون مریض با سپ سوار شود
 یا بدود و یا حبست نزنند و یا مانند این عملها بکنند و در مثانه سخت در و پیا شود و زحمت مذکور بر چهار نوع است یکی آنکه با دفا یا بلغم پیوسته آزار آرد
 دوم آنکه تلخه فاسد یا بلغم پیوسته آنرا حادث گرداند سوم آنکه از تنها فساد و بلغم پیا آید چهارم آنکه از فساد بی حادث گردد و علامت سنگ مثانه با اینست
 که در سنگ مثانه گرد بر گرد آن در سخت شود چنانکه مریض و ندان با یکدیگر نزنند و مریض بوقت بول کردن نیمور را بمالد و ناف را بشکست سخت بقیار شود
 و بولش بتلایع نشود و بول قطره قطره برون آید و در وقت بول کردن چون زور کند و ضراط با غاط برون آید این نوع سنگ مثانه سیاه بول و ام با خارا
 همچو گل که م بود و علامت سنگ مثانه کلاز تلخه باشد آنست که در مثانه سخت سوزش بود و او شنبات که نوعی از بستی بول است حادث گردان این نوع سنگ
 بول یا زرد یا سیاه و ام یا رنگ شده و بشکل و قدر تخم باد بود و علامت سنگ مثانه بلغمی آنست که در مثانه سردی و گرنی و در و چنانچه خارها کسه
 بیخاند پیا آید این نوع سنگ مثانه چرب بزرگ همچو پیچیده ماکیان و سپید و یا رنگ گلچکان بود این سه نوع از بسیار خواب کردن در روز و از خوردن در حالت
 بدضمی از خوردن اشیا سرد و چرب شیرین پیا آید این سه نوع اکثر برای کودکان بود و سنگ مثانه کودکان با سانی گشیده شود از آن که حبه کودکان خرد
 بسیار و مثانه و گوشتیکه بالای آنست اندک میباشد حاجت به بسیار شکافتن نمیشود و بول ترگافتن شتاب برون میشود علامت سنگ مثانه
 از فساد بی باشد آنست که در مثانه درد شود و سوزاک پیا آید و حصبه بین بیا ساند و وقت حدوث این نوع بی بکلی بیرون نشود اگر این نوع مریضان بول
 حدوشش آنست چون از بسیار جماع یا از بسیار ترک کردن جماع یا از زور کردن دل بز زمان منی مقام خود را بگذارد و بیرون نرفته و با فساد بی مذکور
 در بیخ نیمور در میان خصیتین افسه و خشک گرداند و مثانه مذکور پیا آید این نوع را سر که اسمری گویند چون از بالیدن و پیلیدن بدست
 و از فساد و باد این نوع شکسته همچو سنگ زیز باشد و آنگاه آنرا سر که اسمری گویند و چون مثانه مذکور با سیاب سستو شکسته شده همچو پاک کرده و آنگاه آنرا
 سنگها اسمری گویند چون باد در راههای خود جاری میباشد زیزهای سر که اسمری خوردید مانند برابر بول بون آید اگر زیزهای کوبیدید با باد یا سیب

صاف اول در علامات زحمت مذکور

آنرا انتر لمیت گویند و باید که از طبیب حاذق شکاف کرده بکشانید و طبیب را باید که شستن دو سه روز از شیای چرب یعنی انجراته و داروسا
 قی و سهال خورانیده کشمش صاف کنند و او را مقداری لاغرم گردانند و در تمام وجودش روغن مالیده گرمی آتش برسانند و صورت دهان و آلتها
 شکاف و لو از م آن که ذکر آن در فصلیکه آنرا اگر و بچهره نیمه گویند گذشته است صیاد کرده بپارند و هر بیض را استخوان بدینند و آنرا بچست دست
 او را بر زانوی پای راست نهاده آنرا بچست چپ او را بر زانوی پای چپ نهاده با جامه بپزند و شکمش را بروغن بماند و بچپای ناف بکف دست
 و مشت مالش داده مشت را محکم بچلانند تا آنکه سنگ مثانه از زیر ناف قریب و بر آید نگاه انگشت ششابه وسطی را که ناخنهای آن بریده باشد و
 آنرا بروغن چرب کرده بود در بر بیض در آن سنگ مثانه را میان و بر و نمیزیر بپارند و مثانه را لایق بقیه در آن هیچ نیفتد و دراز و کشود باز
 و بعد و انگشتان مذکور آنرا تمهید گردانند چنانچه همچو گره بر آید بچست راست آلت شکاف را گرفته و در زیرک از دست برسان خایمانده است
 آلت را مقداری یک جو کند آشته شکاف بر قدر مناسب سنگ مثانه کرده برون آرند و بر مطلق که سنگ مثانه مذکور شکسته نگردد از آنکه اگر ریزه آن خون ماند
 باز پالایش یافته بزرگ گردد و اگر معاذ الله سنگ مثانه شکسته گردد باید که شخص کرده زیر پا برون کشند بعضی گویند لازم نیست که چپای در شکاف کنند بلکه
 اگر سنگ مثانه طرف راست باشد طرف راست شکاف کنند و اگر طرف چپ باشد طرف چپ شکاف کنند اگر مثانه بسببی بگردد ای اخراج سنگ مثانه بریده
 گردد و مجروح نزدیک و اگر چه مثانه یک طرف بریده شود اگر بسبب اخراج سنگ مثانه یک طرف بریده شود بدین شوری بگردانید و ای حیوان بیض
 و اگر بسبب اخراج مذکور مثانه بهر دو طرف شکافته شود و در موضعین هلاک گردد باید که بکشیدن سنگ مثانه مریض او را در آن یک زاباب گرم بر کرده باشد و پیش
 و سید آن برسانند تا خون برون آید و در مثانه جمع نشود چون بدانند که خون برون آید مریض آنرا بخوراند و بچست شکاف شمد و روغن طلا کنند و در آن
 داروهاییکه بول را صاف کنند شیر گرم کرده باندازند و از خون در مثانه جمع شود باید که مریض را بچوش درختان شیردار چنانچه بر و گل و سل و پاکر
 و پیس و حفته که آنرا بچپ لبست گویند بکنند و چون بدین تدبیر خون از مثانه برون آید مریض را آشام برنج یا روغن یا شور بانا آید و
 هر روزی دو بار بخوراند بعد آن تا در روز پنج مانم نپزیده باشد یا شیراده گا و در آن قند انداخته باشد بخوراند و بعد از آن سیر درم روغن
 برنج نخته یا شور بای گوشت جانوران شستی و ترشی از آن در آن و آله بخوراند تا آنکه فرا هم شود باید که محل شکاف روغن گا و روغن کج که آنرا بسجق تر
 از آن لوده و ماتی و مچچیده و پدیا کج و زرد چوب نپزیده باشد طلا کنند و سید نرم کنند و لوده و ماتی و مچچیده و پدیا کج هر چهار را با جوش درختان شیردار آس کرده
 بر محل مذکور سخت کنند و جوش درختان مذکور بشویند و اگر بدانند که در مثانه خون منجم شده است حفته که آنرا انتر لمیت گویند کرده خون ساکن گردانند
 اگر بول طرف شکاف برون آید و بجای خود روان نشود باید که بچوش درختان شیردار که در فصل آن خواهد آمد بکار بندند و اگر سکر اسمری که خورد پاش
 بار نیزه سکر اسمری بزور بول و یا بسبب دیگر از محل خود جدا کرده و ریزه ریزه کرده بماند و بیرون نیاید باید که آلت آهن که آنرا بلس گویند و ریزه ریزه
 و آروده بکشند و اگر بدانند که ریزه بزرگ است باره سوراخ بول بیرون نخواهد آمد و باید که در محل ریزه بود شکاف کرده بکشند و طبیب استاید که بعد
 فرا هم شدن شکاف معلول را تا یک سال از جاع کردن از سوار شدن بر بندگی و درخت و اسب چیل گردان از شنا کردن و از خوردن اشیای دیرینم
 احتراز کردن بفرماند و وقت شکاف از بریدن رگی که مجرای بول است و از رگی که مجرای منی است و از بریدن و بریدن و در زیرک از زودین این آمده است
 و از بریدن و بنا که خصیتین که طرف مثانه رفته است هوشیار باشد زیرا که اگر رگی که مجرای بول است بریده شود معلول همه و اگر رگی که مجرای منی بریده
 شود معلول نیز همه و در اینین گردد و اگر در زنده کور بریده شود در و بسیار کند و اگر در بنا که خصیتین بریده شود قضیب خشک گردد و اما بریدن
 در بر محل های خطرناک گفته خواهد شد اکنون چند علاج بجهت دفع رحمت مذکور از طبیب بکسین گفته می آید خا خسا کسب بچ یا بچیر و سن معی و
 پوست درخت برن بر همه را مساوی گرفته جو کوب کرده بچوشانند و جوش معلول را بنوشانند ازین سنگ شانه باوی دفع شود نوع دیگر پوست
 برن لاجو کوب کرده بچوشانند و در جوش قند و حقیق سندی خا خشک جو کجا را انداخته مریض انوشانند ازین رحمت مذکور که از غلبه باد باشد اگر چه در ریزه بود

وقوع شود نوع دیگر برون را بر زدن ازان نیز با بچکانند و جواکهار و روان انداخته بچوشانند تا آنکه شوره شود بعد از آن آس کرده با قند آمیخته مریض را
 بخوراند ازین رحمت مذکور اگر چه سخت بزرگ باشد دفع شود نوع دیگر پوست برن که محل نیک صاف برآمده باشد نه اندک زرد یا بلورده بسیار زرد
 و آنرا نیز گرم بخورد یا باشد مقدار صد پل بستانند و آب که چهار چند آن باشد بچوشانند چون بچقده بماند بستانند و صد پل در آن قند انداخته جلا
 کنند بعد تخم خیار و خیار و باد رنگ و خار خشک و پیل و راز و پاکهان بچسید و اسپند و تخم شمشیر و بچه و تاملکهاره نسل و جواکهار و مجبیه و انگور
 و لایح و سلاجیت و پلید و برنگ هر یک دو دانه درم گرفته آس کرده در جلاب مذکور انداخته کفچ زنده چون غلیظ شود نگاه دارند زرد و اگر سنگی برون
 دیده مقداری روزینه بخوراند و احتراز کردن فرمایند ازین سنگ نشانه که از غلبه هر سه خط باشد شکسته برون آید و این را برن که کتک گویند نوع دیگر
 بچوش بیخ نی نیزه و اسیر و بیخ و بچه هر دو بچققی تر ازان خار خشک روغن گاو بنزد و مقداری روزینه مریض بخوراند ازین سنگ نشانه هر نوع کشته
 و سوزاک بول و درد که در مجرای بول بود دفع شود نوع دیگر کلکته و نمک سنگ و برنگ شاد اسپند و جواکهار و تخم بز و بچه و خار خشک هر سه را
 مساوی سته آس کرده در روغن گاو باندازند و جوش نزن نیز اندازند و روغن این چند چون بچقده شود مقداری روزینه مریض بخوراند ازین سنگ نشانه هر نوعی
 که باشد و سرفه و سوزاک بول استگی دفع شود این روغن را کلتا و کیمیت گویند نوع دیگر پوست برن صد پل سته با آب که چهار چند آن باشد
 بچوشانند چون بچقده بماند بچقته بستانند و یک چقته روغن ماده گاو باندازند و برن بچقده و پیل و بیخ هر پنج وار و های تن بچبول کلکته و پاکهان بچسید و تخم خیار و
 بیخ بیوتی و بیخ نی نیزه و بیخ و دار و های تن بچبول و شوره و شاق کجند و شوره پله هر یک سته درم با آب آس کرده نیز اندازند و روغن این چند چون بچقده
 تر و در سنگی معلول دیده مقداری روزینه بخوراند چون بدانند که روغن مذکور مضموم شده است آب جفوات یا قند که آمیخته مریض را بخوراند ازین سنگ نشانه
 و سرکه اسمری و سفدک بول دفع شود و الکنون چند رس از طب رس رنگ برای دفع سنگ نشانه گفته می آید یا برن سیاه صاف کرده بچقده
 و گندک پاک کرده دو حبه در کوه ل انداخته کچی کنند بعد به بیخ که چه برن با آب آس کنند و ازان کچی مذکور را چند تسقیه دهند در میان شراب گل اندازند
 و هم کنند و با یک شتی کچیت دهند چون سرد شود بیرون آرند بچندان پاکهان بچسید آس کرده با آن بیا میند و دو ماهه معلول را روزینه بخوراند
 بالای آن بیخ گول گمری را با جوش کلکته آس کرده مریض را بنوشانند ازین سنگ نشانه که از تلیه باشد دفع شود این رس بهندی پاکهان بچسید
 گویند نوع دیگر زهر و انگور و پاکهان بچسید و در روغن و دانتن و چتره و پلید هر سه را مساوی گرفته با یک آس کرده بجا آمیخته بستانند و با سلاجیت
 که بچید یک داروی مذکور باشد آمیخته بارند زرد و در سنگی مریض دیده مقدار سته یا چهار حبه بخوراند و بالای آن شوره ساق کجند و درم سته باشد
 آمیخته مریض را بنوشانند ازین سنگ نشانه که از بلغم بود شکسته برون دفع شود نوع دیگر جواکهار و زهر و پاکهان بچسید و نمک سنگ هر چهار مساوی گرفته آس کرده
 مقدار دو حبه در شیر ماده گاو یا در بول ماده گاو انداخته مریض را روزینه تا هفت روز بخوراند ازین سنگ نشانه سخت همجور و بن باشد شکسته
 برون دفع شود نوع دیگر بیخ چیتیه یا غساله برنج آس کرده مریض را بنوشانند ازین سنگ نشانه هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر کشت آب شیر بچوشانند
 تا آنکه شیر سوخته گردد بعد با سیاه پاک کرده و گندک پاک که هر یک مساوی مس مذکور باشد آمیخته دو سته روز بشیره مندمی تخم کنند و چند
 تسقیه دهند بعد در دو شراب انداخته هر کفند و در دیگر یک اندازند و بالای آن نیز آبهای نهند و بالای آن یک یک باندازند و دیگر کفند و بر یک
 بنشانند و زیرش یکپاسش نیز کنند بعد فرود آرد و بوی سرد شدن آنرا مذکور کشیده آس کرده نگاه دارند و مریض دیده دو حبه یا سه حبه با چاه حبه
 روزینه خوردن دهند و بالای آن بیخ ترنج را با آب آس کرده مقداری بنوشانند اگر مریض این را و تا یک ماه بکار بندد رحمتش دفع شود و آنرا بهندی
 تر یکرم گویند نوع دیگر بیخ کوره عقیم مقدار سته درم باشد و شک مریض را تا هفت روز بخوراند ازین سنگ نشانه که از هر نوع باشد
 دفع شود و الله اعلم فصل سی و ششم در سیلان منی که از اهنندی بر سبک گویند مثل بره و ستم قسم اول در علامت رحمت مذکور بدانکه از کثرت جلوس
 و از بسیاری خواب زرد و از خوردن شیر و جفوات و گوشت حیوانات آبی و آنکه در کرانه آب باشند و از خوردن غله نوزاد خوردن قند

فصل سی و ششم در سیلان منی و علامت رحمت مذکور

در پشت پدید آید و کبود بود و یک در و طرف باطن چپ مذکور باشد ششم را برتری گویند و آن چنگلی است که یک چنگلی بزرگ در میان آن باشد و او بر او آن
 چنگلیهاست که در او باشند ششم را همسور کا گویند و آن چنگلی است که بزرگ قدر دانند که حدس باشد ششم را چپ گویند و آن چنگلی است که نعل
 و یا سفید بود و در گردن آن ابلهها چو ابلهها نیکه از سوخته شدن با تش پدید آید باشد نیم را بدار کا گویند و آن چنگلی است بر قدر و شکل باری کن
 باشد سخت بود و هم را بدید و هم کا گویند و بیان آن علمی در فصل آن آورده شده است خواهد آمد بیان این هر دو نوع هر نوع که باشد اگر در سر و یا در
 کتف و یا در پشت و یا در و بر و یا در مخلی دیگر از محلها می خطرناک بی آید و یا آثار خود باشد و مریض را لاغر بود و در او بنگرد و اگر علامات سیلان منی
 که قبل حدیثش پدید آید مریض ابول بسیار شود باند که زحمت مذکور حادث شده است چون از سیلان منی نوعی از ده چنگلیهای مذکوره باشد
 دیگر آثارش نیز باشند منی و بول و جز آن بسیار بیرون آید آنگاه آنرا مده می گویند و این لا دو است و مریض این اگر در اول می بداند
 نائل بود که ستاده شود و اگر ستاده شود دل وی بران نائل بود که نشین اگر نشسته باشد دل می بران نائل بود که بغاطد اگر غاطیه باشد نائل می بران
 نائل شود که خواب کن و بخت دفع سیلان منی هر نوع که باشد اگر فی الحال علاج نکند یا خرمه می گرد و در علاج بر شود اگر مریض از سیلان منی بیخود
 قوی و در دست و سر و آبله و بسبب پدید آید وجودش گران باشد و در او پذیر نبود و سیلان منی بادی هر نوع که باشد نیز لا دو است که با دفاع
 بسیار پیه و مغز استخوان منی را که آنها قوام بدن اند فاسد گردانند و از ان نام جذب کرده با بول بیرون می آرد اگر مریض بول زرد یا خون آمیخته بکند
 اگر پیش از حدیثش این علامات سیلان منی پدید آید باشد مریض سیلان منی نبود بلکه کتیت باشد و چون بول مریض صاف و تلخ یا زخمت کرد
 که درت و در پیش زائل گردید باند که مریضش اصل ششم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه بر میورد و نوع ست حلقی و غیر حلقی اما خلقی آنست
 که از ابتدا در خلقت مردم به سبب فساد داده باشد علامتش آنست که مریض را لاغر و خشک بود و در سنگی اندک و تشنگی بسیار باشد و یکجا ماندن توان بود
 دل او مائل بر انتقال از مخلی بچلی بود و غیر خلقی آنست که از ابتدا ای خاقت نباشد و علامتش آنست که مریض فریه و چرب بود و در سنگی بسیار
 و تشنگی اندک باشد و شستن و غلطیدن و خواب کردن بسیار خواب و مریض پر پیوستگی را غذاها نیکه از ان لاغری و تشنگی زائل گردد و بخوراند و مریض
 پر پیوستگی را فافه بکنانند و دیگر اشیا نیکه از ان سبک و لاغری و بکار بندند و مریض را از سر که منی و شراب کنی و سکت و روغن گاو
 و روغن کبچد و از نیشکر و آنچه از ان سازند و از قند و شکر و آنچه از ان سازند از حیوانات و از ماش و از نوشیدن آب بسیار و از طعام سبک
 و سحوق سازند و از گوشت حیوانات که در آبادانی و یادگر آنند آبها باشد احترام فرمایند و غایه شالی سستی و سال و خوردند و کود کردن کشتی و
 خوردند که هر یک از غذاهای مذکور که گفته باشد و نخورد و سنگ را بر می کوفتی و سببهای تلخ و زخمت و روغن سر شفت و روغن کتان و روغن بنکوت
 و گوشت حیوانات و شتی که قابض بول است خوردن فرمایند و لیکن همه از گوشت مذکور در کتفند اگر مریض فریه و چرب باشد باید که پیش از خوردن
 داروهای مقیاه و سهل داده قوی و اسهال بکنانند و از جوش سر ساد کن حقیقه که آنرا استخوان گویند بکار بندند و اگر مریض را لاغر و خشک باشد پیش از
 خوردن دارو قوی و اسهال بکنانند و حقیقه نیز بکار بندند و برای دفع پیوستگی آنرا در زرد چوب باشد یا زرد کرده مریض از زرد چوب خوراند
 ازین جمله پر پیوستگی شود نوع دیگر سحوق کرا و حقیقه و پوست ریش و هلیله و جفتون موکها همه متناسوی گرفته دو یا سه درم باشد روزی مریض را
 بخوراند ازین جمله پر پیوستگی شود نوع دیگر نم و کرا و جفتون و مری و و کرا و کایچیل و پیل از به شش و در و برگ یا پوست یا بار یا گل یا بیج تنبیا و
 گرفته جو کوب کرده جوشانیده جوش این مریض را بنوشانند ازین النوع سیلان منی دفع شوند نوع دیگر جوش پوست یا رجات مریض اینوشا
 ازین او دوک می که نوعی از پر پیوستگی است دفع شود نوع دیگر جوش پوست بیخ ازین مریض را بنوشانند ازین آنچه می دفع شود نوع دیگر
 جوش پوست نم مریض اینوشانند ازین مریض دفع شود نوع دیگر جوش چتر و مریض را بنوشانند ازین سنگ مانند دفع شود نوع دیگر جوش
 سادرخت که مریض را بنوشانند ازین سبز میه دفع شود نوع دیگر جوش پارس مریض اینوشانند ازین لون می دفع شود نوع دیگر جوش

در علاج زحمت مذکور

پوست جفتون مریض انوشان ازین سازد رسید دفع شود نوع دیگر جوش زرد چوبه مریض انوشان ازین نسبت مینفع شود نوع دیگر جوش زرد
و سوال کونجی دیگر کوشنیز و نخل سنگه هره مریض انوشانند یا جوش درخت ارجم صندل انوشان ازین سا رسید دفع شود نوع دیگر جوش
آمله و بلبله و بیلید و کورال و انگور مریض انوشان ازین بجن می دفع شود نوع دیگر جوش داروهای سال سارا و کن هر چه دست در این انوشان
ازین قیل می که نوعی از پر نیولنج است دفع نوع دیگر جوش پوست درخت از ان لجن نیل می انوشان نیز نیکی شود نوع دیگر جوش کورال
مریض انوشان ازین هر دو می دفع شود نوع دیگر جوش داروهای نادر و معاد کن باشد مریض انوشان ازین المینیم دفع شود نوع دیگر
جوش ترچله باشد مریض انوشان ازین چهار می دفع شود نوع دیگر جوش مجیبه و صندل انوشان ازین بجنشند می دفع شود نوع دیگر
جوش گلوی و تیند و دکهار و خرما باشد مریض انوشان ازین سونت می دفع شود نوع دیگر جوش گلوی چیره است و سحیق کر و کوه کوه پانی
و انگور و کشکی یا جوش مذکور انداخته مریض انوشان ازین کهرت می که نوعی از پر نیویا نیست غلبه کن نوع دیگر جوش ارنی و جوش سیشف
مریض انوشان ازین بسا می غلبه کن نوع دیگر رنگ هر دو سپاری مریض انوشان ازین مده می غلبه کن نوع دیگر استخوان پیل و شتر زهر
سوخته خاکستر کن و تیزاب چکانیه مریض انوشان ازین هست می غلبه کن نوع دیگر از پنج نباتات آبی چنانچه سالک بحسبند است چهاره
هر چه دست در بستان بجوش آن برنج را بنزد و آشام سازند و یا شیر یاده گا و شیر و نیشکر و شکر یا کرده مریض انوشان ازین پر نیویا پاک
و سوزش بود دفع شود نوع دیگر پر نیویا جو النسه مجوی و تر ایمان و مجیبه و این مریض انوشان درخت ستاول پدیا نکه ناک گید و های بولسی
و سبل ناز و جو حرس بستان ازین شراب است با اولنیه یا الیسکرت که در آن دبل برص خواهد آمد مریض انوشان ازین پر نیویا دفع شود
نوع دیگر سنگه هره و کعلوت و پنج نیویا و کید و کید کانی و نوزک و جویون را سنی سازند و ارجم و سونا و لود و ده و بجلا و ده و بلبله و جوت و این پیس
و تجر و اناردان و سال و کرا و جار و کنار و کسائی که آن درخت است جمله تساوی گرفته جو کوب کرده بجوشات بجوش مذکور بجز تر کن با خشک کرد
اگر کند و هر طعمی که خوش آید از آن ساخته مریض را بدیند و اگر جوش مذکور انوشان باید که آن برنج بخته دهن نیز مفید بود و مریض اصحت شود
نوع دیگر از پارسی و بلبله و خیره و شمش و شراب آسوکند و مریض انوشان ازین سیلان منی دفع شود و این سوپاری ملوکان که از حضرت
اقرار کنند و دارو بکار نبردند یک بهتر است نوع دیگر بریک از شمش و کیتبه و پیلر گرد و یا طعامی لائق آن دانت آمیخته مریض انوشان
صحت شود و انگور و نمک سنگ ابا جوش سنگ جز آن آمیخته مریض انوشان صحت یابد قانده چون لغز امض مذکور غلبه کن اگر فقیر باشد بگویند که
تا سفر دراز یا پیادوش گیر و غده خشک هر چه دست در بخورد و اگر مریض مذکور تا یک سال در سفر بماند و مریض زائل گردد و اگر غنی باشد بگویند که تا شایخ
و شالی ناکاشته و ماتن این دیگر علما بیکه خشک باشد و آمله و کیتبه و تین و اغذا سازند و در شکار پای پیاده و یا سوار در بدینا چهار پان و در
جفت رانی مریض نماید بجمه اگر سیلان منی غلبه کند و بزور کردن بسواری و چاه کند بدین جفت رانی کردن بشکار رفتن مانده آن یار علما بیکه از آن خشک کرد
بکار نبرد سخت مفید است و نوشیدن بول بقوه بشیره بگیرین آن نیز فایده و در علاج کجبت و دفع سیلان منی که آنرا می گویند سلاجیت است
کرده بستان بجوش سال سارا و کن چن تسقیه بدیند و با جوش مذکور مریض انوشان را قوت گر سنگی بخوراند چون هم شود و نگاه برنج بخته با
شوبای حیوانات دشتی خوردن دهند و آنچه در خوردن بجهلا و ده ممنوع است در خوردن سلاجیت نیز ممنوع است ازین سیلان منی و با هر چه دست
و پیلیای و اثر زهر و راجه و کول با و وسنگ مشانه و پند و گوشت پ ناعه و نامادنی الحال دفع شود و نیز سز جمعی که با ش ازین دفع
شود و دیگر از جفت و دفع جمتیکه سلاجیت بخوراند بجوش داروهای که دفع آن رحمت باشد چن تسقیه بدیند بجوش مذکور بخوراند اگر سلاجیت را بر کوش
صد پیل بخورد سخت قوی گردد و پسر نشود و هر چه سال پایا و چون بمرض مریض بستان باشد بنگردد و اگر سلاجیت را در ولایت بل بخورد و در
سال عمر یابد و با بجمه در هر صیکی سال فرمون گردد و می باید که سلاجیت سیاه و گران و چرب بود بولیش مثل بوی بول ماده گا و با ش و سیلان

داشتن در آن گره های مانند سنگ نریز با بیفتن دست انداختن سلاجیت اونی است و سلاجیت از سنگ های کان قلعی نوشته و این نوع از زردی است
 پیدای آید اما آنکه از سنگ های قلعی پیدا آید از آن سلاجیت که از سنگ های کان شیشه باشد بهتر است و از آن آنکه از سنگ های کان نریز باشد بهتر
 و سلاجیت خوبی از آن سنگ است که در هوای تابستان از سنگ های چکیده و مسائل گشته و در نشیب جمع میگردد و اگر سونا کمی یا نادر باشد
 سواد کرده بچش سال سارا و کن چینه نشسته در دهان این اجوش اندک و بجز آنکه فایده سلاجیت و به ازین برپو و بند روگ را چون گنج شود و این از
 جهت دفع ترشمنی بار و بانیکه واقع آن باشد تسکین دهنده و هم بکوش آن بخوراند و نوع دیگر تو برک و آن دهنی است که در عرب بلکه در سیلان است
 میروند و هنگام درشکال بار آورند و از مغز خسته های که آنرا خشک کرده و سوخت ساخته باشند روغن کشید و با ستاد و بچشاند تا آنکه آب
 در آن موفقه گردد و خلاصه روغن بماند آنگاه در زیر بگین اسپ یا گاو پانزده روز و شب کنند پس برید کشیده بدارند و در این روزها که نمانده
 باشد قوت دید و مقداری از زیند یا چرخ در وقت صبح بخوراند و آشام برنج و تا آخر روز بدهند تا پانزده روز و روغن مذکور را بخوراند و ترک هر دو روز با
 غذای برنج چینه یا سنگ بند بعد از آن پنج روز دیگر روغن مذکور بزنط مسطوب بخوراند و پانزده روز ترک دهند همچنین تا آنکه بخوراند که مریض را از این هم دور
 ازین مدویه و سیلان منی و سبب زائل گردد اگر روغن مذکور بچش که هر سه چند آن باشد بزنند و مریض را بخوراند سخت تر معنی آید و از آن
 سبب که در مینی نشسته باشد نیز دفع گردد و بدین روغن تا پنجاه روز ناس دهند تا مریض قوی گردد و در مطلق بپزداید و عمرش دراز گردد اگر مریض
 در وقت تو برک مذکور را بسوزد و بچش که در دو آن بیرون زرد و خاکستر گردد و در آن رسوت و نمک سنگ در روغن کبک یا مینجه و چشم منی کشند و در آن
 یکمانند و تنگی رسول و تو که آن هر پنج نوع مرض چشم اندفع شوند فایده ششم مریض مدیه بعالج مسهل که نرم باشد روان نگردد پس
 چون خواهد که از جهت صاف گردانیدن شکمش سهال یکمانند باید که داروی مسهل تهیه شود و در این سهال شود و نیز در این مرض سهال
 و در این مرض چربی غالب میباشد چون سیل کند چربی بکشد و در تمام اندام سربسته کرده مریض را ابله کند اکنون علما همی آبله های
 از سیلان منی پیدا آیند گفته می آیند بدانکه از ده نوع آبله خریده که در آن فصل آن خواهد آمد آبله که در گوشت سخت و رینا دره باشد
 و نرم بود و یاد داند که باشد فی الحال بکشند و مریض آن قوی بود و سخت لاغر نشده باشد و دوا پذیرست چون از علامت بدانند که آبله
 پیدا خواهد شد مریض آفاقه کردن فرماید و جوش پوسته رخساری که بغیر گل بار آید بزنند و بول بزنند و بزنند و بول بزنند و بول بزنند و بول
 بدین بعالج از حد و شای شیرین بکار برود بول خوبی و پنجم شیرین گردند و سیلان منی غلبه کند و آبله که از گستر است پیدا آیند
 چون آبله پیدا آید باید که مریض اداری قوی و مسهل ادوی و سهال کنند اگر قوی و سهال بکنند تا مریض فاسد سخت غلبه کرده خون گوشت با فاسد
 گردانیده آس پیدا آید چون آبله پیدا آید باید که مریض اداری قوی و سهال داده قوی و سهال بکنند و در گ بکشند اگر از بول مدی آس
 بدین علاج دفع نسازند و در حال ماس سخت درد سوزش پیدا آید آس بچته شدن گیرد چون آس بچته شود شگاف بکنند تا آنچه از ریم و خون
 باشد بیرون آید بعد به بار و فراهم گردانند چون آنرا در این حال طبع شگاف کرده دفع نکند ریم و خون درون بدن سربسته کند و مریض مذکور زیاد
 گردد و مریض ابله شود بجهت این منی که مریض مذکور بزرگ علاج منفضی ابله که میشود طبع باید که در علاج این مرض سرعت نماید تا غیر ضرر انداخته
 بجاده و بیل و بالا و پیل و کسج و کد صیبر نه سرد و چتره و کچور روز فوم و برون و چکر سول و هلیا و دانتن هر یک به پلن تو و کلکتی مکنار یک
 یک سخته بستانند و چون این جمله را با آب که چهار چندان باشد بچشند چون کعبه بماند فرد آورده بجامه خجسته بستانند در یک سخته بچشند
 بماند از ند و نسوت و کبیده و بجانگی و انجیر و سندسعی و پیل و برنگ لوده و سرس هر یک شش در مریضه با آب آس کرده نیز بماند از ند و نسوت
 مذکور را نیز بچشند چون بچته شود نگاه دارند و مقداری محلول در روز سه بخوراند و نیز بالای آن آبله اطلاق کنند ازین سیلان منی و آس سبب
 و گول مریض شکم و بواسیر و پید و بده رده و جاله بله های سیلان منی دفع گردانند این روغن را بپزند و صفا ستری که در گوشت کوبیده و دیگر را با آب

و در روغن گنجبر نرود بالای آبها تا کنند دفع گردند نوع دیگر داروهای ارگ بعد از آن آس کرده بر آنها سخت کنند دفع شوند نوع دیگر چوش داروهای
سال سارا و گن آبها را بشویند و نیز چوش مذکور یعنی را بنوشانند فائده مذکور اصل آید نوع دیگر چوش داروهای سیلادکن یعنی اینها
و باطعام یار کرده بخورند در بعضی صحت یابد نوع دیگر با موی و خیره و کسائی خرد و سارنگ استخوان کله و کله و چغون و کوه و پوسته
هر همه مساوی است به باریک آس کرده در بعضی آبهاست بخورند از این آبهای پر میو در گردند نوع دیگر چوش داروهای سال سارا و گن سیلادکن
بستانند و باز در دیگر کرده بخورند تا آنکه سوجلاب شود آنگاه حقیق آید بود در و برنگ و انقن موس کشته و آهن کشته در آن اندازند و زیر شل
تا آنکه غلیظ شود و بوی فرو آورده در آن نگاه دارند و در روغن معلول در یافته مقاری روزی نه خوردن در این جمله انواع سیلان منی آبهای
آن دفع شوند نوع دیگر تر چغله و خیره و برنگ و موخته و سنبل و فلفلین هر همه مساوی است در و بمقدار وزن کل دارو فواید کشته گرفته یکجا کرده
بباریک آس کرده بارند و در بعضی بیه روزی نه مقاری باشد و روغن گاو بخورند از این جمله انواع پر میو و آبهای آن بوانند یا نه بیست و نه
و سرفه و دمه و بیضی دفع شوند و در سنگی افزایش را الوالیس چوبن گویند نوع دیگر چوش داروهای سال سارا و گن با آب که چهار چند
آن باشد بخورند چون کچمه بمانا بستاند و سر کرده شمر وقت گفته و حقیق داروهای سیلادکن در آن اندازند و در سبوی حرب آنرا کشتین
سیلان منی را زوشه مطلقا کرده باشد با اندازند و نیزهای آهن را انگشت کله گرم کنند تا آنکه لعل بشوند آنگاه در چوش سارا و گن که عالی که
و کشته باشد بر کنت باز گرم کرده سر کنت همچنین چن کنت گرم کرده سر کنت از این ریزهای آهن که در و نیز اندازند و مکنند که کاکت بخور
سه ماه یا چهار ماه بارند چون بماند که ریزهای آهن مذکور انداخته شده اند سبویا بیرون کشتند و داروهای مذکور بر قدر قوت بعضی روزی
بمقداری بوقت صبح بنوشانند و غذای موافق خوردن در این سیلان منی و بیست و نهمی و پتروک و سپه و تپ ناغده و فقصدان که سنگی دفع
و این را لوه ارشنت گویند بجهت دفع آبهای سیلان منی چون خام باشد تا آبهای آس که فصل آن خواب آید نیز بکار بند چون بجهت گردند
تا آبهای کچی که فصل آن گفته خواهد شد نیز بکار بند تا آنکه چون چند رس بجهت دفع زحمت مذکور از طب سبویا گفته می آیند سنگی و فلکین و
تر چغله و گوگل هر همه مساوی است در آس کرده با چوش خار خاسک اینجهت چوشان به علم همانند و بر قدر قوت بعضی مناسب فصل و نیزه بخورند
درین دارو پر بنی شرط نیست و ازین جمله سیلان منی و بات روگ و بات رکت و موترا کعات و موترو و کله و خون استخوانه دفع گردند نوع دیگر
تر چغله و داربلد و حنظل و زرد چوبه و موخته و جواین هر همه مساوی است به بخورند و جوش بستانند با سحیح تر و چوب شمشاد آمیخته و نیز از این
ازین جمله انواع سیلان منی دفع شوند نوع دیگر غله جو ماده گاو بخورند و از گنین جو کشته سه بگیرند و در بول ماده گاو تر کرده خشک کنند
و یا آنکه غله جو که آنرا از سر گین بکشیده باشد در بول ماده گاو تر کرده آس کرده نان پزند یا بریان کرده پست سازند و خیره و در شله خسته
بخورند در آن شیخوات سازند و روغن کشته به بستانند و پان نان مذکور و یا پست مذکور آمیخته بخورند سیلان منی دفع گردد اگر
با چوش نم یا منگ نان و پست مذکور بخورند نیز همین فائده دهد و برای دفع سیلان منی غده جو را نیکو دانند غذای معلول را از آن خوا
سازند و آنرا در برنگ زرد چوب و جاب زیره و سنبل و تر چغله و بلبل دراز و خار خاسک جواینی و کشتین و تریک تیج و بوده و نمک سنگ
هر همه سه درم گرفته با آب آس کرده در یک سبزه روغن گاو با اندازند و نیزه چون بخته شود نگاه دارند و مقاری روزی نه معلول اینها
و باطعام بخورند ازین جمله انواع سیلان منی و موترا کعات و سنگ مشانه و موترا کجه و کج شکم و امتلاخ و در دآن و یرقان و تیغ کرده
و خورانیان این روغن در هیچ فصله ممنوع نیست این را در ادر ماد کهرت گویند نوع دیگر چوش خشک با بیخ و برگ و شاخ و
بار صد پل جو کوب کرده با آب که چهار چند آن باشد بخورند چون یک حصه بماند بجا میخوبه بستانند و پنجاه پل شکر در آن انداخته جلا
کنند و فلفلین و زعفران و تر کته و تیغ و تیغ و دانه الایچی و جاب چهل و درخت ارجن و تخم خیار هر یک لبست و چهار درم و بیست و نه

باریک آس کرده مقدار سه درم باشد بخورات ازین هشت میه دفع شود نوع دیگر سیاه کشته کسین از الایچی جوز بویه جنانا نسی گویگان جملتی آبله
 ودانه انار و شکر و کافور و گویه سولف و کشانی و الملبیت هر سه مساوی گرفته و آس کرده یک روز باشد که بازمی یکروز یا اجزات و یکروز باشد و یکروز
 باشد و برگت بنول سحوق کنند چون مرتب شود مقدار کنار غلوهامان ندکی روزینه خوردن هندبالای آن جوش آمده و پهلون نم و گوی که هر سه هفت
 باشد آمیخته در لبخ را بنوشانند ازین جمله انواع سیلان می اگر چه در پینه باشد دفع شود این اجزای دیگر که چنانیک که بیابون و دیگر تر چهل روز کوزه
 و با برنگ و چیت و زرد چوبه و ارطه و گوی و دیو دار و قشون و کشانی و کشینه و سیاه دانه و ساجی و جواکهار و نمک سیاه و نمک بریاک
 و کجیل و چاب و بجا داده و تا لیسن پهلون و کجیل و آس و سیر تخم و نمک کینه و دانه الایچی و سنج و نیرج هر سه سه درم و نسیل و سنج از ده درم است
 و آس کرده بجا میخیزد بدانه سلاجیت سنج پل آس کشته سنج پل گوی گل نیز سنج پل است است با سحوق مذکور آمیخته باشد در روغن گاو بار کرده
 کوفته یکذات کرده بدانه مقدار دو نیم درم روزینه در لبخ را بخوراند و بالای آن شیر یا شور با می گوشت با آب نوشانند ازین بر سه درم و سه
 سرفه و بکس دفع شود و پودا سیران ریخته و گویه و بده رده و پارس سولان ادر روغن پاندر روغن سیرقان بیست و موتر الکحات و کجور و کند بال
 دفع شوند و از ان می افزاید این را سورج بر چکانیک که بیابون و دیگر سیاه کشته و بطلق کشته بیست تا هفت روز بر شیر آبله سحوق کنند و پودا سیران
 و بی مرتب شدن یک یک ماهه اغامان ندکی در لبخ را روزینه بخوراند و بالای آن شکر و بار چکان با غساله سنج آس کرده باشد در روغن سنج
 بخوراند ازین بسیار می که آنرا نسیل می گویند دفع شود آنچه لاد و آب است این را ساسا گویند نوع دیگر سیاه کشته کجینه و قلعی کشته کجینه
 و بطلق کشته سه حصه و مقدار این هر سه سیرانند جملگی یکبار کرده حقیقت کنند چون یکذات شوند مقدار کنار غلوهامان ندکی در لبخ را روزینه
 خوردن و سنج بالای آن گل میخیزد آنرا خشک کرده داشته باشند مقدار سه درم آس کرده باشد بخورات ازین سیلان می که آن را
 بسا میه گویند دفع شود این را میه اتاک کال گویند نوع دیگر سیاه کشته و قلعی کشته و پوست درخت اجزای دیگر هر سه مساوی است
 با جوش سنج درخت سنبلی یکروز سحوق کنند بی یک یک ماهه یا سه یا هفت روز در لبخ را بخوراند و بالای آن جوش مذکور نوشانند
 ازین مدد میه دفع شود این را اندرستی گویند و الله اعلم بالصواب فصل سی و نهم در افزونی چربی که آنرا میروگ گویند پیشین در فصل
 قسم اول در عملیات زحمت مذکور بدانکه از ترک زور و حرکات و از خواب کردن که روز و از خوردن اشیای باغم آنگیز خالصه طعام
 شده چربی را افزاید و چون چربی افزون گردد و معاتار اسد و در گذران پس از خالصه طعام همین چربی افزون گردد و دیگر معاتار
 که افون افزون نگردد چون در مردم چربی افزون گردد سواسه که نوعی از دمه است و تشنگی و بسیار خواب کاهنی و سستی بیاید و گاه گاه بوشی
 پیدا شود و خوی از ان سائل از ان بوی بیاید و قوت باهوت کم افون محل غلبه چربی شکم است و از ان که در بعضی رین مرض سخت
 نیز پیشه و در بعضی با افزونی چربی منافذ باسد و می گرداند و با دوشه که اجتماع یافته گسلی افزون میگردد و از ان مرضی که چربی افون
 هم کرده و گسلی بیاید و چون مردم سخت فریاد میزند چنانکه پستانها بزرگ شوند سخت بیچار گردند و این را بستخوان نامند زحمت خوی
 از زحمت لاغری بیشتره اند و باید دانست که این مرض سخت است در علاج حش تاخیر نباید کرد زیرا که اگر در علاج تاخیر کنند از افزونی
 چربی مرضی همای پیدا آیند قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه برای مرض این مرض غده شالی کند و شایخ و کور و کاشته
 و ناکاشته و کلخوی و جوشه بخوراند و جملع زور و حرکات کردن اندیشه مند بودن و بیداری کردن فرمایند و حفته که آنرا بسکین گویند
 بکنند و جاب زیره و سندی و فلفلی و انگز و برهان و نمک سوخل و چتره هر سه مساوی گرفته آس کرده در لیشت کاجی بیامیزند و با آب
 اجزات آمیخته در لبخ را بخوراند ازین چربی کم شود گسلی زیاد باشد نوع دیگر تر چهل روز کوزه و سندی و فلفلی و نمک سنگ هر سه
 مساوی است و آس کنند و بار روغن کجند تا شش ماه روزینه بخوراند ازین افزونی با د و باغم و پیزا مل گردد نوع دیگر شده با آب سنج

فصل سی و نهم در افزونی چربی
 قسم اول در عملیات زحمت مذکور
 قسم دوم در علاج زحمت مذکور

نبوشتانند بسیار فایده دهد نوع دیگر جوش تر بچله باشد یا میند و مریض را بخوراند تا صحت یابد نوع دیگر جوش چوبول بزرگ باشد آمیخته مریض را
 بخوراند ازین رحمت مذکور زائل گردد نوع دیگر از خاکستر بیدارنجیر تیز آب چکانند و نمک زنند و آنرا در بیان در آشام برنج انداخته مریض را
 نبوشتانند ازین افزونی چربی که اخته زائل گردد نوع دیگر گیسو جوش تر بچله و شهد آمیخته مریض را بخوراند تا صحت یابد نوع دیگر جوش
 بخلوی تر بچله جو کوب کرده بخوراند و با جوش بولاد کشته یا سلاجیت یا گوگل آمیخته مریض را نبوشتانند صحت یابد نوع دیگر سلاجیت
 و کوهه و اگر در اولد و دیو دار و زینکا و چتر باید مویخته و پتروج و ناز و بخورد و قرض سولف هر چه مساوی گرفته باشد بر کوهه و صاف کرده آنرا
 در وجود مریض بآلت ازین رحمت مذکور دفع شود نوع دیگر گای کیخته و الاهی دو حصه پوناک سه حصه و اسیر چهار حصه ناند و چون حصه شش
 و آملیفت حصه و گوگل هشت حصه گرفته آس کتیر و با شهد آمیخته مریض را درم را غلوطه بناید یکی روزی نه معلول بخوراند تا صحت یابد این
 تیز نا گوگل گویند نوع دیگر تر بچله و سنجدی و خیره و فلفله مویخته و برنگ هر چه را متساوی گرفته با یک آس کرده و بوزن جمله در آب
 گوگل بستانند و با سحیح مذکور آمیخته بدارند مقداری روزی نه مریض را بخوراند تا صحت یابد این را لوک گوگل گویند نوع دیگر مویخته
 و کوهیه و ناسوت و کشنیز و سنجدی و مسند صی و سنجالی و وحیته هر یک ه پل بستانند و بر یک و معاک با ناخته بچشانند چون جوش این
 چهارم حصه باند و در آن ده پل گوگل باند ازین در پش آتش کنند تا آنکه بچ جاب رقیق گردد و بپس سردش بن ران شهد هشت پل بچن تنو
 کتیر شانه پل شکر هشت پل در آرزده پل بن کشته و پل سلاجیت صاف کرده و سحیح الاهی شش درم سحیح برنگ پیل گز و سحیح مس
 و سحیح پیل در آرز و سحیح تر بچله و سحیح کسینس هر یک ه پل و چهار درم اندازند و مخلوط ساخته در آوند چرب نگاه دارند و مریض را به سه
 گنایدن مقداری بر قر زور و گرسنگی بخوراند و بالای آن شیر ماده گا و یا شوربای گوشت حیوانات و شتی نبوشتانند و برای دفع جوش که
 این علاج بزرگ و بهتر است و ازین پیه و باد و باجم و سیلان می و مریض شکم و باد و برفان و پنز روگ و آس بچکن و بهیوشی و اثر هر نوعی که باشد
 و در صفاها و انما و انتقال شکم دفع کردند و زور افزون شود و سپری دفع کرد و قوت باه حاصل شود و خورنده این افزونان بسیار باشند و با یک
 و آشنای خوردن این دار و از خوردن کاجی و کونده و کرپو کرپا و کیلا و کن یعنی سورن کند و ری و چیزیکه بر سر نام او کاف آید اخته از نماند این
 نوع را این گویند نوع دیگر تر بچله و نسوت و مری و وحیته و بانسه و نم و کر و الومج و حقیقون و زرد چوب و گکومی و پیل در آرز و اندر وجود کوهه و
 شرف و سنجدی هر چه را متساوی گرفته و با آب آس کرده در روغن کبجی باندازند و در اوهای سر ساد کن ران نیز اندازند و نیز چون بچته شود
 فرود آورده نگاه دارند و مقداری مریض را بخوراند و براند امش بالان و دینی اش بچکانند و بدین روغن حقه بکنند ازین بچنی کالی نیش روگ و
 علمتهای بلغم دفع گردد نوع دیگر سنجدی از زعفران اسپر بر نیک الاهی کور حقه و مشک کافور و جواتر می جوز بونیه گول اسپاری و قرض و جبار
 و نمکا و کوهه و اپلیا لکا و زینکا و تار و مویخته و با در و بال و کوهه و کخی و و فونا و کیون و چورک و چچول نار و حقیقون و لاک بهم آملی و سحیح
 کند معیل و حقیقون و پیل با کوهه و گل و صفا کبی و کچور و نیو فر هر یک یک درم بستانند و سحیح تر ساخته در یک سحیح روغن کبجی باندازند و روغن را
 بنیز چون بچته مشغول نگاه دارند و بر وجود مریض بالان ازین زیادتی خوی و لوی بدن خارش و کوبیست دفع کردند و پشیتا و سالد جوان شود
 قوت باه افزاید که مردم بعد از زمان رسیدن توانا و عقیمه برود و لیست سال عمر شود این را بندی هما سکن پیل گویند نوع دیگر شیر بانسه و کوهه
 و لعل انداخته سحیح کنند چون یک ذات شود بر اندام بالان ازین بوی زشت اندام زائل گردد و خوی بد نیز دفع شود نوع دیگر روچ و پیل بسوزند
 خاکستر آنرا بر روغن کبجی آمیخته بر اندام بالان ازین زشتی بوی اندام دفع شود نوع دیگر با شیره بلجمی کف دریا آس کرده بر اندام بالان همین فایده
 و به نوع دیگر با شیره برگ بلجمی چون سحیح کرده بر اندام بالان همین فایده دهد نوع دیگر سنجک را با یک آس کرده با سکن
 بندی آمیخته مریض را نبوشتانند ازین بوی اندام بد که از سبب زیادتی پیه باشد دفع شود نوع دیگر پیل با آب آس کرده بر وجود پیه

دانه

واندام را بشنوید خوی بد دفع شود نوع دیگر بچون بلبله یا برگ بل با ناک گیسو براندام بالند بوی بزرگ که در نوع دیگر بگنیلان اباب
 آس کرده براندام بالند بالای آن بلبله آس کرده براندام بالند بوجه آرد جو و روغن کبچد آمیخته بدان البته بکنانند و غسل کنند ازین بوی اندام دفع
 گردد نوع دیگر برگ مانی و زرد چوب و برگ کونچه و دو ب هر چهار را بتساوی گرفته و آس کرده براندام بالند ازین بوی و دانه های باریک که در سوسا
 تا بستان به سبب تریاتی خوی از اندام پیدای شود دفع گردند و لدا علم بالصواب فصل ششم در رحمتی که آنرا اور روگ گویند
 مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات رحمت مذکور بدانکه چون از بزمی و از خوردن غله گسند که آنرا صاف نکرده باشند و از غله
 خشک و گسند چنانچه گوید روغن و شامخ خلطی از اخلاط فاسد شده مسام را بنزند و یاد بران و باد اپان و آتش گرسنگی را زشت گرداند رحمت مذکور
 را پیدا آورد و آن بر پشت نوع است یکی آنکه از غله باد باشد و دوم آنکه از غله تخم سوسوم آنکه از غله بلغم چهارم آنکه از غله هر سه خلط چخم آنکه از زیادتی پی
 ششم آنکه از غله زحمته که از بده که گویند مضم آنکه از شگاف شدن روده به سبب خارجی یا داخلی ششم آنکه از نوشیدن آب سرد و بوی باسهال
 یا خفته یا بعد نوشیدن روغن پیدا آید و علامت مرض مذکور که پیش از حدوش پیدا آید آنست که قوت کم افتد و گونه اندام متغیر گردد و خطها بیکه
 در عرض شکم میباشند زایل گردند و در طولش رگها نمودار شوند و شان در دکن و دران سوزش پیدا آید و پاهای با سوزش و مرض را هیچ چیز
 خوش نیاید و معلوم بکند و غذا بیکه خورده است مضم یافته است یا نه و علامت مرض مذکور که بعد از حدوش پیدا آید آنست که شکم سخت متنفخ گردد
 و نقصان گرسنگی و گزنی اندام بوی غلط و ضراط پیدا آید و مرض لاغر و دوشی بسیار حرکت کردن نتواند و علامت رحمت مذکور که از باد حادث شود
 آنست که دست و پای و ناف بیامانند و شکم در پشت درد کند و بندهای وجود نیز بکنند و سرفه خشک پیدا شود و وجود چنان نماید گویا که کسی از
 می سپید و وجود سهل گران گردد و بول و غائط خورچم و رومی ناخن و چرم سیاه بول و ام شوند و شکم بیکای سخت متنفخ گردد و گاهی متقاضش چیزی کم افتد و
 چنان درد کند گویا که دران سوزنها میمانند و آنرا می شکافند و در شکم گامای باریک سیاه دام نمودار گردند و بر شکم چون دست زند او از بر آید و باد
 در شکم مریض با در دو آواز گران برگردد و چنانکه بزود دست بر منگ متنفخ آید و از بر می آید و علامت رحمت مذکور که از تلخه حادث شود آنست که تب
 و بیوشی و تپاک تشنگی و دوران سرد بسیار پیدا آید و مزه و بن تلخ گردد و چشم و ناخن موی و چرم اندام بول و غائط زرد دام گرداند و گمانیک
 مس بر شکم نمودار شود و خوی سائل گردد و در شکم تشنگی پیدا آید و بمساس نرم نماید و آنچه در شکم مریض باشد از خون و چربی و گوشت گدانه آب گردد
 و بیامانند و خواب زیادت باشد و دل سوزد و آب از بدن سائل گردد و یا از روی طعام و سه و سرفه پیدا آید چشم و چرم و ناخن بول و غائط سپید
 شوند و شکم چرب و سخت و گران نماید و مریض چنان داند که کشش را بجا نبرد و تر چیده اند و گمان سپید بر شکم نمودار گردد و زنده شکم مریض درین نوع تدریج بزرگ
 شود و علامت رحمت مذکور که از غله بر سه خلط باشد آنست که بیوشی بد فحالت پی بر پی و تپاک شود و مریض زرد و لاغر گردد و در پیش از تشنگی خشک
 شود و بوقت سرو بوزیران با د سرد و وقت ابر و یاران غلبه این نوع باشد و طریق حدوث این آنست که چون مریض ناخن یا بوی یا بول و غائط و
 یا خون جنین نوعی در طعام یا آب یا خزان بخورد و چنانچه بعضی عوارض لیمه برای شوهر آن خویش می کنند و یا هر یک که سیرت هلاک نمیکند چنانچه بزرگ
 آنرا در کمی پس گویند بکار بر روی آب زمین خود که مضر باشد بنوشند هر سه خلط فاسد شده خون کشته نوع مذکور را پیدا آید و درین را ترد و کله
 او در و کله او در تیر نامند و علامت رحمت مذکور که از زیادتی پی بود آنست که شکم بزرگ گردد و خاصه که طرف پهلوئی چپ بزرگ گردد و سستی تیغی و نقصان
 گرسنگی و نشانه های نوع ثانی و نوعیکه از تب حادث شود پیدا آید و مریض سخت زرد پی قوت شود و طریق حدوث این نوع آنست که از دام خوردن شامیکه
 در وقت هضم تپاک انگیزه و از دام خوردن بکشدی بلغم و خون فاسد گشته پی را افزون گردانند و از آن رحمت مذکور حادث گردد و این نوع را بمقودر
 گویند و اگر از اشیای مذکوره بلغم و خون فاسد گشته جگر زیادت کنند و رحمت مذکور را پیدا آید آنگاه آنرا جگر دالی گویند و درین شکم پهلوئی راست
 سخت بزرگ باشد و علامت رحمت مذکور که از بده که حادث شود آنست که از آروغ مریض بوی نجاست آید و طریق حدوث این نوع آنست

فصل اول در علامات رحمت مذکور

که چون مردم غلبه سیرب و چفسند و یا موی و سنگریزه و ناخن و مانند آن فرود بردوان در مخرج غلط چفسند و حاصل شده بان یا مردم را بواسطه سردی و گرمی
 در مخرج حاصل شده بمانند و روز بروز در اندک غلط بواسطه جلدت مذکور بخش گشته تو بر تو جمع شود چنانکه ببل نام رسد چنانکه چون در نادران کلون و
 جز آن حاصل شود گاه و خاشاک و ریگ و جز آن تو بر تو جمع گردد و رحمت مذکور پیدا آید و این نوع را بده که در گویند و رحمت مذکور که از رسیدن زخم در زوده
 حادث شود علامتش آنست که شکم بسیار بوزد کند چنانچه از پیشگانه در آن سوز نماید چنانکه از در بر سحر آب بچکد طریق حدوث این نوع آنست
 که چون روده از زخم بریده شود یا با طعام ریزه آهن یا خار ماهی یا مانند آن در روده در آید در وقت عطسه یا فازه در روده سوراخ شود و بدان
 راه مانند آب یا شیر که غذای خروج یافته زیر نام جمع شود نوع مذکور حادث گردد و این را بر سر او در و وجوه در نیز گویند و رحمت مذکور که از
 نوشیدن آب سرد بعدتی یا اسهال و یا حقیقه یا بعد نوشیدن روغن پیرا آید علامتش آنست که شکم سخت و بزرگ و چرب شود و ناف انقلاب یافته
 متقع گردد و شکم با آب پر باشد چنانکه بزدن انگشت مضطرب شود و از کند سحر شکم آب که بر آن چون انگشت میزند مضطرب شود و از این طریق
 حدوث این نوع آنست که چون مردم بعد نوشیدن شیر گاو یا بکند بعدتی و یا اسهال و یا بعد حقیقه انبساط و یا زدن صحن آب سرد و نوشیدن آب مجاری آب
 منقصل ساخته مسدود گرداند و از آن آبیکه مردم نوشند در تمام اندام مسرت نکند و در شکم جمع گردد و این نوع را سرد آرد و این را راجع در گویند بدانکه رحمت
 مذکور هر نوع که باشد اگر چه حدیث العهد بود و غلبه کرده باشد سخت بدست و اگر درین مرض مرض راقوت و گرسنگی باشد و خون چربی و گشت و
 جز آن در شکم نفع یافته باشند بعلل بعدتی بدشواری زائل گردد و اگر اشیای مذکور نفع یافته گردند و او باشد هر نوع که باشد و نیز نوع ششم که
 آنرا بده که در گویند بعد یا زده روز لاد و اگر نوع ششم که آنرا سردی او در گویند نیز لاد و است اگر چه حدیث العهد بود و چون درین مرض
 گردید و چشمها آماس پیدا شود و در خون و گوشت و چربی و گرسنگی کم افتد یا پهلوهای مرض سبب سخت از نفع شکم چنان شود که گویا که آن را
 بشکنند و میشکافتند و ناآزوی طعام و آماس و اینها بسیار پیدا آید و یا آنکه چون مرض اسهال داده اسهال کنند بعد از آن چنان میروند
 چه کرده لاد و او باشد هر نوع که باشد و الله اعلم قسم دوم در علاج رحمت مذکور بدانکه میان انواع این مرض نوع بده که در نوع
 بر سر او می و در لاد و او باقی شش نوع اگر چه حدیث العهد بود بدشواری بعدتی بعلل کردن زائل گردند و محتور و وجوه و لاد و او درین بر نوع
 مذکور لاد و از طبیب حاذق شکاف شکم کنند از گرم خدای تعالی مرضی صحت یا بد بخت دفع رحمت مذکور که از باد یا تلخی یا بلغم یا سینه خا ط باشد
 دار و بکار بند و در مرض این مرض را از غله و برینم و ابجکت می و سخت چرب سخت خشک گرم و آنکه در وقت مصمم تا پاک انگیزد و از گوشت
 و از ریختن آب بر اندام احتراز کردن فرمایند و شالی سختی زمستانی و خود رو و جو گندم بخوراند و در نوعیکه از غلبه باد فاس باشد مرض را
 بچوش بدار یکند معادکن حقیقه استخوان و انبساط کنند و سالوت که در علاج یاد گفته شده انبساط کنند و شور بای گوشت حیوانات شوی و شیر
 که آنرا به بدار یکند معادکن نخته باشند بخوراند نافع آید در نوعیکه غلبه تلخ باشد مرض از روغن گاو که آنرا به دروهای مذکوره نخته باشند بخوراند و نوشات تا چرب
 شود بعد روغن گاو که آنرا به دروهای و نسوت و تر بچله نخته باشند نوشات تا اخلاط در مجاری خود روان گردند آنگاه بچوش نکند معادکن که
 با آن گروشد و روغن ماده گاو آمیخته باشند حقیقه انبساط استخوان بکنند و شیر به بیخ سید بکنند نافع آید در نوعیکه غلبه بلغم باشد مرض را روغنیکه
 آنرا به دروهای پلپا کن نخته باشند بخوراند تا چرب گردد بعد روغنیکه آنرا به شیر و قوم نخته باشند بخوراند تا اسهال شود و اخلاط در مجاری خود روان
 گردد آنگاه بچوش داروهای بکمل کادکن که آنرا با جین سندی و فلفلین جو کهار و بول بقدر روغن کبج آمیخته باشند حقیقه استخوان و انبساط کنند
 و تخم سنی و تخم کتان و دمه ای و سر شفت و تخم ترب هر سه را منسوی گرفته آس کرده انبساط کنند و جوش کلحقی که در آن سندی و فلفلین آس کوف
 انداخته باشند بنوشانند و سید بسیار کند نافع آید در نوعیکه غلبه هر سه خلط باشد مرض را روغن که آنرا از تخم پتلی و سیلا و به شیر و قوم و
 بول ماده گاو و شراب سینه باشند تا پانزده روز یا یکماه مقداری روزی بنوشانند اسهال بکنند نافع آید نوع دیگر نیشکر که آنرا با کر انبساط باشد

نوع دوم در علاج رحمت مذکور

بخوراند

نخورانند نیز نافع آید نوع دیگر زهر که آنرا مول گفته نامند و یاز هر یک آنرا که مذکور گویند مریض را مقدار می روزینه علی الذم نخوراند نافع
آید نوع دیگر نیز در برای این نوع هر گونه که نخورد نافع آید و بجهت دفع مرض ادرر و گ از غلبه خلط بود هر نوعی که باشد روغن بیدارنیتر یا بابل
بقریا یا شیر ماده گاو آمیخته تا یک ماه یا دو ماه روزینه بنوشانند و درین مدت مریض را آب بنوشانند صحت یابد نوع دیگر با شیر ماده گاو و بول گاو میش تا
هفت روز روزینه بنوشانند و دیگر طعام و آب بنخورانند و با شیر بیشتر تا یک هفته بنوشانند و دیگر طعام و آب بنخورانند یا حیق پیل در از تا یک ماه با شیر ماده گاو
روزینه بنخورانند لیکن انابتا تا پانزده روز روزینه مقدار می زیادت کنند و بعد بر ترتیب زیادت تا پانزده روز نقصان کنند و طریقی نقصان زیادت
گردانیدن پیل در از چند محل بالا گذارنده است و شیر که آنرا با شیر ادرک آمیخته بنوشانیده باشند بنوشانند صحت یابد نوع دیگر نمک سنگ و
اجود هر دو متساوی گرفته و آس کرده در روغن دانق انداخته مریض را اندک اندک بنخورانند روزینه بنوشانند صحت یابد نوع دیگر بودار و راز
چتره هر سه راسته در شیر ماده گاو انداخته مریض را روزینه بنخورانند صحت یابد نوع دیگر حیق انگر و ساجی که هر دو متساوی باشند مقدار
روغن لنگنی سده هر سه را با شیر ماده گاو مریض را روزینه بنوشانند صحت یابد نوع دیگر پوست سجد و پوست سرون و نسوت و کدو صندل هر سه را
باریک آس کرده یا شیر ماده گاو آمیخته مریض را روزینه بنخورانند صحت یابد نوع دیگر یک نبر پیل در از هفت تسقیه بیشتر قوم بدست بدهد و گ
یا سه گان یا چهار گان روزینه معلول را بنخورانند تا آنکه کل پیل در از سپری شوند ازین مریض راحت بود نوع دیگر پیل در از و بلبله است و
گرفته و آس کرده به شیر قوم تسقیه دهند و بارند و مقدار می از ان در شیر ماده گاو انداخته روزینه پسی سازند و مریض را بنخورانند صحت یابد
نوع دیگر حیق بلبله که یک سخته باشد در یک ادوکل روغن گاو که آنرا گرم کرده باشند انداخته چک زنده و در آوند چرب انداخته تا پانزده روز
در کاه کت جویدار نابوده کشیده بجای آمیخته روغن بستاند آنگاه این روغن را بجوش بدهد و جرات ترش که متساوی باشند بنیز و بارند و تا پانزده
روز یا یک ماه مقدار می از ان روزینه مریض را بنوشانند صحت یابد نوع دیگر با شیر ماده گاو و با شیر قوم آمیخته با نش نرم بنوشانند و یک ماه مسکه
بیرون کشند بعد مسکه را با شیر قوم دیگر بنشینند و گرم کنند تا آنکه شیر قوم سوخته شود و روغن خالص با آن آنگاه بجای آمیخته بستانند و بارند
و مقدار می از ان روزینه تا یک ماه یا نیم ماه روزینه بنخورانند صحت یابد نوع دیگر چای چیتیه و دانق نشین کوه و کلید و نسوت و برنگ آله و بلبله و بلبله
و اجود و زرد چوب و تلی گنگی هر سه یک تخم درم و تخم کرم و الوه است و چهار درم بستانند و جمله را با آب آس کرده در یک سخته روغن ماده گاو با نازند
و شیر ماده گاو و شیر قوم که بر یک نودوش درم باشد تیر با نازند و بنیز چون بچته شود نگاه دارند و مقدار می مریض را یک یا یک ماه یا نیم ماه روزینه بنخورانند
صحت یابد این هر سه روغن تلوک کهرت که بالاند کور شده و دفع هوش نوع ادرر و گ گوله و بده رده و اسیلا و اناه و سبت و انما و باد صرع اند و
اسهال رند نوع دیگر یا موتر اسو و یا ماشاب شوره چتره یا با ارشت شوره زقوم آمیخته روزینه بنوشانند بسیار فائده و بد نوع دیگر با جوش
دار و های اسهال حق ادرک دیو دار که متساوی باشند آمیخته روزینه مریض را صحت یابد نوع دیگر مغز پسته و کر و مال لنگنی و تخم کروی تلخ و تخم شقایق تلخ
و نسوت و سندعی و فلفلین و سر شفت و نمک سنگ هر سه متساوی گرفته با شیر قوم یا بابل بقرا آس کرده مقدار از آن گشت فیتیه سازند و بار روغن چتره
و نمک سنگ هر سه متساوی بود مقدار چرب کنند و در ان فیتیه مذکور اندازند مریض صحت یابد و برای شکی باد و غالط و بول همین فیتیه درین نافع آید
و بجهت تجودر یابد که روغن بر وجود بالند و سید کنند و جرات و برنج بچته مریض را شکم بر کرده بنخورانند بعد در ساعد دست چپ طرف باطن چرب
بیدارنج و گ بکشاید و محل علت را بدست بالند تا خون آنجائی طرف مفسد مائل گشته از راه رگ مذکور بیرون آید بعد شوره و صحت در یابی بار روغن
کچا آمیخته مریض بنوشانند نیکو شود نوع دیگر با جوش سجد و حیق پیل در از و نمک سنگ چتره که هر سه متساوی باشند آمیخته مریض بنوشانند صحت یابد
نوع دیگر پیل در چینه و سندعی و جو الکهار و نمک سنگ هر یک دوازده درم سده و با آب آس کرده در یک سخته روغن ماده گاو اندازند و شیر
ماده گاو و جوش کنار و جوش کرسج و جوش رویش که هر یک دو چند از روغن کچر و روغن مذکور باشد نیز اندازند و روغن را بنیز چون مرتب شود

نگاه دارند و مقداری روزینه معلول را بخوراند ازین زحمت مذکور بختی در وقتقصان گرسنگی و گوله و اداورت و آمان پذیرد وگ و سرفه و زکام و دم و مارد و
 و تپ ناخه دفع شوند و این روغن را کیستل کهرت گویند و اگر درین نوع گرسنگی کم باشد باید که تنگ او چو ن بخوراند و علامت هاییکه برای دفع این نوع
 گفته شده اند برای دفع علت جگر و آلی بکار بندند و بجهت دفع این در باطن ساعد دست راست قریب بند آرنج رگ بکشند بعد از این
 جانب چپ چهار انگشت گذاشته شگاف کنند و مقدار چهار انگشت روده بیرون کشیده ببینند اگر بدانند که در روده سنگ نریزه یا مومے یا غائط یا
 جز آن راه را بسته روده را شگاف کرده آنرا بیرون بکشند و شگاف روده نور چکا گیرانیده و روده را با شند و روغن چرب کرده در جایگاه آن
 بنهند بعد شگاف شکم را بد و زند برای دفع بر سر او می او دینیز همین عمل بکنند اگر در روده خار مای یا ریزه استخوان خلیده مجرای غائط را
 بسته باشد بیرون بکشند و شگاف روده را از مورچه های بزرگ بگیرند با تمام شگاف بسته گردد بعد تن مورچه گان شکسته بیرون اندازند و سوراخ
 با نجاب بگذارد و روده را بجای آن بنهند پس شگاف شکم بد و زند بعد قهقهی آس کرده با گل سیاه آمیخته بر شگاف بر سر او می در بدهد که روزه نماید
 بجای بند معلول را در خانه که در آن دخل باد نباشد بدارند تا آنکه فراجم شود هر روز در آوند یک پراز روغن کجند باشد یا بروغن سنبل و مقدار یک و
 ساعت ماندن فرمایند کچیده شیر کچیده آب خاطر کرده بچوشان چون آب سوخته شود و شیر بمب اند مرض را بنوشانند بجهت جلو در یاید که اول وجود
 معلول از روغن که دفع باد باشد چرب کنند و آب گرم بالای شکم بریزند بعد میان نعل نان و سینه موضعی شکم مرض بگلیم یا جامه ابریشمی یا بدوال چرب بچید و بنهند
 مرض را محکم بگیرند در نعل بجانب چپ چهار انگشت باشد سوراخ بکنند از نگاه آلت مذکور را کشیده در سوراخ مذکور با شوره روغن یا همین یا
 مسی یا بر جانور یک آن طرفین بریده مثل ماشوره ساخته باشند در آوند و بوقت دم آب را کشیده دور کنند و لیکن یکبارگی بنا بکشید و اگر
 مرض را تشنگی و درد اندک و تپ و دمه و سوزش پاهای پیدا آید و گاه باشد که شکم مرض باز تاب برگردد بلکه مقداری یا شاتر ده روز
 در میان گذاشته مهشت بار بکشند چون آب رنگش بکشند باید که بر محل سوراخ بحق نمک سنگ که آنرا بروغن کجند آمیخته باشند طلا کنند و بنهند
 و هر بار که آب بیرون آید سینه موضعی شکم مرض را که بگلیم و غیره پاک بسته باشند از کثرت سخت تب بند تا باد و شکمش در کید متعفس سازند اگر در وقت
 دانند تا سه ماه شیر مذکور غدهایش سازند در سه ماه دیگر سبب نچته با ستور بای گوشت حیوانات و شتی که در آن آمده و آنرا در آن انداخته باشند و شتی که
 بخوراند و پیشتر تا شش ماه دیگر غدهایش همین دهند و لیکن بر حسب فرا می و قوت مرض مقداری زیادت کنند اگر کون چه علاج بجهت زحمت مذکور
 از طب جگرت گفته می آید هر که زحمت مذکور از غلبه باد شود باید که آنرا پیل گرد آس کرده با روغن آمیخته روزینه بنوشانند هر که از بلغم شود باید که آنرا جوانی
 و نمک سنگ و زیره و سنبلین و فلفلین باد و روغن آمیخته روزینه بدهند هر که از غلبه هر سه خلط باشد باید که آنرا مقداری روغن ترش باشد آمیخته
 روزینه بنوشانند و هر که از زحمت مذکور از پیه باشد باید که آنرا باد و روغن کجند و شند و تچ و سنبل و کوه و نمک سنگ آمیخته
 روزینه بنوشانند هر که از مهشت نوع جلور شده باشد باید که آنرا باد و روغن و سنبل و کجند و فلفلین انداخته روزینه بنوشانند هر که از
 جمله مهشت نوع زحمت مذکور بد که در شود باید که آنرا در روغن پوپر و جوانی و زیره و نمک سنگ انداخته روزینه بنوشانند و هر که از نوع
 سر پراوی شود باید که آنرا در روغن پیل دراز و شند انداخته روزینه بنوشانند و هر که از نوع بکله در شود باید که آنرا در روغن سنگی و فلفلین و کوه
 و نمک سنگ انداخته روزینه بنوشانند با بجمله باد و روغن برای دفع گرانی وجود و نا آرزوی طعام و ایتسار و نقصان گرسنگی سز جرمی که از غلبه باد و کوه باشد
 سخت نیک است نوع دیگر نمک سوچه و نمک دریا و جو اگهار و جوانی و اجمود و پیل دراز و سنبل و وانگ و در بیان و نمک بریا هر سه انفسادی
 ستاره باریکس کرده بدارند و مقداری ازان بار روغن آمیخته روزینه بالقوه اول بخوراند ازین زحمت مذکور که از باد باشد و گوله وید موضعی و سنگ منی و وید
 و پذیرد و بکنند فی الحال دفع شود و این را ببندی سیام در او چو ن گویند و برای دفع زحمت مذکور که از پیه حادث شود علامت هاییکه
 برای دفع گوله گفته شده است در کار بندند اگر کون علاج بجهت دفع زحمت مذکور از طب بکشین گفته می آید سیر مندل یا آب که

تاریخ

انواع دیگر که اگر در یک ایجا کرده کوفته در دیگر با نازند دیگر را هر کرده بر دیگران نهند و زیر پیش آتش کنند تا آنکه سوخته شود و بعد آس کرده
 ببارند با آب جزوات مریض را بنوشات پیه اگر چه دیرینه باشد دفع شود نوع دیگر آنکه بگو که آنرا بر بیان کرده باشند صبحی و غلغلین کوفته و جو الکهار و
 شک سنگ هر سه را متساوی سته و آس کرده با شیره برنج مریض از وزینه بخوراند ازین پیه دفع شود و اگر سنگی افزون گردد نوع دیگر آنست
 خرمنه زرد بسوزند با آب یک آس کرده ببارند و با شیره و حنجره پی روزینه مقدار سه درم بخوراند ازین پیه اگر چه مثل باخه باشد دفع شود نوع دیگر
 پوست بچ مرغ که با روغ آس کرده مریض را بنوشات ازین پیه اگر چه دیرینه بزرگ باشد دفع شود نوع دیگر گل سیب خردل را با آب آس کرده و
 بشب بالا بچند مرتبه ببارند و وقت صبح مریض را بنوشات ازین پیه دفع شود نوع دیگر برنگ جوانی و خیره هر یک بچینه بودار و دست می کشند
 هر یک و حبه نسوت چهار حبه سته بار یک آس کرده ببارند و با آب گرم یا ببول بقر روزینه مریض را بنوشات اگر چه پیه تمام گرم را گرفته باشد
 ازین نوع شود ازین بجز آن را برنگا و چورن گویند نوع دیگر سحیح بجلاده و بلیله و زیره را با آب قند میخورد مقدار سه درم غلغلانند زرد
 هر روزینه بخوراند ازین میان هفت روز به کرد اگر چه بزرگ باشد نوع دیگر خیره نسوت و دانق و تر چله و بجلاده هر سه را متساوی بستانند و
 مقدار جلد ادر و هانک سنگ نیز بستانند و جلد ابر یک آس کرده با شیره قوم که آنرا خالی کرده باشند غلغله مذکور را بنهند و شاخ مذکور را بگل حمت
 بگیرند و در آتش انداخته بنیز چون عمل شود بیرون کشیده سه و کنند و در اوزان بیرون آورده آس کرده ببارند و مقداری مریض را با آب گرم
 روزینه بخوراند ازین علت گوهر و پیه و افزونی چکر و پندروگ انا دفع گردان این را کن بکجه بولن گویند نوع دیگر خیره حنظل بزرگ و خیره
 معمول هندعانت که از حمت رحمت فلان کن ترا خواهم بر کن چون روز شود وقت فجر برود ازین بکجه بیده اندازند معلول راحت شود نوع دیگر
 کیده و ساق کچی و تا لکهاره بسوزند خاکسترش را بان یار کرده تیزاب بچکانند و یا تیزاب روعن کچد بسوزند چون بچینه شود نگاه دارند و
 برو جوهر مریض ببالند و مقداری بنوشات صحت یابد این را کدی چهار مثل گویند نوع دیگر رس صدق و کنار و سیر سته ببارند
 جو کوب کرده با آن بخوراند چون حبه آب بان سیر و عن ماده گاو اندازند و چهار چند از روعن بشیر گویند نیز اندازند و سندی غلغلین
 تر چله و انگرد و جوانی و کشینه و نمک بر یا وزیره و دانه انا و زیره سیاه و غلغلین و بزرگ بچکر معلول و بزرگ بچکر و سیه و دانه که بر آب
 سته درم سته آس کرده باشند در روعن مذکور نیز اندازند و روعن در این چند چون بچینه شود نگاه دارند مقدار مریض ادر شیر ماده گاو یا و شیره بام گو
 حیوان شوی انداخته بنوشات ازین رحمت مذکور و پیه و جاکرت و در دسینه و پهلوه و بچکر می بوی شکم و با و سرفان و قوی و پندروگ ایتسا و قوی دفع شود
 این روعن اعمهاتیک که ت گویند اکنون چند علاج نوع مذکور از طب بکوت گفته می آید شیره پهلوه و بلیله هر سه را با آب یک آس کرده
 یا ببول بقر بنوشات ازین پیه دفع شود نوع دیگر پهلوه را با آب آس کرده در روعن ماده گاو باندازند و روعن را بنیزند چون بچینه شود
 نگاه دارند و بر قدر سنگی معلول از وزینه بنوشات ازین پیه دفع شود و اگر سنگی زیادت کرد این روعن را با سلی کهرت گویند نوع دیگر
 گل رخت تار را سوخته تیزاب بچکاننده نمک بکشد و با جو الکهار آینه بخوراند ازین پیه دفع شود نوع دیگر درخت پله را سوخته از خاکستر
 تیزاب بچکاننده شوره سازند آنرا با جو الکهار آینه مریض را بخوراند ازین رحمت مذکور ازین چکیده شود نوع دیگر شمشیر و سوس و بلیله با آب
 یا ببول بقر روزینه مریض را بخوراند ازین جمله انواع ادر و روگ و پیه و با سیر و گوله و گرم دفع شوند و نباتات نوع دیگر دیو دار و سحیحه
 هر سه را متساوی گرفته آس کرده ببارند و روزینه ببول بقر بخوراند ازین جمله انواع ادر و روگ و آناس شکم دفع شوند نوع دیگر و سوسول و
 دیو دار و سندی و گوی و ک پیه و بلیله سته و جو کوب کرده بخوراند و جوش این را روزینه بنوشات ازین آناس جلوه و آناس گوهر
 که بادی باشد برو نوع دیگر بلیله و سندی و دیو دار یک صغیر و گله می هر سه را متساوی سته جو کوب کرده بخوراند و با جوش بول بقر بچینه
 مریض را بنوشات ازین مریض مذکور دفع شود نوع دیگر با جوش تر چله و سوسول بول بقر آینه مریض را بنوشات ازین مریض مذکور دفع شود

در رحمت

نوع دیگر جوش که صیغه نرم و بلبل و سندی گلی و گلی و دیو دار و بلبله سر سبه مساوی گرفته باشند یعنی انوشان ازین آس تمام وجود گول
 و علتش می شود و پند روگ و صیغه دفع گردند نوع دیگر جوش که صیغه نرم و دیو دار و بلبله و گلی با بلبل بقا میخند و بکشد که گول میخند یعنی انوشانند
 ازین زحمت مذکور جمیع امراض که در چشم حادث میگردد نوع دیگر شیر و میش با بلبل بقا میخند مرض انوشانند مرض مذکور و
 آس دفع گردند نوع دیگر محلول نوع مذکور را بلبل بقا میخند و غذا لیش شیر و برنج پخته بدین صحت یابد نوع دیگر که صیغه نرم و دیو دار و گلی
 و پارسی و پنج بل و خار خشک هر دو کثافی و دار بلبل و زرد چوب و بلبل دراز و چتره و بالنسیر هر سه را مساوی گرفته با یک اس کرده بهارند
 و مقداری با بلبل بقا میخند ازین جمیع انواع او در روگ و آس هر شست نوع آمله دفع گردند که این چند رس از جهت دفع او در روگ از
 طب رس تا گرفته می آید سیاه صاف کرده کفصه و کنده صفا پاک کرده و دو حقه بستانند و در کحل انداخته تحقیق کنند تا کجلی شود و نک سناک
 زیره و زیره سیاه و برنگ کبند و گلی و چتره هر سه مساوی آمیخته باشی و برنگ سنبه الو و در روز باشی و ترنج سر و زنجیق کنند و بقیه
 و لوی خشک شدن آس کرده نگاه دارند و صبر روزی در مرض را بار و غن ماده گاو خوراند ازین او روگ که از باد باشد دفع شود این اس
 تر که سست رس گویند نوع دیگر سیاه صاف کرده و گند صفا پاک کرده و مس کشته و آس کشته و سلا جیت هر یکی کوی صبره و سناک
 و بلبل دراز و بلبل کرده و چتره و کوه و برنگ سنبه الو و در روگ و اجود هر یکی دو حقه بستانند و با یک اس کرده جوش برگ قهقهر و پوست و پنجه
 نم بست تسفیقه پند بشیره بکنده چون تسفیقه امرت باشد نگاه مانند کنار غلو لها بندند و بهارند و یکی روزی محلول آبا شند بخوراند تا یکماه
 ازین زحمت مذکور که از بلغم باشد دفع شود این را بسواری گویند نوع دیگر سیاه پاک کرده و کنده صفا پاک کرده و سناک سیاه که همه صاف کرده باشند
 و پنج هر سه را مساوی گرفته با یک اس کرده باشی و برگ و معا توره یک روز باشی و سنجیق هر یکی یک روز تحقیق کرده و غلو له بسته در میان و شیره گلی
 و شیره بار بار و داس و جامه مکنند و در روگ مقدار سی را یک انداخته شراهار در آن بنهند و دیگر بالای شراهار یک نموده و دیگر مکنند و بر
 دیگران نشاندند یک روز زیر شراش کنند و لوی غوشدن غلو له را بر و ن آرد و هر که در صحت آن باشد با آن پاک کنند نگاه است و تسفیقه
 از شیره حاکم است و یک تسفیقه از آن صمغی است یک تسفیقه از جوش سندی و فلین است و یک تسفیقه از شیره سنجیق است و یک تسفیقه از شیره
 خشک کرده آس کتد و بهارند و در حقه محلول را با یک برگ گنول بخوراند بالای آن جوش کاکبکها انوشانند ازین او روگ که از غلبه سرد و غلط باشد
 و گوله دفع گردان رس اگر کن کتد او گویند نوع دیگر سیاه پاک کرده چهار حقه و کنده صفا پاک کرده همیشه حقه و در روگ و بلبله
 و نیسل هر یک دو حقه بستانند و جاده با یک اس کتد و هفت تسفیقه از زیره ارنی و هفت تسفیقه از شیره زقوم و هفت تسفیقه از شیره بکنده و
 هفت تسفیقه از روغن بیدنجیر بدین چون تسفیقه امرت بشوند خشک کرده نگاه دارند یک رم محلول آبا آب گرم روزی بخوراند ازین یعنی را
 سهال شود و آب جلو در جمله براه زیرین فرود افتد و بی اسهال برنج پخته یا دوغ ماده گاو که در آن نکال انداخته باشد بخوراند صحت یابد
 نوع دیگر برگ کبیرا باشی ماده گاو آس کتد و در آن ماده نگاه دارند و چنان بسوزند که دودش برون نرود چون سرد شود خاکستر برون آید
 و در آن آب انداخته تیراب چکانند و بهارند و مقداری محلول ازین انوشانند ازین جمله انواع او در روگ دفع شوند نوع دیگر سیاه کشته و بلبل
 هر یکی کفصه و مس کشته و کنده صفا پاک کرده هر یک چهار حقه بستانند و یک روز باشی زقوم سنجیق کرده غلو لها بندند و در و شیره با نازند و غلو
 مکنند و یک از گول بکاوند به پا چاک شتی کجیت دهند چون سرد شود پیرون کشیده آس کتد و بهارند و روزی محلول آبا روغن ماده گاو
 و بالای آن سنجیق پنج که صیغه نرم با بلبل بقا میخند ازین همه گوله ازینج و در شود و این را یک گویند و الله اعلم بالصواب
 فصل سی و نهم در زحمت آماس که از اینست می سوتد گویند بشتل بر دو قسم است قسم اول در علالات زحمت مذکور بدین
 زحمت مذکور بر دو نوع است یکی داخلی و یکی خارجی اما داخلی چون از خوردن اشیا می ترش یا تیر یا گرم یا برهیم در حالت لایخی که سبب

فصل سی و نهم در زحمت آماس قسم اول در علالات زحمت مذکور

یا بگردن فاقه یا به سبب بسیاری اسهال شده باشد از باد و مست کردن بر خوردن حشرات یا گل یا سبزی یا اشیا می خرد که در آن فصل ستا می گویند
 و از خوردن یکی می اشیا می چون آنرا بچرخند و بفریاد چنانچه خوردن شش بار و غن سمنور و افیون بار و غن کبج و از بوسه زدن از ترک حرکت و از
 سر و نیاوردن لقی و اسهال خلطی را که در شکم جمع شده باشد و از رسیدن زخم در محل خطرناک و از اسقاط حمل و از گردن تی و اسهال رطوبتی
 که میان خون تلخ و بلغم فاسد شده اند و باد نیز فاسد شده آنرا در گمهای گشت و چرم و آوره پیدا شود و آن بر هفت نوع است یکی آنکه از غلبه باد
 بودم آنکه از غلبه تلخ شود آنکه از غلبه بلغم سیاه آنکه از غلبه باد و تلخ شود آنکه از غلبه باد و بلغم ششم آنکه از غلبه تلخ و بلغم هفتم آنکه از غلبه سردی است
 یا خارجی برود نوع سست یکی آنکه از رسیدن کشتی خارجی چیز بر ناک چنانکه بر تیغ و باد شرفی و سردی و شیره بجلا و پیدا آید دوم آنکه از سیاس
 کردن سرناک بید چنانچه عنکبوت و اکیبا و حر با باد و از بول و غنا که آن پیدا آید پس جهت آماس بر این نوع باشد و نشانی که قبل جوش
 پیدا آید آنست که محل دوران آماس ششانی باشد گر آن گردد و تپاک و سوزش دوران پیدا آید آنست که دوران محلی و گمهای آنجا کشیده گردند و
 نشانی مرض مذکور که بعد جوش پیدا آید آنست که محلی که آماس پیدا شده باشد گر آن و باند گردد و گمهای آن محل نیک بود و مویهای آن محل
 رستاده و شون و گوناش تغییر گردد و علامت آماس باوی آنست که پوست محلش لعل و ام یا سیاه و ام و تپاک سخت گردد و آماس گاهی بی علاج
 فرو نشیند باز خود کند و چون یک طرف آماس انگشت بجلالت بطرفی دیگر تفعیل گردد و در محل آماس بی سببی که از گاهی در پدید آید مویهای
 محل که رستاده شوند و آماس مذکور تفعیل یا شد و در روز غلبه کند و در شب غلبه پس کم آفت علامت آماس که از تلخ باشد آنست که محل آماس نرم
 با لوی بد زرد و ام و یا سیاه و ام با درد و سوزش چون محل مذکور را لمس کنند سخت درد کند و در بعضی احوال سرفه و رانی خوبی از اندام و
 تشنگی و سوزش چشمها پیدا آید و علامت آماس تلخی آنست که آماس تفعیل نباشد و رنگ محلش سپید باشد و در بعضی احوال ناز روی طعام و روانی آب
 از بدن نقصان گشتی پیدا آید اگر آماس طرفی دست بجلالت بطرف دیگر بر نیاید و آماس تلخ بر آید و تیغ ببلوغ برگردد و در شب غلبه کند و در روز
 غلبه شش کم گردد و علامت آماس که از باد و تلخ حادث شود آنست که در نشانیهای آماس باوی و آماس تلخی پیدا آید و علامت آماس که از تلخ و سردی
 باشد آنست که در نشانیهای آماس باوی و آماس تلخ و آماس تلخی پیدا آید و علامت اشیا می آماس که از رسیدن اشیا می خارجی چنانچه تیغ
 و تیغ و چوب کشتی و باد سرد و باد دریا و بجلا و و کونچه پیدا آید آنست که آماس روز بروز تنها گردد و یا زیاد شود و تنگی بود و رنگ محلش لعل باشد
 و اگر نشانیهای آماس تلخ سرد و نیز بود و علامت آماس که از گزاشتن گرم زهر ناک بر تن و یا شلپیده شدن آن باندام یا رسیدن بول و
 غنا و سنی آن پیدا آید آنست که آماس نرم تفعیل با درد و تپاک بود و شتاب با تنهایی و زود و در فلد بدانکه اگر سرد و یاد دست آماس پیدا بود
 بدانکه خلط فاسد و مقامی که آنرا آماسی گویند قرار گرفته آماس مذکور پیدا آید آورده دست اگر در تن میانی آماس حادث گردد بدانکه
 خلط فاسد و مقامی که آنرا آماسی گویند قرار گرفته آماس پیدا آورده است و اگر در کم دوران یا در ساق ران و غیر آن آماس پیدا آید بپند
 که خلط فاسد در محلی که آنرا آماسی گویند است قرار یافته آماس را پیدا آورده است اگر تمام اندام آماس پیدا آید بدانکه خلط فاسد و سردی است
 محل مذکور قرار گرفته آماس را پیدا آورده است و بدانکه آماس تن میانی و تمام نمی بدن زیرین یا زیرین و آماسی که در ران مریض او در تشنگی
 و تب و لاغری و ناز روی طعام پیدا آید او است و آماسی که اثر مرضی دیگر نباشد و اگر از پایی شروع و طرفت سز یا دست شدن گیرد چون
 در زبول و او باشد و اگر چنین آماس در محل میان حادث شود خواهد در خواهد زن را بار و زائل نگردد و آثار آن که به پیدا آمدن جهت مذکور
 ممالک اند هفت اند و در وقت تشنگی و تب و اتیسار و ناز روی طعام و لاغری و اندام علم بالاصواب قسم دوم در علاج رحمت مذکور
 باید که برنج واری و سندی و دیو دار و نهیسی و اس هر همه اعتسای بستاند و اس کرده بالای آماس گرم کرده سخت کند ازین آماس باوی
 دفع شود نوع دیگر که در بخیل و ملت و صندل و مانده آن دیگر در و باس کرده بر آماس سخت کند ازین آماس تلخ دفع شود نوع دیگر

در وقت تشنگی و تب و اتیسار و ناز روی طعام و لاغری و اندام علم بالاصواب قسم دوم در علاج رحمت مذکور

چ

بیری و اسپت پنجم و پنجم نسوت لعل و سپید و مید اسنگی هر همه را متساوی گرفته آس کرده بالای آس سخت کفت ازین آس ملخی دفع شود نوع دیگر
ترنج و اونی و دیو دار و سندھی پنجم راسن و ذوب و پنجم ملخی و صندل و بیری و اسکن و حوچ و نسوت لعل و سپید و سپید اسنگی و دیو دار و هلیله
و بندالو و جواسا هر همه را متساوی گرفته با یک آس کرده بر آس سخت کفت ازین آس که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود برای دفع آس
که از سبب غایبی پیدا شود خواه در هر حیوانی باشد یا غیر آن و برای آس که از غلبه خون یا لارد علاجه ای که بر آس دفع آس تلخه از بجا نماند
و غیر علاج برای دفع آس که از رسیدن زهر حیوانی است یا آید در فصل زهر گرفته خواهد شد اگر کتون چن علاج علت مذکور از طب جگروت
گفته می آید است جمع و کد حیرت و پنجم سید الجیر و میل و املی و گنجا و سونا و پاول هر همه را متساوی گرفته و جو کوب کرده بچوشانند و جوش آن را
نخورانند و بدان آس بشویند ازین آس بادی دفع شود نوع دیگر نسوت و گلوی و تر بچله هر همه را متساوی ستده و جو کوب کرده
بچوشانند و جوش مریض را بنوشانند و بالای آن شیر ماده گاو بنوشانند ازین آس که از تلخه باشد دفع گردد نوع دیگر تر بچله ستده با یک
آس کرده مقدار سه درم روزی نه ببول بقدر بخوراند ازین آس که از تلخه باشد دفع شود نوع دیگر هلیله و دیو دار و گنگلی و املتی و دانق و
پلیس را زو پلوی و صندل و دار هله و تراپمان و خنظل هر همه را متساوی گرفته و جو کوب کرده بچوشانند و جوش بار و عن ماده گاو انداخته مریض را
بنوشانند ازین آس که از تلخه باشد دفع گردد و تپ سوختگی و سیرب و سول و تنگی و سنیات و اثر زهر نیز درشود و برای دفع آس تلخه
و شیای سر آس کرده طماکتند و جوش آن آس بشویند و جوش مذکور مریض را بنوشانند و آب سرد نیز بنوشانند نوع دیگر جوش که در صیرت
و سندھی و نسوت و کد و لاله و گلوی و هلیله و دیو دار هر همه را متساوی ستده باشد و گنگلی و گنجا و ببول بقدر بنوشانند ازین آس ملخی دفع گردد
نوع دیگر پلیس و راز و ریگ کجا که کجا که دیرینه باشد و پوست سینه و کتان هر همه را متساوی ستده آس کنند و گرم کرده بالای آن سخت کنند
ازین آس ملخی دفع گردد نوع دیگر زیره و پازرخی و موکته و پلیس دراز و پهلوی و چاب و چتره و سندھی و کشتانی و زرد چوب هر همه را متساوی
آس کنند و بجای بخینه بدارند مقدار سه درم روزی نه مریض را آب بنوشانند ازین آس که از غلبه هر سه خلط باشد اگر چه دیرینه بود دفع گردد
نوع دیگر سندھی و چراتیه هر دو متساوی ستده و آس کرده با آب گرم مریض را روزی نه بخوراند ازین آس که از هر سه خلط باشد دفع گردد
نوع دیگر جوش که در صیرت و زو پلوی و سندھی و گنگلی و گلوی و دیو دار و هلیله هر همه را متساوی ستده و جو کوب کرده بچوشانند جوش مریض را
بنوشانند ازین آس تمام انزال و دم و سرفه و درد پهلوی و شکم و پنه و روگ دفع شود نوع دیگر شیره ادرک با قند کمنه مریض بخوراند و
غذایش شیر و پنجه سوزانند ازین آس هر نوع که باشد دفع گردد نوع دیگر گولجی که جوش که در صیرت و دیو دار و سندھی هر همه را متساوی ستده
ببول بقدر و یا جوش و سول مریض را بنوشانند ازین آس سها دفع شوند نوع دیگر شیره برنگ بیل و حق پلیس دراز و نمک بریا مریض را بنوشانند
ازین آس که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر جوش سندھی و پلیس دراز و نمک بریا مریض را با آب گرم بخوراند پیشتر در سرفه
که تا پانزده روز تا یکماه و پنجم درم زیادت کنت ازین آس هر نوع که باشد و مریض گلو و دهن و سرفه و زکام و دم و نا آرزوی طعام
و نیش تپ کمنه و دیو اسیر سنگر هنی و هر علتی که از بلغم و باد باشد جمله دفع شوند نوع دیگر سحوق استحل کنول بار و عن ماده گاو آمیخته مریض را
روزی نه بنوشانند ازین آس یک غصوی و تمام اندام و سینه دفع شود نوع دیگر تا ملکهاره را با برگ و پنجه و شاخ بسوزند و خاکستر
ببول بقدر مریض را بنوشانند ازین آس هر نوع که باشد دفع گردد نوع دیگر دیو دار و کد حیرت و سندھی هر همه را متساوی ستده با شیر ماده گاو و جو کوب
و شیر مریض را بنوشانند ازین آس هر نوع که باشد دفع گردد نوع دیگر حیرت و سندھی و فلغین و نسوت و دیو دار هر همه را متساوی ستده با آب
آس کنند و با شیر ماده گاو بچوشانند مریض را بنوشانند ازین هر نوع آس سیکه باشد دفع گردد نوع دیگر که در صیرت و دیو دار و هر
پنج نمک و هلیله هر همه را متساوی ستده با آب آس کنند و در روغن ماده گاو اندازند و جوش و سول نیز اندازند و بنوشند چون پنجه شود بدان

و مقداری معلول را روزینه بخورات ازین آماس بکلی دفع گردد این روغن را نیز لوز را که کهرت گویند نوع دیگر در جوش پلین در اول و صیغه دست
و کلهتخی و روغن ماده گاو باندازند و حیق تر از آن است که بصیرت نیز اندازند و بنیزند چون نخته شود نگاه دارند و مقدار می روزینه معلول را بخورانشند
ازین آماس هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر ترکیه و حیره و کشنیز و جوانی و پاز صعی و اجود و سند صعی فلفلیدن الملبیت و بیل و با بجمول جاب
هر سه درم گرفته و جو کوب کرده در یک ادعک آب بچوشانند چون چهارم حصه بماند بجا صیغه لیستانند در یک پرستخه روغن ماده گاو
باندازند و حیق تر از آن داروهای مذکوره نیز باندازند و روغن را بنیزند چون نخته شود بارند و مقدار می معلول را روزینه بخورانشند ازین آماس نوع
که باشد در بواسیر و گوله و سوزاک بول دفع گردند و اگر سنگی افزاید و این روغن را حیره کاه که کهرت گویند نوع دیگر در جوش پلین در اول و صیغه دست
آس کرده در سبب طلا کنند و در آن سبب شیر انداخته خورات سازند و از آن چکانده روغن یک شند و حیق تر از آن حیره و بدو نوع که خورات
کشیده باشند روغن مذکور را بنیزند و نگاه دارند و مقدار می روزینه بخورات ازین آماس هر نوع که باشد در بواسیر و اتیسار و گوله بادی و سیلان
می دفع گردند و اگر سنگی افزاید و این روغن را حیره کاه که کهرت گویند نوع دیگر در جوش و حیق تر از آن روغن ماده گاو بنیزند چون نخته شود بارند مقدار
روزیه معلول را بخورانشند ازین آماس که از غایبه بلغم یا تلخ یا بادی یا هر سه خلط باد و اخلاط باشد دفع شود این روغن را ماناک کهرت
گویند نوع دیگر در جوش و حیق تر از آن ترب خشک که بصیرت و دیودار و لوزان و سند صعی و روغن کهن بنیزند چون نخته شود نگاه دارند و
اندام مریض تا اندازین آماس هر نوع که باشد نماید نوع دیگر چهره و پله و کوه و دیودار و ورنیکا و اگر توج و پتیرج و الایچی و بالاد و حیره
و برنیک و تکر و کتخون و ناگ کیده تالیسته و ناز و کشنیز و بیرون و پلین دراز و اسیر کا و کوه هر چه ازین جمله دست و پا بگیرند و بچوش
از آن روغن کهن بنیزند چون نخته شود نگاه دارند و بر آن ام مریض باندازند ازین آماس بادی دفع شود اگر همین دارو با آب آس کرده بالا
آماس سخت کت نیز همین فائده دهد نوع دیگر جوش که بصیرت و گاموی و دیودار و ورمول یک و صفاک شیره ادرک یک و صفاک صمدیل قند
بستانند و آنرا جلاب کنند و حیق ترکیه و توج و پتیرج و الایچی و جاب که هر یک چهار درم باشند با جلاب بیامینند چون سرد شود بالایک شیر شکر نخته
نگاه دارند و روزینه مقدار می مریض را بخورانشند ازین جمله آماسها و دیودار و ورمول و سرفه و ناز و زوی طعام دفع گردد و زور و سنگی بپذیرد و رنگ
اندام نیک گردد و این را نیز لوز را اولیه گویند نوع دیگر در جوش کهن و صیغه دست یا شیره ماده گاو و مسکه آمیخته بر آماسی که از بلاد رسته باشد سخت
گند دفع شود نوع دیگر گل از زیر درخت بلادر باشد بگلاب کرده سخت کنند ازین آماس که از بلاد رسته باشد دفع گردد اکنون چند دانه
بجمت دفع زحمت مذکور از طب تبسین گفته می آیند بهیم آهن را گرم کرده در بول بقر سرد کنند تا آنکه صاف شود و بعد به بشیره مالند و او را
چند تسقیه دهند و حیق ترکیه و سند صعی فلفلیدن جاب در آن اندازند باشند آمیخته نگاه دارند و مقدار می مریض را روزینه خوردن دهند
ازین جمله آماسها دفع شوند نوع دیگر در جوش و ورمول که یک ادعک باشد بعد به پله انداخته بنیزند چون نخته شود کشیده بارند و در
جوش صمدیل نخته جلاب کنند بعد به پله مذکور در آن اندازند و در پیش آتش نرم کنند تا آنکه غلیظ شود پس سند صعی فلفلیدن و جاب کاه را
یک پل و توج و پتیرج و دانه الایچی هر یک سه درم آس کرده اندازند و بعد سر و شدن نیم بل شمد با آن یار کنند و بدانند و مقدار می مریض را
خوردن دهند ازین جمله آماس دفع گردند این را ورمول هر تنگی گویند فائده بجمت دفع آماس جز آماسی که از پاندرگ شده باشد
مریض لقی و اسهال و فصد و فاقه و حقه که آنرا پناس گویند مفیدست و مریض را جو کهنه و شالی سال یا جوش مول نخته بخورانشند از
خوردن طعام که آنرا از غله مسحوق سازند و از ترشی و نمک و اشپای نگی و گل گوشت جانوران دشتی و خانگی و شیر و روغن کهن و اشپای
و پیغم از خواب کردن در روز اختر از کردن فرمایند و الله اعلم بالصواب فصل چهارم در افزونی خصی که آنرا سندی انده برده گویند
مشتن بر دو قسم است قسم اول در علامات رحمت مذکور بدانند در آمدن خلط فاسد در سینه بر راه رگهای معنی که خصیستین

فصل چهارم در افزونی خصی قسم اول در علامات رحمت مذکور

فصل چهارم در افزونی خصی

میستند از رحمت مذکور پیدا آید و آن برصفت نوع است یکی آنکه از نسا و باد حادث شود و دوم آنکه از نسا و تلخه سوم آنکه از نسا و تلخه چهارم آنکه از نسا و
 خون چرم آنکه از چربی پنجم آنکه از خیس بول ششم آنکه از روده حادث گردد و علامت رحمت مذکور که پیش از همه پیش پیدا آید آنست که مثانه و
 و میور و درون و ضراط بفرغ بیرون نیاید و بر خصیتین آساید شود و علامت رحمت مذکور که از غلبه باد باشد آنست که خصیتین
 مثل مثانه متفخ باشد و چرم خصیتین نه سخت خشک گردد و گاه گاهی بی سبب در آن دروید آید و علامت رحمت مذکور که از غلبه تلخه باشد
 آنست که خصیتین سحر گار خفته باشند و لب سخت بزرگ شوند و پخته گردند و سوزش در آن بود و مریض را تب پیدا آید و علامت رحمت مذکور
 که از غلبه بلغم باشد آنست که خصیتین سرد و گران و چرب و سخت بوند و اندکی در دو خارش گفتند و علامت رحمت مذکور که از غلبه
 خون باشد آنست که خصیتین آبیلهای سیاه و ام حادث گردند و درین نوع علامتهای تلخه نیز باشند و علامت رحمت مذکور که از
 پیه باشد آنست که خصیتین سحر گار ناخفته و نرم باشند و علامتهای نوع بلغمی درین نوع نیز باشند و علامت رحمت مذکور که از خیس بول
 باشد آنست که خصیتین در دو گنزد نرم باشند و در وقت مشی آواز کنند چنانکه مشک که در وی مقداری آب باشد و بجنبانیدن
 آواز کند و علامت رحمت مذکور که از انتقال روده پیدا آید آنست که خصیتین در وقت کتک مثل مثانه متفخ باشند لیکن طویل باشند و چون خصیبه را
 بشپندانند درو باشد آواز کند بالا رود و چون بگذارد باز خصیبه چنانچه بود همچنان بود طریق حدوث این نوع آنست که از خوردن اشیای
 باوانگیزی و غسل کردن در آب سرد و از داشتن بار گران و از گشتی گرفتن باز و آرزو از افتادن از درخت یا از بلندی یا با فاسد شده و
 روده می آید آنرا کشیده در بندگاه ران که قریب خانه است می آید و روده در بندگاه سحر گار نمودار میشود و اگر درین محل بجای با صلاح و تراز
 روده فرود آید در خصیتین آید و نوع مذکور حادث شود این نوع سببی بر آنست که در او است قسم دوم در علاج رحمت مذکور بدینکه
 درین مرض سواری بر اسب و پل مشت و مانند آن و حرکت و فاقه و غذای و پیغم مفرست مریض را از آنها احتراز کردن فرمایند و اگر رحمت مذکور که
 از غلبه باد باشد باید که روغنیکه آنرا بچوش و صحت ترازان بسنوت بخت باشد مریض را بنوشاند و بر آنرا امش طلا کنند و آنگاه مریض کشیده
 و در وی مسهل داده اسهال کنان بده تا یکماه روغن بیدنجیر یا شیتر میخچه بنوشاند پس از آن حفته که آنرا زهرن گویند بچوش صحت ترازان
 و نوع باد اند بکنند و غذای مریض شور بامی گوشت و برنج بخت سازند و باز حفته انبساط بر روغنیکه آنرا بچوش مریض بخت باشد
 بکنند و این علاجهای گفته شد ندوختی بکنند که نوع مذکور خام باشد و اگر بختگی در آید و در او با نیکه بدان بختگی حاصل شود و بر خصیتین سخت گردند
 چون بخت شود و ز یک میان و در خصیبه است شگاف کنند تا ریم و زرد آب آنچ در آن مجتمع شده باشد بدون آید و آنگاه دارو با نیکه از آن شگاف
 فراهم شود و در کار بندند اگر رحمت مذکور که از غلبه تلخه باشد چون بخت نشسته باشد باید که علاجهای دارو با نیکه برای دفع تب کرنته و فصلش
 خواهد آمد بکار بندند و چون بخت شده باشد باید که شگاف کرده آنچ از ریم و جز آن باشد بیرون آرند و روغن و شهد و شگاف طلا کنند
 تا آنکه صاف شود و بی روغن که از آن محل جراحت پالایش یافته فراجم شود و در شگاف مذکور طلا کرده فراجم گردانند و اگر رحمت مذکور از
 غلبه خون باشد باید که خصیتین و بلوچه سخت کرده خون بکشایند و در وی اسهال را با شکر و شکله میخچه بخوراند تا اسهال شود و علامت
 که برای دفع تب کرنته خواهد آمد بجهت دفع این نوع نیز بکار بندند لیکن علاجهای بجهت دفع کرنته خام گفته خواهد شد بجهت دفع این نوع
 چون خام باشد بکار بندند و علاجهای بجهت دفع تب کرنته گفته خواهد شد بجهت دفع این نوع چون بخت شود بکار بندند اگر رحمت مذکور
 از غلبه بلغم باشد باید که علاجهای مریض بلغم با بول ماده گا و آس کرده خصیتین سخت کنند و بیاچوش دارو بلند با بول ماده گا و آمیخته مریض را
 بنوشاند و علاجهای که بجهت دفع کرنته بلغمی خواهد آمد برای دفع این نوع بکار بندند تا آنکه بجهت کرنته بلغمی مذکور را دست مایند
 نرم گردانند و درین نوع این علاج کنند چون این نوع بخت کرد و باید که شگاف کرده ریم و جز آن بیرون آرند و روغن کفشدکمه آن را

در علاج رحمت مذکور

بمحمق تر جای با دور و انگیزه و جقون بکنه باشد بر محل شکاف طلا کنت تا آنکه مان شود بی دروغی طلا کنت که بدان بالاسن یافته بر کرد
 اگر زحمت مذکور از چربی باشد باید که معتین اسید کنند و داروهای سرد کون دروهای آسان بول بفر کرده بران سخت گنت و چون این نوع
 چخته کرد باید که خصیتین ایجا تمه ابریشی بنندند و مریض استظهار دهند و با آلت شکاف کنت که آنرا برده نیز نماند شکاف کنت و چربی و
 آنچه دران باشد بیرون آرند لیکن چنان شکاف کنند در زیر که میان خصیتین است و بی شکاف نگردد بی و بحق کسب نمک سنگ بر شکاف
 سخت کرده بی بندند و چون محل شکاف صاف شود آنگاه روشن کنی که آنرا بر نریخ و نمک سنگ و با دور چخته باشد بران طلا کنت تا فرام
 شود و اگر زحمت مذکور از جیس بول حادث شده باشد باید که خصیتین اسید کنند و بجا میچید و فرود خصیہ راست و چپ در خصیتین بالقی
 که آنرا برابری بکنند گویند و در شکاف یکسرا شوره در آورند و در خصیتین بالقی بگیند بقوت نفس بول کشید و دور کنند بی در و نمک
 از ان شکاف صاف کرد و سخت کرد و خصیتین بی بندنا چنانکه خصیتین سخت فرو بندند و به شلیب کرده اند و اگر بدان نوع مذکور شروع شد
 است بول بالای خصیہ بر آمد است و لیکن درون در نیامده است و برای دفع آن علایم ایجا کجبت دفع نوع بادی گفته شد و اندک بار بند
 و داغ بر شکل ماه نو بدیند و اگر زحمت مذکور از زوده حادث شود بیچند که خصیہ راست بزرگ شده است یا خصیہ چپ اگر خصیہ راست
 بزرگ شده باشد باید که در بنا گوش چپ محل خطرناک گذشته گ بشناسند و نیز درین نوع اگر خصیہ است بزرگ شود باید که سیانه انگشت زازان است
 چپ جرم را بریده داغ کنت اگر خصیہ چپ بزرگ شود باید که در میان زانگشت از ان دست راست جرم را بریده داغ کنت و بجهت دفع نوع بطنی
 بادی هم برین طریق داغ کنت لیکن اینجا بی بریدن جرم داغ باید کرد اکنون چند علاج بجهت دفع زحمت مذکور از طب بکوت گفته می آید
 باید که مریض اگر کل باروغن بیدانجیر یا بول بقرا میخته روزینه بنوشانند ازین زحمت مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر
 مریض ازوغن زازان بنوشانند و بدان ناس دهند و حقه هم بکنند ازین نیز نوع بادی دفع شود نوع دیگر صندل و صلتی و نیل و زعفران
 اسیر و بجا جھول را با شیر ماده گاو آس کنند و بر خصیتین سخت کنند ازین زحمت مذکور که از تلخه باشد دفع کرد و سوزش و آسان و در کله
 در نوع مذکور باشد مانند نوع دیگر پوست درخت بر زازان و پاکر و گز و سنبل بار یک آس کرده باروغن ماده گاو میخته بالای خصیہ بکنند
 ازین نوع که از تلخه باشد دفع شود نوع دیگر اسنا و صلتی و گلوی و بیخ بیدانجیر و کهنه تی و خار نسک جو کوب کرده بنوشانند و جوش بگیرند و دروغن
 بیدانجیر دران انداخته مریض را بنوشانند ازین نوع که آنرا انتر برده گویند دفع کرد و نوع دیگر روغن بیدانجیر که آنرا بکوش و بحق بر بار تلخه
 باشند با شیر ماده گاو میخته مریض را بنوشانند آنرا انتر برده گویند تلخه شکم و در آن دفع کرد اکنون چند علاج زحمت مذکور از طب
 چنان گفته می آید جوش بر باراد شیر ماده گاو انداخته بپزند و بلیله که آنرا درون روغن بیدانجیر بریان کرده باشند و بحق بر بار شیر آمیخته
 مریض بنوشانند ازین نوع بادی که با دور باشد فی الحال دفع کرد و نوع دیگر پوست خج بیدانجیر و راسن و دیودار چهار با شیر ماده گاو
 آس کنند و گرم کرده بالای خصیہ تا هفت روز سخت کنند ازین نوع بادی که با دور بود دفع کرد و نوع دیگر تخم و شنه آس کرده بالا
 خصیہ سخت کنند ازین نوع بطنی دفع کرد و نوع دیگر ناز و گرم و کوه و دیودار و سنبل با سر که بندی یا در بول ماده گاو بار یک آس کنند و
 گرم کرده بالای خصیہ سخت کنند ازین نوع بطنی دفع کرد و نوع دیگر بلیله را با بول ماده گاو انداخته بنوشانند و آس کرده با بحق نمک سنگ میخته
 بارند و بوقت فجر روزینه بخورند ازین نوع بادی و بطنی هر دو دفع شوند نوع دیگر روغن گاو و نمک سنگ را درند سی اندازند و با گل
 آنرا مالش دهند و در آفتاب بدانند تا آنکه سیاه شود بی به آنرا بر خصیتین سخت کنند ازین مرض مذکور دفع کرد و نوع دیگر سولف و
 گلوی و دیودار و صندل و زرد چوب و ار بله و پر و زبیره و تخم و تر چینه و گل زعفران و گوگل و تخم و جھو و کوه و تخم و والچی و راسن و سنبل
 چتر و برنگ کنت و چتر یا بکلی و نمک سنگ تا گرد او تیس که هر یک سه درم شده بار یک با آب آس کرده در یک چتر روغن ماده گاو و با اندازند

بکنت

بجوش باشد سندھی بیدار بیدار بزرگ نم و کسائی وسیه که سر یک بوزن و غن مذکور برابر باشد نیز اندازند و نیزند چون بخته شوند نگاه دارند و مقدار بر قدر
 زور و قوت گرسنگی مرض روزینه بخوراند ازین زیادتی خصیه که از باد و بلغم یا تلخی یا سستی یا از پیه یا از حبس بول بود دفع گردد و زحمات
 بکوبیده و پیلپای نیز دفع گردند این و غن را شست بچسبک گهرت گویند نوع دیگر پوست بچ بیدار بیدار و سندھی و بیخ بیل و جویدیک
 و صک بستانند جمله او کوب کرده در آب که چهار چند آن باشد بچوشانند چون یکصد باشد سسته در یک پر سخته روغن بیدار بیدار اندازند و
 بمقدار جوش شیر ماده گانیزانند و چهار پیل ادرک با سندھی سته پل با آب آس کرده نیز اندازند و نیزند چون بخته شوند نگاه دارند و قدر و قوت
 و زور و گرسنگی مرضی او یافته مقدار روزینه بخوراند و بلغم شستن روغن مذکور بر بخته را با شیر یا ده گاو و بخوراند ازین انتر برده دفع گردد
 این روغن را آن عصر پشست تبل گویند فصل حمل و یکم در شکر که آنرا به گویند مثل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکور
 بدانکه زحمت مذکور در دم خوردن از غلبه و سستی و اجکتی و سستی که خاطر فاسد و ریزندگاه در راستای چاگری پیدا آرد که آنرا بهندی
 بر دو قسم گویند علامت آنست که مرضی را پستی بر آید و در حمل حدیث زحمت مذکور در دو سوزش پیدا آید قسم دوم در علامت زحمت
 مذکور بدانکه بخت بیدار که آنرا در روغن بیدار بیدار بر بیان کرده باشند با سنج بیل و راز و نمک سنگ یا کرده بالای شکر سخت کنند مرضی فی الحقیقه
 صحت یابد نوع دیگر آرد گندم و گندم یعنی صمغ و زخمت شالی را با شیر پیش آس کنند و گرم کرده بالای شکر سخت کنند ازین مرض
 صحت یابد نوع دیگر از غسیاه رانی کنند و شکش پاره کرده و آلالش کشیده فی الحال بشکنج به بندند میان دو طاس در دفع گردد نوع دیگر
 پارسی و سندھی و فلفل و چتره و بیخ و بیل و اجود و پهلوی زرد و چوب و داربلد و کجیل و چاب و تیج و تیج و الاچی و کنگلی و آنکه در آنرا
 بر بیان کرده باشند و اندر جوهر سنج نمک را مساوی سته بار یک آس کنند و بارند و مقدار روزینه با آب گرم مرین انجور اندازند
 ازین آس خایه که از فساد و باد باشد شکج و گوله و جمله علامتهای شکمی الحال دفع گردند نوع دیگر بیل و کجیل و چتره و چتره و چتره و چتره
 و نسوت و بر دو کسب خرد و بزرگ و سندی و باد و پیل و راز و پهلوی و سنج نمک و جوهر کفار و اجود هر سه مساوی سته آس کرده
 بارند و قدری با آب گرم یا با سرکه هندی روزینه معلول را بخوراند ازین شکج دفع گردند این را پیلو او چورن گویند نوع دیگر کنگ
 و کجیل و کونجه و سولف و انجیر و تیج و اسیر و مملی و بچکارنگی و دیو داره و سندھی کاجیل و بچکارمول و سید و چاب و چتره و کچور و بنگ پنیس
 و نسوت و رزینک و تیل و سرسبون و بیل و اجود و پهلوی در از و دانق و راسن جمله را مساوی گرفته با آب آس کرده در روغن بیدار بیدار
 اندازند و جوش این دارو با باندازند و روغن را نیزند چون بخته شوند نگاه دارند مقدار روزینه مرضی را بنوشانند و بالای شکر سخت کنند
 ازین زحمت مذکور که از غلبه باد و بلغم و اداورت و کوله و کوله و بولواسیر و پیه و اور سخته و اناه و سیلیان می و سنگ مثانه دفع شود این و غن
 بر پشست سنب اوتیل گویند نوع دیگر سندھی و فلفلین و تر بچله و موخته و چتره و تیج و تیج و الاچی و فلفل و پهلوی و پهلوی و پهلوی
 و کباب و بچکارمول و کونجه و چاب و زرد چوب و داربلد و زیره و پنیس جوارن و نمک بریا و نمک سونچل و جوهر کفار کجیل و زیره و بزرگ
 جمله را مساوی گرفته مسحوق سازند و مقدار وزن جای دارو با گوگل مذکور بر بیانند و غلوه کرده بارند و مقدار سه درم روزینه بخورند
 یا شست بخوراند ازین جمله انواع اند برده و الوپارت و اداورت و کرم و تب ناخه و آسید دیو و پری و اناه و اناه و جمله انواع سبب
 و بولواسیر آس و سه و سیلیان می و باد و پرقان و پنژ و گ و آله و باچی و دیگر امراض دفع گردند این معجون را دو استیک گویند
 و الله اعلم بالصواب فصل حمل و دوم در زحمت کلهکندگی و کلهکندگی و کلهکندگی و کلهکندگی و کلهکندگی و کلهکندگی و کلهکندگی و کلهکندگی
 علامات زحمت مذکور بدانکه چون باد و بلغم فاسد و چربی زشت در گمای که آنرا مستیان گویند در آید که به شکل بخت
 پیدا آید آنرا بهندی کلهکندگی گویند و آن بر سه نوع است یکی از غلبه باد باشد دوم از بلغم سوم از فساد چربی بود و علامت زحمت مذکور

بجوش باشد سندھی بیدار بیدار بزرگ نم و کسائی وسیه که سر یک بوزن و غن مذکور برابر باشد نیز اندازند و نیزند چون بخته شوند نگاه دارند و مقدار بر قدر
 زور و قوت گرسنگی مرض روزینه بخوراند ازین زیادتی خصیه که از باد و بلغم یا تلخی یا سستی یا از پیه یا از حبس بول بود دفع گردد و زحمات
 بکوبیده و پیلپای نیز دفع گردند این و غن را شست بچسبک گهرت گویند نوع دیگر پوست بچ بیدار بیدار و سندھی و بیخ بیل و جویدیک
 و صک بستانند جمله او کوب کرده در آب که چهار چند آن باشد بچوشانند چون یکصد باشد سسته در یک پر سخته روغن بیدار بیدار اندازند و
 بمقدار جوش شیر ماده گانیزانند و چهار پیل ادرک با سندھی سته پل با آب آس کرده نیز اندازند و نیزند چون بخته شوند نگاه دارند و قدر و قوت
 و زور و گرسنگی مرضی او یافته مقدار روزینه بخوراند و بلغم شستن روغن مذکور بر بخته را با شیر یا ده گاو و بخوراند ازین انتر برده دفع گردد
 این روغن را آن عصر پشست تبل گویند فصل حمل و یکم در شکر که آنرا به گویند مثل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکور
 بدانکه زحمت مذکور در دم خوردن از غلبه و سستی و اجکتی و سستی که خاطر فاسد و ریزندگاه در راستای چاگری پیدا آرد که آنرا بهندی
 بر دو قسم گویند علامت آنست که مرضی را پستی بر آید و در حمل حدیث زحمت مذکور در دو سوزش پیدا آید قسم دوم در علامت زحمت
 مذکور بدانکه بخت بیدار که آنرا در روغن بیدار بیدار بر بیان کرده باشند با سنج بیل و راز و نمک سنگ یا کرده بالای شکر سخت کنند مرضی فی الحقیقه
 صحت یابد نوع دیگر آرد گندم و گندم یعنی صمغ و زخمت شالی را با شیر پیش آس کنند و گرم کرده بالای شکر سخت کنند ازین مرض
 صحت یابد نوع دیگر از غسیاه رانی کنند و شکش پاره کرده و آلالش کشیده فی الحال بشکنج به بندند میان دو طاس در دفع گردد نوع دیگر
 پارسی و سندھی و فلفل و چتره و بیخ و بیل و اجود و پهلوی زرد و چوب و داربلد و کجیل و چاب و تیج و تیج و الاچی و کنگلی و آنکه در آنرا
 بر بیان کرده باشند و اندر جوهر سنج نمک را مساوی سته بار یک آس کنند و بارند و مقدار روزینه با آب گرم مرین انجور اندازند
 ازین آس خایه که از فساد و باد باشد شکج و گوله و جمله علامتهای شکمی الحال دفع گردند نوع دیگر بیل و کجیل و چتره و چتره و چتره و چتره
 و نسوت و بر دو کسب خرد و بزرگ و سندی و باد و پیل و راز و پهلوی و سنج نمک و جوهر کفار و اجود هر سه مساوی سته آس کرده
 بارند و قدری با آب گرم یا با سرکه هندی روزینه معلول را بخوراند ازین شکج دفع گردند این را پیلو او چورن گویند نوع دیگر کنگ
 و کجیل و کونجه و سولف و انجیر و تیج و اسیر و مملی و بچکارنگی و دیو داره و سندھی کاجیل و بچکارمول و سید و چاب و چتره و کچور و بنگ پنیس
 و نسوت و رزینک و تیل و سرسبون و بیل و اجود و پهلوی در از و دانق و راسن جمله را مساوی گرفته با آب آس کرده در روغن بیدار بیدار
 اندازند و جوش این دارو با باندازند و روغن را نیزند چون بخته شوند نگاه دارند مقدار روزینه مرضی را بنوشانند و بالای شکر سخت کنند
 ازین زحمت مذکور که از غلبه باد و بلغم و اداورت و کوله و کوله و بولواسیر و پیه و اور سخته و اناه و سیلیان می و سنگ مثانه دفع شود این و غن
 بر پشست سنب اوتیل گویند نوع دیگر سندھی و فلفلین و تر بچله و موخته و چتره و تیج و تیج و الاچی و فلفل و پهلوی و پهلوی و پهلوی
 و کباب و بچکارمول و کونجه و چاب و زرد چوب و داربلد و زیره و پنیس جوارن و نمک بریا و نمک سونچل و جوهر کفار کجیل و زیره و بزرگ
 جمله را مساوی گرفته مسحوق سازند و مقدار وزن جای دارو با گوگل مذکور بر بیانند و غلوه کرده بارند و مقدار سه درم روزینه بخورند
 یا شست بخوراند ازین جمله انواع اند برده و الوپارت و اداورت و کرم و تب ناخه و آسید دیو و پری و اناه و اناه و جمله انواع سبب
 و بولواسیر آس و سه و سیلیان می و باد و پرقان و پنژ و گ و آله و باچی و دیگر امراض دفع گردند این معجون را دو استیک گویند
 و الله اعلم بالصواب فصل حمل و دوم در زحمت کلهکندگی و کلهکندگی و کلهکندگی و کلهکندگی و کلهکندگی و کلهکندگی و کلهکندگی و کلهکندگی
 علامات زحمت مذکور بدانکه چون باد و بلغم فاسد و چربی زشت در گمای که آنرا مستیان گویند در آید که به شکل بخت
 پیدا آید آنرا بهندی کلهکندگی گویند و آن بر سه نوع است یکی از غلبه باد باشد دوم از بلغم سوم از فساد چربی بود و علامت زحمت مذکور

نیز باشد و طریق حدوث این نوع آنست که خانای غلبه کرده خون را فاسد میگردانند و در کتب طب ساخته نوع مذکور را با آب آرد این نوع لاد است و آنکه از
 فساد گوشت بود و علامتش آنست که چرب بود و در دکن رنگ آن همچون رنگ ساسان نام باشد و سخت همچو سنگ غیر منقل بود و نمونه نگردد و طریق حدوث
 این نوع آنست که از زردن بمشست یا نجشست یا به سنگ مات آن گوشت فاسد میشود و از آن این نوع پیدا آید و اکثر اوقات این نوع کسانی را حاد است و میشود
 که گوشت ایشان بر سبب فساد و خلطی شش از حد و منش فساد یافته میباشد و کسانی را حاد است شود که تمام گوشت را بخورند و این نوع نیز لاد است
 و چهار نوع دیگر و اینها نیز اندک لیکن چون در محل خطرناک باشد و یا چکان بونا و یا مستقر و غیر منقل باشد و یا آنکه در بینی و یا در دهن و یا در گوش باشد
 لاد و بوند و اگر بالای حرفی از دیگران بر چوب آید و آنگاه آنرا اوده آید گویند و اگر در اورد خردید یا آید و شخصی حادث گردند خواه بنوعی
 آنگاه آنرا در آب گویند و این هر دو لاد اند و در علاج زحمت مذکور علاج کلنگه اگر این مرض از غلبه باد باشد باید که با آب
 و زعفران و اندک باری سیب کنت که بیان آن فصل سبب خواهد آمد بکار بندد و در آب نیکه نافع باد آنرا آس کرده و گرم ساخته بخشی از آن نوع
 مذکور سخته کنند و بعد از سرد کردن دیگر بخش گرم باشد سخت کنند و یا آنکه چینی سید گوشت بز که آنرا آس کرده و باروغن کبی آنچینه باشند
 کنت بیه شکاف کرده آنچه در نوع مذکور از آلاش با شپسید بیرون آرند آنگاه بدار و یا نیکه از آن چینی فراهم شود سخت کرده و گرم کردند
 نوع دیگر سنی و کتان و زرب پوسست بجهت گرم چارولی و کبج هر سه اتساوی گرفته و بار یک آس کرده و گرم کرده با اسخت کنند و نوع مذکور میشود
 و اگر این مرض از غلبه بلغم باشد باید که در آب نیکه دفع بلغم باشد و یا نیکه کنت و یا نیکه کنت بجز از آن شکاف کرده آنچه آلاش را در آن باشد
 شپسید بیرون آرند آنگاه در زینه سبری و آس گلویی و کار اسکنی و کوه و سولف منجینی نیزه که هر سه اتساوی باشند با تیراب پلاس کنند و
 گرم کرده سخت کنند و در آب های پسیا و کرب و غن کبی نیزه و حقیق هر سه منک لان انداخته مقدار سی محلول را در زینه نوشانات به شود و محلول آنی کنند
 و از سندی قریب آس بدین رود و در آب نیکه مزمل بنوعی بنوشانات در آنکه این نوع تاثیر دهد و در پیش این نوع بادی و غمی را جوش سنگ و جو
 کنند و شش و سنی و غن و غن و کرب و پاپول و نم و بول بقومف است و چون این دو نوع گاهی نخته گردن باید که علامتها نیکه در دفع چینی نیکه اند
 بکار بندد و اگر این مرض از فساد چربی باشد باید که در مغز را چرب گردانید و نسوت و زقوم و ریم آهن و در اندک در سنی
 که هر سه اتساوی باشند آس کنند و گرم کرده بر محل مرض سخت کنند و سار و خنی از درختان سار و آب چنانچه بچسبند و شش است
 و آس کرده با بول بقومف بنوشانند و اگر نتوانند که از این علاجهای نوع مذکور فراهم نمیشود باید که طبیب با ذوق آنرا شکاف کرده آنچه چربی در آن
 و ران باشد کشتیه دور کنند و محل شکاف بدوند و بر آن دار و سخت کرده به گردانند و یا آنکه روغن ستور و چربی و مغز استخوان بشهره ایجا کرده
 گرم کنند و بر آن نوع مذکور را بسوزند و این از آن است و روغن بر آن طلا کنند و یا کسبیس طوطیای سبز و کورچه را آس کرده بر آن کنند و برای بعضی
 این نوع جوش تر بچله و غله جو نافع است اکنون چند علاج بجهت دفع زحمت مذکور از طب چنتا من گفته می آید آنچه در سبب است که هر دو اتساوی
 باشند با داروهای معمول با آب آس کرده و گرم گردانید و بر در مرض مذکور سخت کنند از این نوع بادی زائل گردد نوع دیگر دیوار و قمل
 سرد و اتساوی گرفته با آب آس کنند و گرم کرده بر مرض مذکور سخت کنند از این نوع بلغمی زائل گردد نوع دیگر آنچه در سبب است که هر سه
 اتساوی گرفته و سوخته خاکستر کنند و آنرا با بول بقومف نیکه و گرم کرده بر مرض مذکور طلا کنند از این نوع بلغمی زائل گردد نوع دیگر شش منجینی
 و تخم سبزه و کتان خود تخم ترب هر سه اتساوی گرفته با روغن ترش آس کنند و گرم کرده بر مرض مذکور سخت کنند از این مرض کلنگه بر نوع مذکور
 کلنگه یا لاد که خشی دفع شوند نوع دیگر سرد و خوک را بسوزند و خاکستر کنند و آنرا با روغن تلخ آنچینه بر مرض مذکور طلا کنند از این کلنگه نوع
 که باشد اگر چه کمنه بود دفع گردد نوع دیگر با شیشه زرد بکنند سحیح نمک سنگ و نمک بر یا میا میزند و آنرا در بینی مرضی بکشانند از این زحمت
 کلنگه بر نوع مذکور دفع شود نوع دیگر برگ و بیخ تخمکن با غساله برنج آس کنند و بر مرض سخت کنند از این کلنگه هر نوع که باشد دفع شود

بدره فصل دوم در علاج زحمت مذکور

نوع دیگر پنج اسپند سید اس کنند و وقت صبح باروغن گاو مریض را بنوشانند و بیشتر و برنج نخته یک وقت بخوراند ازین مرض مذکور هر نوع که باشد
 دفع شود نوع دیگر بول گاومیش راوند کنند و خمیر ریم آهن که گند باشد در آن تا یک ماه انداخته بدارند بعد درین آوند مهر کرده و در دیگر آن
 نشانده تا آن زمان زیرش آتش کنند که بول سوخته شود آنگاه بجزر و شدن ریم آهن مذکور را اس کرده بدارند بعد درین آوند مهر کرده و در دیگر آن
 نشانده بدارند و مقداری مریض آروزیه باشد خوردن بهند صحت یابد نوع دیگر برنگه جو که گار تاج و نمک سنگت را سنجیده و دست صغی و غلیظین بود
 هر سه متساوی گرفته با آب آس کنند و در روغن تلخ بانازند و چهار چند از روغن مذکور شیر کدوی تلخ نیز اندازند و روغن این چند چون پخته شود
 بدارند و مقداری از آن در میان بنی مریض بچکانند ازین رحمت ککند اگر چه بسیار بازور باشد دفع شود و این روغن را بر شکر کدوین
 نوع دیگر کدوی تلخ که نخته باشد سوخا کرده در آن شراب یا آب اندازند و تا هفت روز بدارند بعد بمقدار روز مقدار از آن معلول آروزیه
 بنوشانند و غذای که مفید باشد بخوراند ازین رحمت ککند دفع شود زیر زبان و واژه رگ انداخته آن دورگ سیاه هستت باید که از آب لیمو که
 پتایدست بردارند و با لیمو که مسامی بر دیرت است با همسنگ بر بند تا خون بیرون آید آنگاه قن را با درک آمیخته بر شکر گان سخت کنند و مریض را
 غذای آبگندی ندهند و جوش گلگنجی دیگر غذا که نافع باشد خوردن بفرماید نوع دیگر میان رگسای کردن که از این گونید و میان رگ
 سه رگ انداخته سبب از االت این مرض می برند باید که رگسای مذکور را بر آید خون برون آرند و با علاج جراحت را فراموش نکنند
 نوع دیگر هر چه نکه را آروزیه یا غساله برنج آس کرده تا یک ماه مریض بنوشانند ازین رحمت ککند دفع گردد نوع دیگر گیسو سنج و گوی
 و تر چله و چیره و دیو دار و پاپیل دراز هر سه متساوی گرفته با آب آس کنند و در روغن اندازند و شیر کدوین نیز اندازند و روغن این چند چون پخته شود
 مقاری معلول آروزیه شده آمیخته بنوشانند و این روغن بر مرض مذکور نیز طلا کنند مرض مذکور دفع گردد علاج کدوین با لیمو که شکر و برگ
 و خاکستر طلا در هر سه را با بول بز آس کرده بالای مرض طلا کنند مریض راحت شود نوع دیگر خوب درخت سبیل و انجیر و دندان ماده گاو
 سته و لبوزند و خاکستر آنرا با چربی خوک آمیخته بر مرض طلا کنند صحت شود نوع دیگر پوست بچکنک بر غساله برنج آس کنند و از آن
 نان ساخته در روغن ماده گاو یا در روغن کجند بنزد و معلول را آروزیه بخوراند صحت شود نوع دیگر شیر کدوی سندی آروزیه مقدار است
 و چهار درم مریض بنوشانند ازین ایچی و گندمالا و میرقان دفع شود هر نوع که باشد نوع دیگر پنج برن چوکوب کرده بچشانند و جوش را
 باشد آمیخته مریض انجور آنرا ازین گندمالا اگر چه دیرینه باشد فی الحال برود نوع دیگر پوست کچنال تر چله را گرفته و چوکوب کرده بچشانند
 و سحیح پس از آن با آن یا کرده مریض بنوشانند و غله چو و سنگ بخوراند ازین گندمالا و ککند ایچی هر نوع که باشد دفع گردد نوع دیگر
 سحیح ترازان و اردوهای پلید کن در روغن شرف بانازند و چهار چند از روغن شیر کدوی تلخ نیز اندازند و روغن این چند چون پخته شود بدارند
 و مقداری از آن در بنی مریض بچکانند و بر علت طلا کنند ازین ککند اگر چه دیرینه و سخت باشد دفع گردد نوع دیگر سحیح ترازان و پلید
 اگر چو و گوی در روغن کجند بانازند و روغن این چند چون پخته شود بدارند و زور و گرسنگی مریض دیده مقدار از روزیه بنوشانند رحمت مذکور
 دفع گردد و این روغن چیترا و پیل گویند نوع دیگر گری و کدو و دانق هر دو متساوی گرفته با آب آس کرده در روغن اندازند و شیر کدوی
 نیز اندازند و روغن این چند چون پخته شود مقدار از روزیه معلول را بنوشانند و پیش بچکانند و بر محل مرض طلا کنند صحت حاصل یابد نوع دیگر
 اجود و سبب و رونما و زرد چوب و داربلد و جو که گار و ساجی و چیره و زنج و سنبل ادرک و اگر سندی و برگ قیر و منخل هر یک شش م گرفته و با
 آب آس کرده در یک سخته روغن تلخ اندازند و هشتت چن از روغن بول بز نیز اندازند و شیر زقوم و آگ هر یک بمقدار وزن روغن باشد
 هم بانازند و روغن این چند چون پخته شود بدارند و روغن معلول بچکانند ازین گندمالا و ایچی خام باشد خواه نخته خواه گند و خواه نوبه و میان
 هفت روز دفع شود و این روغن را هم اجود و پیل گویند نوع دیگر پیل و جبهه را پنج و برگ و تخم گرفته با آب آس کرده در روغن

Handwritten marginal notes on the right side of the page.

سخت گشت صورت شود و بی اختیار آب آید از دهان کرده باشد آنچه بر محل مرض سخت گشت صورت شود و اگر این نوع نخته کرد و باید که گمان کرده ریم بیرون بکشد و بید
بجوش پوست درختانی که بی گل بار که در جراحت را بشویند آنگاه بجز و مسامی آس کرده بر محل مرض سخت گشت تا آنکه جراحت صاف شود و بعد از آن
روغن گاو که آنرا کاکولیا گویند نپیده باشد بالای جراحت طلا کنند بر موضع سخت یا بدو اگر مرض مذکور از بلغم باشد باید که زور معلول در یافتن واسطه
کنند و در روش را صاف گردانیده آنگاه محل مرض آسید کنند به نراگشت یا به سنگ یا به نی نیز و باید نرم گردانند بعد پوست درخت کشتانی بزرگ و
کرواله و حبه پوست درخت کبک و بنهات جمله را آس کرده بر محل مرض سخت گشت بر موضع سخت شود نوع دیگر بار بندل و اگر بجای رنگی و کبک و بدعای پهل
جمله بار یک آس کرده و گرم ساخته بر محل مرض سخت گشت بر موضع سخت شود و اگر علت مذکور بر محل خطرناک نباشد و ازین دارو به نماند و
خام باشد شگاف کنند تا آنچه در آلالیش باشد بیرون آید بعد دارو باینکه محبت فراموش شدن سد یوبرن که نیمی از زخم است استعمال کرده میشوند
و بکار بندند و اگر مرض مذکور نخته کرده آنرا نیز شگاف کنند به سحر ازیم و خزان در آن باشد بیرون آرند بجز و بجوش درختانی که بی گل بار که بید باشند
بار و باینکه بدن شگاف کرده میشوند و در آن شهر و روغن ستوران را نخته شگاف را صاف کنند چون شگاف صاف شود بجهت بزرنگ و پارصی و
زرد چوب و روغن نپیده بر شگاف طلا کنند ازین شگاف به کرده و اگر مرض مذکور از جربی باشد باید که گچی مسحق را بالای جامه فراز کنند و جامه را
و تو سازند چنانکه گچی مسحق میان هر دو جامه باشد آنگاه آنرا بر محل مرض نهند و به لک که آنرا بطرف چوب چغشاشانیده در روش ساخته باشند
یا بابت آهن سید کنند نیکو شود و اگر طیب حاذق محل مرض را شگاف کرده ریم بیرون کشیده و داغ دهن نیز نیکو شود و اگر ازین نوع نخته شود
آنگاه شگاف کرده ریم بیرون بکشد و به بول ماده گاو بشویند و روغن کبک و در دایم سحر چاک و در زنج و نمک سنگ آس کنند و با شکر و روغن گاو
مخلوط ساخته بر شگاف سخت کنند تا آنکه صاف شود بعد از آن روغن کبک که آنرا بسحق تر سرد و کبک و حبه پوست فی نیزه و به نکت و بول ماده گاو
نخته باشد بر محل شگاف طلا کنند ازین نوع مذکور زائل کرده نوع دیگر خاکستر زهره و ترب خشک بر محل مرض سخت گشت ازین کر نته هر نوع که باشند
دارند نغمی بود و رفع گردد و اگر زحمیت مذکور از مساد گمان باشد باید که روغن کبک آنرا بچرخ او تمل گویند و ذکر این که در فصل باد که شسته است
مرض را بنوشانند و بار و باینکه دفع باد انداخته کنند و حقه نیز بکنند و گیش نیز بکشایند نوع دیگر دانتن و خیره و شیر قوم و آگ و مغز باد
و کسبیس هر همه متساوی شده و بار یک آس کرده بر محل مرض سخت گشت اگر مرض مذکور بچوسنگ باشد بر شود و بسحق تر از آن سینه صافی و بزرنگ
در مصلتی و دیو دار و نمک سنگ و روغن کبک نیز بر محل مرض طلا کنند و در بینی مرض بچکانند ازین کر نته و در پد و اچمی و گشت مال دفع شود و علاج این
اگر این مرض از غلبه باد باشد باید که تخم زرد و تخم کرمی و مغز جوز هندی و چاروفنی و تخم سیدانخیر را مسحق ساخته و با شیور و روغن گاو که در
و روغن کبک آمیخته و گرم گردانند و بار و باینکه فرمل باد باشد با سی سید بکنند و اسیرا سوخون از محل مرض بکشایند و مغز تخم
باید آس کنند و باشد آنچه و گرم کرده محل مرض سخت گشت مرض مذکور برود و اگر مرض مذکور از غلبه تلخ باشد باید که محل مرض را بار یک سوه
و جز آن که شش در آستانه باشد بجز آسید و آلالیش را شلید به بدن کنند و کرداله و سهوڑه و گلوی و بدعای آس کرده بر محل مرض سخت گشت
و روغن ماده گاو که آنرا بسحق تر از آن مصلتی نخته باشند با جوش نسوت و آند و اسپن یا یا شیره انگور یا با جوش متبلا آمیخته مرض را بنوشانند
نافع آید و اگر زحمیت مذکور از غلبه بلغم باشد باید که در روغن روغن را بلقی و اسهال صاف گردانند بعد از آن محل مرض سخت گشت و خون بکشایند
و در روغن کبک و اسهال رندا آس کرده و گرم گردانند و بر محل مرض سخت گشت یا با نوع دیگر یا با نوع کبک و بویخچال کبک و بویخچال فاخته و نسل و شوره
و کرساره و سرس و بیخ کار و تیند و بستاند و ببول ماده گاو آس کنند و گرم کرده بر محل مرض سخت گشت یا با نوع دیگر یا با نوع کبک و بویخچال کبک
و چاکهارا ببول بقا آس کنند و گرم کرده بر محل مرض سخت گشت یا با نوع دیگر یا با نوع کبک و بویخچال کبک و گوشت بز به را با آب
سخت آس کنند و بر محل مرض سخت گشت تا آنکه در محل مرض که صاف گشت پس که صاف را نماند بدین تا آنکه آنچه بر محل مرض از گوشت غاسر

و دیگر آرایش باشد بخورد و چون بدانند که اندکی آرایش مانده است مجده آنرا بکلت آهن خراشیده دور کنند و داغ و سوزن را اگر این مرض از طرف
 اسفل باریک و از طرف اعلی پر باشد به پترس باشد یا از ریز یا آهن گرد بر گردنش بر چلی بگیرند که در وقت سوختن بر بدن مانده و صبح بر بدن بماند
 مجده آنرا بکلت آهن یا بشوره یا با تش از بار یا اندکی اندکی بنزد تا مرضی هلاک نکند و اگر گاهی این مرض بخته گردد و باید که علامت دیگر باشد
 بکله بنده و بعد شکاف بخته شدن مرض مذکور بچوش برگ اسپن و برگ چای و برگ کتیر بشویند و به شیر این برگها را آس کرده بر محل مرض سخت کنند و بی
 صاف شدن روغن گنجد که آنرا بچین ترازان بجانگی و برنگ و پارمعی و تر بچله بخته باشد طلا کنند آنچه از آرایش در آن باشد بیرون آید و برنگ
 زرد چوبی و دو خانه و لود و قهوه و نسیم و زرنج باشد آنچه سخت کنند تا صاف شود و آنگاه تخم کزنج بر آن طلا کنند تا به شود و طبیعت را شاید
 که این از شکاف آنچه از آرایش باشد تفحص کرده تمام بیرون آید از آنکه اگر آرایش چیزی بماند با آرایش یافته بزرگ گردد نوع دیگر شاخ زرقوم را
 شکاف کرده بر کاله کنند و یا نمک سنگ آس کرده در جامه کرده بزنند و یا از شیشه غلظه سازند و آنرا گرم کرده بدان و بدان محل مرض سیاه
 کنند نافع آید نوع دیگر شیرین سبزی پوی را بر محل مرض طلا کنند و برگ سبزی مذکور گرم کرده بر محل مذکور بزنند ازین آید و چینی دیگر که مثل
 آن باشد دفع کرد نوع دیگر سبزی پوی و نمک شور را با داغ و سرکه سندی آس کنند و گرم کرده بدان آینه کنند مرض سخت شود
 نوع دیگر با شیره درخت کوه و نمک شور را آس کرده بر محل مرض طلا کنند و بالای آن سکه ای درخت بر آس کرده گرم کرده بدان صحت کند
 آید و ارتفاع و آس استخوان دفع شود نوع دیگر منسل زرنج و سندی و جواهر و برنگ هر سه متساوی است و آس کنند و با خون بوقلمون آنچه
 بر محل مرض طلا کنند ازین رحمت آید هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر تخم مسجونه تخم ترب و سر شفت و تخم تلخی خود بود پوست کینه با داغ و سر
 آس کرده بر محل مرض بخته سخت کنند مرض صحت یابد و الله اعلم بالصواب فصل هفتم در مرض کبلیا که آنرا سبتی شلیک گویند
 شتل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکور باید دانست به سبب آنکه خلط فاسد غلظه که در گوشت و چربی
 و رگها فاسد گردانیده آس ملدین بر آن پیدای آید و آس مذکور از آن انتقال یافته میان پیرسید و از آن بر آنو از آنو لاساق و از
 ساق بسیار سیکه آقراری یابد و زحمت مذکور حادث می گردد و آن بر چهار نوع است یکی آنکه از غلبه بلو باشد و دوم آنکه از غلبه تلخه و سوم آنکه از
 غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط باشد و علامت نوع باوی آنست که آس سخت و سیاه بود و جابجا بطرف قدوبی رسیدن و بکله مانند آن
 گاه بکله در دکنه مرضی رات حادث گردد و علامت نوع که از تلخه باشد آنست که آس نرم و زرد و با سوختگی بود و مرضی رات باشد
 و علامت نوع یعنی آنست که آس چرب و بزرگ و سپید بود و در دانه کس و علامت نوع یک از هر سه خلط باشد آنست که آس گره دار و
 خار دار و بزرگ بود و این نوع لاد است و اگر مرض مذکور استقرار یکسال یابد هر نوع که باشد لاد و اگر در دو مرض مذکور هر نوع که باشد از سه نوع
 خللی نبود و این مرض اکثر در ولایتی که تب جوینای آن تمام سال بماند و در آن ولایت غلبه سردی بسیار باشد بود قسم دوم در علاج
 زحمت مذکور بدانکه برای دفع این مرض فاقه بکنانند و داروهای آس کرده بر محل مرض سخت کنند و سیر نیز کنند و داروهای اسهال
 اسهال بکنانند و خون بکشانند و علامتهای گرم که در دفع بلغم اند بکار بندند و اگر مرض مذکور از غلبه باد باشد باید که محل ماس بر و غنچه و دفع
 باد باشد چرب کنند و سیاه و آینه نیز کنند بعد از آن در ساق پا از شانه مقدار چهار انگشت گذاشته رگ بکشانند و مرضی احقنه کنند
 و داغ دهند و درین مرض و غن بید آنچه ببول بقر آمیخته تا یکماه مرضی را بنوشانند و شیرین بخته بخوراند نافع بود نوع دیگر جوش سبزه
 بار و غنی که آنرا بچین ترازان نسوت بخته باشد روزی نه مرضی را بنوشانند نوع دیگر بچ کسو سندی آس کرده با روغن ماده گاو مرضی را
 روزی نه بنوشانند زحمت باوی فی الحال دفع شود نوع دیگر صفا توره و سید آنچه و سمنه و کوه و صیغه و سهجونه و سر شفت هر سه است که در
 و آس کرده بر محل مرض سخت کنند ازین نوع مذکور اگر چه دیرینه در شت تر باشد فی الحال دفع شود و بی بند و بست آس کرده با روغن گاو

نوع دیگر که در وقت زحمت مذکور

نوع اول در علامات زحمت مذکور

نوع دوم در علاج زحمت مذکور

مرض را روزینه بنوشانند نافع آید نوع دیگر پنج بن مذکور میارند در سابق پایی معلول بنند نیکو شود نوع دیگر چتره و دیو دار و سبزه هر سه
متساوی سته و با بول بقر آس کرده و گرم ساخته بر آس سخت کنند نیکو شود و اگر مرض مذکور از تلخه باشد باید که زرشک انگلیک بکشایند
و بخت این نوع علاجه ای رفع اید و دفع لیسر که از تلخه باشد بکار بند نوع دیگر مجذبه و سبزه در اسن و صلی و سبزه که در حله ای یا
سکه هندی آس کرده بجل مرض سخت کند نافع آید و اگر زحمت مذکور از غلبه بلغم باشد باید که زرشک انگلیک از ان پایی بکشایند درین نوع
حق بلبله یا گوی روزینه با بول بقر بنوشانند نافع آید نوع دیگر گنگی و بلبله و سندی و بزنگ دیو دار و چتره و هر پنج را متساوی گرفته آس کنند
گرم کرده بجل مرض سخت کند مرض را صحت شود نوع دیگر سرف و سبزه و دیو دار و سندی با بول بقر آس کرده بجل مرض سخت کند ازین
مرض صحت شود نوع دیگر که صپنه و سندی و سرف با سکه هندی آس کنند در گرم کرده بجل مرض سخت کند مرض را صحت شود نوع دیگر چتره
پوست سوخته با بول بقر بنوشانند نوع مذکور دفع شود نوع دیگر تخم دماقوره روزنه یا پنج یا هفت یا ده دانه با آب سرد آس کنند
و مرض را بنوشانند و روزینه بقر روز اول تا ده روز زیاد کنند و یا زهرم بدین ترتیب نقصان کنند و در اشای خوردن این در وقت
با سرخ پنجه بنجر اندازین نوع مذکور اگر چه سخت درین باشد دفع شود نوع دیگر پنج بن درخت بنال را آس کرده بار و عن بنوشانند پنج مذکور
در سابق پایی مرض نیز به بندند به شود نوع دیگر حقیق زرد چوب و قدر با بول بقر آمیخته طیفی انجور اند مرض مذکور که یکسال باشد
دفع شود و میست و خارش نیز دفع گردد نوع دیگر که صپنه و تر بچله و پیل از را متساوی گرفته آس کنند و باشند آمیخته طیفی انجور ازین
مرض مذکور اگر چه درین باشد دفع شود نوع دیگر حقیق پوست بد معار را با بول بقر یا با سکه هندی یا با شراب یا با آب گرم مرض انجور ازین
صحت یابد نوع دیگر حقیق بر پار و گنگی روزینه نهار با شیر ماده گاو و مرض را بنوشانند اگر چه زحمت مذکور لا و باشند دفع شود نوع دیگر برگ
جنک با سکه هندی آس کنند و گرم کرده بدان سید کنند ازین مرض صحت شود نوع دیگر بلبله را در روغن سید انجیر بریان کنند و
با بول بقر آس کرده مرض انوشانند در میان هفت شب مرض مذکور دفع شود نوع دیگر بلبل در از سته درم و چتره شش درم و درختن
دوازده درم و بلبله بست عدد جمله اباریک آس کنند و با جاب قند که بست چهار درم باشد یا سینه زنبی بر درشان باشند آمیخته طیفی
انجور ازین مرض مذکور دفع شود و این علاج را پسلیا و مودک گویند نوع دیگر بلبله و بلبله و آند و پیل در از دیو دار و سندی و که صپنه هر یک
بست و چهار درم و بقدر روزن جمله دارو باید معار سته و هر سه را یکی کرده با یک آس کنند با سکه هندی سته درم روزینه بنجر ازین بنوشانند
دار و طعام بنجر ازین زحمت مذکور و دیگر زحمتها که از غلبه باد یا بلغم باشند و پیه دفع گردند و گرسنگی زیاد شود نوع دیگر سندی و بلبله و پیل
و جاب و ابله و برن خار شک کشنی و گگوی هر سه متساوی سته آس کنند و بقدر حقیق جمله دارو با حقیق بد معار یا سینه زنبی در از سته درم با
سکه هندی مرض انجور ازین بنوشانند دار و طعام بدین زحمت مذکور و فریبی و انوبات و گوله و میست و بیضی زحمتی با دق
و بلغمی دفع شوند و این را بد معار هم چورن گویند نوع دیگر سندی و بلبله و دیو دار و هر پنج نمک چتره و جاب پیلان گوگل سوپه و چتره
جو الکهار و پار صبی و کپور و الایچی و بد معار هر یک سه درم با آب آس کرده در روغن سیر و عن ماده گاو با نازند و بقدر روزن و عن بریان چتره
و مومل و جوش کشنی و آب جنرات نیز از نازد و روغن اینچون پنجه شود نگاه دارند و مقارنه درم روزینه معلول انوشانند ازین زحمت مذکور
که از بلغم یا از زخم باشد اگر چه در خون و گوشت و پی در آمده باشد دفع شود و ایچی و کن مالامارید و آس خایه و سگ سنی و آس منجمد و بلو سیر
گرم شک و میست نیز دفع شوند و گرسنگی زیاد گردد و این روغن را سور تسیر و کهرت گویند نوع دیگر برگ سبنا لود و تر یک برک ارنی و گوگل سوپه
که صپنه و پالغان بجمید و پوست درخت بجر بد هر یکی یک پل بسنند از مقدار جمله دارو با کهاره سرف و دو چند بکیر ندانین همه اباریک
آس که با پنجه بار و عن سرف بال لبی و با آس نام برنج سال که مقدار یک سبوبات مخلوط ساخته در آوند نواند اخنه و آوند با نمک کوه هفت

باز

قریب شود و یا غذا یک خشک و با گنده و یا اشیا نیکه در وقت هضم تپاک انگیزند بخورد و یا جماع بسیار کند و یا زور زیاد از قدر طاقت کند و یا بول و غائط
 خراطه و یا دیگر چیز یا که جس آن ممنوع است نگاه دارد یک خلط یا دو خلط و یا سه سته فاسد گشته گری را بشکل کوله در دست و یا در زمین نشاند و یا در زمان
 یا در طرف راست شکم و یا در چپ آن یا در بندگاه ران یا در گرده یا در پیه یا در جگر یا در دل یا در سپر زید آرد و اگر مرض مذکور در مقعد باشد غلط علاج
 میشود و اگر بر زمین نشاند باشد بول اندک اندک یا شوری بیرون آید و اگر در زمان باشد بکهک آید و شکم آواز کند و متغیر گردد و اگر در طرف راست
 یا چپ شکم باشد نیز شکم متغیر گردد و آواز کند و اگر در بند ران پیدا شود پشت و کمر بسیار درد کند و رگهای آن کشیده شوند و اگر در گرده باشد
 سهیلو متقبض گردد و اگر در پیه باشد نفس بفرغ برون نیاید و اگر در دل باشد تمام اندام متقبض گردد و در بسیار کند و سرفه پیدا آید و اگر در
 بکر باشد بکهک و دمه و تشنگی شود و اگر در سپر بود تشنگی زیاد باشد و اگر مرض مذکور بجلی از محلها که بالا س نافع اند باشد و بچینه شده تشنگی ریم
 از طرف زمین بیرون آید و اگر بجلی از محلهای زیر ناف بود و بچینه شده تشنگی ریمش از طرف مقعد بیرون افتد چون ریم از طرف مقعد بیرون آید
 گاه باشد که معلول نیکوم شود و اگر ریم از زمین بیرون آید مرض البته ببرد و اگر مرض بده در دل و ناف و ماس و مشانه شود اگر چه در پیش
 طرف ظاهر تر باشد اما در او بود و اگر در غیر این محلها بود و پیش طرف ظاهر تر باشد گاه باشد که معلول بجلج بیکو شود بدانکه مرض بده رده
 در محله از محلهای خطرناک بود خواه خام باشد و خواه بچینه و خواه بزرگ بود و خواه خرد لا و او بود و گاه باشد که بجلج بد شوری برگردد و آنکه در
 شکم متغیر بود و بول بسته گردد در مرض راتی و دمه و تشنگی پیدا آید و در بسیار باشد اما در او بود و آنکه از غلبه هر سه خلط باشد نیز لا و است و دیگر
 پنج نوع دوا پذیراند و باید دانست از علامتها یک بچینه شدن تشنگی آن معلوم شود و میان آن در فصل بختگی خواهد آمد و بختگی و نیم بختگی و جانی
 بده روده از ان علامات نیز معلوم شود و الله اعلم قسم دوم در علاج زحمت مذکور باید که پوست بچ سبزه سرخ را آس کنند و با روغن
 کبوتر روغن ماده گاو چیری بیامیزند و گرم کرده بارها بکمال مرض سخت کنند ازین زحمت مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر گوشت
 حیوانات آبی و آنکه در کانه آب باشند و داروهای کالولیا دکن و ننگ سنگ و پوست خورا بار روغن کبوتر آمیخته آس کنند و گرم کرده بارها بمحل مرض
 سخت کنند ازین نوع بادی دفع شود نوع دیگر بچینه و بشیر بچ سید کنند در دفع نوع بادی نافع آید نوع دیگر بجل مرض خون کشانند
 در دفع نوع بادی نافع آید و اگر نوع بادی بچینه کرد و باید که شگاف کرده گل ریم بکشند و شگاف را با جوش خجول بزرگ که در آن حین ننگ سنگ
 انداخته باشند بشویند و همین ننگ سنگ و داروهای بجد را دکن و مصلتی را بار روغن کبوتر آمیخته شگاف را بر کنند در دفع نوع بادی نافع آید نوع دیگر
 تراوشالی و مصلتی و کلیسیر یا شیر ماده گاو آس کنند و گرم کرده بمحل مرض سخت کنند ازین نوع که از غلبه تلخه باشد دفع شود نوع دیگر دومی
 و اسیر و صندل هر سه امتساوی سته و با شیر آس کرده بمحل مرض سخت کنند نوعی که از غلبه کوب باشد نافع نوع دیگر جوش کنه اسیر و شیر ماده گاو
 و شیر و نیشکر را بر محل مرض بریزند ازین نوع که از غلبه تلخه باشد فرام شود نوع دیگر بچینه تر از ان داروهای حیوانی کن بار روغن ماده گاو و شیر
 و با شکر آمیخته بر محل مرض بریزند در دفع نوع تلخه نافع آید نوع دیگر بچینه نسوت و بلبلیه ابا شهید آمیخته معلول را بخوراند نوع تلخه دفع شود و
 از محل مرض بدیو چون بکشانند در دفع نوع تلخه نافع بود و اگر این نوع بچینه شود شگاف کرده ریم بیرون کشیده بعد بچوش پوست و دوقان
 شیر در جرحت را بشویند بعد از ان کبوتر و مصلتی و زرد چوب را با یک آس کنند و با شکر آمیخته شگاف را بر کنند تا آنکه صاف شود و آنکه روغن
 ماده گاو که آنرا بشیر ماده گاو بچینه تر از ان کبوتر و مصلتی و زرد چوب بچینه باشد بجل شگاف طلا کنند تا آنکه فرام شود نوع دیگر بچینه تر از ان
 برگ نورسته کبچ و بار و برگ جامی و برگ نم و برگ ببول و داربلد و زرد چوب و موم و مصلتی و کلسی و بچ دبه و برنگ و پوست انجیر و جبهه و کتیر
 و اسیر و با جوش و کلیسیر با هضم و کلیسیر با هضم و نسوت که هر یک سته درم باشد یک پر سته روغن ماده گاو بریزند و بجل شگاف طلا کنند
 فرام گردد و ازین ناسور و کنه یا در جرحت تیغ و جز آن نیز بر گردند و عضو یک یا تش و یا بشوره سوخته باشند فرام شود و این و غیر این است

قسم دوم در علاج زحمت مذکور

که چنانکه کهرت گویند و باید دانست که بر یک و یا بخت و یا با هم و یا با شش یا چنانکه می یابول ماده گاو بر محل عرض سیدکت در دفع نفعی
 نافع است و بخت نفع این نوع نیز بوش تر چیده و سبزه برین و در موم که در آن گویا انداخته باشند بوشانند و اسفند نیز گمانند و خون
 که وی تخم بکشاند و این نوع چون نخته شود باید که شکاف کرده ریم بجز آن برین کشد و شکاف را بچوش که در آب بشویند بعد بکوبند و بر روی
 و نسوت و کجند و پست بکشند یکجا کرده شکاف را بران بکشند تا صاف شود آنگاه روغن کبچ که آنرا بچوش از آن بکشند و در آن منق و نمک سنگ
 و نسوت و در معار و آگ و تلوک نخته باشند بران طلاکت بمرضی را صحت شود و اگر مرض مذکور از فساد خون یا از رسیدن خم بود بخت نفع علامت
 که بخت نفع نخته گفته اند استعمال کنند به شود و بدانکه آنتر برده چون ناخته باشد در دفع آن نوشانیدن چوش بر ناکدن که در آن سحیح ادکها کن
 انداخته باشند و نوشانیدن روغن گاو که آنرا بچوش بر ناکدن سحیح تر از آن که کادکن نخته باشند بوشانند روغن گاو که آنرا بچوش نازان چوش را
 مسهل نخته باشند و حقه استخوان و حقه کردن بروغن که آنرا بچوش و سحیح تر از آن بر ناکدن و ادکها کن و داروهای مسهل نخته باشند
 و کشادن رگ در پهلوئی چپ زیر بغل مجازی بستان نافع است و چون بدانند که آنتر برده نخته شده است و طرف ظاهر مرتفع شده است
 است باید که شکاف کرده علاجهای دفع نفعی که در فصل آن خواهد آمد بکار بندند اگر گرم باری تعالی باشد فراهم شود اکنون چند علاج دفع
 مرض مذکور از طب چیتا من گفته می آیند موم و گله می و پاید و دیو دار و ک. صیغه و پنج سبزه جمله انتساوی گرفته و جو کوب کرده بوشانند چوش
 معلول را بوشانند مرض مذکور که از غلبه باد بود و یات و یا سوختگی بود و یا آس بدن باشد دفع شود و نوع دیگر دیو دار و سانس و سانس ارنی
 و ترنج هر سه انتساوی سته آس کنند و بار روغن گاو آمیخته بچوشانند ازین مرض مذکور که از غلبه تلخ بود دفع شود و نوع دیگر روغن باد گاو را صحت
 با آب بشویند بخل مرض طلاکت ازین مرض مذکور که از غلبه تلخ باشد دفع شود و اگر پوست هر سنج درخت مذکور با آب آس کنند و با مسکه با گاو
 آمیخته به محل مرض طلاکت نیش همین فائده در دفع دیگر سحیح تر از آن پودریک تخم کبچ و مملتی و پد با تلخه در روغن چوب و عن ماده گاو و بنیزند
 بخل مرض طلاکت ازین نوع که از غلبه تلخه حادث شود مانند نوع دیگر بچوش پوست پنج سبزه و سنج و شرف انداخته بنیزند و آنها را با جوش جو کونار
 کلمتی بچوشانند برای دفع مرض آنتر برده مفید بود نوع دیگر سحیح تر از آن پرنیک گل دعاوی و لود و کاسچیل و دعو و روغن گاو و بنیزند و شکاف
 مرض آنتر برده طلاکت فراهم گردد نوع دیگر چوش پیل دراز و زیره و خنظل و بار نیدال معلول را بوشانند ازین مرض آنتر برده دفع شود نوع دیگر
 چوش کد صیغه سپید و سنج برین معلول را بوشانند ازین آنتر برده که خام باشد به شود نوع دیگر پوست پنج سبزه جو کوب کرده بوشانند
 و آنکه در نمک سنگ بچوش انداخته وقت صبح بمرضی بوشانند صحت یابد و ازین آنتر برده دفع شود نوع دیگر پنج پاڑ صی را با غسال پنج آس کنند
 و باشد بچوشانند ازین آنتر برده که خام باشد فی الحال دفع شود نوع دیگر سحیح کسپس نمک سنگ و سلاجیت با جوش پوست برن
 آمیخته بمرضی را بوشانند ازین آنتر برده نخته یا ناخته و بزرگ و خورد دفع شود نوع دیگر سحیح کد پیل و پیل و سحیح پیل دراز
 بست و چهارم و گوگل بست درم سته جمله اخلط کنند و مقداری روئینه بمرضی را بچوشانند ازین آنتر برده که نخته و پزیده باشد به شود و
 ناسوت و جوان و بکند و روگند مالا و جراحت ریمناک که آنرا سچ دار و نیش و ازین به شود این تر چیل ترک گوگل گویند نوع دیگر چراته شش درم و زرد چوب
 و ازده درم و دار بند بست و چهار درم جو اساد و ازده درم و کسکی شش درم و گوی پانزده درم و کربست یک درم جمله اباریکه آس کنند
 و صفت تسقید از شیر با نسه بدیند و بارند و روئینه سته درم باشد به قند بمرضی را بچوشانند ازین جمله انواع آنتر برده و پزیده دفع شود
 این اجوتیا و چوش گویند نوع دیگر بچوش و سحیح تر از آن درهای بر ناکدن و بنیزند چون نخته شود و بارند و مقداری بمرضی روئینه بوشانند ازین
 آنتر برده همانند و آتش که سنی افزاید و در سرد و سبزه نوع گویند نوع دیگر سحیح تر و جوش موم و
 تر چیل و کسکی و نسوت و جو و ترب و سبزه روغن بیداری بنیزند و بارند و مقداری معلول از روئینه بچوشانند ازین سعال شده مرض مذکور دفع شود و

چون مدی طرف گشت بجای آن طرفی دیگر مرفوع شود و در گند چنانچه آنجا سوزنهای میمانند و در محل مذکور شکلهما و گو که میفید و مریض آرزو خورد
 طعام شود بدانند که مرض نخته شده است و باید دانست که چنگلی بغیر فساد و باد و در نکتند و بغیر فساد و نخته نگردد و بغیر فساد و بغیر فساد و بغیر فساد و بغیر فساد
 در چنگلی بوقت نخته گشتن آن غلبه بر سه خلط میباشد و چون چنگلی نخته گردد اگر مریض از درونش بیرون نکند چنانچه آتش که مدد از باد یافته باشد یا که شک
 بسخت بسوزد همچنان ریم یا کور گوشت درگ و بی را کند که در اندام ریم کند با بر این طبعی باشد که ریمش تبدیل بر مری بیرون کشد و بر طبعی که
 میان چنگلی خام و نخته و آنکه ریختن شروع کرده باشد تشخیص کند آن بحقیقت طبعی باشد و آنکه تشخیص کردن نتوان طبعی یا نکار حلق بود
 و آنکه شکاف خام را کنند فی الحال ریم بیرون بکشند بحقیقت طبعی نباشد و باید دانست اگر مرض جوان را در پوست و یا در گوشت یا در
 حادث شود و در محل خطرناک باشد و مریض را چیزی یا نیکه مدد مرض اندر مریض کند بزودی برگردد و اگر حدوث مرض چنگلی و بعضی این شروط باشد
 برگردد و اگر حدوث مرض چنگلی و یا بعضی این شروط بود بشواری برگردد و اگر هیچ یکی از این شروط ملاحظه نبود چنگلی لااقل بود اگر چنگلی بوی نخته شدن
 شگافه شود و از آن خون زشت و ریم بسیار با بوی با بیرون آید و برگردان مرفوع و میانه اش غار باشد و چنان بود که استخوان آن محل
 دیده نشود و در بسیار کند و نشانهها که از آن معلوم شود که چنگلی از آلالیش صاف گشته است پیدانشده باشد بکانه نشانههای عدم صفای
 و بشواری به شود و بهندی چنگلی را در وقت بر آن نامن علامتها نیکه از آن بدانند که چنگلی از آلالیش صاف شده است که آنست که محل آن
 و ریم از آن بیرون نیاید و یاد و اندک باشد و میانه اش غار نبود و نشانهها نیکه از آن بدانند که چنگلی فراهم میشود و آنست که چنگلی سخت بود و در گشتن
 رنگ فاخته باشد و در وقت از آلالیش بجای صاف بود و بالای شانههای گوشت که آنرا بهندی انکار نامند پیدایشده باشد و علامتها نیکه از آن
 معلوم شود که چنگلی بطریق بهتر فراهم شده است آنست که محل چنگلی مویها بر رویند و گریهها نبوند و درد نباشد و رنگش چنانچه پیش از حدوث
 چنگلی بود همچنان شود و نیز در آن ارتفاعی و احتفاضی نبود و اگر مریضی را دریا صاحب سیلان منی را که آنرا مدد همی گویند و یا کسی را که نخوردن زهر
 عادت گرفته باشد حادث شود بشواری برگردد و چون چنگلی ریم بچوبی و یا بچوبی غیر استخوان یا بچوبی غیر سیرین آید اگر چنگلی مذکور از فساد و خلط بود لااقل
 باشد اگر شئی خارج باشد و باید بر بود و اگر چنگلی بوی بوی شرب یا بوی اگر و یا روغن ستور و یا گل مالتی و یا گل نیلوفرو یا صندل یا خوشبوی
 دیگر آید لااقل باشد و اگر در محل خطرناک بود و در بسیار کند نیز لااقل بود و اگر درون مرض سوزنی بسیار بالای آن سرد باشد و بالای سوزنی بود و درونش
 سوز باشد نیز لااقل بود و چنگلی که در آن قوت مریض کم افتاده باشد و مریض لاغر شود و ناآزوی طعام و مریض سرد پیدا آمد باشد نیز لااقل بود و اگر چنگلی خون و ریم
 بسیار بیرون آید و آن محلی از محله خطرناک بود نیز لااقل باشد و اگر چنگلی با آن بهم کعبی می رانچنانچه علاج باید و شاید میکند فراهم نشود لااقل بود و قسم دوم
 در علاج زحمت مذکور بدانکه مرض مذکور که از سبب اخلی چنانچه اخلاط و خون باشد آنرا شارب برین گویند و آنکه از شئی خارجی چنانچه زردن میوانی
 یا کزیدن و یا خراشیدن آن سوختن آتش و شوره و رسیدن بر باد و روی نیز بر اندام و خلیدن خار و سوزن و در بجهت جوان رسیدن تیغ و تیر و سنان و
 خزان باشد آنرا کفتک برین گویند و تا بر مایه بجهت دفع این مرض کرده میشوند همیشه اندفاقه و آنرا برین گویند و سخت کردن دارو آن را
 بر لب نامند و تحقیق شئی مانع چنانچه جوش دارد و روغن ستور بر محل مرض که آنرا بر کعبیک گویند و طلا کردن شئی چرب بر آن آنرا بجهت
 و رسانیدن گرمی و آنرا سید گویند و تا کیدن و آنرا جلای نامند و دارو گرم کرده بر بخشی از آن محل مرض سخت کردن و بهی سردش فح و دارو دره
 بخشی دیگر گرم بود بر آن سخت کردن و آنرا انپاه گویند و نخته گردانیدن مرض و آنرا باجن نامند و کشیدن خون آنرا لبله تون گویند و نوشانیدن
 روغن و آنرا شینه نامند و آنرا بون گویند و اسهال و آنرا بر نخین گویند و بریدن که آنرا جسدیون گویند و شکاف کردن و آنرا جعبی نامند
 و چنگلی که آنرا نشستی گویند ساختن بدارو و آنرا دارن گویند و خراشیدن و آنرا لیکهن نامند و نقص کردن بآلت آهنی مانند آن آنرا لکهنه گویند و
 بیرون آوردن خلیه و آنرا آهن نامند و نخته کردن و آنرا جعبی صحنه گویند و تحقیق آنرا میون نامند و بستن شکسته و بریده و مانند آن آنرا سندان

در مریض در حال زحمت مذکور

گویند و پختگی را شپلیده ازان بیم کشیدن و آنرا برین نامند و باز داشتن خون از سیلان و آنرا سوتا استخوان گویند و در نشانند پختگی سوزش
و آنرا زریابن نامند و بستی داروهای سخت کردن بجهت صاف شدن پختگی و آنرا کارکا گویند و جوش بجا بستن و آنرا لگهان نامند و فقیه بجا بستن و آنرا
ابرت گویند و دارو که باب و جبران مسخون باشد استعمال کردن و آنرا کلک نامند و طلا کردن روغن پنجه بجهت صاف کردن پختگی آن را
رس کرنا گویند و پیرا کردن داروی مسخون بجهت کار ناکور و آنرا چون گویند و رسانیدن دو در جراحی و آنرا دعومین نامند سخت کردن در پختگی
و آنرا گوشت یالاید و آنرا بسیار گویند و تخم داروهای یکد از آن گوشت برآمده بریده گردد و آنرا مکر م نامند و سخت کردن محل مرض بلند
سخت شده باشد و آنرا اوان کرم نامند و شوره سخت کردن و آنرا چهار کرم نامند و عمل آتش و آنرا کن کرم گویند و سیاه کردن محل مرض بعد
از آنکه سپید شده باشد و آنرا کشن کرم نامند و سپید گردانیدن آنرا با زاناکه سیاه شده باشد و آنرا پاناکرم گویند و سیاه کردن محل پختگی را
بغلوه که دارد و آنرا بسیار نامند و رویانیدن موی و آنرا روم سخن گویند و تیریکه از آن موی ریخته بجهت آنرا روم ساتن نامند و حقنه
کردن و آنرا پست کرن نامند و حقنه که از راه سوراخ در کبکند و آنرا تر است نامند و بستن اعضا و آنرا بنده گویند و آنرا در بر محل مرض آن را
سیروان بنده گویند و تیریکه کردن که از آن کرم دفع شوند و آنرا کرم کهن گویند و تیریکه از آن موی ریخته بجهت آنرا کرم کهن گویند و تیریکه از آن
از زهر دفع شود و آنرا بجهت نامند و صاف گردانیدن سر از آلالیش اباس تیریکه آنرا سر و پختگی گویند و تیریکه از آن موی ریخته بجهت آنرا کرم کهن گویند
نامند و درین صاف کردن بارو و آنرا کوک گویند و نوشانیدن و در آنرا دعومین پان نامند و طلا کردن روغن و شمشیر جراحی و آنرا کرم کهن
گویند و کشیدن خلیه بآلت و آنرا چتر بنده گویند و خوردن غذای مناسب و آنرا اها گویند و تیریکه بجهت مریضی که از کبکها نامند و درین
انواع بنده با استعمال کردن در پختگی با جراحی نوعی که کلام آن باشد تیریکه بجهت مریضی که از کبکها نامند و درین
بکار آنکه مریض آورده یا آروغ بسیار باشد و یا پختگی در کسگی غالب بود و یا آنکه مریض پیر و یا بچه و یا لاغر و یا زن حامله بود و یا آنکه از فاقه سخت خون
باشد و یا عملی اندک ماندگی حاصل آید و یا آنکه از خشکی دهن حادث شده باشد ایشانرا فاقه مفرست کنند تا تیریکه بجا بستن باید که بجهت دفع آماس
پختگی چون حدیث الحمد بود و در بسیار کتب پوست سموره را بکند مندی آس کنند و آنرا با مقداری روغن ستور آنجخته و گرم کرده بر آس
پختگی سخت کنند ازین آماس مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر پوست سرس و در حالتی که در پختگی و بیخ چار بنیس بد معار و است و بیخ چولانی
هر پختگی است و ای سده با آب آس کنند و بر آس سخت کنند ازین آماس که از غلبه باد باشد دفع گردد نوع دیگر بیخ و برگ در حالتی که در پختگی و ناک سنگ
آس کرده بر آس سخت کنند مریض مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود و در دفع و نشیند نوع دیگر بیخ سجنه با آب آس کرده و گرم ساخته بر آس
بادی سخت کنند دفع شود نوع دیگر قیر با آب آس کرده و گرم ساخته بر آس بادی سخت کنند دفع شود نوع دیگر بلیله و جملتی و کاکولی
و بیخ نیلوفر و ستراول و با بجهول و ناکبیر و صندل هر چه است و ای سده با آب آس کنند و بر آس پختگی که از غلبه تلخ باشد و حدوث الحمد و یا
در پود سخت کنند زائل گردد نوع دیگر پوست جو و جین مصلتی باروغن ستور و شکر آمیخته بر آس که از غلبه تلخ باشد سخت کنند زائل گردد و آسای که
از رسیدن زخم و یا از غلبه خون شده باشد آن نیز دفع شود نوع دیگر پوست بر و کلور و درخت ارزان و پاک و بنیس و مسکیتان و صندل و
رگچین و مجیحه و جملتی و گل سرخ را آس کنند و باروغن ستور که آنرا صد بار شسته باشد آنجخته بر آس سخت کنند ازین آماسی که از غلبه تلخ
باشد زائل گردد و فساد خون و سوزش و در پختگی و پختگی و نیز دفع شود و این را بر سرین کر و در صفا گویند و بجهت دفع نوع تلخ سخت میکنند
بجا بستن و آماس کرده سخت کنند و بجهت دفع آماس زهر عالجاییکه در فصل زهر گفته خواهد شد نیز بجا بستن فاقه دارو مسخون که سخت کرد
باشد بر آس و در شب سخت نکند و آنکه آنرا در شب سخت کرده داشته باشد در روز سخت نکند و در ویکه سخت کرده باشد خشک شدن
چون بدانند که خشک شدن شروع کرده است فرود آورده دیگر سخت بکنند تیریکه بکنند تیریکه بکنند تیریکه بکنند تیریکه بکنند تیریکه بکنند

جوش داروهای مدغم کونج جوش درختان شیردار یکجا کرده بر آماس بریزند ازین رو آماس چنگی که از غلبه تلخه و یا خون یا زهر و یا از شی خارج باشد
 دفع شود نوع دیگر خون کج و دروغن ماده گاو و مسکه سندی و شوربای گوشت و جوش اروها نیکه دفع بادانیکه کرده و گرم ساخته بر محل آماس نزنند
 ازین رو آماس چنگی که از غلبه تلخه و باد باشد دفع شود نوع دیگر خون کج و دروغن ماده گاو و تیزاب سرکه سندی شراب جوش اروها نیکه دفع بلغم اند
 یکجا کرده و گرم ساخته بر آماس بریزند ازین رو آماس چنگی که از غلبه تلخه و باد باشد دفع شود یا بدواست چنانچه با آب گش فرو نشیند همچنین از نختین و باد
 مذکور بر محل و در وقت نشیند تدبیر کجنگ باید که بر محل آماس بادی ملغی کج و دروغن کاندازین محل آماس مذکور نرم کرد و در غلبه خلط فاسد فرو
 نشیند و تدبیر کجنگ بر محل آماس که از غلبه تلخه یا خون یا زهر و یا از شی خارجی بود دروغن ستور که آنرا صابا رسته باشد طلا کنند ازین فایده
 مذکور حاصل آید لیکن این تدبیر پیش از رسیدن و بلایان و اپناه و پاتن و لیسر انون و قی و اسهال بکند تدبیر سید از جمله چنگیها که این تدبیر در آن
 نافع است آماس چنگی است که از غلبه باد و بلغم بود و چرب نباشد و سخت بود و تدبیر بلایان طریقی است که اول ازین رو بر محل آماس طلا کنند
 و سید کنند بعد بر نی نیزه یا سنگ لاش یا بکت یا بکت دست یا باطن انگشت ابهام آنرا بالان و این تدبیر برای آماس چنگی را بکند که سخت
 باشد و در اندک کند تدبیر اپناه چنگیها نیکه در آن این تدبیر نافع است چنگی است که خام یا نیم پخته باشد باید که آنرا اپناه بکند یا اگر چنگی خام یا
 فرو نشیند و در شود و اگر نیم پخته باشد بطریق بهتر خام پخته کرد باید که این تدبیر بخت دفع آماس بادی بداد و نیکه دفع باد باشد کجنگ
 و دفع آماس ملغی بداد و نیکه دفع بلغم بود بکند تدبیر چنان اگر لیاقت و تدبیر بادی دیگر که بعد از آن مذکور اند تا تدبیر اسهال آماس چنگی دفع نشود
 باید که بداد و نیکه از آن آماس پخته شود پخته گرداند و طریقی است که در او نیکه از جهت پخته گردانیدن چنگی خام در فصل که آنرا سندی برگ
 گویند گفته شده اند بستانند و آس کرده با جوارات و دوغ و شراب و مسکه سندی و سندی بیامینند و قدری عین نمک سنگ روغن کبابند
 و پخته لسی گردانیدن و شیر گرم بر آماس سخت کنند و بر آن برگهای بریدانجه نهاده بی نند ازین آماس خام پخته کرد و تدبیر لیسر انون چنگی که
 خام باشد و حدیث آمده بود باید که بر آن دیوچه سخت کرده و یا کلکها زده خون بکشند ازین رو در وقت نشیند و چنگی پخته نشود و یکبار فرام شود و
 چنگی که از زهر باشد خون کشانیدن در دفع آن سخت نافع است و چنگی که پخته شده شکسته باشد و سیاه و ام و سخت بود و نجشی عریض باشد و باد
 و آماس بود و نجشی ازین مرتفع باشد نجشی منقبض خون کشانیدن دفع آن نیز نافع بود تدبیر آنچه باید که چون مریض لاغر و خشک بود و بی اندام وی یا
 عضوی از اعضای او بیکار شده باشد و یا بسبب چنگی او را راجه و گشته باشد و روغن را بداد و نیکه دفع خلط بود که از غلبه آن چنگیست حادث
 شده باشد پخته مریض بنوشاند تدبیر لیسر انون چنگی که این تدبیر نافع است چنگی است که در آن گوشت مرتفع شده مانده باشد و خون فاسد سیاه
 از آن بیرون آید باید که مریض از آن بیگانه شود و اگر چنین چنگی از غلبه کف باشد قی کنانیدن در دفع آن مفید تر باشد تدبیر چنگی که در دفع
 آن این تدبیر نافع است چنگی است که از غلبه باد و تلخه باشد و در پینه گشته باشد باید که مریض آنرا اسهال کنانند تدبیر چنگی که در دفع آن
 این تدبیر نافع چنگی است که اصلا پخته نگردد و آنکه اگر گاهی پخته شود نجشی آن پخته گردد و اکثر آن پخته نشود و در پی و یا در رگ و یا در شکم بود باید که آنرا
 بریده دور کنند تدبیر بجهیدن چنگی که در دفع آن این تدبیر نافع است چنگی است که در خلش ریم بود و لیکن آنرا در وقت نشیند و چنگی که ریم از آن
 جاری بدوام باشد و در ایستد باید که شگاف کنند تدبیر در آن اگر چنگی صبی یا سپریا لاغر و یا شخصی را که از عمل شگاف سخت خائف باشد و در آن
 حادث شود باید که آنرا شگاف نکند بلکه بدنه شگاف دارد و باید که سخت کردن آن چنگی منسوق شود و در پیش بیرون آید و میان آن فضا نیکه آنرا است
 مسکه گویند گذشته است بر چنگی سخت کند تا منسوق شود و در پیش بیرون آید و نیز اگر چنگی در محل خطرناک باشد باید که عمل شگاف در وقت نشیند
 گردانیده منسوق گردانند تا در پیش بیرون آید تدبیر لیسر انون طریقی است که باکت آهن یا ساجه آبریشی که درشت باشد یا بجایه کنان یا بجلوج
 و یا بکت دریا و یا بکجا رو یا نمک سنگ و یا بر برگ سموره و مانند آن عمل چنگی را چنان بجزاشند که از جمیع جوانب هموارتر شده شود و چنگی که

سخت و پخته بود و دفع بجز آن باشد و یا سخت بود و دروش گوشت بر آمد و باشد یا هنگام فرا هم آمدن بطرفه آنرا یکی از آلت مذکوره بر مناسب
 محل خراشیده شاید تدریس اچکس بر لقیس آنست که بشاخ کریم که نورسته باشد و مانند آن و یا بموی اسپ و یا بخوک و یا بانگشت و یا بالته این که
 آنرا اچکس گویند چنگلی را که از آن ریم بطرفه استوار روان شود و یا آنکه در پیش تنگ و دروش مسج بود و یا آنکه هموار باشد لیکن طریقه
 غائر بود چنگلی را که بر محل دیده شود و دروش بجای دیگر شود یکی از آلت مذکوره بر مناسب حال شخص کنند تدریس آنرا چنگلی که معلوم شود که درون
 آن چیزی خلیه است در آن تدریس مذکور را بکار برند و با تکیه مناسب باشد خلیه را از آن کشیده و در یک تدریس بکارند چنگلی ابدانند
 بسوی آن کردن فرا هم خواهد آمد باید که در آن تدریس مذکور را بکار برند آلت این را که خندان در آن محل شاید بجلالت و سوراخ کرده آلاش شلیده
 بیرون آرند تدریس سیون جراحی که بسیار شگاف یافته باشد و دروش بعضی گشته بود تدریس مذکور را در آن بکار بندند بموی با تار ابرو
 بدوزند تدریس در همان عضو که شکسته بود یا بریده گردود در آن تدریس مذکور را بکار بندند و عضوی که سوراخ بود و یا قطع بود و با تکیه آنست
 پیوندان تدریس برین چنگلی که در محل خطرناک باشد و دروش یک بسیار باشد در آن تدریس مذکور را بکار بندند و با تکیه آنرا آلت شلیدن که در
 آن فصل مسرک گشته است شلیده بیرون رود و بدانکه اگر چه تدریس بر لب گفته شده است که در او را چون سخت کنند خشک شدن ندین لیکن چون او
 از جهت شلیدن کشیدن بر چنگلی سخت کنند باید که خشک شدن باین تدریس منقبض ساخته ریم بیرون آرند و نیز درین تدریس در او را بکار بندند
 چنگلی سخت کنند تدریس سونتا استخوان چون جراحی از سبب بریده شدن رگ و جز آن خون جاری شود نیست باید که تدریس مذکور را
 بکار بندند و بدانکه از آن خون باز جریان بایستد استعمال کرده باز در او را در وی مذکور و طریقی استمال آن فصلیکه آنرا بمندی سونت بر می گویند
 و از فاده است تدریس بر این طریقی آنست که در وی سرد را بشیر اس کرده و بار و دروغ ستور که آنرا صکت بابشسته باشند یا ساخته چنگلی که از فساد خون
 یا تلخ بود و یا سوزش باشد و سخت شروع کرده بود سخت کنند و یا در وی مذکور را بشیر اس کرده و بار و دروغ مذکور را ساخته چنگلی برینند ازین
 سوزش چنگلی خروشه تدریس انکار کار طریقی آنست از گسائی که فریل بادند و از گسائی که ترش اند بجهت دفع چنگلی که از غلبه تلخ باشد و از اشیا که
 از آن روغن بیرون آید چنانچه سرشت و کچی و تخم گمان و مغز تخم گچکان و مانند آن بجهت دفع چنگلی که از بلغم باشد پس سازند و بر چنگلی که غائر باشد و
 گوشش کم افتاده باشد و از آن زرد آب بچکد و چنان درو کنند گویند که در آن سوزنهای خندان و سخت و خشک بود و بجهت درو کردن سخت کنند
 تدریس که گها چنگلی که منتقل نبود و در دکن و از آن بوی زشت آید و بچکد و زنج بود تدریس مذکور در آن بکار بندند و بچوش و از و هائیکه از آن جراحی
 صاف شود و ذکر آن فصل مسرک گشته است صاف گردانند تدریس برین چنگلی که آنرا گنید اگر در گوشت بود و دروش ریم مانده باشد و دروش ننگ بود
 تدریس مذکور در آن بکار بندند و از و هائیکه از آن فقیه بجهت صاف کردن ساخته میشود و ذکر آن فصل مسرک گشته فقیه سازند و چنگلی مذکور در آن
 تدریس یک کس و چنگلی که گوشت گنده بسیار باشد و در غلطی که مورث آنست با خامه بود تدریس مذکور را بکار بندند و از و هائیکه از آن فقیه بجهت
 صاف کردن می کنند گلک سازند و آنرا بر چنگلی مذکور سخت کرده صاف گردانند تدریس برین چنگلی که از غلبه تلخ باشد و کفی بود و تپاک باشد و
 چنگلی بود تدریس مذکور در آن بکار بندند و بدانکه از آن چنگلی صاف گردود و روغن ستور بنزد و مخلوج را بدان تر کرده بر چنگلی سخت کنند تدریس بر
 چنگلی که بر آن گوشت بر آمده باشد و خشک بود اندک بچکد تدریس مذکور در آن بکار بندند و بدانکه چنگلی از آن صاف گردود و روغن ستور
 با بجز بنزد و مخلوج را بدان تر کرده بر چنگلی مذکور طلا کنند تدریس برین که بر طلا کردن روغن صاف نشود در آن تدریس مذکور را بکار بندند
 و در جوش دار و هائیکه تدریس مذکور را بکار بندند و در جوش دار و هائیکه تدریس مذکور را بکار بندند و در جوش دار و هائیکه تدریس مذکور را بکار بندند
 با شمه نیمه بر چنگلی مذکور سخت کنند و تا سه روز طبع بداند بعد از آن شسته دور گردانند اگر چنگلی صاف شده باشد و اگر نه باز سخت کنند تا صاف
 شود تدریس بر چنگلی که غائر باشد و خلط فاسد و چربی زشت گردانیده آنرا پیدا آورده بود و از آن بوی زشت آید در آن تدریس مذکور را بکار بندند

و حیوان در اوهای چورن بران برکنند بدانکه از گله جابرت و کلک کهرت و تیل و رص که یا چورن ازین هفت تدبیر چنانچه چنگلی صاف گردد و پالایش
نیز باید و چنگلی که آنرا جوش صاف گردانید باشد بجوش داروهای پالایش بد با بشویند پالایش یافته فراهم شود و چنگلی که غائر باشد و در دست
و صاف گردانیده شده باشد و قلیه داروهای پالایش در آن درآرد پالایش یافته فراهم گردد و چنگلی که در گوشت باشد و از گوشت گن و آنرا
صاف گردانیده باشد باید که حیوان ترازان کند باشد اینجمله بران سخت کنند پالایش باید نوع دیگر حیوان ازین برگ تم بار و غن و شکر
بران سخت کنند نیز پالایش باید و حیوان ترازان خوب بسیار فائده رساند اگر این را بر چنگلی خام سخت کنند فروشته شده زائل گردد و اگر نیم سخت
سخت کنند شکسته گردد و اگر شکسته سخت کنند صاف شود و اگر بر صاف گشته سخت کنند پالایش یافته فراهم گردد و چنگلی که از غلبه تلخ یا خون یا از زیر
یا از رسیدن شیئی خارجی باشد و چنگلی که غائر باشد روغن گاو را حیوان ترازان داروهای پالایش و شیره خسته بران طلا کنند پالایش یافته فراهم شود
و چنگلی که بیستی بران ممنوع است و چنگلی که در بن گاه بود و چنگلی که بر صاف شدن یا از سخت شدن گردد و هم پالایش یا بشود و حیوان در چوب و
دار بدست نخسته بران سخت کنند فراهم شود و چنگلی که همراه باشد و غائر باشد و گوشت در روغن نیک و سخت بود داروهای پالایش بران طلا کنند
تدبیر برای صاف شدن چنگلی که پالایش یافتن آن فرآورده شده است بجهت دفع چنگلی هر نوع که باشد دیگر باید بست و جمل کثانی که در آن در چوب
از هفت تدبیر مذکور بجهت دفع چنگلی بادی بکار بندند و اگر با کون نکرده و معاد کون کالکولیا دکن او برکی از هفت تدبیر مذکور بجهت دفع نوع تلخ بکار بندند و اگر کب معاد کون
و اگر در و یا کرم باشد در هر یکی از هفت تدبیر مذکور بجهت دفع چنگلی نمجی بکار باید بست تدبیر معمول چنگلی که از غلبه باد باشد و در بسیار کون و چنگلی که در او کور در باشد
و اگر در و روغن سنوبر یا نیز در و در آن چنگلی رسانند و نیز پالایش چنگلی که در گوشت و غائر بود در آن تدبیر مذکور بکار بندند و حیوان ترازان در او بکار
ازان گوشت بیالاید بار و روغن ماده گاو و آنچه بران سخت کنند و گوشت طیور و حیوانات و روغن انجور از چنگلی گوشت بر گردد و فراهم شود و تدبیر بسیار کون
چنگلی که گوشت آن برآمده باشد و نرم بود در آن تدبیر مذکور بکار بندند و حیوان ترازان گوشت برآمده بریده گردانند و پالایش بران سخت کنند
گوشت برآمده بریده گردد و چنگلی که هموار گردد تدبیر هر دو کرم چنگلی که سخت و کم گوشت باشد و از غلبه باد بود در آن تدبیر مذکور بکار بندند و بال و است
دافع باد اندر روغن خسته بران طلا کنند تا نرم شود نوع دیگر از چنگلی مذکور خون بکشد تا نیز نرم شود نوع دیگر داروهای شیرین داروهای جز
آس کرده گرم ساخته بر چنگلی مذکور سخت کنند ازین نیز نرم شود تدبیر در آن کرم چنگلی که گوشت نرم باشد و در آن تدبیر مذکور بکار بندند و پلو بست
و صود پر نیات آسوک رسف آله و هلیله و بلید و گل معاوی و لود و رال را بستانند و بار یکس کنند و بالای چنگلی بر کنند گوشت چنگلی سخت خواهد بود
تدبیر چهارم کرم چنگلی که گوشت در آن آمده باشد و سخت بود و خارش کن و درینه و صاف نشود بران شوره سخت کنند تا گوشت زایل بریده گردد و فراهم
شود تدبیر پنجم کرم چنگلی که بسبب شگاف کردن مثانه حادث شده باشد و از زارش بول بیرون آید و چنگلی که ازان خون ساکل باشد در آن
تدبیر مذکور بکار بندند و بران مرغ با بند تدبیر کشن کرم چنگلی که بسبب نافرمان شدن بطریق بهتر رنگش سپید گشته باشد در آن تدبیر مذکور بکار بندند
و بلادر با بول بقرب هفت روز بدارند بعد از هفت روز در شیره قمر بارند بعد ازان ملا در بار دو و یک کاله ساخته و در آن آهمن ناخته به تنال خنجر
پاچکشی ازان روغن چکانه بستانند و چنگلی مذکور طلا کنند تا سپیدیش زائل گردد و اگر روغن سارچوب و شیف و بجمبیار و دیودا چکانه سپیده
همچنین گونه بستانند و بر چنگلی مذکور طلا کنند نیز سپیدیش زائل شود و اگر هم حیوانات املی را و هم حیوانات را که در آن آب باشد در آن ناخته چکانه
که دو در بیرون نیاید و بار و روغن کجی آنچه بر چنگلی مذکور طلا کنند نیز همین فائده دهد تدبیر پنجم کرم چنگلی که بسبب نافرمان شدن بطریق بهتر رنگش
سیاه شده باشد در آن تدبیر مذکور بکار بندند و روغن را که نوعی از هلیله است تا هفت روز در شیره کوسپند بدارند بعد از آن کشته و یا شیر مذکور بکار
بر چنگلی مذکور سخت کنند سیاهی زائل گردد و نوع دیگر سفلی نوین سال و پنج بند کسین همماتی هر چه برابر گرفته آس کنند و آنچه بران سخت
کنند سیاهی زائل گردد و نوع دیگر محل چنگلی را بخورند و کیتقه را با بول کوسپند آس کرده بران سخت کنند سیاهی زائل گردد و نوع دیگر

کسیس و کورجه و قویای سبز پوست فی نیزه و تخم بنوار و رسوت را با آب آس کت در آورند و ناخته تا یکماه زیر درخت ارجن دفن کرده بدارند بعد از آن محل
بختگی مذکور سخت کند رنگش نیک گردد و تدبیر بر قشمارن بختگی که رنگش سیاه شده باشد تدبیر مذکور را بکار بندند و پوست بضمه مکیان با رنگ
و صدف دریا و مروارید را با بول گوسپند آس کرده غلوه سازند و خشک کرده بدارند و محل بختگی مذکور باین تدبیر بروم سخن بختگی که بران تو
بر نیامده باشد در آن تدبیر مذکور بکار بندند و دندان فیل را نیز با کرده در آورند و ناخته و مکر کرده بسوزند چنانکه بیرون زود آنگاه آنرا رسوت بار کرده
باشند گوسپند سخن ساخته سخت کند مویها بر محل بختگی مذکور برودین نوع دیگر کسیس و برگ نورسته ازان که ریخ را با شیر یا کتیقه آس کرده محل مذکور
سخت کند نیز ازین مویها بر آید تدبیر بروم ساسن بختگی که بران مویها باشد و بواسطه آن فراهم نشود تدبیر مذکور در آن بکار بندند
و مویها با ستره و یا بمقرضن یا بموچک و در گردان آنگاه دارو سخت کرده فراهم گرداند و اگر روغن بلادر را با شیر زقوم آمیخته بر محل مذکور ملامت کند
موش زائل گردد نوع دیگر چونه سنکله با ترشی آس کرده بر بختگی مذکور سخت کند مویهاش زائل شود نوع دیگر دم باخشی و کیده و بر تال تخم
سنگوت را سوخته خاکستر کند و آنرا در روغن کهن که چهار چنان باشد با نازند و آب که چهار چندان روغن مذکور یا ش نیز انازند و روغن آنتاب
آفتاب نیز چون بخته شود آنگاه بر محل بختگی مذکور ملامت مویهاش زائل گردند تدبیر نسبت بختگی که از غلبه باد باشد و درد بسیار کند و در صورت سفلی
از وجود تدبیر مذکور در آن بکار بندند تدبیر او تر نسبت بختگی که بسبب آن موتر اکت یا موتر کرحه یا فساد منی یا استخاضه حادث شود و بختگی که
در شکاف مشانه بود در آن تدبیر مذکور بکار بندند تدبیر بختگی که در آن نسبت شایسته تدبیر مذکور در آن البته بکار بندند و بی که نام آن
بختگی باشد بران ببنده تانی الحال صاف شود و خون و قله باشد محل بختگی سخت نگردد و گونه اش تغییر نشود تدبیر تیر و آن باده بختگی که
باشد و کم گوشت بود در آن تدبیر مذکور بکار بندند و بختگی مذکور چون از غلبه باد باشد برگ بی انجیر و بجز پترو برگ که ریخ و برگ زرد چوب برگ کنج و
برگ کهار بران ببنده و چون از غلبه خون و یا تلخ بود برگ درختان شیر دار و برگ بنامانی که درون آب برویند چنانچه نیلوفر مسه و قمری بران بندند
و چون از بلغم باشد برگ پارسی و مرهبری و گگوی و کهار و زرد چوب و بی انجیر و ار نو بران ببنده و برگ که خشک و خشن و رخنه دار و کم خورده گوشت
نباشد نرم و چرب بود باید که جهت بستن این برگ را بکار بندند تدبیر که در و کم افتد در آن تدبیر مذکور بکار بندند و بجز ساسن
آزما بشویند بجز ترازان کن مذکور بران سخت کند که مازائل گردد نوع دیگر بختگی که ریخ و آگ و نم و پیاز پوست این سرخ را با بول بقرا آس کرده
بر بختگی مذکور سخت کند که مازائل گردد تدبیر بر نکهن باده بختگی که درین بختگی که درین بختگی که درین بختگی که درین بختگی که درین بختگی که درین
بکار بندند و اشیا یک ازان فریبی حاصل شود خورانیه فریه گرداند تدبیر بکجه کن بختگی که از هر شده باشد در آن تدبیر مذکور بکار بندند و
سرخک بکار بسته سراسفان گرداند تدبیر بروم سخن بختگی که در گلو و یا در قدام یا در سر باشد و یا آماس خارج بود در آن تدبیر مذکور بکار بندند
تدبیر بروم سخن بختگی که با درد و از غلبه باد و خشک است یا در گردن و یا در سر باشد در آن تدبیر مذکور بکار بندند تدبیر که بول بختگی که در دهن باشد در آن
تدبیر مذکور بکار بندند چون بختگی مذکور از غلبه باد یا کت بود کنول شیر گرم بکار بندند چون از غلبه تلخ یا خون بود کنول سرد بفرمایند اگر کنول جهت صفت
شدن بختگی مذکور بفرمایند باید که کنول دارو یا یک ازان بختگی صاف گردد بکار بندند اگر کنول جهت گوشت گرفتن محل بختگی مذکور بکنان باید که در و یک
از آن محل بختگی گوشت بیالاید بکار بندند و از تدبیر کنول غلبه خلط و در بختگی و ناپاک آن فروشید و رسم دندان و زبان برود و دهن صاف شود و
داروهای کنول فصل مسر گفته شده اند و بطریق کنول مشیر هم گفته خواهد آمد تدبیر و معوم پان بختگی که در گلو و یا در گردن و یا در سر بود و یا از غلبه
یا باد باشد و یا آماس در بود و بختگی و در آن تدبیر مذکور بکار بندند و مرض ادا رو یا یک فریل خلط مذکور باشد بنوشان تدبیر کحرت و حدت
جراحی که جهت الحمد بود در آن تدبیر مذکور بکار بندند و روغن سستور و شدر را بران ملامت ازان برود و فراهم شود تدبیر بختگی که درین
بودن سنگ بود و در چیزی خلیه مانده باشد کشیدن آن بدست ممکن نبود در آن تدبیر مذکور بکار بندند و بالقی از آلات خلیه را بکشند

تایید یا چنگی بر نوع که باشد صاحبش اغذای سبک چرب شیر گرم بر قدر مناسب مرض بد بندند تا سیرا کھیا چنگی یا جراحت هر گونه که باشد صاحب آنرا از جن نگاه دارند و طریق نگاه داشتن آن در فصلیکه آنرا بر لوق باسی گویند گذشته است تا سیرید حصان طبعی باشد که جمیع انواع تدبیر نکور را چنانچه کوبند و تھک کاند و مان آن بطریق بهتر بداند و سیرگی نوعیکه ملائم آن باشد بکار بندد تا چنگی بطریق بهتر بر فرازم شود و در وهای اکثر این تدبیر فصلیکه آنرا مسرک گویند گذشته است و بدانکه چون زخم در سر و یا در پهلو برسد و شکاف طول بود و درم گوشت آویزان گردد باید که آنرا بدوزند و اگر زخم اندک باشد آنرا چھنسانید به بندند ملائم آن کجگم گردد چون گوشت و یا سینی زخم بریده منقصل شود و یا بریده فروخته گردد باید که آنرا بر جاد داشته بدوزند و روغن کچھ بران طلا کنند و پنبه ابروغن تر کرده بران نهند و چون گوش بریده شود روغن ناکو بدوزند و آن گوش نیز از آنزند و اگر حلقوم بریده شود نیز آنرا بجاناناده بر طریق بهتر بدوزند چنانچه فرجه نماید بعد روغن کچھ بران طلا کنند و مجموع در آن طلا کنند و از حرکت باز دارند و اگر زخم در دست و یا در پا برسد و شکاف طول بود و درم گوشتش بریده و یا ل بطرف راست و چپک ترا بر جاد دوزند و جفته و جزان بر حسب حال ببندند و روغن کچھ بران بریزند و فصلیکه جراحت پشتش باشد آنرا از آنجا که طرف شکم بود بر و غلطیدن نازین و لگت و یا پا بریده فصل گردد باید که آنرا در روغن کچھ که گرم باشد انداخته بسوزند و بران شی ببندند و فصلیکه آنرا سحیح تر از آن صندل و صلتی گل نیلوفر قمری و پیونیک زرد چوب بخته باشد بر جراحت بریزند و این روغن را چیت تا دیشل گویند نوع دیگر صندل کاکاسینیک و منگونی و ماشونی و پرنیک کلمه و زینکا و پونال و تر چھد و گل نیلوفر قمری گل نیلوفر قمری بر سینه و چیز استند و به شیر و سحیح تر از آن روغن گاو و روغن کچھ و لبسا و چربی هر چهار چیز را یکجا کرده بنیزند و بر دست و پا بریده که آنرا سوخته باشند بریزند ازین نیز فرازم نشود و چون جراحت در چشم رسد چشم شکسته میشود و هیچ تدبیری قابل صلاح نبود و اگر از محل خویش تجا و ز کرده فروخته شود باید که آنرا بر مقابل مجلسش آرنند و بران برگ نیلوفر قمری فراز کرده و بدست مقداری زور نموده و مجلسش روغن ستور و شمد بران طلا کنند و بر روغن که آنرا به شیر و سحیح تر از آن صلتی و با جھول و جھوک و کھچھا بخته باشند به پنبه تر کنند و بر چشم نهند و ازین روغن اس بدیند و چون زخم در شکم برسد و چربی بچو فتید از شکم بیرون آید باید که کلک سیاه و خاکستر و نخت زخت چنانچه تند و در اجن بران بریزند و خویش را بر سیان ت باکت آبن که آنرا گرم ساخته باشند بنیزند و شمد بران طلا کرده شی ببندند و چون بدات که طعاسیکه مجروح پیش از آن خورده بود ختم شده است غمزه گان بنوشانند و شیر که در آن شکر و صلتی و لگت خار خسک در وقتی انداخته جوشانید و با شستن نیز بنوشانند و روغن کچھ که بجهت دفع گرما که از فساد چربی پیدا شوند آنرا سب و کرنته گویند گفته شده است بران بریزند تا فرازم شود و چون چربی ناکور را بریده دور نگذارد شکم مجروح منتقم گردد و آواز کند و بول و غائط و شراب که خورده و نوشیده باشند بر آید اگر رنگ چین مجروح سپید گردد و روی و دستها و پاهایش که سوخته اند نفوس نیز بر سر بیرون آید و شمشعل شوند و خویش خون مجتمع شود و انتفاخ پیدا آید به نگرند و اگر به سبب زخم خون در آس مجتمع شود باید که مجروح را قی بکنانند و اگر در بکواسی مجتمع گردد اسهال فرمایند و درین هر دو صورت غذای مجروح برنج بخته یا جوش جو و کنار کھتی سازند و با آنکه از برنج آشام سازند و در آن صفت ک انداخته بنوشانند و چون به سبب زخم خون از شکم بسیار رود باید که مجروح را خون کوسپند و ماتا آن بنوشانند و اگر شکم بر زخم پاره شود چون بول غائط و ضراط بجماری خویش روان باشد مجروح هلاک نشود و چون روده بیرون آید باید که به شیر نشویند تا آنچه از خون و کرد و جز آن بران باشد در روده رسد بعد از آن روغن بران طلا کنند طبعی ناخنهارا بر اینده و روغن ابرو دست طلا کرده آنرا در شکم با سستی و آرد و اگر روده پاره شده باشد باید که بچو چکان بزر محل شکاف سوده را بگیرند و تنها آنرا بریده دور کنند بعد از آن روده را در شکم در آرنند و درین صورت اگر فضل خدا باشد مجروح بزید و اگر روده که برین آسسته خشک شده باشد آنرا به شیر سرشک ده تر گردانند و روغن بران طلا کرده در شکم در آرنند و چون روده بسیار بیرون آید زخم بسیار تنگ بود چنانکه روده در آن تنگ طبعی باید که مناسب حال مقداری شکاف دیگر کند تا نگاه روده را در شکم در آرد بعد از آن انگشت بر گوی مجروح با ل و در شکم سوز بران نند و در آنکه زور آور باشند لفر مایند تا دستها و پاهای مجروح گرفته بچنسانند تا روده بجای خویش مستقر آید و در قرار گیرندین و مجلسش تا کی تمام باید کرد

باشد سخت کند صاف گردد نوع دیگر است و در چوب هملتی آس کرده بر خشکی و جراحت که از غلبه تلخها باشد سخت کند صاف گردد نوع دیگر
 کجی و چوبی و انتن و ساجی و خیره آس کرده بر خشکی و جراحت که در آن غلبه باغم باشد سخت کند صاف گردد و چون پتی را و یا صاحب سیلان
 را خشکی شود باید به جهت دفع آن علاج دفع خشکی که آنرا دست بر آن گویند بکار بندند و آنرا خشکی که به پدید آمدن آن معلوم شود که خشکی سخت نیست
 شده است آنست که تپ آن بسیار به پیشی و بهنگام وقتی و سرفه و تشنگی و نا آرزوی طعام پیدا آید و طعام مضمغ گردد و در شستی خشکی از رنگ ابوی شکل
 ریم معلوم گردد و میان آن که بسیار است از پرتیا است بکیانی گویند گشته است شخصی که عضوی از اعضایش شکسته گردد و یا از جای خود نقل
 شود باید که آنرا از زور و از جماع و از گرمی آفتاب از خوردن نمک شوره و ترشی و شئی که مزه او تیز باشد چنانچه سبب بعضی غده خشک از در آن رسا
 ازستانی و شور بای گوشت و شیر و روغن گاو و جوش منگ طعامیکه فرمی افزاید خوردن فریاد و بعد آوردن گشته و یا فصل گشته را در مجلس مجرب
 هملتی و کتچن بن برنج آس کرده و پاروغن که از صابون باشد آینه سخت کند و پوست درختان گچکان یا کله دریا از آن یا پله دریا اجزائی نیزه و
 یا سال پتی و جیره بر آن بندند و در زمستان جیره و بعد از هفت روز و فصل معتدل بعد از پنج روز و فصل تابستان بعد از سوم روز بکشاید و
 نه سخت کند و نمک نند و نه سخت است بلکه متوسط باید است از آنکه اگر سخت محکم بنیاید که آرد و با ماسد و در کند و اگر سخت نند با بطریق همت
 بهم بسته نگردد و جوش نکند و معاد کن بر محل شکسته بریزند اگر در دکن باید که شیر را با روهای تخم پل بچشانند و بر آن بریزند و اگر روغن کجی را بر محل شکسته
 بریزند نیز در دفع شود و صاحب عضو شکسته را شیر یا ده گاو و یک اول با یکچه آورده باشد یا داروهای کاکولیا دکن چوشانیده و روغن گاو و کلاب آن
 یا کرده بچشانند و اگر استخوان عضو شکسته گردد و گوشت آن محل بریده شده و بعد آوردن استخوان مجلس روغن گاو و شکر بر آن طلا کنند و صمغ پت
 درختان زخمت بر آن کنند آنگاه تا بیری دیگر بکار بندند و اگر استخوان کف دست شکسته گردد و یا بنی از بندهاش منتقل شود باید که طبیب طایف آنرا جراحی
 نشاند و جیره بر آن بندد و روغن کجی خام بر آن مدام بریزد و غلوه که گزین مجروح را بر دست بدهند و چون قوت شود غلوه نمک سنگا بدهند و چون
 قوت زیاده باشد غلوه گل بدهند بعد از آن مجروح را باغیانند تا سنگا باست گیرد و چون شکسته گردد و لیکن جراحت تا مغز رسیده باشد باید که
 بسته شود و روغن جراحت را بر کند و مجروح را تا هفت روز شیر نوشیدن فرمایند و چون بسبب رسیدن خم و یا افتادن از بلندی آماس گیرد و لیکن گوشت
 و استخوان برید شکسته نگردد باید که داروهای سرد آس کرده بر آن سخت کند و جوش آن نیز بر آن بریزند و اگر استخوان پشت و یا کمر و ساق بشکند و یا نقل
 باید که بعد آوردن استخوان او مجلس مجروح را بر تخمه چوب بر حسب سبب محل و را با طمانند و بگونه باران که عضو کسور را بچینانند و اگر استخوان بن گاه بسیار
 زودهار منتقل شده باشد باید که در آن روغن طلا کنند و گرمی آتش رسانند مجلس نرم گردانند آنگاه آنرا در مجلس آنرا اکنون چند روز
 که طلا کردن آن بر محل شکسته بسیار فایده دارد و تا بیری گوگل خورانی آن مجروح و کسور را بسیار فایده رساند گفته می آید کجی بسیار
 بجای بسته تمام شب در آب وان بدارند و وقت فجر کشیده خشک کنند و با شیر که بچندان باشد مخلوط ساخته خشک گردانند و باز بجای بسته تمام شب
 آب روان بدارند و وقت فجر کشیده خشک گردانند و با شیر آینه خشک گردانند باز بجای بسته تمام شب در آب روان بدارند و وقت فجر کشیده خشک
 گردانند و با شیر آینه خشک گردانند و بهفت تسقیه جوش هملتی بدهند و برای تسقیه جوش مذکور بقدر روغن بگریز و لی از آن یک تسقیه بشیرین و آنگاه
 او را بگویند و بعد از آن کجی بکوبند و هملتی و جیجه و کلید و کوه و قیر و جیره و دیو دار هملتی سولف و داروهای کاکولیا دکن بگیرند و بان یا مینند و با شیر
 آنرا بداروهای خوشبو چوشانیده باشد یا کرده در چرخ عقدا رانداخته از آن روغن بکشند و آنرا بچین تراز آن داروهای کاکولیا دکن کلید و بسیار او سرد
 و تریج و جویک و تکر و لود و پدیا که در آب بلای کند و یا بالنسه و جوالنسه و سنگا ناره و گرمی و بشیر آتش نرم سه بار بریزند و هر بار بی صمغ تر و شیرین بلیستا
 چون بچینه شود نگاه دارند و این را بسندی کنند تیل گویند ازین اجحیک خشکی کام و باد قوه و زخمت سرد متورم و کرن سول و گرمی گوشه و غیر
 دفع شود و قوت باه میزاید سینه و گردن سلیطه شود و بوی دهن نیک شود و گویند رنگ نیک شود نوع دیگر روغن تخم چارولی و تخم خیار و تخم بلید و بسا آیت حق تر

از آن کاکولیا و کن و شکر که در پستانها در وقت مذکور باشد نیز در نگاه دارند و جگر بندند ازین جراحت و عضو شکسته فرا هم شود و این اسهول گویند
 و این بر دور وقت ابرو گویند همگانی کنند چنانکه بر عضو کسور و جراحت طلا کنند بریزند و یا بدان ناس بند و یا محققه بکنند و یا در نگاه آن بنشانند و یا از ناسور
 نافع آید تدبیر بسیار ختن گوگل آنست که کاس الی آمد و بلیله و بلیله و سندی و فلفلین بر همه استادی است و اس کنند و با گوگل که بچند آن باشد
 و میخچه بگویند و بدارند و بخوبی سازند و آنرا جویا و گوگل گویند نوع دیگر یک و سنگه زره و پوست ارجن و پوست نخل اسکنده و پوست نخل کشکری
 که بچندان باشد یکی کرده بگویند و غلوه سازند و نگاه دارند و بخوبی ازین استخوان شکسته بسته گردد و اندام مستحکم شود و این را لاجویا و گوگل گویند
 و این بر دور تدبیر از طب چنانست که در طبیب چنان احتیاط می باید کرد که عضو کسور و مجروح بخته نگردد و از آنکه در محل شکسته و جراحت و
 اگر گوشت یا پی یا رگ بخته گردد و بشواری فرا هم شود و الله اعلم بالصواب فصل چهل و هشتم در ناسور که از آهستگی یا بی برن گویند
 مثل بر وقت قسم اول در علامت زحمت مذکور بدانکه چون ناس بخته گردد و طبیب از آن کسبب خام پنیا شدن یا سبب دیگر شکاف کرده
 ریم بیرون نیاید و ریم در گوشت و رگ و پی که استخوان سرایت کرده زحمت مذکور را آورد و آن بر پنج نوع است یکی آنکه از غلبه باد بود و دوم آنکه از غلبه
 تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از رسیدن تیر و سنان و مانند آن حادث شود و آنکه از غلبه باد باشد علامتش
 آنست که خشن تنگ و بن و باد در لود و ریم از آن یا کفت آنمیخچه آید و در شب بسیار بچکد و آنکه از غلبه تلخ باشد علامتش آنست که محل و باد در لود
 در روز بسیار بچکد و پ و بیوشی و خشکی پیدا آورد و در وقت گرم و زرد باشد و آنکه از بلغم باشد علامتش آنست که سخت بود و ناراش کند
 و در چوب و سپید و غلیظ بسیار از آن بچکد و در شب از روز زیاد مترشح گردد و آنکه از غلبه هر سه خلط باشد علامتش آنست که سوزنکی و تپ و در
 و بیوشی و خشکی در بن پیدا آورد و علامات هر سه نوع مذکور درین نوع نیز باشد و آنکه از رسیدن تیر و سنان و مانند آن حادث شود علامتش
 آنست که اتم در کف و پیش با کف بیرون آید و گرم بود و طریق حدوث این نوع آنست که چون پیکان و یا ریزه استخوان و جران
 و پریم و گوشت و یا در رگ و یا در پی و یا در استخوان و یا در محل خطرناک و یا در شکم خلیده ماند و دانسته نشود و یا کشیدن آن ممکن باشد
 محل خطرناک مذکور بخته گردد و زحمت مسطور حادث شود و باید دانست که میان انواع مذکور نوعیکه از غلبه هر سه خلط حادث شود و اولاد
 و باقی انواع بعلاج بد شواری به نشود و الله اعلم قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه بخت دفع ناسور باوی اولاد و پناه
 دفع با داندا پناه کنند بجهت تا آنجا که ریم سرایت کرده باشد شکاف کنند آنگاه تخم خوره و نمک سنگ کجند را اس کرده بر آن سخت کنند و بخوبی
 پنجمول بزرگ شکاف این نوع را بشویند و بچوب تر از آن پنج روپسین زرد چوب کشکی در بریا و انگلی و پنج بیل روغن کجند را بریزند و از
 جهت صاف شدن و فرا هم کشتن شکاف مذکور بر آن طلا کنند و بخت دفع ناسور که از غلبه تلخ باشد بختی دارد و بار که دفع تلخ باشد
 چنانچه کاکولیا و کن با شیر و روغن گاو آمیخته و پنجه لوسی سازند و بدان اسپاه کنند و بجهت تا آنجا که ریم سرایت کرده باشد شکاف کنند آنگاه
 کجند و مصلی و دانقن اس کرده بر آن سخت کنند و بخت شستن این نوع جوش برود و زحمت از آن کار و بکروندش جگر بندند و بخت صاف شدن
 و فرا هم کشتن این نوع روغن گاو که از اسحق تر از آن سنوت و بدهار و آله و بلیله و بلیله و زرد چوب و دار پهل و کرا و لود پنجه باشد طلا کنند و
 بخت دفع ناسور بلغمی بر پوست خورم و چوب کلیمتی و سر شف اسپاه کنند بجهت تا آنکه از اسکیخته گویند بختی کنند تا آنجا که ریم سرایت کرده است
 شکاف کنند آنگاه برگ نم و شند و نمک سنگ کجند را اس کرده بر آن سخت کنند و بخت شستن شکاف این نوع روغن کجند را بچوب تر از آن
 نمک سنگ آگ و پیل کرد و خوره و بجنکه و زرد چوب و دار پهل بریزند و طلا کنند و بخت دفع ناسور که از پیکان و جران شده باشد تدبیر شکاف بکند
 خلیده را برین بکشند بعد از آن کجند را اس کرده بار و روغن گاو و شدر یا کرده سخت کنند و بیاید و آنست که تدبیر شکاف وقتی کسند که
 در محل خطرناک باشد و چنان عین نبود که بشکاف مرضی هلاک گردد و نیز مرضی لاغور کم زور و مخالف از عمل شکاف باشد و چون مرضی مذکور

در علامت زحمت مذکور
 در وقت زحمت مذکور

نخچه بستند و در آن یک سینه کوهی گذاشتند تا آنکه از آب گود آنجا بجا بماند بستاند و در یک کوزه باز بچوشانند تا آنکه مانند آب شود بوسه
 صحت تر بچله و نسوت و سندعی و غلین گوی و دانمن و اسکنده و برنات تهرج و الایچی خرد و ناکیس که هر یک یک پل باشد در آن انبارند و پنجم زرد چوب
 خدی را شود و آون چرب نگاه دارند و مقدار سه درم یا دو نیم درم را غلوهها ساخته و بار و غن تر کرده بخوراند ازین دشت برن وادشت برن و بادش برن و
 بگردند و میت و دمه سرفه و یکم اثر زهر و پیه و اجروک و پاند و و آب خون استخوانه و بجا سیر و گول و ناسور و بکن بر و هشتاد و مرض بادگی و غلین
 موبات رکت و الویات دفع شوند و استخوان شکسته بسته گردند و نوع دیگر صحت تر از آن سر بچونک که باری و چینه و انار و دو سیر و سین و روزبر و کله غلوه
 تلخ بنیزند و بچل ناسور طلا کنند ازین ناسور و دشت برن اوشت برن از طلا و بوندرام شوند و این غن اسپریت مل مثل گویند و باید دانست روغن طلا و طلا
 که بجهت فراهم شدن و صاف گشتن دشت برن وادشت برن گفته شده ان بجهت فراهم شدن ناسور نیز بکار بندند اکنون چند علاج بجهت دفع
 و ناسور از طب فیروز شای نوشته میشود اسم اشتر السوزند و خاکستر آن را بر غن آن نخچه بر ناسور و جراحت طلا کنند به شوند نوع دیگر استخوان
 گو سپر السوزند و خاکستر آن را با شیر عورت آن نخچه بر ناسور و جراحت طلا کنند به شوند نوع دیگر مغز مادیان بستانند و آنرا با شکر که بچندان باشد
 مغز برگ گنوار و صحن موده سنگ بیامین و بر بچل ناسور و جراحت سخت کنند فراهم شوند نوع دیگر موده سنگ مجیده درم و درم و رین در آن ناروان
 و زرد چوب مجیده و سین و رو و پشکری و ریم کوه هر یک و درم سته و یکجا اس کنند و با بست و چهار درم سرکه مخلوط ساخته بستانند تا مرم شود و
 بر بچل خنکی سخت کنند و بران می بندند ازین دشت برن وادشت برن و ناسور دفع شوند و اگر خاکستر زوی آدمی را با شکر آن نخچه بر دشت برن
 سخت کنند دفع شود نوع دیگر خاکستر سم خر یا ر و غن از تیون یکجا کرده بر بچل سخت کنند و خنکی دفع شود و البته اعلم بالصواب فصل اول پنجم در
 زحمت بجهت شکل بردن قسم اول در عداست زحمت مذکور بدانکه این مرض بر پنج نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد دوم آنکه از غلبه
 و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه بسبب دیگر خرفساده خلط چنانچه خلیک استخوان مانند آن حادث شود و علامت مرض
 مذکور که قبل حدوثش پیدا آید آنست که سر و گردن و با است تپاک و خارش در آن پیدا آید و در طریق حدوث این نوع بادمی آنست که چون درم
 مرکب اشیا با دانه شود با فاسد شده قریب و بر و محلی که میان آن و میان دبر زیاد از دوا انگشت فرجه نباشد مستقر آید و گوشت و خون
 آن محل را فاسد گرداند و نوع مذکور با آرد و در برای حدوث این عمل مذکور آید لعل که چنان در کند گوید که آنجا سوزن نامی خلان و یا آنرا می بریند یا پیشگاه
 پیدا آید و اگر بجهت دفع این فی الحال علاج بکنند بجهت گشته شکسته شود و با انواع در مذکور باشد در آن رخنها بچو رخنهای خراب بجهت و از آن یکم
 باکت و اکم بچکد و اگر این نوع بجهت شده است شود بول و غائط و ضراط بر راه رخنهای مذکور بیرون آید و این نوع را سبتونک گویند از آن سبتونک
 بزبان هندو غریب گویند و هر گاه که درین نوع رخنها بچو خراب باشد این را نیز سبتونک نام کردند و طریق حدوث نوعی که از غلبه بلغم باشد آنست که چون
 مردم مرکب اشیا نخی انگیز شود و با فاسد شده قریب بر و محلی مذکور مجتمع و مستقر شود و خون و گوشت آن محل را زشت گرداند نوع مذکور پیدا
 و در ابتدای حدوث این نوع در محلی مذکور آید لعل و ام و تمام مرفع بشکل گردان اشتر چنان در در کند گوید که آنرا با شش میسوزند یا آید اگر بجهت دفع
 این فی الحال علاج نماند بجهت گشته و بشکند و با انواع در مذکور باشد و ریم گرم با بوی بد از آن بچکد و اگر این نوع سخت بجهت زشت شود فرط
 و بول و غائط از راهش نیز بیرون آید این نوع را اشتر گویند و نامند و اشتر که لویه نامند و اشتر که لویه نامند و اشتر که لویه نامند و اشتر که لویه نامند
 و طریق حدوث نوع بلغمی آنست که چون مردم مرکب اشیا بلغم انگیز شود بلغم قریب و بر و محلی مذکور مجتمع و مستقر شود و خون و گوشت آن محل را فاسد
 گرداند نوع مذکور پیدا آید و در ابتدای حدوث این نوع در محلی مذکور آید بلغم سپید که با خارش و درد اندک بود پیدا آید اگر بجهت دفع این عمل کنند
 بجهت شکسته گردد و با در داندک و خارش باشد و ریم غلیظ و از آن بچکد و چون ازین نوع سخت بجهت زشت شود فرط و بول و غائط از
 نیز بیرون آید و این نوع را بر سر واری گویند و طریق حدوث نوعی که از غلبه هر سه خلط حادث شود آنست که چون با فاسد تلخ را قریب بر و

فصل اول پنجم در زحمت بجهت
 زحمت بجهت شکل بردن قسم اول

مجموع گردانند و خون گوشت آن محل زشت گردانند نوع مذکور سدا آید و در ابتدای حدوث این نوع در محل مذکور آبله یا درد و خارش و تا با یک مقدار و شکل
 زنگار است پاهی پیدا آید درین نوع دیگر نشانیهای هر سه نوع سابق نیز باشند اگر کجاست و فع این فی الحال علاج نکند بچینه شد شکسته گردد و با انواع
 در دو رنگهای گوناگون بود و همیشه گاهی بچوریم نوع بادی و گاهی بچوریم نوعی که از غلبه تلخ باشد و گاهی بچوریم نوعی بلغمی باشد و این را سنبوکا و رت
 گویند و طریقین روش نوعی که از سببی دیگر جز فساد و خرابی پیدا آید است که چون مردم پاره استخوان و یا خارهای و یا پاره آهن بتوسی بخورد و آن با فاعل در
 وقت سترج داخل در جراحت بیرون آید و در جراحت مذکور بچقن کرما سیفتند و گوشت آن محل را خورده سوراخ پیدا آید و نوع مذکور
 حادث شود و چون این نوع بچینه گشته سخت زشت شود و فراط و بول و غائط بطرفش نیز بیرون آید و این را انماکی گویند و میان انواع مذکور
 سنبوکا و رت و انماکی لا و اندر دیگر سه نوع بدشواری بعلاج زائل گردند و باید دانست آبله که در مقام بجهت برزومی پیدا شود و در اندک کن و
 بعلاج فی الحال رفع گردان بجهت زرد و بلکه بجهت زرد آن باشد که بتدریج شود و بخش عریض بود و در بسیار کند و تب و خارش سوزنی است و این هم دوم
 در علاج زحمت مذکور بدانکه بجهت دفع این مرض اگر حدیث العهد و خام باشد و بچینه گشته باشد مریض را فاقه و اسهال بکنانند و خون بر محل
 مریض و بویچه سخت کرده بکشایند نوع دیگر برگ نوزسته از آن درخت بر و خشت بچینه و سندی و گلوئی و ک بصره هر سه امتساوی است و آس کنند
 بر مریض مذکور که خام باشد سخت کنند و بچینه گشته شود و اگر بچینه شده بشکند عمل تنگنات و با عمل شوره و یا داغ بر حسب سبب طبل بکار بندند و
 در وقت کرده فراهم گردانند نوع دیگر بچینه پوست بچینه و مصلتی هر سه متساوی شده باشد یا به گاو آس کنند و بر بجهت سخت کنند ازین خون
 اندر چکیدن باز ایستد و در برود نوع دیگر بچینه بجهت زرد و اشوب و استخوان گریه را بچوش مذکور سخت کرده بر بجهت سخت کنند ازین هر نوع
 که باشد نماید نوع دیگر رسوت و سره و بچینه و زرد چوب و داربلد و برگ نم و نسوت و دانتن چونی را باب آس کرده سخت کنند ازین بجهت زرد و ناسور
 دفع شوند نوع دیگر گنی و بلید و کوفته و برگ نم و زرد چوب و داربلد و بچینه و لود و دو دهان هر سه امتساوی است و باب آس کرده سخت کنند ازین بجهت زرد
 و ناسور و دشت برن او پانس صاف و فراهم گردانند نوع دیگر کوفته و نسوت و کبزی و دانتن و پیل دراز و نم سنگ تر بچینه قوتی است بچینه است
 شده باب آس کنند و باشند آینه سخت کنند ازین بجهت زرد و فراهم شود نوع دیگر بالکنگن و کرباری و با عار و دانتن و نسوت و بچینه و
 کوفته و سولف و تیج هر سه امتساوی شده و باب آس کرده سخت کنند ازین بجهت زرد و فراهم شود گوشتی که درون کوفته میباشند آزار دهند
 بچینه مریض تا یکی بچینه زرد و لیکن آن مقدار بخوراند که مریض ای بچینه شود ازین بجهت زرد نوع دیگر با شیر زقوم و آگ و داربلد را آس کنند
 و فقیه ساخته در آن بجهت زرد و آزار زائل گردانند و این تدبیر ناسور را نیز دفع کنند نوع دیگر بچینه سه حصه و پیل دراز یک حصه و گل بچینه سه حصه است
 و یکجا کرده بکوبند و غلوله بدارند و بر مقدار سنگی مریض را روزی بخوراند و بلید و نمک و پیل دراز و در و سرخ بل و تیج و لاجی هر یک سه درم و جملا باران
 ستور آینه بکوبند و غلوله بدارند و مقدار بی باشد روزی بخوراند ازین مرض مذکور میست و گوله و ناسور دفع گردانند نوع دیگر در و های نکر و معاد و این یک
 آس کرده بر محل بچینه سخت کنند صاف گردانند نوع دیگر سنگ که او جنس سپید خالص باشد بستانند و آنرا هفت تنقیه بچوش بچینه بسیار بدینند آنگاه با آن گول
 محکمها که بچینه باشد بیامیزند و کوفته غلوله کرده بدارند و مقدار باشد روزی بخوراند ازین مرض مذکور میست و آبله و سیدان بی دفع گردند
 نوع دیگر بچینه تر از آن بچینه زرد چوب و دانتن و کرباری و نمک سنگ و چینه و تیج و آگ و کرباری و نمک بچینه زرد و مریض مذکور طلاء کنند با فاعل
 و این روغن را کربا و پیل گویند نوع دیگر زطین و استخوان ساک با خون خراس کنند و بر مریض مذکور سخت کنند اگر چه سخت زشت باشد
 دفع شود نوع دیگر در بچینه نیکو و بویچه سخت کرده خون بکشایند بعد روغن سنور را بر آن طلاء کنند آنگاه استخوان گریه را بچوش بچینه آس کرده
 بر بچینه مذکور طلاء کنند نیز صاف و فراهم گردانند نوع دیگر بچینه تیج و مصلتی و لود و کوفته و لاجی و زنیکا و بچینه و دو عادی و کلبه
 و کلبه زرد چوب و داربلد و پرنیک و قیر و پدانه و ناکبسه و برگ تیج و موم و نمک سنگ بر روغن کبچینه زرد چوب بچینه شود بدارند و بچینه مذکور

در علاج زخم زحمت مذکور

طلاکند ازین مرض مذکور در گشت یا لا دفع شود و این روغن را با کھیاد تیل گویند نوع دیگر یکون خاکستر چتوه و پود و یکید کشتش بدون آب انداخته بچشانند تا ماوم که از ج و ل و ام بود بعد به بست و یک کرت بطریق مصفوح کتند و نیز آب بستانت دور اگر همه آهن بانا نازند و نود و شش در محقق ساجی و نود و شش در محقق سنگ ناهجه با آن یار کرده بچشانند تا آنکه جلاب شود چنانکه نه سخت غلیظ و نه سخت تنگ بود پس فرود آورده و در او ناز آهن کرده نگاه دارند چنانچه شوره وادون بر نخیب گفته شده است همچنان بدهند ازین جمله انواع بھکن بر و ناسور و پتگیهای زشت برگردند و این را بھجاری چهار گویند علاج بھکن بر سبتوناب بدانکه بجهت دفع این نوع بعد آنکه چتیه شکسته کرده و شکاف کتند آنگاه داغ دهن بعد از آن سید یا ناری سید یا کنبی سید بر حسب مناسب حال بکار بندند اما سید بچتری کبجی و ماش و بچ و شیر برنج و گوشت حیوانی که در آب و یار در آبادانی باشند و یا مانند آن از دیگر اشیای که دفع باد بود بکنند و طریق ناری سید اینست که چش بنده درخت و بچ بید بخیر و بچ بیل و بچ پادل و بچ کھار و بچ ارنی و بچ سوناد و بچ که بدان نازده طویل سخت کرده باشد بانا نازند و دهن سبوز نازده را هر کرده بچشانند بعد از آن سبوز و آورده بدارند چنانکه دهن را متصل و مقابل شکاف بھکن بر باشد بعد از این نازده دو کتند تا بخار از آن بر بھکن بر برسد و طریق کنبی سید اینست که بچ بید بخیر و کتان و ماش و جو و گندم و شفت و بچ ناک اشیای ترش است و جو کوب کرده و سبوز انداخته و آب با آن یار ساخته و سبوز آهسته کرده بچشانند بعد از آن که چوشیده شود دهن سبوز را قدری سوراخ کنند و آنرا بر مقابل متصل بھکن بر بدارند تا بدان راه بخار بھکن بر برسد و ازین هر دو نوع سید در درازگی شود و بھکن بر و شکاف از چکیدن باز ایستد و بعد سید روغن کبجی که آنرا بھجوت ترازان بچ ناک کوه توج و اجمود و انگز و بریان بچته باشند در بعضی را بنوشانند و روغن کبجی را بھجوت ترازان عملی بچته بھکن بر و شکاف آن طلا کنند فراهم شود و در غمناکیه دفع باد اند چنانچه ازین تیل و ما کھیاد و مات آن روغنی را از آن آورده بر بعضی بچکانند و طلا کنند و درین نوع چون این تدا و بھما بکنند فراط و بول غاطط بھجاری خویش روان گردند و نوع مذکور فراهم شود علاج استرکولون بدانکه بجهت دفع این نوع بعد آنکه بچته شکسته کرده و محققش را در یافته عمل شکاف بکار بندند و بدانکه داغ درین نوع شوره بکار باید بست تا گوشت مودا بریده کرده و آنگاه کبجی را آس کرده و روغن ستور با آن یار کرده و بچ شکاف سخت کرده بی بران به بندند چنانکه محل مستراح بسبب نشود و در آن روغن ماده گاو بریزند و بعد سوم روز بی بکشانید و در بنین اگر صاف ساخته بعد فراهم شدن بکنند و اگر صاف نشده باشد باید که اول اصاف ساخته بود فراهم کرد و اندک علاج بر سر و آلی بجهت دفع این نوع و روغن را اول بجزاشد بعد از آن عمل شوره یا عمل داغ بکار بندند آنگاه روغنی که آنرا بچ ناک بران طلا کنند و داروهای موی را آس کنند و بران سخت کنند تا نرم گردد و در روغن فرو نشیند و از چکیدن باز ایستد بعد محققش را در یافته شکاف کتند بعد از آن عمل شوره یا داغ بکار بندند و بھجوت صاف و فراهم گردانند علاج کتند شک بجهت دفع این نوع محققش را در یافته شکاف کتند آنگاه تا نود آهن داغ بدهن و داروی گرم را در گردانند بعد از آن صاف و فراهم گردانند چون به شکاف بھکن بر در بسیار شود و روغن کبجی و شیر گرم بریزند و در درازگی کرده نوع دیگر داروهای را که مزمل باد باد شدند جو کوب کرده در سبوز اندازند و سبوز را هر ساخته بچشانند و چون چوشیده شود سبوز فرود آورند و بر صوراخ کنند و بر شکاف روغن طلا کنند و در بعضی ادران بنشانند چنانکه شکاف مذکور مقابل سوراخ باشد ازین درونیز دفع شود فائده بھجوت سندمی و فلفلین و توج و انگز و بچ ناک اجمود را با ترشی یا با جوش کلتی و یا با سرکه بنی در بعضی بھکن بر را بخوراند نافع آید فائده بچته درخت ارچون آهن کشته و بلادر و برنگ خشک نسوت و تر بھجیه امتساوی بستانند و آس کنند و بھجوت محقق مذکور گوگل گرفته و یکا کرده بکنند و غلظت ساخته بدارند و در نیم درم از آن روزینه بخوراند نافع آید و اگر گوگل مذکور تا شش ماه بخوراند هر نوع بھکن بر که باشد دفع شود و این گوگل کتند گویند بھجوت آنرا یک سال بعد بر شدن از زور و جلع و جنگ و سواری و اشیای درینم و از شرب بیداری از شرب فتن در دو پاشی ستن نگاه دانند و شرب نمک خوردن ندیند و اندک علی بالصواب فصل چهل و نهم در نوع نخیب که آنرا اپنس گویند شمشیر بر دو قسم است قسم اول در علامت مرض مذکور بدانکه اکثر جماع بسیار داشته اند خود را از جماع و از قربان زن حایض و یازنی که از دیر باز شوهر بدو نرسیده باشد

فصل چهل و نهم در نوع نخیب

یازنی که در اندام نهانی او مویهای سخت یاد از رویا بسیار باشد یازنی که خوش بخت و تنگ بود یادش بر دلمی راغب نبود یازنی که فرج را با آبی مضر
شسته باشد و یاد فرجش مرض بود و یا آنرا چنان غاصبت بود که چون مرد با او قربان کند و پیشش بختی حادث گردد و از قربان کردن با هم پاره
و از خراشیده شدن نیور بناخن یا بدندان و از سخت پشیمان نیور بدست و از داشتن منی بوقت انزال و از شدن نیور با آب مضر و از شدن نیور
نیور بعد جماع و از ماندن این علامت خط در نیور فاسد گشته آماس بختی مذکور را در نیور حادث گردند و آن بر پنج نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد و
دوم آنکه از غلبه تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از غلبه خون بود و علامت نوع بادی آنست که خشک سیاه و ام بود
و چرم آن بر قدر و چنان درود که گویا که آنرا میشد گند و یا پاروی کند و نیور سخت باشد و علامت نوعی که از تلخ حادث شود آنست که نوع مذکور
بمچو بازگردد و شتاب بخته گردد و با سوزش و انواع درد های فساد تلخ باشد و تپا با آرد و علامت نوع بلغمی آنست که چرب و سخت و با
خارش و با انواع درد فساد تلخ بود و علامت نوعی که از فساد هر سه خلط حادث شود آنست که از ان ریم گوناگون و کیفیت مختلف بگذرد و در ان
گرمها افتند و این نوع لا و است و علامت نوع غری آنست که سیاه و ام و با تپا پاک و دیگر انواع در فساد تلخ بود و از ان خون نیکد تپا پدید آید
و بختی که در ان قضیب تا خایه بخته شود و در بختی که در ان فساد تلخ گشتش ریزیده گردد و جماع نیکو نشود و بخت و دفع بختی قضیب ابتدای حال علاج
باید کرد و آنکه در ابتدا علاج دفع نسا زد و یاد بختی قربان کند بعد از زمانی تمام قضیب بخته گردد و در ان که در ان فساد تلخ گوشت ریزیده گردد و ناچار
بلاک شود قسم دوم در علاج زحمت مذکور بدانکه اگر مرض مذکور در او پاید بود زحمت نیور را چرب کرده سید کند بعد بقصد یاد بختی چرخ
و مریض اتی و اسهال نیز بکنانند و اگر بختی نیور بخته گردد و مناسب شگاف باشد باید که شگاف گفتد و چوش برگ کینر و جای کرد از ان بشویند و بعد
با آب آس کرده روغن شهدا میخند بر شگاف سخت کنند از این صاف و فرا هم گردد و اگر بخته شد ریزیده گردد و مناسب بلغم باشد باید که شگاف
را گرم سازند و بدان تلخ دهند و روغن باده گاو و شهدا آنرا صاف گردانند آنگاه بدار و نیک از ان بختی فرا هم شود و دیگر نوع دیگر یاد بختی
حاصلی و کد صبر و کوفته و دیوار و نار و اگر در ان جمیع است و ای است و بار یکس کرده بختی نیور سخت کنند نوع بادی دفع کرد نوع دیگر بختی انجیر و
تخم بیدار و پوست جو و پوست گندم جدید با روغن ستور خلط ساخته گرم کرده بختی نیور سخت کنند نوع بادی دفع شود نوع دیگر گل سرخ و سوسن
و صلیبی که در ان فساد تلخ و صندل هر سه است و ای سنده و با آب بار یکس کرده و مقداری شکر یا آن بیا کرده بختی مذکور سخت کنند از این نوعی که
از تلخ باشد دفع شود نوع دیگر بختی نیور شمشیری شالی و از جنی صلیبی جمیع است و ای سنده و آس کرده با روغن ستور چرب کرده بختی مذکور
سخت کنند نوع مذکور از این نیز دفع شود نوع دیگر بختی نیور شیر ماوه گاو و شیر کوشک و شکر و شهدا بیکجا کرده بختی مذکور ریزند و چوش دارو های
است و کن آن الشوین نوع مذکور دفع شوند نوع دیگر پوست شالی و سا که در ان نیور و در صورا با شکر آب س کنند و مقداری گرم کرده و با روغن بخت
آنمیخند بختی مذکور سخت کنند از این نوعی بلغمی دفع شود نوع دیگر چوب انار و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور
از این نوع بلغمی دفع شود نوع دیگر بختی نیور چوب انار و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور
نوع بلغمی دفع شود نوع دیگر بختی نیور چوب انار و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور
و شیر ماوه گاو و شهدا میخند بختی مذکور سخت کنند از این نوعی که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر بختی نیور بختی نیور
رنگ سنگ و نو در سوسن و در ان بختی نیور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور
بختی نیور که در ان دفع شود نوع دیگر بختی نیور روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور
سخت کنند از این بختی نیور که در ان دفع شود نوع دیگر بختی نیور روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور
هر نوعی که باشد دفع شود نوع دیگر بختی نیور روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور و روغن ستور

در نوع پنجمی قضیب
در نوع پنجمی قضیب
در نوع پنجمی قضیب

سخت کنند ازین چنگلی هر نوعی که باشد دفع شود نوع دیگر بچوش تر بچله و بیشتر بچنگلی نمور را بشویند بسیار فایده و بد نوع دیگر حق بگرد و بر
 و یا بحق پوست تار و یا بحق سپاری بچنگلی مذکور برینند ازین هر نوعی که باشد دفع شود نوع دیگر بچنگله و در آن زمان براده آهن و براده
 مس جلد استده و یکی کرده آس کت بر بچنگلی مذکور سخت کنند ازین چنگلی نمور هر نوعی که باشد دفع شود نوع دیگر تر بچله را در آوند آهن انداخته بشویند
 و خاکسترش را با شند آمیخته بچنگلی مذکور سخت کنند ازین چنگلی هر نوعی که باشد دفع شود و بعد شستن بچنگلی را با آب بحق کسینس برینند ازین چنگلی
 هر نوعی که باشد دفع شود نوع دیگر بچنگلی مذکور سخت کنند ازین در بچنگلی دفع شود نوع دیگر رسوت و بلیله را با شکر گوسپن
 آس کرده بچنگلی مذکور سخت کنند ازین چنگلی اگر چه با در دو سوختنی و روانی یکم باشد دفع شود نوع دیگر بحق مویز و بر بچنگلی روزینه برینند
 فراهم شود نوع دیگر سخوان سردی را با آب بحق کرده بچنگلی مذکور سخت کنند فراهم شود نوع دیگر بچوش و بحق تر از آن بچسبیا رسالت
 جمون داروهای اتنا کون و عن ستر برینند و بر بچنگلی مذکور طلا کنند ازین چنگلی اگر چه با در دو آس سوختنی و روانی خون باشد دفع شود و این
 روغن اگر نجاد کهرت گویند نوع دیگر بحق تر و بچوش چرانیه و نم و تر بچله و پلول و کرخ و سارچوب کعبه که لعل بود و بچسبیا روغن گاو را برینند
 بچنگلی نمور طلا کنند ازین چنگلی مذکور هر نوعی که باشد دفع شود و این روغن را بچسبیا و کهرت گویند نوع دیگر در خانه کعبه زر در چوب و جسته
 و شراب سحره بستاند و بحق تر ساخته روغن کجد را بدان برینند و بچنگلی نمور طلا کنند ازین چنگلی مذکور هر نوعی که باشد و با خارش و در دو آس
 دفع شود و این را کار و صاویل گویند نوع دیگر بچوش تر از آن داروهای آنرا سرب کنند گویند و سهوره و برنگ و هملتی روغن کجد برینند و بچنگلی
 نمور طلا کنند ازین چنگلی که هر نوعی که باشد به شود و این روغن را اگر چینی تل گویند نوع دیگر پوست جمون و برگهای بنسین آله و آنچ و باجول و
 نیل و شمش و تخم الماچی و تیس و مغز تخم لغزک و هملتی و لک و اگر ولود و صندل و برنگ و نسوت از هر یک سته دم بستاند و با بول بز آس کرده
 و بحق تر ساخته بدان روغن کجد که یک پر سخته باشد برینند و بچنگلی مذکور طلا کنند ازین هر نوعی که باشد دفع کرد و این روغن را اجودا و تیل گویند
 نوع دیگر از تخم شقال جنگلی روغن را بکشند و آنرا بچوش تر از آن سندی برینند و بچنگلی نمور طلا کنند اگر چه نمور سخت بچسته شده باشد و برینند و بچنگلی
 فراهم کرد نوع دیگر بچنگلی نمور روغن نمونیکه از جهت دفع مرض بیست و فصل آن گفته خا این شد در روغن نمونیکه برای دفع ناسور و
 فصل آن گفته شده اند نیز استعمال کنند و الا مداعلم بالعدو اب فصل اول در نوعی از چنگلی قضیب که آنرا سوکده و کعبه گویند مشتمل بر
 دو قسم است قسم اول در علل مات رحمت مذکور بدانکه چون مردم از بخوردی بخت دراز کردن نمور گرم آبی که آنرا بنندی جلیسوک گویند
 برینمور سخت کنند از آن خاطر فاسد شده رحمت مذکور پیدا آرد و آن برینمور نوع سستی که آنرا کعبه گویند و آن چنگلی است که چو دارنهای شریف
 برینمور حادث گرد و حدوث این از غلبه باد و بلغم باشد و در دم را شسته گویند و آن آماسی است که برینمور پیدا آید بچوشنگلی که بدان زرگران
 روشنگری می کنند بود و حدوث این از غلبه باد باشد سووم را که رحمت گویند و آن چنگلی است که بچوشنگلی برینمور پیدا آید و حدوث این از
 غلبه بلغم است و چهارم را کعبه گویند و آن چنگلی است که برینمور مانده تخم جمون پیدا میشود و حدوث این از غلبه خون و تلخ بود و تخم اچمی است
 و آن چنگلی است که شل چنگلی اچمی که از سیلان نامی حادث میشود و تخم را سموره هر دو تیرکا گویند و آن آماسی است که بعد آنکه در سبب
 سخت کردن گرم مذکور و برینمور پیدا آید یا بالبدن نمور را بدست حادث گرد و این از غلبه باد یا امی آید و مغم را سموره تیرکا گویند
 و آن آماسی است که بعد سخت کردن گرم مذکور را برینمور بسبب آنکه نمور را سخت بشپند حادث گرد و آن نیز از غلبه باد بود و تخم را او و تخم گویند و
 آن چنگلی است که در آن دارنهای طیویل برینمور پیدا آید و در میان آن بطرقه و آن چنان درو کند که موی اندام ایستاده شوند و حدوث
 این از غلبه بلغم و خون بود و تخم را کعبه گویند و آن چنگلی است که در آن یک آن نزرگ باشد و در برگه و آن دارنهای خرد بود و حدوث این نوع از غلبه
 خون و تلخ بود و تخم را اسپرس با آن ناسند و آن است که نمور بسبب سخت کردن گرم مذکور گرد و حدوث این از غلبه خون باشد

فصل اول در علل مات رحمت مذکور

در آنجا

و گویند تغییر کرد و چون در خون سرایت کرده برسد اندام گردد و ویوهای اندام استاده شوند و زخمی بسیار روان شود و غارش نیز بسیار شود و چون زخم
 در آید و زخمی نیست سطر گردند و درین خشک گردد و اندام خشن شود و بطرف قد و دران چنگلیها حادث گردند و در چنان بود که دران سوزنا میمانند چون
 در چربی برسد اندام بطرف قد و دران بوی بآید و کرمها دران افتند و دریم از ان روان شود و مرض ماکور گردد و بسیار شی کردن نتواند و چون از ان زخم برسد
 و یاور اندامش خنکی پیدا شود فی الحال وسیع گردد و چون در استخوان و مغز استخوان برسد بنی بخته شود و ریخته گردد و گوشها با ماسه و متغیر گردند و چشمها عمل شود
 و در چنگلی اندام کرم افتند و آواز سخت تباخی پذیرد و چون در مری مرد و خون حیض زن برسد فرزندی که از ایشان متولد شود میستی بود و چون نیست در چرم
 و یاور خون و یاور گوشت بود پیشتر سرایت نکرده باشد و مریض چنان بود که بگفته طعیب بانودل و جوش و قیض آن بود مریض مذکور قابل
 و و با باشد و چون در چربی بود و برسد آنگاه آنرا واکند فرام شود و در ترک و ارمود کند و چون در استخوان و یاور مغز استخوان و یاور بینی برسد لا و
 باشد و در مریض نیست منقبض و کرم خشک گشتن اندام و ترقیدن و درد کردن آن چنانکه سوزنهای دران میخالت و یاور می کنند و اگر تشنگی انگشتان
 و یاری و برشتن آغاز آثار فساد با دست و پنجه گشتن و انهای میست در دست و پای و بینی و گوش ریخته شدن آن و افتادن کرمها دران حادث شد
 امراض چشم از آثار تلخه است و پدید آمدن خارش و آماس و متغیر گشتن گونه و چکیدن ریم و ماتن آن از آثار فساد و تلخه است و پدید آمدن تشنگی دران
 میست حادث گردد و در زحمات برص نیز از ان حادث شود لیکن این زحمت در چرم بود و در زحماتهای دیگر سرایت نکند اگر مریض مذکور از غلبه باد و در ان
 آن مقداری معلوم خوش بود و اگر از غلبه تلخه باشد و انهای آن برنگ گل نیلوفر شمس و با سوسنگی باشد و اگر از غلبه تلخه بود و انهای آن
 سطر و در چربی پیدا خارش باشد و چون این مرض بر لب یا بر انگشت و یاور محل خطرناک باشد و یاور میهای آن محل عمل بوند لا و با باشد و فاکند
 از تشنگی از سیر و من از زخم و از راجرگی و اگر کسی که او را مریض شمس که مبتدی می خیرا حکمت است شده باشد و از سینه یا از چوک مان آن از دیگر امراض
 که پیشامت گن بان پیشوند مختصر باید بود و آنکه از سودن ایشان و از رسیدن بخار نفس ایشان و از خوردن طعام و خواب کردن با ایشان از استعمال
 کردن جامه و گل مان آن که استعمال شان باشد مرض پدید آید و یاور مریضی و مبر و صحن زین سستی و مبر و صحنه سنا که نباید کردن و الله اعلم قسم و موم در
 عالی ج زحمت مذکور بدانه معلول را از خوردن گوشت و چربی و شیر و جرات و روغن کبچ و کتختی و ماس و سینه و شکر و شکر و شیرینی دیگر از ان سوزن
 و از پست و از اشپای ترش و از طعامی که از غلبه سحر و سازند و از اشپای منفرد فصل بنامستی گذشت و از اشپای بکند بنی برین از خواب کردن
 و در روز و از جماع و از خوردن در حالت بیهوشی پرمینه کردن فرمایند و شالی سخی و سل و جو و گندم و شالان و کوروشی و جو و سنگا هر خوردن فرمایند
 و لیکن گنده از نو بهتر است و نیز سبزی برامی و کبچی و بانسه گل آک بروغن باد و گاو یا بر و ص قلع پنجه خوردن دهند و چون مریض گوشت خوردن خواهد
 و بغیر آن ماندن نتواند گوشت بر یا هو و مانند آن از حیوانات دشتی چربی دور کرده نپزیده خوانند و سستی را بجهت طلا کردن بر اندام روغنی که آن
 بچرک گویند و از جهت استعمال کردن بجای اینه سخن تر از ان ارکید معا و کون از جهت نوشیدن و تخین بر اندام و شستن روگا و جوش کبچ
 بکاستن فرمایند و چون از علامات معلوم کنند که مرض میست پیشتر خواهد شد باید کسفی الحال فی و اسهال بکنانند و چون مریض مذکور در پوست
 فی و اسهال بکنانند و دار و با اس کرده سخت کنند و چون تا ناخن سرایت کند تدبیر فی و اسهال و طلا کردن سخن دار و نوشیدن جوش آنکی گساید
 خون بکامی باید بپست و چون تا گوشت سرایت کند یا اشپای سابق بهم نوشانیدن شراب ارشت و خوراندن منقحه و اولیه بکار بسیار است چون
 تا چربی سرایت کرده برسد تدبیر فی و اسهال و کشیدن خون و نوشیدن جوش بلا در چنانچه فصل بوا سیر طریق آن گفته شده است و خوردن
 و سوسن کبچ بطریق کبچ و فصل بر پیویان هر دو گذشته است و خوردن گوگل و نوشیدن کعداس که در بیان آن پیشتر خواهد آمد بکامی باید است
 و بجهت دفع میست روغن ستور یا کبچ یا حقیق تر از ان میند ما سینگ و زخا خشک سازنگ آتها و گلوی و مومل پنجه بر اندام طلا کنند و بنوشانند
 ازین زحمت مذکور که از غلبه تلخه باشد دفع شود و دفع دیگر بچین تر از ان پوست و زحمت چارونی و شالی و کواله و نم و جوشان و چیزه و پیل کرد

در مریض مذکور در علاج زحمت مذکور

وسیلان نمی دفع کردند و عقل و عمر افزایش و برای دفع تلخه و بلغم بهتر ازین دارو نیست و این را لاک گنجا و کمرت گویند نوع دیگر سارچوب که صیدیل
در آب که هشت چندان باشد انداخته بخوشانند چون کچصه بماند سته در شانزده بل روغن سوزن با نازند و چهار بل تر چیده با آب آس کرده نیز اندازند و در کوزه
بپزند چون بخت شود مریض بخوشانند و بر اندامش طلاکت ازین جمله انواع سبب دفع کردند و این روغن الکحه گنجا و کمرت گویند و این روغن از
طب کلک منقول اند نوع دیگر غله سبب که پوستش دور کرده بود در بول بقر تمام شب بدارند چون روز شود خشک کنند باز در شب دوم در بول ناکور
بدارند همچنین تا هفت شب روز تر و خشک کنند بعد بریان کرده هشت سازند و با جوش سال سارا در کوزه یا جوش درخت خاردار و لجن انجورند
از جمله انواع سبب وسیلان نمی و غلبه بلغم و آماس که در تمام بدن شده باشد دفع کردند لیکن غذای مریض تا آنکه فراخ شود هشت ناکور بچوش مسطور
نوع دیگر غله سبب و جوش داروهای سال سارا در کوزه یا لاک گنجا و کمرت در شب بدارند و روز خشک کنند تا هفت شب باز تر و خشک کنند و بریان کرده
از آن هشت سازند و یا آنکه غله سبب یا آس یا ماده گاو و انجور است از آنچه از کمرش غله برون آید شسته بستانند بعد از آن بریان کرده هشت سازند و با آن جوش یا در جوش
پختنی پنج آن چتره در بیک مویز که چهارم حصه هشت ناکور باشد یا مینا و آنرا در جوش کدی یا بچسب یا ریام یا کوه یا رواله یا روس یا گنوی انداخته مخلوط سازند و
شکر و شیره شیره انگور در دانه نار و شیره ابلبیت و ناک سنگ نیز پاکند و بخورند و این امتنه گویند ازین جمله انواع سبب دفع کردند و اگر جای غله سبب
گفته استعمال کنند فایده خوبتر حاصل آید و اگر محل جوش داروهای دیگر دفع هشت اندر سبب استعمال کنند و بر طریق ناکور و هشت سازند نیز نافع آید
نوع دیگر کبچ و چانه چتره و دیو دار و کبچ و دانه نسوت و سنبل و فلفلیکین سبب شش بل تخم گنار و تر بچله هر یک چهار بل سته و باریک آس کرده بدارند
بعد بیارند و در جوش و درون آن سحوق پلپل دراز و شمشیر و روغن ماده گاو و بالند و سحوق داروهای ناکور و چانه بل قنبره و بقره و ناسطال آب گرم
در آن باندازند و هر کرده زیر نگاه کنند تا هفت شب بدارند پس برون کشند زور و سنگی دیده مقداری مریض را روزی نه بخوشانند ازین جمله انواع سبب
وسیلان نمی و پنژ روگ آماس دفع شوند و این را ارشست گویند اگر هم بدین طریق از داروهای سال سارا در کوزه یا از داروهای ناکور و کمرت است
کرده بخوشانند نیز فایده ناکور حاصل آید نوع دیگر جوش سارچوب شیف و کدی که کوه سولی که انداخته بدارند چون در جوش یک شیره روزی نه بخوشانند
مریض بصحت شود و این آس و گویند اگر هم بدین طریق از داروهای سال سارا در کوزه یا ناکور و کمرت است که در مریض انبساط بخوشانند نیز بصحت یا بلغم
از این سارچوبهای باریک سازند و هر پنج ناک آب آس کرده بران تلخیف کنند و باقیش پاچکدستی گرم ساخته در جوش ناکور رکنند و همچنین تا شانزده
عمل ناکور بکار بندند آنگاه شانزده کرت همچنین باقیش است چوب کبچ و تلخیف نیک گرم ساخته در جوشهای ناکور سرد کنند بعد با آن آس که کرده
و بچانه سفت بخت بدارند و مقدار چهار حصه آس سحوق و مقدار نیم درم از جوش مسطور با شمشیر و روغن گاو و انجور است در بیشتر مقداری از جوش
سوزنی زیاد و کمرت تا یک درم سحوق ناکور و یازده درم جوش مسطور شود آنگاه زیاد کنند و در شامی خوردن این دارو مریض از ترشی و ناکند و از جوش ارد
بهم شود بعد از آن طعام بخورند ازین جمله انواع سبب وسیلان نمی و زیادتی سید و آماس و پنژ روگ و ناماد و باد صرع دفع کردند و اگر کسی این را صیدیل بخورد
صد سال عمر یابد و اگر دو هشت بل بخورد و دو هشت سال عمر یابد همچنین پس هر صیصال عمر یابد و این را سبب کمرت گویند نوع دیگر نسوت و
بدمار و رانی و مالی و کوه و قتی و ساور و لود و بل و تر بچله سبب هر چه استساوی سته و جو کوب کرده بخوشانند و جوش را در طعام خوب باندازند و بعد
پیرای آس در نکال کبچ انداخته بدست تا آنکه عمل شوند بعد از آن در جوش ناکور سرد کنند همچنین تا سبب و یک کرت گرم ساخته سرد کنند آنگاه آنچه
از سبب کلهای آس بزرگ باندازند با شکر کل ناکور گرم ساخته در جوش مسطور چند کرت سرد کنند تا آنکه قابل سحوق شوند بعد آس کرده در جوش
ناکور باندازند و جوش را باریک آس و سحوق آن در و یک انداخته باقیش پاچکدستی بخوشانند تا آنکه جلاب وار شود آنگاه سحوق داروهای سلیا و کون
که در چند از آس ناکور باشد با جلاب مخلوط کنند و در چند از داروهای روغن مسطور انداخته و کفچه زده فرو درازند چون سرد شود بمقدار روغن شمشیر باندازند
و بچانه سفت و رکنند و درون آن را فایده کرده چند روز نگاه دارند تا بچوش آید بعد زور و سنگی دیده مقداری بخورند و بیشتر روزی نه مقدار زیاد

و بعد خوردن دارویم پاس بر پنج نخته باروغن متور بخوراند و اگر آن دارویی تا یکماه نخورد و بار بر نیز بماند مرضش زایل گردد و این او کسب السیکت گویند
نوع دیگر دروغن کج سیاه دروغن گا و دروغن بلادر و شیر و آله هر چهار استادی یکدرون و جوش داروهای سال سال او کسب یکدرون کجی چو شانیک
باشانزده درون آب آنرا گرفته باشند و حق از آن سندی فلغلین تر چله و تخم بچا کسه برنگ سال و چیره و آگ کچی و زرد چوب و ارپله و نسوت و دانقن و
اندر چو دملتی و تیس رسوت و بر نیک که بر کات و زده درم باشد یکجا کرده با لمتش نرم بنزد تا آنکه روغنهای مذکور بقوام آیند آنگاه بجای نخته بداند
و بعد تدریجی و اسهال بخورند درم باشد بخورند و همیشه مقدارش را روزی زیاد کنند تا آنکه پیشش درم برسد آنگاه زیاد کنند و بعد بچشم شدن از وی
مذکور پنج را در سنگ در چوب کجی غیر نیک نخته و با جوش کما یا کرده بخورند و نیز مریض بچوش مذکور بجای آب بنوشانند و بچیت بر حاجتی که باشد بچای غسل
و وضوء بجای آب جوش مذکور استعمال کنند اگر بطریق مذکور تمام روغن مذکور را ایستی بخورد در هر نوعی نیست که باشد زایل گردد و صد سال عمر را بدست
افزاید نوع دیگر جوش چوب لیسار و تر چله و نم و پلوی و بالنسه هر شست دارو استادی گرفته باشند مریض را روزی بنوشانند در دفع مریض
میست نافع آید و ازین خارش و چنگی که از سبب زهر شده باشد و در وقت که از آمدن دفع شوند و این که در اشتک گویند نوع دیگر جوش تر چله
و نم و پلوی و مجیحه و کشکی و تچ و زرد چوب که هر سه استادی است و باشد عدل را روزی بنوشانند در دفع نیست که از غایب تلخه و بلغم باشد نافع آید
نوع دیگر پنج پدل جنطل سنه سی و آله و بلید هر یک و زده درم و زرا یمان و کشکی هر یک بست و چهار درم بستت و جلا را یکجا کرده بداند و در
دوازده درم داروی مذکور بنوشانند و جوش مریض بنوشانند و برنج شالی کهنه نخته و شور بای گوشت طیور و حیوانات شتی بخورند ازین جمله انواع
میست و اما سن سنگرانی و بولایر سوزاک بول و پنڈ روگ در سینه و شان و تنباغه دفع شوند و این را متبول و اگر آه گویند نوع دیگر نم و گلوی و
بهارنگی و کشکی و تچ و تیس چیره و بد معار و برنگ جنجون و میست سیاه و زرد چوب و ارپله و برنگ سندی کچور و چایته و پیر و پلوی و سبیل و موخته
کجیل و چوب کجی و کچن و ترا یمان و مجیحه و بالنسه مری و بلادر و کار و جنطل و بکاین و پاڑھی و مملتی و بدما کجه و کایه کایه کجی و انجیر و
کرنج و جالسنه جمله استادی سنده و چوب کرده بخورند و جوش بستت و روزی بنوشانند ازین کمال کشت و او در کشت و کجی کشت
و کلاس کشت و چرم دل و در و خارش و دیگر انواع میست دفع گردند و این را مها تپال اگر آه گویند اکنون چند علاج رحمت مذکور از
طب کسب گفته می آید پوست نم و پنج بیاخیر و برنگ سندی و تچ و مری و زرد چوب و ارپله و زرا یمان تر چله و پلوی چیره و بکاین و گلوی
و بجا رنگی و انجیر و کرنج و چوب کجی و سهوره و جنجون و کشکی و موخته و سرس و سنس پیل دراز و چایته و اگر او کچی بالا و تخم پنوار و پنج و تپه پنوار
و اسیر جنطل و تیس دانقن و نسوت و مجیحه و کچن و کخته و جالسا و بالنسه و کزاله و پلوی جمله استادی سنده و چوب کرده و جوشانید و جوش
بستان و روزی با بول بقرا میخیزد مریض را بنوشانند ازین جمله انواع میست دفع شوند و این را مها تپال و کلکهای گویند نوع دیگر مجیحه
نم و بالنسه و تر چله و چیره و زرد چوب و ارپله و گلوی و چایته و کچن و کزاله و مری و دانقن جنطل و برنگ کچور ترا یمان
و پاڑھی و نسوت و جالسنه و پلوی فلغلین جمله چوب کرده و جوشانید و جوش بستت و روزی مریض بنوشانند در دفع انواع میست نافع آید
ازین مریضها یک از مریضها خون حادث گردند نیز دفع شوند و این را مها تپال و کلکهای گویند نوع دیگر نسوت و گلوی و سایر چوب کجی و
سرس سینه پیا بالنسه و سال قلسی و لوی و وار و سنجالو و اسپند و کرنج و سبک و تچ و جنطل و بلادر و پیش و تر چله و بالنسه و جنجون و تخم جیه و سرس
و کیو ژه و کونچه و کشکی و زعفران و کلید و کلید و کاند چیره و جبول و کاک و خردل و نیلوفر و کچور و تخم پنوار جمله استادی سنده و چوب کرده
و آب که هشت چند آن باشد بخورند و چون بچخته بماند جوش را بجای نخته بستت و روزی مقدارش را ببول بقرا میخیزد چهار مریض بنوشانند
ازین در داندام و ترقیدگی و سوزنکی اعصاب و جملگیها و گرمی اندام و بد رنگی آن و آبهای بادی و رحمت از پدید آمده و کسب گرم و
ریح اندام و بد بوی آن برین که دو انچه بود در اجروگ در آن یک روز با دفع شوند ایستی که بنیشل فاده باشد و مویش تا بگشته و گوشه اش

۳۳۸

نوع دیگر با بودر گل پوست نم و بیخ آن سرخ چیز استادی سته و آس کرده بدارند و هر روز نه بار یک کف بخورند ازین جمله انواع میست و برص
 دیگر و فساد خون دفع شوند نوع دیگر سرخ از آن نم بستانند و آس کنند و آنرا بچوش سازد رخت کبیر و بسیار هفت تسقینه داده خشک کنند بچین
 خرد و بزرگ کرد و الو شکر تری و بیاد و رو بلیده و سندی و آند و خار خساک چگونند و بیخ فلفلیین زرد چوب آهن کشته که هر سه مساوی باشند و بقا
 سار حقیق سابق بستانند و آنرا هفت تسقینه شیر و بکناره و اد خشک کرده آس کنند بعد هر دو حقیق را مخلوط ساخته بدارند و هر روز سه دم نه بار بخورند
 ستون نهمین بخورند و بالای این دار و جوش سار چوب رخت بکسیار بوشانند از خوردن این دار و هر چه نوع میست و برصیت نوع را جودگ و کلفه و در آنجا
 سیاه که بر روی و با اندام باشند دفع شوند و هم صد سال عمر شود و این را چورن بیخ کم گویند نوع دیگر پسته سفید و نسوت و بجا ازین
 جمله یک پسته است و وجود کوب کرده در دوون آب انداخته بچوشانند چون چهارم حصه با نذ جوش را بجا میخچه بستانند و در آوند چوبی که از درخت
 کبیر باشد با نذ از نوزدهم پل آهن تیرهای تنگ بکنند و در آتش زغال چوب کبیر انداخته چون ملل شوند در جوش مذکور با نذ چوبی است
 یک کت و زغال مذکور اندازند چون ملل شوند در جوش مذکور سرد کنند تا بریده و سته در جوش بیفتد بعد آن جوش را با نذهای آهن در
 دیگ گنی کرده بالای دیگران بنشانند و زیرش آتش پلکان شتی بکنند چون قلاب دار شود حقیق و اروهای پیلادکن بوزن این دو است پل
 روغن ستور انداخته کف زنده و مخلوط ساخته فرود آرند و بعد سردشان و نسبت پل شد با آن یار کنند و نگاه دارند و برق زرد و گسنگی بعضی ازین
 مفذاری خوردن بند ازین بیخ علت در وجود نماند و هر شوره نوع میست و برص و پیلادکن و پیلادکن در نذ عقل عمر فراید و اگر در نذ
 این انجور سبک کرده و در آنگ لانه بخورد دفع شود و این السکرات گویند نوع دیگر انجیر و رنگ و سندی و فلفلیین و اساس بر همه استادی سته
 بار یک اس کنند و در جوش کرا آمیخته بعضی انجور از این جمله انواع میست دفع گویند نوع دیگر نیک باشد و شکر و روغن آمیخته مرصع انجور
 ازین جمله انواع میست دفع گویند و برای مرض مذکور بهتر ازین دار و نیست نوع دیگر تیز و سرشت و کوفته و اسکنه و جیره و ببول و نم و دیو
 و تخم سبزی میست و نمک سنگ و راسنج جو را و چاندی و کلید و تخم و زرنج و زرد چوب و داربلد و کشتی بر همه استادی است و با روغن ماهی
 آس کرده بر اندام ببال در دفع جمله انواع میست نافع آید و این را تندیاد حضرت گویند نوع دیگر برنگ و پیلادکن و کوفته و توتیای سبز و لود و سته
 و نسل زرنج بر همه استادی است و ببول آس کرده در اندام مرض بالند در دفع جمله انواع میست نافع آید نوع دیگر زرنج کینه و کای در آن
 و نیش سونا و خرد و بیخ آگ و سندی و فلفلیین و تر بجهاد و کشتی و بیخ شفاقل عقیده و کوفته و کشتی و سرشت و تخم کرج و توتیای سبز و کشتی بزرگ
 و چون بزرگ نم و جایی و ببول و برنگ و لود و تخم نیار و کواله و بیخ و بیاد و رو جبهه و کوفته و رسوت و هر هری و گلوی و تخم من زرد هر یک یک پل است
 و با بول آس کنند و در ببول پل و روپ و خر که هر یک در معک باشد و روغن تلخ و شیر آگ و زقوم که هر یک یک پسته باشد با نذ ازین و در دیگ
 زیرش آتش کنند تا بچوب هم شود آنگاه در آوند آهن نگاه دارند و بر داغهای برص سخت کت و اگر داغها سخت و درشت باشد با نذ اول بزرگ
 سهوره و مانند آن بخورند بعد هفت کت ازین هر شوره نوع میست و کرفته و لود و سیر و زرد و خال و مالش برده و کلفه دفع شوند و اگر داغهای
 برص انجور باشد و این دار و بران سخت کت در میان سته روز برص دفع شود و این را کوموتکار س گویند نوع دیگر اگر روغن تلخ ازین حقیق تر
 دار و های مذکور به بول و شیر یا مسطوره بزنند و آنرا بر داغهای میست و برص طلا کت همین فایده و با نوع دیگر بزرگ باشد و سته و سته
 برشته را ببول آس کرده بر اندام مخلوط سخت کت ازین جمله انواع میست دفع گویند نوع دیگر بیخ را با شیره ادرک بد بگسنگ کرده بر داغهای
 میست سخت کت در دفع جمله انواع میست و برص نافع آید نوع دیگر بیخ اسکنه سبید و بیخ آگ و بیخ سبید بر همه استادی سته آس کرده
 بر داغهای میست سخت کت تیز و دفع آن نافع آید نوع دیگر کوبسته بیخ کوره و فلفلیین و سندی هر چهار استادی است و با آس کرده
 بر داغهای میست سخت کت نافع آید نوع دیگر کبیر و تر بجهاد را با روغن و شند مرصع را درام بخورند در دفع میست نافع آید نوع دیگر کبیر

بسیار زقوم و دامن و کیده تریب خشک و پله و چینه و سبب منم و نبرد و کشتی و کرد و ال و بنال منسوت و کسج و تپه و کجیل جمله امتسادی سینه بسوزند و کشته
 کنند و آنرا با بول بل اسب اشتر و خر و ماده گاو و گاو میخند و مینت کرت چکانیده ازان تیزاب بستند و آنرا با جوار کهار و ساجی و هر چه نمک شیر زقوم میخند
 در دنگل نازند و دیگر اوردینان نشاند ز زیرش آتش کنند تا آنکه خشک شود و آنگاه در سرون گاو نگاه دارند بعد از آنچه بالای گاه بر آید سده محل
 گوشت گنده شده باشد بمن ازمین گوشت گنده بریده گردد و در وجه الذراع میست خواهد و در پذیر بو بند خواهد و در پذیر میوز دفع گردند و بول اریوسه و قبال
 و ارد و ناسور نیز دفع شوند و این را سها کهار گویند نوع دیگر بچوش موخته و منجیل و تر بچله و کسج و کرد و ال و اندر جو و دار با و چغون که هر سه میست
 باشد معلول را غسل کنند و جوش مذکور نوشانیده در مریض راتی و اسهال بکنند و در دفع زحمت میست نافع آید نوع دیگر گلوبی بیل و کشتی و
 با نسه هر یک اول سینه در یکد و ن آب انداخته بچوشانند چون چهارم حصه با نیا بجا میخند بستند و بدین چوش و سحوق ترازان سحوقی و فلفلی و بچیل
 و زرد چوب و دار بلد و کرا و سندی و پلپول و حیره و بلاد و جوار کهار و کشتی و ایتیس زرد چوب و برنگ و ساجی و سولف و اجود که هر یک درم باشد
 و گوگل و کسج و صلیح که کسج بل باشد یک سرحقه روغن بنیزد چون بچته شود بجا میخند با رند و مقداری حللول را روزینه نوشانند ازین جمله انواع میست
 و بدیده و ناسور و پش و روگ و بادیرقان دفع گردند و این را کسج تک تک گویند نوع دیگر ببول و با نسه و نم و کسج و گلوبی و مسکونی هر یک سبت بل و کسج
 و آب که سبت چند آن باشد بچوشانند چون یک حصه با نچوش را بجا میخند بستند و بدین سحوق ترازان دیو دار و تر بچله و سحوقی و فلفلی و ال کسجی و
 ایتیس با رومی و جاب اندر جو و سهری و جانی و جوار کهار و ساجی و کسج و برنگ و کشتی و چغون هر یک درم باشد و گوگل که سبت بل باشد یک سرحقه و روغن
 بنیزد چون بچته شود بجا میخند بستند و در مریض را مقداری روزینه بخوراند ازین میست و کسج و سبب جمله دفع گردند و اگر بچوش و سحوق تر مذکور روغن بنیزد
 بنیزد و مریض را نوشانند و در بنیدش چکانند و بر اندامش طلا کنند همین دفع دهد و این را گوگل تک تک گویند نوع دیگر جوار کوار و سوسن نم و قیر و کرا
 و اجکن هر سه امتسادی سینه و آس کرده بر اندام سخت کنند ازین در مریض و گرم دفع شوند نوع دیگر تخم بنوار کسج و شرف و کوه تپه و کسج و دراز
 زرد چوب و دار بلد و موخته هر سه امتسادی گرفته و با یک آس کرده و بول خراشیدن با پاک دشتی بود و طلا کنند ازین دو اگر چه درین بنیزد دفع شوند
 بچکان نیز دفع شود نوع دیگر گاه دیده و هلیه و نمک سنگ و سنگه تخم بنوار و تخم سهری هر سه امتسادی گرفته با سه که مندی یا باد و ترش با یک بسیار
 و بر د و بند خراشیدن با پاک دشتی سخت کنند ازین دو کسج دفع گردند نوع دیگر تخم بنوار چهار حصه و آلد و حصه و برنج شالی سال یک حصه سده و یکجا کرده
 با آب آس کنند و برود و کوه تپه سخت کنند ازین علت های مذکور دفع شوند نوع دیگر ادرک و برنگ و کوه تپه و نمک سهر چهار امتسادی سینه با بول قیر
 آس کرده برود سخت کنند ازین دو اینچ کند دیده شود نوع دیگر بچس سر سنا و زیره را امتسادی سینه به سه که مندی آس کرده برود سخت کنند
 دفع شود و اگر همین علاج بر آوند من ساینده بر برص سخت کنند برص نیز دفع شود نوع دیگر برگ سنگاره در را بچوشانند و شیر آن بران با آن ازین
 که از سبب بیضی شده باشد دفع شود نوع دیگر در راه با پاک دشتی سحر کنند و بران شیر و دود سحوقی با نند ازین نیز دود که بسبب بیضی طعام
 شده باشد دفع شود نوع دیگر گرم پنی و تلخ ماده گاو و سحوق بیل و دراز و چیره هر سه را یکجا کرده برود با نند ازین دو جمله انواع میست دفع شوند
 نوع دیگر کسبیسن و تبتی سینه هر سه را ببول قیر آس کرده با نند ازین دو جمله انواع میست و سبب دفع شوند نوع دیگر سرخ زقوم
 و سرف را امتسادی سینه و آس کرده با آتش گاه کت گرم کنند و بر اندام مریض با نند ازین بچس که دفع گردند نوع دیگر سندا و روغن سندا
 و سوم و نمک سنگ و قند سیاه و گوگل و قیر و گل سرخ جمله را یکجا کرده گرم کنند و بر پاشند پای و جز آن که بسبب میست ترقیه باشد با نند ازین
 نوع دیگر تخم جایی را با یک باب آس کرده بچس مریض سخت کنند ازین ترقیه کی و پیاد کا دفع شود نوع دیگر بچس را در جو زبندی که
 با شیر باشد با نند ازین چون بچس گنده شود بیرون مانانند با قیر یا کرده آس کنند و با شند و روغن کجا میخند بر اندام با نند ازین پیاد کا اگر چه بچس
 دفع شود نوع دیگر بچس ترازان تخم و معالوره روغن تلخ بنیزد چون بچته شود بر ترقیه کی سخت کنند و بر یا کانی با نند ازین پیاد کا

فوق و یک هفت صد و پنجاه و دو درم روغن تلخ را بحقیق ترازان پیلل گو و سنوت و دانتن و شیر آگ و شیر کسین ماده گاو و دیو دار و زرد چوب و دار طبع
 گوخته و کچنندن و نخل و زنج و حیره و کرباسی و برنگ تخم پنوار و سرسرا و کراوم و چیتون و زقوم و گلوی و کواله و کرج و کچیر و تلخ و پیلل را در کاس
 بر یک و از ده درم باشند و زهر که نسبت و چهار درم باشد و بول بقدر که چهار چند از روغن مذکور بود و شیر آگ و شیر کسین که هر یکی برابر روغن مسکون
 باوند آهن یا باوندگی بنیزد و بکار بندد ازین جمیع فوائد مر جادیل حاصل آید و بطلان کردن این روغن باد فاسد از ان چهار پایه دفع شود این روغن را
 مر جادیل گویند نوع دیگر بحقیق ترازان کرج و زرد چوب دار بل و شیر آگ و تگر و کثیر و تلخ و گوخته و اسسیند و کچنندن و دمه ای و چیتون و مجبیه و
 سنجبا که هر یک شش درم باشد و زهر که دوازده درم بود و بول بقدر که صد و هشتاد درم باشد روغن تلخ بنیزد و بکار بندد و طلا کنند ازین جهت
 ولوت و بجز چوبک و کچیر و کرباسی و دیگر چنگلیها که بسبب زهر است با دفع شود و این را بحقیق ترازان گویند نوع دیگر صد و بیست درم روغن تلخ
 با شیر آگ و شیر زقوم و سنید و زهر که هر یک بیست و چهار درم باشد بنیزد و مر جادیل عرض طلا کنند ازین کچیر و دفع شود و این روغن را
 اورکا و تلخ گویند نوع دیگر سین و روغن و زهره و زنج و نخل و جاکهار کسین و گوخته و گن حک جمله را متساوی است و اسکنند با روغن تلخ
 و باوندی کرده در سیاب تانندی بدارند و مر جادیل مرض بماند ازین کرباسی و دود و کپال کشت و کیتیه و بجز چوبک جمله دفع شود و این روغن را
 سند را و تلخ گویند نوع دیگر گن معانی کرده سه درم روزینه با روغن تلخ آمیخته مر لرض را نهار بخوراند و در نیم پاش شیر و روغن پنجه خوردن
 چون تا یکماه بکار بندد نسبت هر نوعی که باشد دفع شود نوع دیگر برنگ شیر زقوم و شیر آگ و چون وجه شاخ زقوم که بی برگ بود و بد عصار و چوبی جمله
 متساوی است و با بول بقدر یک کس که کچیر و ترسانه و بدان روغن تلخ بنیزد و بر اندام بماند ازین که همای اندام دفع شوند و فرود افتد نوع دیگر برنگ
 روزینه با بول کرده تا یک سال مر لرض را نهار بخوراند ازین مرض نسبت اگر چه در برینه باشد دفع شوند نوع دیگر توتیای سنجبا صده و گن معانی کچیر
 اس کرده بدارند و وجه با برنگ مقبول روزینه معلول را تا دو ماه بخوراند و بالای آن جوش کچیر بنوشانند و با برینه بدارند ازین بجز چوبک و ادنبر کشت و بند
 و کرباسی و دود دفع شوند و اندام سحر ماه تا بان روشن شود نوع دیگر گن معانی کرده بدارند و روزینه مقدار سه درم با قند که تا شش ماه بخورند
 کسین لرض اولاً بقی و اسمال صاف گردانند و بعد از قی و اسمال چهار روز قرار گرفتن بدین آنگاه خوراندن در روی مذکور شروع کنند و معلول را
 از روغن کچیر و زهره و نخل با دارند ازین که دود دفع شوند و در دفع دیگر انواع نسبت نیز نافع آید علاج برص بدانکه مرض برص البرفای تا بر
 بلیه و پوست بچ که کچیر که هر یک شش درم بود نسبت و چوشانید و چوش بگیرند و در آن سه درم حقیق کچیر و سه درم قند انداخته بنوشند و روغن تلخ
 و در سیاب سینه و این تا بر آید تا نام و ام بکار بندد که آنرا در محل برص بی آید و شکسته گردند آنگاه خاکستر حرم سل با شیر یا لیمو که در روغن کچیر
 بران سخت کنند به آرد و اندام برنگ اصلی باز آید نوع دیگر گرم بندلی را با تیزاب کواله اس کنند و بر داغهای برص سخت کنند به شود نوع دیگر
 مارسیاه و آوندانداخته برطی بسوزند که دوش بیرون نیاید و به خاکستر آنرا با روغن تلخ بلیه آمیخته بر داغهای برص سخت کنند دفع شود نوع دیگر
 تخم پنوار و گوخته و معانی سه درم را با آب اس کنند و با روغن سورا آمیخته غلوه بمانند و مر غسبید که آنرا یک و زلبسته فاقد کتایه باشد در دو درم روز
 بچهارم پاس بخورند و پنجاه سال بر داغهای برص سخت کنند برص دفع شود نوع دیگر خاکستر تخم پنوار را بهفتت کرت با بول اسل چکانید و تیزاب مقدار سزار
 نسبت درم بیست است و حقیق کچیر که در هر حصه آن باشد بان میانند و بچوشانند تا آنکه غلیظ شود و از ان غلوه لبا بسته نگاه دارند و بر داغهای برص
 بجز است بان تیزاب کشتی بسایند اصل گردانند و نام برنگ اصلی باز آید نوع دیگر چوبی و کونیا و ششی و وجه سپید بر یک سزار و دو و نسبت درم و براده آهن
 سی صد هفتاد و شش درم و آید و بلیه بر یک هفت صد و پنجاه و دو درم جمله را بگیرند و در آب که شانزده چند باشد انداخته بچوشانند چوب کچیر یا کچیر
 و بدین جوش سحر ترازان سندی و فلین کچیر کسائی روغن گاو که صد و هشتاد و هشتاد درم باشد بنیزد چون کچیر شود نگاه دارند و معلول از روزینه بخورند
 و بر اندامش بماند ازین برص دفع کرد و این روغن اسیل کهرت گویند نوع دیگر کونیا و کواله و چنبلیله و اسلی هر یک سزار و دو و نسبت درم نسبت

و ترچله و بکین و چتره هر یک شانزده درم بست و چهاری درم خرم کرم بست و چهار درم مطلق کشته هر سه را یکجا کرده با یکس کنند و با شکر و روغن بنفشه
 و بنفشه نگاه دارند و مقدار و درم مریض را روزی نه بخوراند ازین سبب بشود اگر چه انگشتان دست و پایی بینی ریزیده باشند و این سبب کتخار گوشت
 نوع دیگر سیاه پاک کرده کچله و گن معاک صاف ساخته و وحده بستان و با شیره کوفته حقی کرده غلوه بندند بنی سه چند از وزن سیاه بگیرند
 از آن کوفتی سازند بعد از آن غلوه مذکور را در تریه دیگر نهاده کوفتی را با لاده هر کتند و گرد بر گرد کوفتی مقداری را یکبار اندازند و دیگر کوفتی
 بر دیگران نشانده زیرش آتش کنند و شیره گریمن باوه گاو مقداری بر کوفتی بریزیده و با آتش و پاش بنفشه و بوی سر و شکر بکشند و در کوفتی
 انداخته بچوش هر یکی از کتخو بنفشه چتره و ترچله و گرد و درنگ تخم کچی یک یک در حقی کنند و نگاه دارند و مریض را هر روز و وجبه بخوراند و با آن
 سه درم حقی کچی و سه درم جوش کفیر آمانخته و گرم ساخته خوردن و بند و بالای آن شیر ماده گاو و جوش ترچله بنوشانند بخوردن این روایات
 سفت روز در محل های داغ بر مریض پذیر یک گشت آبلما خواهد افتاد چون آبلما شکسته گردن از جهت فراهم شدن نیل قبه و سیس و معالوره و سیس
 و چنگیری ملول هر سه انتساری است و آس کرده سخت کنند تا آنکه فراهم شوند ازین برین پذیر یک گره لاده باشد و دفع شود و این روایات و این گویند
 نوع دیگر سیاه پاک کرده کچله و گن معاک و وحده بستان و دیگر از بنفشه کچی و یک از بنفشه کچی و یک از بنفشه کچی و یک از بنفشه کچی و یک از بنفشه کچی
 خشک شوند و بمقدار غلوه کوفتی مس است کرده و غلوه دیگر بنفشه بالای آن کوفتی را در کت مکت هر کتند و دیگر بار کتند و در دیگران نشانده
 شش اس آتش بنفشه زیرش کنند و بوی سر و شکر در آن در و برین آردند و حقی ترچله کچی بکنند که کچی بچون آن بوی سر کچی کتند بدان باشد با آن
 بعد از آن پنج چتره و تخم گرد و کفیر و کچ و هر سه مساوی بستان و جو کوب کرده در بول بفرستند و در آن باشد انداخته بچوشان تا آنکه کفین بماند پس
 بجا مریض بستان و بوی از آن این جوش بول و جوش چوب کعبه و چوب پایم یکی هشت چندین حقی مذکور بود با جمعیت مسطوره مخلوط کرده و در آن کوفتی
 انداخته بنفشه تا آنکه غلیظ شود و بعد خشک کرده و حقی ساخته نگاه دارند و یک درم روزی سه بار خوردن و بالای آن جوش شکر تلخ و مملتی و
 پنج بول تلخ و زرد چوب و بنفشه کفیر هر سه مساوی باشند بنوشان ازین جمله انواع بیست دفع شود و این انگشت انگس گویند نوع دیگر حقی تخم بنفشه
 کچله و روغن بنفشه و یک حبه سیاه کشته و حقه آمیخته و حقی ساخته نگاه دارند نخست یک درم معالول بخوراند بنفشه مقداری زیاد کنند و معالول غذا
 شیر ماده گاو و در پنج چتره بخوراند در دفع هر سه در نوع بیست دفع آید و این را بر بنفشه رس گویند نوع دیگر سیاه کشته و مطلق کشته و مس کشته و
 آس کشته هر یک یک پل و گند معاک چهار پل و چهار چتره از چهار چتره از روغن بنفشه و جوش گاو کچی و مصلی و شکر و شکر و شکر و شکر و شکر و شکر و شکر
 شده و در دیگر کرده با آتش نرم بنفشه تا آنکه جوش مذکور خشک شود بعد از آن چوب کعبه و جوش مذکور جوش بکنند و مملتی و چینی و بلای کتند اندازند چون
 این جوش خشک شود بوی همین مقدار جوش مید و مامید و هر دو کتانی و چوبک و کاکولی و کوفتی کاکولی اندازند چون بنفشه خشک شود آنکه همین مقدار
 جوش پنج کتار و کتانی خرد و خار خشک مسون و کتانی بزرگ و بادام چچون و بل بنفشه و وارنی اندازند چون این هر سه خشک شوند بعد از آن حقی
 سنبل و فلفلین بنفشه و چتره هر یک یک پل باشد و قند کفیر و بنفشه پل بستان و در روغن مسطورا اندازند و بنفشه تا چوبک باشد و نگاه
 فرود آرد و بان سیاه کشته یک پل و حبه گوی یک پل و سنبل و فلفلین هر سه در پل و پنج چتره و مصلی و مصلی و مصلی و مصلی و مصلی و مصلی و مصلی و مصلی و مصلی
 و روغن بنفشه هر سه پل هر یک دو از دو پل و هشت درم بنفشه و مصلی و مصلی و مصلی و مصلی و مصلی و مصلی و مصلی و مصلی و مصلی و مصلی و مصلی و مصلی و مصلی
 جزایات ازین هر سه در نوع بیست و در وقت خطر ناک دفع شوند و این را کتشت کالائنگ گویند نوع دیگر کتشت را بعد از آن در روز عمل استفراغ
 و بعد یک ماه اسهال بعد شش ماه عمل نص و روزی سه بار عمل ناس حقه بکاری باید بست و الله اعلم بالصواب فصل پنجم در دروسیت او در
 و سیت پت و کوفته مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامت رحمتی مذکور در آنگه بر سبب سردی باد و بلغم کما سده شده و
 با کتختی فاسد گشته است و در خون و گوشت در چرم در آمده بر آن گیاهی نامی چنانکه از گردیدن زنبوران میشود پیدا آید و آنرا ترسیا گویند

فصل پنجم در دروسیت او در رحمتی مذکور

گویند در علامتهای که قبل حدوشش پیدا آیند آنست که تشنگی و ناز از بی طعام و بیوشی در گریه اندام و در آن حادثه که در وقت سوزش کنز و آب از
 برین سائل شود چشمها لعل و ام گردند و علامتها نیکه بعد حدوشش پیدا آیند آنست که در برآمدگیها آس مذکوره و خارش بود و در و چنان شود گویا که
 سوزنهای خالان و قی و تپه تا پاک پیدا آید بعضی این رحمت را سببیت پست نامند و در برآمدن نمودن مذکور است چون درین رحمت بلغم را زیاد
 تخم بود آنگاه او در و گویند چون باد را زیاد غلبه بود بعد سببیت پست نامند و بدانکه بلغم و تلخ که از نگذاشتن قی و یا از قی شدن بدان طریق که نشاء
 فاسد گشته برآمدگیهای آس چنانچه از گزیدن زنبوران میشود یا اگر اندازا که کخته گویند و ازین برآمدگیها بسیار لعل و ام بودند و خارش کنند و
 بزودی برویند و بجای آن دیگران شوند و اندام قسم دوم در علاج حرمتهای مذکوره بدانکه مریض را جوش پهل و تخم و بالنه نوشانیده
 قی بکنانند و روغن تلخ بر اندامش طلا کرده آب گرم بشویند نوع دیگر سببیت پست است و آس کرده و با قند کهنه آمیخته بعضی
 بخوراند بصحت یابد نوع دیگر آینه جوانی و سندی و در آنهار و غلغلیین همه متساوی شده و آس کرده و با قند کهنه آمیخته بخوراند ازین رحمتهای
 مذکور دفع شوند باید که مریض در وقت خوردن و در پهن کند نوع دیگر سببیت پست است و آس کرده و با قند کهنه آمیخته بخوراند ازین رحمتهای
 کمال مریض را بخوراند بصحت شود نوع دیگر تر با و گوشت که در فصل سبب گفتم خواهد شد بخوراند بصحت شود نوع دیگر آس و دیو دار
 و زنجبیل و سنگره و ستر اول جوانی و انگز و سببیت پست است و آس کرده بخوراند مریض را بصحت شود نوع دیگر جوش پوست جاردولی
 و آنوس کنار سرد و نوع و کچیر و کجسار و حنون و روچ و سال و ازین که همه متساوی باشند معالجات انوشانند بصحت شود نوع دیگر سببیت
 و زرد چوب و کخته و تخم نیزار و کجی جمله اباریک آس کرده و بار و روغن تلخ آمیخته بر اندام مریض بماند بصحت یابد نوع دیگر شیره ادرک با قند کهنه
 آمیخته بخوراند ازین مریض را بصحت شود و گرسنگی افزاید نوع دیگر بار کجسار در شیر ماده گاو اناخته و چوشانیده مریض را بخوراند ازین سببیت پست
 در کتبت دفع شوند نوع دیگر گاه و بیه و زرد چوب اباریک آس کرده و بار و روغن تلخ آمیخته بر اندام مریض بماند بصحت یابد و ازین خارش و
 آرد گرم و در و نیز دفع گردند و باید که مریض طعام با جوش ترب یا با جوش کتختی یا با شور بای و لچ یا در لاج خوردن دهند و در سوای سرد غذا
 و در سوای گرم غذای سرد خوردن فرمایند برای دفع داروهای دفع الملیت که غشقیب خواهد آمد و داروهای ادر و روگ که در فصل آن گفتمند
 بکند برند و نیز روغن کانا را همانکس نامند بنوشانند و خون بکشانند و روغن را بر اندام طلا کرده سید کنند قی و اسهال بکنانند و دیگر
 واقع میست بکار بندند نوع دیگر برگ تخم و آله هر دو را متساوی شده و آس کرده بخوراند ازین آله زهر و گرم اندام و سببیت پست و اگر سببیت
 و بلغم و کخته دفع شوند نوع دیگر روغن تلخ بر اندام مریض طلا کنند و کخته و زرد چوب و دار پهل و تخم پهل و تخم و سببیت پست و تخم سبب
 و کشنیه و جاب و قهوه همه را متساوی شده با دفع آس کرده بجای آینه استعمال کنند ازین کخته و آس دفع شوند و در دفع میست و سببیت
 این آینه نیز نافع آید نوع دیگر بار و های ایلاکن روغن را بنیزد و بر اندام مریض طلا کنند ازین کخته دفع شود اگر داروهای مذکوره را
 بر اندام مریض بماند همین نفع دهد نوع دیگر برادر روغن ماده گاو در میان کتبه آس کرده و با شکر آمیخته مریض را بخوراند ازین سببیت پست
 و تب و تلخ و سرد دفع شوند نوع دیگر شیره ترنج یک پل و شکر نیم پل و سببیت پست و سببیت پست و سببیت پست و سببیت پست و سببیت پست
 تخم نیزار زرد چوب کجی همه را متساوی شده با دفع آس کرده و بار و روغن تلخ آمیخته بر اندام مریض بماند ازین او در و سببیت پست و کخته دفع شود
 و اندام مریض حاصل نجا بود دوم در حرمت تلخ ترش که مبنی آنرا الملیت نامند مثل بر دو قسم است قسم اول در علامت حرمت
 مذکوره بدانکه تلخ که بسی زیاد شده باشد چون از خوردن اشیای مغز که ذکر آن فعل است یا سببیت پست است و یا از خوردن اشیای سببیت پست
 بهم سوزش پیدا آید و یا از دیگر اشیای تلخه افزاید چنانچه گشته ترش شود کتختی نیا بد رحمت مذکور حادثه آید و علامتش آنست که طعام
 هضم نشود و بجز حرکت و بی ارتکاب کاری ماندگی حاصل شود و آروغ تلخ و ترش آید و گریه وجود سوزش در مینه و در گلو و در سینه و با شکر

فصل پنجم در علاج حرمت تلخ ترش

مذکور که با فساد و بلغم و تب و بیوشی و قی و یبوستی باشد دفع گردند نوع دیگر جوش برگ پلور و جود با نسبه هر نسبه متساوی است بچوشان و جوش بگین چون
 سه شود در آن مقدار می شود انداخته مریض را بنوشانند ازین مرض مذکور اگر چه با تا پاک بسیار باشد دفع شود نوع دیگر جوش با نسبه با گوی مقداری است
 پیل و از آن نسبه بنوشانند مرض مذکور که باقی باشد دفع شود نوع دیگر جوش کتختن و زعفران و کشنیز و کچور و بالاد و مویز و تخم نیل و کبره متساوی باشد بنوشانند
 و سرد کرده و مقداری شکر و چوبه بان یار کرده مریض را بنوشانند ازین زحمت مذکور که از فساد و بلغم باشد و با سنگی بود دفع شود نوع دیگر جوش
 و بیج و برگ و گل از آن نیم کجسته و حقیق بد صغار و دو حصه و بست خورده حصه یکجا کرده باشد که آن نسبه بدانند و باب مذکور ساخته مریض را بخوراند ازین زحمت
 مذکور که از فساد و بلغم و تخم و یار آید گهای آس باشد دفع شود نوع دیگر حقیق تر از آن زیره و کشنیز و زعفران و مویز و پیل را بخوراند ازین زحمت
 که از فساد و بلغم و تخم بود دفع شود نوع دیگر حقیق از آن انکور و گلوی و پوست و زخمت اجین و برگ پلور و بیج پهنی و آند و مویز و صندل و پیدانک و حبه
 و کشنیز و زعفران بنوشانند با طعام بخوراند ازین غلبه بلغم و تخم و زکام و سنگرینی و ابلهیت فی الحال دفع شود و اگر سنگی افزاید و این روغن را در آن کھیا و ک
 گویند نوع دیگر حقیق آند هشت حصه و این گشته چهار حصه و حقیق مصلی و حقیق کبج هر یکی یک حصه بنوشانند و بشیره گلوی در هفت روز هفت تسفیه نماید
 خشک کرده آس کند و بجا می نهد و روغن آن نسبه و در آن نگاه دارند و پیش از طعام و در میان طعام و بعد طعام مقداری جود صغار
 مریض را بخوراند بخورون و در پیش از طعام غلبه باد و بلغم و تخم فرو نشیند و در آشنای طعام مضمض شود و بعد از طعام بچوبی و سول دفع آید و ازین زحمت
 و میبست دفع شود و این را در صغار نرمی اولی که گویند نوع دیگر تر بچند و گلوی و بجنکه و تاکیبیه باشد و ستر اول سندی و پیرا و تندی و پیرا و بچند
 و چراتی و نم و کسیر فی جمله امتساوی است و جو کوب کرده بچوشانند و جوش بگیند و بریم آسین که در آن باره در میان جوش مذکور سوخته تا در او ام
 که بریم مذکور سوخته شود بعد کشیده و آس کرده با جوش تر بچند هشت چندان باشد آن نسبه بچوشانند تا آنکه غلیظ شود و آنگاه با آن سندی و پیرا
 تر بچند و رنگ و زیره و خیره و جوانی و مصلی و تاج و تبرج و الاهی و تاکیبیه چهار حصه آن باشد و در هفت روز هفت تسفیه نماید و در آن
 کرده نگاه دارند و زور و اگر سنگی معلول دیده مقداری روزی بنوشانند ازین ابلهیت و حقیق آسین که در آن باره در میان جوش مذکور سوخته تا در او ام
 نوع و دیگر تر بچند و سندی و غلبه بنک و انتریم چیره و پلور و گلوی و کوکمه و چوبی و تاکیبیه و بنسوت و بلادر و سورن و سولف و کبجی و بچانگی و کسیر
 که سندی و پیرا و زیره و کشنیز و بنده و زخمت بالا و تبرج و کبابه و دودار و جوالهار و سماجی و بر بنسیرک و برینج نمک اجمود و مویز و پیل و کبجی و کسیر
 شقاقل و کفک یک جمله امتساوی گرفته حقیق سازند و بریم آسین که در آن باره در میان جوش مذکور سوخته تا در او ام
 و با حقیق سابق این حقیق را در چند گرفته بنوشانند و هر یکی از شیره و در آن شیره و کشنیز و سندی و جوش گلوی و شیره بارادیک یک تسفیه نماید
 پس جوش تر بچند که چهار چندان باشد و در جوش بول ماده گاو که بیشت چندوی بود انداخته بچوشانند تا آنکه غلیظ شود و آنگاه در آن بدارند و
 زور و اگر سنگی قوت مریض دیده مقداری روزی بنوشانند ازین جمله غلبه های که سنگرینی و بلو امیر زیادتی روده و درد و آس که زیادتی چربی و انوبات و جمله
 غلبه های باد و بلغم و ابلهیت دفع شوند و این را بدیاد و صغار و دیگر گویند نوع دیگر جوش و حقیق تر از آن پیل و زعفران و مویز و پیل و کسیر و بچانگی
 بنوشانند ازین ابلهیت دفع گردند و این روغن را پسلی که هر ت گویند نوع دیگر روغن ماده گاو و در آن شیره ستر اول که چندان روغن سدر باشد
 بنزند و بر قدر قوت و اگر سنگی مریض را در چند مقداری بنوشانند ازین ابلهیت و ابلهیت و سنگی و بیوشی و درم گری و جود حله دفع شوند و این روغن را
 بندی ستر اولی که هر ت گویند نوع دیگر حقیق ستر اول و حقیق آند و شکر چهار حصه متساوی است و آن نسبه بدانند و بنا بخوراند و با آن آس
 سه و با شیره ماده گاو بنوشانند ازین ابلهیت که باقی باشد دفع گردند و در اندام شکم غلیظ و چشم را قطع دهد و این را احتشم حوران گویند نوع دیگر حقیق سندی
 و غلبه های تر بچند و مویز و برگ و خیره و هر یک چهار درم و گندمک شش درم و سیاب سه درم بنوشانند و نخست گندمک سیاب را بجلی کف کند و حقیق
 دار و با آن بنوشانند و بدارند و مقدار سه درم باشد و روغن ستر اول نسبه بخوراند و بالایی آن بسوزد و با شیره ماده گاو بنوشانند ازین ابلهیت پر تمام

ویرقان و پند روگ و نقصان گرسنگی دفع شوند و این را رس انبوت چورن گویند نوع دیگر مغز جو سندی چهار پل بود و با شیر و جوز سندی که شانه
 پل باشد یا سینه و جلاب کنند و در آن تخم کشنیز و پیل دراز و موخته و ج و پتیرج و الایچی و ناکیس که هر یک یک درم باشد با نازند و نوحه زده در آوندان
 بداند و روزینه مقداری خوردن فرمایند ازین الملبیت و راجوگ و دره و پر نام سول و کتیت دفع شوند و زور و سنی عقیق آید و خواب لغز آید و
 این را ناکیس که گویند نوع دیگر تخم پیل دراز چهار پل و دروغ سنور چهار پل و سنول هشت پل شکر شانه زده پل و شیر و پتیرج بستاند و جلاب
 سازند و در آن تخم ج و پتیرج و الایچی و کشنیز و سندی و سنلو جن و هر دو زیره و بلیله و آله هر یک سه درم و عقیق پیل کرد و زیکا و ناکیس هر یک یک
 نیم درم اندازند و کفچه زده فرود آید و بعد سرد شدن سه پل بان شمد یا سینه معلول را بر قدر زور و روگ سنگی روزینه بخوراند ازین پر نام سول و
 سول و ناز روی طعام و تشنگی و سوسوختگی و قی و بیوشی و کفچه ترش جمله دفع گردند و کرسنگی نیز آید و این را کهنه سیلی گویند نوع دیگر تخم سندی پیل
 و شکر یک پتیرج و دروغ سنور هشت پل و شیر سه پتیرج جمله ایجا کرده در آوندان خسته و نوحه جلاب سازند و در آن تخم آله کشنیز و موخته و زیره و پیل
 و سنلو جن و ج و پتیرج و الایچی و سیاه دانه که هر یک سه درم و یک نیم درم عقیق پیل کرد و یک نیم درم عقیق ناکیس اندازند و کفچه زده فرود آید و بعد
 سه پل شمد بان عاظ کنند و مقدار زور و روگ سنگی معلول دیده خوردن و هندی ازین الملبیت و هر وی روگ و الوبات جمله دفع شوند و این را هندی
 سوسوختگی که گویند نوع دیگر گل بانسه برگ کرخ و تر پتیرج هر یک تنسوی سده آس کنند و چند تسقیه به شیره آله و چند تسقیه بکوش که بدست
 و آس کرده بداند و با شمد و با غسالة برنج آمیخته بخوراند ازین الملبیت که از فساد کفچه و بلغم باشد دفع شود و این را پتیرجها و چورن گویند نوع دیگر
 جوش پیل دراز و برگ بانسه مریض را بنوشاند صحت شود فائده مریض از کتختگی از اشیا می تیز و ترش و گرمی انگیزه و اشیا می تیز هم آخر از کردن فرمایند
 اشیا می تلخ تمام بخوراند و غذایش برنج پخته و نان و شور با بسازند و آنرا با جوش آله و شکر برینا سبب حال یا کرده بخوراند و فرستادن اهل شود و اگر درین
 مرض از جهت پیدا آوردن رغبت بر طعام به شیره ترنج و شکر و عقیق پیل را زکول بکنند و لبه کتیر سندی و دروغ و شیر و آدرک و عقیق زیره و انگور پیل کرد
 غرغره بکنند رغبت بر طعام حاصل شود و بعد زوال مرض مریض تا یک سال با پیر سینه یازدن فرمایند الکتون چند رس بکیت دفع زحمت مذکور از طب
 رس تا اگر گفته می آیند سیاب پاک کرده و گندم صاف کرده هر دو تنسوی بگیرند و کجلی کنند و بان مس کشته و طلق کشته و این کشته هر یک یک پتیرج سیاب باشد یا پتیرج
 و عقیق کنند و در و شراب کرده مگر کنند بعد در کول نازند و بمقدار نسبت پاک کتختگی فرود و بالایش آتش افروخته تسویه بدهند چون سرد شود بیرون آرند
 بعد و بلیله بکفچه آله و حبه و بلیله سه حصه بستانند و در آب که هشت چند آن باشد انداخته بخوراند چون کفچه بانند یا نوحه بستانند و در آب
 مذکور است و چند تسقیه بدین جوش بدهند و بست و پنج به شیره بکفچه تیر بدهند و خشک گردانیده و آس کرده بداند و مقدار پنج حبه و زینه باشد بخوراند
 ازین الملبیت دفع شود و این را الیلا یا لاس رس گویند نوع دیگر شیره زده و شیر ماده گاو هر یک صد پل و عقیق آله هشت پل سده در دریک
 انداخته با آتش نرم بخوراند تا آنکه جلاب شود بعد از آن هشت پل شکر بان یا سینه زده فرود آید در آوندان خسته بداند و مقدار شش درم
 روزینه بخوراند ازین مرض مذکور دفع شود و این را کهنه که گمانند گویند نوع دیگر یک حبه سیاب کشته مریض از زینه بخوراند و بالای آن بلیله و انگور
 با آب آس کرده بنوشاند ازین مرض مذکور دفع شود نوع دیگر سیاب کشته و آس کشته هر سه را تنسوی بستانند و بمقدار سه حصه عقیق پیل
 بگیرند و مخلوط کرده بداند و روزینه سه ماهه با شمد خوردن دهند و بالای آن عقیق برگ پلور و کتختگی و سندی باشد آمیخته بلیسایند ازین جهت
 مذکور ازین بکنند شود نوع دیگر طلق کشته و مس کشته هر دو تنسوی بستانند و آمیخته بداند و روزینه دو حبه باشد بخوراند و بالای آن جوش پیل
 و پیل و کتختگی باشد که آمیخته بنوشاند زحمت مذکور دفع شود و الله اعلم بالصواب فصل پنجاه و سوم در نوحه و سوسوم در نوحه که آنرا بسبب گویند
 مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامات زحمت مذکوره بدانکه از خوردن تمام نمک اشیا می نکی و از اشیا می تیز و اشیا می گرم کنند
 و از اشیا می تیز خلی از اخطا غلبه کرده خون و گوشت و پوست را فاسد گردانیده این مرض را پیدا آرد و مرض مذکور بر هفت نوع است یکی آنکه

فصل پنجاه و سوم در نوحه و سوسوم در نوحه که آنرا بسبب گویند

ازین که نموده بسرب دفع شود نوع دیگر بچمن تر و جوش و شیره و پودر و غیره استور نیز دست کنند ازین بسرب فراهم شود نوع دیگر بیکسک و کوه
 و کل سرخ و صیغه و مملتی و بلانی کند و صندل و کتخدن و پد پاکه و برگ نیوفرمسی و سندیها گل ازین دارو با هر چه دست دهد بستانند و با شیر ماده گاو
 آتش کرده بر بختگی بسرب سخت کنند و دفع بسرب نافع آید این علاج نرم است برای زنان و کودکان و مردان نازک را بجا بزند نوع دیگر غزن
 استور که از صندل با شسته باشد بختگی بسرب سخت کند و دفع نوعی که از غلغله تلخ و باد باشد و فساد خون بود نافع آید و بر علاجی که بجهت دفع خنجر
 بسرب کنند چون آنرا باروغن مذکور مخلوط ساخته کنند بسیار نافع آید نوع دیگر جوش پوست درخت لیل و کله پنس و دیگر بختگی بریزند نافع آید و بختگی
 بسرب که از غلغله تلخ و فساد خون و باد باشد نیز دفع شود نوع دیگر شیر ماده گاو و روغن گاوچوش ممتی همه را آمیخته برین بختگی بریزند نیز فایده حاصل آید
 نوع دیگر پوست دار بلد و مملتی و لود و ناگسیر برین بختگی بریزند نافع آید نوع دیگر پلول و نم و تر بچله و مملتی و نیلوفرمی جمله آبا آب کله
 بر بختگی سخت کنند به پیران که مقدار سه ربع عرض تراشت باشد دفع شود و نافع آید و نیز بجهت دفع بسرب چون از غلغله تلخ باشد علاجهای
 سرد بکار بندند چون از غلغله بلغم باشد علاجهای گرم و غیره چون از غلغله باد باشد علاجهای چرب استمال کنند بجهت دفع اگر بسرب علاج دفع
 و تلخ بکار بندند و بجهت دفع گرم بسرب علاج دفع بلغم و تلخ استمال کنند و بجهت دفع کرمه بسرب علاج دفع باد و بلغم کنند و عمل نامس دود بلغم بر حسب
 مناسب حال بکار بندند چون در کرمه بسرب غلبه خون و تلخ زیاد بود در پیش افاقه بکنند و عمل قی و اسهال کردن فرایند و خون بدویچه بلغم
 بکشایند و پوست درخت برو گل و پنس و کوه لیل آب آس کرده بر بختگی سخت کنند و چون کرمه بسرب باد و بسیار بود از بسبب سردی و دفع باد و بلغم
 یا بپسوارانیا کند و بچمن تر از آن کوهل روغن کجدر نیمه شیر گرم بر آن بریزند و بچمن کوه تلخ و جاکهار و روغن کوز یا تم آمیخته و شیر گرم ساخته بر آن بریزند
 نافع آید نوع دیگر بچمن و انتون و بچمن پوست بچ قیره و شیر زقوم و شیر آگ و قند سیاه و بچمن بلادر و سیس همه را ستاوی گرفته و با هم آمیخته بختگی کرمه بسرب
 سخت کنند اگر چه بچمن سخت بود ازین شسته کرده و اگر بدین تدبیر کرمه بسرب نازل نکند و شور و بسوزند و بآلت آهن دافع دهند و یا علاجی که از آن
 بچته کرده بکار بسته بچته گردانند و بچمن شگاف ریم بیرون آرند و روغن کجدر را بچمن از آن کسیده و برنگ دار بلد و کرمه و کاه پیل بریزند و بر شگاف
 طلا کنند فراهم شود نوع دیگر جوش گلوی و بالنسه پلول و تر بچله و مغز چوب کبیر و کوه لیل و با گوگل که چهارم حصه آن باشد آمیخته بریزند و ببارند و مقدار
 سه درم روزانه بخورند و دفع جمیع انواع بسرب است و اثر زهر نافع آید و این را انبر تا دو گوگل گویند نوع دیگر جوش چایه و بالنسه و کتلی و
 پلول و تر بچله و صندل و نم مرلیض را بنوشانند ازین جمله انواع بسرب پوست و سوختگی و خارش و آبهای زهر و تشنگی قوی دفع شوند و این را
 بپندی بچونبا و کوا بچته گویند نوع دیگر جوش ترایان و نم و تیند و وینده درخت گلوی و آمد و پلول کتلی همه اجزای شایسته و در سه حصه
 و یا ششده آمیخته مرلیض را بنوشانند ازین بسرب اگر چه قوی باشد دفع شود نوع دیگر جوش داروهای کفندار اشک کثیر گرم یا شکر
 آمیخته مرلیض را بنوشانند ازین بسرب برود نوع دیگر بچمن تر از آن کج و جوتون و کرباری و شیر زقوم و آگ قیره و کعبه گره و زرد چوب ببول و کوه
 روغن کجدر نیز بند و بر اندام مرلیض سخت کنند آبهای زهر دفع شوند و این روغن را اگر زیاد تل گویند فایده درین مرض بی فایده نموده باشند شگاف
 بغیر ترشی و روغن مرلیض را بخورند و اگر غیبت مرلیض برتری بیش باشد ترشی اناردان و یا آملد با نمحه آمیخته بدیند اما روغن اصلاندیند که صفت
 و نیز جوش بچاله انگور و فریاد است اثر با هم آمیخته و اولیه ساخته بدیند و بعد هم آن برنج شالی سال بچته با جوش منگ یا عیس یا خود و
 شور بای گوشت جانوران قوی بخورند و از خوردن غله گران و از غصه و زور کردن و بیتاب گری آتش خوردن یعنی باز دارند نوع دیگر از
 خواب روزانه شوند و درین مرض خون کشانیدن نفع تمام دارد زیرا چه این مرض بغیر فساد خون نمیشود پس از کشانیدن خون نفع تمام حاصل
 آید و الله اعلم بالصواب فصل پنجم در بیان حواش و در بیان آبها سکه در بدن حواش گردند و این آبها سکه بسبب خنجر پیدا آمده باشد و آنرا
 بپندی بسبب پوتک گویند مثل بر دو قسم است قسم اول در علامات رحمت مذکور بدانکه از خوردن اشیای ترش و تیز و گرم که در

فصل پنجم در بیان حواش و در بیان آبها سکه در بدن حواش گردند و در علامات رحمت مذکور

فصل اول در علامات زحمتهای مذکوره
فصل دوم در علاج زحمت مذکور

قسم اول در علامات زحمتهای مذکوره بدانکه از خوردن اشیای تیز و یا اشیای ترش و یا اشیای شور و یا یکی و یا اشیای مضر که از آن در فصل
 هتاسی گزیده است و یا سبب ماست آن و از نوشیدن آب مخالف و از رسیدن باد مضر و از نام و از خوردن سبب گافان طماست شده و با
 خون پوست و انهای خنگی ماتد و انهای عدس بر اندام پیدا رود و نشانههای قبلی پیش پیدا آیند آنست که تب و خارش اندام پیدا آید و خون
 هیچ چیز خوش نیاید و اندام مقداری پداسد و گونه آن تغییر شود و پیشمال عمل گردد و اگر مریض مذکور از غلبه باد باشد و انهای سیاه و خونی
 و باد و بسیار باشند و بدیری بخت گردند و اگر از غلبه تلخ بود و انهای سیاه و ام و زرد و ام و لول ام و زرد و باد و بسیار و ناپاک باشد و بخت گردند و نگاه
 و گیمهای گشتان است و پای شکست و سرفه و بیقراری پیدا آید و اندام بلزردی و کپ شدن بکاری ماندگی محل شود و زبان لب کام خشک گردند
 و تشنگی بسیار شود و رغبت بر طعام نباشد و اگر از غلبه خون باشد تب ناعه و ناپاک تشنگی و ناآزروی طعام پیدا آیند و همال شود و درون بدن خونی
 و دیگر علامات تلخ نیز درین باشد و اگر از غلبه بلغم باشد اعضا سیاه و چرب سطر باد و اندک خارش بسیار بوند و بدیری بخت گردند و از کپ و کف کل
 گرد و اگر فی وجود و در سردی نماید و آرزو بر طعام نباشد و خواب غلبه کند و مریض نام را چنان اندک گوید که بجایه تر چیده اند و اگر از غلبه سینه سطر بود
 و انهای نیلگون با اندک برآمدگی بوند و میانه و انها غایب بود و در بسیار کت و بدیری بخت گردند و از مریض آن بوی بد بخت زشت آید و کله بسته شود و باد
 و بیقراری روی نماید و آرزوی زحمت تند پیدا آید و علاج کردن این نوع سخت و شوارست و باید و است چون حمت مذکور هم بر چرم بود و بیشتر
 سرایت نکرده باشد و انهای آن باون شکل چنان بود و چون شکسته شوند آب بیرون آید و چون تا خون سرایت کند و انهای محل ام بوند و برود
 بخت گردند و چرخ سخت تنگ بود و چون شکسته گردند خون بیرون آید و چون تا گوشت سرایت کند و انهای سخت و چرب بوند و بدیری بخت گردند
 و چرم و انهای سطر بود و در اندام در دشت و چنانچه سوزن ندارد و میخالتد و مریض را هیچ چیز خوش نیاید و خارش و تب و تشنگی پیدا آید و چون تا چرب
 سرایت کند و انهای عرض مذکور و نرم و چرب مقداری بلن بوند و در بسیار کتند و بیوشی و تشنگی و تب ناپاک حادث گردد و بیقراری وی نماید چنانچه
 معلول هیچ چیز خوش نیاید و این نوع سخت بد است مین نوع میان صدیگی اصحت شود و چون تا مغز اخوان سرایت کند و انهای خرد مقداری مرفوع خشک
 باشند و در بسیار کتند و سخت بیوشی روی نماید و هیچ چیز مریض را خوش نیاید و محلهای خطرناک چنان در کفند گوید که آنرا میزند و این لا دو است
 مریض با پاک سازد و چون تا مری سرایت کند و انهای سیاه و چرب بوند و در بسیار کتند و در حالت خامی چنان نماید که بخت گذشته اند و مریض را هیچ چیز
 خوش نیاید چنان پاره گوید که انرا مریض بجایه تر چیده اند و بیوشی و ناپاک روی نماید و راسخا انها چنان رد شود چنانکه بگزینان نبورد و میخورد و این لا دو است
 اگر مریض مذکور هم در پوست و یا در خون بود و بیشتر سرایت نکرده باشد و از غلبه تلخ و یا بلغم و یا از غلبه هر دو خلط و یا از فساد خون باشد و علاج ان که باسانی
 زائل گردد و اگر از غلبه باد و یا از غلبه تلخ و باد و بلغم بود علاج پدیر نباشد لیکن بدشواری زائل گردد و اگر از غلبه سینه خلط بوند و اخلاط مذکور
 سخت غالب فاسد بوند و از ان و انهای مریض برنگ بسد یا برنگ با رجون و یا برنگ تخم کتان باشند لا دو بود و چون حمت مذکور هر نوع که باشد از
 پس بدینی چشم مریض خون سائل گردد و در همه و کله بیوشی و غلبه تب یا ده گونی و بیقراری تشنگی و ناپاک باشد و بدشواری مریض بیرون آید و وقت نشانی
 کله آه از خزیره آید و مریض باک گردد و علاج نیکو نشود و اگر درین مریض نفس با و از بلن برهانی آید و تشنگی حادث شود نیز لا دو بود و اگر بعد زوال مریض مذکور
 مفصل مریض چنانچه بند دست و آرنج و شتالنگ یا با سناکاس مذکور بد و از ازل نگردد و بد آنکه مبارکی مریض است که انهای آن سخت با ریک بوند
 چنانکه فی اسمان نظردیده نشود و آن از غلبه بلغم تلخ باشد و درین مریض تب و سرفه و ناآزروی طعام بود و اندام قسم دوم در علاج زحمت مذکور
 خرمای است و زرد و چوب بارها باب سرد است کرده نبوشات ازین زحمت سبب از حادث بازماند و نوع دیگر شدت اباک شبانه نبوشات بر زحمت
 علت مذکور نشود و نوع دیگر صندل را با شیره لمجی اس کرده نبوشات ازین نیز ازین روش بازماند اگر تمام شیره مذکور نبوشاتند همین فائده درین
 مریض مذکور حادث گردد باید که جوش برگ پدیل و بالنسه و نم بستات دوران حقیقت و اندر جو مصلتی اندازند مریض انوشانده فی بکنت یا آنکه شیره

در علاج زحمت مذکور

شدن گوشت فاسد را تراشیده و در کفند بعد از آن روغن کنجد را بر آن طلا کنند و بچینی که در چینه می بینند تا در کف نشود و اگر بدین علاج فراموش شود باید که کل
 روغن کنجد و روغن بادام رسوت و گورچین و سیل و چغونی را با ترشی آس کرده سخت کنند تا صاف شود و آنکه بچینی تر از آن دارد باید و اگر در دو چوب
 رسوت روغن کنجد طلا کنند تا بیکو شود و برای دفع انسی علاجهای بزرگه یعنی بکار بندند و برای دفع بارگاه اگر خام بود یا دیو چون بشانند پوست
 چوب صندل و چوب بلوط که چوبه و سال هر چه استسادی است با آب گس کرده و محل مرض سخت کنند مریض را صحت شود و اگر ازین علاج به نشود باید که روغن کنجد
 بر محل سخت کرده سید کند آنگاه عمل ببلان بکار بندد و چون بچینه شود شکاف کنند بعد از آن بزرگ پول و نم و کنجد با آب گس کرده و بار روغن ستور را بر شکاف
 طلا کنند و عصاب بندند و از جهت شدن شکاف جوش پوشش درختان شیواری و سارچوب که بکار بندند و چون صاف شود بچینی تر از آن صافی
 روغن کنجد بچینه بر آن طلا کنند مریض را صحت شود و برای دفع سرکه را در علاجی که برای دفع سیدوار پدافنه شده است بکار بندند برای دفع باد
 که آنرا در عروق بوالی گویند رنگ پای بکشاید بعد از روغن کنجد طلا کرده سید کند نوع دیگر موم و روغن ستور و چربی و لبها و مغز استخوان با جو که کار
 بیامیند و گرم کرده سخت کنند ازین بوالی فی الحال دفع شود و برای دفع الساک با ترشی یا با سرکه هندی فرجهای انگشتان البشوی بندد و بر
 پول و نم و کنجد و سیل و چغونی از پول از پول اگر جلد را با آب گس کرده سخت کنند ازین مرض مذکور دفع شود نوع دیگر بچینی تر و شرف بچینی کانی
 روغن کنجد بچینه بر الساک طلا کنند و بالای آن بچینی سیدوار گورچین و سیل بریزند ازین فی الحال مریض را صحت شود و برای دفع علت که نسبت کرده
 بنا خرد آشفته دو کنند بعد از روغن کنجد که آنرا گرم کرده باشند آنرا بسوزند فی الحال دفع شود و برای دفع اندر پوست یعنی با خورده هر جا که باشد که کشت
 بعد از توپای سبزی و سیل آس کرده بر محل با خورده سخت کنند ازین رحمت مذکور دفع شود و دیوهای سر بر آید نوع دیگر سونا و دیو دار با آب
 آس کرده بر محل با خورده سخت کنند دفع شود نوع دیگر بچینی تر از آن جانی که بزرگ و چتره روغن کنجد بزرگ و بر محل با خورده طلا کنند دفع شود
 نوع دیگر بر محل با خورده کلانک و ویبا چاک شتی خراشیده و حبه آب گس کرده بر آن سخت کنند با خورده دفع شود و این علاج مجرب است و برای دفع ارنکها
 بدیو چون بکشاید بعد از با جوش نم آنرا بشویند بعد از آن بشویند سبب روغن کنجد و بچینی نمک سنگ میخه بر آن سخت کنند ازین مرض مذکور دفع شود
 نوع دیگر پول و نم و زرد چوب و زرنج حله استسادی است و آس کرده سخت کنند ارنکها دفع شود نوع دیگر مملتی و گل بنیو فرمی و کنجد و بچینی
 و بجز که جلد استسادی است و آب گس کرده سخت کنند ازین ارنکها دفع شود و برای دفع دانه که روغن کنجد نام در سوزاند از سید کند و بچینی
 بکشاید و عمل سوس و پوست بکار بندد و بتراب خاکستر که کت نیز لبثوب و برای دفع بلیت یعنی سید شدن بوی در غیر نگام علاجها که در فصل گذشته
 آنرا ساین شمار گفته خواهد شد و برای دفع لیسون شده و خال نخست با لنت آس امراض مذکوره را تراشند آنگاه بشویند و با آب آتش بر مناسب حال
 روغن و بندد و برای دفع بچه و نیاک نیکاد و مملی که این امراض باشد رنگ آن محل بکشاید آنگاه محل امراض مذکوره را بچاک شتی بخورند و دیو
 و درختان شیواری را با آب گس کرده بر آن سخت کنند نوع دیگر بر بارگاه مملتی و زرد چوب با آب گس کرده بر آن محل مرض مذکور سخت کنند
 ازین نیز امراض مذکوره دفع شوند نوع دیگر شگرت و اگر کویه و بداری کند و وار بعد با آب بارگاه آس کرده بر محل امراض سخت کنند ازین نیز امراض مذکور
 دفع شوند نوع دیگر بر کینه و پوست جارولی و تیند و زرد چوب جلد را با آب گس کرده بر محل مرض سخت کنند ازین نیز دفع شوند برای دفع
 مما سدی بکشاید و در شفت زرد و سیل و لودونک سنگ جلد را با آب گس کرده بر محل مرض سخت کنند و بچینی دفع این علاجی که برای دفع نیکه گفته شده است
 استعمال کنند و برای دفع بدم کنتاک نخست جوش نم بنوشانند و قی بکشاید و بچینی تر و جوش نم روغن ستور بچینه و با شند میخه معالجه امراض
 ازین مرض مذکور دفع شود نوع دیگر نم و کر و اله سرد و آب گس کرده بر محل مرض سخت کنند ازین دفع شود و برای دفع بیورک نخست روغن
 ستور بر قافه طلا کرده سید کند بعد از لبس اول و یا پسوار که در فصل بابت بیاد گفته شد و است تا که شب یا پنج شب بر مناسب حال آینه کنند بعد از آن
 روغن ستور بر قافه و تحلیل طلا کرده و سید بکار بسته قله را با آب گس کرده خود آرنکها باز آینه کنند و قفله که بیان با روغن شود و بکار بندند و طول آنرا

چرب بخورند و برای دفع او با کما علاج برود تکا بکار بندد و برای دفع زرده بر کس با شوره که در سوراخ نمیرد در آید از زیانقره و جز آن بسیارند و با
 روغن سبزه یا شوره از چرب کرده و در روغن ذکر آهسته در آید و مانند آن بندد و چربی خاکلی و یا خاک شستی و یا روغن که از جمعیت تر و جوش و اوهای مایع با روغن باشند
 و یا روغن کنجد یا قافه طلا کنند و بعد از سوم روز با شوره مذکوره بکشند و دیگر با شوره که مقداری از آن پرباشد و آوند چربی و با روغن طلا کنند و همچنین با روغن
 این عمل کنند تا آنکه مرض مذکور بجای بشود و مریض را در آتشهای علاج غذای چرب بخوراند و بر کس گون و سنی علاجها را برای دفع کسب تلخ گفته شده اند
 بکار بندد و برای دفع مزده تیزی که از جهت دفع زرده بر کس گفته شده است بکار بندد و برای دفع بلیک تلخی را با آب اسن بریده عمل آتش یا شوره
 مسبوزند بعد از آن علاجها را بجهت صاف کردن و فراهم شدن اید گفته شده اند استعمال کرده صاف و فراهم گردانند و باید دانست که گون و سنی و زرده
 و کدر و بلیک لاد و اند طبیب باید که اولاً بکند بعد از علاج مشغول شود و برای دفع اسپون روغن را بجمعیت تر و جوش تر بچله رسوت و بر گیلول نخچه
 مقداری بچله بلیساند و جوش تر بچله سارچوب کعبه و کنار محل مرض البشویذ و سیدس گورچه و سرتال توتیای سبز و رسوت را با ترشی آس کرده عمل
 مرض سخت کنند و با جمعیت رسوت کما قدری بحق تک سنگ یا کرده بر محل مرض برانند و نیز می باید که چون بچه شیر خواره باشد دایه او را با برکت
 حال خوراند و شیرش صاف گردانند و برای دفع کسب تلخ علاجها را برای دفع اسپون گفته شده اند نیز بکار بندد و بجهت دفع این مرض علاجها را
 واقع مسبت اند نیز بکار بندد و برای دفع کسب تلخ یعنی خروج مسقتین بر مقعد روغن طلا کرده سید کنند آنگاه بگویند که آنرا از جرم نرم ساخته
 باشد مقعد را بر بندند تا غا اظا به وقت استخراج برون نیفتد و مقعد را با جاباشد و گوشت مویچمول را در شیر باد گاو انداخته بچوشانند و بجا بنشیند
 و بدین شیر و جمعیت تر از آن و اوهای مذکوره که فریل باد بوزن روغن کنجد را بریند و بارند و بر مقعد طلا کنند و مریض انوشانند این سخن مفید است اگر
 مرض مذکور لاد و با باشد ازین فراهم شود و این روغن را مکاکا کلیل نامند که توان چند علاج برای زخمهای مذکوره از طب چنانکه گفته شد
 کل نار و دود و مویخته و بلیک رسوت است و آب آس کرده و بر ناخن که فاسد گشته باشد سخت کنند ازین چند نوع دفع شود و نوع دیگر روغن
 سبزی چولانی را چنان مسبوزند که در بیرون نیاید و خاکستر آنرا با جمعیت تر از آن بچوشند که فاسد گشته است بریند ازین نیز چند نوع دفع شود و نوع
 جوش زرد و جوش سبزی را در کاسه آسبی کرده بالند و جمعیت کنند و از آنرا ناخن که فاسد گشته است سخت کنند ازین چند نوع دفع شود و اوهای بدوده بلیقی
 که گفته شد در استعمال کنند و در وضع این مرض نافع آید نوع دیگر جمعیت سها که در ناخنیکه سوده گشته است در آرد ازین نیز کلفه دفع شود و
 برای دفع حماسه بود و کشتن و توج هر سه را با آب آس کرده بردانهای حماسه سخت کنند حماسه دفع شود نوع دیگر گورچه و بلیک کرد را با آب
 آس کرده بردانهای حماسه سخت کنند ازین نیز دفع شوند و برای دفع کلفه که چندان و مجید و کوه و کوه دود و بزرگ بلیک رسوت و دود و عاریس جلیک است و
 سده و آب آس کرده بردانهای کلفه سخت کنند ازین روغن شود و کلفه برود و مجرب است نوع دیگر خون خرگوش بردانهای کلفه سخت
 دفع شوند نوع دیگر جمعیت را با شمش آمیخته سخت کنند ازین داغهای کلفه دفع شوند نوع دیگر جمعیت تر از آن و روغن سبزی را بار و روغن سبزی
 که گون ماده گاو آمیخته بردانهای کلفه بالند و نوع دیگر خاسنبل آب آس کنند و بار و روغن سبزی آمیخته بردانهای کلفه سخت کنند ازین هم
 دفع شوند و در میان سده روز نامند و روی چون گل نیلوفر کشته بود نوع دیگر بگمای درخت که نیمه باشد و سر بچگونه و گل نیلوفر قمری و کوه
 و صندل و اسه چای استساوی گرفته و با آب آس کرده بردانهای کلفه سخت کنند ازین کلفه و خال و نیلکا دفع شوند و رنگ و سی صاف و
 روشن گردد نوع دیگر زرد چوب با شکر جمعیت کرده بردانهای کلفه سخت کنند ازین کلفه اگر چه دریند باشد دفع شود نوع دیگر برگ درخت بر
 که درون باشد و برگ جای در کچندن و کوه و دود و هر سه را استساوی سده باشد بر آب آس کرده بردانهای کلفه و خال حماسه تا
 این سخت کنند و دفع شوند نوع دیگر روغن گاو و سبزی را بر روی تاب سخت روز طلا کنند ازین کلفه و خال دفع شود نوع دیگر بار کار او
 بول ماده گاو انداخته با آتش نرم بریند و بچسبیده بستانند و با عیس که چندان باشد یا کرده و با آب آس کرده بار و روغن کنجد آمیخته بردانهای کلفه

نوع

و مانند آن سخت گند ازین هماسه کلفه دفع شوند و روی روشن گردد نوع دیگر کشنیر کوچک و بود بهر سده را دستاوی ستهه آب آس کرده کافه سخت گند
 هماسه زنج برکنده شود نوع دیگر بسخون تر از آن زرد چوب و داربلد و هملتی و اگر در گند ازین مانگه مجیمه و گل نیلوفر قمری گوشت زعفران برکتند و اگر در
 دستاوی گرفته باشند و به شیر دروغن کجی بخته طلا گند ازین هماسه کلفه و نیلکا و خال دفع شوند و روی روشن شود و این دروغن اشتراد و تل گویند
 نوع دیگر بچوش ساچوب گلچکان به بخت تر از آن برنگ مجیمه و صندل و گل نیلوفر قمری و زیره سفید و ناگیمه و غن کجی بخته بر روی و اندام طلا
 ازین کلفه و خال زنج برکنده شود و اندام روشن گردد و این دروغن را کنگر تل گویند نوع دیگر به بخت تر از آن زعفران و صندل و پتربج و کسره
 و پد مانگه و گل نیلوفر قمری و گورچین و زرد چوب و داربلد و مجیمه و هملتی و کلید و لود و لقمه و گل سرخ و رکتین و چون برنگ اگر که هر یک
 سه درم باشد در یک چرخه دروغن کجی بخته چون بخته شود بارند و بر روی و جزان طلا گند ازین کلفه و خال هماسه مانند این دفع شوند و این
 روغن لائق حرمانه بادشاهان است و این را کنگر و تل گویند نوع دیگر دوازده درم صمغ قیر و دوازده درم روغن ستور و سبت و چهار درم
 و شش درم شیراز مخلوط ساخته بارند و بر ترقی گی پای سخت گند ازین پای صاف بچوب زبان گرد نوع دیگر شایخ زقوم و جواکهار و نمک یا و
 نمک سوچل را چوب کوب کرده در کمی تلخ انداخته تا سه روز بارند بی به مقداری از آن روزیه کشیده آس کنند و بر ترقی گی پای سخت گند ازین
 نیز پای بچوب زبان شود و بخت نوع دیگر شیره برگه بر پای طلا گند ازین ترقی گی پای بچوب گل نیلوفر و دروغن پای گاهی فاسد گردد نوع دیگر
 روغن بیابانچه و نمک سنگ سولف و بچیل هر سه دستاوی ستهه آب آس کنند و با مسکه گاو شش آمیخته بر پای سخت گند ازین پای بچوب گل نیلوفر
 گرد نوع دیگر قیر و نمک سنگ گول گول کلخ و گل سرخ و قند و روغن ستور و شمشیر هر سه دستاوی گرفته و آب آس کرده بر ترقی گی پای سخت
 کنند و سید کنند ازین میان هفت روز دفع گردد نوع دیگر در محل ترقی گی پای موم را شیره گرم ساخته سخت کرده سید کنند ازین مضمون کور
 و در آن دفع شود نوع دیگر به بخت تر از آن بوی در ماسنم و کلبه و کاشی و زرد چوب و روغن کجی را بنیزد و بان بخت تر از آن نمک سنگ یا کرده
 بر ترقی گی پای طلا گند ازین پای میانچه شوند و این دروغن را ابوکال تل گویند نوع دیگر نیز از خاکستر مانگه و بخت تر از آن تخم دها توره روغن تلخ
 بخته بر ترقی گی پای سخت گند دفع گردد و این دروغن را تمک سیل گویند بعد بکشانیدن بفضله یا بد بچوب سراب و دفع که بان نمک سنگ یا کرده
 باشد یا بچوش نم نشویند بعد از آن برگ پل و نم و بالنسه ببول بقا آس کرده سخت گند ازین او رنگه کافه دفع شود نوع دیگر کوبست کبیر نم
 و چون جمله دستاوی ستهه و ببول بقا آس کرده بر سخت گند ازین نیز او رنگه کافه دفع شود نوع دیگر بخاره کجی که گند بود و بخال کمان
 ببول آس کرده بر سخت گند ازین نیز او رنگه کافه دفع شود نوع دیگر برگ دها توره یا ببول بقا آس کنند و با شیره زقوم و شیراز و روغن کجی بخته
 بر سخت گند ازین او رنگه کافه دفع شود و خاشی که از آن میشود دفع گردد نوع دیگر به بخت تر از آن زرد چوب و داربلد و چور و چو انده و بخته نم
 و صندل که هر سه دستاوی باشند بروغن کجی را بنیزد و بر سر طلا گند ازین او رنگه کافه دفع شود و این دروغن اشتراد و تل گویند نوع دیگر کتفه را
 در سفال گل انداخته بریان کنند و مسخوق ساخته و آس کرده و باروغن کجی آمیخته بر سر طلا گند ازین او رنگه کافه دفع شود و خاشی که از آن در سید
 می آید مانند نوع دیگر زیره گل نیلوفر قمری و آلد و هملتی هر سه دستاوی ستهه با یک آس کنند و بر سخت گند ازین او رنگه کافه دفع شود نوع دیگر
 بشه بخته و بخت تر از آن حبه روغن کجی بنیزد چون بخته شود بارند و بر سر طلا گند ازین ارنگ خارش سید سبت و برص دفع شوند و این دروغن
 کجی تل گویند نوع دیگر به بخت تر از آن تخم کچک بول بقا روغن تلخ بنیزد و بر سر طلا گند ازین دارنگ دفع شود نوع دیگر به بخت تر از آن چوبه و بخت
 و انقن و بخت لگور غنیمه که هر سه دستاوی باشند باروغن کجی بنیزد و بر سر طلا گند ازین ارنگ دفع شود و این دروغن را چتراد و تل گویند نوع دیگر
 به بخت تر از آن ترچله و کلید براده اشتراد و هملتی و بخته و نمک سنگ که هر سه دستاوی شند باروغن کجی بنیزد و بر سر طلا گند ازین ارنگ دفع شود و این
 روغن اشتراد کت که سید مجرب است نوع دیگر به بخت تر از آن ترچله و بخته و گل نیلوفر قمری و کلید هر سه دستاوی بوند و روغن

پخته بر سر طلا کنند از این از گندم شود و موها را انبوه و سیاه و گردانند نوع دیگر شیره کمانی را با شکر آینه تخته بر محل باد خورده سخت کنند در دفع باخوره
 نافع آید نوع دیگر با شیره بول تلخ حبه اس که در محل باد خوره کلک زده طلا کنند از این باد خوره فی الحال دفع شود نوع دیگر برگ جبهه زهره در روغن کنجد
 و سستی و سکه بندی که هر سه مساوی باشند بمسند و اس کرده بر محل باد خوره سخت کنند از این باد خوره دفع شود و موی فی الحال سبک شود نوع
 دندان بل را بمسلی بسوزند که دو بیرون نیاید و خاکستر آن با رسوت یکجا کرده و آب اس کرده بپزد بر محل باد خوره سخت کنند از این باد خوره دفع شود
 و موها زود بر آید نوع دیگر بچوب حبه چینه استقیبه شیره کمانی از آن همین مذکور و الاچی و حبه کچور و کوه که هر سه مساوی باشند بر آب
 اس کنند و روغن بدان پخته بر محل باد خوره طلا کنند از این باد خوره دفع شود و موها انبوه بر آید نوع دیگر بالول بقه که سیاه باشد گل اولی اس کرده
 بر محل باد خوره سخت کنند از این رحمت مذکور دفع شود و موها انبوه بر آید نوع دیگر ماش را بمسلی بسوزند که دو بیرون نیاید بعد از آن
 اس کرده با شیره گیاهی بپزند و باروغن تلخ یا کرده بر باد خوره سخت کنند از این امراض مذکور دفع شوند و موهای سیاه بر روین و جمع امراض
 سینه دفع شود نوع دیگر بچوب تر از آن میاتی و جواهر اوله روغن بنی بپزند و بدن روغن صاحب باد خوره را ناس بندازین باد خوره دفع شود نوع دیگر
 چنگلی سبک اسهال بکنند بعد از آن چنگلی مذکور را نصفه یا بدو پیچون بکشند نوع دیگر بچوب کتخی و بچوب گلوی و بچوب کرا و الویخ و انترن و بچوب کت
 و سبت بچوبه هر سه استادی سنده و اس کرده بر چنگلی مذکور سخت کنند و یا آنکه ششش داردی مذکور را با آب اس کرده و باروغن استو آینه
 گرم کرده اند و بدین چنگلی مذکور اپناه کنند چون چنگلی مذکور پخته شود پس آنرا بریده گوشت زشت را تراشیده و در کتبی بی از آن داغ و سینه
 صاف گردانیدن آن روغن نم را بچوب تر از آن برگ جای و بجای او در سسل و کدیو الاچی خرد و صندل و اگر نخته بر آن طلا کنند فراموش کرد نوع دیگر
 بشیره و چنگلی شیره کناره خیزات ترن و سحن تر از آن و جواهر سندی و سحر سینه و مریض انوشانند از این مقود روغن زرد و باروغن کت
 و این روغن را چنگلی که است گویند نوع دیگر برگ نیلو در سستی که نرم باشد با شکر بخوراند از این خروج مقود دفع شود باز بر روغن نیاید چوب
 نوع دیگر با شیره و جواهرات مقود را بشویند و درون در آوند مقودی که در آمدن آن سخت دشوار بود بدین عمل در آید نوع دیگر چوبی موش
 بر مقود سخت کنند از این عمل مقود سهولت در آید و در دفع این فائده حاصل آید نوع دیگر گوشت موش اجوشانند و بدان مقود را سبک کنند نافع آید
 نوع دیگر بکین حبه و چنگلی سندی یا سندی و جواهر که هر سه مساوی باشند و آب اس کرده باد و روغن مریض انوشانند از این دفع
 خروج مقود نافع آید در سستی از آید نوع دیگر گوشت موش چهار پل و داروهای معمول یک بل حبه دو پل بستانند و جمله آب که شستند بدان
 باشد انداخته بخوشانند تا آنکه بپزد همانند از آن جوش را بگیرند و بدین جوش و شیره که هر یکی برابر این جوش باشد بچوب تر از آن از این
 یک سینه روغن کچوریند و مقود طلا کنند از این خروج مقود بچوب رونا سور و دشت بر آن دفع گردند و این روغن را بچوب اول گویند نوع دیگر
 موش صمدل سنده در یک و ن آب انداخته بخوشانند چون چهارم صمدل با جوش را بگیرند و بدین جوش و شیره ای موش که آنرا با آب اس کرده
 یک سینه روغن کچوریند و بر مقود طلا کنند از این خروج مقود دفع شود و چون از جکین باز است نوع دیگر سرشفت زرد و زرد چوب و بچوب
 هر سه را مساوی گرفته و اس کرده بر سوکرتنگ سخت کنند از این مرض مذکور که مادی و سوسوختی بود دفع شود نوع دیگر بچوب بجنه و زرد چوب
 و جله هر سه را مساوی سده و آب اس کرده بود و آنرا سخت کنند دفع شود نوع دیگر مغز تخم نیلو در سستی با آب اس کرده و باروغن آینه نافع
 مریض انوشانند از این سوکرتنگ دفع شود نوع دیگر بچوب بجنه و زرد چوب را با آب اس کرده تنگ سخت کنند و از برای سوکرتنگ علاجه
 سبب نیز بکار بندند نافع آید نوع دیگر رسوت را با آب اس کرده بچوب انوشانند و بر محل مرض سخت کنند از این اسپون دفع شود نوع دیگر
 بچوب تر از آن برگ بالول و زرد چوب و رسوت که هر سه مساوی باشند روغن سستور بپزند و مریض انوشانند از این اسپون دفع شود و این
 روغن اسپون را که است گویند نوع دیگر توتیای سبز و سفال شکسته را مساوی سده و اس کرده بر اسپون بر آید دفع شود و اگر بدانند که

در روغن

و حدوث این از غلبه باد باشد و سوسم را وقت هر که گویند آن آنست که بمس اس شی گرم و یا سرد بدندانها سخت بقراری حال میزد و در وقت این از غلبه باد
 و تلخ باشد و چهارم را بچینا نامند و آن آنست که دندانها سخت در کتند و شکسته میشوند و دهن نیز گزگردد و حدوث این از غلبه باد و بلغم باشد و پنجم را
 دنت سر را گویند و آن آنست که در دندان ریج بسیار جمع شده و سخت گشته بماند و از آن گونه دندان متغیر شود و پنجمین صفت شود و حدوث این از
 غلبه باد و بلغم باشد و ششم را کپا گویند و آن آنست که بدندانها ریج سخت گشته بماند و نیزه ای دندان پاریم شکسته میشود و ازین دندانها ازل گردند
 و حدوث این از غلبه بلغم و باد باشد و هفتم آنست که آنرا ساد و رنگ گویند و آن آنست که دهنانی آرد دندانها سیاه یا کبود رنگ گردد و حدوث این
 از غلبه تلخ و خون باشد و هشتم را کواک گویند و آن آنست که باد فاسد در دندان در آمده و تدریج آنرا کرد و دراز گرداند و این لاد است و پنجمین ازین زبان
 پیدا این و حدوث یکی آنست که زبان بترقد و خوش و خاردار و پوچ برگ ساگون شود و اگر در وقت دوم آنست که از غلبه تلخ بود و آن آنست که
 زبان زرد و لوم شود و یا سوسگی باشد در آن خارهای تنگ لعل وام پیا آید و حدوث سوم از غلبه بلغم بود و آن آنست که زبان طبر و گران گردد و بلغم
 خارها پوچ خارهای بل پیدا آید و این هر سه نوع را کتک گویند و حدوث چهارم از غلبه بلغم و خون باشد و آن آنست که سح زبان از طرف اسفل آید و پخته
 گردد و زبان خشک شده بماند و این را لاشک نامند و حدوث پنجم نیز از غلبه تلخ و بلغم باشد و آن آنست که در پنج زبان پوچ سوزبان یا دنی یک
 رقیق برود و در دو خارش بسیار کند و تا پاک بود و لعل این سابل گردد و آنرا کچیک گویند و از آن در کام پیدا آید یکی را کتک گویند و آن آنست
 که در کام آسانی که طویل و پوچ بود و آن منفرخ باشد حادث گردد و بلشنگ و سرفه در وقت حدوث این از غلبه تلخ و بلغم باشد و دوم را تندرگی نامند
 و آن آنست که در کام آسان سطر نامند بار کن در صری حادث گردد و با سوسگی بود و پنجه گردد و در و در چنان شود گویند که در آن سوزنهای میخان و حدوث
 این از غلبه تلخ و بلغم باشد و سوسم را در هر که نامند و آن آنست که در کام آسان سخت و لعل وام باد و در وقت پیا آید و حدوث این از غلبه
 خون باشد و چهارم را لانس کجب گویند و آن آنست که در کام آسان شکل باخه تدریج حادث گردد و در دندان و حدوث این از غلبه بلغم باشد و پنجم را لاند
 و آن آنست که در کام آسان پوچ گل نیلوفر نمسی پیدا آید و حدوث این از غلبه تلخ و بلغم باشد و درین نوع نشانیهای آرد خون بود و پنجم را لانس کجات
 گویند و آن آنست که در کام گوشت بسبب غلبه فاسد گشته و بر آمده و قر و شسته گردد و پنجم را لانس کجات نامند و آن آنست که در کام گری مانند
 کن بر آمده و همیشه گردد و تقر بود و حدوث این از غلبه و فساد چربی باشد و هشتم را لانس کجات نامند و آن آنست که کام سخت خشک گردد و بترقد
 از آن حادث شود و حدوث این از غلبه باد که ماز تلخ یافته باشد بود و پنجم را تا پاک نامند و آن آنست که کام پنجه شود و حدوث این از غلبه
 تلخ بود و پنجم از آن در گلوب پیا آید و پنجم را از جمله سوسه و مذکور رفتنی نامند و آن آنست که باد و تلخ و یا بلغم و یا هر سه خلط و یا خون غلبه کرده و در گلوب
 گلوب و فاسد گردانیده در گلوب دانه های از آن گوشت پیا آید و از آن گلوب سرد و در و در این لاد است که فیض زین فی الحال هلاک گردد و یکی
 ازین پنچ از غلبه باد حادث شود و آن آنست که در سوسه و تلخ نزدیک به زبان گوشت فاسد بر آید و گلوب را سرد و سازند و در بسیار کتک و آثار
 فساد باد درین نوع باشد و دوم از غلبه تلخ پیا آید و آن آنست که در گلوب دانه های گوشت فاسد بزودی بر آید و در وقت پنجه گردند و تا پاک بود
 و پیا آید و سوسم از غلبه باد و بلغم حادث شود و آن آنست که در گلوب دانه های گوشت فاسد تدریج بر آید و سخت بوند و گلوب را سخت سرد و
 سازند و بعد از دیری اندکی پنجه گردند و چهارم از غلبه هر سه خلط حادث شوند و آن آنست که در گلوب دانه های گوشت فاسد بر آید و از طرف زبان
 پنجه گردند و علامات هر سه نوع سابق درین باشند و این نوع سخت بدست و پنجم از فساد خون حادث شود و آن آنست که در گلوب دانه های
 لعل وام و از گوشت فاسد بر آید و گلوب را سرد و سازند و علامات نوع تلخ درین نوع نیز باشد و پنجم را از امر افند که در گلوب پیا آید که پنجم از آن
 و آن آنست که در گلوب سوسه و خوش پنجم کنار بر آید و حدوث این از غلبه بلغم باشد و آن بغیر بریدن بآلت آهن برنگردد و پنجم را لانس کجات
 که آسانی پوچ سوزبان در گلوب قریب پنج زبان پیدا آید و حدوث این نوع از غلبه فساد خون باشد و چون این نوع پنجه گردد و باد و پنجم را لانس کجات

اینست

نامند و آن آنست که در گلو آماسی طویل و مرفع پیدا آید و گلو را مسدود سازد چنانکه بسبب آن غذا در حلق فرو نرود و این نوع را دو است یکی از این است
 بدان که زود و حدوث این از غلبه بلغم بود و نیم را پلاس گویند و آن آنست که در گلو آماسی با زود و مه پیدا آید و از آن عملها می خطرناک چنانکه گویند که آن را
 می برند و حدوث این از غلبه باد و بلغم باشد و علاج این سخت و دشوار است و در نیم را یک بریم گویند و آن آنست که در گلو آماس کرده مرفع و سخت و گران
 با تپا که سختی و خارش حادث گردد و در نیم که در حدوث این از غلبه بلغم و فساد خون باشد و باز در نیم را برن ندگویند و آن آنست که آماس بلند و
 گرد و گلو با سختی بسیار و تپ قوی حادث گردد و حدوث این از غلبه تلخ و خون بود و اگر با فساد تلخ و خون فساد باد و پیوند در و چنان کند گویا که آنرا
 بیشتر فساد و در آن سوزنا میمانند و از نیم را سکنه گویند و آن آنست که در گلو همچو فستق گوشت فاسد بر آید و سخت بود و گرد و بر گرد آنها گوشت
 فاسد بپونند و گلو را مسدود سازند و در و های گوناگون درین باشند و حدوث این از غلبه هر سه خلط بود و این را دو است فی الحال یعنی ازین
 گرد و سینه و در و های گوناگون و آن آنست که در گلو گویا همچو خسته آید بر آید و مستقر بود و در دانه کانه و حدوث این از غلبه بلغم و خون باشد و این غیر برین
 بارت آهن نایل نشود و چهارم را کله دره گویند و آن آنست که از غلبه هر سه خلط تمام کله را مسدود و جمیع آثار با و نشانیهای بدیده که از
 غلبه هر سه خلط بود و درین باشند و پانزدهم را کله کله نامند و آن آنست که تمام گلو آماس بسیار پیدا آید چنانکه طعام و آگ فرو نرود و نفس دشوار
 برون آید و تپ باشد و حدوث این از غلبه بلغم و فساد خون باشد و شانزدهم را سکنه گویند و آن آنست که گویا خشک گردد و از حلق تپا شود
 و در نفس تغییر پیدا شود و حدوث این از فساد باد و بلغم باشد و هفدهم را نامت نامند و آن آنست که در گلو آماسی طویل شود و تنگی تمام
 گلو را در گیرد و حدوث این از غلبه هر سه خلط باشد و این را دو است مرضی اهلک گرداند و بیخبرم را براری گویند و آن آنست که در گلو آماس پیدا شود
 و با سختی پیدا بود و گوشت آن محل گنبد شود و از آن بوی بد آید و مرضی این نوع را پهلوی غلطین مقدار سی قرار شود و بسا غلطین در قناری
 روی نماید و حدوث این از غلبه تلخ و فساد خون باشد و چهارم درون دهن حلق پیدا آید یکی از غلبه باد بود و آن آنست که دانه های گوناگون
 و حلق حادث شوند و چنان در دکنند گویا که در آن سوزنا میمانند و در نیم از غلبه تلخ حادث شود و آن آنست که در تمام دهن حلق دانه های
 بیضی لعل و بعضی زرد پیدا آید و پوستهای آن تک بپونند و در نیم از غلبه بلغم حادث شود و آن آنست که دانه و تمام دهن و حلق پیا آید و خارش
 کنند و باد در اندک بپونند و گوشت آن هم بپونند و دهن باشد و چهارم از فساد خون حادث شود و آن آنست که در تمام دهن و حلق دانه های محل ام و با
 سختی پیدا آید و پوستهای آن تک باشد و بعضی مر این نوع را قسم دوم گویند و اما قسم دوم در علاج جهت های مذکوره - علاج امراض
 لب بدانکه برای دفع مرض لب که از غلبه باد حادث شود در خون ستور و در خون بنده چربی و کلسا و بوم هر چه اگر کم آید بر لب طلا کنند و بیض سخت شود
 نوع دیگر در و های سالون مثل انابه که در این نیز مرض مذکور دفع شود نوع دیگر عمل ناری سید و بکار بندد و مرض مذکور دفع شود نوع دیگر
 حقیق صغیر و صوب پهلوی در و دار و گول صفتی بر لبها بریزند ازین نیز مرض بادی دفع شود و برای دفع نوع مذکور و با و عملها که دفع با و بند
 تیر کار بندند و جهت دفع مرض لب که از غلبه تلخ یا غلبه خون یا از رسیدن شی خارج حادث شود بهدیور خون بکشائند و دیگر عاینها بکار بندند
 ببرد و تلخ اند بکار بندند و جهت دفع مرض لب که از غلبه بلغم حادث شود خون بکشائند و عمل ناس بکار بندند و دار و با مرض اینو نشائند
 و عمل سید و کول بکار بندند نوع دیگر سفیدین ساجی و جوا که عار و نمک بر یا به نیم منسادی است و در اس کرده و باشند آنچه بر لبها سخت کنند ازین
 نوع بلغمی دفع شوند و جهت دفع مرض لب که از فساد چربی باشد سید بکنند و به پیشق گردان و کالکند تا مقداری خون بکشد و بعد از آن در و های
 از آن صاف گردد بکار بندند و بعد صاف شدن حقیق برنگ تر بچله و لود باشند یا کرده سخت کنند فراخ شود و علاج امراض پنج در آن جهت
 دفع سینه و نخست خون بکشائند بعد جوش سندی و سر شفت و تر بچله و رسوت و مویز را بکشد و در پیشق الفربان تا مقداری از آن درین آید
 باندازد و برنگت مویز و تر بچله جمله را با آب اس کرده بخل مرض سخت کنند و دفع شود و برای دفع دنت بیت نخست خون بکشائند و هر چه نکند و

قسم دوم در علاج زخمهای مذکوره

و جوا که را آس کرده و باشد آمیخته بجل مرض سخت کتبه عمل ناس تبرجک بکار بندند و غذای چرب را نص بخوراند صحت یابد و بخت دفع دنت بیست
تخت بجل مرض شتر زده خون شلیده بیرون آرند بجهه لود و قوی و ملتی و کله استسوی سده و باشد آمیخته بجل مرض سخت کتبه و جوش پوست و قران
شیر و استانند و بار و عن ستور و شکر و شهد آمیخته مریض را بدهند تا در دهن مدتی انداخته برون اندازد و بخت دفع سوک و سخت خون گشاند بجهه
بود و موخته و رسوت را با ریک آس کرده و باشد آمیخته بجل مرض سخت کتبه بشود نوع دیگر برای جنبدن دندان مصطلی بجهه و سپاری بوا بد
بجودتی هر چهار برابر گرفته و سوخته بداند مصطلی مذکور را بسوزند برابر برادویه های مذکور سی آمیخته میدهند کرده بر دندان بالند و بالای پارچه نموده شب بپوش
چند شب بچین بکنند دندان از جنبدن با نند بخت دفع سوک و سخت خون شلیده بیرون آرند بجهه لود و قوی و ملتی و کله استسوی سده و باشد آمیخته بجل مرض سخت کتبه
و روغن ستور را بشیر کرده چند آن باشد بجمیع ترازان کلید و نیل و قوی و ملتی و کله استسوی سده و باشد آمیخته بجل مرض سخت کتبه و جوش پوست چارنجه در بینی معلول بچکانند و در محل مرض
طلا بکنند و بخوراند مریض ازین مرض صحت یابد و برای دفع پرور علاجهای که بخت دفع سیتا گفته شده است در کار بندند و بخت دفع ناس
سخت عمل تی و اسهال و ناس بکنات بعد به برگ سوره یا کتخو نبر عمل مرض را بخوراند و خون شلیده بیرون آرند آنگاه هر پنج نکت سندی
و فلفله و پنبه ای ست و آس کرده و باشد آمیخته بران سخت کتبه ازین نیز صحت یابد نوع دیگر پاپیل از و سرفه سفید بکند و بار آنچه جمله استسا
سده بآبی که شیر گرم باشد آس کند و از آن عمل کنول بکناند و بخت دفع پرور بجهه سخت کتبه است آهین چنانچه ناخن بزویا مانند آن شکاف
کرده خون شلیده بیرون کنند بجهه شوره بران سخت کتبه آنگاه علاجهای سوک بکار بندند و بخت دفع او عکانت دندان اندازد بکنند و در کتف بکنند
و از آنش بپزند بعد از آن مریض را بفرمایند تا بر و غنیکه برای دفع کرم دنت خواهد آمد بارها ناس بگیرد و برای دفع او همانس سخت گوشت فاسد بپزند
بعد و جوی و پارسی مساجی بجا که استسوی گرفته و آس کرده باشد آمیخته بران سخت کتبه و حین و پاپیل دراز را باشد آمیخته از آن کنول بکناند
برای دفع ناسور و دندان جوش پلول و تر بچله و تم بستانند بدان محل مرض را بشویند و عمل ناس تبرجک و دو تیر بچکان بکار بندند نوع دیگر
و حین ترازان برگ جای پنبه و کتلی و خار خساک ملتی و لود و جوی و کتبه و در روغن ستور بپزند و بر ناسور و دندان بارها طلا کنند صحت شود نوع دیگر
و دندان که در بیج آن ناسور باشد گوشت بیج آنرا تراشیده و دندان را بکنند و در کتبه بیج آنرا محص کرده و با آتش یا شوره برینا سبال
بپزند لیکن چون ناسور در بیج دندان از دندانهای زیرین باشد که گاه نماند بکنند چون ناسور در بیج دندان از دندانهای اخیر باشد تراشیدند
از آنکه از کتبه آن خون بسیار بیرون آید و امراضی که بسبب بیرون آمدن بسیار خون پیدا آیند حادث شوند و اردت نیز حادث شود علاج
امراض دندان بخت دفع هر که مریض را بفرمایند تا شای چرب را چنانچه روغن ستور و روغن کتبه و جز آنرا که شیر گرم باشد مدتی در روغن آس
برون اندازد و دفع آید نوع دیگر از درختان شیر در پوست بگیرد و ناک سنگ یار کرده مریض را غرغره بکناتد نافع آید نوع دیگر روغن کتبه
بجمیع ترازان جوش و نسوت پخته باشد مریض را بفرمایند تا این روغن را شیر گرم مدتی در دهن داشته برون افکند نوع دیگر بجمیع در روغن
واقع باد باشد مریض را غرغره بکناند و دفع نوع مذکور نافع آید نوع دیگر عمل کتبه عمل ناس تبرجک بکار بندند نیز در دفع نوع مذکور نافع
و مریض این نوع را غذای چرب و آب گوشت و بیج که در آب گوشت پخته باشد و شیر و روغن آن بخوراند عمل رو بخت بکار بندند و بخت
دفع دنت سر که سخت بیم از دندان بآستکه بر ملتی که بیج آنرا صفت رسد بآلت آهن تراشیده و در کتف بیج از آن حین را خام را باشد آمیخته
بر دندان بالند بخت دفع این علاجهای که بخت دفع دنت هر که ذکر افتاده اند نیز بکار بندند و بخت دفع کپالکا علاجهای که برای دفع دنت سر که
گفته شده اند بکار بندند لیکن از آنکه این مرض دشوار است و در زحمت کرم دنت که چون دندان که آنرا کرم خورده باشد سخت بود بکنند باید که آنرا
سید کنند و آنچه در آن از جنس سیم و جز آن باشد بتبیری برون آرند و در دهنهای غریب با در آب آس کنند و بر پنبه دریا بجا آمد آنرا در بینی بچکانند
بر روغن ستور و جز آن غرغره بکناند نوع دیگر در روغن کتبه و سولف و ناک سنگ انگرد و کله و صبر در جمله آب آس کنند و در دندان کرم خورده است

گردانند و بجهت دفع امراضی که در تمام بدن و خلق حادث گردند و علاج دفع این مرض خون از غلبه باد باشد نمک آس کرده بر دانه های پستی تحت کتفه و در
دفع باد بویوند بجهت ترو جوش آن در روغن کنجد بر اینتره و مریض البفرمانند تا این روغن را مدتی در بدن داشته بیرون اندازد و بدین روغن بار با غرغره بکنند
و ازین ناس نیز بدین نوع دیگر و خوب درخت سال و جارد بیدانجیر و سنکوت و مغز تخم کچکان و گوگل برن و چمر و کلیه و قیر و ناز و جعول هر همه را
متساوی سته و آس کرده بار روغن کنجد بریند و جامه کتان را بدان تر گردانند و بر شکم و درخت سونا آنرا بچیند و مسونده و دود آن مریض بنوشانند
ازین دود غلبه باد و بلغم فرو نشیند و امراض بدن زایل گردند و این دود را اسپنجک حصوم گویند و چون از غلبه بلغم باشد باید که اولاً بقی در سهال و در
مریض اصناف گردانند و علاجهای سرد و شیرین که دفع بلغم اندک بکار برند و چون از غلبه بلغم باشد علاجهای دفع بلغم بکار برند نوع دیگر تیس
پارچه می مویخته و دیو دار و سنگی هر همه متساوی در بول بفر بچوشانند و جوش با مینده مالکیان مریض بنوشانند تا دفع آید و ازین دیگر امراض که
غلبه بلغم باشند نیز زایل گردند و باید دانست از جمله امراض بسبب آنکه از فساد خون و یا گوشت و یا از غلبه هر سه خلط باشد و از جمله امراض
بسیج دندان که آنرا سوکچه نامند و ناسور که آن از غلبه هر سه خلط باشد و از جمله امراض کام مریض پیدا و از جمله امراض گلو مریض سرگین مریض بلغم مریض
و مریض بلاسن مریض بدانکا و مریض کله کله و مریض بالستان و مریض سنگی و مریض پنی لاد و اولی طبیب را شاید بجهت دفع امراض توکن بخند
و مریض انجیر کرده بدو کردن مشغول گردانند و چون بجهت دفع امراض مذکوره چند علاج از طب چنانست من گفته می آید بجهت دفع امراض توکن و در مویخته
پارچه می و تخی و زرد چوب همه ادبیج دندان بهالندان چکیدن خون از دندان و خارش و درد آن دفع شود نوع دیگر بجهت دفع امراض
باشد و روغن ستورا میخته غلوا با بندند و بفرمانند تا وقت حاجت یکی مریض بر دندان خود بمالند و بداند ازین درد دندان دفع شود نوع دیگر بجهت
انگزد و کاتچیل و کسب ساجی و کوهقه و بل را در دندان بهالندان ازین درد دفع شود نوع دیگر جوش پوست بیج کرب و بل بجز پوست بیج سرد و در دندان
و چارسته بستانند و بار روغن کنجد آینه مریض ابدین تا زمانی داشته غرغره کرده بیرون اندازد ازین گرم دندان بمیزند و در دوشش دفع شود
نوع دیگر انگزد در دندان که آنرا گرم خورده باشد بار در دوش دفع شود نوع دیگر پوست بیج و کجی سرد و متساوی سته و باب آس کرده
غلوا بندند و در زیر دندان یک بار گرم دندان و در دفع شود و همه که مابین نوع دیگر بجهت دفع امراض بولسری و لود و زقوم و پیا باشد
بیج کروال و پوست درخت سال که سریره متساوی گرفته باشد روغن کنجد بریند و ازین عمل ناس بکنند و غرغره بکار برند و دانه از جنبین باز
مانند و سنگ گردند و این روغن ابل و قیل گویند نوع دیگر یک سخته روغن کنجد را بر شیره که در چند آن باشد بجهت ترازان زرد چوب دار بل و بل و بل از
ونک سنگ و دیو دار و برنگ چتره و بل و برگ رومس و ناک سوخیل انگور و مجیحه و عملتی و بریار و بیج پنش و مویخته و اسپر و صندل که هر یکی یک
پل باشد بریند و بدین مریض ناس با بین و غرغره بکنانند و برانام مریض ملاکنند ازین آنچه که کند مالاد و کفصا الویج ار پدو بار کا و مانس باک
و کله سوکه و کله و در جمال بکتب جمله امراض سرد دفع شوند و این روغن را در ایل گویند نوع دیگر یک سخته روغن کنجد را بر شیره و جوش لک خام
که هر یکی نیز یک سخته باشد و جوش لود و مجیحه و پدما کنه زیره گل نیلوفر شمسی و صندل و گل نیلوفر قمری و کاتچیل و عملتی که چهار سخته باشد و
سجق تر این جمله دار و با یک پل باشد بریند و مریض البفرمانند تا این روغن را زمانی در بدن داشته بیرون اندازد ازین دندانها از جنبین
بمانند و مریض کپیا و ستیا و اسن دفع شود و بوی بد که از زمین بعضی کسان می آید برود و این را لاجها و قیل نامند نوع دیگر ساجوب که صندل
سده در یک دون آب ناخته بچوشانند تا آنکه چهار حصه آب بماند آنگاه جوش را بجا مینجیه بگیند و در یک ناخته بچوشانند تا آنکه چهار حصه
بجز از آن سجق جاوتری و کافور و سپاری و ککول هر یک دوازده درم بگیند و در آن با نازند و غلیظ ساخته غلوا بسنند و این روغن را
بفرمانند تا یکی در بدن اندازد و زیر دندان با دروازه امراض دندان و گلو و کام دفع شوند و این را کجیه و کتکا گویند نوع دیگر ساجوب
و پوست رومس هر یک یک صندل سته و جوب کرده در چهار دون آب ناخته بچوشانند تا آنکه چهار حصه بماند آنگاه بجا مینجیه و در یک

بدرده دهن و دیگر امراض و من و اعنای روی چنانکه کافه و جزآن و مضمنا نیکه در پوست اندام پیدا آیند و کروبات و کرمی اندام دفع شوند و در
از خیسیدن بازماند و سخت شوند و بیست که از غلبه باد و بلغم حاد شده باشد تیز دفع شود و چون بدین و غن ناس بگیرند مویها سپید نگردند و
شکلی بر روی نیست و این و غن اکھدر را و تیل گویند نوع دیگر به حقیق تر از آن زرد چوب برگ جامی و صلتی و نیلو فرقری روغن کبدر را بپزند و آنرا
بخل مض طلا کنند و غوغه بکنند ازین بختگی دهن دفع شود و این روغن را هر دو را و تیل گویند نوع دیگر یک سرتختر روغن کبدر را بپزند که در چند
باشد به حقیق تر از آن عملتی که یک پل باشد و نیلو فرقری که سی پل بود بپزند و بدان مریض را ناس دهند ازین سیلان لعاب از دهن دفع شود و اگر این
روغن بختگی دهن بار با طلا کنند فراهم شود و این را حستی تیل گویند نوع دیگر بچوش و به حقیق تر از آن بولسری و پیا پانسه و لود و کوال و سلال
و مغیلان و کبیر و ریونج و درخت کسائی روغن کبدر بپزند و استعمال کنند چون این را مریض در دهن دارد و اندامها از جنبیدن بازماند و سخت شوند
و چون بدین مریض را ناس دهند امراض دهن و کام و گلو دفع شوند و این روغن را بکلا و تیل گویند نوع دیگر زرد چوب طلا و کوه و نیلو و
برابر در بول بقرا انداخته بچوشانند و جوش نکند را بجایم بختیست و مریض را بگویند تا مقداری در دهن داشته برون اندازد و دهن بوی بدست
دفع شود فائده چون از خوردن چونه دهن سوخته شود یا روغن کبدر یا سرکه بکنند به شود نوع دیگر پوست نیشکر سوخته و با مسکه
گاویش آخته در چلیکه بخوردن چونه سوخته شده باشد سخت کنند فراهم شود و الله اعلم بالصواب فصل پنجاه و نهم در زخمهای گوش
مشکل بر دو قسم است قسم اول در علل است زحمت نکور بانکه امراضیکه درون گوش حادث میشوند است و ششک انبکی را که نسول گویند
و آن است که باد فاسد درون گوش آمده در پیدا آرد و گاه باشد که باد فاسد از تلخه فاسد یا از بلغم فاسد نیز پیدا و دیگر دوم را که ناسد گویند
و آن است که درون گوش باد فاسد شده آقرار یابد و از آن هر دم آوازهای گوناگون همچو آواز برن و دلخ و خر و در آن میشود و سوم باد سرج گویند
و آن است که باد فاسد به دواز بلغم فاسد گرفته منفذ صوت را مسدود سازد و وقت سامعه را زائل گرداند و مردم که در چهارم را که پنجم گویند و آن است
که سبب باد فاسد شدن درون گوش از بسیار زرد و حرکت یا از نقصانی مغز سر یا از خوردن غذای خشک یا از نوشیدن آبهای مضر و یا از ناس گرفتن
نه بران طریق که شاید در گوش مردم همچو آوازی آید گاه باشد که باد فاسد بدواز تلخه فاسد یا بلغم فاسد یا خون فاسد یا از سبب یا قه این نوع را
پیدا آرد و پنجم را که سر را گویند و آن است که از رسیدن زخم در سر یا از خوردن غولها یا از حادث شدن بدرده درون گوش بکمترین یا خون یا
زرد آب از گوش بجا و در وقت این از فاسد گشتن باد درون گوش بود و ششم را که گند گویند و آن است که باد فاسد بدواز تلخه فاسد که در وقت
گوش خارش پیدا آرد و پنجم را که سر را گویند و آن است که درون گوش بلغم سبب غلبه تلخه خشک و جمع گشته باشد و ششم را که سر را گویند و آن است که
که بلغم سبب فساد تلخه در گوش خشک گشته مانده باشد از بسیار خوردن گرمی آفتاب با آتش زاب گشته از طرف بینی بچکد و ازین در زخم پیدا آید
و پنجم را که سر را گویند و آن است که از فساد خون و گوشت پاشستن بچنگی که در گوش باشد درون گوش که در مافاتن و آن گوناگون آید
و در دهای گوناگون پیدا آرد و گوشت درون گوش را بخوردند و از درون گوش کرمی چنانکه گوش خوک و هزار پا از خارج در آید مردم را سخت بقرار
از آن روی نماید و چون کرم نکند و بختن درون گوش سخت در پیدا شود و چون ساکن باشند در اندک شود و از جمله سبب و شست امراض است
دو نوع بدرده است که درون گوش حادث شود و حدوث یکی ازین دو نوع از رسیدن شی خارج بود و حدوث دوم از فساد خلط باشد و علامات انواع
بدرده و فصلش گذشته اند و در او مردم را که نپاک گویند و آن است که چرکی درون گوش تر و چکان نماید و سینه و هم را پونک نیک نامند و آن است
که از در آمدن آب در گوش و یا از پنجه گشتن بدرده که درون گوش باشد از گوش بوی بد آید و یا زیم غلیظ بالوسی بدانان بجا که فرق پوتکران کران
است که زیم پوتکران غلیظ و زیم کران سر او فریق باشد درای ریم زرد آب در کران سر او نیز بچکد و آنجا سبب و سبب امراض گوش چهار نوع
بواسیر و شش گذشته اند و از جمله امراض گوش مہبت نوع ار پدست و علامات جمیع انواع ار پد نیز فصلش گذشته اند و بدانکه در نمره گوش زمان

فصل پنجاه و نهم در زخمهای گوش
قسم اول در علل است زحمت نکور

بجای

از آن در گوش مرض بچکانند ازین که نرسد فی الحال دفع شود نوع دیگر شیره کبیده و ترنج و نوزک ادرک در گوش مرض بچکانند ازین که نرسد
نوع دیگر که در آس کرده در گوش باندازند بصحت یابد و اگر سکه هندی را گرم کرده در گوش اندازند همین نفع رساند و اگر که نرسد اباد فاسد
که در آس کرده فاسد گرفته بود پیدا آورده باشد باید که علاجهای که در نرسد نرسد نوع دیگر روغن مستور را بشیر که ده چندان باشد به همین نرسد
داروهای کاکولیا و کن سبزیند در گوش مرض باندازند بشود و در دفع که نرسد که از غلظت نرسد نفع آید و اگر که نرسد اباد فاسد که در آس کرده
گرفته پیدا آورده باشد باید که بروغن سرشت یار روغن سبکوت مرض باندازند ازین که نرسد بلغمی نماند نوع دیگر چوبش داروهای تلخ در گوش
مرض باندازند ازین که نرسد نماند نوع دیگر به همین تر از آن داروهای سساده کن و روغن کنجی را بپزند و در گوش بچکانند ازین که نرسد ازین
برکنده شود نوع دیگر از شیره ترنج و شیره سیه و شیره ادرک و سکه هندی هر چه دست دهد بستانند و در گوش مرض بچکانند ازین که نرسد
و اگر بدین اشیاء روغن کنجد را بپزند و در گوش بچکانند نیز بصحت یابد نوع دیگر در دفع که نرسد بلغمی عمل ناس عمل کول نیز بکار برند و اگر
که نرسد اباد فاسد در آس کرده پیدا آورده باشد باید که علاجهای که نرسد نرسد که آن قبل گفته شد را اندیز بکار بندند بدانکه این علاجهای هر
چهار نوع مذکور اند اکنون علاجهای مخصوص بگری گوش اند میان کرده می آیند بار آبی بل خام که خرد باشند بگیند و باب آس کرده همین ترسانند
سحق و بشیر ماده گاو و آب روغن کنجد را بپزند و در گوش مرض باندازند ازین که نرسد نفع شود نوع دیگر روغن کنجی را بچین تر از آن شکری که بود و
و به شیره بپزند آنرا با جوش کند و می گرم باشد بیامیند و یکذات سازند و بوی سرد شدن روغن را غلیظ کنند بعد از آن روغن مذکور را بشیر که چند
آن باشد و بچوبش بل و سحیح مذکور دوم بار بپزند و در گوش مرض باندازند ازین که نرسد نفع شود نوع دیگر در دفع که نرسد علاجهای تپسیا که مرض
از امراض بینی است و آن خواهد آمد و علاجهای دفع باد نیز بکار بندند علاج دفع کرن سر او و پوتکن و گرم کرن یک طریق است فان آنست
که بچوبش رکبید و کرم یا سساده کن درون گوش را بشویند و بچین یکی از دو کنجی مذکور در گوش اندازند نفع آید نوع دیگر که در این نرسد
در شیره عورت که فرزند داشته باشد ساسیده در گوش بچکانند نفع آید نوع دیگر سحیح پوست درختان شیر دار را باشد و شیره کبیده آینه در گوش
باندازند نیز نفع آید نوع دیگر پوست سال را باریک آس کنند و یا شیره با پنبه و شمشاد آینه در گوش اندازند نفع آید نوع دیگر لک و رسوت و
سال اباریک آس کرده در گوش اندازند نفع آید نوع دیگر به همین تر از آن سوال در قوم و جنون و نوزک و پنج پایه و عوک خرد روغن کنجی بپزند و
در گوش اندازند نفع آید نوع دیگر سحیح تنب و و هلیله بود و نموده و آله را با شیره کبیده و شمشاد آینه در گوش مرض باندازند نفع آید نوع دیگر شیره
نوزک و کبیده و کلپکان و در صورت گوش مرض باندازند نفع آید و اگر سحیح تر از آن اشیاء مذکور روغن کنجی بپزند و در گوش مرض بچکانند نیز نفع آید
نوع دیگر به سحیح تر از آن برنگ و ملتی و بجای و در معاون و سرون و حبه بود و لک و شیره کبیده روغن کنجی بپزند و در گوش مرض باندازند
نفع آید بدانکه این علاجهای هر سه نوع اند اکنون علاجهای مخصوص بعضی اند میان کرده می آیند رسوت را با شیره عورت آس کنند و باشند
در گوش مرض باندازند در دفع کرن سر او و پوتکن نفع آید نوع دیگر شیره سبغا او و روغن کنجد و نمک سنگ و شمشاد و قند و در خانه را آینه
در گوش مرض باندازند در دفع پوتکن نفع آید نوع دیگر در گوش مرض باندازند در دفع کرن سر او و پوتکن نفع آید نوع دیگر
و در وقت باد و بجان در گوش مرض باندازند در دفع کرن سر او و پوتکن نفع آید نوع دیگر در گوش مرض باندازند در دفع کرن سر او و پوتکن نفع آید
نوع دیگر سحیح برنگ زینج یا بول ماده گاو آینه در گوش مرض باندازند در دفع کرن سر او و پوتکن نفع آید نوع دیگر در گوش مرض باندازند
بندند یا بدین است که بجهت دفع کرن سیدی بکشد و در داروهای بکار بندند و روغن سرشت را در گوش
باندازند بجهت دفع بدوده گوش علاجهای دفع بدوده که در فصل گذشته اند بکار بندند بجهت دفع کرن نل روغن کنجد را در گوش مرض
بچکانند تا بلغم که خشک شده مانده است نرم گردد و بعد از آن سید بکنند و تا زایب شود و آنگاه بالنت آهن و جز آن کشیده و در کندن بجهت دفع

بچکانند

خارش گوش که آنرا هندی کرن کن و گویند بر غش آواز گوش اندازند و میگویند در بعضی اوقات که گمانند و در دوازده دار و با نوبتشان و عمل ناس بکار بندند و در آن
که در این مضمون باشد استعمال کت و بجهت دفع کرن بر شیاه روغن آدر گوش با اندازند و میگویند و عمل ناس بکار بندند و بجهت دفع کرن پاک علامه هاست که
بجهت دفع لیسر تلخ گفته شده اند بکار بندند اکنون چند علاج بجهت دفع امراض گوش از طب چنان گفته می آیند بر گمانی آنگ که روشده باشد
باروغن کجایر ب کرده گرم کنتا بجا و شلیب و شیر و آن بستان و در گوش مریض بچکانند ازین درد گوش فی الحال دفع شود نوع دیگر سنگ است که
آمیخته و گرم کرده در گوش بچکانند ازین درد گوش دفع شود نوع دیگر به حقیق تر از آن بیخ سونا روغن کجی بخته در گوش بچکانند ازین درد گوش اگر چه غلیظ
هر سه خلط باشد دفع شود و این روغن را سونا و تیل گویند نوع دیگر به حقیق تر از آن تخم تمر و انگور و سندی و روغن شرف بنیزند در گوش
بچکانند ازین درد گوش فی الحال دفع شود و این روغن را تمر و تیل گویند نوع دیگر روغن شرف از حقیق تر از آن بودار و تیل و سندی و سولف و
کوته و نمک سنگ بول نیز بنیزند در گوش مریض بچکانند در گوش دفع شود و این روغن را بودار یا تیل گویند نوع دیگر کجی به حقیق تر از آن
پس از روغن بیل و کوته و مصلی و الایچی بخرد و بودار و کوه در کوه اگر در بشیره کنوار و بشیره ترب که هر یک ازین و برابر روغن بکار باشد بنیزند در گوش مریض
مریض بچکانند و بر زخم گوش طلا کتند ازین درد گوش اگر چه قوی و دیرینه باشد فی الحال دفع شود و این روغن را بسیار تیل نامند نوع دیگر روغن
را در گوش مریض بچکانند و در دفع کرن حسی و کرمانا دفع آید و بجهت دفع هر چه علامه ای که بجهت دفع کرنسول گفته شده اند بکار بندند نوع دیگر بیخ ترب
خرد را سوخته خاکستری کنند و از آن شوره سازند و آن شوره را و انگور و سندی و سولف و کوه و بودار و سنج و رسوت و نمک سوخیل و جوا که عارض
و نمک تلخ و نمک سنگ تور و نمک بریا و موخته را با آب کس کرده بجهت ترسانند و روغن کجی را بدین معنی و بنده سکت که بیان آن در مضافه اثره گشته است و بشیره
ترب و بشیره و زنت کبک که هر یک چهار پنجاه روغن مذکور باشد بنیزند در گوش مریض بچکانند ازین درد گوش و گرم گوش و سیلان مری دریم از آن
آواز با که در گوش افتند دفع شود و این روغن را لاجبیا و تیل نامند نوع دیگر روغن کجی را به حقیق تر از آن شوره و حبه و در تیز خاکستری آن بنیزند در
گوش مریض اندازند ازین کری و آواز با که در گوش افتند دفع شوند و این روغن را امارک چهار تیل گویند نوع دیگر سندی قند سیاه را
باب اس کنند در مریض بچکانند ازین کری و آواز با که در گوش افتند دفع شوند نوع دیگر به حقیق تر از آن گوشت کوه نکه و روغن تلخ را بنیزند در
سیلان مری در گوش دفع شوند و ناسور گوش نامند نوع دیگر کت سنگ نسیل از در چوب بیک ماده درم بستان و باب اس کرده بجهت ترسانند و بجهت
روغن تلخ بدین معنی و بشیره برگ و صا توره بنیزند در گوش مریض بچکانند ازین ناسور گوش اگر چه دیرینه بود دفع بشود نوع دیگر بشیره برگ
جای و متن تلخ را بنیزند در گوش مریض بچکانند ازین پو تکران دفع شود نوع دیگر بشیره برگ بلبل باشد و بشیره برگ بنحال و بشیره برگ که باری سخن
سندی و غلیظ آمیخته و در گوش مریض اندازند ازین که مهای گوش دفع شوند نوع دیگر کجی باری و کوته و سندی و غلیظین و موخته و رسوت و سندی
توتیای سندی و نمک سنگ گول و سول و زنج و سنجها لو به یک سه درم بگیرند و باب اس کرده بجهت ترسانند و روغن بودار که سبت و چهار درم
باشد و روغن کجی که چهل هشت درم باشد هر دو روغن را به حقیق مذکور و ببول ماده گاو بنیزند و در گوش بچکانند ازین گرم ناسور گوش دفع گردند
و این روغن را لاجبیا و تیل گویند نوع دیگر بجهت ترسانند از آن مساجی و ترب خشک انگور و پسیل دراز و سولف و بسکت روغن کجی بنیزند و در گوش اندازند
ازین کری گوش و آواز با که در گوش افتند دفع گردند و اگر بدین روغن مریض را ناسن سندی نیز فایده حاصل آید و این را برن تیل گویند
نوع دیگر روغن کجی را بشیره برگ و بشیره برگ سنج و بشیره برگ که هر یک چند از روغن باشد و بجهت ترسانند و بجهت ترسانند و بجهت ترسانند
بنیزند و در گوش مریض اندازند ازین کری و آواز با که در گوش افتند و در گوش دفع شوند و این روغن را ایرندا و تیل گویند نوع دیگر بنیزند

و آن آنست که خون با کمی سیم فاسد بشود یا با شای از راه بینی بیرون آید و علامات این فصل که است در پیش آنکه آنرا بوی رکت نامند و آن آنست که
از فاستن بر سه غلط و خون و یا از رسیدن زخم در پیشانی از نیم یا خون آنخته از بینی جاری گردد و ششم آنکه آنرا جیوش گویند و آن عبارت از عطسه است
و مجروح عطسه مرض نیست لیکن چون بسبب فاسد شدن با در محل خطرناک که داخل بینی است و آنرا بسندی سنگاناک گویند و پیوستن آن با بلغم فاسد
عطسه کرات و مرآت آید مرض بد و عطسه از خوردن اشیای تیز و از بوی کردن و از دیدن بسوی آفتاب از در آوردن پشم یا سوراخ بینی نیز کرات
مرآت آید و این عطسه که سنگ جیوش گویند و ششم آنکه آنرا هم بجهت نامند و آن آنست که بلغم فاسد در سنگین و جمع گشته بسبب حرارت
آفتاب تخته ناز گشته بر آید بیرون آید و ششم آنکه آنرا ناسایت گویند و آن آنست که از سوراخ بینی نفس گرم میخورد و بیرون آید و از آن سوراخها
بینی چنان شوند که گویند آنرا آبش میسوزند و ششم آنکه آنرا ساینه نامند و آن آنست که بلغم فاسد و یا باد پیوسته مجاری نفس مسدود سازد
و ششم آنکه آنرا ساینه گویند و آن آنست که بلغم غلیظ یا قوی یا زرد و ام یا سفید و ام از بینی ساکن گردد و وسیله آنکه زیاد بود و یا زرد و یا سبز
نامند و آن آنست که بسبب خشک شدن بلغم در مجاری نفس از تنه و باد و تاز خروج و دخول نفس با دشواری شود و از جمله امراض بینی چهار نوع است
سه نوع از یکان غلط بینی از سه غلط و علامات آن در فصل اول گفته شد است و از جمله امراض مذکور چهار نوع است سه نوع از یکان غلط و
از سه غلط و علامات آن در فصل اول گفته شد است و از جمله امراض مذکور سه نوع است و علامات آن در فصل اول گفته شد است و از جمله امراض مذکور
سه نوع است و در تیسار سبب آنکه با و یا تلوی یا بلغم یا سه غلط یا خون در غلبه کن حادث گردد و بدانکه از بسیاری جماع و از رسیدن بسیار
گرمی بسیار از یکد شدن بواج غلط و مضار و دیگر اشیای که جسم آن منبسط است و از در آمدن و دریا و در بینی و از بسیاری تکم و در بینی از بسیاری
بسیار بینی از بسیاری خواب از بسیاری سردی چنانکه سردی برت و در آن و از زنده باد و در غلبه کرده سردی مرض مذکور حادث گرداند و علامت آن
قبل از پیش حادث گرداند آنست که وجود سردی در درون عطسه بسیار آید و میباید که این ام ایستاده شوند و از بینی میخورد و بیرون آید و گویفت و گاه
چنان در درون که باره کرده میشود و از درون مسائل گردد و در دیگر از پنج نوع تیسار آنست که از غلبه با حادث شود و علامات این نوع آنست که سوراخها
بینی بلغم سرد و در درون چنان ماند که از نیم سالی و مانند آن پر کرده اند و از بینی بلغم تریق مسائل گردد و گویا و کام و لب خشک گردند و از طاق تبا شود
و با گوش با چنان در درون گویند که در آن سوزنهای چنانند و در پنج نوع آنست که بلغم سرد و گرم از بینی مسائل گردد و نفس از آن میخورد و در با سوزش بیرون آید
و تشنگی بسیار و تا پاک اندام جوش شود و مرض لاخر گردد و گویا اندامش زرد شود و سوم نوع آنست که از غلبه بلغم حادث شود و علامات این نوع آنست
که بلغم سرد و سفید بسیار از بینی مسائل گردد و سردی در آن شود و گویا و کام و لب سرخارش کنند و پلکهای زیرین یا مانند گویند و نام زرد شود و چهارم
نوع آنست که از غلبه بر سه غلط پیدا آید و در این نوع علامات یکی از سه نوع سابق باشد و دیگر این نوع خواه خام باشد خواه تیز بغیر علاج مدتی نازل گردد
باز عود کند همچنین بارها نازل گردد و نماید بینی مرض گاهی خشک شود و گاهی تر گردد و گاهی بسته شود و گاهی کشاده گردد و نفس که از راه بینی بیرون آید یا
بوی بد باشد و مریض بوی بیخ چیز در نیاید و ششم نوع آنست که از غلبه خون حادث شود و علامات این نوع آنست که آنچه از بینی بیرون آید بوی
بیرون آید گویا باشد و چشمهای مریض مذکور بوی بیخ چیز نیاید و گویا با یک چرب بسبب گویا در داخل بینی و سرش بخت و نشانهای
مرض که از راه نازل گرداند که آن پیشتر خواهد آمد و باید دانست که مرض بر تیسار مرض بدتر است در علاج این استی نباید کرد یا بد کرد این اسم در آغاز حودت علاج
نائل گرداند اگر در بینی گردد و سخت غلبه کند و بسبب آنکه گرمی و پیوستن امراض چشم و ناز و زدی طعام و آساید و اگر سنگ نازل گردد و گاه باشد که بینی مریض
رینیده افتد و بعلاتی که تنگی بینی معلوم شود هم بدان علامت خامی و تنگی بر تیسار معلوم گردد و از میان پنج نوع این مرض نوعی که از غلبه بر
سه غلط باشد لا و است و دیگر چهار نوع علاج بسیار بد شواری نازل گرداند و لیکن این النوع چون در بینی گرداند و لا و اشوند و علامت آنست که
در مریض در علاج رجهت های مذکور به ناکه بلای دفع مریض پیش رویش رخونی از بینی مطلق عمل بینی و اسهال بکنند و غذای بیخ و سختی نمایند

در مریض در علاج رجهت های مذکور

که شرح باشد باشیای تیز چنانچه سند صمی و جز آن یار کرده بسیارند و مریض را آب گرم بنوشاند و دود دارو و باد رومی که نوشانی از شاید بنوشاند
نوع دیگر آنکه دود منعی فلفلین اندر جو که هر چه سسند و کت تخم مسی کا پخیل و بیج کو تخمه تخم سمجده و برنگ جله را بسازند و باب آس کرده پنبه را بدان
تر کرده و از آن مریض را ناس بدیند صحت یابد اگر سخن ترازان داروهای مذکوره به بول ماده کا و روغن سر شفت بنوشند و بدان مریض را
ناس بدیند نیز صحت یابد و بخت دفع مرض ناسا پاک علامه ای که دفع مانع باشد بکار بندند و خون نیز بکشند نوع دیگر حوش پوست درختان شیراز
بستاند و باروغن ستور مخلوط ساخته در مینی بکشد و پوست درختان مذکور را آس کرده و باروغن ستور آبیخته بجل مرض صحت کند نافع آید بخت
دفع رکتیت مینی علامه ای که دفع رکتیت مذکور بکار بندند و بخت دفع مریض بوی رکت آنچه علامه برای دفع ناسور گفته شده اند بکار بندند
و مریض را قی بکنند و باروهای تیز ناس که آنرا او پرک گویند بدیند و دود داروهای مذکور را از آن صاف شود مریض را بخوراند و بخت دفع مریض
چویت و مریض بهر آنست داروهای تیز ناس که آرایش سر را بیرون آرند آس کرده و در ماشوره انداخته مریض را بدان ناس سر را بیرون آرند از آن باشیای
چرب که دفع باد باشند بکار بندند و داروهای چرب مریض را بنوشاند و عمل سر و بست بکار بندند و بخت دفع مرض ناسا سر پتیاه مریض را غن بنوشد
و دود چرب نیز بنوشاند و عمل سر و بست و عمل ناس بکار بندند و روغنی که آنرا بال تل گویند و بخت عمل شرب و ناس و سر و بست و حقه که آن را
اناس لپشت گویند بکار باید بست و دیگر روغنی که دفع باد و ناچیا چرخ روغنی که آنرا تیل گویند نیز نافع آید و بخت دفع مرض ناسا سر پتیاه
تیز را ماسوره اندازند و در مینی ناس و بند نوع دیگر آنکه دود منعی فلفلین داگ و اندر جو که هر چه سسند و کت تخم مسی کا پخیل و بیج کو تخمه تخم سمجده
جمله بستانند و باب آس کرده پنبه را بدان تر کرده از آن مریض را ناس بدیند نافع آید نوع دیگر دود دارو و چتره مریض را بنوشاند نافع آید
و گوشت بز مریض نافع و غنیدست و بخت دفع ناسا سوکمه بر روغنی که آنرا کشیده باشند و باروغنی که آنرا تیل گویند ناس بدیند و روغن ستور
بنوشاند و گوشت جالوزان کشتی را باروغن یا رکتند و بدان عمل سید بکار بندند و دود چرب بنوشاند و بخت دفع مرض پرتسار و روغن
بنوشاند و عمل سید بکار بندند و باروهای مینی روغن ستور و آنکه در ترشی و اششای تیز چنانچه سند صمی و جز آن آبیخته خوراند و قی بکنند
و داروهای باب آس کرده و مخلوج را بدان تر ساخته ناس دهند و این مرض بغیر فساد باد نباشد و اگر چه در مین مرض تلخه یا باغم غالب باشد یا از
دفع فساد و باد علاج بکار بندند و این مرض علاج بخت باید گردانید و بخت بخت گردانید آن سند صمی فلفلین و چتره و ترکیان ناس لپشت و حباب
و ابلبیت و زیره هر سه را مساوی بستانند و باریک آس گردانند و بان تخم کج و پتیرج و الاچی صحت بنوشند یا بنیز در انگا و باقند کند که در و چند
پود مخلوط سازند و بخوراند از مین پرتسار پتیس بزودی بخت گردند نوع دیگر سخن سند صمی فلفلین را با جلاب قند کشته و باروغن ماده کا و یا تیز
و شیره مریض را بخوراند از مین نیز مریض مذکور بخت گردند نوع دیگر قند سیاه کشته را جلاب سازند و بان سخن فلفلین روغن ستور و پوست چتره
و مریض را بخوراند از مین نیز مریض مذکور بخت گردند نوع دیگر درک را در شیره ترشی انداخته بدارند و آنرا باقند کند معلول را بخوراند از مین هم
مرض مذکور بشود و بخت گردند نوع دیگر درک را با شیره قند سیاه مریض را بخوراند از مین نیز مریض مذکور بخت گردند و چون مرض مذکور بخت گردند و بخت
بینی مسائل نشود باید که ناسی که از آن باغم بیرون آید بکار بندند و اسهال بکشانند و حقه که آنرا استخوان بست گویند بکنند و دود داروهای
بنوشاند و عمل سید بکار بندند و بخت گردانید این عملها آنچه مناسب حال بود و از آن جمله که سبب مرض بود از آن که سبب مرض از غلبه باد و روغن بود
مرض قوی و جوان باشد باید که شی آنچه که مریض بود بسیار بنوشاند و قی بکنند از آن تدبیر یا سبب مرض بدان بخت گردند و چنانچه فاقه و جز آن بکار
بندند و آنچه از آثار مرض مذکور پدید آمده باشد از علاج دفع گردانند و اگر علامات خامی این مرض که افتاد باشد باید که چون از غلبه باد باشد
روغن ستور را بچوب ترازان بیج کنگ و بداروهای مذکور بکار بندند و در مینی مریض را بنوشاند و علاجهای ارادوت بکار بندند و چون از غلبه تلخه بود یا
مرضی باشد حقی ترازان آرد کا کولیا دکن روغن گاو بخت مریض را بنوشاند و داروهای سرد را آس کرده و در مینی مریض را بنوشاند و چنانکه شاید علامه

باختت نامند و آن آنست که بینگاه پاهای مست شوند و از آن مرض پیکانشان و بر بزم زدن توانند و در وقت این از غلبه باد باشد و در وقت
 شام نیز در بزم را بسیار بگویند و آن آنست که طرف باطن آنه گره دارد و عمل در وقت حادث گردد و در وقت که در آن از آن مرض را سخت میقرار می روی نماید این
 از غلبه سرتکه خلط حادث شود و در این پیرست و چشم بزم را میسکھی نامند و آن آنست که در پیکانهای نرم همچو انگور بر آید و با خارش و درد و فاک بونما
 و این لاد و است و چشم را سوسن تا رس گویند و آن آنست که در پیکانها با باشد و تا پاک باشد بهر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
 حادث میشود و لاد و است و فونز و بزم را لپغم نامند و آن آنست که در پیکان چشم و آنه چنگلی همچو کنار شتی حادث میشوند و چنگه نگرند و سخت سطر و در
 با خارش بود و در وقت این از غلبه بلغم باشد و در و این پیرست و چشم را سوسن تا رس گویند و آن آنست که پیکان چشم مقداری به آساکس بچل ماس همچو خرم
 سنج نیامد و غلبه سرتکه خلط حادث شود و در و این پیرست و لپغم نامند و آن آنست که سرتکه خلط چشم فاسد شده و به با س
 با یک اور طرف باطن پیک بر دیانت و این را در طرف پروال نامند و از این دم را بفراری حاصل میشود چون آنها را بکنند قرار شود و باز برود و در
 ماد و در آن مرض چشم زیاد آورده است کی را سخن گویند و آن آنست که خلط فاسد پیکان کرده آنرا گردانند چنانکه هر گاه سطر و دیده کل گردند
 و در آن حالت و در آن یاده خراشیده گردد و در دم را چکسپات نامند و آن آنست که خلط فاسد در پیکان چشم در آمده و به با ایشان برینند و در پیکانها تا پاک
 پی آرد و یازده مرض از جمله امراض چشم در سبب دیده حادث گردید یکی را پستارم نامند و آن آنست که در سبب چشم نقطه محل یا نیلگون قیق ما باشد
 گردد و این از غلبه سرتکه خلط فاسد شود و در دم را سکل ارم نامند و آن آنست که در سبب چشم و آنه سپیدی ام و نرم و هموار حادث شود و تیرگی بزرگ
 و در بعضی حادث گردید و در وقت این از غلبه بلغم باشد و سوسن را از آن نامند و آن آنست که در سبب چشم و آنه سپیدی چشم محل ام و رنگ نیلگون قیق ما در سرتکه
 بزرگ گردد و در وقت این از غلبه خون است و چهارم را اوده سلارم گویند و آن آنست که در سبب چشم سرتکه خلط و با سیاه دام در دم پیکان
 سطر حادث شود و این از غلبه سرتکه خلط حادث شود و چشم را شتای گرم ام گویند و آن آنست که در سبب چشم و آنه سپیدی چشم و آنه سپیدی چشم حادث شود و از
 گردد و این از غلبه سرتکه خلط سرتکه خلط سرتکه خلط نامند و آن آنست که در سبب چشم نقطه های بسیار که مقداری طویل باشد و سبب ام سیاه
 دام بود حادث گردند و این از غلبه بلغم حادث شود و چشم را راجن گویند و آن آنست که در سبب چشم نقطه های بسیار محل ام و رنگ نیلگون قیق ما در سرتکه
 و در وقت این از غلبه خون باشد و چشم را شتک نامند و آن آنست که در سبب چشم نقطه که در سرتکه خلط و در وقت این از غلبه خون باشد و سرتکه خلط
 مرفع بود حادث گردید و این از غلبه بلغم حادث شود و چشم را ستر حال گویند و آن آنست که در سبب چشم اندوشت گردند و مثل ام
 باهی گیر یا یکد یا یکد شبک دیده شوند و این از غلبه خون حادث شود و چشم را سراج پنکنا نامند و آن آنست که در سبب چشم قریب یا سیاهی در آنها
 سبب که آنرا گماد گرفته باشند حادث گردند و دیده شوند و این از غلبه سرتکه خلط حادث شود و یازدهم را پلاس گویند و آن آنست که در سبب
 چشم و آنه که سخت و مقداری مرفع باشد حادث شود و در نظر چنان نماید گویا که قطره آبست و این یازده نوع و در این پیرانده چهار مرض
 از جمله امراض چشم در سبب دیده حادث میشوند یکی را پرنشگر گویند و آن آنست که در سبب چشم نقطه که در سرتکه خلط و در وقت این از غلبه خون
 گویا که رخنه است که آنرا سوزن خانینه کرده اند و از آن آب گرم ساکن شود و در وقت حادث گردند و این از غلبه خون حادث شود و از نقطه مذکور بسیار
 در وقت سخت غامز نماید و قریب محل بنیائی نبود و آب زان بسیار نیل نباشد نگاه باشد که بد و زائل گردد و اگر سخت غامز نماید یا آنکه گوشت نوید
 سرتکه آنرا پوش باشد و یا آنکه نزدیک سیاهی چشم بود و در وقت این از غلبه خون باشد و یا آنکه قریب بنیائی چشم بود چنانچه در بنیائی نقصانی پیدا آید و یا آنکه تاد و پرده چشم
 دیده باشد یا اطرافش محل بوند و میانه اس محل نباشد و یا آنکه در پیرانده باشد لاد و است طبیعت شاید که نزدیک این نرود و علامات که از آن معلوم
 شود که نقطه مذکور تاد و پرده سرتکه است آنست که نقطه مذکور زرد شود و محل مقدار در آن سبب که در سبب چشم نقطه مذکور بزرگ و در ج
 بود و لاد و با باشد و در دم را ابرن سکر نامند و آن آنست که در سبب چشم نقطه که سبب بود و در وقت آنکه کن و آب زان نیز از آن سبب حادث شود

چشم

و این از غلبه خون است و در او اندک پیرست و اگر این نقطه تا دو پرده چشم سرایت کند و یا سبط و یا دیرینه باشد بعلاج بدشواری اکل گردد و سوم را
 اچھا کسات گویند و آن آنست که پرده سفید قریب در سیاهی چشم پدید آید و تمام سیاهی او گردید و این از غلبه سردی است و در او است و چهارم را حکا
 نامند و آن آنست که در سیاهی چشم همچو شکل اشک گوسفند برآمد و در دکن لعل ام بود و آب گرد و لعل گون از آن بکند و میخیزد و مرض را مضمون چشم در تمام
 چشم حادث گردند و بجز آن چهار نوع مرض ابعکند اندکی از این چهار نوع آنست که چشم چنان در دکن گوید که در آن سوزنهای میمانند و گویا که در آن
 سنگ نریزه و جز آن افتاده است و خوش گرد و با سرش اندک بود و اشک سرد از آن سائل گردد و سرد کند و از در چشم مویهای اندام بسپارد شوند
 و این ایام ابعکست گویند و در وقت این از غلبه باد باشد و در دوم نوع آنست که چشم خسته گردد و در او ام شود و سوزش کند و آب گرم بسیار از آن
 سائل گردد و در بعضی اغب بر روی اشیا می رسد و این ابعکست گویند و در وقت این از غلبه تلخ باشد و سوم نوع آنست که چشم گران آید و آب آن
 خارج کنند و در بعضی بسیار برون آید و آب زرد و غلیظ بجا بگذرد و در بعضی اغب بر روی اشیا می رسد و این ابعکست گویند و در وقت این از غلبه تلخ
 و چهارم نوع آنست که چشمان لعل گردند و خطهای لعل و ام بر دیده پدید آید و آب لعل ام از چشم سائل گردد و دیگر علامات نوع تلخ پدید آید و این
 کتبا ابعکست نامند و در وقت این از غلبه خون باشد و این چهار در او پدید آید و بجز این داشته بطریق چاک می گردانند و در آن سوزنهای میمانند و در آن سوزنهای میمانند
 چنان در دکن گوید که در او راکشیده بیرون می آید و در او پدید آید و بجز این داشته بطریق چاک می گردانند و در آن سوزنهای میمانند و در آن سوزنهای میمانند
 و از این پیشگفتند و چشم بکین گرد و در چشم سرد کند چنانچه آزما می شکند و در وقت این از غلبه باد باشد و در دوم نوع آنست که چشم چنان در دکن گوید که از آبش
 میسوزند و در آن شوره انداخته اند و بخته گردد و آب از آن سائل شود و دیده از آن بجز یک که جگر نماید و خطهای لعل ام در آن افتد و بکلی با آب آنست و در بعضی
 در نظر بعضی در او ام آید و در او راکشیده بیرون می آید و در وقت این از غلبه تلخ باشد و سوم نوع آنست که دیده بکلی با آب آنست و در بعضی
 که سنگ نریزه و جز آن افتاده است و خارج کنند و در بعضی بسیار برون آید و آب زرد و غلیظ بجا بگذرد و در بعضی اغب بر روی اشیا می رسد و این ابعکست گویند
 باشد و در وقت این از غلبه تلخ بود و چهارم نوع آنست که دیده با لعل ام بجز یک که جگر نماید و خطهای لعل ام در آن افتد و بکلی با آب آنست و در بعضی
 غلبه سیه را در خون خالص و عرف کرده اند و چشم به آب آنست و در وقت این از غلبه تلخ بود و در بعضی بسیار برون آید و آب زرد و غلیظ بجا بگذرد و در بعضی اغب
 بقواری حاصل آید و این چهار نوع نیز در او پدید آید و آنست که چون ابعکست در او پدید آید و بجز یک که جگر نماید و خطهای لعل ام در آن افتد و بکلی با آب آنست
 و باینکه ادهمه را نیز در وی وقع سازند و در بعضی از خطوط با زدن و اگر غلبه کرده چشم را بآه گردانند و اگر در علاج شستی کنند و بعضی از خطوط
 یا زدن یا چشمها پیش از نوع بادی که چشم روتباه گردند و در نوع تلخی بجز چشم روز و در نوعی از تلخی حادث شود و بعد از یک روز در نوع خونی می تخم روز
 سبانه و فاسد گردند و در تمام از سفید امراض مذکوره سوختگی گویند و آن آنست که چشم به آب آنست و در وقت این از غلبه تلخ بود و در بعضی بسیار برون آید و آب زرد و غلیظ
 و با سرش باشد و آب از آن سائل گردد و در این از غلبه سردی است و در دوم نوع آنست که در دکن گوید که در آن سوزنهای میمانند و در آن سوزنهای میمانند
 علامات سوختگی با شد و بجز در چشم را همانست که گویند و آن بر دو نوع است یکی آنست که چون در بعضی از غلبه باد می آید و در بعضی از غلبه تلخ
 منقبض تباه گردانند و سخت در دین آید و در دوم نوع آنست که با فاسد و زنگار یک طرف تلخ دیده اند و در آن سائل را از محل خود منتقل گردانند و بیرون رود و این
 بر دو نوع آید و اول آنست که با دو در یک دیده و بجز چشم در دیده و در دین آید و در دوم نوع آنست که با فاسد و زنگار یک طرف تلخ دیده اند و در آن سائل را از محل خود منتقل
 چشم غلبه کرده سخت در دین آید و در دوم نوع آنست که با فاسد و زنگار یک طرف تلخ دیده اند و در دین آید و در دوم نوع آنست که با فاسد و زنگار یک طرف تلخ دیده اند
 و باز کردن بدشواری تواند و دیده بکین نماید و در وقت این از غلبه تلخ بود و در بعضی بسیار برون آید و آب زرد و غلیظ بجا بگذرد و در بعضی اغب بر روی اشیا می رسد
 گوش یا در سیه یا در پشت یا در گهای تفاسد آنرا اینست که گویند فاسد گشته و در چشم و بکلی با آب آنست و در وقت این از غلبه تلخ بود و در بعضی بسیار برون آید و آب زرد و غلیظ
 اعدا و بکلی با آب آنست که از خوردن اشیا ترش و تیز تلخ فاسد شده دیده را مشغول بسرخ که با آنک سیاهی مخلوط بود و تمام دیده را در او پدید آید

آهاس در دو سوزش پیدا آرد و این مرض لاد و است و شش از هم رسوت پتات گویند و آن است که در دیده خطهای معلول ام بار بر بفتن و نماید و شش از هم
 از غلبه خون حادث شود و در این پیرست و معتد هم راسته هر کسی نامت و آن است که از غلبه تن مرض رسوت پتات از چشم رسوت پتات از هم بسیار سائل آرد
 و در بعضی چشم را باز کردن بسوی شش می توان و این نیز از غلبه خون حادث شود و در این پیرست و در آوازده مفران جمله امراض چشم در بنیای چشم حادث
 گردند بجز آن که شش نوع ترست یکی آنکه در بعضی امراض پتات رنگین گردند و معلول ام و کر بنید و حدوث این از غلبه بادست و دوم نوع آنست که در
 بعضی سبب فساد بنیای مریات مثل آفتاب گرم شب تاب قوس قرح و برق و پرتاوس محمود و سیاه و نیلگون آید و این از غلبه تلخه عاش
 شود و سوم نوع آنست که در نظر بعضی بفساد بنیای سرچچائی سفید و قطعات ابرسید و جاجهای سبب آید و مریات بزرگ تر خفا که از آب
 که اندام نماید و حدوث این از غلبه بلغم باث و چهارم نوع آنست که در نظر بعضی سبب فساد بنیای تاریکی معلول آید و مریات گوناگون و پراکنده
 و منقشه آید و در نظرش یک چیز و چیز یا بیش از آن نماید و گاهی از اشیا می متحد و بعضی در نظرش آید بعضی بنیان چنانچه در سلیم الاعضا را یک یک
 دست و یا یک چشم و یا یک گوش عین و حدوث این از غلبه هر سه خلط باث و ششم نوع آنست که در نظر بعضی هر طریقی که نظر کند زردی آید و نیز در
 نظرش درختان و جز آن بکرهای شب تابان و شرابهای آتش و مان مجنون و در گرفته نماید و گاه در نظرش چنان آید که آفتاب طلوع میشود و این
 سیر ملا و هم گردید و حدوث این از تلخه فاسد که با خون فاسد آنخته بود و گاه باث که در مرض پر ملا و تر نقطه آرد و وسط بر کرد و ام و با سبب و ام و چنان
 پیدا این از آن نظر بعضی کم افتد و سخت متخلل گردد و باید و آنست که مرض تر را چون در آن گونه دیده تغییر شود و بیشتر آنکه بنیای چشم یکی از غلبه باث تلخ
 گویند و اگر این مرض از غلبه باد باث گویند و لعل و ام بود و اگر از غلبه تلخه بود گویند و دیده زرد و ام با سبب و ام باث و اگر از غلبه بلغم بود گویند و دیده سبب
 باث و اگر از غلبه خون بود گویند و دیده سخت شرح باشد و اگر از غلبه هر سه خلط بود دیده بالوان مختلف ملون باشد و اگر از غلبه تلخه که منجمله با خون بود
 دیده ملون بالوانی که آثار فساد خون تلخه آن بود و مرض تر را چون در آن گونه دیده تغییر شود و بنیای یکی سرد این را سنگناس گویند و اگر این
 مرض از غلبه باد باث پرده چشم معلول متخلل خوش بود و اگر از غلبه تلخه باشد پرده مذکور سبز یا زرد و یا بزرگ و عین بود و اگر از غلبه بلغم باشد پرده مذکور
 هم چرخه یا یا با سبب حرب و سبب باشد همچو قطره آب که بر بزرگ نیلوفر می بود نماید و چون چشم را بالان پرده مذکور وسیع گردد و اگر از غلبه خون باث
 پرده مذکور لعل و ام بزرگ باشد و اگر از غلبه هر سه خلط بود پرده مذکور متلون بالوان مختلف باشد و اگر از غلبه تلخه که منجمله با خون بود با
 پرده مذکور متلون بالوانی که آثار فساد خون تلخه و خون بود و باید و آنست که چون خلط فاسد در پرده لعل که داخل هم برده است و آمده مرض
 تر پیدا آرد و در نظر فتوری پیدا شود و مریات کمای در نظر بعضی بنیان و اگر پرده دوم سرایت کند و در نظر بعضی مثل گسار و پشما پشما عین کتبت
 و در آن با وسر اب آید و مانند ستارگان نیز در نظرش آید و چنان نماید که بعضی بالار و ند و بعضی زیر و بعضی راستا و بعضی چپا و چنان در نظرش آید
 که یا که بر وجهها پیدا شده است و باران می بارد و بادی زرد و مریات شئی را که نزدیک باشد دور دور را نزدیک بنید و هر چند که گویند سوراخ متلون
 در نظرش بنیقت و مریات را بلونی که اثر خلط باث که از فساد آن مرض مذکور پیدا شده است بین و اگر تا پرده سوم سرایت کند و بعضی اشیا می
 فو قانیه را بنید و اشیا می تخمین را بین مریات اگر چه بزرگ و غلبه تلخه باشد در نظرش کمای بنیاید بلکه چنانچه شئی از درای پرده در نظرش آید
 همچو چیز در نظرش آید و در سلیم الاعضا را بی گوش و یا بی بینی و یا بی چشم بر بین و دیده اش متلون بالونی که اثر خلط باث که سبب مرض است
 بگردد پیش از سرایت کردن خلط فاسد تا این پرده دیده هم رنگ اصلی خویش باث و گونه اش متغیر گردد و چون خلط فاسد درین پرده سوم
 زیر سیاهی خرد بود و مریات شئی که نزدیک باشد بر بیند و شئی را که دور باشد بنید و چون بالای سیاهی مذکور بود شئی که دور باشد بر بیند و شئی را
 که نزدیک باشد بر بیند و اگر طرف راست یا چپ سیاهی مذکور بود شئی که همان طرف باشد آنرا بنید و آنکه طرفی دیگر باشد آنرا بنید و اگر خلط فاسد
 درین پرده در وسط سیاهی مذکور بود مریات یک شئی را در بیند و اگر خلط فاسد درین پرده در وسط سیاهی مذکور بود و جابا شئی چنانکه درین

چشم

مریض یک چیز را سینه چیر بیند و اگر خطا فاسد درین پرده متقل و مضطرب بر بینایی چشم باشد بریض یک چیز او و یا سینه یا زیاد از آن حسب تفاوت و
 انتقال بیند و اگر خطا فاسد درین پرده بر تمام سیاهی باشد بریض اشیا اکثر یا یک یا یک سو بسته برین اگر خطا فاسد یا پرده چهارم که بالای همه چیز است که برین
 زائل گردد و درین مرض تمام انگناس گویند و چون این مرض حایت العبد بود و سخت غلبه نکرده باشد بریض ماهتاب آفتاب و ستارگان و برین
 مانند آنرا به تکلف برین و درین مرض انگناس را نیاید که کج نیز گویند و بهتر را بد که در دشت گویند و آن آنست که از مجمع گشتن تلخه فاسد چشم
 دیده زرد گردد و مریات در نظر مریض زرد آید و اگر تلخه ناکوره تا پرده سوم سرایت کند بریض و گوید و در شب زرد و آفتاب تلخه مریض
 و نظیرش آید و این مرض و این پرست و چشم را کج بعد که در دشت گویند و آن آنست که از مجمع گشتن بلغم فاسد چشم دیده و سید گردد و مریات در
 نظر مریض پیدا آید و اگر بلغم ناکوره تا پرده سوم سرایت کند و یا سخت غلبه بود بریض شب که شود و در روز به سبب فرو افتادن بلغم بواسطه آفتاب مریات
 و نظیرش آید و این مرض و این پرست و چشم را دهم و دشت گویند و آن آنست که از سبب زرد و حرکت کردن از در در بینایی فتور شود و مریات
 در نظر مریض و آلوده آید و حیرت این غلبه تلخه باشد و چشم را سجات گویند و آن آنست که از مجمع گشتن بر سر خطا فاسد چشم دیده و مریات در نظر مریض خردمان
 چون شب شود بواسطه فرو افتادن غلبه تلخه کماهی بر مقدار این و این مرض را دواست و یا زردیم را کما آنکه گویند و آن آنست که از مجمع گشتن بر سر خطا
 فاسد چشم دیده و مریض تجرد دیده را سوبه رفتند و در روز مریات در نظر مریض گوناگون بیند و در چشم را کما گویند و آن آنست که از مجمع گشتن با فاسد چشم
 و بی نظیرش شده طریق باطن را چشم در دکت و این مرض را دواست بدانکه این مریض که از افتاده اند از غلبه اخلاط حادث می گردند و در مری
 دیگران کسب می شود و نیکو را سبب گویند و آن آنست که از رسیدن با زردیم را کما گویند و در مریض که از سبب زردیم را کما گویند و در مریض که از سبب زردیم را کما گویند
 این مرض را دواست و دهم را آنست که از سبب زردیم را کما گویند و در مریض که از سبب زردیم را کما گویند و در مریض که از سبب زردیم را کما گویند
 بید و حیرت که نوعی از جوهر است گردید و بینایی زائل شود و دهم در علاج زحمتهای مذکوره بدانکه امراض چشم هفتاد و شش اند بخجده آن یا زده مرض اند
 که در آن عمل قطع بکار باید بست شیخ نوع از دهم و چشم از سوزنم و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار
 خراشیدن بکار باید بست شیخ نوع از دهم و چشم از سوزنم و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار
 پنج مرض اند که در آن عمل شکان بکار باید بست یکی سلیکیم بنا و دهم گن سوزنم که در حقه و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار
 عمل فصد بکار باید بست شیخ از ان انواع او هفت و پنج از ان انواع او هفت و پنج از ان انواع او هفت و پنج از ان انواع او هفت و پنج از ان انواع او هفت و پنج
 بات برمی آید و در آن عمل آل است این ممنوع است یکی سکو کما چکان و دو کچمه بد که در دشت و سوزنم بت بد که در دشت و چهارم ملاهی و
 چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار
 که از آنکه این امراض چنانند که تا نام او بجهت دفع آن دارد و کف خراشید و تبرک و او و کف گشتن از ان انواع مرض کج و چشم مرض چکان است
 و نسبت به مرض لاود اند چهار از ان باوسی اند یکی با او هفت و دهم تلخه و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار
 و دهم جلوه و یکی از ان یعنی زانرا کچمه مل و گویند و چهار از ان از غلبه خون حادث شود یکی را کتا و دهم چکان و سوزنم سوزنم از ان چهار مری
 و چهار از ان از غلبه بر سر خطا حادث شود یکی تو تا سوزنم و دهم نطل اند و سوزنم اچپا کات و چهارم اچپا کات و چهارم اچپا کات و چهارم اچپا کات و چهارم اچپا کات
 حادث شود یکی سمنت و دهم سمنت بدانکه بجهت دفع مرض با تا اکلک و مرض با تا او هفت و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار و چشم سحرکار
 نزدیک بعضی بعد از یک سال و نزدیک بعضی بعد از ده سال گفته میگرد و بعد از طلا کردن روغن سوزنم عمل سید بکار بندنا لیکن چشم عضوی نازک است سید
 اندک سول بکار باید بست و بعد از آن عمل مریض اطعام بجز ایند که گیشانی بکشاید و در دفع این دو مرض تا بر سه سال و روغن سوزنم عمل سید بکار بندنا لیکن چشم عضوی نازک است سید
 عمل بیک شنبلیله عمل استخوان عمل ناس شنبلیله عمل سبب عمل بر کعبیا نیز نافع است و شی که بدان چشم را سید باید کرد نیست چون در و ان

دوم در علاج زحمتهای مذکور

که فریل باد باشد و گوشت حیوانی که سیانه آب و کرانه آب باشد و اشپای ترش لیستان و شیر گرم چشم بچکان و یا آنکه روغن ستور و روغن کنجد و لباسا و غیره
را بگیرند و شیر گرم چشم بچکان و یا آنکه جامه را بدان هر چهار چیز که شیر گرم باشد ترکتند و بدان سیکنند یا آنکه شیر ماده گا و را قاری گرم کرده چشم بچکان و یا آنکه
به مسوار یا شیر برنج سیکنند و غزایا درین امراض نافع است انبست که گوشت حیواناتی که در آبادانی باشند چنانچه گوسپند و خزان حیواناتیکه در میان آب
و یا کرانه آب میباشد رسنده و بار و عن ستور و زرشکی اناروان و یا آنکه بچینه ستور بای آن بگیرند بدان برنج بچینه از ان سخی و مانند آن بخورند و نفع دیگر
شیر ماده گا و را با ستاول و سنجدی و مانند آن که در دفع مرض چشم نافع آید یا کرده بچکانند و بدان برنج سخی بچینه و مانند آنرا بخورند و بالای اطعام و روغن
روغن ستور که به بچین تزوجوش داروهای بارکن معادکن یا بچین تزوجوش داروهای فریل باد و یا بچینه باشد مقدار می باشد نافع آید و چون خوبند
که برگ پیشانی از ان مرفی بکشند یا یکدین طعام خوراند عمل نفع دیگر بکار بندند و در آن عمل نوبت بکار بایست نیست روغن ستور و لباسا و
سرخ استخوان باره و یکدین فریل باد باشد بپزند بدین روغن عمل مذکور بکار بندند و در او و یا یکدین بدان عمل نوبت بکار بایست نیست روغن ستور و لباسا و
باید بکشد روغن ستور را بچین تر از ان سزین بپزند و بدین علمای مذکوره بکار بندند و در او و یا یکدین بدان عمل بچکان است و بایست نیست شیر گرم
برگهای سیدالنجیر که نرم و نوره شده باشد و پوست درخت مذکور که به بچ کمانی بپزند و بدین شیر عمل مذکور بکار بندند لیکن بچکان عمل کجیاب شیر مذکور که مقدار
گرم باشد بکار بایست و بچیت عمل استخوان شیر مذکور را سرد کرده بکار بندند نفع دیگر شیر گوسفند را به نمک سنگ بالا و ملتی و پیل در از که جمله اروا
بشتم حقه شیر مذکور باشد و آب کنی از شیر مذکور بپزند تا آنکه شیر مذکور با نذوب سوخته گردد و از ان بجا بچینه لیستان و بدین شیر عمل مذکور بکار
بند نفع دیگر شیر گوسفند را آب که چهارچین آن از شیر مذکور باشد و بالای او و نگر و مجیده و پوست درخت کار که جمله اروا باشد نفع دیگر شیر مذکور باشد بپزند و بجا
بچینه لیستان و بدین شیر علمای مذکوره بکار بندند و بدین بچیت دفع مرض بانا و بچکن و مرض بانا و بچکنه جملتی در روغن ستور و لباسا و روغن ستور را با شیر گوسپند
و غلوه لبسته بارند و آب ساینده چشم مرفی کشتند و در دفع هر دو زحمت مذکور نافع آید نفع دیگر خون سبک کمان او چشم کشتن نافع آید نفع دیگر گل
عمل یک حقه نمک سنگ و حقه پیل از چهار حقه و سنجدی هشت حقه لیستان و آب آس کرده و غلوه لبسته نگاه دارند و آب ساینده چشم کشتن نافع
دفع هر دو زحمت مذکور نافع آید و بچیت دفع هر دو زحمت مذکور نافع است و بچکان عمل آنچه انج که پیشتر فرمودند بکار بندند و بچیت دفع مرض نوبات و مرض نابت
جوچی تدبیر او داروهای بچیت دفع مرض بانا و بچکنه گفته شده است بکار بندند و بدین بچیت دفع این هر دو مرض به شیر و جوش بنده درخت
که بچینه و پنجه بزرگ و گوشت سنج پایه روغن ستور را بپزند و مرفی را بنوشانند نافع آید و بچیت دفع مرض سحک کجیاب روغن ستور را با شیر گوسپند و به
شیر و ترنج و آب بچین تر از ان نمک سنگ دیو دار و سنجدی بپزند و در چشم مرفی بکشد و در دفع مرض مذکور نافع آید نفع دیگر روغن ستور را بچین تر از ان روغن
جوی کن و آب بپزند و مرفی را بنوشانند و بدین عمل نوبت بکار بندند و در دفع مرض مذکور نافع آید و غنیکه اگر آن مثل گویند و انهم درین فصل فرمودند
عمل ناس بکار بندند و در دفع مرض مذکور نافع آید نفع دیگر و شیر سرد و مقدار می بچین نمک سنگ بانا از ان روغن ستور بچکان بکار بندند و در دفع مرض مذکور
نافع آید اگر شیر را با روغن دیو دار یا بار کرده بپزند و در ان بچین نمک سنگ بانا از ان روغن ستور بچکان بکار بندند و در دفع مرض مذکور نافع آید نفع دیگر گوسپند
و شیر زینک سیدار سیده باشد و روغن ستور ساینده چشم مرفی بکشد و در دفع مرض مذکور نافع آید نفع دیگر و بانا نمک سنگ سخی را با لباسا و حیواناتیک
کارانه آب میباشد ساینده چشم مرفی بکشد و در دفع مرض مذکور نافع آید و بچیت دفع دیگر امراض چشم که از غلبه باد حادث گردند و در او و یا یکدین
و در دفع مرض بانا و بچکنه و بانا و بچکنه گفته شده است بکار بایست و بچیت دفع مرض بانا و بچکنه خون ککشان و سهال بکشان و روغن ستور را
بچین و روغن ستالی مسا سوال الایچی و پاکهان کجیاب در این گل نیک و قوی دلو و در بک نیک و قوی سوخته و شکر و روغن ستور و کلیمه سبک و پانکده و
و صندل و زردچوبه جملتی بپزند و بدان عمل ناس عمل ترین عمل کجیاب بکار بندند نفع دیگر و غنی که از شیر کشته باشد مرفی را بنوشانند
بدان عمل ناس عمل استخوان عمل کجیاب بکار بندند و در دفع مرض مذکور نافع آید لیکن بعد از سوم روز از حدوت مرفی کوزند و بپزند و بدان عمل کجیاب بایست

نوع دیگر صمغ پلاس یا صمغ وخت سال بستاند باشد و شکر سائیده در چشم کشند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر با بوش حمله می وید با شکر شود
 آسینه مرهم سازند و آنرا در چشم بکشند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر چوش کوکبه و کف دریا و گل بنید و قمری و برنگ آرد و الاچی بجم بسیار را بستانند
 و از آن مرهم سازند و در چشم بکشند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر کسبیس الاچی گل سرخ و اسیر خرمهره را با شیر عورت آس کرده در چشم بکشند
 بکشتن صحت یاب نوع دیگر لود و انگو روشک و کوکبه و صمغ و حمله می را با شیر عورت سخن کرده در چشم بکشند صحت یاب و اگر این را و با شیر عورت آس کرده
 در چشم و چشم داشته بجامه بنده نیز صحت یاب نوع دیگر صندل گل معاوی را با شیر عورت سائیده در چشم بکشند صحت یاب نوع دیگر حمله می وید
 لودیا هر دو را بار و رخ سنور بریان کرده و با یک سخن ساخته در چشم بکشند نافع آید نوع دیگر تخم کھار و تخم آبله و تخم هلیله آس کرده در چشم
 مرض بکشد صحت یاب نوع دیگر کاجچیل را با آب آس کرده در چشم بکشند نیز صحت یاب نوع دیگر رخ سنور را با حقیق تر از آن ترکیب می نمایند
 بنوشانند نافع آید نوع دیگر تلوک کھوت مرض انوشانند صحت یاب و بجهت دفع امراض املا و بکوت و مرض سکنه کتد اسیر و علاجهای که اس
 تا بکشد و بنا اذمنه گفته شده اند بکار بنید لیکین برین مرض خون نکشانند و نیز بجهت مرض املا و بکوت و مرض سکنه کتد اسیر و علاجهای که اس
 تلوک کھوت گویند و بار و رخ ماده گا و گوگمه باشد مرض انوشانند و نیز بجهت دفع مرض سکنه کتد اسیر و علاجهای که اس
 خاندان و نشین بوزان پن و جرجن بلور و سب و مر و ارید و زرد و زرقه خرمهره را سائیده و باشد و شکر آسینه در چشم بکشند صحت یاب بجهت دفع
 مرض صوم و راه بینی مرض ار رخ ماده گا و بنوشانند و علاجهای که بجهت دفع مرض رکبت و مرض لسرب تلخ گفته شده اند بکار بنید و بجهت دفع
 کھیاک بکشد و کچیا او بمانند مرض زرقه کتد و روغن که آنرا تلک کھوت گویند بنوشانند و ناسی که آنرا او بر ک گویند و عمل
 استخوان و عمل بتیاک هر یکی ازین سه خشک بود در کھیاک عمل کوه که هر یکی ازین دفع باغم باشد و عمل فص بکار بنید و از سونا و مر و او بل و سکر
 و بیل و کیتجه بگمای نورسته و نرم بستانند و آنرا جو کوب گردانند و بدان چشم را سب بکشند نافع آید نوع دیگر سنگ انگر و زنجبیل و سارچوب
 و زخمت کچکان و پد مانکھ و رسوت و توتیای سبز حله استسوی گرفته و بر س سائیده و با وقتیکه کرده بدارند و با آب سائیده در چشم بکشند نافع آید
 نوع دیگر با سید و زرد و چوب حمله می و رسوت جاید با آب آس کرده وقتیکه بدارند و با آب سائیده در چشم بکشند نافع آید نوع دیگر صمغ و حمله می و زنجبیل
 و زرد و چوب برنگ حله استسوی است و آس کتد و غلوه لها بسته بدارند وقت حاجت یک غلوه سائیده در چشم بکشند صحت یاب نوع دیگر بارالا
 و کوکبه و دیو دار و خرمهره و پار صمغ و حمله می و حله استسوی و سن و صمغ و غلوه لها بسته بدارند و با آب سائیده در چشم بکشند
 بکشد صحت یاب نوع دیگر تخم کاه و بجهت و گل جای گل کزنج و گل سبزه مرهم استسوی است و با آب آس کرده و غلوه لها بسته بدارند و در چشم بکشند
 صحت یاب نوع دیگر تخم کزنج یا تخم سبزه را با آب سائیده در چشم بکشند صحت یاب نوع دیگر گل سر و کتالی و رسوت و کچین و کتک سنگ و
 منسل و سیر و زنج حله استسوی است و با آب آس کرده غلوه لها بسته بدارند و با آب سائیده در چشم بکشند نافع آید و بجهت دفع مرض با س
 او را وجود مرض ار عمل ناس اسهال نهض حادث گردانند و در و هائیکه بجهت مرض کچیا و کچیا او بمانند و در چشم بکشند بجهت دفع این مرض نیز در
 مرض بکشد نافع آید نوع دیگر خوک سبز و نیم خیمه باشد بستانند و شکر شیر ماده گا و سیاه تر کرده بدارند و در زخمت کتد سبزه و حمله می و زنجبیل
 بکشد بوزان خود مذکور را سوخته خاکسترش بگیرند و در تخم کتد و اگر بل و سبزه لود و گل جامی را نیز سوخته خاکسترش بگیرند و خاکستر خود مذکور را بستانند
 و این رو با آب گرم که چهار چن آن باشد بیامینند و نیز آب بار با کچکان تا آنکه تیز آب مذکور زنج و تیز بل و ام شود و بوزان حمله می سنگ توتیای سبز و
 گو رچینه که دفع سخن تیز آب مذکور باشد بیامینند و در و آنرا این انداخته بچوشانند تا آنکه شوره گردد بعد در و آنرا بدارند و در چشم بکشند در دفع مرض
 مذکور نافع آید نوع دیگر یار کتالی که مبنی بجهت باشد بستانند و تخم آن کشیده و در کتد و سخن سبزه و سبیل را ز در آن اندازند و مهر کنند و ناهفت روز
 بدارند و بوزان حقیق مذکور را سائیده در چشم بکشند نافع آید و بجهت دفع کف دریا و کسبیس رسوت و گل جامی جاید با آب آس کرده غلوه لها بسته بدارند

و یا غنم بیایند چشم بکشند ازین مرض مذکور دفع کرد و چون در امراضی از امراض چشم خارج کند باید که بجهت دفع آن سر به پیل گرد که سپید باشد و
منسل با بشیر ترنج آس کرده غلوه لها ساخته بدارند و بآن سپیده چشم بکشند ازین خارج چشم فی الحال دفع شود نوع دیگر سندی و دیو دار و بویخ و
نمک سنگ و غنچه چای جمله با بشیر آس کرده چشم بکشند ازین خارج چشم دفع شوند و بجهت دفع پلاس که تحت و مرض پشتک و مرض کلت و بویخ
که بجهت کچما اکلکند و کچما او صفتش شروع گفته شده اند بکار بندند و بجهت دفع رگتا و بکلت و مرض کتا و صفتش و مرض سر که خون و مرض سر و تبات غونی
مريض از خون منور که ده ساله یا یازده و گندنه باشد با بشیر با می گوشت که در آن خون انداخته بچینه باشد خورانیده و نوشانیده چرب گرداند و عمل فصد بکار بندند و
رغنی که آنرا بچین تر از آن اروپای سهل بچینه باشد بآن شکر آمیخته مريض نوشانیده بهمال بکند و عمل ناس بکار بندند و اگر چشم در دکست عمل سبکه نرم
باشد بکار بندند و اگر چشم دیوچه را چسباید خون بکشند و مريض اروغ تو نوشانیده ازین در چشم دفع شود و علاجها و تدبیرها سبکه با سه
دفع تبا و صفتش و تبا اکلک گفته شده اند درین امراض نیز بکار بندند دفع آید نوع دیگر که در هلمتی رأس کرده و بجا بسته در آن پاران که آنرا از هوا
گرفته باشد ببارند و بدان عمل است چون بکار بندند نوع دیگر گل پادل و گل زخت ارجن و گل لکوت و زخت و گل کمار و گل دغاوی و آما و پیل و گل
کشتی و مجدی و انساوی سنده و باشند و شیر و نیشکر آس کرده غلوه لها ساخته بدارند و با آب سپیده چشم مريض بکشند ازین فی الحال صحت یابد نوع دیگر
صندل و گل نیلوفر قمری و سلاجیت و زعفران و براده آهن براده مس و صمغ نم و سرب و سرکه از زیر آب بشیر گل پله آس کرده غلوه لها ساخته بدارند
و با آب سپیده چشم مريض بکشند صحت یابد و نیز بجهت دفع مرض سر و تبات روغن ستور و شندرا آمیخته چشم مريض بکشند دفع آید نوع دیگر نیات را در شیر
حل کرده چشم بکشند دفع آید نوع دیگر شیره گل سرس و حقیق پیل گرد را باشد مخلوط ساخته چشم مريض بکشند دفع آید نوع دیگر گل سرخ را باشد حقیق
کرده چشم مريض بکشند صحت یابد و نیز بجهت دفع مرض سر و سرب و سرکه و آب سپید نمک سنگ آب شندرا سخی کرده چشم مريض بکشند صحت یابد نوع دیگر آب سپید
و نمک سنگ را که در پسخی کرده چشم مريض بکشند صحت یابد نوع دیگر آب سپید و نمک سنگ هر سه را با بشیر و آب سپید چشم مريض بکشند از مرض ناگوار خلاص یابد و بجهت
دفع مرض ارجن شیر و نیشکر و شکر و شکر و شیر عورت و داربلد و هلمتی و نمک سنگ هر سه را با آب سپید چشم بکشند و بدین اروپا عمل کھیک بکار بندند
نافع آید نوع دیگر شکر هلمتی و اروا و اجزات و شکر نمک سنگ شیره ترنج و ترشی کنار و نارودان دیگر ترشی چنانچه سکنه بی بکند روید و دار و ویاسه دار و
میستاند و بدان است چون بکار بندند دفع آید نوع دیگر باور و سید و خر موره و هلمتی جمله با بشیر سخی کرده چشم مريض بکشند صحت یابد نوع دیگر خر موره و کوب
و شکر را باشد سخی کرده چشم مريض بکشند صحت یابد نوع دیگر نمک سنگ شندرا و تخم کنگ انساوی است و تخم کرده چشم مريض بکشند صحت یابد نوع دیگر
رسوت و آب سپید باشد بستاند و چشم مريض بکشند صحت یابد نوع دیگر براده سمه دغاها چنانچه آهن و زر و نقره و سرب نمک عمل بد دغاها چنانچه
گل سرخ و سپید و نیل و برتال همه جواهر چنانچه عمل م و واری و وند و انا چنانچه دندان فیل و گوش و جران همه سردنها چنانچه مرن گاو و آهو و جران و
پوست برفیه مرغ و شیر و فلفلی و سنجدی و تخم کرج و الائچی که هر سه خراشند و اندر هر چه ازین دست دباستان و سنجدی و چشم مريض بکشند صحت یابد
خراشیده و در کنت و در مضمیکه در دفع آن حاجت بسوی خراشیدن باشد همین ارور در آن احتمال گفت تا خراشیده آنرا دفع گرداند و بجهت دفع
مرض ارجن خونی علاجها و تدبیرها سبکه با سه دفع مرض تبا اکلک گفته شده اند نیز بکار بندند و بجهت دفع ابرن سکریم ازین اروپای خراشیده خر
دست و هند سباید و چشم بکشند دفع آید و نیز بجهت دفع مرض تدبیرها سبکه با سه دفع اکلک گفته شده اند بکند و بجهت دفع مرض ابرن سکریم ازین اروپای
خراشیده مذکوره علاج کنند دفع آید نوع دیگر تخم سر فلفلی و نمک سنگ با آب سپیده چشم مريض بکشند دفع آید نوع دیگر براده مس و خر موره
و نیل پیل گرد و سرب و نمک سنگ بچینه بستاند و سباید و چشم مريض بکشند دفع آید نوع دیگر شندرا و دندان حیوانی و کف لریا و گل
سرس جمله آس کرده چشم بکشند صحت یابد نوع دیگر شوره که بجهت دفع پلاس که تحت گفته شده است آنرا سباید و چشم مريض بکشند صحت
یابد نوع دیگر خر موره و خر تخم کنگ و تخم کنگ انساوی است و نمک سنگ و آب سپید چشم مريض بکشند دفع آید نوع دیگر نمک شکر که آنرا بریان کرده باشند و خر موره

ازین در و برود چشم فراموش شود و چون بفراموش شدن ملایب بدانند که ز پرده مذکور بقیه مانده است باید که در او با نیک برده بخراشد و چشم گشاید ازین برده
 دفع شود برده آرام را باید برید که سبط باشد و چون قوی باشد و سبب بچو جرات و یا محل آرام و یا کبود بود باید که در او با نیک از آن خراشیده در دو چشم کوشند
 زائل گردد و دیگر تدبیر با نیک پیشتر گفته خواهد شد بکار بند و تدبیر بریدن مرض سر حال آنست تدبیر با نیک پیش از بریدن پرده مرض آرام می باید کرد و پیش
 از بریدن این مرض نیز بکنند بعد از آن آلت آهن که آنرا بلیس گویند در گما خانی به آنرا بر دارند و بآلت آهن که آنرا من لاک گویند بخیالیش را برینند
 و چون رگها درین مرض نرم باشند و سخت شوند باید که در او با نیک خراشیده را در چشم مرض کشند دفع سازند و تدبیر بریدن سر حال آنست که چون این
 مرض کشیدن در او با نیک خراشیده زائل نگردد باید که همچو آرام از بریده دور گردانند و تدبیر با نیک بریدن مرض آرام می باید کرد و بعد بریدن مرض سر حال
 و مرض بجرع نیز بکنند و تدبیر بریدن مرض بر تریکا آنست که عمل سب را بکار بندند بعد از آنکه یک نیمه محل مرض آبگذارند و نیمه دوم را در وسط آن آلت
 آهن که آنرا بلیس گویند بخیالیش در برداشته بشود و اگر زیاد از نیمه بریده گرد و ناسور چشم پیدا شود و آب ز دیده از آن آه دائم سائل گردد بعد از آن بقیق
 نمک سنگ آب شده آمیخته بر آن سخت کنند و با گشت بسیار در او با نیک سب حال بر آن سخت کنند و عصاره بنند و بعد از آن بجز از مرض کوبیده
 ماند است بجهت دفع آن کف دریا و خرصه و مر و ارید و صدف و بلور و پدم را که من بلسید و در جبین کوبیده و براده آهن مس که هر سه متساوی شده اس کرده
 بجامه نخی در سر و آن پیش تر نگاه دارند و مقدار می روزینه در صبح و شام چشم مرض کشند ازین مرض مذکور خراشیده دفع گردد و ازین مرض آرام و مرض سر حال و
 مرض سر حال مرض پو ا چشم و مرض سکارش مرض سک و مرض طبل نیز دفع گردند و تدبیر بریدن مرض اس و پرتوم و مرض سکارش مرض ری آنست که بکات با نیک
 کرده عمل سب بکار بندند بعد از آن محل مرض سوزن خا نیده آنرا بر دارند و بآلت آهن که آنرا کونید بریده دور کنند و بقیق نمک سنگ بلیس سائل را در
 بر آن سخت کرده با گشت بسیار و اگر چیزی بقیه مرض مذکور مانده باشد باید که چون خون از سیلان باز ماند و محل مذکور بآلت آهن بشوید که دیده
 مدتی نرسد و باغ بپزند و در دفع بازده مرض مذکور یعنی راعلی و اسهال فیق است آنرا بکار بندند و خطمی که نشانه ضعیف ازین بازده مرض است بجهت
 دفع علاجها نیک دفع مرض بود برای مرض آبکند بر اگر از غلبه آن علاج باشد نیز بکار بندند و تدبیر دفع مرض آبکند که از جمله امراض است که در او ترک و
 خود آنست که نخست مرض را در غنای جرب خوراند و جرب گوات بعد از آن نشانه و بپلش باز کرده شگاف مسند بطل طولانی بقیق بقیق بقیق
 بجز باشد بکنت بلیس شگاف چنان کنند که از شگاف و وثلت طرفی بک با نیک و یک ثلث طرف دیگران بجز از آن بکگان رجموی آنست آن بزر
 و بر طرف موی مذکور را بقی که آنرا بپیشانی بسته باشند به بناید تا بیک بازگردد و بر شگاف روغن شندر طلا کرده می بنند و علاجها بکنت
 فراموش شدن در احت گفته شده اند فراموش کردن شگاف فراموش شود موی که بدان شگاف را در غنای بوند بکشد و اگر ازین تدبیر این مرض زائل نگردد
 محلی که آنجا مویهای پر وال بسته باشند بشوره بسوزند و اگر بدین هم فراموش نشود با شش داغ کنند بلیس عمل شوره و آتش تدبیری باید کرد که دیده
 مفرت ترسد و اگر بدین تدبیر مرض مذکور زائل نگردد باید که بلیس را با نیک از آن بکند که در غنای بکند که در غنای بکند که در غنای بکند که در غنای بکند
 بترند و بلیس باب اس کرده بر آن سخت کنند و در دفع مریض این امهال کنایه و در دو دار و بانوشانیدن و در غنای جرب خوراندن در او با نیک چکان
 و دار و با چشم کشیدن و فراموش دار و با چشم سخت کردن عمل سچو تن نیز نافع است بکار باید نسبت و دوازده مرض بنیانی چشم که عمل آلت آهن چنانچه بریدن و
 شگاف کردن و رگ کشادن در آن ممنوع است اذ آن در اندیز اندکی آه و صوم رسی گویند و علاج این در مرض تباجک گفته آمده است و دوم بایست که
 در شت گویند و بجهت دفع علاجها نیک و تدبیر با نیک بجهت دفع تباجک گفته شده اند جرح عمل آلت آهن بکار بندند و نیز روغن را بقیق تر و جوش
 تر بجهت دفع مریض را بنوشانند نافع آید و سوم را کعبه بده که در شت گویند و بجهت دفع این علاجها نیک بجهت دفع تباجک گفته شده اند
 جرح عمل آلت آهن بکار بندند و نیز روغن را بقیق تر و جوش انسوت چینه مریض را بنوشانند و بجهت دفع هر دو مرض اخیره روغنیکه از بقیق تر و جوش
 که نوعی از لوده است بجهت باشد باز روغن کعبه مریض را بنوشانند نافع آید و دیگر بقیق گیر و نمک سنگ و بلیس را زودندان ماده گاو که از اسه
 خسته

و سائید و خورد کرده باشد یکجا کرده در چشم کشند ازین هر دو مرض مذکورین دفع گردند نوع دیگر گل کشته را با شکر سوده در چشم مریض کشند صحت یابد
نوع دیگر که گوشت کور را آس کرده و یا شکر آمیخته در چشم مریض کشند صحت یابد نوع دیگر گل کوزه و گل آس و گل سال گل مغز و گل پرنیک گل نیلوفر سی
قری در یکجا و یکسال راز و بلید و بلید و آمله جمله استساوی بار یکسال کشند و یا شکر آمیخته در نی نیز نگاه دارند و در چشم مریض کشند هر دو مرض مذکورین
دفع شوند نوع دیگر با شکر و گل همون و گل مغز و زینکار با بار یکسال کرده و یا شکر و روغن ستور آمیخته غلوطه کرده نگاه دارند و سائید و در چشم مریض کشند
ازین شب کوری و روز کوری دفع شود نوع دیگر زیره گل نیلوفر قری و گیه در باب آس کرده و جگر زربار یک آس کرده غلوطه ساخته بدارند و
سائید و در چشم مریض کشند ازین شب کوری و روز کوری دفع شود نوع دیگر رسوت و تالبستر رسون گیه و را بشیره و کسین ماده گاو و شکر و شکر برگ
آمله تر کشند و شکر گوانیده و صحت ساخته بدارند و در چشم مریض کشند ازین روز کوری دفع شود نوع دیگر سره سپید با تخم باخیا با تخم بای و پسته کشند
و لوده خشک نموده و آس کرده در چشم مریض کشند ازین روز کوری دفع شود نوع دیگر گل کهار و ملسی و دار بند و لوده و رسوت جمله آس کرده و یا شکر
در چشم کشند ازین روز کوری دفع شود نوع دیگر سره و نمک سنگ پیل در از و زینکار جمله ابابول تراش کنند و فیتکه کرده بدارند و سائید و در چشم مریض
کشند ازین شب کوری دفع شود نوع دیگر صابون را در چشم مریض کشند شب کوری دفع شود نوع دیگر جربی در روغن جگر از ان بز و صحن نمک سنگ
و پیل در از و شکر و شیر و آمله را یکجا کرده بچاشند و در چشم ساخته در از و خوب کشند نگاه دارند و در چشم مریض کشند ازین شب کوری دفع شود
نوع دیگر زینکار و پیل راز و استخوان و مغز استخوان و جگر و لایحی جمله ابابول آس کرده در چشم مریض کشند ازین شب کوری دفع شود نوع دیگر
جگر و سما را شکان گند و صحن پیل در از و در ان اندازند و جگر را گل در گرفته بنیزند و مریض را بخوراند و صحن پیل در از ان کشیده و در چشم کشند
ازین شب کوری دفع شود و اگر بجای جگر و سما جگر بستند و در ان صحن مذکور در از و بنیزند و مریض را جگر بخوراند و صحن در چشم کشند نیز
شب کوری دفع شود نوع دیگر پیه و جگر ترا بستند بچ بریان کرده بار و روغن ستور و روغن تخم یا کرده مریض را بخوراند ازین شب کوری دفع
نوع دیگر سره و نمک سنگ سندی و فلفل آس کرده در چشم مریض کشند ازین روز کوری دفع شود نوع دیگر رسوت و نسل زر و خوب در از و لوده
و صندل جمله ابابول جگر زربار یک آس کرده بری به بندند و سائید و در چشم مریض کشند ازین روز کوری دفع شود و شش مرض از در از و مریض کور
النوع مزانند که آنرا تا اوم و در کنند فراهم شوند و برک دوا خود کنند و چون غلط فاسد که صورت آنست که در پرده اول یادوم باشد باید که اولاً بقصد
خون بکشند و درین حال عمل فصد ممنوع نیست و چون غلط فاسد تا پرده سوم سیرت کرده باشد عمل فصد درین ممنوع بود مریض ادین امراض چون مریض
از غلبه باد باشد روغن بلیخیر با شیره ماده گاو آمیخته بنوشانند تا اسهال شود و چون مریض از غلبه بلغم باشد روغن ستور که آنرا بچون تر
و جوش تر بچله بچته باشند بنوشانند تا اسهال شود و چون مریض از غلبه بلغم باشد روغن ستور که آنرا بچون تر و جوش فسوت بچته باشند مریض بنوشانند
و اسهال بکشند و چون مریض از غلبه هر سه غلط بود روغن بچله را بچون تر بچته باشند مریض را بنوشانند تا اسهال شود مریض را در مریض
هر نوع که باشد روغن ستور که آنرا در آند آن انداخته باشند بنوشانند و چشم بکشند نافع آید و روغن ستور که آنرا بچون تر و جوش تر بچله بچته باشند
تیر بنوشانند و روغن ستور که آنرا بچون تر از ان میند صاحبیک بچته باشند نیز بنوشانند آن درین مرض نافع است و چون مریض تر از غلبه باد باشد
مریض را بچون تر بچله بار و روغن بچله م بخوراند و چون از غلبه بلغم باشد مریض را بچون تر بچله م بخوراند و چون از غلبه بلغم باشد
نافع آید و روغن بچله را بشیره کسین ماده گاو بنیزند و در بینی مریض بچکانند در دفع جمیع انواع تر نافع آید و روغن گوسپند را بچون تر و جوش کالیبا
بنیزند و در بینی مریض بچکانند در دفع مرض تر که از غلبه بلغم باشد نافع آید و روغن بچله م بخوراند و چون مریض کالیبا در بینی
مریض بچکانند در دفع مرض تر که از غلبه باد یا خون باشد نافع آید و یا گوشت حیواناتی که در آب یا کراه آب باشند شیر را بخوراند و از شیر روغن کشیده
بکشند و آنرا بچون تر از ان مویز بنی و اسکنده و لکهنی و ستاول بنیزند و در بینی مریض بچکانند در دفع مرض تر که از غلبه باد خون باشد نیز نافع آید

نوع دیگر حیرتی که گوییم بسیار رخسار مستاد می بستانند و ماهی سائیده چشمه در موضع مکرر که از غلبه باد باشد نافع است و
 سرکه صفت روز در آب گوشت و هفت روز در شیر و هفت روز در روغن ستور بداند بعد از آن سرکه مذکور را در بین رسیاه اندازند و پیش از این که
 مازند کور در گاه وی چید تا یکماه بدارند بعد سرکه بکشند و آنرا در آنچه گل جای و نمک سنگ یکجا کرده و سائیده در چشمه در موضع مکرر که از غلبه باد
 کوبورت است و تا روزه سوم سرایت کرده باشد دفع کرد نوع دیگر سرکه است در شیر مازده گاو بدارند بعد آس کرده در چشمه در موضع مکرر که
 نافع آید نوع دیگر روغن که نرا از شیر کشیده باشد به حقیق ترازان دارد های کاکولیا و کنیزند و مریض آنجا را نند و در بینی اش بچکانند و چشمش بکشند
 دیگر استعمالات بکار بندند از این موضع کاج که از غلبه باد باشد دفع کرد و سرکه و شکر و سوسن را سائیده در چشمه در موضع مکرر که از غلبه
 نافع باشد دفع شود نوع دیگر شاخ میش نر و سرکه سائیده و با شکر آمیخته در چشمه در موضع مکرر که از غلبه باد باشد دفع کرد و در بوی بزرگ یا
 و چیره و پوست هکت و اسیر را چشمه برسانند و دفع کاج نافع آید نوع دیگر روغن ستور را بچوش و بچمن ترازان پوست در حمالی که بغیر گل آید
 بنزد دور کار بندند در دفع کاج نافع آید نوع دیگر پاپیل دراز و شند و گوشت جانور دشتی و نمک سنگ عمل تپاک بکار بندند نافع آید نوع دیگر سوسن و
 سندی و فلفلین خرمه و نمک سنگ که پس سونا مکی رسوت آس کرده در چشمه در موضع مکرر که از غلبه باد باشد دفع کرد و در بین مریض روغن ستور که سینه
 و تر چیده در سر اول آمد و غلبه سنگ جو و سبزی پهل جوتی و جلالی و جبهه بزرگ و جبهه خرد و کور و کوره و یا تخم و کوره و جبهه و ترب سبزه و یا
 گوشت حیوانات دشتی و گوشت طیور چنانچه دلچ و ماته آن نافع است باید که این گوشتها و سبزیهای مذکوره را با روغن ستور چینه مریض آنجا را نند
 نافع آید و جو کوفته و دلیده از آن ساخته در جوش تر چیده بنزد و بار روغن ستور یا ر کرده مریض آنجا را نند نافع آید و چون از مریض ننگناس نیکابینی مریض
 بکافه نفع باشد باید که مریض از غذای چرب روغن ستور خور آید و چرب گردانید پرده چشمش را در نمیکه متدل باشد نه سخت تیز بود نه سخت گرم
 از طبیعتی که حاد باشد کشانیده دور کنند و طبیعت باید که وقت کشیدن پرده مریض بگیرند و عمل سید مقداری بکار بندند و بالت آن که از آنجا
 گویند پرده چشمه مریض خلاصه آب برون آرد و چون از پرده آب برون آید و از چیز بداند که دست کاری خوب شده است و چون از آنجا
 برون آید بداند که دستکاری نیک شده است و بکشیدن آب از پرده چشمه مریض البشیر عورت بشوید و برگهای درختان که نرم باشند و نافع باد بودند
 عمل سید مقداری بکار بندد بعد بالت آهن پرده چشمه را خراشیده بگوشه چشمه بیارد و مریض آب گویند تا یک سوراخ بینی را در دو طرف چشمه از آن پرده
 خراشیده بود با انگشت خود بسته از سوراخ دیگر که فتوح است بقوت نفس برون آرد و چون دیده چشمه چنانکه بعد انگشافت آب افتاب همیشه در اطراف او در
 کند بداند که پرده چشمه بطریق خوب خراشیده گشت و اگر چشمه در کند بداند که عمل بطریق بهتر شده است و بعد از آنکه پرده چشمه را طبیب با گوشه چشمه آورده باشد
 مریض استخوان کند چون بداند که بیانی نیک شده است پرده را بالت آهن مذکور بیرون آرد تا مدام که آلت آهن مذکور چشمه مریض بود مریض را از
 آروغ کردن و سرفه کردن و از خوی انداختن از سر چنانکه باز دارد و بوی بیرون آوردن پرده چشمه چشمه روغن طلا کند و بی بران بنزد
 و مریض او در خانه که داخل باد و بیابان نباشد استخوان طلا را در گوشه دار و یا نیکه فریل باد باشد و در روز فرجه گذاشته سوم روز چشمه مریض بشوید و
 بعدش مقداری عمل سید بکار بندد و روغن طلا کند و مریض را غذا نیکه سبک باشد بخواند و تا ده روز این عمل بکند و مریض استخوان غلطان نیده بدارند و
 بعد ده روز دیگر ندر یا چنانچه عمل اس ترس تپاک سر و بست بکار بندد و چون سبک میدان حکم سر از حرکت و یا از جماع و یا از غصه کردن یا از
 شدن شی دیگر که مضر خلط باز غلبه کرده چشمه را عمل ام را در آن دوران در پیدا آرد و بیانی را کم کند باید که روغن ستور که نرا به حقیق تر و جوش اروهای کاکولیا
 چینه باشد و چشمه مریض بکشند و بدین روغن عمل سر و بست و دیگر عملها بکار بندند و شورهای گوشت حیوانات دشتی مریض را بخوراند از این روغن چشمه
 و بیانی نیک گردد نوع دیگر که در کلبه و در آب آرد و جو یا بار روغن ستور و آس کرده در چشمه مریض بکشند و بی بندند از این عملی و در چشمه دفع شود نوع
 کبچ بریان شرف خام را با شیر و سرخ آس کرده چشمه مریض سخت کند از این نیز عملی چشمه در آن دفع شود نوع دیگر که در کلبه و در چشمه

میان سه لوله چشم مرض چهار انگشت فرجه باشد از راه لوله دارو با چشم مرض بریزند و این نیز بسته نوع است و در هر نوعی چندین مقدار که برای آن نوع را
و عمل بتیاج گفته شده است دارو را چشم بریزند و چون مرض از غلبه بلغم باشد باید که عمل نخوتن که خراشند بوند و یا عمل بر کھیک که نیز خراشند باشد بجا
نهند و اگر از غلبه باد باشد باید که در آخر روز یکی از دو عمل مذکور که چشم را چرب گردانیده مرض دفع سازد بکار بندند و اگر از غلبه خون یا تلخ باشد قوت
استواری از دو عمل مذکور که چشم را بزودی فراهم گردانند و آنرا بهندی روین گویند بکار بندند و چون چشم سخت درد کند باید که هر دو آن وقت یکی از دو عمل
مذکور بکار بندند هر نوع که مرض باشد تا خیر نکند و آنچه از زیادتی و نقصان عمل بتیاج پیدا آید از زیادتی و نقصان هر یکی ازین دو عمل نیز حادث گرد
و چون بدانند که خطی که منشای مرض است سخت غالب است بجهت دفع آن عمل بر کھیک بکار بندند و چون غلبه خلط مذکور بسیار نباشد عمل استخوان بکار بندند
و اما عمل سرویسیت آنست که چشم را که مقدار شازده انگشت عرض باشد بجزیره کلاه دوخته بسازند و سر مرض را بسوختند و بیدن آن چرخند
باش سخت کنند و مستحکم گردانند چنانکه فرجه که از آن روغن بیرون آید مانند بران پی جامه بپزند و روغن درون پی چشم بر سر اندازند و بیدند
کده چند از مدت عمل ترین باشد و روغن را در سرماندن دهند و این عمل در آخر روز بعد از آنکه وجود مرض را به عمل تی و اسهال صاف گردانیده با
و مرض را غلبه فزین بود و خطی را که منشای مرض است خورانیده بوند بکار بندند ازین عمل مرض سرو چشم دفع گردند و اما عمل رنج آنست که در او
از جهت ازاله مرض تحصیل روشنائی در چشم کنند و این بعد صاف گردانیدن بدن مرض بکار بندند و عمل مذکور بسته نوع است کی لیکه چون این
عملی است که خلط فاسد را از دیده و پلک رگمای چشم و از محل خطرناک که آنرا سکا تاک گویند و از درون دین و بینی خراشیده برون کشند
و این عمل در اول روز بکار بندند و دوم روین و آن عملی است که بواسطه سردی و چریش داروهای جراحی و بخی چشم را فراهم گردانند و بینائی را
افزاید و این عمل را شب بکار بندند و سوم بر سادن و آن عملی است که فساد خطی را که منشای مرض بود از ازل گرداند و چشم را چرب کند و بینائی را
بسیزاید و این عمل را شب بکار بندند و بعضی گویند اگر مرض چشم از غلبه بلغم باشد باید که داروهارا در اول روز چشم را معین کنند و از سه عمل مذکور
هر عمل که باشد بکار بندند و چون مرض از غلبه باد باشد از سه عمل مذکور هر یکی که باشد در آخر روز بکار بندند و چون مرض از غلبه تلخ باشد عمل را
در شب بکار بندند عمل لیکه غیر داروهای شیرین دیگر داروهای بکار بندند و لیکن بر حسب مقام و خلط دارو بگیرند و عمل بکار بندند و عمل رنج
بداروهای تلخ نخت یا تلخ بوند و آنرا با روغن یا کرده باشند بکار بندند و عمل بر سادن را با داروهای شیرین و روغن بر حسب مقام بکار بندند و هر یکی
از سه عمل مذکور بسته نوع است کی آنست که داروهای را که سائیده و غلوه ساخته باشند سائیده چشم مرض بکشند و دوم آنست که داروهای مایع
سائل را در چشم مرض بکشند و سوم آنست که سحقی دارو با چشم مرض بکشند و عمل غلوه از عمل داروهای مایع قوی و تیز تر است چون فساد خطی که منشای
مرض است بسیار بود این عمل را بکاری باید بست و عمل سحقی داروهای مایع متوسط است چون فساد خلط متوسط بود این عمل بکار میاید بست و عمل
سحقی را با از دو عمل سابق کمتر است چون فساد خطی اندک بود این عمل بکار میاید بست و جهت دفع امراض چشم و از فزونی بینائی بهشت حصه سه روزه
اول حبس بود و براده مس یک حصه و براده زریک حصه و براده نقره یک حصه بستان و بر سه روزه را آنخته در لوله عمیق کنند و پیاچک شستی یا بزکال که بر باد گردانند
در شیره گبین بقره کنند و همچنین دوم با بناد ساخته بکنند همچنین در اجزات ماده گاو و روغن ماده گاو و شمشاد و روغن کجد و در مغز استخوان بساو
در شراب و در جوش داروهای خوشبو که آنرا سرب کن بود ک گویند و در جوش انگور و در شیره بنشکر و در جوش زچله و در جوش داروهای سارا در کون جوش
داروهای ابتدا در کن یک یک کرت بعد بناد ختن سرد گردانند بعد از آن اس کرده بگره جامه بپزند و آنرا در آب باران که از هوا گرفته باشند برفت روز
انداخته بدارند و کشیده و خشک گردانیده اس کنند و مر و اید و بسد و بلور و کلید که هر چهار حصه از داروهای مذکور باشند گرفته و اس کرده با
بیامین و بکرات گردانند و در سه روزه دانی علاج یا بلور یا زریا شاخ یا چیسار انداخته بدارند و در چشم مرض بکشند ازین مرضی در چشم حادث نگردد و در
افزاید و یک یک این دارو در چشم کشند آنکس را فرجمت آسیدت یو و پری نرسد و شخصی مذکور بکفر بود که این دارو لائق بادشاهان است

لوع و دیگر گوخته و صندل الایچی و تیرج و مصلتی و سرمد و نکر و مرض سروان پیش تر و هر سندن گوشتی بد را که در کج و اندر نیل من و در جرم و در بید
بکشد و براده زر و زبره گل نیلوفر قمری و زبره گل هر دو کتانی و ناکه پیل و لوز و توتیای سبز و پوست بریفه مرغ باکیان و در بید بایله گوشت
پیل گرد و مغز تخم بلیله و کره کوبک که آنرا در بعضی بسوندند سری بعضی آنجی گویند جمله استساوی بستانند و اس کرده در چشم بکشند و این را بعد از
گویند ازین نیز فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر منسل و دیو دار و زرد چوب و در بید و تر بچله و پیل گرد و لاک مجید و الایچی و نمک سنگ سونما کجی و
لوده و براده آهن براده مس کلید پوست بریفه باکیان هر سه استساوی است. با شیره تر اس کنند و غلوه کرده بدارند و آب سائیده در چشم بکشند
ازین مرض تر و سکر و خارش و ارم و خطهای لعل و ام که در چشم افتند دفع گردند نوع دیگر روی مصلتی و نمک سنگ بچ بید یا خیر یا حصه و پوست بچ کتانی
و حصه و پوست بچ کتانی خرد نیز در حصه بستانند و هر سه با شیره گوشت سید اس کنند و بر صحنک یا کثوره مس سخت کرده در سائید خشک گردانند همچنین
سخت کرت عمل مذکور بکند بعد فقیه ساخته و خشک کرده بدارند و آب سائیده و در چشم بکشند ازین فائده مذکور حاصل آید و در چشم وضع نوع دیگر
بلیله و توتیای سبز و مصلتی را بستانند و شانزدهم حصه هر سه پیل گرد دیگرند و آب سرد اس کرده و غلوه ساخته بدارند و سائیده در چشم موضع
بکشند و دفع جمیع امراض چشم نفع آید اکنون بدانکه چون از کشیدن دارو سخت نیز در چشم یا از رسیدن باد یا پیتاب یا دو یا بسیار آب یا از گرد
نگس یا شیشه یا گرمی دیگر یا از بسیاری خواب یا فاقه یا اندیشه یا خون یا از سخت ماندن چشم یا از نظر کردن بسوی آفتاب یا آتش یا برق
یا دیگر آشیانی که ضارت و درفشنگی دارند بنیانی که افتد چشم به آساید و سوزش کند و در چنان کند گویند که در آن سوزنهای خلان باید که
موضع آن حسب مناسب مقام دارو در بینی بچکانند و آنرا اس کرده در چشم سخت کنند و عمل بر یکسک پیتاک بکار بندند و داروهای دفع در چشم که در غلبه
یا خون باشد بکند و داروهای آنرا کشیدن آن چشم فساد و خطی که نشای مرض است زائل گردد و آنرا بر سادون آهن گویند در چشم کشند و نیز این
علاجه را پیش از گذشتن هفت روز از رسیدن دهک بچشم بکار باید بست و چون از رسیدن دهک هفت روز زیاده بگذرند باید که جهت دفع آن
علاجهای که بجهت مرض یا نا اهنک بگشته اند بکار بندند و چون چشم را آنکه دهک رس باید که نفس جا به اگر کم است و چشم نمند فراهم شود و چون و پرده بزرگ
گردند بسیار و اگر در چشم فراهم شود و چون سه پرده بریده شوند بدو چشم فراهم نشود و مرض لا و بود و اگر از رسیدن زخم دیده در آن
و اگر از رسیدن زخم دید برون آمده فروخته شود طریق دار و کردن و دار و کردن در فصل پنجمی مجمل جراحت گذشته است و نیز مریضی البفر سید
تا نفس بر او نبی بقوت فرود تا آنگاه که طاقش باشد بگوید و در بینی اش در آورد عطر بسیار اندوختی بکنند و گالیوش بزور بگذارند ازین علاجه باید
بر جای آید و چون بیده بر جای آید بر سر مریض بریزند و بچوش بر گمای جمون و نوزک آنکه چشم را بشویند و روغن کمان را بچوش ترازان گلوی
یا تر بچله بچشد چشم مریض طلاق کند اکنون چه علاج امراض چشم از طلب چنان من گفته میشوید آنکه در دفع مرض چشم و مرض شکم و مرض میتا و تپ
در فراهم کشتن جراحت فاقه نافع است مرض چشم چون از بسیاری خواب یا از بسیاری غصه یا از زده یا از غلبه باد پیدا آید یا در آن مریض را فاقه بکنند
و نیز مریضیکه از غلبه باد بود در آن فاقه مفرست و چون چشم بر آمده باشد از عمل سید و عمل بر یکسک عمل بر لیب از خوردن غذای تلخ و از فاقه و از
نگس داشتن چهار روز بهنگام حدوث آن بچینه گردد و بجهت دفع برآمدگی چشم گل سرخ و گل سپید و صندل و اگر اس کرده در چشم مریض بکشند ازین چشم
که بر آمده بود فراهم شود و در روش دفع گرد نوع دیگر سنگه یعنی را با شیره برگ سیل و آب جغزات در آوندسی انداخته سحر کنند تا آنکه سیاه گردند
باشش پا حکمشی مقداری گرم کرده در چشم سخت کنند ازین فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر شیره برگ سبزه را با شیره آبنه و چشم کشند ازین برآمدگی
چشم و در آن که از غلبه باد یا تلخ یا هر سه خاطر باشد فی الحال دفع گرد نوع دیگر شیره برگ کینه سید را در چشم مریض بکشند ازین فائده مذکور حاصل آید
نوع دیگر پنجه چتره و نمک سنگ را با جغزات در آوندسی سحر کنند تا آنکه سیاه گردند بعد در چشم بکشند ازین فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر
برگ نم و سندی را با آب اس کرده و در جامه انداخته قطرات در چشم بچکانند ازین فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر برگ تنبول برگ سبزه برگ کینه

چشم خسته بماند بجا مخته بستان و باز در یک کرده بچشاند تا آنکه بچو آب شود بعد بان ده پل سخن پس چن سوسه در محقق پیل گردیا میرند درین
 قریبی آتش کرده غلیظ سازند و فقیه کنند و یا بچشک کردن سخن لبسازند و بدارند و چشم بکشند ازین جمیع انواع مرض بچکند و در چشم
 و در کمال ام که چشم می افتند دفع شوند و این را با سیت چوک گویند نوع دیگر بول و گلی و داربل و بانسه و تر چله و جو اساو و پرو تر ایمان
 یک پل و آنکه یک سخته بستانند و جو کوب کرده در یک دون آب انداخته بچشاند تا آنکه چهارم صفت بماند بعد بجا مخته بستانند و بدین روش
 و بچین تر از آن چراته و کرا و مخته و مصلی و مندل پیل را از یک سخته روغن ستور بنزند و در مریض را بنوشانند و چشمش بکشند و بدین اش بچکند
 و دیگر علما ازین روغن بکار بندند ازین امر این چشم در گوش و بینی و پل سفید کن اما دفع کردند این روغن اتیولا و کهرت گویند
 نوع دیگر روغن ستور کند را بشیر ماده گاو که چندی روغن باشد و بچین تر از آن انگور و مندل و خمیصه و داربل و هر دو زیره و کاه و در آب سینه
 و سترا و ل و مصلی و گل بناید و قمری بنزند و در مریض را بنوشانند و بدین اش بچکند و دیگر علما بکار بندند ازین مرض سکر و تومور و سرخ کردن و این
 روغن اور کصبا و کهرت گویند نوع دیگر روغن کبوتر را بچین تر از آن پیل دراز و رنگ مصلی و رنگ سنگ سببی بشیر گویند بنزند و بدین روش
 بچکند ازین مرض سکر و تومور و سرخ کردن و این روغن را کشتاد و تیل گویند نوع دیگر بچین تر از آن جوش دار و بانیکه مریض با او باشند روغن بنفشه
 بنزند و در مریض را بنوشانند و بدین اش بچکند و چشمش بکشند و دیگر علما بکار بندند ازین احوک دفع کرد نوع دیگر سرخ گوش را اس کرده بچین تر از
 گوشت آنرا جوشانند و جوش بستانند و بدین سخن و جوش چهار پل روغن ستور بنزند و بدین عمل آجوتن بکار بندند ازین مرض احوک دفع
 و این را استنک کهرت نامند نوع دیگر بچین تر از آن گوشت یک خرگوش و بچین تر از آن بنسره و جنبه و کلید و مندل ام اسیر مصلی و گل بناید و قمری
 و بریا و گلی پنج نیلو قمری پنج و تر ایمان و آس لوده و کالولی و کبیر کالولی و جویک و کبیک سید و همانند زده و برده و منگونی و ماشونی
 و کبیرینی یک سخته روغن ستور بنزند و در مریض را بنوشانند و بدین اش بچکند و دیگر علما بکار بندند ازین احوک دفع کرد نوع دیگر امراض چشم
 دفع کردند و این روغن احوک استنک کهرت نامند نوع دیگر پوست هلیا چهار پل پوست بلید شرت پل و پوست آمد شانه زده پل بستانند و بانیکه
 آب بچشاند و چهارم صفت بماند و بدین جوش بچین تر از آن تر چله که شش پل باشد یک سخته روغن ستور بنزند و در مریض را بنوشانند و دیگر علما
 ازین بکار بندند بجا امراض چشم ازین روغن دفع کردند و روشانی بفرایند و این روغن را تر چله و کهرت گویند نوع دیگر بچین تر از آن
 و مصلی و آس کشته آمیخته بدارند و بار روغن ستور و روش در آخر روز مریض از زینه بخوراند ازین مرض تر و خطهای وام که چشم افتد و در چشم
 و ناخن و شکوری مرضی مرضی و مرض سکر و مرض کاج و سوغلی و در دو خارش چشم و دیگر امراض چشم و امراض دندان و گوش و گلو و بواسیر
 بچکند و سیلان می سپرد و هر سببی که نوع سبب و بیک پند و گد و مرض دفع کردند و مویها سیاه باشند فی الحال سپید نگردند و اگر سنگی که
 از دریا باز رفته باشد باز آید و قوت با بفرایند و عمر دراز گردد و این را تر چله و کاب گویند نوع دیگر بفرغ تخم بلید دریم گوش را با شیره عورت
 آس کرده فقیه کنند و باشد ساریه چشم مریض بکشند ازین چشم روشن شود و در میان سه روز شکوری دفع کرد نوع دیگر تخم کرج و زرد کحل بنفشه
 شسته مندل و گل نیلو قمری و گیر و را بشیر ه گین ماده گاو و آس کرده چشم مریض بکشند ازین شکوری دفع شود نوع دیگر کسوت و مندل
 و گوی و چراته و نم و زرد چوب هر دو بانسه بستانند و در آب که شانزده صفت آن بود انداخته بچشاند چون چشم صفت بماند بعد در مریض را
 بنوشانند ازین مرض بکمانیده و کلوچ و شکوری و تومور و دیگر امراض چشم دفع کردند و این را بجا کواکبه گویند نوع دیگر بچین تر از آن چله و
 پیل و جو و روغن ستور آمیخته مریض را در شب بنوشانند ازین مرض تومور دفع شود و نظر روشن گردد نوع دیگر تر چله آس کشته و مصلی و بانسه و
 سترا و ل جمله اباریک آس کرده باشند و روغن ستور آمیخته مریض را بخوراند ازین امراض چشم اگر چه بدینیه باشند دفع شوند و این را سیتا و کهرت
 نامند نوع دیگر سونا کفی آس کشته و مصلی و تر چله حله اباریک آس کرده بدارند و باشد و شرک و روغن ستور مریض را در شب بخوراند ازین مرض

رفع شود و این را نیز سیتا و کهرت گویند نوع دیگر بایله بست و چهار درم و بلیله دوازده درم و آله چهل شپشت درم و سنز اول بست و چنانکه
 این گشته دوازده درم و حلتی بست و چهار درم و پیل در آن شش درم و بنسب و حبه شش درم و نمک سنگ شش درم جمله ابار یک اس کنند و بان مقدار
 جمله دار و هاشکریا میزند و با سهند و روغن ستور بر مقدار زور و گرسنگ ملین در شب بخوراند و غذای موافق خوردن فرمات ازین مرض تمرد کاج و مرض
 تبل و ناخن و شکوری ازین و اشادارم و خطهای وام که در چشم پیدا این و آوازها که در گوش بیفتند و آماش چشم و سوسوختگی و چکین آب ازان و
 مرض سکو و امراض پلک مرض تمرد که ازان یک چیز و چیز دیده شود و مرض نپس و خارش چشم و مرض کام و دهن در دریم سرد امراض گوناگون
 و مرض بجهت درو امراض لب سیتا و مرض اپدیش و مرض کوسر و جمله دفع شوند و از خوردن این شکر در روی نیت این را دو اول بست
 سبکی گویند نوع دیگر در ویکه از این بی سست هر تنگی گویند و آن فصلی گذشته است و ملین انجور از خوردن این دو ماه جمیع امراض
 چشم دفع گردند نوع دیگر و حقه مغز تخم کبک و یک حقه پچپ انجن را به شیر و جای تا بست یک پت بدهند بعد از ان با شیر و نذو سخت کرده
 فقیله ساخته در سایه خشک کنند و بارند و با آب ساینده و چشم بکشند ازین مرض تمرد که در خواب بطریق بهتر آید و بوی بیدار گشتن چشمانی الحال
 کشاده گردند و این را بجای سرب نامند نوع دیگر بایله و توتیای سبز سبکی هشت حقه و پیل کرد یک حقه بستند و با آب سخن کرده فقیله ساخته
 بدارند و با آب ساینده و چشم ملین بکشند ازین مرض تمرد که در یاب و در کف در یاب و سلاجیت و صندل فان و خرمره و پیل کرد
 یک حقه و رسوت چهار حقه جمله را سخن کرده و فقیله ساخته و با ساینده و چشم بکشند ازین شکوری و ناخن و کاج و خارش و مرض سکه که چکان
 مرض چشم که از رسیدن شی خارجی حادث شود دفع گردند و این را توتیان منی گویند نوع دیگر برگ نیله فرقی صد عدد و دو صد وانه سنگ صد و چوب
 او دور کرده و صد عدد گل بالفتی و صد وانه پیل در از بستند و جمله با آب آس کرده فقیله ساخته بدارند و با آب ساینده و چشم ملین ازین مرض
 و دیگر امراض چشم دفع گردند نوع دیگر یک حقه پیل در از دوازده حقه پست بلیله و سه حقه زرد چوب و سه حقه سسته جمله با آب آس کرده
 فقیله ساخته بدارند و با آب ساینده و چشم ملین بکشند ازین مرض تمرد که در زور براده و سبب با جوش حلتی سخن کرده فقیله ساخته
 بدارند و با آب ساینده و چشم ملین بکشند ازین مرض تمرد کاج و تبل و در بد و شکوری دفع گردند و بینایی چشم سحج بینایی برنده که آنرا کور گویند و
 این را بپندی سکت کابرت گویند نوع دیگر زرد چوب و برگ نم و فغانین برنگ و موکمه و بایله و ساساوی سسته و با شیر و آس کرده فقیله ساخته
 بدارند و اگر این با آب ساینده و چشم بکشند و چشم برود و اگر باشد بکشند مرض نیل کابرت و اگر باشد عورت ساینده و چشم بکشند کل چشم در شود و این
 چند بر یکجا برت گویند نوع دیگر سخن رنگین آن را هفت روز در آب و هفت روز در شیر و گل التی و هفت روز در روغن کنجد بدارند و با آب
 در روغن ماده گاو لوبه در آب ساینده و چشم بکشند ازین مرض تمرد که در آب و دیگر همیشه که آنرا صاف کرده باشند گرم سازند با آن سیاب که
 بچین آن بود نیز صاف گردانید و باشد بیامیزد و یک از آن در آن در مقدار این هر دو سمره بستند و در حقه حله کافور بگذراند و هر سه سخن کرده بدارند و در
 چشم بکشند ازین مرض تمرد که در این را پتان امرت گویند نوع دیگر بار کک ابا باشد ساینده و چشم بکشند ازین مرض تمرد که در هوم قشقی و حله دفع
 نوع دیگر سخن پیل از یک حقه و سخن بایله و حقه سسته هر دو را در شیر و کعبه چنیت بدین و فقیله ساخته بدارند و در سایه خشک گردند
 و با آب ساینده و چشم بکشند ازین مرض تمرد که در نوع دیگر سیسه سه حقه و کن صک خج حقه و در خج دو حقه قلعی یک و سمره سه حقه بستند جمله را
 بپوش عمیا کنند و لوبه در آنش نهادند و بپزند و سرد گردانید و در و کشید با یک آس کرده بدارند و در چشم ملین بکشند ازین مرض تمرد که در پیتا
 بیفزاید و این را هندی تمردک گویند نوع دیگر توتیای سبز اگر گرم کرده در هر یکی از بول ببول بقدر که سندی و شیر عدت و شیر ماده گاو
 و شند و آب هفت هفت کرت سرد کنند و این ازان آس کرده و چشم مرض بکشند ازین مرض تمرد که در نوع دیگر سیسه اگر گرم کرده هفت هفت
 کرت در شیر و تر چله و هفت کرت در شیر و کعبه و هفت کرت در روغن ستور و هفت کرت در شیر و هفت کرت در آب حلتی سرد کنند و ازان میل

۲۰

راست کنند و آنرا در چشم کشتن ازین چشم روشن شود و می باید که سرمه دیگر چشم کشدیم بدین عمل کشتن این امیل تا که سلاک گویند براریا بر بریده
بستانند و سرمه اس کرده باروغن مستور امیخته غلبه سازند و درین دهن ماریا مذکور باید و زنند و آنگاه آنرا چنان بسوزند که در دوش بیرون نرود
بعد سرمه را با شیر مذکور اس کرده با حقیق اسیر و حقیقه و چشم کبکشتن ازین مرض تروق شود و بنیائی که آنرا کرگویند بچو کر شود و نوع دیگر بچله
و سنبل و فلفلین نمک مملتی و قویای سبز و رسوت و پدما کله و شیخ و لوده و براده مس هر سه با آب جنوات اس کرده و فقیه ساخته با آب
و سائیه و چشمه مریض کبکشتن ازین مرض تروق بتل نفع شود و این را ازین جنی گفته شده است نوع دیگر بلاییم و بیج و کوه کوه پلزل را زول کرد
بمغز تخم بلید و نان خرمره و نسل هر سه را مساوی است و با شیر بز بار یک اس کرده فقیه ساخته بدارند و با آب سائیه و چشم کبکشتن ازین مرض تروق
و درید و در مرض قبل مرض ناخته دفع شوند و کل اگر چه سه ساله باشد از کشیدن این دارو تا یک ماه دفع شود و این را چند رودی برت گویند
نوع دیگر کباب ماریا و چهار کروم و در یک سوی شیر اندازند تا بلبست و یک وز بدارند بعد چاک ده مسکه بیرون آرند و آن مسکه خروس را بخورند و
پنجال خروس مذکور و چشمه مریض کبکشتن ازین بنیائی مریض اگر چه بسبب غلبه تروق کج کلی رفته باشد باز آید این را کت انخن نامند نوع دیگر فلفلین
و کف دریا و نمک سنگ هر یک نیم درم و سرمه چهار بخیرم حبابه ابار یک اس کرده بدارند و چشمه کبکشتن ازین مرض کج و خارش دفع شود نوع دیگر
سرمه و نگر و پتخ و کافور و کل نیلوفر قرمی را با آب رود چوب آب کرده و چشمه مریض کبکشتن ازین مرض تروق شود نوع دیگر و غن شیراده گاو که
گو سکه او نیز رنگ ماور باشد در دفع امراض چشمه یا یک عمل ناس ترین و دینک و دیگر عملها بدین بکار بندند نوع دیگر خرمره را با آب شبنم
سائیه و چشمه کبکشتن ازین تروق شود نوع دیگر کل کجی شستاد عدد بار یک اس کرده فقیه ساخته بدارند و با آب سائیه و چشمه کبکشتن ازین
مرض تروق شود و این را نیز بان هندی چند بر کجا برن و چشمه کبکشتن ازین تروق دیگر نگیرد اگر کافور و کوه و الاهی و عفران که کتخندان
جمله است و می بکند و بمقدار جمله سرمه بستانند و سرمه ابار یک اس کنند و بدارند و چشمه کبکشتن ازین جمیع امراض تروق و دیگر غایتها چشم دفع کرد
نوع دیگر نسل نمک کبکشتن خرمره و سنبل و فلفلین رسوت را مساوی است و اس گفته و یا شند امیخته و چشمه کبکشتن ازین مرض سکه و درم و کج
تروق گردند و این ازین کر با گویند نوع دیگر بار کتک نان خرمره و سرمه و رسوت را با چربی ماریا سائیه و چشمه کبکشتن ازین بنیائی چشمه اگر چه
بسبب غلبه تروق باشد باز آید این کد پینه سپید را اگر باروغن مستور سائیه و چشمه کبکشتن مرض تروق و نیلکا دفع شود و اگر با آب جنوات و چشمه کبکشتن
مرض پتخ برود و اگر باشد و چشمه کبکشتن مرض ارم دفع شود نوع دیگر سرمه ابا شند و غن مستور سخن کرده و غلوه ساخته در پله که آنرا مجوف کرده
باشند بازند و آنرا با آب اس کنند و بر پله مذکور سخت کنند و خشک گردانند به بنطی بسوزند که بیرون نرود بعد سرمه را از پله کشیده سائیه
و چشمه کبکشتن ازین مرض تروق شود نوع دیگر حقیق که کتخندان را بشیر بگل پایه چن پت دهن بجهه با آب لوده سائیه و چشمه کبکشتن ازین مرض تروق شود
مخارج و لاک با پشاک خرگوش امیخته فقیه کنند و آنرا باروغن مستور در چراغ انداخته بسوزند و دود آن است و در چشمه کبکشتن ازین جمله امراض
چشمه دفع شوند نوع دیگر نسل و آنده حقه و بزرگ هشت حقه مغز تخم آملیخ حقه پیلل گرد چهار حقه پیلل راز سه حقه و سرمه یک نیم حقه
بستانند و چهار ابار یک اس کرده بدارند و با شند امیخته و چشمه کبکشتن ازین خارش چشم و مرض تروق و کج و تب و دھوم درشتی و دیگر امراض چشم که
از غلبه خون باشد دفع گردند نوع دیگر سباب صاف کرده و لک صاف کرده هر دو مساوی بستانند و یا شند و چنگی سخن کرده و چشمه کبکشتن ازین
جمله امراض چشمه دفع شوند و روشنائی چشمه بفراید نوع دیگر و غن مستور بسجین تر از آن تر بچله و سنبل و فلفلین و انگر و مملتی و لکلی و پدما کله و لاک
خر و بزرگ و زعفران و کبکشتن صندل و کتخندان و در چوب و در پله که سر یک سه درم باشد و پدما کله که سخن ز و غن مستور باشد و بچوش تر بچله که
سه چند و غن مذکور باشد نیز در مرض را بخورند و در بنی بکمانند و دیگر عملها بکار بندند ازین مرض تروق کج و در جن و قبل و خارش و آکس
و درد و سوسختی چشمه و دیگر امراض آن دفع شوند چنانکه بطلع و آفتاب تاریکی شب نازل گردانند و ازین تروق و دیگر امراض آن همچنان نازل کرده

و این روغن اتر کچالو که ت گونین نوع دیگر یک پرستور و غن را بچوش تر بچله و بشیره بالنده و بشیره که هر یک یک پرستور باشد
بجین تر از ان پیل دراز و شکر و انگور و تر بچله و گل نیلوفر قمری و مملتی و کعبه کاکولی و بار کعبه کاکولی و بی بیچه و پد بانگه و اسیر و کلبه و صندل و زعفران
که هر یک سه درم باشد نیز در بعضی از طعام و اشامی طعام و بعد از طعام خوراند و دیگر علمای بدین بکار بندند ازین مرض قمر و شکوری و مرض
کاج و مرض نیلکا و مرض اجهکند و مرض او صمغته امراض بلیک و سیلان آب از چشم و خارش همه دفع گردند و نیز خون که فاسد شده و غلبه کرده از طرف
بنی و گوش و دیگر منافذ سائل گردد با سینه و بنیای کچو بنیای اگر رس گردد و این را همان تر بچله و کعبه کاکولی و دیگر صمد بلبله و دو سیت بلبله و
و چهار صد آمله و بالنده یک پرستور و کعبه کاکولی که چهار چند مجموع این دارو ها باشد انداخته بچوشانند چون چهارم حصه بان چوش
بجای مضمیقه بستانند و بدین چوش و بشیره که تخم زرد و غن باشد و بچوش تر از ان شکر و شمشاد و مملتی و انگور و کاشانی و کاکولی و کعبه کاکولی و تر بچله و
نیلوفر قمری و صندل و موکقه و تر بلیک و گل نیلوفر قمری که هر یک سه درم باشد یک پرستور و غن ستور بپزند و بعضی را بخوراند و دیگر علمای
بکار بندند ازین مرض قمر و شکوری و سیلان آب از چشم و خارش دفع گردند و بنیای بنیای و مو بیانی الحال سپید نگردد و خون چشم
نیز دفع شود و این روغن را اجهکند و کعبه کاکولی و دیگر کچوش را سن و تر بچله و بچوش تر از ان دارو های حیوانی کن و غن ستور بپزند و بعضی را
بخوراند ازین جمیع امراض چشم دفع گردند و این روغن را راستنا و کعبه کاکولی نوع دیگر بچوش بلبله و بلبله و پاول و بالنده و غن
و روغن ستور بپزند و در کار بندند ازین نیز جمله امراض چشم دفع گردند و این را کعبه کاکولی نوع دیگر یک پرستور و غن کعبه کاکولی و بچوش تر
نیلوفر قمری که کعبه کاکولی و مملتی و سندھی و پد بانگه و جاد و مغز و بچوش کاکولی و سر و ن پیل دراز و کاشانی و آمله و ستاور و لود و در و بچوش و پد بانگه
و کعبه کاکولی و بریار و کعبه کاکولی را سن و کعبه کاکولی که هر یک سه درم باشد و بشیره که چهار چند از روغن باشد بپزند و در بنی امراض بچکات ازین مرض قمر و
ویا کانی و ارم و بل و اجز نیلکا و ناخنه و شکوری و مرض اجهکند و صمغته و خارش چشم دفع گردند ازین امراض کعبه کاکولی و سن و سر و گوش و دندان
و مرض اردت نیز دفع شود و خون از سیلان باز ایستد و مو بیانی الحال سپید نگردد این را نیل پل و کلبه کاکولی نوع دیگر صمغته و غن
بار و غن کعبه کاکولی که چهار چند آن باشد و بچوش تر از ان جویک و کعبه کاکولی و انگور و سر و ن پیل دراز و کاشانی و مملتی و بالا و برنگ و بی بیچه و سکر و سن
و گل نیلوفر قمری و خار خشک پد بانگه و کعبه کاکولی و کعبه کاکولی که هر یک سه درم باشد نیز در بکار بندند ازین مرض قمر و مرض کاج و مرض سن
و مرض تبل و مرض ارید و کعبه کاکولی و شکوری و کعبه کاکولی و کعبه کاکولی و کعبه کاکولی و کعبه کاکولی و کعبه کاکولی و کعبه کاکولی و کعبه کاکولی
زائل گردند و این را تر بچله و کعبه کاکولی نوع دیگر بچوش تر از ان پیل دراز و مملتی و کعبه کاکولی و کعبه کاکولی و کعبه کاکولی و کعبه کاکولی و کعبه کاکولی
و سر و ن و کعبه کاکولی و حیوانی و موکقه و صندل و لود و در ابله و ستور اول و بی بیچه و سر و ن پیل دراز و کاشانی و کعبه کاکولی و کعبه کاکولی و کعبه کاکولی
شش درم باشد و بشیره کعبه کاکولی و بشیره بالنده و بشیره سن اول و بچوش تر بچله و بشیره کاکولی که اول بار بچوش آورده باشد و بشیره کعبه کاکولی
یک پرستور باشد یک درم روغن کعبه کاکولی را بپزند بعد از ان که بعضی از روغن تر بچله و خورائیده باشد و روغن زرد و باد و غن اجهکند و خورائیده
اسهال گمانیده باشد روغن مذکور را بکار بندند ازین مرض قمر که با شد و مرض نکانه و مرض سکر و مرض سکت و شکوری و دیگر امراض چشم
و سر و گلو و دهن بینی و زبان و دندان و گردن و بازو و زائل گردند و خون فاسد که از راه بینی و دهن روان شود با ایستد و قوت حافظه بفرایند
و رنگ اندام نیک گردد و قوت باه حاصل آید و امراض بادی و اردت و جزات نیز برود و این را همان سیلیا و پیل گونین نوع دیگر بعد از طعام خورد
دستها شسته با یکدیگر بالیده چند قطرات آب که بدستها آلوده باشد و چشم بچکات این در دفع مرض ترافع آید نوع دیگر در چوب و برگ نم و
فلظیلین موکقه و برنگ و سن جی و ناک سنگ و پانچی و بچ و جود و موکقه و کعبه کاکولی سته و بالبول جراس کرده مفید است خود پر بکار بندند
و در سایه خشک کنند و اگر این را با آب ساییده و چشم کشند قمر دفع شود و اگر باشد و روغن ستور ساییده و چشم کشند با در میان دفع گردد و اگر

نیل

باب اول فصل ششم در امراض چشم
 با بول سائیده و چشم کشنده چشم دفع شود و اگر باشیره بکنند سائیده و چشم کشنده گل چشم برود در حالت باری چون یک پی ازین بخورند باری
 دفع شود و از خوراندن دو پی بسو چکا برود و از خوراندن سه پی زهر سوس دفع شود و دوش که گزیده باشد زهرش اثر نکند و از خوراندن شش پی
 زهر بار دفع شود و اگر گزیده باشد زهرش بیخ اثر نکند و از خوردن چهار پی زهر که خورده باشد بیخ اثر نکند و این را بر چهار پی گندم که گزیده
 نوع دیگر سنی فلزین باریک و زرد و چوب و داربل و نمک سنگ پوست بیخ بیل پوست بیخ برن و زیره گل نیلوفر شمسی جمله را با آب آس کرده پی
 و سائیده و چشم کشنده ازین مرض تفرود دیگر امراض چشم دفع شوند کسی که این را در چشم کشیده میان خلق کشند موقوف و معتز گردد و اسهیب یور
 و پی رسد و صد سال برید نوع دیگر و غن بزرا بچین تر از آن جویک و کبیک مملتی و نیلوفر قمری بشیر که چهار چیز از روغن مذکور باشد پی
 بکار بندد ازین امراض چشم که از رسیدن کسی خارج حادث شوند دفع گردد اکنون چند علاج از طب سارنگ ذکر گفته می آیند بسیار دخم کج است
 چندت بشیر و گل باده بدین باده فقیه سازند و سائیده و چشم کشنده ازین امراض چشم خراشید که گشته دفع شوند این فقیه را لیکس برت
 گویند نوع دیگر نیلوفر قمری کبود و تخم مسجونه و ناکسیر بار یک اس کرده فقیه سازند و چشم کشنده در دفع امراض چشم نافع آید و ازین بسیاری خوب
 دفع شود و این را انتر لکس برت گویند نوع دیگر سوت و زرد چوب و داربل و گل جای و برگ نم را باشیره و گسین ماده گاو اس کرده فقیه سازند
 و سائیده و چشم کشنده و ازین بشکوری دفع شود و این فقیه از روغن بیست گویند نوع دیگر مغز تخم آله یک تخمه مغز بلبل و حصه مغز تخم بلبل
 سه حصه نباتات کبریمه با آب آس کرده فقیه سازند و چشم کشنده ازین آب که از چشم سائل شود و خارش چشم دفع شود و این را اسحق برت
 گویند نوع دیگر لوتیای سبز و سونالحی و نمک سنگ بیخ و خرصره و سوسن گل سرخ و کف دریا و پل گدراست و سوی سنده اس کتن و با شند
 آمیخته و چشم کشنده ازین مرض تفرود کج دفع شوند و این را لیکس برت گویند نوع دیگر کافور و جودان را باشیره و چشم کشنده گل چشم که
 از حدوت دوگاه گشته باشند دفع شوند و این را لیکس برت گویند نوع دیگر داربل و پهل مملتی و نم و پدیا کله و نیلوفر قمری و زیره گل
 نیلوفر شمسی جمله در آن که چهار چیز آن باشد انداخته بچشاند چون یک حصه با آب جوش را بچاشیده بستاند و باز در ماکه بچشاند تا آنکه جلاب
 شود و پی رسد و در آن شمشیر که چهارم حصه آن باشد بان بامینند و چشم کشنده ازین سوزش و غلی و در چشم دفع شود و آب چشم از سیلان باز
 آید این را روغن رس گویند نوع دیگر بارانجن با آب سائیده و چشم کشنده ازین آب چشم از چکین باز آید این را نیز روغن رس گویند
 گویند شمد روغن در چشم کشنده ازین نیز آب از چکین باز آید این را سنی رس گویند نوع دیگر سنگ بصری را با آب آس کنند
 و در آب انداخته مخلوط کرده بدست بالند بعد از آن آب آورند و دیگر برینا آنچه کثیف از سنگ بصری در آن با نذ آن را عالی کنند
 و آب مذکور را بارند تا آنکه اجزای لطیفه از آن تخمین مذکور که با آب مخلوط بودند فرو نشسته بچند گردد و آب خشک شود و بعد از آن آنرا آس کنند
 و سه پت بچوش غر بچاید بدین بعد آن کافور و جودان که در هم حصه آن باشد بان بامینند و سائیده و چشم کشنده ازین جمیع امراض چشم دفع شوند
 این را در و چون گویند نوع دیگر سره را گرم ساخته هفت کرت در شتر عورت سر کنند بعد از آن آس کرده بارند و چشم کشنده ازین جمیع
 امراض چشم دفع گردند و این را بر مسا و ن چون گویند فائده مغز تخم جیبال را سبت و یک کرت پت از شیره و لیمون بدین آس کرده
 فقیه سازند و شخصیکه ترا مار گزیده باشد فقیه مذکور با نمک سائیده و چشم کشنده زهر مار دفع شود و شخصی مذکور را مفرت نرسد فائده
 دار و چشم باه کنور و کاتک و عیبه و اساطه در اول روز یا آخر روز بکشد و در راه آگس و پدیس و ماگه و بچکان بوقت استوا بکشد و در میان
 و بجادون چون لبر و باران نباشد و سخت گرمی نبود آنگاه بکشد و در راه چیت و میساکه در تمام روز هر وقت که خواهند دار و در چشم
 بکشد فائده دار و با نمیکه از جهت کشیدن و چشم غلوه ساخته دارند چون آن تیز بود بمقدار یکدانه زنی که قریب دانه سنگ باشد و چشم
 بایک کشید و اگر متوسط بود بمقدار یک نیم دانه و اگر نرم بود دانه مذکوری بایک کشید و در وی بایع را در چشم کشند چون تیز باشد و در وی بکشد

فصل شصت و یکم در امراض سر قسم اول در علامت مرض مذکور

و چون نرم باشد بی میل اگر چرب باشد چهار میل آن در چشم کشند و المدا علم بالصلوب فصل شصت و یکم در امراض سر که از امبندی سر و گویست
 مشتمل بر دو قسم است قسم اول در علامت مرض مذکور بدانکه جمله امراض سر یازده اند یکی آنست که سر در دکن و در دکن کور نشیب سخت بسیار شود
 و از بستن سر و رسیدن گرمی مرضی را مقداری قرار شود و حدوث این از غلبه باد باشد و دو قسم آنست که سر و بینی و چشم چنان در دکن گویا که در آنجا
 انداخته اند و در دکن کور نشیب و علاج سر مقداری فرو نشیند و حدوث این از غلبه بلغم باشد و دو قسم آنست که سر گران و سرگرد و پوچها چشم برآیند
 و حدوث این از غلبه بلغم باشد و چهارم مرضی است که در آن علامات هر یکی از سه نوع سابق باشد و حدوث این از غلبه هر سه خلط بود و چشم آنست
 که مرضی از سودن سرش بر بیماری سخت روی نماید و در سر و بینی و چشم چنان درد شود گویا که در آنجا انداخته اند و در پشت و بولاج سر مقداری
 فرو نشیند و حدوث این از غلبه خون بود و دو قسم آنست که سر بسیار درد کند و انقی کردن و از داروهای نوشیدین و از داروهای پخته نیک از خون بید
 و از رسیدن گرمی درد افزون گردد و حدوث این از نقصان بسیار و چربی و مغز و بینی و خون و بلغم و باد که در سر آمده باشد و این نوع را بهند
 چچی سر و روگ گویند و چشم آنست که سر و بینی سخت بسیار درد کند چنانکه آنرا می شکند و پاره می شکند و آب از بینی با خون آمیخته بچکید و حدوث این
 از افتادن گرم در سر باشد و چشم آنست که در سر بوقت طلوع آفتاب و در پیدای آن آفتاب مرتفع شود و در دکن کور نشیب زیاد کرده است و در روزها
 و بعد زوال مقداری کم افتد و هر چه که آفتاب فرو تر رود در دکن کور نشیب کم شود در دکن کور از علاج گرم کم افتد و گاهی از علاج سرد ناقص شود و حدوث این
 نیز از غلبه هر سه خلط بود و این را بهندی سورجا ورت گویند و این مرض سخت بدست و چشم آنست که گمهای کردن که از امبندان گویند و چشم
 ابر و در دکن و گلهما بخت بند و رخسارها بچیند و امراض چشم حادث گردند و حدوث این از فاسد شدن هر سه خلط و مجلهای مذکور بود و این نوع را
 بهندی انترت یات گویند و دو قسم آنست که نمی سر درد کند چنانکه آنرا پاره می شکند و آب از بینی با خون آمیخته و بزبان بهند و در حقیقت
 و بعرف آد صفا کیمی گویند و چون این مرض سخت غالب است یک چشم یا یک گوش تهاه گردد و حدوث این از باد که از خوردن اشیای خشک و از خوردن
 در حالت بختی از رسیدن گرمی و از رسیدن باد شرمقی و از بسیاری جماع و از نگاه داشتن بول و غائط و مانند آن که جسمی آن ممنوع است از بسیار
 و حرکت کردن فاسد گشته بود یا باشد یا آنکه از باد و بلغم که از اشیای ممنوع فاسد گشته باشد بود و یا از دو قسم آنست که سر و بنا گوش بسیار درد کند
 و به آماند و سوزش کند بول و ام گردند و حدوث این از فاسد شدن تلخه و خون و باد در استخوان و بنا گوش بود و این را بهندی شکک
 گویند و این مرض لا دو است در میان سه روز مرضی را هلاک بسازد و اگر مرضی ناسته روز نریطیب است یا که نخست خولیشا و ندان مرضی اخیر که
 مرضش لا دو است آنگاه توکل بر خدای تعالی کرده علاج کند و اگر گرم حق سبحان باشد صحت یابد و دو قسم در علاج امراض مذکور به بدانکه
 بجهت دفع مرض سر که از غلبه باد باشد علامتهای دند بر یا نیکه از آن غلبه باد زائل شود و بکار بندد و در روغن ستور پاروغن کبچ بنوشانند و
 بالای آن شیر که مقداری گرم بود بنوشانند و غده سنگ یا کلمتی و یا ماس کچت و یا اشیای تیز و گرم بود چنانچه سندی و سیل و از و مانند آن بارون تو
 یار کرده مرضی بنوشانند و شیر را و دارو نیکه مزبل باد باشد بنهند و در مشرب انداخته بره لوله بر سر مرضی بریزند و بدین شیر سرخ سازند و آنرا بر
 بعد آنکه چنان گرم بود که تحمل کردن تواند سخت کنند نافع آید نوع دیگر گوشت ماهی را بنهند و آنرا بر سر مرضی سخت کنند نافع آید نوع دیگر کوهی
 و ماس برنج که آنرا با نمک سنگ یار کرده بخته باشند بشیر گرم بر سر مرضی سخت کنند نافع آید نوع دیگر صندل و نیلوفر و کوه و پهل راز بهر همه ترا
 متساوی سنده و آس کرده بر سر مرضی سخت کنند نافع آید نوع دیگر بچوش خربشک جریک و عن کبچ را بنهند و آنرا در بینی مرضی بچکانند
 نافع آید نوع دیگر شیر یاده گا و را با آب که شمی آن باشد یار کنند و در آن داروهای بر نادرکن جو کوب کرده انداخته بچوشانند تا آنکه آب سوخته
 گردد و بعد از شیر چاک زوه روغن بکشند و آنرا به حق تر از آن داروهای کاکولیا و کن بنهند و در بینی مرضی بچکانند ازین مرض که از غلبه باد باشد
 دفع کرده و درین مرض بنوشانند داروهای پاک آنرا بسازند شیر که آنرا با داروهای دفع باد بخته باشند و خوراندین شویای

قسم دوم در علاج امراض مذکوره

گوشت نافع آید و روغنی که آنرا با ابل گویند نیز نافع است باید که آنرا بنوشانند و در بینی مریض بریزند و بدین عمل سردی و سستی و غلظت بکار بندند و
بجبت دفع زحمت مذکور که از غلبه تلخ باشد و یا از غلبه خون بود و داروهاییکه فریل باد بودند چنانچه کاکولیا و کن و خزان آس کنند و باروغن سنور که
آنرا صد بار شسته باشد و نموده ساخته بر سر سخت کنند نافع آید نوع دیگر بیخ بیل و بیخ بنیس و گل و سنجدی و صندل و گل نیلوفر شمس حمه را آس کرده
و باروغن آنمیخته بر سر سخت کنند نافع آید نوع دیگر شیر ماده گاو و شیره و نشک و سرکه هندی و آب حیوانات و شند و شربت شکر را در مشرب
اندازند و براه لوله آنرا بر سر مریض بریزند نافع آید نوع دیگر روغن که آنرا از شیر کشیده باشند و در بینی مریض بچکانند صحت یابد نوع دیگر حرلی
جانور آن شتی را در بینی مریض بچکانند صحت یابد و درین مرض دیگر علاجهاییکه دفع تلخ باشد بکار بندند و بجبت دفع مرض مذکور که از غلبه تلخ
باشد تا سیریکه از آن غلبه بلغم دفع شود چنانچه چکاندن داروهای تیز و در بینی و تی گمانیدن داروهای ممتدی که تیز باشند چنانچه مینچهل و غیره که در
بیلار و های تیز و عمل سید بکار بندند و لیکن چون خواستند که دارو در بینی بچکانند را با عمل سید بکار بندند و در روغن بچکاندن و نیز سارچوب درخت
گلچکان با آب آس کرده در بینی بچکانند نافع آید نوع دیگر پوست درخت بنکیت و میند و صابون را با آب آس کرده فنیله سازند و آنرا بسوزند
و در و آن مریض را بنوشانند نیز نافع آید کاهچهل را آس کرده در جامه باریک بندند و مریض را بدین تا بسوزد نافع آید نوع دیگر ناز و گوچی بود
و بنیس سارک شته و نمک سنگ جمله ایاشیر ماده گاو و آس کنند و مقداری گرم ساخته بر سر مریض سخت کنند نافع آید و معلول این نوع را
غالبه جو و شالی و سبزی بلول و کلمتی و سنجدی و فلفلین نمک سنگ بخوراند نافع آید و بجبت دفع مرض مذکور که از غلبه هر سه خلط باشد علاجه
هر یکی از سه نوع مذکور بکار بندند و نیز مریض را روغن کندن نافع است و بجبت دفع مرض مذکور که از نقصان خون مغز سر خزان حادث گردد
علاجهاییکه افزاینده اشیا می مذکور و فریل نقصانی آن که منشأ مرض است بود بکار بندند و روغن سنور که آنرا با داروهای کاکولیا و کن و خزان
فریل تلخ باشند بچکانند نافع است و روغنی که بجبت دفع سرفه که آنرا حی کاس گویند گفته شده است و بجبت دفع مرض مذکور که از افتادن گرم
سرد بود باید که خون تری و مانند آن در بینی مریض بچکانند تا از لوی آن مسست گشته قریب بینی آید و بعد از آن داروهای تیز را در بینی بچکانند تا اگر
مریض فرود افتد و بیرون آید و نیز تخم سبزه و نیل را در او نذر وی با آب آس کرده در بینی مریض بچکانند ازین که مفا فرود افتند نوع دیگر گشت
مای قدید را با روغن هاییکه دفع گرم بودند یکی کرده آس کنند و آنرا بسوزند و در و آن مریض را بنوشانند و بجبت دفع این مرض را و هائیکه
دفع گرم بود چنانکه باریک خزان را با بلول بقرا آس کنند و در جامه انداخته و شلید و قطرات آن در بینی مریض بچکانند نافع آید و مریض این
نوع را غذاییکه از آن که مازاده نشوند بلکه کم شوند و بمیزند بخوراند و بجبت دفع مرض سورجارت آن مرض را در صابون عمل ناس و عمل سر
و سبت بر حسب مناسب مقام بکار بندند و در بین امراض مریض گوشت جانور آن شتی و شیر و روغن بخوراند و نیز بجبت دفع این مرض تخم سر
و تخم ترب با آب آس کرده در بینی مریض بچکانند نوع دیگر بنس و حنی و تخم ترب و کافور جو دانه را با آب آس کرده در بینی مریض بچکانند صحت یابد نوع دیگر
بنس و حنی و سنجدی را با آب آس کرده در بینی مریض بچکانند صحت یابد نوع دیگر عملتی را با شند یا نسل یا شند یا صندل آس کرده در بینی مریض
بچکانند صحت یابد لیکن باید که بعد کار بنیس یکی ازین موقت علمای ناس روغنی که آنرا با داروهای کاکولیا و کن بچکانند باشند و در بینی مریض
بچکانند صحت یابد نوع دیگر کلمه و نیلوفر قمری و کوه و عملتی را با ترستی آس کنند و باروغن سنور و باروغن کنی آمیخته بر سر مریض سخت کنند
نافع آید و بجبت دفع انتساب علاجهاییکه برای دفع سورجارت گفته شده است استعمال کنند و برگ پیشانی نیز بکشایند و مریض را غذا سبک فریل
غالبه باد و تلخ باشد خوردن من صحت یابد و بجبت دفع مرض سنگ و روغنی که آنرا از شیر کشیده باشند مریض را بنوشانند و در بینی اش بچکانند و
شوربای گوشت حیوانات شتی که آنرا با روغن سنور بچکانند نافع است نوع دیگر سزاول کنی سیاه و عملتی و نیلوفر قمری که در رنگ داشت و در کعبه و
که در صبر سزاول است و با آب آس کرده بر سر مریض سخت کنند نافع آید و دیگر علاجهای و تا سیریکه مریض بکار بندند و داروهای که بجبت دفع

دوشش ماه و بیکر استعمال کنند از آنکه گوشت طاقوس گرم است بدان سبب که مار و کرم و حشرات دیگر را بخورد و پس ضرورت روغنی را که بکوش آن بچینه
باشند گرم بود در هوا ای گرم استعمال آن نباید کرد و این سرد و روغن از طب چرک منقول اند نوع دیگر طاقوسی که جوان میوهج البدن باشد گوشت
آن بسیار است و سندی و مرون و جواسه و کیسه کاکوبی و مید و شندی و گلشکری و محقون یا پنج برست اول و مریار و زیره و کاکبیل که هر یک
سه رم باشد یک او صفاک و غن ستر را نیز تند در بعضی انجور اند و در بینی اش بچکات و بر سرش طلا کنند و بدینجهاد با یکدیگر بندند ازین جمله مراض سرد
ازینر حادثه گردند دفع شوند و فساد منی و خون جنین نیز سرد و منی و قوت عقل فزاید و در جنس با قوت مشهورند و ازین سرد برانی و حیواناتی زایل
گرد و این روغن جوانان پیران سخت مفید است و این را نیز همانا با بورت گویند نوع دیگر بچین تر از آن تخم حبه و سندی و فلفلی در چوب
چکنه و انار و بزرگ روغن سر شفا بندد و در بینی مریض بچکانند ازین مرض سرکه از اقادن گرم حادث شود دفع کرد و این روغن ایایا پارک بن گویند
نوع دیگر بچین تر بچله بار و غن ستر که سوم حصه آن باشد آمیخته مریض از وزین بچکانند ازین مرض سورجا و درت دفع شود نوع دیگر شیر بادام
با گوشت طاقوس و رو باه یا کرده بچشانند و از آن چک دهر روغن بکشند و این روغن را بچین تر از آن اروهای حیوانی که بشیر کشش چیت از
روغن مذکور باشد بپزند و در بینی مریض بچکانند ازین درونیم سرد و مرض سورجا و درت و مرض سرکه از نقصان خون مغز منی و مانند آن حادث کرده
سنگ در دفع دیگر گوشت حیوانات شتی را آس کرده و بدان عمل اپناه بکار بندند ازین مرض سورجا و درت دفع شود نوع دیگر بشیره کعبه شیر را مخلوط
ساخته در بیتاب ببارن چون مقداری گرم شود در بینی مریض بچکانند ازین مرض سورجا و درت درونیم سرد دفع کرد نوع دیگر باشیره بزرگ کرد و این
تخم حبه را آس کنند و باشیره مخلوط ساخته آنرا در بینی مریض بچکانند ازین مرض سورجا و درت درونیم سرد دفع کرد نوع دیگر چوش راشن بل بر برگ
و تر بچله و سمول نسوت مریض انار بنوشانند ازین درونیم سرد انتت باد و درت و امراض چشم در سردت و باد صرع جمله دفع زدند و این را
راشاده کاره گویند نوع دیگر پوست و زیت راشن را با آب آس کرده ببارند تا آنکه ترش شود بعد بجا سه بخیه شیره لبستانند و بره منی مریض را
بنوشانند ازین درونیم سرد دفع شود نوع دیگر عفران را در روغن ستر بریان کنند باشیره عورت یا باشیره بر سائیده و مقداری شکر با آن آمیخته در
بنیم مریض بچکانند ازین درونیم سرد و مرض سورجا و درت درونیم سرد دفع کرد نوع دیگر خرفه زنده
باشک مریض را بنوشانند از خوابان دار و تا سه روز مرض سورجا و درت دفع شود نوع دیگر بشیره که آنرا با خربار یا کرده چوشانند و باشیره مریض را
بنوشانند ازین تا سه روز مرض سورجا و درت دفع شود نوع دیگر جلای نر در مریض را بخورند ازین تا سه روز مرض سورجا و درت دفع شود
و علاجهای مابقی مرض سورجا و درت گفته شد و اند برای دفع سرکه از غلبه باد و تلخ باشد و مرض انتت با تا بکار بندند نوع دیگر چوش سمول
بانگ سنگ روغن ستر آمیخته در بینی مریض بچکانند ازین درونیم سرد و مرض سورجا و درت دفع کرد نوع دیگر پارچی و پنڈرک بد مانگه و معالی و بلور
که کبود باشد و نسیس و کاه و بجه و زرد چوب و دار هلد و مجدیقه و رتها و اسیر بر همه راستاوی ستده و آس کرده در بناگوش مریض سخت کند
ازین رحمت سنگک دفع شود و اگر چوش داروهای مذکوره را در مشرب انداخته و سرد کرده براه لوله بر بناگوش بریزند نیز فائده مذکور حال آید
و اگر آب سرد و باشیره بزرگ بطریق مذکور بریزند فائده مذکور نیز حال آید نوع دیگر پوست درختان شیر دار با آب آس کرده بر بناگوش سخت کنند
مرض سنگک دفع شود نوع دیگر شوربای مای خرد و چوش باش و بشیره بیچ گنویا بر سه را یکجا کرده بنوشانند ازین کره سرد دفع شود و حکمت
دفع ازه سر نیز علاجهای مابقی با باشند در کار بن نوع دیگر بچین تر از آن نیدیک و سلتی و پیل دراز و با بچول و غن کبیرا بپزند و
در بینی بچکانند ازین روز بر مرض سنگک دفع شود نوع دیگر بچین تر از آن تر بچله و زرد چوب و گلومی و جراتیه باقی آمیخته بدارند و مقدار
ازین روز نیز مریض انجور ازین در دار و بناگوش و گوش و چشم درونیم سرد و سورجا و درت و مرض تروبل و شکر سی و مرض سرکه جمله دفع
شوند و این را کهنک مودک گویند نوع دیگر تخم حبه و سندی را با شند و شکر سائیده در بینی مریض بچکانند ازین درونیم سرد

درین

و در بعضی سوراخ جورت دفع شود نوع دیگر در شور بای سرخ گداز مقدار میسج پاپیل گردان یافته مریض را نهار تا هفت روز بنوشانند ازین مریض سوختن
 و در نیم دفع شود نوع دیگر که اس کرده شیر آن بستانند با جوش ماش آمیخته مریض بنوشانند ازین ازده سر دفع شود نوع دیگر
 جوش سبزی فلفلی که بیکر مول و زرد چوب و راش و دیو دار و اسکنده را سر کرده بر آه بی مریض را بنوشانند ازین در سر دفع شود و بجهت
 دفع مریض سرکه از غلبه باد باشد و غنیکه آنرا بار و های دفع با دخیخته باشد عمل مریضت بکار بندند و بجهت دفع مریض سرکه از غلبه تلخ باشد و غنیکه آنرا
 بار و های دفع تلخه بجهت باشد عمل نکور بکار بندند در روغن او در نیم سر یا زده از آن یک یا سه حسب مناسب مقام ماندن بدین نوعی گویند اگر مریض
 بلغمی باشد روغن آنا آنکه یک حرف متحرک یا صد یا تلفظ کرده شود بر سر ماندن بدین و اگر از غلبه تلخ باشد تا آنکه یک حرف متحرک هفت صد یا تلفظ
 کرده شود بر سر ماندن بدین بعد از آن روغن سته علمی که کند شیر از سر فرو آورند و سر و پیشانی و گردن و دوش و پشت و سینه را بعد از آن روغن
 نکور را بر آن طلا کرده باشد یا استمالن بجز با آب گرم بشویند و روغن ابرنج بجهت با شور بای گوشت حیوانات خوشی که در آن ناردان
 انداخته باشند بجز ازین عمل مریض سر و در زرخندان و گدای کردن چشم و گوش و از زرش سر و باد لقوه ازین بکنند شود اکنون چند
 علاج بجهت دفع مریض نکور از طب برنگ گفته می این معلول اچرب کرده شیر و انگور و کینه و شکر و شیر تر کچله و شیر و روغن سستور آمیخته و نوشانند سه مال
 گستاند در دفع در سر که از غلبه باد یا تلخ باشد دفع آید نوع دیگر مریض بجهت ازین در سر دفع شود نوع دیگر که در
 روز بکشد آه در سر مریض بند سحت یا بد نوع دیگر بجهت ترازان سولف پنج و پنج بیابان و بارگانی خرد و روغن کنجد بریده و دینی مریض
 بچکانند از در سر سحت یا بد نوع دیگر بجهت سیاه را با شیر یا ده گاو اس کرده غاوله سازند و مقداری گرم کرده بر سر مریض بگردانند ازین مریض
 سو جاورت و در نیم سر دفع شود نوع دیگر شویهای کنگک یا کنیث یا بلط چند روز بنوشانند و محلول را قوی گردانند بعد از آن بکشایند در دفع مریض
 سرخ آید نوع دیگر صندل چتر بود و اسیر و زرد گل نیلوفر و ناگ و سیل موقت و شک و سردن و پاشمی و اندر جو و کر و سندی و تپس و حادوی در سر
 و مخرم فزک سار چوب جوی مورچین نیلوفر قمری کبود رنگ مجید و والاکمی خرد و پوست انار جله آس کنند و با غساله برنج شند آمیخته مریض بنوشانند
 ازین در سر که از غلبه تلخ و خون باشد دفع شود و تی و پویشی و کتلت و خون استحاضه و مریض بسیار دیگر مریض ازین بکنند شوند و زنی که حملش
 قرار گیرد و اسقا می شود چون این دارو را بخورد حملش قرار گیرد و این را چند تا و چون گویند نوع دیگر یک پخته روغن کنجد را بشیر یا ده گاو و شیر
 و شیر و بجنکه و مهر کی چهار چند از روغن باشد بجهت ترازان مجید و پد مانگه که کتخه و صندل گل سرخ و بریار و زرد چوب و اربلد و برنگ کچی دیو دار
 سپر یک که بر کاشش درم باشد بزنده و دینی مریض بچکانند و بر سرش طلا کنند و دیگر علما بکار بندند ازین مریض مریض و دندان دفع میشوند و
 مویهای سرزم و چرب و انبوه شوند و بنیایش مستحکم گردند و مریض بنیان بجهت مریض باد خوره و مریض سبوسه نیز ازل گرد و این آنجستار
 گویند اکنون چند علاج از طب با کتلت بجهت دفع مریض گفته می آید روغن شرف و یار و روغن بنکوت و یار و روغن سلور بجهت ترازان
 و ساجی و دانق و انگور ببول بقربیند و در دینی مریض بچکانند ازین مریض سر که از گرم باشد دفع شود نوع دیگر برنگ بول بز سائیده و دینی مریض
 بچکانند ازین مریض سر که از گرم باشد دفع شود فاکده بدانکه سر نیل عفاست و حمل جواشس است پس طبیبی شاید که در دفع مریض مریض بنوشانند
 و بطلح مناسب نبود می آن را در سار و والدا علم بالصواب فصل شصت و دوم در خون استحاضه مشتمل بر دو قسم است قسم اول در مریض
 زحمت نکور بدانکه چون عورت در سرهای خون بندد رنگ خون چو رنگ خون خرگوش یا چو رنگ لک بود و چون جامه را که بخون نکور
 آلوده باشد بشویند اثرش نماند بدانکه خون حیض است و چون بر منظم مسطور نباشد بدات که خون استحاضه است و آنرا هندی بر در و
 گویند آن از خوردن اشیا میضکره که آن فصلیکه مسمی به سبستی سنگ گشته است و از پشمی و از نوشیدن شراب بسیار و از سقا و حمل و از
 کثرت جماع و از بسیار حرکت و از خاقه و غصه و مانند آن که از آن لاغری حادث شود و آنرا بر دینی با گر آن از رسیدن حکم و زخم و مانند آن از خون است

فصل شصت و دوم در خون استحاضه مشتمل بر دو قسم است

در روزه حادثه آید و چون مرض مذکور حادث شود فرج در و کند و دیگر اعضا جان در کنند گویا که آنرا می کنند چون خون مذکور سبب گردد عورت سخت
لاغر شود و بانگ کار کردن مانده گردد و اندامش زرد و ام شود و گاهی سستی می شود که به سخت شدن بسیاری میشود و هبوی روی نماید و نایب نماید با او گو
سپید آید و دیگر امراض که زنسا و باو میشود روی نماید و عرض مسطور بر چهار نوع است یکی آنکه از غلبه بلغم بود علامتش آنست که خون سپید و ام و بزرگ
خسالت شالی که بی برنج باشد و لرج بود و دوم آنکه از غلبه تلخ باشد و علامتش آنست که خون زرد و ام و لعل و ام و گرم باشد و با دیگر آنرا نسا
تلخ چنانچه سوزش فرج و مانند آن سوم آنکه از غلبه باد بود و از آن بومی سخت بداید و علامتش آنست که خون خشک و لعل و ام و چو غساله گشت و با کفید
و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط باشد و علامتش آنست که خون چو شند و چو رود ماده گاو و چو مغز استخوان و بزرگ رنج و از آن بومی سخت بداید چنان
از آدمی مرده که گنده شده باشد بومی آید و این نوع را دو است چون خون مذکور ستم شود و عورت لاغر و کم خون گردد و تشنگی و نایب است سید آید
و علاج دفع نشود موم در علاج رحمت مذکور بدانکه برای دفع جمیع امراض این نوع مرضی کردن و خوردن شیر و سنگ برنج نیمه و نیشکر
نافع است نوع دیگر تلخ بود و قوی و بیخ نیلوفر که نرم باشد و بیخ مال ککماره هر سه استساوی استده آس کنند و بار و غلبه آنرا صدها است
باشد یا نمیند بجهه بر تمام اندام نهانی و بر سایر وجود سخت کند از این مرض مذکور هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر بجزین تر از آن منکونی
روغن کچنیر نند و مریض را بگوید که مخلوج را بدان تر کرده در اندام نهانی خویش نهادن این مرض مذکور دفع شود نوع دیگر سنگ سوختل فزیره و حملتی و
نیلوفر قوی که گودریاس باشد جمله استساوی استده آس کنند و با شند و جرات آمیخته مریض را بنوشانند از این مرض مذکور که از غلبه باشد دفع
نوع دیگر کج سیاه را که فیه بار یک کنند و بار و روغن ماده گاو و جرات آن بسا خون شند آمیخته مریض را بخوراند از این مرض مذکور که از غلبه باد باشد
دفع گردد نوع دیگر بجزین تر از آن سببی و حملتی و روغن کچنیر و جرات و شکل کجا کرده مخلوط ساخته مریض را بخوراند از این مرض مذکور که
از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر بر بار و سورن و انگور و اسیر و شکلی و صندل و نمک سوختل و کلید و لوده جمله استساوی استده آس کنند
و با جرات آمیخته مریض را بخوراند از این مرض مذکور که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر صندل و اسیر و نمک و حملتی و نیلوفر قوی که گودریاس
و مال ککماره و براره و نیلوفر فزیره گل نیلوفر و قهوه جمله استساوی و با غساله برنج سستی آس کرده و با شند آمیخته مریض را بخوراند از این مرض مذکور
که از غلبه باد و تلخ باشد میان سه روز دفع شود نوع دیگر شیره بالنده شیره گلوی و یا شیره ستر اول و یا شیره بداریکند با غساله برنج و با
شند آمیخته مریض را بنوشانند از این مرض مذکور که از غلبه تلخ باشد دفع گردد نوع دیگر سوت و لک با شیره آس کرده مریض را بخوراند از این نیز فاده مذکور
حاصل آید نوع دیگر بر گچ کچنیر بارگ کعبی یا برگ بارولی را آس کنند و در روغن ماده گاو و بریان کرده مریض را بخوراند از این مرض مذکور که از غلبه
تلخ باشد دفع شود نوع دیگر پوست درخت گار و برود درخت ازیران و آنوس و کنگره و حملتی و تر چایه لوده و موم کج را با شند آمیخته مریض را
بنوشانند از این مرض مذکور که از غلبه تلخ باشد دفع شود نوع دیگر کچنیری و گورچه و نمک و سنگی و تر چایه و دیو دار و روغن و بالنه و لجا و وکاه و دیو
سورن و چینیجه با شند آمیخته مریض را بنوشانند از این مرض مذکور که از غلبه هر سه خلط بود دفع شود نوع دیگر پرایانسه و حملتی و صندل جمله استساوی
سند و با غساله برنج آس کرده و با شند آمیخته مریض را بنوشانند از این مرض مذکور که از غلبه هر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر بر گچ کچنیر
و برگ فی نیزه را استساوی استده آس کنند و با شند آمیخته مریض را بنوشانند از این مرض مذکور که از هر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر
چوش و زخمت اسوکا با شیره ماده گاو آمیخته کچنیر است تا آنکه جوش سوخته آرد و شیره باندلی به شیره را با جبهه بستاند و سرد کرده مریض را بنوشانند
از این مرض مذکور هر نوع که باشد دفع شود نوع دیگر پوست درخت ترنج را با آب آس کرده و با جرات آمیخته مریض را بنوشانند از این مرض
مذکور که از آن خون سپید و ام روان شود دفع گردد نوع دیگر چوش در ابله با شند آمیخته مریض را بنوشانند از این مرض مذکور که در آن
خون سپید و ام روان شود نیز دفع گردد نوع دیگر سده درم گل و دهاوی و با سده درم آله و پانچ درم کابلخا یا پوست پاز معنی یا پوست پاز معنی

موم در علاج رحمت مذکور

یا مغز تخم آمله یا غساکه بر سنج آس کرده و با شکر و شهد آمیخته مرعی را بخوراند ازین مرض مذکور که دران خون سپید ام روان شود دفع کرد و نوع دیگر
 ناگسار باد و نوع آس کرده مرعی را بنوشاند و بر سنج نخته باد و نوع بخوراند ازین مرض مذکور که دران خون سپید ام روان شود میان سته روز دفع کرد و نوع دیگر
 سنج بر آس کرده با شیر و شهد آمیخته مرعی را بنوشاند ازین مرض مذکور که دران خون لعل و ام روان شود دفع کرد و نوع دیگر سنج گلشکری
 بغساکه بر سنج آس کرده مرعی را بخوراند ازین نیز فائده مذکور حال بد نوع دیگر سهره و سنج چولانی را با غساکه بر سنج سستی آس کند و با شهد آمیخته مرعی را بنوشاند
 و سرن نخته باشد مرعی را بنوشاند ازین نیز فائده مذکور حال بد نوع دیگر سهره و سنج چولانی را با غساکه بر سنج سستی آس کند و با شهد آمیخته مرعی را بنوشاند
 ازین جمله النوع مذکور دفع کرد و نوع دیگر جوش دار بلد و سهره و چراتیه و بالسته موخته و بل و بلد در با شهد آمیخته مرعی را بنوشاند ازین مرض مذکور
 اگر چه قوی و باد و از غایبه سهره خام باشد دفع کرد و این را در آس و کواکبه گویند نوع دیگر که است که اصل سته و در آب انداخته بخورند
 چون می آب بماند بجا مینجیه لبستاند و پنجاه پل قند دران انداخته جاب کند و بل مجیحه و پار صی و گل دعائی و ناگسار و موخته و موچرس و اتیس که
 هر یک دو از ده درم باشد با یک کرده و با جاب مخلوط ساخته فرود آورده بدارند و مرعی را بنوشاند و بالای آن غساکه بر سنج سستی با شهد آمیخته
 بنوشاند ازین جمله النوع مذکور و اینست دفع شوند و این را کجا اشتکا اولیه گویند نوع دیگر پار صی و مغز تخم جویون لغزک و جویون رسوت و
 ماین و موچرس و پوست سگستان و مجیحه و پوست کرا در عقرا و تیس و بل موخته و لوده و کلید و کاجیل و ملسی و سند صی و کتچین و وانگور و سونا و
 جواشه گل دعائی و ارجن جمله چون ماه در منزل کچه بود بگیند و آس کرده و با غساکه بر سنج سستی و شهد آمیخته مرعی را بنوشاند ازین مرض مذکور که دران
 خون سپید و ام لعل ام و کبود و ام و سیاه و ام سائل گردد و دیگر امراض فرج دفع شود و در دفع بواسیر امراض که در کان نیز نافع آید و این را
 بجهکساک چورن گویند نوع دیگر یک سخته و عن سهره یک و معک شیر باد و گاو نیاک سخته شیر ستر اول و سنج ترازان مهاتی و جویون کن صندل بر آس
 و کلید و پاناکه و منکونی و ماشونی و بدار یکند و بار کجها و نم و کونجه که هر یک سه درم باشد بنهند و با شهد آمیخته مرعی را بخوراند ازین مرض مذکور که
 دران خون سپید و ام باشد و ام و کبود و ام و سیاه و ام بود و دفع کرد و در مرض کتیت و تب و تا با کدوده و سرفه و امراض فرج زنان مرض که در
 نیز نازل گردد و چون زنی این عن را بخورد لطفه در حرس قرار گیرد و جانده گردد و این راسته اولی که درت گویند نوع دیگر یک سخته پوست بیج اسوک
 و آب که چهار چند آن باشد انداخته بخورند چون یک چند بماند جوش را بجا مینجیه لبستاند آنگاه یک سخته روغن سهره بدارن جوش و غساکه بر سنج و سهره
 و شیر و کجنگره که نیز سهره بوزن و عن مذکور باشد و سنج ترازان داروهای جویون کن و جاولی و کچالسته رسوت و ملسی و بیج اسوک و انگو تر ستر اول
 و سنج چولانی که هر یک سه درم باشد و شکر که در و از ده درم بود و بهنگامی که ماه در منزل کچه باشد با نشز نرم بنهند و مرعی را بنوشاند ازین مرض مذکور که
 دران خون سپید و ام لعل ام و سیاه و ام و زرد و ام باشد بر و در و درم و درم در فرج و نا آرزوی طعام و مرض موثر که در و بند روگ و در سرفه
 نیز نازل گردد و قوت و عمر افزاید و رنگ اندام تابان گردد و این سخته اسوک که درت نامند نوع دیگر یک سخته روغن سهره بدارن سنج گل نلیو قمری و قمری
 که درم و مثالی سال و منکونی و در و در صی و کجها و ملسی و بر آس و گلی و نیلو قمری و مغز درخت تار و بدار یکند و ستر اول و موصلی در سرن چوک و
 تریحیه و تخم خیار و بار کیه که هر یک شش درم بود و بیشتر که چهار چند آن از روغن بود و با آب سرد که در و چن از روغن بود بنهند و مرعی را بنوشاند ازین
 مرض مذکور که هر گونه باشد و هر نوع که بود و مرض که در خونی و کتیت و بات رکت و لیمک امراض فساد و کوه و بادیرقان و نا آرزوی طعام و بیخیمی تب فی الحقیقه
 دفع شوند و زنی جوان را اگر خون حیض آن که سیلان یابد و بدالتسبب جانده نگردد باید که از از روغن مذکور بخوراند بار کیه و این اسید کیه که درت
 گویند نوع دیگر روغن سهره و سنج ترازان سنج گل سنبلیله کجها و سنجون و صندل بنهند و مرعی را بنوشاند ازین مرض مذکور که با شد دفع شود
 و این را سالی که درت گویند نوع دیگر روغن سهره بدارن سنج ترازان سنج گل سنبلیله کجها و سنجون و صندل بنهند و مرعی را بنوشاند ازین
 بنوشاند ازین جمیع امراض مذکور دفع شوند و این روغن اکا کیمیه که درت گویند نوع دیگر سنج کیه سنا را با شیر باد و گاو یا شیر ستر اول

مرض اینوشان ازین جمیع انواع مرض مذکور دفع شوند نوع دیگر سبب آنکه پراز آب سرد باشد بر تارک مریض مدتی نهن ازین خون فاسد از ان رحم از سیلان
 بازماند نوع دیگر سبب آنکه در وقت سستور آمیخته مریض انجوراند ازین مرض مذکور به نوعی که باشد دفع شود نوع دیگر سبب آنکه پراز آب سرد
 سستور مریض را انجوراند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر پاجوش لک و غنم سستور و شیر ماده گاو آمیخته مریض انجوراند در دفع مرض مذکور نافع آید
 نوع دیگر پوست بچ برای آب شیر ماده گاو و آس کرده مریض اینوشان نافع آید نوع دیگر پاجوش لک و غنم سستور و شیر ماده گاو و آس کرده مریض اینوشان
 در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر پاجوش لک و غنم سستور و شیر ماده گاو و آس کرده مریض اینوشان نافع آید نوع دیگر پاجوش لک و غنم سستور
 نوع دیگر سبب آنکه مریض اینوشان ازین خون فاسد که فاسد گشته همچو چشمه آب سائل بود بماند و فسادش دفع شود
 اکنون چند علاج جهت دفع مرض مذکور از طب سید گفته می آیند بیخ تپت سیاه را با آب آس کرده بر سر مریض سخت کنند ازین خون فاسد
 از ان رحم از سیلان باز است نوع دیگر سبب آنکه پراز آب شیر ماده گاو و آس کنند و با شکر و شکر آمیخته مریض اینوشان در دفع مرض مذکور نافع آید
 نوع دیگر سبب آنکه پراز آب شیر ماده گاو و آس کنند و با شکر و شکر آمیخته مریض اینوشان در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر سبب آنکه پراز آب
 مریض انجوراند خون فاسد از ان رحم از سیلان باز است نوع دیگر سبب آنکه پراز آب شیر ماده گاو و آس کنند و با شکر و شکر آمیخته مریض اینوشان در دفع مرض مذکور نافع آید
 متساوی شده باشد روغن سستور بزند مریض اینوشان ازین مرض مذکور دفع شود و این روغن را اندک و کثرت گویند و الله اعلم بالصواب
 فصل شصت و سوم در فاشتن آب طوبت بدن عورت و مسائل گشتن آن بره مخرج بول و آن را بهندی سوم روگ گویند
 شمل بر دو قسم است قسم اول در علامت رحمت مذکور بدانکه سوم نریان بهند عبارت از اما نتاب است و آب از جمله شیبای است که نسبت
 به ماه دارند و روگ عبارت از مرض است و این مرض چون تعاقب آب طوبت بدن دارد که آن منسوب است به ماه آنرا نسبت به ماه گویند و این مرض از کثرت
 جماع و از بسبارانند لیسبه و از بسبار حرکت و زور پیدای آید و آب طوبت که در بدن عورت است و از ان فاسد گشته مخرج بول شده سائل میگردد و آب
 مذکور صاف و سپید یعنی بول بود و زنی که بدان مبتلا باشد بهر حال که آنرا در پیش خواب بوشن نتواند و ازین مرض زن لاغر و مفرط گردد و شرس بر دال طوبت
 خفیف گردد و درین و کام خشک شوند و ناخوش خشک گردد و پیش و یاوه گوئی و فازه روی نماید و مریض هر چند که مانعات را نبوشد و ماکولات انجور
 و آرزویش از شام بول خوردن کم نگردد قسم دوم در علاج مرض مذکور که پخته را با شیر آید و با شکر و شکر آمیخته مریض انجوراند صحت یابند
 نوع دیگر و لیده ماس را بشویند چنانکه پوست دور شود و خشک کرده آس کنند و صلتی و بداریکن را نیز آس کنند و هر سه مریض را با شیر و شکر و شکر آمیخته
 انجوراند صحت یابند نوع دیگر و آنرا که در آب پیچ بر آس کنند چون عورت مریض جوان باشد بی عجزت مذکور با شکر آب آمیخته بنوشان ازین آب فاسد
 بالبول آمیخته سائل گردد و در پیدای دفع آید نوع دیگر مخرج تار و خرا و کلبه را با شیر آس کرده مریض انجوراند ازین مرض مذکور اگر چه کینه بود
 با سیلان بول که از مویز آیسار گویند و با آن دیگر که بود دفع آید نوع دیگر مخرج تار و خرا و مصلتی و بداریکن را نیز آس کنند و هر سه مریض انجوراند ازین
 تیر فاند مذکور حال بد و الله اعلم بالصواب فصل شصت و چهارم در تیر بیکه این تیرن حاله گردد و تیر بیکه بدان زن یار گردد و تیر بیکه
 زن بار نگردد یا به سبب احتباس حوض باشد و یا از فسادی سرد بود و یا از فساد خون حوض بود و چون به سبب احتباس حوض باشد باید که از جهت کشانیدن حوض
 گل و برگ پوست و بیخ و باراز درخت جای که گل آن زرد باشد بنشانند و دوازده درم از ان بچوشان و جوش بگیند و باروغن کنجی که نمیی آن باشد
 آمیخته عورت را بنوشانند حاضی گردد نوع دیگر تخم که وی تلخ و حبه و پیل دراز و نون و سنبل و وقت بهر همه را متساوی بنشانند و با شیر قوی کرده
 از ان قتیله سازند و عورت را بگویند که در فرج در آرد ازین نیز حاضی گردد نوع دیگر برگ نم و پوست مار که آنرا نیچ گویند و برگ سبکستان هر سه را
 متساوی شده و کوفته بر آتش نهند و عورت را بگویند تا دو دان در اندام نهانی خود برساند ازین حوض آید نوع دیگر سبب آنکه مریض اینوشان
 با جوش آمیخته عورت را بنوشانند ازین نیز حاضی گردد نوع دیگر عورت را بنوشانند تا پوست آک سپید آید و نکشند به تیر شمی آس کرده بر اندام نهانی

فصل شصت و سوم در فاشتن آب طوبت بدن عورت و مسائل گشتن آن بره مخرج بول و آن را بهندی سوم روگ گویند

طایفه

طمانند ازین نیز جانیض شود و خوردن کحتی و کجند و سرکه سندی و ماسن و شتراب جفات و ترش می و نوشیدن بول ماده گاو و دودغ و جارات حیض نیز باعث
و چون گرفتن با سبب فساد منی بود و یا فساد خون حیض باشد باید که علما جدا و تدبیر بکنند و در باب تشریح اعضا در کیفیت منی مرد و خون حیض که از آله بندی
ساکر سونت سده گویند بجهت دفع فساد منی و خون حیض گفته شده اند بکار سببه فسادش را زائل گردانند تا عورت بارور گردد و نیز چون گرفتن بار
بسبب انتفاص منی مرد بود و باید که بدان مرد را قوی و سهال صان گردانند و لباس جامه خواب آن نیک کنند و خوشبو و روغن کبچرا بر اندیش طمانند
و شیر شور بای گوشت و دیگر غذائی که از آن منی افزون گردد و خوردن و یک سبب شیر را با یک سبب آب و با آن گور سبب سنگ صاره که هر کس ازین سردی با
یار کرده بچوشتان تا آنکه کل آب سوخته گردد و شیر با نازیب و شیر را جامه نخیه بستند آنگاه شش بل شکر و شش بل بنسلو چش و شش بل و غن سستور یا
آن مخلوط سازند و بدارند و بمقداری شکر بر قدر گری روزینه بخورند ازین منی افزایش و قوت باه حاصل گردد و منی چنان شود که از آن زن حامله گردد
نوع دیگر خار خشک تخم تال کوهاره و شتر اول و کونجه و کشکری و کما هر همه استسوی است و اس کتند و با شیر ماده گاو و شکر آمیخته بنوشانند ازین آب
افزاید نوع دیگر بار آله که نخته باشد خشک کرده اس کتند و آنرا بچوش آله بست و یک تسقیه بدین آب از آن با شکر و روغن ماده گاو آمیخته
بدارند و بمقداری ازین روزینه بخورند و بالای آن شیر ماده گاو بنوشانند ازین منی افزایش و قوت باه حاصل گردد و از آن زن حامله شود و دیگر دارنده
از آن آب منی افزایش و بیان آن فصلی که از آله بندی یا جیکر گویند خواهد آمد نیز بکار بندند و چون بار گرفتن از سبب انتفاص منی چنان باشد باید که
سحیح بر بار و نخی کتکی و مقلی و شکر و شکر را با شکر آمیخته بنوشانند ازین خون حیض افزون گردد و وزن حامله شود نوع دیگر چون ماه در منزل کبچرا با شکر کتکی
بیارند و وزن را چون حیض پاک شود و سه روز بنوشانند بعد از آن تا نزدیک مرد شود حامله گردد نوع دیگر شکوفه درخت بر و پوست بچ اسوک که سبب
شمال باشد بستند و با شیر ماده گاو سیاه که گوساله او رنگ مادر باشد اس کتند و عورت را با گویند که میان حوض و با رو آب جاری در آن آله بنامش
رسد و در وی مذکور است ازین حامله گردد نوع دیگر گل دصاوی و بناد و قمری که گوید رنگ باشد هر دو را اس کرده پس آنکه عورت از حیض پاک
شده باشد دو سه روز بخورند آنگاه او را بفرمایند تا نزدیک شود حامله گردد نوع دیگر بچ پیا لشمه اس کتند و بی آنکه عورت از حیض پاک شود
سحیح مذکور را بار و غن سستور آمیخته دو سه روز بنوشانند آنگاه او را بفرمایند تا نزدیک شود حامله گردد نوع دیگر عورت را بفرمایند تا بچ خون روزنه
زمانی بدارد بعد از یک شکر شود حامله گردد نوع دیگر عورت را بفرمایند تا بچ پوستن و بچ و آبلوره استسوی است و اس کرده و باشد آمیخته
در وزن حامله ازین نیز حامله گردد نوع دیگر بچ سکه صارا با یک اس کتند و بار و غن سستور آمیخته عورت را بنوشانند نیز حامله گردد نوع دیگر بچ
تنال بود و پین و شمال و دیگر و بیک نباشند بستند و عورت را بفرمایند که روزیکشند با شیر ماده گاو که سیاه باشد گوساله او نیز سیاه و بیک
نباشد و فرود یک شکر و در حامله گردد و بکرم الله تعالی فرزند زین زایا نوع دیگر و غن کبچرا بول ماده گاو که چنانچه آن باشد نیز از آن فرزند در دم
عورت را روزینه بخورند حامله گردد نوع دیگر عورت را بفرمایند تا اسبیر صندل بچ سکیستان استسوی است و با شیر ماده گاو سیاه اس کرده بنوشند
ازین نیز حامله گردد نوع دیگر غن سستور را بچ خون ترازان بچ اسکنده و با بچ ترازان بچ منی بنوشند و عورت را بفرمایند تا آنرا با شیر بچ بخورند ازین فرزند
و جمیل آید نوع دیگر بچ کبیا سوکینی را اس کرده بنوشند و آن را با شیر یا مین یا شیر بچ بنوشند و از آن شکر و روغن سستور را بچ خون ترازان
مجامعت کردن بفرمایند ازین نیز زن مذکور حامله گردد نوع دیگر بچ چندان و زیره سبب کمالی را با شیر ماده گاو که گوساله اس هم نکش باشد اس کرده عورت را
بنوشانند ازین زن حامله گردد نوع دیگر نیمه و آریدنا سفینه و نیمه جو پونه باره از بسند بستند و با شیر ماده گاو که گوساله او همش بود اس کرده عورت
تا سه روز بنوشانند ازین نیز بکرم الله تعالی فرزند زین زایا نوع دیگر بچ کبیا سوکینی را با باد منغ کبچره یا اسبیر کبیا با شیر ماده گاو اس کرده بنوشند
عورت را بنوشانند ازین نیز فرزند زین زایا فماده چون عورت را حمل نماید باید که بچ اسکنده را با آب گیس کرده در دم بنوشانند فرزند زین زایا و نیز چون
در منزل مکدی یا بچ سستور یا سرون یا کبچ باشد اگر مردین وقت جماع کند و حمل بماند فرزند زین زین متولد شود و بدانکه چون فی اخوانند کبیا رنگی و

باید که تحقیق بپیل دراز و بزرگ است که را با شیر آمیخته تا سه روز بعد از انقطاع حیض نبوشانند بارنگیرد نوع دیگر که مذکور شد در روزی که نامدی بخوانند
 بارنگیرد نوع دیگر که کبرج و سرکه کشنیز را با آب آس کرده بعد از انقطاع حیض نبوشانند بارنگیرد نوع دیگر که گل و اصل را با سرکه بنی آس کنند و با قند آمیخته
 عورت را در روز یکشنبه بخوانند بارنگیرد نوع دیگر که تخم بله را آس کنند و با شنبلیله مخلوط سازند و عورت را بگویند تا درون فرج طلا کند و نزدیک شوهر رود در آن
 بارنگیرد نوع دیگر که گل سنبل ابا آب آس کنند و با قند آمیخته عورت را بخوانند بارنگیرد نوع دیگر که عورت را بفرمایند تا دو چوب نم را بفرج خود برسانند
 این نیز نافع باد درسی بود نوع دیگر که تخم بله آس کرده و با شراب آمیخته عورت را نبوشانند در طهری که عورت سه روز نبوشد در آن طهر بارنگیرد
 نوع دیگر که زنی که زیره و نمک سنگ در روغن تلخ چرب کرده درون فرج خود داشته باشد و نزدیک کند آنرا حمل نماید چون زنی بر گمهای حیدر و زکیت سنبه
 با آب سبانه آس کرده نبوشد بشمار یک الی نوسه باشد آنقدر رساله های خالص نگردد و بارنگیرد نوع دیگر که زنی که بیخ و حاتموره سیاه و رنگینه که گرفته
 باشد و با سیاهان چیده در کربند و دام که بیخ نکور در کمر باشد بارنگیرد نوع دیگر که آبله و پهلید و سرکه را منسوی است و آس کرده عورت را بخوانند تا بارنگیرد
 نوع دیگر که زنی که بیخ چتر و بیخ چیت را با سرکه بنی آس کند و نبوشد در طهری که نوسه باشد بارنگیرد نوع دیگر که زنی که تخم ناگینه پیل را آس کرده
 نبوشد بارنگیرد نوع دیگر که زنی که بیخ را با شراب آمیخته نبوشد در طهری که نوسه باشد بارنگیرد و الله اعلم بالصواب فصل شصت و پنجم در
 امراض فرج زن مثل بر دو سوم ستم اول در علامت مرض مذکور بدانکه از فاسگشتن خلط داخل فرج زن بسبب جماع کردن بیک
 قضیبش سطر بود و دراز باشد و از لاغ گشتن آن و از خشکی آن امش مرض مذکور پیدا آید و نیز از فاسگشتن خون حیض از در آن می فاسد زن
 مرد در فرجش نیز مرض مذکور حادث گردد و این مرض بر بست نوع ستم یکی آنست که خون حیض با کف بود و این را و اورت چون گویند و دوم
 که حیض بسته گردد و وزن را حیض نیاید و این را سید حصا چون گویند و ستم آنست که داخل فرج مدام در کند و آنرا بر تاج چون گویند و چهارم آنست
 که وقت جماع فرج بسیار درد کند و آنرا هم بر تاج چون گویند و پنجم آنست که فرج سخت گردد و در بسیار کند و این را با تاج چون گویند و حدوث این
 سه نوع از غلبه باد باشد و در دها یک آثا فساد باد اندرین النوع بود و ستم آنست که خون گرم بود و در وقت سیلان درون فرج
 سوزش بود و این را الویت اجزا نامند و ستم آنست که چون منی مرد در فرج افتد و با خون حیض آمیخته گردد و فرج عورت مذکور منی را با خون هم برون آید
 و این را منی چون گویند و ستم آنست که فرج داخل محل گذاشته فرو بسته شود و این را پر سنی چون گویند و ستم آنست که عورت را بر بار حمل ماند
 اسقاط شود و این را تیرا کھی چون گویند و ستم آنست که فرج بچته گردد و سوزش کند این عورت را تپ آید و این را تپل چون گویند و حدوث
 این سه نوع از غلبه تلخ بود و در دها یک آثا فساد تلخ اندرین النوع باشند و یازدهم آنست که مرد هر چند که با عورت محامعت کند عورت
 از جماع سینه شود و این را تپا نامند چون گویند و دوازدهم آنست که از بلغم فاسد که با خون فاسد آمیخته بود در آن گره دارد و درون فرج شود این را
 کرتی چون گویند و ستم آنست که بدن سبب عورت را بهنگام انزال مرد و انزال نشود بعد از انزال مرد عورت مذکور را شتماء جماع
 باقی بود و این را اجزا گویند و چهاردهم آنست که عورت بسبب پختن خارش که بواسطه فساد بلغم در درون فرجش حادث شده باشد بسیار
 جماع کنانین خواهد و این را اجزا نامند و عورتی که یکی ازین دو نوع اخیر متبلبا بود آنرا حمل نماید و یا نزد ستم آنست که داخل فرج دگر دگر رود او
 خارش کند و این را تیکمیل چون گویند و حدوث این سه نوع از فساد بلغم بود و در دها یک آثا فساد بلغم اندرین النوع باشند و شانزدهم
 آنست که داخل فرجش تن گردد و در خون حیض بسته شود و بیستان مرتفع نشوند و این را کن بسیار نکیا چون نامند و ستم آنست که بسبب جماع کردن
 مردی که قضیبش دراز و سطر بود مرصغیره بکرا باطن فرجش برون آید و فرو بسته شود و این را اندلی چون گویند و ستم آنست که فرج زن
 سخت کشاده گردد و این را بر تاج چون نامند و نوزدهم آنست که درین فرج سخت تنگ بود چنانکه جماع با آن دشوار بود و این را بر تاج چون گویند
 بیستم مرض است که در آن آثا فساد باد است و سوزش که آثا فساد تلخ است و خارش که آثا فساد بلغم است حادث گردند و این را بر تاج ستم آنست که

فصل شصت پنجم در امراض فرج زن
 ستم اول در علامت مرض مذکور

و غلبه باد و تلخ چای و رفع آردند و در مینی افراید نوع دیگر شیر باد روهای حیوانی کن بوشانند و مریض انوشانند ازین مرض فرج زن که از غلبه باد
 دفع شود و عورت زانیه که در نوع دیگر شیر انجار خشک برنج و بجز یار کرده بوشانند و با آن شکل آمیخته مریض را بوشانند ازین در دفع دفع شود
 نوع دیگر شیر باد و لود و دار و موکمه و اسپر یار کرده بوشانند و آنرا باروغن بید انجیر و سهند آمیخته مریض انوشانند ازین نیز در دفع دفع شود و نوع
 مخلوط را با تلخ خوک تر کرده خشک کنند و باز تر کرده خشک کنند و از آن فیتله سازند و عورت را بگویند تا درون فرج بدارد و بارها این عمل بکنند ازین مریض
 فرج زن که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر از آرد ماش که آنرا با شیر آرد کرده و با مقداری نمک سنگ مخلوط ساخته باشند فیتله سازند و عورت را
 بگویند تا در فرج فیتله مذکور را ساعتی داشته بیرون کند بعد فرج را با آب سرد بشوید و این عمل چند بار بکنند ازین مریض فرج که از غلبه بلغم باشد دفع شود
 نوع دیگر از غلبه بلغم سولف و کوکمه و نمک سنگ آرد و اس که هر سه را یکی کرده مالیده باشند فیتله سازند و عورت را بگویند فیتله مذکور بارها در فرج
 ازین مریض فرج که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر که بجز را به شیر و گدازش کثرت ترکند و از آن روغن بکشند و روغن مذکور را با جوش برنج
 درخت گل مخلوط سازند و عورت را بفرمایند تا پنبه را بدان تر کرده در فرج خود دهند از کردن این عمل چند بار مریض سرتاجون دفع شود نوع دیگر
 یک سرتاجون روغن کنی را به شیر ماده گادوب بول بز که هر یک روغن مذکور باشد و بچین تر از آن برگ معادی و برگ آله سره و می بود و در
 و برگ جمون و نرگ و گلچکان و سوسن لوده و کاه چهل تنید و و پشگری و پوست انار و بارگر خام که هر یک سه درم باشند نیزند و عورت را بفرمایند
 تا خروج را بدین روغن تر کرده بارها در فرج خود دهند ازین مریض سرتاجون دفع شود کسی را در ذکر و بالشت باشد بدین حقنه کنند یا براند استراحت
 صحت یا بد نوع دیگر که بجز را بجز را کوکمه غلظه سازند و عورت را بفرمایند تا درون فرج نمد ازین در دفع برود نوع دیگر شیر تلمسی شراب
 و قند که مده را با هم آمیخته تا سده روز مریض را بوشانند ازین در دفع زائل کرد نوع دیگر جوش کر بل و صود و نم و اک و کوکوم و جمون و تنکین شراب
 که از سده ساخته باشند و سکت هر سه را با هم آمیخته عورت را بگویند تا بدان فرج را بشوید ازین لزوجت و چکیدگی فرج زائل کرد نوع دیگر
 عورت را بفرمایند تا جامه را به تلخ های ترکند و خشک گردانند و چندان که کثرت عمل مذکور بکنند و جامه مذکور را در فرج در کرد ازین مریض دفع شود و جهت
 دفع این مریض دار و هاییکه از آن بختگی صاف کرد و خارش و آس دفع شود نیز بکار بندند و جهت دفع مریض را بفرمایند تا جامه مذکور را بکشند و نیز
 عمل سید که دفع باشد و حقنه و استحقاب و ابناس بکار بندند نوع دیگر روغن کنج را بچین تر و جوش درخت مسال و حنظل و جمون و صوف نیزند و عورت
 را بفرمایند که بعد عمل سید مخلوط را بدین روغن تر کرده در فرج خود دارد ازین مریض با منی چون مریض بر بلتا دفع شود نوع دیگر بسیار خوک مشروس
 روغن سستور را بچین تر از آن داروهای مدعوم کن نیزند و عورت را بفرمایند تا پنبه را بدین تر کرده در فرج خود در آرد و جامه را باشد لوده در فرج خود
 بدارد و بدان می رسد ازین مریض مهابجون دفع شود نوع دیگر یک سرتاجون روغن ماده گادوب و بچین تر از آن که مده و صندل لوده و اسپر و پدانا که در
 فرج و جوب دار و تلخ و کوکمه زیره و گل نیلوفر منی موکمه و کلید سربک گل چای و چمر و دیو دار و خار خشک زریکا و با جبول صلتی و سولف که هر یک
 سه درم باشند و جوش این از به یکباره چند روغن باشند و بشیر که چهار چند از روغن سستور بود نیزند ازین جمله امراض فرج و مریض سرد دفع کرد و اگر ازین روغن
 زن حامله بخورد و او را زمین او را بسیار منفعت بود و اگر ازین روغن کچر را بلیسانند و بخوراند مضر است هیچ اسپر بید و نرسد و نخست ستارگان ازل کرد
 و اگر در حقیم یا عورت عقیم ازین روغن را بخورد و قمش زائل کرد و عورتیکه غالباً دختران می زاید بخورد از این روغن فرزند زیند زایا و این روغن را
 که مده تا در کثرت گویند نوع دیگر یک سرتاجون روغن ماده گادوب که گو سال او هم رنگ آن باشد و گو سالها لیش نموده باشد بچین تر از آن مجبیه صلتی
 و کوکمه و تر چله و شکر و ج و اجمود و زرد چوب و داربلد و نگزد و گلی و کاکولی و کچیر کاکولی و زریکا و ج اسکنده و جویک و کھیگ سید و مده
 و سر و کسالی و کھیمنه و با جبول و صندل و انگور و پدانا که دیو دار که هر یک سه درم باشد و بشیر که چهار چند از روغن سستور بود و آوندی
 در سبکاسیکه ماه در سنبل گچ بود بنزد و در آوند نگاه دارند و بخوراند ازین جمله امراض فرج و مریض سرد دفع کردند و مریض را قوت باه نیز آید

و از لطفه اش فرزند زینه و چالاک عقیل و صورت خوب پیدا آید و این عقم عقیمه زائل گردد و عورت نیکه غالباً دختران میزاید چون این را بخورد پس این آید
 و عورت نیکه یک فرزند زاده مانده باشد و بعد از آن در اجمل نماند چون او را بخورد فرزند بسیار زیاد و عورت نیکه فرزندان در حالت کودکی می نیند چون
 این را بخورد فرزندانش عمر دراز گردند و کودکان این را بخورند از دهان و دیو و پری ایمن بودند و ازین روغن فوائد و غیره کفایت می حاصل آید و این روغن
 سوسو کجیل که مت گویند نوع دیگر عورت را بقربانید تا گل لعل و سره و برنگک کا کچیل و منقرخ نقرک و زر و چوب را آس کرده و با شند آمیخته در
 فرج خود سخت کند ازین مرض چون نکتک دفع گردد نوع دیگر و غنیکه از آنها ما یو رکعت گویند عورت را بنوشانند و بدان عمل حقنه بکار بند
 ازین مرض چون نکتک دفع گردد نوع دیگر عورت را بقربانید تا گوشت عوک را آس کرده در فرج خود سخت کند ازین نیز دفع گردد نوع دیگر و غیره کجیل
 به عین تر از آن گوشت موش به بتیاب بنیزد و عورت را بقربانید تا آنرا در فرج خود طلا کند و پینه را بدان تر کرده در فرج خود اندازد ازین نیز مرض
 مذکور دفع گردد نوع دیگر عورت را بقربانید که گوشت که درون خرمه می باشد و خرمای هندی که خخته بود بستاند و آس کرده در فرج خود سخت
 ازین نیز فائده مذکور حاصل آید نوع دیگر عورت را بقربانید تا بدان را با آب آس کرده در فرج خود سخت کند ازین نیز فائده مذکور حاصل آید
 نوع دیگر عورت را بقربانید تا جوش آمد و پلید و بلید را با شند آمیخته بر که چون نکتک طلا کند در دفع مرض مذکور نافع آید نوع دیگر عورت را
 بقربانید تا پینه را بشیرانی که آنرا کجیا ار شست گویند تر کند و در فرج خود در آرد و در دفع مرض چون نکتک نافع آید و نیز چون مرض مذکور از غلظت پاد باشد
 روغن بنوشانند و چون از غلظت نیکه باشد اسال کنند و چون از غلظت بلغم باشد قی بکنانند و چون از غلظت هر سه خلط بود هر سه عملهای مذکوره کار
 مفید بود فائده عورت که در فرج خود در ده دیو دارد و چهره پله و کوه و اگر سیاه و سلاری و اسیر رساند فرجش تنگ شود و شوهر را از جانش
 خوشی حاصل آید و عورت نیکه فرج خود را بچوب پوست درختان شیر دار یا بچوب تر بچیلد و یا با آب گرم بدام بشوید فرجش نیز تنگ بود و بوی بد ازین
 زائل گردد و عورت نیکه که گل جای را آس کرده با روغن کجیا آمیخته در فرج خود سخت کند فرجش تنگ گردد و عورت نیکه گل بد و برگ کهار و پوست
 درخت ارجن را آس کرده در فرج خود سخت کند فرجش نیز تنگ گردد و عورتی که مشک کافور و زعفران و نکه و سلار و صندل اگر و کوه
 با شند آمیخته بر آتش نهد و در آن به فرج خود رساند فرجش نیز تنگ گردد و عورت نیکه زنجبیل و شوره پلیدیک حصه و جاکهار یک حصه بستاند
 و آس کرده در فرج خود سخت کند و مویهای فرجش ریخته گردند و عورت نیکه مویهای فرج را کندی و روغن بالکنک را بر آن طلا کند و چند بار این عمل
 بکار بند موی بر فرج نر وید و عورت نیکه حقین پوست ترنج را با شند بخورد فرجش را بوی نیک گردد و عورت مذکور زائیده گردد و عورت نیکه با روغن پله
 و گل را آس کرده و با شند آمیخته درون فرج طلا کند فرجش تنگ گردد و عورت نیکه حقین پوست نقرک و کافور را با شند آمیخته درون فرج طلا کند فرجش
 تنگ گردد و عورت نیکه کسبیس مابین و مادون کربانی و چشک می را آس کرده درون فرج سخت کند فرجش تنگ شود و عورت نیکه گرم کجانی را آس کرده
 باطن فرج سخت کند فرجش تنگ شود و عورت نیکه بچوب پس فرج را بشوید فرجش تنگ گردد و عورت نیکه چربی عوک و موش را مذاب ساخته باطن فرج
 طلا کند فرجش تنگ گردد و عورت نیکه برگ و شاخ گل نیلوفر قشعی را آس کرده باطن فرج سخت کند فرجش تنگ گردد و عورت نیکه بچ و نیلوفر قشعی که کبوتر نکتک
 و کوه و پیل کز و سلار و لوده را سلک در زر و چوب را آس کرده باطن فرج سخت کند فرجش تنگ گردد و عورت نیکه جامه زبوران زر و در طلین
 و سیر بوی را آس کرده باطن فرج سخت کند و بد فرج آنرا بشوید فرجش تنگ گردد و در اندام صواب فصل شصت و ششم در دفع بعضی
 عوارض نیکه زلت حامله اجاوت شود و بداندنی را اگر عمل بارها استفاده شود بی نفع آن عورت مذکوره را در اول ماه حملی او تخم ساکن
 و دیو دارد که کالی را استسوی گرفته و سخن کرده در شیر ماده گا و گوساله او نموده باشد انداخته روزی بنوشانند و دوم ماه انبار او
 و نالی و استاول را استسوی گرفته و با شیر سخن کرده و در شیر مذکور انداخته روزی بنوشانند و سوم ماه بنده درخت کعبه کالونی و در نیکه کلبه
 جمله را استسوی گرفته سخن کرده در شیر مذکور انداخته روزی بنوشانند و چهارم ماه جوانه کلبه را سبب مجاری و مصلی را با شیر مذکور انداخته روزی

در دفع بعضی عوارض نیکه حامله حادث گردد

بنوشانند و پنجم ماه کثای خرد و کثای بزرگ و کهاره و شکوفه برگ درختان شیر دار و پوست درختان مذکور را با شیر آس کنند و در شیر مذکور روغن بادام
 انداخته بنوشانند و ششم ماه سحون و بریار و سبجه و مملتی و خاخصک جمله امتساوی گرفته و در شیر انداخته روزی بنوشانند و هفتم ماه سنگهاره و پنجم نیل و انگور
 کسبجی با شیر آس کنند و در شیر مذکور انداخته و شکر نیز آید کرده روزی بنوشانند و هشتم ماه از کبچیه و کثای خرد و بلبل و نشیکر و بلبل و با شیر مذکور بنوشانند
 روزی بنوشانند و نهم ماه مملتی و جواسه و کلید کبیر کاکوی با شیر مذکور بنوشانند و دهم ماه کبیر کاکوی و سنجدی را با شیر مذکور روزی بنوشانند
 بنوشانند و یازدهم ماه مملتی و دیو دار و سنجدی را آس کنند و در شیر داده گاوانداخته بکشانند و بنوشانند و دوازدهم ماه در جوش کاکوی و بدایر کبیر کاکوی
 ششمه شکر انداخته روزی بنوشانند چون این تدبیر بکار برند اسقاط حمل نشود و فرزند قوی و نیک آید و ثوروزنی حامله اگر تپ آید روغن کنجد که آنرا
 بسجق تر از آن جایز بود و بریار و پنجم کنگنی و پنجم و سرون و سحون و نم پنجه باشند بنوشانند و در بنی اس بکشانند و برانداختن طلا کنند پیش آنکه
 و اگر کنگنی قی حادث شود روغن سستور بسجق تر از آن شیر و ترنج و زراشالی و ناک سنگ بنهند و بنوشانند قی و کنگنی آید اگر تپ قی و در سینه
 حادث گردد و حملش مضطرب شود باید که روغن کنجد را بسجق تر از آن بریار و کنگنی و سرون کثای و کنگنی بنهند و برانداختن طلا کنند و در گوش کبیر
 از عوارض مذکور خلاص یابد و اگر مرض سنگینی حادث شود بجهت دفع آن کشتن تراژ با جوش پوست نخل و چون آمیخته بنوشانند از مرض مذکور
 خلاص یابد و اگر آب بسیار در شکم و پرده رود که در جوش سرون و پوست ار بود و کبیر و پنجم و کبیر و کلوی و مویک و اسیر جواسه برار
 و تپس بنوشانند از عوارض مذکور خلاص یابد و اگر مرض حادث شود جوش سمول بادام و باسیکه فریل فساد و خلطیکه نشامی مرض باشد آمیخته بنوشانند از
 مرض مذکور حجت یابد و نیز حامله گوشت سوسمار بخوراند و مرض از غلبه بر خطی که باشد دفع شود و چون حامله او زرد گیرد و وضع حمل زود می شود باید که زود
 ماریاه و پیاد و پیچیل را بفرس برسانند ازین وضع حمل زودی شود و دیگر گیاه لون برهمن بر دست و پای حامله بنهند ازین نیز وضع حمل زودی شود
 نوع دیگر درخت لزان را که جانب شمال افتد باشد لیستند و پوست آنرا با عسل که برنج آس کرده حامله را بنوشانند ازین نیز وضع حمل زودی شود
 اگر چه بچ در شکم کج شده مانده باشد و یامده بود نوع دیگر پوست بچ با نسه یا بچ که عاری یا بچ کنونی را با سر که هندی آس کرده در زیر ناف تا آهنگ
 شکم حامله سخت کنند ازین نیز وضع حمل زودی شود و اکنون چند تدبیر برای آنکه وضع حمل زودی شود از طب برد گفته می آید با روغن کبیر
 و با نسه و پنجه هر سه یا هر چه ازین دست دهد لیستند و با آب آس کرده زیر ناف حامله سخت کنند ازین وضع حمل زودی شود نوع دیگر لپشک
 خاک ابا آب سائیده و چشمه حامله بکشند ازین نیز وضع حمل زودی شود نوع دیگر ترنج و مملتی را آس کرده و با شند و روغن آن آمیخته حامله را

بنوشانند ازین نیز وضع حمل زودی شود نوع دیگر این شکل مثلث بنشته حامله را بناید وضع حمل زودی شود و آن اینست

۱۶	۲	۱۲
۹	۱۰	۴
۸	۱۸	۴

و بداند که چون حامله او وضع حمل شود باید که تراحق سیاه دانه و بلبل دراز و نمک سنگاب شراب بنوشانند و اگر بچ مذکور را
 بی شراب بخوراند ازین نیز فایده دهد و نیز زهره را جوش دارد و باسیکه فریل باد باشد بنوشانند و روغنیکه از بلبل گونید برانداختن
 طلا کنند و چون بدانند که خون در شکم احتباس یافته است و آنرا در میشود باید که کبیر کاکوی و بلبل را بجز بلبل و پنجه و سنجدی را با شراب قند که کمند باشد یا بنهند
 و مقداری گرم کرده بار بنوشانند تا آنکه شکم از خون فاسد صاف گردد بعد از آن در جوش داروهای بدایر کبیر و صدادکن برنج بنهند و بار روغن بنور بار کرده تا
 سه روز بخوراند یا شیر برنج که نرم باشد بنوشانند بعد گوشت حیوانات دشتی با جوش کاکوی و کبیر بنهند و شور بای آنرا با برنج پنجه تا مادام که زن مذکور
 زچپ باشد بدم بخوراند و زچپ را هندی سوتکا گویند و زچپ زن نزدیک اکثر حکمای هند تا جهل و پنجه روزست و نزدیک بعضی تا که حیض آید این
 آیام مدت حدوث مرض است که آنرا سوتکار و ک گویند و علامت وی آنست که زن یاده گوید و اندامش بلرزد و در دکن چنانکه از قی کنند
 و اگر آن گردد و با ماسه و وی را تپ و کنگنی و آب بسیار در شکم حادث گردد و چون این مرض حادث شود باید که جوش سمول را بار روغن سوتکا که پنجه
 بنوشانند ازین مرض پرسونکا دفع شود نوع دیگر جوش پنجه بدایر کبیر و کثای و سنجدی و بلبل دراز و سنجدی را که شیر گرم باشد و روغن کنجد

بسیار

و سحوق نمک سنگ یار کرده نبوشانند ازین مرض مذکور دفع شود و بجهت دفع آن علاجه ایست که فرمل باد باشد بکار بندازد نوع دیگر شرباب یا شوره بای گوشت
بزرگ که آهن را گرم کرده در آن سر کرده باشد عورت زچهره نبوشانند ازین نیز مرض مذکور دفع شود نوع دیگر چوبش گلوئی و تنهائی بسیار است و کوب
و تخم لاجورد در آن باشد اینجهت زچهره نبوشانند ازین نیز مرض مذکور دفع شود نوع دیگر چوبش بسیار است کله گنجی و بچکر مول و مسین مقداری سحوق
و نمک سنگ نازخته زچهره نبوشانند ازین نیز مرض مذکور دفع کرد نوع دیگر در آن روغن کوه کوه و کوه کوه و کوه کوه و کوه کوه و کوه کوه و کوه کوه و کوه کوه
بلید کچیل و کشتائی خرد و خار خسک جو اساک و کشتائی بزرگ و تیش گلوئی و کله استیکه جمله استسای سته در آن در روزی مقدار یک پل در آب
که شست چندان باشد از آنخته بچشانند و چون بچیده بانجام بچینه بستانند و بالای آن مقداری سحوق انگزد و نمک سنگ یار کرده در آن
نبوشانند ازین در اندام و شکم و سرفه و دم و مهبوشی و لرزش اندام و باد و گوی و تشنگی و تپاک و ایتسار و مرض تنهائی در دفع کردن اگر چه در
بهرتسه خلط باشند و این را اولیو دار و گوگواته گویند نوع دیگر چوبش بیخ انجیر و دیو دار و درخت کشتائی و بچکر مول و بسیار است کله گنجی مقدار
سحوق نمک سنگ انگزد و یار کرده زن زچهره نبوشانند ازین مرض سوتکا دفع شود نوع دیگر چوب کسار و کله گنجی و نمک سنگ و حله دار و بهای
و سمول هر همه را در آب که شست چندان باشد از آنخته بچشانند چون بچیده بانجام بچینه بستانند بعد سه درم روغن ستور در میان یک پل اندازند
گرم سازند بعد از آن چوبش مذکور را با نوع ماده گاو یار کرده در در یک کوزه در آن اندازند و مقداری زیره و نمک سنگ نیز باندا ازند و نیز آنرا با روغن
نخچه زن زچهره نبوشانند ازین در شکم که بادی باشد و بکس و بل مرض سوتکا دفع شود نوع دیگر چوبش نمک که آهن را گرم کرده در آن سر کرده باشند
زچهره نبوشانند ازین تشنگی زایل کرد نوع دیگر چوبش جو کسار و کله گنجی بیخ شالی زن زچهره نبوشانند ازین مرض سوتکا دفع شود نوع دیگر چوبش
و ادک و دیو دار کچیل و خیره و نمک سنگ پیل و کشتائی خرد و بزرگ و مغز پیل و جمود و کشنیز و هر چه نمک حله را با نوع یا با سرکه هند
یار کرده و سخت گری سازند و زن زچهره نبوشانند ازین مرض سوتکا که از غلبه باد یا تلخی یا بلغم یا هر سه خلط بود دفع کرد نوع دیگر پیل دراز
و پیل حجاب سندی و زیر اسپید و زیره سیاه و زر و چوب و واربل و نمک بریا و نمک سیاه حله یا بستانند و اس کرده از آن سر کرده سته
سازند و معلول انوشانند ازین مرض سوتکا یا انومات و غلبه بلغم و مرض که از آن شکل سول گویند زایل شوند و اگر سنگی و قوت شریستان غری افزاید
و این انجیر کاچک گویند نوع دیگر پیل حجاب سندی و سمول زن زچهره نبوشانند ازین مرض مذکور دفع کرد نوع دیگر پیل دراز و دیو دار
و ناگرم و کوه و اگر پیل حله را با نوع یار کرده و نخچه گری سازند و با مقداری روغن ستور و نخچه زن زچهره نبوشانند ازین مرض سوتکا که از
غلبه باد یا تلخی یا بلغم یا هر سه خلط باشد دفع شود نوع دیگر روغن ستور یا چوبش جو کسار و کله گنجی که هر یکی ازین سه چوبش هم از روغن باشد و بشتیاد
و جنرات که هر یکی بچینه روغن بود و سحوق تر از آن پیل دراز و خیره و پیل حجاب و چوب و واربل و موه و کوه و کوه و بلیا و کشنیز و اجود و چوب
و هر دو کشتائی و مغز پیل و برنگ پیل که در پیوند معلول را نبوشانند و بران نام و فرحش طمانند ازین مرض سوتکا که از غلبه یک خلط یا دو خلط یا
بهر سه خلط باشد و هر نسبت مرض فرج زن دفع کردند این روغن را پیل و کوهت گویند نوع دیگر از صابون قند و پسته شیر ماده گاو یک سخته
روغن ماده گاو از زیره و صومر کشنیز و سولف و کسار و اجاب و شلیت و کچنیزی و جمود و بنده درخت و پیل دراز و پیل دراز و زیره سیاه و
خیره هر یک یک پل باشد و از کیه و کوه و سندی و سیاه دان که هر یک چهار پل باشد بیخ بری سازند و بان سحوق و پتج و الایچی و ناگینه کبیل با
سیانیند و معلول را نبوشانند ازین مرض سوتکا نوع که باشد و هر نسبت مرض فرج زن و دم و سرفه و تپ و بلیک و پتج و روغن بلجوی اندام و حله
بول دفع کرد و سیاهی چشم و رنگ اندام نیکو شود و این را بیخ جویک اولیو گویند نوع دیگر روغن ستور شست پل شیر ماده گاو و در پسته شیر ماده
سندی و هست پل کشنیز سندی سولف بیخ پل و برنگ و زیره سیاه و موه و کوه هر یک یک پل و سندی و فلین و پتج و پتج هر یک چهار درم بگند و
از آن خسته ساخته بار بار معلول را نبوشانند ازین مرض سوتکا و تپ و دم و سرفه و اجود و پیوه و مرض گرم دفع شوند و اگر سنگی زیاد بود و در

توت افزاید این را سستی کهن گویند و الله اعلم بالصواب فصل شصت و نهم در مرض پستان که آنرا سخته روگ گویند مثل برودت است ششم
 اول در علامت مرض مذکور بدانکه خاطر در پستان فاسد شده و خون گوشت را فاسد گردانید و مرض مذکور را یا آرد و آن مرض بدرده
 ظاهر است که در پستان حادث شود و مرض مذکور بر پنج نوع است یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از
 غلبه هر سه خاطر و پنجم آنکه از اصابت و صکشی خارجی و علامت جمله انواع بدرده فصل شصت و نهم در علامت جرمت مذکور بدانکه درین
 مرض عمل بنه ممنوع است و جهت دفع مرض مذکور چون خام باشد علامت جرمت دفع بدرده خام گفته شده اند بکار بندند و چون نیم نخته بود علامت
 بدرده نیم نخته و چون نچنگی یافته باشد علامت جرمت دفع بدرده نچنگی بکنند و علامت جرمت دفع بدرده نچنگی بکنند و درین وقت پستان سخت کرده
 خون بکشاند و چون شیر در پستان باشد روزی دو شیده و در کین و در بعضی را آنی که آن کم را در آن مرکز کرده باشند یا همین پهلوی از آن نیم نخته بنویسند
 نوع دیگر نچنگی را با آب آس کرده بر نچنگی پستان سخت کنند ازین در پستان دفع کرد و نوع دیگر از نوع و چهارم نچنگی را با آب
 آس کرده بر نچنگی پستان سخت کنند نافع آید نوع دیگر نچنگی را با آب آس کرده بر نچنگی پستان سخت کنند نافع آید نوع دیگر نچنگی را با آب
 آس کرده و با مقداری روغن یار کرده بر نچنگی پستان سخت کنند نافع آید نوع دیگر نچنگی را با آب آس کرده بر نچنگی پستان
 سخت کنند نافع آید و الله اعلم بالصواب فصل شصت و نهم در فزون کردن شیر عورت و در صلاح ساختن آن بعد از آنکه فاسد
 گشته باشد بدانکه عورتی که در پستان هالین شیر اندک باشد پنج پنجه جگر و پنج پنجه کبده را با سرکه هندی آس کرده آنرا بنوشاند ازین شیر پستان
 زیاد گردد نوع دیگر بلای کند را با آب آس کرده عورت را بنوشاند ازین شیر پستان زیاد گردد نوع دیگر برگ سنجاق و برگ زقوم و
 برگ خیره و برگ سموره را در سرکه هندی انداخته بچوشاند و بچامه بنشیند و عورت را بنوشاند ازین شیر پستان زیاد گردد و این کار هر
 گویند نوع دیگر در گزم و شکر بستاند و برگ ساگون را با آب آس کرده و با آن مخلوط ساخته خمیر قوی کنند و آنرا در روغن کاه و بطریق پوره بنهند
 و عورت را بخوراند از خوردن این دارو میان هفت روز شیر زیاد گردد نوع دیگر عورت را بفرمانید تا پنج لگن زنده را در دهن دارد و بخاید
 و شیر آن فرو برد ازین میان ده روز شیر در پستان زیاد شود نوع دیگر درخت لزان را با آب آس کنند و با آرد گندم مخلوط ساخته خمیر
 بسازند و از آن نانها پزند با روغن کجسیاه عورت را بخوراند ازین شیر پستان زیاد گردد نوع دیگر درم بچون پهلوی از آنرا با شیر آسخته روزی دو نخته
 بنوشاند ازین میان هفت روز شیر در پستان زیاد گردد نوع دیگر درم زیره را با آب آس کرده عورت را بنوشاند و غذای عورت مذکور
 بر پنج نچنگه و شیر تر سازند ازین میان هفت روز شیر در پستان زیاد گردد نوع دیگر کبیر ولی را با آب آس کرده عورت را بنوشاند ازین شیر پستان
 زیاد شود نوع دیگر آرد برنج کلون شیر برای عورت بخوراند ازین شیر پستان زیاد شود نوع دیگر بچون تر و جوش دار پهلوی روغن کجی را بنهند
 و عورت را بگویند تا مغزای در دهن داشته بیرون اندازد و بارها این عمل بکنند ازین شیر پستان زیاد گردد و نیز برنج سال و برنج سخی
 برنج وی خرد وی بزرگ و شکر برنج کالسن و بیج فی نیزه و بیج تل و بیج اکھا لکا و قند افزاید شیر عورت را بخوراند و بدانکه از خوردن غذای
 در پیغم و جز آن خلطی از اخلاط یا از هر سه خاطر غلبه کرده شیر را فاسدی گرداند و شیر فاسد بچرا مضر است نباید بنوشاند و چون شیر از غلبه باد فاسد
 باشد علامتش آنست که مزه آن زحمت بگرد و چون در آب اندازند با آب مخلوط نشود و بچو روغن بالایی آب بماند و چون از غلبه تلخ باشد علامتش
 آنست که مزه آن تلخ و شور و نیز باشد و چون در آب اندازند عطشهای زرد و دام بر آب نمودار شوند و چون از غلبه بلغم باشد غلیظ و لاج و چون
 آب اندازند فرستند و چون از غلبه هر سه خاطر فاسد شود علامت هر یکی از سه سابق در آن باشند و شیر که صلاح باشد علامتش آنست که سپید
 شیرین بود و چون در آب اندازند با آب آمیخته گردد و چون شیر از غلبه باد فاسد شده باشد باید که جوش و سمول ناسه روز عورت را بنوشاند که
 میسازد و اگر از غلبه تلخ فاسد شده باشد باید که جوش گوی و دستر اول و برگ پهلوی و نم و صندل باشد از آمیخته عورت را بنوشاند تا صلاح گردد

فصل شصت و نهم در مرض پستان شصت و نهم در فزون کردن شیر عورت و علاج آن

و در بعضی را آنی که آن کم را در آن مرکز کرده باشند یا همین پهلوی از آن نیم نخته بنویسند

و اگر از بیغم فاسد شده باشد صلتی در ناک سنگ را س کرده و بار و غن آمیخته عورت را بنوشاند شیر صالح کرده و اگر غلبه بر سهه خاطر فاسد شده باشد باید که
 پانصد و هفتاد و شش درم و روغن ستور نیز پانصد و هفتاد و شش درم و دو هزار و سیصد و چهار درم شکر و شیر ماده گاو نیز دو هزار و سیصد و چهار درم و جوز بونیه
 نیز بچله هر دو زیره کشتیز و سولف و الایچی و تیج و تیج پیل از دایپالکا و اگا و ویدار یکند و کافور و خرما هر یک شش درم و خرزنده نودی و شش درم
 و این کشته بست و چهار درم و چار و لی پهل و هشت درم و سنوت نود و شش درم جمله این زیادیم و هفتاد و شش درم و مقدار این روزی پنج روز این شیر
 صالح کرده و هر ششاد مرض باد و هر هیل مرض تلخ و هر بست مرض بلغم و هر ششاد تب دفع شوند و غفل و غنظ و قوت افزای و لون نام و آنرا غنظ نیکند
 و پستان سخت کردند و این را بر بست سو که کاسه کس که سفتی گویند و این علاجه های افزون شیر و علامات فساد آن و علاجه های صاف ساختن بی آنکه فاسدند
 از طب بر بند منتقل مانا بود و طب سرت آورده است که چون شیر عورتی فاسد شده باشد فسادش از غلبه بر خاطری که باشد بجهت صالح کردن این
 آن عورت مذکوره در روغن ماده گاو در اول روز بنوشاند بعد از آن جوش تیج و برگ کندوری که با آن سحوق پیل در از شش آمیخته باشند و آخر روز
 بنوشاند هر تی بکسانند و تا شکر روز یا چهار روز یا شش روز این عمل روزی یکبار بناند و عورت مذکوره را جوش سنگ بنوشاند از این شیر صالح کرده
 نوع دیگر روغن ستور را بچین تر و جوش نیز بچله نیمه عورت را بنوشاند نافع آید و اگر روغن ستور و جوش مذکور آمیخته عورت مذکور را بنوشاند نیز
 نافع آید نوع دیگر جوش بجانگی و تیج و تیج دیو دار و پارسی و هر هر می کشکی و داروهای مستاد کن عورت را بنوشاند از این شیر صالح کرده نوع دیگر
 با جوش روهای از ک معادکن شده آمیخته عورت را بنوشاند از این شیر صالح و صاف کرده و اند اعلم بالصواب فصل شصت و نهم در زحمت های کودکان
 و آنرا امندی بالک و گویند مثل بر دو قسم است قسم اول در علامات امراض مذکوره بدانکه کودک شیر خوار چون شیر صاف و صالح خورد در این دنیا
 نگردد و چون شیر فاسد بنوشد یعنی گردد و اگر شیر را می که به سبب غلبه باد فاسد گشته باشد بنوشد با امراض با دی مبتلا گردد و لاغر شود و آواز
 صفت ضعیف بود و بول و خاکط و ضراط محبتس کردند و اگر شیر می که به سبب غلبه تلخ فاسد گشته بود بنوشد با امراضی که از غلبه تلخ پیدا آیند
 مبتلا گردند و خاکطش نرم شود و اندامش نرم گردد و از آن خوی بسیار روان شود و بادیرقان و تشنگی و تاپاک پیدا آیند و اگر شیر می که به سبب غلبه
 بلغم فاسد شده باشد بنوشد با امراض بلغمی مبتلا گردد و خواب بسیار کند و از مجلس بسیار لعاب سیلان یابد و اندامش سخت سرد و یکه های شش طبع
 گردند و بگاسند و قی کرات مرآت شود و از جمله امراض که مخصوص به بچگان اند یکی را امندی کله ناک نامند و آن است که از نوشیدن شیر فاسد نیمه بچها باسد
 و خارش کند و از آن آب ترشح گردد و بچه سوی آفتاب دیدن چشم کشادن تواند و به سبب حدوث این مرض کودک صین و بینی چشم را بست مالند
 و یکی را از امراض مخصوص بهندی بار که کجک گویند نوشیدن شیر دایه حامله بچه لاغر گردد و شکمش بزرگ شود و کسکیش کم افتد و سرفه قوی در ص
 تن را حادث گردد و این مرض را کله ناک نیز نامند و یکی را از امراض مذکور نال کنتک نامند و آن است که در کام بچه دانه از آن گوشت قاس
 که سرش بار یک باشد حدوث یافته فروخته شود و از آن تارک سوزان بچه غایر گردد و دو کام بچه شود و گوی و دهن در دکن و بچه بدشواری شیر
 کشیدن تواند و یکی را از آن الحاک و یکی را بچوس گویند و علامات و علاج این هر دو مرض در فصل امراض خرد که از کله ناک نامند گشته اند
 و دیگر امراض چنانچه تب و جز آن بچه و غیره بگاسند و علامات این امراض نیز در بچه و غیر آن یکسان بودند و چون بچه را آسیب دیو شود علامتش
 آنست که بچه گاهی بگریه و گاهی بخندد و گاهی تیرسد و گاهی بناخن و دندان خود را با دایه را بکزد و گاهی بالانگردد و گاهی دندان ابریم بسیار بکشد
 بسیار بر هم زند و لاغر شود و در شب بیدار بود و کف از دهن سائل گردد و خاکطش نرم باشد و آواز حلقش بد شود و از آن امش بوی بچها بود
 مایه و خون آید و شیر الطریقی که ساقی نوشید بنوشد و آسیب کودکان را بهندی بالک گویند و چون بچه را دانه نامی رویند بچه مذکور نام مرض
 چنانچه سرفه قوی و در در سائر اعضا مبتلا گردد و محل در در بارها میگردد چون دیگران را ساس کند بچه را در در و بیدار و زیاده در در و نقصانی آن را که بچه
 معلوم شود و از آنکه بچه قدرت بر نطق ندارد چون اندک بگرید یا نند که در دانه کست و چون بسیار بگرید بداند که در در بسیار است وی باید که چشم گویند

فصل شصت و نهم در زحمت های کودکان
 قسم اول در علامات امراض مذکوره

بسیار از این نوع زخمها در کوهها پیدا میشود

و در بر روی کوهها زخمها را که در مرض حادث شده باشد بجای آن بویست ششم و هفتم در علاج زخمهای کبک بدانند چون کبک را مرض حادث میشود
شاید که خلطی که مورث مرض باشد شناخته و غلبه آن دیده و قوت و ضعف کبک در یافته بر حسب مناسب فصل ولایت علاج کبک نسبتاً از اول کبک
و بویست و آن در امراض برابرند و چنانچه از فساد خلط در غیر کبک مرض حادث شود در کبک نیز حادث گردد پس اگر کبک را مرض حادث گردد که آن در غیر
نیز در وقت می باید علاجی که دفع آن باشد بر حسب مناسب حال بکار بندند و علاجهای امراض در فصل سابق گذشته اند از آنجا که عملی که
از این جهت کردن نتواند چنانچه عمل مرغ و عمل شوره و عمل شنگاف نکند و نیز حکمت دفع مرض کبک اگر حاجت بخوراندین دارو برای کبک افتد باید که چون
بچه در دو ماه پانزده باشد دارو بمقدار یک دانگ برنگ نخوراتد همچنین در سه ماهی یک دانگ برنگ زیاد کند همچنین تا آنکه یکساله شود چون
در دو ماه سال در آید باید که بمقدار خسته کنای چو رات چون در سوم سال در آید باید که بمقدار که کبک را بخورد و در چهارم سال در آید بیشتر
بر حسب حال مقداری زیاد باید کرد و بچه که شیر نخورد بود در وقت دفع مرض آن دارو هم برای کبک مذکور باید داد و یا مادرش بخورد
و چون بچه دار و نخورد باید که در در پستان مادر یا در آیه سخت کند تا بوقت مکیدن و حلقش در آید و چون کبک را مرضی حادث شود که در آن فایده نافع
و یا یا مادرش را فایده بکنانند و شیر را از بچه باز دارند و چون شیر خوردت نباشد باید که بچه را شیر بز بنوشانند و چون شیر بز نباشد شیر گاو بنوشانند چون
تا فایده بچه آید باید غلظت بکنانند اگر کم کنند یا آنکه عمل ام شود بعد از آن شکرهای شیر بر آن زن پس از انجامه برگ بچیند و بدان عمل سید بکار بندند از این
ناف زائل گردد و چون ناف از آن بچه گردد باید که روغن کبک که از نمایست از آن زرد چوب لوده و برنگ مملی بچیند باشد بر آن طلا کند و یا آنکه در دهان کبک
آس کرده بر ناف بچیند یا بشیر بکنند فرامگردد نوع دیگر سبب است و چنانچه در
بر ناف بچیند که بچینه باشد بر آس کرده فرامگردد و چون در بچه بچینه شود باید که علاوه بر آن
دفع نمائند کبک را بنوشانند و یا شکر سبب که بچه را بنوشانند و نیز در وی مذکور است که در بچه بچینه است که از این جهت در بچه
زائل گردد و چون در آن بچه بچینه باشد باید که بر گامای نرم از آن جای و گل آنرا آس کرده و باشد آمیخته بلیسیان از این فی و در وقت اکل گردد
نوع دیگر کبک بر یک مملی را آس کرده و باشد آمیخته بچینه بلیسیان از این که هم که در شکم بچینه آید باشد زائل گردد نوع دیگر از رشای
و رسوت و بنفشه و بچینه مملی آس کنند و باشد آمیخته بچینه بلیسیان از این بچینه و در وقت اکل در آنرا بنفشه و بنفشه و بچینه در آن
و از رشای و کبک اسنیگ و پیلل کرده آس کرده باشد آمیخته بلیسیان از این فی و در وقت اکل در آنرا بنفشه و بنفشه و بچینه در آن
چتره و سنبل و آس کنند و یا شکر سرد کمانی و باشد در روغن ستور آمیخته بچینه بلیسیان از این فی که بچه را بعد بنوشیدن شیر شود دفع گردد
نوع دیگر کبک را آس کرده و باشد و شکر آمیخته بچینه بلیسیان از این تپ کبک را زائل گردد و اگر کبک را با آب آس کرده بر آن کبک سخت کند نیز
تپ زائل شود نوع دیگر چوش موخته و هلید و نم و پیلل و مملی بچینه را بنوشانند از این جمیع النوع تپ زائل گردد نوع دیگر چوش زرد چوب
و در بده مملی و کمانی و اندر چوب کبک را بنوشانند نیز فایده مذکور حاصل آید نوع دیگر سبب موخته و پیلل در آنرا بنفشه کبک را باشد آمیخته
بچینه بلیسیان از این تپ و ایتسار و سرقه و فی و در وقت اکل در آنرا بنفشه و پیلل و مملی بچینه را بنوشانند از این جمیع النوع دیگر کبک را بنوشانند
و یا آنکه آس کنند و باشد آمیخته بچینه بلیسیان از این تپ و ایتسار و فی دفع شوند نوع دیگر زرد چوب و دیو دار و نار و کبیل سرد کمانی
سجوان و سونب جله ایتساوی شده و باشد آمیخته بچینه بلیسیان از این گرسنگی افزاید و سنگ سنی و باد و تپ و ایتسار و پیلل و کبک و در وقت اکل و در وقت
سر فو فی جله دفع گردد نوع دیگر کبک اسنیگ و پیلل در آنرا بنفشه آمیخته بچینه بلیسیان از این سر فو فی جله دفع گردد و
اگر آنها آس کرده و باشد آمیخته بچینه بلیسیان از این فایده حاصل آید نوع دیگر مخرم نمزک و زرافه رشای و نمک سنگ را ایتساوی شده
و آس کرده و باشد آمیخته بچینه بلیسیان از این فی که از غلبه بلغم باشد دفع شود و اگر مخرم نمزک و زرافه رشای را آس کرده باشد آمیخته بچینه را

بلبسیانندی از غلبه تکثیر باشد و اگر مغز تخم نوزک را آس کرده و باشد آنچه بچه را بلبسیانندی که از غلبه باد باشد دفع شود و نوز و دیگر
 جمیع و گل معاوی و لوده و گلکسیر باشد آنچه بچه را بوشانند ازین ایتسار آنچه باز و رولاد و اباش دفع گردد و نوز و دیگر چو شش صبی تیش
 موخته و بالاد اندر چه راهار بوشانند ازین ایتسار دفع شود و نوز و دیگر در چو شش و چو شش جمیع و زیره گل نیلوفر سی برنج انداخته بنیزد و اشام
 آن بچه را بوشانند ازین ایتسار غنی دفع شود و نوز و دیگر رنگ مغز تخم کنار و موخته و رسوت را آس کرده بچه را بلبسیانندی ازین قی و اشک ایتسار
 دفع شود و نوز و دیگر مغز تخم کنار و مغز بلبل موخته و پوست بچ بریار و مکتی را آس کرده و باشد آنچه بچه را بلبسیانندی ازین اسهال غنی دفع شود
 نوز و دیگر شانی و جلتی را با غساله برنج آس کنند و باشد و شکر آنچه بچه را بلبسیانندی ازین اسهال غنی دفع شود و نوز و دیگر فلفلین و تخم الایچی
 و نمک سنگ را آس کرده و باشد و شکر آنچه بچه را بلبسیانندی ازین بول طفل که بسته باشد دفع گردد و نوز و دیگر زرد چوب و داربلد و براده
 و لوده و بلبلد و پوست درخت ارچن و گل سرخ همه را با جوش تر چله آس کرده بچه را بلبسیانندی ازین درد بادی و آس شکر دفع شود و نوز و دیگر
 بلبلد و بچ و کوخته را آس کرده با شیر ماده گاو و شند یا میزند و بچه را بوشانند ازین مرض تال کتک بختگی کام دفع شود و نوز و دیگر در خانه
 و زرد چوب و کوخته و خردل و اندر جورا باد و نوز آس کرده بر اندام بچه سخت کنند ازین بهق و درد کرد و مرض بجر چکا دفع شود و نوز و دیگر چو شش
 چوبل بزرگ با شیر ماده گاو و روغن ستور آنچه بچه را بوشانند ازین کهک دفع شود و نوز و دیگر انکه روجا سا و بلبلد و پیل دراز از بار یک
 آس کنند و بار و روغن ستور آنچه بچه را بلبسیانندی ازین دمه و سرفه دفع شود و نوز و دیگر بچک بول و ایتسار و بلبلد و پیل دراز و جاسا جمارا
 آس کرده و باشد آنچه بچه را بلبسیانندی ازین هر چه نوز سرفه دفع شود و نوز و دیگر سندی و کلا سنی که و زرد چوب نمک سنگ با آب
 آس کنند و بدان عمل بتیاک چنانکه بطریق بالا گذشت است بکار بندند ازین مرض کلونک دفع شود و نوز و دیگر کتک صبی و زرد چوب
 و داربلد و لوده و مصلتی و کسلی و برگ تم جلده او را آوند مسین انداخته سخن کنند و فقیه ساخته بدارند و با آب سائب و در شش باشد ازین مرض کلونک
 دفع شود و نوز و دیگر کتک صبی و زرد چوب و پچ هر سه را متساوی سته با آب باریک آس کنند و گرم کرده در برگ بیدار بچید و عمل سید بان بکار بندند
 ازین مرض کلونک دفع شود و نوز و دیگر زرد چوب و داربلد و مصلتی و کسلی و تر چله لوده و کد پیله سپید و بلبلد و کتک صبی و زرد چوب و بزرگ جلده استند
 و با آب آس کرده و شیر گرم گردانیده و چشم سخت کنند و در دفع مرض کلونک نافع آید و نوز و دیگر سندی و فلفلین و نسل و خرمره و زرنج و تخم کج جلده
 با آب آس کرده و شیر گرم گردانیده و چشم سخت کنند و در دفع مرض کلونک نافع آید و نوز و دیگر شیره برگ با معار و شند با هم بیا میزند و بدان عمل
 استخوان بکار بندند و در دفع کلونک نافع آید و نوز و دیگر کتک صبی و زرد چوب و پیل دراز و کتک صبی و زرد چوب و پیل دراز و کتک صبی و زرد چوب
 و چشم بکشند ازین مرض کلونک نافع شود و نوز و دیگر نسل و نافع خرمره و پیل دراز و رسوت جمله با آب آس کرده فقیه سازند بعد با شند
 سائیده و چشم بکشند ازین جمیع امراض چشم دفع گردد و نوز و دیگر داربلد و مصلتی و بلبلد و زیره و پیل دراز و رسوت همه را متساوی سته آس کنند و باشد
 آنچه بچه را بوشانند ازین مرض کلونک نافع آید و نوز و دیگر خرمره و مصلتی در رسوت هر سه را با آب آس کرده بر بچه سخت کنند ازین بچه که
 نچته باشد فراهم شود و نوز و دیگر در بچه و بچه را سخت کنند و خون بکشند و کجوش در زخاں بشیر دار و برش را بشویند و داردهای کاکولیا کتک
 آس کرده بران سخت کنند ازین مرض بشیرا ک دفع شود و نوز و دیگر صندل و کتک صبی و خرمره را آس کنند و بر بچه سخت کنند و این داردها آس
 کرده و باشد آنچه بچه را بلبسیانندی ازین نیز بشیرا ک دفع شود و نوز و دیگر روغن ستور را بچق ترازان اسکندره و شیر که ده چند از روغن شام
 بنزند و بچه را بلبسیانندی ازین طلا کنند ازین لاغری و ضعف بچه دفع شود و قوت حاصل گردد و این روغن را اسکندره و کتک صبی و کتک صبی
 نوز و دیگر روغن ستور را بچق ترازان مصلتی و لوده و پیل دراز و با بچول و صندل و تالیسیر و گلکسیر بنزند و بچه را بلبسیانندی ازین لاغری
 طلا کنند ازین لاغری و ضعف بچه دفع شود و نوز و دیگر روغن ستور را بچق ترازان کتک صبی و مری و بچارنگی و پیل دراز و لوده و اسکندره

در دفع کلونک نافع است

و کاکولی و گویه کاکولی و راشن و چون رکعیات برنگ و تنگ بچوش سرخ گوش بپزند و بچوبه را بلیسیات و براند امش طلا کن ازین صفت لاغری بچته
 رفع شود و بچوبه قوی و فربه گردد و این روغن راستک که صفت نامند نوع دیگر شیر را بختان و در آن سلطان انداخته بچوشان بجه شیر را بر پای بچته
 طلا کنند ازین بچته که زندانها را در خواب بسایید به سبب آنکه باد در گمالمش بواسطه خوردن غله خشک فاسد گشته باشد و چون بچوبه را آسیب یو و پری
 شود باید که شیر و در برگ نم و پوست فی نیزه را بستند و بچوبه کرده و بار و روغن مستور آمیخته بر خاک نهند و در ویش بچوبه را بر ساند از آسیب یو و پری
 خاص یا باد نوع دیگر و در شفت و برگ نم و پوست فی نیزه و لک بچوبه را بر ساند ازین آسیب یو و پری زائل گردد نوع دیگر کشف بار و موی
 آدمی و شفت زرد و برگ نم را چوب کرده و بار و روغن مستور آمیخته بر خاک نهند و بچوبه را در و آن بر ساند ازین آسیب یو و پری زائل گردد نوع دیگر
 گو تخمه و بیلید و بر پرمی سونا و زرد چوبه آس کرده نگاه دارند و باشند و روغن مستور آمیخته بچوبه را بلیسیات ازین بچته بزرگ و قوی گردد فایده چنان
 طفل را بر آید باید که به شیر نرود و ده گاه و غله که سبب باشد عادت بگیند و بخوراند فربه شود و چون شیر او ده گاه و را بکند باید که جا و لی بهلی می تر از
 آس کرده و باشند شکر آمیخته بر قدر مناسب حال مدام بلیسیات ازین بچته فربه شود فایده چنان که آس کند و بار و روغن مستور و یا با شیر آمیخته طفل را
 بلیسیات ازین بچته خوشی است گوید و گویا پیش نیک شود و زیرکی و عقل نیز بفرزاید فایده طبع زرد و کخته را باشند و روغن مستور سوسانیه بچوبه را
 بلیسیات ازین اندام چیره و شش شود و قوتش را فرزند فایده چون زاده شود باید که کخته را ساید و بار و روغن مستور آمیخته با نکشت سخت کرده در وین بچته
 در زان ازین بچوبه را آسیب یو و پری نشود و زهر اثر نکند فایده پر پای باز و دوم از آن خروس لیسیات و بار و روغن تر کرده بر خاک نهند و در و آن بمورد
 بر ساند بچند صفت روز این عمل بکنند بچوبه را آسیب یو و پری ترسب فایده بچه که با دندان زاده شود نامبارک بود و مادرش در میان
 اندک و ز با بچه و بچته که زندانها پیش در اول ماه یا دوم یا سوم بر آید نامبارک بود و پدرش میان اندک روز با بچه و بچته که دندانش در چهار ماه بر آید
 بر او نامبارک بود و بچته که زندانها پیش در پنجم ماه بر آید بر او نامبارک بود و مادرش میان اندک روز بچوبه که زندانها پیش در ششم ماه بر آید
 در مادر و پدر نامبارک بود و مادر و پدرش فقیر گردد و بچته که زندانها پیش در هفتم ماه بر آید مبارک بود و پدرش رفعا و مال حال بچته که زندانها پیش بعد
 هفتم ماه بر آید نیک است چهارده ماه نیز نامبارک باشد و الله اعلم بالصواب فصل مقتادم در بیان زهر و علاج آن بدانکه حق تعالی در زهر صحبت
 پاک نموده است و حکم تبارک و تعالی سلامتی عالم را بصحبت بادشاه مبروط گردانیده پس بادشاه را باید که بهوشیار باشد از آنکه دشمنان فیهو
 و زمان سخن در تدبیر زهر و آن بونیوم در مان در همه حال یکسان میباشد گاهی باشد که نیکخواهی بدی اندیشد و در حق مقربان خود بدی نکند ایشان
 آنمقدار بدی که چکس توقع نکند و هیچ چیز محتاج نباشد در حق کسی که بدی کرده باشد او را مقرب خود نسازد و مطبخ چاشنی که نیکخواه و عاقل و مسکین تمیز کند
 و همچنانکه مطبخان ماهر در زهر مطبخ چاشنی باشند و بر ایشان اعتماد بود و حاله و بکنند و خانه که مطبخ بود خوب و بزرگ و فراخ که در دیوار آن روزنها باشد
 بکنند و آذینهای مطبخ و آلات مطبخ پاک و صاف و آشتن فرمایند و بر سر چاشنیکی طبعی که در آن بود و کتههای طب را از استاد خواننده باشد و علاجها
 بسیار کرده باشد و بر تا که از آموزه بود و چنان باشد که شخصیک از عمل زهر صادر شد بود آنرا از گفتار و کار صحبت با رندانین فرمایند
 ایشان آنمقدار بدی که محتاج بچیزی نباشد و علماتی که از آن با آید که زهر فلان داده است آنست که بر رسیدن آنرا جواب نیاید و در وقت
 جواب دادن بدوشش گردد و جوابی نامطابق گوید بچوبه و دیگر آنچه سبب که مورت خنده باشد خنده حادث گردد و دشمنان ست را بشکند و سر فرود کرده زمین
 حطام بکشد و بجز و مخالف بود و بهر معنی نگردد تا سخن گاه و مان آن بیرون براد و بچوبه بیرون آمدن خواهد و رویش خشک سیاه گردد و حملهای که در آن زمین
 زهر آید بسیار اند چنانکه مسواک و طحام و شراب و روغن ابدنه که آنرا بر اندام بالان و شانه که آنرا کشند و آب که بدان غسل و وضو بکنند و
 صندل و دیگر خوشبوئی که آنرا بر اندام طلا کنند و بارهای گل که آنرا بپوشند و جامه پوشیدنی و جامه سلطه پوشیدنی و انگشتری که آنرا بپوشند و پانزده
 و کرسی زین است و کتب تویسائی که آنرا در چشم کشند و مان آن طبیب شاید طعامی که برای بادشاه بچته باشد بقاری از آن طهور بخوراند و مقدر آنرا

فصل مقتادم در بیان زهر و علاج آن

و کرسی

ازین بزمین انار از بنا یکسان برینستند اگر زهر آلوده خواهد بود از ان آواز طاق خواهد بر آمد چنانکه چون تک امرا آتش اندازند و او طراق از ان بر خیزد
و نیز شماغ زبانه آتش آن برنگ پرهای گردن طاوس خواهد بود برای امتحان طعام زهر آلوده طریقه های دیگر نیز اندازند بی آست که چون از پیش
مرغان آتش خواره که گرسنه بودند با ان از نسوی آن نگر و چشم از ان بگردانند و دوم آست که پرنده ایست که آنرا چون چوگ گویند چون از ایندی فی الحال میزدوم
آست که چون طعام زهر آلوده پیش نظر پرنده که آنرا کول گویند باشد اگر درین هنگام آواز کند و آواز من متغیر گردد و چهارم آست که بیدین طعام زهر آلوده
نیزه مست گردد و پنجم آست که بیدین طعام زهر آلوده طاوس خوش شود و ششم آست که بیدین آن شاکر که و طوطی آواز بر آن میزدوم آست که بیدین
طعام زهر آلوده با زرد بار در ان مطراب آرد و ششم آست که بیدین آن بکنگر لاج آواز چنان کند گویا که ورا شناسنگ و درن پیش آمده است و ششم آست
که بیدین آن از چشمهای حیل شکما سائل گردند و ششم آست که بیدین آن بزگیزید یا پاد او را که این حیوانات و طویر را و شستن فرمایند و نیز بر سیدین بنا طعام گردند
سینه در دکن و حکایت و گونه چشمهایش بگردد و اگر شخصی را از رسیدن بخار طعام زهر آلوده این عوارض حادث گشته باشند باید که گوته واسیر و چمبر را
آس کرده و با شکر آمیخته و شمش بکشند و در بینی آس بچکانند و صندل و سرخ زرد و چوب را آس کرده بر پیش سخته کنند و در بندل را با آب ساسیله
بر سینه اش طلا کنند و نیز در آوردن دست و طعام زهر آلوده سوزش پیدا شود و ناخنهای پوسیده است و نیز دیده گردد و اگر شخصی بدین عارضه مبتلا
گردد باید که کبیده و میره و بی و سولتا و باجول را آس کرده بر دست و پایها سخته کنند و بچشیدن طعام زهر آلوده در زبان سخته چو سناک گردد چنانکه فر
مطعم بدان دریافتند نشود و سوزش و درد کن و کف از زمین سائل گردد و چون شخصی بدین عارضه مبتلا گردد باید که دار و بانیکه کجیت دفع آثار بخار طعام
زهر آلوده گفته شده اند بکار بندد و علاجی که کجیت دفع آثار زهر که مسواک آلوده کرده داده شود و آن غفریست گفته خواهد شد نیز بکار بندند و بر سینه
زهر در مقامی که آنرا آسانی گویند و اینسار و بهوشی و انفخ شکم و فتور حواس خمس حاصل آید و موهبهای از دام ایستاده میشوند و چون شخصی بدین مبتلا گردد
باید که روی تلخ بچکاند و روی شتاق را آس کرده و با غساکه بر سج یا با دوغ و یا با اجزات آمیخته و نون نشانیده فی بکانتند و بر سیدین هر مقامی که از زهر
گویند سوزش تشنگی و بهوشی و فتور حواس خمس انفخ شکم با او زید آید و رنگ اندام سیاه گردد و چون شخصی بدین مبتلا شود باید که کلم سلی را آس کرده
و بار و غن سورا آمیخته بنوشانیده فی و اسهال بکانتند و دو کچی بچار را آس کرده باشند و اجزات آمیخته بنوشانند و بخار کشتن زهری مان
چنانچه پیشتر ثبت آب خطهای گوناگون کف جانب ران پیدا کند و عکس دیده نشود و اگر دیده شود خوب و گاهی دیده نشود و باید و عکس نظر آیند و بر
مخاطب گشتن زهر بگوشته نخته وقتی و منبری غره اس متغیر گردد و همچو شیشه نماید و بخله گشتن زهر بدیگ طعام بومی در رنگ فره اس متغیر گردد و در بار
زهر در میوه نخته میوه نذ کو بوسیده شود و در آوردن زهر در خام میوه نذ کو نخته گردد و بگردن مسواک که آنرا زهر آلوده باشد گویا کشتنج و ندان زبان
لب با اسند و چون شخصی بدین مبتلا گردد باید که گل و دعاوی و هلیا و تخم چون را آس کرده و با شکر آمیخته بر محل آماس سخته کنند آماس اکل گردد
توع و یا گویا پوست درخت جیون یا پوست درخت سرس یا پوست سنجی الورا آس کنند و با شکر آمیخته بر محل آماس سخته کنند آماس اکل گردد
توع و یا گویا پوست بچ انگور را آس کنند و با شکر آمیخته بر محل آماس سخته کنند آماس اکل گردد و با شکر آمیخته بر محل آماس سخته کنند آماس اکل گردد
نیز زبان و لب با اسند و چون شخصی بدین مبتلا شود علاجها نیکه کجیت دفع آثار زهر که مسواک آلوده باشد گفته شده اند بکار بندند و بطلک درون غن
که آنرا زهر آلوده باشند چرم بطرق و در دکن و نخته شود و الایش از ان بچکاند و خوبی از ان روان شود و گوشت بطرق دروغن که زهر آلوده شود
خلیقه و لزج و باریک گردد و چون طلا کردن چنین روغن مبتلا گردد باید که آب سرد بر سار آنا اسش بریزند بوزده صندل و نار و گوته و منبری اسیر را
آس کرده بر ان آتش سخته کنند و سولتا و گویا سینه سپید و گل نیلوفر و منبری و ججول و سحر آس کرده و با شیر و لیل ماده گویا و آمیخته بنوشانند صحت یابد
غسل کردن با آب که زهر آمیخته باشد و با لیل صندل و پوشیدن جامه خواب کردن بر جامه خواب و پوشیدن اسلحه که آنرا زهر آلوده باشند
آمانی که طلا کردن زهر بوزده سپید آید و چون شخصی بدین مبتلا گردد علاجهای دفع آثار زهر که از بر روغن آلوده باشند بکار بندند و بگردن شانند که

آنرا که کسی بر آلوده باشد در دکن و مویهای سر بریزد و از مسام مویها زهر چشم و گوش بینی خون سبک گردد و در سر نهانی کجایی که گره دار باشند
 حادث گردد و چون شخصی بدین مبتلا گردد باید که گل سیاه را با نخله نای رسو و شیر و بد معار و نسوت و چولانی چندت بدهند بعد بروغن توریا کرده بر سخت کنند
 صحت یابد نوع دیگر جوش تر چله یا جوش موساکنی یا شیر و سرکه بر سر لاکند ازین صحت شود بانداختن و غنغری رسو یا گل یا کجاره یا آلوده بر سر نهادن
 خود بسخت دستار بران که میانه بر آلوده باشند آثار که بگردن شان زهر آلوده بویاید آیند و برای دفع آن علاجهای که بجهت دفع زهر شانه گفته شد
 کار بندند و با کالیبن اتمه زهر آلوده بر روی گونه سیاه گردد و مانند خار با که بر ساق ناله و قمر می بوند بر روی حادث گردند و آثار روغن بر آلوده که آنرا
 بر اندام ملاکند نیز پیدا آیند و چون شخصی بدین مبتلا گردد باید که آنرا روغن ستور و شند یکجا کرده بنوشانند و صندل باروغن سننور آمیخته بر روی سخت کنند
 صحت یابد نوع دیگر دود صبی و مصلتی و بجعلانی و چچ که سپهر سید را آس کرده بنوشانند ازین نیز صحت شود و بسوار شدن بر مرکب که بر پشت آن
 زهر آلوده باشد در سرین و بر نیمه زهر آلوده را بهما حادث گردد و از آن آلاسی چنانچه زهر آلوده آب بچکد و مرکب که شش زهر آلوده باشد بفرار رود
 و پیشش حمل نام شود و کف از دهن سائل گردد و چون کسی بر اینچنین مرکب نوعی سوار شود که عوارض مذکوره مبتلا گردد باید که علاجهای دفع زهر که آنرا
 آلوده باشند بکار بندند و برای مرکب نیز همین علاجهای که مذکور شد بکار بندند و در بینی که آنرا کسی باز سر آمیخته باشد از بینی و گوش و چشم و خون بر آن
 و سر در کف از دهن سائل گردد و ففور در حواس خمس پیدا آید و بد آمدن دود داروهای زهر آلوده در بینی همین آثار پیدا آیند و چون کسی یکی ازین
 دو عارضه مبتلا گردد باید که روغن سننور را با شیر و سحوق ترازان آمیختن اسپید و گل مالتی بریزد و شخصی مذکور را بخوراند و در بینی اش بچکانند صحت یابد
 و مویهای گل زهر آلوده سر در کف و اشکها از چشم سائل گردند و گل بی بوی در یکدیگر تر کرده گردد و چون کسی چنین گلها را بسوید و با آثار آن مبتلا گردد
 باید که علاجهای که بجهت دفع آثار بخار طعام زهر آلوده و بجهت دفع آثار اتمه زهر آلوده گفته شده اند بکار بندند و بانداختن روغن زهر آلوده در
 گوش در کف و آب سار و بچکد و بجاسم سمع فتوری پیدا آید و چون کسی بدین مبتلا گردد باید که شیر و ستور و ل باشد و روغن آمیخته در گوش بچکانند
 صحت یابد نوع دیگر شیر و کاکچیل با جوش آنرا که سرد کرده باشد در گوش بچکانند ازین نیز صحت یابد و کشیدن توتیای زهر آلوده و چشم چشم در کف
 و آب از چشم سائل گردد و در پیش بسیار آرد و در قوت باه فتوری پیدا کرده و گاه باشد که بصارت بکل زائل گردد و چون کسی بدین مبتلا گردد باید که
 آنرا از شیر کشیده باشد و شخص مذکور را بنوشانند و بدین روغن شکل نزن نیز بکار بندند نوع دیگر معیند با سنیک و پیل در ازیا صغ و دخت که آنرا پیل
 یا صغ شالی با کف در یاد و گور چنه را با آب سائیده چشم بکشند صحت یابد و پوشیدن نخلین چوبین و یا چوبین و یا نوزده و با لیستان چوکی زهر آلوده
 یا سالیان مسدود گردند و آنها در آن افتند و بچکانند و پوشیدن زبور زهر آلوده محلیکه زبور بر آن محل برسد با سار و بزتر فز و پنجه گردد و بچکانند و سار
 زبور با لودن زهر زائل میگردد و چون کسی پوشیدن نخلین زهر آلوده و یا باستان و ن بر چوکی زهر آلوده و یا پوشیدن زهر آلوده مبتلا گردد
 باید که علاجهای که بجهت دفع آثار روغن زهر آلوده گفته شده اند بکار بندند و بجهت دفع زهر علاجهای که آنرا مسکدر بهر نامند و این هم
 درین فصل عنقریب خواهد آمد بخورات و بر اندام طلا کنند و بینی بچکانند و در چشم بکشند نافع آید و بجهت دفع زهر نیز علاج ترقی اسهال بکنانند و
 اگر محل رگ کشادن باشد رگ بکشانند نافع آید و بجهت دفع زهر نیز کجایی که آنرا چر با گویند و یا بیج کجایی که آنرا کجکا گویند شخصی که مبتلا
 زهر گشته باشد آنرا بویاند و با آب سرد کرده بنوشانند و بر اندامش طلا کنند نافع آید اگر کسی این بیج را بر دست بندد و طعام زهر آلوده بخورد
 طعام مذکور زهر رساند و بی زهر گردد و بیج کجکا سیاه و چشم ناک بود و بیج اجر با سپید شکل کند با ش چون آنرا بشکند با لکش سیاه شکل دود بود و
 آنرا احی نامند و آنهم در فصل خواهد آمد بنوشانیدن در دفع زهر بسیار نفع دارد و در دفع زهر خورانی که گوشت سوسمار و طاووس و حیرک و آهو
 و نوشانیدن شوربای آن نیز در دفع زهر بسیار فائده دارد لیکن می باید که مصلتی و نسوت را آس کنند و با شراب شکر یا میزند و با آن گوشت
 سوسمار و حیرک پزیده بخوراند نافع آید و در گوش آس شکر و اشقیق سحی انداخته بنزد و بخوراند نافع آید و نوشانیدن جوش پوست نم

و از این جهت زهر بود و کمی دیوانگی حادث گردد و از بعضی گانست در کام و نادرستی در آن روی نماید و از بعضی آثار و امراض بسیار حادث گردد و باید دانست
 که زهر غیر حیوانی را هفت جمله اول خورنده میوه است که در زبان سخت و سیاه شود و جمله دوم اندام بزرگ شود که در لب و گوش و کله در کند و جمله سوم
 در کند و در محل ناس در زیاد پیدا شود و کام خشک گردد و چشمها به آما سند و سبز گردند و مینایی که افتد و جمله چهارم شکم روان گردد و پلکها در میرد آید
 و سرگران شود و جمله پنجم گف از دهن سائل گردد و گوشت اندام متغیر شود و بن گاهها بشکند و هر سه خلط نالسا آید و در محل یکو آبی در بسیار شود و جمله ششم
 عقل بکلی زائل گردد و شکم بسیار روان شود و جمله هفتم که در گردن و پشت شکسته گردد و قوت اینها بکلی زائل گردد و چون جمله اول شود باید که آب
 گوشانیده قی بکماند و علاج دو کعبی بکاره بار و غن سوز و سینه آینه بخوراند و چون جمله دوم شود باید که قی و اسهال هر دو بکماند و علاج دو کعبی
 بکاره بار و غن سوز و سینه آینه بخوراند و چون جمله سوم شود باید که بر مناسب مقام دارد و در بینی بچکاند و در چشم بکشد و علاج دو کعبی بکاره بار
 بار و غن سوز و سینه آینه بخوراند و چون جمله چهارم شود باید که علاج دو کعبی بکاره بار و غن سوز و سینه آینه بخوراند و چون جمله پنجم شود باید که جوش مملتی و شکر یکا
 بنوشاند و چون جمله ششم شود باید که علاجی که برای دفع ابتر است که در فصلش گفته است بکار بندد و چون جمله هفتم شود باید که در وی دفع زهر که
 مناسب آن مقام باشد در بینی بچکاند و بر سر کلکها زده گوشت گو سپند را که با خون آینه یا شکر بران نموده بر بندد و خون گو سپند یا جلودن
 و زهر با نیکه بود در بینی پلاک گرداند تا بجهت دفع آن علایم ای سرد بکار بندد و بر سر جلودن جوش بنال و اجود و پارصی و سوجلی و اک و کلوی و
 یا لید و سنگ بستان و سر شفت و حیره و زرد چوب و دار بند و هر دو کمانی و که صیغه ورنیکا و سن بنی و فلفلین کلک که هر سه مساوی باشند بخته و آستام
 ساخته و با ستم و در غن سوز و سینه آینه بنوشاند و دفع زهر غیر حیوانی که از زدن تی پلاک سازد و دفع آید نوع دیگر غن سوز و آستام
 و بیحیق تر از آن مملتی و نگرد و کعبه و دیو دار و رنیکا و نگیند لاجی و ایلبا لکا و مجدی و با کجول و ب سفید و برنگ صندل و پرتیک پیرن زرد چوب
 و دار بند و هر دو کمانی و کلک سرون و کعبه سنی بپزند و بنوشانند ازین نیز زهر غیر حیوانی که از زدن تی پلاک سازد و دفع گردد و این روغن اراچی که هفت
 نامند و زهر یک که زاده کعبی بس گویند بجهت دفع آن قی و عمل اسهال بکار بندند تا بپیل دراز و سرن و حیره و لوده و لون براسی و بالا و بر بل و سنگه و
 مساوی سنده و آس کرده و با شکر آینه بخوراند و در زهر غیر حیوانی که از زدن تی پلاک سازد و دفع گردد و این علاج را و کعبی بکارند و این علاج در دفع دیگر زهرها نیز
 نافع است و امراضیکه از خوردن دو کعبی بس دیگر زهرها حادث گردند چنانچه تب و سوزش و پلکها آراس شکم و نقصان منی و بسیار دیهوشی و تبست
 و دیگر امراض شکم که برای دفع اینها داروهاییکه در فصلهای آن گفته شده اند بر حسب مناسب مقام بکار بندند و دو کعبی بس چون از خوردن یک
 سال نگذشته باشد و خوردن را با برهنه بماند و پذیرد و بخوردن دارد و شیش بر دو و تبرک دارد و باز آید و چون از خوردن هر یک که بسیار روزها گشته اند از خوردن
 با برهنه نماند و لاغر ضعیف بود و زائل نشود و یاد آنکه زهر حیوانی در شاتر زده محل باشد یکی از دو دم نفس سوم دندان چهارم ناخن پنجم بول ششم غلظ
 و هفتم سنی و هشتم کتاب و نهم غلظت و دهم دهن و یازدهم کاز و دوازدهم ضراط و سیزدهم دبر و چهاردهم استخوان و پانزدهم تلخ و شانزدهم نیش و هجدهم
 نالان که در ظاهر زمین بوند و دندان زهر دارند و گریه و خردی و بوزنه و آدمی و شیر آبی و عوگ و ناسی که از پلاک گویند و سوسمار و خارشیت و
 شغال و کفش و چهار پایان و کرهها نیکه آنرا چهار با می باشند در دندان و ناخن زهر دارند و نممت و بچوب لکسای یا ساگ و سر کعبیک تر و نیک
 و پر اکیت و کوندان و کرههای در بول و لیشک سردان و موش را در منی زهر است و شکبوت را در لعاب و غلظت و دندان و کاز و ناخن بول کعبی
 و حبه و دهن زهر است و لکسای و دوش عوگ که از کعبه ساگ گویند و دیوچه در دهن و کاز و زهر دارند و چتره سیرجی و چرا و کسین و تدار و ایر میدک
 و سار مارا در دهن کاز و دندان و زهر حبه و ضراط و غلظت زهر است و تار نیز و عوگ رسی و ناسی در استخوان زهر دارند و ناسی سکلی و ارجی را در تلخ
 زهر است و کرهها نیکه آنرا سوسوم تند کوا و جشک و برتی و بسندی و زینور سیاه و کژدم و بسینه و کژدمی که بر برگ درختان پیدا شود و در شش
 زهر دارند و بعضی که مهاک فکر کرده نشده است یا در کاز زیاد در دهن یا در بول کاز از زهر باشد و بار و آرم چون بپزد حبه او تمام زرد گردد و زهر را در

بیش سالیست همچنانکه آب منی در تمام بدن سرایت دارد چون مار غضب کرده می گزید زهر از تمام اندامش نثار گشته و چکیده بر سر و اندامش که بشکل خارها
 مایه گیران اندر جمع میشود چون با یکدیگر در بدن منقلب می شود زهر به محل نشین سخت میشود و ساری میگردد و زهر سخت گرم و تیز است بد نسبت به ساری آن
 علاجهای سرد و جگر بندند عمل بر طبعیک که سرد بود و بکنند زهر که جمعی سخت گرمی و تیزی ندارد و بلغم و باد را بر میزاید بدان سبب عمل می یزدان ممنوع است
 و چون نیکه آنرا مار گزیده باشد و یا تیز زهر آورده آنرا زوده باشد باید که گوشت آنرا از سنگام سرد شد نفس نادر و ساعت بخورد و اگر نخورد آنرا زهر آید
 و گاه باشد که خوردن چنین گوشتها را که در گوشت حیوان چون از سنگام سرد شد نفس و ساعت گذشته باشد بخورد بود که عمل آنرا که
 در اینجا مار گزیده بود و یا تیز زهر آورده رسیده شده باشد بریده دور کرده بود یا زهر زرد شد شخصی که زهر خورده باشد یا مار گزیده بود چون شش آن شود
 و غایتش بنگد و دو خانه گرم باشد و یک از پنش سائل گردد و یا شامش تنفس شود و یا گونه اندامش متغیر گشته سیاه و زرد و ام گزید و یا لشکاف آن
 خون از اندامش بیرون نیاید یا اثر زخم چوب و چایک بر اندامش زهر نگیرد و بار با نش سیاه گردد و مویهای سرد و اندامش سرد گردد و یا بیانی
 لپست گردد و حاشه شانه زائل گردد چنانکه بوی در نیاید یا گلوئیس بقیه بد و آیه نگردد و شخصی که آنرا مار گزیده باشد و اندامش محل گزیدن گریه
 محل و ام سیاه و ام گردد و یا از پنش فتید بلغم و کف بیرون آید و یا از پن موقدش خون سائل گردد و یا اثر جراحت هر سه دندان مار بر اندامش گشته
 و دیده شود و یا به سبب سرایت کردن زهر مار بر اندامش پاره شده باشد نیز بد و آیه نگردد و شخصی که آنرا مار در محل خطرناک نگذرد زهر علاج به نشود
 در جای سخت کبرن یا در سستی بود یا در میان درختی باشد که بر سر در راه بود و بگذرد نیز بد و آیه نشود و شخصی که آنرا مار در محل خطرناک نگذرد زهر علاج به نشود
 و یا در آنست اثر زهر غیر حیوانی و حیوانی در گرمی دو چند بود و شخصی که زور و حرکت بسیار کرده باشد یا با دیناب یا بسیار خورده باشد و اگر سینه باشد
 پیش آن زهر بخورد یا آنرا بگذرد زهر در دو چند اثر کند و در بچه و سپر و ضعیف و ناقوت شخصی که خشک با بینی یا تلبا برض سبلان می بود و زنی که حامله
 اثر زهر نیز دو چند بود و باید دانست مارانی که بر روی زمین می باشند چنانکه باسک و تلمک و کرکوتک و کر امینا نیفا و از آنکه از اینها مضرت
 نمیرسد و علاج با اینها تعلق ندارد و مارانی که در روی زمین می باشند بر پنج نوع اندکی را بمیانی در سر گویند و آن مار لیسیت که گنجی در بود و
 روان گردد و بر سرش نقشه بشکل جسد مار یا بشکل حشر یا بشکل بیفت زراعت یا بشکل نقشی که مسمی به سنگ است و بشکل کباب میل بود
 و این مار لیسیت شش صنف است یکی را کشن مرت گویند و دوم را هما کشن و سوم را کشن در و چهارم را سبت گویند و پنجم را هما کیوت و ششم را
 بلا یک و هفتم را هما سرب و هشتم را سنگ چال و نهم را الوه تا چه و دهم را کبک و یازدهم را بر سرب و دوازدهم را کفند و سیزدهم را کلبه چهارم
 و پانزدهم را پانزدهم و شانزدهم را در بجهیب و هجدهم را در کعبه و بیستم را پندریک نوزدهم را بجهیب و بیستم را اجار و بیست یکم را بجهیب
 و بیست دو را کسیر و بیست و سوم را جرت و بیست و چهارم را سبت او در و بیست و پنجم را هما سرب و بیست و ششم را اسی گویند و دوم را
 از پنج نوع مار مستدی گویند و آن مار لیسیت سخت جسم بود و آهسته روان گردد و پنش نقشه های مدور و گوناگون بود و زهر آن مار سخت تیرش
 آتش سوزان بود و این مار بر لیسیت و دو صنف است یکی را اوسن مندل گویند و دوم را سبت مندل و سوم را رکت مندل چهارم را خیر مندل
 و پنجم را کجک و ششم را بودت و هفتم را مندل و هشتم را بر داکوش و نهم را اینس و دهم را اینس و یازدهم را اسکک و دوازدهم را بدن و سیزدهم
 باره و چهاردهم را بکل شک و پانزدهم را پانزدهم و شانزدهم را کهر ناک و هجدهم را کن جگر و بیستم را کعبه و بیست یکم را پادرت و بیست و دو
 بیست و سه را بکت و یکم را چرک و بیست و چهارم را بجهیب و بیست و پنجم را سبت او در و بیست و ششم را اسی گویند و دوم را
 بر آن خطهای گوناگون طویل و عرضی باشند و این مار برده صفت سبکی را پندریک گویند و دوم را اجراج و سوم را تلک چهارم را بندراج
 و پنجم را کدک و ششم را کسیر و هفتم را سبت من و هشتم را جاک و نهم را کدک و دهم را کساده نامند و چهارم را از پنج نوع مار شتر بجهیب
 گویند و آن مار لیسیت که زهر ندارد و این بر دوازده صنف است یکی را بلا یک گویند و دوم را تلمک و سوم را سکت و چهارم را اجار و پنجم را کبک و ششم را

ملد و غ زرد و گود و شکسته متعفن شود بداند که ماده جاننده گزیده است و اگر شکم درد کند و با بول و خون برون آید و مضر الحاحی شود بداند که ده پودار گزیده است
و اگر بلذخ را از روی طعام شود بداند که بار گزیده است و اگر حمله زهر سرعت شود لیکن نیک بود بداند که کبچه بار گزیده است و اگر بلذخ
آثار زهر پیدا نشوند بداند که ماری زهر که از آن زهر کبچه گزیده است بعضی گویند بجز آن نیک که ماری زهر کبچه ماریست که از آمدن آن زهر سر بگویند اگر از آن زهر
بگذرد آن شخص نابینا گردد و بار یک آنرا چاک گویند زهر ندارد و نیز از جمله زهر است جز آنکه مردم را خورد و درون شکم فرو برد و باک سازد و زهر بار را بهفت حمله است
و از زهر که در حمله بیک در حمله اولش خون فاسد گشته سیاه گردد و اندام نیز سیاه و ام شود و ملذوع چنان داند که بر اندامش مورچگان وان میشوند و در حمله دوم گوشت
فاسد گشته سیاه گردد و اندام سخت سیاه شود و بدان که جمای پیدا آید و حمله سوم چربی فاسد گشته محل ملذوع ترشح گردد و از اندام خوبی وان گردد
و سرگران شود و چشمها درد کند و حمله چهارم زهر و شکم در آمده بلغم را فاسد گرداند و آثار فساد بلغم پیدا آید و ملذوع را مضر تنزرا حادث شود و کف ازین
سائل گردد و نیک با هست کشاده گردند و در حمله پنجم در استخوان در آید و بندگها بشکند و کلهها تپاک حادث گردد و در حمله ششم در مغز استخوان در آید که
نوعی از سخت گل است فاسد گردد و اندام گران شود و انبساط حادث گردد و دل درد کنی پدید آید و در حمله هفتم مری را فاسد گرداند و بادی که مسیبه به
بیان یاد است که از غالب گرداند و از آن باجم بر آید و درین روان گردد و لعاب نفوی روان شود و درین خالف که ولشت و دوش از ان ملذوع نافوت
و شکسته میشود و دوش بسته گردد و آثار زهر مندی در حمله اولش خون فاسد شده برود شود و اندام نیز زرد گردد و تا پاک زیادت پیدا آید و در حمله دوم
گوشت فاسد شود و اندام سخت زرد گردد و چشمها درد کند و اندام به آساند و در حمله سوم چربی فاسد گردد و چشمها درد کند و اندام به آساند محل ملذوع ترشح
گردد و در حمله چهارم زهر و شکم در آید و پ حادث شود و در پنجم در اندام بسیار تپاک پیدا شود و در حمله ششم در حمله هفتم آثار زهر بار در پیکر که حمله ششم هفتم حادث گردد
پیدا آید بیا و التست اما زهر اجیمیت در حمله اولش خون فاسد گشته سپید شود و اندام نیز سپید آید و مویها اسپنداده شوند و در حمله دوم گوشت
فاسد شده سپید گردد و اندام سخت درشت گردد و سر آساند و در حمله سوم چربی فاسد گردد و محل ملذوع ترشح گردد و ازین بی آب بچک و در حمله چهارم زهر
و شکم در آید و گهای گردن که از استیام گویند سخت شوند و سر گران گردد و در حمله پنجم ملذوع از حلق نفلتن بماند و دستمالش سرد گردند و در حمله ششم در حمله هفتم آثار
زهر بار در پیکر که در حمله ششم هفتم حادث گردد بیا آید بیا و التست که زهر بار یک در میان کهای اول است عمده نمیکند و زوروش زیاد نمی باشد و خون از
کلهها جدا کرده در دهات دوشی که کلهها مسک التست میرسد جمله نمیکند و زوروش زیاد شود و همچنین چون کهای دوم میرسد زوروش کم می آید و چون
در کهای دهات دوشی که کلههای مسک التست میرسد باز جمله زوروش کم بیا آنکه زهفتم کهای تجا در میکند و چهار پایه را چون مار بگذرد و در حمله اولش
ماریوش و بکار گردد و اندام به آساند و در حمله دوم مویهای اندام اسپنداده شوند و لعاب ازین سائل گردد و دل در حمله سوم سرد گردد
و گردن گوشهها نافوت گردد و شکسته شوند و در حمله چهارم همیشه شود و باز زد و دندانهها بر هم زند و بر میز بعضی میگویند که چهار پایه هم در حمله پنجم و پنجمه چون
مار بگذرد در حمله اول ماریوش شود و در حمله دوم آواز گنان جان و بعضی میگویند که در حمله اول همه و گریه و اسه و مانند آن از دوش و بلیه که زهر
مار را میخورند و در آن هیچ زهری اثر نکند تا دیر اثر زهر مار بداند چون مار بر دست و پای بگذرد باید که محل ملذوع چهار انگشت گذاشته بچامه
بیاید و یا بپوست درخت که نرم باشد محکم به بندد ازین اثر زهر نیز سرات نکند و اگر افسونی که مانع سرات زهر بود خواند بندد زهر را بپوشد
سرات نکند از آنکه افسونهها را تیشی تمام است و چون مار بمقامی بگذرد که محل نباشد باید که محل ملذوع را اشکاف کند و داغ و این غلبه زهر
زهر فرو نشیند و زهر بیشتر سرات نکند اما چون مار مندی بگذرد محل ملذوع را داغ ندیند زیرا چیز هر این مار تلخه افزاست و داغ نیز تلخه افزاید و طریق کین
التست که طیب خاک در دهن خویش انداخته محل ملذوع را بکیده خاک را که زهر آلوده گشته است برون اندازد و چون ملذوع بگردن مار را
بهر و دست گرفته بطرف سر مار و دوش بدن انهای خود بگذرد اثر زهر مار کم باشد و جهت دفع اثر مار که در بدن سرات کرده باشد رگ عضو گزیده را
بکشایند تا زهر بار برون آید و گردید که محل ملذوع کلان ده صندان سپهر که از آب آس آید باشد بران سخت کنند و برینند و در او با کله فیل بعضی

از آن

از آن گذشته اند و بعضی پس این گفته خواهند شد باز در غن سئور و سئور و شیر آمیخته میلد و ع را بنوشانند اثر زهر مار دفع شود و چون گل بی سیاه باشد بلوغ
 بخوراند نیز در دفع اثر زهر مار نافع آید و چون شی مالغ ملد و غ را همانا نوشانند به تی بکنان نیز در دفع اثر زهر مار نافع آید لیکن و غن کبچد و در غن تلخ و مانند آن و غنما
 خوب و چون کلمه تخمی در شراب و سرکه سندی را نوشانند به تی بکنانند و چون شخصی را مار در پیکر گزیده باشد باید که در حمله اول خون بکشانند و در حمله دوم دارو ها
 فریل بر را باشد و در غن سئور آمیخته بنوشانند و در حمله سوم دارو ها را در بینی بچکانند و در حمله چهارم تی کسانند و برنج را با جوش بنالغ دیگر
 دارو های که بالا گفته است چخته و آشام ساخته بنوشانند و در حمله پنجم و در حمله ششم تیر و علاجهای سرد بکار بسته و دارو های تیز خورانیده تی و سهال بکنانند
 و برنج را با جوش بنالغ و دیگر دارو های مسطوره چخته و آشام ساخته بخوراند و در دفع زهر مار نافع آید و در حمله هفتم تیر و علاجهای سرد بکار بسته و دارو های تیز خورانیده تی و سهال بکنانند
 بکار بندند و دارو های تیز خورانیده در چشم کشند و بر تارک سر کلانند و گوشتیکه بخون آلوده باشد بر آن داشته بندند و چون شخصی را مار
 گزیده باشد باید که در حمله اول و در حمله دوم علاج دفع اثر زهر مار در پیکر گزیده برای دفع حمله اول دوم گفته شده است بکار بندند و در حمله سوم دارو ها
 مسهل خورانیده سهال بکنانند و برنج را با جوش بنالغ و دیگر دارو های مسطوره چخته و آشام ساخته بنوشانند و در حمله چهارم و در حمله پنجم علاج دفع اثر زهر مار
 در پیکر گزیده برای دفع حمله چهارم پنجم گفته شده است بکار بندند و در حمله ششم جوش دارو های کاکولیا و کون دیگر علاجهای شیرین بنوشانند و در حمله هفتم علاجهای
 فریل باد باشند از در بینی بچکانند و چون شخصی را مار اجنبیت گزیده باشد باید که در وقت همانا بر پیکر گزیده در وقت حمله زهر مار در پیکر گزیده اند بکار بندند و
 مدوع چون بچه یا پیر یازن حامله باشد از آن نیز مذکور بکار بندند زهر آنکه فص بناید کرد و علاجهای تیز بکنانند بکنانند بکنانند بکنانند بکنانند بکنانند بکنانند
 چون تریاگو سفت و یا پیش ابار بگز و باید که جهت دفع اثر زهر مار مقداری که خون از آدمی بیاید بکشد آن مقدار بکشند و دارو آن مقدار در چشم آدمی بکشد
 و چشم سهال بکشند و چون مار است گاو را بگز و جهت دفع اثر زهر مار و عمل مذکور بکار بندند لیکن را اینها از آنچه در آدمی بکار می باید بست و چون آن بکار بندند
 و چون مار شتر یا گاو پیش را بگز و جهت دفع اثر زهر مار هر دو عمل مذکور بکار بندند لیکن را اینها از آنچه در آدمی بکار می باید بست هر چند آن بکار بندند و چون
 فیل را بگز و جهت دفع اثر زهر مار و عمل مذکور بکار بندند از آنچه در آدمی بکار می باید بست چهار چنان بکار بندند و چون بزند و بگذر باید که دارو های سرد
 آس کرده سخت کنند و آب و دیگر اشیا سرد بر آن بریزند و از آن خون بکشانند و جهت دفع اثر زهر مار چون خواهند که در اول چشم دوم بلوغ کشند
 یاد بینی اش بچکانند و یا بخوراند و یا بنوشانند و یا خورانیده تی بکنانند باید که یکماه در چشم کشند و در ماه در بینی بچکانند و چهار ماه بخوراند و شش ماه
 بنوشانند و شش نوزده ماه خورانیده تی بکنانند و طبیب راشاید که رعایت فصل و ولایت و قوت زهر و حال مار و ع کرده حسب سبب مقام استعمال
 دار کنند و چون گوشت مردم سبب گزیدن مار و یا سبب خوردن زهر تغیر شود و از آنش سخت گردد و به آماسد و در دکن باید که خون بکشند نافع آید و چون
 کسی را گزیده باشد باید که بلید و روغن سئور و سئور و روغن و شوربای گوشت بخوراند و بنوشانند نافع آید و چون سبب خوردن زهر و یا گزیدن مار کشکی و
 تا پاک پیدا شود و خوی آید و عملی بود که در آن تلخ زیاد میگردد و زهر نیز تلخ افزا باشد باید که علاجهای سرد بکار بندند و آب سرد بر اندام بریزند و چون
 خوردن زهر و یا گزیدن مار سستی پیدا آید عملی باشد که فراتر بلغم بود و زهر نیز فراتر بلغم باشد باید که دارو های تیز خورانیده تی بکنانند و چون شخصی را
 به سبب زهر سوزش شکم و در آن پیدا آید و بول بسته گردد و شکم متفخ شود و باد و تلخ افزون گردد باید که دارو های مسهل خورانیده سهال بکنانند و چون
 اگر بر گرد چشم آماسد که چشم بگردد و چشم بگردد و خوب بسیار آید و مریات در نظر بگردد باید که علاج مذکور را در چشم بکشند و چون سرد رنگ و اگر آن گردد
 و کالی و سستی پیدا آید و دندان بسته گردد و کشاده نشوند و بر چشم نشینند و رگهای گردن سخت گردند باید که دارو های تیز را در بینی بچکانند و اگر به سبب
 زهر سوزش زانل گردد و چشمها باز نشد به باز و گردن صست شده فرود افتند باید که بدارو های تیز باشد ناس بدن و هر چرخ رگ از آن سرد است
 و هر دو پای چپین بکشانند و بر تارک سر کلانند گوشت را که بخون آلوده باشد بندند و دارو های را که جهت دفع اثر زهر مار بچکانند یا در
 طلا کرده در دل را میگویند و بعضی آن گذشته اند و بعضی پیشتر گفته خواهند شد با آب آس کرده بر دل یا بر گوش طلا کنند به آن نیز تا از آن در گوش

بارگزیده و در گوش آن که زهر را خورده باشد برسد و چون بر پیشانی شود باید که باروتی واسمه مال بکنند تا آنکه در روز اش از زهر یکی صاف و خالی کرده را
 اگر لقیه زهر مانند باز حمله کند و ضرر برساند و اگر آن مقدار باقی مانده باشد که جمله کن بلکه اندکی بود و باز رستی و پ و سرفه و دره آما من مرض تیسبا و فرغ
 و نا آرومی طعام بد آید و گونه اندام تنخیر گردد و کام را خشک گرداند و چون چندی بدین مرض بسبب باقی ماندن بخشی از زهر تیسبا گردد و طبیبان شاید که
 این مرض البعلاج دفع گرداند و چون بدانند که زهر ملامت فرود آمده است باید که بند را بکشایند و مجمل بند کلکها زده دار و را سخت کنند تا زهر مجمل از گوش
 فرود آید و زهری که در مجمل با گوشت جمع شده مانده است باز حمله کند و با فرود آوردن چون باد غلبه کند با داروهای دفع زهر در او با سیکه میل با داند چنانچه
 در خون کجند گوشت ماهی و غده کلجی و ترشها با میزند و تیسبا یک مناسب مقام باشد بکار بندد و با دارو دفع گرداند و چون تلخ غلبه کند باید که تیسبا
 و علاجهای که بجهت دفع تلخ گفته شده اند بکار بسته غلبه تلخ را زایل کنند و چون تلخ غلبه کند باید که داروهای ار که به معاد کن اس کرده و شبها
 آینه تیسبا بخوراند و داروهای دیگر که دفع تلخ باشد نیز بکنند و غذای تلخ و تیز و خشک بخوراند تا غلبه تلخ دفع گردد و اگر شخصی بسبب فتادن از درخت
 یا بسبب خوردن غوطهای بسیار و در آمدن آب بسیار در شکم و مانند آن بهیوش گردد باید که آنرا علاجهای و تادیرهای دفع بهیوشی که به سبب زهر حاد است
 گردد بکار بندد و چون زخم سلاح چون تیغ و نیزه مانند آن شخصی را برسد و سلاح مذکور زهر آلوده بود مجمل زخم فی الحال بخیته گردد و بوسیده شود و چون
 بسیار از آن سائل گردد و بوی بد از آن آید و سیاه گردد و در مجروح تشنگی و بهیوشی و دوران سردت پاک و تب حادث شود و چون در جراحت و تشنگی کسی را
 زهر بدین زمین علا متها حادث گردد و چون شخصی بدین مبتلا گردد و طبیبان شاید که گوشت گنده را با لبت آهن آیدار و بر مناسب مقام بریده دور کند
 و در آنچه اگر در جراحت سخت کنایه خون بکشایند و باروهای ممتی و سهل فی واسمه مال بکنند و بچوش و دخت شیر در جراحت را سست نماید
 و داروهای سرد که بجهت دفع زهر تلخه افزا و بجهت دفع زهر مرض بسبب گفته شده است بار و عن ستر که آنرا صد بار با آب شسته باشد یا نیزه و بر جراحت
 بعد از آنکه بالای آن جامه تنگ فراز کرده باشد سخت کند و چون زخم پیکان که از استخوان زهر دار ساخته باشد برسد با استخوان زهر دار بر تن مردم بگذرد
 مضر است برساند باید که بجهت دفع آن علاجهای که برای دفع زهر تلخه افزا و بجهت دفع مضر تیسبا و تیغ و دیگر سلاح زهر آلوده گفته شده است
 بکار بندد اکنون چند داروهای که بجهت دفع زهر خوراندن و نوشاندن و دیدن بکار بستن نشان گفته می آیند نسوت و منقل و صلی و زرد چوب
 و داربلد و جویطه و کواله و هر چه کرم سندی و فلفلین جمله انتساوی سنده و اس کرده و با شمشاد آمیخته و در سرون ماده گاو تا یکماه بارند و دفع زهری را
 که زهر خورده باشد با آب آمیخته بنوشانند و در چشم کشند و در بینی چکانند و در مجمل تلخ و در وی مذکور ساخت کنند ازین زهر دفع گرد و در این امر
 گویند نوع دیگر رنگ پارصی و تر چلهه جمونه و تار و ست صلی و فلفلین الایچی خرد و چیره و هر چه نمک جمله انتساوی سنده و اس کرده و با شمشاد
 آمیخته در سرون گاو اندازند و سه نوس نیز از سرون گاو کرده بر سرش بندند و تا نیم ماه بارند از آن بکار بندند ازین زهر حیوانی و غیر حیوانی
 دفع گردد و این را اجبت گویند نوع دیگر پدما کوه و دیوار و موم و کلبه و کلبه و کلبه و تار و سپردن و بول و گوگل و ناکه و ناکه و تالیسته و لون و بریمی و سونا
 و الایچی و سنجال و گل سپید و جبول و که خقه و کتقون و پرنیک لوده و سون گیر و نمک سنگ پیل و راز و سندی جمله انتساوی سنده و باریک
 اس کرده و با شمشاد آمیخته تا یک ماه در سرون گاو بارند از آن بکار بندند ازین زهر بار نه گونه که باشد دفع شود و این را اجبت نامند نوع دیگر
 چیره و نیک و تر چلهه و سنجی و صلی و پدما کوه و برنگ تالیسته و برین و الایچی و تیغ و که خقه و کلبه و سندر و بچارنگی و بیج شقال و کلبه و خرقه
 و پارصی و با خنظل و گوگل و نسوت و اسوک و ساری و گل نسوتی گل بلا در جمله انتساوی سنده اس کنند و با تلخهای خود که سوسمار و طاوس و
 ناپست و گریه و صلی و اسو با شمشاد آمیخته در سرون گاو تا یکماه بارند ازین زهر سر گونه که باشد دفع شود و این را که یک گویند خانه کز این
 و زو و یا باشد بار و کرم و دیگر حشرات زهر ناک و ران خانه بنیاب و چون این داروهای بر طبل و کوس سخت کنند و آنرا بزین با تادول و انکوش
 ملامت و بگوش شخصی که زهر را خورده باشد برسد زهر فرود آید و چون این دارو را بر علم سخت کنند و علم را ایستاده گردانند فتادن نظر از دفع زهر

تخصیصه زهر خورده باشد بران علم زهرش فرو آید نوع دیگر چارولک نیکا و چیر و برینک مجیمه و هلمتی و کراوزر و چوب هر همه اعتسای سنده کنند
و باروغن بنور و شمد آمیخته و سرورن گاونا نیم ماه بداند یعنی بنوشانند و در چشم کشند و در بینی بچکانند و براندام بالاند ازین مدوع و تخم کبک بر
خورده باشد اگرچه در مرض هلاوت سیده بود نیک شود و در بینی زهر گرد و این را کیمون نامند نوع دیگر سکنستان کا کچیل و ترنج و سینه سیده و شکو
چولانی چای اعتسای سنده آس کنند و مارگزیده را بخوراند ازین زهر بار را صمبنت و در سیکر فرو آید نوع دیگر انگور و گل کونس که خوشبوی بود
اسند سیده جمله اعتسای سنده آس کنند و در شیرت ملسی شیرت کنجیه شیرت انار و شیرت نیک که هر یک یک حبه از سحقی داروی مذکور باشد و در
شیرت ملسی شیرت سینه لور و شیرت و پنچ کوره که هر یک یک حبه داروهای مذکوره بود انداخته سحقی کنند و بی از داروهای سنگینه و نربانند و بنوشانند
بدارند و بخوراند ازین زهر باران سندی منع کرد نوع دیگر دست نی نیزه و آمله و کینه و سندی فلفلی و بلبله و بلبله و کوه و تخم کبک و گل سرس حله
اعتسای سنده و باطله ماده گاونا میخته بداند و در چشم کشند و در بینی چکانند و بنوشانند ازین زهر جمیع النوع عنکبوت و زهر موش و مار و کرم
گرد و در لول و پخال لشک که زهر دارد باشد نیز منع شود نوع دیگر کوه و سندی فلفلی و داره و هلمتی و نمک سنگ نمک سیاه و گل مالتی و کبک
داروهای کاکولید کن جمله اعتسای سنده با شیرت کوه سحقی کنند و بنوشانند و شکو آمیخته بداند و بخوراند ازین جمله هر علی مخصوص موش منع کرد
نوع دیگر کبک جو قمار و سینه لور و کوره و کوه و کینه و سندی فلفلی و داره و هلمتی و نمک سنگ نمک سیاه و گل مالتی و کبک
و گل سیاه و پنیا بالنس و گل لعل جمله و یا هر چه ازین اروا دست و به اگر چه کمی باشد بستاند و آس کرده بخوراند ازین جمله هر منع کرد و این را
انگسیر کن گویند نوع دیگر صومالی سرس که از کبک بزرگ تر قوم و بار و سار و دخت کبک آن سینه فعل ساکون و کوه بی انوز و تخم مساندن باس
و پادل و کاه و کچیل سکنستان آمله و انگور و کراوله و کراوله و کینه و سندی فلفلی و داره و هلمتی و نمک سنگ نمک سیاه و گل مالتی و کبک
بسوزند و در کستر کبک نند آنرا با بول بقر که شش چندان باشد یا میرزا و سبت و یک است از ان تیزاب چکانند بعد از ان تیزاب و دیگر انداخته بنوشانند
تا آنکه جلا شود و آنگاه سینه فلفلی و پیلانی و چولانی و پوست کبک و کچیل و کسب و کچیل و دو دو خانه و کبک و سوسولتا و ماشونی و غیر ان
و کور سم و شرف و نمک سنگ بران و پاکر و بخر و نیک و آیس نینج و سید بخر و سونا و کچیل و کاه و لیلیا لکا و حنظل و دم جنس تیس و دیوار و کوه
وزر و چوب و کبک هر همه اعتسای باشد و هر صفت و دعوات گذشته بود در ان بدانند و زهرش آتش کنند و بکوبند از افادون این آواز و کوش
بدیوع و یا تخم کبک زهر خورده باشد نیک شود و زهرش فرو آید و چون این دارو را بر علم سخت کنند و آنرا ایستاده گردانند بافتادون نظر منع و
شمس که زهر خورده باشد بر علم مذکور زهر فرو آید و از خوردن این دارو سنگ شانه و پراسیر گو که باوی و سرفه و جمله امراض شکم دور آن بدیوع
سنگرینی و نا آرزوی طعم و آس و مگر چه قوی باشد و منع گردند و برای دفع زهر حیوانی و غیر حیوانی بهتر ازین دارو نیست و این چهار کد گویند
نوع دیگر تخم خار باز گویند و تخم سمن سیتا و کونیابا بول بقر آس کنند و سحقی تر سازند و بدین سحقی و بول بقر و تخم سمن سیتا و کونیابا بول بقر
خورده باشد بنوشانند نیک شود و زهرش فرو آید و این انبوت کهرت گویند نوع دیگر صندل و نیکر و کوه و بلبل و پد مانا کبک و چیر و باز و دیوار و کچیل
و کبک و بیجانگی و نین زرد چوب و وار هلد و بندریک و هلمتی و سندی و اسیر و تپاک و سوج و سولف و زینکا و قالیستیر و بر نیک و سونا و سیم و سلاجیت
و سیرج و تگار و لایچی و ابلیا لکا و کبک و ویرن که کند حصیل نامند و بالا و قیر و قیالمسی فلفلی و کافور و کلمی و کبک و آیس اندر جو زهر سیاه و
برن و موم و کوه و کشتیز و کوه و سستیا و هاستیا و زرد چوب و کحتون سرنج نمک با ببول و نیل و سمنی گل اک و گل حینه و گل سوک و گل مالتی و گل
تاوک و گل کبک و گل مالتی گل سنجاب و گل صومالی و گل سال و گل حین گل ساندن و گل و زعفران و پنچ کن در می هر دو سیرا چینی کی آنرا گل لعل و
دوم آنرا گل بسید می باشد جمله اعتسای سنده و بار یکس کرده و باطله ماده گاونا میخته و مالیده در سرورن ماده گاونا میخته
و بخوراند ازین هر حیوانی و غیر حیوانی دفع کرد اگر چه مدوع و یا شخصی که زهر خورده باشد و اگر دلش خشک گشته بود و چشمهایش بیرون آمده باشد باز

شود و این را هم اسکت که گویند و برای دفع زهر مبر ازین علاج نیست و باد شهابان از بانی دولت را شاید که این علاج بر خود دارند فاکاره براسه
 دفع زهر بار و دیگر زهر علاج سرد کنند جز آنکه برای دفع زهر گرم علاج سرد ممنوع است و مالدوغ را و شخصی که زهر خورده باشد از خواب روز و جماع و از حرکت و
 زرد و غصه از نو شدن شراب و دغ و مگر که سندی و از خوردن آنجی و شخصی و از خوردن در حالت بعضی و از خوردن در پیتاب از خوردن شبیه سبک با
 صاحب جراحت و شخصی ممنوع اند و آن در فصلیکه آنرا سیرت یا نسبی گویند گفته شده اند باز دارند و غذا میکه از آن غلبه زهر فروروشند و ممت زهر خورد
 خوردن فرایند و چون اخلاط را دغ با غمدال آید و حواس حسن هوش و اگر سنگی بجالست اصلی باز کردند بداند که اثر زهر یکی را ناکست نیست تدبیر
 دفع زهر موش با آنکه در منی و ناخن و دندان موش زهر مست غضوی که موش آنرا بدندان و یا بناخن بخراشد و یا منی اش بدان رسد خون آن سفا
 گردد و غضوی مذکوره به آساید و در آن که ما و آبها و دوا بخاند و در لب و بکجه و در کجا حادث گردند و صاحبش لاغز و بهوش گردد و از این موش
 و بندگایها بشکیت و مویهای اندامش ایستاده شوند و پنا از روی طعام و دمه و فی شخص مذکور حادث گردند و موش سحید به نوع سست یکی را
 لالین گویند و چون شخصی را این موش بگذرد لعاب از زهنش سائل گردد و شخصی مذکور راتی و یکماه آید و بجهت دفع زهر این موش پنج جولانی را با آب
 آس کند و باشد آسخته نبوشان صحت شود و دوتم را تیر که گویند چون شخصی را این موش بگذرد از اندامش سرد گردد و آساید و موش کجکان
 پیدا آید و بجهت دفع زهر این پوست سرس و پوست هکات را آس کرده باشد بخوراند صحت شود و شوقم را کشش گویند چون شخصی را این موش
 بگذرد شخص مذکور خون قی کند علی الخصوص وقت ابرو باران بسیار خون قی کند و بجهت دفع زهرش سحید تخم سیرت که بجهت دفع زهر این موش
 نبوشان صحت شود و چهارم را سیر گویند چون شخصی را این موش بگذرد از اندامش سخت گردد و مویهای ایستاده شوند و شخص مذکور تا از روی طعام سفا
 و بجهت دفع زهر آن بی از قی کنانیدن داروهای ارکب جعد کن نبوشان صحت شود و پنجم را جگر گویند چون شخصی را این موش بگذرد موش و کشته یک
 قی دو دارو پیدا آید و بجهت دفع زهر این موش شفاقل سنگی را نبوشانید قی بکنانند بعد از آن جوش سارچوب آگورده نبوشان صحت شود و
 ششم را چخت گویند چون شخصی را این موش بگذرد کشش منقبض شود و گردنش سخت گردد و او را ناز و بسیار آید و بجهت دفع زهر این موش غله خود کو چجه
 و کمانی را سوخته خاکستر سازند و از آن تیزاب بچکانند و نبوشان صحت شود و هفتم را جمل گویند چون شخصی را این موش بگذرد گمائی گردنش
 در دست شوند و محلی که زهر موش گزیده باشد بسیار درد کند و بجهت دفع زهرش داروهای ماکدر آس کرده و باشد در روغن سقز آسخته
 نبوشان صحت شود و هشتم را لکھا و دشن گویند چون شخصی را این موش بگذرد از خواب او را بسیار آید و بجهت دفع زهر این پوست و
 سار تخم از آن درخت سرس بستاند و آس کند و باشد آسخته بخوراند صحت شود و نهم را کرکاب گویند چون شخصی را این موش بگذرد از اندامش محل گزینی
 با آساید و در کند و خطها در آن پیدا آید و بجهت دفع زهر این منکونی و ناشونی و سنجھا لورا آس کنند و باشد آسخته نبوشان صحت شود
 و دهم را اجبت گویند چون شخصی را این موش بگذرد شخص مذکور بهوش گردد و او را قی آید و سینه اش درد کند و رنگ اندامش سبزه گردد و بجهت دفع
 این موش زقوم و نسوت و شمد با هم آسخته بخوراند صحت شود و یازدهم را حیل گویند چون شخصی را این موش بگذرد او را کشش و بهوشی و سقز
 پیدا آید و بجهت دفع زهرش ترچله و خیره و دیو دار آس کنند و باشد آسخته بخوراند ازین صحت شود و دوازدهم را کپیل گویند چون شخصی را این
 موش بگذرد آنرا تپ حادث گردد و محل گزیدگی بوسیده و گنده شود گردان گرههای پیدا آید و بجهت دفع زهر این ترچله و یا سچ که سینه را
 آس کرده باشد آسخته بخوراند صحت شود و سیزدهم را کوکل گویند چون شخصی را این موش بگذرد او را تپ و تپاک پیدا آید و گردن در محل گزیدگی
 گره یا حادث شوند و بجهت دفع این روغن سنور را با جوش که هر چه در نخل بنزند و نبوشان صحت شود و چهاردهم را اران نامند چون شخصی را
 این موش بگذرد با درد اندامش فاسد گشته امراض بادی پیدا آید و پانزدهم را همرا کشش گویند چون شخصی را این موش بگذرد با درد اندامش غالب گشته
 امراضیکه از غلبه لجه حادث گردند پیدا آید و شانزدهم را همرا سبت گویند چون شخصی را این موش بگذرد بلغم در اندامش غالب گشته امراض بلغمی را

این پدی نامند از گزیدگی بیوشی و قی تشنگی و تب حادث گردد و محل گزیدگی همچو سنگ سیاه نماید و با سوزش بود و چشم را که شناسا گویند از گزیدگی
 بیوشی و در سه و سرفه و قی پیدا آید و محل گزیدگی چنان باشد که میانه اش غلظت بود و در آنهای آن مرتفع باشد و چشم را اگر نماند از گزیدگی نماند
 و خارش و آید چنانچه بسوختن آتش میشود و در محل گزیدگی پیدا آید و موهای اندام ایستاده شوند و تب حادث گردد و چشم را که گمانند از گزیدگی
 یکمک و در سه و سرفه و تشنگی و بیوشی و در دل پیدا آید و محل گزیدگی محل و ام و سپید و ام نماید و با درد باشد و چشم را بالا که گویند از گزیدگی نماند
 بیوشی پیدا آید و محل گزیدگی محل و ام و با تر فیدگی بود و در بسیار کند و بد آنکه بهر این نوع در روز اول ظاهر نمی بود بلکه بهر پنج ماه
 تخم در زمین می اندازند اول روزی رود بلکه تا پنج میروید و هر یک روز در دم اندکی ظهور میکند و در سوم ظاهر میگردد و چهارم روز اثرش نمود میشود و در روز
 پنجم زخمها که از تاثیرش متولد میشود ظاهر گردد و در ششم در وجود سرت میکند تا آنکه در محلها می خرد و در هفتم تمام وجود گرفته و سرت در آن کرده
 پاک میسازد و با آنکه این سرت نوع لاد و اند طبیب باید که از زالت آن ز طرف خود تقصیر نکند و سعی نماید چون خواهد که بجهت دفع این بر علاج کند باید
 که گوشت فاسد را که در محل گزیدگی باشد یا شیره یا آلتی دیگر که تیر باشد تراشیده و در کند لب از آن داروهای که فریل هر باشد با شکر و نمک سنگال بخند
 بر محل گزیدگی سخت کند و چون خواهد که زخمها را که از آن این سرت نوع حادث شوند از ازل گرداند باید که داروهای که فریل زهر که چشم با یک شیشه یا در بینی می باید یکسان یا لقمه
 زخمهای مذکور حدوث یافته اند بکار بندند و بجهت دفع زهر این سرت نوع داروهای فریل زهر که چشم با یک شیشه یا در بینی می باید یکسان یا لقمه
 کرده در زمین می باید و سرت نیز بکار میاید نسبت که نفع نام دارد و لقی و اسهال بدین مرض صاف ساختن در دفع این سرت نوع نیز تاثیر
 تمام دارد و اگر در محل گزیدگی تشنگی پیدا آید از آن ریم و مانند آن یکمک علاجی که برای بر شدن و سرت بدن گفته است بکار بندند و اللطیف بالاصواب
 فصل سفتا و دیگر علاجی که از آن قوت باه افزون گردد و از این سدی با جگر که گویند بدانکه نقصانی قوت باه شش نوع مستقیم است که خلقی
 بود و دوم آنکه از بسیارای نگه داشت انجم حاصل آید و سوم آنکه از صحت کردن با زنی که دل از تشنگی کاره باشد روی نماید و این نوع را بهین ری
 مانس نامند و چهارم آنکه از خوردن اشیای تیز و یا ترش و یا نکلار و دیگر ام حال بد این را سوم و چهارم آنکه از تشنگی جماع و دیگر چیزها
 را که افزونی باه اند حاصل آید و سوم آنکه بسبب حدوث مرض و قضیب یا رسیدن زخم و قضیب محل خطرناک حاصل آید از تشنگی نوع دوم نوع اول
 خلقی و دوم نوع اخیر لاد و اند یا یاد است که خوردن طعناها و شرابهای لطیف و برگ تنبول و شنیدن سر و دیدن نان خوب صورت و تشنگی
 کردن با ایشان شستن در مایه آب بشبهای تمرد و دیدن خانهای لطیف شنیدن آوازهای فرامیر و بوییدن عطریات در افزایش قوت باه
 تاثیر تمام دارد و مردم را باید که اینها را درام در کار دارند و از از صحبت نسا ضرری و معنی طاری نشود و علاجهای افزونی باه بر انواع اند
 نوع اول که بسیار کوفته بشیره ماده گاو که از با خصیصه بر جوشانیده باشد لیست و یک پت بدین آنگاه خشک کرده آس کند و بداند و در زمین
 مقداری آنرا با پیه خوک آبی نریده بخوراند از این قوت باه افزون گردد و چون آنکه بر تنه عورت تواند رسید نوع دیگر چای بزرگشکاف کند و بجهت
 نمک سنگ پهل دراز پر کردند و آنرا که از شیشه شده باشد پزیده بخوراند و بالای آن شیر ماده گاو و نوشانات از این قوت باه بطریق مسطور
 افزون گردد نوع دیگر که در لیه ماش که از شسته مقشر ساخته بود و بلای کند و بر پنج خوشبوی هر چهار را مساوی است و با یک آس کرده و
 با شیره نیشک پخته به آن تا آنکه یکدات شوند بعد به با چربی و سبزه و عن سورا میخند بهین بعد از آن سر کرده بخوراند از این می افزون گردد و دیگر مردم
 بصازن تواند رسد نوع دیگر که لیل دراز و آرد لیه ماش و آرد میخ شالی که خوشبوی باشد و آرد جو که دم جله مساوی است است و با شکر میخند
 بارند و در زمین مقداری از آن بار و عن سورا نریده بخوراند و بالای آن شیر یا شکر میخند نوشانات از این قوت باه افزون گردد چنانکه بر زمین
 تواند رسد نوع دیگر که بجهت بداریکن با شیره بانی که کرات پت بدین خشک کرده بداند و در زمین باشد و شکر و خوشبوی سورا میخند نوشانات و بالای
 آن شیر که در آن انداخته باشد نوشانات از این نیز قوت باه افزون گردد نوع دیگر که بجهت با شیره آن چپ پت داده بارند و در زمین مقداری

فصل سفتا و دیگر در علاجی که از آن قوت باه افزون گردد

از آن

از آن باشد و شکر آمیخته بخوات ازین قوت باه افزون گردد و سپهرها در ساله راقوت جوان حاصل یا نوع دیگر بخوردن بجنه باخه و مطران شیر آبی
و خوک آبی و بنوشیدن می جاموش و گاو بز و قوت باه افزون شود از درخت لرزان خنجر برگ و پوست تخمیش و پوست تده درخت مذکور بستاند
و جو کوب کرده با شیر بوشاند بعد با شکر آمیخته بنوشاند ازین قوت باه افزون گردد و نوع دیگر سده درم صحن بدار یکند روزی بار و غن سوز
و شیر که در آن شکر انداخته باشند بنوشاند ازین قوت باه افزون شود نوع دیگر و ازده درم ولیده ماش را بار و غن سوز بریان کنند و بشند
و روغن ماده گاو آمیخته بخواتن و بالای آن شیر که در آن شکر آمیخته باشند بنوشاند ازین قوت باه افزون شود نوع دیگر و باخوش ماش
به صحن تخم کونچه بنوشاند قوت باه افزون شود نوع دیگر اگر گندم و تخم کونچه را منساوی سته با شیر ماده گاو بوشاند چون یک از آن شود
سر و کتد و با شکر روغن سنور آمیخته بخواتن و بالای آن شیر یا شکر بنوشاند ازین قوت باه افزون شود نوع دیگر تخم کونچه خار خسک
و پنخ را منساوی بستانند و در شیر ماده گاو انداخته بپزند و کفپزند تا آنکه غلیظ شود بعد از آن با شکر آمیخته بخواتن ازین نیز قوت باه افزون
شود نوع دیگر تخم کونچه و نالمکهاره راسته باریک آس کنند و بمقداری آن شکر یا نمینند و در شیر گرم انداخته بنوشاند ازین قوت باه
افزون گردد چنانکه از جماع ماندگی روی نماید نوع دیگر بخوردن گوشت حیوانی که گوشت شان مضر نیست و پوست این شیر خد صا شیر ماده
کول باریچه آورده بود و علف آن از ما کجی بی باشد و گو ساله آن بزرگ بود و بخوردن داروهای کاکولیا در قوت باه افزون شود
نوع دیگر روغن سنور خایه شیر آبی و خایه بریش و خایه خوک و خایه خشک خانگی اندازند و روغن را بنزد و بجا آمیخته بستانند و در کف یا
طلا کنند با دام کربای بر زمین نهند انزال نشود و اندام با صواب فصل سفید و دووم در تاب سیر یا سیکه از آن موی سپید سیاه گردد و برگ نیل
و پوست از جن سینچیل گل بچیسار و گل پیالسنه که کبود رنگ باشد و تر بچله را منساوی سته و در ساین خشک کرده باریک آس کنند و
بوزن یک دار و براده آهن و بمقدار جمله دارو یا خلیش پنخ نیلو فرمسی بگریزد و با صحن مذکور خلیط کنند و در آن آهن اندازند و بران سریش
آهن نهند و هر گزده و در جره نگاه دارند و در جره راه بندند بعد پانزدهم روز آوند مذکور را بکشدن و روغن کج را بدین علاج و بشیره بچنگه و بشیره بچله
که سر یک ازین دو بشیره چهار چن از روغن کجی باشد بپزند چون بچته شود امتحان کنند و آن چنان است که روغن ابر بر مای خوار طلا کنند اگر شباهت شود
بدان که بچته است و راست آمده بعد از آن در آن آهن مدت یک ماه بدارند بعد از آن بر سر سید طلا کنند و این روغن را نسل مثل گوین نوع دیگر گل
پیالسنه که کبود رنگ گل درخت ارجن و کهار و سرکه کج سیاه و تخم کعبله و تخم بلبیده و ک بهرینه و تخمیش پنخ نیلو فرمسی و کثانی و کسینش و پوست و درخت
سینچیل و پوست پنخ بچیسار و تر بچله و هلتی و براده آهن و پنخ نیلو فرمسی و پنخ چهار جمله را منساوی سته با جوش چوب بچیسار آس کنند بعد
بجوش بچیسار که هفت پر سخته باشد آمیخته در آن نگاه دارند نگاه با آن روغن تخم بلبیده را که یک سخته باشد و در آن آهن انداخته بپزند چون بچته
شود در آن آهن نگاه دارند بعد از آن قوی و اسهال بدن را صاف ساخته روغن مذکور را در بینی بچکانند و بر سر و پیش طلا کنند ازین موی سپید بعد
از یک ماه سیاه شوند و موی سر بسیار رویند و جوانس قوی گردند و شکمهای روی دفع شوند اکنون چند علاج خضاب ز طلب سارنگ گفته میشوند
براده آهن صحن بچنگه و تر بچله و گل سیاه را منساوی سته و در آن انداخته با شیره نشکر بالن و آوند را مهر کرده تا یک ماه نگاه دارند بعد بر سر و پیش
طلا کنند موی سپید سیاه گردند نوع دیگر و عدد و آند دو عدد بلبیده و یک عدد بلبیده و پنخ عر و نوزک و سده درم براده آهن بگریزد و جمله آس کرده و در آن
آهنین انداخته با شیره بچنگه صحن کتدی از دیاسه روز بر موی سپید طلا کنند سیاه گردند نوع دیگر تر بچله و برگ نیل در براده آهن بچنگه را منساوی
سته باریک آس کنند و در آن آهن با بول پیش حق کرده بر سر و پیش طلا کنند موی سپید سیاه گردند نوع دیگر تر بچله و براده آهن
و پوست انار و پنخ نیلو فرمسی که سر یک شش درم باشد با یک و ن شیره کعبله آمیخته در آن آهن انداخته بچکانند و او را بر سر و پیش آهن آند تا
یک ماه بدارند بعد مغزای از آن کشیده و با شیر تر آس کرده بر سر و پیش طلا کنند و بالای آن برگ بلبیده بچسبند تمام شب بدارند چون روز شود

فصل نهم در بیان خضاب

برگما خود آورده مویهای را بشوید برین گونه اگر سته گشته است تدریجاً بکنید و بکار بند مویها سپید نگردد و نوع دیگر سیاه پاک کرده خسته کن معاصف کرده و در
بستان بود که بول انداخته کجلی کنند و بقدر روزن هر دو براده آهن که صاف بود میانینند و با شیره کهنوار سر روز محقق گفت یا سخت گفت همچو دوزان آید
بعده در آن مسمین اندازند و بالای آن سه پوس سین داده مهره گفت و سته روز در کت وی شمالی ببارند و باز کشیده و در کحل انداخته باشه که خنک
سجق کنند و سته پت در میان سته روز بیدند و بازان سته پت در میان سته روز با سته پت بهر یکی از جوش سته پت معنی و غلظت جوش بچشم
و جوش سببنا لو و جوش انار و جوش نیلو و سته پت جوش کهنه و جوش پایالتسه و جوش پله و جوش بچیسار و جوش پیاروتی و جوش سبزی نالی
جوش مندی و جوش مخیلان و جوش پرنیک و جوش گلشکری و جوش خار شک جوش تالمکهاره و جوش تبال کرد بر بند و لیکن باید که
این سته را با بند و چون در وی مذکور را و جوش را در آن انداخته محقق کنند و هر سته پت از سته های مذکور سته روز بیدند چون مرتب شود نگاه دار
و هر روز در مویها باشد و روغن سته پت بخورد و بالای این دوا زده در مویها جوش تر بچاید بنوشان از خوردن این دوا تا سته ماه مویهای سپید
سیاه گردند و شکهای روی دفع شوند و چون در مویها باشد و محقق بپیل در آن بخورد نقصان اگر سنگ و سرفه و دمه و پنهان غلبه کف غلبه باد
دفع گردند و چون با جسد گلوئی و شمشیر بخورد سوزاک بول و احتباس آن و سنگ سنی و بواسیر و افزونی خضیه دفع شوند و شی که در آن می گویند
با آن یار کرده بخورد باید که دو درم سته پت در آن خوردن این دوا بهر طریقی که باشد قوت و آب منی افزاید و رنگ خوب گردد و عمر دراز شود
و از نام خوردن این دوا و جمیع امراض دفع گردند و در آن می خوردن دوا می مذکور بزد و کجی و روغن کهنه و ماش و خوردن شراب جنفراط
بخورند و این را لوه رساین گویند نوع دیگر سلاجیت را اس کنند و با آب گرم مخلوط ساخته در آن آهین انداخته در پتاب بارند آنچه
خلاصه آن بخورد شیره بالای آب بخورد سته پت خشک کرده شانه زده پل بگذرد و از سته پت با جوش تر بچاید سته پت جوش و سته پت
جوش گلوئی و سته پت جوش بر بار و سته پت جوش هلمتی و سته پت بشیره ماده گاو بربند و کاکولی و کعبیه کاکولی و مویخته و چکر مول خیره و شانه
و سیه و ماسید و روه برده و جاب و کبیل پارسی و زیره سیاه و دانه کن و ستار و سرون و بختون و کلیسیر یک سته پل بستان
و در یک دن آب انداخته بنوشان چون چهارم حصه بماند جوش را بجا مویها بنوشانند و بدین جوش نیز سلاجیت مذکور را پتیا بند بعد محقق
اگر سنگه و آمله و سته پت غلظت که هر یک دو پل باشد و یا محقق را لیس که چهار پل بود و یا محقق بلانی که یک پل باشد و یا محقق تمبرنی و محقق
و دانه الاچی و ناکیس که هر یک نیم پل باشد و یا دو پل روغن کجی و چهار پل روغن سته پت و شانه زده پل شکر بیا مینند و کوفته و غلظت
در سبوی گوئی باطن آنرا بکلی مالتی بخورد سته پت کرده باشد بارند و دو نیم درم ازین روزینه بخورند و بالای آن شیره ماده گاو یا شوره های گوشت
یا شیره انار یا آب سرد یا شیره یا شیره بنوشانند و چون در وی مذکور مضم شود بعد طعام سبک و لطیف بخورند ازین مویهای سپید سیاه گردند
و نیز ازین سر جناده و مرض او ستمتی و پ و امراض فرج و امراض قضیب و فساده و پریسوده و پنه و دیگر امراض و سنگه و قوی و پنه گورد و کبک و سته
و در مویها از روی طعام و بد روه و سوزاک بول و برص و دق و بهوشی و دیوانگی و باد صرع و امراض و پنه امراض و ستمتی و نفع شک و تپسار و پنه
و برقان و پنه و ک و سنگ سنی و در پنه و کجک و رو پنه هر گونه که باشد و کند بالا و سخت لاسخی و سخت فریبی و بسیاری خوی و پیای می بود و سته پت
و نیز غیر حیوانی و اثر انیون و اسید و لپ و پری و کجک است اختران و دیدن خوابهای پریشان دفع شوند و عمر دراز گردد و این سلاجیت رساین
گویند نوع دیگر تر بچاید و بچیسار و سار چوب کعبیه گوی و کعبیه و گو کعبه و کعبیه هر سته دار و شمشیر پسته بستان و آب که چهار چندان باشد
انداخته بنوشان چون یک حصه بماند جوش بجا مویها بنوشانند و بار در یک کرده بنوشانند تا آنگاه که غلظت گردد و آنگاه فرود آید و بعد در آن
باشد و روغن سته پت آسخته نگاه دارند و مقدار می بر مناسبت اگر سنگی روزینه بخورند ازین مویهای سپید سیاه گردند و رنگ نام نیک شود
قوت عقل افزاید و بد لوی اندام زایل گردد و عمر دراز شود و این را گوگل کلپ گویند نوع دیگر که صاف کرده باشند شصت درم

ع

بستانند آس کنند و بشیر و کجنگه آمیخته و در کحل انداخته سحی کنند و در سایه خشک گردانند و همچنین سحی دیگر با پنبه شصت درم سحی بلباب و دوازده درم شمش و دوازده درم روغن ستور را با آن سایه نازد و در آن انداخته نگاه دارند و تا شصت روز بچرخند موی سپید سیاه گردند و پیری بچوانی بسازند و این را گند معک کاپ گویند نوع دیگر گند معک را با پیل دراز یا با بلبله آمیخته آس کنند و بدارند و مقدار دو نیم درم روزی پنج بار سحی ازین موی سپید سیاه گردند و رنگ اندام نیک شود چشم روشن گردد و وقت و فریبی حاصل آید و این را نیز گند معک کاپ گویند نوع دیگر گند معک که از اصاف گشته باشد بشیره کجنگه در آن انداخته بر آتش نمند چون تمام بشیره در خورد فرود آید و بهفت پست از بشیره آرنی و بهفت پست از بشیره ادرک و بهفت پست از بشیره کونی یا بدین بعد بمقدار وزن گند معک مذکور سیاه که آنرا پاک کرده باشند بگیرند و بان یار کرده در کحل انداخته سحی بلیغ کنند تا آنکه کجلی شود بعد از آن رگین ماده گاو را بر زمین فراز کنند و بر آن برگ کید نبند آنگاه کجلی مذکور را در آن انداخته گرم کنند تا آنکه مذاب گردد و بعد بر برگ کیده مذکور بریزند و بالای آن برگ کیده دیگر نبند و فواق آن رگین ماده گاو را فراز کنند و بر آن کف دست نهاده تا آنکه همچونان شود بعد از آن آس کرده نگاه دارند و بخوراند ازین موی سپید سیاه گردند و لبواسیر و سنگ سنی و در و شکم و پیرقان و گوله و انویات و پیه و جلودر و میست دفع گردند و عرق افزون شود و این را گند معک تربتی گویند نوع دیگر گند معک و سیاه که بر دو صاف بوند و پس که از گشته باشد بر سره را یکی کرده سحی کنند و در آن انداخته و بشیره کجلی و آب نمک سنگ یار کرده بر آتش نمند تا آنکه آب و بشیره مذکور خشک گردد و در و چنان شود که از آن غلوله توان ساخت آنگاه فرود آورده و خلوه ساخته باده جامه بندند و آبله را با آب آس کرده مذکور را تخمیف کنند و در روغن ستور آمیخته با آتش نرم بپزند چون آبله سحی که بر گره تخمیف کرده اند چینه شود فرود آید و در وی مذکور را از جامه کشیده و آس کرده نگاه دارند و مقدار می باشد و روغن ستور روزی نه خوردن پسند و بالای آن آب جوز هندی یا روغن بنفشانه و پیریزکنند ازین موی سپید سیاه گردند و لبواسیر و پیه و زردی جو و و تپ سرفه نقصان اگر سنگی دفع گردند و این را تا هر رساین گویند نوع دیگر سیاه گند معک که بر دو صاف بوند و پس گشته و سونما کجی بستانند و جمله او کحل انداخته و باشند یار کرده سحی کنند بعد در دو شترابه آب انداخته مهر کنند و کبیت با چاک شتی دهند چون سرد شود آس کرده نگاه دارند و مقدار باشند روزی نه خوردن و این موی سپید سیاه گردند و پیری تبدیل بچوانی پذیرد و دیگر امراض سائل گرد و این را تا هر سستی گویند نوع دیگر تلقای سیاه که سخت و چرب باشد و در آتش انداختن نه آواز کند و نه ترقه و نه شقیخ آرد و بیارند و در تمامی آنرا از هم جدا کرده و آهنگان بند و در بیک تو اندازند و بشیره کجلی چولانی آن مقدار که بان جمله تر شود یار کنند بعد سه پوش بران نهاده پنج روز در سایه بدارند بعد پنج روز کشیده و در کحل انداخته سحی کنند و غلوله بند و بارگ بید بخیر چیده و در دیگ کرده سه پوش بران نهاده مهر کنند و مدت پنج روز در کندی شانی و مادر کاهکت هدارند باز کشیده و در کحل انداخته سحی کنند و خشک کرده بجامه بنزند و بعد برین طریق بهفت و یا هشت کرت بشیره مذکور پست دهند و این مقدار تنها از بشیره آبله و از بشیره سنی و از فلفل نیز از برنگ بادین تا در فشتیش برود و اگر بدین تنها در فشتیش ترود باید که دیگر تنها بشیره مذکور بدین تا در فشتیش نماند آنگاه به بشیره از بشیره های مذکور بالیه مقدار کنایه بستانی غلوله ما بنند و نهاری بخوراند و بالای آن روغن ستور بنوشانند و می بایک یک سال یک یک غلوله روزی نه بخوراند و در سال دوم و در سال سوم سه سه خوردن و در هر ساله یکی غلوله زیاد کنند اگر کسی صد پل اجگرک باین طریق بخورد اندامش قوی سخت بچو الماس گردد و از خوردن این اجگرک تا سه ماه مرض رکت بات و راجر و گ و دمه و هر پنج نوع پیه و در دلد و کسینه و لبواسیر و انویات و آس و پندروگ و هر زخمی که از غلظت هر سه خاطر حادث شده باشد و هر شترده نوع میست دفع گردند و این اجگرک بسیار گویند سحی خار خشک و سحی بدار کیند و کجنگه سیاه که پست آن دور کرده باشند و سحی ستاول و سحی بلادر که چینه باشد هر یک یک سحی و جسد و گلوی پیل و شمدنی پنج پل سحی و سنجهی و فلفلین هر سه هشت پل و سحی چینه ده پل و سحی براسیکه نسبت پل و شکر هفتاد پل روغن ستور

و به کل حکمت باینده کجیت و بهند و هم بر گونه دو کرت و دیگر با شیر و تال کر سحی کرده و در کرت با شیر کهنوار سحی گردانیده و شش کرت با شیر و تخم چینی کشته کرده
تپا بدیند تا جمله واز و پت شوند و اگر شیر و کتخار چسبنا باشد شش کرت با شیر و کهنوار سحی کرده و تپا بدین بدین عمل این گشته کرده و طریق کشتن این
کجیل را براده و کت و با آن دو از هم حصه سنگرب آمیخته با شیر و کهنوار تاد و پاس سحی کنند و غلظه ساخته در و شراب کرده و به کل حکمت گرفته کجیت
و به پنجین هفت کرت با شیر و تال کیده و با شیر و کهنوار سحی ساخته کجیت بدین عمل این گشته کرده و به هم برین طریق اگر با شیر و تال کر یا با شیر
اک سحی کنند و هفت کجیت بدین نیز این گشته کرده و نوع دیگر نخست سیاب پاک کرده بچقه و کت معک صاف کرده دو حصه بستانند و در طول
انداخته کجلی کنند و به بقا براده آهن کجیل با آن بیاینند و با شیر و کهنوار یک روز سحی کنند و در پوره مس که در میان آن برگ بیاچیز فراز کرده
باشند نهند و در پیتاب بداند تا آنکه گرم گردد آنگاه بر پوره مذکور سه پوس از آن پس نهند و محکم کرده هر کت و هفت روز در کت وی شالی باران
بعده تر روز کشیده آس کنند بر طلی گشته کرده که در آب زود زود امتحان گشته گردیدن آهن آنست که در آب به اندازند و اگر در شش
و بالا بماند بدانند که گشته شده است چنانچه کند و کبک بطریق مذکور این گشته کرده و دیگر در معانها تیره گشته شوند تا به سر اگر منسل و کت صاف آب شیر
آب اس کنند و بر ورقهای برده صافی را از کشتن خواهند تجویف کنند و در شراب نهند و شراب دوم بالا کرده و در نموده کجلی حکمت باینده کجیت
و دوازده بار این عمل بکار بندند و تپا بدین گشته کرده و طریق صاف کردن کوشن و معانها مسین گشت اکوان طریق صاف کردن کوشن و تپا
که آن نیز هفت اند و ما چسبک و نوع ست یکی تار ماکھی دوم سونما کھی و توتیای سنبه و طلق و سه سه منسل و زرنج و سنگ لبری گفته می آیند
طریق صاف کردن توتیای سبز توتیای سبز را با پیچال کبوبر و ریده که به و با سها که که هم حصه آن باشد آمیخته سحی کنند لبه در دو
شراب انداخته و بهر کرده و به کل حکمت گرفته پت نرم بدین زلی بر دشان کشیده و با جوات سحی کرده دوم پت نرم بدین زلی بر دشان
کشیده و با شش سحی کرده سوم پت نرم بدین بدین عمل صاف کردن سونما کھی سونما کھی سه حصه و یک سنگ لبری حصه
بستانند و با یک آس کرده و در کونا آهن اندازند و شیر و برنج با شیر و جنجیری یار کنند و آوند مذکور را بر دیگر این بستانند و زیر پت آتش کنند
و آنرا بکفگیر بگردانند و چندان آتش کنند که دیگر و سونما کھی مذکور عمل دام گردند بدین عمل سونما کھی صاف کردن و چون خواهند که کت بداید که پیش
مکتبی آس کنند و در شراب اندازند و شراب دوم بالا داده به کل حکمت باینده کجیت بدین بدین عمل گشته شود و اگر بار و غن کجی و با باد و غن و با
با بول بر آس کنند و کجیت بدین نیز گشته کرده و طریق صاف کردن تار ماکھی تار ماکھی را آس کرده در کحل اندازند و با شیر و کهنوار عقیق
کیروز و یا تیره بین معاسنی یک روز با شیر و جنجیری یار و سحی کنند و می باید که بعد سحی با هر یکی از شیر مذکور در پیتاب بداند بدین عمل
سونما کھی صاف کردن و طریق صاف کردن کوشن و کوشن طلق سیاه و رنگ لوده بستانند و کوره آهن گران انداخته بدیند تا ما و ادم که کحل دم
شود آنگاه کشیده در شیر باد و گا و سه و کنند و در ورقهایش را جا گردانند و در شیر و سبزی چولائی و ترشی تر کرده یک شبار و ز باران بدین
عمل صاف کرده بعد شالی و ورقهای طلق در خلیه سالی دو حصه طلق باشد جامه سفت اندازند و و هفتش دو حصه در طفار که با آب پر باشد
نماده بادست چندان مالند و کل مایه از آن برون آید بعد چون مایه مذکور در تیر آب قرار گیرد با ستنگ از آن بریزند و مایه راسته
در کحل انداخته با شیر و برگ آک یک روز سحی کنند آنگاه نمانهای خرد از آن ساخته بر برگهای آک نهند و دیگر برگها بالای آن بداند و با چسب
کجیت بدین و بعد سرد شدن باز با شیر و آک آس کرده تپا بدیند تا هفت پت تمام شود آنگاه هفت پت با جوش بر آورده سحی کرده بدین بدین
عمل خلق گشته شود چون طلق گشته کرده در و غن سوز که چیزی آن باشد بان بیاینند و در آوند آهن کرده بر آتش نهند تا آنکه طلق تمام روشن را
بخورد بعد از آن بداند و بکار بندند از خوردن طلق پیر جوان کرده و دیگر فوائد این بسیار است نوع و یا طلق سیاه راده تا سبک است بعد
سحی مویخته و سندی که ششم حصه طلق مذکور یا شش بیاینند و در کحل انداخته یکروز با سر که هندی و دیگر و با شیر و کهنوار سحی کنند لبه و شراب نهند

در شترابه و دوسم بالا را در دهن کنند و بگل حکمت گرفته کچیت بدیند آنگاه هم برین طریق سه کرت با جوش تر بچله سخن گفتند و کچیت دهند و سه کرت باشیره بپایا
و سه کرت با بول بقر و سه کرت باشیره موصلی و سه کرت باشیره تلخی سه کرت باشیره سورن سخن کرده کچیتها بدیند تا نوزده پت شوند بدین
عمل نیز طلق کشته گردد و طوق صاف کردن سوسوم سه مرتبه را با یک آس کنند و با جینجیری ترکی کرده بپزند و در پیتاب داشته خشک گردانند صاف گردد
و تن ایجن و گل سرخ کسبیس و سه گاه و خرصره و بچکاری هم برین طریق نیز صاف شود و طوق صاف کردن منسل نسل را با یک آس کرده
بگره جامه بندند بعد یک و یک را ببول بز پر کرده بر دیگران بنشانند و اگر مذکور را در آن آویزند و سه روز بدو لکا خنتر بنیزند بعد از آنجا کشیدند
در میان هفت روز هفت پت هر روزی یک پت با تلخه بز سخن کرده در پیتاب بدین طریق صاف گردانند از اینج زینج را با یک
آس کرده بگره جامه به بندند و یکپاس در آب تر بچله نیز بدو لکا خنتر و یکپاس در سرکه هندی بدو لکا خنتر بنیزند و یکپاس آب نیز بدو یکپاس
در روغن کنجی بنیزند بدین عمل زینج صاف گردد و طوق صاف کردن سنگ بصری سنگ بصری را آس کرده بگره جامه به بندند هفت روز
در بول آدمی و هفت روز در بول بقر بدو لکا خنتر بنیزند صاف گردد و طوق کشیدن ستا جمله ایضا تا و ایضا تا و ایضا تا و ایضا تا
سری گویند و شیرین و سه گاه در سرون آهو و کنجاره کچیت و سرشفت و سه گاه فعل و ششم وقت و ناک سنگ و جوتی و روغن ستور و شمد این
جمله هر چه دست دهند بستانند و با بر ایضا تا که دست آن کشیدن خواهند آمیخته آس کنند و در بولونه عمیا کرده مهر کنند و در کوزه نکال
بسیار اندازند و بولونه را بران بندند و آتش تیز بپزند ازین عمل ستا بیرون خواهد آمد طوق صاف کردن کشتن گوهر یا الماس بستانند
و در ناکمی کنند که جوف ساخته باشند با نازند و مهر کرده بگره جامه به بندند و در جوش کلخنی و گو درون سه روز بدو لکا خنتر بنیزند بدین عمل الماس
مذکور را با آتش گرم ساخته در بول خرم و کنند و باز گرم سازند و در بول مسطحه تخمین نسبت و یک کرت در بول خرم و کنند و باز گرم سازند
و در بول خرم و کنند بعد از آن زینج با گرم آوس بهم کرده آس کنند چنانکه زینج همچون گرم مذکور سوخت گردد و ازین بولونه خرد با سر کوشش
راست بکنند و الماس مذکور را در بولونه نه بندند و سر بوش بران داشته مهر کنند و این بولونه گلین نند و الماس مذکور را با آتش
بدینند تا عمل و ام گردد و بولونه زینج را در بولونه گلین کشیده و در بول اسپ سرد گردانند هم برین طریق در بولتهای زینج که چون گرم مذکور سوخت
بستانند از آنجا در بولتهای گلین داشته و دوسم هفت کرت در بول اسپ سرد گردانند ازین عمل الماس کشته گردد نوع دیگر و جوش کلخنی
انگور و نمک سنگ آس کرده حل کنند و الماس را گرم کرده نسبت و یک کرت در آن سرد گردانند بدین عمل نیز کشته گردد نوع دیگر و کما
ز رنگ را جمع کرده در آن در روغن اندازند و بران سر بوش نهند و عوکان در آن پیشاب خواهند کرد آنگاه عوکان را کشیده دور کنند و الماس
گرم کرده در بول مذکور سرد کنند و تخمین بسیار کرت الماس را گرم کرده در بول بز سرد گردانند الماس بدین عمل نیز کشته گردد و طوق صاف کردن
و شستن بیکر است من که آن در جنس نیماش کی عمل و ام ویلی کبود و ام و طوق صاف کردن این نحو صاف کردن الماس است چون
صاف گردانند و کشتن خواهند باید که گرم ساخته چهارده کرت در بول بقر سرد کنند بعد باشیره پیش آس کنند و غلوه لبسه خشک گردانند
و در بولونه گلین نهاده بدین چنانکه بولونه لعل گردد بعد در بول اسپ سرد کنند و تخمین در بولتهای کرده و گرم ساخته در بول اسپ هفت کرت
سرد گردانند بدین بیکر است من کشته گردد بعد کشتن آس کرده بارند و بجای الماس کشته بکار بندند فائده الماس حاصل بدو طوق
صاف کردن و شستن باقی گوهرها چنانچه بند روغن و نمک و دوز و بسد و مانند آن چون گوهر را ازین گوهر صاف کردن کشتن
خواهند باید که آنرا بستانند و بگره جامه به بندند و در شیریه چیت تا یکپاس بدو لکا خنتر بنیزند بدین عمل صاف گردد و بگره جامه
و شیریه کنوار تا هفت کرت سرد کنند و در شیریه مذکور سرد گردانند تخمین گرم کرده در شیریه کنوار تا هفت کرت سرد
کنند و در شیریه چولالی هفت کرت و در شیریه هفت کرت نیز سرد کنند بدین عمل کشته گردد و در روغن و بسد نیز بطریق دیگر و ناکمی کشته گردد

گشته شوند و نیز بطریق کمالی صاف گردد بدین طریق باقی گوید بر صاف شوند و بطرفی که آلس گشته شود بدین طریق باقی گوید بر صاف شوند
 شوند طریق صاف کردن و طاهر گردانیدن سیاه سیر و خردل را آس کرده و از آن پخته با سرپوش است گفته سیاهت را آن نماده هر کرده
 بجای سببه در سر که بندی بدو لکا خسته با آتش سه روز بپزند بعد در کحل انداخته باشند که سوار یک روز یک روز با شیره چتره و یک روز با شیره کنونیا
 و یک روز با شیره ترچه که حق گفته آنگاه با سر که بندی سیستانت بدین عمل صاف شود بعد در کحل انداخته و با نمک سنگ که نمایی آن باشد یا کرده
 با شیره لیمو حق کنند باز یک روز با خردل یک روز با سیر و یک روز با نوساد و در رنگا می که هر کی بچید سیاه باشد یا کرده با سر که بندی حق کنند بعد
 از آن سیاه جلا کرده با آن هم حق کرده شده اند بچو که سازند و در وقت دیگر نمک سنگ پر کرده اند و یک دیگر باز گونه بران
 نهند چنانکه درین های سرد و یک هم شوند و هم کرده بعد از آن مگر کنند و هر دو یک آب گل حکمت بگیرند آنگاه یک یک که زرش سوراخ و سیخ
 کرده باشد باز گونه کرده بر یک فوقانیه نمک چنانکه درین این و یک ثالث بر یک دوین منضم و هم شده و بنشیند بر آن درین این و یک
 نیز مگر کنند چنانکه از آن مگر برین نیاید آنگاه درین یک ثالث بر او سوراخ مقداری آب با ناز ناز پس برین یک یا بر دیگر آن نشاند زرش
 آتش تا سکه پاس کنند بدین عمل سیاه طاهر کرده و بطریق بهتر صاف شود طریق صاف کردن گن جعک گن معاک البستان و با زرخ
 که بچند آن باشد آمیخته در آوند آن اندازند و بر او کرا یا نماده مذاب سازند آنگاه در شیره باده گاه و انداخته سر کرده اند بدین عمل گن جعک صاف
 گرد و طریق صاف گردانیدن شکر و باید که شکر و راضفت پت از شیره شیش و زرش لیمو و مانند آن بدین بدین عمل شکر صاف
 کرده و چون خواهند که سیاه از شکر بکشند باید که آن را آس کنند و با شیره لیمو و با شیره برگ نمک پاس حق کنند و بر طریق طاهر گردانیدن
 لکین بر این راهل پاس بدین طریق گردانیدن سیاه باید که سیاه را با هر کی از زهر کاکوت و چچناک و سینگ و پرومین
 و بلابل و پر مته و هر دو و سونا و سوارا شکر با شیره که بیشتر رقم و حنظل و معانوره و کرباسی و بخی کحل افیون یا کرده و در کحل
 انداخته حق سیاه کنند بدین عمل سیاه گسسته شود و قائم النار کرده و آسمان گسسته است که طبق زرد یا فقه و مات آن از سار صفا
 با سیاه مذکور آس کرده و در کحل انداخته حق کنند و بدین داشته سیاه را وزن کنند چون هم روزن قایم خویش باشد و با سار اخطا
 و زرش زیاد و نگشته باشد بدانند که گسسته است نوع دیگر سیاه را با سار همی و فلفلی و جوا که عار و ساجی و سرخ نمک خردل و نوساد
 و خج سبزه که هر کی ازین دارد و با همین سیاه باشد یا کرده و در کحل انداخته و با شیره جنجیمی و یا با سر که بندی سه شبار و زرخ حق کنند ازین
 عمل نیز گسسته شود نوع دیگر سیاه را با گرمی که نازند می گویند و با شیره و نمک یا کرده سه شبار و زرخ حق کنند ازین عمل نیز گسسته گرد و طریق
 خواندن گن جعک باید که دیگر را با آب برکت و با الی آن سرپوش ستان بدارند و بخیر آرد مگر کنند بعد از آن سیاه بچند آن گن جعک
 ستانند و گن جعک را آس کنند و نمایی آن بر سرپوش فراز کنند و بالای آن سیاه مذکور نمک و فوق آن نمایی گن جعک که یک یا نه است
 فراز کنند و یک شله باز گونه بران نمند و خاکستر را با آب مخلوط سازند و بدین مگر کنند و دیگر کور را در کوهی که دیگر کور تا بهایش آید در آنند
 چهار یا چاک تندی تپ دهند و هم بدین طریق مشش پت و بدین طریق کشیدن سیاه باید که سیاه با دو دخانه و چشگری و گن جعک و نوساد و
 که هر کی بچید سیاه باشد یا کرده در کحل اندازند و با شیره لیمو و مات آن تا یک پاس حق کنند و در شیره که آنرا بگل حکمت گرفته باشند
 اندازند و با سار و پاچوب و یا پنجه و در پیش در آوند و در این رنگ حکمت بگیرند آنگاه شیشه مذکور را در کوهی که به آن رفته کرده باشد و یک
 بر یک بکنند چنانکه رنگ تا گوی شیشی بر شو و بر دیگر آن نشاند و زرش و دانه پاس آتش بکنند لکین را تا آتش نرم کنند و تریخ زیاد
 گردانند بدین عمل سیاه گسسته کرده نوع دیگر از بخی خیره پخته با سرپوش آتش کنند و گل گونه در ناسا آس کرده مقداری تپ پخته فراز کنند
 سیاه را با شیره که مگر بدین حق کرده بران نمند و دیگر بچند کل کوه و بر رنگ را بران اندازند و سرپوش بر پخته نماده مگر کنند چون نشاند و در پخته

گفته اند و زیاده ازین مقدار و در بیان نوشیدن روغن و مانند آن که بهندی آنرا داشته اند
گویند بدانکه تشنگی که از امش خشک بوده و یا به سبب رین جراحت اگر خورد و نوش که افتاده باشد و یا از خوردن هر لقمه کشته باشد و
یا از مرض باد و تخمه بود و یا قوت حافظه عقلش کم بود یا اینکه شخص مذکور را روغن سنبله بنوشاند مفید بود و چون مانند آن از دیگر شرابها
که آنرا کرده می آید بنوشاند باید که بالای آن آب گرم بنشیند و حرکت کردن بفرماید شخصی که از غلبه بلغم یا یا افرونی چربی و مانند آن یا کوشش که
بوند و یا بخوابد که اندامش تندرست و قوی و محکم گردد و شخص مذکور را روغن کبچ بنوشاند مفید بود بشرط آنکه روغن کبچ بموافق طبع باشد و تشنگی
بسیار بسیار زور کردن استنشاده باشد و یا خون و آب منی اش کم افتاده خشک گشته بود و یا آنکه از غلبه باد بود و یا آنکه اندامش بسیار در کند
شخص مذکور را چوبیش گوشت لعل که بهندی بسیار گویند بنوشاند مفید است بشرط آنکه او را اگر سنگ و قوت بود شخصی که گمش سهولت روان بود
بلکه بشواری وان کرد و نماز کند بلکه است آنکه تحمل کردن تواند و او را اگر سنگ سخت بسیار باشد این چنین شخص انحراف استخوان نوشاند مفید بود
میان اشخاص کوره تشنگی باشد چون روغن سنبله با دار و سکه فریل خورش بود بنوشاند نیز نافع آید و نیز نوشاندین تهنات روغن سنبله جهت دفع مرض
تخم و نوشاندین روغن سنبله با حق نمک سنگ بجهت دفع مرض بادی و نوشاندین روغن سنبله با حق سست معنی و این جوامگها جهت دفع مرض نفخ
مفید است و طبیب شایسته که تشنگی مرض کرده از غلبه یک خاطر یا دو خاطر یا سه خاطر است آنگاه از میان روغن سنبله و روغن کبچ و بسیار انحراف استخوان
که ام را که مناسب بنوشاند و چون مرض از غلبه دو خاطر یا سه خاطر بود و یکی از زیاده غلبه باشد از میان از اشیا مذکور هر کدام که دفع آن باشد
نوشاند و نوشاندین روغن مانند آن رهوایا که معده بود و سخت سرد و سخت گرم مفید است و چون حاجت بسوی نوشاندین آن رهوایا
و یا سایر افتد باید که در هوای سرد و در هوای گرم باشد بنوشاند و تشنگی که از باد و بلغم باشد و روز بنوشاند و تشنگی که از اشب نوشاندین شاید چون
در روز بنوشاند تشنگی و بیوشی و اندام گران کرد و قیاز روی طعام و در شکم حادث شوند و یا باد و انس است که بوقت عصر روغن دیگر شرابها
نادر تشنگی و تپاک و تفری و مانند گی پیدا شود و چون تشنگی زایل نگردد باید که آب گرم بنوشاند و اگر بنوشاندین آب گرم تشنگی زایل نگردد آنگاه بسیار
آب گرم بنوشاند و تشنگی بکشد و اشیا سرد و چنانچه صندل و مانند آن با آب آس کرده بر سخت کند و آب بر سر بریزد و او را در میان آب برطی که
آب تا کوشش برسد بنوشاند سخت شود و از نوشیدن مشروبات مذکوره آنقدر که در میان یک پاس ختم شود و تشنگی از او بجا بماند فساد بود
باعث آید و از نوشیدن آنقدر که در میان دو پاس ختم شود و تشنگی فساد بود و تشنگی فساد بود و تشنگی فساد بود و تشنگی فساد بود
که در میان سه پاس ختم شود و نوشیده حرب گردد و خطنی که بسیار فساد بود باعث آید و از نوشیدن آنقدر که در میان چهار پاس ختم شود
بج ضرری چنانچه مانندی و بیوشی و سستی پیدا آید و وجود حرب گردد و تشنگی فساد بود و تشنگی فساد بود و تشنگی فساد بود
روز ختم شود و هیچ ضرری از ضرری مذکوره پیدا آید و در مرض سبب و اثر نیز در باد و صبح و مرض انام و اسهال و یو و برمی دفع آید و طبیب را
شاید که قوت و تشنگی معلوم کرده برقرر مناسب حال بنوشاند و اگر از مقدار تشنگی قوت زیاد کرد و نوشنده در معرض هلاکت افتد و چون مشروبات
مذکوره زیاده نوشیده شوند و تشنگی بسیار آب گرم بنوشاند و تشنگی بماند و اگر تشنگی بماند و تشنگی بماند و تشنگی بماند و تشنگی بماند
نیکی یا در از و بطعام شود و تشنگی بماند و تشنگی بماند و تشنگی بماند و تشنگی بماند و تشنگی بماند و تشنگی بماند و تشنگی بماند
نوشاند و مشروبات مذکوره تا سه روز یا چهار روز یا پنج روز یا شش روز یا هفت روز یا هشت روز یا نه روز یا ده روز یا یازده روز یا بیست روز
شخصی از نوشیدن مشروبات مذکوره نفرت حاصل آید یا بیخود خوردن دهند و بجهت حرب گردانیدن خود روغن کبچ و روغن سنبله و چربی و مغز
استخوان استادی ستره و صمغ پاپیل و راز و نمک سنگ آب جنات را با آن یا کرده بنوشاند ازین اندام فی الحال حرب گردد و تشنگی دیگر از تشنگی
کبچ و روغن سنبله سازد ازین نیز اندام فی الحال حرب گردد و تشنگی دیگر از تشنگی کبچ و روغن سنبله سازد ازین نیز اندام فی الحال حرب گردد و تشنگی دیگر از تشنگی

فصل پنجم در بیان نوشیدن روغن و مانند آن

نوشاندین روغن سنبله

ازین نیز اندام فی الحال چرب گردد نوع دیگر روغن ستور را بچوش جو و جوش کلجی و جوش کنار و جوات و شیر و شراب سرکه برابری در خون منور
 باشد بنیزد و بنوشان ازین نیز اندام چرب گردد و این روغن با نام بادشاهان و ارباب دولت است و برای بچه و پیرسانست که بنوشانند و بنوشانیدن
 مشروبات مذکوره در حالت بیهوشی و در حالت تب و در وقتی که مردم بمرض او در روگ مبتلا بوند و در هنگامیکه مردم سخت فریه یا سخت لاسه گشته باشند و
 هنگامیکه مردم بمرض ناآرزوی طعام مبتلا بوند و در هنگامیکه ببارونی و اسهال کنانیه و باشت و در حالتی که حفته کرده بوند و در حالت اربابان ممنوع
 و نیز شخصی که بمرض بیهوشی و یا قوی و یا تشنگی مبتلا بوند و شخصی که بسبب کثرت نوشیدن شراب تا قوت گشته باشد شخصی که از اسبب کثرت زور ماندگی
 پیا آمده باشد و عورتی که پیش از اسکمال مدت حمل وضع حمل کرده باشد ایشان را مشروبات مذکوره بنوشانند و شخصی که از نرفوشانیدن
 مشروبات مذکوره ممنوع است چون بنوشد با مراض گوناگون مبتلا گردد و بجهت دفع مرض که نوشیده باشد بدشواری ببالج کردن اهل گردد
 چون عورت مذکوره را روغن مان آن از دیگر مشروبات بنوشانند بخون نفاس و دیگر الالمش از شکم تا مبرون نیاید بلکه تخمیس شده بماند و عورت
 مذکوره را حاجت انسانی بفرغ نشود بلکه تخمیس شده بماند چون عورتی را پیش از اسکمال مدت حمل وضع حمل شود باید که آلوده روز آنرا از اغای خشک
 بفرغ روغن بماند و داروهاییکه از آن خلاصه کرده اند نیز بخوراند و بعد از دم در آنچه از روغن ستور جز آن مناسب بود بنوشانند و چون شخصی غایط
 خشک و گریه بار بود و طعام بدشواری میخورد و در باد و شکمش بگردد و بطرف ساعد شود و سینه اش بسوزد بدانت که شخص مذکور خشک است
 خواه فریه باشد خواه لاغری این شخص را مشروبات مذکوره چرب گردانیدن شاید و نشانی چرب شدن آنست که مقداری کالی از این اندام باشد
 رغبت بر خوردن مشروبات مذکوره از روغن و مانند آن نبود و غایط چرب باشد چوین چرب گردانیدن محمود است و انسانی سخت چرب تن آنست که
 رغبت بر طعام نشود و آب از دهن سائل گردد و شکم روان شود و موقع بسوزد و چون شخص مذکور سخت چرب بود آن را غلظت چنانچه شایخ و
 کورون و دیگر غذای خشک چنانچه کجاره و کجد و لیسیت بخوراند آن بخوراند تا قوی خشک گردد و از نوشانیدن روغن مان آن از دیگر مشروبات
 گرسنگی نیک شود و صاف گردد و در معده تا بیا لاید قوی آید و گویند آن را م نیک شود و وقت حاصل آید و حواس حس قوی گردند فی الحال ضعف پیر
 زور نیار و عمر دراز گردد و الله اعلم بالصواب **فصل هفتم در رسانیدن گرمی که از اهنندی سیاه و جاکویند بدانکه رسانیدن**
گرمی بر چهار نوع است یکی آنکه با خاک که آن را آوندی انداخته در زیر چهار پایی مریض فراز کرده باشند یا بسنگ یا بر گیاه خشک تا بمن یا سفال
یا بجامه یا بر برگ بلیخیر و مانند آن که از آبش کرده باشند مجروری آتش برسانند و این ابندی تاب سید گویند و دوم آنست که به تجار گرمی آتش برسانند
برسانند آنرا و گویند چنانکه سنگ یا آهن یا خشک یا سفال آتش گرم سازند تا آنکه عمل م گردد و بران با روغ یا تری یا آب چرب مقام شرک بزین بخورند
آن بعد آنکه محلی را که خواهند گرمی آتش برسانند و بجائمه پیچیده باشند گرمی سات چنانچه آب گوشت و شیر و جوات و روغن ستور و روغن کبچا و سوزن و تخم آن
سکه بندی با داروهاییکه دفعه باد بوند و بانداخته و مهر کرده گرم سازند و بی آن برین بکشانند و بران جامه بندند و بچکان و بچکان آن گرمی سازند و این طریق
که صنفی از گوشت سید گویند چنانچه داروهای مذکوره را در سب و سیکه از اوله سخت کرده باشند انداخته گرم سازند و بر او لوله بخار آن روغن آنکه آنرا
بر روغن مان آن چرب کرده باشند گرمی برسانند و این طریق را نامی سید گویند و چنانچه گوئی بطول ق اوی بکاون و دوران چوب گویند چنانچه بسوزند
چنانکه گرم شود بعد از آنکه از آن کشیده و در کنت و شرک شیری و سرکه مندی ده و برگ بلیخیر و مانند آن که دفعه باد بوند و فراز کرد و مریض بران غلطانیه
به بخار آن گرمی برسانند و چنانچه سنگ گرم سازند و خاک و خاکستر از آن دور کرده شرک شیری بسوزند بی بران نند و برگ بلیخیر و مانند آن که دفعه باد بوند بران
وازلکنه و مریض بران غلطانیه بخار آن گرمی برسانند و سوم آنست که از وی تروزم را گرم سازند و بخشی آن را بمحل در سخت کنند و بعد روشن
فرد آورده بخشی دیگر را سخت کنند چنانچه داروهای باو شکن آباب آسکنند و باره روغن و صمغ نمک سنگ یار کرده گرم سازند و بخشی را به محل مرد
سخت کنند و با بسوزند آن فرد و آن بخشی دیگر را سخت کنند چنانچه داروهای کا کولیا دکن و داروهای مس ساه کون کجند و شفت و تخم کتان

فصل هفتم در رسانیدن گرمی

سخت کنند

و جهت بیرون کشیدن خاطر فاسد نذیرتی واسهال از همه نذیرتی است چون شخصی را خواست که تی بکند باید که اول از غن سنور و روغن کنجی را براند و طلا
کنند و عمل سید بکار بندند و اشیا بی بکنی بی بکنان بعد از آنکه بوقت فجر در وی موی داده تی بکنان در باید که از جهت تی داروهای دهن که ملائم طبع
بنود اور از ان نفرت حاصل آید و بدو بواشد و چون صبی یا پسر یا نخی نازک یا لاغر یا شخصکه از تی خاکت بود مرضی حادث شود که در ان حاجت
مبوی تی کنانیدن باشد باید که از شیر یا اجزای یاد و خ یا آشام برنج نوشانات آنگاه داروی موی نخوراند و دستار اگر کم سازند و بدان
شخص مذکور را سید کنند چون بدانند که خوی از ان دانش روان میشود و دلش میسوزد و آب از دهنش سائل گردد و بعد از ان شخص مذکور را بفرمایند
که بر چوکی بنشیند و سرگلو و پشت و پهلو را بگیرد و بفرماید تا مال برگ بید بخیر یا ناریا بجا بچول در دهن انداخته تی بکنان و چون تی کم از تی مناسب
شود و آب از دهنش نکل گردد و دل بقرار بود و صاف نگردد و در اندام خارش پیدا شود و چون زیاده از قدر مناسب شود و کمی بسیار بیرون آید
بیشتری روی نماید و سیلان آب و کف از دهن لقطع پذیرد و در سینه و گلو پیدا شود و چون تی بر حسب سبب شود و در ان اول کف بیرون می آید و بعد از ان
مقداری تلخ بیرون شود و باقی کنانیدن می باید که غرغره کنند و روی بشویانند آنگاه آنچه میان دو سینه است و بر مغز و شمس کلام که موافق دهنند
نوشانات و بطریقیکه ماندن شاید ماندن فرماید و چون از هنگام تی مقدار دو نیم پاس گذشته باشد یا آب گرم غسل دهند و بچوش کلختی یا سنگ یا
از اسهال گوشت برنج چینه را بخوراند از تی و سرفه و از خبث دهن تباهی آواز و بسیاری خواب مرض تنه را و بویوی و ن اثر زهر و سیلان آب از دهن
و مرض سنگرینی دفع گردد و چنانچه سیریدن و زنت شاخ و برگ و بار و گل خشک گردن همچنان بیرون آوردن با نم عمل تی و امراض بلغمی از تی بکنند
شوند و شخصی که از امراض ترم و امراض اردیات یا گود یا مرض از امراض شکم یا مرض تی یا سلسل لول یا مرضی از امراض باد یا مرض مستقر یا مرض
رکتیت که در ان خون طرف دهن سائل گردد تی بکنانند مفرست و نیز شخصی که لاغر باشد بسبب رسیدن خم یا سببی بگردد شخصی که لاغر خلقی بود
یا پیری یا سخت خشک باشد تی کنانیدن از ان ممنوع است و زن حامله را نیز ممنوع است و در حالت اتقاع شکم و در حالت افتاد و گلو و در دست
که دهنه نرومن کرده باشند و در حالت گسنگی نیز تی کنانند که مفرست و مرضی که در ان تی ممنون است چون در ان تی بکنانند ببلای کردن بعد
از دیرری بدشواری زائل گردد و گاو باشد که لا و با باشد و اشخاصیکه از ان عمل تی ممنوع است چون ایشان را تبهمی یا غلبه یا بزم بود یا زهر و او شوی
تی بکنانند درین سه حالت عمل تی ممنوع نیست و تی کنانیدن و دفع اثر زهر و دفع مفسدیکه از خوردن زهر حادث شده باشد و مرضی که در
و مرضی که گون مرضی نماید و باد صرغ و پیلپای و ارید و بارگاو و نا آرزوی طعام و تی و ایتسار که خام بود و در ان سرکه بر سبب غلبه تلخه حادث
شده باشد و مرضی که سبب و مرضی بدرده و بزمی و سیلان آب از دهن و خشیان و سرفه و در دهنش بوی بد که از بینی آید و چنگلی و دهن و گلو
سیلان ریم و مانند آن از گوش و مرض را جر و گ و مرنیکه بسبب فساد چربی و غلبه آن حادث شود و مرضی که در ان مرضی که از چکا و مرض کلن کاب
و مرضی که رکتیت که در ان خون بطرف مقع بر دهن آید و مرضی که بسبب فساد باغرم باور محلی از محلهای بلغم حادث شود یا نفع است کسانیکه
با امراض مذکور و قبل از ان ایشان را تی بکنانند و عورتیکه شیر پستانش فاسد شده باشد کنانیدن تی نافع است از عمل تی فساد شیرش دفع شود و
چون شخصی را خواست که اسهال بکنانند باید که روز اول طعام سبک بخوراند و بالای آن ترشی شیر و لیمون یا کرکته سی با آب گرم نوشانات و دوم روز
روغن کنجی بر اندامش طلا کرده و عمل سید بجا بسته داروی اسهال داده اسهال بکنانند ولیکن خواست که اسهال بکنانند پیش از ان تی بکنانند
بعد از ان اسهال بکنانند از آنکه اگر نذیرتی کنانیدن اسهال بکنانند اینم از محلهای خود تجاوز کرده بمقامی که ان محل اقیس گسنگی است آید و ان افرد و سیر اند
وجود را اگر ان گردان و شکم را روان کن و طلبیب شاید که حال شکم مرضی معلوم کرده مسهل را بخوراند و شخصی که از ان غلبه تلخه باشد و شکم نرم بود چنانکه
نوشیدن شیر زالدنه از ان مقداری اسهال شود و همچنین شخصی را داروی مسهل که نرم باشد می باید داد و شخصی که از ان غلبه تلخه با بلغم بود و شکم سخت
باشد این چنین شخص را داروی مسهل که تری باشد می باید داد و شخصی که در ان هیچ از اخلاط تلخه بردگی غلبه نکرده باشد شکم سبکی بود نرم و

شخصه که گرسنه بود یا اوران زیاد آتش گرسنگی باشد شکمش نرم بود و یا طبیعتش خیان سخت باشد که بخوردن گسل و راقی نشود و دوش نسوزد و چون داروی مقی بخورد و اورانی نشود بلکه اسهال شود و چون چنین شود اخلاط فاسده افزون گردد و مرضیکه بجهت دفع آن داروی مقی خوراند و با شکر آب نشود بلکه افزون گردد درین حالت می باید که شخص را که در برابر روغن مانند آن چرب گردانیده و داروی مقی که تیز باشد داده می بکنانند و سوم دست شخصی را جمع نماید که آنرا آما می گویند صاف نباشد و طعمی که خورده باشد انضمام نیافته بود بلغم درو غالب باشد چون داروی مسمی خورد او را اسهال نشود بلکه مقی شود چون مضمضه بجهت دفع آن اسهال داده باشد و دفع نشود بلکه افزون شود و درین حالت می باید که اولاد داروی مقی داده می بکنانند تا غلبه بلغم فرو نشیند و تحمل غذایش صاف گردد و بعد از آن داروی مسمی که تیز باشد خوراند و چون بخورد این اسهال مسمی با اسهال نشود بلکه مقی شود و سوم بار تنها مسمی خوراند بلکه داروی مسمی ابرو غن و شکر سرخ مخلوط ساخته پلیسانند تا اسهال شود و دوم را سنا و سکه و کوه گونید و آن است شخصی که دروا خااط فاسده غالب بودند داروی مقی یا سمل مذک خوردن و آن مضمضه نگردد و مقی یا اسهال نیارد و چون چنین شود و سنگی زیاد نگردد و پهلو و مفصل درد کند و سبوشی و بیقراری پیدا آید و آب از دهن سائل گردد و درین حالت می باید که آب گرم بنوشانند مقی بکنانند و سوم را حرن او کوه گونید و این است که غضبیکه گرسنه بود و با آتش گرسنگی و مزی زیاد باشد شکمش سخت بود و چون داروی مسمی بخورد و اسهال که اندک بود یا کم قوت باشد بخورد در سرعت مضمضه شود و مقی و یا اسهال نیارد و چون چنین شود اخلاط از محل خود نقل گردد و غلبه و مرضیکه بجهت دفع آن عمل بکار بسته باشند اصل نگردد بلکه افزون شود و زور و قوت کم آید درین حالت می باید که داروی مقی داده باشد و تیز نگردد و داروی مسمی که تیز بود زیاد کرده بدین که اسهال شود و چهارم را همین دو کوه گونید و آن است که شخصی که داروی مقی داده یا سمل که اندک یا کم قوت باشد بخورد یا پیش از آنکه روغن کبجی بر اندام طلا کنند و روغن ستور و مانند آن آنرا بنوشانند و عمل سید را بکار بندند و یکی را از داروی مذکور بخورد و از آن خلط فاسد مقی یا اسهال اندک بیرون آید چون دستقی خلط اندک بیرون آید از اندام گران گردد و دل بسوزد و مرضیکه بجهت دفع آن اسهال مقی خورده باشد زائل نگردد بلکه افزون شود و درین حال می باید که روغن و مانند آن را بنوشانند و چرب گردانند و روغن ابرو اندام طلا کنند و عمل سید بکار بندند و دیگر دارو بر قدر مناسب خوراند و مقی بکنانند و چون در اسهال خلط فاسد اندک بیرون آید بقدر در دکن چنانکه او را می بردند و شکم منفتح شود و ضراطه نیاید و سر گران گردد و مرض که بجهت دفع آن اسهال خوراندیده باشند زائل نگردد و با یک افزون گردد درین حالت می باید که روغن بر اندام طلا کنند عمل سید بکار بندند و داروی دیگر بر قدر مناسب خوراند و اسهال کسانند و پنجم را پاون سول گویند و آن است مردمی که آنکه داروی مقی یا سمل که تیز و بسیار باشد خورده بود و بواسطه آن مقی یا اسهال بسیار شده باشد جماع کند یا غذای خشک خورد و روغن مانان بنوشد و عمل سید بکار بندد از آن با غلبه کرده و در پهلو و کمر و پشت و رگهای گردن که آنرا میسان گویند و بیوشی و دوران سید پیدا آید و عقل کم گرداند و درین حالت می باید که روغن کبجی بر اندام طلا کرده عمل سید بکار بندد و روغن کبجی که آنرا به حقیق تر از آن مسمی بجهت باشد حقیقند ایناس بکنند و ششم را جوک گویند و آن است که مردم پیش از نوشیدن روغن ستور و مانند آن پیش از طلا کردن روغن کبجی بر اندام و کار سبب عمل سید داروی مقی یا سمل که اندک یا کم قوت باشد بخورد و این خلط را از جایش منتقل سازد و بجهت احداث مقی یا اسهال یا خلط مذکور بسته باشد و چون چنین شود قوت کم گردد و ارتفاع شکم و کوفتگی سینه و سنگی و بیوشی و تا پاک پیدا آیند درین حالت اگر داروی مقی داده باشند می باید که سبب مضمضه و عمل سمل با آب گرم آمیخته فی الحال بنوشد تا مقی شود از آنکه چون بعد خوردن مقی مقی نشود اگر مقی الحال مقی دیگر که تیز باشد داد و خلط فاسد را بیرون بکشند خلطی که از محل خود منتقل شده باشد در تمام اندام سرایت کرده و خارش و آماس و بیوشی و خستگی و تب و درد اندام چنانکه در آن سوزنا خنایند می شود پیاورد و اگر داروی سمل داده باشند می باید که داروی دیگر که تیز باشد داده اسهال چنانچه شایب بکنانند و درین بار اسهال اگر کم شود زیر نماند در پیدا آید و شکم سخت گردد و مستراح بفرغت نشود و ضراطه بیرون نیاید و در اندام خارش و اسهال اندک که بکار

باید

ز نوران طاهر میشود پیدا آید و چون چنین شود باید که حقیقت که آنرا استحقاق گویند بکار بندند و روغن و مانند آن مرغی را بنوشانند چه چرب گردانند و روغن کبجی را بر اندام طلا کرده عمل سید بکار بندند و دیگر داروهای سهل که تیز باشد خورانیده اسهال بکنانند و باید دانست که مرغی ابو جویزین داروی سهل موقی چون قی و اسهال قی الحال چنانچه شاید نشود و باید که آن را آب گرم بنوشانند و دستها را با تاش گرم سازند و بدان سپویا و شکمش آب کنند و اگر بدین ناپیر ما هم قی و اسهال چنانچه شاید نشود چون روز باقی باشد دیگر داروی موقی یا سهل بخوراند و چون در باقی نباشد بعد از هم روز مرغی چرب گردانیده و روغن کبجی را بر اندامش طلا کرده داروی موقی یا سهل خوراند. قی اسهال بکنانند و چون شکم سخت باشد بخوردن موقی یا سهل او را قی یا اسهال نشود چون او را قی یا اسهال کنانند و خواستند باید که در آن حقیقت اینها سبب بکار بندند نگاه لب چرب گردانند و روغن کبجی را بر اندام طلا کردن عمل سید بکار بندند موقی یا سهل خورانیده قی یا اسهال بکنانند و کسانیکه بول و غائط و ضراط را بر پشت هم یا خوف یا حر و نیا جگر کنند چنانچه قریبان بادشاه و زنان بقالان اشیای مذکوره را با بنوسیدارند شکم شان سخت بود و چون ایشان را موقی یا سهل مواند چنانچه باید که سخت بسیار روغن و مانند آن نوشانیده سخت چرب گردانند و روغن کبجی را بر اندام طلا کرده بسیار عمل سید بکار بندند نگاه داروی موقی یا سهل که تیز باشد داده قی یا اسهال بکنانند و تفریح را بچوک گویند و آن آنست که شخصی که شکم نرم باشد یا سختی که آن را سخت چرب گردانیده بود و بول طلا کردن و بر اندامش بسیار گرمی آتش رسانیده باشد ویرا بوسطه خوردن موقی یا سهل که سخت تیز بود یا ریاده از قی مناسب باشد قی و اسهال را بدو چون قی زیاد شود و تخته بسیار بیرون آید و قوت کم افتد و با افزون گردد و درین حالت روغن ستور را بر اندامش طلا کرده و در کت و موی سببین مانده آن که آنرا با آب سرد و سرد کرده باشد بنشانند و داروی دفع قی را با شد و شکم آهسته آهسته اولیه سازند و بلیسانه ازین آرام حاصل آید و چون اسهال زیاد شود باخم بسیار بیرون آرد و آخر الام با خون آمیخته خروج یابد و قوت کم گردد و با افزون شود و درین حالت آب سرد را بر او بریزند و آب سرد آن بنشانند و غساله بیخ و شمد را یکجا کرده بنوشانند و قی بکنانند و حقیقت که آنرا لا تجی گویند بکار بندند و بدان بروغنی که آنرا از شیر کشیده باشد حقیقت اینها سبب بکار بندند و داروهای برینیا و کون ابا غساله بیخ آس کرده بنوشانند و غذایش بیخ بجز با شیر یا با شورهای گوشت سازند و چون قی سخت زیاد شود و فوی با خون آمیخته بیرون افتد و نیز خون قی شود و زبان بیرون آید و پشمها بگذرد و دندانها بر هم نشینند و کشاده نگردد و یکمک تنگی و تپ پیدا آید و چون چنین حالت شود باید که صندلی و کاس و سوت و نازشالی را بر کنند و با شربت شکر خوب بریان کرده و مخلوط ساخته بنوشانند نافع آید نوع دیگر شیر و نوزک یا شیر و انار یا شیر و انگور یا شیر و میوه دیگر را با ستور و نیشکر و شمد یا کرده و مخلوط ساخته بنوشانند نیز نافع آید نوع دیگر شکم برگ درخت بر لزان و پار و گل و میوه با آب سکنجبین و شیر و آن بجا میخچه بتانند و در آن برنج را بپزند و آشام سازند و بعد سرد شدن سبب بر آب آن مخلوط ساخته بنوشانند نافع آید نوع دیگر بدار و پانیکه قاضی شکم است بشیر را بپزند و بنوشانند نافع آید نوع دیگر آب گوشت حیوانات و شی را بنوشانند نافع آید و علاجهای حکمت دفع زیاد و روانی خون گفته شده اند درین نیز نافع آید و چون زبان بیرون آید باشد باید که سمنی و فلفلین و نمک سنگ آس کرده بر زبان بمالند و با انگور کبجی را آس کرده بر آن طلا کنند و آنرا با بستگی در دهن در آرد و پیش نظر مرغی ترشی بخوراند تا آب از زبانش سا گردد و زبان بجای خود قرار گیرد و چون پشمها گردنده باشد باید که آن را روغن ستور چرب گردانیده بر جاننشانند و چون دندانها بر هم نشینند باید که بدار و پانیکه دفع باد و بلغم باشند ناس دهن و عمل سید بکار بندند و چون تنگی زیاد شده باشد باید که تیز یا نیکه حکمت دفع تشنگی گفته شده اند بکار بندند و چون بیبوشی آید باشد باید که آلات سرد را چنانچه زباب و نی و بر لظ نزد یک او بنوازند و در کفین فرمایند و با لکه اسهال چون سخت زیاد شود آبی که بجز بر طوس بدینش از آن شکم جاری شود و چون سخت زیاد تر شود از شکم آبی که بجز خساله گوشت باشد سائل گردد و چون بنهایت استسکال رسد خوبی که بدان حیات مربوط است و آنرا سبب می جو سوخته گویند از شکم جاری شود

و متعذر برودن آید و لزه اندام حادث گردد و اثری که از زیادتی قی پیدا آید نیز حادث شود چون از شکم این خون که حیات باین بواسطه است سائل گردد و اثری از نگاه آنجکه وجود آن گویند و این ششم نوع از چهارده نوع مذکور است چون حالتی از این حالات حادث شود علاجی که بحسب دفع و البی خون گفته شده اند بکار بندند و چون قی برودن آید و باشد باید که بروغن سنبله آنرا چرب گردانند و عمل سیب بجا نبسته درون آنرا نهند از این علاجها که بحسب دفع و البی برودن آید و باشد در فصل امراض خرد گفته شده اند بکار بندند و چون غنی که آنرا جویسوت گویند باید که بار کھار و کنار و کاه و دونه اسیر و روغن سنبله و شیر بادیه گاو و رسوت حقه که آنرا استخوانیست گویند یا نوع دیگر حقه مذکور را بچوش و در وهای نکر و معاد کون شیر و شیر و نشکر و روغن سنبله بکار بندند یا نوع آید و چون خون مذکور بقی یا اسهال جاری شود باید که برای ازاله آن علاجها بجا بحسب دفع و البیست و اینها گفته شده اند بکار بندند و جوش و در وهای نکر و دوا کون بوشانند و طعام را هم بدین جوش بچینه بخوراند و علامت شناختن جویسوت اینست که مخلوج را بچونی که از شکم سائل شده باشد ترکند و آنرا با آب گرم بشویند اگر علی محال بود که از آن بگذرد بداند که خونیست که آنرا جویسوت گویند و اگر زائل گردد بداند که خون کتیت است و دیگر علامات آنست که خون جویسوت است اگر بخورد بداند که خون کتیت مذکور را بچینه با است مخا و سبازند پیش ساگ نازند اگر بخورد بداند که خون جویسوت است و اگر بخورد بداند که خون کتیت است و نم از ار کحان گویند و آن آنست که شخه که شکمش غلظت انضمام تمام نیافته باشد و اخلاط در و غالب لوند و باد و شکمش غالب بود چون او را علاج مسهل یا مقلی یا سبب از آن شکمش متعفن گردد و بول ضرایب و غلظت روان نشود و پهلو درد کند چنانکه آنرا می شکند و متقی و مثانه چنان در و کند گویند که در آن سوزنهای خلط اند و غلظت بر طعام نشود و چون چنین شود باید که عمل سیب قیایه در و های کتیت دفع ادا ورت و متقی در می آرند و بار و های کتیت افزیند اگر سنگی باشند بقینه را بکار بندند و این حقه را ببندی و بچین لبست گویند و در نیم راه که در شکم گویند و آن آنست که شکمش لاغر و خشک کم اگر سنگی بود شکمش سخت نرم باشد چون او را در وهای مسهل که سخت تیزه گرم و خشک بود و با آن نمک بسیار آمیخته باشد بخوراند از آن باد و تلخه فاسد گردد و در دفعی و مثانه و نیمه و سوزناف پیدا آید و ضرایب نشود و چون چنین شود باید که ملطی و کچی سیاه را آس کنند و با شنبلیله و روغن سنبله و مغاوط سازند و بار و های کتیت در وهای حقه که آنرا بچینه لبست گویند پاره کرده حقه مذکور را بکار بندند و در شکمهای آب سرد شخصی مذکور بنهند و او را بچینه با شنبلیله بخوراند و بر غره روغن سنبله یا روغن کچی که آنرا بچینه تر از آن ملطی بچینه باشند حقه که آنرا اسپاس گویند بکار بندند و یازدهم را بر سر و گویند و آن آنست که شکمش سخت بود و اخلاط در و غالب باشد چون او را در وهای مسهل که نرم باشد بدین اخلاط از جای خود انتقال یابند و اندک اندک بیرون آیند و بچین و تمام خارج نگردد و از آن لاغری و فیض شکم و نا آرزوی طعام و در اندام پیدا آید و تلخه و بلغم از طرف متقی سیلان یابند چون چنین شود باید که از جوش درخت مسال و صوم ساندن پنج پلاس که آنرا با شنبلیله پاره کرده باشند حقه استخوان بکار بندند تا غلبه اخلاط فرو نشیند و چون بداند که غلبه اخلاط فرو نشسته است شخصی مذکور را چرب گردانید باز در وهای مسهل داده اسهال برقرر مناسب بکنانند و دوازدهم را بر وهای کتیت گویند و آن آنست که شکمش سخت یا سخت چرب بود چون آنرا در وهای مسهل بخوراند و او بغیر غلبه اسهال تبکاف اسهال کند یا بجای غلبه کردن تبکاف آنرا نگاه دارد و از آن ناپاک و در و باد و کف لزوج و سپید یا سیاه یا محل از راه متقی سائل گردد و چون چنین شود باید که علاجها بحسب دفع و البیست و او بر سر او گفته شده اند بکار بندند و باید و آنست که نوع دهم و یازدهم اگر چه در میان آن ذکر مسهل بخصیص پیوسته در متقی نیز جاری اند چنانکه در متقی نوع دهم را کتیت حقیقین گویند و اینها بجای در و متقی در و خراشندگی مگه حاصل آید و نوع یازدهم را لچمه بر سر گویند و اینها بلغم بر راه دین اندکی برودن آید بچین و نوع دوازدهم را سکھر کاکو گویند و اینها بر راه دین آروغ خشک آید و سیزدهم را سبز و در و بر سر گویند و آن آنست که شکمش بی خوردن متقی و مسهل چون غلبه قی یا اسهال شود تبکاف آنرا نگاه دارد و از آن اخلاط فاسد که انتقال یافته اند

و اینها

گرویده بر محل دل دیده و آنرا گرفته در دوران پیدارن چنانکه مریض و در انهارا هم ساید و زبان را بگز و چشمها میش بیرون آید و بیوش گردد و چون خون شود
 باید که روغن را بر اندامش طراکت و مقداری گرمی آتش برساند و روغن که از آب سبزی تر از آن است کمی بچسباند حفته انپاس بکار بندد و در آن
 تیز را در بینی بچکاند و ملشی را با غساله برنج آس کرده و نوشا سیده فی یکبار آید و هر یک که در حفته که دافع آن بود بکار بندد و چهارم به بند
 گویند و آن آتش تخمیکه از مسمی یا سهل خور آید باشد چون فی و اسهال شود و باید که شخصی را که کوبیده سرد و یا باد سرد و یا در خانه که سخت سرد بود قرار
 گیرد و از آن خط برون نیاید و در انشای راه سنجگشته تخم شمش و باد و غلیظ بول را جاری شدن نهد و پت و آواز شکم و نایک در شکم پدید آید چون
 بعد خوردن مسمی نشود باید که فی الحال دیگر داروی مسمی داده فی کلمات و چون بی خوردن سهل چنین شود باید که با داروی سهل مسمی نمک سنگ
 ترشی و بول بقر یا کرده بخوراند تا اسهال شود و غلبه خلط معلوم کرده حفته استخوان انپاس بکار بندد و غذای مناسب محل بخوراند و الله اعلم بالصواب
 فصل سفا و نهم در تیر حفته که از اسهال سبب است گویند باید که تا سیر حفته از همه تیر سیر یا که در دفع امراض نافع اند و تیر حفت بزرگ است
 مضاف بسیار دار و اخلاط فاسد را بیرون بکشد و اخلاط غیر خندان رود و اسهال شکم و لاغری و مری شکم اندام در وی و تپه مرض ترم و او همیشه
 و امراض سرد و بافتن و مرض احمیایک مرض بجهت کلمات و مرض تمام بدن و مرض عضوی و انتفاخ شکم و جمله النوع و مرض در آن مرض و فوج
 نشاء و مرض اند برده و امراض نیمور و سوزاک بول و گوله و بات رکت و مرض داوت که از جسم باد و غلط و باد غلط شود و نقصان مسمی و نقصان
 خون جنین و مرض میان استخیمه و مرض سوزاک و مرض سرکه اسمری و مرض که از غلبه یک خلط یا دو خلط یا سه خلط یا از غلبه خون پدید آید از بدن
 دفع گردد و نیز از این چشم روشن شود و موی سفید سیاه گردد و جوانی بر پای ماند و پیری زورینا در وقت حاصل آید و رنگ اندام خوب شود و چنین
 در شکم باور مانده باشد بیرون آید و حفته برد و نوع است کمی را انپاس گویند و آن حفته ایست که از آب روغن و مانده آن از شش و بات همین بکار بندد
 و چون این نوع را بیک پل یا دو پل روغن و مانند آن از شش و بات مذکور بکنند و آنرا ماسه است گویند و در ماسه استخوان گویند این حفته
 که از آب جوش و بچین تر از آن روغن که بکار بندد و این حفته را نرده سیر نامند و با آنکه حفته انپاس شخصی را که خشک بود و او را اگر سنگ سیاه
 باشد و تنها بود و غالب بود بکار باید سبب گسی را که زحمت نیست یا پرمیو یا در روگ باشد حفته مذکور نکنند و نیز جسم را نباید کرد گسی را که
 حیوت یا مرض استسقا یا آرزوی طعام یا سرفه یا سیه یا راجوگ باشد هیچ کدام از دو حفته مذکور نباید کرد و در حالت تب مسمی و اندوه و خون و
 بهوشی هیچ کدام از دو حفته مذکور نباید کرد و ماشوره و بره آن در تیر حفته دار و در در آید از آن زیر یا تیره یا دیگر و صحت یا چه
 یا سبب یابی نیز یا برین یا دندان لیل یا بس یا سنگ لشن و در یا گاو دم چنانکه پری شش هم پری نرا نکشت مریض مرس کند و به پری خورشید
 بسازند وی باید که چهارم طرف ماشوره مذکور گذاشته دو کزک بجانب پیش و دو طرف مقابل سخت کنند و چون بعضی صبی یکسال یا زیاده از آن
 یا شش ساله باشد و درازی ماشوره مذکور شش انگشت و سوراخش چنانکه دانه سنگ در آن بگنجد باید و چون صبی هفت ساله یا زیاده از آن تا دوازده ساله
 بود و درازی ماشوره مذکور شش انگشت و سوراخش چنانکه دانه مشنگ در آن در آید شاید و چون مریض سیزده ساله یا زیاده از آن باشد و از آن
 ماشوره دوازده انگشت و سوراخش چنانکه در آن خسته کنار چنگلی بگنجد باید و انگشت که در میان درازی رپی ماشوره مذکور که تحریر آوده است
 مراد از آن انگشت مریض است و چون خوابند که حفته بکنند و در وی حفته را در بولدن آسویان برایش یا در زیر طیه چرم که نرم بشکل بولدن بود در آید
 و این ماشوره را در بدن بولدن در آورده محکم به بندد که از محل بسن در او بچکد و تیر حفته را باطبعی که بیان آن آید و حفته بکنند گسی و بهوشی پدید آید
 و در وی حفته که ام که باشد چون از قدر مناسب کم باشد مریض که بجهت دفع آن تیر سیر مذکور بکار بسته باشد تا ازل نگرود و چون از قدر مناسب
 زیاده بود شکم متفخف نشود و آتیمار پدید آید و از نام سست گردد و چون مریض تن درست و قوی باشد تیر حفته انپاس است شش بل و چون
 متوسط لعل بود بسته بل روغن و چون ضعیف و ناتوان باشد به یک و نیم پل بکار بندد و چون حفته مذکور شش بل و چون بکار بندد باید که حق نمک سنگ

فصل سفا و نهم در تیر حفته

ایناس گفته شد است و در متعوی بچکات و چون دار و در متعوی بیرون آید ما مشوره را بکشند و در مرض را بفرمایند تا بر روی می نشینند تا داری حقیقه
بیرون آید اگر در در میان مدت مذکور بیرون نیاید با داروهای حقیقه که از آن اسماعل شود جوگهار و تک سنگ ترشی و بول بقرا نیمه در بر مرغی چکا
تا دو حقیقه اول برون آید و غلط و ضراط بفرغ شوند و حقیقه که از آن اسماعل شود و آنرا بهندی سوود معن لیب گویند
و چون در حقیقه استخوان اولاً غلط بعد از آن تخم لوبان کف بعد آن با در چران باید با تا آنکه تدریجاً مذکور چنانچه شاید است و نیز چون
بعد تدریجاً اندام مرض سبک چرب شود و در دلش قراریت و فرحت پیدا آید و مرض از آن تدریجاً استخوان دفع باشد و خواجه حقیقه اینست
و تدریجاً استخوان باشد یک کرت با دو کرت یا سه کرت یا چهار کرت بر حسب تفاوت غلبه غلط باید است و جهت دفع مرض با دی حقیقه مذکور را
با داروهایش روغن گنجه نیکو بکار بندند و جهت دفع مرض که از غلبه تلخی مذکور را با داروهایش شیر ماده گنجه دو بار بکار بندند و جهت دفع مرض
چون آنرا جهت دفع مرض با دی بکار بسته باشند برنج بچکه با شور بای گوشت خورانه حقیقه ایناس بکار بندند و جهت دفع مرض
که از غلبه تلخی پدید آید باشد بکار بسته باشند برنج بچکه با شیر ماده گنجه ایناس بکار بندند و جهت دفع مرض
بلغمی بکار بسته باشند برنج بچکه با جوش مشتک خورانه حقیقه ایناس بکار بندند و جهت دفع مرض که از غلبه تلخی پدید آید باشد
با داروهای تیزکننده پاک گردد و حقیقه استخوان که اول بار بکار باید بست با روپانی کنند که از غلط فاسد را از جایش منتقل سازد و این است
الکالیس گویند و آنکه دوم بار بکار باید بست با روپانی بکنند که از غلط فاسد را باعث ال آرد و این اسهمن بست گویند و داروی تکلیس نیست
تخم یا نیمه بلبل و زرد نمک گنجه و سوسپه و داروی دو کهم مرین نیست سولف و پشمی و مغز بلبل از جو و بول بقرا نیمه در بر مرغی داروی
سندل نیست چرنیک بله می و رسوت و موخته شیر ماده گنجه و از جمله انواع استخوان حقیقه اینست که آنرا سوود معن گویند چون حاجت اسهول
این حقیقه افتد باید که جوش سحیق تر از آن داروهای سهل و روغن سحیق نمک سنگ البستان و آمینمه مخلوط سازند و جهت اسهال حقیقه مذکور
باین کنند و از جمله انواع حقیقه مذکور بدین کنند که آنرا لیکس بست گویند چون خواهند که بکار بندند باید که جوش تر چله بول ماده گنجه و
سحیق جوگهار و سحیق اوگهار و کن رالبستان و بهم آمینند و حقیقه بدین بکار بندند ازین زیادتی فرسی دفع شود و از جمله انواع حقیقه مذکور
حقیقه اینست که از بر نکس گویند چون خواهند که آنرا بکار بندند باید که از روهای افزاینده منی بود و سحیق کاکولیا و کن روغن تر ز آب گوشت
لبستان و بهم آمینند و حقیقه را بدان بکار بندند و ازین منی و زور بفرزاید و از جمله انواع حقیقه اینست که آنرا بچکاک گویند خواهند که از بکار بندند
باید که شیر می که آنرا با پوست بچ درخت کنار و پوست بچ درخت کسور و پوست درخت مسوره و پوست درخت سنبل پوست وخت و صامری سنبله پشم
یا دیگر شیر که خالص باشد بریزد و یا خون شیش زریا آمینند و حقیقه بدین بکنند بخانده این در فصل بسیار بنشسته است و در حقیقه
استخوان هر نوع که باشد و در آن مقدار دارو بسین نگشته بود باید که جوش دارو بهشت حصه و سحیق تر از آن یکصد روغن کنجی چهارم حصه جو
مذکور اگر با دخت غالب بود نیم حصه اگر با دخت غلبه نبود ششم حصه چون تلخه غالب باشد و ششم حصه چون بلغم غالب باشد لبستان و از شیر
نمک و ترشی و شند و آب گوشت و مانده که در داروهای حقیقه مذکور باشد بر حسب استخوان حقیقه است
که آنرا در هر تنی که گویند چون حاجت این حقیقه افتد جوش پوست بچ یا نیمه چار پل و شند چار پل و روغن کنجی بهشت بل سولف
نیم پل و سحیق نمک سنگ نیم پل لبستان و به کفک مخلوط ساخته تدریجاً حقیقه بکار بندند ازین زیادتی چربی و لاشری و مرض گولنه گرم و سرد
ادوات که از جسد غلط پدید آید باشد دفع شوند و قوت و سنگی و آب منی بفرزاید و رنگ اندام خوب شود و از حقیقه مذکور حقیقه اینست که
آنرا حبلین بست گویند چون حاجت بدین افتد و شند و روغن سنبله و شیر و روغن کنجی هر یک و پل و سحیق سوسپه و سحیق نمک سنگ هر یک
در لبستان و مخلوط ساخته تدریجاً حقیقه بکار بندند ازین مرض غالب نبود و نام او ام که بدین حقیقه بکار بندند مرض دفع کرد و از حقیقه مذکور حقیقه اینست

که آنرا حکمت دیده است نامند چون حاجت باین حقیقه افتد جوش پوست بیخ بدینجور روغن کبوتر و شکر و صیقل نمک سنگ پیل و سول درازستانند
و مخلوط ساخته تدریجاً بکار بندند و ازین جمله امراض دفع میشوند و از حقیقه مذکور حقیقه التیبت که آن را سده است گویند چون حاجت باین
حقیقه افتد جوش پیل بزرگ در روغن کبوتر و شکر و صیقل نمک سنگ پیل درازستان و مخلوط ساخته تدریجاً بکار بندند و ازین قوت و
افزاید گویند اندام نیک شود و جمله امراض دفع گردند و بعد آن حقیقه استحقاقین مریض را بفرمایند تا آب گرم غسل کند و در روز خواب نکند و آنرا غذا
نخورد که بدان بعضی میشود و آنچه حقیقه انپاس منبج است از آن محترماً باشد و آنچه در آن کردن شاید درین نیز بکنند و بدانند که بعضی امراض حاجت
سیوی چکانند و در دفع جنی افتد و این عمل را بکنند و این است که بکنند که در آن این تدبیر برای مردان کنند چنان بکنند که بکوش
بمقدار دو اذ انگشت مریض پیش همچو گل الهی و سوراخش چنان بکنند که در آن واژه سر شفت گنجیه باشد و در وسط ماسوره مذکور دو کوب
سخت کنند و مریض چون عمرش بست و پنج ساله و یا کم از آن بود و در وقت پیش به مقدار نیم پل یا کم از آن بر حسب نیازست مقام بچکانند و زیاده از نیم پل
بچکانند و چون عمرش زیاده از بست و پنج ساله باشد و در مقدار یک پل بچکانند و چون خواستند که این تدبیر بکار بندند باید که اول حقیقه استحقاقین بکنند
بعد از آن مریض را آب گرم غسل داده غذای سبک بخوراند و بر چوکی که از تقاضای برقر رساق بود بنشانند و پیل مسیوق مانند آن که از بر روغن
چرب کرده باشد سوراخ قضیب الفحص کرده پاک سازند بعد ماسوره را بر روغن چرب کرده در سوراخ مذکور تا کوش در آرند و در وسط ماسوره
دار و در آن در آرند و چون در تمام درون سوراخ قضیب در آید ماسوره را با بستگی بکنند و چون در راه مخرج بول بیرون آید بعد آن مریض را
چنانچه حقیقه انپاس میدارند بدارند و آنچه غذا بود حقیقه مذکور باید خورد و درین نیز بخوراند و ماسوره که بدان این تدبیر برای زنان سوراخ
وطی کنند چنان باید که طولش بمقدار ده انگشت و در پیش بمقدار انگشت خنصر و سوراخش چنانچه در آن واژه سنگ گنجیه باشد و درین صورت
ماسوره بمقدار چهار انگشت تا که آورده در رو بچکانند و ماسوره که بدان این تدبیر بر راه مخرج بول زن کنند با یک برقر رساق سنگ آن محل شاید
درین صورت ماسوره بمقدار ده انگشت در سوراخ مذکور در آورده در رو بچکانند و چون این تدبیر زن بالذکر برای دفع شون زاک بکنند باید که
ماسوره بمقدار یک انگشت درون در آورده در رو بچکانند و در حقیقه فرج زنان چون در او در سوراخ وطی بچکانند باید که مقدار و پیل باشد و چون
مخرج بول زن بالذکر بچکانند باید که مقدار یک پل باشد و چون مخرج زن بغیر بالذکر بچکانند باید که مقدار دو نیم پل باشد و چون خواستند که تدریجاً مخرج
زن بکنند باید که آن راستان بغلطاند و پاهایش بالا کرده تدبیر مذکور بکار بندند و چون در رو فرج چکانند به باشند بیرون نیاید باید که
چکانند در او در فرج که از آن در وی مذکور بیرون آید آنرا سوه و صحن بست گویند بکار بندند و چون تدبیر استر بست برای عورت بر راه وطی
بکار بست باشند و در وی بیرون نباید اگر فتنه دار و با بدین نیز در وی بیرون آید و چون بعد تدبیر استر بست سوزش پیاشود باید که جوش پوست
در ختان شیر دار و یا شیر سرد و در فرج بچکانند ازین سوزش دفع شود و فائده استر بست آنست که فساد منی دفع شود و منی را صلاحیت آن شود که ماده
عمل گردد و فساد خون نیز دفع نماید و خون مذکور را نیز صلاحیت آن شود که ماده عمل شود تا بیرون نرود و حاجت سیلان منی را ممنوع است نباید کرد و
علاماتی که در حقیقه انپاس معلوم شود که حقیقه مذکور بر قدر مناسب یا کم یا زیاده شده است نیز از آن در تدبیر استر بست معلوم شود که تا تدبیر مذکور بر
قدر مناسب یا کم یا زیاده است و الله اعلم بالصواب فصل ششادم در بیماریهای حقیقه بالذکر بیماریهای حقیقه بسیار است یکی آنست که مفقود
خراشیده گردد و سبب آنکه ماسوره پیر و یا خشن و یا که بود یا سبب آنکه از دست طیب خشیده و سبب عت در مقعر در آمده بخند چون چنین شود باید
که علاجی از آن زخم فراهم شود بکار بست فراهم گرداند و دیگر آنست که مفقود در روغن سبب آنکه سوراخ مریض در روغن مقعر به شئی مرتفع و متخلف گردد
چون چنین شود باید که علاجی که دفع تکرر است بکار بندند و روغن کبوتر بر بزنند و دیگر آنست که در او در مقعر نرود و سبب آنکه چون ماسوره که
در آورده شود پیش و پیش چیزی حاصل گردد و چون چنین شود باید که ماسوره را کشیده و راست در آورده در او در روغن مقعر بچکانند و دیگر آنست

فصل ششادم در بیماریهای حقیقه

در روغن مقعر

که خون از قریب بعد تدبیر حقیقه سائل گردد پس سبب آنکه بواسطه سخت کردن کزک را بالاتر از آن محل که شاید ماسته از قریب سبب یاده در این چنین شود
باید که غلبه جوی واقع تلخ بکنند و حقیقه که آنرا کجکل سبت گویند بکار بندند و دیگر آنست که طیب بول آن را که بر سر ماسته می بندند و در آن دارو
حقیقه درمی آرد سخت زور کرده با فشره از آن دارو سبخت در مقامی که آنرا آسانی گویند در آید و نگاه باشد که بواسطه زور داروی مذکور بطرف بینی
و در پیرون آید و چون چنین شود باید که بجامه درنگامش کرده تقاری حقیقه کنند و چهار کس ایفرمان تا دستها و پاهای او را گرفته بجنبانند بعد از آن
داروی سهل اند اسهال کنند و ناس داده سرش را صاف گردانند و دیگر آنست که خرطیه در دست است آهسته آهسته افشود و شو و از آن دارو در میان
کپو اسی نرسد و مطلوب حاصل آید و دیگر آنست که در آن دارو حقیقه بود دیگر آب پلید و شود و از آن شکم منتفخ نشود و در دکنه و دیگر آنست که در او
حقیقه را در مدت طول در در بچکانند و از آن مرض که بخت دفع آن تدبیر نکور بکار بسته باشد افزون گردد چون چنین شود باید که قوت در فیض معلوم
کرده دیگر تدبیر حقیقه چنانچه شاید بکار بندند و دیگر آنست که در باریاس و چیک درون متعده بفرزاید چغشیره مانده به سبب آنکه ناسیر حقیقه بر و غن خام کرده
چون چنین شود داروی سهل داده اسهال بکنانند و یابار و پاهای سهل حقیقه که آن را سنسو و حشمن گویند بکار بندند و دیگر آنست که در او رانندگ از آن
مناسب زیاد و چکانند و شو و از آن نفع شکم و انیسار حادث گردد و سستی روی نماید و دیگر آنست که در او سخت تیزی است گرم چکانند و شو و از آن
شکم منتفخ شود و باد و شکم لیسه گردد و درین هر سه صورت تدبیریکه دفع آثار آن باشد بکار بندند و دیگر آنست که داروی غلیظ چکانند و شو و از آن
در که نفع بفرزاید چغشیره همان چون چنین شود و دیگر یابار و سیکه قریب رفیق بود تدبیر حقیقه بکار بندند و دیگر آنست که در او قوی چکانند
و از آن نفع از که حاصل آید چون چنین شود باید که بار دیگر تدبیر حقیقه بدار و سیکه قریب غلیظ بود بکار بندند و دیگر آنست که در او سخت چری چکانند
و از آن نفع از آن و سخت گردد و در متفق خارش پیدا آید چون چنین شود باید که بار دیگر تدبیر حقیقه بدار و سیکه خشک بکار بندند و دیگر آنست که از آن
خشک سخت در در بچکانند و شو و از آن شکم منتفخ گردد چون چنین شود باید که تدبیر حقیقه دیگر بدار و سیکه چرب نگاه دارد و دیگر آنست که از آن
حقیقه را در حالت که در فیض سرنگون کرده باشد بکار بندند و از آن آسانی که به سخت سببیدن خرطیه در او پیاپی آید حادث گردد چون چنین
باید که آنچه تدبیر بخت دفع آثار سخت سببیدن خرطیه دارو گفته شده است بکار بندند و دیگر آنست که تدبیر حقیقه را در حالت که در فیض سر را
بالا کند بکار بندند و از آن قضیب منتفخ کشته بماند چون چنین شود باید که بر قضیب و غن طلا کرده تدبیر انتر سبت بکار بندند و دیگر آنست که
تدبیر حقیقه در حالت که در فیض که در غن غلطیه باشد بکار بندند و از آن داروی حقیقه کجکل کپو اسی نرسد و با غالب شده و در در شکم و در
در او پیا آرد و دیگر آنست که تدبیر بگرد در حالت که در فیض سنان غلطیه باشد بکار بندند و از آن نیز در در محلی که رسانیدن شاید نرسد و با
نماسد گردد و آثار نساوش پیا آید و دیگر آنست که تدبیر در حالت که در فیض سرد و پیا آرد آورده باشد و با اندام آنقبض گردانیده بود بکار بندند
و از آن نیز در غلی که رسانیدن شاید نرسد و دیگر آنست که تدبیر حقیقه در حالت که در فیض استینا ده باشد بکار بندند و از آن نیز در در محلی که
رسانیدن شاید نرسد و فو و افشود و دیگر آنست که تدبیر حقیقه در حالت که در فیض پهلوی راست غلطیه باشد بکار بندند و از آن نیز
دارو در محلی که رسانیدن شاید نرسد و در فیضورت باید که در فیض را بر پهلوی چپ غلطیه به بطریق حقیقه کردن شاید با بمقدار سه
از دارو تدبیر حقیقه بکار بندند و آنچه از آن کردن تدبیر حقیقه بطریق حقیقه کردن شاید اثری پیا آید باشد بجای آنرا دفع گردانند و دیگر آنست که تدبیر
مذکور بداروی آن که یابار و سیکه تاثیرش که افتاده باشد و یابار و سیکه بکار بندند و از آن خاکطه و خطه فاس بیرون نیاید و در شکم آن انتفاخ پیدا
آید چون چنین شود باید که تدبیر حقیقه بداروی تیز بکار بندند و بداروی سهل داده اسهال بکنانند و دیگر آنست که تدبیر حقیقه در حالت که در فیض
طعام بسیار خورده باشد و یا غلط بسیار شکمش بود بکار بندند و یا تا پیر نکور بداروی آن که با آن ناس و غن مخلوط بود بکار بندند و از آن شکم
منتفخ نشود و در اول و کمر و پشت و پهلوی آید چون چنین شود باید که تدبیر حقیقه باز بداروی تیز بکار بندند و دیگر آنست که تدبیر نکور بدارو سیکه سخت گرم

یا سخت تیز یا سخت خشک و یا بدار و نیکه در آن نمک بسیار بود بکار بندد و از آن باد تکیه افزون گردند و در مثانه در مقعد چنان در و پیدا آید
گویند که آنهار می برند چون چنین شود باید که حقیقه که آنرا کجیا نیست گویند بکار بندند و روغنی که آنرا به کاکوسیا و کن پنبه باشد نیز استعمال کردن
فرمایند و دیگر آنست که تیز بیدگور را بداروی تیز که در آن تری و نمک بسیار باشد بکار بندند و از آن تیسار و لاغری و سستی وضع پیدا آید و تلخه در مقعد غلبه کرده
تا پاک پیدا آید چون چنین شود باید که تیز بر آن را کجیل بست گویند و یا تیز حقیقه انپاس بر روغنی که آنرا از شیر کشیده و یا شکر بکار بندند و دیگر آنست
که تیز حقیقه استحقاقین را بداروی تیز بکار بندند و لبی از آن تیز حقیقه انپاس بکنند و از آن پروا برهنگا که نوعی از انپاس است و در دو تپا پاک
پیدا آید چون چنین شود حقیقه کجیا بست بکار بندند و بیخ نخته یا شیر بخوراند و حقیقه انپاس بر روغن ستور یا بر روغن کجد که آنرا به حقیق تر از آن گویند
نخته باشد بکنند و دیگر آنست که تیز حقیقه استحقاقین را بداروی نیکه سخت تیز باشد بکار بندند و یا در حالت کردن حقیقه انپاس خراطیه دار و را
بزور افشند و از آن دارو بسرعت نفوذ یافته با دل برسد و اندام در دکن و گران گردد و سستی بییهوشی پیدا آید چون چنین شود حقیقه که خراط
فاس را بیرون کشد و آنرا سو و صحن گویند و دفع هر سه خراط بود بکار بندند و دیگر آنست که تیز حقیقه بداروی اندک که خشک نرم باشد
برای فیض آنکه خشک بود و در شب خواب نکرده باشد و یا دور و غالب بود بکار بندند و از آن نام گرفته شود و سخت گردد و چنان در دکن گویند
که آنرا شلین و بلز و بنهای وی می کشند و فایز با این چنین شود باید که روغن کجیا را بر اندام طلا کنند و عمل سیب بکار بندند و حقیقه را که ملائم دارند
بکنند و دیگر آنست که تیز حقیقه بداروی تیز و گرم و بسیار مریض را که غلبه خلط در و اندک باشد و گرمی آتش آنرا بسیار رساند و بود بکار بندند
و بندهی این را بچوک گویند و از آن آثاری که از زیادتی اسهال شوند یا آید و چون چنین شود باید که حقیقه که آنرا کجیا بست گویند و بواج
بکار بندند و چون درین صورت خوبی که بدان سیات مربوط است بره مقعد سائل گردد باید که بار و های حقیقه کجیا بست خون بزا منخته
حقیقه مذکور بکار بندند و دیگر آنست که مریض را که در غلبه خلط بسیار بودند تیز حقیقه انپاس بداروی کم قوت و کم تاثیر بکار بندند از آن
سریض چون غلبه باد باشد تا پاک و کمی و تپ پیدا آید و خوبی از اندام روان گردد و چشم و اندام و بول زرد در دانه و فرقه دهن تلخ شود و چون
غلبه بلغم باشد گرانی اندام و قوی و دمه و تپ و گزله پیدا آید و رغبت بر طعام نشود و آب از دهن سائل گردد و فرقه دهن شیرین ارد و چون چنین شود
باید که حقیقه که از آن خلطی که غالب بود کم افتد بکار بندند و دیگر آنست که در حالت که مریض طعام بسیاری خورده باشد شکمش بر طعام بود تیز بکنند
بکار بندند و از آن دارو بیرون نیاید و آماسی گران گردد و در دکن و یا در شکم محبتش که یکجا بماند و بگردد و دل زدکن و فرقه دهن متغیر شود و سستی و
دوران سرونا از روی طعام و دمه حادث گردند چون چنین شود باید که مریض را فاقه بکنند و چون وجودش سبک شود و علاجه ای گرسنگی افزاد
طعام سبک بخوراند و دیگر آنست که تیز حقیقه انپاس در حالت که شکم مریض صاف نبود بکار بندند و از آن دارو حقیقه با غلط بیرون آید
اندام سست گردد و شکم متفخ شود و مقام بگواسه گران گردد و دمه و در شکم پیدا آید و چون چنین شود باید که حقیقه انپاس بار و دیگر بداروی تیز بکنند
و دیگر آنست در حالت که شکم مریض سخت صاف باشد حقیقه انپاس بکار بندند و در رویش به سبب صافی شکم بجای که ساینده شایه از آن تیز بود
و سرات کرده و تمام متشر شود و از آن اندام سخت چرب و سست گردد و جوین گلین شود و از دهن لوی روغن و آن بدان حقیقه مذکور را
بکار بسته باشد باید و دمه و سرفه و نا آرزوی طعام حادث گردند چون چنین شود باید که علاجه ای که دفع بود و آثاری را که از سخت افشند
خراطیه دار و متشر گشتن آن در سائر اندام پیدا آید بکار بندند و حقیقه استحقاقین نیز بکنند و دیگر آنست مریض اگر شکمش صاف نبود پیش از
تیز عمل سید تیز حقیقه انپاس بداروی اندک و کم تاثیر و سرد بکار بندند و از آن شکمش بسته مانده متفخ نشود و آسان روی پیدا آید چون چنین شود
باید که حقیقه استحقاقین فی الحال بکار بندند بعد آن حقیقه انپاس بکنند و دیگر آنست که حقیقه انپاس در حالت که مریض طعام اندک خورده باشد
بداروی اندک و کم تاثیر بکار بندند و از آن دارو بیرون نیاید و ماندگی و سوزاک دل و بیقراری پیدا آید چون چنین شود باید که حقیقه

در سبب سبک شدن شکم

داروهای که اختلاط فاسد بیرون بکشند بکار بندند و بعد از آن حقنه آسپاس مباروهای مذکور نیز بکنند و بدانکه در وی حقنه که در شکم بماند اگر پیش از یک شب از روز
 و شکم قرار بگیرد و مضمض نشود و آثارش پیدا آید باید که بجهت دفع آثارش علاجها میگفته شده اند بکار بندند و اگر زیاده از یک شب از روز بماند مضمض نشود
 و آثارش پیدا آید درین صورت باید که علاجها بکنند و اگر در وی حقنه در میان یک شب از روز بیرون آید نیک مفید بود و باید دانست که بعد از بپیر
 حقنه و بعد از نشاندن روغن و مانند آن از مشروبات اشئینه و بعد عمل و اسهال و بعد خون کشانیدن گرسنگی کم شود باید که درین حالات طعام
 گرم نخوراند تا گرسنگی کجی زایل نشود و فرود نمیرد و چنانچه بر آتش اندک بنهاند پنجم بسیار بران فرود می میرد بلکه غذای سبک اندک بخورند
 و تریج زیاده گردان تا گرسنگی افزون شود چنانچه بر آتش اندک چون اندک پنجم نهاده افزون شود و طبعی است شبانکه زیاده
 حقنه و اسهال نخست معلوم کن که از شکم مریض چه مقدار آلالیش بیرون آمده است لی جسیب سبب مقام غذا بدین اگر یک پرستخه آلالیش
 بیرون آمده باشد و این قدر که بیرون آید اولی است باید که آن مقدار که مریض را گرسنگی باشد برقی ربع آن آشامد چنانچه بخوراند و اگر
 دو پرستخه آلالیش از شکم بیرون آمده باشد و این قدر متوسط است باید که مریض ابرق نصف گرسنگی برنج چخته بخوراند و اگر چهار پرستخه آلالیش
 از شکم بیرون آمده باشد و اینقدر اعلی است باید که برقی سه ربع گرسنگی غذای برنج چخته را با شوربای گوشت در لاج و ولج و آهوی ویرا بخوراند
 و مریض را بعد از حقنه تدبیر اسهال و بعد فیصد تا یک ماه پهنیزانان فرماید و طعام سبک بخورد و بفرماید و اگر تا یک ماه نمی نگردد باید که
 چند روز دیگر برقی مناسب مقام پهنیزانان تا قوی شود و در وقتی که نشاندن و بعد از نشاندن روغن و مانند آن از مشروبات اشئینه تا بهفت
 پهنیزانان و طعام سبک بخوراند و بعد از حقنه مریض را از غصه کردن و از زور و از فکر کردن و از جماع و از خواب روز و از سخن کردن با او
 و از سوار شدن بر دابه و از نشسته ماندن و از ایستاده ماندن تا دیری و از کثرت مستی و استعمال کردن نوشیدین آب سرد و مانند آن دیگر احتیاج
 که سرد بوند و از خوردن باد و بنیاب و از خوردن اشیا نیک چون آنرا بهم کرده بخوراند ضرر پیدا کرد و از خوردن غذا نیکه موافق نباشد
 باز دارند و اگر مریض غصه کند تلخ افزون گردد و امراضی که از افزونی تلخ پدایمی آید حادث گردند و اگر زور یا فکر کند در عقل تحلیل مفتور آید و اگر جماع کند
 مرضهای زشت چنانچه اجهیک بجهیک کحات و دمه و آماس خصیه و نیمور حادث گردند و بول باخون و منی آمیخته شود و اگر در روز خواب کند بلغم
 افزون گردد و امراض بلغمی و پاندر و گ و پیه و آماس و سوسپ و بیوشی و نا آرزوی طعام و گرانی اندام و غلبه خواب پیدا آید و طعام مضمض نگردد
 اگر سخن با او بلند کند در سر پیدا می شود و در حاسه سمع و بصر و ثم فتور پیدا آید و از تباه شود و گاه باشد که گنگ گردد و مرض مسمومیه و باد و قوه
 و مرض او صحنه که مرضی از امراض چشم است نیز پیدا آید و دندانها بکنند و خواب نیاید و اگر بر دابه سوار شود قوی و بیوشی و دوران سردی پیدا
 آید و اندام گران گردد و در حواس خمس فتور پیدا آید و اگر تا دیری نشسته با ایستاده بماند در هر حادث گردد و اگر کثرت مستی شود با و ناگشته
 و رساق پای در پیدا آید و در آنها خشک گرداند و یادگان آسپاس پیدا گرداند و در کف پای زهر یک پیدا کند و اگر آب سرد بنوشد و اشیا سرد
 استعمال کند با و افزون گردد و در اندام و لوزه پیدا آید و شکم منقبض و متفتح گردد و اگر بار یا بنیاب بسیار خورد و گونه اندام متغیر گردد و در وقت حادث
 شود و اگر اشیا نیکه بهم کرده خوردن ممنوع است بهم کرده بخورد و یا مریضی که لاد و ابوند متباد گردد و و هلاک شود و اگر غدا نیکه موافق طبیعتش نبود خورد
 قوت کم افتد و گونه اندام متغیر گردد و بعد از حقنه و اسهال و قوی مریض را گوشت ولج و آهوی سیاه و سپید و در لاج و خرگوش و طاق و سن و غله
 شالی زمستانی و سخی و غله منگ که کمند و سبک باشد بخوراند تا آنکه قوت حاصل آید تا تخمین غذا در بدن و الله اعلم بالصواب
 فصل هشتم در چکانیدن دارو بینی که بهندی آنرا ناس بدیه گویند بدانکه در وی نیکه آنرا در بینی چکانند بر دو نوع است یکی
 آنست که بلغم و دیگر آلالیش سر را بیرون بکشند و الاغری پیدا آید و این را زنجیر گویند و دوم آنست که چرب گرداند و فرسی پیدا آید و بلغم
 و مانند آن از سر بسیار بیرون بیارد و این را اشحنس گویند و بجهت دفع بلغم دارو را در بینی با ول پاس و زنجیر و بجهت دفع تلخ بوقت استخوان

فصل شفا در چکانیدن دارو بینی

و حکمت دفع باد باختر و بچکاندن در دینش را در دینی بچکانند مگر آنکه مرضی قوی حادث گردد که تاخیر در آن ممنوع است اگر در اینچنین مرض حادث بسوی بچکاندن
 دارویشب افتد باید که در شب بچکانند و در حالت که مردم طعام خورده یا فاقه کرده باشد یا در غن و مانند آن از مشروبات شبنم و یا شراب و یا آب
 نوشیده بود و در حالت بیهوشی و در حالت غصه و اندیشه و در حالت تشنگی و در حالت که مردم بول و غائط محبس کرده باشد و در حالت که مردم غسل کرده بود
 و در حالت که ابرپ یا آینه باشد و در دینی بچکانند و نیز چون زکام بود یا تدریس بچکانند که نسبت بود و در دینی بچکانند و نیز عورتی که حامله بود و در
 که پیری صبی یا زهر خورده باشد و در پنهانی شان دارو بچکانند و شخصی که هشت ساله یا زیاد از آن تا هشتاد ساله بود چون حاجت بسوی بچکاندن
 دارو دینی اش افتد و در دینی بچکانند و آنکه از هشت سال فرود بود یا از هشتاد سال زیاد باشد و در دینی اش بچکانند و چون ناس کنج بر غن
 کنج بدین باید که هشت هشت قطره یا چهار قطره در هر دو سوراخ بینی بچکانند و هشت هشت قطره اعلی مقدار تا بیز ناس شش شش قطره
 متوسط و چهار قطره اعلی تا بیز ناس است و چون ناس مذکور و همچنین داروهای تیزیدینا باید که یک درم دارو در تیزیدینا بیز ناس بکار بندند
 و چون تیزیدینا را پاکیزه کنند باید که یک حبه بکار بندند و چون بچکانند باید که هشت هشت قطره در دینی بچکانند و چون بچکانند باید که هشت
 درم بکار بندند و چون آب بکنند در دینی بکار بندند و چون بکار بندند و چون بکار بندند و چون بکار بندند و چون بکار بندند و چون بکار بندند
 سته درم بکار بندند و ناس نیز بچکانند و ناس کی است که قطرات داروی مائع را چنانچه در غن و شیر و داروهای دینی بچکانند و این را
 او سپرناس گویند و دوم است که حقیق دارو را شورده کرده و یک طرفت را شورده در دینی مریض را آورده و بدو طرفت آن قند در دینی
 دینی در آورند و این را سپرناس گویند و ما شورده را دینی بدان این ناس دهنش انگشت اولش شاید و حکمت دفع مرضیکه بالتر از کلوا حاد
 شود و مرضی که ببرد و حکمت تیاسی آواز حلق که از غلبه باغم پراکنده باشد و حکمت دفع ناز و رمی طعام و مرض بر تیاسی و مرض نرسد ناس سرد
 و باد و مرض نرسد ناس بدین و برای عورت و بچه و ناز و شغلی را که از عمل ناس خالف بود ناس مذکور بر و غن بکار بندند شخصی که بمرض گلو یا به
 سنپات یا تب یا زحمات که یا بخوردن زهر یا تا گشته باشد شخصی که از غلبه خواب بود ایشان را تیزیدینا ناس مذکور بر شیر و داروهای بکار بندند
 شخصیکه در و افراط سخت غلبه کرده بود و شخصی که بیوش گشته باشد ایشان را تیزیدینا داروهای بکار بندند و نموده داروهای او بر ناس کی است
 که سترعی اباب اس کرده و باقی آمیخته و در جامه کرده قطرات شیر آن دینی بچکانند ازین امراض چشم و گوش و بینی و شرنگاو در گه سینه
 گردن و مرض کله و مرض باز و منبت دفع شوند نوع دیگر پاپیل دراز و نمک سنگ را آب اس کرده در جامه انداخته قطرات شیر آن دینی بچکانند
 ازین امراض مذکور دفع شوند نوع دیگر سار و رخت گلچکان و پاپیل راز و پاپیل گرد و نمک سنگ را استان باب اس کرده در جامه انداخته
 قطرات شیر دینی بچکانند در دفع باد و مرض و حیوت و سنپات و مرض آنتیترنگ نافع آید نمک سنگ تخم سنجینه و شرفه و کوکبه استانند
 و بالبول بر آس کنند و در جامه انداخته شیر آن دینی بچکانند ازین مرض تن زیاد دفع شود و نموده داروهای بر دهن کی است پاپیل گرد و در دینی بچکانند
 استانند و آنرا چهارده پت بلخه های روهو بدین و آس کرده نگاه دارند و با شورده دینی مریض را آورند ازین بیوشی دفع کرده و غلبه اخلاط
 فرو نشیند و همچنین ناس حکمت دفع مرض سر و چشم دینی و حکمت دفع درد که بلوغ آفتاب شروع شود و بار تفاع زیاد گردد و حکمت دفع درد
 نیم سر و حکمت دفع مرض دندان و حکمت دفع نقصانی قوت و حکمت دفع مرض رگهای گردن که آن را میان گویند و حکمت دفع مرض باز و مرض
 کتف و حکمت دفع مرض استسقا و حکمت دفع مرض کربال و حکمت دفع مرضی که از باد و تلخ بود و حکمت مستحکم گشتن بنیامی موی سر و پیش
 و حکمت دفع مرض که از ان موی پیش از او ان سپید گردند بکار بندند و این را بر و غنی که آنرا بچکانند و در جوش کتا شیرین چنانچه کالو لیا دکن
 نخته باشند و یا شیر و داروهای شیرین بکار بندند و ناس مذکور نیز بر و نفع است کی را هر سس گویند و آن است که بمقدار هشت درم در سس
 اعلی که آن مقدار اعلی است یا چهار درم که آن مقدار متوسط است و باید که آن مقدار اعلی است جبرئیل سبب من آنرا بکار بندند چون حاجت افتد

که تدبیر نکور بار بیکار بندند باید که یک روز یا دو یا سه یا چهار یا پنج یا شش یا هفت روز نماند که بیکار بندند و بجا از بیماری مرضی بمانند که در وقت
 را در روغن ستور بریان کنند و با شکر بار کرده باشند بر آس کنند و در جامه که به پیشتر ده شیره آن در بنی بچکانند ازین کتبات و در زنگوش و سر
 و چشم و گوش و ابرو و در دوسر که بهنگام طلوع آفتاب شروع شود و بار تعلق آن زیاد گردد و در نیمه صبح گردند و چون بروغنی که از آن مثل
 گویند و یا از این تل و یا بجهل ککاتیل عمل ناس بکار بندند نیز فائده سابق حاصل آید نوع دیگر با شکر و روغن کوهچو و روغن واسکنه و واسکنه و واسکنه
 و کوهچو و روغن بستان و باب چوشانیده چوش بگیند و بان مقدار حقیق نمک سنگ انگز و یا کرده در بنی بچکانند ازین مرض بجهل ککاتیل
 و یا در عشته و باد لثوه و مرض استنجه و مرض او با یک دفع شوند نوع دیگر کوهچو و صمغ جنک و انگز و یا شیره مگر آس کنند و در بنی بچکانند
 ازین مرض او با یک دفع شود و بجهت مرض بلغمی و یا بادی و بلغمی روغن کنجد را در او و یک دفع خلط باشد که نشانه مرض نکور بود
 پنجه در بنی بچکانند و بجهت دفع مرض که از غلبه تلخ بود و روغن ستور یا مغز استخوان را در او و یک دفع تلخ باشد بنیز و در بنی مرض بچکانند
 دوم نوع را از ناس سنیسن برت مرس گویند و آن آنست که دو قطره در او در سر منخرمی بچکانند و چون نکشت سبانه یا غصص دوم
 در مائع در آورده بکشند اول قطره که از آن بچکانند و یک اطباء آن معتبرست قطره او در اصطلاح ایشان یک درم عبارت از مقدار این شش قطره
 است و وقتها نیکه در آن این نوع ناس بکار بستن نافع تر آید چهارده است وقت فجر و بوی مسواک کردن و قبل برودن آمدن از خانه بوی
 زور کردن و بعد ششی و بعد جماع و بعد قضای حاجت و بعد بول کردن و بوی سرکه کردن و چشم و بوی غرغره در او و بوی خوردن طعام و بوی قلیو
 و بعد قتی و وقت غروب آفتاب و این نوع برای بچه پیر و لاغر است و ازین ناس امراض که بالای گاه حادث شوند دفع گردند و پنجه
 بر روغن ستور و مویها شتاب سپید نگردد و حواس قوی شوند و چون این ناس را بر روغن منقح نم یا بلبله یا بلبله یا لیسوسه یا کهاریدم
 بکار بندند پنجه بر روغن ستور و چون ناس دادند خواهند باید که مرض را در خانه که مدخل باد و گرد و دود نبود و بوی آنکه از مرعین مسواک کنند با
 دود و نوشانیده و بر پیشانی و گلو گری آتش رسانیده بوند بر چهار پائی ستان بخاطرات و بفرمایند تا سرافرو دهل در بنی را برابر آرد و
 دستها و پاها را فراز کنند و بر سر و چشم جامه را بپایند بعد در او را مقدار شیری شیر گرم کرده به صدف معروف یا به صدف زرد و نقره یا به برگ یا
 محالج که آنرا برگ پچی یا باشند در بنی بچکانند و در بعضی البفرمایند تا از جنابیدن سر و از غصه کردن و از سخن گفتن از خندیدن از ناشدند و بنی
 بازماند و اگر ازین چیز یا بازماند در او در بنی نرود و زکام و سر و امراض سر چشمه پدید آید و نیز بفرمایند تا در او در بنی تا آنکه یک حرف متحرک
 پنجه باری هفت بار یا ده بار تلفظ کرده شود و بار دود و بن و بعد آن بنشیند و بنی را افشرد و در او در او بکشد و بوی ناس لغین استاید که
 غصه و یا اندک نشیند و بطریق بماند که گردون بنی نرود و در خواب رود و چون از خواب بیدار شود تا آنکه یک حرف متحرک صد بار تلفظ کرده شود
 ستان غلطیده بماند و چون تدبیر تر نخب ناس بکار بسته باشد باید که عقب آن دود در دماغ بنوشانند یا لقمه در او بکشد و بوی تدبیر ناس چون
 اندام سبک گردد و در دل قراریت و فرحت آید و سوسبک شود و سوراخهای گوش و بنی و چشم صاف گردند و مرض که بجهت دفع آن تدبیر
 نکور بکار بسته باشد که افتد بدانند که تدبیر نکور بر قدر مناسب شده است و این را بنی سوره جوگ گویند و چون اندام ریگین شود و
 خارش کند و سوراخهای بینی و گوش گران گردند و بنم را از راه دهن و بنی سائل گردند و سر صاف نشود بدانند که تدبیر نکور از قی بر مناسب
 کم است و این را بنی جوگ گویند و چون مغز سر بر او بنی بیرون آید و باد غالب گردد و حواس خمس ضعیف افتند و سر خالی و ضعیف گردد
 و بدانند که تدبیر نکور از قدر مناسب زیاد شده است و این را بنی جوگ گویند و تدبیر نکور چون از قدر مناسب کم شود باید که علاج
 که دفع بلغم باشد بکار بندند و چون تدبیر نکور بر قدر مناسب شود باید که عقب آن روغن ستور را در بنی مرض بچکانند و چون روغن
 ستور از قی بر مناسب زیاد چکانیده شود سر گران و بلغم از دهن و بنی سائل گردد و در حواس خمس فتوری پیدا آید چون چنین شود باید که

بفصل ششادوم در تیر نشین مرغ و غرغره نهادن و در سینه سحر کردن در روزان تیر نشین

فصل ششادوم در تیر نشین مرغ و غرغره نهادن لقمه دار و در دهن ساینده چینی دار و در دندان و جبران دندان تیر نشین در روز

ناس بدار و پهای خشک بدیند شخصی که در او در دهنی اش چکانیده باشد از خوردن غذای بجلکت بی آنرا باز دارند و تیر سیرتی و اسهال و حلقه این است حلقه استخوان
 را بهندی بیج گرم گویند و اندک با صواب فصل ششادوم در تیر نشین مرغ و غرغره نهادن لقمه دار و در دهن و ساینده
 سحیح دار و در دندان و جبران دندان تیر نشین در دهن که گویند بدانکه در او در دهنش نوع است یکی است
 که خاطر را معتدل سازد و این را سنین گویند و سرد به به و صوم را لوکل سر نامند و در دهن است که مردم را قوی و فریادند و این را بهندی
 بر دهن و صوم گویند و این و مرد و صوم نیز نامند و سوم است که خاطر فاسد را بیرون بکشند و این را رنج گویند و چهارم است که سرد را
 دفع گرداند و این را که سما و صوم گویند و پنجم است که فی آرد و این را نام و صوم گویند و ششم است که بجل نخکی در دهن جراحی است ساینده و
 و این را برین و صوم گویند و در حالت ماندگی و در حالت خوف و در حالت غم و بعد از بی حقیقت و بعد از بسیار سعال بعد از آنکه مردم روغن یا
 یا شراب آس نو نشیده باشد یا برنج نخته و جغرات یا مایه خورده باشد یا شب را بیا بر بوده باشد و در حالت تشنگی و در حالت که مرض استسقا
 حادث شده باشد بنوشانند و نیز شخصی که آنرا نایاک یا مرض تا لسو کعبه یا مرض ادر روگ یا در سرد یا مرض تمر یا ارتفاع شکم یا مرض رحمت یا
 سیلان می یابند روگ باشد و عورت حائمه و شخصی که شکم یا ضعیف یا لاغری یا بچه یا بیرون ایشان را نشین در دهن و ممنوع است و از نشین در
 سرفه و دره و مرض نپس در در گهای کردن که آنرا امیلیان است تبخیری گویند و در دهن و در دهن و گوش و امراض با دمی امراض بلغمی دفع گردند
 و در آنها و مویهای سر و پیش مستحکم گردند و در دهن خوشبوی شود و جواس خمس قوی گردند و آواز خوب بشود و نا آرزوی طعام و از وجبت
 دهن بسیار آب از آن مرض عطسه مرض قی و مرض تنه را و غلبه خواب نیز دفع گردند و ماشوره که بدان دود بنوشانند از آن زریانقه میس
 یا برنج پیری انگشت خضر سازند و سوراخش چنان بکنند که دانه کوبیده در آن بکنند و ماشوره مذکور را چنانچه بر کالهای بوق پیدا شد
 سه بر کاله باید ساخت و درازی ماشوره که دودی که خاطر را با خدال آرد و آنرا سنین گویند انگشت و درازی ماشوره دودی که فرسی قرارید
 آنرا بر کعبه و صوم گویند و در انگشت و درازی ماشوره دودی که خاطر را بر بیرون بکشند و آنرا بر کعبه و صوم گویند و چهار انگشت
 و درازی ماشوره که بدان دود در نخکی برسانند و انگشت بکنند و پیری آن سحر پیری دانه سنگ سازند و سوراخش چنان سازند که
 در آن دانه کلکتی در آید طریق نوشانیدن و در انگشت که مقدار دوازده انگشت ساق کاه را بستانند و بر تمام آن جامه بچینند و
 سه درم دار و آب آس کرده بیاب طرف آن ناهشت انگشت بیالانید و خشک گردانید و بی خشک شدن ساق کاه مذکور را کشیده و در کفن و
 جامه آلوده را که سحر فیتله مجوف فیتله گشته است بعد چرب کردن بر روغن بطرفی که در آن طرف دار و آلوده باشد بسوزن طرف مذکور را
 ریگ طرف ماشوره را کشیده در آرد و در دهن و در ایض را الفربانینا دوم طرف ماشوره در دهن گرفته و در دهن بنوشد و ماشوره را بکشند نفس ابراهه در
 در آورده و در دهن بنوشد و باز ماشوره را در دهن در آورده و در دهن بنوشد و ماشوره را کشیده نفس ابراهه در دهن بکشند و چنانکه حاجت باشد بار بکنند و
 بی نوشانیدن و در مذکور را بر آهنی باشد بر آهنی بنوشانند و در ایض را الفربانینا نفس ادرین حالت بر آهنی بکشند بلکه آهه در دهن بکشند چشم از زمین
 و در دهن بر رنج را بر آهنی بنوشانند و در دهن سنین ابراهه در دهن و بی بنوشانند و دودی که بجز را دفع کند و دودی که فی آرد آنرا ابراهه در دهن بنوشانند
 طریق رسانیدن و در نخکی و جراحی است که در میان آن سوراخ بود و در وی مذکور
 باز گونه تبند و یک طرف ماشوره را در سوراخ آن آرد و در طرف ماشوره را بر دهن نخکی تا جراحی بداند و در دهن برسانند و بدین
 طریق دو دره در دهن و بی نیز بنوشانند و میشود و در دهن سه درم یا چهار درم بنوشانند و در دهن سنین تا آن زمان بنوشانند که شکم از چشم
 سائل گردد و در دهن نخکی تا آن زمان بنوشانند که خاطر فاسد بیرون آید و دودی که از آن فی شود تا آن زمان بنوشانند که فی چنانچه ساینده
 و لیکن در لقمه لاشام برنج کوبی که آنرا با ترشایه و نمک یا کرده نخته باشد شکم پر کرده بنوشانند بعد از آن این دود بنوشانیده فی بکنند

در روزی

و تیزاب در دفع گوگرد و سیرت زحمتهای شکم و زهر و نقصان گرسنگی و ضعف و بلواسیر و بدبختی و ارتفاع شکم و سرکه اسمری و کرمهای شکم و در آن
 نافع است بکار بایست و تحسین که لاغر یا صبی یا پیر بود یا شخصی که آنرا مرض رکبت و یابت و یادوران سر باشد و شخصی که او را غلبه تلخ بود و شخصی که آنرا
 بیوشی غالب بود نشان را تدبیر شوره و تیزاب ممنوع است نباید کرد و نیز برای شخصی که تمام آما سیر بود و شخصی که او را مرض پرمیو یا رجبت یا تقا
 باشد و عورت حامله و حائضه و خونی و نیز شخصی که خصیه او دراز شده باشد یا عورتی که رحمش جاگذاشته فرودسته شود هر دو نباید کرد
 بکار بندد و نیز در محل خطرناک و در رگ و بی دور زهر و در رگ و در ناخن و در سوراخ قضیب و در حلیکه اسباج گوشت اندک بود و در نوبه نشانی
 و جز آن و در چشم هیچ یکی از دو تدبیر نکور بکار بندد. ندیکین از میان امراض چشم مرض قرغان مستثنی است و درین تدبیر شوره و تیزاب در وقت
 و نیز برای شخصی که در آنجا آنها و یادرنها و یادرنها و یادرنها در دوش درو باشد یا او را نا آرزوی طعام بود و هیچ یکی از دو تدبیر نکور بکار بایست
 و ترتیب ساختن شوره آنست که گی را از درخت لکهار که گلهای او سیاه باشند و درخت کر او درخت پله و درخت آسکن
 و درخت کزنج و بانس که کباب و چینه و ارجن کوبیل و حقیقون و ارنی نوعی از چهار نوع شتاقل یا برگ شاخ و پنج بکنگامی که آفتاب سینه
 جز آن آنکه وضو ساخته پاکیزه شده آن را توید داده آند باشد بستاند. لیکن درختی ازین درختها بکنند چنان باید که در مقام پاکیزه شده باشد
 و کنه نگشته باشد و زگمای آنرا گرم نخورده باشد و اندک روزها را بنود بیکه جوان و تر و تازه را بگیرند و آنرا با هستگی که از آن چونه بسیار است
 کجی در مقامی که در آن داخل باد باشد بسوزند و بعد بر دوش سنگ مذکور را عای که کرده بارند یک دون خاکستر درخت مذکور را کاشند و
 آب مخلوط ساخته بپست و یک کرت تیزاب بچکانیده بگیرند بعد در پاتیکه بزرگ انداخته بر دیگ دان نشاندند در شش آتش کنند باغلیگیرند
 تا آنکه لعل صاف و لزج و تیز شود بعد فرود آورده در جامه سفید انداخته با چکانیده تیزاب بگیرند و آنچه غلیظ در جامه بماند آن را دور کنند و
 سنگ مذکور را با صدف و خرف و زهره یکجا کرده گرم سازند تا آنکه لعل و ام شوند بعد مقدار کمی ازین تیزاب مذکور برین اشیای بچینه نگرند
 و آس کرده مقدار شش پل سحیح بستانند و با تیزاب مذکور یا کرده باز در پاتیکه بزرگ انداخته آتش نرم بپزند تا آنکه تیزاب مذکور بچو جلاب
 گزیده بعد از آن فرود آورند و آند آهنگه دارند و بکار بندند و میان شورهای این همه درختان شوره خاکستر درخت موکها بهتر است
 و چون خاکستر درخت موکهای پل و خاکستر هر یکی ازین کسب و چهار درختان مذکور داده پل بستانند و یا شش دون آب مخلوط ساخته تیزاب
 بچکانیده بطریق مسطور شوره سازند نیز نیک بود و چون خوانند که شوره مذکور را تیز تر گردانند باید که سحیح هر یکی از دانتن بود و تزی
 و چینه و کرباری و لپست از آن کربنج خرد و موصلی و نمک بریاد و ساجی و انگز و وچ و امین نیم پل بستانند و با شوره مذکور مخلوط سازند
 تیز تر گرد و چون شوره مذکور به سبب و برینه گشتن کم قوت شود باید که تیزاب خاکستر درختی از درختان مذکور بستانند و شوره مذکور را
 بان یار کرده بچینه تیز گردانند و سخت نرم و سخت لزج و سخت سرد و سخت گرم و سخت سریع السیرت و سخت بطی السیرت نباید بلکه معتدل السیرت
 و مناسب دفع مرض شاید تدبیر سخت کردن شوره آنست که مرض را در مقامی که در آن داخل باد و پیتاب نباشد و شبامی محتاج ایست
 که ذکر آن در فصلی که بندی آن را بچهر نیه گویند که رشته است موجود کرده بارند بعد آن محل مرض را خراشیده یا کلکها بر آن ده شوره
 با لنت آهن بران سخت کنند چون تا آن مدت که در آن با طرف متحرک صدمه بار تلفظ کرده شود شوره زحمت را بشود بدانند که تدبیر
 شوره نیک و مناسب شده است و چون تدبیر مذکور مناسب شود زحمتی که بجهت دفع آن را بکار بسته باشند دفع گردد و محلی که در آن شوره
 سخت کرده باشند الا این از آن بچکانیده تدبیر شوره که مناسب باشد بندی آن را سحیح که بگویند و چون تدبیر شوره گوشت آن مقام کم
 در آن شوره سخت کرده باشد یا آنکه شوره سخت تیز است و تدبیر مذکور زیاد از قدر مناسب شده است و این باید که
 گویند و ازین حلیکه آنجا شوره داده باشد لعل و ام و بچینه شود مترشح گردد و بچکانیده در دکن دست شود و نگاه باشد که

تیزاب

مریض ازین هلاک گردد و چون از سخت شوره گوشت محل مرض سیاه گردد باید که اشیای ترش و ملهی را اس کرده و بار و غنیمت را سینه بر آن بپاشد
ازین صورت شوره کم افتد و بی از آن بایک دارو با محل مرض افزایم گردان بسوال ترشی تیز و گرم و آتش مست و شوره نیز در تادیر بخور آتش است
پس باید که از ترشی تادیر بخور آتش مست تادیر شوره زیاده گردد و کم آفتد جواب شوره جز ترشی دیگر هیچ فره دارد جز آنکه تیزی در آن سخت
غالب است بی آن یکی و چون تیز و مکره و ارجح شود با ترشی فره اش تیزین گردد و به سبب بهم شدن ترشی با شوره فره اش تیزین شود و از آن
صورت تادیرش کمی افتد و بعد تادیر شوره محلی که آنجا شوره را سخت کرده باشند چون سخت گردد و خارش کند و در چنان پدید آید گوید باید
در آن سوزنهای خلالت در موضعی که بکثرت دفع آن تادیر نکند و بکالسته باشند کم نغفت بداند که تادیر نکند که از قدر مناسب کم شده است این
و کدره گویند و چون تادیر شوره به سبب قنات تیزی شوره محل مرض بریده نگردد باید که اشیای ترش و سرکه سنی کجی و ملهی را اس کرده
سخت گفت ازین آنرا همین و کدره دفع شوند و اندک علم بالصواب فصل ششاد و نیم در تادیر داغ که مبنی آن را دال گویند باید که تادیر داغ
از تادیر شوره و دیگر تادیر تادیر بهتر است از آنکه مرضیکه داغ زائل شود هیچ گاه عود نکند و آنکه به تادیر شوره و باید که علاج دفع گردد
که عود کند و نیز مرض که بدار و محل شکاف و قطع و جز آن و شوره دفع نشود و تادیر داغ زائل گردد و تادیر داغ آخرین تادیر است
منقول است اثر الدوا لای پس شاید که اولاً مرض بدو زائل گردد و چون دوازائل نگردد تادیر شکاف و قطع جز آن بکار نماند و اگر درین دفع شوره شوره نکند
و چون بدین دفع نشود و تادیر داغ زائل گرداند و مرضیکه بدین تادیر دفع نشود و دوا بود و داغی که بر جرم باید داد که لپیل دراز و
یاب و خشک بر باید بدان گاه و یا بونی نیزه بر حسب مقام بدین و داغی که گوشت باید رسانید باید که به سنگی که بدین دراز روشن کنی
و یا بر یکی از هفت و صحت جز آن بر حسب مقام بدین و داغی که بر گریابی یا استخوان و بند گاه باید داد باید که بشهد یا بقیه و یا یکی از ترش است
اشتی بر حسب مقام بدین و تادیر داغ فصل گرا و بند گاه میکه قناب در برج سنبه یا میزان باشد ممنوع است و در دیگر اوقات ممنوع نیست
و چون مرض حادث شود که در آن تادیر داغ البته بکار باید بست و هنگام آن باشد که در آن ممنوع است و لیکن چون در تادیر داغ تادیر تادیر
هلاک گردد باید که مریض را در محلی که آنرا سرد کرده باشند نشاندند تادیر داغ بکار نماند و از داغ جرم چون بوقت دادن آن آواز بر آید و بوسه با
آید و جرم منقبض شود باید که جرم سوخته شده است و داغ پیشتر تجا و زنگرده است و از داغ گوشت چون محل داغ برنگ فاخته گردد و داندکی
بیا سسد و باد داند که بود بدانند که گوشت سوخته شده است و از داغ رگ و پی چون محل داغ سیاه و ام و مرتفع گردد و از ترشح باز ماند
بدانند که رگ سوخته شده است و از داغ استخوان و بند گاه چون محل داغ لعل و ام و خشک زشت گردد بدانند که استخوان و بند گاه سوخته
شده است و بجهت دفع امراض سرد و بجهت امراض چشم که آنرا محمدنه گویند محل داغ نافع است باید که بجهت دفع این امراض داغ
بریشیانی و ابرو و بنا گوش بدین و بجهت دفع مرض پلک چشم نیز عمل نکند نافع است باید که چون در قرگان داغ دادن خواهند جا
باریک را باب تر ساخته بر دیده نهند قرگان را بالات داغ بسوزند و بجهت دفع باوی که در جرم و در رگ و گوشت دپی و استخوان و بند گاه
غلبه کرده و در پدید آرد تادیر داغ نیز نافع است بکار باید بست و نیز بجهت دفع و مل که سخت و مرتفع و کرد بود و کر نحه و لو اسیر و کجک
و پاچی و پیلیا و جرم کیل و خال و اثر برده که نوعی از امراض خصیه است تادیر داغ نیز نافع است و بند گاه و یارگ که بریده گردد و بدان داغ
نیز باید داد و نیز لوی نهند و یار سیدن زخم چون خون نه آید باید که تادیر انواع بکار نماند و داغ بر چهار نوع است یکی که در مجون و دوم که در صفت
و سوم طویل و چهارم آنکه از سائیدن بر محل مرض آلتها آهن و مانند آنرا که جمعی بود حاصل آید و طبیب را شاید که شخصی مرض کرد
مقدار محل آنرا دانسته و قوت مریض شناخته و فصل معام کرده یکی ازین چهار داغ که لائق مقام باشد بکار بندد و چون تادیر داغ
نیکی شود باید که روغن ستور بر محل داغ سخت گفت نافع آید و خصیکه طبیعتش محروم بود و خالف و شخصی که سائیدن گرمی آتش در موضع

داغ نذیر و نیز بر چنگلی که در میان آن خون غالب بود و بر شکم که منشق گشته باشد و بر محل زخم که از آن تیر و سنان و یا سنان آن که آنرا کشیده
 باشد و بر دماغ که بسیار بود داغ نذیر و سوخته شدن بر چهار نوع است یکی آنست که از آن رنگ اندام بگرد و تپا پاک شود و بپندگی آنرا
 بلیشت گویند و دوم آنکه از آن محل سوختگی لعل و ام شود و نخته کرد و دوسوزش و درد کند و آبها در آن حادث شوند و لجا از دیری فراهم شوند
 و بپندگی این را در رگ گویند و سوم آنکه از آن محل مرض چنانچه شاید سوخته گرد و کبود رنگ شود و غایب گردد و در مقامی در دوسوزش کند
 و این آنکه که در گوی چهارم آنست از آن گوشت محل سوختگی بر آمده و منشق گشته و فروخته شود و در گمانی و نگاه استخوان محل مذکور سوخته گردند
 و تا بکینه بهیوی و سستی اندام و مان آن حادث شوند و این را تا که گویند نوع اول که از بلیشت گویند باید که بجهت فراهم است
 آن گرمی آتش بر سست و علاجهای گرم بکار بندند نوع دوم که از او دو که گویند بجهت فراهم شدن آن بنسب و حین و پوست درخت
 بپودر کنند و گل سرخ و گلوی را بسات و آس کرده و باروغن ستور مخلوط ساخته بر محل سوختگی سخت کنند نوع سوم که از اسما که در گوشت
 گوشت حیوانات آبی و بیگشت حیوانات که در آبادانی باشند آس کرده بر محل سوختگی سخت کنند ازین سوختگی سکه که فراهم شود چون
 تپاک علی الاستمار شود باید که علاجهای بجهت دفع بدیده نخته گشته باشد و از بکار بندند و نوع چهارم که از آن تا که گویند بجهت
 فراهم شدن آن اولاً گوشه که فرو بسته شده باشد و گن به گشته بود بریده دور کنند بعد بچوبش بپودر و بپس بر ویل که بر ویل بشویند
 آنگاه کامونانی سال و یا حقیق درخت تین و یا حقیق سفال گلین باروغن ستور آمیخته بر آن سخت کنند نوع دیگر که در برگ نیلوفر قمری برگ
 نیلوفر قمری را بر محل سوختگی بنهند و بسیار در آست و در بپندند و بجهت دفع این علاجهای نخته دفع لب و تلخه بود بکار بندند و بجهت
 فراهم شدن سوختگی بر نوع که باشد و روغن ستور که آن را بجهت تر از آن ملطی و لوده و رال و مجبیه در کتچدن و در سری نخته باشند بر محل
 سوختگی طلا کنند نوع دیگر بپسید و گل سیاه و زیره و موم و رال آس کرده و باروغن ستور مخلوط ساخته بر محل سوختگی سخت کنند نیز فراهم
 نوع دیگر روغن ستور را بر محل سوختگی طلا کنند و لب آن سحیح پوست درخت لرزان بر بر آن نیز فراهم شود نوع دیگر روغن کنجد را حقیق
 از آن خراطین بنیزد و آنرا بر محل سوختگی طلا کنند فراهم شود نوع دیگر سحیح پوست درخت سینبل بر محل سوختگی بپسید فراهم گرد نوع دیگر
 خاکستر جواریا روغن کنجد آمیخته بر محل سوختگی سخت کنند فراهم شود و چون بر روغن ستور و باروغن کنجد که گرم بود و اندام کس سوخته شود
 و آند پدید آید باید که کج کمنه را بسوزد و با آب آس کرده بر آن سخت کنند فراهم شود نوع دیگر صدف سوخته را در آب باندا از نآب صاف
 که بالا باشد بستانند و آنرا بر محل سوختگی بریزند ازین چنانچه روغن فراهم شود دیگر سوختگی نیز بر نوع دیگر صندل را با آب سخن کرده
 بر محل سوختگی سخت کنند ازین سوختگی روغن و جز آن فراهم شود و چون چشم را با پاپاک را گرمی آتش برسد و سوخته گرد و باید که
 چوش پوست مسوره و آله و بلبه و بلبه و داربل بستانند و سحیح گوچه را بگره جامه بپندند و آن را چوش مذکور که سرد بود ترکند
 و بر چشم قطرات آن بچکانند فراهم گردید آنکه از خوردن دو بسیار سبب گشتن آتش که خانه را سخت شده باشد و جز آن و دمه و سقر
 و سوزش چشم و لعی آن پیدا آید و در قوت حافظه کلل شود و استسقا و تپاک و تپ و بهیوی رومی نماید و چون چنین شود باید که شیر
 بنشکر و شیر گاو و روغن گاو و شیر را مخلوط ساخته نوشانند و یا شربت حاض و یا دیگر چیز یا که شیرین و ترش بود بنوشانند
 وقتی که بکشد ازین شکم صاف و سبک شود و بوی و در رال کرده و در اندام و تپ و تپاک و بسیار می عطسه و دمه و سرفه و استسقا و دفع
 و بعدتی کنانیدن از استیای شیرین و مکی و ترش و نیز لقمه کنانیدن ازین حواس که به سبب خوردن دو بسیار کم افتاده باشد نیک گردند
 و در دل قراریت پیدا آید و بعد از لقمه کنانیدن و روهای تیز در بینی بچکانند ازین بلیانی نیک گرد و دمه و سرفه و درون سبک شوند و سحیح که بسیار
 و در خورده باشد آن را غذا نیکه بوقت بهضم تپاک ننگیز و چوب و سبک شود و بخوراند و شخصیکه او را باد سموم و یا باد سخت گرم سببه با

از خوردن اشیا می تیز تر تحت حادث گردد و نوعی لجاج شکم است آنکه از اجتماع خلط روده و دوم آنکه از اجتماع خاکط باشد و سنج نوع است یکی
آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از غلبه خون بود و سنج نوع مرض است
یکی آنکه از غلبه باد بود و دوم آنکه از غلبه تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از کم باشد و از جمله امراض مذکور یک
مرض گرفتگی سینه است آنرا رود که گویند و هشت نوع سوزاک بول است که آنرا موترا گویند یکی آنکه از غلبه باد بود و دوم آنکه
از غلبه تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از رسیدن زخم در مجرای بول و ششم آنکه نگاه داشتن غلط و هفتم آنکه از
نگاه داشتن منی و ششم آنکه از سنگ نشانه باشد و نیز رود نوع بستگی بول که آنرا موترا گویند یکی آنکه از آب است که آنرا گویند و دوم
آنکه از آب است و سوم آنکه از آب است و چهارم آنکه از موترا است و پنجم آنکه از موترا است و ششم آنکه از موترا است و هفتم آنکه از موترا است و هفتم
آنکه از موترا است و پنجم آنکه از موترا است و چهارم آنکه از موترا است و نیز در هم آنکه از موترا است و دو از هم آنکه از
بریکجات و سینه و هم آنکه از آب است که آنرا گویند و چهار نوع سنگ نشانه که آنرا اسهاری گویند یکی آنکه از باد فاسد یا بلغم سوخته پیدا
آرد و دوم آنکه از تلخ فاسد یا بلغم پیدا کند و سوم آنکه از آنها بلغم فاسد گرداند و چهارم آنکه از فساد منی پیدا آید و بیست نوع سیلان
یعنی بر پیوست ازین ده نوع بلغمی اند و چهار بادی و شش نوع از تلخ پیدا آید اسامی این بیست و فصل سیلان منی گذشته اند و ده نوع یکی
که از سیلان منی حادث گردند آنرا پر منته میگویند یکی آنکه از آب بجا گویند و دوم آنکه از اسهاریکا و سوم آنکه از لچیکا و چهارم آنکه از اچمالی
و پنجم آنکه از ابلیا و ششم آنکه از ابلیا و هفتم آنکه از اسورکا و هشتم آنکه از لچیکا و نهم آنکه از ابلیا و دهم آنکه آن را بده رود گویند و از جمله
امراض مذکوره یک مرض افزونی چربی است و آنرا میدروگ گویند و هشت نوع او در روگ است یکی آنکه از باد باشد و دوم آنکه
از غلبه تلخ باشد و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از زیادتی سینه و ششم آنکه از امراض بده که هفتم آنکه
از تنگی شدن روده این را حیث و گویند و ششم آنکه از نوشیدن آب سرد بعدتی یا اسهال حادث شود و این را حیث و گویند و نوع آن است
که آنرا سوخته گویند یکی آنکه از غلبه باد بود و دوم آنکه از غلبه تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از غلبه باد
و بلغم و ششم آنکه از غلبه تلخ و بلغم و هفتم آنکه از غلبه هر سه خلط و هشتم آنکه از رسیدن شی خارجی جز زهر و نهم آنکه از زهر حادث گردد و بیست نوع افزود
خصیه است و آنرا اندر برده گویند یکی آنکه از باد بود و دوم آنکه از غلبه تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از غلبه
چربی و ششم آنکه از حبس بول و هفتم آنکه از روده حادث گردد و از جمله امراض مذکور مرض تشنج است و آنرا بده گویند و ده نوع مرض کلنگند
یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از بلغم و سوم آنکه از غلبه فساد چربی و از جمله امراض مذکوره یک مرض کلنگند که او یک مرض بالاست
منج نوع مرض که منج کی آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از فساد چربی و پنجم آنکه از فساد پیدا آید
و شش نوع از پدست یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از فساد خون و پنجم آنکه از فساد گوشت
و ششم آنکه از چربی پیدا آید و چهار نوع پلایا است یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه
هر سه خلط پیدا آید و شش نوع بده است یکی آنکه از فساد باد باشد و دوم آنکه از فساد تلخ و سوم آنکه از فساد بلغم و چهارم آنکه از فساد هر سه
خلط و پنجم آنکه از زخم و ششم آنکه از فساد خون پیدا آید و شش نوع تنگی جراحت و آنرا سیرن گویند یکی آنکه از فساد باد باشد و دوم آنکه از تلخ و
سوم آنکه از بلغم و چهارم آنکه از هر سه خلط و پنجم خون و ششم آنکه از رسیدن زخم و سنج نوع مرض بجهند رست یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم
آنکه از غلبه تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از خلیجین آنخوان و مانند آن پیدا آید و سنج نوع مرض اندلس است
یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط و پنجم آنکه از غلبه خون پیدا آید و شش نوع

مرض سوکده و کله است یکی آنکه آنرا سر کله گویند و دوم آنکه او را سنجک و سوم آنکه آنرا کتخت و چهارم آنکه آنرا کتیه و پنجم آنکه آنرا کتیه و ششم آنکه آنرا امدت و هفتم آنکه آنرا سمور و ثامن آنکه آنرا دونه و نهم آنکه آنرا سیر سمان و یازدهم آنکه آنرا آنو و دوازدهم آنکه آنرا استیونک و سیزدهم آنکه آنرا یکپال و چهاردهم آنکه آنرا سونیا رید و پانزدهم آنکه آنرا مانس ارید و شانزدهم آنکه آنرا مانس باک هفتم آنکه آنرا بیدر و هجدهم آنکه آنرا تکالک گویند و بیجده نوع بست است یکی آنکه آنرا ارن و دوم آنکه آنرا دیر و سوم آنکه آنرا ارجحت و چهارم آنکه آنرا کپال و پنجم آنکه آنرا کلتک و ششم آنکه آنرا نیر و هفتم آنکه آنرا در گوشت و هشتم آنکه آنرا استورار یک و نهم آنکه آنرا حاکشت و دهم آنکه آنرا کشت و یازدهم آنکه آنرا چرم دل و دوازدهم آنکه آنکه سرب و سیزدهم آنکه آن را بر سرب و چهاردهم آنکه آن را سب و پنجم آنکه آنرا کاک و شانزدهم آنکه آن را کتیه و هفتم آنکه آن را پان و سیم آنکه آن را کسا گویند و نهم نوع برص است یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم از غلبه تلخ و سوم از غلبه بلغم و دو نوع سیت است یکی آنکه از غلبه بلغم و تلخ باشد و دوم آنکه از غلبه باد و تلخ بود و سه نوع تلخ ترش و آنرا ایلست گویند یکی آنکه از غلبه تلخ و باد باشد و دوم آنکه از غلبه بلغم و تلخ و سوم آنکه از غلبه تلخ و باد و بلغم باشد و هفتم نوع بسرب است یکی آنکه از باد باشد و دوم از تلخ و سوم از بلغم و چهارم از باد و تلخ و پنجم از باد و بلغم و ششم از تلخ و بلغم و هفتم از باد و بلغم و شش و نهم نوع مرض لیسچوتک است یکی آنکه از باد باشد و دوم آنکه از تلخ و سوم آنکه از بلغم و چهارم آنکه از باد و تلخ و پنجم آنکه از باد و بلغم و ششم آنکه از تلخ و بلغم و هفتم آنکه از هر سه خلط و هشتم آنکه از غلبه تلخ و نهم آنکه از غلبه بلغم و دوازدهم نوع مرض سورکاکه که از ابرت سیل گویند یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه تلخ و پنجم آنکه از غلبه باد و تلخ و ششم آنکه از غلبه باد و بلغم و هفتم آنکه از غلبه باد و خون و هشتم آنکه از غلبه تلخ و خون و نهم آنکه از غلبه بلغم و خون و یازدهم آنکه از غلبه هر سه خلط بود و از جمله امراض مذکوره چهل و سه مرضهای خورده اند و مرض خورد را کله را دک گویند یکی آنکه آنرا اجمک گویند و دوم آنکه آنرا کتیه و سوم آنکه آنرا اندر حاجی و چهارم آنکه آنرا برتا و پنجم آنکه کجیک و ششم آنکه آنرا ایلینک و هفتم آنکه آنرا ایدر و نهم آنکه آنرا کد و دهم آنکه آنرا نیک و یازدهم آنکه آنرا کمان کرد و بیجده و یازدهم آنکه آنرا حالک و دوازدهم آنکه آنرا کهار انبک و سیزدهم آنکه آنرا کمر و چهاردهم آنکه آنرا کن و پانزدهم آنکه آنرا کن روسی و شانزدهم آنکه آنرا چپ و هفتم آنکه آنرا کتیه و سیم آنکه آنرا نشی و نوزدهم آنکه آنرا بار کاک و بیستم آنکه آنرا سر کرا اید و بیست و یکم آنکه آنرا واری بست و دوم آنکه آنرا کد و بیست و دوم آنکه آنرا البسک و بیست و چهارم آنکه آنرا اندر بست و پنجم آنکه آنرا اریک بست و ششم آنکه آنرا اریک بست و هفتم آنکه آنرا بست و بیست و هشتم آنکه آنرا کتیه و بیست و نهم آنکه آنرا پدی کتیک و سی ام آنکه آنرا جمن و سی و یکم آنکه آن را مالکک و سی و دوم آنکه آن را ایلکک و سی و سوم آنکه آن را بجلد و سی و چهارم آنکه آن را تک و سی و پنجم آنکه آنرا نیلکا و سی و ششم آنکه آنرا پروتکا و سی و هفتم آنکه آنرا اوبانکا و سی و هشتم آنکه آن را نرده بر لبس و سی و نهم آنکه آن را سرده کد و چهل و یکم آنکه آن را بوتن و چهل و یکم آنکه آن را بر کد و سی و دو و چهل و سوم آنکه آن را سوکده و کتیه گویند و بیست و هفت امراض درین اندازین جمله بیست امراض لب انابکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم آنکه از غلبه تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه هر سه خلط باشد و پنجم آنکه از فساد خون و ششم از فساد گوشت و هفتم آنکه از فساد چربی و هشتم آنکه از ریب و نهم آنکه از ریب بی خارجی پیدا آید و ازین جمله زیاده امراض بن دندان است یکی آنکه آنرا استیا و دوم آنکه آن را دنت پت سوم آنکه آنرا دنت بست و چهارم آنکه آن را سوکده و پنجم آنکه آن را حاسو کوه و ششم آنکه آن را پرو و هفتم آنکه آنرا پش و هشتم آنکه آنرا دنت پت رجه و نهم آنکه آن را پرو و دهم آنکه آن را او حانس گویند و یازدهم آنکه آن را نارمی برن گویند و ازین جمله بیست مرض دندان یکی آنکه آنرا دانت و دوم آنکه آنرا کرم دنتک و سوم آنکه آن را دنت هر کده و چهارم آنکه آن را ابجک و پنجم آنکه آن را

و ششم آنکه آنرا کپک و مغمم آنکه آن را سباده و تارک و ششم آنکه آنرا کراکلی گویند و ازین جمله پنج مرض زبان اندکی آنکه از غلبه باد بود و دوم آنکه از غلبه
 و سوم آنکه از غلبه بلغم باشد این سه سرسته را کتک گویند و دو دیگر اندکی از آن اسالک و دوم را یکجا و ازین جمله نه مرض کام اندکی آنکه از کتک کا
 گویند و دوم آنکه از کتک کیری و سوم آنکه از کتک و کوه و چهارم آنکه از کتک کج و پنجم آنکه از کتک کج و ششم آنکه از کتک کج و هفتم آنکه از کتک کج را
 تالیت و ششم آنکه آن را ناسونک و هفتم آنکه آنرا تالیک و ازین جمله مجیده مرض گله اندیک و سومی یکی از غلبه باد باشد و دوم از غلبه بلغم و سوم از
 غلبه تلخ و چهارم از سرسته خلط و پنجم از فساد خون و ششم آنکه آنرا از کتک سالیوک و هفتم آنکه آنرا از کتک کج و ششم آنکه آن را بلبل و ششم آنکه آنکه
 آنرا بر بند و یازدهم آنکه آنرا سکنی و دو و از دهم آنکه آنرا کلا و سیزدهم آنکه آنرا کل بدره و چهاردهم آنکه آنرا کله کوه و پانزدهم آنکه آنرا انسان ششایی
 آنکه آنرا سر کعبین هفتدهم آنکه آنرا بداری و بیست و یکم آنکه آنرا بر بند گویند و ازین جمله چهار مرض اندک در تمام دهن باشد یکی آنکه از غلبه باد باشد و دوم
 آنکه از غلبه تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه خون بود و از جمله امراض مذکوره بیست و هشت نوع مرض گوش اندکی آنکه آنرا کرسول
 و دوم آنکه آنرا کربا و سوم آنکه آنرا کتک کج و چهارم آنکه آنرا کتک کج و پنجم آنکه آنرا کتک کج و ششم آنکه آنرا کتک کج و هفتم آنکه آنرا کتک کج
 آنکه آنرا کتک کج و ششم آنکه آن را پرتابه گویند و دو نوع را بدنه نامند و دو و از دهم آنکه آن را کربا و سیزدهم آنکه آنرا پرتکون گویند
 و چهار نوع را در سر هفت نوع را در گوش و چهار نوع را باش گوش و پنج مرض نریم گوش اندکی آنکه آنرا پرتوک و دوم آنکه آن را پرتیات
 و سوم آنکه آنرا نهمساک و چهارم آنکه آنرا دو کوه بر دهن و پنجم آنکه آنرا پرتکونی گویند و ششم آنکه آنرا کتک کج گویند یکی آنکه
 از غلبه باد و دوم آنکه از غلبه تلخ و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه سرسته خلط و پنجم آنکه از فساد خون با ازیدوسی و یک مرض از آن
 بنی اندکی آنکه آنرا پیش گویند و دوم آنکه آنرا تو میس و سوم آنکه آنرا پورکت و چهارم آنکه آنرا جحوت و پنجم آنکه آنرا کتک کتک ناسیانال
 و ششم آنکه آنرا جهر نشت و هفتم آنکه آنرا سبک و هشتم آنکه آنرا ناسا دیت و نهم آنکه آن را بر پناه و دهم آنکه آنرا ناسا بر سر و یازدهم آنکه آن را
 تیر سو کوه گویند و چهار نوع بواسر و چهار نوع آماس و هفت نوع ارید و پنج پرتسیا اند و هفتاد و شش امراض چشم اند این جمله نه مرض مذکوره
 مذکوره چشم سید آید یکی آنکه آنرا پو یانس و دوم آنکه آنرا اپناه گویند و دیگر چهار نوع نیر سر و هفتم آنکه آنرا سبک و ششم آنکه آن را سبک
 و نهم آنکه آن را کرم کتک گویند و ازین جمله بیست و یک در یک پیا این یکی آنکه آنرا شلن و دوم آنکه آن را کتک و سوم آنکه آن را پوتکی و چهارم
 آنکه آن را پرتک و پنجم آنکه آن را اسوم بر تم و ششم آنکه آن را سحر کاس و هفتم آنکه آن را انجی و هشتم آنکه آنرا جمل بر تم و نهم آنکه آن را تیران
 او بن یک و دهم آنکه آن را کتک بر تم و یازدهم آنکه آنرا کرم بر تم و دو و از دهم آنکه آنرا سیاد بر تم و سیزدهم آنکه آن را بر کن بر تم و چهاردهم آنکه
 آن را بر کتک بر تم و پانزدهم آنکه آن را با کتک و شانزدهم آنکه آن را پرتک و هفتم آنکه آن را نیکس و هجدهم آنکه آنرا سونتا و نوزدهم آنکه
 آن را کتک و بیستم آنکه آن را بس بر تم و بیست و یکم آنکه آن را جملوت گویند و ازین جمله در سپیدی چشم یازده مرض پیدا آید پنج ارم و ششم آنکه
 آن را سکا و هفتم آنکه آن را رجن و هشتم آنکه آن را لشتک و نهم آنکه آن را سراجال و دهم آنکه آن را سرتیکا و یازدهم آنکه آن را باس از کتک
 گویند و ازین جمله چهار نوع در سیاهی چشم پیدا آید یکی آنکه آن را برن سکر و دوم آنکه آن را برن سکر و سوم آنکه آنرا جهاک و چهارم آنکه آنرا جهاک گویند
 و ازین جمله در تمام چشم هفتده مرض پیدا آید چهار جهاک و چهار و صغنه و پنجم آنکه آن را سونکجاک و یازدهم آنکه آنرا متا و هجدهم آنکه آنرا
 آنکه آن را بات بر جی و سیزدهم آنکه آنرا سحر کجا جهاک و چهاردهم آنکه آن را جنوات و پانزدهم آنکه آن را بلا کتک و شانزدهم آنکه آنرا سرتیکا
 و هفتم آنکه آن را سراسر که گویند و ازین جمله در بینایی چشم چهارده مرض پیدا آید شش نوع تمر یکی آنکه از غلبه باد بود و دوم آنکه از غلبه تلخ
 و سوم آنکه از غلبه بلغم و چهارم آنکه از غلبه سرسته خلط و پنجم آنکه از فساد خون و ششم آنکه از غلبه تلخ و خون حادث شوند و هفتم آنکه آن را
 بت بد کرده و ششم گویند و ششم آنکه آنرا کعبیه بد کرده و ششم آنکه آنرا دهم درسی و دهم آنکه آن را سرجات و یازدهم آنکه آن را سبک اند

لیکن باد افزون تر بود و ششم افزونی باد و تلخ لیکن تلخ افزون تر بود و ششم افزونی باد و تلخ لیکن
 بلغم افزون تر بود و چهارم افزونی تلخ و بلغم لیکن تلخ افزون تر بود و سوم افزونی تلخ و بلغم لیکن بلغم افزون
 هر سه خلط لیکن باد افزون تر بود و چهارم افزونی هر سه خلط لیکن تلخ افزون تر بود و پنجم افزونی هر سه خلط لیکن بلغم افزون تر بود
 و ششم افزونی هر سه خلط لیکن باد و تلخ افزون تر بود و هفتم افزونی هر سه خلط لیکن باد و بلغم افزون تر بود و هجدهم افزونی هر سه خلط
 لیکن تلخ و بلغم افزون تر بود و نهم افزونی هر سه خلط لیکن باد از بلغم زیاد تر باشد و دهم افزونی هر سه خلط لیکن از تلخ زیاد تر بود
 و از ان بلغم افزون تر باشد و یازدهم افزونی هر سه خلط لیکن غلبه تلخ زیاد تر باشد و از ان باد افزون تر بود و دهم افزونی
 هر سه خلط لیکن از تلخ بلغم زیاد تر شود و از ان باد افزون تر بود و سوم افزونی هر سه خلط لیکن از باد بلغم زیاد تر باشد و از ان
 تلخ افزون تر بود و سبب و چهارم افزونی هر سه خلط لیکن از باد و تلخ زیاد تر باشد و از ان بلغم افزون تر بود و پنجم افزونی هر سه خلط لیکن
 هیچ کی از دیگر افزون تر نبود و این نسبت فرج حالات باعتبار افزونی خلط اند و دیگر نسبت فرج حالات باعتبار نقصانی خلط اند و
 آنرا بر حالات افزونی خلط قیاس کرده استخراج کنند و در و از ده حالات دیگر اند که باعتبار افزونی بعضی اخلاط و نقصانی بعضی دیگر
 حادث میگردد کی است که تلخ معتدل بود و باد کم باشد و بلغم افزون و دوم آنکه بلغم معتدل باشد و باد کم بود و تلخ افزون و سوم
 آنست که بلغم معتدل باشد و تلخ کم و باد زیاد و چهارم آنست که باد معتدل بود و بلغم کم و تلخ زیاد و پنجم آنست که تلخ معتدل باشد و بلغم
 کم بود و باد افزون و ششم آنست که باد معتدل بود و تلخ کم باشد و بلغم افزون و هفتم آنست که بلغم افزون باشد و باد و تلخ کم بود و ششم آنست
 که تلخ افزون باشد و باد و بلغم کم بودند و نهم آنست که باد زیاد باشد و تلخ و بلغم کم بودند و دهم آنست که باد و تلخ افزون باشد و بلغم کم بودند
 و یازدهم آنست که باد و بلغم افزون باشد و تلخ کم بود و دوازدهم آنست که تلخ و بلغم افزون باشند و باد کم بود و ازین جمله شدت و در
 حالت که ذکر افتاده اند منشای امراض اند و شدت و سوم آنست که هر سه خلط معتدل بودند و این منشای صحت است و این مطلقاً مخصوص
 و نهایت الما مولست و الداعلم بالصواب فصل ششاد و فتم فی المتفرقات است ترکیب بخین سیاری ناکیسر و موکفه و سندھی
 و فلفلیین مغز تخم آله و مغز تخم جارولی و مغز تخم کنار و سنج و تپکج و الایچی و زیره سپید و زیره سیاه و سنگ عاثره و سنبلیله و چینه و برنگ
 بریک سده گان و درم سده آس کنند و بارند بجزه صد درم سیاری و کهنی گرفته و سحق ساخته و جامه بزر کرده در شیر انداخته بچوشانند
 تا آنکه ده سیر شیر را در سیاری مذکور بخورد بجزه در یک سیر روغن ستور بریان کرده بارند بعد از ان دو نیم سیر شیر ستر اول و دو نیم سیر
 شیر آله و شش صد درم شکر جلاب سازند و سیاری مذکور را و سحق دارد و های مسطوره را در جلاب باندازند و حلوا کنند و این خشت
 پر کالما کرده بارند و وقت حاجت زور و گستگی دیده بوقت صبح مقاری بخوراند ازین شب خواه حارث العمد بود و خواه درین شب
 و تپ و تا پاک و سول املیت دفع گردند و فونی که از چشم یا گوش یا دندان یا مسام یا مقف یا سائل بود بماند وقت افزایش نوع دیگر
 پنجاه درم سیاری بنستان و سحق کرده و بجایه بختی در پنج کسیر روغن گاو اندازند و در یک کرده و بر دنگان نشانده و از آنکه اندک در
 آتش کنند و بکفگی بگردانند تا آنکه غلیظ شود بجزه آنرا در نیم سیر روغن ستور بریان کنند تا که بوی خوش از ان آید بجزه آنرا از پانصم
 شکر جلاب کنند و سیاری مذکور را و سحق سنجدی و فلفلیین و کشنیز و سنج و قرفل که هر یک دو درم بود در ان جلاب باندازند و غلیظ خست
 مانند حلوا خشت کرده بارند و وقت حاجت مقاری بخوراند و بالای آن مقاری شیر گاو نیز بچوشانند این قوت باه افزاید و
 قوت بسیار شود ترکیب راست کردن کایسیر مودک بزرگ و کوکبه و کاکتچیل و ناک سنگ شملیت و پیلپل گرد و او این خراب است
 و بانسه و موچرس و بار یکیند و موصلی و جوز بوی و چتر و سندھی و پیلپل دراز و زیره سپید و زیره سیاه و حبیل و انگور و هلیله و تخم کبچیه

فصل ششاد و فتم فی المتفرقات

و این است

ریک باسی را بستانند و پتیزر گرفته بدارند و در دهن کرده و خول کنند تا که این در دهن باشد انزال نمی نشود نوع دیگر خایه را
 با گشتان بنفشه در دل برادر محلی دیگر گمانند و جماع مشغول شوند تا آنکه رگ خایه را بنفشه انزال نشود نوع دیگر خایه های جابوش را
 بزرگ بستانند و بان روغن کبوتر بنشیند و بدارند و وقت مجامعت مقاربتی از ان برکت پای ملامتند ازین نیز انزال نشود و قانده
 حریفی خوک را با شند سووه بر قضیب طلا کنند سخت قوی گردد اگر چه انزال نمی شود تا پنجم سست نگردد و قانده زیره گل بنیلو نموسی با شند سووه
 بر قضیب طلا کنند قضیب تیار بماند اگر چه انزال نشود قانده گل مالتی و شند سیاه و کافور را یکی کرده سخن سازند و بر قضیب طلا کنند و نزدیک عورت
 روند ازین عورت را شتاب انزال شود و مرد را دوست دارد نوع دیگر پشک کا در انرا از راه دهن می اندازد و پیش از آنکه در زمین برسد از
 هوا بگیرد و آب سخن کرده بر قضیب طلا کنند و بر عورت برونند ازین عورت شتاب انزال شود نوع دیگر شند و کافور و شیر خرما می رسد
 که نجبه باشد یکی کرده بستانند و قبل جماع مرد بر قضیب طلا کند و با عورت درون فرج خود طلا کند ازین عورت را نیز شتاب انزال شود نوع دیگر
 برگ و تخم هرستی خشک کرده بستانند و همچون سازند و با شند آنچه بر قضیب سخت کرده جماع کنند عورت سرعت انزال کند بکجه کافور و جصه
 سهاگ سنده و با شند سخن کرده بر قضیب طلا کنند ازین عورت را انزال شود نوع دیگر لیمون را محجوف کنند و دو گوگل در آب بند سیاه
 و یک نیش کر دم در ان اندازند و مهر کنند و در انشای جماع عورت را بدیند تا بوی کند بجز بوی کردن انزال شود نوع دیگر که همانیکه بکجا
 گیا همی چسبیده و سر باز گونه کرده می باشند بستانند و یکی را در میان برگ تمبول کرده عورت را بخورد ازین عورت را انزال نشود
 قانده قضیب بوزنه که رنگش لعل باشد بیارند و با کافور و سیاه و زعفران و شند یار کرده سخن کنند بر قضیب طلا کنند و بر عورت بروند
 ازین عورت عاشق مرد شود و او را ذوق بسیار حاصل آید نوع دیگر قضیب بوزنه لعل بیارند و بار و عن ستر سخن ساخته بر قضیب طلا کرده جماع
 کنند ازین عورت نیز مطیع شود نوع دیگر قضیب خرس و کافور و شند یکی کرده سخن کنند و بر آلت طلا کرده جماع کنند همین قانده حاصل آید
 نوع دیگر شند و ننگ سنگ و پخیال کبوتر هر سه را مستامی گرفته سخن ساخته بر آلت طلا کنند و نزدیک عورت نشوند همین قانده حاصل آید
 نوع دیگر و سنگام انزال نمی شورش خود را بدست چپ خود گرفته در پای چپ و یا بر سینه عورت طلا کنند ازین عورت مرد را دوست دارد قانده
 تلخه های رسو و اسل دراز را یکی کرده بار و عن ستر آس کنند و عورت را بفرماند که درون فرج خود طلا کند که هر مردی که قریب آن زن شود دوست دارد
 نوع دیگر از وقت انار پوست بچ و پوست شاخ پرگ و گل و سیوه هر چه چیز بستانند و بدین روغن تلخ از ان سر شفت زرد و یا سپید بنشیند
 و عورت را بفرمانند تا این را درون فرج طلا کرده نزدیک شوهر برود ازین نیز شوهر عاشق اگر درود اگر روغن تلخ را به گل مالتی بنشیند
 و عورت را درون فرج طلا کردن فرمانند نیز همین قانده حاصل آید نوع دیگر گوشت موله را خشک گردانید به سخن کنند و عورت را
 بفرمانند تا با شند یار کرده درون فرج طلا کند و نزدیک مرد شود ازین نیز عورت را مرد دوست دارد نوع دیگر گلهای یکه خرمرده
 انداخته در مقبره میرند و استخوان پرنده او را جو جو چوک گویند و ذکر آن فصل زهر گشته است و استخوان طاقوس بگیرند و برگی که بگرد باد پریده
 باشد پیش از رسیدن زمین از هوا بدست بستانند و همه را یکی کرده آس کنند و بدارند اگر این را عورت بر سر در اندازد مرد و عاشق زن
 شود و اگر این را مرد در کف پای عورت سخت کند عورت عاشق گردد قانده گیاه و در قمارا وقتی که ماه در منزل کبوتر بود در روز
 یکشنبه بعد آنکه شب نوید داده آمده باشد خشک کرده آس کنند و بدارند چون آن را در گوش عورت باندازند انزال نشود قانده
 گلهای یکه بالامی مرده اندازند و پرهای زنبور سیاه و دندان پیشین مرد که نمیی خردن مرده باشد و برگی که بگرد باد پریده باشد پیش از زمین رسد
 از هوا بدست چپ بستانند و جمل دروهای مذکوره در محرق سردان پستانک صنایع بسبب جروس سخن کنند و بدارند مرد درین
 بزرگ اندازد زن عاشق گردد و چون زن گردد مرد اندازد مرد و عاشق گردد و قانده استخوان سدر بن را دست

۱۱۱

از آن سگ عقور بیستاد و بر آن نام عورت بنشته بر خاک آگ سید انداخته بسوزند آن عورت بقرار شود و بر شخصیکه می آسوخته است یا بد عاقبت
 او شود نوع دیگر چون شخصیکه بیخ و معافوره و دروستی پسند سوختنی و سنگ بچی گیاه اندھا سولی در دقبا و یا تخا جوری و یا الجوه را در وزنیک
 سته کجا کرده آس کند و بداند با چکر اندام خود یا بشهد و روغن مقداری از آن یار کرده سوخت ساخته بر پیشانی خود ملا کند نظر بر که رو افتد
 مطیع او گردد و او را دوست دارد و چون این را برای کسی در شروبی و یا مطعمی انداخته بخورات آنکس مطیع او شود فائده آب منی خربزه می بگیرند
 و قضیب بوزنه عمل نیز بستند و عورت را بفرمایند تا قضیب بوزنه را با آب منی مذکور سخی کرده درون فرج خود ملا کند ازین مردی که بر عورت مذکور
 برود بسته شود و بر زنی دیگر قادر شدن نتواند فائده سیر بهیونی و خراطین خشک کرده آس کند و بداند تا قبل جماعت مقداری در فرج اندازند
 انگاه بشوهر شود ازین عورت مذکور بسته شود و بر مردی دیگر رفتن نتواند فائده چون شخصی پیشکسگاو را پیش از رسیدن بر زمین از هوا
 بگیرد و بر قضیب خود آس کرده ملا کند و نزدیک عورت برود عورت عاشق او گردد و بغیر آن دیگری را نخواهد فائده پیشکسگاو را در طریق
 مذکور بستند و در شراب کرده به حکمت گرفته بسوزند و خاکستر آنرا مقداری در فرج عورتی که آنرا کسی دیگر بسته باشد با اندازند عورت مذکور
 کشاده گردد و دیگر مرد جماع کردن تواند بطریق سترن پیشکسگاو را است درختی که بر آن درخت که کادران آویران باشند زیر آن درخت
 چادر مانده سیایان بنهند پیشکسگاو را که در جدا شود در چادر خواهد افتاد بستند فائده چون عورتی بزنان هماد آب منی مرد را بستند
 و بر سر خود نماند مذکور داشته با آن مرد یکجا شود آن مرد مذکور بسته گردد و بر غیر آن قادر شدن نتواند فائده چون گرم بندلی را با بول
 آس کرده و شخصی را بنوشانند شخص مذکور عینی گردد فائده چون شخصیکه آنرا کسی بسته باشد روزینه سه درم سحیح گو کهر و نکه سه درم سحیح
 و سه درم شمشیر سیر شمشیر بنوشانند میان چهارده روز کشاده شود فائده چون استخوانی را از استخوان پهلوی آدمی و استخوانی از استخوان خر
 بستند و هر دو را سوراخ کنند و در میان را در آن انداخته هر دو استخوان را با هم بندند و در زیر چهار یا بی طرفی طرفی هر یک را بندند شخصیکه بر آن
 چارپالی با عورت نزدیک کند یا بشد نماند و قضیبش از فرجش بیرون نیاید فائده چون چوب دنیار و تگر و تچ و عود و سنگ که کوه و سبلا و
 هر سه را تفساوی گرفته و آمیخته در خانه که در آن زن و شوهر میمانند بسوزد و در آن در اطراف خانه برسانند میان زن و شوهر عورت شود
 فائده گور چینه و مین و صابون و کنوار و زقونیا را یکجا کرده آس کند و زن را بفرمایند تا درون فرج خود سخت کند بعد آن مرد زن مذکور
 بر وزن را برود مذکور رغبت تمام شود نوع دیگر چون بجا و شمدنی و کنوار و گور چینه جله را یکجا کرده و بالای آن برگ تنبول آشته مرد
 بر سر عورت بیندازد و یا برگ تنبول عورت را بخورد آن عورت مطیع و منقاد او شود و همیشه دوست دارد فائده چون زن بشن کر تا
 در قبا و شمدنی و بنگاره و سندی را بهنگامی که ماه در منزل بکشد بود بزرگیشند بعد نوبت دادن آرد و درون فرج خود بسجوق ساختن سخت
 کند و نزدیک مرد برود و مطیع و منقاد او شود فائده چون عورت پوست درخت فخرک و انار آس کنند و بجا مریخیه شیره آنرا بستند
 و با آن خر صره و یا تخم کرچ و تخم خرمای سندی را سخت کنند و درون فرج سخت کنند بوی بد از فرجش دفع شود فائده چون شخصیکه از خوشنودی
 می آید گل ارجن و برگ جمون و لوده را یکجا کرده آس گردانید و آبینه ساخته بر اندام سخت کنند بوی بد از خوشنودی دفع شود فائده چون
 سمدل و زعفران و اگر و تگر و لوده و بالا آن شخص آس کرده و آبینه ساخته بر اندام سخت کنند بوی بد از خوشنودی دفع شود فائده چون
 شخصیکه در خواب نیاید هیچ کتخو نبر را بهنگامیکه ماه در منزل بکشد بود بزرگیشند بیارد و از دختر نارسیده رسیان بر بسیارند و بدان
 پنج مذکور را بچید و رشته رسیان مذکور را بر سر بند و بی خوابیش دفع شود فائده چون سحیح بلبله و سندی را بار و عن سنبه پیش از طعام
 بوزند آب زمین بریگان مضرت نرساند نوع دیگر چون پوست تر بچله و فلفلیش سندی را و این و کلیت و زرد چوب سنگ سبک هر سه را در ساء
 سته و همچون کرده بداند و مقداری روزینه بخورد آب زمین بریگان مضرت نرساند فائده چون میوه نارنگ و ترنج را بجا

کرده خشک کنند و کوفته و جامه بزرگ کرده بدارند و نهار مقداری بخورند باد و شکم نه چپ و در مجلس بفرانگ نشسته مانده شود و فراحت نظر نشود
 فائده چون پوست کج را خشک آس کرده بدارند و باشد مقداری وقت خواب بخورند بوی با از ضراط نشود فائده چون شخصیکه او را
 نارو شده باشد پوست خورا با اجزات آمیخته بر محل نارو سخت کنند ناروی مذکور بر بچ باسانی بیرون آید نوع دیگر آنکه زخا ص یا
 بیخ کرد الیه این سیاه دانه را با آب سر آس کرده شخص مذکور را بنوشانند نیز ناروش دفع آرد نوع دیگر بچوق اتیس و موخته و بجارنگی سستی کل را
 باب گرم بخورند نارو دفع شود نوع دیگر پوست بچ سبزه و نمک سنگ خرمای سندی را با آب آس کرده بر محل نارو سخت کنند نارو دفع آرد
 نوع دیگر بر یا تخم را با بول آدمی بسایند و بر محل نارو سخت کنند دفع شود نوع دیگر خانه زراغ را که با گاه چغندر همیشه باقی بخورند
 نیز نارو دفع شود نوع دیگر چون بر آس آس کرده و باقی آمیخته بخورند نارو دفع شود نوع دیگر چون پوست بچ سبزه را با آب سبزه
 و گرم کرده بر نارو سخت کنند دفع شود نوع دیگر چون سکه روز شیره سنجعالو دوازده درم روزی بنوشانند نارو دفع شود نوع دیگر
 ریح سیر و عن سبزه و قند آنقدر که خوردن تواند تا سه روز بخورد نارو دفع شود نوع دیگر مجدیقه و ملهشی و دودھی و پنڈریک وید با نکه با قند
 را با آب آس کرده بر نارو سخت کنند دفع شود نوع دیگر پوست بچ که سپرنه و سندی را با آب آس کرده بر نارو سخت کنند آماسی که از نارو
 شده باشد برود و این دارو برای همه آماس مانع آید و برای دفع نارو که از غلبه تلخ بود علاجهای بسبب تلخ بکار بندند و برای دفع
 ناروی بادی علاج بسبب بادی کنند و برای دفع ناروی بلغمی علاج بسبب بلغمی بکنند حکما شکستن نارو منع کرده اند چون شکسته شود
 در دو آثار زشت پیدا آرد و خوف آن باشد که عضوی بیکار آرد و پس مرض را چنان هوشیاری باید که نارو شکسته نشود فائده چون بچ پایه
 در شیر انداخته بخوشانند و شیر مذکور را در کف پای شخصیکه دندان را در خواب بر هم سایید چند بار طلا کنند شخص مذکور از بر هم زدن نارو مانده
 فائده بدانکه باید بر بهفت نوع است یکی را چنگک نامند و حیت را بهندی عقل گویند و ازین عقل افزون میگردد بدان جهت آنرا ب
 بسوی عقل کردند و این راسته پهلو باشد و خاصیت این آنست که شخصیکه چون این را بر دست گیرد و اسهال شود و چون از دست بدارند
 بماند و دوم را حیونتی گویند و حیونتیان هندی دل را نامند و این را دل برقرار میدارند و ممد حیات است بدان جهت این را نسبت بسوی دل
 کردند و این نوع زرد بود و برای دفع جمله امراض مفید آید و سوم را بهندی بوتنان نامند و بوتنان بزبان هندی صاف گفته را گویند و نگاه
 که ازین وجود معلول میشود و جمله امراض دفع میگردد و نسبی با هم مذکور کرده شد و این نوع را پوست رقیق بود و خسته بزرگی باشد و
 بر همیکه فائده باشد که هلیله سخت کنند باید که این نوع را بگیرند و این نوع برای سخت کردن بکار آید و چهارم را انبر نامند و انبر بزبان
 هند کاب حیات را گویند و پوست این نوع سطر بود و خسته باریک باشد و از جهت اسهال این نوع بکار باید نسبت نافع آید چچم را
 بچیا گویند و بچیا بزبان هند غالب بدن را گویند و هر گاه که این بر مرض غالب آمده آنرا دفع میسازد بدین جهت این را نسبت بسوی غلبه کرد
 و این نوع آرد و در و اشکل کدوی تلخ بود و این بجهت امراض مفید است و ششم را ابجیا نامند و بچیا بزبان هند ترش را گویند و
 ابجیو عدم ترش را هر گاه که این امراض را دفع کردند و مرض را خفون مرض نامند این نسبت بسوی عدم ترش کرده اند و این پنج پهلو باشد
 و این برای دفع امراض چشم مفید آید و پیغمبر را اروحی نامند و در حصیان بزبان هند پیدا آوردن را گویند هر گاه که گوشت بر سبب این محل
 جراحت می آفراید و دیگر در صفاها ازین افزون میگردد و این را با سمنند که نامند و این را پهلو یا بنونند و ازین جراحت فرامگردد و خوردن
 باید هیچ هنگام ممنوع نیست نه پیش از طعام و نه بعد از طعام و نه در حالت بدبختی و نه در حالت غیر بدبختی و چون بعد از طعام خوردن
 بسبب خوردن طعام مضر و نوشیدن مشروبات مضر باد و تلخ یا باغم یا سر سته خا ط غلبه کرده آنرا با آرد دفع کردند و بسیار سنگامی که
 آفتاب در نور و جوار باشد باقی کند که بچیا نام بود و بخورد غلبه تلخ فرو نشاند و بهنگامی که آفتاب در برج سرطان یا اسد باشد سنگام

نخوردن سنگی زیاده کرده و سنگا سیکه آفتاب در برج سنبله یا میزان بود با شکر بخورد غلبه تلخ فرو نشیند و شکم صاف گردد و خلط روده برود و چون
 پدید آید باشد بخورد رحمتی و نماز روی طعام و سیلان آب از دهن و خارش اندام دود پاکه مثل گزیده زنبورکان در اندام افتاده بوند و طبعیت
 غلبه تلخ و غلبه بلغم دفع گردد و چون پدید آید با قند بخورد رحمت بوا سیر و برقان و پندردگ و مرض دل را امراض شکم چنانچه گورد و انتفاخ و
 آراس آن بستنی شکم دفع شود و هبنگانی که عنقریب با قوس بود با سندی بخورد غلبه باد و بلغم فرو نشیند و هبنگانی که آفتاب برج جدی
 یادو باشد با پیل دراز بخورد غلبه باد برود و هبنگانی که آفتاب در حوت یا حمل باشد باشند بخورد غلبه بلغم فرو نشیند هر که بخوردن پدید
 بدین طریق بدادست نماید هیچ مرض مبتلا نگردد میان فواید سندی و اورک و پیل دراز چون سندی را اس کرده با آب گرم نهند بخورد
 اگر سنگی بفرزاید و از لیسیدن تخم سندی و جوا که هر که از بار و عن ستر مخلوط ساخته باشند نیز گرسنگی افزاید و باد و بلغم دفع شوند و
 از نوشیدن جوش سندی با دوسول و بستنی شکم و خلط روده و بطنی دفع شوند و اگر سنگی افزاید و چون با آب بوقت صبح بخورد نیز گرسنگی ببرد
 و از خوردن پیل دراز باشد چربی کم افتد و غلبه بلغم و دمه و سرفه و تب و پندردگ و امراض شکم دفع گردد و از خوردن اورک با شکم
 روان شود و بستنی شکم دفع شود و اگر سنگی افزاید و طعام هضم شود و غلبه باد برود و چربی کم شود و از خوردن اورک باشند گرسنگی افزاید
 و زکام پندردگ و تب مانع و دمه دفع گردد میان فواید بعضی داروهای دافع تب موخه دو سیر و نیک است و برای دفع شستی خواه
 خواه غیر محرم را آبی که در آن کلج محجی اسر کرده باشند مفید است و برای دفع فی تراشالی بخوراند و برای دفع زحمت تولدان سلاجیت نیک
 و برای دفع پرمیو آمله و زردچوب بخوراند و برای دفع پندردگ آهن گشته بخوراند و برای دفع پید پیل دراز بکار بندند و برای شکستن
 لک استعمال کنند و برای دفع زهر حیوانی پوست درخت سرس نافع است و برای دفع چربی و غلبه باد گوگل بخوراند و برای آزار کتبت
 بالنسبه مفید است و برای اطلاق شکم و ایتسار و کرا برت و برای دفع باد و بواسیر با در نافع است و برای دفع زهر بنانی زکشته نافع
 و غلبه کم از بزرگ دفع شود و اگر درگ را شراب و شیرین نافع و برای مرض چشم تر بچله خوب است و برای ازاله ترکت بات گلوی برت
 و برای سنگر هنی دوع خوبتر است و سبت از درخت کھیر دفع شود و برای دفع دیوانگی و عن گا و که گنده باشد سزاوارت است و ماند
 و اندوه دل از خوردن شراب دور شود و برای دفع باد صرع برنجس نافع است و از سر جاموس بخوابی زائل گردد و زکام از خوردن
 سنگدان مانند و لاغری اندام از غذای گوشت برود و گوشت مردم را فریز گرداند و مرض باد از خوردن شیر رود و از رسانیدن اگر
 آتش سختی اندام زوال پذیرد و مفاسل نرم شوند و در دوش مبار و از سندن ناس صمغ چنگ و در شود و سکه و شکر با دقوه از نائل کند
 و شیر و بول او دافع زحمت های شکم و اورک است و برای دفع امراض سر و گردن تدبیر ناس بر حسب مقام بکار باید است و بخت دفع
 این امراض جوش و سول یا جوش تر بچله یا تخم پیل دراز یا کرده بد بند و بد کرده که قریب الایام باشد نخون کسانیدن دفع شود و بچله
 شیر و روغن ستور نافع است و بیوشی از باد سرد و از سایه و از آب سرد و اگر دوفری اندام از ور کردن کم گردد و موتر که از خوردن
 گوگل نماید و سرفه از آشامیدن جوش گشائی دور شود و باد سول را بچله موک نافع است و قوام جوانی از خوردن آمله و شود و برای دفع
 بچنگی و قوام شدن چراحت تر بچله و گوگل خوراندن بستنی نیک است و برای دفع مرضهای بادی حقه خوب است و زحمت های تلخه از اسهال
 دفع شود و برای دفع زحمت های غلبی قی نیک است و بخت دفع افزونی خصیه روغن بید بخیر بنوشات و اسهال بکنانند و بادی در حال کوا
 فاسد شده باشد روغن بید بخیر نیک است و برای دفع مرض دهن با جوش کوزه پوست درخت بچله و تخم کچی یا کرده بنوشانند و بخت
 دفع امراض تن میانگی که بالای بندگاه ران و فرود گلوی بوندانگد و زبیره سپید و چتر و تخم سرش و حبه و پوست پیل دراز و بچله موک
 نمک آراس کرده بدارند و با آب گرم بخوراند و بخت دفع امراض باد ساق جوش یا جوش گلوی یا جوش گوگھر و یا سهر سه جوش نذکور

سحق سندی یا کرده بدین بیان شناختن امراض از بول مرض بدانکه چون خواهند که بجهت شناختن مرض بول مرض بستانند
 باید که از مرضی در آخر شب چون چهار طاس شب مانده باشد بول کنند بول اولین و آخرین نگینند بول میانگی بگیرند و در آن بول
 یا شیشه و یا روئین و یا آهن که آنرا صاف کرده باشند و مانند آن که صاف و سپید بود باندازند و در روز یک قطره روغن تلخ بساق گاو
 برداشته در آن بچکانند اگر نقطه مذکور عریض گردد و از بول حباب خیزند بدانند که مرض تلخ است و اگر بول سیاه و ام و غلیظ گردد بدانند که
 مرض خون است و اگر بول سرد و غلیظ و چرب و سپید باشد بدانند که مرض از غلبه بلغم است و اگر بول سیاه و ام و برنگ ترنج شود که
 و تیر گردد بدانند که از تلخ و خون است و اگر بول محل و ام گردد و در آن حباب پیدا آیند بدانند که مرض از غلبه باد و خون است و اگر بول سپید
 گردد و در آن حباب پیدا آیند بدانند که از غلبه باد و بلغم است و نیز بجهت تشخیص مرض در بولی که از امراض کرده باشد نظر کنند اگر سپید و ام بسیار
 بود بدانند که از امراض راجع است و اگر بالا سپید و ام و زرش زرد و ام بود بدانند که مرض پنڈر و گ است و اگر بالا رنگ شراب زرش بود
 رنگ بود بدانند که نیز مرض پنڈر و گ است و لیکن و اندر است و اگر سیاه و صاف بود است سنپات بود و اگر بالا زرد و زرش سیاه و حباب ار
 بود و مرض عورت باشد بدانند که زحمت پرسوت است و اگر بول مرضی مثل بول خرباشد بدانند که شکم مرضی خاطر روده شده است
 و غلیظ بسیار و قاسد گشته است و اگر مرضی بول بسیار کند با وجود آنکه آب اندک بنوشد بدانند که مرضی را زحمت ناقوتی است و اگر مرضی
 بول اندک کند با وجود آنکه آب بسیار بنوشد بدانند که مرضی از غلبه تلخ با دست و اگر بول مرضی کبود رنگ و ام یا سیاه یا متلون یا لوان
 بسیار باشد بدانند که مرضش لاد است و اگر بول مرضی برنگ روغن کجند بود و لیکن خشک باشد نیز مرضش لاد است و نیز بعد از اختن قطره
 روغن کجند بول مرضی چون قطره مذکور عریض گردد و در آن رنما چرخنمای خرابال دیده شوند و با قطره مذکور شات و ار شود بدانند که مرض
 اسیب دیو و پری است و اگر نقطه مذکور بچو قالب آدمی شود بدانند که مرضی را مرضی به سبب نخوست ستارگان حادث شده است و اسیب
 دیو و پری نیز باشد و اگر قطره مذکور بچو قالب آدمی دیده شود و لیکن او را دو سیر باشد بدانند که مرضی را مرضی به سبب نخوست ستارگان پیدا
 آمده است و او را اسیب دیو و پری نیز هست و اگر قطره مذکور بچو قالب آدمی دیده شود و لیکن او را سر نباشد مرض بدواز امل نگردد و اگر
 بعد از اختن قطره در بول بچو اسله پانچ تیغ و سان و کمان و گرز و مانند آن دیده شود نیز مرضی لاد بود و اگر بعد از اختن قطره در بول بچو
 کل نیلوفر شمسی و یا بچو میوه چنانچه تیغ و نازنگ و مانند آن و یا خانه منقش بچو پرچم یا بچو خیز و یا بچو میل دیده شود بدانند که مرضی قابل
 دو است بجا چرائل خواهد شد و عمر مرضی در از است و چون مرضی شب را گوشت خورده باشد بول که در روز کند محل نام بود و اگر شرب
 نوشیده باشد بول که در روز کند بوی ناک بود و اگر سبزی خورده باشد بول او سبز بود و اگر شیر و جرات خورده باشد بول او سپید بود و اگر
 ماش و نخود و منگ خورده باشد بول او برنگ سرکه سندی بکند اگر جوز بوی خورده باشد بول او برنگ روغن کجند بود و اگر ان گندم نخورد
 بول او برنگ ترنج بود و در طلب نکشتین گفته است که بول مرضی را در آخر شب در آوندی از آوند های مذکوره بگیرند و در روز یک قطره روغن
 تلخ بساق گاو در آن اندازند و اگر قطره مذکور بعد از اختن عریض گردد بدانند که مرضی نیک خواهد شد و اگر بحال خود بماند بعد علاج بدشوار
 مرض زائل خواهد شد و اگر قطره روغن زری بول رفته بنشیند بدانند که مرضی دو اندر خواهد شد و اگر قطره مذکوره در بول طرف شرق پهن او
 گردد بدانند که مرضی در قریب الايام به خواهد شد و اگر طرف جنوب عریض گردد بدانند که بعد بسیار روزها صحت خواهد شد و اگر طرف غرب
 دراز شود بدانند که مرض دور خواهد شد و بیشتر هم عمر دراز خواهد یافت و اگر طرف شمال دراز شود بدانند که بی شک بی شجه مرضی را
 درین زحمت صحت است و اگر طرف گوشه که میان شرق و شمال است و آنرا ایشان نامند دراز شود بدانند که عمر مرضی مواز نیمه خواهد

بسیار

باقی مانده است و اگر طرف گوشه که میان شرق و جنوب است و آنرا کنی گویند و از نشود بدانند که در فصل اول نکرده و اگر طرف گوشه که میان جنوب و غرب است و آنرا نیز است گویند و از نشود بدانند که نیز مریض باک خواهد شد و اگر طرف گوشه که میان غرب و شمال است و آنرا باب گویند و از نشود بدانند که نیز مریض باک خواهد شد فائده زرد چوب و داربلد و گل لعل را اس کرده بر محل که آدمی یا خریا سب یا گا و کله نرا بدن کند گزیده باشد یا بنا خراشیده باشد سخت کنند فراهم کند نوع دیگر بچوش پوست درخت سمین و نم و پهلر را که گزیده باشد یا به ناخن خراشیده شود و جوش مذکور حساب آنرا بنوشانند فراهم کرده نوع دیگر مجیبه وید یا نکه و سیر و کشیز را یکجا کرده بسیار و بار و عنقا و یار کرده بر محل گزیدگی یا خراشیدگی سخت کنند فراهم کرده نوع دیگر گویا را اس کرده بر محل گزیدگی و خراشیدگی سخت کنند فراهم شود نوع دیگر بچوش پوست درخت نم و سمین بر محل گزیدگی و خراشیدگی و مملیکه یا ناخن حیوانی خراشیده باشد بشویند فراهم کرده نوع دیگر بچوش پوست درخت سرس منحل را شش و بلطی و اگر زهره و گولگ کھاج و زرد چوب و داربلد و کتچندن و برگ تمسی و نمک سنگ را با شیر و نشکر اس کرده بر محل گزیدگی و مملیکه یا ناخن خراشیده شده باشد سخت کنند و در این بدن محل نیز برسانند و صاحب آنرا این دار و با خورا نند فراهم کرده فائده تگر و تخم سرس را با آب سرد بپزند و شخصی را که موی شیر داده باشد بخوراند ازین موی مذکور یعنی یا باسهال بیرون آید و شخص مذکور را مضرت نرسد نوع دیگر سرس را با آب سرد بپزند و شخصی را که موی شیر داده باشد بخوراند ازین موی شیر یعنی یا باسهال بیرون افتد و شخص مذکور را مضرت نرسد نوع دیگر خصیه خرگوش را بسیار و شخص مذکور را بغیر این تا آنرا خام فرود موی شیر یعنی یا باسهال بیرون آید موی باید که تا آنکه صحت کلی شود بکین و خصیه شخص مذکور فرود بیرون فرایند ازین موی شیر اگر چه در جگر خفسیده مانده باشد خصیه طلبیده بیرون آید فائده تخم سرس را با شیر زقوم اس کرده بر محل گزیدگی عموک سخت کنند فراهم کرده و بار و عنقا و اسنجیده و گرم کرده بر محل گزیدگی یا سبیلگی و سبیلگی و آن از دیگر باهمیان که در پیش ایشان زهر باشد سخت کنند زهر فرود آید و محل مذکور فراهم کرده نوع دیگر و در برگ اکول بجل بنیش باهی زهر در برسانند زهر فرود آید نوع دیگر بکینگام بنیش زون های سنگی و مانند آن روغن تلی را سخت کنند زهرش فرود آید نوع دیگر و در موی آدمی و لپست بچو که آنرا بار و عنقا سرشفت پار کرده باشند بجل بنیش باهی زهر در برسانند زهر فرود آید نوع دیگر و در بطاوس بجل بنیش باهی زهر در برسانند زهر فرود آید نوع دیگر بچوش بخت سیاه و بار و عنقا یا کرده شخصی را که باهی زهر در انیش زده باشد بنوشانند زهر فرود آید و اگر بچو مذکور را با آب اس کرده و بار و عنقا سوراخ میخته شخص مذکور را بخوراند نیز زهرش فرود آید فائده روغن گا و میش که آنرا به حیق تراز گیاه نکوتی و نسوت و دانق و درونی به بول ماده گا و بخته باشند و در دفع زهر که همافید بود بکار بند نوع دیگر از نشانین سرکه سندی که بان بچو تمسی اس کرده باشند نیز زهر همه که مداخل شود نوع دیگر از خوراندین بچو چولانی که مسخوق باشد بار و عنقا و یار کرده باشد زهر همه که همافرد آید نوع دیگر از سخت کردن پوست درخت سرس و بیل و بر و پکر و گل که آنرا با آب اس کرده باشند و بار و عنقا و یار کرده بوند بر گزیدگی گرم زهر در برسانند زهر فرود آید فائده اگر روغنی که در چراغ بعد سوختن باقی مانده باشد بر محل گزیدگی هزار پایه که خنجر زده باشد سخت کنند فی الحال به گرد و اگر شخص را هزار پایه گزیده بود یا سخت شده باشد غریبان بر سر آن داشته آب بریزند چنانکه تمام اندامش سسته شود زهر هزار پایه دفع شود نوع دیگر شیر و سبزی چولانی را با نمک یار کرده بر محل گزیدگی هزار پایه طلا کنند زهرش دفع شود فائده دود گولگ را که آنرا زهر گرمی که آنرا کسا گویند رسیده باشد برسانند ازین محل گزیدگی از چکین باز ایستد بعد برگ آک و سنبیل بار و عنقا سوراخ میخته بر محل سخت کنند فراهم کرده فائده بیل و بر از و سندی و نمک سیاه و نمک سنگ را با شیر و مروه اس کنند و بر محل گزیدگی زهر زرد سخت کنند زهرش دفع شود و محل گزیدگی فراهم کرده فائده از سخت کردن بیل گرد و بندگی و تگر و انار بعد آنکه آنرا با آب اس کرده باشند بر محل گزیدگی گس زهر گس دور شود و محل گزیدگی فراهم کرده

نوع دیگر الان بزرگ و نمک سنگ اباب اس گفته و باروغن سوزیاری کرده بر محل گزیدگی مگس سخت کند ازین زهر مگس دفع آورد و محل گزیدگی
فراهم شود فائده گل نخی سیاه را با بول ماده گاو اس کرده بر محلیکه آنرا انگس یا مورچه یا بشبه یا مانند آن از دیگر کههای زهرناک گزیده باشد
سخت کند ازین زهر فرود آید و محل مذکور فراهم گردد فائده علاجهای که بحیث دفع زهر گرم گفته شده اند بحیث دفع زهر زلیوچه کار بندند نافع آید
فائده پوست بچ و پوست تنه درخت و برگ بار و گل از درخت میلمان و درخت سمن بستند و با آب اس کرده بر محل شیراک رسیده باشد سخت
کند و صاحب آنرا بنوشاند ازین زهر آک دفع شود نوع دیگر لپست جو و قند و شیر گوسفند را اس کرده بر محلیکه شیراک رسیده باشد سخت کند
ازین زهر آک فرود آید نوع دیگر صندل و علاجهای که دست بر محلیکه شیراک رسیده باشد سخت کند ازین تا پاک محل مذکور دفع شود و علاجهای
که از آن زهر آک فرود آید بحیث دفع زهر زقوم نیز کار بندند زهر زقوم فرود آید فائده پوست هلیله که بزرگ و خوب باشد و پوست بچ و پوست
سریک سی پوست درم و دانه الیچی و تچ و پیرج و موخته و زیزیکه هر یک شش درم و ناکیسر سه درم و سدمعی و فلفلین و پهلول و زیزیکه چنک
و لولاد گشته و بنس و چینه و گند صک و سیاب که هر دو صاف باشند هر یک و وازده درم بستند و اول سیاب گند صک را محلی کنند بعد دیگر
دارو را با هم کرده سخن کنند و در جلاب که شش درم قند ساخته باشند باند ازند و غلیظ سازند و مقداری روغن سوزیاری کرده فروراندند
و بعد سرد شدن غلظه کرده بدارند و بوقت سردی صدقه دادن مقدار تخم کنار بخوراند و بالای آن آب بنوشاند روزی این مقدار بخورند
و چون بدانند که دردی مذکور بطریق بهتر میسر میشود بر حسب مناسب قوت و کسلی مقداری زیاد کنند و این را چون کسی تا دو ماه مدام بخورد
هر مرضی که او را غلبه بلغم باشد دفع گردد چون تا سه ماه بخورد هر مرضی که او را از غلبه باد باشد دفع شود و چون تا یک سال بخورد هیچ مرض
در قالبش نماند و چون پنج سال بخورد پیرنگزد و دو قوتش حاصل آید و صد و چند سال عمر شود و از خوردن این پنج چیز پیرنگزد نیست
هر چه در اند بخورد و چنانچه تواند جماع کند و این علاج در دفع جمیع انواع میسبت نافع است و این را محلی کنند گویند فائده برگ شفتالو و برگ
چینیله و چهار عدد و بیه و یک درم بچ کوشش عدد خایه زرخ که در گاه چفسیده می باشد بستند و با آب اس کرده مثل نان خرد سازند و
در روغن سمن را انداخته بریان کنند تا آنکه خشک گردد بعد روغن را با جامه نخیته بستند و در بینی بچکانند ازین روغن در گوش در و درون
در و در دفع شود و شش بار بچکانیدن در بینی پنج درمی از دردهای گوش و در بینی ماندومی باید که در انشای سندن ناسلین و درون ریشی و
شیرینی و خجرات احتراز نماید اکنون چند علاج با و فرنگ نوشته می شوند بیارند سیاب سه درم و افیون خالص و درم وقت گفته شش درم
بر سه چیز درون ملاس اندازند و شیر لیمون داده سخن کنند چون خشک شود باز به شیر لیمون سخن کرده پت دهند همچنین سوم بار شیر لیمون داده
پت دهند چون سه بار پت داده باشند یک درم شکر با یک اس کرده دران اندازند باز درم عاقر قرحا ساییده انداخته سخن کنند تا
جلد یکذات شوند بعد سه غلظه بندند یک غلوه در روز و یک غلوه در شب صاحب باد فرنگ را بخوراند و از ماسن ما می ترشی نیز فریاد
باند مذکور باذن الله تعالی دفع شود نوع دیگر بیارند زال لعل و ام بچ درم ساییده مثل سر به با جامه نخیته کرده و نیم درم شکر مثل سر ساییده
هر دو را در آون آئین باندازند و درم سیاب صاف کرده قدری روغن گاو نیز اندازند و با مالنه نم بسیار سخن کنند تا مادام که سنبه وام گردد و سیاب
دید و نشود و او را از گرد و سایه آدمی بلبید نگاه دارد و در و اندک شیر و روغن گاو انداخته خط کنند اول لام یعنی اطعام اندک بخوراند بعد
داروی مذکور بر وجودش بمالند تا آنکه در وجودش در آید اگر سواهی تابستان باشد بوقت نماز عصر یا مغرب بمالند و اگر سواهی زمستان باشد
علی الصبح بمالند یا هفت روز همین مقدار گفته شد برین طریق دردی مذکور با لند و در بعضی البز با نیت آب ابر وجود سخت نکند بخیر آید لیکن
بتر آنست که استنجا بکوخ کند و بوی بختم روز دیگر آب بر وجود نرساند چون درم روز شود غسل کند زحمت مذکور چون الله تعالی کمالی دفع
شود و در آیام مالش دارو از باهی و ماش و گوشت گاو و گاو و اشیای بادی و پرو بر بریزد و غذای برنج شالی شیریناده گاو گوشت و شلج

و هیچ و ماکیان سازد و ازین نوع ترکیب هر دروی نمی نفع نقصان نوع دیگر چون برینند که عیاداً با آن کسی را باد فرنگ حادث شده است
 و او سیاب بخورده است باید که سه سیر روغن بیدانجیر بیارند و در هر روزی مرض را بنوشانند و در پنج روزی بخورند تا زحمت آن دور شود
 تمام بیرون آید بکم الله تعالی میان هفت یا هشت روز تمام بچنگیهای او ازین یکبارگی فرود افتد و زحمت بکلی دفع گردد تا مرض را هر روزی
 دو یا سه مرتبه است اسهال خواهد شد و اگر ضعیف بود ازین مقدار گفته شده چند درم نقصان کرده مناسب مرض بنوشانند و بخورند نوع دیگر چون باد
 که مرض را در گرهها در پیداشده است باید که زرد چوب و نیم درم و برگ نم چهار درم هر دو با آب باریک آس کرده بنوشانند
 تا نسبت و یک روزی یک طاس روغن گاو موازنه هفت درم بنوشانند و بعد ساعتی طعام بخورند در و باد بکلی دفع شود نوع دیگر
 نیل و لخته که خشک شده باشد با پوست و خسته هر روزی سه درم آب باریک آس کرده و جامه بزر ساخته نهار بنوشانند تا هفت روز
 زحمت بکلی دفع شود نوع دیگر که گاه دوب سپید بستاند و اگر سپید دست ندهد سبب بگند مقدار سه درم و اجابین صاف کرده چهار درم هر
 درم آب باریک آس کرده بنوشانند تا دو هفته در و بکلی دفع شود نوع دیگر سندی دو درم در یک سینه خلط کرده بنوشانند تا دو سه هفته در و
 دفع گردد علاج بجهت دانهای فرنگ که بنمشوند و اگر کشوند باز خود میکنند بیارند زرد چوب یک درم و صمغ اجابین خرسانی پنج درم و سیاب
 صاف کرده یک درم و روغن ستورده درم جلد در میان طاس انداخته با ماکه درخت نم سه روز بمالت و مالش بسیار دهند و بعد
 بر چنگیهای مذکور هر روز طلا کنند تا ماکه بر گردند و دفع شود نوع دیگر سیاب صاف کرده یک درم زنگار و توتیای بر بنمیدرم و رنگ سپید که باریک
 خورد میشود یک درم جلد با یک آس کرده بداند بعد دروی مذکور چون خواهند که بر چنگی طلا کنند اول با روغن ستور چرب کنند بعد آنرا
 مذکور مقداری بران بریزند و هر روزی بدین طریق سخت کنند به چنگیهای میان چند روز بر گردند بفضل الله تعالی نوع دیگر بیارند زنگار
 با خوات ماده گاو مالیده بر چنگیهای باد مذکور طلا کنند میان چند روز بشوند نوع دیگر بیارند پنج سر بچونک یعنی چیره که گل و گل میباشد با آب
 آس کرده اول روز مقدار دو درم و دو روز دو درم و سوم روز سه درم بخورند تا دو هفته و یا سه هفته سه درم هر روزی خوردن دهند
 متصل آن چغری با روغن ستور بخورند تا سینه بچوشد ازین چنگیهای کهنه و در بند باد و تمام وجود دفع گردد نوع دیگر بیل و زرد باریک بیارند و در سینه خشک کرده
 بسوزند و خاکستر آنرا بگرد و با مسکه ماده گاو خلط کرده بر چنگیها طلا کنند در میان چند روز دفع گردند بفرمان الله تعالی اگر چه کهنه باشند نوع دیگر
 گرد بر گرد و درخت پنج منگوت خرد که آنرا منگونی میگویند با کله جاند چنانکه آهن بخرا سخت نشود چون کافه باشد بدست گرفته بچ را
 از زمین بر کنند و شاخهای آن بدست دور کنند چنانکه محروم همان بچ بماند پس آنرا با سنگ تیز بر کله مالند و در میان سبوجه با ناز
 و آن سبوجه را با آب تازه علی الصباح پر کنند چون وقت نماز شام در آید آب را بریزند با آب تازه پر کنند همین طریق هر روزی صبح و
 شام سبوجه را با آب تازه علی الصباح پر کنند و آب شبانه بریزند که پر کانهای بچ نفع کنند بعد پوست او مقداری سته و باریک آس کرده
 بر چنگیهای فرنگ که سالها کهنه باشد و عمیق و همین بود طلا کنند میان چند روز بقدرت خدای تعالی معائنه گردد که همه دفع شوند و اگر
 کسی را زخم تیغ یا تیر رسیده باشد با پشت اسب سخت دریش دران افتاده بوند همین بچ منگونی بدین طریق آس کرده طلا کنند میان اندک
 روز بر گرد و جرب ست نوع دیگر بادی درم و دو درم اجابین سی درم و زرد چوب سی درم هر سه را یکجا سخت باریک آس کرده بداند
 بعد اسکند سی درم و بچ منگونی که آنرا خشک کرد باشد سی درم هر دو یکجا آس کرده و جامه بزر گردانیده جا با بداند بعد سیاب
 پاک کرده سه درم بگرد و در میان قند کهنه که سی درم بود در آنرا انداخته چندان مالند که سیاب در قند در آید و نماید دیگر در آنگاه جمله از بار
 در میان قند که آنرا سیاب مالیده اند با نازند و بدستها چندان مالند که جریس شود پس در میان او نازند که آنرا آب رسیده باشد تا
 بداند و چون خواهند که مرض را بخورند اولاً بفرمایند تا به چند درم روغن گاو و خرگه کرده فرود برد بعد بمقدار سه درم دارو علی الصباح نهار

با آب بخورد و وقت شام نیز بروغن گاو غره غره کرده فرود برسد و سه درم دارو با آب بخورد و همین طریق هر روزی دو کت صبح و شام غره غره بارون سنبل
 کرده و در بخورد تا آنکه تمام دارو خورده شود و درین ایام برنج سستی نخچیه با شیر ماده گاو که در آن قدری شکر انداخته بود بخورد و درای برنج و شیر
 چیزی دیگر نخورد تا که مغزت باشد اما چندان روز در ابتدای دارو اسهال نخواهد شد و خون هم خواهد افتاد باید که ترس نکند بعد چهارم یا پنجم در اسهال
 خواهد ماند و از اسهال مریض را زیاد نفع خواهد شد و اگر عیاذ الله کسی ازین عرض لنگ و بیخ کرده شود و چهار پانی گذارتن تواند و پنجهای
 کهنه و عمیق و سپین بود و گوشت بعضی اعضا زبیده بودند و گاهها گرفته و دستخوانها بر آمده بودند بدین دارو بگرم الله تعالی نیکو شود
 و صحت نیاید و اگر غره غره بروغن ستور نکند درین و بیخ و دندانها پخته گردند و اگر از خوردن این دارو درین مریخ دندان پخته شوند آنگه را
 با آب ساییده غره غره کنند و بروغن نیز غره غره بکار بندند به شود قانده یارند بیخ سه نیول که آنرا در عرف تیر سکا گویند مقدار چهارم
 با آب آس کرده تا دو هفته مریض را بخورد و برنج سستی نخچیه و شیر ماده گاو و غذا سازند و از شای بادی و ترشی و خزان پر سیر کنند
 زحمت مذکور دفع شود و باز خود نکند و هر بختگی بادی و رای فرنگ باشد نیز دفع شود و برای دفع پر میو بادانهای اسپغول و مصری بیخ مذکور
 را بخورد پر میو دفع گردد و مجرب است نوع دیگر تماله که بیخ اول عمل میشود و یارند و در سایه خشک کنند و از سایه عورت پلنگه دارند
 و در محل محفوظ بحق باریک ساخته و جامه بز کرده بدارند بعد یک درم رنگ سپید که بارگ خرد میشود و دو درم آنگه خشک هر دو را
 باریک آس کرده جدا بدارند چون خوابند که دارو را بر بختگیهای فرنگ طلا کنند از سیاب که آنرا پاک کرده باشند ثلث درم بستانند و او را در سیاب
 کف دست اندازند و در تماله یک حصه از رنگ و آنگه که آس کرده داشته شده اند نیز باندازند و با انگشت زربالان سیاب خاک خواهند
 و بعد آن از کف دست دارو گرفته و مریض را غلطانیده بر بختگیهایش باند و تا یک ساعت قیام آنها را بر او اندازند تا که خوی آید
 بعد او را بگویند تا بر خیزد و غذای خود برنج و شیر سازد همچنین ثلث درم سیاب در هر روزی بدین طریق گفته شده بر بختگیها طلا کنند
 چنانکه تا پانزده روز درم سیاب در کالسته شود ازین میان چند روز بختگیها اگر چه کهنه بودند لاوا شده باشند بگرم الله تعالی به شوند و مریض
 صحت یابد و مرض باز خود نکند بگرم رب العزت و الله اعلم بالصواب خاتم این طب میمون نجالیق سقامات آیات امراض و ادویه حیثیون
 بتوفیق و تائید بچون و امر کن فیکون آنگه خطاب کبرای او و خطبه کجی الارض بر بنا بر فاق کجی عالم و نشانیه رسانند و طبیب خوش شمار
 آتوانه فیه شفا کلساس و لوید و من یوت الحکمة فقه اذنی خیرا بگوش بیاران دنیای عذار که با تباری نادانی در بیضیه سوسای نفس بدی باکند
 مرتب کرد که بترتیب و لطف شاه دین پرور سلطان عدل گستر بانی سبانی دین شارع حاکم حکمت متین المتوکل الرحمان سکن ریشه
 سلطان خلد الله ملکه و سلطانه و ابد علی الخافقین عدله و احسانه شاهی کسری شان پیش عدل او از ظالمان می انکارند و تقان صفات
 در حکمت از تمکین ان کمینه می شمارند از مرادات چنانچه رسیده و بجلوت علم و حکمت متعلی و مزین گشته لیل و نهار بزبان صدق مقال میگوید
 بیت کمال تربیت شاه این ست بر من و گر نه من همان خاک زیر پیکم و شکرانه این مواهب عظمی عطیات بدینه روز و شب به حضرت
 مالک الملک تعالی و تقدس سعی میکند که الله تعالی شاه راه نمای برنج عدالت و سیر غ قله سیادت ست بران سلطنت باقی و پاینده
 باد و خواهمش دل و نشای این نوکر کمینه شاه عالم کشای آنست که نفع این طب نجاص و عام برسد و ثواب ثنوات ارث خرداوندی
 در خرد و در قطعه شها طبایع بنده کردن این طب بدنه مال بود و منال و نه جاه بود و کمال بدی دو چیز تمنای نوکرت بوده که باد حاصل
 آن دو بفضل رب جلال بدی که نفع رسوزان همه وضع و شریف و دوم ثواب بود شاه را از ان اعمال بدی که تا بروز قیامت جهان
 باشند بدو عای جاه و جوانی شیه بصدق مقال بدوید الملک خالق خداوند بدی که تود دولت کونین شاه در همه حال بدو خداوند
 حکمت و ما بران حقایق علم طب مسؤل و مال اینست که درین طب از راه انصاف نظر کنند و بنظر منصفانه تاملی شانی فرمایند

که شروع مبادی علم طب و اظهار حکمت و نکات میان یکدیگر و صد و شصت و هفتاد مرض و صلاحیت ادویه گوناگون یکدیگر مرم غلط در سالک تحویر
 منسلک شد تا بحکم رحم الله من انصف استحق رحمت نیروانی گردند و اگر سهوی و خطائی افتاده باشد به قلم عقل اصلاح آرد و غافل انسان مریب
 منج ایمن را بخاطر عاقل گران از خدای تعالی خواسته می آید که این طب چون بنام خسرو کامل و ملک بخش ملک نشان است مقبول جهان و مورد
 شد اند از قرح و تغیر مصون و محروس ماند از کم حسی کثیر النوال بگشت تمام این طب صحت مقال در نوشته با یاد بختی غریب بلکه نفع من البشر فتح قریب

خاتمه طب

بعد حکمی که از حکمت بالغه خویش تباین و تضاد عناصر را بجز ترکیب استخراجی موافقت بخشید و نجات و صلواته مرطوب حاذق را که بیان
 امراض ضلالت و غایت را بتوشاروی ابتدا به صحت روحانی رسانید بر اطباء بقراط منش خذاقت کیش و حکمای ارسطاطالینس و شاستا
 اندیش پوشیده مباد که علم طب بنسبت علوم متعارف اشرف و محتاج الیه و اهم و اتم است در تمدن بقای نوح انسان در جمیع اوان و مکان در
 تا با معان نظر دیده شود از قبیل علوم لا بدیهه بین دو علم تقدم میدارند یکی علم طب و دیگری علم دین چنانکه گفته اند انما العلم علمان علم الابدان
 و علم الادیان یعنی در علم ابدان نگاه داشت و محافظت صحیحی که حاصل است و باز آوردن صحیحی که زائل شده می گردد و علم ابدان را بر علم ادیان تقدم
 بالطبع است زیرا که حصول صحت عبادت هم بوجه اتم استکمال می پذیرد و در نفس الامر خلاصه از ایجاد بشر و چیز است معاش و معاد یعنی
 زندگانی بر قانون شریعت کردن و بدل طلب جای بازگشت خویش نمودن که معاد باشد و این چیز منوط و مر بوط به صحت جسمانی است
 پس ظاهر و باهر گشت که اهم معات و احوج حاجات همین علم طب بود و تا اندرین حالت لازم آمده که استحصا این دولت عظمی بقراط خرد
 و شاعت و ترویج این گرامی فن که نفع بخشی خاص و عام در تحت آن منزه و نیست بر هر کس از تحتات و واجبات است از اینجا
 که همواره همت و الانهت مالک مطبوع مصروف و معطوف باشاعت و ترویج همچو کتب جدید یکیا مفید خاص و عام بیاید
 چنانچه بالفعل از ادا و غیبی و از تالیف لاری کتابی نادر العصر که نظیرش بدین اسلوب جدید که طب یونانی و بیک هم پایه هم قالب
 تطبیق بود و کمتر نظر آمده جامع احکامات طبیه که مخزن حکمت و گنجینه از مفردات لغت توان خواند و در تشریح افعال خواص ادویه هر آنچه
 گفته شود مستثنی و ممتاز است فوائده بسیطه اش لائق انتباه و آگاهی نامش معدن الشفا رسکین شاهی تصنیف بآلینوس و شاستا
 بنیش بقراط زمان عیسی دوران جناب حکیم پیوه خان بن خواص خان مقرب بارگاه سلطان سکین پرتشاه بن هملول شاه است
 مصنف همه دان این گوهر بی بهار ادرش نه صد و پنجاه هجری حسب فرمان شاهی از معدن خاطر اجداد عرق قریزی و جانگامی بر آورده شد
 بارگاه سلطانی نمود تا آبروی قبولیت گرد آورده دره التاج انبای روزگار گردید و منتشر تالیف این نادر کتاب برین منوال است که در
 و محفل منیو مشاکل سلطان سکین پرتشاه چنان حرف و حکایت بمیان آمده که هر چند طب یونانی بجای خویش مرتبه عالی دارد لیکن همچو
 شاید موافق افزون مردم هند کمتر آید حاضرین در بار شاهی دست بسته عرض کردند که و هیش از سده حال خالی نبود اول اختلافات بین
 و مردم تفاوت و تقایر موسوم آب و هوای هر دیار رسوم غایه البیان اینکه چون این فن طب را از زبان یونانی به عربی و فارسی نقل کردند
 و تاویل و تغیر زبانی بزبانی دیگر در بعض محل دشوار میشود ازین جهت در اصلیت و ما بهیت بعضی چیزها مخالف و تباین رومی و سپس چگونه
 در تالیفش هم فتوری راه نیابد درین صورت لامحاله استعمال بچود و اینکه حقیقتش کما حقہ متفقین نباشد کی مخالف مزاج بنفتمه هم برین
 مصنف در همه دانی تفرید این کتاب شگرت و اعجاب روزگار از کتب مستنده هندی بیک مثل سمرت و جوک ورس و زکار ساراک
 و ماد صوبان و چیتامن و نیک سین و چاروت و غیره هر آنچه از کتب بیدک عمده عمده دریافتند بقاری شسته زبان ترجمه نمود و چون

معدن الشفا اسکندر شاهی

۴۹۲

خاتمه المسیح

الفاظ که مصطلح فارسی زبان بودند آنها را همان بان بکاشا بر جالت اصلی گذاشت تا در تغیر مخالفت واقع نشود چنانکه از زمانه ممتد حساب مدار
 و استبداد شاهان فقیهین که به طبعش قصی غایت مصر بودند کتاب موصوف الصدر با وصف تفحص بی پایان از جانی دستیاب نشدند تا بدین برس
 و تلاش در گذراندن آخر کار بقیه قصص بسیار و جو یابی بیشتر سعی موفور و کوشش نامحسور از امداد جناب حیاقت مآب واقف علوم عقلی و نقلی
 جناب حکیم نیاز علی صاحب رئیس جالیس محله سادات نسخه کتاب مطلوب خوشخط محرره زمانه پاستانی بر کاغذ بالغانی که عمری کثرت
 و کنگلی کن در حالت بر آن دارد که شاید همین کتاب از کتابخانه شاهی بود بهر سیده پس آن را از نعمای غیر سترقه انکاشته خواست که چند نسخه دیگر فرست
 نموده به تحقیق و توفیق بهر آنچه سزاوار بود و کتاب مذکور را بنمید اهتمام بمطابقت نسخ متعدد بطبع رساند ازین رو گذر تا چند سال طبعش در نسخه اول
 ماند هنوز که نسخه دیگر کتاب موصوف با این همه تلاش و نگاه پوز جانی دستیاب نشد ناچار بر همین یک نسخه اصل موجوده اکتفا ورزیده بمطابقت
 اتم همین یک نسخه بقیض توجه موفور سر سینه فتوت و جلال جناب منشی نول کشور صاحب دام اقباله بر کاغذ پاکیزه تقطیع کلام
 خط صاف خوشخط با اتمام بلیغ بمقام لکهنو در مطبع گرامی با ماه نوبر ۱۳۰۹ مطابق ماه ربیع الاول ۱۳۰۸ هجری از حلیه الطباع
 آراسته گردید و ده خدایا بر خوشنیش قبولش چندان بود که همه عالمیان از ته دل ستانند

آمین ثم آمین

قطعات تاریخ نتیجه آسمان پایشاعرشیرین مقال سخنور بی مثال کامل منشی بگلواندیان صاحب عاقل شریسته دارد و قلم طبع

و طبع چه عجب کتاب علی شد طبع خاصیت ادویات گویا شد طبع عاقل تاریخ سال طبعش بیشت مجموعه مفردات زیباش طبع

۹۴ ۱۳

ایضاً

گشت چون معدن الشفا مطبوع	شد بهویدا از دستان طبع
سال تاریخ ز در قلم عاقل	طبع گشته کتاب جان طبع

۹۴ ۱۳

فہرست کتب

<p>کثیر القلوب - ترجمہ مفرد القلوب مولوی محمد نور کریم غفور نے صاحب الکتاب مطبع ترجمہ فرمایا۔ عجائب السیاحی - معالجہ امراض وبائی و سوی ایشیائی۔</p>	<p>تحفة الاطباء - تصنیف حکیم مشتق حسین صاحب خیر آبادی نہایت عمدہ ہے۔ قرابادین شقانی - فن حکمت میں نہایت عمدہ اور بے مثل ترجمہ ہے۔</p>	<p>قالو کچھ مع رسالہ قبویہ - علم طب میں اعلیٰ درجہ کی مہتر کتاب و درسی اور مطبوعہ مطبعہ اقتضائی - یہ کتاب فن طب میں درسی معتبر مزید اعتبار کی ہے۔</p>
کتاب طب اردو		
<p>میر جہ خوارزم شاہی - اردو زبان عام فہم اول یہ کتاب فارسی تھی مصنف حکیم جمیل حکیم حسن محمد احمد حسنی جرجانی یہ کتاب علم طب میں کلیات طب اور معالجات طب اور تشریح طب کو</p>	<p>قرابادین ذکائی - فارسی سے اردو میں نہایت عمدہ ترجمہ ہے۔ تشریح الاسباب - سہی بہ منظر معلوم۔ رسالہ زبدۃ المفردات و رسالہ نظم بارت منظوم۔</p>	<p>کتاب طب اردو معالجات طب اور تشریح طب کو جامع دعاوی دستہ بولصفت در خطیر انجان بسط حکیم محمد آدمی حسن قان صاحب نے فارسی سے اردو میں ترجمہ فرمایا اسکی و نثر لطیف مبسوط ہیں۔</p>
<p>رسوب بول کا بیان جو بطور سوال و جواب تصنیف حکیم سید غلام محیی صاحب مطبعہ فرستادہ رنگین - گھوڑوں کے علاج میں۔ کیمیائے عناصری - ترجمہ قرابادین ذکائی مولوی حکیم نور کریم غفور نے قرابادین قادری کا اردو میں ترجمہ کیا۔</p>	<p>مغربیات اکبری - اردو یہ کتاب طب میں بہت عمدہ ہے۔ طب نبوی - کہ جبکہ ہر نسخہ مریضوں کے لیے نوشتہ اور ہے۔ رموز حکمت - تصنیف حکیم رجب علی صاحب نہایت عمدہ ہے۔</p>	<p>زبدۃ الحکمت - تصنیف قر علی صاحب ساکن تھرا قصول اربعہ کی روزمرہ چیزوں کے کھانے کا بیان خوب ہے۔ سفید اناجسام - مع فوائد عجیبہ ہر قسم کے امراض کے منجیات جو بہ مندرج ہیں۔ علاج الغریبا اسکی کوڑیوں کی دوائی کام کرتی ہے۔</p>
<p>رسالہ ہیضہ وبائی - اردو معالجہ ہیضہ کا بہ نادر و عمدہ لکھا ہے حکیم غلام محیی صاحب نے۔ دستور الہیئات - عن مصائب الحمیات ازہم بیان ہر قسم کے تپوں کا بہت سے سالہ بقائد یونانی و ذاکری حیدر الطبع۔ طب احسانی - مطبوعہ نظامی۔</p>	<p>معالجات احسانی - یہ کتاب عجیب و غریب فن طب کی اردو کتاب ہے۔ ترجمہ اردو و علاج الامراض مشہور و معروف جامع فن طب ہے۔ مرکبات احسانی - یہ کتاب مثل قرابادین احسانی کے نافع و جامع و تصنیفات نواب حکیم احسان علی مرحوم۔</p>	<p>میزان الادویہ - اردو دو دو جلد ترجمہ مولوی محمد نور کریم مرحوم۔ زینت الشیخیل منظوم - فن معالجہ گھوڑوں میں مع تصاویر۔ ترجمہ طب اکبر - اردو یہ ترجمہ تمام خوبی سے ہوا ہے ہر ایک مطالب دقیق کو ساتھ ساتھ زبان کے تحریر کیا ہے۔</p>
<p>مجمع البحرین - یہ کتاب لا جواب تصنیف حکیم محمد حیدر خان صاحب ساکن جانندہ ملازم سرکار ریاست کپورتھلہ سے یادگار ہے اس کتاب لا جواب میں مفن طب ذاکری و یونانی کو باہم متفق کیا ہے اسوقت کے ایسی نادر کتاب دیکھنے میں نہیں آتی۔</p>	<p>علاج احسانی - اس میں علاج ہائیم و طیو کے عمدہ نسخے جو بہ لکھے ہیں اور شناخت الارض ہائیم کا صاف صاف بیان ہے مجموعہ میزان الادویہ الفاظ الادویہ و فرہنگ نصیر یہ مخزن الادویہ یہ ایک مجموعہ نادر طب کا ہے۔ میزان الطب - اردو مع رسائل نفس وقا - وہ دلائل بول۔</p>	<p>سب نسخے جو بہ ہیں۔ قانون عمرت - مصنف حکیم مشتق حسین سب نسخے جو بہ ہیں۔</p>

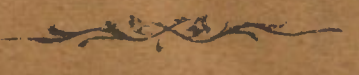
مختص بفرویات طب اردو

مخزن الادویہ - اردو و حین ہر ایک دیکھی
 طبیعت سفر مصلح ہر قدر شربت
 افعال و خواص کمال بسط و شرح سے لکھے ہیں
 تعداد وہ ستر چوبیس حکیم محمد نور کریم و جلدین
 ۱- جلد
 ۲- جلد

مجموعہ میزان الادویہ - الفاظ الادویہ
 فرہنگ نصیریہ -
 مخزن الادویہ - یہ مجموعہ تین کتاب کا نام ہے
 تصنیف حکیم نور الدین شیرازی و حکیم خان محمد
 و حکیم احمد علی عظیم آبادی ہے -
 ضروری مطالب - مولفہ حکیم امتیاز علی
 جلد اول میں نام و ادوائے مفروضہ صلیح کا بیان ہے
 مقالات احمسانی - مفردات کا بیان صنفہ
 حکیم احسان علی دیکل -
 نفسی شرح موجز شرح حامل النین -
 یہ علم عربی کی کتاب خاص و عام میں مشہور ہے
 اسکا مستفہ طالب علم کسی بڑے استاد سے لے کر
 پڑھتے ہیں - اس کے بعد قانون شیخ بوعلی سینا
 پڑھنے کا مرتبہ ہے -
 اس کتاب میں کلیات طب سے بحث کی گئی ہے
 اول عناصر اربعہ یعنی - آگ - ہوا - مٹی - پانی -
 اور اسکے اقسام حار اور طبع و غیرہ سے بحث کی
 اور ثابت کیا ہے کہ کوئی جسم بغیر ان چار عنصر کے
 عقلاً موجود نہیں ہو سکتا اور نہ کیفیت مزاج
 پیدا ہو سکتی ہے -
 پھر مزاج کے اقسام معتدل اور غیر معتدل

کی ویشی کے درجے باعتبار حرارت اور سردی
 بتائے ہیں جسکی از رو سے عقلی احتمال کے تو نہیں
 ہیں پھر ثابت کیا گیا ہے کہ کل حیوانات اور خدایا
 جسم انسان کو از رو سے معتدل کے بڑھا ہوا ہے
 جسکو اعتدالی الامراجہ کہنا چاہیے -
 پھر جسم انسانی کے ان اعضاء کا بیان ہے جو
 سب میں اعتدالی ہیں اسی طرح جو عنصر حرارت
 اور برودت اور پوست اور رطوبت میں
 جملہ اعضاء سے بڑھا ہوا ہے دلائل عقلی سے
 اسکو ثابت کیا ہے پھر اخلاط اربعہ کا ذکر اور انکے
 مفرد اور مرکب ہونے کا بیان ہے -
 پھر ارواح کی تفصیل باعتبار حیوانی طبعی نفسانی
 ہونے کی درج ہے -
 پھر قواسم طبعی کا ذکر ہے جو چار قسم کے ہیں -
 غازیہ - مویلدہ - معنویہ -
 پھر ان اعضاء کا ذکر ہے جو قوت غازیہ کہلاتے
 ہیں اور انکے ذریعہ سے وہ غذا انسان کے بدن
 جزو بنتی ہے اسی طرح گل قوی کی تفصیل ہے
 پھر امراض مرکبہ اور مفردہ کا بیان نہایت بسط
 ساتھ ہے جن میں بعض خلقی ہیں اور بعض تفرقی
 اور ہر ایک کی تقسیم باعتبار مقدار اور عدد کی گئی
 پھر اسباب شش ضروریہ پر بحث ہے جو انسان کی
 حفظ صحت کے لیے ضروری ہیں بلکہ جن سے انسان
 زندہ ہوا اگر انہیں فرق آجائے تو انسان قطعاً
 بیاہ ہو جائیگا -
 پھر ان اسباب کا ذکر ہے جو غیر ضروری ہیں
 مگر طبیعت کے مخالف نہیں ہیں -
 پھر ان غیر ضروری اسباب کا ذکر ہے جو طبیعت
 مخالف اور متضاد ہیں پھر مزاج کی عقلی تہمین

گوشت چربی لیس - بال - بدن کی رنگت و طبیعت
 کیفیت افعال - افعال طبیعت و فضیلت منصفہ
 وغیرہ اور ان سب کی عذوی تشریح ہے ہندوؤں میں
 بیان کی گئی ہے - پھر شخص نفس باعتبار طویل نصیب
 معتدل - عریض - ضیق - حرکت و سکون طبی
 اور سرخ ہونے کی طبیعت خوبی سے بیان
 کی گئی ہے - پھر نفس کی حرکت کے اقسام میں
 یعنی منتساری - سوجی - وودی عقلی ذنبا لفظ
 و طریقی - ذوالقرعہ - الواقع فی الوسط -
 پھر قارور سے کی شناخت - اسکے مختلف رنگ
 سرخ - زرد - سیاہ - صاف - کدر کھنڈا ہوا
 وغیرہ اور بتایا گیا ہے کہ فلان فلان صوت
 اس رنگ کا پیشاب آئے گا - علی ہذا القیاس
 پایا نہ کی کیفیت کو بھی سمجھ لینا چاہیے اسکو بھی
 مختلف رنگتوں سے یہ تقسیم کیا ہے پھر آنفرائیڈ کا
 ذکر ہے جس سے پانچ چیزوں کا خارج کرنا
 مقصود ہوتا ہے - پھر حیات اور سقے کا بیان ہے
 کہ کس صورت سے خون نکھو انا چاہیے اور
 کس حالت میں حقنہ کرنا چاہیے اس میں شک نہیں
 کہ اگر یہ کتاب کوئی مستعد اور فہیم طالب علم کسی
 کامل استاد سے پڑھے تو اسکو دوسری کتاب کی
 احتیاج نہ ہو - سبقہ کلیات طب اس کتاب میں
 کیے گئے ہیں اس سے برعکس نہیں ہو سکتے قانون
 شیخ بوعلی سینا میں بھی اسی قدر ہی صرف تصریح
 اور تشریح اور دلائل عقلی اس میں زیادہ ہیں -

Lithographed copy of old Persian MS. on medicine

Presented to the medical library, McGill University,
by

D. Casey Wood.
